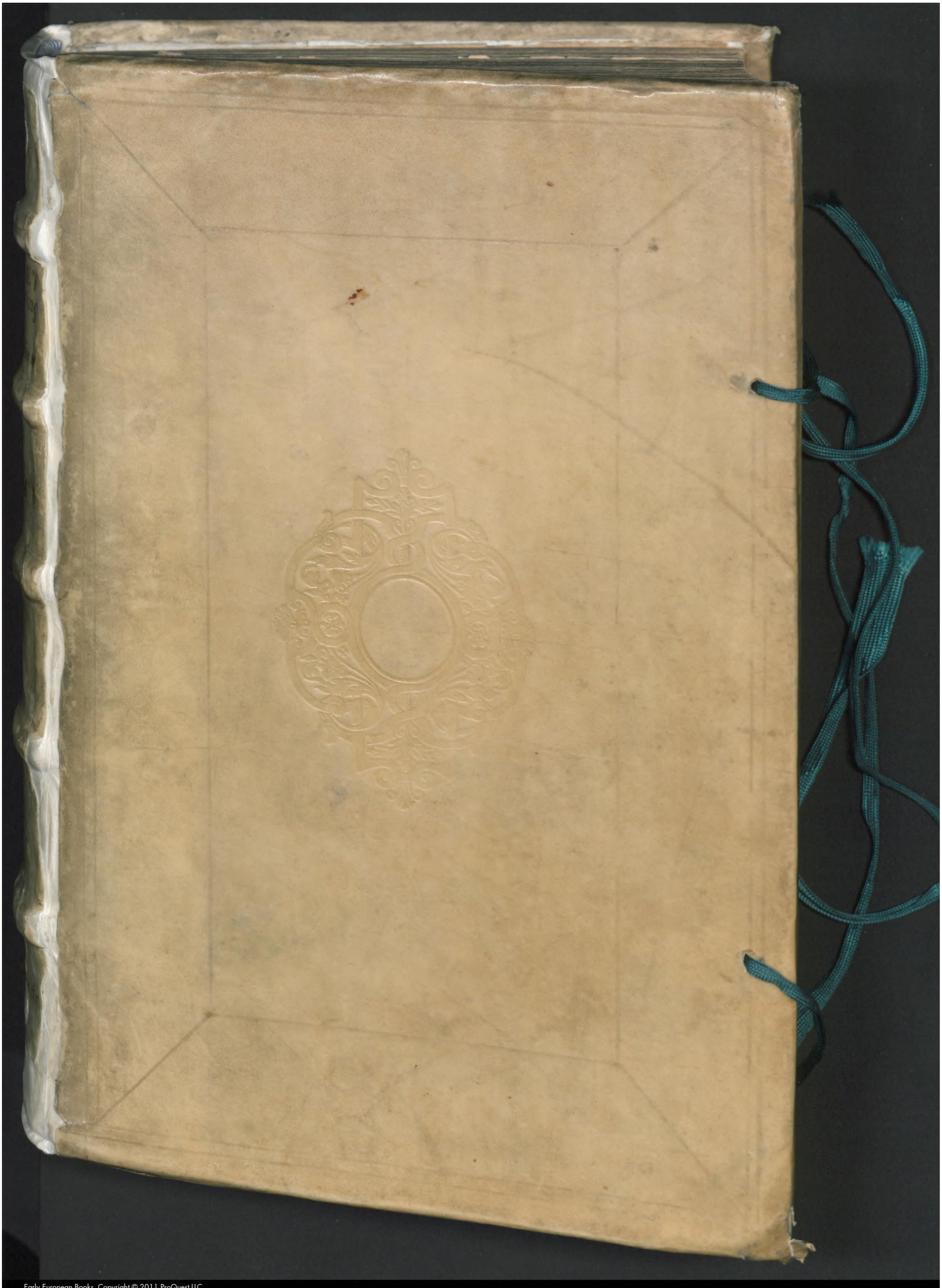

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

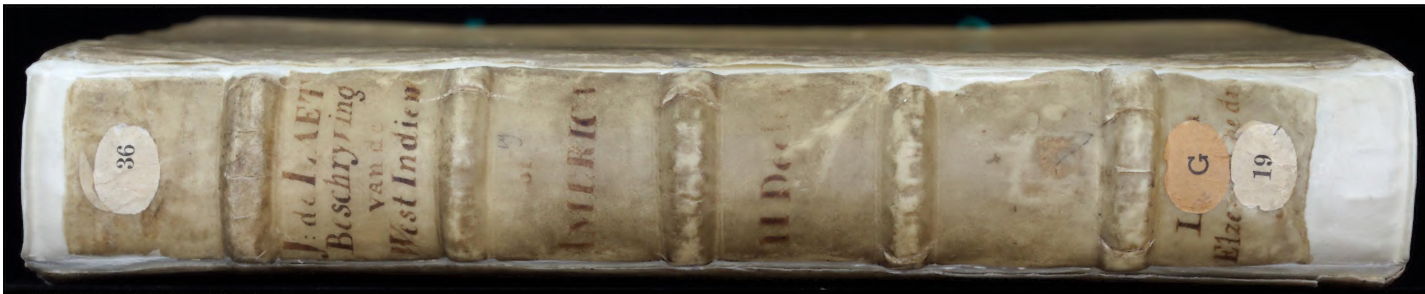

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

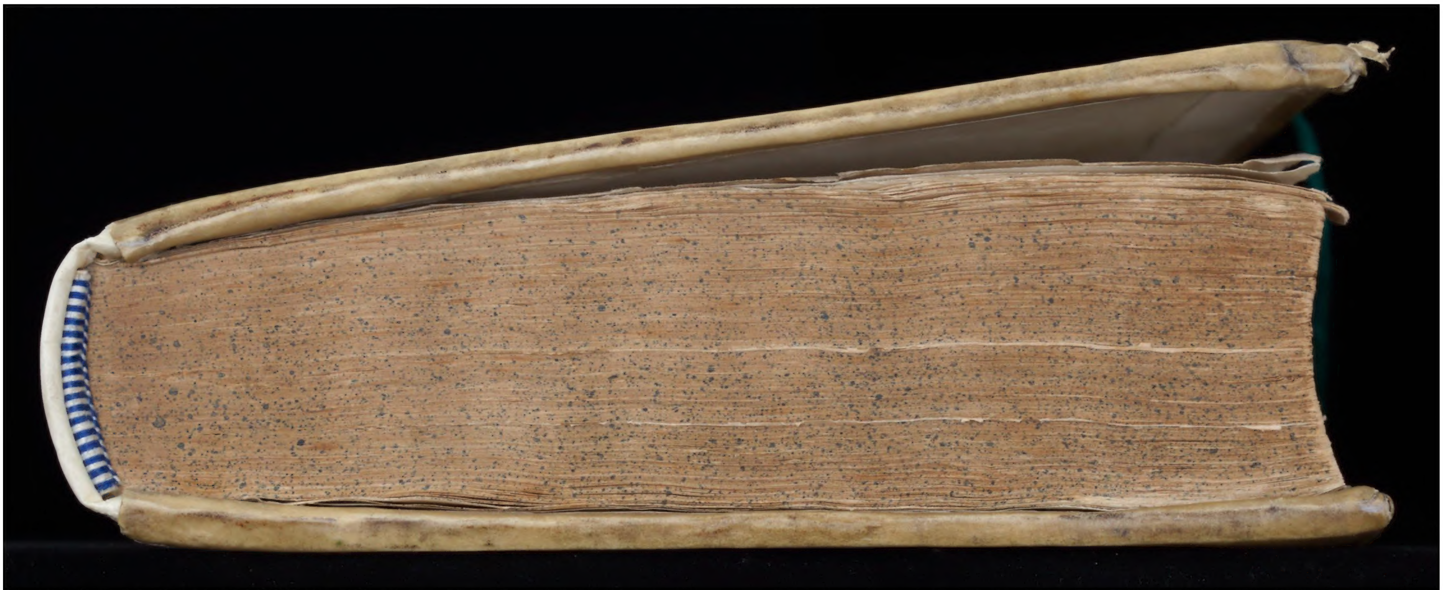

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

KW 36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Deeze druk geconfronteert met de eerste druk is verre
beter zoo in uytvoering als correctie, zijnde de eerste
druk van Ao 1625 insgelijks bij Isaac Elsevier dog
in grooter formaat, men vind ook in de eerste druk agter
het Privilegie een Voorrede aan den Leser met eenige aange
weese fouten, welke voorrede alhier is ingevoegt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

~~Geog 188a~~

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Nieuvve Wereldt

Ofte

Beschrijvinghe

VAN

VVEST-INDIEN.

Door

IOANNES de LAET.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

KONINKL.
BIBLIOTHEEK
TE 'SHAGE.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Aen de Doorluchtighe ende Hoogh-moghende Heeren, mijn Heeren

D E
STATEN GENERAEL
der vereenighde Nederlanden.

MIIN HEEREN,

NAer dat uvve Doorluchtigheden het lange gevvenschte Octroye van de West-Indische Compagnie hadden ghebracht tot een vast ende bondich besluyt, soo vvas het nu tijdt dat alle ghetrouvve Lief-hebbers des Vaderlandts, haer uyterste beste souden doen, om te vervorderen de middelen die noodigh zijn tot uyt-voeringe van so grooten ende ghevvichtigen vverck; vvelcke middelen alsoo sy bestaen in tvvee deelen, te vveten, in 't op-brengen van een groot Capitael, tot uytrustinghe van een aensienlijck getal van Schepen, hoogh-noodigh tot het bevaren ende besoecken van soo vele ende vvijdt-versprey-de Landen, als in den voorschreven Octroye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

begrepen zijn; ẽn ten anderen, in goede kennisse van de voorschreven Landen ende Luyden, tot onderrechtinghe van de gene die de directie van dese West-Indische Compagnie bevolen is, als mede die, de vvelcke de resolutien hier te Lande genomen, sullen gaen uytvoeren: Tot vervorderinghe van beyde dese middelen, hebbe ick naer mijn schuldighe plicht ende geringh vermoghen, getracht soo vele toe te brengen als ick konde, ende insonderheyt tot het tvveede, alvvaer ick als noch het meeste ghebreck speurde. Ick hadde al voor vele jaren, uyt een sonderlinghen lust, by een vergadert alles 't ghene by diversche natien in druck vvas uyt-ghegheven van de Landen van West-Indien; oock eenighe gheschreven Iournalen van eenighe Stier-lieden van onse natie; ende daer uyt seeckere korte aen-teeckeninghen ghetrocken: Uyt de vvelcke ick, door aen-porringhe van verscheyden Heeren ende vrienden, dese Beschrijvinghe van West-Indien hebbe by een ghestelt, vvelck nu onder de bescherminghe van uvven Doorluchtigen naem voort-komt. Sy en konde noch en behoorde by my niemandt anders toe-gheeyghent te vvorden, als uvve Doorluchtigheden, als vvesende

Vaders

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Vaders van 't Vaderlandt, ende Aenlegghers ende Voorſtanders van het groote vverck, om vvelckes vville deſe Beſchrijvinghe is verveerdicht. Wat arbeydt ende moeyte by my in dit vverck te vervoorderen is genomen, ſullen die lichtelijck oordeelen die de vvijdtluſticheyt van deſe Landen, ende diverſiteyt van Autheuren, uyt de vvelcke dit vverck is ghenomen, ſullen aen ſien: Alle de vergeldinghe die ick daer voor vervvachte, is, dat uvve Doorluchtigheden gelieven deſen mijnen arbeydt met een goede ooghe aen te ſchouvven, ende te aenveerden als een ghetuygenis van mijnen vvillighen dienſt ende ſchuldige danckbaerheyt. Den Almogenden Godt ende ghenadigen beſchermer van ons lieve Vaderlandt, geve uvve Doorluchtigheden een gheluckighe ende langhduerighe regeringe, overvvinninghe van ſyne vyanden, tot voorſtandt van ſyne Kercke ende vvelſtandt van alle trouvvhertighe ingeſetene van deſe Landen, gelijck 't ſelve gheduerlijck door vyerige ghebeden vvordt verſocht door my

Uvve Doorluchtigheden ootmoedighen Dienaer

IOANNES de LAET.

Uyt Leyden deſen 15. November Anno 1624.

PRI-

PRIVILEGIE.

D*E Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, hebben gheconsenteert ende gheoctroyeert, consenteeren ende octroyeeren midts-desen* Iohan de Laet, *vvoonende tot Leyden, dat hy voor den tijdt van tvvaelf Iaren naest-komende, alleen in de vereenichde Provincien sal moghen doen Drucken, ende uyt-gheven, in diversche talen, seecker Boeck, ghenaemt* Nieuwe VVereldt, ofte Beschrijvinghe van VVest-Indien, *verciert met diversche Kaerten, tot onderrechtinghe van het selve Boeck, ofte Historie. Verbiedende allen, ende een yeghelijcken Ingesetenen van dese Landen, 't voors. Boeck binnen den voors. tijdt van tvvaelf Iaren, directelijc, of indirectelijc, in 't geheel, ofte ten deele, in't groot, ofte in't kleyn, in eenigerley tale te doen na-drucken ende uyt-gheven, oft elders naer-ghedruct in de vereenichde Provincien te brenghen, om verkoft, ofte uyt-ghegeven te vvorden; ofte ooc eenighe Kaerten in't gheheel ofte stuc-ghevvijs, uyt het voors. Boec te nemen, om by andere Boecken uyt-ghegeven te vvorden, sonder consent van den voornoemden* Iohan de Laet, *by verbeurte van de selve na-ghedructe exemplaren ofte Boecken, daer in sodanige Kaerten in't gheheel, ofte deel, ghevonden mochten vverden, ende daer-en-boven een somme van ses hondert guldens; t' appliceeren een derdendeel daer van tot behoef van den* Officier *die de calangie doen sal, het tvveede derdendeel tot behoef van den armen; ende het resterende derdendeel tot behoef van den voorsz.* Iohan de Laet. *Verbiedende voorts ghelijcke materie voortaen te Drucken, ofte uyt te gheven, sonder dat d'Originelen van dien eerst by ons gevisiteert, ende daer toe consent ghegheven zy, op pene by onse voorgaende Placcaten op 't stuck van de Druckeryen gheemaneert.*

Gedaen ter vergaderinge van de Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael, in 's Graven-Haghe op den XVII. *Julii sesthien hondert vier-en-tvvintich.*

I. MAGNVS V^{t}.

Ter Ordonnantie van de selve

I. van GOCH.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Tot den Leser.

GOet-gunstighe Leser/ick versoecke V. E. dienstelÿcken/ eer ghy komt tot het lesen
van de naer-volgende Boecken/ te willen letten op 'tgene ick V. E. al voren hebbe
te waerschouwen/ ende voor eerst: dat ick dit werck alleen hebbe vervoordert tot ghe-
meynen dienste/ ende nut van ons Vaderlandt/ om een generale wetenschap van de
Landen van West-Indien ons lieden in te scherpen/ ende een lust tot voorder onder-
soeckinghe te verwecken. Bekenne ondertusschen gaerne/ dat het werck niet en heeft
de volmaecktheyt/ die ick selfs wel wenschte/ ende andere wel sullen mogen vereysschen;
van 'tselve en komt niet by mÿne slofficheyt/ maer by ghebreck van meerder ende be-
ter onderrichtinghe: Die meerder kennis daer van hebben/ konnen my/ indien't haer
ghelieft/ in toe-komende breeder onder-wÿsen/ ende daer en tusschen mÿnen arbeydt
ten besten duyden. Ten tweeden; dat hoewel mÿn principael voor-nemen is/ dese
Landen alleen Geographice te beschrÿven/ dat ick evenwel heb goet ghevonden eeni-
ge voyagien ende Landt-tochten/ neffens andere omstandicheden/ hier ende daer by
te voeghen/ om een yeder Lesers curieusheyt wat ghenoeghens te geven/ ende 'twerck
aenghenamer te maecken. Ten derden/ dat ick met voordacht hebbe aen-gheteeckent
de namen der ghener uyt welcker schriften dit werck is by een ghebracht/ om een yeder
syn verdiende eere te geven; alsoo ick het daer voor houde/ dat het onbetamelÿcken is
een anders arbeydt te ghebruycken sonder behoorlÿcke erkentenisse van synen naem;
ende vertrouwe/ dat alle die noch yets hebben/ dat dienstigh soude moghen wesen tot
voorderinghe ende verbeteringhe van dit werck/ te eer bewoghen sullen worden/ om
'tselve met gheleghentheyt my mede te deelen. Ten vierden/ dat ick niets en hebbe wil-
len voorts-brenghen/ dan dat voor desen door den Druck/ soo in onse als andere talen/
ghemeyn is ghemaeckt/ ofte anders generalÿcken bekent is gheworden. Ten vÿfden/
dat ick meer hebbe ghelet op de sake selfs/ als op de woorden/ ende over sulcks dat nie-
mandt hier en ghelieve te verwachten een curieusen ende eenparigen Nederduytschen
stÿl; want het werck is meest by een ghebracht uyt Italiaensche/ Spaensche/ Fran-
sche ende Enghelsche schriften/ in welcker oversettinghe ick my wat nauwer nu ende
dan hebbe ghebonden aen de eyghenschappen van yeder tale/ als andere veellicht wel
sullen voor goet houden; de welcke/ als oock alle andere die eenighe voordere mis-sla-
ghen mochten vinden/ worden by desen ghebeden/ de selve ofte over 'thooft te sien en te
vergeven uyt beleeftheydt/ ofte te berispen met sedicheyt. Eyndelÿck/ soo zÿn wy door
onse voorgangers misleydt tot eenighe fauten/ daer van wy eenighe reede hebben ghe-
merckt; als in't eerste Boeck aen't veerthiende Capittel hebben wy uyt Herrera ghe-
stelt/ dat de Stadt Baracoa is gheleghen sestich leguen van St. Iago in Cuba, welcke
distantie nergens na soo groot kan wesen/ als de Caerte sal uyt-wÿsen. Ende op pagi-
na 30. aen't eynde wordt geseght/ dat het Eylandt Santa Cruz van't Eylandt St. Iuan
de Puerto Rico leght naer't Suydt-westen/ welck moet wesen naer't Suydt-oosten.
In't achtste Boeck/ op't thiende Capittel wordt gheseght/ dat Punta de Chame by
Westen de Stadt Panama is 't Landt van de Casique Chiapes; waer in Herrera hem
moet vergrÿpen/ alsoo by de Historie van't vinden van de Suydt-Zee by Balboa ge-
noeghsaem blÿckt/ dat het Landt van desen Casique gheleghen was by Oosten de
Stadt Panama; also Balboa komende van Darien, door 't Landt van desen Casique
trock/ eer hy quam aen de Suydt-Zee by de Golfo St. Miguel. In't selfde Boeck Ca-
pittel twintich wordt gheseght uyt Herrera, dat Cuidad de los Reyes leght hondert
en tachtentich leguen van de Stadt Santa Fé de Bogota, welck maer tachtentich le-
guen en kan wesen volghens de Caerte. In't selfde Boeck aen't derde Capittel wordt
gheseght by Antonelli, dat Acla van Nombre de Dios leght veerthien leguen Oost-
waert/ welck volghens andere/ ende de beschrÿvinghe van de custe/ wel acht en twin-
tich leguen behoort te wesen. Wy vreesen dat daer meer sulcke misleydinghen sullen
gevonden worden/ die den Leser naer syn oordel sal ghelieven te onderscheyden. Daer
zÿn oock verscheyden contradictien in de aen-gheroerde Schrÿvers/ daer wy noch
niet wel hebben konnen van oordeelen wie 'trecht soude mogen getroffen hebben. En
alsoo wy veel tÿts absent zÿn gheweest van den Druck/ soo zÿnder eenighe druck-fau-

* 4

ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ten begaen / insonderheyt in de vreemde namen / daer V. E. sal ghelieven op te letten / ende die te verbeteren / als volght: *pag.* 4. *lin.* 24. leest Roxo: en *lin.* 40. acht voor achthien. *pag.* 13. *l.* 21. leest Yaquimo. *pag.* 31. *l.* 26. Canarie. *pag.* 39. *l.* 40. by de groote Banck, *pag.* 79. *l.* 4. *Accominticus.* *pag.* 106. *l.* 48. *Hariot.* *pag.* 157. *l.* 9. Conſeio, ende *l.* 16. Mongibelo. *pag.* 175. *l.* 2. Annil, ende *l.* 49. Monteio, *pag.* 176. *l.* 49. Pyriagua. *p.* 232. *l.* 10. Quautemallac, ende *l.* 40. Deſſaguadero. *p.* 251. *l.* 3. Chiru. *p.* 291. *l.* 16. de la Veia. *p.* 294. *l.* 15. Maſteles. *p.* 295. *l.* 36. Almaguer. *p.* 296. *l.* 3. Paezes, ende *l.* 15. Almaguer. *p.* 297. *l.* 50. Nicardo. *p.* 329. *l.* 48. de la Ribera. *p.* 400. *l.* 41. Vendavalen. *p.* 401. l. 48. Santa Maria. *p.* 406. *l.* 44. bijlen, *pag.* 407. *l.* 11. Iguazu, ende *l.* 22. Guaxarapos, ende *l.* 31. Yguatu. *pag.* 409. *l.* 10. Ontiveros, ende *l.* 29. Cordoua. *p.* 411. *l.* 22. Souſa. *p.* 413. *l.* 30. Peraluerez. *p.* 418. *l.* 37. ende 39. Monte de Trigo. *pag.* 419. *l.* 46. Colligni. *p.* 420. *l.* 54. Theologiam. *pag.* 421. *l.* 22. Porto Seguro. *pag.* 422. *l.* 9. leest Portugeſen voor Spaegniaerden, *pag.* 423. l. 5. Seguro. *p.* 432. *l.* 19. Franceſes, *p.* 437. *l.* 24. een deel, *pag.* 439. *l.* 16. Vyapari. *pag.* 449. *l.* 3. Yacare. *pag.* 459. *l.* 44. Cubagua. *p.* 466. l. 19. ondervindingen. *p.* 467. *l.* 4. Zabanen. *p.* 477. *l.* 1. Cariaco. *p.* 479. *l.* 23. Caſſanar. *p.* 481. *l.* 30. Tiuitiuas. *p.* 484. *l.* 13. de leſte, *p.* 492. *l.* 11. del Drago. *pag.* 503. *l.* 7. ende 12. Sayler. *p.* 504. *l.* 13. 23. 32. 33. 35. Caruaial. *pag.* 505. *l.* 1. hondt.

Errata.

Voor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

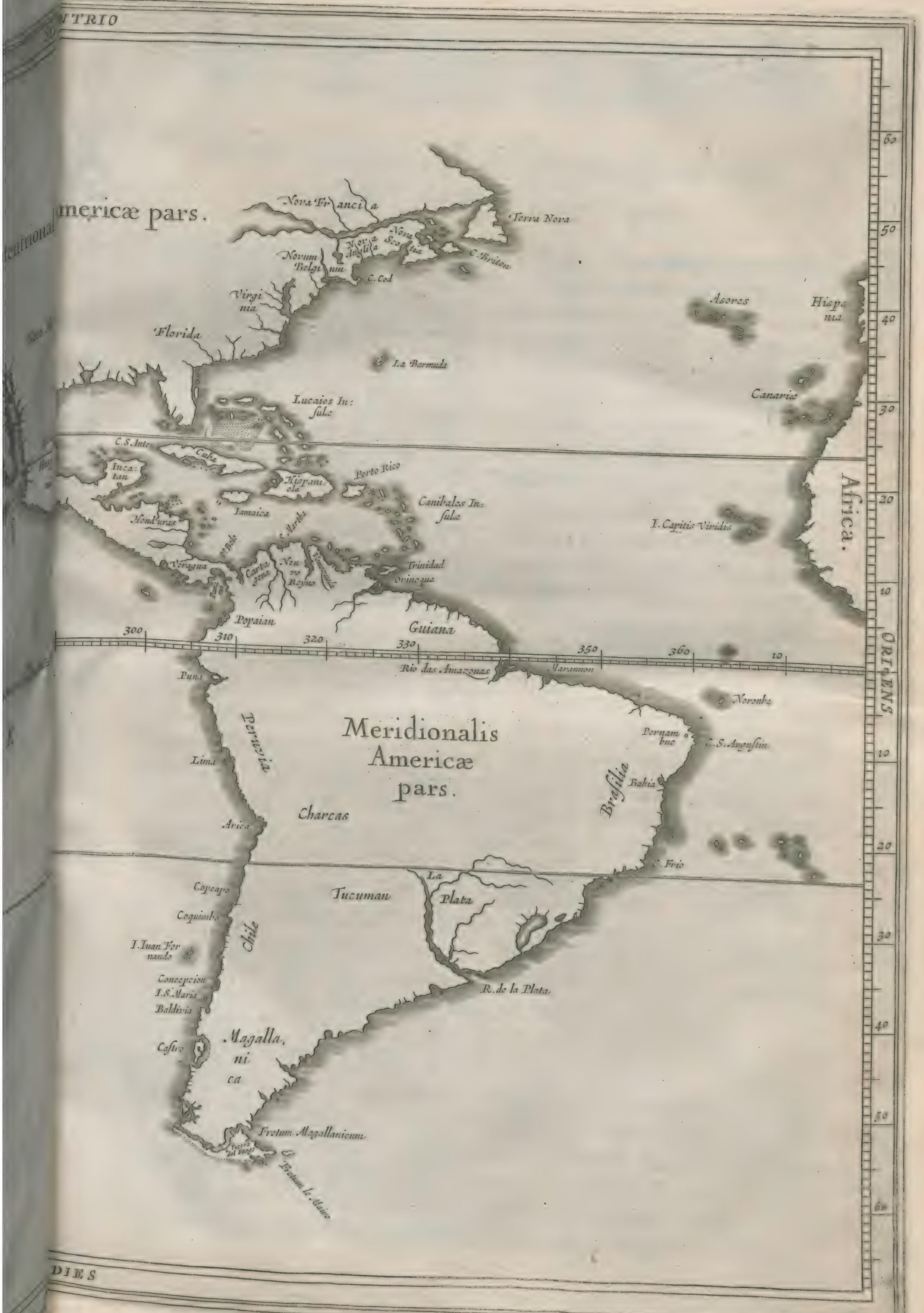

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Voor-reden ende Inleydinghe tot de volghende Beschrijvinghe.

DE Landen die wy voor-ghenomen hebben te beschrijven / worden by vele America, ende van vele West-Indien, ende van andere oock anders ghenaemt: mijn meyninge en is niet vele woorden te maken over den naem / te weten / oft die recht ghegeven is ofte niet; my sal ghenoegh wesen / dat de Leser verstaet / dat mijn voornemen is te schrijven van dat vierde gedeelte des wereldts / welck wy hier voor in 't kleyne hebben afgheheeldt / ende welck den Ouderen onbekent is geweest / voor soo vele by haer schriften is blijckende / (hoewel ick niet en ontkenne / dat eenighe lichte erkentenisse by eenighe gespeurt wordt / als 't selve te sien is by Iosephus de Acosta, die dese saecke verhandelt in syn Historie Naturael ende Morael van West-Indien:) ende sints den jare veerthien hondert twee-en-tneghentich door Don Christopher Colon ofte Columbus eerst is begonnen te ondecken: hoewel Americus Vespucius die eenigen tijdt daer naer is gekomen / de eere heeft / dat dese Landen vele naer synen naem worden ghenoemt. Den koningh van Spaegnien / ofte om eyghentlijcker te spreecken / van Castilien ende Leon, wil hebben dat men geloove alle dese Landen hem toe te behooren / uyt kracht van een gifte des Paus van Roomen / ende seeckere verdeelinghe ende afpalinghe daer op ghevolght tusschen hem ende den Koningh van Portugal: door middel van welcke verdeelinghe de kroone van Portugal aen sich treckt het gantsche Landt van Brasil, welck wy mede in dese beschrijvinge vervatten. Ende op dat alle de wereldt mach sien het recht dat den koningh van Spaegnien in desen sich toe-eygent / soo sal ick hier van woorde tot woorde in-voeghen de aen-maeninge die de eerste ontdeckers van dese Landen / uyt den name van den koningh aen de in-gheboorne ende besitters van die Landen plachten te doen; gelijck den Historie-schrijver Antonio de Herrera daer van een voor-schrift stelt in sijn eerste Decade in 't sevende Boeck aen 't veerthiende Capittel / luydende aldus:

** Ick

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Ick N. N. dienaer van de alderhooghste ende machtighste Koninghen van Castilla *ende* Leon, *overvvinners van de Barbarische natien, haren Ambassadeur ende Capiteyn, gheve u te kennen naer mijn best vermoghen, dat Godt onsen Heere, een ende eeuvvigh, schiep den Hemel ende Aerde, ende een Man ende een Vrouvve, van vvelcke ghy ende vvy, ende alle menschen voort-ghebracht zijn, ende alle naer ons noch voort-komen sullen: doch door de menighte van de generatien die van de selve ghesproten zijn, sints vijf duysent ende meer jaren hervvaerts dat de vvereldt gheschapen is ghevveest, vvas het noodigh, dat de eene menschen in d'een, ende d'ander in d'ander ghedeelte souden vvoonen, ende verdeeldt vvorden in vele Rijcken ende Provincien, om dat sy haer alle in een ghevveste niet en konden onderhouden. Van alle dese volckeren heeft de Heere onse Godt de sorghe ende last ghegheven aen eenen die ghenaemt vvas* Petrus, *op dat hy Heer ende Overste soude vvesen van alle de menschen des vverelts, datse alle hem souden ghehoorsamen, ende dat hy 't hooft soude zijn van 't gantsche menschelijck gheslacht, vvaer dat de selve oock vvoonden ofte leefden, ende van vvat vvet, gheloof, ofte secte sy oock vvaren: ende gaf de gantsche vvereldt tot synen dienste ende onder syn ghebiedt: ende hoevvel hy hem belaste syn Stoel te setten te Roomen, als vvesende de gheleghenste plaetse om de gantsche vvereldt te regieren, soo liet hy hem niet te min vry in eenigh ander ghedeelte des vvereldts de selve te setten ende te houden; om te oordeelen ende te bedvvinghen alle volckeren, Christenen, Mooren, Ioden, Heydenen, ende van vvat secte ofte gheloof sy mochten vvesen. Dese noemde men* Papa, *vvelck is te segghen vvonderbaerlijcke Overste, Vader ende beschermer, door dien hy is een Vader ende Gouverneur van alle menschen. Desen heylighen Vader ghehoorsaemden, ende namen voor haren Heere, Koningh ende Overste van de gantsche vvijde vvereldt, alle de ghene die in dien tijdt leefden; van ghelijcke heeftmen oock ghehouden alle de andere die vervolghens verkoren zijn tot de Pauselijcke vveerdigheyt; ende 't selve is soo vervolght tot op heden, ende sal soo vervolght vvorden tot het eynde des vvereldts. Een van dese Hooge-priesters voorseydt, als Heere van de vverelt, schonck dese Eylanden ende vaste Landen in ende aen de Zee* Oceanus *gheleghen, aen de Catholijcke Koninghen van* Castilla, *vvelck doen vvaren* Don Ferdinando *ende* Donna Ysabel, *hoogh-loffelijcker ghedachtenis, ende aen hare erfghenamen onse Heeren, met alles vvat daer in is; ghelijck 't selve begrepen is in seeckere schriften daer van gemaeckt, vvelck ghy meught sien soo ghy vvildt: Soo dat syn* M^t^ *is Koningh ende Heer van dese Eylanden ende vaste Landen uyt kracht van de voorschreven gifte; Ende eenighe Eylanden, ende by naer alle die dit is te kennen ghegheven, hebben reede syn* M^t^ *over sulcx voor Koningh ende Heere aen-ghenomen, hem ghehoorsaemt ende gedient, ende dienen hem noch als onderdanen schuldigh zijn, ende dat met ghemoede, ende sonder eenighen teghenstandt; daer naer sonder uyt-stel, mede onderricht zijnde als van 't voorgaende, ghehoorsaemden sy mede de Religieuse mannen, die hy haer toe-sondt, om ons heylighe Gheloove door hen te ver-*

te verstaen, ende daer in ondervvesen te vvorden; ende alle die uyt haren vrijen vville ende onbedvvongen sonder giften ofte ander bespreck doen Christenen vvierden ende noch blijven, ontfingh syn Majesteyt *blydelijck ende mildelijck, ende gheboodt datmense soude handelen als syn andere onderdanen ende vasallen: ende ghy-lieden zijt ghehouden mede alsoo te doen. Derhalven soo bidde ende versoecke ick u soo veele my moghelijcken is, dat ghy vvilt aen-mercken 't ghene ick gheseyt hebbe, ende dat ghy, om 't selve beter te verstaen, ende u daer op te beraden, neemt seeckeren tijdt, als billijck is, ende dat ghy erkent de heylighe Kercke voor Vrouvve ende Overste van de gantsche vvereldt, ende den opperstem Priester genaemt* Papa, *in haren naem, ende syn* Majesteyt *in syn plaetse als opperste Heer ende Koningh van de Eylanden ende vaste landen, uyt kracht van de voorsz. gifte: ende dat ghy toe-laet dat dese Religieuse Vaders het boven-verhaelde u verkondighen. Soo ghy soo doet, sult ghy vvel doen, en 't ghene ghy aen syn* Majesteyt *schuldigh zijt: ende ick in synen name sal u aen-vaerden in aller liefde, ende sal u laten uvve vrouvven ende kinderen vry sonder slavernije, op dat ghy daer mede vryelijck doet vvat u ghelieft ende goedt vindt, ghelijck ghedaen hebben de in-vvoonders van meest alle d'ander Eylanden: ende boven desen soo sal syn* Majesteyt *u gheven vele vryheden ende groote belooninghen. Maer indien ghy het niet en doet, ende ter quader trouvven uyt-stel soeckt, soo laet ick u vveten, dat ick door de hulpe Godts met macht teghen u sal in-trecken, ende u oorloghe aen doen van allen kanten naer dat ick best sal konnen, ende sal u brenghen onder het jock ende ghehoorsaemheyt van de Kercke ende syn* Majesteyt, *ende sal uvve vvijven ende kinderen vvegh nemen ende tot slaven maecken, verkoopen, ende voorder daer mede handelen als syne* Majesteyt *sal ghebieden; Ick sal uvve goederen benemen, ende alle quaedt ende schade doen, die ick kan, als aen vasallen die niet en vvillen ghehoorsaemen, ofte aen-nemen haren Heere, maer hem vvederspreken ende teghen-staen. Ende protesteere, dat de doodt-slaghen ende schade daer uyt te volghen, door uvve eyghen schuldt ontstaen, ende niet door syn* Majesteyt *ofte my ende dese* Cavalleros *die met my zijn gekomen. Ende ick begeere dat by den teghenvvoordighen Notaris daer van ghesegelde ghetuyghenis my sal vvorden ghegheven, dat ick u dit alles soo ghesegt ende versocht hebbe.* **Dus verre** Herrera.

Uyt welcke insinuatie ende protestatie men kan sien het ontwijfelt (soo sy het noemen) recht van den Koningh van Spaegnien op de Landen van West-Indien / ende waer op ghegrondt zijn gheweest de schrickelijcke verstroyinghen / vernielinghen ende verscheuringhen van de arme inghesetenen van die landen / in-neminghe van hare plaetsen / beroovinghe van alle hare goederen / ende toe-eygheninghe van alles 'tgene daer in die landen wordt ghevonden; doch laet ons weder-keeren tot ons voorighe segghen.

Jck hebbe voor-ghenomen dat vierde ende nieuw ontdeckte ghedeelte des Wereldts te beschrijven / insonderheyt veroorsaeckt zijnde door de aenstaende ghelegentheyt van de vaert ende handel op de selve Landen onlangs by de onse voor-ghenomen. Vele hebben over langh ende noch onlangs stuckwijs haren arbeydt ende wetenschap daer in besteedt; eenighe door ghesichte ende eyghen ervarentheyt daer van onder-richt; andere uyt hooren segghen ende aen-leydinghe van de geene die dese Landen ghesien ende door-wandelt hebben: dan ghelijck de eene neerstiger ende aendachter is om aen te mercken 't geene hem voor-komt / als de andere; d'een bequamer om te oordeelen/ende het ware van het waerschijnlijck ofte het onwaer te onderscheyden / so speuren wy oock in de geene die tot noch toe de beschrijvinghe van dese landen haer hebben onderwonden / een groote verscheydentheyt / ende in sommighe oock groote mis-slaghen: onse ghenegentheyt is om 't ghemeyn ende de geene die hier aen-gheleghen is / wel te onderrichten / door onderlinghe vergheliijckinghe van alles 't geene van dese landen tot noch toe is beschreven ende tot onse handen ghekomen / des-weghen wy in desen tweeden druck reede ontallijcke fauten hebben verbetert; ende seer veel op nieuws inghevoeght/ende op 't laetste noch by ghevoeght 't geene ons is voor-komen tot naerder verbeteringhe:soo wy noch yewers door ghebreck van goede onderrichtinghe hebben ghemist / de faute en behoort niet ons / maer de Schrijvers die wy gevolgt hebben / toe-geschreven te worden: so wy ons oock vergrijpen in't onderscheyden/ by gebreck van goet oordeel; 't geene wy in ander verdragen sonder scherpe berispinge / verhopen wy dat in ons mede ten besten sal gheduydt worden: Van de geene die het verbeteren konnen/willen wy altijdts gaerne gheleert ende vermaent worden. Ende op dat een yeder kennelijck sy uyt wat schriften dese beschrijvinghe is by een gebracht/ so sullen wy hier in voeghen een register van de Boecken die wy voornamentlijcken hebben ghevolght.

Parte primera de la Chronica del Peru: Hecha por Pedro de Cieça de Leon.

Historia general de los Hechos de los Castellanos en las Islas i Tierra Firme del mar Oceano, escrita por Antonio de Herrera.

Descripcion de las Indias Occidentales de Antonio de Herrera.

Historia del descubriemento y conquista de la Provincia del Peru &c. Augustin de Zarate.

Diego Fernandes Historia del Peru.

Histo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Hiſtoria natural y moral de las Indias por el Padre Ioſeph de Acoſta.
Relacam Annal das couſas que fezeram os Padres da companhia de Ieſus nas partes da India Oriental & no Braſil, &c.
Conqueſta de las Moluccas por Leonardo de Argenſola.
Argentina por Martin del Barco.
Araucana de Don Alonſo de Ercilla y Cuniga.
Delle navigationi & viaggi racolte da M. Gio Battiſta Ramuſio volume terzo, nel quale ſi contiene le Navigationi al mundo nuovo, &c.
Iarrici Theſaurus rerum Indicarum.
Deſcriptionis Ptolomaicæ augmentum Cornelii Wijtfliet.
Decades Oceanicæ Petri Martyris.
La Hiſtoria de las Indias, par Franciſco Lopez de Gomara Clerigo.
Popilliniere de trois mondes.
Thevet France Antarticque.
Hiſtoire de Braſil par Iean Lery.
Les Voyages du Sieur Champlain.
Hiſtoire de la Novèlle France par Marc. Leſcarbot.
Hiſtoire de la miſſion de Peres Capuchins en l'Iſle de Maragnan & terres circonvoiſines par le R. P. Claude d'Abbeville.
Traicté de la Navigation & des Voyages de decouverte & conqueſte modernes, & principalement des Francois. Paris. 1629.
The Third volume of the voyages, Navigations and diſcoveries of the Engliſch Nation, &c. collected by Richard Hackluydt.
Purchas pelgrimage or Relations of the World, by Samuel Purchas.
A map of Virginia with à deſcription of the countrey by Capiteyn Smith.
A deſcription of New Engeland by Cap. Iohn Smith.
A briefe Relation of the diſcoverye and plantation of New England.
New Englandts trial by Cap. Iohn Smith.
A Relation or Iournall of the beginning and proceedings of the Engliſh plantation ſetled at Plimouth in New England.
A diſcours and diſcouery of New-found-land, written by Captain Richard. Whitbourne of Exmouth, &c.
A Relation of à Voyagie to Guiana, performed by Robert Harcourt.
A map of the Sommer Eylands, once kalled the Bermudas.
A Letter ſent in to England from the Summer Ilands.
Ian Huyghen van Linſchoten Beſchrijvinghe van America, &c.
Iournael van de voyagie naer Rio de la Plata, ghedaen met het Schip de Silveren VVerelt, onder 't Admiraelſchap van Laurens Bicker, &c.
Hiſtoriſch verhael van de voyagie naer de Strate van Magallanes, onder den Admirael Mahu, &c. door Barent Ianſz. Chirurgijn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Voyagie van Olivier van Noordt.
Voyagie van Ioris van Spilberghen door de Strate.
Iournael van de wonderlijcke reyſe ghedaen door Willem Corneliſz. Schouten van Hoorn, Anno 1615. 1616. &c.
Toortſe der Zee-vaerdt door Dirck Ruyters.
Ende eyndelijck verſcheyden Iournalen ende aenteeckeninghen van de Schippers, Commiſen, ende Stier-lieden die deſe Landen onlangs hebben bevaren door laſt van de Geoctroyeerde VVeſt-Indiſche Compagnie.

Beneffens verſcheyden geſchreven Journalen van verſcheyden andere Schippers ende Stier-lieden/ welcker namen wy hier ende daer in onſe Beſchrijvinge hebben uyt-ghedruckt.

Voorts om met goede ordre voorts te varen in 't voor-ghenomen werck/ ſoo hebbe ick goet ghevonden te maecken ſeeckere verdeelinghe/ daer ons de ghelegentheyt van deſe Landen ſelfs ſchijnt toe te leyden; ghelijckmen ſien kan inde generale Kaerte van deſe Landen/ die op nieuws neffens andere drie Kaerten die noch ontbraken /in deſen druck is inghevoeght / op dat den Leſer te beter ſoude konnen mercken hoe deſe Landen aen een hanghen: Deſe Landen dan beſtaen in Eylanden ende 't vaſte Landt: 't Vaſte Landt ſchijnt van de nature ſelfs verdeelt te weſen in twee deelen/waer van het eene ſtreckt naer het noorden/ende het ander naer het zuyden / weſende deſe twee deelen ghelijck aen den anderen ghehecht door een ſmalle reep landts tuſſchen Puerto Belo ende Panama: Jck ſal eerſt voor-nemen de groote ende kleyne Eylanden die op hun ſelfs legghen; ende die heel naer aen 't vaſte Landt legghen ſal ick beſchrijven by de provincien daer ſy ontrent legghen. De beſchrijvinghe van 't vaſte Landt ſal ick beginnen van de provincien die naer het noorden legghen; acht nemende voor eerſt op de ghelegentheyt ende gheſtalte van elcke groote ofte kleyne provincie in 't ghemeyn/ daer naer op de ſteden ende woon-plaetſen die daer hedendaeghs in bevonden worden/ende voorts op de Havenen en de Reeden. Mijn voornemen en is niet te beſchrijven de conditie ende nature van de Volckeren die eertijdts daer in hebben ghewoondt/ende nu door de tyrannie der Spaegniaerden gantſch uyt-gheroept zijn / die luſt heeft dat te weten / kan 't ſelve by de ſpaenſche Hiſtorie-ſchrijvers leſen: dan ſal alleen de volckeren beſchrijven die noch heden in 't gheheel ofte ten deele overigh zijn. Ende op dat een yeder in 't kort mach ſien 't gheene in deſe Boecken wordt verhandelt / ſoo ſullen wy hier in-voeghen het inhoudt van alle de Boecken ende Capittelen.

Het eerſte Boeck. Van de West-Indiſche Eylanden.

Cap. 1. VAn 't eylandt S[t] Iuan de Puerto Rico in 't ghemeyn.
2. Van de ſteden ende woon-plaetſen eertijdts ende nu by de Spaegniaerden in dit eylandt bewoondt.
3. Van de havenen ende andere ghelegentheden van dit eylandt; ende van Mona.
4. Van de ghelegentheyt van 't eylandt Hiſpaniola in 't ghemeyn.
5. Van de provincien van dit eylandt.
6. Van de ſteden der Spaegniaerden die eertijdts in dit eylandt waren.
7. Van de ſteden der Spaegniaerden die nu zijn in 't eylandt S[t] Domingo.

8. Van

8. Van de andere ſteden deſes eylandts.
9. Van de rievieren van dit eylandt.
10. Van de kuſte, havenen, reeden ende kapen van dit eylandt.
11. Van de kleyne eylandekens die rondtom Hiſpaniola legghen.
12. Van de ghelegentheyt van 't eylandt Cuba in 't ghemeyn.
13. Van de verſcheyden provincien ende rievieren van Cuba.
14. Van de ſteden van 't eylandt Cuba.
15. Van de Havana.
16. Van de kuſte, havenen ende punten van Cuba.
17. Naerder aen-teyckeninge van de noordt-kuſte van Cuba ende de kleyne eylandekens legghende rondtom.
18. Beſchrijvinghe van 't eylandt Iamaica.
19. Van de eylanden die men nu ghemeynlijck noemt Lucaios.
20. Van de eylanden die men noemt Canibales.
21. Van de reſteerende eylanden dieſe noemen Canibales.
22. Vande Bermudez eylanden.
23. Van de colonien van de Engelſchen op de Bermudez, ende voordere byſondere ghelegentheden van de eylandekens ende kuſte.
24. Voorder verhael van de ghelegentheyt van de Bermudez.

Het tvveede Boeck. Van Nova Francia.

Cap. 1. Generale beſchrijvinghe van Terreneuf, de gheleghentheyt van 't eylandt, geſtalte van 't landt ende lucht, ende anders.
2. Van 't volck woonende op 't eylandt Terreneuf, haer gheſtalte ende manieren, haer wooninghen ende anders.
3. Van de havenen rievieren, punten ende reeden van dit eylandt.
4. Van de groote banck van Terreneuf, ende voorts van Iſle de Sable.
5. Van de gelegentheden van de eylanden van cap Breton, ſyn havenen ende reeden, ende manieren van 't volck dat daer op woont.
6. Van de kleyne eylanden by 't eylandt cap Breton gheleghen, ende inſonderheyt van 't eylandt Ramea, ende de Wal-ruſſen die men daer vanght.
7. Van 't vaſte landt by noorden Terreneuf, ſtreckende naer de rieviere van Canada, ende weſt-kuſte van Terreneuf, ende de aen-legghende eylanden.
8. Voorder beſchrijvinghe van de kuſte aen de noordt-zijde van de Golfe St Laurens, ende de ghelegentheden daer ontrent.
9. Pertinente beſchrijvinghe van de kuſte rontom een goet deel van de Golfo Sant Laurens by Iean Alfonſe.
10. Van 't eylandt Natiſcotec ofte Aſſumtion, ende de rievier Chichedec.
11. Beſchrijvinghe van de haven van Tadouſſac, ende de rievier Saguenay.
12. Particuliere beſchrijvinghe van het ghedeelte van de rieviere van Canada tot het punt van Quebecq toe.
13. Voorder beſchrijvinghe van de rievier Canada, ende van Hochelaga uyt de tweede voyagie van Iaques Quartier.
14. Beſchrijvinge van Quebecq, ende voorder ontdeckinghe van de groote rievier van Canada by Mr Champlain.
15. Van de ghedaente ende manieren van leven van de Wilden in dit quartier.
16. Beſchrijvinghe van de zuydt-kuſte van Nova Francia, ende eerſt van Campſeau, ende andere havenen tot cap de Sable toe.
17. Voorder beſchrijvinghe van de kuſte van Accadie tot Port Real toe.

* * 4 18. Be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

18. Beschrijvinghe van de plaetsen, havenen ende rievieren, gheleghen in de groote baye Françoyse tot de rieviere Pemtogouet toe.
19. Van de rieviere Pemtogouet, vvelck schijnt te wesen Norumbega.
20. Vervolgh van de kuste van Norumbegue, ende beschrijvinghe van de rieviere Quinibeque, uyt Mr Champlain.
21. Vervolgh van de kuste van Quinibeque west-waerts, ende van de rieviere Chovacoet; de ghestalte van de Wilden die men noemt Almouchiquois.
22. Vervolgh van de kuste naer 't zuyden toe; van de haven Beauport ende Cap Sant Louis ende andere plaetsen; uyt Mr Champlain.
23. Een kort verhael van de proceduren der Françoysen in dit quartier van den jare 1534. tot 1544.
24. Voordere proceduren van de Françoysen in verscheyden andere quartieren van Nova Francia, ende insonderheyt te Sante Croix en Port Royal.
25. Proceduren van de Françoysen op de rieviere Canada.
Appendix. Van Nieuw Schotlandt.

Het derde Boeck. Van Virginia.

Cap. 1. DE voyagie van Iehan de Verazzano.
2. De gelegentheyt van het deel dat de Engelsche nu noemen Nieuw Engelandt, by Capiteyn Smith beschreven.
3. Particuliere beschrijvinghe van 't selve quartier.
4. Verhael van 't ghene eenighe jaren herwaerts by de Enghelsche is voorghenomen in 't selve quartier.
5. Geleghentheyt van Nieuw Engelandt, als het nu wordt ghenomen, uyt het relaes van die Compagnie.
6. Beschrijvinghe van Nieuw Pleytmouth in Nieuw Engelandt geleghen.
7. Eerste ontdeckinghe ende generale beschrijvinghe van 't quartier, welck by de onse Nieu Nederlandt wordt ghenaemt.
8. Geleghentheydt van de Custe van Nieu Nederlandt van de Pyebaye af tot aen de groote rieviere de Montaignes.
9. Van de groote Noordt rievier van Nieu Nederlandt.
10. Van de ghestalte van 't landt ende manieren van 't volck aen de rievier.
11. Voordere beschrijvinghe van de kuste tot de andere groote Rievier, ende van daer vorder tot op de acht-en-dertich graden; ende 't gene by de vrye Nederlanders daer is verricht.
12. De gheleghentheyt van Virginia daer de Engelsche nu woonen, beschreven door Capiteyn Iohn Smith.
13. Beschrijvinghe van de bysondere rievieren ende volckeren van 't landt van Virginia daer de Engelschen nu woonen.
14. Van de eyghen vruchten van Virginia die daer van selfs wassen.
15. Beschrijvinghe van de bysondere vruchten die by de VVilden ghevvonnen vvorden; hoe sy die planten ende ghebruycken.
16. Beschrijvinge van de dieren die men in dit quartier van Virginia vindt.
17. Van 't volck van de lande, haer manieren, kleedinghe, vvooninge, &c.
18. Van de proceduren van de Engelsche sints den jare 1606.
19. Bysondere ontdeckinghe van de baye Chesapeack by Capiteyn Smith.
20. Kort verhael van de voordere proceduren sints den jare 1608.
21. Voorder verhael van de proceduren tot den jare 1621.
22. Beschrijvinge van Virginia door Sir Walther Ralegh eerst ontdect inden jare 1584. ende de vervolgende: vruchten ende dieren van 't landt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

23. Van de dinghen die daer te lande ghevonden worden, daer men eenighen handel kan mede drijven: ende de manieren van 't volck.
24. Verhael van de procedueren in dit quartier tot den jare 1586.
25. Voorder procedueren van de Engelsche tot den jare 1590.

Het vierde Boeck. Van Florida.

Cap. 1. Erste ontdeckinghe van Florida.
2. Tweede ontdeckinghe van de landen van Florida by de Spaegniaerden.
3. Derde ontdeckinghe by de Spaegniaerden in den jare 1528.
4. Vierde ontdeckinghe van 't landt van Florida, onder 't beleyt van Hernando de Soto in den jare 1539.
5. Vervolgh van de vierde ontdeckinghe.
6. Voorder verhael van de vierde ontdeckinghe by Soto.
7. Vervolgh van de selve reyse by Hernando de Soto.
8. Vervolgh van den selven tocht naer de doodt van Soto.
9. De ontdeckinghe van Florida by de Françoysen voor-ghenomen, onder het beleyt van Iean Ribault.
10. De tweede voyagie van de Françoysen naer Florida, onder het beleydt van Capiteyn Laudoniere.
11. De derde voyagie van de Françoysen naer Florida, onder Capiteyn Ribauldt.
12. De vierde voyagie onder het beleydt van Dominico Gourgues.
13. De limiten van Florida, als Herrera die beschrijft.
14. De natuere van 't landt; de gestalte ende manieren van 't volck ghelijck die by Laudoniere beschreven worden.
15. De regieringh ende politie van dese Indianen van Florida.
16. Beschrijvinghe van de twee sterckten die de Spaegniaerden teghenwoordigh hebben in Florida.
17. Beschrijvinghe van de kuste van Florida.
18. Andere beschrijvinghe van de selve kuste, uyt Ian Huyghen van Linschoten.

Het vijfde Boeck. Van Nova Hispania.

Cap. 1. Beschrijvinghe van de provincie van Nova Hispania in 't ghemeyn; de gheleghentheydt van de verscheyden landen ende volckeren.
2. Beschrijvinghe van de boomen, kruyden ende ghewassen van Nova Hispania.
3. Van verscheyden hersten ende gummen die in Nova Hispania vallen, ende verdeelinghe van dese provincie.
4. Beschrijvinghe van de provincie van Mexico in 't bysonder, de verscheyden landen ende volckeren daer onder begrepen.
5. Van de groote stadt Mexico, Hooft-stadt van Nova Hispania.
6. Van de andere plaetsen ontrent Mexico gheleghen.
7. Beschrijvinghe van Acapulco de haven van Mexico aen de zuydt-zee.
8. De ghelegentheden van de provincie van Panuco, ende de steden in 't selve quartier gheleghen.
9. Van de manieren van de Mexicanen, hare taele ende regeringhe.
10. De ghelegentheyt vande provincie van Tlascala in 't ghemeyn.
11. Van 't Bisdom van Tlascala, ende de stadt daer in gheleghen, ghenaemt Puebla de los Angeles, ende de woon-stede der Indianen.
12. Van de stadt Segura, ende de gheleghentheden van de provincie Tepeaca.

13. Van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

13. Van de ſtadt Vera Cruz, ende de voornaemſte haven van Nova Hiſpania, S[t] Iuan de Vlua.
14. Beſchrijvinghe van de kuſte van 't Biſdom van Tlaſcala aen de noordt-zee, met de Eylanden daer onder gheleghen.
15. Particuliere beſchrijvinghe van 't Biſdom van Guaxaca.
16. Byſondere beſchrijvinghe van de provincie van Miſteca ende andere provincien daer aen gheleghen, behoorende tot Guaxaca.
17. De ſteden der Spaegniaerden in de provincie Guaxaca.
18. Beſchrijvinghe van de kuſte ende havenen van Guaxaca.
19. Beſchrijvinghe van de provincie Mechoacan in 't ghemeyn.
20. Van de particuliere provincien begrepen onder dit Biſdom van Mechoacan, ende van de Chichimecas.
21. De ſteden by de Spaegniaerden bewoont in deſe provincie.
22. De havenen ende kuſte van deſe provincie aen de zuydt-zee; ende noch eenighe ſteden ende vlecken.
23. Van de provincie van Yucatan in 't ghemeyn.
24. Van de particuliere provincien die onder Yucatan worden ghereeckent, ende by wie deſe landen eerſt zijn ontdeckt.
25. De ſteden by de Spaegniaerden bewoont in Yucatan.
26. De kuſte ende havenen van deſe provincie.
27. Van de provincie van Tabaſco in 't ghemeyn.
28. Van de ſtadt by de Spaegniaerden bewoont in deſe provincie, rieviere ende zee-kuſte van Tabaſco.

Het ſeſte Boeck. Van Nova Galicia *ofte* Guadalaiara.

Cap. 1. Beſchrijvinghe van de provincie in 't ghemeyn.
2. Van het volck van de lande, ende de Spaegniaerden die daer woonen.
3. Van de provincie van Guadalaiara in 't particulier, ende de ſteden die in dit deel by de Spaegniaerden worden bewoont.
4. Byſondere beſchrijvinghe van de provincie van Xaliſco, ende de ſtadt daer in gheleghen, als mede van de provincie van Chiametla.
5. Particuliere beſchrijvinge van de provincie van Culuacan, ende haer eerſte ontdeckinghe by Nunno de Guzman.
6. Van de provincie van Cinaloa, ende haer eerſte ontdeckinghe.
7. Van de provincie Vxitipa, ende haer gheleghentheyt.
8. Particuliere beſchrijvinghe van de provincie van de Zacatecas, ende verſcheyden ſilver-mijnen daer in gheleghen.
9. Particuliere beſchrijvinghe van Nova Vizcaia, ende byſondere ſilver-mijnen daer in gheleghen.
10. Beſchrijvinghe van de landen van California, ende haer eerſte ontdeckinghe by de ſchepen van Don Hernando Cortes, ende andere.
11. De voyagie van Franciſco de Ulloa.
12. Vervolgh van de voyagie voornoemt.
13. De reyſe by landt van Fray Marcos de Niza.
14. Verhael van de reyſe by landt van Franciſco Vaſquez de Cornado, uyt bevel van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoça.
15. Oprechte beſchrijvinghe van Cibola, Tonteac, Marata, Acus, ghelijck de ſelve is vervoordert by Cornado voornoemt.
16. De voyagie van Hernando Alarcon by zee.
17. Een ander voyagie voor den Vice-Roy op de kuſte van Nova Galicia ende California.

18. Extract

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

18. Extract uyt de voyagie van Francisco Guallè van Nova Hispania naer de Philippinas, ende China, &c.
19. Extract uyt de voyagie van Thomas Candish, voor soo veel sy de kuste van Nova Hispania ende California is betreffende.
20. Beschrijvinghe van Nova Albion uyt de voyagie van Sir Francis Draeck door de strate van Magallanes.
21. De eerste ontdeckinge van de landen van Novo Mexico, inden jare 1583. voor-ghenomen.
22. Vervolgh van de selve ontdeckinghe by Antonio de Espeio.
23. Voorder verhael van de ghelegentheyt van dese Provincien van Neuvo Mexico, ende 't ghene de Spaegniaerden daer saghen.
24. Vervolgh van 'tselve verhael van Nieu Mexico.
25. Verhael van den tocht van Don Iuan de Onate naer Novo Mexico inden jare 1599.
26. Beschrijvinghe van de kuste van Nova Galicia op de zuydt-zee.

Het sevende Boeck. Van Guatemala.

Cap. 1. Beschrijvinghe van de audientie van Guatemala in 't ghemeyn.
2. Beschrijvinghe van de provincie van Chiapa in 't ghemeyn.
3. Voorder beschrijvinge van Chiapa in 't particulier, ende de stadt Cuidad Real daer in gheleghen.
4. Van de provincie van Soconusco ende Suchitepec.
5. Particuliere beschrijvinghe van de provincie Verapaz, ende de woonplaetsen der Spaegniaerden daer in gheleghen.
6. Voorder beschrijvinghe van Verapaz ende van Golfo Dulce.
7. Bysondere beschrijvinghe van de provincie die eyghentlijck Guatemala wordt ghenaemt, ende hare eyghenschappen.
8. Particuliere beschrijvinghe van de provincie van Yzalcos.
9. Van de provincien San Salvador, San Miguel ende Chuluteca, ende hare bysondere ghelegentheden.
10. Beschrijvinghe van de stadt S. Iago de Guatemala.
11. Van de andere steden van dese provincien, San Salvador, la Trinidad, San Miguel, ende Xerez de la Frontera.
12. Havenen ende kuste aen de zuydt-zee van Guatemala.
13. Beschrijvinghe van de provincie de Honduras in 't ghemeyn.
14. Van de stadt Valladolid in Honduras, Garcias a Dios en San Pedro.
15. Van puerto de Cavallos, Truxillo ende Sant Iorge.
16. Kuste, havenen ende eylanden van Honduras.
17. Van de provincie Nicaragua in 't ghemeyn.
18. Van de steden van dit gouvernement.
19. Kuste, ende havenen, van de provincie van Nicaragua.
20. Beschrijvinghe van de provincie van Costa Rica.
21. Van Veragua, haer eerste ontdeckinghe ende ghelegentheyt.
22. Beschrijvinghe van de steden ende vlecken die by de Spaegniaerden nu bewoondt worden in de provincie van Veragua.

Het achtste Boeck. Van Terra Firma.

Cap. 1. Van de gheleghentheyt, palen ende gestaltenis van de provincie ofte audientie van Panama.
2. Van de stadt Panama.
3. Pertinente beschrijvinge vande stadt Panama ende alle aenkomsten, door

Iuan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Iuan Battiſta Antonelli Ingenieur, gheſonden aen den Koningh van Spaegnien, ghelijck 't ſelve by M[r] Hackluydt is uyt-ghegeven.
4. Van de Stadt Nombre de Dios.
5. Van de gheleghentheyt van Puerto Belo, uyt 't raport van Antonelli.
6. Van de Nieuwe ſtadt by Puerto Belo gheleght, ende van de ſtadt Nata.
7. Van de Rievieren van deſe Provincie.
8. Van de Rieviere Darien, ende de Provincie.
9. Van de ſteden die eertijdts zijn gheweeſt in de Provincie Darien.
10. Van de kuſte, havenen ende punten van de provincie Panama.
11. Van de Eylandekens ontrent deſe kuſte.
12. Van de voyagie van Ian Oxenham Engelſman.
13. Beſchrijvinghe van de provincie van Cartagena in 't ghemeyn.
14. Van de ſtadt Cartagena.
15. Naerder beſchrijvinghe van de ſtadt met haer aen-komſten, by Antonelli.
16. Van de andere ſteden van deſe Provincie.
17. Van de Rievieren, havenen ende Punten van deſe provincie.
18. Van de gheleghentheyt van de provincie Santa Martha.
19. Van de ſtadt Santa Martha.
20. Van de andere ſteden ende plaetſen van deſe provincie.
21. Van de rievieren, kaben, havenen ende kuſten van dit gouvernement.
22. Van de ſtadt ende 't gouvernement van Rio de la Hacha.

Het neghende Boeck. Van Neuvo Reyno de Granada.

Cap. 1. De eerſte ontdeckinghe van Neuvo Reyno, onder het beleyt van den Licenciaet Gonzalo Ximenez de Queſada in 't jaer 1536.
2. Beſchrijvinghe van de gheleghentheyt van deſe Provincie in 't ghemeyn, ende de byſondere Provincien daer onder begrepen.
3. Beſchrijvinghe van de hooft-ſtadt Santa Fé de Bogota, de vlecke Sant Miguel, de ſtadt Tocayma, ende gheleghentheyt van de landen daer ontrent.
4. Byſondere beſchrijvinghe van de provincien die by de volckeren bewoont vverden die men noemt Muſos ende Colymas, de gheſtalte van 't landt, &c.
5. Gheleghentheyt van de ſtadt la Trinidad ende la Palma.
6. Beſchrijvinge van de reſteerende ſteden ende plaetſen van Neuvo Reyno de Granada; te weten, Tunia, Pamplona, Sant Chriſtoval, Merida, Belez, Marequita, Ybague, la Vittoria, Sant Iuan de los Llanos.
7. Beſchrijvinghe van de ghelegentheyt ende gheſtaltenis van de provincie van Popaian in 't ghemeyn, ende de particuliere provincien daer onder begrepen.
8. Van de Hooft-ſtadt van deſe provincie Popaian.
9. Particuliere beſchrijvinghe van den oorſpronghvan de groote rievier de Madalena, ende haren loop door verſcheyden landen.
10. Van de ſtadt Antiochia ende ghelegentheden daer ontrent: de wegh van deſe ſtadt naer Anzerma, ende van de ſtadt Caramanta.
11. Vervolgh van de wegh van Antiochia naer Anzerma toe, ende beſchrijvinghe van de ſtadt Santa Ana de Anzerma.
12. De wegh van de ſtadt Antiochia naer Arma toe, de gelegentheyt van de provincien tuſſchen beyden gheleghen zijnde: ende oock van de ſtadt Arma.
13. Van de Provincie van Carrapa ende die van Quymbaia, tot de Stadt van Cartago toe, ende van de ſtadt Cartago.

14. Be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

14. Beschrijvinghe van de stadt Cali ende de Landen daer ontrent gheleghen, als mede van de Haven Bonaventura.
15. De wegh van de stadt Cali naer de stadt Popaian.
16. De wegh van de stadt Popaian naer de stadt Pasto, ende de bysondere gheleghentheyt van dat quartier: ende van de stadt Pasto selfs.
17. Van de andere steden onder het Gouvernement van Popaian, ende eerst van de stadt Timana ende Guadalaiara de Buga.
18. Van de resteerende steden van dese provincie, Sant Sebastian de la Plata, Almaguer, Truxillo, Madrigal ende Agreda.
19. Van de havenen, reeden, punten, rievieren ende Eylanden op de kuste van dese provincie aen de zuydt-zee gheleghen.

Het thiende Boeck. Van Peru.

Cap. 1. Generale beschrijvinghe van 't Koninghrijck van Peru, syn ghestalte ende eyghenschappen in 't ghemeyn, ende verdeelinghe van dien: als mede de ghemeyne manieren van 't volck.
2. Van eenighe planten ende vruchten, als mede gedierten die dese landen van Peru door gaens ghelijck eyghen zijn.
3. Verdeelinghe van 't landt van Peru in verscheyden provincien: ende beschrijvinghe van Quito in het ghemeyn: de ghestalte van de landen, &c.
4. De wegh van de stadt Pasto naer Sant Francisco del Quito toe, ende de ghelegentheyt van de landen tusschen beyden ghelegen.
5. Beschrijvinghe van de hooft-stadt Sant Francisco del Quito.
6. De wegh van Sant Francisco del Quito naer Rhiobamba toe, ende de gestalte van de landen ende volckeren tusschen beyden ghelegen.
7. Van 't kostelijck Palleys van Thomebamba; van de Cannaris, de gestalte van haer provincie ende haer manieren.
8. Beschrijvinge vande wegh van de provincie van Quito naer de kuste van de zuydt-zee, ende de ghelegentheyt van de landen daer ontrent gheleghen.
9. Beschrijvinghe van de stadt Puerto Veio, ende de stadt S. Iago de Guaiquil, ende Castro, in de provincie van Bunigando.
10. Vervolgh van de Koninghlijcke wegh van Thomebamba af tot de stadt Loxa toe, ende de gelegentheydt van de Landen daer ontrent, van Loxa ende Cuença.
11. Van de stadt Zamora ende Iaen, ende ghelegentheyt van de landen daer omher gheleghen; ende van Chuquimaio.
12. Beschrijvinghe van de playnen van Peru tot de stadt Sant Miguel toe; van de valleye van Tumbez; van de stadt San Miguel, ende de haven Paita.
13. Van de binnenlandtsche provincie de los Quixos ende la Canela, behoorende tot het ghedeelte van Quito.
14. Van de provincie van de Bracomoros, ende steden daer in ghelegen; ende van Yguarsongo ofte Iuan de Salinas.
15. Aenteeckeninghe van de gheleghentheyt ende streckinghe van de kuste van de provincie van Quito op de zuydt-zee, hare havenen, rievieren en punten.
16. Groote ende ghelegentheyt van de audientie van Lima: de wegh van St Miguel naer de stadt Truxillo toe.
17. Van de vlecke Miraflores, ende de stadt Truxillo: ende vlecke Santa ofte Parilla: oock Arnedo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

18. Van de valleyen die voorder zijn ghelegen van Truxillo af, tot de hooft-stadt Lima toe; ende haer bysondere ghelegentheden.
19. De geleghentheydt van de stadt los Reyes ofte Lima.
20. Van de valleye Pachacama, ende vervolghende valleyen langhs de kuste van de zuydt-zee, ende haer ghestalte tot Guarco toe; van de vlecke Cannette.
21. Vervolgh van de playnen van Peru langhs de kuste van Guarco af, tot Tarapaca toe, ende van de vlecke Valuerde ende stadt Arequipa.
22. Vervolgh van de binnenlandtsche provincien; langhs de koninghlijcke wegh over 't gheberghte van Guancabamba, van de Chachapoyas ende Moyobamba.
23. Vervolgh van de binnenlandtsche provincien van Caxamalca tot Guanuco toe, ende van de stadt Leon de Guanuco.
24. Van de binnenlantsche provincien van Guanuco af, tot die van Guamanga, daer de stadt la Vittoria is gheleghen.
25. Vervolgh van de binnenlandtsche provincien langhs de wegh van de Ingas, van Guamanga af, tot de stadt Cusco toe.
26. Beschrijvinghe van de groote stadt Cusco, ende de gelegentheydt van de Landen daer ontrent gheleghen: van San Francisco de la Vittoria, ende San Iuan del Oro, in de provincie van Carabaya.
27. Van de havenen, kaben, punten ende rievieren langhs de kuste van Peru, in 't begrijp van de audientie van Lima, ende de streckinge van de kuste.
28. Beschrijvinge van de derde audientie van Peru, welck sy noemen los Charcas, in 't ghemeyn, te weten, hare palen ende anders.
29. De wegh ende de ghelegentheyt van de provincien gheleghen tusschen beyden de stadt Cusco, ende de stadt la Paz: van Collao.
30. Van 't groote meyr Titicaca, in 't midden van Collao gheleghen.
31. Voorder beschrijvinghe van de landen ende volckeren ghelegen langhs den toe-wegh van Cusco, tot la Paz: van Chiquito ende de stadt nuestra Sennora de la Paz, in de provincie Chuquiabo.
32. Vervolgh van de koninghlijcke wegh tot de stadt la Plata.
33. Van de stadt Potosi, ende rijcke silver-mijnen aldaer: van Porco.
34. Van de havenen, reeden, kaben ende rievieren op de zee-kuste van los Charcas, ende de streckinghe van de selve kuste.
35. Van de binnenlandtsche provincie, ende de stadt Santa Cruz de la Sierra.

Het elfste Boeck. Van Chile.

Cap. 1. DE generale beschrijvinghe van de provincie van Chile.
2. Vande Woestijne van Atacama ende de weghen over landt van 't Koninghrijck van Peru naer de provincien van Chile toe.
3. Van de valleyen Copiapo, Guasco ende Chile.
4. Beschrijvinghe van de Steden la Serena ende Sant Iago.
5. Van de stadt Concepcion, ende van 't eylandt Santa Maria.
6. Van de Provincien van Arauco, Tucapel ende Puren.
7. Van het eylandt la Mocha, ende die van Iuan Fernandez.
8. Van de stadt de los Confines ofte Villa Neuva de los Infantes, ende van de stadt Imperial.
9. Van de stadt Villa Rica; de stadt Valdivia, ende de gheleghentheyt daer ontrent.
10. Van de stadt Osorno ende Chilue ofte Castro, ende de provincie Chucuito.

11. Beschrij-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

11. Beſchrijvinghe van de zee-kuſte van Chile, havenen, reeden, caben, bayen ende rievieren van de 26 graden af, tot de 33 graden toe.
12. Vervolgh van de kuſte van Chile van Valparayſo af, tot op de hooghte van wat meer als twee-en-veertich graden.
13. Beſchrijvinghe van de binnenlandtſche provincie Tucuman, ende de principaelſte ſtadt St Iago del Eſtero.
14. Van de ſteden San Miguel, noſtra Sennora de Talavera ende Cordua.
15. Van noch eenighe andere ſteden ende gheleghentheden van Tucuman.

Het twaelffte Boeck. Van Magallanica.

Cap. 1. BEſchrijvinghe van de provincien van de Strate van Magallanes in het ghemeyn.
2. Kort verhael van de voyagie van Pedro Sarmiento van de zuydt-zee door de Strate van Magallanes naer Hiſpanien.
3. Beſchrijvinghe van de kuſte van Chile af tot aen de Strate.
4. Gheleghentheyt van de Strate Magallanes ſelfs by de Spaegniaerden.
5. Voorder beſchrijvinghe van de Strate ſelfs by de Spaegniaerden.
6. Beſchrijvinghe van de Strate als die by de Engelſche is bevonden.
7. Beſchrijvinge van de Strate uyt de voyagie van Thomas Candish.
8. De voyagie van Sir Richard Hawkins door de Strate.
9. Beſchrijvinghe van de Strate ghelijck die by de Nederlanders is bevonden in den jaere 1598.
10. Voorder beſchrijvinghe naer de bevindinghe van de Nederlanders.
11. Beſchrijvinghe van de nieuwe Strate van le Maire.
12. Voyagie van de Spaegniaerden door de Strate le Maire.
13. Voyagie van den Heer Admirael Iaques L'hermite door de Strate le Maire.
14. Verhael van de voyagie van Diego Flores, ende 't bouwen van eenighe ſteden by de Spaegniaerden in de Strate van Magallanes.

Het derthiende Boeck. Van Rio de la Plata.

Cap. 1. BEſchrijvinghe van de landen ende zee-kuſte gheleghen tuſſchen de Strate van Magallanes, ende Rio de la Plata, by de Spaegniaerden.
2. Beſchrijvinghe van de ſelve landen naer bevindinghe der Engelſchen.
3. Beſchrijvinghe van 't ſelve quartier naer de bevindinghe der Nederlanders.
4. Generale beſchrijvinghe van de gheleghentheden van de provincien die onder Rio de la Plata worden ghereeckent.
5. Beſchrijvinghe van de rieviere in 't gros, met haer eerſte ontdeckinghe.
6. Beſchrijvinghe van de rieviere by Martin del Barco in ſyn Argentina.
7. Particuliere beſchrijvinghe van de rieviere by andere Spaegniaerden.
8. Beſchrijvinghe van de rievier naer bevindinghe der Nederlanders.
9. Van diverſche natien van Wilden die ontrent deſe rieviere woonen.
10. Van de ſteden in deſe provincie gheleghen, ende eerſt van Buenos Ayres.
11. Van de ſtadt Aſſumcion ende de gheleghentheyt daer ontrent.
12. Beſchrijvinghe van de andere ſteden ende plaetſen van deſe provincie, te weten Santa Fé, San Salvador ende andere.
13. Van de havenen, Eylanden ende punten op de kuſte van deſe provincie.
14. Beſchrijvinghe van de kuſte ghelijck die by Figueredo in ſyn Roteiro ende by Dirck Ruyters is uyt-ghegeven.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het veerthiende Boeck. Van Brasil.

Cap. I. GEnerale beschrijvinghe van 't landt van Brasil, zijn eerste ontdeckinghe ende andere gheleghentheden.
2. Van de vier-voetighe ghedierten van dese provincie.
3. Van 't ghevogelte ende kruypende ghedierte van dese provincie.
4. Van de boomen, vruchten ende ghewassen.
5. De kruyden, wortelen en ander ghewassen.
6. Ghelegentheyt van de in-gheboorne van Brasil in 't ghemeyn.
7. Van de Capitania S[t] Vincent ende steden der Spaegniaerden.
8. Van Rio de Ienero ende de gheleghentheden daer ontrent.
9. Van de Capitania by de Portugeesen ghenaemt Spiritu Santo.
10. Van de Capitania Porto Seguro ende de woon-plaetsen der Portugeesen.
11. Van de Capitania van los Islos, ende de gheleghentheyt van dien.
12. Beschrijvinghe van de Bahia de todos los Santos.
13. Van de Capitania van Pernambuco, ende de gheleghentheydt daer ontrent.
14. Van de Capitania Tamaraca, ende die van Paraiva.
15. Beschrijvinghe van de kuste van Sant Vincent af, tot de Bahia de todos los Santos.
16. Voorder beschrijvinghe van de kuste van de Bahia, tot Rio Grande ofte Poteingi.
17. Vervolgh van de kuste van R. Grande tot de Marannon.
18. Eenighe ghenerale aen-merckinghe op de provincien van Marannon ende de rechte ghelegentheyt der selver.
19. Beschrijvinghe van de Eylanden van Fernand de Norohna, ghelijck die by de Françoysen worden beschreven.
20. Beschrijvinghe van 't Eylandt Maragnan by de Françoysen.
21. Ghestalte van de lucht ende vruchtbaerheyt van 't Eylandt Maragnan.
22. Beschrijvinghe van de fruyt-boomen die daer wassen.
23. Beschrijvinghe van eenighe sonderlinghe kruyden ende aerdt-vruchten die op dit Eylandt groeyen; ende van 't ghevogelte.
24. Beschrijvinghe van de visschen die in de zee ende rievieren worden ghevonden by 't Eylandt Maragnan ende daer ontrent.
25. Beschrijvinghe van de vier-voetighe dieren die op het Eylandt Maragnan ende 't vaste landt worden ghevonden.
26. Beschrijvinghe van 't volck van de lande, haer af-komste, ghestalte ende manieren, ende andere qualiteyten.
27. De gheleghentheyt van Topouytapere ende Comma aen 't vaste landt.
28. Kort verhael van 't gheene eenighe jaren gheduerende by de Françoysen is voor-ghenomen in dit quartier, ende van den bergh Ibouypap.

Het vijfthiende Boeck. Van de Wilde Custe *ofte* Guaiana.

Cap. I. GHeleghentheyt van de kuste van Marannon af, tot aen de groote rievier de St Iuan de las Amazonas.
2. Beschrijvinghe van de rieviere, ende haer eerste ontdeckinghe.
3. De tweede voyagie van Orellana, ende voorder gheleghentheyt van de rievier.
4. Ontdeckinghe van de rieviere Tobo ofte de las Amazonas by onse Nederlanders, ende eerst de gheleghentheyt van de oost-zijde.

5. Voor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

5. Voorder beschrijvinghe van de groote rieviere de las Amazonas, ende de gheleghentheyt van de selve.
6. Vervolgh van de rievieren ende landen van Rio de las Amazonas af, tot den hoeck van de baye van Wiapoco.
7. Beschrijvinghe van de baye ende rieviere van Wiapoco, ende andere.
8. Voordere aen-merckinghe op de rieviere Wiapoco, uyt de onder-vindinghen van onse Nederlanders.
9. Beschrijvinghe van de rievieren Apurwaca, Couwo ende Wia.
10. Beschrijvinghe van de rieviere Caiane, ende de ghelegentheden van de landen ende volckeren die daer ontrent woonen.
11. Van de ghestalte des luchts ende 't weder, ende volck van de lande.
12. Van de lijf tocht van 't landt tot onderhoudt van des menschen leven.
13. Van de koopmanschappen die in 't landt worden ghevonden.
14. Vervolgh van de kuste ende verscheyden rievieren.
15. Van de rieviere Orenoque in 't ghemeyn, volgens het ghene de Spaegniaerden daer van hebben uyt-ghegheven.
16. Voorder ontdeckinghe van de rieviere ghenaemt Viapari by Geronymo de Ortal.
17. Vervolgh van de ontdeckinghe van dit ghewefte by Don Gonzalo Ximenes de Quesada; ende Antonio de Berreo.
18. De eerste voyagie van Sir Walter Ralegh op den Orenoque. 1595.
19. Voorder verhael van den tocht van Sir Walther Ralegh, ende de ghelegentheden van de rieviere Orenoque.
20. De tweede voyagie van de Engelschen naer Guiana, onder het beleyt van Laurens Keymis in den jare 1596. Ende de derde beschreven by Thomas Masham; ende de leste van Sir Walther Ralegh selfs.
21. Gheleghentheden van de rieviere Orenoque, naer de bevindinghe van onse Nederlanders.
22. Beschrijvinghe van 't Eylandt la Trinidad, als mede 't Eylandt Tabago.

Het festhiende Boeck. Van Nova Andaluzia.

Cap. 1. Beschrijvinghe van 't vermaerde Eylandt Margarita.
2. Van de Eylanden Cubagua ende Coche.
3. Van Punta de Araya daer de vermaerde zout-pannen zijn, ende de gheleghentheyt van 't landt daer ontrent.
4. Beschrijvinghe van de provincie van Cumana, ende de gheleghentheyt van de landen ende volckeren daer ontrent.
5. Kort verhael van 't ghene by de Spaegniaerden in dit quartier van Cumana in voor tijden is aen-ghrecht.
6. Voorder verhael van 't ghene by Ortal ende Sedenno is voor-ghenomen.
7. Vervolgh van den tocht van Sedenno in dit ghewefte.
8. Beschrijvinghe van 't Gouvernement ende de provincie van Venezuela in het ghemeyn, ende de verdeelinghe van dien.
9. Van de eerste ontdeckinghe van het landt van Venezuela by de Hooghduytschen, ende het ghene eenighe jaeren gheduerende is voor-ghevallen.
10. Beschrijvinghe van de stadt Coro, ende de gheleghentheyt daer ontrent; nostra Sennora de Carvalleda, Sant Iago de Leon, Nova Valencia, ende Nova Xerez.
11. Beschrijvinghe van de stadt Nieu Segovia, ende de gheleghentheden daer om-her.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

12. Beſchrijvinghe van de Stadt Tucuyo, Truxillo, Laguna, ende de gheleghentheyt daer ontrent.
13. Beſchrijvinghe van 't groote lack Maracaybo; ende van Maracapana op de uyterſte limiten van dit Gouvernement naer 't ooſten.
14. Beſchrijvinghe van de eylanden die voor deſe kuſte ligghen, te weten I. Blanca, Tortuga, Orchilla, Rocca, I. de Aves.
15. Beſchrijvinghe van de Eylanden Bonayre, Curacao ende Aruba.
16. Beſchrijvinghe van de havenen, kaben, rievieren van dit Gouvernement van Venezuela.
By-hanghſel om by te voeghen aen de voorgaende boecken.

Eyndelijck/ alſoo de beſchrijvinghen van Landen ſonder Geographiſche kaerten niet wel en konnen verſtaen worden/ ſoo hebben wy naer ons vermoghen ghetracht de ſelve te doen maecken ſoo naer de waere gheleghentheyt ende gheſtalte der landen/ als ons moghelijcken is gheweeſt/ uyt de waerſte ende beſte beſchrijvinghen/ als oock mede uyt de kaerten voor deſen by anderen uyt-ghegheven; de welcke wy in veelen deelen hebben ghesocht te verbeteren/ ghelijck wy verhoopen de gheene die verſtandt hebben van deſe materie/ ſullen bevinden: hoe-wel wy niet en twijffelen oft daer zijn noch veel miſſtellinghen over-ghebleven door ghebreck van beter onderrichtinghe/ die wy metter tijdt van de onſe hopen te bekomen; daer-en-tuſſchen ſullen deſe ghenoegh zijn tot verſtandt van de volghende beſchrijvinghe/ alſoo ſy daer naer ghericht zijn: waer toe ons ſonderlingh behulpſaem is gheweeſt de induſtrie ende ervarentheydt van Heſſel Gerritſz die de kaerten meeſt ontworpen ende gheſtelt heeft.

Regi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Regifter van de Kaerten, de welcke moeten in-ghevoeght worden als volght.

- De Genaerele Kaerte voor dese Inleydinghe.
De Kaerte van de Weft-Indifche Eylanden voor pag. 1.
- De Kaerte van Nova Francia voor pag. 45.
- De Kaerte van Nova Anglia, Novum Belgium &c. voor pag. 89.
- De Kaerte van Florida voor pag. 137.
De Kaerte van Nova Hifpania, Nova Galicia ende Guatemala voor pag. 169.
De Kaerte van Terra Firma, Neuvo Reyno de Granada ende Popajan voor pag. 301.
De Kaerte van Peru voor pag. 357.
De Kaerte van Chile voor pag. 425.
De Kaerte van de Strate van Magallanes voor pag. 449.
De Kaerte van Rio de la Plata, Tucuman, ende Santa Cruz de la Sierra voor pag. 477.
De Kaerte van Brafil voor pag. 501.
De Kaerte van Guiana voor pag. 552.
De Kaerte van Venezuela voor pag. 597.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

E R R A T A.

HOelwel wy seer neerstigh op den druck hebben doen letten / so zijn nochtans weynighe druck-fauten door-gesloopen / van welcker wy eenighe hier sullen aenwijsen: Pag. 17. lin. 18. leest negenthien graden. pag. 31. lin. 42. leest Martyres ende de Caios. pag. 35. lin. 28. leest van ontrent achthien graden. pag. 330. l. 32. leest 80. leg. in stede van 180. pag. 391. l. 21. leest Pariacaca in stede van Paviacacia. pag. 577. l. 15. leest Berbice in stede van Berbin. pag. 583. leest Macureguaray. pag. 599. l. 27. leest Galera in stede van Calera. Soo der noch eenighe soude moghen wesen die sal den aendachtighen Leser light by sich selfs konnen mercken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE Van WEST-INDIEN.

Het eerste Boeck.

Vande West-Indische Eylanden.

Inleydinghe.

ONder de VVest-Indische Landen presenteren sich voor eerst de Eylanden, soo groote, gelijck St Iuan, Hispaniola, Cuba, Iamaica; *als kleene, de vvelcke de Spaegniaerden gemeenlijcken verdeelen in tvvee banden, noemende de eene* de Sotavento, *vvelcke ligghen by-zuyden de groote Eylanden ende naer't ofte aen't vaste landt van't zuydt-deel van* America; *de andere* de Barlovento *liggende noordtvvaerts naer't vaste lant van* Florida *toe, vvesende dese Eylanden de eerste die van* Christophoro Columbo *zijn ontdeckt. VVy sullen eerst beschrijven de groote, gelijcse op een rije ligghen, beginnende van* St Iuan de Puerto Rico, *alsoo het 't Oostelijckste is; ende daer naer de kleyne, volghens de voorgaende reparticie.*

VAN'T EYLANT St IUAN DE PUERTO RICO.

Het eerste Capittel.

Vande ghelegentheden van dit Eylandt in't ghemeyn.

DIt Eylandt wierdt eertijdts by de inwoonderen ende gebueren in hare tale genoemt Borriquen; den Ammirand Columbus 'tselve ontdeckende inden jare 1493. noemde het St Iuan Baptista: Is gelegen twaelf ofte vijfthien * leguen naer't segghen van Herrera ende de gemeyne bevindinge van't Eylant Hispaniola naer het oosten: eñ hondert sesendertigh van't punt van Paria, z. ende n. als Linschoten schrijft. De heele zuyd-kuste leyt op de hooghte van ontrent seventhien graden by noorden den Æquinoctiael, ende de noordt-kuste leydt op de hooghte van achthien graden/ min ofte meer: Figueredo in syn Roteiro stelt de noordt-zijde op achthien graden ende twintigh minuten: Is lanck oost ende west vijfenveertigh leguen ofte daer ontrent: breedt zuyden en noorden van twintigh tot dertigh leguen naer't seggen van Herrera, maer Enciso in syn Geographia schrijft 'tselve lanck te wesen o. ende w. dertigh leguen, ende breet z. ende n. twintigh leguen. Het is seer vruchtbaer van alle 'tgene in Hispaniola groeyt/ als mede van Maiz ende Yuca. De gestalte des luchts is seer bequaem ende genoeghsaem eenparigh 'tgantsche jaer door/uytgenomen in Decemb. en Ianuar. het en is daer niet te heet / 'tregent daer veel van Maio tot September, hoewel niet alle jaren even veel; in Augusto en September pleghender stormen te vallen diese noemen Huracanes, ontrent de conjunctie van de Mane/ eñ zijn nu seer ordinaris/ doch de noorde winden doen de meeste schade aen 'tghesaye. De weyden worden oock daer seer verdorven ende verwoest door

* Spaensche mijlen.

Dec. 1. l. 7. c. 4.

Her. d. 4 l. 5. c. 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

seker geboomte welck men noemt Guaiabos, welck seer voortset ende de overhant
neemt: desen boom gheeft vruchten als appels/ bruyn van buyten en van binnen
ghecoleurt/ vol greynen/ van welcke het vee ende gevoghelte eet/ ende uyt de gene
die op de aerde vallen/ door 't mest vande beesten/ wassen nieuwe boomen/ die de
grondt soo bedecken/ dat het vee hem daer onder verberght/ ende gantsch verwil-
dert/ oock en wast daer gheen gras onder het gheboomte. Thien leguen vande
stadt Puerto Rico, naer 't oost-zuyd-oosten/ leyt een hoogh gebergte/ welck sy noe-
men la Sierra del Loquillo, van welck een vervolgh van berghen loopt door het
midden van 't gantsche Eylandt/ oost ende west tot aende zee ende by de stadt S^t
German. Hoewel dit Eylandt maer ontrent hondert ende twintigh leguen in 't
omgaen is/ soo heeft het nochtans wel dryentwintigh rievieren die inde zee loo-
pen ende daer onder seven die water-rijc zijn/ te weten Bayamon, welck uyt-komt
inde baye van Puerto Rico, een halve mijle vande stadt: Toa: Guayane: Arezi-
bo, by welckes mondt eenighe huys-ghesinnen woonen rijck van vee: Guabiabo:
Rio grande: Luisa d'agua, welck een bequame haven geeft voor schepen. Ouiedo
l.16.c.1. noemt de principaelste rieviere van dit Eylandt Cairabon, loopende inde zee aen
de noort-zijde van t'Eylandt. Binnen s'landts zijn veel beken/ in welcke alle
eertijdts goudt wiert gevonden: daer zijn oock diversche mijnen van goudt (doch
soo fijn niet als dat van Hispaniola,) meest aende noordt-zijde van 't Eylandt als
Ouiedo ghetuyght: silver/ loot/ tin/ quicksilver/ ende Azul, daer de schilders hen
van dienen. Daer zijn thien Ingenios ofte suycker-molens/ welcke jaerlicx uyt-
brenghen vijfthien duysent Arroben, ende konden meerder uyt-brenghen/ indien
daer volck genoegh waer om te arbeyden: den meesten rijckdom van 't Eylandt
bestaet in suycker/ huyden/ gember/ die seer schoon valt. 't Aertrijck is wonder
vruchtbaer/ soo datter Cannafistola wast in overvloet/ ende alle vruchten van Ca-
stilien (uytgesondert olijven/ welcker boomen daer wel wassen/ doch geven geen
vruchten) ende allerhande kruyden. Men vindt daer den boom Tabernaculo,
(Ouiedo noemt de gumme ofte herst die daer van komt Tabunuco) welck uyt-
geeft sekeren witten herst ghelijck Anime, dienstigh om schepen mede te pecken/
ende oock om mede te verlichten/ is oock goet om de verstijftheydt der leden te ver-
drijven ende wonden te ghenesen: den boom Maga, die onverderflijck is/ ende
bequaem om inckt-kokers ende diergheliicke dinghen van te maken/ brenght een
bloem voorts als een roose. Daer valt oock veel Palo santo, welck men noemt
Guaiacan, oock dienende om mede te verwen/ dan Ouiedo segt dat den boom
diese noemen Palo santo, verscheyden is van Guaiacan; hoewel het hout van de-
sen boom de selve kracht heeft om de spaensche pocken te ghenesen. De Higillo
Pintado is soo heelsaem/ dat het sap vande bladeren in een versche wonde gedruct/
men daer niet meer en hoeft naer te sien: de selve kracht heeft oock een ander kleen
boomken/ welck sy noemen van Santa Maria; ende een ander genaemt Balsamo.
Daer is een steeckende kruyt/ brengende voort een witte bloeme als een violette/
doch wat langer/ welck sy noemen Quibey, wat dieren daer van eten/ die sterven:
daer wassen ooc aende strandt gelijck kleyne appel-boomen/ wie onder de schadu-
we slaept/ die wordt verlemt/ ende de visch vande vruchte etende/ werden hem de
tanden swart: 'tis gebeurt dat de menschen van sulcken visch etende/ ghestorven
Her.d.1. zijn in vierentwintigh uren/ ende ontkomende valt de lieden 't hayr uyt. Men
l.7.c.4. heeft daer oock een gheboomte/ welck sy noemen Zeyba, extraordinaris groot/
hebbende somtijdts de stam onder so dick/ dat vijfthien mans handt aen handt
die qualijck konnen omvademen. 'T meerendeel van dit Eylandt zijn hooghe
berghen/ waer van eenighe seer dicht met boomen zijn bewassen/ ende met schoon
kruydt/ ghelijck in Hispaniola: heeft weynigh vlack landt/ veel valleyen/ met
schoone rievierkens daer door loopende. Daer onder waren eertijdts twee seer
goudt-rijcke rievierkens Manatuaban ende Cebuco, waer grooten rijckdom is
uytgehaelt. Men heefter goede visch op de kuste ende in de bayen naer het westen.
Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het tweede Capittel.

Vande Steden ende woon-plaetſen in dit Eylandt eertijdts ende nu noch by de Spaegniaerden bevvoont.

INden jare 1510. werdt Iuan Ponce de Leon vanden Koninck van Spae-
gnien voorſien met het gouvernement van dit Eylandt: de welcke aende noort- Her. d. 1. l. 7. c. 13.
zijde van 't Eylandt een woon-plaetſe leyde die hy noemde Caparra, een legue
vande zee by de haven welck ſy noemen Rico: deſen wegh was berghachtich
ende ſeer dicht van boomen/ ſoo dat ſoo veel coſte de proviande ende andere noot-
ſakelijckheden vande haven te brenghen naer deſe woon-plaetſe/ als van Spae-
gnien te brenghen tot de haven/ nochtans door de begheerte van 'tgoudt te ver-
gaderen/ bleef de plaetſe bewoont voor thien of twaelf jaren. Daer naer veran-
derden ſy van plaetſe/ ende namen hare woon-plaets by naer aen 'thooft van
'tEylandt in een valleye op de ſelve noort-kuſte ontrent daer nu St German legt
(daer wy hier naer van ſullen ſpreken) ende noemden die Guanica, door dien ſy
daer eenige goudt-rijcke rievieren vonden: ende weder eenighen tijdt daer naer
verleyden zy haer woon-plaetſe vier leguen voorder/ waer de Aguada legt/ ſoo
ghenoemt om dat de ſchepen daer komen water halen/ ende noemden die Soto
maior; ende keerden eyndelijck tot de voor-gaende valleye/ noemende de plaetſe
St German. Herrera ſeght in ſyn Deſcrip. de las Indias, cap. 7. dat Guanica
was gheleghen op de zuydt-kuſte/ ontrent daer nu is Puerto de Moſquitos, een
ſeer goede haven: El Aguada ende Soto maior op de weſt-kuſte. Inden jare 1514. Her. d. 1.
wiert by den Koninck geboden een kleyn Eylandeken ligghende by de kuſte met l. 10. c. 16
een kalſije aen 'tgroote Eylandt te hechten/ ende de officiers vanden Koninck
werdt belaſt haer reſidentie te houden tot Puerto Rico, welck het begin is ghe-
weeſt vande ſtadt welck wy nu ſullen beſchryven.

St Iuan de Porto Rico.

DEſe ſtadt is gheleghen aen 'tbegin vande noort-kuſte van dit Eylandt naer
het ooſten toe/ op de hooghte van weynigh meer als achthien graden; wort Her. de-
ghenoemt Puerto rico om de uytnementheydt van de haven/ weſende beſloten ſcript.
ende verſekert voor de tempeeſten: de ſtadt is gheleghen op een kleyn eylandeken/
verſcheyden van 'tgroot Eylant/ ende daerom en heeft het gheen verſch water dan Her. d. 4
in ciſternen/ ende eene fonteyne vloedende uyt de zandt-berghen ontrent de zee/ l. 5. c. 3.
een halve legue vande ſtadt; men komt van de ſtadt op 'teylandt over een kalſije/
welck ghenoemt wert el puente de Aguilar. De fortreſſe ligt op een hooghte/
welck ſy noemen el morro empinado, aen 'tinkomen van de haven/ als een engte/
ſoo dat het vande zee is omcingelt/ en men kan daer niet inkomen/ dan door een
ſeer nauwen wegh/ over-ſulcx is het ſeer ſterck/ inſonderheydt ſints het ſelve door
bevel vanden Koninck in 'tjaer 1590. op nieuws is gefortificeert/ ende verſekert.
Waer van den Gouverneur Don Diego Mendez de Valdes in 'tvoorſchreven jaer Derde
aenden Raedt van Spaegnien dus ſchrijft: Den *Maeſtre del Campo Iuan de Texela*, deel van
ende opperſten werck-meeſter *Iuan Baptiſta Antonelli*, zijn hier wel aengeko- de En-
men, ende hebben de ſtadt beſichticht met alle de gelegentheden rondt-om, en- gelſche
de hebben uytgemerckt een plaetſe tot opbouvvinghe van een ſterck Kaſteel, voyage.
daer 'tlandt ſeer vvel mede te vreden is: het ſtaet op een ſeer bequame plaets, te
vveten, een hooghen bergh aen 'tinkomen vande haven, ende reyckt over naer
het punt van 'tlandt, hebbende ſoo veel ruymte van binnen, datmen daer dry
duyſent man ſoude konnen logieren. 'tSal gebout vvorden triangels vvijſe, reyc-
kende tot aen de baye, ende wy ſullender veertich goede ſtucken gheſchuts mo-
ghen planten. Ick vervvachte vijf Canons uyt Spaegnien, met ſcherp, pulver,
ende andere vvapenen, door dien hier van alles groot gebreck is. Syn Majeſteyt
heeft hier gheſonden tvvee hondert ſoldaten onder tvvee Capiteynen: Ick
monſtere tvveemael ter maendt alle het volck van 'tEylandt, ende bevinde

ſeer

ſeer naer vijfthien hondert vveerbare mannen , ende tachtich te peerde. Als 'tfort ſal vol trocken zijn , ſal't het ſterckſte zijn, dat ſyn Majeſteyt in gantſch Indien heeft. 'Tvolck ſlaept nu gheruſt, daer hier te voren de Engelſche ons quamen braveren tot inde mondt vande haven. Dus verre den Gouverneur.

Naer 'tverhael vande voyagie vanden Grave van Cumberland en bevindinge vande onſe ſoo heeft de Stadt wyde ende ſchoone ſtraten/ de huysen gebouwt op de Spaenſche wyſe; een fraeye kerck met twee ryen van pilaren/weynighe ende kleyne vensters/met kanefas bedeckt by gebreck van glas; beneffens het Caſteel ſoo heeft ſy noch een ſterck huys aende weſt ten zuyden zyde vande Stadt welck ſy noemen Fortaleza; de Stadt light open ende de reſt van't kleyn Eylandt is meeſt met boomen bewaſſen. In deſe Stadt houden haer reſidentie den Biſſchop

Her. deſcript. van't Eylandt/ weſende Suffragaen van die van St Domingo: den Gouverneur ende andere Officieren des Koninck van Spaegnien. Sir Francis Draeck meynde deſe plaetſe te veroveren op ſijn laetſte tocht/ dan miſte; dit was inden jare 1595. Den Grave van Cumberland, naer dat hy op de Rievier van Liſbona

Purchas Pelgrim. l.9.c.13. de Caraken hadde in ghehouden / inden jare 1597. voer naer deſe plaets/ ende veroverde de ſelve met diverſche fortreſſen/ brocht van daer wel tachtich ſtucken gheſchuts/ ende eenen rycken buydt. Hy landen met ſijn volck een groot ſtuck by ooſten de Stadt/ende trock ſoo langhs een ſeer moeyelycken wegh/ door gebreck van goede leydtſ-lieden tot aen de brugge; al waer hy twee fortjens vondt liggen aende over-zyde vande kille: welcke hy beyde naer weynigh gheveghts veroverde/ ende trock ſoo voorts ſonder eenigh belet naer de Stadt die hy meeſt verlaten vont/ 'tvolck hem in't Caſteel geretireert hebbende: belegerde 't Caſteel/ eñ kreegh het by appointement. De Grave meynde 't Caſteel ende de Stadt te beſetten; dan daer quam ſulcken ſieckte onder ſijn volck/ datter wel 400 ſtierven / ende hy geen volck en konde ſparen/ ſoo dat hy de plaetſe verlaetende weder-keerde naer Engelandt. Daer naer inden jaere 1625. is deſe Stadt ingenomen by den Manhaftigen Generael van der West-Indiſche Compagnies Vloten Bouduwijn Hendrickſz. van Edam/ die met een ongehoorde couragie in ſpyt van't Caſteel door de enghte van't gat in-liep ende de Stadt veroverde ende eenighen tydt in-hieldt: dan alſoo hy te ſwack van volck was om 't Caſteel met maght aen te grypen/ ſoo is hy weder de ſelve wegh uyt-ghevaeren ende ghelucklyck daer door ghekomen/ met verlies alleen van een ſchip/ welck door qualyck toe-ſien van de Stuer-lieden was vaſt gheraeckt int uyt-zeylen/ recht onder't Caſteel.

St GERMAN.

Her.d.4. l.5.c.3. DEſe Stadt/ welck eertydts wierdt ghenoemt nieuw Salamanca, was ghebouwt van de overblyfſelen van Guadianilla, welcke lagh naer't zuyden: is gelegen vier leguen vande zee/ dertigh ofte dryendertigh leguen van Porto Rico, naer't zuyd-weſten: de Francoyſen hebben daer diverſche reyſen aen gheweeſt

Her. deſcript. ende de plaetſe gheplondert: de Indianen die daer toe behooren/ zyn qualyck gelogeert op een bergh / ſonder vlackte/ ende 'twater ver van daer te halen. Ouiedo ſchryft/ datter in ſijn tydt waren ontrent de vyftigh huyſen/ ende dat de haven niet goet en is door dienſe open light/ daer de rievier Guaorabo in komt.

ARRECIBO is de derde woon-plaetſe van dit Eylandt/ende is gelegen dertigh leguen van Porto Rico naer het weſten toe/ naer't ſegghen van Herrera.

Het derde Capittel.

Vande Havenen ende andere gheleghentheden van dit Eylandt; ende van Mona.

IN dit Eylandt van St Iuan de Puerto Rico zyn weynich havenen/ door dien de gantſche kuſte naer't noorden ſeer beſmet is met ondiepten ende bancken; de havenen die daer zyn/ ligghen naer't ooſten van Porto Rico, ende is een ruyghe kuſte/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

kuste/ als Ouiedo ghetuyght/ door dien de noorde-wint daer op domineert: ende
aende oost-zijde heeft het diversche leege Eylandekens diese noemen las virgines; L.16.c.1.
welck zijn veel gebroken Eylandekens/ waer van't eene wort ghenaemt Blanca,
daer hen menichte van gevogelte op hout: tusschen dese Eylandekens ende 't oost- Enghelsche voyagie.
eynde van't Eylandt St Iuan light een Canael/ welck sy noemen el passaio, daer-
men in komt naer datmen dese Eylandekens zuyd-oost van hem heeft gebracht.
De havenen zijn voorts / de Rieviere Luisa, ende diese noemen Canoba ende la
Cabeça, het oostelijckste punt vant het Eylandt by het gheberghte del Loquillo,
ende daer by een haven/ welck sy noemen St. Iago, drij leguen voorder een ander/
die sy noemen Yabucoa, ende drij leguen vande kuste een kleyn Eylandeken
welck sy noemen de Passaye: dese zijn al aende oost-zijde. Aen't begin van de
zuyd-zijde light een Eylandeken welck sy noemen Boyqui, ende wat voorder het
Eylandeken Santana, de haven Guayama, ende voorder de Rievieren Neabon
ende Xavia, ses leguen aen dese zijde vande haven Guadianilla, welck leght twee
leguen oostwaerts van Rio de Mosquitos, alwaer oock gheleghen is de Rievier
diese noemen Guanica, ende ses leguen voorder Cabo roxo, het westelijckste punt
vande zuydt-kuste van dit Eylant: by dese Cabo soude een baye zijn daer zout
te bekomen is/ naer't segghen van de Engelsche. Aen't west-eynde van dit Ey-
lant naer Hispaniola toe leght het Eylandt Mona, (daer wy terstont sullen van Enghelsche voyagie.
spreken) ende naer't noorden van't selve el Monico ende Zaccheo, twee kleyne
Eylandekens/ waer van Zaccheo is een ronde klippe ende onbewoont: voorts
is aende selve zijde van't Eylant St Iuan, de haven Puerto de Pinos, ende de Ma-
yaguez; oock de baye van St German el veio; ontrent welcke baye een seer play-
sante ende vruchtbare contreye is/ daer oraengien/ limoenen/ plantanos ende an-
dere vruchten in overvloet wassen. Voorder hebt ghy de mondt vande rieviere
Guanabo ofte la Aguada, ende noch voorder die van Guahataca. Aen de selve
zijde light mede de baye van St Francisco op de hooghde van achthien graden eñ
elf minuten; een schoone plaets om water te halen. Daer naer op de noort-kuste
van dit Eylant de rieviere Camay ende Cebuco, ende Toa, ontrent Puerto Rico:
ende in't midden vande zee naer't zuyden toe vier ofte vijf Eylandekens diese
noemen las Haberianas.

Mona is een kleyn Eylandeken; gelegen op de 18 graden ende 8 ofte 10 mi-
nuten by n. den Æquinoctiael; meest ter halver zee tusschen St Iuan ende Hispa-
niola: thien mijlen w. ten n. van Cabo roxo ofte west-hoeck van St Iuan: heeft
reede aende w. ende z. zijde: de w. zijde en is over een half mijle niet breedt/ ende is
vanden eenen hoeck tot den anderen beset met een reciff/ ende tusschen beyden is
een kleyn binnen water/ soo dat als de zee een weynigh schiet / daer niet is aen te
komen: aen de z. zijde is over al zand-strand/ en beter om aen te komen: doch de
grond is rontom klippigh en vuyl / soo datmen wel moet toe-sien waermen sijn
ancker laet vallen. Op dit Eylandt is geen versch-water te bekomen; daer en
woont geen volck / maer daer zijn hoorn-beesten op/ verckens ende bocken/ doch
quaet om krijgen/ om de dichte bosschagie wille: daer wassen seer schoone oragnie
appelen: de grond van't Eyland is siltigh en steenigh; en is in't gheheel geen vier
mijlen groot.

VAN 'TEYLANDT HISPANIOLA.

Het vierde Capittel.

Vande ghelegentheydt van dit Eylandt in't ghemeyn.

HEt Eylandt 'twelck de Spaegniaerden de naem van Hispaniola hebben
ghegeven/ wierdt eertijdts by de Indianen ghenoemt Ayti ende Quisqueia, Her. descript. c. 6. ende dec.1.l.3. c.3.
is vande figure van een Castaneen bladt; light tusschen de hooghte van achthien
tot twintigh graden by noorden de linie naer't segghen van Herrera, weynigh

meer

meer ofte min; hebbende in syn om-loop by de vier hondert leguen; is lanck
oost ende west hondert ende vijftich leguen, breedt van dertich tot sestich leguen,
waer het op syn breedtste is. De ghestalte van de lucht is warm/ jae heet in excess/
Acosta doch meest des voor-middaeghs: naer de middagh beginmen de koelte te gevoe-
l.2.c.13 len als de Virason (dat is de windt uyt de zee) op-komt. Het is seer vruchtbaer/
ende heeft seer schoone weyden voor alderhande vee/ soo datter heden-daeghs zijn
Idem l.1. ontallijcke troupen van peerden/ stieren/ koeyen/ verckens/ ende honden/ jae in
c.21. sulcke menichte dat het vee van stieren/ ossen/ende koeyen gheen sekere eygenaers
en heeft/ maer diese eerst op't velt ofte gheberghte kan krijghen ende dooden die
isser eyghenaer van. Twelck vande inwoonderen wordt beneerstight om met
de huyden haren handel te plegen/ latende 'tvleesch als onnut op't velt ligghen:
waer door de honden soo vermenichfuldicht zijn/ datse door't landt met menich-
ten loopen als wolven/ ende doen groote schade onder het vee. Desen handel van
de huyden is een vande beste van dit quartier. De selve honden hebben oock ghe-
Her.d.2. destrueert veel van de verckens/ die in dit Eylandt seer hebben toe-genomen door
l.3.c,14. het delicaet voetsel van soete wortelen ende andere goede fruyten/ waer door sy
oock seer delicaet syn. Eer de Spaegniaerden aen dit Eylandt quamen en
waren daer gheen vier-voetige ghedierten/ als alleen de Hutia, Chemi, ende Cori
van verscheyden groote ende ghedaente/ doch alle seer ghelijckende onse conijnen;
ende sekere stomme hondekens van seer fraye maecksel ende coleur/ diese op de
jaght ghebruyckten: noch gheenighe venijnighe dieren om de menschen schade
te doen/ hoewel daer anders gheen slanghen en adders en ontbreken. Van daer
was een seker ghewormte ghelijck de vlooyen/ springende ende hem onderhouden-
Dec.1.l. de int sand ende stof/ ghenaemt Nigua, de welcke inde voeten bijten/ ende weten
5.c.11. haer in te dringhen tusschen vel ende vleesch ende de naghelen/ hebben haer neten/
ende vermenichfuldighen seer/ soo datmense qualijck kan vermeesteren dan met
yser ende heete yserkens; eer dat de Spaegniaerden daer raet toe vonden/ wier-
den sy daer van soo ghequelt/ dat eenighe de teenen/ jae de voeten verlooren. On-
der de visschen die daer werden ghevonden/ is aenmerckens weerdigh/ diemen
noemt Manati, welck hem houdt in de zee ende de rivieren/ van maecksel als een
leeren wijn-sack/ met twee beenen voor aen de schouderen/ daer hy mede swemt/
van midden naer de steert loopt hy smal af; 'thooft is als een ossen hooft/ kleene
ooghen/ grauw van verwe/ de huydt grauw met eenighe hayrkens: daer wor-
dender ghevonden die twintigh voeten lanck zijn ende thien dick/ syn pooten zijn
rondt met vier klauwen aen elck/ sy brenghen haer jonghen voort als de koeyen/
ende hebben twee borsten daerse die mede voeden; de smaeck is meer dan van
visch/ versch ghedoot zijnde/ schijnt kalfs vleesch te wesen/ ende ghesouten gelijck
tonijn/ dan is beter ende conserveert hem langher: syn vet is goet ende en wert
niet garst/ men vet het leder daer mede: heeft eenighe steenen in 'thooft groeyende
diemen seght goet te wesen tegen 'tgraveel ende steen. 'Tgheboomte van dit Ey-
Her.d.1. landt is bynaer 'tselve als 'tgene wy in't Eylandt S[t] Iuan hebben verhaelt; dan
l.3.c.13. dat hier ghevonden werdt Brezilie-hout/ insonderheydt inde Provincie van Ya-
quimo, van waer menichte eertijdts is vervoert. Daer valt oock een soorte van
Acost.l. peper diese Axi noemen/ van verscheyden soorten/ welck eertijdts by de India-
4.c.40. nen seer geacht was. Daer wast overvloedigh de wortel Yuca, van welcke men
de Cazabi maeckt/ welck is het broodt van die quartieren/ beneffens andere de-
licate vruchten/ als een soorte van Platanen, welck sy Dominicos noemen/ kleen
ende wit/ ende de beste gheacht van die soorte. Doch de twee vruchten daer dit
Acost.l. Eylandt meest syn profijt uyt treckt/ zijn daer van elders gebracht/ suycker ende
4.c.20. gember. De gember is eerst uyt Oost-Indien in dit Eylandt ghebracht/ ende
in sulcken over-vloet aenghewassen/ dat sy niet en weten watse met soo veel gem-
bers doen sullen: Daer werden inde vlote van 'tjaer 1587. naer Sevilla gebracht
Acost.l. tweentwintich duysent ende dryenvijftich quintalen gembers. De suycker-rieden
4.c.32.
wierden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

wierden daer eerst ghebracht inden jare 1506. ende hebben allenckens in ver=
scheyden plaetsen soo toegenomen / dat inde voorschreven vlote van't jaer 1587.
acht hondert ende achtentnegentich kisten over quamen van dit Eylandt. Daer
wast oock seer veel cottoen / 'twelck de Spaegniaerden daer hebben ghevonden;
'tgroeyt aen groote ende kleene boomkens / meest in de valleyen. Daer en plagh
geen Maiz ofte cooren te willen groeyen / dan eenige jaren herwaerts heeft het be=
gonnen daer voort te komen op koele quartieren. Dit Eylandt is oock in som=
mighe plaetsen besmet met de snoode boomen Guaiabos, daer wy hier voren heb-
ben van ghesproken. In dit Eylandt waren eertijdts seer treffelijcke mijnen
van goudt / ende namentlijck die van Cibao ende St Christoval, ende andere;
soo dat jaerlicx daer gesmolten wierden by de Officiers vande Koninck vier hon=
dert ende sestigh duysent Pezos; insghelijck was daer ende is noch groote quan=
titeyt van goudt in diversche rievieren. Inden jare 1530. werde ontdeckt een Her. d.1. l.3.c.3.
goede mijne van silver ende verscheyde mijnen van yser / welck alsoo goet wert
bevonden als dat van Biscaia: is oock rijck van koper-mijnen / ende daer wierdt
een sonderlinghe ontdeckt inden jare 1506. by Puerto Real. Doch de mijnen Acost. l. 4.c.3.
en worden van over lang niet meer gebeneficieert door ghebreck van werck-lie=
den; soo datse in dit Eylandt koperen gelt gebruycken / welck daer alleen ganck=
baer is. Insomma / dit Eylandt is van soo goeden temperature / ende het aerdt=
rijck geeft soo wel alderhanden noodtdruft / dat het magh vergeleken worden met
de vruchtbaerste landen vande weereldt. Waerom de Spaegniaerden eertijdts Her. d. 4.l.6.c. 16.
wel hebben gheoordeel't / ende den Koninck aenghedient / dat dit Eylandt het al=
der-ghelegenste was om alle de ander landen van Indien te mainteneeren tegen
alle invasien van andere natien / indien den Koninck dit Eylandt maer wel met
volck besette / ende alle de vloten belaste in't gaen ende keeren daer aen te loopen:
doch dit advijs en is niet ghevolght gheweest / maer is ter contrarie 'tlandt eerst
gantsch ontbloot van inghebooren / die vergaen zijn ende t'eenemael gheconsu=
meert / ghelijck 'tselve te lesen is inde clachte van Fr. Bartholomeo de las Casas; Her. d.1. l.10.c.12.
ende dat in soo korten tijdt / dat daer in't jaer 1508. ghevonden wierden boven
de sestigh duysent Indianen / inden jare 1514. daer gheen veerthien duysent
meer en waren te vinden; soo datmen daer swarten heeft moeten brenghen: ten
anderen zijn de Spaegniaerden oock veel van daer vertrocken naer Peru ende
Nova Hispania, ende andere landen / daermen met de arme inghebooren te be=
rooven lichter aen 'tgoudt quam: soo dat / ten ware de koninckliјcke Audientie
hier ware ghelegt / 't Eylandt wel gantsch had moghen verlaten zijn gheweest.

Het vijfde Capittel.

Vande Provincien van dit Eylandt.

IN dit Eylandt waren ten tijde als de Spaegniaerden het eerst ontdeckten /
verscheyden Provincien / die van hare bysondere Heeren / die syliede n Casiques Her. d.1. l.6.c.8.
noemden / gheregeert wierden: als namentlijck de Provincie van Hyguey, lig=
ghende op de zuydt-kuste van 't Eylandt aent oostelijckste deel / teghen over het
Eylandt St Iuan de porto rico, wesende een berghachtigh landt / doch de ber=
ghen zijn vlack boven als tafels / soo datter beswaerlijck is op te komen: dese
pleynen ofte tafelen zijn thien tot vijfthien leguen langh ende breedt / al met seer
scherpe steenen beleght / doch hebben ontallijcke putten vol van gecoleurde aer=
de / die seer vruchtbaer is om de wortelen van Cazabi in te planten ende andere
vruchten te winnen / insonderheydt seer schoone Meloenen. Het Eylandt Sao-
na leydt aen dese Provincie / daer wy hier naer sullen van handelen. Naest aen
dese Provincie van Hyguey was geleghen de Provincie Hycayagua: van daer Her. d.1. l.6.c.8.
naer 't noorden leydt de Provincie Samana, vā welcke de Golfo haren naem heeft. Her. d.1. l.3.
Aende zuydt-zijde van't Eylandt leydt de Provincie van Yaquimo by westen de

stadt

stadt S[t] Domingo, waer veel Brasilie-hout valt/ waer door den eersten Admirand
Her.d.2. l.5. c.1. Columbus die eertijts noemde Puerto de Brasil. Ende daer aen vervolgens/ is ge-
legen de Provincie Baoruco in't geberghte/ welck legt aende zuyt-zijde/ dertigh/
veertigh/ vijftigh en 'tsestigh leguen van S[t] Domingo: dit geberghte streckt inde
Dec.5. l.2. c.6. lengte (naer 'tseggen van Herrera) 'tsestigh leguen, ende is twintigh en meer breet/
sonder water en ander voetsel voor de menschen ende de peerden en kan men daer
oock niet gebruycken: soo dat de Indianen die in dit geberghte gevlught waren
onder het beleydt van een Indiaen diese noemden Don Henrique, de Spaeg-
niaerden veel wercks hebben gegeven eenighe jaren gheduerende. Voorder was
daer de Provincie Xaragua, gelegen aen den grooten inham/ welcke dit Eylant
ghelijck in tween verdeelt/ de eene zijde streckende tot Cabo S[t] Nicolas, wesende
meer als dertigh leguen, ende d'ander naer Cabo Tiburon, welck noch langher
l.3. c.5. is; dese Provincie brenght veel Cottoen voort. In dese Provincie (naer dat
Ouiedo verhaelt) light een lack/ twee leguen vande zee en niet verre vande Stadt
Yaguana, streckende naer het oosten; ende is aen't begin drie leguen wijdt ende
voorts twee; brack als de zee/ met de welcke het schijnt ghemeynschap te hebben
door eenighe verborgen wegen; ende heeft by naer alle soorten van zee-visch; is
ontrent de 18 leguen langh: Heeft aen sijn zuydt-zijde Baoruco daer wy van
hebben gesproken/ ende naer't noorden een ander Provincie/ by de Indianen ge-
noemt Guahaba; ende naer't westen een ander Provincie/ genaemt Haniguagya,
Her. d.1. l.6. c.4. alwaer de Stadt Zabana geleght wiert/ waer de Provincie nader-hant de naem
van heeft verkreghen: (Zabana is inde sprake vande Indianen te seggen vlack-
te:) dese Provincie is vlack ende voor't meeren-deel seer fraeye/ insonderheyt nae
de zee toe; ende is ghelegen aen't eynde van dit Eylant naer Cuba toe. Twaelf
leguen van Xaragua was een ander Provincie by de Indianen ghenaemt Ca-
hay, welckes inwoonders seer fraey volck was. Op de noort-kuste van dit Ey-
Her. d.1. l.9. c.3. landt na Cuba toe was de Provincie Marien (die andere oock noemen Darien)
daer den Admirand Columbus eerst aenquam doen hy dit Eylandt ontdeckte; is
Her. d.1. l.c.4. leegh landt/ heeft goede havenen ende goet water; hier boude desen Admirand de
Stadt Navidad, welck hy daer naer weder verliet. De principaelste binnen-
Her. 1.d. l.2. c.10. lantsche Provincie waren/ Cibao daer de rijcke Goudt-mijnen waren: is bergh-
achtigh ende klippigh landt/ hebbende ontallijcke rievieren ende beken/ in welcke
alle men goudt vont; vol van seer hooghe Pijn-boomen; ghesondt landt ende
Her. d.1. l.2. c.14. goede lucht/ ende seer goet water. 't Goudt dat inde beken wordt ghevonden
is in kleene greyntjens/ hoewel daer somtijdts wel groote greynen worden ghe-
vonden. Daer zijn oock Coper-mijnen ende weynigh Azul. Den eersten Ad-
mirand boude hier een fortresse die hy noemde S[t] Thomas. Daer naer volght
de Provincie de la Vega real, welck is een slecht ende vlack veldt/ een vande
wonderlijckste dingen vande werelt/ by de tachtigh leguen lanck/ ende in som-
mighe plaetsen twintigh tot dertigh leguen breedt/ streckende van de eene zee tot
de andere; is omcinghelt met berghen/ daer ontallijcke rievierkens van af-
Her. d.1. l.2. c.11. vallen. Voorder is binnen's landts ghelegen de Provincie Maguana tusschen
twee machtige rievieren Neyba ende Yaqui, ofte Yaqué soo Ouiedo die noemt/
Her. d.1. l.6. c.4. de welcke haer met Neyba vermenghende soo voorts in zee loopt. Eyndtlijck
de Provincie vande Ciguayos noordtwaerts vande gran Vega real, berghach-
tigh ende hardt landt. Daer zijn noch meer Provincien gheweest in dit Eylant/
ende de voorschrevene worden by andere oock anders ghenoemt/ dan ons heeft
Her. d.1. l.3. c.8. ghenoegh ghedocht Herrera hier in te volghen.

Het seste Capittel.

Vande Steden der Spaegniaerden die eertijts in dit Eylandt waren.

DE Spaegniaerden hebben in dit Eylant veel woon-plaetsen ofte Steden
ghehadt/ die sy daer naer weder hebben verlaten/ vande welcke wy eerst
sullen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

sullen spreken om de ghelegentheden van het Eylandt volkomentlijcker te ver-
staen. De eerste woon-plaetse door Christophorus Columbus in syn eerste voya- Her. d. 1.
gie ende ontdeckinghe in dit Eylandt gheleght / was Navidad, inde Provincie l. 1. c. 18.
Marien daer doen ter tijt Guacanagari Cazique was; hadde een goede haven ende 19.
onder een kleen Eylandeken welck Columbus noemde St Thomas. Doch den
Ammirand weder-keerende voor de tweede reyse / ende 'tvolck / 'twelck hy daer
ghelaten hadde / doot vindende / heeft goet ghevonden hem elders neder te slaen;
ende is van Navidad oost-waert aenghevaren voor-by Monte Christo, ende
heeft daer gheleght de stadt Isabella, by een groote revier / met een goede haven / Her. d. 1.
hoewel niet beschut voor de noort-weste winden / acht ofte neghen leguen west- l. 2. c. 10.
waerts van Puerto de Plata: vondt daer steen en kalck / ende andere ghereetschap
tot timmeragien; 'tlandt isser wonder vruchtbaer ende ghesonde lucht. De Pro-
vincie van Cibao, daer 'tmeeste goudt viel / is maer twintigh leguen van daer;
ende was naer gheleghen by de gran Vega real, daer wy hier voren van hebben
ghesproken. Dese plaetse is daer naer oock ghedepopuleert. In dit Eylandt
was oock eertijdts inde Provincie Xaragua, de stadt Verapaz, welck den Gou-
verneur Nicolas de Obando daer dede bouwen / naer dat hy de Casique van de- Her. d. 1.
selve Provincie / met syn suster Anacoana ghenoemt / en de voornaemste vande l. 6. c. 4.
Indiaenen / seer schandelijck ende verraderlijck hadde doen ombrenghen. Ten
selven tijde wierdt oock ghebouwet Salva terra de la Zabana, inde Provincie
Haniguaiaga, daer wy van hebben gheroert in 't voorgaende Capittel: lagh Her. d. 1.
twee leguen vande haven by Cabo de Tiburon: oock dertigh leguen van Xa- l. 6. c. 4.
ragua, ende insghelijcks dertigh leguen van St Domingo, tusschen de twee mach- d. 1. l. 8.
tighe rievieren Neyba ende Yaqui, midden in 't Eylandt / een stadt welck sy ga- c. 3.
ven den naem van St Iuan de la Maguana: dan is oock al verlaten / uytgheno- Her. de-
men dat de kercke daer is blyven staen. Ten selven tijde wierdt oock een stadt scr. de las
ghebout inde Provincie van Yaquimo, aende zuydt-zijde van 't Eylandt / by Ind.
een haven welck den Ammirand als voren hadde genoemt Puerto de Brasil, met
een fortresse aende haven / ende noemden dese stadt Villa Neuva de Yaquimo: Her. de-
daer leght noch een vervallen fortjen soo de onse ghetuyghen. Oock el Bonao by scr.
Cotuy, waer eerst by Columbus een fortresse was gheleydt tot beschermynghe
van de mijnen; lagh negenthien oft twintich leguen van St Domingo, aen een
vruchtbaer ende lustich vlack veldt / soo dat het abondantie van Maiz ende Cas- Ouied.
sabi ende ander victualie uyt-bracht. Daer was oock eertijdts acht leguen noort- l. 4. c. 8.
waerts van St Domingo een woon-plaetse / diese noemden Bonaventura aende
rieviere Haina, daer 'tgoudt wiert ghesmolten vande oude ende nieuwe mijnen. Her. d. 1.
Dan al van 'tjaer 1519. schryven de Officiers aen den Koninck / dat hoewel daer l. 3. c. 13.
seer goede mijnen overigh waren / daer even-wel gheen goudt meer en wierdt
versamelt / soo datter niet anders daer ontrent en viel als weynigh Cannafistola; Her. d. 2.
waer door de plaetse oock eyndelijck is verlaten. Inden jare 1504. doen Salva l. 4. c. 3.
Leon werdt ghebout / wert mede te landt-waert in gheleght Santa crus de Ay-
cayagua, tusschen welcke steden alsdoen 'tlandt vande twee Provincien wierdt
verdeylt.

Dat sevende Capittel.

Vande Steden der Spaegniaerden die nu zijn in dit Eylandt, ende eerst van St Domingo.

DE principaelste stadt niet alleen van dit Eylandt / maer van alle de Eylan-
den daer ontrent / is St Domingo, welck den eersten Ammirand Columbus
noemde de nieuwe Isabella, (doch dese naem is niet gebleven.) Dese stadt wiert
ghebout by den Adelantado Bartholomeus Columbus uyt bevel ende door last
van syn broeder den Ammirand, eñ de inwoonders vande stadt Isabella werden Her. d. 1.
derwaerts l. 3. c. 5.

derwaerts gebracht inden jare 1494. wiert gheleght aen de kant vande rievière
Ozama, welck een ſchoone ende diepe rievière is / ſoo datter ſchepen van drie
hondert vaten konnen op komen / ende heeft een ſeer goede haven; aen de zuydt-
zÿde van 't Eylandt / ende op de ooſt-zÿde vande ſelve rievière ende haven. Maer
inden jare 1502. deſe ſtadt door een grouwelÿck tempeeſt gantſch ter neder ghe-
worpen zÿnde / heeft den Gouverneur Nicolas de Obando, de ſtadt verleght
Her. d. 1. l. 5. c. 4. aen de weſt-zÿde vande rievière / door deſe reden alleen / om dat de Spaegniaer-
den die doen in dit Eylandt haer woon-plaetſen meeſt weſtwaerts op hadden /
komende naer deſe ſtadt / niet ghenootſaeckt ſouden weſen de rievière te paſſeeren:
niet teghenſtaende dat te voren beter was gheleghen aen d'ander zÿde vande rie-
vière; want nu de Sonne op-gaende ende de dampen ende vapeuren op-rÿſen-
de / drÿft de ſelve over de ſtadt; oock ſoo hadde de ſtadt te vooren aende ooſt-zÿ-
de een fonteyne van ſeer goet water; ende nu en heeftſe maer putten van rauw
ende grof water / ende de inwoonders en konnen niet dan met groote moeyte om
water aende fonteyne over-varen; moetende wachten naer de Barcke / ofte ſelfs
een bekoſtighen; ende het over-varen en is niet buyten perÿckel als de rievière
waſt ofte tempeeſt in zee maeckt. 'Tſchÿnt / naer 'tſegghen van Ouiedo, dat den
l. 3. c. 10. Gouverneur Nicolas de Obando ghemeynt heeft de rievière Hayna, drÿ leguen
van daer loopende / in deſe ſtadt te brenghen / 'twelck gheſchiedende / ſo waer dit
een vande alderbequaemſte ſteden van 't Eylandt: want ſy is gheleghen op een
effen vlacken grondt als een tafel / ende is bemuert ſonder grachten: aende zuydt-
zÿde heeftſe de zee / ende aende ooſt-zÿde de rievière: ſoo dat de helft vande ſtadt
daer mede is om-cingelt / aen 'tweſten ende noorden 'tplatte landt / daer de ſtadt
haer uyt-ſtreckt met ſeer ſchoone ſtraten / ende heeft aen die zÿde een ſchoon uyt-
komen ende fraeye weyden. De Koninckliÿcke Audienciers ende andere Of-
Her. deſcript. ficiers vande Konincks in-komſten houden daer hare reſidentie: daer is oock
een Munte; ende Kathedrale Kercke / weſende een Archſ-biſdom / hebbende
onder ſich de Biſdommen van Conception ende la Vega; van St Iuan de Pu-
erto Rico, Cuba, Venezuela, ende de Abdÿe van Iamaica: daer zÿn inde ſtadt
diverſche Kloosters van Dominicanen / Franciſcanen ende de la mercede: oock
twee Nonnen Kloosters: een Collegie daermen de Grammatica leert / hebben-
de jaerlÿcx vier duyſent pezos rente: een Hoſpitael met twintigh duyſent pezos
rente: daer is oock een Kaſteel. Deſe ſtadt floreerde eertÿts ſeer door de veelheyt
Her. d. 2. l. 5. c. 3. van ſchepen die daer quamen laden / huyden / Cannafiſtola, ſuycker / talck / ende
andere koopmanſchappen / alderhande victualie / peerden / verckens tot behoef
van andere landen die dagheliÿcks ontdeckt wierden. Sommigh ſilver ende
goudt / welck men plagh uyt de hooge bergen / las minas vejas genaemt / in groote
menighte te trecken / doen de Indianen van 'tlandt noch leefden / maer nu wey-
nigh door ghebreck van ſlaeven; hoewel men meynt datter wel dertigh duyſent
ſwarten in 't Eylandt zÿn. Doch 'tſelve heeft daer naer ſeer af-ghenomen / ſo dat
een Engelſ-man Robert Thomſon, die daer was inden jare 1555. ghetuyght
datter doen maer vÿfthien hondert familien van Spaegniaerden inde ſtadt wa-
ren / doch meerder Indianen in de voor-ſteden: en de Spaegniaerden ſelfs ſchrÿ-
ven van ſes hondert familien. Een Nederlander die daer was inden jare 1596.
getuyght dat de borgers ontrent twee duyſent ſterck waren: waer van niet bo-
ven de vÿf hondert Spaegniaerden waren / de reſte Eylanders van Canarien /
Portugeſen ende andere natien / vele Meſtiken ende Mulatten. Deſe ſtadt wiert
by de Engelſche ingenomen onder het beleydt van Sir Francis Draeck, in 'tjaer
1586. in deſer voeghen. Sy landen met haer pinaſkens / booten / ende vercken
neghen oft thien Engelſche mÿlen by weſten de ſtadt / weſende duyſent ofte twaelf
hondert man ſterck / ende marcheerden van daer over landt naer de ſtadt / van
ſmorghens ten acht uren tot een ure naer middagh: komende ontrent de ſtadt /
ghemoeten haer hondert ofte hondert ende vÿftich te peerde / doch deſe Ruyters
waren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

waren ghedwonghen de Enghelsche te laten passeren naer de twee poorten die
naest de zee ligghen/ die de Spaensche met volck ende geschut hadden voor-sien/
als mede een embuscade ghelegt by den hooghen wegh: de Engelsche verdeyl=
den haer in twee troupen om beyde de poorten teffens te bespringhen; ende een de
charge van't groff geschut uyt-gestaen hebbende/ met weynigh verlies van volck/
enterden sy met sulcken furie/ datse haer vyandt gheen respijt en lieten 'tgheschut
weder te laden/ maer vielen inde stadt/ 'tvolck vande stadt ghenoegh te doen heb=
bende met haer selven te salveeren: sy trocken tot op de merckt/ wesende een schoo=
ne vier-kante plaetse/ alwaer beyde de troupen malkanderen ghemoeten/ ende
haer beschantsten/ de stadt te groot wesende om heel te besetten voor soo weynigh
ende vermoeyt volck: die van't Kasteel des nachts gewaer wordende dat de En=
gelsche pooghden de poorte te vermeesteren/ zijn verloopen met bercken/ over-sche=
pende naer d'ander zijde van de rieviere: de Engelsche behielden de plaetse een
gantsche maendt/ ende naer datse een goet deel daer van verbrandt hadden ende
gheruineert/ soo rantsoeneerden sy de reste voor vijfentwintich duysent ducaten
van vijf schellinghen ende ses penninghen sterlincx 'tstuck: vonden daer gheen
sonderlinghen rijckdom/ als alleen schoonen ende kostelijcken huysraedt/ doch
weynigh silverwercks naer de vermaertheyt van de plaetse.

Het achtste Capittel.

Van de andere Steden van dit Eylandt.

DE stadt Salvaleon is geleghen aende zuydt-zijde van het Eylant by de zee/
inde Provincie van Higuey, achtentwintich leguen oostwaerts van S^t^ Do-
mingo: de Officiers schreven aen den Koninck int jaer 1519. dat/ hoewel dese
stadt lagh aen een oordt daer gheen goudt wierdt ghevonden/ datter waren be= Her.d.2.
gonnen eenighe Ingenios ofte suycker-meulens te maken/ ende dat het vee daer l.5.c.3.
meer toe-nam als aen eenigh ander oordt van dit Eylandt.

De stadt Zeybo is gheleghen twintich leguen van St Domingo, oostwaert
naer het Eylandt Saona toe. Her. de-

De stadt Cotuy is geleghen sesthien leguen noordtwaerts van St Domingo: scrip. de
by een rieviere vanden selven name/ welck eertijdts seer goudt-rijck is gheweest/ las Ind.
soo dat dit stedeken meest is bewoont ghewordden by bergh-werckers ende mi= Ouied. l.
neurs die hier veel goudts hebben versamelt. 6. c.8.

De stadt Azua is ghelegen op de zuydt-kuste van dit Eylandt vierentwintich
leguen van Sr Domingo naer 'twesten: daerom-her zijn veel suycker-meulens: Her.de-
de stadt wordt oock ghenoemt Compostela, ende de plaetse daer de Indianen scrip.
ende Swarten woonen/ Azua.

De stadt Yaguana, welck oock werdt ghenaemt Santa Maria del Puerto, door
diense een goede haven heeft aende zee/ is gheleghen aen 'twest-eynde van 't Ey= Her. de-
landt vijftich tot sestich leguen van St Domingo, ghelijck tusschen het noorden en= scrip.
de het westen; daer is groote apparentie van mijnen; ende daer valt seer veel Can-
nafistola: ende daer is goede gheleghentheyt van suycker Ingenios te maken: Her.d.2.
dese plaetse was inden jare 1591. verovert ende verbrandt by de Engelsche on= l.5.c.3.
der het beleydt van Mr Christophor Nevvport; hadde dry straten/ ende ontrent Engel-
hondert vijftich huysen: lagh ontrent een legue binnen 'slandts. sche vo-

De stadt Conception de la vega, is gheleghen inde heerschappije van den Ca- yage.
sique Guarinoex, werdt ghebout by den eersten Ammirand Columbus; twintich Her. de-
leguen van St Domingo, naer 'tnoort-oosten: Ouiedo seght dertich leguen: daer scrip.
is een Kathedrale Kercke/ doch gheunieert met die van St Domingo; ende een l.3.c.10.
Klooster van Minne-broeders.

De stadt St Iago de los Caualeros, is gheleghen thien leguen van Conception Her.de-
de la vega, recht noort-oost/ ende veertich leguen van St Domingo: is een seer ge= scrip.
sonde ende vermakelijcke plaetse. d.1.l.7.c.
10.

De stadt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Her.de- De stadt Puerto de Plata, is ghelegen op de noort-kuste van dit Eylandt/ vijf-
ſcr. endertich ofte veertich leguen van St Domingo : Ouiedo seght vijfenveertich le-
l.4.c.8. guen: wert ghebout in den jare 1502, by den Gouverneur Nicolas de Obando,
tot beter ghelegentheydt vande commercien met de schepen komende uyt Spae-
gnien/ midtsdien maer thien leguen is vande gran Vega (die noch thien leguen
d.1.l.5. is van St Iago voornoemt) sesthien leguen van Conception, ende twaelf leguen
c.4. vande rijcke mijnen van Cibao: leght op de hooghte van weynigh meer als twin-
tigh graden by noorden de Linie. De haven van Puerto de Plata heeft de figure
van een hoef-yser/ ende leght onder eenen seer hooghen bergh daer veel sneeuws
op lagh in Ianuario, doen Columbus die eerstmael ontdeckte. Aen desen bergh
leght de stadt/ ende op de haven aende water-kant leght een kasteel.

Her. de- De stadt Monte Chriſto, is ghelegen op de noordt-kuste van 't Eylandt/ veer-
ſcr. thien leguen westwaert van Puerto de Plata, heeft een goede haven ende daer by
een zout-panne: heeft eenen hooghen bergh vande ghedaente van een tente / vol
Ouied. groenten sonder boomen. Ontrent dese plaetse loopt in zee de rieviere Yaqui ofte
l.6. c.6. Iache, welcke is een groote rievier/ ende daer by zijn seer goede zout-pannen. Die
hier eertijdts uyt dese landen hebben ghehandelt / ghetuyghen datter goede reede
is voor jachten / ende datter goeden handel was van huyden ende lapis Azul
ghereſineert.

Her. de- Dit zijn de thien plaetsen die noch bewoont zijn by de Spaegniaerden in dit
ſcrip. groot Eylandt/ welck eertijdts soo floreerde datter wel veerthien duysent Spae-
gniaerden waren ende daer onder veel Edel-lieden / maer de ontdeckingen ende
populeringhen van andere landen daer naer ghevolght/ hebben dit Eylandt seer
ontbloot van volck / door dien uyt dit Eylandt ende uyt Cuba 'tmeeste volck ge-
trocken is om ander quartieren te besetten.

Het neghende Capittel.

Vande Rievieren van dit Eylandt.

IN dit Eylandt Hiſpaniola zyn veel schoone rievieren/ ende voor eerst die in zee
loopen op de zuydt-kuste van 't Eylandt: de rieviere Ozama daer St Domingo
Her. d.1. aen leght/ van welcke wy hier vooren hebben ghesproken. De rieviere Hayna by
l.5.c.1. de nieuwe mijnen acht ofte neghen leguen van St Domingo, oost-waerts. Ende
naer 'twesten van St Domingo de rieviere Nizao, ontrent welcke 'teerste suycker-
riedt gheplant wierdt / in een plaetse ghenaemt Laguate. Daer naer de rievier
Her. d.1. Neyba, dertigh leguen van St Domingo, welck is een maghtige rieviere. Voorts
l.6. c.16. aen de selve zijde de rievier Yaquimo by Boaruco. Aende noordt-zijde van het
Her. d.5. Eylandt hebt ghy de maghtighe rieviere Yaqui, welck inde zee loopt inde haven
l.5.c.4. van Monte Chriſto, ende wierde by Columbus inde eerste ontdeckinghe genoemt
Her. d.1. Rio de Oro, door dien het sandt vande grondt als goudt glinsterde: ende in zijn
l.2. c. 1. tweede voyagie noemde hy de selve Rio de las Cannas, doch binnen 'slandts zijn-
Ibid. c. de/ niet wetende dat het de selve rieviere was. Binnen 'slandts naer de Provin-
11. cie van Cibao toe heeftmen de rieviere Nicayagua, daer eenigh goudt in wert ge-
vonden; in dese rieviere komen drie andere beken / Buenicum die de Spaegni-
aerden noemen Rio Seco, ende Coatenicu, ende de derde Cibu; welck seer rijck
waren van goudt ende van 'talder-fijnste / soo dat het den principalen rijckdom
was van Cibao. Inde Provincie van Cibao was noch een ander rievier / diese
noemden Xanique, daer de fortresse St Thomas by was gheleghen. Aende selve
noort-zijde heeftmen de rievier van Martin Alonſo, vijf ofte ses leguen van Puer-
to de Plata, met een haven/ die Columbus noemde Puerto de Gracia: drie leguen
Her. d.1. west-waerts is noch een groote rievier met een haven / doch qualijck voorsien te-
l.2. c.10. ghen de noord-weste winden/ daer de stadt Iſabella eertijdts heeft gheleghen.

Een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Een volkomen beschryvinghe vande rievieren van dit Eylandt bevinden wy in de boecken van Ouiedo, die wy goet ghevonden hebben hier by te voeghen.

De principale rievieren die in dit Eylandt bevonden worden/zijn de naer-volghende. Door dien de stadt St Domingo de principaelste stadt en haven is van dit Eylandt/so is het reden dat wy beghinnen vande rieviere die daer door loopt/ ghenaemt Ozama; welck seer machtigh en diep is/ soo dat de groote schepen ghe-laden daer in komen/ ende tot op acht oft thien passen van 'tlandt abordeeren / soo datse over een plancke uyt de schepen op 'tlant gaen/ ende de schepen laden ende ontladen. Inden jare 1533. quam hier in het schip Imperiale, wesende een schip van acht hondert vaten den Keyser Carolus toekomende; brachter veel volcks en waren/en werdt hier weder vol-laden: welck is 'tgrootste schip dat hier opt quam/ ende lagh even-wel maer 18. oft 20. passen van 'tlandt. Dese schepen konnen hier sonder dangier oock by nacht uyt loopen; door dien de diepte van de riervier by naer altijdts ghelijck blijft. Soo dat dese riviere ende syn haven seer goet is / ende wordt bevaren met veel barcken ende canoen / soo tot ghebruyck van de visscherije die daer valt / als tot de hoven ende landt-huysen die aen beyde zijden van de rieviere ligghen: ende binnen 'slandts ende inde haven werden carveelen ende schepen ghetimmert / door de goede gheleghentheydt die daer is om de selve te laten af-loopen. 'Twater en is niet goet om te drincken / door dien de haven ende stadt soo naer by de zee ligghen/ maer wat meer als een legue hoogher is 'twater versch en goet/ende is visch-rijck. Dese rieviere komt van 'tnoorden ende heeft syn uyt-wateringhe in 'tzuyden; heeft in 'tinkomen vier vadem diepte ende meer/ende ghelijcke diepte oock aende stadt St Domingo. l.6.c.7.

Dit Eylandt heeft een andere maghtige rieviere genaemt Neyba, welck loopt door 'tmidden van het Eylandt / ende komt vande noort-zijde af/ende loopt inde zee aende zuydt-zijde /ende passeert dicht by St Iuan de la Maguana, ende is diep inde mondt/ maer een half mijle opwaerts ondiep ende onbewoont.

Nizao is een ander fraey rievier/ende komt insgelijcks in zee aende zuydt-zijde/ en is wel soo groot niet / doch rijck van landt / huysen ende velden met suycker-riedt beplant / daer seer schoone Ingenios zijn ghebout; ende ontrent dese rievier zijn seer schoone weyden ende veel beestiaels.

Hayna is een ander rijcke rieviere van suycker Ingenios ende andere ghelegentheden; heeft het beste water van alle de rievieren van dit Eylandt/ loopt in zee als de voorgaende aende zuydt-zijde van het Eylandt / doch en loopt soo snel niet / noch en geeft soo veel waters niet als de andere; maer is door syn vruchtbaerheyt wel een van de nuttelijckste van allen: komt ontrent drie leguen by St Domingo. Ouied. l.3.c.10.

Nigua is een ander seer rijcke rieviere ende heeft syn naem van dat schadelijck ghedierte/ daer wy hier voren van hebben ghesproken: dit is wel een vande profitabelste rievieren door de menichte van bou-huysen ende suycker Ingenios, die op de selve ligghen; (Ouiedo verhaelt elders wel ses oft seven suycker Ingenios, l.4.c.8. die aen dese rieviere ligghen/ sommighe vier/ sommighe vijf / ses / seven ende acht leguen van St Domingo:) welck alleen een heerlijcke staet konnen onder-houden. Dese rieviere loopt inde zee aende zuydt-zijde van 'teylandt vier leguen ofte weynich meer van St Domingo.

Yuna is een vande snelste rievieren van dit Eylandt / loopt door de Provincie van Bonao, ende inde zee aende noordt-zijde van 't Eylandt/ ende heeft op syn oevers veel schoone bou-huysen ende seer goede weyden.

Iache (ofte/als ander die noemen/Iaquin) is de naem van twee rievieren in dit Eylandt / waer van de eene haer voeght by Neyba, ende met deselve in zee loopt/ haren naem verliesende. D'ander is van meerder importantie/ ende loopt in zee aende noort-zijde by Monte Christo, ende heeft op syn oevers seer goede sout-pannen: is een snel-loopende rieviere / ende heeft ontrent haer goede weyden / ende schoone bou-huysen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Hatibonico is een ander groote ende snel loopende rievierе / welck in zee loopt aende west-zijde van dit Eylandt; ende heeft om her seer schoone weyden ende goet saey-landt / ende daer komen andere kleender rievieren in / ende is seer visch-rijck.

l.4.c.8. Ouiedo maeckt elders noch mentie van de rievieren: Cazui elf leguen van St Domingo, daer een fraey Ingenio van suycker aen is gheleghen.

Sanate vier-en-twintich leguen vã St Domingo in de Provincie van Hyguey.

Chiabon insghelijck vier-en-twintich leguen van St Domingo.

Dewijl wy nu dickwils hebben ghesproken vande suycker Ingenios van dit Eylandt / en sal't niet buyten propoost zijn in 't korte hier by te voeghen de Ingenios die Ouiedo verhaelt in dit Eylandt te zijn gheweest ten tijde doen hy syn historie schreef / te weten / gheleghen als volght:

l.4.c.8.

Op de rievier Nigua	een vijf leguen
	een seven leguen
	een ses leguen
	een vier en een half leguen
	een acht leguen
	een vier leguen
Op de rievier Iuca	een twee leguen
Op de rievier Haina	een drij leguen
Op de rievier Irabo	een vier leguen
Op de rievier Nizao	een acht leguen
	een acht leguen
	een neghen leguen
Op de rievier Ocoa	een sesthien leguen
Op de rievier Cepi	een by Azua twintich leguen
Op de rievier Bia	een by Azua drij-en-twintich leguen
	een by Azua vier-en-twintich leguen
	een in Azua met een Ros-meulen.
	een in de selve plaets Ros-meulen.
	een in St Iuan de la Maguana veertich leg.
	een in de selve plaetse.
Op de rievier Cazui	een elf leguen
Op de rievier Sanate	een vier-en-twintich leguen
In Porto de Plata	een vijf-en-veertich leguen
	een inde selve stadt.
	een inde selve plaetse Ros-meulen.
	een ander Ros-meulen.
In Bonao	een neghenthien leguen
	een thien leguen
Op de riev. Chiabon	een vier-en-twintich leguen

} van St Domingo.

Al dese suycker Ingenios waren in dit Eylandt inden jare 1535. ende zijn apparentlijck daer naer noch vermeerdert.

Het thiende Capittel.

Vande kuste, havenen, reeden, kapen van dit Eylandt Hispaniola.

DE voornaemste havenen / reeden / ende kapen van dit Eylandt zijn op de zuydt-zijde / (beghinnende van de haven van St Domingo west-waerts aen) dese naer-volghende. De Cabo ofte 't punt van Nizao thien leguen van St Domingo: van de stadt St Domingo af tot hier toe is het al meest slecht landt ende niet hoogh: maer aen dit punt beghint het hoogh landt ende continueert so voorts aen tot teghen over 't Eylandt Beata. Naer Nizao volght op de selve streeck de

Her. de-script.de las Ind.

haven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

haven van Ocoa achthien leguen van S[t] Domingo, welck is een inham ofte baye
daer de vloten willende naer Nova Hispania anckeren/ende haer ververschen/soo
wanneer sy niet en anckeren inden inham van Zezepin, welck daer by light/ofte
in een andere/ welck sy noemen Puerto Hermoso, twee leguen eer ghy te Ocoa
komt: want Puerto Hermoso light 16. leguen van S[t] Domingo west-waert/
ende wort oock ghenoemt Puerto Escondido. De Spaensche coursen segghen/
dat Puerto Hermoso light 18. leguen van S[t] Domingo. Ende Ouiedo getuyght d.1. l.5.
dat daer seer goede sout-pannen syn daer de stadt van S[t] Domingo ende 'tmeeste c.2. ende
deel van 't Eylandt mede voorsien worden. Dese haven van Ocoa was by de c.5.
Engelsche in-ghenomen onder het beleyt van M[r] Christopher Nevvpoort, inden Engel-
jare 1591. vonden daer een vlecke van veertich oft vyftich huysen een myl vande sche vo-
kuste: daer was een suycker Ingenio ende abundantie van vee ende andere vic- yagie.
tualie. Voorts heeftmen Azua, een haven ende woon-placts vier-en-twintich
ofte vyf-en-twintich leguen van S[t] Domingo, naer 'tsegghen van Herrera: En-
ciso in syn Geographia en stelt maer twintich leguen, de cours west. Daer naer
la Calongia een langh punt teghen over de eylanden Beata ende Altovelo: dese d.1. l.3.
punt naer 'tsegghen van onse stier-lieden/ die het onlangs hebben bevaren/ is een c.16.
grooten uyt-stekenden hoeck/ ende loopt wel vier ofte vyf mylen met leegh bar-
landt van het hooghe landt af: van het eynde van den hoeck leydt een eylande-
ken/ waermen tusschen door magh loopen: by westen den hoeck heeft het landt
soo diepen inbocht/ datmen den hoeck boven komende geen landt en siet.
Beata, naer de bevindinghe van onse stier-lieden/ light van S[t] Domingo zuydt-
west ten westen dertigh leguen, ende Altovelo ses mylen van Beata naer
'twesten. Vier-en-dertigh leguen voorder naer 'twesten heeftmen Yaquimo naer
t'segghen van Herrera: de welcke elders in syn historien seght/ dat Yaquimo leght Her. de-
tachtich leguen van S[t] Domingo, ende twintich leguen van 't Eylandt Beata; script.
welck rekeninghen seer qualyck uyt-komen. Enciso in syn Geographia stelt van d.1. l.5.
S[t] Domingo tot Beata veertich leguen, ende van Beata tot Yaquimo vyf-en-twin- c.5.
tich leguen. De selve stelt naest Yaquimo, la Savana veertich leguen voorder/ van d.1. l.6.
welck een Cabo in zee streckt naer het zuyden wel acht leguen, ende de kuste c.12.
keert van daer naer het west-noordt-westen: Herrera en maeckt van desen hoeck
gheen vermaen/ maer wel van het Eylandt Abaque, welck daer voor-leght:
welck in sommighe kaerten oock ghenoemt wordt Isla Vacca; ende de Engel-
sche noemen het Isla Baque, daer wy hier naer noch sullen van vermanen. De
Spaensche coursen noemen dit punt Bacoa; ende segghen/ datmen Beata pas-
serende by de buyten-zyde/ stracks komt te sien Altovelo, ende van daer moetmen
stieren west ten zuyden om te blyven vande eylandekens los Frailes, ende alsmen
soo verre is als de Frailes, moetmen stieren west ten noorden/ soo gaetmen recht
naer Bacoa; dan eer-men daer komt/ sietmen hooghe rotsen/ ende in het af-ko-
men van dien eenighe witte plaetsen/ ghelyck groote lakens; dit gheberghte is
ghenoemt las Sierras de Donna Maria. Dit punt light op de hooghte van seven-
thien graden en een half. Onse stier-lieden/ die onlanghs daer hebben gheweest/
ghetuyghen/ datse ten halven vande twee hoecken hoogh landt saghen/ met eenen
kennelycken bergh met een sadel by westen/ welcken bergh het landt wat leegher
is/ ende naer den hoeck van Isla de Vacca is het weder hoogh. Van dit Eylandt
(naer het segghen vande selve stier-lieden) tot den uyt-hoeck van S[t] Domingo,
streckt hem de wal west-noort-west/ ende oost-zuydt-oost/ en is mede hoogh-lant;
naer haer gissinge en is dit eylandt van Cabo Tiburon maer vyfthien ofte sesthien
mylen verscheyden/ daer ordinaris inde kaerten wel twintich staen. Eenighe
vande onse die de gheleghentheyt van dit quartier hebben aengheteeckent/ stellen
hier ontrent de reede van Congon, daer goede verversinghe ende eenighen han-
del plagh te vallen; ende ses mylen by westen Congon de Savana, daer eenighe
huyden plachten te vallen; tusschen beyde dese twee plaetsen light Isla Baque.

Van Savana tot Rio grande zijn 9. mijlen; dese rievier heeft seer goet versch water/ende komt van 'tgheberghte wel 14. mijlen in 'tlandt: van R. grande tot C. Tiburon 15. mijlen w. n. w. welcke rekeningh meerder distantie uytbrenght/soo dat de stroomen altemet de gissinghe moeten bedrieghen. De Cabo Tiburon is het westelijcke eynde van dit Eylandt/wesende van het Eylandt Iamaica verscheyden 20. leguen, na 'tsegghen van Herrera. Dese west-hoeck van Hispaniola, is ver-af vlack/wel een half mijl van de wal niet boven vijfthien ofte sesthien vadem diep/ende schijnt schoone grondt. De Spaensche Coursen segghen/dat dese Kaep leght dalende na de zee/makende een scherpe klippe als de snuyt van den visch Tiburon, ende op den top schijnen witte weghen met sekere goten/welck 'twater des winters maeckt. Ontrent dese Kape is een reede in een baye diese noemen Aligato; in de welcke de Enghelschen met hare schepen plachten te ligghen om op de Vlote van S[t] Domingo te passen. De baye van Cabo Tuberon, light op 18. graden 25. minuten: daer is goede ancker grondt/ende aen landt is goede verversinghe ende versch water te halen. Tusschen Cabo Tiburon ende het Eylandt Iamaica, light een eylandeken Navaza, daer wy hier naer van sullen spreken. Van Cabo Tiburon zijn 12. leguen tot Cabo Roio ofte Roxo naer 'tnoorden toe/als Herrera ghetuyght. Dese Cabo wordt oock ghenoemt by de onse Cabo santa Maria, ende rekenen maer tusschen dese twee Kapen vijf mijlen; ende waerschouwen dat 7. mijlen van dese Kape ligghen sekere klippen die de Spaegniaerden noemen los Barraderos. Van daer keert de kuste naer het oosten/ghelijck Enciso seght in zijn Geographia, (die van Cabo Roxo gheen mentie en maeckt) tot Xaragua toe/welck van Cabo Tiburon seventigh leguen soude verscheyden ligghen; ende 'tlandt van daer weder keeren naer het noort west ten noorden tot Cabo S[t] Nicolas, welcke distantie soude wesen vijf-en-vijftigh leguen naer zijn segghen. Op de kuste van Cabo Tiburon oft Cabo Roxo, tot Xaragua toe ligghen los Roques ofte Hermanos, drij kleyn eylandekens: ende Caymito een ander kleyn eylandeken: ende 't Eylandt Guanabo acht leguen langh/
Her.d.4. l.c.4. (de onse observeeren dattet maer drij mijlen/eenige oock maer twee mijlen/langh is/ende dat leght op 19. graden ende 30. minuten/) inde inham van la Yaguana, ende soo Herrera elders seght/acht leguen van 't Eylandt Hispaniola verscheyden: aenden oostelijcken hoeck van dit Eylandt zijn sekere drooghten noort-oost aen in zee streckende. In desen bocht plachten de onse veel huyden te handelen; daer zijn diversche reeden voor schepen ende jachten; als namentlijck inden bocht Goiave, welck een bequame haven is voor groote schepen/daer water ende verversinghe te bekomen is/ende oock huyden plachten te vallen. Wat voorder de haeven van la Yaguana, aende zuydt-zijde van desen inham; ende aen de noordtzijde een hooghen hoeck/welck sy noemen Alquehaya, waer reede is voor schepen/ende Cannafistola is te haelen: dese plaetse/naer 'tsegghen van eenighe van de onse/leght 3. mijlen recht noorden van la Yaguana voornoemt; daer is een vlecxken/waer handel placht te vallen/doch is een onbequame reede voor groote schepen. Ick achte desen naem komt van Cahay, een Provincie eertijdts soo ghenoemt/hier ontrent ghelegen: voorder hebben de Franschen Pointe San Marc naer Guanabo toe/ver in zee uytstekende/ende daer aen een Grande Baye: daer aen volght een rievier/die de onse noemen Artibonice, ende wy uyt Ouiedo hier voren hebben ghenoemt Hatibonico: hier is reede voor jachten/ende hier plachtmen veel huyden te halen: voorder stellen de onse hier Guaniaves, welck een goede haven is om met schepen in te anckeren; plachten hier oock veel huyden te bekomen: de onse getuygen dat van 'tpunt St Marco tot Guanives zijn 12. mijlen n. ten o. ende z. ten w. ende dat Guanives light 16. mijlen z. w. ten z. ende n. o. ten n. van C. Maria, eñ van de Cabo St Nicolas 11. mijlen n. w. ten n. ende z. o. ten z. De Cabo St Nicolas is het westelijckste punt van het Eylandt Hispaniola naer
d.1.l.1. c.15. 'tnoort-westen toe/is verscheyden van den oostelijckste hoeck vã Cuba 18. leguen naer

naer het seggen van Herrera; onse stier-lieden die daer onlanghs hebben gheweest/
segghen/ datmen in 't midden beyde de hoecken kan sien / ende rekenen maer 12.
mijlen tusschen beyden: de Cabo St Nicolas is eenen leegen hoeck/ met een groote
inham/daer goede haven is voor schepen/hoe-wel daer vuyle gront is vã steenen/
dan het isser slecht water / door-dien daer gheen zee en kan gaen: 't landt is binnen
hoogh/ ende met boomen beset / hoe-wel niet seer groot: de onse die daer onlangs
gheweest hebben/ verhaelen/ datse daer eerst komende veel beesten vonden / doch
dat die meest al te landt-waert in vertrocken/ so haest als sy 't volck gewaer wier-
den / soo datter weynigh kost ghevanghen worden. Daer is goet water te be-
komen voor de schepen / hoe-wel eenighe klaghen / dat het wat verre is te haelen/
te weten wel neghenthien hondert treden van strandt af / daer een af-wateringh
is van een valleye / doch komt niet beneden/ maer sinckt inde aerde wegh. Onse
stier-lieden die laetst hier hebben gheweest/ meynen de distantie tusschen Cabo de
Tiburon ende Cabo St Nicolas soo groot niet te wesen als die ghemeynlijck wort
ghestelt / door dien sy de selve spatie in 2. ofte 3. daeghen meest in stilte ofte met
weynigh koelte over-dreven / ende oordeelen over-sulcks dat dese twee Kapen
maer dertigh mijlen verscheyden ligghen / hoe-wel de Kaerte daer wel veertich
heeft. Eenige stellen dese Cabo op de hooghte van twintich graden ende veertich
minuten; om desen hoeck van St Nicolas keert de kuste naer het oosten/ende Her-
rera stelt hier op dese noort-kuste van Hispaniola, Puerto de Mosquitos; die de
onse in haer op-doeninghen vande kuste oock erkennen. Daer aen stelt Herrera
op de selve streeck de haven van Valparayso ofte de la Conception, welck hy seght
te ligghen twintich leguen van Cabo St Nicolas: hier ofte naest Puerto de Mos-
quitos stellen de onse in hare aen-teyckeninghen Port Parys ofte Pais: alwaer een
rievierken van versch water soude ligghen. Dese haven/ naer 't segghen van eeni-
ghe/ soude maer ses mijlen by oosten St Nicolas ligghen: 3. ende n. met het weste-
lijckste eynde van 't Eylandt Tortuga; die in dese haven setten wil/ moet het setten
dicht onder de oost-wal / door dien het een seer afgaende grondt is ende wel 40.
vademen diep/ een gotelingh scheut vande wal: hier plaght goeden handel ende
overvloedighe verversinghe te vallen. Van dese haven tot Manzanilla rekenen
sy 23. mijlen o. ten n. De haven van Valparayso soude noordt ende zuyden lig-
ghen met het Eylandt Tortuga, als Herrera betuyght / welck met dese Port Paris
over een komt. Hier naer stelt Herrera Puerto Real; maer tusschen beyden zijn
noch meer havens ende reeden: als namentlijck tusschen het Eylandt Tortuga
ende Hispaniola door-loopende / hebt ghy Rio Caimanes, Porto de Palma, ende
Puerto Santa Cruz, welcke beyde goede havenen zijn voor schepen / ende men
haelde hier in voor-tijden veel huyden: daer naer Ancon de Luis, alwaer een rie-
vierken is om water te halen / ende een coper-bergh / soo eenige vande onse heb-
ben aen-gemerckt: dese Ancon de Luis heeft een kleyn eylandeken int in-komen.
Voorder Port Francois, waer goede reede is voor schepen ende ghelegentheyt om
water te halen: is naer 't segghen van eenighe van de onse / 8. mijlen z. o. ten o.
vande Tortuga, ende 4. mijlen by westen Manzanilla. Hier aen stellen andere
port Real. Twaelf mijlen van port Real naer 't oosten stelt Herrera Monte Chri-
sto; de onse stellen tusschen beyden porte Bonne ende Mansenille, welcke naer de
af-teeckeninghe een seer grooten inham is / ende naer 't segghen van eenighe van
onse natie wel 8. mijlen wijdt / daer diversche rievieren in komen. Monte Chri-
sto, die onse stier-lieden noemen Monte Cruis, is eenen hooghen bergh / ende
leght buyten het vaste landt ghelijck als oft het een Eylandt ware. Twaelf ofte
meer leguen voorder stelt Herrera la Ysabela (daer eertijdts de stadt Isabella was
ghebout / welck de onse in haer aen-teeckeninghen oock kennen:) ende insghe-
lijcks twaelf leguen voorder (elders seght hy negen) Puerto de Plata. Herrera
schrijft in syn historie vande eerste ontdeckinghe door Columbus ghedaen; dat hy
wat voorder naer 't oosten van 't Eylandt Tortuga vont een kleyn eylandeken/ Dec. 1. l.1. c.16.

welck hy noemde S[t] Thomas, ende quam in een haven / tusschen 'tvoorschreven eylandeken ende een Cabo van 'tgroote Eylandt / welck een goede haven was/
d.1.l.2. c.1. ende boude daer een fortresse / die hy noemde Navidad; ende de Cabo vier leguen van Navidad gheleghen/noemde hy Santo: item dat Monte Christo legt achthien leguen van Santo, ende dat by Monte Christo een eylandt light daer goede sout-pannen zijn: dat dertich leguen van Monte Christo naer 'toosten is gheleghen Punta Roxa, ende een weynigh van daer Rio de Gracia, welck daer naer behouden heeft den naem van Martin Alonso: vier leguen voorder een Cabo, die hy noemden Belprado, van welck men konde sien Monte de la Plata, daer Puerto de Plata by light. Voorts varende langs de kuste met het current ende frape weder meer dan thien leguen vont hy heel veel caben/die hy noemde del angel, punta del Yerro, el redondo, el Frances, Cabo de bon tiempo, el Taiado, van welcke Cabo Frances syn naem noch heeft behouden/ ende is aen 'tom-keeren vande kuste naer 'tzuyden ofte zuydt-oosten toe. Daer aen volght de Cabo del Cabron, als Herrera stelt: ende voorder Golfo de Samana, welck vijf ofte ses leguen te lant-
Her. descrip. waert in-loopt tot daer de stadt S[t] Cruz eertijts was. De onse noemen hier de Schotsche baye/ welck noorden ende zuyden in streckt. Den eersten Ammirand schijnt dese Golfo eerst ghenoemt te hebben Golfo de las Flechas, door-dien hier de eerste hostiliteyt wierdt ghepleeght tusschen de Spaegniaerden ende inwoonderen van het Eylandt. Daer aen volght Cabo del Enganno, het oostelijckste
d.1.l.2. c.1. punt van dit Eylandt / welck Columbus eerst noemde S[r] Raphael, (ghelijck hy Cabo Tiburon ooc noemde S[t] Miguel in syn tweede voyagie:) dese Cabo is leegh landt/ ende loopt verre uyt gelijck een riff dat van 'tlandt af-loopt: van hier keert de kuste door 'tzuyden naer het westen; op 'tbeginsel vande zuydt-kuste light Saona, een Eylandt welck de vloten komen erkennen/als sy naer de Indien komen; ende wat meer naer S[t] Domingo toe het Eylandeken Santa Katelina; welck/naer 'tseggen van onse Nederlanders/ 16. mijlen light vande rievier van S[t] Domingo: ende aen 'tvaste landt van Hispaniola de Buffadores, welck zijn rotsen / die 'twater ghelijck uyt-spuyten; daer naer wat voorder 'tpunt Andresa; ende noch voor-
Spaensche coursen. der 'tpunt Causedo; tot hier toe streckt de kuste west ten noorden; Causedo is vijf leguen van de haven van S[t] Domingo, ende 'tlandt streckt daer noort-west/ende zuydt-oost: ende dit punt leght leegh by 'twater. De onse die ontrent dese kuste waren inden jare 1619. maecken mentie van de rieviere S[t] Pedro, die aen 'tvaste landt soude ligghen seven mijlen naer 'twesten van Saona, ende een mijle van 'teylandeken Katalina.

Het elfde Capittel.

Vande kleyne Eylandekens die rondt-om HISPANIOLA ligghen.

VVy hebben in 'tvoorgaende Capittel mentie ghemaeckt van diversche eylandekens/ die langhs de kuste van Hispaniola liggen / ende eyghentlijck
Her. d.1. l.2. c.15. daer aen behooren; onder dese is het eerste ghenaemt Saona, welck is gheleghen aenden oostelijckst en hoeck van dit Eylandt Hispaniola op de hooghte van seventhien graden ende vijftigh minuten/van het eylandeken Mona w. ten z. ende o. ten
Her. d.1. l.5. c.4. n. neghen mijlen; ende by de dertich leguen van de stadt S[t] Domingo, de welcke eertijdts van dit eylandeken haer Cazabi kreghen / so dat het gelijck haer koornschuere was. Dan inden jare 1502. sloeghen de Spaegniaerden meest al 'tvolck
Her. d.1. l.6. c.9. doot/soo dat het eylandeken onbewoont bleef. Is vol gheboomte/ende seer dichte bosschagie/soo datmen niet ver van hem sien kan: ende is leegh landt/soo datmen uyt der zee komende/ de boomen eer te sien krijght als 'tlandt; streckt noort-oost ende zuydt-west: aen 'tzuyd-west eynde verthoont hem een hooghe bancke van
Spaensche coursen. wit sandt/ diese noemen 'thooft van Sanoa; men magh daer wel anckeren/ want de grondt is schoon / eñ van hier naer St Katalina is de cours noordt-west. Daer zijn veel beesten op 'teylandt/ende is seer wel gheleghen om te passen op de vercken

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende carveelen die ordinaris tusschen St Domingo ende Porto Rico vaeren.
Van Saona voorts varende / soo hebt ghy Santa Katalina, een kleyn en leegh Spaen-
eylandeken/ al vol rotsen van 'twater af / heeft gheen boomen / ende light ander= sche
half myl van 't Eylandt Hispaniola, soo datmen het niet en komt te sien / ten zy cours.
men dicht onder de wal loopt: men seylt van hier naer de haven van St Domin-
go, ghelyck 'tlandt streckt west ten noorden seventhien mylen.
Voorder op de zuydt-kuste van Hispaniola by westen de haven van S^t Do-
mingo is gheleghen Beata, vande voorschreven stadt van St Domingo verschey=
den vyf-en-twintich leguen naer 'tsegghen van Herrera: Ouiedo seght vyf-en- d.1. l.3.
dertich leguen, de onse dertich: twee leguen van 'tlandt van Hispaniola; op de c.12.
hooghte van seventhien graden ende veertigh minuten/ als onlangs by de onse is
ondervonden: twintigh leguen van Yaquimo ofte Puerto de Brasil als Herrera d.1. l.6.
ghetuyght/ (hoewel hy elders dese distantie veel grooter maeckt:) de onse seggen/ c.12.
dat Puerto Yaquimo light van Beata 13. mylen w. n. w. Dit eylandeken is
kleyn/ ende naer de observatien van de onse die daer onlancks zyn geweest/ maer
een myl groot; niet seer hoogh / maer vol gheboomte; naer 'tseggen van Ouiedo
in syn Sommario soo soude hier het beste pock-houdt wassen van heel Indien.
Onse stier-lieden segghen/ dat tusschen het eylandeken ende 'tlandt van Hispanio-
la, een groote myle wyt is/ ende vyfthien voet waters op 'tondiepste / hoe naerder
het Eylandt hoe drooger/ schoon sandt-grondt/ op de gront wit water/ ende van=
de drumpel diepte kort het af/ welckmen klaer kan sien aende blauwheydt van
'twater. Herrera merckt aen/ dat het ghebeurt is/ dat de schepen / komende van
Terra firma naer St Domingo, ende komende te vervallen op dit Eylandt / in d.1. l.6.
acht maenden niet en hebben weder konnen op-komen naer St Domingo door c.12.
de contrarieteyt vande brisen ende stroom.
Naest het eylandeken Beata is gheleghen Altovelo, ses mylen o. ende w. daer
van verscheyden/ ende vyf leguen vande kuste vã Hispaniola: is een swart rondt Herr.
eylandeken/ ende 'toostelyckste deel is het hooghste. Engelsche voyagie.
Voorts heeftmen op de selve zuydt-kuste van Hispaniola, Isla Baque ofte Aba-
que, ofte oock Isla de Vacca, op de hooghde van 18. graden 20. minuten / dry= Spaen-
en-veertigh mylen van Beata naer 'twesten; is twee mylen langh / aen het west= sche
eynde hooghst ende breedst: is een schoon eylandeken / heeft goede grondt ende cours.
versch water/ schoon gras / soo datter veel hoorn-beesten op syn ẽ oock peerden.
Het Eylandt Navaza, leght dry-en-dertich leguen van Isla Baque naer het
westen: thien leguen in zee vande Cabo Tiburon oost ende west: Herrera seght
elders dat het maer acht leguen is vande voor-schreven Cape, doen Golumbus d.1. l.6.
besloten zynde in 't Eylandt Iamaica, avontuerde twee van syn volck met twee c.4.
groote Canoas over te seynden vant eene Eylandt tot het ander. Is maer een
kleyn rondt eylandeken / al van klippen / ende vol leeghe boomkens ofte hee=
sters. Om van dit Eylandt te zeylen naer Sierras de Cobre ofte koper-mynen/
op 'tzuydt-oost eynde van 'teylandt Cuba moetmen stieren Noort-west. Spaen-
Inden bocht van Xaragua hebt ghy 't Eylandt Guanabo, met andere kleyne sche
Eylandekens / daer wy hier voren van hebben ghesproken inde beschryvinghe cours.
vande kuste van Hispaniola. Om den hoeck van Cabo St Nicolas naer 'toosten
leght het Eylandt Tortuga, welck vyf leguen inde lenghte is naer het segghen
van Herrera, dewelcke 'tselve verscheyden seght te ligghen van Hispaniola thien
leguen, waer in hy hem vergist / alsoo 't maer een myle van daer leght. De onse d.1. l.1.
die daer onlancks by zyn ghevaeren/ ghetuyghen dat het vry een lanck Eylandt c.16.
is/ hoogh met een effen gheberghte aen beyde zyden af-gaende / ende by verhael
van andere verstaen te hebben / dat daer veel verckens op zyn / ende dat het een
goede haven heeft ofte reede op een myl aen 'toost-eynde: wordt van eenighe
ghestelt op de hooghte van twintich graden ende vyftich minuten: ende oock het
verckens eylandt ghenoemt.

VAN 'TEYLANDT CUBA.

Het twaelfde Capittel.

Vande gheleghentheden van 'tEylandt CUBA in 'tghemeyn.

AEn 't Eylant Hiſpaniola volght het Eylandt Cuba, welck de Spaegniaer-
den eerſt Iuana, daer naer Fernandina hebben genoemt/ doch is by den naem
van Cuba heden beſt bekent. Tuſſchen den ooſtlijckſten hoeck van dit Eylandt
d.1.l.1. ghenaemt Cabo de Maizi, ende den weſtlijckſten hoeck van Hiſpaniola, genaemt
c.15. Cabo S[t] Nicolas, zijn achthien leguen naer 'tſegghen van Herrera: maer naer
'tſegghen van Ouiedo twintich; ende naer dat Enciſo ſchrijft in ſyn Geographia
veerthien leguen, welck beſt over-een komt met de bevindinge vā onſe ſtier-lieden.
Naer het noorden heeft het 'tvaſte landt van Florida, naer 'tweſten de landen van
d.1.l.10. Nova Hiſpania, ende ſyn weſtelijcke punt is van het upterſte lant van Yucatan
c.8. vijftich leguen verſcheyden naer het ſegghen van Herrera: naer 'tzuyden heeft het
d.1.l.8. 't Eylandt van Iamaica, welck op eenighe plaetſen maer twintich leguen daer
c.5. van af-leght. Dit Eylandt heeft in ſyn lenghte van de Cabo S[t] Anton, welck is
d.1.l.9. ſyn weſtelijckſten hoeck tot punta de Maizi, welck is ſyn ooſtelijckſte punt/ by de
c.4. twee hondert ende dertich leguen, wel-verſtaende over-landt te rekenen/ want by
lucht ende 'twater te meten en is het ſoo lanck niet: inde breedte heeft het van Ca-
bo de Cruz aende zuydt-zijde van 't Eylandt/ tot Puerto de Manati op de noort-
zijde vijf-en-veertich leguen, ende dan begint het te ſmallen naer 'tweſten toe/ ende
loopt van daer voorder tot het eynde toe op de breedte van twaelf leguen, wey-
nigh meer ofte min; ghelijck dan Herrera elders ſchrijft dat het ontrent de Hava-
d.1.l.10. na vijfthien leguen breedt is. Ouiedo ſchrijft op 'tverhael van de ghene die de
c.8. beſte kennis daer van behooren te hebben/ dat het drij hondert leguen lanck is/
Ouied. weynigh meer oft min; ende op ſyn breedtſte vijf-en-ſeſtich leguen van 'tpunt de
l.17.c.1. Iardines tot het punt van Lucanaca; hoe-wel deſe plaetſen niet zuydt ende noordt/
maer zuydt-weſt ende noort-ooſt van malkanderen ligghen. Enciſo in ſyn Geo-
graphia en gheeft het maer twee hondert ende twintich leguen inde lenghte/ ende
vijftich leguen inde breedte by Cabo de Cruz. Het eylandt is ſeer berghachtigh/
van Cabo de Maizi eenighe dertigh leguen lanck heeft het ſeer hooghe berghen/
ende weder naer 'tweſten naer dat ghy de twee derde paerten van 't Eylandt ghe-
paſſeert zijt: oock heeft het in ſyn lenghte over 'tmidden berghen/ doch niet ſeer
hoogh/ uyt welcke vele ende verſcheyden rievieren voort-komen/ ende beyde
aende zuydt-zijde ende noordt-zijde in zee loopen/ vol van viſch/ inſonderheydt
de ghene welck de Spaegniaerden noemen Lizas, de Francoyſen Mullets, int
Latijn Capito ofte Cephalus; ende die de Spaegniaerden noemen Sabalos, ende
de Francoyſen Alozes, in 't Latijn Aloſa, ende in onſe tale Eift/ komende op
upter zee inde rievieren. 't Landt is vol boſſchagien/ ſoo datmen 'tgantſche landt
door kan reyſen onder gheboomte van diverſche ſoorten/ als daer zijn Ceder-
boomen/ die wel riecken ende groot ende dick van ſtammen zijn/ ſoo datmen daer
ſeer groote Canoen uyt kan maken/ daer wel vijftich tot ſeſtich menſchen in mo-
ghen/ van welcke daer eertijdts ſeer veel waren in dat Eylandt. Ende voorts
andere boomen van Storax, ſoo datmen des morghens ſtaende op eenighe hoog-
ten/ als de ſonne op-gaet/ ende de vapeuren ſich verſpreyden/ vande vieren die de
Indianen des nachts ghewoon zijn te maken/ den reuck daer van verneemt.
Daer zijn noch ander boomen/ dieſe daer noemen Xaguas, welck een vruchte
geven ſoo groot/ ende van fatſoen als een kalfs niere/ de-welcke ghebroken ende
vier daghen in 'twater ghelept/ al zijnſe niet heel rijp gheplukt/ haer ſelfs openen
van den honigh/ ende zijn ſeer ſmakelijck als een ſoete peer. Men vindt daer veel
wilde wijngaerden met druyven/ daermen wijn uyt gheperſt heeft/ hoe-wel wat

amper:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

amper; ende door dien se ontallijck zijn door het gantsche Eylandt/ plachten de
Spaegniaerden van daer komende te vertellen/ datse een wyngaert hadden ghe-
sien die hem twee hondert en dertich mijlen inde lenghte uyt-streckte. De stam-
men zijn van sommighe soo dick als een man in syn middelt. Daer is een groote
menichte van voghelen/ als Ring-duyven/ Tortel-duyven/ Perdrijsen/ hoe-wel
minder van lijf als die van Spaegnien/ dewelcke in geen vande andere Eylan-
den en worden ghevonden; daer zyn oock andere voghels/ van fatsoen als Kra-
nen/ die jonck zijnde/ heel wit zyn van veeren/ ende worden allencxkens van
alderhande coleuren; de Spaegniaerden noemen die nu Flamencos, indien de
selve ghevonden wierden in Nova Hispania. souden daer groot werck van maken
om te gebruycken tot haer pluym-wercken: ende ghelijck sy altijt tsamen rotten
vijf hondert/ ja duysent in een troupe/ so schijnt het een kudde schaepen te wesen
met root gheteeckent/ daerse sitten; en vlieghen door-gaens niet/ maer sitten aen
de zee-kant met de beenen in 'twater/ ende drincken zoudt water/ so dat de India-
nen de selve op-houdende in hare huysen/ ghenootsaeckt zijn zout in haer drincken
te doen. Men heeft oock in dit Eylandt ontallijcke Papegaeyen/ die seer goet
zijn om te eten van Maio voorwaerts als sy jongst syn: de Indianen vangen die
op dese wijse: sy setten een jonghen van elf oft twaelf jaren in eenen boom/ 'thooft
bedeckt met kruydt ofte stroye/ ende een levende Papegaye op de handt: desen
jonghen die roert de Papegaye op 'thooft/ soo dat die gheluydt gheeft als kla-
ghende/ stracks komter menichte van Papegayen toe-ghevloghen/ ende inden
boom neder-sitten; den jonghen die een stocxken heeft met een strick aen 'teynde/
weet met behendicheyt d'een Papegaeye voor ende d'ander naer den strick om
'thooft te werpen/ ende soo naer hem te trecken/ wringhende die den hals af/ ende
onder den boom latende vallen/ door dese maniere vanghender sy soo vele als sy
willen/ door dien de Papegayen niet wegh en vlieghen uyt den boom/ so langh
de Papegaeye die de jonghe op de handt heeft klagende geluyt geeft: de Spae-
gniaerden ghebruycken nu de selve practijcke int vanghen vande Ring-duyven.
Daer zijn noch andere voghelen die langhs der aerden vlieghen/ welcke de In-
dianen noemen Bambiayas, ende vanghen die int loopen; ghesoden zijnde/ ghe-
ven een sop van haer als oft ghesaffraent ware/ zijn seer smakelijck ende worden
in stede van Faysanten ghehouden. Men heefter oock de Yguanas, welck zijn
rechte serpenten/ van fatsoen als de Haghedissen/ met vier voeten/ van diversche
groote; de Spaegniaerden eten die mede/ soo hier als in ander ghewesten van
Indien/ ende segghen dat het seer goede spijse is. Veel visch valter op beyde de
kusten: te weten Geepen die de Spaegniaerts noemen Aguias, ende andere
diese noemen Moxavras, ende dierghelijcke bekende ende onbekende meer:
ende ghelijck aende zuydt-zijde van dit Eylandt ligghen de ontallijcke eylande-
kens diese noemen Iardin de la Reyna, vintmen daer ontelbare Schilt padden/
van sulcken groote/ datter ghevonden zijn wiens vet ende vleesch hondert ponden
woegh/ zijn goet ende ghesondt ghegeten/ haer vet is als hoender smeer/ soo geel
als goudt/ is bequaem om de lazarije/ schorfte ende krawagie te verdrijven/ ende
andere dierghelijcke sieckten te ghenesen. Het Cazabi is het broodt van dese ey-
landen/ valt hier seer abondant/ ende gheen van d'ander eylanden is soo over-
vloedigh van victualie: want 'tghene wy van Hispaniola ghesevt hebben/ heeft
hier oock plaetse/ datter is ontallijcke vee van stieren/ koeyen/ ende verckens; soo
dat de principaelste traffijcke is het vee/ welck sy daer dooden om de huyden/
waer toe de Spaegniaerden veel Swarten employeren; de verckens mestense/
doodense/ ende snijdense in riemen/ welck sy by de sonne drooghen/ ende versorgen
soo provisie voor de schepen die naer Spaegnien keeren. Daer wast oock veel
cottoen int wilde/ welcke de Indianen pleghen te bereyden en te spinnen. Daer
zijn oock in dit Eylandt diversche koper-mijnen; men vindt daer oock goudt in Her. descrip.
vele rievieren ende beken/ ende 'tfijnste wert gevonden in de rievieren welcke daer Her. d. I. l. 10. c. 18.

komen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

komen inde haven van Xagua; welck sacht is ende seer gheestimeert by de goudt-
smeden: het ander datter ghevonden wort is van slechter alloye. In summa
'tlandt is seer vochtich ende vruchtbaer; een versche lucht ende beter ghetempert
als die van Hispaniola. De Naturelen van dit Eylandt zijn al voor vele jaren
door de wreetheyt der Spaegniaerden om ghekomen / soo datter heel weynigh
volcks is in dit groot eylandt.

Het derthiende Capittel.

Vande verscheyden Provincien ende rievieren van 't Eylandt Cuba.

Her. d.1. DE Provincien van dit eylandt Cuba waren in voor-tijden vele / ende wier-
l.9. c.3. den by diversche Casiquen ghegouverneert: de naest-gheleghenste by t'Ey-
landt Hispaniola wierdt ghenaemt Mayci, daer de Cabo noch de naem heeft van
behouden / wesende van Hispaniola verscheyden als voren verhaelt is / seer bergh-
Her. d.1. achtigh landt ende vol gheboomte. De Provincie daer aen volghende was ghe-
l.9. c.8. naemt Bayamo, niet soo berghachtich ende seer playsant / was gheleghen veertich
oft vijftich leguen van Baracoa naer 't westen. Naest aen dese provincie was ge-
Her. d.1. leghen een ander Provincie by de Indianen in voor-tijden ghenoemt Cueyba,
l.9. c.15. dertich leguen van Bayamo, ende aende zuydt-zijde van 't Eylandt. Vervolgens
was gheleghen de Provincie van Camaguey, twintich leguen van Cueyba, een
groote provincie / welck oock seer volck-rijck was eer dat de Spaegniaerden
daer quamen; in dese Provincie is een wateringhe daer veel meulen-steenen in
ghevonden werden. Met dese provincie confineert de Provincie van Macaca
Her.d.1. teghen over 't Eylandt Iamaica, ende twintich leguen daer van verscheyden,
l.8. c.5. Voorder de Provincie ghenaemt Xagua, waer de vermaerde haven is / daer wy
hier naer van sullen spreken / ende daer naer de Provincie van Habana, die bergh-
achtich is / ende hier en isset eylandt maer vijfthien leguen breedt naer 't segghen
van Herrera: ende eyndelijck de Provincie Vhima aen 't westelijcke deel van dit
Her. d.1. Eylandt welck de Indianen eertijts noemden Haniguanica. De voornaemste
l.10. c.8. rieviere van dit Eylandt is / welck de Indianen noemen Cauto, vallende inde
zee op de zuydt zijde van 't Eylandt / by naer in 't midden van 'tselve / hebbende
een seer vermaeckelijcken oever. In dese rievier / als mede in andere / zijn seer veel
crocodillen / die se noemen Caimanes, soo dat het perijckeleus is ontrent de rieviere
te vernachten / want sy komen op 'tlandt / ende voeren de menschen wegh die sy
slapende konnen betrappen / ende versmoren die in 't water / ende etense op: dit ge-
dierte en wordt in d'ander Eylanden soo niet ghevonden. Noch heeftmen een
d.1.l.9. andere groote rieviere inde Provincie van Camaguey, dewelcke oock visch-rijck
c.15. is. Als mede de rieviere Arimao, een legue vande haven van Xagua in zee val-
lende / welck is een schoone ende groote rievier / ende deselve op-varende / als
mede daer ontrent zijn seer goede goudt-mijnen. Op de noort-kuste van dit Ey-
landt hebt ghy oock eenighe rievieren / als namentlijck eene welck den Ammi-
rand Columbus noemde de la Luna, ende een ander / die hy noemde de Mares,
waer de haven van Baracoa is / daer wy hier naer van sullen spreken.

Het veerthiende Capittel.

Van de steden van 't Eylandt Cuba.

IN dit Eylandt Cuba zijn weynigh steden / naer zijn groote: de eerste gheboude
Her. de- is ghenaemt S[t] Iago, welck wierdt door Diego Velasques begonnen inden jare
script. 1514. op de zuydt-kuste van dit Eylandt / veertich leguen van Cabo de Tiburon
in Hispaniola: twee leguen vande zee / neffens een haven die een vande beste is
vande weerelt / van sekerheydt ende groote: want ghelijck Ouiedo ghetuyght /
l.17. c.2. is gheen rieviere / maer een inham vande zee / ende is binnen breedt in maniere
van

van een Golfo met kleyne eylandekens / daer tusschen beyden goede visscherije
is / ende de schepen konnen daer ligghen sonder ancker oft touw. Waer door
dese stadt eertijts seer toe-nam datse wel twee duysent burghers hadde: dan nu
ten dage heeftse der weynigh / en naer een Engelsman met namen Iohn Chilton,
in schrifte heeft naer-ghelaten / soo wertse maer by twee hondert Spaegniaerden Engelsche voyagie.
ofte daer ontrent bewoont / heeft een Cathedrale kercke / suffragaen van S^t Do-
mingo, ende een klooster van Minne-broeders / ende wordt ghegouverneert by een
Lieutenant-gouverneur: leght op de hooghte van twintich graden. Dry leguen
van dese stadt aen een bergh is een koper-myne / die seer goet koper uyt-gheeft en-
de in groote abondantie / soo dat Ouiedo verhaelt / dat van vijf quintalen mi-
nerale aerde / twee suyver koper zijn ghebleven. Naer dat ick van een van de l.17. c. 4.
onse / die diversche reysen die quartieren bevaren heeft / verstaen; soo soude dit ste-
deken inden jare 1601. by eenen Capiteyn Clift met hondert en sestich man af-
gheloopen zijn ende ghebrandtschat voor hondert duysent stucken van achten /
ende hadder syn schips-laedinghe van huyden ende suycker. Anders en pleegh
hier voor de onse niet te laden te wesen.

De stadt Baracoa is insghelijck in het eerste ghebout by Diego Velasques aen
'toostelyck deel van het Eylandt / aen 'tbegin op de noort-kuste / ligghende van
St Iago sestich leguen naer 'tnoordt-oosten / naer 'tsegghen van Herrera, die hem
hierin abuseert / want 'tkan maer dertich wesen. Ontrent de stadt loopt de rieviere
Mares, dewelcke in 'tinkomen diep is ses ofte acht vademen / en binnen waerts Her. d. 1.
vijf / hebbende aen de zuydt-oost zijde twee berghen / ende aende west-noort- l.1.c.14.
west zijde een schoone vlacke kaep / die uyt steeckt / makende de haven van dese
plaetse. Hier ontrent valt veel ende seer schoon ebben hout; ende naer de onse
ghetuyghen oock brasilie hout; die vorder segghen dat het een goede haven is voor d.1.l.9.
tamelijcke schepen / doch niet beschut voor noordelijcke ende noort-weste winden. c.4.

De stadt Bayamo ofte St Salvador, is mede ghebout by Diego Velasques: is
gheleghen twintich leguen naer 'tsegghen van Herrera; ofte dertich naer 'tseg- Her. de-
ghen van Ouiedo; van St Iago naer het noort-westen; is de ghesontste woon- scr.l.17.
plaetse van 'tgantsche Eylandt / open landt ende van seer goede ghestalte. In een c.2.
rieviere van den selven name ontrent dese stadt worden ghevonden ronde steenen Her.d.4.
van diversche groote ende maecksel / welck seer bequamelijck konnen ghebruyckt l.5.c.2.
worden in stede van kogels voor het grof gheschut / ende men kan die voor ballast
over-brenghen. Ouiedo schrijft / dat dese steenen ghevonden worden in een val-
leye wel dry leguen lanck / ende dat gheleghen is tusschen dese stadt ende St Iago,
vijfthien leguen van St Iago.

De stadt ende haven Puerto del Principe, is gheleghen op de noort-kuste van
dit Eylandt by de veertigh leguen van de stadt St Iago, naer 'tnoort-westen: en- Her. de-
de heeft een seer goede haven. Ontrent dese haven is een fonteyne daer somtijts scrip.
peck uyt vloeyt / doch meesten tijdt wordt het daer met stucken uyt ghehaelt / en-
de is allso bequaem om schepen mede te pecken / als ander peck ofte arpuys / naer Her. d. 1.
dat Ouiedo daer van ghetuyght. l.10. c.8.

De stadt Santispiritus met haer haven is gheleghen aen de zuydt-zijde van dit l.17.c.8.
Eylandt tusschen Trinidad ende Caio de Basco Porcallo, by de vijftich leguen Her. de-
van St Iago, ende achthien leguen van Trinidad. Ick hebbe verstaen van een scrip.
die hier ghewweest heeft eenighe weynighe jaren gheleden / dat Villa Santispiritus
maer een dorpe ofte vlecke en is van veertich ofte vijftich huysen in een fraeye d.2.l.3.
quartier; vijf ofte ses mijlen vande zee / op een rievierken / welck sy noemen Saaz, c. 12.
welckmen met sloepen op magh varen: daer vallen veel huyden / ende legt inde
wegh van St Iago, Trinidad ende Bayamo naer de Havana toe.

In dit Eylandt was oock eertydts de stadt Trinidad, ghebout inden jare 1514.
door Diego Velasques neghen ofe thien leguen van Puerto de Xagua naer 'too- d.1.l.10.
sten / door dien dat het wel gelegen was voor 'tmeeste deel vande vlecken van de c.8.

India-

Indianen: hadde een maniere van een haven/doch ſeer quaet/ſoo datter veel ſche-
pen zijn verongheluckt. Herrera ſeght/ dat deſe plaetſe was hondert leguen van
St Iago, ende een legue vande zee; wert inden jare 1527. door een ſchrickelijck tem-
d.4.l.2. peeſt gantſch gheruineert. De ſelve Diego Velaſques ordineerde oock een woon-
c.4. plaets binnen/ in 'tmidden tuſſchen beyde de zeen/ ende noemde die Santiſpiritus.
In voor-tijden lagh mede op de zuydt-zijde van dit Eylandt de ſtadt St Chriſto-
val de Habana, welck daer na is verleght aen de noordt-zijde by Puerto de Ca-
renas, alwaer ſy noch is gheleghen / vande welcke wy nu ſullen ſpreken.

Het vijfthiende Capittel.

Vande HAVANA.

DE ſtadt St Chriſtoval de Havana is niet alleen de principaelſte plaetſe die
den Koninck van Spaegnien heeft in dit Eylant Cuba, maer oock de voor-
naemſte haven ende vaſticheydt die hy heeft in gantſch weſt-Indien. Is ghele-
Her. deſcript. ghen op de noordt-kuſte van dit Eylandt Cuba, teghen over de provincie van
Florida, op de hooghte van twee-en-twintich graden en een half by noorden de
linie/ (naer 'tſegghen van Herrera: dan Figueredo in ſyn Roteiro ſtelt die op dry-
en-twintich graden/ welck wy in onſe kaerte hebben ghevolght) alwaer den gou-
verneur ende andere konincks officieren haer ordinaire reſidentie zijn houdende.
De haven is uytnemende van grootheyt ende verſekeringhe / inſonderheyt naer
dat de Koninck Philippus de tweede daer ghesonden heeft den velt-overſten Iuan
de Texeda ende den Ingenieur Baptiſta Antonelli, om de ſelve op nieuws te for-
tificeeren. Alle de vloten van Indien komen hier te ſamen om in een Admirael-
ſchap naer Spaegnien te keeren: wierdt eerſt ghenoemt Puerto de Carenas, om
de goede gheleghentheydt die de ſelve heeft om de ſchepen over te halen. Iohn Chil-
Enghelſche voyagie. 3. deel. ton Enghelſman beſchrijft de ſelve in den jare 1570. aldus. 't In-komen vande
haven Avana is ſeer enghe / ſoo datter qualijck twee ſchepen teffens konnen inva-
ren/ hoe-wel het daer ſes vadems diep is op 'tnauwſte: aen de noort-zijde van't in-
komen leght een toorn/ daer ghestadelijck een man op waeckt/ om de ſchepen die
uyt der zee komen te ontdecken/ ende ſoo veel zeylen als hy in 'tgeſichte krijght/ ſoo
vele vanen ſteeckt hy op den ſelven toorn / op dat 'tvolck vande ſtadt (welck light
binnen de haven / een mijl vanden ſelven tooren verſcheyden) magh daer door
ghewaerſchout werden. Onder den toorn leght een ſandt-ſtrandt/ daermen lichte-
lijck kan laden / ende neffens den toorn leght een bergh by de water-kant/ welck
met weynich gheſchuts daer op te planten / de haven ende de ſtadt kan bedwin-
ghen. De haven is binnen ſoo wijt/ datter duyſent ſchepen konnen herberghen
ſonder ancker ofte kabel/ alſoo ſy voor alle winden daer beſchut ligghen. Daer
woonen in de ſtadt dry hondert Spaegniaerden ende ontrent ſeſtich ſoldaten/ die
de Koninck van Spaegnien daer onder-houdt tot bewaringhe van ſeker caſteel/
dat daer onlancks is ghemaeckt / waer twaelf ſtucken grof gheſchuts op zijn ghe-
plant/ ende is om-ringht met een ſmalle gracht / daermen 'twater kan in laten
komen naer ſyn wil. Alle de ſchepen van weſt-Indien komen hier te ſamen door
bevel des konincks om verſche victualie / water en andere behoeften in te nemen.
Maer de gheleghentheydt is ſints die tijt noch ſeer verandert / ghelijck wy konnen
vernemen uyt een Spaenſchen gheintercipieerden brief gheſchreven in October
des jaers 1590. welck aldus luydt: De haven van *Havana* is ghemaeckt in deſer
voeghen. Het in-komen is by een ſeer enghe Canael, vvelck duert de lenghte
van een Geutelingh-ſcheut, ende van daer opent ſy haer breeder ende breeder:
aen 'tinkomen zijn tvvee uyt-ſtekende punten landts, vvaer nieuvvelijck zijn
gheleght tvvee ſtercke fortreſſen, daer veel gheſchuts op is gheplant; beneffens
een ſeer ſterck ende vermaert kaſteel aende ſtadt, dat on-vvinbaer is. In deſe
dry forten ligghen by de duyſent ſoldaten in garniſoen. Oock zijn hier tvvee
galleyen

galleyen om de kuste te bevrijden. Hier worden in aller yl getimmert achthien
schepen die men noemt Fregatten; zijn seer hechte schepen, ende sullen maer
luttel diepte behoeven, soo datmense tusschen de ondiepten vande Vlaemsche
bancken sal konnen gebruycken; sy werden te hooger op-geboeyt, om dat hier
over-vloet is van seer goet ende onverderflijck houdt. Wt een ander brief op de
selve tijdt gheschreven by Iuan de Texeda voor-noemt aen den Koninck/ blijckt
dat het werck by gebreck van Pioniers noch niet vol-toghen was/ ende dat een
Fortresse ghelegt wierdt op den bergh. t'Schijnt mede dat een Coper-mijne
daer ontrent was ontdeckt/ door dien de voorschreven Texeda het volghende
schrijft: Aengaende het Coper; ick hebbe het noch tweemael in't werck ghe-
leght, ende de proeve daer van ghenomen; waer in meer gelts is ghespendeert
als ick wel wenschte, door dien daer gheen profijt van is ghekomen. Ick en we-
te niet wat de oorsake is, als dat het niet ghedaen is naer behooren by de gene die
t'werck daer van in handen hebben, &c. 't Inkomen van de haven is ontrent
twee musquet-schoten wijt: de w. zijde is heel leeg-land/ de o. zijde hoogh ende klip-
pigh; op den oosthoeck light een geweldig kasteel meest vierkand/ aen de waterzij-
de heeft het acht punten/ heeft vier toorens/ die boven heel wit zijn van kalck/
soo datmense ver in zee siet; beneden den steylen oever van 'tselve kasteel aen 'tin-
kommen vande haven zijn twee platte formen die vol geschuts staen/ om 'tinkom-
men te verhinderen: dit kasteel noemen sy Morro: tegen over op de west-hoeck
light mede een groot kasteel/ maer niet hoogh van mueren/ meest gelijcks water
liggende. De haven buyght binnen om naert z. o. ende op de ombochtinge naest
de Stadt light noch een kasteel niet min sterck als de andere; alsmen de haven in
is/ moetmen recht op dit kasteel aen zeylen. Dese dry casteelen konnen malkande-
ren met een musquet beschietẽ: daer liggen ordinaris in garnisoen ontrent 400 sol-
daten; eñ inde stadt woonen ontrent 800 Spaegniaerden/ behalven de Swarten
eñ slaeven. In Maio kommen hier veel bercken van verscheyde plaetsen/ met huy-
den. In Junio bercken van de kuste van Iucatan met campeche-hout/ conche-
nille/ ende cottoene kleedkens: In Julio de schepen van Honduras als mede in't
leste van de maend de vlote van Nova Hispania; ende in't begin van Augusti de
vlote van Terra Firma. Dan door verscheyden occasien veranderen sy wel haer
tijden/ doch soo datse niet light hier kommen naer 'tbegin van September.

Het sesthiende Capittel.

Van de Kuste, Havenen ende Punten van Cuba.

De havenen ende kapen van dit Eylandt Cuba zijn de naer-volgende/ en-
de eerst op de zuydt-zijde/ beginnende vande haven vande stadt St Iago,
welck naer 'tsegghen van Herrera is ghelegen op de hooghte van twintich gra-
den; daer wy hier voren van hebben ghesproken: Isaack du Verne die hier diversche
reysen is ghweest/ ende insonderheyt inden jare 1606. als wanner syn broeder
Abraham du Varne ontrent de Cabo de Cruz, teghen de Spaensche Galleons
vromelijck strijdende is gebleven; ghetuyght van dese haven/ datse is een nauw
gat in't in-komen/ eñ heeft aende oost-zijde een kleyn rift in zee streckende/ eñ aen-
den voorschreven oost-hoeck opt landt staet een yser-toorn/ ende ontrent een mijle
by oosten ligghen dry platte berghen dicht by den oever/ die by de Spaegniaerden
worden ghenaemt Les tres Altares; hier ontrent is wel 'thoogste landt van 'tgant-
sche Eylandt. De Spaensche koursen stellen op dese kuste den hooghen bergh/
diese noemen El Gran Tarquino, van Cabo de Cruz dertich leguen naer 'toosten
verscheyden/ ende twaelf leguen vande voorsz. Cabo stellen sy den kleynen Tar-
quino. Vijfentwintich leguen van St Iago voorder naer 'twesten naer 'tsegghen
van Herrera is ghelegen de haven Santispiritus, ende twaelf leguen voorder
Cabo de Cruz. De onse stellen tusschen St Iago ende Cabo de Cruz, twee have-

C

nen/

nen/ Guama Sevillie ende Porto Portillie : welck een seer bequame plaetse soude
wesen om de schepen te berghen voor alle winden/hebbende int in-komen drp va=
dem waters : daer soude men hem konnen houden / alsoo daer goede lijftocht is
van beesten / visch / schilt-padden / ende de visschers van St Iago komen hier haer
schilt-padden droogen / soo datmen van haer kan vernemen watter omgaet?
De hoogde van Cabo de Cruz wort seer verscheyden ghestelt; Figueredo stelt
die op neghenthien graden ende veertich minuten : Ick hebbe een kaertjen by een
Fransman seer curieuselijcken geteeckent / die steltse op neghenthien graden en
dertich minuten : een aenwijsinghe van hooghden by M Hackluyd op twintich
graden / daer Herrera schijnt mede te accorderen/ twelck wy volghen : is een leege
Kape vol struyckken met een af-lopenden hoeck waer van een riff af streckt / eñ is
ghenoech te kennen. Van desen hoeck voorts en sult ghy gheen landt sien/ alsoo
de distantie ende wijdte van de baye tusschen dit punt ende los Iardines seer groot
is/ende 'tlandt streckt hem van daer noordt-oost ofte oost-noordt oost in. Alwaer
vele Eylandekens onder-wegen liggen/ eermen inden bocht van Bayamo komt/
als namentlijck de Caios ofte Eylandekens van Zvvages, wesende vijf in getal/
de Caios Blancos ende andere. Aende kuste van 't Eylandt Cuba, beginnende van
Cabo de Cruz zijn diversche reeden / havenen ende rievieren / als Rio de Limo-
nes, ghelijck de onse die noemen; de Francoysen noemen die Rio à Citrons, daer
goede reede is voor jachten / ende inde rieviere zijn veel beesten. Rio de Maqua-
que : de reede van Cales ofte Calesito, daer onse Neer-lantsche schepen veel plach=
ten te liggen om haren handel te drijven inde huyden/ die daer vele waren te beko=
men. Voorder de reede van Mansenille, daer een Eylant voor-legt tot beschut van
de selve reede tegen de winden : hier plachten de onse insgelijcks veel te liggen han=
delen; tot dat sy daer inden jare 1606. van seven Galeonen van Spagnien wier=
den vernestelt / alwaer den Vice-Admirael van de Spaensche eñ den Admirael
vande Duytsche daer Abraham du Verne op commandeerde/beyde aen een ghe=
klamt zijnde/op-gevlogen eñ gesoncken zijn/soo datter maer een man af en quam.
Voorder zijn inde bocht van Bayamo noch meer bequame plaetsen om te ancke=
ren : als Iqueteo een kleyn rievierken / daer reede is voor jachten / ende daer ple=
ghen veel huyden te vallen : Boye een haventjen daer een kleyn kreeckken uyt-
loopt/goede reede voor jachten; dan daer leght een sant-plate. Rio de Caure, waer
ebbe ende vloet gaet/ eñ loopt tot ontrent twee mijlen naer aen de stadt van Baya-
mo ; hier ontrent is het al leegh landt meest Zabanes ofte velden. Voorder west-
waert aen ist al vol Eylandekens in zee/ ende aen 'tlandt diversche rievierkens;
onder dese eylandekens/welckmen Caios noemt/zijn de bekentste Caios de Sevil-
lie; door dien de selve inde passagie ligghen/ alsmen de wal lancks loopt/eñ voorts
Caio Romano, Caio Galere ende las Angoustouras, alwaermen binnen ende
buyten dese Caios anckeren mach met groote ende kleyne schepen. Op de kuste
van Cuba is Rio Tanne daer goede reede is voor jachten ende placht handel te
vallen in huyden. Rio Sivillie : Rio Hernando : Rio Guana : Sarsaguata : Rio de
San Pedro; daer is al reede voor jachten/ende pleegh handel te vallen in huyden.
Santa Maria een baye met een Eylandeken voor aende mondt / daer goede reede
achter is / ende men vaert de baye voorts in met chaloepen / alsoo het daer ondiep
is. Alle de resterende Eylandekens / die hier ligghen op de kuste van 't Eylandt
Cuba, werden by de Spaensche van oudts genoemt los Iardines de la Reyna,
liggen meest op de hoogte van 21 graden : zijn ontallijcke eylandekens/ondiepten
ende klippen / daer de zee met enge canalen tusschen loopt / soo dat het seer dange=
reus varē is. Vorder op de selve zuyt-kuste van Cuba west-waerts hebt ghy de rie=
viere Sasse, daer de vlecke Santispiritus op legt Vorder de haven van Trinidad, op
de hoochte van een-en-twintich graden by noorden de linie/ by de dertich leguen
d. 4. l. 2. van Cabo de Cruz : (Herrera seght elders in syn historie/dat Trinidad leght hon=
c. 4. dert leguen van St Iago.) eñ thien leguen voorder naer het westen Golfo de Xagua

een

een grooten in-wijck met eenighe Eylandekens int midden. De haven van Xa-
gua (seght Herrera) en heeft haers gelijck niet inde gantsche werelt/de schepen va- d. 1. l. 9. c. 4.
ren daer in door een enghte van een boogh-scheut wijdtte/ende daer kommen in
een wijdtte wel van thien leguen, met drij Eylandekens/daer de schepen konnen
aen vast gheleght worden aen staecken /sonder datse verroeren / door dien alle de
breedtte van de haven besloten is met gebergthe ghelijck oftse in een huys laghen.
Voorder aen 'twesten las dos Hermanas, twee Eylandekens/liggende aen 'tbe-
ginsel van een groote vlackte ofte ondiep van eylandekens ende klippen/welck de
Spaegniaerden noemen Camarco, tusschen de kuste van het Eylant Cuba ende
Isla de Pinos; van waer tot de Cabo de Corrientes,zijn twaelf leguen. De Cabo
de Corrientes is een leeghe kaep/hoewel niet soo leegh als 'tander landt datter Spaensche kourssen.
naest aen gheleghen is; 'tpunt vande Cabo is al wit zandt / ende west-waert uyt
en sult ghy gheen landt sien/ door dien 'teylandt Cuba daer een groote baye heeft.
De onse segghen de selve te ligghen op een-en-twintich graden ende veertich mi-
nuten; ende datter versch water is te bekomen: dattet een leegh lant is met swarte
steenen: twaelf leguen van Cabo de Corrientes light de vermaerde Cabo S^t An-
ton; is leegh by der zee/ende al vol struycken van boomen / ende binnen s'landts Her. de-script. Spaen-sche cours.
sietmen een lack van versch water; soo datmen by ghebreck daer water mach in-
nemen. Op de noort-zijde van de kaep sult ghy onder-scheyden een Palm-boom
hoogher dan de resterende boomen/ende verthoont hem rondt boven inden top/
ghelijck de mersch van een schip/ende noordt-waerts van dese Cabo zijn seecker
vlackten/ welck zijn twee ofte drij leguen lanck. Aen de zuydt-west zijde is een
witte sandt baye/daer drij oft vier schepen haer water moghen bekomen; daer is
een goede reede beschermt voor de noordt ende oostelijcke winden. Dese Cabo is
het westelijcke punt van dit Eylandt Cuba: ende de kuste keert van hier eerst
naer 'tnoort-oosten. Hier liggen langs de kuste verscheyden drooghten ende klip-
pen verheven als orgel-pijpen/welcke sy daerom los Organos noemen; aen 'teyn-
de van dese light eerst Rio de Porcos, ende daer aen Bahia honda: daer naer keert
de kuste recht naer 'toosten. Op dese noordt-kuste streckende o. ende w. hebt ghy
de vermaerde haven van Abana ofte Havana; de welcke naer het segghen van
Herrera leght vijftich leguen, weynigh min ofte meer van de Cabo St Anton. d. 1. l. 7. c. 1.
Tusschen dese haven van Havana ende de Cabo St Anton voor-schreven/ neghen
mijlen naer 'tsegghen van de onse west-waerts van de Havana leght een ander
fraeye haven/ diese noemen de Cavannas, hebbende in 'tgadt drij en een half va- Enghel-sche vo-yagie.
dem waters met de vloedt/ binnen zijnde hebt ghy 7. 8. 9. en 10. vadem / min oft
meer/ ende goede ancker grondt: ende bequaem om binnen duysent schepen te
berghen / de Spaegniaerden mesten hier veel verckens. Ende noch een ander ses
mijlen by westen de Havana die sy noemen Puerto de Marien naer een rievierken
ende seer kennelijcken bergh diese noemen Meza de Marien: is in het in-komen
(welck seer engh is) diep 6 oft 7 vadem; heeft van binnen twee groote in-wijcken/
elck wel een half mijle langh/met goede diepte ende bequaem om vele schepen te
berghen; dan daer is qualijck versch-water te krijghen/ door dien het rievierken
ver op brackisch is. Dertich leguen naer 'toosten van Havana, naer 'tseggen van
Herrera, leght de haven de Matanças hoewel de selve elders seght / dat dese haven d. 1. l. 9. c. 4.
maer twintich leguen leght van Havana, (de onse hebben bevonden dat de distan-
tie maer sesthien mijlen is/ of ten hooghsten twintich.) Dese haven is soo seker ẽn
so besloten niet als de Havana. Ontrent dese haven light eenen bergh die de Spae-
gniaerden noemen el pan de Matanças: het is eenen ronden hoop staende op leegh Spaensche kours.
landt/ende als ghy der noordt ende zuydt af-leght/soo verthoont het hem als twee
zadels/ ende aen de west-zijde maeckt het een groot ghebroken landt/ gelijck sinc-
kende naer de zee toe. Van hier voort naer 'toosten is de kuste seer periculeus/we-
sende besmet met bancken ende klippen / ende te zee-waert is een groote vlackte/
soo dat het hier seer sorgelijck te varen is voor groote schepen: welck by de Spae-

C 2 gniaerden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

gniaerden wort genoemt el Iardin del Rey, aen welcker hooft leght het Eylandt Obahava. van Puerto de Matanças tot puerto de Yucanaca stelt Herrera vijftich leguen: ende Ouiedo stelt punta de Yucanaca op 22 graden ende 30 minuten: eñ
d. 1.l.9. c.4. acht leguen meer naer 'toosten Puerto del principe: welck oock een goede haven is/ende leght by naer in 'tmidden van het Eylandt Cuba, naer 'tsegghen van Herrera vier oft ses leguen voorder vande haven van Hernando Alonso, ende ses leguen bet naer 'toosten Cubana, welck een punt is. De haven van Baracoa is twintich leguen by westen van Cabo de Mayzi, welck is het oostelijckste punt van 't Eylant Cuba: (naer 'tsegghen van Herrera, dan de Spaensche koursen seggen maer seven leguen, dat te grooten verschil is.) Tusschen Puerto del principe ende Baracoa worden by de onse aengeteeckent/ las Novias, Puerto del padre, Rio Caiawan, Rio Kesive; ende van Baracoa tot het punt Mayzi, Bomes ende Mate. Een van de onse die dese kuste heeft bevaren rekent van punta de Mayzi tot punta de Frailes, ses mijlen o.z.o. ende w.n.w. van daer tot de haven van Baracoa 4. mijlen o. eñ w. in welcke distantie drie andere haventjens liggen/ R. de Mares, Bomo, ende Mata, dan en zijn niet dan voor chaloupen ofte jachten / en men kander met een n. windt qualijck uyt. Van punta de Mayzi keert de kuste naer het zuyden/ende daer hebt ghy Puerto ofte Golfo enscondido, by Cabo Roio, by de twintich leguen van Puerto de Palomas, welck is gelegen by de thien leguen van St Iago; van waer wy hebben begost dese havenen ende caben van Cuba te vervolgen. Dese Puerto de Palomas is een groote baye; streckt z. z. w. eñ n. n. o. in/ ende is inde mondt ontrent een half mijl wijdt; light 2 oft 3 mijlen by oosten Cab. de Palma.

Het seventhiende Capittel.

Naerder aenteeckeninghe vande Noord-kuste van CUBA ende de kleyne Eylanden ligghende rondtom.

DE Spaensche koursen geven ons particulierder openinge vande gheleghentheden vande noordt-zijde van dit Eylandt Cuba, welck wy goet ghevonden hebben hier aen te teeckenen. Daer is een vaert van 't Eylandt St Iuan de porto Rico naer de Havana toe/langs de noordt-kuste van 't Eylant Hispaniola, welck sy noemen door 'toude Canael. Men komt recht op Baracoa aen in't Eylandt Cuba gheleghen / als voren / passerende tusschen het Eylandt van Ynagua, ende 't Eylant Iaico; ende men loopt van daer langhs de kuste zuydt-west ende noordt-oost: tot datmen komt aen las Sierras de Cubana, ende hier beghint de baye van Caio Romano, ende van dese berghen tot Caio Romano zijn vijf-en-dertich leguen, ende men stiert syn halven kours noordt-west / ende d'ander helft noordt-west ten westen/ om Caio Romano op syn bag-boordt te krijghen. Caio Romano is een hoogh Eylandt / ende leght noort-oost ende zuydt-west / ende is by de vier leguen lanck; daer aen komende noordt-oost / ende zuydt-west / verthoont hem een ronden hoop / ende in't midden ghelijck twee zadels / d'een aen d'eene / ende d'ander aen d'ander zijde; maer liggende met het selve noort eñ zuyden / vertoont hem een zadel in't midden Van Caio Romano tot Caio de Cruz zijn drie leguen, ende liggen noordt ende zuyden van den anderen. Van dese Caio de Cruz ses oft seven leguen is noch een ander Caio naert noordt-oosten ten noorden / welck is groot ende wit ende al effen: loopende langs de kuste (welck hier al streckt zuydt-west eñ noort-oost) door 't canael naer de Mantança toe / sietmen sekere berghen wel achthien ofte twintich leguen langh / die alle als zadels thoonen / ende als ghy 'tpunt van de selve zuydt-west van u hebt ghebracht / soo zijt ghy in't midden van 'tcanael ende even verre van Caio Romano ende Matanças. Insgelijck van hier voort-waerts naer de Havana toe sietmen seker gheberghte/ welck schijnen drie berghen te wesen/ streckende zuydt-west ende noordt-oost; die aende zuydt-west-zijde is hooghst: worden ghenoemt las Sierras de Guana:

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende noort ende zuyden daer af light een vlackte / welck is ghenoemt Caio de
Nicola, welck streckt twee leguen in zee / ende int midden van de selve drooghte is
een kleyn Eylandeken van wit sandt : vande voorschreven bergen stiertmen naer
Cruz del Padre, welck is een Kape al in stucken ghebroken / daer aen volght de
Baia de Conel ende Baia de Cayos, welck is twintich leguen van 'tvoorschreven
punt: ende van daer stiertmen west-noort-west om te gaen naer puerto de Man-
tanças ende de bergen van Camoniaca, welck ligghen noort west ende zuydt-oost/
ende de zuydt-oost zijde is leegh ende effen landt ; ende aende noort-oost zijde is het
slecht lant / ende streckt naer de baye van Mantanças.

Onder de Eylanden liggende rondtom Cuba zijn eenighe aen-merckens
weerdich / als voor eerst los Caimanes, welck zijn drie Eylanden / ligghende tus-
schen Cabo de Cruz ende het Eylandt de Pinos. Het eerste ofte kleynste Cayman
leght sevenentwintigh leguen vande voorschreven Cabo verscheyden : ende naer
een vande onse heeft bevonden / op de hooghte van negenthien graden ende
ses en veertich minuten : west-zuyt-wester maen maeckt daer hoogh water : daer
en is geen goet water opt Eylant / dan veel Schilt-padden / Conynen / Gansen
ende Eynt vogels op de noort-zijde dicht by de w.hoeck is goede reede/doch vuyle
grond. Van de eerste tot de middelste Caiman zijn ses leguen, wordt ghenaemt
Braccas, ende is leegh / ontrent vijf mijlen int ronde / men vinter overvloet van
schilt-padden van 'tbegin van April tot 'tlaetste van September: light ontrent der-
tich mijlen van punta Negrillo aen Iamaica. Van daer tot de groote Caiman zijn
twaelf leguen. De Engelsche waren inden jare 1592, aende groote Caiman aen
landt / dan vonden daer gheen volck / maer een groote rievier van versch water
(soo sy seggen) ende menichte van groote schilt-padden / soo dat sy der in korten
tijt sestich vongen. De groote Cayman light op negenthien graden sevenender-
tich minuten / naer de bevindinge van de onse / is seer leegh land met doornen be-
set / streckt hem aende z. zijde $2\frac{1}{2}$ mijlen o. ende w. dan $2\frac{1}{2}$ mijlen w. ten n.
dan twee mijlen n. ten w. eñ in dese streckinge is de reede in een groote sand-bay/
van binnen meest moeras van sout-water daer veel soutenelle wast ; daer is geen
gediert op als leguanē/ende een vremdt gediert als een vosken/welc op schilt-pad
eyeren leeft; van May tot October zijn hier ontallijcke schildt-padden: men vint
hier oock veel crocodilen. Als men van punta de Nigrillo aent Eylandt van
Iamaica wil naer den oostelijcksten Caiman, soo moetmen stieren noort-west een
quart van een streeck noordelijcker; de distantie is ses oft sevenentwintich leguen:
van Cabo de Cruz streckt hy w. ten z.

Het Eylandt de Pinos leght op de zuydt zijde van 't Eylant Cuba, op de
hooghte van eenentwintich graden by noorden de linie ; is wel thien leguen Her. de-
lanck ende seven breet / light acht en veertigh leguen westwaerts vanden grooten scr.
Caiman, ende twaelf leguen oost-waerts van de Cabo Corrientes. Dit Ey-
landt streckt hem oost ende west ; is vol van heuveltjens / ende daer by komende
met het hooghe water schijnt drie Eylanden te wesen : is leegh land / met houdt Spaen-
daer op / ende versch water naer 't westelijckste punt toe. Daer zijn veel beesten op sche.
van stieren ende koeyen ; daer en woonen gheen ofte weynigh Spaegniaerden ; cour-
ende die komender maer somtijdts om de beesten te dooden / ende huyden te ma- sen.
ken. Leght inde wech voor de schepen die naer Nova Hispania ende oock naer de
Havana loopen/soo dat men seer bequamelijck de selve daer ontrent kan onder-
scheppen.

De Tortugas zijn vijf oft ses kleyn Eylanden van wit sant/ligghende seer leegh
ende gelijcks de zee/ uyt-genomen een/ welck eenigh geboomte heeft / liggen op
de hoogte van vijfentwintich graden by noorden de linie. De vloten komende
van St Iuan de Vlua naer de Havana komen die in haer kours erkennen ; gelijck
oock die van porto Rico naer Havana willen door het oudt Canael: ligghen van-
de Havana ses en dertich leguen, de kuste van Florida naest.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

VAN 'TEYLANDT IAMAICA.

Het achthiende Capittel.

Beschrijvinge van 't Eylandt ende syne gheleghentheden.

DOen den eersten Ammirand Columbus dit Eylandt eerst ondeckte / gaf hy 'tselve den naem van S[t] Iago; doch is nu by den naem Iamaica best bekent: het leght met het middenst van het Eylandt op de hoochte van seventhien graden en een half by noorden de linie equinoctiael: Ouieda segt dat de zuyt-zijde light op seventhien graden ende de noort-zijde op achthien graden / twintich leguen van het Eylant Cuba naer 'tzuyden/ ende insgelijcks twintich leguen van 't Eylandt
d. 1. l. 6. c. 3. Hispaniola naer 'twesten. Hoewel Herrera elders in syn historie seght / dat het oostelijcke punt van Iamaica light vijf en twintich leguen van Hispaniola: welcke spatie van zee de Spaegniaerden over voeren in twee Canoas, doen den Ammi- rand Columbus syn schepen aen 't Eylant van Iamaica om hoogh had gheloopen/ nemende haer kours op 't Eylandt Navaza. Dit Eylandt van Iamaica is hon- dert ende vijftich leguen int ronde; vijftich leguen lanck oost ende west / ende twintich leguen (ofte als Ouiedo ghetuyght / vijf en twintich leguen) breet. Is gheleghen van Cabo de Gracias à Dios hondert leguen naer 'tnoort-oosten/ als
l. 9. c. 3 Ouiedo schrijft / ende hondert en twintich leguen van Cartagena naer het noor- den. Is een wonder schoon ende vruchtbaer Eylandt / meest effen velden / als- men niet licht in andere deelen van Indien en vint; soo dat het abondant is van vivres; men heefter menichte van peerden / stieren / koeyen ende verckens; het broot is van Cassavi, soo dat veele plaetsen van 'tvaste landt van hier worden ghe- spijst. Daer valt 'tbeste cottoen van alle die quartieren/ ende seer veel / soo datter vele cottoene lijnwaten werden ghemaeckt tot hemden ende anders: veel Hama- cas, welck zijn de hanghende bedden / diese in Indien ghebruycken: men heefter oock eertijdts een weynigh goudts ghevonden: daer wassen seer fraeye fruyten; In somma die daer gheweest hebben geven het dese ghetuyghenis/ dat het de plai- santste ende ghesontste landouwe is van gantsch Indien. De Spaegniaerden vonden daer veel volcks / welck al verstorven is ende gantsch tot niet ghekomen. Sy hebben daer teghenwoordigh dry steden ofte woon-plaetsen / als nament- lijck; Sevilla, by de noordt-kuste van 't Eylandt naer het westelijcke deel toe / on- trent de zee: hier is de hooft-kercke van 'tgansche Eylandt / met den tijtel van Abdije.

Melilla op de selve noordt-kuste veerthien leguen van Sevilla voorschreven naer het oosten toe.

Oristan op de zuydt-kuste op t'westelijcke eynde veerthien leguen van Sevilla.

Van de stadt de la Vega, van welcke de Ammiranten als Heeren van dit Ey-
lant/den tijtel van Hertoghen hebben ghevoert/ als mede van twee andere woon-
plaetsen / die in eenighe kaerten noch staen gheteeckent / en is nu gheen kennis
meer. De Engelsche onder het beleydt van Sir Anthoni Sherly, inden jare 1596.
veroverden de principale plaetse van dit Eylandt/ ende maeckten haer ghenoech-
saem meester daer van.

Het oostelijckste deel van dit Eylant is het punt Moranta, op de kuste naer 'tnoorden: thien leguen van daer naer het westen leght de haven Ianta, ende thien leguen voorder die van Melila: noch thien leguen voorder (andere segghen twin- tich) de haven van Sevilla, eer ghy komt aen punta del Negrillo; op de hooghde van achthien graden ende veerthien minuten: (welck punt naer de onse by gissinge ramen/ soude twee en twintich mijlen zijn van Cabo de Cruz.) van waer de kuste haer keert naer Cabo de Falcon by Oristan, ende streckt naer 'tzuyden tot de ha- ven van Guayano toe. Ouiedo beschrijft de kuste van dit Eylandt in deser voe-
l. 18. c. 1. ghen. 't Oostelijckste punt van dit Eylandt is ghenoemt Cabo de Maranta, van waer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

waer om t'zuyden varende langhs de kuste naer 'twesten hebt ghy Mainoa, ende
ses leguen voorder de haven van Iaguabo: van daer kommen aen de Provincie
van Aguaia, ende aen 'teynde is Punta de Negrillo; van daer om 'tnoorden kom-
men aen de stadt Sevilla, ende voorder een kleyn Eylandeken daer Melilla in
leght: voorder naer 'toosten de haven Guaigata; ende van daer kommen voor-
der aende haven Anton, welck een bequame haven is. Vijf leguen van de zuydt-
kuste deses Eylandts legghen las Hormigas, een seer dangereuse klippe: ende se-
ven leguen vande voorschreven kuste las Vivoras, welck zijn sekere kleyne Eylan-
dekens omringt van klippen; ende naer 'tzuyden van de selve la Serrana, een Ey-
landeken omringht van vlackten ende droochten/ met andere 4 ofte 5 daer om her:
ende naer 'tnoordt-westen la Serranilla, welck is ghelegen op de hooghte van vijf-
thien graden ende een half / is leegh ende effen landt / streckende noordt-oost ende Spaen-sche cours.
zuydt-west / de zee breeckt daer rontom op / uyt-ghenomen dat het aende zuydt-
zijde heeft seker zandt-hoopen/ende aen de west-zijde een kleynen heuvel/welck uy-
ter zee schijnt te wesen een schip onder zeyl; ende zijnde noordt-oost ende zuydt-west
daer af / schaers een mijl vande drooghten / komt van de west-zijde af een ander
drooghte / daer de zee altijt opbreeckt. Naer 'twesten leght el Roncador, een an-
dere seer ghevaerlijcke drooghte / ende naer het zuydt-westen Santandres mede
een Eylandt omringht van drooghten/ legghende noordt ende zuyden met Nom-
bre de Dios, by de veertich leguen daer van verscheyden/ende een ander Eylandt
daer ontrent genaemt Santa Catalina. Naer 'twesten los Caimanes, daer wy
hier voren van hebben gesproken. Van Cabo Tyburon, tot het noord oost-
eynde van Iamaica is de kours w. ten z. 24 a 25 mijlen: ende noord oost van
't Eylandt acht mijlen light een drooghte by gissinghe twee mijlen int ronde ende
op de hooghde van 18 grad. ende 38 minuten diese noemen Abreoios, alsmen daer
aen begint te kommen kanmen de grond wel sien ende isser 8 a 9 vadem diep ende
eermen daer aen komt heeftmen groote ravelingh van water. Door al dese
drooghten moetmen wel om sien alsmen naer dit Eylandt wil.

VAN DE KLEYNE EYLANDEN VAN WEST-INDIEN.

Het neghenthiende Capittel.

Vande Eylanden die men nu ghemeenlijck noemt LUCAYOS.

HEt ghetal van de kleyne Eylanden ontrent dese groote gheleghen / is seer
groot ende onseker: sy worden ghemeynelijck verdeylt in twee deelen / te
weten / los Lucayos, ende los Canibales. Los Lucayos worden ghenoemt alle de
Eylandekens welcke zijn gheleghen naer het noorden van de Eylanden Hispa-
niola ende Cuba. Worden ghenoemt Lucayos naer een Eylandt van dien naem/ Her. d.1. l.9.c.12.
welck wel het noordelijckste is van hun allen: Dese Eylanden Lucayos zijn an-
ders van dry soorten: de eerste soorte zijn die van Bahama, welck de naem hebben
ghegeven aen het vernaemt Canael van Bahama, welck so furieusen current heeft
als wy hier naer sullen segghen/ende andere streckende naer het oosten. De tweede
soorte bestaedt in sekere andere Eylandekens / welck men ghemeynlijck noemt
los Organes ende los martyros de Caios, welckom dat sy van landt zijn/van verre
niet gespeurt en werden/ waer door veel schepen daer op komen te verongelucken:
de derde soorte zijn de Tortugas. Gheene van dese Eylanden worden heden-
daegs bewoont / ende de in-gheboorne Wilden zijn by de Spaegniaerden lang
voor desen elders vervoert/ende tot niet gebracht. Om dese op een bequame ordre
te beschrijven sullen wy volghen den A. B. C.

Abacoa is een Eylandt ligghende int midden van de drooghten/ welck sy noe-
men van Bimini, ende is twaelf leguen lanck / soo Herrera seght. Her. d.1. l.9.c.11.

Achecambey is een ander Eylandeken niet verre gheleghen van Abacoa, ende
ontrent de selve drooghten/ de groote onbekent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Her.d.1. l.9.c.10. Amaguaio een ander Eylandeken gheleghen ontrent Yaguna.

Amana ofte Amaguana een kleyn Eylandeken gheleghen by westen van de Caycos. Dit Eylandt ende 'twestelijckste van de Caycos liggen meest n.n.w. ende z.z.o. vanden anderen als by de onse is aengheteeckent.

Bahama is een Eylandt gheleghen op de hooghte van ses en twintich graden ende een half naer 'tsegghen van Herrera, (die hem daer in misgrijpt) derthien leguen lanck/ ende acht leguen breedt/ van welck de vermaerde strate van Bahama de naem heeft verkregen/ welck streckt tusschen 'tvaste landt van Florida ende de ondiepten/ die sy noemen los Mimbres, door welck so stercken current loopt naer het noorden/ dat hoewel de schepen voor de wint hebben 'tselve zuydt-waert aen qualijck konnen op-zeylen/ maer konnen 'tselve oock teghen den wint/ noordtwaert aen door-loopen/ door de snellicheydt van het voorschreven current. Het Canael van Bahama is sesthien mijlen wijdt en vijf oft ses en veertigh mijlen langh/ het rechte diep loopt n.n.o. ende z.z.w. hier gaet altijt stercke stroom noordtwaert wt: streckt vande 25 graden van cap. de la florida af/ tot het Eylandt Bahama op 28 graden van dit Eylandt zuyd-waert henen zijn al vlackten en drooghten ende by noorden daer van is de groote zee.

Her. de-scrip.

Her.d.1. l.9.c.11. Bimini is een groot/ versch ende schoon Eylandt/ vol van versch water ende geboomte; leght int midden van de drooghten/ diese noemen los Baxos de Bimini, ende is vijf leguen lanck.

Caycos zijn diversche kleyne Eylanden/ oft gebroken landen/ ligghende aen ende in een groote vlackte ofte ondiepte; waer van het principaelste werdt ghenoemt Caycos, ende is gheleghen op de hooghte van een en twintich graden naer het segghen van Herrera: (doch naer de bevindinge van de onse/ het zuydelijckste op een en twintigh graden ende vijf en dertigh minuten; ende het noordelijckste op vijf en veertigh minuten:) ende souden vijf leguen groot zijn. De onse die daer aen gheweest zijn in den jare 1623. om daer sout te soecken/ verklaren dat het selve Eylandt is gheleghen/ van Porto François aen 'tvaste landt van Hispaniola, ontrent dertich mijlen noort ten oosten wel soo oostelijck/ ende het ghebroken landt ontrent dry mijlen daer van noordt-oost: sy quamen op de reede onder het voorschreven landt/ het is daer redelijck wel te legghen aen de noordt-zijde van het Eylandt op thien ofte twaelf vadem waters/ soo dicht aen de wal als men wil/ van weghen het slechte water/ maer het en is daer niet te schoon/ want daer loopt een smalle stroock gronts/ waer op het niet boven seven/ acht/ ende thien vadem diep is/ ende weynigh daer buyten en is gheen gront: waren int voorschreven Eylandt aen landt/ als mede met schuyten aen 't gebroken landt/ doch en vonden daer gheen sout/ hoewel daer seer bequame pannen waren om sout in te groepen. De Enghelsche hebben voor eenighe jaren daer mede aen gheweest op 'taen-gheven van een Portugees/ dan waren insgelijcks bedroghen.

Cigateo is een groot Eylandt/ ende naer 'tsegghen van Herrera, van vijf-en-twintich leguen, de welcke het stelt op ses tot seven en twintich graden by noorden de linie/ van Lucayoneque naer 'tzuyd-oosten/ ende van Bahama naer het oosten.

Conciva is mede een Eylandeken/ ghelegen naer 'tnoorden van de Caycos, ende naer 'toosten van 't Eylandt Amana.

Curateo is een kleyn Eylandt ghelegen op de hooghte van ses-en-twintich graden/ neffens Ciguateo naer 'tzuydt-oosten; ende Guanima naer 'tnoortwesten.

Her. d.1. l.1.c.12. Guanahani 'teerste Eylandt welck den Ammirand Columbus ontdeckte van alle de Eylanden ende Landen van West-Indien/ ende noemde 'tselve St Salvador, is vijfthien leguen lanck/ ende vol van boomen/ ende goet water in't midden: heeft op de kuste naer 'tnoordt-westen/ een seer bequame haven/ daer men bequamelijck een Fort soude konnen legghen om de haven te bevrijden: leght op

Her. d.1. l.9. c.10.

de

de hooghte van vijf-en-twintich graden ende twee derde naer 'tseggen van Herrera. Den Ammirand Columbus vont daer veel cottoen wassende.

Guanima is van Guanahani ghelegen naer 'tnoordt-westen / ende is vijfthien d. 1. l. 5. leguen lanck / ende thien breedt: schijnt het eylandt te wesen dat Columbus ont- c. 13. deckte / seven leguen van Guanahani, ende dat hy noemde S[ta] Maria de la concecion: daer wies mede cottoen ghelijck op de andere Eylanden daer ontrent gheleghen.

Guatao is een ander Eylandeken by het voor-schreven eylandt Guanima d. 1. l. 9. gheleghen.

Lucayoneque ofte oock Yucayoneque is het uyterste eylandt van dese eylan- c. 11. den naer 'tnoorden op de hooghte van meer als seven-en-twintich graden; van welck men houdt dat alle dese eylandekens den naem van Lucayos hebben verkreghen.

Manegua leght op de hoochte van vier-en-twintich graden ende een half by het Eylandt Amaguaio. Een van onse stier-lieden ghetuycht dat dit Eyland d. 1. l. 9. light van het oost-eynde van Tortuga (aende noort-zijde van Hispaniola gelegen) c. 11. achthien mijlen z. ende n. ende dat by gissinge langh is seven mijlen; hoogh ende met bergskens beset.

Macarey is gantsch om-ringt van vlackten ende ondiepten: syn seker hooghte en vinde niet beschreven.

S[ta] Martha is een Eylandeken van een legue groot / ende ontrent de kuste van d. 1. l. 9. Florida, op de hooghte van seven-en-twintich graden; men vint daer versch water. c. 10.

Martyres is een vervolgh van Eylandekens ende klippen op de hooghte van
ses (oft veel eer vijf) en-twintich graden ende vijfthien minuten: hebben haer naem
om dat van verre schijnen menschen te wesen die aen staken staen: ende de naem
komt oock wel over een met de daet / want daer veronghelückt menigh schip: dese
Eylandekens ligghen oost ende west langhs de kuste van 'tuyt-stekende punt
van Florida: ende de vloten van Havana naer Spaegnien keerende moeten daer
vlijtich acht op nemen: het oostelijckste van de Eylandekens noemen de Stier-
lieden Cabeza de los Martyres, welck zijn dry hoopen van wit sandt / vol ghe-
boomte / ende het middelste heeft in den top ghelijck een kroon van wit sandt / ende
is hoogher ende grooter als de ander twee: Om te weten oftmen in 'trechte ca-
nael is ofte niet / moetmen wel acht nemen / hoe dese Cabeza de los Martyres van
een light / want ligghende van een oost ende west / soo en is men noch niet int ca-
nael; maer als men daer met leght noordt-oost ende zuydt-west / so is men in't
canael.

Mayaguana is een Eylandt gheleghen op de hooghte van dry-en-twintich gra-
den / en is twintich leguen lanck ende thien breet.

Mimbres is een eylandeken gelegen op den hoeck vande droochten van Bimini.

Miraporuos zijn dry Eylandekens ligghende in een dry-hoeck / om-ringt van ondiepten / naer 'tzuyden van Yumeto.

Pola is een Eylandeken gheleghen op de hooghte van ses-en-twintich graden en een half by de kuste van Florida. Her. d. 1.

Samana is een dry-hoeckigh Eylandt acht leguen lanck op de hooghte van l. 9. c. 10. vier-en-twintich graden / van Guanahani naer het zuydt-oosten.

Saomoto t'vierde Eylandt by Columbus gevonden in syn eerste ontdeckinge / welck hy noemde Isabella.

Tortugas zijn seven oft acht Eylandekens aen de west-zijde van Florida; ses- Spaen- en-dertich leguen van Havana, op de hooghte van vijf en-twintich graden. sche.

Veio een Eylandt op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een half / cour- ontrent de ondiepten / diese noemen los Baxos de Babueca. sen.

La Veia zijn eenighe kleyne Eylandekens in de drooghten van los Lucayos d. 1. l. 9. meer naer 'twesten / ende ligghen op de hooghte van acht-en-twintich graden. c. 10.

d. 1. l. 9. c. 11.

Yabaque

Yabaque een Eylandt thien leguen groot/op de hooghte van twee-en-twintich graden en een half: noordt-west van Maguana.

d. 1. l. 9. c. 10. Yaguna een Eylandeken ontrent de Caycos, op de hooghte van vier-en-twintich graden.

Ynagua een Eylandt thien leguen groot / op de hooghte van twintich graden en een half; ofte veel eer twee-en-twintigh graden: ligghende noordt-west van de Tortuga, (onder 't Eylant Hispaniola gheleghen) ende inde wegh van de ghene die door 't oude kanael loopen van Puerto Rico naer de Havana. Naer de bevindinghe van de onse/ is dit Eylandt gheleghen ontrent op een-en-twintigh graden ende thien minuten; int aensien ses of seven mijlen langh; wittachtich ende doet hem op als veel Eylandekens/ hoe-wel maer een en is/ int midden ist redelijck hoogh: het oost-eynde light meest noorden van het west-eynde van Tortuga voor-noemt / verschepden ontrent twintich mijlen.

Yuma twintich leguen lanck ende acht breet naer 'tsegghen van Herrera, op de hooghte van vier-en-twintich graden ende een half: zuydt west van Guanima.

Yumeto vijfthien leguen lanck / op de hooghte van drij-en-twintich graden en een half naer het noorden van Hispaniola.

Het twintichste Capittel.

Vande Eylanden die men noemt CANIBALES.

DE kleyne Eylanden die van 't Eylandt St Iuan de Puerto Rico zijn gheleghen naer het oosten ende zuyden tot aen het vaste landt van America, worden ghenoemt Canibales, om de menichte van Caribes, die menschen vleesch eeten / welck in dese Eylanden werden gevonden: dese zijn oock seer veel in ghetal: de voornaemste sullen wy ghelijcker voegen beschrijven/ als wy int voorgaende Capittel de Lucaios hebben beschreven; doch alleen de ghene die op haer selven verre van 'tvaste landt zijn gheleghen / latende de andere / die dicht by het vaste landt ligghen/ om die te beschrijven met de Provincien van 'tvaste landt daer sy aen gheleghen zijn / ende onder resorteren.

Anegada leght naer het oosten van 't Eylandt St Iuan de porto Rico, ontrent op de hooghde van achthien graden ende dertich minuten; twaelf mijlen n. w. van Saba als by de onse laetst is ondervonden; is seven mijlen langh ende gantsch met ondiepten ende vlackten omcingelt.

Anguilla light op de hooghte van achthien graden eñ vier-en-twintigh minuten/ recht naer het oosten van 't Eylandt St Iuan; is een langh ende dor Eylandt/ ende daer en is geen versch-water op. Daer is goede ancker grond aen de noordtzijde / door dien daer gheen slagh van water is / weghen seker riff welck van den oost-hoeck af-streckt; daer ligghen noch twee Eylandekens dicht by: daer is een sout-panne op ende een fraye baye om te laeden: dan daer en is in zijn tijt maer sout voor twee oft drij schepen.

Antigua ofte Santa Maria el Antigua is gheleghen tusschen Barbada ende Desseada op de hooghde van sesthien graden ende vijftigh minuten: is ses oft seven mijlen langh ende twee breedt; rontom beset met drooghten ende santen: daer en is gheen versch water; woondt gheen volck op: 'tlandt is moerassigh ende vol geboomte; is seer vlack aende zuydt ende west-kandt / soo datmen daer ontrent kommende 'tloodt niet en mach sparen.

Barbada is gheleghen naer de bevindinghe van de onse op de hooghde van seventhien graden ende dertich minuten: twaelf of derthien mijlen van Montserrate naert n. o. is heel leegh ende dor landt / ende ontrent vier mijlen langh; aende zuydt-zijde ist verre vlack ende daer loopen eenighe reven af.

Barbados ofte Barbudos is een ander Eylandt / gheleghen van Dominica naer het zuydt-oosten / op de hooghde van derthien graden ende twintigh ofte veertigh

minuten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

minuten (want de obſervatien die varieren in 'tghetal van de minuten:) is van
ghedaente ovael ende ontrent de vijfthien oft ſeſthien mijlen in 'tomgaen ; hoewel
andere het onghelijck grooter maken / ende wel dertich mijlen in 't omgaen. Is
luſtigh in't aenſien/groen van geboomte/over al dicht ſonder open-velden: hoogh-
land by naer als Engeland/doch hooghſt aen de noort-zijde; by de ooſt-kant om
al meeſt in 'tronde met eenighe hoecxkens/daer al riffkens van af-ſteken/ſommi-
ghe een gotelingh ſcheut ende meer in zee. Aende zuydt-weſt kant is 'tlandt ſeer
weelderigh met boomen bewaſſen / ende daer is een zandt-baye/ daermen ſetten
kan op 12 15 20 ende 30 vademen waters ; het diepter hard aff / ende de grond
en iſſer niet ſeer ſchoon. Heeft ſchoone reeden aende weſt-zijde. Aen de zuyd-zijde
is een groote baye/ waer in veel ſchepen konnen ligghen; ende daer loopt een rie-
viere in zee. Daer waſſen op 't Eylant ſekere boomkens / welcker baſt ſoo ſcherp
is als gember (eenighe vande onſe noemen die Coſte) hebben bruyn groene bla-
deren/ voor rondt/ ende draghen ſekere kleyne bloemkens/ van binnen orangie/
met een geele grond/ ende van buyten purper van coleur / hebben maer vijf kley-
ne ende ronde bladerkens; groeyen in troſſen te gader als de vlier; den baſt vande
ſtronck is tamelijck gladt/ ende 'thout gheheel hard en van binnen ſwartachtich:
waſſen meeſt ontrent de water-kandt. De onſe die aen dit Eylandt geweeſt zijn
'tvoor-leden jaer 1628, verhalen hier gevonden te hebben by de ſes hondert En-
ghelſchen (naer haer eyghen ſegghen) die haer hier hadden neder-gheſlagen/ ende
een fortjen geleght aen de zuyt-weſt-zijde ontrent een muſquet ſcheut van ſtrandt
in 'tboſch/ alwaer ſy veldt hadden gheopent ende Toback ghezaeyt ; oock eenige
orangie ende limoen-boomen geplant/ neffens andere vruchten : daer voor 'tfort
is ſlechte reede op 25 vademen gheen muſquet ſcheut van de wal / vuyle klippige
grondt. Op 't Eyland zijn verckens by menichten. De heele weſt-zijde van dit
Eylandt en is niet ſeer bequaem om te anckeren / ten waer heel dicht onder de
wal.

S[t] Bartholome is gheleghen op de hooghde van ontrent ſeventhien graden ; Enghelſche voyagie.
heeft het Eylant Barbada naer het ooſten/ S[t] Martin naer het n. w. Antigua naer
het z. o. ende S[t] Chriſtoffel naer het weſten: daer ligghen klippen ende gebroken
landt rontomme / ende tuſſchen dit Eylandt ende S[t] Martin ligghen diverſche
klippen; is een tamelijck groot eyland/ en hoogh-land.

Bekia ofte Beke, is een Eylandt gheleghen dry/ ofte ſoo andere ſegghen/ vijff
mijlen z. z. w. van S[t] Vincent, en wel thien mijlen int om-gaen ; heeft maer een
baeye die in 'tinkomen twee mijlen wijdt is/ daermen heel beſchut kan ligghen;
alſmen daer met ſchepen wil in komen / moetmen by den ooſt-hoeck om loeven/
den hoeck een ofte twee kabel lenghte ſchouwende/want daer een blinde klip ligt:
inde baey komende moetmen recht ooſt aen loopen naer de ſand-ſtrandt/is daer
over al ſchoon en goedt ancker grondt: 'tlandt is meeſt vol gheboomte : ſyn rechte
hooghde is twaelf graden en vier-en twintich minuten. Daer is gheen volck op;
gheen verſch-water ofte eenighe ſonderlinghe kruyten : op de noordt-weſt zijde
is een ſout pan.

S[t] Chriſtoval oft S[t] Chriſtoffel als de onſe ſeggen/is ghelegen tuſſchen de Ey-
landen Nieves ende S[t] Euſtaſio , op de hooghde van ſeventhien graden ende
twintich tot dertich minuten: ſtreckt hem inde lenghte tuſſchen het z. o. ende het
n. w. is ontrent ſes mijlen langh ; van breedte oneffen want op het noordt-weſt
eynde iſt wel 2. mijlen ende meer breed/ dan naer het zuydt-ooſt eynde loopt het
ſmal af : is hoogh berghachtich lant/aende n. w. zijde hooghſt. Daer hebben noch
onlancks Wilden op ghewoont / dan zijn vande Franſche ende Enghelſche ten
deele doot gheſlaghen/ende ten deele verdreven/ om datſe al voren de Chriſtenen
qualijck hadden ghehandelt ende ghesocht te vermoorden. Op dit Eyland ſoude
pock houdt te vinden weſen ; aen 'tzuydt-ooſt eynde zijn eenighe ſout pannen/
daer ſout in te vinden is van naer Martio tot in 'tleſte van Junio/ſoo eenighe ſeg-
ghen.

gen. 'Ten is op de kuste van dit Eylandt niet seer schoon om te anckeren / doch wel 'tbeste voor 'tfort vande Engelsche ligghende aende zuydt zijde. Beyde de Fransche ende Engelsche hebben hier voor eenighe jaeren begonnen haer neder te slaen/ soo dat al van inden jaere 1627. beyde natien daer redelijck sterck waren/ ommers de Engelsche naer haer seggen wel by de duysendt sterck: woonen daer met den anderen in vrede/ ende soo dat de Fransche haer ghelegentheyt hebben op de noordt-zijde ende de Engelsche op de zuydt-zijde; gheneeren haer daer met Taback te planten / welck daer seer goet valt. De onse die daer waren in't jaer 1627.ende 1628. segghen dat van November tot 'teynde van Januar. daer meest alle dage reghende doch meest s'nachts; ende dat sy wind continueerlijck hadden tot den o. ten z. ende o. z. o. met harde koelte.

Desseada is gheleghen by oosten ofte veel eer o. n. o. van Guadelupe ontrent de thien mijlen / op de hooghde van sesthien graden ende thien minuten / als by de onse seer neerstich is ondervonden ; (daer het te voren op vijfthien graden ende dertich minuten was ghestelt inde ordinarie pas-kaerten :) van Marigalante n. o. ten n.6 oft 7 mylen: heeft van hem w. z.w. ontrent een mijle een kleyn Eylantjen.
Spaensche kourssen. Dit was 'teerste Eylant/ welck Columbus ontdeckte in syn tweede voyagie naer Indien: Naer dit Eylant setten de Vloten haer kours van datse de Eylanden van Canaria gepasseert zijn. Dit Eylant streckt oost noort-oost / ende west-zuyt-west: daer en is gheen gheboomte op / ende is in't aensien gheproportioneert als een galleye / waer van het noordt-oost eynde een leeghe snuyt maeckt als die van een galleye : 'tselve naerder komende ende passerende by het noorder eyndt / sult ghy sien swart landt met witte ghebroken streken/ als heuveltjens van sandt met roode strepen daer in. Andere segghen dat alst Eylandt by noorden van u komt / dat het hem dan verthoondt als een rondt broot ; ende dat het daer rontom vuyl ende rudsich is.

Spaensche kours. Dominica is gheleghen op de hooghte van vijfthien graden ende dertich minuten ; streckt hem noordt-west ende zuydt-oost : op de noordt-west zijde schijnt het hooger / ende als ghy daer by komt met het hooghe water / soo schijnen het twee Eylanden te wesen / maer naerder komende / sietmen dat het maer een is: aen de zuydt-oost zijde suldy sien een vlack ende lanck punt / ende daer op een rotse/ als de Cabo Tiburon : aen de noort-zijde een weynich van landt schijnt het een kleyn Eylandt / ende op den top daer af / ghelijck een hooghe toorn / ende op de noordt-zijde verthonen hem gelijck veel witte webben. 'TLand is heuvelachtich met seer diepe valleyen / al over-wassen met hout/ soo datter quaet is door te komen by de zee kant. Daer zijn seer goede reeden / hoewel datse dangereus zijn weghen de Cariben, die noch op dit Eylandt woonen ; Dit volck loopt al naeckt / schilderen haer met sekere roode verwe; zijn vyant van de Spagniaerden/ ende oock niet te betrouwen voor andere: dragen al langh hayr soo wel mans als vrouwen: daer wast seer veel Taback, welck de Engelsche ende Fransche daer komen handelen/ daer brenghende messen / bijlen/ ende ander yser-werck. In dit Eylandt zijn twee heete baden/ welcker een light aen de noort-west-zijde by een schoone baye.
Ouied. l. 6. c.13. ende aen de west-zijde heeft het een goede haven / welck sy noemen Aguada : daer de schepen komen versch water in-nemen uyt een rievierken/ welck inde mondt twintich passen wijdt is.

S[t] Eustasio is een kleyn Eylandt / ende is gheleghen by het Eylandt S[t] Christoval naer 't Eylandt S[t] Martin toe / doch verre daer van / ende naerder by Saba, ende S[t] Christoval, alsoo van dit laetste maer twee mijlen en een half verscheyden is: op de hooghte van seventhien graden ende veertich minuten/ ghelijck als laetst by de onse is aengheteeckent: verthoont hem met een ronden bergh ghelijck een suycker-broodt. Light naer het noordt-westen van S[t] Christoffel.

Granada is gheleghen op de hooghde van twaelf graden en vijfthien minuten

(weynich

(weynigh min ofte meer: want de observatien varieren inde minuten;) verschey-
den van S[t] Vincent z.w. ten z. ende n.o. ten n.ontrent de 18 mijlen. Is langh tus-
schen het n. n. o. ende z. z. w. 5 of 6 mijlen : ende aent zuydt-eynde niet over een
half mijle breedt; light meest in de gedaente van een halve mane; heeft een hoogen
bergh boven andere uyt-stekende: de grondt is schoon en goedt: is seer vruchtbaer
van allerhande fruyten/insonderheyt veel Cassavi: dan 'tlandt is over al seer over-
wassen met boomen; 'tmeeste gedierte datter gevonden wordt zijn Cassimanes,
die de Spagniaerden noemen Armadillos, goet om eten. Van Junio tot October
komen daer menichte van schild-padden/en zee-koeyen: so dattet een van de beste
Eylanden is om te ververschen: aende west-zijde wat by zuyden de zuydt-baye is
een seer schoone haven om schepen te versien: aen 't zuyd-eynde tegen over een kleyn
Eylandeken is een groote panne/daer inde drooge maenden soo de Wilde seggen
veel souts in te vinden is. Het lant is wel goet om Tobac te planten/maer seer ge-
quelt van sekere land-krabben; hoewel eenige willen sustineren datse maer ontrent
den oever ende afwateringen worden ghevonden/ ende dat 'tbinnen-landt daer
geen noodt van en heeft. De beste reeden zijn aen de west-zijde/ de welcke noch-
tans niet soo goedt worden geoordeelt by eenige/als die van S[t] Vincent; de grond
en isser mede soo schoon niet/ maer op veel plaetsen vuyl ende rudsigh. Komende
van S[t] Vincent is de kours z. z. w. men set die by westen de Begos omme: dese
Begos zijn kleyne Eylandekens ende klippen die op een rije liggen tusschen S[t]
Vincent ende Granada, zijn schoon; men magh daer wel dicht by komen. De in-
woonderen zijn Caribes van de selve slach als die vande by-liggende Eylanden/
loopen naeckt beyde vrouwen ende mans/ en zijn niet verder te vertrouwen als-
men die siet/seer wraeck-gierich ende die niet en waerschouwen voor dattet aen is:
hebben onlangs verscheyden acten van hostiliteyt ghepleeght teghen de onse/soo
op haer eyghen Eylandt als op de naest gheleghene.

Guadelupe is gheleghen naer 'twesten van Desseada, op de hooghte van 16
graden ende 15 minuten by noorden de linie: is langh n. o. ende z.w. 8 mijlen:
is in tween ghedeylt/soo dat het water tusschen beyden door spoelt/ doch niet soo
diep datmen daer door soude konnen seylen: aende oost-zijde maeckt het sekere ta-
felen/die ghenoemt worden by de stier-lieden 'thooge deel van Guadelupe; ende
op de z.w. zijde verthoonen sich veel hooge berghen; ende aende selve zijde is diep
water ende goede ancker grondt. De water-plaets is aen de west-zijde: daer zijn
veel wilde verckens op 't Eylandt/ende Bananas-boomen by duysenden. Daer
woonen Wilden gelijck op de andere Eylanden ende van ghelijcke conditie; zijn
seer schouw van vreemde. De Spaensche vloten komen hier sints eenighe jaeren
herwaerts ververschen/haelen houdt ende water; ende verdeylen hier haer kour-
sen/ welck sy in voor-leden tijden plachten te doen inde haven van Ocoa, aen't
Eylandt Hispaniola.

Isla de Aves is gelegen een groot stuck by westen los Santos, op de hooghte van
vijfthien graden ende acht-en-veertich minuten ; is een seer sorghelijck Eylandt/
ligghende by naer ghelijcks 'twater/yets daer op.

Het een-en-twintichste Capittel.

Van de resterende Eylanden diese noemen CANIBALES.

ISleos Blancos zijn seker Eylandekens naer 'twesten van Virgin Gorda.

S[ta] Luzia is gelegen naer 'tzuyden van 't Eylandt Matinino, op de hooghte Pelgrim.
van 13 graden ende 40 minuten by noorden de linie; heeft op de zuydt-west-zijde l. 9. c. 3.
twee hooghe spitse bergen (naer 'tsegghen van Dirck Ruyters) diemen 'tgeheele
landt over kan sien/ ende de oostelijckste is de grootste. 't Volck van dit Eylandt
loopt naeckt/heeft lanck swart hayr/'tlijf root geverwet/met roode strepen vande

ooren

oozen tot de oogen als Mr Purchas getuyght; welck dit Eyland stelt op de hoogte van twaelf grad. een Engelsch schip gedestineert naer de Guiana, sette hier 66 man aen landt / die gesonden waren om de Colonie in Wiapogo te suppleren / ende met het schips-volck oneenig waren geworden / welck volck meest vande Wilden werden doot geslagē. Vande grond van dit Eyland wert verscheyden getuygt / een vā dese Engelsche die ontquā prijst die / wegen syn vruchtbaerheyt: de onse die daer onlangs geweest zijn / daer en tegen seggen dat het heel dor eñ onvruchtbaer is / ende dat derhalven de wilden daer af zijn getogen / ende datter nu niemant en woont.

Spaensche cours. Marigalante vijf leguen van Desseada, naer 'tzuyden ende van de noort-hoeck van Dominica n.o. ten n. vier mijlen ende een half; eñ van Todos os Santos o. ten n. ontrent vijf: op de hoogte van 15 graden ende 40 minuten by noorden de linie; is een slecht Eylant vol geboomte; verthoont hē als een Galley op haer verdeck; op de zuyt-oost zijde / ontrent een half legue daer af / sult ghy sien seker hoopen van swarte steenen / ende seker witte paden: maer aen de west-zijde verthoonen sich schoone witte sant-stranden ofte pleynen: ende daer is gheen ancker grondt: Dit Eyland als het hem eerst op-doet / is ghelijck of de boomen in't water stonden / eñ een half mijle daer af in zee light een kleyn Eylandeken / alwaer sommige klippen van af-liggen. Daer zijn veel tijts Wilden op 't Eyland / dan ofte daer woonen ofte datse daer komen van de naest gelegen Eylanden / is onseker.

St Martin is gelegen van 't Eylant St Christoffel n. ten w. wel soo westelijck 8 of 9 mijlen; van St Iuan de porto Rico naer het o.; van Anguilla naer het z. o. ende naer het n. w. van St Bartholomé: op de hooghde van 18 graden ende 15 minuten; is vijf of ses mijlen langh ende ontrent de vier breedt. Aende z.o. zijde streckt het lant o. z. o. Van het o. eynde tot het w. eynde heeft het inde lengde ontrent dry mijlen: aende z. zijde zijn verscheyden bayen daer goede reede is ende beschut voor oostelijcke ende noordelijcke winden: de beste reede is op de w. zijde / op 9 of 10 vademen waters goede sandt grondt. Daer en is geen volck op / geen versch water ofte fruyten: daer is een groote sout panne aen de eene zijde / ende twee kleyne aen de andere zijde. By noorden dit Eylandt liggen veel leeghe Eylandekens / maer by zuyden ende westen gheene / maer is daer schoon.

Matinino is gelegen op de hoogte van veerthien graden ende een half ofte tweederde naer 'tzuyden van Dominica; is hoogh ende vol bergen / hebbende in't midden dry heuvels / waer van het hooghste hem verthoont gelijck de form van eenen hoet. Van wat zijde men aen dit Eyland komt / soo sietmen altijts desen bergh. Aende noort-zijde ghelijckt het dry Eylanden te wesen; Aen de selve zijde liggen dry klippen / ende een kleyn rondt Eylandeken dicht aen 'tlandt / alwaer veel geboomte op staet. De Wilden die daer woonen is strijdt-baer volck ende dangereus gelijck die van Dominica. Doch de onse die daer waren in't jaer 1627 getuygen daer geen volck gesien te hebben: daer is versch water ende licht te halen / in een baye die soo diep in gaet datmen geen zee en siet / aende west-zijde van 't Eyland.

Monserrate is ghelegen op de hooghde van by naer 17 graden / als by de onse laetstmael is ondervonden; van den zuyd-hoeck van Guadelupe n. n. w. wel soo westelijck ontrent elf mijlen: ende van Redonda z. z. o. by de vijf mijlen. Wort geoordeelt langh te wesen n. w. ende z. o. dry mijlen / (eenige maecken het langh vijf mijlen) ende breedt tusschen de twee ende twee eñ een half mijlen. Heeft twee sandbayen daer goede reede is / eñ in d'eene komt een riebierken van 'tgebergte af / doch wort dickwils vande singels toe ghesmeten. 't Eylandt is voorts rontomme vuyl ende met klippen besmet / insonderheyt aen de n. zijde. Daer is seer goede grond / ende daer wassen veel goede boom-vruchten / bequaem tot verversinghe: segghen datter oock pock-houdt groeyt.

Las Nieves, welck by de onse veel tijdts wort genoemt Mieves, is gelegen op de hoogte van 17 grad. ende 13 min. van Redonda n. w. ende n. w. ten w. dry mijlen: van den z. hoeck van Montserrate n. w. 7. mijlen en een half / eñ vanden z. o. hoeck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hoeck van St Christoffel z. ten i. eñ z.z.o. anderhalf mÿle; streckt hem z. ten w. eñ n.
ten o. ende is lang twee mÿlen; n't midden heel hoog/met een bergh met een sadel:
Als men upt het oostē komt/ verthoont hem vol geboomte: daer is goet versch wa=
ter op/dan men moet op zÿn hede wesen voor de Wilden van Dominica die daer
kommen bp tÿden. Aende w. . w. zÿde op vier en een half vadem water is goede
reede/ een musquet scheut van lant. Heeft oock een goede baye aen de noort-west-
zÿde. Daer komen inde tÿdt veel schildt-padden. De Engelsche van St Chri-
stoffel zÿn op dit Eylandt ghkomen in 't jaer 1628.

Redonda is een ander Eylndt niet verre van las Nieves, ende van de selve
groote / rondt ende in 't middn hooghst : is ghelegen op de hooghde van seven=
thien graden ende thien minutn : west noordt-west van 't Eylandt Monserrate
drp groote mÿlen naer 'tsegghn van Dirck Ruyters.

Saba is een Eylant liggend inde wegh om te seylen naer 't Eylant van St Iuan
de Puerto Rico : is kleyn ende rontom sietmen den gront / dan men behoeft daer
voor niet te schromen/ want dar en is geen perÿckel dan 'tgeene men sien kan: eñ
rontom verthoont hem als hoopen van wit sand : ende op de zÿde verthoont het
hem als een schip dat onder zeyl is. Light op de hooghde van 17 graden 37 minu=
ten / is heel hoogh ende niet boven de twee mÿlen groot.

Santa Cruz is gheleghen van t'Eylant St Iuan de Puerto Rico o. z. o. (naer Her. d. r.
de bevindinge van de onse) twaelf mÿlen weynigh meer of min: op de hoogde van l. 7. c. 11.
17 graden ende 25 minuten ; verthoont hem seer gebroken/ de west-zÿde hooghst; is
wel 8 mÿlen langh/ streckende o. ende w. heeft hooge berghen ende diepe valleyen;
daer is gheen ofte seer qualÿck versch water te vinden. Men stiert van Montserra-
te naer dit Eylant w. n. w. naer Puerto Rico. Andere stellen dit Eylandt op de
hoogte van 17 graden / ende oock op 17 graden ende 40 minuten / soo dat de
hoogten seer varieren / dan bp de onse is bevonden dat de z w. zÿde light op 17
graden ende 25 minuten Dirck Ruyters seght dat het streckt o. ende w. ende datter
een reede is op de west-zide / daer men water ende hout mach halen ; dat het is een
leegh Eylant/ schÿnende van verre gelÿck oft veel Eylanden waren: op de noort-
kuste is een droogte/ een kleyn mÿle van 't landt af. De Engelsche waren aen dit
Eylant in den jare 1587 daer wast een seker kruyt/ als groen appelkens / 'tvolck
datter van at / swol de torge soo datse niet en konden spreken / dan verginck van
selfs binnē de 24 uren: vonden daer upter-mate groote schilt-padden ; geen versch
water/ dan eē staende poel van seer quaet water/ soo dat de geene die 'taensicht daer
mede wieschen eer dat de Son op was/ de oogen ende 'taensicht soo op-swol/ datse
in eenighe daghen niet konden sien : naer langh soecken vonden sp noch een Fon=
teyn van goet water. daer woont sonderlingh gheen volck op.

Sombrero is een kleyn Eylandeken/ by het Eylant Anegada, al omringt van
blackten/ op de hooghte van 18 grad. ende 30 min. bp noorden de linie.

Todos Santos (ofte los Santos, als de koursen dat noemen) zÿn 3 ofte 4 kleyne
Eylandekens/ liggende dicht bp den anderen/ bp de z. zÿde van 't Eylant Guade-
lupe : Van hier naer Puerto Rico stiert men n. w. tot aent Eylandt Saba.

St Vincente is gelegen op de hoogde van 13 graden (ende eenige minuten/ soo
sommige seggen;) w. ende w. ten n. van het Eylant Barbados ontrent 15 of 16 mÿ=
len (hoe wel eenige spreken van veel meer) ende naer het z. w. van Santa Luzia.
Is ses mÿlen langh streckende meest o. ende w. is seer vruchtbaer ende heeft seer
schoone bayen aen de w. ende z. w. zÿde/ daer men anckeren magh soo naer 'tlant
als men wil/ doch niet ver af/ door dien 'tdaer steyl is : de bequaemste bayen wor=
den bp de onse genoemt St Antonis baye; Kraeck baye; Kael-houcx ofte Cavvy-
nen baye; Trompetters baye / etc. die al samen versche-water-loopen hebben ofte
kleyne rievierkens. Dit Eylant heeft seer goede grond; daer is weynigh gedierte.
De inwoonders gaen heel naeckt als op de andere Eylanden/ zÿn niet seer groot
van posture/ zÿn luyp eñ traegh / sorgen nieuwers voor als voor de kost/ schilderen

haer

haer met roode verwe / die hier heel goet valt/doch willense niet verkopen. Daer vallen veel hoenders: 'tland is mede gequelt vand land-krabben: 'Tvolck vaert met haer canoen 35 eñ meer mijlē over zee naer 'tvaste land toe sonder eenige zee-instrumenten/ende weten de Eylanden weder te vinden/tot groote verwonderinge. Vande Eylandekens tusschen dit en Granada liggende/is hier voren gesproken.

Her. descript. Las Virgines zijn twee Eylandekens omcingel van ondiepten/ende andere 8 ofte 10 ligghen o. eñ w. vanden anderen op een rij/zijn kael sonder boomen/door dien het een sandige ende slechte grondt is. De beschrijver van Sir Francis Draeck

Engelsche voyagie. leste voyagie getuyght daer van als volgt. De Eylanden ghenaemt las Virgines zijn geacht geweest dangereus / maer wy vonden daer goede reede / al waert voor 1000 zeylen geweest / op 14/ 12 ende 8 vadem water/ schoon sandt grondt/ ende goet anckeren/ hooghe Eylanden aen beyde zijden / maer daer en is gheen versch water dat wy konden vinden; daer is veel vischte vangen met hoecken ende netten/ oock veel ghevoghelte te vanghen: ligghen op de achthien graden by noorden de Linie.

Spaensche koursen. Virgin Gorda is een hoog ende rondt Eyland liggende aen't begin van las Virgines voorsz. ende wort mede waer ghenomen van die naer Puerto Rico willen/ naer datse Saba ghepasseert zijn / van welck het light naer't n. w.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Van de BERMVDEZ Eylandeken.

HOe wel het Eyland Bermuda onder dese Eylanden niet kan werden gherekent/ door dien het verre daer af leght / soo sullen wy het evenwel hier beschrijven/ door dien wy geen bequamer plaetse daer toe en vinden. Wert genoemt Bermudez naer de Piloot die het eerst heeft ontdeckt/ende oock la Garça naer de naem van syn schip: het ligt naer 'tseggen van de Engelsche op de 32 graden / ende 25 minuten; 1000 leguen van Castilien naer 'twesten volgens 'tseggen van Herrera; naer de Engelsche seggen/3300 mijlen van Londen/ naer't w.z.westen: ende van

d. 4. l. 2. c. 6. Roanoack in Virginia o.z.o. 500 mijlen. Om dat dit Eyland soo bequaem lagh/ op de kours die de vloten houden komende van Havana door de strate van Bahama naer Spaegnien toe / soo hadde den Koninck van Spaegnien al inden jare 1527. getracht daer eenigh volck te planten / ende een contract tot dien eynde gemaeckt met Hernando Camelo Portugees / om daer een Colonie van Spaegniaerden ofte Portugesen te brengen/ met sonderlinge privilegien voor de ghene die daer souden gaen woonen; doch is 'tselve achter-gebleven. Inden jare 1593.

Engelsche voyagie. verloor een Fransch Capiteyn genaemt Monsieur de la Barbotiere, syn schip by onversicht op dit Eyland / ende een Engelsman Henry May, die met hem voer/ beschrijft dit Eyland als volgt. Het Eyland Bermudez is al verdeylt in gebroken Eylanden/ende 'tgrootste stuck daer ick op was/is by de 4 oft 5 mijlen lanck/ ende twee en een half mijle breedt / wesende al bosschagie van cedar-boomen ende andere/ doch cedars zijn de voor-naemste. Aen't z. eynde van dit Eyland zijn verckens / doch soo mager datmense niet en kan eten / door dien het Eyland soo bar ende onvruchtbaer is : maer het heeft menichte van visch / vogels/ ende schiltpadden. Aen de o. zijde zijn seer goede havens/soo dat een schip van 200 vaten daer kan rijden besloten binnen 'tlants/sonder perijckel/ende diepte genoegh. Daer is soo goede peerle-visscherije als yewers in West-Indien (so hy meynde) dan dat de plaets seer subject is vuyl weder / donder / blixem / ende regen / doch in April ende Mey haddender schoon weder; sy vonden daer weynigh versch / ende dat regen-water: dan daer zijn veel fraeye vapen. Daer naer isser inden jare 1609. een Enghelsch schip dat naer Virginia wilde/ waer Capiteyn op was Sir George Sommers, aen dit selve Eylandt gestrandt / ende 'tvolck op't Eylandt geberght; by welcke dese beschrijvinge is uyt ghegheven.

Dit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Dit Eyland/ te weten 't principael Eyland met al de gebroken Eylandekens daer aen liggende / heeft de forme van een half maen / weynich ronder / ende ver-
deylt in veel gebroken Eylanden; daer zijn veel goede havens / maer wy konden maer een bysonder plaets vinden om in te komen / welck niet al vry en was van dangier/daer is dry vadem waters aen 't in-komen/ẽ binnen 6.7. en 8. vademen; daer men seker magh liggen ende besloten binnen 'slandts / buyten alle perijckel van windt ende weder/ ende maken de schepen vast aen de boomen: 't In-komen is soo engh tusschen de klippen / dat het met weynigh geschuts kan versekert wor-
den. Daer is menighte van visch van diversche sorten / seer vet ende smakelijck. Daer zijn veel verckens / ende een sorte van vogels / soo groot als duyven / die menichte van eyeren leggen op 'tsland/soo groot als hinnen eyeren: een ander sor-
te van zee-vogels / welck haer houden in holen/ als konijns holen/ zijn goet ẽ vet/ ende haer eyeren wit/ soo datse qualijck van der hoenderen zijn te onderscheyden: oock reygers met menichte / ende andere kleyne vogelkens: men vint daer me-
nichte van schilt-padden / wonder groot / ende vol van eyeren. 't Landt geeft ver-
scheyde vruchten/als gesprinckelde peeren/ die groen blijven op de boomen 'tgant-
sche jaer door: witte ende roode moer-besien ende veel sy-wormen daer op/ die wit-
te ende geele syde geven. Men heefter oock Palmitos boomen / die seer soete-besien geven / daer de verckens meest op voeden: ontallijcke cedar-boomen/ de schoonste van de werelt / welcke een soete-besie dragen/ goet om te eten: men vint daer oock peerlen seer schoon ẽ rondt/ als mede eenigh Ambergris vande beste sorte: groote walvisschen komender seer naer by de kuste / soo dat men die lichtelijck soude kon-
nen vanghen: komender ghemeynlijck in Januario / tot in Mey: de Engelsche planten daer nu Tobacco.

Het dry-en-twintichste Capittel.

Van de Colonien van de Engelschen op de BERMVDEZ Eylanden.

DEse laetste schip breucke van de Engelsche op dese Eylanden/ heeft oorsaeck gegeven / dat sy getracht hebben om de selve met volck te beplanten: hebben-
de de selve gegeven den naem van Summer Eylandts, naer den by-naem van den Ridder die daer schip-breuck hadde geleden: ende naer dat een nieuw Compagnie was op-gerecht / ende octroye van den Koninck verworven / soo zijn in den jare 1612. in een schip derwaerts gebracht sestich persoonen om daer te woonen onder een Gouverneur genaemt Mr Richard Moore; ende van tijdt tot tijdt isser meer volck gebracht: Dese Gouverneur employeerde syn dry jaren meest in 't fortificeeren van sulcke plaetsen/ als noodig waren tot beschermінge van de Coloniers: bouw-
de tot dien eynde wel negen oft thien fortressen / ende plante daer gheschut op: Doch in die tijdt sondt de Heere een sware plaghe over het landt / een groote me-
nichte van ratten / welck eerst uyt een schip aen landt gheraeckt zijnde / in korten tijdt 'tlandt soo hebben vervult / datse alle de vruchten schadeloos maeckten; ende hoewel 'tvolck alle vlijt dede om die te extirperen / soo wierden doch alle middelen te vergeefs aenghewent: tot dat de selve eyndelijck weder om-ghekomen zijn/ ende ghelijck verdwenen. Daer-en-tusschen heeft dese swaricheyt dese Colonien in 't eer-
ste seer onder gehouden: Naer 3 jaren is in Mr Moore syn plaetse gekomen Cap. Tucker, welck hem naerstelijck heeft gequeten in 't planten van diversche boomen/ die hy dede halen uyt de Eylanden van West Indien/ende bouwen van het aer-
trijck/ ende alles te besorgen dat dienstigh was tot onder-houdinge van 't volck/ ende de commercien. In synen tijdt is mede een verdeelinghe van 't landt ghe-
maeckt / op dat een yeder vande Coloniers ende participanten in dese Compa-
gnie mocht weten syn contingent / ende hem begheven tot bouwen van huysen/ ẽ versorgen 'tgene van noode was tot onder-houdt van syn familie. Inden jare 1619. is daer als Gouverneur ghekomen Cap. Butter, met vier schepen ende

by de

by de 500 personen/also daer te voren niet over de 500 waren overig gebleven: sints die tijt is daer noch meerder getal gesonden/soo dat de Colonien bequamelijc van volck voorsien/ende alles in seer goede ordre is gebracht: gelijck 'tselve te sien is by diversche boecxkens in Engelant gedruckt / ende insonderheyt by een kaerte daer van gesneden/ ende in't jaer 1623. uytgegeven met een wijt-luftige beschrijvinge om de kanten: by welcke dese eylanden gegeven zijn bysondere namẽ. Beginnende van't oostelijckste eyndt van de Bermudez, heeft men eerst een lanck-worpigh Eylant / streckende by naer n. o. en z. w. op welcke een woon-plaetse is geleght die sy noemen Warvvyck Fort; ende op de n. o. hoeck van 'tselve light een Fortjen welck sy noemen Sandys Fort, ende op den z. o. hoeck oock een/ Davers Fort ghenaemt: tusschen dese twee heeft dit Eylandeken/welck sy by een bysonderen naem noemen S[t] Georges Eylant / syn meeste breedtte / ende loopt voort naer 'twesten smaller ende smaller toe tot het westelijckste punt / welck sy noemen Burnt Point, ende is by naer in't midden gelijck door-gesneden van een kromme baye / die sy noemen Worsenholm bay, ende by Burnt Point op de n. zijde heeft het een ander kleyne baye / diese noemen Whalebon baye; teghen over den z. o. hoeck legt een ander Eylandeken/ ende noch twee Fortjens/diese noemen Cavendish Fort ende PagetsFort; ende tusschen beyden dese twee Eylanden is een door-tocht/ daer twee kleyne Eylandekens in liggen; voorder naer 't z. o. legt een ander Eylant/ 'twelck sy noemen S[t] Davids, welck met syn noort-westelijckste punt streckt naer S[t] Georges Eylant / ende komt te responderen op Worshenholm bay, ende laet tusschen beyden een binnen-water / in't welcke light een tamelijck Eylandeken / welck sy noemen Smits Eylant, ende twee ofte drie kleynder Eylandekens. Van hier omkeerende naer 'tzuydt-westen heeft men een kleyn Eylant/welck sy noemen Coopers Eylant; op den hoeck/ Gurnets Head genaemt/ leght Pembrocks Fort: ende voorder naer het w. Nonsuch een kleyn Eylandeken / ende Moores Eylant met een Fortjen. Hier aen volght op de selve streeck Charles Fort, op een kleyn Eylandeken: ende wat noordelijcker aen Kings Castle op een Eylandeken. beyde dese Forten legghen recht voor het oostelijckste punt van 'tgrootste Eyland: ende dese voorschreven Eylandekens besluyten een groot binnen-water / Southhamton Harbour, in't binnenste van welcke haven dicht by S[t] Georges Eylant noch een lanck ende smal Eylandeken legt/LongBird Eylant, ende tusschen BurntPoint ende het noort-oostelijckste punt van't grootste Eylant/Cony Eylandt. Het principaelste Eylant streckt hem in de lengte by naer o. ende w. ende heeft diversche uytsteekende hoecken / kromten ende binnen-wateren: het oostelijckste deel heeft een punt teghen over Cony Eylandt, streckende by naer recht n. / ende een ander punt aen 'tzuyt-oostelijckste deel/welck met Kings Kastel ende CharlesFort over een komt/ ende op syn oostelijcke kuste twee bayen/Walsingham Baye naer't noorden toe / ende Stokes Bay naer 'tzuyden / beyde binnen Southhamtons Baye; ende by Stokes Bay een vlecke Tuckers Tovvne. Dit oostelijckste deel van 't Eylant heeft een groot binnen-water / Harington Sound, in 'twelck men komt door een seer enge kille/welck sy noemen The Flatts, streckende by naer n. w. ende z. o. van de voor-schreven kille tot aen de groote zee; ende voor aen legt een kleyn Eylandeken. Van dese Flattes heeft men voorder op de noort-kuste van dit Eylant by naer in't midden tusschen de voor-schreven Flattes ende een uyt-steekende punt/ (Spanisch Point) een plaetse genaemt Brakisch Pond, daer een dorp by leght; ende voorts naer by het voorsz. punt Abbots Bay: dit punt ende de Flattes liggen wat meer als 4 mijlen verscheyden / ende tusschen dese spatie is 't Eylant op syn breetste wel/ende wat meer als anderhalf mijle over dwars. Van dit Spanisch point keert hem de kuste van dit grootste Eylant naer 't z. o. de lengte van drie mijlen/ eñ maeckt een groote inwijck / welck sy noemen Pagets Port, met een heel deel kleyn Eylandekens inden mont: van 't binnenste punt van dese inwijck loopt de noortzijde van 't Eylant weder westelijck op ontrent ses mijlen; ende keert dan n. w.

om met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

om met een kromte tot het weſtelijckſte punt van 't Eylandt/ welck sy noemen
Flemiſch Wreck. Tegen over dit point naer 't n. o. legt een kleynder Eylandt/
ſtreckende by naer z. ende n. welck sy noemen Summerſeth Eyland, met eenighe
heel kleyne Eylandekens daer rontom: ende voorts op de ſelve ſtreeck Walford
Eylandt: ende daer aen Gates Eylandt; ende eyndelijck een lanck ende ſmal Ey-
land/ genaemt Irelant: van de z. kuſte van dit ſmal Eyland tot aen 't Spaniſh Point
zijn ontrent twee mijlen / ende tuſſchen beyden eenige kleyne Eylandekens/ ende
voorts klippen ende drooghten / de welcke een tamelijcke groote binnen-lantſche
zee beſluyten / welck sy noemen The great Sound, in het welck oock eenige kley-
ne Eylandekens beſloten liggen/ welck sy noemen Pearle Eyland, Eliſabeth Ey-
land, Dorrel Eyland, Brothers Eylanden, ende diergelijcke: ende daer zijn noch
twee bayen / waer van de eene by naer in 't midden van die ſtreeck leght/ genaemt
Whithearne Bay; ende d'ander by naer aen 't eynde van de kromte George bay:
dese Eylandekens leggen binnen/ ende deſe twee bayen aende z. ende w. zijde van
great Sound. Op de zuyt-kuſte van dit grootſte Eylandt / van Charles Fort af/
heeft men eerſt Harreſſes bay met eenige huyſen daer ontrent / van 't voorſchreven
Fort verſcheyden by naer vijf mijlen; dry mijlen voorder leght een ander baye/
Elbow bay; ende noch twee mijlen voorder naer 't weſten Great Turckle bay; ende
noch twee mijlen voorder Port Royal; hier iſt landt ſeer ſmal tuſſchen de open zee/
ende de great Sound, ende 't lant buyght hem door 't weſten om by naer als een halve
mane tot aen het Flemiſch Wreck. De z. w. hoeck is hoogh en ſlecht als de Ly-
ſart, dan wat hooger / naer dat bevonden is by eender die in 't jaer 1621. met een
ſtorm daer by naer op ſoude vervallen hebben. Voorts ſoo is 't lant binnẽ verdeelt
in ander ſmaller gedeelten/ die wy hier ſullen voor by gaen. Waer by dan blijckt
dat de Bermudes eertijts/ ende nu by de Engelſche de Sommer Eylands genaemt/
veel Eylanden ende ghebroken landen onder ſich vervatten/ die alle niet veel
gronds uyt en brenghen.

Het vier-en-twintichſte Capittel.

Voorder verhael van de gheſtalte van 't Landt ende de Lucht.

DEſe Eylanden van Bermudes zijn gantſch in 't ronde om-cingelt van klippẽ/
welck haer n. waert / w. waert ende z. w. waert veerder uyt-ſtrecken als tot
noch toe is onderſocht: waer over dit lant van naturen ſeer ſterck is; want daer zijn
maer twee plaetſen / (ende dat noch voor de gene die de gelegentheyt heel wel be-
kent is) daer de ſchepen ſonder dangier konnen in-komen: by de Enghelſche nu
ſterck gemaeckt ende beſet. De klippen liggen op de meeſte quartieren boven met
het leegh water; ende met hoogh water en zijn sy niet ſeer bedeckt/ door dien 't wa-
ter daer niet over 5 voet en waſt ofte valt. De ſtrandt ſelfs is oock al meeſt rudſig/
eñ ſteenigh ſo verhard van de Son ende winden/ dat het ſlaen van de zee daer wey-
nigh vattẽ op heeft. De vordere gront is van diverſche coleur/ en is eygentlijc noch
kley noch ſandt/ maer een ſubſtantie tuſſchen beyde: de roode grondt is de ſlimſte;
de bleecke gelijckende ſandt/ ende de ſwarte gelijckende kley/ is goet; dan de bruy-
ne tuſſchen deſe beyde is wel de beſte. Twee ofte dry voet diep/ ende oock wel min-
der/ vint men een witte ende harde ſubſtantie/ daer 't geboomte zijn wortelen meeſt
in vaſtet/ ende oock apparentelijck syn voetſel uyt-treckt. Ten is niet wel ſoo hart
als ſteen / ende nochtans harder als ſteen-kalck; ſpongieus ende vol hollicheden
als de puym-ſteen / ſoo dattet veel vochticheyt vat ende lang behoudt: Daer iſſer
oock welck harder ende vaſter is/ te weten/ onder de roode grond/ welck op een legt
als dicke ſchalien. Men heeft in deſe Eylanden goet verſch water in putten die sy
graven/ ſomtijdts geen 4 oft 5 paſſen van de zee-ſtrandt; ſoo dat de meeſten deel
van dien vloeyen ende ebben / gelijck de zee ſelfs. De lucht is door-gaens klaer /
ſeer getempert / vochtigh ende matelijck warm / ſeer geſont ende bequaem tot het
voort-brengen ende opqueken van allerley dingen; ſoo datter by naer geen dinck
van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van herwaerts over daer wordt ghebracht/ oft het neemt daer wonderlijcken toe. Niet te min door dien daer geen groote hitte en is/soo en worden der vele vruchten niet volkomen rijp: ende hoewel de boomen haer bladeren vallen/ soo blijven sy gelijcke-wel noch groen. 't Koorn dat sy daer hebben is het Maiz. Van dit koorn setten sy daer twee-maels 'sjaers (als oock veel andere zaden) eens in Maert/ welck sy vergaderen in Julij/ ende de tweede-mael in Augusti/ welck sy vergaderen in December. Men wort daer qualijck immermeer eenige sneuw oft vorst gewaer; noch oock eenighe extraordinaire hitte: want daer waeyen meesten tijdt frissche winden uyt der zee. Den meesten tijdt van't jaer wilt daer wel donderen ende blixemen/ ende oock schrickelijcker als hier in dese landen/ doch en worden de menschen oft het vee daer door niet beschadicht/ soo veel men noch heeft konnen onder-vinden. Daer en wordt gheen venijnigh ghedierte in't landt gevonden: de gheele spin/ welck haer webbe maeckt oft sijde waer/ en wordt niet venijnigh bevonden. Niet te min soo isser een seker plante welcke om ende op de boomen klimt ghelijck de veyl/ ende heeft de bladeren by naer ghelijck als wijngaerdt bladeren/ welck schijnt wat venijnigh te wesen/ doch van kleynder kracht. 't Landt/ doen de Enghelsche daer eerst neder-sloeghen/ was al over-groeyet van boomen ende alderley planten/ soo bekende als onbekende: ende nu zijn daer alderley soorten van fruyt-boomen ende kruyt ghebracht ende geplant/ welck daer uytter-maten wel toe-nemen. In de wateren ende de zee daer rondt om/ her is grooten overvloet van alderhande visch/doch meest onbekent; insgelijck ist van 't ghevoghelte. Men heeft daer oock opt voor-jaer ende een ghedeelte van de somer seer veel schildt-padden/ welck de Enghelsche noemen Turckles. Naer dat de Enghelsche schrijven/ soo soude men in dese Eylanden oock vinden de plante welck men in West-Indien Nuchtly ende oock Tuna noemt/ daer de Couchenille in Nova Hispania ende elders van vergadert wordt / hoewel hier aen dese plante op dit Eylandt gheen en wordt ghevonden: maer wel seker vruchte welck de Enghelsche noemen the prickelt Peare: dese plante wast daer meest tusschen de rodtsen ende aen de zee-kant/ ghelijck als oft het sout-water haer dienstigh ware. Om een eynde te maken met de beschrijvinghe van dese Eylanden/ soo sullen wy hier een dingh tot besluyt verhalen dat seer wonderbaer is: namentlijck dat in den jare 1616. vijf persoonen in't midden van de somer scheyden van dit Eylandt met een open boot van ontrent dry tonnen/ eñ quamen in seven weken sonder eenigh ongheluck in Yrlandt te lande/ welck een groot stuck weeghs is/ ende over een holle ende onstuymige zee/ soo dat het ongheloofflijck schijnt te wesen/ insonderheyt voor de ghene die de afgrijselijcke tempeesten/ stortinghen ende worpen van wateren in die zee hebben uyt-ghestaen: nochtans wort het selve als een waerachtighe ende ghedenck-weerdighe geschiedenis aen-ghetey ckent inde groote Enghe'l he caerte hier voren by ons aen-gheroert. Door het ghevaer dat ontrent dese Eylanden is voor de schepen/ ghelijck uyt het voorgaende ghenoegh is af te meten/ soo hebben de Stier-lieden voor vele jaren getracht middelen te vinden om haer koursen soo aen te legghen/ dat sy in't weder-keeren van West-Indien de selve mochten mijden; ende des niet teghen staende soo komen sy noch dickwils op dese Eylanden te pericliteren/ ende somtijdts oock wel schip-breuck te lijden: Insghelijcks die naer Virginia ofte Nieuw Neder-landt ofte die quartieren willen/ moeten al mede neerstigh toe sien om dese Eylanden te mijden/ alsoo sy de goede wint/ die sy de passagie wint noemen/ al seer hooghe/ ende wel op de achthien graden/ ende meer gaen soecken: Wy souden hier konnen by brenghen wat koursen soo de Spaegniaerden als andere natien hebben beraemt om dit perijckel te mijden ende te ontgaen/ dan alsoo de sake wijdt-luftigh is/ ende van een verre ander bedrijf als 'tghene wy tegenwoordigh voor-hebben/ soo sullen wy 'tselve voor als nu hier by laten berusten.

BESCHRIJ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

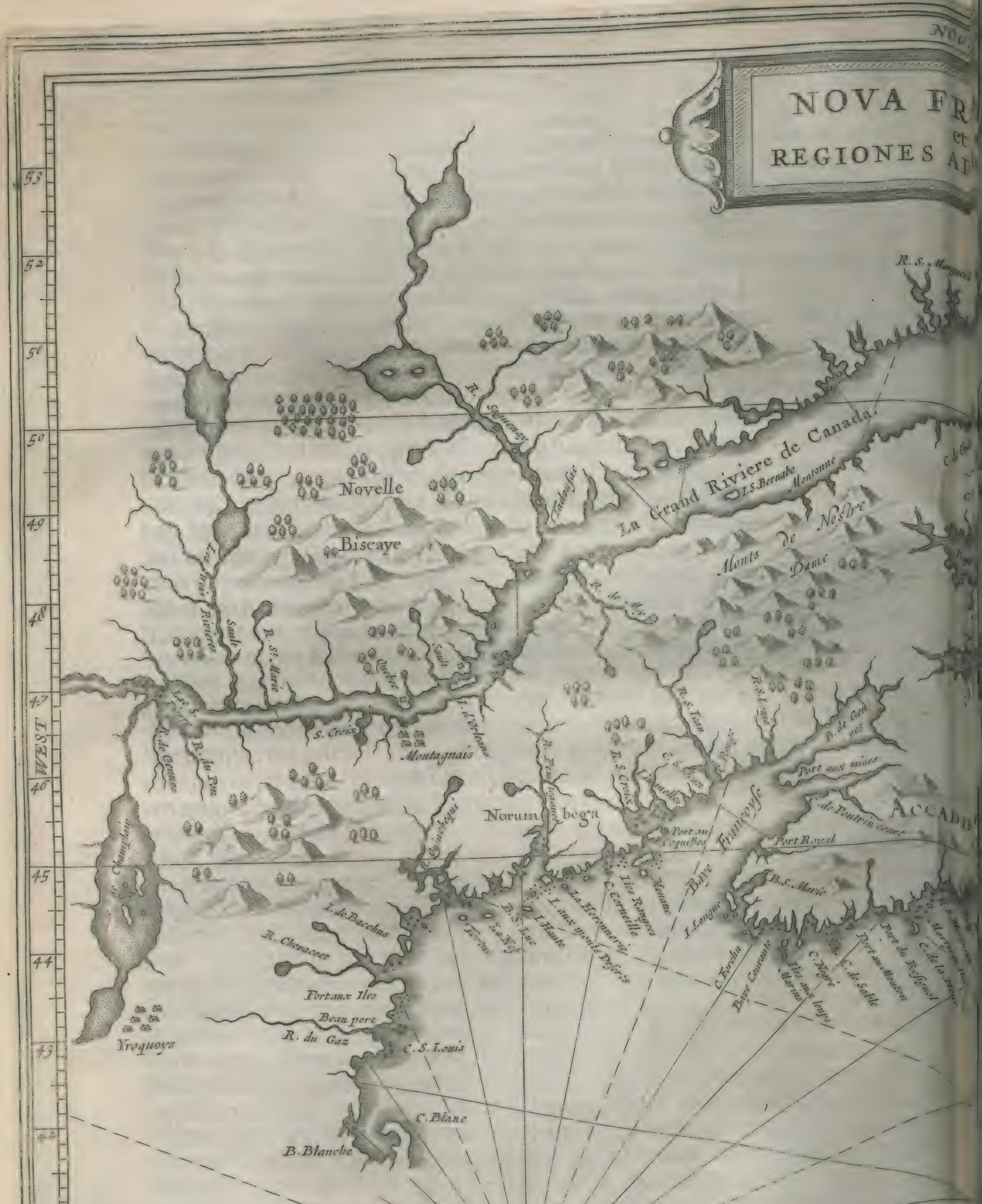

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN
Het tweede Boeck.
NOVA FRANCIA.
Inleydinghe.

WY hebben in't voor-gaende Boeck beschreven de Groote ende Kleyne Eylanden van VVest-Indien, de vvelcke by naer in't midden ende tusschen beyden de tvvee gedeelten van dese nieuvv ghevonden vverelt inliggen: soo dat vvy nu volghens de repartitie hier vooren gemaeckt, sullen voortvaren tot de beschrijvinge van het noorder-ghedeelte van VVest-Indien, vvelck in sich vervat eenighe vvel bekende, doch meest noch onbekende ofte ten minsten vveynigh besochte Landen: vvant uyt-genomen het landt van Nova Hispania, *ende de dependentien van dien, van de noordt-zee tot de* Golfo *van* California *toe, ende de Landen vvelcke in de lengte van* Nova Hispania *naer* Panama *toe strecken, vvelcke alle redelijcken bekent ende door-socht zijn; soo is de reste van dit groot quartier alleen op de kuste, ende hier ende daer een vveynigh te landtvvaert in, by diversche natien van Christendom besocht gevveest: VVy sullen onse beschrijvinghe beghinnen van 't noorden, ende soo komen naer 't zuyden, doch niet soo hooge, dat vvy daer in souden trecken de landen aen den Pool gheleghen, ofte de diversche Straten ende in-vvijcken, door de vvelcke de Engelsche ende andere natien hebben ghetracht een uyt-komste ofte door-ganck te vinden in de zuydt-zee, de vvelcke men tot noch toe niet en heeft konnen vinden; maer sullen beginnen van de Landen die op de hoogte van vier ofte vijf-en-vijftigh graden zijn gheleghen, de vvelcke men ghemeynlijck* Nova Francia *noemt; niet om dat dit Landt eyghentlijck by de Françoisen eerst ontdeckt is, vvant soo vvy de eerste ontdeckinghe van dit Landt vvillen naer speuren, sullen vvy bevinden dat eenighe jaren voor dat die van* Britagnien *ende* Normandien *in dese quartieren hebben beghonnen te varen, een deel van dese kuste bevaren is by* Sebastiaen Cabota *Venetiaen door bevel ende op de kosten van den Koningh van Enghelandt* Henrick de VII. *ende vveynigh daer naer inden jare* 1500 *breeder is ontdeckt ende bevaren by* Gaspar Cortereal *Portugees, uyt last van den* Koningh *van* Portugal. *Doch is den naem van* Nova Francia *dit quartier ghebleven, door dien 't selve vele jaren by de Françoysen is gefrequenteert, neerstig onder-socht ende op diversche tijden met volck is beset geweest.* Nova Francia *dan is dat ghedeelte van het noorder quartier van VVest-Indien, (naer 't segghen van*

de Fran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

de Françoisen) vvelck tusschen den veertichsten ende vijf-en-vijftichsten graedt
noorder breedtte begrepen is; hoe vvel het eenig hetot den sestichsten graed exten-
deren; syn lenghte is onbekent naer 'tvvesten; ende hoe verre de Franoçisen tot di-
versche tijden zijn ghekomen, sullen vvy hier naer verhalen: Ramusio *heeft in*
syn derde deel een kort verhael van een François *(gheschreven naer 'tblijckt in*
den jare 1539.) de vvelcke seght dat Cap de Raz, *vvesende de oostelijckste van*
'tEylandt Terreneuf, *leght op de lengte van veertich graden vvestelijcker lengh-*
te, beghinnende de graden te rekenen van den meridiaen van de Eylanden van
Cabo Verde: *ende dat van* Dieppe *in Vranckrijck tot de voorschreven* Cabo
zijn seven hondert ende sestich leguen, streckende meest oost ende vvest van den an-
deren. Dan eer vvy komen tot voorder beschrijvinghe van Nova Francia, *sal't*
van noode vvesen dat vvy al vooren spreken van de Eylanden die daer voor ghe-
leghen zijn, vvelcke met een ghemeyne naem ordinaerlijck vvorden ghenoemt
Terra Nova *ofte* Terreneuf, *dat is, nieu-ghevonden Landt; hoevvel eenighe*
van de selve Eylanden oock haer besondere naemen hebben.

TERRA NOVA.

Het eerste Capittel.

Generale beschrijvinge van Terreneuf, de gheleghentheydt van 'tEylandt, ghestalte van't Landt ende de Lucht, ende anders.

TErra Nova **ofte** Terreneuf, (**welck de Enghelsche**
noemen Neuvv-fond-land) **is een Eylandt verscheyden van**
'tvaste landt van West-Indien/ ghelijck als Engelandt is ver-
scheyden van 'tlandt van Vranckrijck/ is gheleghen voor de
Golfo **van** S[t] Laurens, **ende de groote Rieviere van** Canada,
tusschen de ses-en-veertich graden / ende de dry-en-vijftich gra-
den noordelijcker breedtte; ende op de lenghte hier vooren ver-
haelt. De gheleghentheyt ende nature van't landt wordt by diversche verscheyde-
lijck beschreven. Stephanus Parmenius Budæus, **die daer was inden jare 1583/**
met Sir Humfrey Gilbert, **schrijft daer van in deser voegen den sesten** Augustus
des jaers voorschreven. Ick soude u de gheleghentheyt van 'tlandt/ ende volck
verhalen / dan en sien niet dan wildernissen: hier is menichte van visch daer men
profijt uyt soude konnen trecken: 'tgheheele landt is berghachtich ende vol bos-
schagie; meest pijn-boomen/een deel gantsch oudt/ ende een deel op't nieuw voort-
komende / daer legghender oock menighe van ouderdom ter neder / soo dat sy
ons het ghesicht van de grondt beletten / ende de wegen toe-stoppen dat men qua-
lijck erghens kan gaen: het kruydt wast daer seer weeldrigh / doch verschilt wey-
nigh van 'tkruyt van onse landen: 'tschijnt dat de grondt van naturen gheneghen
is om graen voort te brenghen / want ick heb daer looff ende halmen ghevonden
de Rogghe niet onghelijck / soo dat het door arbeyt ende industrie wel konde tot
nut ghebouwet worden. Daer komen altemet beyren ontrent de huysen / die by
de onse worden ghedoot / ende hebben witte vellen; doch zijn kleynder als de onse
soo veel ick heb konnen mercken. 'Tis onseker ofter volck in't landt woont / ende
heb noch niemant 'tselve hooren ghetuyghen: is insghelijcks onseker oft daer eeni-
ghe metalen oft mineralen zijn in't gheberghte / door dien men om redenen voor-
schreven daer qualijck by kan komen om 'tselve te ondersoecken: hoewel in't aen-
sien schijnt datter wel mineralen mochten wesen. Het is hier teghenwoordich soo
heet/

Engelsche voyagie derde deel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

heet/ dat de visch die hier gedrooght wordt / versengen soude indien men die niet
dickwils en keerde ; hoe koudt het hier is in den winter / hebben de groote schollen
ÿs in zee drÿvende ons gheleert / etc. Andere schrÿven / dat sy bevonden hebben/
dat het Eylandt seer subject is den nevel ende mist ; de gront rotsich / ende datter
veel vueren boomen / oock eenighe roode / wassen. Maer Richard Withbourn
die onlanghs een relaes van dit Eylandt heeft uyt-ghegeven / getuyght daer heel
anders van / ende seght dat by experientie bevonden is / dat het Eylandt seer ghe=
sondt is/soo wel inden somer als in den winter;ende dat de grondt seer vruchtbaer
is in de valleyen ende aen de voeten van de bergen / soo dat in den somer daer van
selfs voorts komen menichte van groene erten ende vitsen / soo rondt / vol ende
schoon/oock soo gesondt als in Engelandt : Insgelÿck seer veel ende schoone aert-
besien beyde wit ende root / oock stekel-besien ende andere diergelÿcke. Dat daer
oock ghevonden worden diversche fruyt-boomen/als kleyn peeren ende seer fraye
kriecken / ende groote hasel-noten / ende dierghelÿcke. Als mede diversche kruy=
den om saladen ende moes te maken / namentlÿck petersselie / groote eppe ofte pe=
tersselie van Macedonien/surckel/etc. Oock bloemen / als roode ende witte roo=
sen / ende andere van seer fraeye coleuren ende reuck. Ende eyndtlÿck kruyden
ende wortelen van verscheyden krachten ende gebruyck in de Medicÿne / gelÿck=
men van eenighe al reede by experientie soude bevonden hebben/ naer syn seggen.
Uyt welckes alles ghenoechsaem is af te nemen de vruchtbaerheyt van de gront;
beneffens dat eenighe die haer hier over winter hebben onthouden/ende koren ge=
zaeyt / bevonden hebben 'tselve daer wel te willen groeyen/ ende seer veel ende goet
zaet te geven. De selve verhaelt mede datter in't lant veel wilts is / als hasen / veel
vosschen / eeckhorentjens / bevers / wolven ende beeren / ende andere dieren/ daer
men onderhoudt ende profÿt uyt kan trecken. Van gevogelte is daer oock grooten
overvloet / beyde van water-gevogelte/als oock van 'tgene hem op 'tlant geneert/
als patrÿsen ende diergelÿcke; nachtegalen/ende groote ende kleyne valcken:duy=
ven/ gansen ende eyndt-vogels; oock penguins soo groot als gansen; ende ande=
re menigherley voghelkens. Men heefter seer goet versch water / ende menichte
van fonteynen. De bosschen hebben menichte van vueren-boomen/seer bequaem
om masten voor schepen te maken ; pÿn boomen ende bercken soo schoon als
men soude konnen wenschen / ende andere dierghelÿcken ; soo datter houts ghe=
noech te bekomen is/ beyde voor brandt-houdt/ende alle andere ghebruycken. De
rievieren ende havenen sÿn door gaens voorsien van seer excellente visch/als salm/
ael/ haringh / makereel/ bot / truyten / soo schoon / vet ende soet / als men evers
elders soude konnen vinden / ende diergelÿcke ; beneffens kreeften/ mosselen ende
dierghelÿcke schelp-visch. De selve is van ghevoelen dat de koude inde winter
ende op 'tvoor-jaer meest komt by de ÿs schollen die herwaerts aen door de stroom
worden gedreven ; ende insonderheydt dat de koude ende de misten die dit landt
seer onder-worpen is / meest daer van her-komen / dat de grondt soo over-wassen
is van boomen ende heesters / soo dat de Sonne gheen reflexie op de grondt kan
hebben ; ende dat over sulcks 'tselve licht soude konnen ghebetert worden met het
wegh nemen van 'tgeboomte in verscheyden plaetsen / ende openen van de gront;
welck wel waer-schÿnlÿck is. Dit Eylandt is (naer 'tseggen van den Fransch-
man by Rhamusio, hier voren aen-gheroet) eerst bevaren op de kuste / welck daer
strect oost ende west van Cabo de Raz naer Cap Bre on, by de Bretons ende Nor=
mans in den jare 1504, ende op de kuste welck streckt zuyden ende noorden van
Cabo de Raz tot Cabo de Bonna Vista by de Portugeesen ; ende van Cabo
de Bona Vista tot Golfo de Chasteaux, by de selve Bretons ende Normans.
Hoewel de Engelsche haer laten voor-staen / dat sy de eerste zÿn ghetweest die dit
landt bevaren hebben. Vele jaren herwaerts heeft dit Eylandt voor meest alle
natien die haer by de zee ende visscherÿe geneeren / ghedient voor een ghemeyne
plaetse om haer visch te drooghen die sy vanghen op de groote banck / daer wy

hier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hier naer van sullen spreken: Also sy daer resorteren tot diversche havenen/ alwaer
sy vinden diversche logien ende staken ende andere ghereetschap/ die den eerst-ko-
menden hem toe-eygent ende ghebruyckt; benessen andere costuymen ende obser-
vatien die de schepen van diversche natien daer onder malkanderen onder-hou-
den; die wy hier sullen voor-by gaen/ als weynich dienende tot ons propoost.
Alleen sullen wy als 'tnoodichste hier by voeghen/ dat hoewel de Francoysen der-
waerts varen om te visschen op de banck by naer in alle tijden ende saysoenen des
jaers/ even-wel de bequaemste tijdt om derwaerts af te varen is ontrent het leste
van Martio, als wanneer 'tquaedt weder ende de stormen ter zee beginnen te cesse-
ren: want vele die vroegher/ ende op onbequame tijden derwaerts zijn ghezeylt/
hebben schip ende volck verloren/ ende andere groote schade gheleden; soo dat het
een goede waerschouwinge is voor andere. De Engelsche hebben gewaerschout/
Engelsche vo- by experientie bevonden te hebben/ dat de wint naer Iun meest waeyt uyt den
yagie. westen in die quartieren van Neuw-fond-land, weynigh meer als een streeck te
noorden ofte te zuyden varierende/ soo dat naer Iun het een lange ende moeyelijcke
reyse valt: daer in Martio, April, en May, men uyt Engelandt daer ghezeylt
heeft in twee-en-twintich daghen.

Het tweede Capittel.

Van 'tvolck woonende op't Eylandt Terreneuf, haer ghestalte ende manieren, haer wooninghen ende anders.

ALle de ghene/ die dese landen gefrequenteert hebben/ ghetuygen een-stemmigh
datter geen volck en woont op de oost ende zuydt-zijde van dit Eylandt/ maer
dat alle 'tvolck dat daer wordt gevonden/ hem onthoudt aen de west ende noordt-
zijde. Mr Whitborn in een boecxken welck hy in't Engelsch heeft uytghegheven
schrijft daer van in volgende maniere. De natuerlijcke inwoonders van dit landt/
gelijck sy weynigh zijn in getal/ soo zijn sy een rouw ende wildt volck/ welck geen
kennis en heeft van God oft eenigh burgherlijck gouvernement van leven. In
haer kleedinge ende manieren van leven zijn sy over een komende met de Wilden
van 'tvaste landt/ van waer sy (als ghedocht wordt/) komen op dit Eylandt woo-
nen. Sy houden haer al t'samen aen de noordt ende west-zijde van 'tlandt/ welck
weynigh by de Engelsche besocht wordt: maer de Fransche ende Biscayers (die
daer jaerlijcks varen op den walvisch ende cabeljauw banck) rapporteren dat het
een goet ende tractabel volck is/ als men die bequamelijck handelt; ende seer gereet
om dienst te doen aen de Christenen die daer komen met grooten arbeydt en vlijdt-
saemheydt in't dooden/ snijden ende sieden van de walvisschen ende traen-olie te
maken/ sonder andere vergeldinge daer voor te genieten/ als alleen een weynich
l.8.c.4. broodts ofte diergelijcke kleyne huere. Mr Purchas verhaelt in syn boeck welck hy
in't Engelsch heeft uyt gegeven onder de naem van Purchas Pelgrimagie; dat de
Engelschen die op dit Eylandt in den jare 1612. over-winterden/ vonden de huy-
sen vande Wilden/ welck niet anders en waren als sekere staken/ in't ronde geste-
ken in de grondt/ ende in den top 'tsamen gebrocht/ thien voeten wijt/ met de yper-
plaetse in't midden/ en gedeckt met de huyden van de wilde dieren. Waren van een
middelbare stature ofte lengte/ sonder baerden/ ende van conditien seer gelijck de
Wilden/ de welcke Martin Forbisscher vondt in syn ondeckinge van de strate/ die
syn naem is voerende; breedt van aensichte en groote oogen/ haer huydt en kleede-
ren geverwet met roodt oker: haer booten gemaeckt van basten van boomen ofte
schorssen/ ghelijck in Canada, twintich voeten lanck ende vijfdehalf breedt/ niet
over een hondert pondt swaer/ ende ghemaeckt als een nieuwe Mane; daer sy vier
man in konnen voeren/ ende draghen die met haer in alle plaetsen/ daer sy haer
neder slaen; want houden gheen vaste woon-plaetse/ maer veranderen veel tijdts
van plaets tot plaetse/ naer dat haer de gheleghentheydt daer toe noodicht/ ofte
de noodt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de noot toe dringhet: ende is wel waerschijnlijck dat dit volck eertijdts gewoont heeft aen 'tzuydt-eynde van dit Eylandt / alsoo daer veel beter woonen is als noordt-waerts / dan dat sy van daer zijn vertrocken om de Christenen die daer dagelijcks komen te schouwen: want den Frans-man by Rhamusio hier voren aengheroert / ghetuyght dat tusschen Capo de Raz ende Cap Briton woonde een wreet ende wrevelich volck / daer niet met om te gaen en is; groot van lichaem / met robben vellen ghekleet / ende van andere wilde dieren / te samen ghebonden / het aensicht gebrant met sekere streken / bruyn van coleur naer het swart treckende / lanck van hayr boven op't hooft toe-gevlecht: haer wapenen zijn bogen ende pijlen met scherp van steentjens ofte visch-graten / daer sy seer seecker mede konden schieten: dat van Cabo de Raz tot Golfo de Chasteaux volck woonde dat beter was om met om te gaen / doch minder in ghetal als op't voor-gaende quartier / ende op beyde dese streecken en wert nu gheen volck ghevonden.

Het derde Capittel.

Van de Havenen, Rievieren, Punten ende Reeden van dit Eylandt van Terreneuf.

Rondt om dit Eyland zijn seer veel fraeye bayen / ende in-wijcken / welcke verre te landt-waert in strecken; ende de bequaemste ende seeckerste havenen maken die men soude konnen wenschen / wy sullen de selve particulierlijck hier verhalen / beghinnende van Cap de Raze, eerst noordt-waert / ende daer naer westwaert op. Cap Raze welck is het zuydelijckste punt van dit Eylandt / is gelegen naer de observatie van de Engelsche op de hoochte van ses-en-veertich graden ende vijf-en-twintich minuten noordelijcker breedte: Het is leegh landt sonder bergen / ende ontrent en half legue in zee rijst een klippe recht tegē over het punt van de cape / by welcke het gekent wort. Ses leguen van dese cape noort-waerts aen is gelegen de haven van Renouze, ofte Roigneuse, als de Francoysen die noemen / daer met het leegh water niet over 18 voet waters is / fijne sandt-grondt. In't binnenste van dese haven is een kleyn Eylandeken van steen / ende het ebt ende vloeyt aen beyde zijden van 'tselve Eylandeken ses voet waters elck ghetije / ende 'tselve getije loopt een half mijle boven 'tselve Eylandt / daer breet ende diep water is / ende diversche schepen komen jaerlijcx haer visch souten eñ drogen boven dit Eylandt. De Portugeese koursen seggen / dat Rannosa heeft vlack landt / ende dicht aen zee 2 gelijcke bergen / welck sy noemen los dos Hermanos. Dry Engelsche mijlen voorder naer 'tnoorden is een ander haven ghenoemt Formosa, de welcke een seer bequame haven is voor schepen / hoe groot die oock mochten zijn / ende streckt naer 'twesten van de mont af tot by naer vier mijlen in't landt. De Portugeese koursen stellen die op ses-en-veertich graden ende dry quart. Een kleyn mijl meer noort-waert legt de haven Agua Forte, welck een naeu in-komen heeft / ende 'tlant aen beyde zijden hoogh; en soude naer dat Dirck Ruyters schrijft in syn Toorse der zee-vaert, legghen op de hooghte van seven-en-veertich graden. De Portugeese koursen stellen op 47 grad. Punta da Faritham twee leguen naer t n. van Agua Forte: van Faritham tot Abra een halve legue, en van Abra tot Sierra das Brigas twee leguen voorder Rio das Inguias, ende een legue van 'tlandt Ilheo do Ferro, ende by w. 'tselve aen 'tvaste land Abra Arnado: 't Eylandt Columbrina ende daer by w. aen Terreneuf Abra dos Portugeses: Ilheo das galiotas ende by noorden Abra Augoada. Dese dry Eylandekens liggen n. ende z. ende worden by Figueredo genoemt tres Ilheos de Esphera: Voorder aen't groot Eylandt Pitiabra, ende twee leguen voorder Cap de Esphera, eñ twee leguen voorder St Iean. Achthien oft neghenthien leguen van Cap de Raz op seven-en-veertich graden noordelijcker breedte leght Cap d'Espere, soo de Engelsche die noemen; Champlain in syn kaerte noemt die Cap de St Fresaye.

Vijf-en-twintich leguen van Cap Raz voornoemt naer't noorden leght de haven
ende baye S[t] Iehan op de seven en-veertich graden ende veertich minuten noorde-
lijcker breette / welck is een van de beste havenen van dit quartier. de Portugeese
koursen segghen dat Abra de S[t] Iuan heeft by zuyden een inham ghenaemt Baliey-
ra : 'tlandt van S[t] Iuan is hoogh ende een weynich naer het noorden heeft het een
heuvel daer de zee aen slaet/welck sy noemen Monte Louro, en aende voet een kleyn
rievierken / welck sy noemen Remedios, ende wat vorder naer 'tnoorden Morro
Espineto/ ende noch een legue vorder Morro de Estancia. Van dese baye van S[t]
Iehan tot Cabo St François zijn ontrent vijf leguen meer naer 'tnoorden. de Por-
tugeesen koursen stellen dese Cabo op 48 graden/ende Enseade Grande op 47 gra-
den 45 minuten : dan andere segghen dat by zuyden dese Cape leght een grooten
bocht / die de Portugeesen noemen Enseade Grande, ende de Engelsche Thorn-
baye, op de hooghte van acht-en-veertich graden ende thien minuten / ende de
Cabo de S[t] Francisco , welck is een vlack af-gaende punt met sommighe kleyne
Eylandekens op de hoogte van acht- en-veertich graden ende vijfthien minuten:
Van dese Cabo tot Isle de Baccalaos zijn andere vijf leguen; ende tusschen beyden
is een groote baye/ welck ghemeynlijck wordt ghenoemt Bahia de la conception:
ende by de Engelsche de Baye of Trinity, is gheleghen by naer op negen-en-veer-
tich graden noordelijcker breedte ; daer komen dry armen van rievieren in / soo
datter menichte van schepen seer bequamelijck konnen havenen ; de bodem van
dese baye streckt naer 'tzuydt-westen wel soo zuydelijck/ vier leguen , soo dat niet
verre en komt van de Baye Trepassez daer wy hier naer van sullen spreken. De
Portugeese koursen stellen twee leguen noordt van Cabo S[t] Francisco, Abra
Frade, ende daer naest een groote baye wel vijf leguen wijt/ende daer binnen Abra
de Trinidad, de Graza, da Perguiza, op 48 graden 45 minuten : dos Patos, dos
Omiziados , ende by noorden een half legue in zee Ilheo dos Baccalaos op 49
graden. Voorts Cabo de Bonavista op 43 graden 15 minuten : ende Abra S[t] Ca-
tharina op 49 grad. 20 minuten ; hier ontrent eñ voorts naer 'tnoorden op't eynde
van Terra Nova zijn veel Wilden/ is quaet volck. Het Eyland Baccalaos, welck
syn naem heeft van de visch die daer ghevanghen wordt / leght by de twee mijlen
van't groot Eylandt verscheyden. Mr Withborn beschrijft de ghelegentheydt van
dese contreyen wat particulierder/ welcke beschrijvinghe wy hier sullen in voegen.
Cap de bona Vista (segt hy) is het hooft-lant aen de noordt-zijde van't in-komen
van de baye van Trinite , ende daer is een redelijcke goede haven ghenaemt de
haven van Bona Vista, met eenighe kleyne Eylandekens daer ontrent/ daer jaer-
lijckx veel zee-vogels op broeyen; van de haven Bona Vista, met een kleyn havent-
jen ghenaemt S[ta] Catelina aen de noort-zijde van Trinite baye zijn by naer ses le-
guen west-zuydt-west in: ende van daer tot aen een reede voor schepen/ welck men
noemt Englisch Harbour, zijn twee leguen naer het noordt-westen / ende een half
legue verder op de selve streeck/ is een ander haven ghelegen / welck de Engelsche
noemen Salmon Coue , daer eenighe jaren wel thien schepen haer ladingh hebben
bekomen : een legue van daer naer 'twesten legt een goede ree / die sy noemen Ro-
bin Hoods baye ; een half legue voorder naer 'twesten is de haven van Trinity ,
de beste van 'tgantsche landt: twee leguen voorder naer 'twesten leght de haven
van Bonaventura , ende twee leguen voorder naer 'twesten is een rievier ofte in-
wijck / daer eenighe schepen konnen in-zeylen streckende naer 'tnoorden / soo dat
ghedacht wordt datse komt tot aen de Baye de Flores , welck leght naer 'tnoorden
van de haven Trinity; vier leguen voorder west aen legt een haven genaemt Hart-
sease; (ende tusschen beyden is noch een goede haven streckende na 'tnoorden over
de ses leguen, genaemt Hayleford haven , daer de schepen niet en gaen om te vis-
schen/ om dat daer geen bequaem plaets en is om te droogen) ende van dese plaetse
tot het westelijckste deel van Trinitie Baye is niet minder dan twaelf leguen. De
baye van Trinity is op haer smalste / welck is recht over de voorschreven haven
van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van Hartſeaſe, over de vijf leguen breedt / ende daer zijn ſeer veel ſchoone ende
vruchtbaer Eylandekens / die op 'tverſte al een legue van't groot Eylandt ver-
ſcheyden zijn. Cabo de buena Viſta (op dat wy daer weder beginnen) wort by Ia-
ques Quartier gheſtelt op de 48. graden ende een half noorder breedte: Dan de
Portugeeſe kourſen als voren ſtellen die op 49 graden 15 minuten. Van Bona
viſta tot punta dos Ilheos de F. Luis rekenen ſy thien leguen, ende ſtellen Ilheos
de F. Luis op 49 graden ende 30 minuten ; van deſe Ilheos tot Iſla das aves reke-
nen ſy thien leguen ende ſtellen dat op 50 graden 15 minuten; ende ſeggen dat van
Iſla das aves de kuſte van Terreneuf ſtreckt n. n. w. ende z. z. o. ende heeft veel
droochten / ende Eylanden van ſneuw / 'tiſſer koudt / ende daer en is geen viſſche-
rye / naer 'tuyt-wijſen van de kaerte van Champlain ende ſchrijven van Quartier
ende andere ſoo is naeſt Cabo de bona Viſta ghelegen de baye ghenaemt Frelaye
of Foriland, als Mr Withborn die noemt ; ofte Farillon, ghelijck andere die noe-
men. Daer na een punt landts / ende by noorden 'tſelve eenighe kleyne Eylande-
kens genaemt Iſles de Fouques legghende in een groote ende wijde baye ; vervol-
ghens Cabo St Iehan ; ende daer tegen over veerthien leguen in zee een Eylandt /
welck Champlain in ſyn kaerte noemt Iſle aux gros yeux ; by noorden de Cabo,
baye Blanche, ende voorts baye Dorge, Coneh ; ende Cabo Rouge, ende eyn-
delijck Cabo de grat, welck is den noordelijckſten hoeck van dit Eylandt. De
Engelſche maken mentie van een kleyn Eylandt welck ſy noemen Penguin Ey-
landt, op de een-en-vijftich graden noorder breette en ſchijnt het ſelfde te weſen
welck Quartier in ſyn eerſte voyagie noemden Iſle des Oiſeaux, om dat daer ſoo
ongheloofelijcke menichte van ghevogelte op ende ontrent het Eylandt hem ont-
hout / die van ghestalte / naer dat hy die beſchrijft / ende oock andere ghetuyghen /
met de Penguins over een komen; doch de Wilden noemen die Aporath. Dit Ey-
landt leght op de 49 graden 40 minuten noordelijcker breedte. Quartier
ſtelt by zuyden de Cabo de Grat, een haven die hy noemt Carpunt, vijf-en-twin-
tich leguen van Cap Razo naer't noorden: achte het Cap Rouge moet weſen:
want Cap de Raz ende Carpunt legghen meer dan hondert leguen van den an-
deren: doch de gheleghentheyt van dit quartier ſal hier naer eenichſins verſtaen
konnen worden uyt de voyagie van Iaques Quartier, welck wy hier naer ſullen
in voeghen. Wy keeren nu weder naer Cap de Raze om / de kuſte van dit Ey-
landt ſtreckende naer 'tweſten / te vervolghen: Twee leguen naer 'tſegghen vande
Portugeeſe kourſen ofte ſes Engelſche mijlen naer het weſten legt de haven Tre-
paſſez op de hooghte van ſes-en-veertich graden noordelijcker breedte naer 'tſeg-
ghen Mr Withborn ; welck is een ſeer bequame haven / een ſuyvere kuſte ſonder
klippen ofte ſanden. Twee leguen vorder light R. Cincheta, ende ſes leguen vor-
der Abra Sta Maria, welckes mondt is vier leguen breedt / ende binnen ligt een Ey-
landt welck ſy noemen Culuneta. Voorder hebt ghy Cabo de St Marie, welck
leght neghenthien leguen van Cabo de Raz noordt-weſt aen ; ende is gheleghen
aen de ooſt-zijde van't in-komen vande groote Baye Plaicentia, oft Planſance;
op de ſes-en-veertich graden ende drie quart noorder breedte / naer't ſegghen van
Champlain: hier is aen de ooſt-zijde van de ſelve baye een haven welck ſy noemen
Peſmarck, daer goede gheleghentheyt is om viſch te drooghen. Aen deſe Cape is
mede een bequame haven. Van hier volghen op de ſelve kuſte eenighe kleyne ghe-
broken Eylandekens die ſy noemen Martyres. Voorts hebt ghy de Eylanden
van St Pedro, al waer mede een ſeer goede haven is / ende op't Eylandt waſt al
ſoo ſchoonen houdt als op't Eylandt Terreneuf: Camplain in ſijn kaerte ſtelt by
deſe Eylanden Port au Baſques : deſe Eylanden legghen aen de mondt van de
ſtrate die men door-vaert naer de Golfo van St Laurence, de kours is weſt-noort-
weſt. De Portugeeſe kourſen ſeggen dat Iſlas de S. Pedro zijn vijf / en liggen thien
oft twaelf leguen van Landt naer 'tzuyden / 'tmiddelſte is t'grootſte. Stellen die
mede thien leguen van 't Eylandt St Laurenzo. Twee-en-veertich mijlen van

daer is gheleghen Cap de Raye, naer de rekeningh van de Engelschen; Tusschen beyde zijn noch eenige bayen ende havenen/als namentlijck de Baya St Clara, soo Champlain die noemt / ende andere daer de gheleghentheyt ons als noch van onbekent is. Tusschen Cap de Ray ende Cap Briton set het current upt naer het oost-zuydt-oosten. Van Cape de Raye tot Cabo de Anguille zijn 12 ofte 13 leguen de kours noord-noord west. Van Cabo de Anguille tot de baye St George zijn 18 ofte 19 leguen, de kours noordt-oost/ende by oost. In dese bay komen de Biscayers visschen; eñ de Wilden van't Eyland hebben hier haer wooningen/ ende haer huyskens gemaeckt van staecken boven toe ghebracht/als ronde duyf-huysen/ ghedeckt met schorssen van vueren-boomen. Dese baye is 9 oft 10 leguen breedt/tot het noordelijckste punt; van waer tot het oostelijckste punt van 't Eylandt Natiscotec zijn 44 leguen. De voordere kuste van Nieu-fond-landt en vinde ick niet beschreven/soo dat ick het hier by sal laten berusten.

Het vierde Capittel.

Vande groote banck voor Terreneuf, ende voorts van Isle de Sable.

DE groote ende vermaerde banck van Terreneuf is wel aen-merckens waerdich/door de groote visscherije die/op de selve wordt/gepleeght by diversche natien van Europa, ende voor-namentlijck by de François en, Spagniaerden ende Portugesen: dese bancke is een rijsende grond in de zee/gelijck als ofte daer een rije van bergen ware/de welcke haer upt den grondt van de zee verheffen tot op de dertich/ses-en-dertich ende veertich vademen van't opperste water van de zee; eer hommen aen de selve banck komt/soo en heeft men geen grondt met een lijn van hondert en vijftich ofte twee hondert vademen; insghelijck als men daer over is tusschen de voorschreven banck/ende het Eyland van Terreneuf. Dese banck streckt hem in de lenghte voor eenige hondert leguen, beginnende van ontrent de 52 oft 53 graden noordelijcker breedte/ ende soo naer 'tzuyden ofte zuydt-westen toe; is op d'een plaetse breeder als op d'ander/ want sy loopt op beyde de eynden smal af/soo dat ontrent het noordelijckste eynde by de thien leguen ende minder breedt is; dan op andere plaetsen is sy achthien/ oock vier-en-twintich ende meer leguen breedt. Wat de diepte belangt/de selve is oock verscheyden/want hoe meer noorden hoe meerder diepte tot 50/60 ende 70 vadem toe; ende hoe meerder na 'tzuyden/hoe minder diepte/soo dat daer aen 't eynde oock klippen boven water leggen. Leght van de zuydtlijckste Cape van Terreneuf verscheyden by de vijf-en-twintich leguen. Op dese banck wort een ontallijcke visch gevangen jaerlijcx/ beginnende van April tot het eynde van Iulius: dese visch wort al gesouten/ door dien daer geen plaetsen soo naer geleghen en zijn om de selve te droogen: de Francoysen noemen die Morue Verte. Daer komt jaerlijcks een groot getal schepen van diversche havenen om te visschen. In de tijt dat men vischt/soo wort men de bancke gewaer aen de menichte van gevogelte/ welck hem daer over ende ontrent onthoudt/hem geneerende op't ingewant ende andere af-val van den visch die by de visschers in zee wort geworpen. Dese banck is insgelijcks vijf-en-twintich leguen van de haven Roineuse naer't oosten. Beneffens dese groote bancke zijn naderhandt noch andere kleynder ontdeckt/ daer oock seer goede visscherije valt; als eene ghelegen voor de zuydt-kuste van Terreneuf, streckende noordt-west van een weynigh by oosten Cabo de Raze tot by de Eylanden van St Pedro, ende een andere by het Eylandt Isle de Sable; welck sy noemen le Bancquereau; ende le Bancq laquer, oft/soo Champlain stelt in syn kaerte/le Banc au vert. By de onse is geobserveert dat op de hooghte van 43 graden ende 23 minuten noorder breedte/ op dese banck het ordinaris compas sesthien graden noordt-westert: andere segghen dat de variatie wel twintich graden beloopt. Naer 'tghemeyn segghen van de Stier-lieden soo eyndight de groote bancke by Isle de Sable: welck

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van 't Eylandt van Cap Breton noordt ende zuyden verscheyden is dertich leguen,
ende begrijpt ontrent de vijfthien leguen, smal/ maer lanck/ op de hooghte van
vier-en-veertich graden/ noorder breedte; by naer onvruchtbaer/ dan dat daer
eenighe beesten op zijn/ als stieren/ koeyen/ ende verckens/ welck daer over veel
jaren ghebracht zijn by de Portugeesen; de welcke seer wel quaemen voor eenighe Champl.
Francoysen die daer ghebracht waren om haer woon-plaetse daer te houden by
den Marquis de la Roche; ende weder van daer zijn ghehaelt naer dat sy daer vijf
jaren hadden huys ghehouden / ende haer selven onder-houden met de visscherije
ende voorschreven beesten; Sy hadden middelertijdt veel schoone swarte vossen
ghevanghen / ende zee-robben met welcker vellen sy haer kleeden.

Het vijfde Capittel.

Van de gheleghentheden van 'tEylandt van Cap Breton, syn havenen ende reeden, ende manieren van 'tvolck dat daer op woont.

HEt naest gheleghen Eylandt aen Terreneuf, ofte veel eer veel gebroken Ey-
landen te samen legghende / tusschen Terreneuf ende het vaste landt van No-
va Francia, en heeft geen eygentlijcken naem (ten waer van St Laurenzo gelijck
de Portugeese kourssen 'tselve schijnen te noemen) maer werdt ghemeynlijck naer
syn oostelijckste punt / 't Eylandt van Cap Breton genoemt. De zuydt-zijde van
dit Eylandt is ghelegen op de vijf-en-veertich graden / ende vijf en veertich mi-
nuten/naer 'tseggen van Champlain: syn westelijckste punt, is gelegen acht leguen
van de have aen 'tvaste landt gheleghen / die sy noemen Campseau; 'tordinaire
compas varieert daer van het rechte compas veerthien grad. ende vijftich minu-
ten / naer dat de voorschreven Champlain seght geobserveert te hebben: ende het
oostelijckste punt welck genoemt wort Cap Breton is van Cabo de Raze, het zuy-
delijckste punt van Terreneuf, verscheyden seven-en-tachtich leguen. Tusschen
dese twee kapen van dit Eylandt zijn vijf-en-twintich leguen ende tusschen bey-
den Campseau ende de west-kape is een groote baye/ de welcke wel 9 oft 10 leguen
in't landt streckt/ ende maeckt een passagie tusschen het Eyland ende 'tvaste land/
uyt-komende in de groote Golfo van St Laurens, soo dat men daer door kan varē
na Gaspé ende Isle Parcee twee plaetsen daer visscherije valt. Doch dese passagie is
wat engh/ soo dat de groote schepen niet gewoon zijn daer door te loopen/ (hoewel
daer waters ghenoegh is) door de harde stroomen ende veranderingh van getijen
die men daer gemoet: soo dat de Francoysen hier om de selve genoemt hebben le
passage Courant: is gelegen op de 45 graden/ ende dry quart noordelijcker breed-
te. Het Eylandt selfs is van de gestalte van een dry-hoeck/ ende sal ongevaer 80
leguen in't om-gaen zijn; meesten deel berghachtich landt / hoewel in diversche
plaetsen seer aengenaem en̄ vermaeckelijck: in't midden van 'tselve is gelijck een
lack / daer de zee in komt van't noordt-noordt-westen/ ende zuydt een quart van
'tzuydt-oosten; ende daer zijn menichte van Eylandekens die al vol wildt zijn/ en̄
schelp-visch van diversche soorten / als onder andere oesters / doch niet goet van
smaeck. Naer 'tseggen van Champlain (uyt wiens schrift 'tvoorgaende meest ge-
nomen is) soo zijn in dit Eylandt 2 havenen daer men komt visschen; te weten
Port aux Anglois twee oft dry leguen van Cap Breton, ende de haven ghenoemt
Ninganis 18 oft 20 leguen van Cap Breton naer't noorden een quart van 'tnoort-
westen. De Portugeesen/ segt hy/ hebbē eertijts dese plaetse met volck willen beklee-
den / sy bleven daer een winter over; dan door dien sy de koude ende quaed weder
niet en konden verdragen/ soo scheyden sy daer weder uyt. De Engelsche spreken
noch van andere havenen die aen dit Eyland zijn/ als namentlijck een die de Wil-
de van't Eyland noemen Cibo, al waer soo groote menichte van zee-krabben is
dat het te verwonderen is; acht leguen van Cibo is een ander redelijcke goede ha-
ven achter een Eyland welck de Engelsche noemen Newport, dry leguen van de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Engheliche haven ofte port aux Anglois verscheyden. De noordelijckste Cape van dit Eylandt wordt genaemt Cap St Laurent, ende daer by leght een Eylandt/ welck sy noemen Isle de St Paul, welc verscheyden is van Cap St Marie aen 't Eylandt van Terreneuf drij-en-tachtich mijlen naer de observatien van Mr Champlain. Tusschen de Cap St Laurens ende Cap de Raye zijn achthien leguen naer 't segghen van l'Escarbot. De welcke van Cape St Laurens keerende naer 't west-zuydt-westen siet eerst de Cap St Pierre, ende daer aen Cap Dauphin, Cap St Iehan, Cap Royal, ende Golfo St Iulian. op dit Eylandt woonen Wilden/ aen byversche quartieren/ is een volck ghelijck dat van 't Eylandt Terreneuf, draghen lanck swart hayr tot over de schouderen/ zijn seer snel ende licht in't loopen/ gaen meest naeckt/ alleen een vel voor haer schamelheyt/ uytghenomen haer opperste/ de welcke een mantel van vellen dragen. Dit Eyland is vol van schoone boomen/ eycken ende vuren boomen/ ende een soorte van boomen welck de Engelsche de naem gaben van Quickbeame, oock kerse-boomen/ ende andere die ons onbekent zijn: daer groeyen menichte van aerd-besien ende andere dierghelijcke vruchten: het gras dat daer wast is seer lanck ende ranck ofte mager. In 't landt en in de bosschen vintmen diversche wilde dieren/ als herten/ swarte vossen/ otters: oock veel gevogelte/ insonderheyt sekere groote vogels met roode beenen Penguins ende andere dierghelijcke. 't Volck van den lande heeft oock sekere swarte honden/ niet wel soo groot als onse hase-winden. De Engelsche bevonden vier leguen by zuyden Cap Briton op sestich vademen grondt swart-wasich sant: ende thien leguen van de strandt west-waert hadden sy grondt op vier-en-twintich vademen/ roodt sandt met kleyne witte steentjens ghemenght.

Het seste Capittel.

Van de kleyne Eylanden by 't Eyland van Cap Breton gelegen, ende insonderheyt van 't Eylandt Ramea, ende de Walrussen die daer gevangen worden.

By het Eylandt van Cap Breton zijn geleghen diversche kleynder Eylanden/ ende voor eerst een welck genaemt wort Menego; onder het n.o. eynde: van 'tselve is tamelijck goede ancker gront en 16 vadem waters: alwaer menichte van cabeljau is te visschen/ welck grooter ende beter zijn als die gevangen worden onder Terreneuf, en laten haer seer wel vangen. Drij-en-twintich leguen van daer leggen 2 kleyne Eylanden/ die de Francoysen noemen Isles des Oiseaux, en de Engelsche the Islands of Birds, door dien daer ongeloofelijcke menichte van vogelen wert gevonden. Aen 't kleynste van dese twee Eylanden zijn mede groote menichte van Walrussen ofte zee-koeyen/ die haer daer komen onthouden op de klippen; dan zijn niet wel te vangen/ door dien het seer felle dieren zijn/ die wel dorven tegen een sloepe aen-komen/ soo datmen genoegh te doen heeft om sich daer van te redderen. Vijf leguen naer het westen van dese Isles des Oiseaux is gelegen het Eyland Brion ofte Bryans. Ontrent welck Eylandt mede veel cabeljauws is te vangen/ soo dat de Engelsche getuygen/ dat sy in een ure tijts met twee hoecken daer wel 250 vongen. Sy vonden hier oock groote terbotten/ haddender die wel een elle lanck ende breedt was boven 'twater/ dan den houck en konde die niet houden/ soo dat hy haer ontswom. Sy vonden de grondt van dit Eylandt seer bequaem voor zaey-landt/ ende oock voor weyden; daer wast veel houts/ doch leegh ende kleyn van ghewas/ meest kreupelbosch. Daer was geen fonteyn-water te vinden/ ofte eenig versch water/ als alleen eenige poelen van regen-water. Quartier in syn eerste voyagie was mede aen dit Eylandt/ welcke hy noemde Isle de Brion, ende ghetuyght dat 'tselve was vijf leguen van Isles de Margaux, welcke de selve sullen wesen die wy hier vooren ghenoemt hebben Isles des Oyseaux, want alle de merck-teeckenen accorderen: seght voorder dat Isle de Brion is twee leguen breedt/ ende twee lanck/ omringht van sanden/ doch dat daer goede reede is op ses ende seven vadem diepte: vont de gront van dit Eyland veel beter te wesen/ als die van

Terreneuve,

Terreneuve, alsoo sy daer vonden schoone weyden eñ velden vol erten die schoon
gebloeyt stonden; oock veel wijngaerden/aerd-besien/roosen ende andere kruy-
den van seer goeden reucke: om ende ontrent het Eyland vonden sy veel zee-ossen
met tanden als oliphanten; dit zijn de Walrusschen voor-noemt: ende zijn vande
ghedaente als volght:

Dan dewijl hy op de selve plaetse spreeckt van seer hooge boomen die op dit Ey-
landt souden groeyen/soo twijfele ick seer ofte hy niet en spreeckt van de Eylan-
den de Ramees ofte Ramea, daer wy hier naer van sullen spreken: want andere
die nu onlangs geweest zijn in die quartierẽ/ getuygen dat het Eylant welck men
nu ghemeynlijck Brion noemt/maer een legue lanck is ende ontrent drie leguen
in't ronde; ende dat daer veel vueren-boomen wassen/ende dat de gront sandigh
ende vruchtbaer is. Hier ontrent leght noch een Eylandeken/welck sy noemen
Isle Blanche, het welck wat kleynder is als Brions Eylandt/doch van ghelijcke
grondt ende gestalte; daer is goede reede. Dese voorschreven Eylanden worden
by andere oock anders ghenoemt/soo dat op de gheleghentheden wel is te letten
om niet d'een voor d'ander te nemen; want Isles des Oiseaux worden oock ghe-
noemt Isles de Aponath by andere; ende Champlain in syn kaerte stelt vier kleyn
Eylandekens die hy Ramees noemt/ende een groot Eylandt by westen de selve/
welck hy noemt Brion, hoewel men uyt het naervolgende sal konnen mercken
dat Brion, soo men het heden-daegs noemt/moet by oosten Ramea legghen. Dit
Eylandt Ramea is begonnen te bevaren ontrent het jaer 1590. Een schip van
S[t] Malo welck derwaerts voer inden jare 1591. wert in't weder-komen van de
Engelsche ghenomen; syn voyagie heeft M[r] Hackluydt in syn Engelsche voya-
gien in ghevoeght/welck wy hier in't korte sullen verhalen/voor-by-gaende 'tge-
ne tot kennis van dit Eylandt niet en behoort. Sy quamen met haer schip den
sesten May aen Cap de Ray; ende den sevenden aen de Eylanden van Aponath,
welck maer acht leguen was van de haven die sy sochten/sy werden door storm
te rugghe ghehouden/ende hielen wel elf dagen af ende aen; doch quamen eynde-
lijck aen't Eylandt Ramea, ende liepen 'tselve om aen de noordt-west-zijde tot het
ghedeelte van't Eylandt/welck zuydt-oost streckt/ende gheen landt siende na
'twesten/liepen 'tselve om naer 'tnoosten een quart na 'tnoorden ten minsten vijf-
thien leguen, ende vonden wel acht leguen van de wal vijfthien vadem waters/
ende passeerden tusschen het Eylandt Duoron ende 't Eylandt Ramea, tusschen
welcke twee Eylanden een canael gaet by de drie leguen breedt/ende in't midden
heeft men seven/acht ende neghen vadem waters. Het leeghe punt van 't Eylandt
Ramea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Ramea ende 't Eylandt Duoron leggen nooꝛdt-nooꝛdt-ooſt ende zuyt-zuyt-weſt; men moet het leegh punt van Ramea niet te na komen / want een groote legue daer van af is maer dꝛy vadem waters. De haven van 't Eylandt Ramea leght nooꝛt-ooſt ende zuyd-weſt / een quart na 'tooſten eñ weſten; ende om daer in te loopen / moet mẽ hem een legue van de wal houden; eñ om de haven te beter te kennen / ſtaet te noteren dat naer 'tooſt-nooꝛt-ooſten ſeker hooge landen leggen die in't aenkomen ſchijnen van verre al Eylanden te weſen / ende komende aen de zuydt-weſt-zijde ſiet men een bergh in dꝛyen verdeelt / welck is recht binnen de haven gelegen : oock ſult ghy tot meerder teecken een Eylandt ſien van ghedaente als een lelie / welck ten minſten ſes leguen is van de haven; ende dit Eylandt ende de haven / legghen nooꝛdt-ooſt ende zuydt-weſt een quart tot de nooꝛdt ende zuydt van den anderen; op dit Eylandeken is goede Puym-ſteen om viſch op te dꝛoogen : maer naer 'tweſten is een ſeer frape landouwe; ende daer is een banck daer niet over een vadem waters op is / welck daer vooꝛ leght de lenghte van een cabel; van't vooꝛ-ſchꝛeven Eylandt aen 'tvaſte landt ſtreckt de kuſte ooſt ende weſt / ende ſult een foꝛeeſt ofte boſſchagie ſien / welck ooſt-waerts ſtreckt: de ooſt Cape is groot ende roodt aen de zee / ende woꝛt ghenoemt Cape du Chapt. Al deſe kuſte moet met booten ende niet met ſchepen bevaren woꝛden / dooꝛ dien het daer ſoo dꝛoogh is / want by naer anderhalf legue van Cape du Chapt en is niet over twee vadem waters. Van Iſle Blanche ſtreckt de kuſte dꝛy leguen naer 'tweſten / tot een rievier / daer in 'tſaepſoen / welck is in April, May ende Iunio, menichte van Walruſſen zijn te vanghen : van daer loopt de kuſte weſt een quart van't nooꝛdt-weſten; tot het Eylandt Huy ghenoemt / welck is twintich leguen in't om-gaen / ende is als 'tſcherp van een mes / daer is noch hout noch gras op / de Walruſſen komen daer op / dan zijn daer quaet om te vangen. Van daer keert de kuſte naer't nooꝛt weſten ende nooꝛt-nooꝛt-weſten. Dit Eyland naer't ſeggen van deſe Francoyſen leght op de hooghte van 47 graden achter het Eylandt van Terreneuf ontrent vijftich leguen van de Grand Baye : ende is over de twintich leguen in't ronde / ende een ghedeelte daer van is niet dan blacke ſanden / ende dꝛooghten / daer de Walruſſen op komen om te genereren: de Wilden die aen 'tvaſte lande woonen noemen dit Eyland Menquit. De Engelſche op't rapoꝛt van deſe Francoyſen hebben daer naer twee ofte dꝛy voyagien derwaerts ghedaen / doch met kleyne vooꝛſpoet; noemen de pꝛincipaelſte haven Halabolina; ende daer is een andere noch dicht by. Dus veel van dit Eylandt Ramea.

Het ſevende Capittel.

Van't vaſte landt by noorden Terreneuf, ſtreckende naer de Rievier van Canada: ende weſt-Kuſte van Terreneuf, ende de aen-legghende Eylanden.

IN't derde Capittel hebben wy de kuſte van 't Eylandt Terreneuf, van Cape de Raze vervolght langhs de kuſte ſiende naer 'tooſten / tot aen Cape de grat welck is 'tnooꝛdelijckſte punt van't Eyland: Om nu de kuſte van't vaſte landt by nooꝛden 'tſelve Eylandt ghelegen aen de Golfo van Sr Laurens mede te beſchꝛijven / en vinden wy gheen beter leydtſ-man als Iaques Quartier, die de ſelve eerſt heeft bevaren ende ontdeckt in den jare 1534. uyt welckes voyagie wy hier vervolgens ſullen nemen 'tgene tot ons pꝛopooſt is dienende. 'Tis wel ſoo dat daer dooꝛ ſal aen-gheroert woꝛden de weſt-zijde van Terreneuf, ende de ander Eylanden / doch dewijl hy die ander namen by wijlen geeft / als daer die nu by bekent zijn / ſoo en ſal't niet ondienſtich zijn 'tſelve hier te ghedencken. Tuſſchen Cape du grad, aen't Eylandt van Terreneuf, en 'tvaſte landt (als ghedocht woꝛt) van America, leght een Strate ofte dooꝛ-tocht / die ſy noemen Golfo de Chaſteaux, ende oock Baye de Chaſteaux: Scheydende van Cape du grat ende de Golfo in-

barende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

varende w. ende by n. aen / heeft men aen de rechter handt 2 Eylanden/d'een 3 eñ
d'ander 7 (min oft meer) leguen verscheyden van 'tpunt voorschreven; is vlack
ende leegh landt/ende schijnt veel eer een gedeelte te wesen van 'tvaste landt; Quar-
tier noemde het Isle St Catherine, naer't oosten ist een quart van een mijl droogh
ende vuyle grondt: Dit Eylandt en Port de Chasteaux leggen n.n.o. ende z.z.w.
15 leguen van den anderen: Van port de Chasteaux tot port de Gouttes, welck is
aen de noort-zijde van de Golfo, welck streckt o. n. o. ende w. z. w. zijn 12 leguen
en een half; ende van daer tot port de Balances twee leguen, van port de Balances
tot blanc Sablon zijn 25 leguen w. z. w. aen de z. w. zijde van Blanc Sablon d. p
leguen af/ leght een sandt boven water / als een boot / daer men hem voor moet
wachten. Blanc Sablon is een plaetse daer geen beschut en is voor de z. noch z. o.
wint. Maer naer't z. w. van deselve reede leggen twee Eylandekens/ waer van
het eene wordt ghenaemt Brest, ende d'ander Isle des Oyseaux, daer menichte van
gevogelt op is/onder andere ravens die een roode beck ende roode beenen hebben/
ende maken haer nesten onder d'aerde als de conijnen. Daer aen volght een punt
landts ontrent een legue van Blanc Sablon, voor by 'tselve is een haven ende pas-
sagie diese noemen les Llettes, die beter is als blanc Sablon: ende hier valt goede
visscherije. Van dese haven tot de haven port de Brest zijn 10 leguen (l'Escarbot
seght 18) ende is gelegen op de hooghte van 51 graden/ ende 65 minuten: Tus-
schen beyden dese plaetsen zijn seer veel Eylanden ende de haven Brest is selfs in
een Eylandt/ende daer liggen noch meer Eylandekens by westen Port de Brest,
wel 10 leguen geduerende. Aen't eynde van dese Eylandekens leght een goede
haven / die hy noemde Port S[t] Anthoine, ende een oft twee leguen voorder aen de
z. w. kuste is een rievier daer goede haven is/ die sy noemden Port S[t] Servain, ende
een legue voorder naer't z. w. van dese haven ende rievier is een kleyn Eylande-
ken rondt als een oven / om-ringt van andere kleynder Eylandekens. Twee
leguen voorder is een ander rievier / daer veel salms is te vanghen / noemde die
Fleuve de St Iaques. Een legue voorder naer't w. is een haven/ welck sy noemden
Port de Iaques Quartier, is een van de beste havens van de werelt / soo Quartier
getuyght: maer van't landt seght hy dat het gantsch niet en deucht/en niet en is dan
klippen/eñ een rechte wildernisse al de noord-kuste langs. Van de haven van Brest
naer 'tzuyden tot Cap double zijn 20 leguen, ende 'tlandt streckt n. o. ende z. w.
van daer varende langhs de kuste z. w. een quart naer't zuyden ontrent 35 leguen
van de Cape voorschreven / sietmen seer hooghe berghen / welck hy noemde les
Montagnes de Cabannes; de berghen zijn ghehackelt ende ghebroken / ende naer
zee toe legghender noch andere die leegher zijn: daer aen volgt Cap Pointu, welck
een kape is die boven plat is / ende naer zee toe eyndicht sy met een scherp punt;
aende noordt-zijde van dese kape leght een vlack Eylandeken. Ontrent 37 le-
guen (l'Escarbot segt 30) van daer naer't z. w. leggen eenighe ronde Eylandekens
als duyf-huysen / de welcke hy daerom noemde les Colombaires. Dese Eylan-
den leggen in een baye/diese noemen Golfo S[t] Iulian: 7 leguen naer het zuyden ten
westen is ghelegen Cap Royal; ende naer 'twest-zuydt-westen van Cap Royal is
noch een ander kape onder al ghebroken / ende boven rondt / welck sy noemen
Cap du Laict; een half mijle van daer naer 'tnoorden leght een leegh Eylandt.
Twee leguen van Cap Royal heeft men grondt op 20 vadem/ ende daer is een ex-
traordinaire goeden cabeljauw-banck. Tusschen dese twee kapen legghen seer
leeghe landen / ende daer is een diepe zee/ ende eenighe kleyne Eylanden daer in;
dese Golfo leght op de 48 graden ende een half noorder breedte. Vijf-en-der-
tich leguen van Cap Royal naer't zuydt-westen / is ghelegen Cape S[t] Iehan.
Van dese kapen zeylden sy noordt-west ten westen ontrent seven leguen, ende
daer naer zuydt-oost ontrent vijfthien leguen, ende quamen aen dry Eylande-
kens die soo steyl waren als mueren; door de menichte van ghevoghelte die daer
op was / noemden sy die Isles de Margaux. Vijf leguen van de selve Eylanden

west aen leght het Eylandt Brion: Ende vier leguen naer't west-zuydt-westen
leght het vaste landt/welck schijnt een Eylandt te wesen om-ringt met kleyne Ey=
landekens van swart sandt: (is in der daet een Eylandt/welck wy hier voren heb=
ben ghenoemt 't Eylandt van Cap Breton: oft wel 't Eylandt van Ramea, soo
dat de volghende plaetsen by Quartier gheobserveert/schijnen te behooren tot de
noordt-zijde van een van die twee voorsz. Eylanden) daer is een fraye kape/ diese
noemden Cap Dauphin: van dese kape tot een ander kape/diese noemden Cap de
St Pierre, streckt het landt meest west-zuydt-west/ende is al leegh landt/ende daer
leght ghelijck een kade voor van wit sandt/ ende daer over siet men moerassen en
poelen/ende tusschen beyden leght noch een ander kape van roodt sandt/ ende
hackeligh/ van welcke kape naer't zuydt-westen vijf leguen een ander Eylandt
leght seer hoogh en puntigh/welck sy noemen Alezay. Van Cap de St Pierre tot
het vaste landt zijn ontrent veertich leguen; 't vaste landt streckt daer zuydt-zuydt-
oost/ende noordt-noordt-west/tot een fraye kape ghenaemt Cap d'Orleans: Al
't landt is vlack ende leegh/ seer schoon om aen-sien; vol van boomen ende wey=
den: dan daer en zijn gheen goede havenen/ door de vlackten ende sanden: von=
den daer een rievierken/ welck sy noemden Fleuve des Barques, door dien sy daer
van verre eenighe Wilden met barcken saghen over-setten: voorts hebt ghy aen
deselve kuste Cap de Sauvages, seven leguen van Cap d'Orleans naer't noordt
ten oosten: aen de noordt-zijde van dese kape ontrent een half legue af leght een rif
van steen dat seer periculeus is; eenighe neghen ofte thien mijlen in't ronde is al
leegh landt ende een vlacke kuste/tot een kape naer't noorden/ ende sy noemden dit
Golfe St Lunaire; ontrent die kape naer't noorden is het soo vlack dat wel een
legue van't landt gheen vadem waters en is; naer't noordt-oosten van de voor=
noemde kape ontrent seven oft acht leguen is een ander kape/tusschen welcke bey=
de is een Golfe hebbende de forme van een Triangel; dese Golfe is omringt van
sanden ende vlackten voor thien leguen, ende daer en is maer twee vadem waters;
van dese kape tot de bancke van de andere/zijn vijfthien leguen. Van dese kapen
voorder leght een ander landt: welck streckt noordt ten oosten/ende tusschen dit
hoogher landt ende 't leege landt voorsz. is een Golfo wel 15 leguen breedt/ende
op plaetsen 55 vademen diep/ streckende oost-noord-oost ende west-zuydt-west.
'T landt dat aen de zuydt-zijde leght is vlack: ende heeft seer goeden bodem/ vol
schoone boomen: aen de noordt-zijde is het berghachtich ende hoogh landt/ al vol
bosschagie. 'T midden van dese baye leght op seven-en-veertich graden en een half/
noorder breedte: De zuydt-kape noemden sy Cap d'esperance: aen de noordt-zij=
de is een kleyn haven ghenaemt St Martin, daer gheen beschut en is teghen de zuy=
de wint: Quartier noemde dese baye Golfe de Chaleur. Van St Martin tot Cap
du Pre zijn ontrent achthien leguen oostwaert; ontrent dese kape is seer diep wa=
ter: Vijf oft ses leguen van Cap du Pre is een rieviere diep te landtwaert in loo=
pende/ daer veel Wilden plachten te woonen: een arm volcxken/ hoewel het seer
goet ende vruchtbaer landt is daer sy in woonen: binnen de rievier is een haven:
van de mondt van de rieviere heeft het landt een bocht als een halfmaen: ende
streckt zuydt-oost ende noordt-west tot een ander kape/ende van daer keert de ku=
ste haer naer't oosten by de sesthien leguen, ende van daer weder noordtwaert op:
Is al vlack ende open landt met weynich gheboomte. De kape is ghenaemt St
Louis op de negen-en-veertich graden en een half noordelijcker breedte. Van Cap
St Louis, tot Cape Montmorenci zijn vijfthien leguen meest zuydt ende noordt;
ende van Cape Montmorenci keert de kuste naer't noordt-westen; ontrent drie
leguen van de kape en heeft men gheen grondt met een lijn van 150. vademen.
Dese gheleghentheydt van landen is ghenomen uyt de eerste voyagie van Iaques
Quartier.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het achtste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de kuste aen de noordt-zijde van de Golfe St Laurens, ende de gheleghentheden daer ontrent.

IN't voor-gaende Capittel hebben wy de gheleghentheyt van de kuste ende lan-
den gheleghen aen de oost / zuydt / ende west-zijde van de Golfe St Laurens be-
schreven uyt de eerste voyagie van Iaques Quartier; wy sullen nu insghelijcks
de kuste by noorden de selve Golfo, uyt syn tweede voyagie beschrijven. Van
Golfo de Chasteaux tot twee Eylanden die sy noemden Isles St Guillaume, on-
trent twintich leguen verscheyden van de haven van Brest, streckt de kuste oost
ende west / noordt-oost ende zuydt-west / ende tusschen beyde zijn eenighe barre
Eylandekens / meest steen / sonder eenigh gheboomte. Twalf leguen ende een
half voorder naer 'twesten legghen de Eylanden van Sainte Marthe, ende tusschen
beyden is een groote baye naer 'tnoorden streckende/ al vol kleyne Eylandekens
ende havenen; van dese Eylanden van St Marthe een legue ende een half in zee
leght een dangereuse drooghte met dry ofte vier scherpe klippen in't midden; vijf-
thien leguen voorder legghen Isles St Germain, van welcke ontrent dry leguen
naer 'tzuydt-oosten leght een ander seer periculeuse drooghte: ende tusschen beyde
de Eylanden van St Marthe ende St Germain legt een bancke by de 2 leguen lanck
daer maer 4 vadem waters op en is. Van de kape van de Eylanden van St Ger-
main voortwaert streckt de kuste oost ende west/een weynigh zuydelijck ende noor-
delijck/ende is al vol Eylandekens/ sanden ende drooghten/ een seer dangereuse
kuste / ende is by de seventhien leguen en een half lanck van de voorsz. Eylanden
af tot een seker schoon leegh landt / vol boomen/ al sandt-strandt sonder havenen/
tot by Cape Tiennot, ontrent seven leguen van de leste Eylanden naer 'tnoordt-
westen: Seven leguen en een half voorder naer 'twest-noordt-westen is een kley-
ne / doch goede haven / die sy noemden le Havre St Nicolas. Twintich leguen
van dese haven naer't zuydt-zuydt-westen leght de Cape de Rabast. Ontrent
thien leguen van dese kape naer't noorden is een schoone groote baye vol Eylan-
dekens / goet in-komen / ende een bequame reede / beschut meest voor alle winden:
is te kennen by een groot Eylandt/ welck als een hooft-landt uyt-steeckt boven
d'ander Eylanden/ende over 'tlandt sietmen een bergh die de figuere heeft van een
koren-tasch/ sy noemden dese Baye St Laurens. Van dese baye ontrent 25 leguen
leght het Eylandt / welck hy noemde Isle de l'Assumtion; ende de strate tusschen
het Eylandt / ende de zuydt-kuste van't vaste landt noemden sy Destroit de S^t
Pierre; dry leguen van't Eylandt is het wel hondert vademen diep: de kuste van
de baye St Laurens voorwaerts streckt zuydt-zuydt-west ende noord-noord-oost/
en is seer hoogh landt; ende by de selve legghen 7 seer hooghe Eylanden / die sy
noemden les sept Isles rondes, ontrent dry oft vier leguen van de kuste/ende van
daer voorts hebt ghy leegh landt vol van schoone boomen / ende een fraey rievier/
van daer is een vlacke kuste besmet met sanden ende ondiepten.

Het neghende Capittel.

Pertinente beschrijvinghe van de kuste rondtom een goet deel van de Golfo St Laurens, by IEAN ALFONSE die Stier-man was van Mr de ROBERVAL op syn voyagie.

BElles Isles legghen op de een-en-vijftich graden ende twee derde noorder breed-
te / thien leguen van Carpunt verscheyden noordt-noordt-west ende zuydt-
zuydt-oost. Carpunt leght op twee-en-vijftich graden. Van Belle Isle tot de
Grand bay is seven leguen n. o. ende z. w. het middenste van de Grand baye
legt op twee-en-vijftigh grad. ende een half/ ende aen de noordt-zijde is een klippe/

ende

ende een half legue van 't Eylandt recht over Carpunt naer 't oosten een kleyn
vlack Eylandeken/ ende aen de noordt-zijde een platte rodtse / welck ghy uyt de
haven van Carpunt komende aen stier-boort moet laten/ ende twee ofte dry Ey-
landekens aen bagh-boordt; ende uyt-komende by de noordt-oost-zijde / ende
loopende langhs de wal west-waert aen / hebt ghy een vlackte aen u stier-boordt
zijde: soo dat best is de noordt-zijde te houden/ om seker klippen te mijden die wel
twee tot dry mijlen in zee strecken. De Grand Baye is in 't inkomen seven leguen
breet/ tot over Baye de Chasteaux, van waer voorwaerts maer vijf leguen breed-
te en is. Van Bell Isle in de mondt van Grand Baye tot Blanc Sablon binnen
in de baye by de noordt-kuste zijn dertich leguen n. o. ende z. w. by Blanc Sablon
is de baye acht leguen wijdt: ende 'tlandt aen de zuyt-zijde is al leegh landt; maer
aen de noordt-zijde ist redelijck hooch. Blanc Sablon leght op een-en-vijftich grad.
ende twee derde: dit Eylandt ende de Eylanden de la Damoiselle leggen o. n. o.
ende w. z. w. verscheyden ses-en-dertich leguen; dese Eylanden legghen op de 50
graden ende dry vierde: hier is een goede haven/ daer men in komt nevens een
hooghe kape die naer 't noordt-oosten streckt/ ende men mach daer anckeren in 10
vademen waters/ ontrent twee kabels lengte achter den hoeck. Van dese Eylan-
den tot Terra nova en is de zee niet over de 36 leg. breet/ door dien Terra nova tot
Cap Breton toe/ maer n. n. o. eñ z. z. w. en streckt. Tusschen beyden Blanc Sablon
ende de Eylanden de la Damoiselle zijn meer eylanden ende goede havenen: Isles
de Damoiselle ende Cape Tiennot zijn o. n. o. wel soo noord-oostlijck/ eñ w. z. w.
van den anderen verscheyden achthien leguen. Cape Tiennot legt op 50 graden
ende een quart; daer is de zee op haer breedtste/ te weten tot Cape Breton seventich
leguen. Tusschen beyden Isla de la Damoiselle ende Cape Tiennot zijn noch ses
oft seven eylandekens; ende ontrent vijf oft ses leguen van Cape Tiennot legt een
gesoncken eylandt in zee/ welck periculeus is voor schepen: dese kape ende 't mid-
den van Isle d'Ascension zijn n. n. o. ende z. z. w. verscheyden 22 leg. ende van dese
kape tot het noordt-west eynde van Isle d' Ascension zijn o. ten n. ende w. ten z. 34
leg. Sept Isles liggen op 50 graden ende een half noorder breedte / aen de noordt-
zijde/ 24 leguen van 't Eylandt Ascension o. z. o. ende w. n. w. eñ 35 leguen van
Cap de Ognedoc (ofte Hongnedo, als andere die noemen) n. n. w. ende z. z. o.
Van Sept Isles tot Cape de monts de nostre Dame zijn 25 leguen z. ende n./ van
hier begint het water nauwer te worden. Sept Isles ende punt d'Ongear leggen 15
leguen n. o. ende z. w. van den anderen; ende tusschen beyden zijn eenighe kleyne
Eylanden: van punte d'Ongear tot monts de nostre Dame, welck zijn aen de
over-zijde/ is thien leguen wijdte z. ende n. 'T punt van Ongear en de rieviere de
Caen zijn o. ende w. twaelf leguen verscheyden. 'T punt d'Ongear leght op ne-
ghen-en-veertich graden en een vierendeel. Rieviere de Caen ende Isle de la Ra-
quelle leggen n. o. ende z. w. twaelf leguen van den anderen. Dit Eylant is ge-
legen op acht-en-veertich graden ende twee derde: is een leegh eylandt/ ende leght
naer aen de zuydt-kuste dicht by een hooghe kape / welck wort ghenoemt Cape de
Marbre; daer en is gheen perijckel/ ende de schepen mogen tusschen beyden door
zeylen: 'tis daer een legue breet van 't Eylandt tot de zuyt-kuste/ ende ontrent vier
leguen tot de noordt-kuste. Van Isle de Raquelle tot het begin van Saguenay op
acht-en-veertich graden ende een derde/ zijn veerthien leguen o. n. o. ende w. z. w.
ende tusschen beyden legghen twee kleyne Eylandekens dicht by de noordt-wal.
'T in-komen van Saguenay eñ Isle de Lievres zijn vijf leguen verscheyden n. n. o.
ende z. z. w. Dan hier van sullen wy hier na breeder spreecken: ende nu hier alleen
by voegen tot voltreckinghe van de kuste van 't vaste landt gheleghen rondtom de
Golfo van St Laurens. In de voorgaende Capittelen hebben wy de kuste van
't vaste lant/ leggende by westen de Golfo beschreve tot Golfo de Chaleur, daer aen
volgende is een wel-bekende haven/ die sy noemen Gaspé ofte Gachepé, welck is
een baye by de seven oft acht leguen lanck/ vier leguen breet in 't inkomen/ met een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

rieviere die wel dertich leguen in't landt loopt; op de hooghte van acht-en-veertich graden / ende twee derde noorder breedte; verscheyden van Cape St Laurens se-ventich ofte vijf-en-seventich leguen. Van Gachepé komt men aen baye des Mo-rues, welck by de dry leguen lanck is/ende oock soo veel leguen breedt in't in-ko-men; daer aen volght Isle Percee, welck is ghelijck een rodtse van beyde zijden seer hoogh verheven/ende daer is een gat/door welck men by het hooge water kan varen met sloupen/ende by leegh water gaet men van't Eylandt aen 'tvaste landt over 'tdrooge / alsoo't maer vier oft vijf hondert passen daer van verscheyden is: daer aen volght baye de Chaleur, daer wy hier voren van ghesproken hebben on-der den naem van Golfo de Chaleur, streckt west-zuydt-west wel tachtentich le-guen binnen 'slandts / ende is in't in-komen wel vijfthien leguen breedt. l'Escar-bot. l.3.c.9.

Het thiende Capittel.

Van 'tEylandt NATISCOTEC ofte ghelijck het nu ghenoemt wordt ASSVMTION; en de rieviere CHICHEDEC.

EEr wy voorder komen tot de beschrijvinghe van de groote rieviere van Cana-da, soo sullen wy al voren hier aen roeren het Eylandt legghende aen't in-ko-men van de selve rieviere / welck de Wilden noemden Natiscotec, ofte als l'Escar-bot daer van schrijft / Anticosti; ende Iaques Quartier heeft het gegeven den naem van Isle d'Assumption, hoewel Iean Alfonse hier voren verhaelt/ tselve noemt d'As-cension; hy beschrijft het in volghende maniere. Het Eylandt van Ascension is kraep/ en heeft een schoone vlacke gront / (sonder eenige bergen) staende op witte klippen van albaster / gantsch bedect met boomen van alderley slach tot de zee-strandt toe; daer houden hen veel wilde dieren / als beyren / lossen / ysere verckens. Van't zuydt-oost-eynde van dit Eylandt/ tot aen de in-komste van de Golfo by Cape Breton, zijn maer 50 leguen. Het noordt-west-eynde van 't Eylandt ende Cape de monts de nostre Dame, welck is gelegen aen't 'tvaste landt naer 'tzuyden/ legghen o. n. o. ende w. z. w. 15 leguen van den anderen: ende 'tzuydt-oost-eynde van 't Eylandt / ende dese kapen legghen oost ende west van den anderen 15 le-guen. De seven Eylanden/ welck sy noemen les sept Isles gelegen aen de noordt-zijde van 'tvaste landt / legghen o. z. o. ende w. n. w. 24 leguen van dit Eylandt. Van de baye St George aen 't Eylandt van Terra nova, naer de observatie van de Engelsche tot aen 'toostelijckste eynde van dit Eylandt zijn ontrent vier-en-veertich leguen: ende dit eynde is gelegen op de hooghte van 49. graden by noor-den de linie. Daer is goet anckeren in achthien vadem waters / schoon wit sandt; ende daer werdt seer groote ende schoone cabeljau ghevanghen: men houdt dat de walvisschen die doodtlijck gewondt zijn onder de west-kuste van Terra nova her-waerts haer retraitte nemen/ende hier dickwils doot werden gevonden. De En-gelschen die hier aen landt waren in den jare 1594. ghetuyghen mede dat daer op't landt seer schoone vueren-boomen wassen / ende dat daer menichte is van ghevo-gelte /soo van dat hem op't landt houdt/ als water-vogelen / ende dat sy veel voet-stappen van dieren in't landt gewaer werden. Twaelf leguen naer't zuyden van het oostelijckste eynde van dit Eylandt leght het Eylandt Penguin. Tegen over het Eyland de Assumtion, ofte het westelijcke gedeelte van 'tselve aen 'tvaste land/ op de noordt-kuste van 'tselve landt is gelegen een rieviere/de welcke Iaques Quar-tier ontdeckte in syn tweede voyagie / welcke rieviere daer naer de naem heeft be-houden van Cheschedech: de selve Quartier getuygt dat van de seven Eylanden/ welck hy noemde les sept Isles, begint een leegh landt/ vol van schoon gheboom-te / van welck in zee af-strecken diversche bancken van sandt / de sommighe wel twee leguen van 'tlandt / die seer dangereus zijn /, ende met leegh water droogh loopen; dese landen strecken by de thien leguen, ende daer aen naer het oosten is de rieviere / welck is van versch water soo sterck af-loopende in zee / dat men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

het versch water wel een legue van 'tlandt ghewaer wordt / soo soet als fonteyn-water: Quartier voer in de selve rieviere met barcken / ende bevondt in de mondt wel ander-half vadem waters: in de selve rieviere is menichte van zee-peerden die men noemt Hippopotamos, hebben de ghelijckenis van een peerdt / komen des nachts aen landt / ende daeghs loopense in zee. Aen de selve noordt-zijde van

l'Eſcarbot.

'tvaste landt heeft men een in-ham op een-en-vijftich graden / ende ettelijcke minuten / welck een quade reede heeft door de bancken ende klippen / die daer zijn: van daer komt men langhs de selve kuste aen Rieviere de Ste Marguerite, daer met 'thooge water dry vadem waters is / ende met 'tleege ander-half / streckt tamelijck verre in 't landt / ende aen 't in-komen leght een sandt-banck / daer met leegh water een half vadem waters op blijft. Naer dat men sien kan / soo heeft dese rievier naer 't oosten een val wel vijftich oft sestich vadem hoogh / daer 'tmeeste water van her-komt. Al dese kuste naer 't oosten is drift-zandt / ende ontrent een halve legue van de rieviere voorschreven is een punt / welck een halve legue in zee streckt / ende aen de west-zijde leght een kleyn Eylandeken. Dese gelegentheyt is op de hooghte van vijftich graden. Alle 'tlandt is seer slecht ende vol vueren-boomen; een weynich verheven / doch niet soo hoogh als 'tland dat aen de over-zijde vande rievier leght. Dry leguen voorder is een ander rievier die meest van klippen besloten is / schijnt anders een groote rievier te wesen: acht leguen voorder is een punt landts welck ander-half legue uyt-steeckt / ende men heeft maer ander half vadem waters; maer vier leguen voorder is noch een ander punt daer waters genoegh is: al die kuste is leegh landt ende sandt-strandt. Vier leguen voorder is een ander in-ham / daer een rieviere in komt / daer veel scheepen in moghen komen / vande west-zijde heeft een leegh punt / welck wel een legue in zee streckt; dit is wel de beste haven die men aen dese gantsche noordt-kuste vindt; doch het is ghevaerlijck langhs dese kuste te zeylen om de vlackten ende sandt-bancken / die wel twee leguen door-gaens in zee steecken. Ses leguen voorder naer 'twesten is een baye daer een sandt-Eylandt leght; dese baye barnt seer / uyt ghenomen aen de oost-zijde / daer by de vier vadem waters magh wesen. Vijf leguen van daer is weder een punt / dat een halve legue uyt-steeckt / ende daer aen dry leguen voorder een ander punt / ende tusschen beyden een in-ham / daer 't seer barnt ende weynigh waters is. Twee leguen verder is een strandt ofte reede daer een goede haven is / ende een kleyn rievierken / met dry Eylandekens / daer de schepen haer konnen berghen. Dry leguen van daer is een sandt-pundt / welck ontrent een legue uyt-steeckt / ende aen 't eynde leght een kleyn Eylandeken. Voorts varende naer Leſquemin ghemoet men twee leeghe Eylandekens / ende aen 't landt een kleyne rodtse. Dese Eylandekens ligghen ontrent een halve legue van Leſquemin, welck een seer quade haven is / met klippen om-ringht / ende droogh by het leeghe water / ende men loopt daer in achter een kleyn punt van rodtsen / daer maer een schip teffens in magh: een weynigh hoogher is een rieviere die wat te landt-waert in loopt; dit is een plaetse daer de Baſques komen walvisch vanghen; dan de haven en deucht gantsch niet; ende van daer komt men te Tadouſſac. Alle het boven-gheschreven landt is vlack aen de kuste / ende binnen s'landts ist seer hoogh; en is nerghens naer soo playsant ofte vruchtbaer als 'tlandt aen de over-zijde vande rievier / hoewel het veel leegher is.

C A N A D A.

Het elfde Capittel.

Beſchrijvinghe vande Haven van Tadouſſac, ende de groote Rieviere van SAGVENAY.

Voyagie de Champl.

IN 't vervolgh van de noordt kuste van 'tvaste landt zijn wy gekomen in 't voorgaende Capittel tot de haven van Tadouſſac, de welcke Mr Champlain beschrijft als volght. Den derden Iunij arriveerden wy voor Tadouſſac, van Gaſpé

tachten-

tachtentich oft neghentich leguen verscheyden / ende lieten 'tancker vallen op de
reede van de voorsz. haven / een legue daer van / welck is ghelijck een in bocht aen 't
begin van de rieviere Saguenay, daer een vreemt ghetije valt om syn snelligh=
heydt / ende daer vallen seer stercke winden / welcke groote koude ende vorst by win=
len veroorsaken. De haven is kleyn / soo dat daer niet over de 20 schepen kon=
nen rijden; daer is anders waters ghenoegh / ende is beschut van de rieviere Sa-
guenay, ende een kleyn Eylandeken van klippen by naer af-ghesneden van de
zee; de reste zijn seer hooghe bergen / daer weynigh aerde op is / meest rodtsen ende
landen met gheboomte bekleedt van vueren houdt; ontrent de haven is een kley=
ne poel / omringht van berghen die vol gheboomte staen. Aen 't in-komen van
de haven zijn twee punten landts / het eene aen de zuydt-west-zijde / by naer een le-
gue in zee streckende / welck men noemt Point St Matthieu, ofte oock anders Point
aux Allovettes; d'ander aen de noordt-oost-zijde een quart van een legue uyt-
stekende / welck sy noemen Point de toutes les Diables, door het groot ghevaer
welck daer is. De zuydt-zuydt-ooste wint waeyt vlack in de haven / doch en is
niet te vreesen; maer wel die van Saguenay af komt. Beyde dese punten loopen
droogh met het leegh water: binnen in de haven is thien / twaelf ende oock ach=
thien ende twintich vadem waters; in 't binnenste van de haven komt een beke
uyt de voorschreven poel ofte lack: welck noch een ander uyt-wateringhe ofte lo=
singhe heeft in de rieviere Saguenay; dese twee uytwateringhen snijden ghelijck een
Eylandt af van 'tvaste landt / op 't welcke de Wilde ghewoon zijn haer hutten op
te slaen / wanneer sy van binnen s'landts af komen om met de schepen in pelte=
rije te handelen.

De rieviere Saguenay is een seer schoone rieviere / ende van onge'oostijcke diepte /
hebbende in sommighe plaetsen hondert-en-vijftich tot twee-hondert vademen
waters; by de vijftich leguen de rieviere op naer 't noordt-noordt westen is een
groote af val ende stortinge van water / vallende van een seer hooge plaetse met een
groote snellicheyt. In de rieviere legghen sekere woeste Eylandekens / wesende
niet dan klippen met vueren-boomen ende heesters bekledet; de rieviere is in 't in-
komen een vierendeel van een legue breedt / en binnenwaerts op sommige streken
een half legue, ende daer komt soo harden stroom af / dat het water wel drie vierde
parten ghewassen is / datter noch ebbe af komt. Al 'tlandt daer om her en zijn
niet dan berghen ende rodtsen / de meesten deel met boomen bewassen / een seer
onaenghenaem landt / soo wel aen d'een zijde van de rieviere als aen d'andere; in
der daet niet dan wildernissen / daer men niet en vint dan kleyne vogelkens / ende
in de somer eenigh water-ghevoghelte; uyt oorsaeck dat het daer doorgaens seer
koudt is. Dese rieviere komt uyt het noordt-westen. De Wilden die te Tadous-
sac komen handelen / verhalen veel wonders van dese rieviere / ende dat men de
selve eenige dagh-reysen op varende / ende diversche van die vallen ende lacken
passerende / eyndelijck komt aen een plaetse / daer men de groote noordt-zee in 't
ghesichte krijght / dan alsoo dierghelijcke verhalen van de Wilden ghemeynlijck
onseker gaen / ende deses rieviers gheleghentheydt voorder op niet naerder en is
onder vonden / soo sullen wy het hier by laten berusten / ende voort-varen tot de
beschrijvinghe van de groote rieviere van Canada, ende andere kleynder die daer
in vallen.

Het twaelfde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van het ghedeelte van de groote Rieviere van St Lavrens, ofte van Canada tot het punt van Qvebecq toe.

DEse groote ende vermaerde rieviere wordt by diversche schrijvers verscheyden
namen ghegeven: eenighe noemen die Rieviere de Canada, eenighe R. de
Hochelaga, andere Rieviere de St Laurens: dese is eerst ontdeckt gheweest by

Iaques Quartier op syn tweede voyagie in den jare 1535. Sy neemt haer eynde
by westen 't Eylandt Anticosti oft de l'Assumtion tusschen 'thooghe gheberghte
van Hongnedo, ende de seven Eylanden daer wy voor desen van hebben ghe-
sproken; al waer sy 35 oft 40 leguen breet is naert schrijven van Quartier; ende
is in't midden wel 200 vademen diep: de meeste diepte en sekerste vaert is langs de
zuydt-kuste. Aen beyde zijden van de rieviere is seer fraey ende vruchtbaer landt;
ende verre over 'tleeghe landt siet men eenighe berghen / van de welcke vele rie-
vierkens vlieten in de groote rieviere: al dat landt is bedeckt met gheboomte van
alderley soorten / ende seer veel wilde wijngaerden. Dese rieviere is seer visch-rijck
van alderley visschen / soo dat het te verwonderen is / want van't beghin van de
rieviere tot den eynde toe / vint men op diversche saysoenen by naer alle soorten
van zee ende riever-visschen. Iaques Quartier beschrijft een sonderlinghe visch /
die hy daer vondt; was van de groote van een bruyn-visch / doch soo wit als
sneeuw / hebbende 'thooft ghelijck een hase; de Wilden noemen die Adhothuys;
daer is groote menichte van dese visschen een weynig by westen de rieviere Sague-
nay; al waer 'twater begint versch te worden. Op dese rieviere leggen veel kleyne
Eylanden / en daer zijn veel havenen ende bayen: Ses leguen van de haven van
Tadoussac, (by de welcke wy het in't voor-gaende Capittel hebben gelaten /) leghe
een Eylandeken welck sy noemen Isle aux Lievres, om dat soo veel van die vis-
schen haer daer ontrent houden / die 'thooft hebben als een hase; legt 2 leguen van
de noordt-wal / ende by naer vier leguen van de zuydt-wal: by 't Eylandt is goe-
de ancker-grondt in achthien vadem waters. Daer by aen 'tvaste landt is een rie-
vierken welck alle ghetijen droogh loopt; welck Champlain noemde Rieviere
aux Salmons, om dat sy daer eenige Salmen vonghen. Drij leguen voorder op de
selve noordt-kuste steeckt een punt uyt / welck sy den naem hebben ghegeven van
Cap Dauphin: ende acht leguen voorder is een ander punt / welck sy noemen Cap
a l'Aigle, ende tusschen beyden is een groote in-ham / in't binnenste van de welcke
een kleyn rievierken is dat droogh loopt met een ebbe: een legue voorder legt Isle
aux Coudres, soo genoemt by Iaques Quartier om dat sy daer veel haselaren von-
den: naer 'tseggen van Quartier soo soude dit Eylandt drij leguen lanck zijn / ende
twee breedt; dan Champlain segt dat het maer anderhalf legue lanck is; loopt aen
beyde de eynden wat smal af: aen de west-hoeck heeft het weyden / ende eenighe
punten van rodtsen die wat af-steken in de rieviere; aen de zuydt-west-zijde varnt
het seer; 't Eylandt is even wel seer playsant / van wegen 'tgeboomte dat daer wast /
ende leght verscheyden van de noordt-wal een halve legue, alwaer een kleyne rie-
vier is / welck vry al verre in't landt streckt; welcke Champlain noemt Reviere du
Goufre, door dien het tusschen 'tlandt ende 't Eylandt geweldigh diep is / ende men
daer een continuele rabelingh van getije heeft / oock alst stil is; anders is het rievier-
ken vlack / ende heeft eenige klippen in de mondt ende rondtom. Vijf leguen voor-
der heeft men aen de selve zijde Cap de tourmente, welck Champlain soo noemde
om dat met weynigh wints daer seer hol-water gaet. Het water van de rieviere
begint hier heel versch te wesen. Twee leguen voorder is gelegen Isle d'Orleans
(welck Iaques Quartier in syn tweede voyagie noemde Isle de Bacchus, om dat hy
daer wijngaerden vondt.) Aende zuydt-zijde van 'twelcke legghen vele Eylande-
kens / die vlack zijn / seer lustich met boomen bekleet / ende vol schoone weyden /
daer veel wildts is / van dese Eylandekens zijn eenighe wel twee leguen groot /
de andere een weynigh grooter ofte kleynder. Rontom de selve zijn veel rodtsen
ende gevaerlijcke droogten / ontrent twee leguen van 'tvaste landt naer 'tzuyden.
De gantsche kuste van beyde zijden van Tadoussac af tot Isle d'Orleans, is seer
bergich landt ende slechte grondt / daer niet dan vueren en ander boomen en groe-
yen / ende daer zijn veel klippen / soo dat men daer voorsichtelijck moet varen. Dit
Eyland legt van de kuste van 'tvaste landt by zuyden ander-half legue, ende van
de noort-kuste een halve legue; is by de ses leguen lanck / ende een legue, ende oock
ander-

ander-half legue breedt op sommighe plaetsen. Aen de noordt-zijde is het Eylandt seer lustich van weghen de fraeye weyden ende de boomen/ die daer groeyen/ maer het is seer gevaerlijck daer door te varen om de groote menichte van punten ende klippen/die daer legghen tusschen het vaste landt ende het Eylandt. Van dese plaetse begint het goedt landt aen dese rievier gheleghen ende van de mondt van de selve rievier tot hier toe rekent men hondert en twintich leguen naer tseg. ghen van Champlain. Aen't eynde van't Eylandt op de noordt-kuste van 'tvaste landt is een beke/ komende uyt een lack/ welck wel thien leguen in't landt leght/ ende valt van een hoogte welck wel vijf-en-twintich roeden hoog is/ende boven is het vlack ende schoon landt/ hoewel men binnen 'slandts eenighe hooghe berghen siet wel vijfthien tot twintich leguen verre. Van dit Eylandt tot een plaetse/ die sy noemen Quebecq, heeft men een legue. Alle'tlandt aen de noordt-zijde van Tadouſſac tot by Quebecq, noemen de Francoysen Nouvelle Biſquaye, ende de voor-noemde beke vallende uyt het lack/ noemen sy le grand Saut de Montmorency. Wy hebben tot hier toe meest beschreven de kuste van de noordt-wal van 'tvaste landt/ en sullen hier in't kort mede aen-roeren de zuydt-kuste; aen Gaſpé ofte Gachepé vervolgt een kape/ die sy noemen Cape de Boutonniers, ende voorder naer 'twesten Cap l'Eveſque ende Cap de Chate, waer achter sich verthoont 'thooghe gheberghte/ welck sy noemen les monts de noſtre Dame; ende daer aen volght een rieviere/ die sy noemen Mantanne, welck is een kleyn rievierken by de achthien leguen te landtwaert in streckende; is by de sestich leguen verscheyden van Gaſpé: van de Wilden die daer op woonen/ ghekomen zijnde met haer Canoes tot den oorspronck van de selve rieviere/ draghen haer Canoes een weynigh meer als een legue over landt/ ende komen aen een ander rievier/ die haer afbrenght in de baye de Chaleur, ende drijven soo haren handel. Twintich mijlen van de rieviere Mantanne leght een plaetse/ die sy noemen le Pic, van waer tot Tadouſſac dwers over de rieviere zijn vijfthien leguen; tusschen beyden de Pic ende Mantanne, leght 't Eylandt St Barnabe de zuydt-wal naest. Voorder de rieviere op/ aen de selve zuydt-kuste stelt Champlain in syn kaerte Rieviere de Moy; doch alsoo wy de particuliere gheleghentheden van dese rieviere/ als mede van de andere plaetsen niet en vinden beschreven/ soo sullen wy het hier by laten.

Het derthiende Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de Rieviere van CANADA ende van HOCHELAGA uyt de tweede voyagie van Iaques Quartier.

EEr wy voorts varen tot de beschrijvinge van Quebecq ende de rieviere opwaerts naer de bevindinghe van Champlain, soo sal't niet ondienstigh zijn hier in te voegen uyt de voyagie van Iaques Quartier de ontdeckinghe van de rieviere ende de Provincie van Hochelaga. Iaques Quartier ghekomen zijnde tot het Eylandt/ welck men noemt Iſle d'Orleans, voer van 'twest-eynde van 'tselve Eylandt de rieviere op/ ende vondt daer een bequame haven om syn schepen te berghen/ de welcke hy noemde St Croix: (Champlain is van ghevoelen dat het de selve plaetse is welck men nu noemt Quebecq) ende daer was in die tijdt een woon-plaetse van Wilden/ welck sy noemden Stadaca ofte Stadacona; ende Quartier die maeckte hier een huys om in te over-winteren: ende gheduerende syn verblijven in die plaetse dede hy een voyagie de rieviere op/ de welcke wy hier vervolgens sullen in voegen. Sy maeckten zeyl den neghenthienden Septemb. 1535. ende vonden in't op varen/ 'tlandt aen beyde zijden van de rieviere seer schoon/ vol fraeye boomen van alderley sorten/ oock wijngaerden daer druyven aen waren/ doch kleyn om datse niet ghehavent en worden: oock menichte van wooninghen langhs de rievieren daer de Wilden haer in onthouden/ ende leven meest by de visscherye: ontrent vijf-en-twintich leguen van St Croix, de rieviere op is een

enghte/

enghte/ welck de Wilden noemden Achelaci ofte Hochelay, daer een harde stroom is/ende het isser seer ghevaerlijck van weghen de groote steenen die daer op de gront legghen. Van hier voorts noch neghen daghen op ghevaren zynde/ quamen sy aen een groot lack midden in de rieviere/ ontrent vijf oft ses leguen breedt ende twaelf leguen lanck: daer was door-gaens weynigh meer ofte min als twee vadem waters/ ende aen't eynde maer anderhalf: daer komen in dit lack wel vier oft vijf rievieren loopen/de welcke sekere Eylanden maken; ende ontrent vijfthien leguen hoogher de rieviere op komen sy wederom in een. Van hier tot Hochelaga zijn vijf-en-veertich leguen; de rieviere is hier seer ondiep/ soo dat men daer niet en kan varen dan met barcken. De stadt Hochelaga lagh tusschen de 6 en 7 leguen van de rieviere af in een seer schoone ende wel ghecultiveerde contreye/ alwaer de schoonste eycken-boomen wiessen die men soude konnen sien/ende veel koorn-velden van 'tkoorn van die landen/welck men ordinaris noemt Turcks ofte Bresilisch koorn. De stadt was gheleght in't ronde/ ende met houdt om-walt/ hebbende maer een poorte/ welck met houten staken wordt ghesloten; de houte-wal is boven plat/ ende in maniere van een rampart/ daer men met leeren aen-klom/ ende was voor-sien van steenen ende keyen tot defensie teghen de gheene diese van buyten souden willen bespringhen. In de stadt waren vijftich huysen/ oft daer ontrent/ mede van hout ghetimmert/ lanck by de vijftich passen/ ende vijfthien wijdt/ ghedeckt met schorsen van de boomen; binnen de huysen waren veel kamers/ende in't midden een vuyr-stede; 'tvolck leefden in't gemeyn: haer broodt was van seker koorn/ als voren/ ghemaeckt/ welck sy noemden Caraconny; daer is oock abondantie van erten ende boonen/ meloenen ende comcommers: haer provisie voor de winter was gedrooghde visch/ die sy in voorraet maken te hebben: sy sliepen op de grondt op sekere plancken met beesten huyden beleght: in welcke huyden sy haer oock kleeden. 'Tkostelijckste dat sy hadden was Eſurgny; welck is soo wit als sneeuw; sy vinden het in de rieviere in maniere als volght: als yemant de doot verdient heeft/ oft dat sy yemandt in de oorloghe ghevanghen hebben/soo dooden sy die/ snijden langhe sneden over al de ghevleesde partijen van 'tlichaem; ende worpen 'tlichaem in't water daer dese Eſurgny valt/ ende laten het daer thien oft twaelf uren in legghen/ ende halen het dan weder uyt/ ende vinden dan 'tvoorsz. Eſurgny in de sneden/daer sy pater-nosters van maken/ ende houden het daer voor dat het de kracht heeft om bloet te stelpen. Dit volcxken sorghde nieuwers voor als voor de kost/en kenden gheen rijckdom/ noch en trachten daer niet naer/ bleven in haer landt sonder wijdts ende zijdts te wandelen/ als andere Wilden van die ghewesten doen. Sy hadden onder haer een Koninck die sy noemden Agouhanna; ende droeghen die op haer schouderen: sittende op een groote harten-huydt. Ontrent een legue van de stadt leght eenen hoogen berg/welcke Iaques Quartier noemde Mont Royal, van welckes top men 'tlandt rondtom kan besichtighen veel leguen in't ronde. Quartier verhaelt noch veel dinghen van dit quartier op't rapport van de Wilden/ die wy hier sullen voor by gaen/ door dien't al onsekere dinghen zijn/ te meer om dat sy der Wilden tale niet en verstonden. Quartier besocht noch eenighe andere plaetsen/ ende in den jare 1542. quam in die quartieren als Lieutenant van de Koninck van Vranckrijck de Heer van Roberval, die daer volck brocht ende een Colonie stichte; doch alles wierdt weder verlaten/ ende quam tot niet/ als wy hier naer noch sullen verhalen.

Het veerthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van QVEBECQ, ende voordere ontdeckinghe van de groote Rieviere van CANADA by Mr Champlain.

IN't twaelfde Capittel hebben wy de groote rieviere van Canada ofte St Laurens verbolght tot Quebecq, welck is een punt landts/ welck vol note-boomen stondt/

stondt ten tÿde dat Champlain daer quam/ de welcke daer een woon-plaetse bou-
de voor syn volck: dese plaetse is gheleghen op de hooghte van ses-en-veertich gra-
den ende een derde. 't Landt daer ontrent is seer playsandt/ ende brenght voort
alle soorten van granen; men vint daer by naer alle soorten van boomen/ die men
heeft in de bosschen van Vranckrÿck/ oock veelderley vruchten/ doch wilder als
de onse/ om dat sy niet ghehavent en worden/ als noten/ kerssen/ pruymen/ wÿn-
gaerden/ framboisen/ aerdt-beyen/ende andere kleyne fruyten/ die redelÿck goet
vallen: oock zÿnder veel goede kruyden ende wortelen. In de rieviere valt veel
visch; ende te lande veel wildts. Van de maent van April tot half December heeft
men daer een ghesonde lucht/ maer Ianuarius, Februarius ende Martius, zÿn on-
ghesondt/ ende dan is men daer van 'tscheur-buyck seer ghequelt: de winter duert
ghemeynlÿck tot in April. Van Quebecq voorder de rieviere op/ is de rieviere
somtÿdts een legue somtÿdts anderhalf legue breedt/ ende de landouwe wordt
alschoonder ende schoonder: doch de rieviere is wat ghevaerlÿck aen sommighe
oorden/ van weghen de bancken ende klippen die daer in zÿn/ soo dat men daer
wel voorsichtelÿck moet varen/ ende dickwils moet diepen. Vÿfthien leguen van
Quebecq is een punt welck sy noemen St Croix, al waer eenighe ghelooven dat
Quartier syn winter-plaetse soude gehadt hebben: is een sandt-punt een weynigh
uyt-stekende/ gantsch open voor de noordt-weste wint: daer legghen eenighe
weyden/ die met hoogh water alle ghetÿden onder-loopen: 'tis een dangereuse
passagie van weghen de rodtsen die in de rieviere legghen/ ende hoewel daer een
diep canael is/ soo loopt daer een harde stroom/ soo dat men syn ghetÿe wel moet
waer nemen om dese plaetse te passeren. Neghen leguen voorder komt men aen
een fraeye riebier/ die sy noemen Rieviere St Marie; ende anderhalf legue van
dese rieviere legt een kleyn Eylandt/welck sy noemen Isle St Esloy, ende noch on-
trent 5 leg. voorder komt men aen een grooter rieviere/die sy noemen les trois Rie-
vieres; aen welckes in-komen ses kleyne Eylandekens leggen/ die seer vermake-
lÿck zÿn/ende daer dicht by een lack/welc sy noemen Lac de St Pierre. op de hoogte
van by na 46. graden. Het lack is by de acht leguen lanck ende vier breedt/ eñ daer
is dry ende vier vadem waters; aen de noordt-zÿde is een riebier die by de twintich
leguen in't landt loopt/ die sy noemen Rieviere de St Susanne; ende aen de zuyd-
zÿde zÿnder noch twee/ d'een ghenoemt Rieviere du Point, ende d'ander de Gen-
nes, welcke beyde schoone rievieren zÿn/ ende loopen door seer schoone landouwe.
'T lack is by naer staende water/ende seer visch-rÿck. Aen de noordt-zÿde siet men
wel twaelf oft vÿfthien leguen binnen 'slandts hoogh ende bergich landt. Van
dit lack komt men voorder aen een deel Eylandekens die seer lustigh zÿn/vol boo-
men/wÿngaerden ende wildt. Van daer komt men aen de Rieviere de Yroquois,
welck naer 'tzuyden streckt/ ende is de mondt vier oft vÿf hondert passen breedt/
op de hooghte van vÿf-en-veertich graden/ ende by de dry-en-twintich leguen
van les trois Rievieres voor-noemt. Dese rieviere is van haer beghin tot de eerste
af-val (welck zÿn vÿfthien leguen) al vlack ende aen beyde zÿden met boomen
bekleet; ende tusschen beyden zÿn neghen oft thien schoone Eylandekens; de rie-
vier is op sommighe plaetsen wel een half legue breedt/ ende vol visch: men vint
daer niet minder als vier voet waters. 'T begin van de af-val is ghelÿck een lack/
daer is weynigh waters/ dan even wel loopt het seer snel af/ soo datter gheen mid-
del en is om met een sloupe op te varen; dan met groote moeyte weten de Wilden
die te passeren met hare canoen: ende soo komt men eyndelÿck aen een seer groodt
lack daer veel schoone Eylanden in legghen: hier vanght men menichte van be-
vers: dit lack is naer 'tsegghen van Champlain wel tachtich oft hondert leguen
groot/ ende daer zÿn vier Eylanden die 10/12 ende 15 leguen lanck zÿn; op
den oever van't lack wassen veel schoone boomen/ ende onder andere castanien-
boomen/ die men elders op de rieviere van Canada niet en heeft: daer is veel visch
in't lack/ ende onder andere een soorte/ die sy noemen Chaousaron, welcker eeni-
ghe

ghe wel thien voeten lanck zijn: hebben een lanck backhuys met een dobbel rije van
seer scherpe tanden ; is van de ghedaente als een snoeck / met soo harde schobben/
dat men daer qualijck met een dagghe kan door-steken / grijs van coleur : ver-
slinden alle andere visschen / die in't lack zijn / ende de rievieren ; ende weten de vo-
ghels met een sonderlinghe aerdichept te verrasschen ; begeeft hem tusschen de bie-
sen/ende 'triedt dat aen de kanten wast / ende houdt syn beck boven 'twater heel
stil / soo dat de voghels daer op komen sitten ghelijck op een struyck/ ende hy weet-
se dan soo te vatten by de beenen / ende onder 'twater te trecken. Rontom het selve
lack siet men seer hooghe berghen / waer van die aen de oost-zijde gheleghen meest
met sneeuw bedeckt zijn/ ende aen die zijde woonen de Wilden / die sy noemen de
Yroquois, in seer schoone valleyen / daer schoon koorn wast. Aen de zuydt-zijde
zijn mede hooghe berghen/ doch sonder sneeuw/ daer mede van die selve natie van
volckeren woonen / by een ander kleynder lack / welck ontrent de kuste van No-
renbegue komt te vallen. 'Tgroote lack wordt de naem ghegheven van Lac de
Champlain. Weder-komende in de groote rieviere/ soo komt men aen een val wa-
ters/ welck sy noemen le grand Sault S[t] Louis, is dertich leguen van les trois Rie-
vieres : dese val is ghelijck een lack / ende daer zijn dry ofte vier kleyne Eylande-
kens / ende aen de kant van de rievier seer schoone weyden. Dese val ofte Sault
S[t] Louis is beswaerlijck te passeren / soo dat men ghenootsaeckt is de canoes over
landt te draghen / tot het eynde des selves ; twee leguen voorder de rievier op is
weder een lack by de twaelf leguen groot / daer dry rievieren in komen : de eene
van't westen / daer de volckeren woonen / die men noemt Ochataiguins, welck
van dese Grand Sault S[t] Louis, wel hondert en vijftich leguen de rieviere op woo-
nen: d'ander van't zuyden uyt de Provincie van de Yroquois, de derde van't noor-
den / waer de Algoumequins, ende Nebicerini woonen. In dit lack zijn seer veel
schoone Eylandekens ; ende 'tlandt daer om her is vol bosschagien : dese plaetse
leght op de vijf-en-veertich graden eñ achthien minuten. Champlain voer de rie-
viere op die naer 'tnoorden streckt door 'tvalsch aengeven van eenen Fransman/
die hem wijs maeckte / dat hy door dien wegh tot aen de noordt-zee toe hadde ge-
weest / ende daer het wrack van een Engelsch schip ghesien : hy bevondt dese rie-
viere seer moeylijck ende ghevaerlijck om op te varen door de menichte van vallen
ende blinde klippen die in de rieviere leggen ; quam by diversche natien van Wil-
den / te weten / die men noemt Quenongebin, ende de Ouescharini ; de Algoiu-
gequins, Matou-Owescharini; ende voer op met groot onghemack door diversche
lacken tot op de seven- en-veertich graden; al waer hy by de Wilden onder-recht
wierdt / hoe dat hy by synen leydts-man schandelijck bedroghen wierdt (de welc-
ke oock eyndelijck syn valschepdt bekende/) ende keerde van daer te rugghe naer
Quebecq. Ende dit is 'tghene wy vinden van de uyterste ontdeckinghe van dese
groote rieviere van Canada , ende andere die daer in komen / met de aen-legghen-
de lacken ende anders.

Het vijfthiende Capittel.

Van de ghedaente ende manieren van leven van de Wilden die in dese quartieren woonen in't ghemeyn.

EEr wy van dit quartier scheyden / en salt niet buyten propoost wesen hier by
te voegen den aerdt ende manieren van de Wilden die in dese quartieren woo-
nen. l'Escarbot ghetuyght daer van / dat sy door den bandt vrolijck van humeur
zijn / ende de meesten tijdt lacchen / doch dat sy even-wel wat saturnijn zijn. Sy
spreken seer verlancksaem/ ghelijck oftse garen wel verstaen waren / ende houden
op van spreecken / haer bedenckende een wijl/ ende vervolghen dan weder haer re-
den. Sy hebben een ghewoonte / naer dat Champlain verhaelt / van half Sep-
tember tot half October haer te begheven tot het visschen van sekere aelen/ die on-
trent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

trent die tijdt by menichten in de rieviere ghevanghen worden; sy onder-houden
haer daer mede/ende drooghen de selve voor provisie teghen den winter / als wan-
neer sy op de jacht trecken om bevers te vanghen ; want daer valt in die tijdt seer
veel sneeuws / soo dat die wel twee ende dry voeten dick op het landt leght: sy ma-
ken dan sekere raketten/die sy aen de voeten binden/om niet te sincken in't sneeuw.
Als haer gedrooghde aelen op zijn/soo behelpen sy haer met de jacht van Elandts
ende andere wilde beesten/ die sy weten te vanghen. Als haer dese beyde misschen/
soo zijn sy genootsaeckt haer seer armelijck te behelpen/ende lijden dickwils groot
ghebreck ende swarten hongher ; eten seeckere flecxkens / dooden ende eten haer
honden/ jae somtijts etense de vellen daer sy haer ghewoon zijn in te kleeden; ende
daer en is niet soo vuyl ofte sy slaen het in/ tot vuyle stinckende krengen toe; ghe-
lijck dan Mr de Champlain notabele exempelen daer van verhaelt. Sy hebben
onder andere twee groote ghebreken : de eene/dat sy seer wraeck-gierich zijn/ ende
handelen haer vyanden als sy die konnen verrasschen onmenschelijcken wreedt :
de andere is/ dat sy seer leughenachtich ende bedrieghelijck zijn / soo dat men haer
niet en mach vertrouwen / maer altijdts wel op syn hoede zijn. Den meesten-deel
en hebben sy gantsch gheen wetten ofte andere costuymen onder haer / maer leven
als wilde-beesten/ sonder eenighe kennis van Godt ofte Gods-dienst. Iaques
Quartier seght dat sy een Godt eerden die sy noemden Cudruagny. Sy hebben
onder haer eenighe waer-segghers diese noemen Pillotois, ende sy ghelooven dat
de selve met den Duyvel familiaerlijck spreecken/ de welcke haer ghebiedt wat sy
te doen hebben in haer oorloghen: zijn seer ghenegen om te ghelooven haer eyghen
droomen/ welck niet en zijn dan bedriegherijen van den Duyvel. Dit volck is an-
ders van lichaem wel gheproportioneert / sonder eenighe mis-maecktheyt / ende
dispoost; so wel de mans als de vrouwen zijn van coleur bruyn/ofte als een olijve;
door sekere olyen ende verwen / daer sy 'tlichaem ghewoon zijn mede te besmee-
ren: kleeden haer in vellen van diversche beesten/ in de somer loopen sy half naeckt/
dan in de winter zijn sy heel wel bedeckt met elandts-huyden/robben-vellen/ be-
vers ende beyren-huyden/ ende ander bont. Wat haer houwelijcken belangt/
van dat de dochters veerthien oft vijfthien jaren oudt zijn/converseren sy met alle
die haer goet duncken ; ende dan't eynde van vijf oft ses jaren/ nemen sy een tot
haer man die sy willen / ende leven daer voorts kuyschelijck mede ; doch indien
sy gheen kinderen te samen en teelen/ soo staet het de man vry die te verlaten/ende
een ander te nemen : De mans zijn seer jaloers over haer vrouwen ; ende geven
gheschencken aen de ouders van de dochters/ die sy tot vrouwen ghenomen heb-
ben. Man ofte vrou ghestorven zijnde/ makense een kuyl/ ende legghen daer alles
in wat haer-lieden toe-behoort/als ketels/bijlen/booghen eñ pijlen/kleederen/etc.
ende legghen het doode lichaem daer by / beberghen't met aerde / ende werpen
daer groote stucken houdts op/ende een plancke daer over/ welck sy roodt schilde-
ren. Sy ghelooven de onsterffelijckheyt van de zielen / ende segghen / dat sy haer/
naer dat sy uyt den lichame ghescheyden zijn/ gaen vermeyden in een ander lande
by haer vrienden die te voren ghestorven zijn. Sy zijn seer vreesachtigh / ende
altijdts beducht voor haer vyanden / soo dat sy weynigh rusten / maer dickwils
uyt den slaep ontwaecken/ende haer te weer stellen/ als oft de vyandt haer op't
lijf ware. In somma het is een arm ende miserabel volck ; doch dit en is niet
te verstaen van alle de Wilden die ontrent ende in de rieviere woonen/ maer van
die/ welcke aen de eerste beginselen van de rieviere/eñ by naer tot de Sault St Louis
woonen/ die sy noemen Montaignets, Canadiens, ende Souriquois ; want de an-
dere / als daer zijn de Algoumequins, Ochaistaguins, ende Yroquois, de welcke
meer in-waert dese groote rieviere woonen/ hoe wel sy van conditie ende manie-
ren by naer zijn als de andere / soo hebben sy een beter leven / door dien sy 'tlandt
bouwen ende vruchten winnen / daer sy haer mede onder-houden / ende selden
ghebreck lijden / ten ware als sy haer reeckeningh qualijck maken/ want alle dese

natien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

natien en sorghen niet verder als voor een winter/ ende dat soo nauw/ dat sy niet en hebben te sparen ofte andere met te deylen. Van de taele van de Wilden die in Hochelaga woonden vinde ick dit weynighe aen-geteeckent by Iaques Quartier: de ghetalen beteeckenen sy aldus:

een	Secada.	ses	Indahir.
twee	Tignem.	seven	Aiaga.
dry	Hasche.	acht	Addigue.
vier	Hannaion.	neghen	Madellon.
vijf	Ouiscon.	thien	Assem.

Welck de andere Wilden die aen de kandt van de groote rievire Canada woonen/ alsoo uyt-drucken/ naer dat l'Escarbot schrijft:

een	Begou.	ses	Coutavachin.
twee	Nichou.	seven	Neovachin.
dry	Nichtoa.	acht	Nistovachin.
vier	Rau.	neghen	Pescovadet.
vijf	Apateta.	thien	Metren.

De selve Quartier teeckent mede aen/ op wat wijse die van Hochelaga de ghedeelten des lichaems noemen:

Hooft	Aggonzi.	Armen	Aiayascon.
Voor-hooft	Hergeniascon.	Buyck	Eschehenda.
Ooghen	Higata.	Maghe	Aggruascon.
Ooren	Abontascon.	Knyen	Agochinegodascon.
Mondt	Esahe.	Dyen	Hetnegradascon.
Tanden	Esgongai.	Beenen	Agougenehonde.
Tonghe	Osnache.	Voeten	Onchidascon.
Baerdt	Hebelin.	Handen	Aignoascon.
Aensichte	Hegovascon.	Vingeren	Agenoga.
Hayr	Agoniscon.	Naghels	Agedascon.
Hals	Agonhon.		

Een man noemen sy Aguehum, ende een vrouwe Agruaste. Doch ghelijck dese Wilden dickwils van plaetse veranderen/ soo veranderen sy oock dickmaels van tale/ ende die vele met de Christenen omme-gaen/ die leeren allenskens veel woorden van de tale der selver/ soo nochtans/ datse de selve door de uyt-sprake soo verstellen/ dattet qualijck de selve woorden schijnen te wesen.

CADIE ofte ACCADIE.

Het ses-thiende Capittel.

Beschrijvinghe vande Zuydt-kuste van NOVA FRANCIA, ende eerst van CAMPSEAV, ende andere havenen en Eylanden op de kuste van ACCADIE ofte CADIE, ghelegen tot CAP DE SABLE toe.

TOt hier toe hebben wy beschreven de gheleghentheden van de groote rievire St Laurens ofte Canada; om nu voorder te komen tot de resterende deelen van dit quartier/ soo sullen wy weder beginnen van daer wy het ghelaten hebben/ te weten van't vaste landt/ welck gheleghen is by 't Eylandt van Cap Breton; welcke contreye nu by de Francoysen ghemeynlijck wordt ghenoemt Cadie ofte Accadie; welck is een streeck lants legghende in de lenghte aende zee/ van Campseau af tot Cap Forchu; ende van beyde zijden loopt het smal toe in de forme van een triangel; soo dat het ontrent aen't eynde van de baye Françoise op syn smalste is/ ende niet verre van't innerste van de baye de Chaleur, welck leght aen de oost-zijde van dit landt op de Golfo St Laurens, als hier voren is verhaelt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

verhaelt. Aen't oost-eynde / ende begin van dese kuste leght de haven van Cam-
pseau, welck is een plaetse gheleghen tusschen twee eylanden / daer seer qualijck is Champl.
aen te komen / dan met heel schoon weder / door de klippen ende barninghen die
daer zijn ; is gheleghen op de vijf-en-veertich graden / ende een derde noordelijc-
ker breedte : acht leguen van 't Eylandt van Cap Breton, ende vijf-en-twintich
leguen van Cap Breton self : tusschen dese haven van Campseau, ende dit Ey-
landt is een groote door-tocht/die neghen of thien leguen tusschen 'tlandt streckt/
ende een passagie maeckt inde groote baye oft Golfo St Laurens, door de welcke
men vaert naer Gaspé ende Isle Percee : is een enghe passagie / ende de groote
schepen en varender niet door / hoe wel daer waters ghenoegh is / uyt oorsaecke
van de harde stroom / ende ravelingh van de ghetijden ; soo dat het daerom oock
ghenoemt wordt le Passage Courant, op de hoochte van vijf-en-veertich graden
ende vijf-en-veertich minuten. Van Campseau voorder naer het westen tot een
haven toe / die sy noemen port de Savalette, zijn ses leguen, en tusschen beyden
zijn seer veel kleyne eylandekens langhs de kuste ligghende. Van port de Sava-
lette tot les Isles Rangees zijn vier leguen, dit zijn vele Eylandekens liggende
op een rije in een in-ham ; van waer tot Isle Verte zijn ses oft seven leguen ; al-
waer een rieviere is/ welck ghenoemt wordt la Riviere de l'Isle Verte, door dien
dit groen Eylandeken aen de mondt leght van de selve rieviere ; ende is op de 45
graden ende een quart noorder-breedte. Van dese rieviere tot baye de toutes
Isles zijn ses leguen, ende tusschen beyden zijn al klippen die by naer een legue in
zee steecken/ ende het barnt daer seer. Van dese baeye tot port S[t] Helaine zijn
veerthien oft vijfthien leguen, daer oock groot ghevaer is van wegen de bancken/
drooghten ende barningen ; is al slecht landt. Port S[t] Elaine heeft in't in-komen
een Eylandt van't welck men met het leegh-water kan gaen tot aen't vaste landt;
heeft een tamelijcke goede haven voor schepen van hondert/en hondert en twintich
vaten/ende is ghelegen op de hoochte van vier-en-veertich graden / ende veertich
minuten/weynigh meer of min. Van port S[t] Helaine tot Sesambre zijn acht leg.,
ende tusschen beyden leght een baye/ die sy noemen baye Saine om dat sy seer fraey
ende gesont is/ende by de seven leguen groot: allwaer gheen Eylanden en zijn dan
in't binnenste by een kleyn rievierken/ende van weynigh waters. Sesambre is een
Eylandt so genoemt by die van S[t] Malo: van waer tot Riviere de S[te] Marguerite
zijn seven leguen, dese rieviere leght achter een kleyn Eylandt/wesende een van
seer veel kleyn eylandekens die hier leggen langhs de kuste in diversche bayen ende
in-hammen; de welcke alle by de Francoysen worden genoemt les Martyres, om
dat daer eertijdts eenighe Francoysen vande Wilden zijn verrast ende doot-gesla-
gen : dese rieviere leght op vier-en-veertich graden ende vijf-en-twintich minuten
noorder-breedte : alle de Eylanden zijn vol pijn-boomen/ ende ander slecht hout:
dan daer is goede visscherije ende voghel-vanck. Van dese rievier tot Cape de la
Heve zijn acht leguen ; soo dat van Sesambre tot dese kape zijn vijfthien leguen.
Dese kape is ghelegen op de vier-en-veertich graden ende vijf minuten noorder-
breedte/ vijf-en-tachtich leguen van Cap Breton ; de naelde varieert daer sesthien
graden ende vijfthien minuten : hier is een goede haven/ welck sy noemen port de
la Heve, daer goet anckeren is in vijf/ses/ seven ende acht vadem waters ; voorts
aen't in-komen van de haven legt een langh ende smal eylandeken/ende daer ach-
ter by oosten vande selve haven een baye/met veel kleyn eylandekens met boomen
bekleet/ende in't binnenste van de baye een rieviere die weynigh waters heeft ; in
de haven komt mede een kleyn rievierken ofte kreecke welck droogh loopt met het
leegh-water. Vijf leguen voorder is een andere haven/ welck men nu noemt port
du Rossignol ; op de hooghte van vier-en-veertich graden ende vijfthien minuten.
Daer leght een kleyn eylandt voor de haven; ende men heeft in de selve van ses tot
twaelf vadem waters/ ende buyten veerthien ende vijfthien: daer komt een rievier
in van den noordt-westen / welcke by de vijf-en-twintich leguen uyt 'tlant komt

Seven leguen voorder naer't westen is ghelegen port au Mouton, op de hoochte van vier-en-veertich graden noorder breedte. Dit is een besloten haven / by naer rondt; voor de selve leght een kleyn eylandeken vol boomen/ aen de noordt-zijde van welcke maer twee vadem waters is/ dan aen de zuydt-zijde / alwaer't inkomen van de haven is/ tusschen 't voor-schreven Eylandt / ende een lanck ende smal punt landts/ is dry ende vier vadem waters / ende binnen inde haven ses ende acht vadem; in't midden legghen ses kleyne eylandekens / daer komen twee rievierkens in; eene van't noordt-westen / die heel ondiep is; ende d'ander van't zuydt-westen / welck komt uyt een staende poel: 'tlandt aen de strandt is vol van kreupel-bosch ende heesters: alwaer een menichte van Harten is door de poelen ende wateren die daer zijn. Ses leguen voorder is een seer goede haven/ welck Champlain noemt port du Cap Negré; van weghen sekere klippe/ die de ghelijckenis heeft van een Swarte /ligghende in zee by een Cape die sy noemen Cap Negré, verscheyden van de voor-noemde haven vier leguen, ende thien van Port au Mouton. Dese kape is seer ghevaerlijck van weghen de klippen ende rotsen die verre in zee strecken; de kuste tot daer toe is seer leegh ende met kreupel-bosch bewassen; ende de eylandekens zijn al vol wildts. Aen Port du Cap Negré volght een ander haven welck Champlain noemt baye de Sable, daer de schepen konnen anckeren sonder eenich perijckel. Twee leguen voorder is Cap de Sable, welck mede ghevaerlijck is van weghen seeckere klippen die wel een legue in zee steken. Alle de kuste van Campſeau af tot dese Cape de Sable, is tamelijck hoogh-landt ende rotsigh / ende meest al met kleyne eylanden ende ghevaerlijcke barninghen beset/doch daer zijn even-wel eenige goede havenen ende reeden als voren verhaelt/ 'tis slecht landt ende onlustich / ten zy by eenighe rievieren ofte beken / daer tamelijcke goede grondt is; daer en is gheen twijfel aen ofte de winter moet hier seer koudt zijn/ ende ses ofte seven maenden dueren.

Het seven-thiende Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de kuſte ACCADIE, van CAPE DE SABLE af tot PORT REAL: Beſchrijvinghe van PORT REAL.

VAn Cape de Sable (daer wy in't voor-gaende Capittel van hebben ghesproken) tot een Eylandt nu ghenoemt Iſle aux Cormorans is een legue; dit eylandt wort soo genoemt van wegen de groote menichte die daer is van dat ghevogelte. Daer aen volcht een baye die naer't noorden streckt twee ofte dry leguen in't lant/welck sy noemen la Baye Courante, twee leguen van Cap Forchu; ontrent de welcke veel eylandekens leggen twee ende dry mijlen in zee/waer van eenige twee/ d'ander dry leguen groot zijn: seer ghevaerlijck om met groote schepen aen te doen van weghen de stercke stroomen ende klippen die onder water ligghen: staen vol boomen: een weynigh voorder legghen noch vier eylanden; in welcke een seer groote menichte van voghelen haer onthoudt/welck sy noemen Tangeuz, ende op de andere groote menichte van alderhande voghelen: d'eerste noemen sy Iſle aux Tangeux, welck is een half legue van Cap Forchu; eñ d'ander les Iſles aux Loups Marins; leggen op de dry-en-veertich graden ende een half noorder breedte/ ende van 't vaste landt vier oft vijf leguen. Van dese Eylanden tot Cap Forchu (soo ghenoemt naer syn ghedaente) alwaer een haven is/ die sy noemen Port Forchu, zijn vijf oft ses leguen: dese haven is tamelijck goet aen't in-komen / dan achter in loopt sy meest droogh met het leegh-water / uyt-ghenomen een kille van een rievierken/ omringt van schoone weyden / welck dese plaetse seer aenghenaem maecken. Van hier keert de kuste naer't noorden / ende in thien oft twaelf leguen en zijn daer gheen bequame havens voor groote schepen / dan wel eenighe in-wijcken ende fraeye stranden / ende een suyvere kuste sonder eylandekens / klippen ofte drooghten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

droogthen. Van daer komt men aen Isle longue, streckende noordt-oost ende zuydt-west/ende gheleghen aen het begin van de baye Françoise; dit Eylandt is ses leguen lanck/ ende in eenighe plaetsen een legue breedt: staet vol boomen: alle de kuste is besmet met klippen/soo datter met schepen niet en is aen te komen; daer gaet een harde ghetÿe / insonderheydt in een smallen door-ganck tusschen 't Eylandt ende 't vaste landt/welck sy daerom noemen le passage Courant, soo datter gheen raedt en is met schepen daer door te varen. Tusschen dit Eylandt ende 't vaste landt leght een baye/ welck sy noemen Ste Marie, daer goede reede is voor schepen: heeft drÿ leguen in't in-komen: aen de zuydt-oost-zÿde is een seer goede haven ghenaemt port Ste Marguerite op de hoochte van vÿf-en-veertich graden ende een half / ende 't compas varieert daer seven-thien graden ende ses-thien minuten; aen't in-komen legt een banck/ daer met leegh-water maer ander-half vadem waters is / dan binnen heeft men drÿ vademen/ ende goede grondt: 't water valt daer wel drÿ vademen: daer is seer fraey landt by ghelegen; ende aen de gantsche zuydt-oost-zÿde van de baye ist leegh-landt/ ende seer goet. Aen d'an-der zÿde komende van Isle longue noordt-oost aen twee leguen, vintmen een in-wÿck van een vieren-deel van een legue in't om-gaen/ daer walighe grondt is/ alwaer sy segghen aen't landt een Silver-mÿne te wesen. Eenighe leguen voor-der is een rievierken / welck sy noemen Boulay, in welckes mondt een schip van hondert vaten vrÿelÿck mach anckeren; een quart van een legue voorder is een goede haven voor schepen; ende daer is een yser-mÿne: ende drÿ leguen voorder noort-oost noch een ander yser-mÿne/ niet verre van een rieviere daer seer schoone weyden aen legghen: de grondt van 't landt daer om-her is roodt als bloedt. In't binnenste van de baye is noch een rievierken/ welck niet verre en komt van Port Royal. Ses leguen om de kape / door de passagie van Isle longue, noordt-oost aen/is een in-ham/daer de schepen moghen anckeren op vier / vÿf / ses ende seven vadem waters / zand-gront/ is maer een reede. Twee leguen verder op de selve streeck leght Port Royal, welck een seer schoone ende wÿde haven is/daer wel duy-sent schepen sekerlÿck souden konnen leggen. 'T in-komen is acht hondert treden wÿdt/ ende de haven is binnen twee leguen lanck / ende een legue breedt; daer komen drÿ rievieren in / welcker eene taemelÿck groot is / komende van't oo-sten/ die sy noemen Riviere de l'Equille, naer seker vischkens die daer ghevangen worden by menichten: dese rieviere is in de mondt by naer een vieren deel van een legue wÿdt; alwaer een Eylandeken leght een half legue groot/ vol boomen/ (gelÿck oock de landen daer ontrent) ende maeckt dat de rieviere twee in-komsten heeft by noorden ende by zuyden 't Eylandt; doch dat by noorden is 't beste / daer is vijf ende ses vademen waters / oock seven ende acht / dan men dient het kanael eerst wel te erkennen/ door dien daer sorghelÿcke droogthen zÿn/so aen de zijde van 't vaste landt/als van 't Eylandt: men kan de rieviere by de vijfthien leguen op-va-ren/ daer sy noch sestich treden wijdt is/ende ander-half vadem diep. Aen de rie-viere wassen veel buecken ende esschen-boomen. Aen de zuydt-zijde van de haven is een ander rieviere/ daer mede een eylandeken voor legt/twee leguen van't voor-gaende verscheyden/ die sy noemen Rieviere St Antoine; 't landt is hier tusschen Port Royal, ende 't binnenste van de baye St Marie, by de vier leguen over dwers door dicke bosschen: de derde rieviere aen de selve zuyt-zijde gelegen/is vol klippen/ soo dat daer niet in te komen en is/noement le Ruisseau de la Roche. Dese haven leght op de hoochte van 45 graden noorder-breedte; ende 't compas noordt-westert daer seven-thien graden ende acht minuten. De Francoysen hadden hier een woon-plaetse inden jare 1605. onder 't beleyt van le Sr de Monts, van welcke men de gheleghentheydt kan sien in de voyagien van Champlain, ende de gantsche historie lesen by l'Escarbot in't vierde boeck van syn Histoire de la Nouvelle Fran-ce. 'T volck welck ontrent dit quartier woont/ worden ghenoemt Souriquois, by de welcke niet te vinden en is dan bevers vellen/ eñ andere diergelÿcke pelteryen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Dit volck is middelbaer van statuere / bruyn van coleur ghelijck de andere Wilden: hebben meest swart hayr: de Oversten hebben alleen baerden / de andere trecken de hayren uyt: haer kleedinghe ende manier van leven verschilt weynigh vande andere Wilden: en hebben gheen Religie ofte eenighe Gods-dienst; dan hebben haere Waer-segghers ende Toovenaers / daer sy seer op vertrouwen; welck sy noemen Autmoins, ende maecken daer soo grooten werck af / dat haer Koninghen dat ampt veel tijts bedienen: deselve zijn oock hare Medicijnen ende Chirurgijns: ghebruycken seer vreemde manieren van waer-segghen / ende den Duyvel op te manen: ende haer principale kueren in't gheneesen der siecken / bestaet in't bloedt laten / ende uyt te suyghen. Haer tale is meest verscheyden van der anderen Wilden tale: de ghetalen worden by haer uyt-gedruckt als volcht:

een	Negont.	ses	Kamachin.
twee	Tabo.	seven	Eroeguenick.
dry	Chicht.	acht	Meguemorchin.
vier	Neon.	neghen	Egkkonadeck.
vijf	Nan.	thien	Metren.

De jaren tellen sy by de Sonnen / Cach Metren Achteck, zijn hondert jaren: de maenden by Manen / Knich Metren Kaminau, zijn thien Manen ofte maenden. De ghedeelten van 'smenschen lichaem worden by haer aldus ghenaemt:

Hooft	Menougi.	Baerdt	Migidion.
Hayr	Monzabon.	Hals	Chitegan.
Ooren	Seckdoaga.	Arm	Pisquechan.
Voor-hooft	Tegoiea.	Handt	Nepeden.
Oogen	Nepiguigour.	Vingeren	Troeguen.
Neus	Chichkon.	Buyck	Migedi.
Mondt	Meton.	Navel	Niri.
Lippen	Nekovi.	Knien	Cagiguen.
Tanden	Nebidie.	Beenen	Mecat.
Tonghe	Nirnou.	Voeten	Nechit.

Sy noemen

De Man	Metabouiou ofte Kessona.	Steen	Knoudou.
een Vrouwe	Mebouiou.	Berch	Pamdemou.
Vader	Nouchich.	't Water	Orenpeoc.
Moeder	Nekich.	den Hemel	Ovaieck.
Broeder	Skinetch.	de Sonne	Achtek.
Suster	Nekicht.	de Mane	Knichkaminau.
Sone	Nekovis.	een Sterre	Kerkooeth.
Dochter	Netouch of Pecenemouch.	een Booghe	Tabi.
't Vier	Boucktow.	een Pijl	Pomio.
de Aerde	Megamingo.	een Mes	Howagan.

Sy hebben hare ghesangen die sy op hare feesten ende vrolijck-tijden ghebruycken / inde welck l'Escarbot ghetuyght ghehoort te hebben het woordt Alleluya, welck seer te verwonderen soude zijn / in dien het soo ware: meyne dat hy het hem heeft laten voor-staen. Dus vele van dese Wilden.

Het achthiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de plaetsen, Havenen ende Rievieren gheleghen in de groote BAYE FRANCOISE, ende daer buyten tot de Rieviere PEMTEGOUET toe.

VAn Port Royal varende langhs de kuste van't vaste landt / welck daer streckt noordt-oost ende zuydt-west acht oft thien leguen, komt men aen een punt lants / welck sy noemen Cap de deux bayes, door dien het een smallen reep lants is /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

is / tusschen twee bayen / streckende oostwaerts in tusschen het vaste landt; een legue in zee van dese kape leght een Eylandt een legue groot / gantsch omringht van hooghe rodtsen / uyt-ghenomen in een plaetse / daer een breucke is / ende daer by een poel van sout water: 't Eylandt is boven plat / ende met boomen bewassen / alwaer een springh is van goet water; ende hier is een koper-mijne. Aen de baye die by zuyden de voorsz. kape leght is een ander uyt-stekende punt / welck sy noemen Cap de Poutrincourt, op de hooghte van vijf-en-veertich graden ende twee derde noorder breedte. Dese baye is ontrent twintich leguen in't om-gaen / ende in't binnenste is een rievierken van weynigh waters: daer zijn noch andere kleyne beken; 't water wast daer by de vijf vadem. Daer is noch een ander haven welck met 't leeghe water droogh loopt / welck sy noemen Port aux Mines, door dien daer een koper-mijne is / doch loopt twee-maels daeghs onder met de vloedt: dese haven is ander-half mijl verscheyden van't Eylandt dat wy voor desen hebben aen-gheroert: is een baye by een legue langh / ende anderhalf breedt; men komt daer in door een canael / daer aen beyde zijden landen legghen / tusschen twee smal uyt-stekende reepen landts / die de baye by oosten besluyten; ende binnen in zijn twee kleyne beken van weynigh waters. De baye Françoise loopt van hier noch vijfthien leguen binnen 'slandts; d'andere baye by noorden Cap de deux bayes, wordt by Champlain in syn kaerte ghenoemt baye de Gennes; daer komen twee rievieren in / de eene van het oosten naer Cap Breton toe / ende d'ander van het noorden naer Gaspé toe: dese baye is in het in-komen vijf oft ses leguen wijdt. Aen de zuydt-kuste van het vaste landt / stelt Champlain Rieviere St Louis, de welcke hy nochtans niet en noemt in syn voyagie / dan spreeckt daer van een kleyne rieviere / met een leeghe kaep aen het in-komen; ende een hooghen bergh binnen 'slandts / hebbende de ghelijckenis van een Cardinaels hoedt: alwaer een yser-mijne is; dan daer en is gheen reede dan voor chaloupen. Vier leguen voorder west-zuydt-west is een rif van klippen een weynigh in zee streckende / daer een seer hardt tije gaet / welck oock seer ghevaerlijck is; neffens dit punt is een in-ham / een half legue groot / daer oock een yser-mijne is. Vier leguen voorder is een schoone baye / in de welcke drie Eylandekens legghen / ende een rodtse; de twee zijn een legue van de Cap Rouge naer't westen / ende het derde aen de mondt van een schoone rieviere / welck sy nu noemen Rieviere St Iean, ende de Wilden noemen die Ouygoudy. Dese rieviere is ghevaerlijck / indien men niet goede acht en neemt op sekere punten ende rodtsen / die aen beyde zijden legghen: sy is engh in de mondt / ende daer is derthien / veerthien ende sesthien vademen waters; daer na wortse wijder tot aen een uyt-stekende punt daerse weder nauwer werdt / ende heeft daer ghelijck een val tusschen twee hooghe klippen / daer 't water seer snel af-loopt; doch met het hoog water ist daer wel te passeren; ende wert daer wel een legue breedt: 't in-komen van de rieviere leght op vijf-en-veertich graden ende twee derde / ende daer is een yser-mijne: de Wilden van 't landt segghen datse dese rieviere op varen naer Tadoussac, ende maer weynich weeghs over lant en hoeven te reysen: in de rieviere wordt veel Salm ghevanghen: Voor de west-hoeck van de rieviere / welck sy noemen Cap de St Iehan, leght een Eylandeken / welck sy van weghen de ghelijckenis noemen la Nef. Van daer komt men aen vier Eylanden / die vol voghelen zijn; ende meer west-waerts aen ander Eylanden / onder ander aen een / welck wel ses leguen groot is / by de Wilden genoemt Manthane; ende naer't zuyden van't selve Eylandt zijn diversche goede havens tusschen de Eylanden in. Van daer komt men aen een rieviere / welck men na de natie van de Wilden die daer ontrent woonen / noemt Rieviere des Esteche-mins: men vaert door ontallijcke Eylanden die ghelijck in een sack legghen / eenighe meer ofte min als een legue groot. Champlain noemt die in syn kaerte Isles Iumelles. Midden door dese Eylanden komt men in een rieviere / in't midden van de welcke leght Isle Ste Croix, daer de Francoysen een woon-plaetse hebben

gehadt / welcke sy daer naer weder verlaten hebben / als te sien is by Champlain ende l'Escarbot. Dit Eylandt is gheleghen op vijf-en-veertich graden ende een derde noorder-breedte / ende 'tcompas noordt-westert daer seventhien graden ende twee en-dertich minuten; van dit Eylandt komt men in een baye / daer dry rievieren in komen d'een van't oosten / de andere van't noorden / de derde van't westen / welck is die wy voren hebben genoemt Rieviere des Estechemins, ende twee leguen de rieviere op is een groote val / soo dat de Wilden haer canoen wel vijf hondert passen over landt draghen. Op dese rieviere worden in de maent van May ende Iun seer veel haringhen ghevanghen: 'tis een seer goeden bodem / ende daer 'tkoorn seer wel wassen soude / indien de boomen wegh ghehouwen waren / want het gantsche landt is meest vol gheboomte / ende op't Eylandt ende daer ontrent en ontbreken gheen mosquiten. Om van dese rieviere de Ste Croix te varen naer de rieviere van Pemtogoüet ofte Norembegue, passeert men door seer veel kleyne Eylanden / klippen ende sanden: ende het Eylandt / welck de Wilden selfs noemen Menane, leght dry leguen van 'tvaste landt. De kleyne Eylanden continueren langhs de kuste wel vijf-en-twintich leguen, de welcke met een ghemeyne naem by Champlain worden ghenoemt les Isles Rangees; van welcke eenighe wel vier leguen legghen van't vaste landt af: ende zijn meest met boomen van slecht houdt beset: ende tusschen beyden zijn veel goede havenen / doch onlustigh om te bewoonen. Eenighe van dese zijn by de Francoysen oock besondere namen ghegheven / als Isle Grauee, Isle aux Corneilles, door de menichte van exters die men daer vindt; la Heronnerie, ende dierghelijcke. Ten eynde van dese Eylandekens komt men aen een Eylandt / welck wel vier oft vijf leguen langh is / ende en leght maer weynigh weeghs van de kuste van 'tvaste landt; is een seer hoogh Eylandt / met diversche breucken / welck in zee zijnde / sich vertoonen als seven oft acht berghen op een rije legghende / zijn kael op den top / ende niet dan rodtsen; Champlain noemt het Isle de Monts deserts, is gheleghen op de hooghte van vier-en-veertich graden ende dertich minuten noorder-breedte / ende aen de mondt van de rieviere Pemtogoüet; daer wy nu voorder sullen van spreken.

N O R V M B E G A.

Het neghent-hiende Capittel.

Van de Rieviere by de Wilden ghenoemt PEMTOGOÜET, welck schijnt te wesen de Rieviere ende Contreye die men noemde NORVMBEGA.

VEle Schrijvers van voor-gaende tijden hebben wonder ghescreven van de groote rieviere ende de stadt Norumbegua, de welcke op dese rievier soude ligghen / bewoont van seer bequaem volck / die onder anderen cottoen souden hebben ende cottoene gaeren ende diergheliјcke; 'twelck nu soo niet en wordt bevonden / noch en is oock niet waer-schijnlijck / dat daer opt in dat quartier sulcks yets gheweest is; naer alle de circumstantien van de hoogte ende anders / soo schijnt het dese rievier te wesen / daer wy nu hebben van te spreken; welck van de Wilden naer 'tseggen van de Francoysen wordt ghenoemt Pemtegoüet: Dese rieviere wordt / naer ick kan mercken / by de Engelsche Pennobscot ghenoemt; ende wordt by Mr Champlain in syn voyagien naer Nova Francia beschreven in voeghen als volgt. In't in-komen van de rieviere leggen seer veel Eylanden / thien ende twaelf mijlen verscheyden van 'tvaste landt / ende op de hooghte van vier-en-veertich graden: 'tcompas varieert daer achthien graden ende veertich minuten: Het Eyland genoemt Isle de Monts Deserts, maeckt een van de pointen van't in-komen naer't oosten toe / ende d'ander point is een leegh-landt / welck de Wilden noemen Bedabedec, leggende aen de west-zijde / ende zijn dese twee pointen van den anderen

verschey-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

verschepden neghen oft thien mijlen; ende bp naer in't midden 'tzee-waert leght
een seer hoogh Eplandt/ ende een goet merck-teken/ welck de Franschen noemen
Isle Haute. Voorts rondtom zijn ontallijcke andere van diversche groote ende
breedte/maer 't Eplandt welck sp noemen des Monts deserts is 'tgrootste. Daer
is seer goede visscherije van diversche soorten van visch/ ende goede jacht. Twee
ofte drp mijlen van't punt Bedabedec, loopende lancks 'tlandt naer't noorden/
legghen seer hooghe landen/ welck men met helder weder wel twaelf ende vijf-
thien mijlen in zee kan sien. Komende aen't zupden van Isle Haute, ende daer
een vieren-deel van een mijl af-houdende (daer eenighe droochten legghen boven
water/) ende stellende de kours west/ tot dat hem alle de berghen openen die
noordt van't selve Eplandt legghen/ ende dat ghp dan komt te sien de acht oft ne-
ghen breucken van Isle de Monts deserts, ende die van Bedabedec, soo hebt ghp
de rievier open voor u: ende om daer in te loopen/ soo moet men de Cape noorden
van sich brengen/ welck is boven de hooghste bergen van Bedabedec; ende en sult
geen Eplanden voor u sien/ende moogt dan sonder sorge in-loopen/want daer is
waters ghenoegh/ hoewel ghp veel barninghen siet/ ende Eplanden/ ende rodt-
sen oost ende west van u: men moet neerstigh diepen tot meerder sekerhepdt: Cham-
plain mepnt dat daer gheen ander in-komen is als dit/ voor groote schepen/ dan
wel voor klepnder ofte chaloupen; want als voren daer legghen soo veel Eplan-
dekens/ klippen/ bancken/ ende barninghen/ dat het te verwonderen is. Dese
rievier en streckt niet seer verre in't landt; Champlain was die vijf-en-twintich
mijlen op oft wepnigh meer/ ende vondt dat de rievier daer een val hadde. Hp ge-
tupght dat daer seer goedt landt is/ ende schoone boomen/ meest epcken; vonden
daer gheen steden/ noch gheen apparentie van opt ghewcest te hebben/ maer wel
eenighe hutten van Wilden/ die ghemaeckt waren op de wijse van ander Wilden/
met schorsen van boomen ghedeckt: oock woont daer wepnigh volcks/ die naer
sp segghen Etechemins worden genoemt: 'tis volck dat gheen vaste woon-plaet-
se en houdt/ maer veranderen naer de ghelegenthept van de jacht. 'Tvolck dat
doen daer was hadt voor Over-hooft een ghenaemt Bessabez; ende noch andere
Wilden/ eenen ghenaemt Cabahis; die bepde bp Champlain quamen/ ende hem
vrientschap bethoonden naer hare wijse. 'Tschijnt dat de Wilden veel-tijdts naer
de naem van haer Oversten haer laten noemen/ waer door de namen dickwils
veranderen/ ende bp differente schrijvers seer diversch worden ghestelt: want Ca-
pitepn Smith noemt de volckeren/ die aen dese rieviere woonen/ Tarentins; hoe-
wel hp oock mentie maeckt van Bessabez, ghevende den naem van den oversten
aen de heele natie. Anders komt de beschrijvinghe van de ghelegenthepdt van de
rieviere tamelijck over een. 'Tvolck dat ontrent dese rieviere woont is van de sel-
ve ghestalte ende maniere van leven als de Canadiens ende Souriquois, ende klee-
den haer in bevers ende andere vellen.

Het twintichste Capittel.

Vervolgh van de kuste van NORVMBEGVE, en de beschrijvinghe van de Rieviere QVINIBEQVY, ende de plaetsen daer ontrent gheleghen, uyt Mr Champlain.

VAn 'twestelijckste punt van de rieviere Pemtougouet, welck als voren ghe-
naemt wordt Bedabedec, tot de rieviere Quinibequi ofte Kinnibequi, rekent
Mr de Champlain vijf-en-twintich mijlen/ eñ tusschen bepden leggen seer veel Ep-
landen ende klippen; ende aen't vaste land bp naer in't midden van bepde dese rie-
vieren leght een groote in-wijck/ ofte bape/ al vol klepne ende groote Eplanden/
welck de voorsz. Champlain in sijn kaerte noemt Baye de St Luc. Recht over de
rieviere Quinibequy leght een tamelijck hoogh Eplandt/ welck de Francopsen
hebben ghenoemt la Tortue, ende de onse noemen het insghelijck de schildt-
padde;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

padde; tusschen dit Eylandt ende het vaste landt legghen hier ende daer eenighe klippen / die met het hoogh water bedeckt zijn / doch men siet het water daer op barnen. Dit Eylandt la Tortue leght met de rievier Quinibequy zuyd-zuyd-oost ende noordt-noordt-west; ende op de hooghte van vier-en-veertich graden by noorden de linie; t'compas varieert daer neghenthien graden ende twaelf minuten volghens de observatie van Champlain. Aen't in-komen van de rieviere legghen twee kleyne Eylandekens / d'een aen de eene zijde / ende d'ander aen d'andere; 'tgrootste is een lanck ende smal Eylandt / legghende aen de oost-zijde van het in-komen van de rieviere / ende dicht daer onder is vier / vijf / ses / ende oock seven vademen waters; eenighe dry hondert passen meer inwaerts legghen twee rodtsen / daer gheen houdt op en is / maer alleen weynigh groente: teghen over het grootste Eylandt voor-noemt steeckt het vaste landt met een punt uyt / hebbende aen de oost-zijde een in-wijck die vlack is / ende aen de west-zijde een beke ofte kreecxken / daer de chaloupen half vloedt konnen in komen. Voorts soo legghen aen de oost zijde van de rieviere meer inwaerts / vier langhe ende smalle Eylandekens; ende aen de west-zijde is een in-wijck / welck west-waert in streckt / ende dan naer het zuyden keert / soo dat het by naer een Eylandt van't vaste landt afsnijdt / op 'twelcke de Wilden ghewoon zijn hare hutten neder te slaen / als sy hier komen om te visschen; daer is een panne van versch water: al dese in-wijck is ondiep / soo dat met het hooghe water barcken van sestich vaten daer qualijck moghen vloten. Champlain in syn voyagien gheeft dese ghetuyghenis van dese rieviere: De rieviere van Quinibequy (seght hy) is seer gevaerlijck voor de schepen als ghy daer een halve legue binnen zijt / door dien daer soo weynigh waters is / ende een heet tije gaet / ende soo veel klippen en vlackten zijn / soo wel buyten als binnen. Nochtans is daer sonder twijfel een goet kanael / alst maer wel ondersocht ware. Soo weynigh landts als ick ghesien hebbe aen de kant van de rieviere is seer slechte grondt / niet dan rodtsen aen alle kanten. Daer wassen menichte van leeghe eycken / ende daer is seer weynigh landts dat bequaem is om te bezaeyen. Men heeft daer menichte van visch / ghelijck in alle andere rievieren daer ontrent. 'Tvolck van het landt leeft meest gelijck de andere Wilden van dat quartier / ende verhaelden ons dat 'tvolck / welck ghewoon is Maiz te zaeyen / seer verre te landtwaert in woondt / ende dat sy naer ghelaten hebben te zaeyen soo naer aen de kuste / uyt oorsake van de oorloghen die sy hebben met andere / die haer ghezaey dan quamen verderven ende berooven. Hy verhaelt voorder hoe dat sy met de chaloupe eenighe mijlen de rievier op voeren / ende verspraken daer een van de Overste van de Wilden / die sy noemden Manthoumermer, die haer van twee andere Oversten vermaende Marchim ende Sazinou, die wel de voor-naemste waren op dese rieviere: in het op-varen passeerden sy voor by een Eylandt wel vier mijlen langh / ende door eenighe enghten / daer seer schoone weyden ontrent eenighe beken laghen: In't weder af-komen gheleyden haer de Wilden een anderen wegh / door seker Eylandekens / ende voor-by een uyt-stekenden hoeck / daer een val van water was seer moeylijck om te passeren / door dien daer twee diversche stroomen malkanderen ghemoeten: quamen daer naer in een lack dry ofte vier mijlen langh / daer eenighe kleyne Eylandekens in legghen / ende daer komen twee rievieren in / namentlijck die van Quinibequy, welck van het noordt-noordt-oosten af-komt / ende een ander welck komt van't noordt-westen. Naer't rapport van de Wilden / soo kan men langhs dese rieviere komen tot aen de groote rievier van St Laurens ofte Canada; mits dese rieviere eenige vijftich mijlen op-varende / ende dan by de twee mijlen over landt treckenden / komt men aen een ander rieviere die in de groote rieviere komt niet verre van Quebecq. De Engelsche noemen dese rieviere Sagadahoc, gelijck wy hier naer breeder sullen verhalen in't volgende boeck: sullen nu vervolghen de ontdeckinghe ende beschrijvinghe van dit quartier by de Francoysen / om soo een eynde te maken van Nova Francia.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het een-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de kuste van QVINIBEQVI Westwaerts, ende van de rieviere CHOVACOET, ende de gheleghentheydt van de plaetsen daer ontrent; de ghestalte ende manieren van de Wilden die men noemt ALMOVCHIQVOIS.

VAn de rieviere Quinibequi voorts-varende langhs de kuste naer't westen/ gemoet men een baye ofte in-wijck daer seer veel Eylanden in legghen/ ende men siet daer seer hooghe berghen naer 'twesten toe. Dese baye is van de rieviere voorsz. vier mijlen. Noch acht mijlen voorder is de rieviere Chovacoet, welck in't in-komen heeft eenighe kleyne Eylandekens; onder andere een welck de Francoysen den naem hebben ghegheven van Isle de Bacchus, door dien sy daer op wijngaerden vonden/ de welcke sy in dat gantsche quartier noch niet ghevonden en hadden; de onse noemen't om de selve oorsake Wijngaerden Eylandt, ende de baye welck aen't in-komen van dese rieviere is/ Graef Willems baye: naer 'tsegghen van Champlain soo is dit een seer vermakelijck Eylandeken/ daer seer schoon gheboomte op wast van eycken ende noote-boomen/ ende fraey landt op is om te bezaeyen: is ontrent twee mijlen van de rieviere. Dese rieviere van Chovacoet is maer een kleyne rieviere/ ende heeft een barre in't in-komen/ alwaer met 'tleeghe water maer een half vadem waters is/ ende met 'thooghe ander-half vadem/ ende met een sprinck-vloet twee; daer binnen zijnde vint men/ drie/ vier/ vijf/ ende ses vademen. Sy is seer visch-rijck/ ende leght op de hooghte van drie-en-veertich graden ende drie quart by noorden de linie. 't Landt ontrent dit rievierken is seer lustigh ende vruchtbaer/ vol schoon gheboomte van eycken/ beucken/ ende olmen. 't Volck dat daer woondt is een ander natie als de voor-gaende/ daer wy hier te voren van gesproken hebben/ ende van een andere tale/ worden ghenoemt/ soo Champlain schrijft/ Almouchiquois; Dese Wilden scheeren haer hayr gantsch voor af tot wijdt boven aen de kruyne/ ende dragen achter 'tselve seer langh/ ende vlechten dat seer lustigh/ ende steken daer diversche veeren in. Sy verwen haer aensichten roodt/ ende swart ghelijck de andere Wilden; zijn wel ghestelt van leden/ sonder eenighe mis-maecktheydt; haer wapenen zijn pijcken/ knodsen/ boghen/ ende pijlen/ daer sy de steert van seker visch ghenaemt Signoc, voor scherp aen gebruycken. Sy bouwen het landt/ welck de Wilden/ van de quartieren van hier oost-waert gheleghen/ niet en doen: ende planten daer Maiz ende Bresilische boontjens van diversche coleuren onder den anderen/ soo dat de struycken van het Maiz de boontjens ghelijck voor staken dienen: zijn seer curieus om haer velden/ welck sy thuynsche-wijse om-hegghen/ wel te wieden; haren tijdt van zaeyen is in May, ende van snijden in September. Men heeft daer schoone note-boomen/ doch de vrucht valt kleyn/ ende is verdeylt in veel quartieren; fraeye wijngaerden/ daer de Francoisen in de maent van Iulius schoone druyven aen vonden/ ende verjuys van maeckten; winnen daer oock cawoerden ende diergelijcke vruchten en Tabacco. Dit volck heeft een vaste woon-plaetse/ ende en vertreckt soo niet van de eene plaetse naer d'andere/ ghelijck de andere Wilden: hebben hare hutten met schorsen van eycken-boomen bedeckt/ ende met een stercke palissade van dicke boomen om-ringht/ waer mede sy haer teghen haer vyanden verweeren. In somme het is een seer vermakelijcke plaetse/ ende aen de rieviere legghen veel schoone weyden. Aen de mondt van de rieviere leght een kleyn Eylandeken welck seer bequaem is om een fortresse op te legghen/ om soo versekert te wesen teghen alle aen-vallen. Weynich verder buyten de rieviere legghen noch twee Eylandekens/ daer de schepen moghen anckeren beschut voor de winden/ ende daer is goede ancker-grondt. Van Quinibequi af tot voor by dese rieviere heeft men meest sandt-stranden. Twee ofte drie mijlen voorder op de selve kuste is

een

een kape/ende daer by een haven die goet is voor schepen van hondert vaten/welc Champlain noemt Port aux Isles, door dien daer dry Eylandekens legghen die de selve haven maken. Dese plaetse is gheleghen op de hooghte van dry-en-veertich graden ende vijf-en-twintich minuten by noorden de linie. Weynigh voorder voor-by de kape / als men de selve noordt-oost ten noorden heeft ghebracht / komt men in een ander haven tusschen Eylanden / die maer een in-komen en heeft / daer legghen eenighe klippen daer 'twater seer op breeckt: op dese Eylandekens wassen uytermaten veel roode aerdt-besyen / soo dat men daer by naer anders niet en siet. De kuste is voorder aen meest vlack ende sandigh. Daer naer komt men aen een ander kape / welck Champlain noemt le Cap aux Isles; ende tusschen beyden is een in-wijck / welcke streckt naer't westen; ende daer legghen twee oft dry Eylanden die tamelijcken hoogh zijn; By de kape selfs legghen dry Eylanden dicht by 'tvaste landt / vol van alderhande gheboomte: ende een ander plat Eylandt welck wat verder in zee streckt/daer't seer barnt/daer geen houdt op en wast. Champlain verhaelt hoe dat hy daer aen landt was / ende eenighe Wilden versprack by teeckenen; dat daer veel wijngaerden waren / ende veel note-boomen / doch de noten niet grooter als een musquet-loodt. 'Tvolck zaeydt ende plant als de voor-gaende. Dese plaetse is gheleghen op de hooghte van dry-en-veertich graden ende eenighe minuten by noorden de linie. Wordt by de onse ghenoemt den Ghebroken hoeck. Een half mijle voorder is een ander punt van rotsen / welck de Francoysen daerom hebben ghenoemt Cap de Rocher. Tusschen beyden is veel kael landts / daer veel velden zijn daer de Wilden haer Maiz planten; 'tis seer schoon ende vermakelijck landt / daer schoon gheboomte tusschen beyden wast. 'Tvolck dat daer woondt heeft haer canoen ghemaeckt van een houdt / welck seer licht om slaen / ten zy men die voorsichtelijck weet te stieren. De Wilden maken die van seer groote boomen / welck sy weten te vellen met bijlen van kegels gemaeckt/ende oock wel ysere bijlen (die sy ruylen van de Wilden die op de kuste van Accadie woonen;) ende naer dat sy de schorse daer van hebben gedaen/ soo weten sy die uyt te holen / de selve eerst in-brandende met vyer / ende daer naer uyt-schrabbende met seker schelpen ende anders / tot dat sy die een bequame hollicheydt ghegheven hebben.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de kuste naer't zuyden toe: ende van de haven BEAVPORT, ende CAP St LOUIS, ende andere plaetsen daer ontrent ghelegen; ghelijck Mr Champlain die beschrijft.

OM de voor-schreven Cap de Rocher leght een schoone baye die voor een goede haven kan dienen / ende derhalven by de Francoysen om die oorsaeck ghenoemt werdt Beauport, ende by onse Schoone haven, ghelegen op de hooghte van dry-en-veertich graden. Dese baye streckt noordt-waert in/ ende zuydt-waert uyt; aen de oost-zijde loopt een smalle streeck landts vol van boomen: in't in-komen van de baye heeft men in't midden seven / acht / ende thien vadem waters / ende naerder de wal dry ende vier vademen waters/ het isser tusschen dese smalle streeck landts / ende 'tander vast landt vier-en-twintich hondert roeden breedt: daer is goet anckeren achter een kleyn Eylandeken / welck by naer half weghen de baye leght / alwaer men beschut kan legghen voor de winden. Daer woont veel volcks in dit quartier / zijnde van de selve ghestalte ende conditie als de voor-gaende; hebben veel landts dat bequaem is om te bezaeyen: ende als sy ander meer bequaem willen maken/soo houwen sy de boomen maer af tot by naer dry voeten boven de grondt / ende steken den brandt in de tacken / ende maken soo een klaren bodem. In dese bayen komen eenighe kleyne beeckens vlieten/ daer schoone weyden ontrent legghen. Den oversten van dit quartier was ten tijde van Champlain

ghenoemt

ghenoemt Quiouhamenec. 't Landt brenght de selve vruchten voorts als de voorgaende. Acht mijlen van Cap aux Isles naer 't zuyden leght een ander kape die Champlain noemt Cap S[t] Louis, de onse noemen die Wijngaerts hoeck; dan een mijle by noorden dese kape is noch een baye/ daer veel kleyne huttekens aen landt staen/ by de welcke de Wilden haer koorn-velden hebben ende in 't binnenste van de baye is een tamelijcke wijde rievier / die naer de gissinghe verre te landt-waert in loopt/ ende veelicht tot in het lack van de Iroquois, daer wy hier voren van hebben ghesproken; dese rieviere noemt Champlain, la Rieviere du Gaz; ende de onse noemen die de Sandt-rieviere, ende dese baye / de Witte-baye. De Cape S[t] Louis is leegh landt / ende leght op de hooghte van twee-en-veertich graden ende vijf-en-veertich minuten. Twee mijlen voorder langhs de kuste / welck een sandt-strandt is / heeft men een kleyne besloten baye / welck Champlain noemt port du Cap S[t] Louis, ende leght by naer op de selve hooghten / streckt west in / ende oost uyt; aen de noordt-zijde van 't in-komen is een uyt-stekende reep landts / voor rondt ende vol gheboomte; ende op de kuste naer zee toe legghen eenighe sandt-duynen; aen de zuydt-zijde van 't in-komen is een hooft-landt tamelijck hoogh / soo dat men het wel drie oft vier mijlen verre sien kan: binnen de baye zijn twee kleyne Eylandekens / die men niet ghewaer wordt voor dat men in de baye is; ende verder is een kille die wat dieper in 't landt loopt / doch te drooghe om met barcken in te varen. Van daer komt men aen een andere Cap, die Champlain noemt Cap Blanc; de Engelsche noemen die Cap Cod, ende de onse noemen die Staten-hoeck; ende oock wel somtijdts de Witten-hoeck: van welcke wy hier naer in 't naeste boeck breeder sullen sprekẽ; tusschen beyde dese hoecken is een groote baye ofte veel eer diversche bayen / alsoo die nae 't seggen van Champlain wel 18 oft 19 mijlen in 't omgaen is / en beyde dese kapen wel 10 mijlen van den anderen. Van dese kape voorder naer 't zuyden is een slimme haven / welck de Franschen deshalven de name hebben ghegeven van Malebarre, ende leght op de hoogte van twee-en-veertich graden / ende 't compas varieert daer achthien graden ende veertich minuten; is een ruyme baye wel drie oft vier mijlen groot; rondtom beset met huttekens van Wilden; die daer soo veel lants om beplanten als sy van noode hebben tot haer onder-houdt: daer komt een rievierken in van seer schoon water: is anders seer ondiep in de baye / ende barnt daer seer aen alle kanten. 'T landt is vol bosschagie van schoone eycken / ende oock cypres-boomen / die seer wel riecken / ende roodt houdt hebben. Daer wordt Taback ghezaeydt by de Wilden / ende hebben seker wortelen die de smaeck hebben van artichoquen / meyne het de selve zijn die hier te lande ende elders ghebracht zijn gheweest ende genoemt worden artichoquen onder d'aerde: setten gheweldigh voorts / soo dat hy naer voor onkruydt mach gherekent worden; ende worden nu weynigh gheacht door dien men ghelooft de selve van quaet voedtsel ende onghesondt te wesen. De wooningen van dit volck zijn rondt / met groove matten gedeckt / ende in het midden een gadt om den roock uyt te trecken. Tot dese haven van Malebarre waren de Francoysen in den jare 1605 ende keerden van daer weder naer S[t] Croix, van waer sy ghekomen waren; Champlain beschrijft ons de kours ende distantien in deser voeghen: van port de Malebarre, was de kours tot Cap Blanc noordt-oost ses mijlen; van Cap Blanc tot Cap aux Isles noordt-oost vijf-thien mijlen; van Cap aux Isles tot Chouacoet oost-noordt-oost sesthien mijlen: van Chouacoet tot Quinibequi noordt-oost ten oosten vijfthien; van daer tot Isle Haute oost-zuydt-oost twintich mijlen; van daer tot Cap Corneille oost twintich mijlen / en van daer tot S[t] Croix noordt-oost seven mijlen. 't Jaer daer naer her-namen sy de reyse om dese kuste voorder te ontdecken. Van Malebarre zuydt-waert aen is al vlack zee-strandt / welck seer dangereus met schepen te ghenaken is / ende niet goet met chaloupen te landen. Twaelf oft derthien mijlen van daer leght Cap Batturier by Champlain alsoo genoemt om dat het daer soo ondiep is / en geweldigh barnt; want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

wel ander-half mijle van de kuste en is maer drij ende vier vademen waters/ende drooght hardt op tot twee ende minder vadem waters. Dese Cape is een sandt-punt welck wel drij mijlen in zee streckt zuydt-zuydt-oost aen / een ghevaerlijcke plaetse. By westen dese Cape vonden de Francoysen een haven/ welck sy noemden Port fortuné, door dien sy daer eenigh volck aen landt verloren / welck van de Wilden verrast wierdt ende doot gheslaghen. Dese haven en is niet bequaem dan voor kleyne schepen / ende is ghevaerlijck om in te komen / uyt oorsake van de drooghten ende sanden / insonderheyt een sandt bancke die recht voor 'tin-komen leght / achter de welcke een smal canael leght/daer met het hooghe water maer twee vadem diepte is/ ende met het leeghe een. In't midden van dese haven/welck maer een baye is / leght een Eylandt / ende aen de oost-zijde van 'tselve streckt de baye noordt-waerdt in / welck van de zee wordt af-ghescheyden by een smallen riem landts / welck niet dan sandt-duynen en zijn. Ontrent dese haven woonen veel Wilden / van welcker gheleghentheydt wy hier naer sullen spreken. Dese plaetse leght op de hooghte van een-en-veertich graden ende een derde. Van daer voeren sy ses oft seven mijlen tot aen een Eylandt/ welck sy noemden la Soupçonneuse, door dien sy in twijfel waren gheweest van verre oft het een Eylandt was ofte vast landt. Van hier voorts voeren sy langhs de kuste naer't zuydt-westen eenighe twaelf mijlen / ende ontdecten een rieviere / de welcke kleyn was / ende quaet om aen te komen van weghen de vlackten ende klippen / die daer voor ligghen / welck sy noemden Rieviere de Champlain, ende keerden van daer naer PortFortuné. Dit is het uyterste daer de Francoysen als doen quamē in haer ontdeckinge; eñ keerden weder naer Port Royal. Wy hebben dit dus verre vervolgt/ om hier mede te scheyden van de landen by de Francoysen besocht/ hoe wel een deel van dien behoort tot de beschrijvinge wy die in't naeste boeck sullen her-vattē.

Het drij-en-twintichste Capittel.

Een kort verhael van de proceduren by de Françoysen in dese quartieren ghehouden; als namentlijck by Iaques Quartier ende andere van den jare 1534. tot den jare 1544.

EEr wy van dit quartier scheyden / soo en salt niet ondienstigh zijn hier kortelijck aen te roeren/wat by de Francoysen door publijcque authoriteyt eertijdts in dese landen is verricht. Inden jare 1534. sondt de Koninck van Vranckrijck derwaert Iaques Quartier met twee schepen/ elck van sestich vaten; de welcke vertrocken in April, ende naer dat sy de Golfo van St Laurens aen alle zijden hadden aenghesocht / ende ontdeckt tot aen't Eylant Natiscotec, welck leght in de monde van de groote rieviere van Canada, keerden sy weder naer huys/ende arriveerden te Ste Malo den vijfden September des selven jaers. De tweede reyse wierdt by den selven Iaques Quartier uyt gelijcke last voor-genomen met drij schepen (waer van 'tkleynste maer was van veertich vaten) in't leste van May des jaers 1535. in welcke voyagie hy de groote rievier van Canada voorder ontdeckte tot Hochelaga toe; over-winterde op de selve rieviere in een plaetse/ welc hy noemde Ste Croix, alwaer een onbekende siecte quam onder syn volck (is nu ghenoegh bekent / ende werdt het scheur-buyck ghenaemt) soo datter vele van storven; ende de reste werden ghenesen door 'tghebruyck van de schorse ende bladeren van sekeren boom/ die de Wilden haer aen-wesen/ ende als doen noemden Annedda: Wat dit voor een boom zy gheweest is nu niet bekendt. Ende naer dat hy in de selve plaetse een groot kruys hadt op-gherecht/ende de wapen van Vranckrijck daer aen ghehanghen met dit op-schrift: FRANCISCVS PRIMVS DEI GRATIA FRANCORVM REX REGNAT: soo nam hy met listicheydt den principalen Heere van dit quartier met namen Donnacona, ende noch eenighe andere ghevanghen / ende voerde die teghen haren danck met hem naer Vranckrijck / alwaer hy we-

der

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

der quam den sesten Iulij des jaers 1536. Daer naer in den jare 1540 naer dat
de Wilden / welck Iaques Quartier als voren hadde met ghebracht / meest al in
Vranckrijck over-leden waren / soo maeckte de Koninck syn Lieutenant Gene-
rael in dese ghewesten Messire Iehan François de la Roque, Heere van Roberval,
ende de voorsz. Iaques Quartier opperste Piloot in de landen van Canada ende
Hochelaga, tot Saguenay toe. Waer op Iaques Quartier syn derde voyagie voor-
nam in den jare 1541 ende arriveerden in de haven van St Croix in de maendt
van Augußt, ende alsoo hy een bequamer legh-plaets voor de schepen vondt vier
mijlen hoogher / soo trock hy derwaerts met drie van syn schepen / ende sondt de
twee resterende weder naer Vranckrijck: hy maeckte daer een kleyn fortjen / welck
sy noemden Charles bourg Royal, daer hy met syn resterende volck doen over-
winterde. Den Heere van Roberval en vertrock niet uyt Vranckrijck voor den
jare 1542. ende komende met syn vlote / welck was van drie schepen / in de haven
van S[t] Iean aen't Eylandt van Terra Nova, ghemoete hem daer de voor-noem-
de Iaques Quartier weder-keerende naer Vranckrijck / door dien hy / naer syn seg-
ghen / met soo weynigh volcks de Wilden van de lande niet en konde onder be-
dwanck houden: De Heere van Roberval te vergeefs ghetracht hebbende Iaques
Quartier weder met te krijghen / voer voorts / ende quam inde maent van Iulius
vier mijlen boven Isle d'Orleans, alwaer hy een fort maeckte welck sy noemden
France Roy op de hooghte (naer dat Iean Alfonse verklaert) van 47 graden; ende
naer syn seggen / als het te Rochell middach is / soo en is het te France Roy maer een
half uyre over neghenen. De Heere van Roberval bleef in dese plaetsen een ruyme
tijdt / ende dede diversche tochten naer diversche ghewesten / ende namentlijc een op
de rieviere Saguenay; dan wanneer hy eygentlijck van daer is gescheyden / en vin-
de ick niet beschreven; naer 'tsegghen van l'Escarbot soo soude hy van den Koninck
van Vranckrijck 'thuys ontboden zijn / de welcke de continuele groote kosten / son-
der profijt daer van te trecken / vervelende / dit werck heeft laten steken / ende is
veel jaren soo verbleven / tot dat het weder is hervat in den jare vijf-thien hondert
ende acht-en-neghentich by den Marquis de la Roche, doch met alsoo slechte uyt-
komste ghelijck wy hier voren hebben aengheroert inde beschrijvinghe van Isle de
Sable, alwaer den voorschreven Marquis syn volck hadde gheplant.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Voordere proceduren vande Francoysen in verscheyden andere quartieren
van NOVA FRANCIA, ende insonderheyt op de zuydt-
kuste te S[t] CROIX ende PORT ROYAL.

DE voorgaende voyagien op dese quartieren soo onvruchtbaerlijck af-ghelo-
pen zijnde / soo en is even-wel de sake daer by niet ghebleven / maer inden jare
sesthien hondert ende drie heeft Pierre du Gua S[r] de Monts een nieuw octroy ver-
kreghen van den Koninck van Vranckrijck; by het welcke hy Lieutenant Gene-
rael werdt ghestelt over de landen gheleghen tusschen de veertich ende ses en veer-
tich graden by noorden de linie; ende aen hem alleen toe-ghestaen den handel in pel-
teryen te drijven in de landen (naer dat de woorden van octroye luyden) van la
Cadie, Terre, en Cap Breton, Bayes de St Cler ende de Chaleur, Isle Percee,
Gachepe, Chichedec, Mesamichi, Lesquemin, Tadoussac, ende aen beyde de
zijden van de rieviere van Canada. Hier op maeckte de voorschreven S[r] de
Monts twee schepen uyt / eñ nam met hem hondert ende twintich huys-lieden; hy
scheyde van Vranckrijck den 7 April 1604 ende syn reyse vervorderende voor by
Isle de Sable ende de kuste van Cadie ofte Accadie, nam zijn eerste woon-plaetse
in port au Mouton: welcke hy korts daer naer weder verliet / ende naer dat hy
de baye Ste Marie hadde besocht / sloech hem neder op het Eylandt S[te] Croix
gheleghen aen de mondt van de rieviere van de Etechemins op de hooghte van

vijf-

vijf-en-veertich graden ende een derde; alwaer hy met syn volck over-winterde/
ende van neghen-en-seventich persoonen vijf-en-dertich verlore by diverschen
siecten: In Iunio des jaers 1605. quam hem versch volck toe uyt Vrancrijck/ende
naer dat sy bequamer plaetse om te woonen hadden ghesocht/(want bevonden het
hier des winters onghelijck kouder als in Vranckrijck) naer 'tzuyden/ ende ghe-
weest waren tot in port de Malebarre, en niet ghevonden naer haer ghenoeghen/
soo verlietense dese wooninghe van Ste Croix ende transfereerden die naer port
Royal; alwaer hy vijf-en-dertich man in besettinghe liet ende keerde selfs naer
Vranckrijck. Van dese vijf-en-dertich storvender dien winter twaelf. Inden
jare 1606. soo voer derwaerts Monsr de Poutrincourt met voornemen om daer te
woonen/ ende inde maendt van Iulius komende by Champseau, sondt hy een
bercke langhs de kuste/ welcke daer by gheval ghemoete het overigh volck van
port Royal, die de plaetse verlaten hadden ende vast de gheleghentheydt soch-
ten om weder naer Vranckrijck te keeren: nam de selve met hem te rugghe naer
port Royal. De winter en was soo hardt niet dit jaer als het voorleden/ en waren
oock soo seer niet ghequelt van'tscheur-buyck: op't voor-jaer dedense een nieuwe
tocht naer't zuyden om bequamer woon-plaetse te soecken/ ende waren weynich
verder als Malebarre tot een haven diese noemden Port fortuné, ende keerden van
daer weder naer port Royal: alwaerse dien winter tamelijck goet weder hadden/
ende gheen excessive koude. Daerentusschen soo wierdt in Vranckrijck 't Octroye
als voren aen Monsr de Monts ghegeven op seker pretensien weder in-getrocken/
ende den handel in de pelteryen aen een yeder wederom open ghesteldt/ waer over
dat hy gheen middel siende om de behoeften vande Colonie langher te vervallen/
'tvolck welck hy in port Royal gelaten had weder t'huys ontboodt; soo dat port
Royal weder verlaten werdt in den jare 1607. Dan Monsr de Poutrincourt heeft
dit werck weder hervat inden jare 1610. ende een deel volcks versamelt hebbende/
brocht die te port Royal, alwaer sy haer voorgaende wooninge noch staende von-
den (uyt-ghenomen de daecken) ende alle de meublen die daer ghelaten waren/
noch op haer oude plaetse: Naer dat Monsr de Poutrincourt 'tlandt hadde doen
bezaeyen ende alles wat tot onderhoudt vande Colonie behoufde versorghen/ soo
dede hy (naer voorgaende onderwijsinghe inde Christelijcke Religie) eenige van-
de Wilde doopen en onder andere den voornaemsten Heere van dat quartier met
naemen Membertou (wesende naer haer segghen een man over de hondert jaren
oudt) welc ter eeren van de Koninck doen regerende wierdt genaemt Henri: De
Sone van Mr de Poutrincourt keerde dit selve jaer weder naer Vranckrijck/ende
verhaelde aen de Koninginne Moeder 'tgheene te port Royal was gheschiedt in't
doopen van de Wilde. De Iesuyten die in't Hoff waren dese occasie waer-nemen-
de versochten aen de Koninginne dat eenighe van den haren derwaerts mochten
worden ghesonden met een pensioen van twee duysent ponden/ voor-ghevende
dat den overleden ende laetst vermoorden Koninck voor desen sulckx hadde aen
haer-lieden belooft: ende verkreghen hebbende 'tgheene sy versochten/ kosen daer
toe twee uyt den haren met namen Pierre Biard ende Euemond Massé; die haer
naer Diepe begaven/ alwaer twee Koop-lieden/ de welcke met Mr de Poutrin-
court in compagnie waren ghetreden/ een schip veerdich hadden. Als dese koop-
Eschar-bot. l. 5. lieden ghewaer wierden dat dese Iesuyten met haer bagagie scheep wilden gaen
om mede over te varen/ soo en wilden sy 'tselve niet lijden/ segghende dat de
moordt van de Koninck noch te versch was/ dat sy lieden niet van sin en waren
haer middelen te hanghen aen een Colonie/ die te staen hadt tot devotie van den
Spaegniaerdt/ ende dat sy haer goederen niet versekert en hielden in't ghesel-
schap van dit volckxken; te vreden zijnde eenighe andere Religieuse van wat ordre
sy oock mochten wesen over te voeren; maer gheen Iesuyten/ ten waer het de
Koninginne ghelieftde de Iesuyten die in Vranckrijck woonen alle te sa-
men derwaerts te schicken; dat sy anders haer uyt-gheleghde penninghen
begheer-

begheerden weder te hebben/ ende daer uyt-scheyden. Naer veel doens/ de koop-
lieden vast staende op haer stuck; werden daer twee duysent kroonen by de Ko-
ninginne gheordonneert/ om dese twee koop-lieden uyt te koopen ende van we-
gen haer verschot te voldoen: de Jesuyten deden hier op een collecte onder hare
vrienden/ ende kreghen seer veel ghegheven; kochten de koop-lieden uyt/ ende tra-
den in compagnie voor de helft met de Sone van Poutrincourt, uyt-wÿsende
seecker contract welck in de historie van l'Escarbot is te lesen. Door desen twist
werdt de reyse naer port Royal eenighe maenden verachtert/ so dat de Sone van
Poutrincourt met de Jesuyten eerst van Diepe 'tzeyl ginck in Ianuario 1611. ende
arriveerde te port Royal op Pincxter-dach daer na: Dese voyagie door haer lang-
wÿlicheyt en konde niet dan schade gheven; ende de Jesuyten daer ghekomen
zÿnde/ thoonden stracx haren aert/ ende begonnen haer met vele dinghen te be-
moeyen die buyten haer beroep waren; ende in haer beroep selfs/ droeghen sy haer
seer ondiscretelÿck/ in't regard van de Wilde ende anders/ soo dat daer groot mis-
noeghen viel tusschen Monsr de Poutrincourt ende haer. Hier op keerde Monsr
de Poutrincourt selfs naer Vrancrÿck/ ende liet aen syn Sone 'tgouvernement
in syn plaetse; daer de Jesuyten ymmers so qualÿck met accordeerden: Monsr de
Poutrincourt nu in Vrancrÿck zÿnde/ ende door soo veel onvruchtbare voyagien
weynigh middelen hebbende om op een nieu te equiperen/ so hebben de Jesuyten
door den interest die sy hadden in disen handel/ hem looselÿcken geraden/ de Mar-
quise de Guercheville mede in te laten in den handel/ voor een sekere somme gelts;
soeckende door dese middel hem te berooven van 't meeste deel van die landen/
ende hem alleen te laten behouden port Royal. Een van de Jesuyten met namen
Gilbert du Thet werdt van de Marquise derwaerts ghesonden om van haren
t'wege den handel te helpen drÿven; ende Monsr de Poutrincourt bleef noch in
Vrancrÿck. Desen Jesuyt te port Royal op 't spoedichste aen-ghekomen zÿnde/
hielp de sake voorts gantsch verwerren; soo dat de Jesuyten den jongen Gouver-
neur excommuniceerden/ ende den dienst gantsch op-schorten voor ettelÿcke maen-
den; welck daer naer door een gheveynsden vrede weder her-stelt wierdt: ende
Gilbert du Thet te rugghe ghesonden naer Vrancrÿck; de welck daer komende/
de saken van Monsr de Pourtrincourt op nieuws in't verwert stelde/ soo dat het
noodigh secours de Colonie van port Royal niet in tÿdts en werdt toe-gesonden/
waer door 'tvolck welck daer ghelaten was / de winter met swaer onghemack
ende ghebreck van vivres door-brochten. Daerentusschen soo deden de Jesuyten
haer beste om desen Heere gantsch uyt te schoppen / ende selfs possessie te nemen
van alle die landen/ doch alles onder den naem van de Marquise de Guercheville
voornoemt: verkreghen van de Koninginne vier tenten ofte pavillioenen van de
Koninck/ met veel amunitie ende anders: insghelÿcx oock van andere goede lie-
den seer groote giften: soo datse in Martio 1613 een deel volcks over-voerden; na-
men eerst possessie voor de Marquise aen Cap de la Heve: ende quamen voort te
port Royal, daer sy maer en vonden de twee Jesuyten ende noch twee andere; haer
Jesuyten namen sy met/ naer de Rieviere Pemtegouet ofte Norumbegue, al-
waer sy voor hadden haer selven neder te slaen ende te fortificeren; daer vielen eeni-
ghe contestatien tusschen haer ende 'tvolck van den lande: de welcke korts daer
naer de Engelsche van Virginia (die met een schip op die kuste waren ghekomen
onder 'tbeleydt van Capiteyn Argall) waerschouwden van 'tgheene daer passeer-
de/ ende by dese Jesuyten wierdt voor-ghenomen; waer op dese op 't spoedichste
daer na toe quamen/ om te vernemen wat volck het was; den Jesuyt du Ther,
't Engelsch schip ghewaer wordende/ riep alarme/ ende dede 'tgheschut op de En-
gelsche lossen; de welcke de Francoysen soo dapper met ghelÿcke munte betael-
den/ dat sy daer drÿ doodt schooten/ ende onder anderen desen du Ther, ende vÿf
quetsten; ende haer meester maeckten van der Jesuyten schip/ nemende de twee
resterende Jesuyten ghevanghen/ ende t'meestendeel van 't volck/ uyt-ghenomen

eenighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

eenighe die ghevlucht waren met de sloepe: Capiteyn Argal nam de Jesuyten ende eenige handt-wercks-lieden ghevanckelijck met naer Virginia; doch quam korts daer naer weder / de Jesuyten noch by hem houdende / ende destrueerde de fortificatien die dese Jesuyten te Pemtegoüet hadden begonnen / ende in plaetse van 't Kruys 'twelck sy daer hadden gheplant / rechten hy een pilaer op / ende sloegh daer aen de wapenen van den Koninck van Groot-Britannien. Van ghelijcke dede hy te St Croix, ende stack van daer over naer port Royal, al-waer sy niemandt vonden / door dien Monsr de Biencourt sone van Poutrincourt op een tocht was/ soo datse alles roofden wat sy daer ontrent vonden/ braken alles/ ende staken de reste aen brandt; de namen van Monsr de Monts ende Poutrincourt die in een steen ghehouwen waren / hieuwen sy uyt / ende destrueerden de gantsche plaetse. Monsr de Poutrincourt quam daer in den jare 1614, ende vondt alles ghedestrueert/ ende keerde weder naer Vranckrijck / al-waer hy in dienste van den Koninck doodt bleef. Dus verre heeft l'Escarbot ons dese Historie beschreven/ ende uyt-ghegh even in den jare 1618.

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Verhael van de proceduren van de Françoysen op de groote Rieviere van CANADA.

IN 't voorgaende Capittel hebben wy vervolghens verhaelt 'tgeene by de Francoysen is voor-genomen aen de zuyd-zijde van dit landt van Nova Francia: sullen nu voorder sommierlijck verhalen 'tgheene by haer is ghedaen in 't Noorderquartier. Inden jare 1608 veranderde de Marquis de Monts syn desseing/ ende latende Mr de Poutrincourt ghewerden met port Royal, ende de omleggende plaetsen; verkreegh op nieus octroy voor een jaer/ om alleen te mogen handelen in de pelteryen op de groote rieviere van Canada: maeckte Monsr de Champlain syn Lieutenant/ die derwaerts trock in den jare voornoemt: ende naer eenige contentien met de schepen van St Malo die hy vondt in de haven van Tadousac, voer de rieviere voorts hooger op/ende nam syn woon-plaetse aen 't punct van Quebecq; van waer hy een tocht ofte twee dede de rieviere op/ende ontdeckte diversche lacken ende rievieren daer wy te voren van hebben ghesproken. In den jare 1609 keerde Champlain weder naer Vrancrijck/ende liet eenigh volck in de wooninge te Quebecq onder het gebiedt van den Capiteyn Chauvain. Quam daer weder voor de tweede reyse in den jare 1610, ende vondt noch alle 'tvolck 'twelc hy daer het voorleden jaer hadde ghelaten. Dede met de Wilden van dat quartier een tocht tegen een ander natie/ welcke sy noemen Yroquois, ende sloegender veel doodt/ ende de Wilden mis-handelden de gevangenen deerlijck/ghelijck sy gewoon zijn; ende hy keerde 'tselve jaer weder naer Vrancrijck/latende in de wooninge blijven alleen seventhien man; welcke hy het jaer 1611, voor de derde reyse weder-komende/kloeck ende ghesondt vondt: ginck een ander woon-plaetse soecken / ende koos daer toe een goede ghelegentheyt by le grand Sault, daer wy hier voren van hebben ghesproken/maeckte daer een stuck muers/ om te sien hoe het hem houden soude tegen 'tnaeste jaer; ende quam soo weder naer Vrancrijck. De Francoysen voeren daer-en-tusschen derwaerts over hoop/ soo dat sy malkanderen ruineerden / ende den handel van pelteryen gantsch bedorven. Om dit voor te komen/ so brocht Champlain de saecke eyndelijck daer toe/ dat eerst de Grave van Soissons, ende daer naer de Prince van Condé by den Koninck gemaeckt wierdt protecteur van dese entreprinsen/ ende hy Champlain syn Lieutenant. Soo dat hy weder voor de vierdemael de reyse voor-nam naer dit quartier den 10 April, ende quam te Quebecq den 7 May; al-waer hy al 'tvolck 'twelck hy daer gelaten hadde/ noch kloeck ende ghesondt vondt; ende op 't rapport van eenen met namen Nicolaus de Vigneau, (de welcke verklaerde 'tvoorleden jaer 1612 ghewest te hebben tot aen de Noordt-zee/

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende aldaer ghesien te hebben het wrack van een Engelsch schip/ ende diergelÿcke
dinghen meer) nam hy een voyagie voren/ om een deur-tocht naer China te vin=
den/ dan naer langhe moeyte ende veel tÿdts verlooren/ soo werdt hy de valscheyt
van desen leughenaer ghewaer/ die noyt sulcx ghesien hadde als hy voor-gaf/
nochte soo verre ghewееst; Soo dat hy in syn voor-nemen bedroghen zÿnde/
wederom keerde van waer hy gekomen was: ende van daer weder naer Vranc=
rÿck. Wat voorts bekomen is van dese woon-plaetse op de groote rieviere/ende
of de selve daer noch continueert/ en vinde niet sekers van te segghen: alleenlÿck
dat een van de onse/ die eenighe jaren herwaerts geweest is in Nieu-Nederlandt/
ghetuyght dat daer Wilden quamen aen 't Fort by de onse ghemaeckt/ daer wy
hier naer sullen van spreken/ die eenighe lappen ende stucken van kleederen met
brochten/ die op syn Fransch gestelt waren/ ende verklaerden te komen van Que-
becq, ende eenighe Francoysen in haer ghesellschap ghehadt te hebben/ die onder-
weghen ghestorven waren; Dat is seker dat de Francoysen noch jaerlÿcx haren
handel op die quartieren drÿven/ dan of sy daer eenighe ordinaire woon-plaetsen
hebben / is my onbekent. Wt dese proceduren kan een yeder mercken dat het te
vergeefs is/ volck ergens te brenghen daer gheen voor-raedt en is tot behoorlÿck
onder-houdt van de lieden / ten sy men daer in van tÿdt tot tÿdt voor-sie; ofte
op 'tspoedichste de saken daer naer stieret/ dat de lieden daer selfs haer provisie mo-
ghen ghewinnen / door t'bouwen ende besaeyen van 't landt: Oock dat het niet
ghenoegh en is een sake te beginnen/ dan dat daer middelen moeten zÿn ghereedt/
om 'tbegonnen werck te vervorderen / oft apparent uyt 'tlandt selfs te trecken/
want alle dese Colonien zÿn tot niet ghelooopen by ghebreck van middelen / ende
vervolgh/ ende door quade ordre: soo dat andere haer daer aen mogen spiegelen.

APPENDIX

Van Nieuvv Schotland.

NAer dat dit boeck voor de eerste reyse in druck was uyt-ghegeven/ is my
ter handt ghekomen den grooten boeck van Mr Purchas, by hem in't
Engelsch uyt-ghegeven in den jare 1625 in welckes vierde ghedeelte
wordt verhaelt hoe dat den machtigen Koninck van Groot-Britannien
in den jare 1621 by Octroye aen den Heere William Alexander Ridder/ ende een
van syn Majesteyts Secreten Raedt/ heeft uyt-ghegeven onder den naem van
Nieuw Schotlandt, de Landen welcke wy hier voren naer den stÿl van de Fran=
coysen ghenoemt hebben Cadie ofte Accadie; beginnende van Cap de Sable,
ende soo naer 'twesten streckende over de baye St Marie ende de rieviere Ste Croix,
door een rechte linie tot in de rieviere van Canada ofte St Laurens; ende van daer
naer 't oosten langs den oever van de selve rieviere tot aen Gaspé ofte Gachepe;
ende van daer naer 'tzuydt-oosten tot Cap Breton; latende de Golfo van St Lau-
rens ende Terreneuf aen de slincker-handt legghen; ende weder-keerende naer
'twesten tot Cap de Sable voorschreven; met veertich leguen verre in zee naer 'tzuy=
den ende zuydt-oosten / daer in begrÿpende Isle de Sable ontrent dertich leguen
van Cap Briton gheleghen naer 't z.z.o. als 'tselve breeder te sien is by des voor=
schreven Konincks open brieven. Waer op de voorschreven Heere William Ale-
xander in den jare 1622 een schip uyt-sondt / welck aen 't Eylandt Terreneuf in
St Ians haven over-winterde/ ende in den jare 1623 voeren sy naer Nieuw Schot-
land, ende quamen eerst in de haven by de Francoysen genaemt port au mouton,
daer sy dry fraeye havenen ontdeckten / ende ginghen aen de eene te lande /
welck sy noemden Lukes bay, ende vonden daer een schoone rieviere wesende dry
vadem diep met leegh water/ ende hebbende aen beyde oevers seer fraeye weyden/
daer

daer roode ende witte roosen groeyden/ ende een soorte van witte lelyen die seer sterck roken. Twee leguen voorder is noch een haven/ daer sy noch een schoonder rievier vonden/ vier vadem diep met leegh water/ met schoone weyden daer aen legghende als vooren; ende oordeelden dit een seer bequame plaetse om volck te planten / door dien de plaetse van natueren sterck was / ende de grondt tusschen beyde de rievieren seer vet ende vruchtbaer/ ende sonder boomen; daer groeyden van selfs/menichte van aerd-besyen; voorts/stekel-besyen/ hinne-besyen/ende diergheliicke: oock een soorte van eerten; ende soo sy schrijven in haer Journael/ eenighe ayren van tarwe ende gerst. Sy noemden dese rieviere/port Iolly; ende voeren van hier langs de kuste naer port Negro, twaelf leguen voorder/ bevindende 't landt van de selve ghestalte als vooren. Sy vonden mede in de rivieren veel kreeften ende mosselen / ende andere kleyne visch; als mede veel water-ghevoghelte/ niet alleen in de rivieren / maer oock op de kuste / te weten / veelderhande soorten van wilde eynd-voghels ende gansen ; oock sneppen / duyven / reygers / ende andere onbekende voghelen. In zee is menighte van cabeljau/ ende andere soorten van zee-visch. In 't landt is veel gheboomte / doch meest eycken ende denne-boomen/ bercken / ende dierghelijcke/ dan staen niet seer dicht by den anderen: quamen van daer weder te rugghe naer Terreneuf. Wat voorder hier is ghepasseert/ en bevindtmen noch niet beschreven: alleen soo sien wy de Kaerte die Mr Purchas in syn boeck heeft in-ghevoeght/ dat de baye Françoise daer ghenoemt wordt Argals baye; ende de Provincie van Cadie, The province of Caledonia; ende het noordelijcke ghedeelte aen de groote rieviere van Canada, The province of Alexandria; ende datse de rieviere van Ste Croix ofte des Etechemins, noemen Twede; ende die van St Iehan, Clyde; ende de baye de Chaleur binnen de golfo van St Laurens, Forthe.

De Engelschen hebben insgelijcks begonnen haer neder te slaen op 't Eylant van Terreneuf, in den jare 1610, op 't lant welck legt aen de baye van Concepcion, ende elders/ ende zijn daer in de volgende jaren voorts gevaren; want bevinde by Mr Purchas boecken/ dat in den jare 1622 daer volck was ghebracht op de kosten van den Heere George Caluert, Ridder/ ende principael Secretaris van den Koningh van Groot-Britannien; de welcke landen aen Farryland, in de Provincie van Avalon, soo sy die noemen. Den Gouverneur van dit volck Eduard Winne, schrijft in August des selven jaers/ dat haer ghewas van tarwe/ gerst/ haver ende boonen seer schoon stondt: ende dat het s'winters daer niet soo koudt en was als men ghemeynt hadde; dat sy middel hadden ghevonden om daer seer goet sout te maken; ende dat alle zaden/ boomen/ wijngaerden/ ende andere planten daer gebrocht/ seer wel toe-namen. Een ander verhaelt dat de bosschen aen brandt waren ghesteken / ende hadden 't gheboomte wech ghebrandt wel thien mijlen in 't ronde. Wy hebben goet gevonden dit in 't korte hier by te voeghen/ tot dat voorder beschreven wordt 't ghene de Engelschen hier sullen verrichten.

BESCHRIJ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

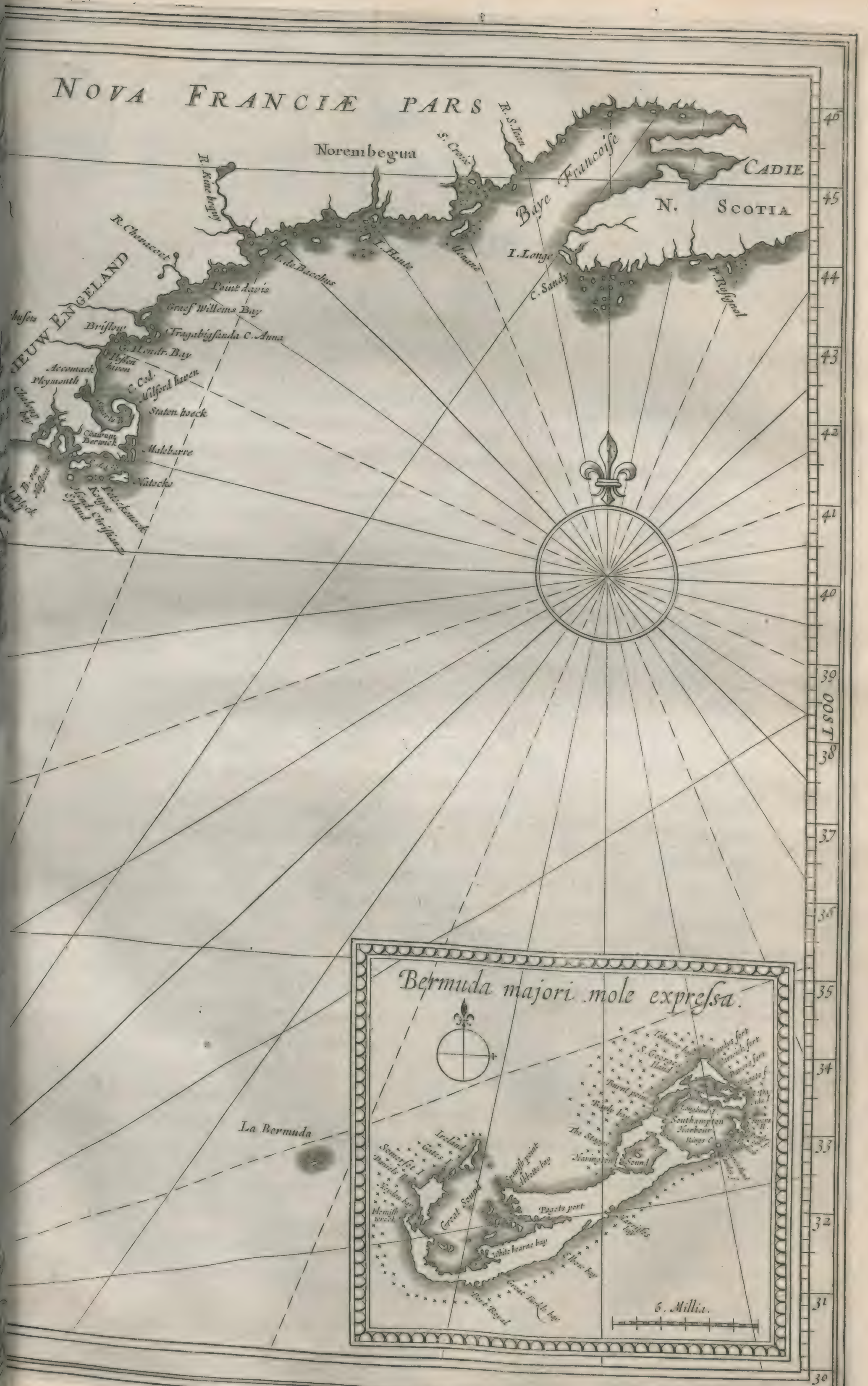

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIJVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het derde Boeck.
VIRGINIA.
Inleydinghe.

AEn Nova Francia *paelt het landt, vvelck nu eenighe volghende daer in de ghemeyne stijl, ende de directie vande Enghelsche (die dit quartier eenige jaren herwaerts sterck hebben bevaren, ende oock een deele hebben ontdeckt,) in't gemeyn noemen* Virginia; *bepaelt zijnde tusschen de hoochte van vier-en-dertich ende vier-en-veertich graden by noorden de linie: hebbende aen de oost-zijde de groote zee; aen de zuydt-zijde de Provincie van* Florida; *ende aen de noordt-zijde de Provincien van* Nova Francia; *aen de vvest-zijde de limiten noch open ende onbekent. Dan om eyghentlijck te spreken, soo en streckt sich den naem van* Virginia *soo verre niet, maer is een verre kleynder ghedeelte, confinerende met* Florida *aen de zuydt-zijde, ende voorts voor dry ofte vier graden, streckende naer't noorden; te vveten dat quartier, vvelck door* Sir Walter Ralegh *in den jare* 1584 *is aen-ghevangen te ontdecken, ende met een ofte meer Colonien van Engelsche te beslaen, als vvy hier naer sullen verhalen; doch door dien dat de selve ontdeckinghen eenighe jaren stil gestaen hebbende, daer naer vveder zijn her-vat by de Enghelsche Virginiaensche Compagnie ontrent den jare* 1606, *in een quartier naer het noorden streckende, (te vveten op de hooghte van seven-en-dertich graden) so is het, dat men dit deel nu ordinaris* Virginia *noemt, ofte vvel beyde dese deelen, te vveten van dry oft vier-en-dertich graden af, tot de negen-en-dertich, vvelck vvy hier naer particulierlijck sullen beschrijven; ende het voorder deel van dit quartier tot de limiten van* Nova Francia *toe, hebben onse Nederlanders voor een seker ghedeelte ghenoemt* Nieu-Nederlandt, *door dien 'tselve by de onse eerst ontdeckt ende bevaren, ende oock bevvoont is geweest; ende 't noordelijckste ghedeelte hebben de Engelsche nu eenighe jaren her-vvaerts* Neuvv-Engelandt *begonnen te noemen. Ende hoe-vvel vvy dit laetste ghedeelte in't voorgaende Boeck ten deele hebben beschreven, volghens 'tgheene de Françoisen daer van in druck hebben uyt-gegeven, soo sullen vvy niet te min hier by voeghen een naerder beschrijvinge, gelijck als deselve by Capiteyn* Iohn Smith *is uyt-ghegheven; doch eer vvy daer toe komen, soo en hebben vvy niet vvillen voor by gaen de ontdeckinghe van dese quartieren, eertijdts ghedaen by* Iean de Verazzano *Florentijn, door bevelende op de kosten vanden Coninck van Vranckrijck, vvelcke vvy hier vervolghens sullen in-voeghen.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het eerste Capittel.

De voyagie van Iehan de Verazzano.

IEHAN Verazzano een Florentijn/ scheyde met last ende commissie van Francoys de eerste Koninck van Vranckrÿck/ den 17 Ianuar. 1524 van de Eylanden van Canarien; ende nam syn kours West-waerts met een schoonen oosten windt/ ende voeren in de tÿdt van vÿf-en-twintich daghen by gissingh wel vÿf hondert mÿlen; daer naer stelden sy haer kours west ten noorden/ soo datse naer andere vÿf-en-twintich dagen seylens/ een nieuw-landt ontdeckten/ dat leegh by de water lagh/ ende by de vieren die sy daer saghen/ oordeelden sy dat het bewoondt moest wesen; ende streckte naer 't zuyden toe; zeylden wel vÿftich mÿlen langhs de kuste om een bequame haven te vinden/ dan die zuydt-waerts uyt niet vindende keerden sy naer 't noorden/ daerse oock gheen haven en vonden/ soo dat sy het setten by de kuste/ en haer boodt aen landt seyndende/ vonden sy daer veel volcks aen strandt/ die de vlucht namen/ ende somtÿdts met verwonderingh op de Christenen bleven staen gapen: dan eyndelÿck door teeckenen versekert zÿnde dat haer niets en soude misschieden/ soo wesen sy haer een goede plaets om te landen/ ende presenteerden hun oock van haer victualie. 'Tvolck ginck naeckt/ uyt-ghenomen datse haer schamelheydt deckten met seecker vellekens/ waren bruyn van couleur; swart hayr/ anders fraey van fatsoen ende wel gheproportioneert. 'Tstrandt was bedeckt met fÿn sandt/ welck rÿst in seecker kleyn heuveltjens; ende daer achter was seer fraeye hooghe grondt ende veel gheboomte. Dit landt dat hy eerst ondeckte was op de hooghte van vier-en-dertich graden by noorden de linie/ in een goede ende ghesonde lucht; sy vonden dat daer in de Somer meest noordt-weste ende weste winden regneerden/ met klaer ende helder weder ende weynich reghens; ende hoewel het een vlacke strandt was/ soo en vonden sy het daer niet quaet ligghen met de schepen/ door dien de kuste suyver is van klippen. Scheyden van hier/ houdende langhs de kuste/ welck sy bevonden te strecken naer het oosten/ en saghen daer continuelÿck veel vieren aen het landt. Daer naer bevondtmen het landt te strecken naer het noorden/ ende dat hem veel schoonder ende playsanter op dede. Waren daer aen landt ende vonden het volck by naer ghelÿck als het voorgaende; saghender veel wÿngaerden die aen de boomen op klommen/ de welcke haer bedunckens wel goede vruchen souden gheven/ in dien se wel ghecultiveert waren gheweest. Voeren soo al voorts langhs de kuste naer haer gissinghe wel hondert mÿlen/ daerse een fraey rieviere vonden; daer streckte de kuste weder oost-waerts aen/ de welcke sy voorts volghden by de vÿftich mÿlen/ ende ontdeckten doen een Eylandt welck hadde de forme van een trianghel/ ligghende thien mÿlen van het vaste landt/ vol van berghen die dicht met boomen begroeyet waren; ende wel bewoondt/ welck sy noemden Claudia. Vÿfthien mÿlen verder vonden sy een goede haven/ daer sy seer goedt ende tractabel volck vonden/ die een Koninck onder haer hadden/ welck ghekleedt was met een Herten vel/ konstelÿck ghewrocht/ vonden onder haer veel roodt koper/ daer dese Wilde groot werck van maecken. Dit landt was gheleghen op de hooghte van een-en-veertich graden ende twee derde/ ende streckte oost ende west; de mondt van de haven lagh open naer het zuyden een half mÿle breedt/ dan binnen in streckt se oost ten noorden twaelf mÿlen/ ende werdt daer breeder ende breeder/ en maeckter een golfo die wel twintich mÿlen groot is/ daer vÿf kleyn Eylanden in laghen die seer schoon en vruchtbaer waren. In het midden van het in-komen van dese haven is een rotse van steen/ bequaem om een fort ofte kasteel te maken om de haven mede te beschermen. Scheyden van daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

daer den vijfden May, ende liepen voorts langhs de kuste wel hondert ende vijf=
tich mijlen / vindende 't landt al by naer 'tselve/ dan dat het wat hoogher was met
eenighe berghen; de kuste streckte by de vijftich mijlen oost-waerts / ende daer na
weder noordt-waert aen / vonden 'tvolck daer seer different van het voor-gaende/
want ghelijck het voor-gaende seer gentiel ende courtois scheen te wesen / soo was
dit heel wildt ende woest / seer rouw volck ende barbaris / soo datse door gheen
middelen eenighe onder-handelingh met haer-lieden konden bekomen. Sy wa=
ren ghekleedt met beeren-huyden / otters ende zee-robben / ende andere vellen:
haelden haer voetsel / soo verre sy konden mercken / by visschen ende jaghen / ende
seecker wortelen die het aertrijck daer vanselfs is voort-brenghende. Sy en had=
den gheenderley graen / ende en bouwden de aerde oock niet / oock en scheen het
landt niet bequaem te wesen / om eenighe vruchten voort te brenghen. Als sy yets
wilden manghelen / soo quamen sy op de klippen ende lieten aff 't gheen sy wilden/
ende eyschten daer voor messen/ visch-haken / ende dierghelijcke dinghen / ende en
wilden 'tvolck niet laten te lande komen / wat courtesie men haer oock presenteer=
de. Waren in spijt van haer wel eenighe mijlen in 't landt / doch schooten met pij=
len naer 'tvolck / ende vluchten dan in de bosschen. Sy en vonden in 't landt niets
van eenighe weerde / als seer dichte bosschen ende sekere woeste berghen / die wel
eenich minerael schenen in sich te hebben/ want 'tvolck hadt eenighe kopere teecke=
nen in de ooren hanghende. Scheyden van daer haren kours noordt-oost aen-stel=
lende/ langhs de kuste / welck sy playsanter vonden/ ende met vlacke grondt son=
der boomen / met hooge bergen binnen 'slandts; sy ondeckten wel 32 Eylanden/
al dicht by het vaste-landt ghelegen/ zijnde kleyn/met veel kromten/makende veel
goede havenen en canalen tusschen beyden de Eylanden in/ en soo voorts seylende
noordt-oost-waert aen/ quamen naer hondert ende vijftich mijlen seylens aen
het landt dat te voren by de Brittoenen ondeckt was gheweest/ op de hooghte van
vijftich graden by noorden de linie. Van waer sy resolveerden weder te keeren
naer Vranckrijck / ende arriveerden te Diepe in Iulij des voorsz. jaers 1524. In
dit verhael van Verazzanos voyagie vinden wy de ghelegentheyt van dese gant=
sche kuste / in 't gros beschreven / want het landt hier in sulcker manieren uyt en in
streckt/ als wy ten deele reede hebben ghehoort/ ende nu vorder sullen horen: Dan
ghelijck hy in weynigh plaetsen te lande was / soo en heeft hy de gheleghentheydt
van de landen ende volckeren niet naerder konnen ondersoecken. Laet ons nu
vorder sien wat de Engelsche / ende de onse daer van hebben onder-vonden/ ende
in 't licht ghebracht.

NIEUW-ENGELANDT.

Het tweede Capittel.

De gheleghentheydt van dit deel van AMERICA welck de
Enghelsche nu noemen NEW-ENGLAND, by
Capteyn Smith beschreven.

T'Ghedeelte (seght hy) welck wy noemen Nevv-England, is ghelegen tusschen
den een-en-veertichsten grade / ende den vijf en-veertichsten by noorden de Confe-
linie; doch het deel daer dit discours van spreeckt/ streckt sich van Pennobscot reert dic
tot Cabe Cod, eenighe vijf-en-seventich spaensche mijlen/ by een rechte linie d'een met het
van d'ander verscheyden; tusschen welcke palen ick ghesien hebbe ten minsten 11 ende
veertich differente woon-plaetsen op de zee kuste / ende by de vijf-en-twintich seer 12 cap.
goede havenen ghediept. In welcker veele daer ankeringh is voor vijf hondert van't
seylen van eenighe lasten: ende in sommighe oock wel voor vijf duysent: voor-
ende meer dan twee hondert Eylanden / over-wassen zijnde met goedt houdt/ gaende
welcke veel meer goede havenen gheven / als ick doen tijdt hadde om boeck.

wel

Alsoo de volckeren veel haer noemen na hare overste, soo en is niet te vervvõderẽ dat de namẽ dickvvils veranderen.

wel te ondersoecken. De principaelste wooninghe noordt-waerdts daer wy aen waren / was Pennobscot: zuydt-waerts langhs de kuste / ende op de rievieren vonden wy Macadacut, Segocket, Pemmaquid, Nusconcus, Kenebeck, Sagadahock, ende Aumoughcavvgen; ende tot dese contreyen behooren de volckeren van Segotago, Pagkhuntanuck, Pocopassum, Taughtanakagnet, Wabigganus, Nassaque, Mashecosqueck, Wavvrigvveck, Moshoquen, Wakcogo, Passharanack, &c. Met dese zijn gheallieert de contreyen van Aucocisco, Accominticus, Passataquack, Aggavvom, ende Naemkeck: al dese soo veel ick konde speuren differeren luttel in tale/ manieren ende gouvernement; hoe wel 'tmeest heerschappen op haer selfs zijn/ nochtans houden sy de Bashabes van Pennobscot de voornaemste onder haer. De naeste die ick kan gedenckẽ by name zijn de Mattahunts, twee playsante Eylanden van hoven ende koorn-velden / een mijl in zee van't vaste landt af-ligghende: dan Totant, Massachuset, Pocapauvvmet, Quonahassit, Sagoquas, Nahapassumkeck, Topeent, Seccasauvv, Totheet, Nascocomacak, Accomak, Chavvum: De andre zijn al ghenaemt Massachusets, van een ander tael/ humeur ende conditie / aen-langende haeren handel ende koop-manschap; tot elck van haer wooninghen behooren diversche dorpen ende volckeren / ende by haer relatien ende beschryvinghen / meer dan twintich diversche woonplaetsen ende rievieren / die verre te landt-waert in strecken / selfs tot diversche groote lacken/ daerse de meest van haer bevers ende otters vanghen en dooden. Van Pennobscot tot Sagadahock is dese kuste al bergich / veel Eylanden ende groote rodtsen/ doch bewassen van alle soorten van fraey hout/tot den bouw van huysen / booten ende schepen; met een ongheloofelijcke menichte van visch / ghevoghelte / ende sonderlinghe goede vruchten tot behoef van de menschen. Tusschen Sagadahock ende Sowocatuck, zijn maer dry oft vier landt-vapen / maer tusschen dat ende Cabe Cod seer veele; insonderheyt de kuste van de Massachusets, is soo diverschelijck ghemengelt met hooghe/ kleyighe ende sandighe heuvels in een plaetse; ende dan lange streeken van diversche soorten van grondt/ende vier-kanten van steen op ander plaetsen/ soo vreemdelijck verdeelt met aderen ofte veynen van diversche kouleuren als hert-steen tot timmeragie/ schalien voor tichels/ morwe steenen om fornaysen ende smitsen van te maken/ om glas eñ yser in te smilten; soo datse seer ghelijck zijn de kuste van Deuonshire, ende men souder naer mijn meyningh sulcke lijm-steen konnen maken; oft soo sy niet en zijn van gelijcke qualiteyt/ soo komen sy seer na by: ende dit alles boven de andere advantagieuse ghelegentheden die ick daer geobserveert hebbe / dat in dien het mineral soo goet yser ende stael wort bevonden/als ick weete 't selve te wesen/ binnen de palen van het landt; soo dorst ick mijn hooft te pande stellen (hebbende maer volck die wetenschap hadden om de Simplicia die daer groeyen te beneficieren) te vinden daer alles wat noodich is tot maken en uyt-reeden van goede schepen/ ende goede waren tot haer vracht / in 't compas van thien ofte veerthien mijlen. Voorwaer dese sandighe ende steenige heuvelen/soo wel beplandt met hoven ende koorn-velden /ende soo wel bewoont by een fraey/sterck ende wel geproportioneert volck/ de groote van de boomen die daer wassen/eñ insonderheyt de ghetempertheyt van de lucht wel aengemerckt zijnde/soo en kan men niet anders oordeelen oft het is een uyt-nemende landt beyde van gesondtheyt ende vruchtbaerheydt. De principaelste stapel daer men voor eerst rekeningh soude konnen op maken / is visch. Hier is oock alsoo goede grondt als eenich mach ligghen op de hooghte van een twee eñ dry-en-veertich graden; ende soo vruchtbaer / dat hy sonder questie eenighe soorte van graen wil voort-brenghen / doch d'een beter als d'ander: hoe wel de somer hier niet soo heet en is / ende de winter kouder aen de zee-kant / als sy zijn in Europa ende Asia op de selve hooghden: des niet teghenstaende / plante ick een thuyn / aen de top van een klippich Eylandt op de hooghte van dry-en-veertich graden en een half / vier mijlen van 't vaste landt / in Majo, welck soo toenam /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

nam/dat het ons in Iunij ende Iulij diende van salaet kruyden; ende al soorten van
vee konnen hier op de Eylanden oft half-Eylanden wel ende sekerlijck ghe-
voedt worden. Wat de visschingh belanght; in Mart, April, May, en half Iun
is hier abundantie van cabeljauw; in May, Iun, Iulij, ende August van steur/
welcker roghen de Cauiar ende Potargo gheven; en van haringh is daer een on-
uyt-sprekelijcke menichte op de kuste. In't eyndt van Augusti, September, Octo-
ber ende November hebdy weder cabeljauw. Soo datmen hier in alle saysoenen
hem kan dienen van visch. 'Tis buyten twijfel dat daer ghenoech souts sal kon-
nen werden ghemaeckt/ende wijl men de pannen practiseert/ kan men hem die-
nen van 't gheene daer reede is. Van seekere besien diemen noemt Alkermes, we-
sende thien schellinghen 'tpondt weerdich (doch is wel voor dertich ende veertich
schellinghen 'tpont verkocht) kan jaerlijcks een goede quantiteyt versamelt wor-
den. Insghelijck van de muscus ratten kan sonderlingh ghewin ghetrocken wor-
den by de gheene die haer moeyte daer aen willen besteden. Van bevers/ otters/
marters/ swarte vossen ende andere kostelijcke voeyeringh kan men jaerlijcks ses
oft seven duysent hebben: ende meer indien men de Francoysen haren handel
konde stoppen; vijf-en-twintich duysent warender in het jaer 1616 uyt dese
noorder quartieren in Vranckrijck ghebracht. Wat Mijnen daer metter tijt
souden konnen ghevonden worden/ moet den tijdt leeren; de apparentie is seer
groot.

De wateren zijn seer suyver/ komende voorts uyt het innerste van de rodtsi-
ghe berghen.

De kruyden ende vruchten zijn van diversche soorten; als Alkermes, correnten
oft een vrucht als correnten/ moer-besyen/ wijngaerden/ hinne-besyen/ cruys-
besyen/ pruymen/ wal-noten/ hase-noten/ etc. Pompoenen/ aert-besyen/ boo-
nen/ eerten/ ende Mayz; een soorte ofte twee van vlasch/ daerse haer netten van
maken/ ende lijnen om te visschen.

Veelderhande ghevoghelte: veel soorten van visch: ende veelderhande vier-
voetighe dieren.

Het derde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van 't selve quartier.

T'Noordelijckste deel (seght de selve) daer ick was/ is de Bay van Pennobscot,
welck is oost ende west/ noordt ende zuyden meer als thien mijlen; dan mijn Champl. noemtse
gheleghentheyt was sulcks/ dat ick my most laten ghenoeghen met het verhael Pemtegoüet.
van de gheene die ick daer inde bay vondt; als te weten dat die rievier seer ver te
landt waert in liep/ en wel bewoondt was by veel volcks/ dan datse van huys
waren/ ofte om te visschen tusschen beyden de Eylanden/ ofte te jaghen in de lac-
ken ende bosschen. De baye is vol van groote Eylanden/ van een/ twee/ ses/
acht ende thien mijlen in de lenghde/ welcke die verdeelen in seer veel fraeye have-
nen. Aen't oosten van dese baye woonen de Tarentines, doot vyanden van't
volck dat wy spraken: daer woonen de Fransche. Noordt-west van Pennobscot
is Mecaddacut, aen de voet van een hooghen bergh/ in maniere van een fortresse
teghen de Tarrantins, gheleghen aen de hooghe berghen van Pennobscot, daer de
zee teghen slaet; welck men boven alle verhindering wel sesthien oft achthien mij-
len mach sien. Segochet is de naeste/ dan Nusconcus, Pemmakid ende Sagada-
hoc: De rievier op (daer de Westersche colonie eertijts was ghelegt) zijn de An-
muckcavvgen, Kinnebeck, ende andere meer/ daer eenighe velden met koorn be-
plandt zijn. Langhs dese rievier 40 oft 50 mijlen en sagh ick niet dan hooghe Champl. noemt
duynen van rodtsen met houdt over-groeyet; maer daer de Wilde woonen/ de rievier
is de grondt seer vet/ ende vruchtbaer. West-waert van dese rievier is de con- Quinnebequy.
treye van Aucocisco, in den bodem van een breede ende diepe baye/ vol van veel

Champl. noemt de rievier Chovacoet.

groote Eylanden welck seer goede havenen gheven. Sowocotuck is naest op een smal punt van een breede sandt-baye/ welck veel klippen en Eylanden heeft/ maer weynich goede havens/ als voor bercken. Maer al dese kuste tot Pennob- scot, en soo verre als ick sien konde oost-waert aen/ is niet dan sulcke hackelighe kliffs ende rotsen en steenighe Eylanden/ dat te verwonderen is hoe soo groote boomen daer konnen wassen. 'Tis een landt om eer van te verschricken/ als op te verlusten; nochtans is de zee daer soo visch-rijck/ als yevers licht te vinden is; ende dese bar Eylanden soo versien van goedt houdt/ fonteynen/ vruchten/ visch en ghevoghelte/ dat wel te ghelooven is/ hoe wel de kuste soo onghesien is/ dat de valleyen/ playnen ende 'tbinnenste van 'tlandt/ wel moghen vruchtbaer zijn. Als ghy de kuste vervolght naer 'twesten/ Accominticus ende Passataquack zijn twee bequame havens voor kleyne bercken/ ende goedt landt binnen de kliffen: Angoam is de naeste; dese plaetse soude yemant die curieus ware/ konnen con- tenteeren/ doch daer zijn veel sanden aen 'tin-komen van de haven/ ende de baye is wat te verre van de diepe zee. Hier zijn veel rijsende heuvelen/ ende daer aen ende op veel koorn-velden. Aen 't oosten is een Eylandt twee oft dry mijlen langh; d'een helft van goet gras/ bequaem tot weyden/ met veel schoone reecken van moer-besie-boomen/ ende andere/ seer bequaem om daer een wooningh te heb- ben/ door dien de haven seer seecker is. Naimkeck hoe wel het rotsigher grondt is/ (want Angoam is sandich) is niet gheringher/ soo veel de haven/ oft yet anders belanght/ maer het volck uyt-ghenomen. Van hier streckt sich in zee 'tschoon hooft- landt Tragabigzanda, met dry Eylanden daer voor/ diese noemden de dry

Champl. noemt het Cap S. Louis, ende de onse vvijngaerts hoeck. by zuyden desen hoec stellen de onse Graef Hendricx bay, ende de Vos-haven.

Turcx-hoofden; naer 't noorden van dese/ loopt een groote baye in/ daer wy som- mighe woninghen en koorn-velden vonden; sy segghen dat hier een groote riebier is/ ende by de dertich dorpen/ dan om dat de Francoysen hier haren handel had- den/ soo en hebben wy niet naerder ondersocht. De Eylanden van de Mattahunts zijn aen de west-zijde van dese baye/ daer veel Eylanden zijn/ ende sonder questie veel havens; dan volght 'tlandt van de Massachusets, welck is 'tparadijs van dit heel landt; want hier zijn veel Eylanden al met koorn beplant; moer-besye-boo- men ende wilde thuynen/ ende goede havens/ ende de kuste is meesten-deel hooge kleyighe ende sandighe heuvelen. De zee kuste in 't voor by varen/ verthoondt al langhs henen groote koorn-velden/ en veel wel gheproportioneert volck: maer de Fransche die hier wel ses weken waren ghebleven/ en hadden ons niet over ghe- laten om de Wilde over te examineeren; te weten/ ofter wel dry menschen op dese Eylanden waren; ende de riebiere veel dach-reysen te landt-waert in loopt. Wy bevonden 'tvolck van dit quartier seer vriendelijck; maer in haer furie oock seer valjant. Want op occasie van twist die wy met eener kreghen/ voer de selve met dry meer over de haven van Quonahassit op seker klippen daer wy moesten passeren/ ende schoten daer met pijlen soo langh naer ons als sy mochten. Dan komt ghy te Accomack, een seer goede haven en goedt landt/ ende niets ghebre- kende dan industrieus volck. Naer veel vrientschap/ op een kleyn oorsaeck/ vochten wy met veertich oft vijftich van 'tvolck; ende hoe wel daer eenighe doot bleven/ ende eenighe ghequetst/ soo wierden wy over een uyr tijts weder vrienden.

Wort by de onse ghenoemt de Craē-bay. De Fransche noemen die Cap blanc.

Cap Cod is 'tnaeste dat hem presenteert; welck alleen een hooft-landt is van hoo- ghe sandighe berghen/ over wassen met struycken van pijn-boomen en dier-ghe- lijck/ een excellente haven voor alle winden; dese kape wordt ghemaeckt van de zee aen d'een zijde/ ende een groote bay aen d'ander zijde in forme van een sickel; daer op woont 'tvolck van Pawmet, ende inden bodem van de bay 'tvolck van Chawum. (De groote baye die desen hoeck maeckt/ met het vaste landt wordt by de onse ghenoemt de Staten Baye, ende de kleyne die van de kromte van den hoeck selfs werdt ghemaeckt Fuyc Bay.) Binnen dese bay is een suyvre kuste/ dan vlack/ soo dat men wel een mijl daer van dient te blijven; Champlain met syn bercke was daer op acht voet waters wel een mijle van strandt; vonden daer

een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

een goede haven welck sy noemden port aux Huistres op de hooghte van twee-en-veertich graden / vijf mijlen van Cap Blanc, welcke kape van dese haven leght noordt-noordt-oost: naer't zuydt ende zuydt-westen van de kape is ghevonden een dangereuse drooghte van sanden ende klippen. Maer soo verre als ick het selve om-voer (seght Smith) vondt ick dertich vadem diepte dicht onder strandt en een stercke stroom; welck my doet ghelooven dat daer een canael moet wesen om dese drooghte / daer de grootste ende beste visch is te bekomen winter ende somer / van 'tgantsche landt. De Wilde segghen dat daer gheen canael en is / maer dat de drooghten aen't vaste landt beginnen by Pawmet tot het Eylandt van Nausit, ende soo hem uyt-strecken buyten haer kennis ver in de zee. Daer aen is ghelegen Capavvack, ende die overvloedige landen van koper / koren / volck / ende minerals; die ick 'tlaetste jaer ginck ontdecken; dan miste mijn wegh. Sy verhalen dat de Massachusets somtijdts oorloghen met de Bashabes van Pennobscot; en zijn oock niet altijdts vrienden met die van Chawum ende haer ghe-allieerde: dan nu zijnse alle vrienden / ende handelen met den anderen / op yeders frontieren; want en maken gheen voyagien als van Pennobscot tot Cabe Cod, selden tot Massachewset. In't noorder quartier begonden sy koorn te planten / daer die van 'tzuyder quartier sulcken abundantie van hebben / dat sy daer voor krijgen van die van 't noorder quartier wat sy willen; ende in de winter meer abundantie van visch ende voghels; doch beyde winter ende somer hebben sy in sommige quartieren van beydts; wesende het getemperste landt / tusschen koude en hitte / welck is tusschen de linie ende de pool; maer de pelterye is noordt-waert beter / en abundanter als zuydt-waerts.

De principaelste Eylanden ende berghen voor landt-marcken zijn dese; het hoochste Eylandt van Sorico in de baye van Pennobscot: maer de dry eylanden De Françoyse Ile haute. en een klip van Mattinnack zijn voorder in zee: Metinicus is insghelijcks dry vlacke eylanden ende een rodtse; tusschen Mattinnack ende Monahigan: welck is een rondt hoogh eylandt / ende dicht by het selve Monanis, tusschen welck is een kleyne haven daer wy anckeren. Inde eylanden van Damerils is noch een sulcke: Sagadohok wordt bekent by Satquin, ende vier ofte vijf eylanden in de mondt. Smyths eylanden zijn een hoop te samen / gheen meer daer ontrent teghen over Accominticus. De dry Turcks-hoofden zijn dry eylanden / die men verre ter zee-waert in siet / in regard van het hooft-landt. De principale hooft-landen zijn alleen Cape Tragabizanda ende Cap Cod. De principale berghen zijn Pennobscot, ende den bergh van Aucocisco; den grooten bergh van Sasanou, ende den hooghen bergh Massachusit.

Het vierde Capittel.

Verhael van't ghene eenighe jaren herwaerts by de Enghelsche is voor-ghenomen in dit quartier.

DE Enghelschen hebben hier begonnen met ordre te handelen van den jaere 1606 af; Als wanneer patenten by den Koningh wierden ghegheven om Discour. of Nevv England 'tzuydt ende noorder quartier van Virginia te populeren / met expres bevel / dat sy binnen de hondert mijlen niet by een en souden komen; Die van de noordt-zijde sonden daer eerst Capiteyn Henry Chalons, dan dese wierdt ghenomen by de Spaegniaerden. Ontrent de selve tijdt sondt Sir Iohn Popham, Lord Chiefe Iustice van Enghelandt / een schip / waer over commandeerde Capiteyn Thomas Haman, welck zeylde naer de rieviere van Sagadahok; tot assistentie van den voor schreven Chalons; dan den selven daer niet vindende / ontdeckte de kuste ende havenen / ende quam soo weder 'thuys. In den jaere 1607 was een woon-plaetse ghelegt op de rievier van Sagadahok, ende hondert landt-lieden derwaerts Purchas Pelgrim. ghesonden in twee schepen door de voor-schreven: Sy kosen haer woon-plaets by

de mondt van de rieviere in een Peninſula, ofte half Eylandt / ende bouden daer een fort: Seylden de rieviere op om die te beſoecken / ende 't landt daer om her / ẽ ghemoeten een Eylant daer een groote val van wateren was / daer ſy haren boot met een touw moeſten over-trecken / en quamen voorts tot een ander ſtortingh / daer niet over was te komen. Vonden 't landt vol van druyven wit ende roodt / goede hoppe / ajuyn / loock / eycken / wal-noten / ende goede gront. 'T hooft van de rievier leght op vijf-en-veertich graden ende ettelijcke minuten; Cape Sineamis op drie-en-veertich en een half / een goede plaetſe om te fortificeren. 'T fort hiet St George; daer blevender vijf-en-veertich; Capiteyn George Popham was haer Preſident / Raleigh Gilbert Admirael. 'T volck ſcheen luſt te hebben in ons volcx devotie / ende ſeyden dat de Koningh Iames een goet Koningh was / ẽ ſyn God een goede Godt / ende Tanto boos: ſoo noemenſe een booſen Geeſt / die haer elcke maent hanteert / ende doet hem van haer dienen uyt vreeſe. Dit volck ſprack van eenighe Canibals ontrent Sagadahock, met tanden drie duymen langh / maer ſagenſe niet. In de rievier van Tameſcot vonden ſy oeſters neghen duymen langh / ende haer wiert gheſeyt / datter aen d'ander zijde wel eens ſoo groote waren. In Februario ſtorf haer Preſident; ende in Engelandt Sir Iohn Popham mede overleden zijnde; ſoo brack de colonie weder op / ende quamen met de ſchepen die daer 'tnaeſte jaer gheſonden waren / weder te rugghe / hebbende in de tijdt datſe daer ghewoont hadden een ſtercke barcke ghetimmert / die haer in't weder-keeren wel te paſſe quam. Dit diſcouragieerde de participanten ſoo / dat daer in langh geen ſpraeck en was van daer weder volck te planten. De Franſche namen hier door occaſie om haer te planten in de limiten van de Enghelſche; doch die van Virginia ſonden Sir Samuel Argal, welcke de forten van de Francoyſen ſurpreneerde / dieſe ghebouwt hadden by Mount Manſel, Ste Croix, ende Port Real: nam haer geſchut wegh / ende brocht haer ſchip / proviſie / ende alles naer Virginia toe. De Engelſche daer naer weder nieu couragie ghekreghen hebbende / ſonden daer op een nieuws Capiteyn Hobſon en andere / met twee Wilden van dat quartier: dan deſe ſchepen daer aen-komende / vonden dat een Enghelſ-man met namen Hunt, naer dat hy ſyn handel met de Wilde hadde ghedreven / de arme Wilden onder 't decksel van vrientſchap ſcheep hadt ghelockt / ende vier-en-twintich wegh ghevoert / ende in de ſtrate van Gribaltar voor ſlaven verkocht; welcke daet de Enghelſche ſoo hatigh maeckte by dit volck / dat ſy deſe reyſe mede te vergeefs deden.

Siet de hiſtorie van l'Eſcarbot.

Daer naer wierdt daer gheſonden Capiteyn Iohn Smith, in den jare 1614, welck arriveerde aen het Eylandt Monahiggan op de hooghte van drie-en veertich graden ende een half by Noorden de Linie; was daer geſonden op de Wal-viſch-vanck / ende een goudt en koper mijne te beſoecken; dan bevonden het de rechte Wal-viſſchen niet te weſen / daer men den traen van maeckt; de mijne was maer een ydel voor-geven van de ſchipper om een reyſe te maken; ſoo datſe maer eenighe drooghe-viſch / ende eenighe pelterije 'thuys brochten. De ſelve voer weder derwaerts 't naeſte jaer / dan met quaet ſucces / want hy wierdt van de Franſche roovers genomen. Daer naer wierdt in Terreneuf ghevonden een van de Wilde die by dien Hunt waren wegh gevoert met namen Taſquantum, waer van kennis gegeven zijnde aen de Compagnie by Capiteyn Darmer, met verſoeck van hulp tot ſyn voor-nemen; ſondt de compagnie derwaerts Capiteyn Rocraft; dan alſoo Darmer daer-en-tuſſchen goet gevonden hadt ſelfs naer Engelandt te komen / Rocraft daer aen-komende / ende hem niet vindende / was van ſyn ſteck; nam een Franſche bercke die daer in een kreecke gheviſcht ende ghehandelt hadde / welck hy met ſyn ſchip naer Enghelandt ſondt / weſende een Franſ-man van de Religie; Rocraft voer voort met de bercke / ende door conſpiratie van ſyn volck was hy naer om hals / doch ſette de verraders aen landt / ende quam ſelfs in Virginia om hulp / daer hy vermoordt wierdt / ende de bercke verloren. Soo dat ſyn voor-nemen oock tot niet quam; ende Darmer van Engelandt daer komende / ende deſen Rocraft met ſyn

Deſcr. of Neuvv England by Smith.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

syn vercke niet vindende/ was insghelijcks ghefrusteert in syn voor-nemen ; ende ghereſolveert zijnde weder naer Enghelandt te keeren / ontmoete hy seecker Hollantsche schepen/ die eenighen handel al voor die tijdt ghehadt hadden in Hudsons rievier/ daer hy sulcken bescheet van bequam van de ghelegentheyt van 'tlandt/ dat hy voort voer in syn ontdeckinge/ ende ontdeckte veel fraye rievieren/ ende vruchtbare kusten/ ende Eylanden/ de spatie van tachtentich mijlen oost ende west/ want soo streckt de kuste van Hudsens rieviere tot Cape Iames. Hier op wiert goet gevonden een nieuw octroy van den Koningh te verkrijgen/ door dien die van 'tzuyder quartier van Virginia een nieuw octroy reede hadde bekomen/ ende haer limiten soo versekert/ dat de dese ghenoeghsaem uyt-ghesloten / ende verlaten waren. Daer viel eenigh debat op/ soo dat wel twee jaer aen liep eer dese nieuwe Compagnie konde gheformeert worden/ welck nu eenighe Colonies heeft begonnen te planten/ als wy hier volghens sullen verhalen; doch eerst verhalen de gheleghentheyt van 't landt / als die Compagnie 'tselve in druck heeft uyt-gheghevem in het jaer 1622.

Het vijfde Capittel.

Ghelegentheyt van NEVV ENGELAND (als het nu vvort genomen) uyt het relaes van die Compagnie.

IN 't planten van nieu Colonien in vreemde landen is sonderlingh te letten op de lucht om de ghesondtheyts wille van die daer sullen woonen ; op de grondt ende vruchtbaerheydt/ om te moghen winnen koorn/ ende vee aen te queecken; op de zee / om de bequaemheyt van den handel met de selve plaetsen. Wat de qualiteyt van de lucht belangt / het is kennelijck dat de selve voort komt ofte uyt de generaele dispositie van 't Climaet/ ofte van de particuliere gheleghentheydt van de plaetse. Wat het Climaet belanght/ dit landt is niet alleen ghelegen inde getemperde Zone/ maer by naer in 't midden van de selve/ door dien 't middelste deel van dese contreye heeft ontrent dry hondert ende thien graden lenghte; ende is gelegen op de hooghte van vier ende vijf-en-veertich graden van noordtlijcke breedte; dat is twintich graden van de Tropicus Cancri, ende oock so veel van Circulo Arctico, ofte het vriesende quartier ; tusschen de limiten van 't vijfde ende seste Climaet; daer Vranckrijck ende Italien mede onder legghen. Wat de constitutie van de plaetse belanght (welck is by de twee-en tsestich graden by zee van ons vaste landt naer 't westen:) de plaetsen aen de zee ghelegen zijn wat kouder/ als de natuere van 'tclimaet anders mede brengt ; door dien de stralen van de sonne verslapt worden/ eensdeels door de onghestadighe beweginge van de zee/ als mede door de menichvoudighe dampen die op-trecken uyt de selve. Ende hier door is de kuste altijdts kouder als 't binnen-landt. Ende de oostelijcke kuste / welck 't op-gaen van de son gheniet/ is insghelijck kouder dan de westelijcke deelen / die de dalinghe van de son ghenieten ; ghelijck dan de morghen-luchten (by exempel) selfs in de somer koudt en fris zijn/ daer de avondt-luchten seer bangh zijn. Ende dit maeckt dat dese quartieren veel beter over een komen met de natuere van ons volck/ die geen contentement en vinden in kouder luchten/ noch ghesontheyt in heeter. Soo dat dit climaet/ welck so getempert is / seer bequaem wort bevonden voor onse natien. De grondt is insghelijcks goet/ eenighe quartieren daer af / ghevende wonderlijcken aen-was van koorn/ soo wel 'tghene de Wilden ghewoon zijn te gebruycken/ als 't ghene by de onse daer is ghebracht; met ontallijcke varieteyt van voetsame wortelen/ ende ander kruyden ende vruchten/ die ons vreemt zijn. Daer beneffens soo heeft de kuste seer veel bequame havens / vol van sonderlinghe Eylanden/ bequaem om volck op te planten ; vervult van alderhande boomen/ als eycken/ cedren/ vueren/ pijn-boomen/ wal-noten/ castanien/ Sassafras, pruym-boomen/ Calamus Aromaticus, &c. Het volck is tractabel (somen se niet en abuseert) om met

te han-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

te handelen ende draghen goet respect. De zee is wel voorsien van alderhande visch/en op veel plaetsen is goede ghelegentheydt om zoudt te maken: heeft groote abondantie van ghevoghelte binnen 'slandts / als calcoenen / patrÿsen / swanen / cranen / wilde gansen van twee soorten / wilde eyndt-voghels van drÿ soorten / veel duyven / insonderheyt als de aert-besyen rÿp zÿn. Daer zÿn diversche soorten van wildt in dese quartieren / ende eenighe die twee/ drÿ ende vier jonghen 'tessens voort-brenghen/ een teecken van vruchtbaerheyt van 'tlandt ende ghetempertheyt van de lucht. Daer is oock een seecker dier welck de in-ghebooorne noemen Mosse, is soo groot van lÿf als een os / 'thooft als een bock met een breede hoorn/welck hy alle jaer verandert als de bocken/ den neck als een hert/ met korte manen / loopende langhs den rugghe / 'thayr lanck als een elandt / doch beter geacht voor 't ghebruyck van sadel-makers / heeft insgelÿcx een groote bult hangende onder syn stroot/ heeft lange beenen/ ende voeten soo groot als ossen voeten/ langer steert als die van de bocken; syn huyt maeckt seer goet buffels/en syn vleesch is seer goet eten / welck de Wilden zÿn ghewoon ghedrooght te bewaren. Men heeft een groote menichte van dese beesten gesien op een groot Eylandt by de kuste ghenaemt by de Engelsche Mount Mansell, daer de Wilden op sekere tÿden trecken om dese dieren te jagen; in deser manieren: sy maken diversche vieren / en besetten 'tlandt met volck / om dese beesten in de zee te drÿven / daer sy toe ghenegen zÿn van naturen / andere van 't volck passen daer op in hare booten met boghen ende ander wapenen / daerse die met dooden ende vanghen naer haer wil. 'Tis te ghelooven dat dit dier met industrie sal konnen ghebracht worden om ordinaire dienste te doen. De bekende koop-manschappen van dit landt zÿn / visch van diversche soorten/rÿcke voeperinge / als bevers / otters / marters/ swarte vossen/ sabels / etc. Daer zÿn oock wÿngaerden in abundantie/ van drÿ soorten/ en aengenaem van smaeck / doch d'een beter als d'ander. Daer valt hennep/ vlasch/ sÿdegrasse / diversche mÿnen van yser-steen / gelegentheydt om peck en teer te maken; delen van alle soorten / sparren / masten tot schepen van alle lasten ; In somma daer en komt niet uyt Vranckrÿck/Duytsch-landt oft de Sondt/oft men kan 'tselve hier bekomen met tamelÿcke industrie en arbeydt. Aengaende de zee/daer is seer goede visschingh: ende de navigatie is seer gereedt/ daer zÿn goede reeden ende havens bequaem voor alle ghebruycken. Men heeft daer eenighe monsteren van peerlen ghevonden/ ende ambregrees; ende in de zee menichten van walvisschen ende dierghelÿcke dinghen meer om handel mede te drÿven.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe van NIEW-PLEYMOUTH een stadt ofte vlecke in NEW-ENGLAND gheleghen.

T'Volck gedestineert om te gaen woonen in New-England schepden van Pleymouth in Engelandt / den 6 September des jaers 1620. den 9 November saghen sy 'tlandt by Cabe Cod, setten haer kours zuydt-zuydt-west / meynende te varen naer een rievier thien mÿlen naer 't zuyden van de kape / dan den wint teghen krÿgende waren genootsaeckt weder te keeren/ ende quamen den elfden aen ancker in de baye van Cabe Cod, welck is een goede haven ende playsante baye/ rondt als een cirkel / uytghenomen het in-komen/ welck is vier mÿlen wÿt / tot aen de zee toe al bewassen met boomen / eycken/ pÿn-boomen/ juniper/ sassafras/ ende ander houdt; daer souden in de haven duysent schepen konnen legghen. Men kan op drÿ quart van een mÿl met de schepen niet ontrent het strandt komen / door dien 't vlack is: 'tlandt ontrent de kape zÿn sandt-berghen/ seer gelÿck de Hollandtsche duynen/ dan veel beter / want hebben wel een spit diep seer goede swarte aerde/ al met boomen begroeyt/doch sonder onder-ghewas/soo dat men tusschen 'tgheboomte vrÿ magh gaen ende rÿden. Daer legghende deden eenighe tochten

te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

te lande / om een bequame woon-plaetse uyt te soecken / vonden eenighe huysen/
doch sonder volck; ende oock eenigh koren van de lande inde grondt begraven in
een mande;daer naer varende aen d'ander zÿde/wierdense subÿtelÿck by de Wil-
den bespronghen / doch dedense haest vluchten. Vonden daer naer een ander ha-
ven west-waert van Cape Cod, daer sy naer toe zeylden den 16 December. Dese
haven is een baye grooter als die van Cabe Cod, omringht van seker fraey landt/
ende binnen de baye twee fraeye Eylanden onbewoont / daer niet op is als boo-
men; daer is in de baye ontallÿck ghevogelt/ en excellente visch in syn saeysoen; is
van fatsoen als een sickel ofte visch haeck. Sy vonden daer gheen volck / maer
plaetsen daer scheen dat wel eertÿdts ghezaeydt was gheweest; vonden gheen na-
vigabel rievieren; maer eenige kleyne beecxkens die in zee liepen van seer soet ende
versch water. De grondt is een spit diep seer excellent vet landt; daer is oock sandt/
graveel/ende seer goede kley om potten van te backen:ende daer is fraey geboom-
te/ ende veelderley kruyden als voren in ghenere is verhaelt. In dit quartier aen't
vaste landt is geleght Nieuvv-Pleymouth, op een hooghe grondt/daer veel landts
geslecht is / ende ontbloot van boomen / ende voor desen wel schÿnt koorn gezaeyt
is gheweest; in de leeghte loopt een seer schoone beke / ende daer zÿn veel excellente
springhen van water; dese beke is bequaem om de chaloupen ende booten te ber-
ghen / ende heeft oock visch in syn saeysoen. Die hier haer selven eerst neder-sloe-
ghen / wierden in alles ghereduceert tot negenthien familien/ de een-loopighe ghe-
sellen haer tot d'een ofte d'ander voeghende; maeckten twee rÿen van huysen om
meerder sekerheydt. Den sestienden Martij quam by haer een van de Wilden/ die
wat ghebroken Engelsch hadt gheleert van de Engelsche die aen't Eylandt van
Monehiggon komen visschen;dese vertelde haer alle de gelegentheydt van't landt/
ende dat de plaetse daer sy het begrepen hadden ghenaemt was Patuxet, ende dat
ontrent vier jaren gheleden alle de inwoonders waren gestorven van een extraor-
dinaire plaghe/sonder dat daer yemandt was over-ghebleven; dat het naeste ghe-
leghen volck waren de Masasoits, welck waren eenighe sestich man sterck; de Nau-
sites zÿn mede naer't zuydt-oosten van haer/ ende hondert man sterck/ dit volck is
seer ghebeten op de Engelschen / om't feyt van dien Hunt hier voren verhaelt. Sy
wierden al dick-wÿlder van de Wilden besocht als haer wel lief was; ende desen
eersten ghenaemt Samoset brocht noch een met namen Squanto, oft Tisquantum,
gheboortigh van die plaetse/ ende eertÿdts door Hunt wegh-ghevoert. Dese beyde
brochten tÿdingh dat haer grootste Sagamos (soo noemen sy haer Heeren) Masa-
soyt voor-handen was met syn broeder Quadequina, ende al haer volck. Qua-
men by de Engelschen / ende maeckten een verbondt met haer. Daer naer is dese
colonie noch aen-ghewassen met nieuw toe-voer van volck. ende naer de lieden
daer woonende schrÿven / soo bevinden sy haer hier wel. Daer is een brief ghe-
druckt (voor een sermoen ghehouden in dit Pleymouth:) ghescreven den twaelf-
den December 1621 uyt dese plaetse; als mede een verhael van dagh tot dagh
van't gheene ghepasseert is in't begin ende voort-ganck van dese colonie/ welck
hier te langh waer te verhalen: die curieus is om't selve te weten/ kan het boecxken
selfs bekomen / is ghedruckt tot Londen in't jaer 1622 gheintituleert; A Relation
or Iournall of the beginning and proceeding of the Englisch Plantation Setled at
Plimouth in Neuw-England, &c. Wy hebben oock eenighe brieven ghesien van
daer ghescreven / doch al slaende op't voor-gaende by ons verhaelt. 'Tschÿndt
daer eenighe andere colonien noch zÿn gheplant / dan door dien wy daer gheen
particuliere kennis van en hebben / soo sullen wy het hier by laten.

NIEUW

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

NIEUW-NEDERLANDT.

Het sevende Capittel.

Eerste ontdeckinghe ende ghenerale beschrijvinghe van't quartier welck by de onse NIEUW-NEDERLANDT wordt ghenoemt.

IN de voorgaende Capittelen hebben wy ghesproken van dat ghedeelte van West-Indien legghende naer't noorden/ welck de Francoysen over eenighe jaren/ als wy in't voorgaende boeck hebben verhaelt/ hebben naerder ontdeckt ende ondersocht; ende welcke de Engelsche weynigh jaren herwaerts de naem van Neuvv-England hebben begonnen te gheven: ende zijn alsoo ghekomen tot Cap Cod, als de Engelsche die noemen; ende in't voorgaende boeck tot Cap Malebarre, ende Port fortuné, volgens de ontdeckinghe van de Francoysen: Van hier voorts heeft het vaste landt ghelijck een groote in-wijck ofte bocht/ welck by naer oost ende west streckt tot aen een groote rieviere/ van waer de kuste dan weder zuydt west ofte daer ontrent streckt tot het eynde van Florida toe: dese kuste streckende als voren/ met eenighe Eylanden ende twee seer groote rievieren/ van welcke de zuydtlijckste gheleghen is op de acht-en-dertich graden ende inde vijftich minuten/ ende de noordelijckste op veertich graden ende een half/ ende seer verre naer't noorden te landt-waert is in-loopende: Dit quartier van West-Indien (segghe ick) noemen de onse Nieuvv-Nederlandt, door dien't selve op de kosten van onse Neder-landers eerst naerder is ontdeckt/ ende eenighe jaren achter den anderen bevaren/ ende met een fortjen ende woon plaetse van de Nederlanders voor-sien/ met speciael octroye eñ onder de authoriteyt van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael van dese vereenighde Provincien. Wat de eerste ontdeckinghe belanght/ in den jare 1609 sonden de Bewindt-hebbers van de gheoctroyeerde Oost-Indische compagnie het jacht de halve mane/ daer voor schipper ende koop-man op voer Hendrick Hudson, om in't noordt-oosten een door-ganc naer China te soecken; dan sy veranderden van kours/ ende staken over naer Nova Francia, ende de banck van Terreneuf ghepasseert hebbende op de 43 graden ende 23 minuten ghenaeckten't landt met een w. n. w. ende n. w. kours op de 44 graden ende 15 minuten/ ende landen daer by sekere Wilden/ by de welcke/ soo sy verstonden/ de Francoysen jaerlijckx komen handelen: van hier keerden sy zuydt-waert op tot datse met een z. z. w. ende z. w. ten z. gangh weder't landt ghewaer wierden op de 41 graden ende 43 minuten/ welck sy meynden een Eylandt te wesen/ ende gavent den naem van Nieuvv-Hollandt, dan bevonden daer naer dat het Cad Cod was/ ende dat het naer haer besteck wel vijf-en-seventich mijlen westelijcker leght als in alle kaerten ghestelt wordt. Van hier vervielen sy tot de 37 graden ende 15 minuten/ alwaer sy weder landt saghen/ ende streckte hem z. ende n. Is een vlacke kuste/ ende daer streckt een banck langhs de kuste henen/ waer binnen het 8, 9, 10, 11, 7 ende 6½ vadem diep is sandt-grondt: Sy noemden dese plaetse de drooghe Caep. Daer naer noordt-waert aen loopende/ ghenaeckten sy weder't landt op acht-en-dertich graden en neghen minuten/ ende was een wit sandt-strandt/ ende binnen vol groene boomen/ streckte daer n. n. o. ende z. z. w. ontrent acht mijlen/ ende dan z. ende n. seven mijlen/ ende voort z. o. ende n. w. vijf mijlen: zeylden al langhs de wal noorden aen/ tot dat sy aen een punt quamen/ ende 't landt streckte doen w. n. w. ende was een baye daer eenighe rievieren in quamen/ van desen hoeck sagen sy landt naer't o. n. o. welck sy meynden een Eylandt te wesen/ dan bevonden het vaste landt/ ende den tweeden hoeck van die baye/ op de hooghte van 38 graden ende 54 minuten; ende alsoo sy haer kours n. w. ten n. aen stelden/ vonden sy haer selven in een baye verseylt/ ende ghemoeten veel barninghen/ soo dat sy z. z. o. weder uyt-stonden: sy vermoeden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

datter een groote rievier most upt-loopen/ door de groote stroom die daer upt-
sette/ ende dese landen ende droogten veroorsaeckte: hielent van hier voorts langs
de wal/ was wit sandt-strandt/ ende binnen al verdroncken landt/ ende 't binnen
landt al vol boomen/ streckte n.o. ten n. ende z.w. ten z. daer naer streckte n. ten o.
ende was hoogher landt als sy noch ghesien hadden/ tot aen eenen hooghen hoeck/
achter de welcke een baye leght/ alwaer sy op de reeden liepen/ achter een leeghen
landt-hoeck/ op de veertich graden ende achthien minuten; daer quamen twee
Wilden by haer in elandts vellen gekleet/ die haer alle teeckenen van vrientschap
bethoonden/ vonden daer aen 't landt menichte van blauw pruymen/ en de schoon-
ste eycken van lenghte ende dickte die men sien konde/ poplieren/ lonen/ ende al-
derhande houdt dat van noode is tot de schepen te bouwen; voeren van hier n. ten
o. aen/ ende de rievieren op/ tot by de 43 graden by noorden de linie/ alwaer de rie-
vier heel nauw werdt ende ondiep/ soo dat sy te rugghe keerden. Naer alle 't gene
sy konden oordeelen ende bevinden/ soo en waren in dit quartier noch noyt eenige
schepen ofte Christenen gheweest/ soo dat sy de eerste waren die dese rievier ontdeck-
ten/ ende soo hooghe op voeren. Hendrick Hudson met dit rapoort weder ghekeert
zijnde 't Amsterdam/ soo hebben eenighe koop-lieden in den jare 1610 weder een
schip derwaerts gesonden/ te weten naer dese tweede rievier/ de welcke sy den naem
gaven van Manhattes; naer de naem van de Wilden die aen 't begin van dese rie-
viere woonen: ende in de volghende jaren hebben de Ho. Mog. Heeren Staten
Generael aen dese koop-lieden octroy verleent om alleen op dese rieviere te mogen
varen ende den handel te drijven: waer over in den jare 1615 boven op de voor-
noemde rieviere een redoute ofte fortjen wierdt geleght met een kleyn besettinghe/
daer wy hier naer noch sullen van spreken; ende is dese vaert by de onse sints jaer-
lijcks ghecontinueert/ ende door-gaens van ons volck daer blijven legghen om
den handel met de Wilden te drijven; waer door dit quartier ten rechten den naem
van Niew-Nederlandt heeft verkreghen.

Het achste Capittel.

Gheleghentheydt van de kuste van Nievv-Nederlandt, van de Pyebaye af tot aen de groote rieviere de Montaines.

Om de gheleghentheydt van de kuste als mede de ghestaltenis van dese landen
wat beter te verstaen/ soo sullen wy die wat hoogher naer 't noorden beginnen/
als wel de limiten haer zijn upt-streckende: namentlijck van de Pyebaye, soo by
eenighe van onse schippers genoemt; ghelegen op de hooghte van twee-en-veertich
graden ende dertich minuten. van de welcke (naer de bevindinge ende besteck van
schipper Adriaen Block) tot de lenghte van Lysard zijn ses hondert ende negentich
mijlen/ ofte daer ontrent: om den hoeck van dese baye is de grondt walighsandt:
daer woont seer veel volcks/ welck seer aerdigh is van wesen/ doch seer schreumen-
de en schou voor de Christenen/ soo dat sy door bequame handelingen dienen aen-
ghelockt te werden. Van hier tot een punt (welck Adriaen Block voor-noemt/ den
naem heeft ghegheven van kaep Bevechier, door dien se soo goede gelijckenis heeft
met Bevechier, wesende klevigh landt/ ende niet seer hoogh) dwers over de Wyck-
bay (een ander baye by de onse soo ghenoemt/ de welcke zuydt-oost op streckt) zijn
twaelf mijlen/ ende de kours is noordt-west ten westen ende zuydt-oost ten oosten.
Van dese kape af streckt de kuste eerst n. w. ende z. o. vijf mijlen/ ende voorts tot
een ander landt-punt noordt ten oosten ende zuydt ten westen ses mijlen: Van
waer tot kape Malebarre zijn neghen mijlen/ ende de streckinghe is n. o. ten
n. ende z. w. ten z. Dese kape wordt by de onse oock ghenoemt de Vlack-
hoeck: het brandt seer aen den hoeck van dese kape/ evenwel soo heeftmen op 't
drooghste dry vadem waters/ soo dat het een overval is van stroomen/ ende vreese-
lijck om door te zeylen voor de ghene die het niet en weten: Onse Neder-landtsche

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

schippers en zijn niet wel eens over de sanden die hier ontrent souden legghen;
want naer 't segghen van eenighe/ soo souden daer sanden oft een riff 't zee-waerts
in-strecken wel dertich mijlen naer 't zuyden op/ niet dat het soo verre droogh sou-
de zijn/ maer dat men soo verre van landt noch grondt werpt/ ende wel acht ofte
neghen mijlen van lant/ ende buyten 't ghesichte van de selve drooghte heeft/ ende
seer oneffen gront/ soo dat men somwijlen dertich vadem heeft met d'een werp/
ende d'ander maer seven ofte acht: maer andere ter contrarie segghen datter gheen
sanden ofte riff by zuyden dese kape soo verre in zee en leght/ maer wel oost-waert
van de baye ofte Port de Malebarre; wy sullen dit door naerder bevindinghe on-
der de schippers laten slichten. Dry mijlen by westen dese Cap Malebarre leght
een Eylandt ontrent twee mijlen af/ ende een mijle groot ofte daer ontrent; dan
als men daer wat verre af is/ soude men meynen dat het gheen Eylandt en waer;
wordt by eenighe/ soo ick gisse/ Petockenock ghenoemt; de streckinghe van 't va-
ste landt in dit quartier/ en vinde by de onse niet geteeckent voor soo vele my noch
ter handt is ghekomen: daer legghen noch eenighe Eylanden voor dese kuste/ als
namentlijck een welck by onse Neder-landtsche schippers ghemeynlijcken wordt
ghenaemt Texel, ende by andere Cape Ack; dit is een groot Eylandt/ ende doet
hem wit ende klevich op/ naer het segghen van schipper Cornelis Iacobsz. May,
ende ander-half mijle van den zuydt-west hoeck van dit Eylandt Texel, leght
een ander Eylandeken welck by de onse wordt ghenoemt Hendrick Chri-
stiaensz. Eylandt/ ende by de Engelsche Marthaes Vyneard; de welcke segghen
dat het vijf mijlen groot is; gheleghen op de hooghte van een-en-veertich graden
ende een quart; vol boomen/ wijngaerden/ en verscheyden ghewassen: daer is
menighte van ghevogelte op; ende daerom her is goede cabeljauw-vangh: hier
ontrent leght oock seker kleyn Eylandeken welck sy noemen Elisabeths Ey-
landt/ welck men komende van de rieviere ofte baye van Nassouwen aen
stierboordt ghemoedt; ende om buyten Hendrick Christiaensz. Eylandt om te
loopen/ moet de kours zuydt-oost werden ghehouden. Bartholomeus Gosnol
Engels-man schrijft/ dat van Marthaes Vyneard tot een ander kleyn Eylande-
ken by hem ghenaemt Dover Cliffe is een half legue, en van daer tot Elisabeths
Eyland een mijle; ende dat 't selve licht vier mijlen van 't vaste landt op de hoogh-
te van een-en-veertich graden ende thien minuten: De Engelsche hebben op dit
Eylandt een kleyn fortjen ghehadt/ welck sy weder hebben verlaten. Hier buyten
af leght mede een Eylandt welck de onse den naem gheven van Blocks Eylandt/
naer den naem van schipper Adriaen Block: dit Eylandt ende het voornoemt
Eylandt Texel legghen oost ten noorden ende west ten zuyden van malkande-
ren/ ende de distantie is sulckx dat ghyse beyde van beneden sien kont als ghy ten
halven tusschen beyden zijt. By noorden dese Eylanden ende aen 't vaste landt
leght eerst de rievier ofte baye van Nassouwen, welck van Blocks Eylandt voor-
noemt streckt noordt-oost ten oosten ende zuydt-west ten westen. Dese baye ofte
rievier van Nassouwen, is seer groot ende wijt om in te sien/ ende is naer 't seg-
ghen van schipper Adriaen Block wel twee mijlen wijt/ ende heeft in 't midden ee-
nige Eylandekens daer men aen beyde zijden om mach zeylen/ streckt o. n. o. in
ontrent acht mijlen/ dan is achter niet over twee geutelingh scheuten wijdt/ ende
daer is meest seven/ acht/ neghen/ vijf ende vier vadem waters/ uyt-gesondert in 't
achterste daer een drooghte is van negen voet water/ op een geutelinck scheut na by
een Eylandeken welck men daer ghemoet; daer over heeft men weder dry vadem
ende een half; het is daer om her seer schoon landt ende seer kloeck volck van leden/
ende tamelijck groot/ dan zijn wat schouw door dien sy noch gheen handel met
vreemde ghewoon zijn; anders zijn daer mede vellen van bevers/ vossen/ ende
anders te bekomen/ gelijck in dese plaetsen daer ontrent: Van 't westelijckste gat
van dese baye van Nassouwen, tot aen het zuydt-oostelijckste gat van de Anc-
ker-baye, zijn seven mijlen naer de rekeninghe van onse schippers/ ende de kours

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

oost ten zuyden ende west ten noorden: dese baye heeft by de onse twee naemen
door diense een Eylandt in 't midden heeft / ende met twee monden in zee komt/
waer van het oostelijckste gat ghenoemt wordt de Ancker-baye, ende het weste-
lijckste de Sloep-baye: de zuydt-oost-wal van dese baye streckt hem n. o. ten n.
ende n. n. o. inden bodem van de baye woonen de Wapenocks een natie van de
Wilden als de reste; schipper Adriaen Block noemt het volck welck aen de west-
zijde van dese baye woont Nahicans, en haren Sagimos Nathattou; ende een an-
deren Cachaquant; aen de noordt-west-zijde leght een sandt punt / ende een Ey-
landeken n. ten w. in den bocht met een schoone sandt baye; op de steert van 't
sandt punt is maer twee vadem waters / dan daer voor by weder drye ende dry-
en-een half vadem steeck-grondt / ende daer leght een rodtsich Eylandeken dicht
by. Van de Sloep-baye ofte het westelijckste gat van desen in-wijck tot aen de
groote baye/zijn acht mijlen; dese groote baye is ghelegen tusschen het vaste landt/
ende seker ghebroken landt ofte Eylanden die haer strecken tot in de baye welck
leght aen de mont van de groote rieviere: In dese groote baye legghen vele ende
verscheyden Eylanden soo groot als kleyn de welcke gheen sonderlinge namen en
hebben voor soo vele ons noch bekent is / alleen sien dat in een kaerte voor eenige
jaren van dese quartieren gemaeckt eenige kleyne Eylandekens in de mondt van
dese groote baye/liggende by den hoeck van de visschers, daer wy hier naer sullen
van spreken/genaemt worden de Gesellen. Ende een Eylandt welck over dwars
voor de baye leght/ 't lange Eylandt, om 't welcke te mijden men komende om de
Visschers-hoeck om naer 't Vriesch-rievierken te loopen men n. w. moet laten in-
gaen. Aen 't vaste landt recht binnen de baye leght een krom punt / achter 't welck
een kleyn rievierken ofte in-wijck is/welck by de onse wort genoemt 't Ooster-rie-
vierken door dien 't oost-waert op-streckt. Daer aen volght op de selve kuste meer
naer 't westen een ander kleyn rievier/ welck by de onse naer de naem van de Sagi-
mos ofte Sacmos werdt geheten Rieviere van Siccanamos: daer is goede reede ach-
ter een sandt punt ontrent een half mijl in/aen de west-wal op twee ende een half
vadem waters: De rievier streckt meest noordt ten oosten op/ ende is tot sommige
plaetsen seer ondiep/maer negen-voet water/ende daer weynigh stroom/ende tot
sommige plaetsen ses-voet: dan daer zijn kuylen daer wel vijf-vadem waters is/en
is niet bevaerlijck met schepen hoogher dan vijf oft ses mijlen; daer wort Salm ge-
vangen: 'T volck dat op dese rieviere woondt soude naer 'tseggen van de onse ge-
noemt worden Pequatoos, ende vyanden zijn van de Wapanoos. Van dese rie-
viere naer het zuydt-west ten zuyden/ghelijck de kuste daer streckt/ leght een kleyn
Eylandeken; by het west-eynde van 'tselve maeckt een noordt-west ten westen
maen leegh-water. Men heeft aen 't vaste landt noch een rievierken welck de
onse noemen 't Vriesche-rievierken, al waer oock eenighen handel valt met de
Wilde / die men noemt Morhicans. Daer aen volght op de selve zuydt-kust / een
rievier welck by de onse wordt genoemt de Versche-rieviere; ende is droogh voor
aen de mondt; De rievier streckt tusschen het noordt ten oosten ende west ten noor-
den in / dan naer gissinghe d'een door d'ander noordt-noordt-west; ende is tot
sommighe plaetsen seer droogh / soo dat by de vijfthien mijlen de rieviere op
niet veel meer als vijf voet waters en is: voor aen de rieviere woondt weynigh
volckx / dan ontrent de vijfthien mijlen op/vint men veel volcks / is een natie die
sich noemt Sequins; van hier voort-waerts streckt hem de rieviere voor thien
mijlen meest noorden op/ dan is seer krom / de racken strecken van het oost
naer het noorden om / tot het zuydt-west ten zuyden toe / soo dat men met een
voor-windt alle racken niet zeylen en kan / ende is meest al diep acht / neghen/
oock thien ende twaelf voet waters / oock somtijdts wel plaetsen van vier ende
vijf vadem diep; dan meest al acht ende neghen voet: de Wilden saeyen daer
Maiz; ende hadden daer in den jare 1614 een woon-plaetse ghelijck een schanse/
teghen den aen-loop van haer vyanden; de natie van Wilden die daer woondt

worden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

worden ghenaemt Nawaas, ende haren Sagimos was doen geheten Morahieck: Sy noemen in haer tale het broodt van Maiz ghebacken Leganick: dese plaetse is gheleghen op de hooghte van een-en-veertich graden ende acht-en-veertich minuten; men kan de rievier niet over de twee mijlen hoogher op zeylen met jachten/ want wordt daer seer ondiep ende steenighe grondt. Binnen in het landt woondt een ander natie van Wilden/ welck sy noemen Horikans, die dese rievier af-komen met canoen van basten ghemaeckt. Dese rievier loopt altijt af/ soo dat de stroom in 't op zeylen niet en kan helpen/ maer men moet de goede windt waernemen. Van de Versche rieviere tot een ander/ welck sy noemen Rievier van den Royenberch, zijn acht mijlen west ten noorden ende oost ten zuyden; dit rievierken streckt hem oost-noordt-oost in/ ende is ontrent een boogh-scheut wijdt/ ende daer is met hoogh water dry vadem ende een half; wast ende valt ontrent een vadem op ende neer; een zuydt-oost ten zuyden maen maeckt voor dit rievierken hoogh water. De Wilden die aen dese rieviere woonen worden ghenoemt Quirepeys. Hier worden veel bevers ghevanghen/ dan 't volck moet den handel eerst ghewoon worden/ anders zijn te leuy om de bevers te gaen jaghen. Vier mijlen voorder naer 't westen leght een kleyn Eylandt daer goet water te vinden is; ende noch andere vier mijlen vorder komt men aen seer veel Eylanden/ soo dat schipper Adriaen Block de selve den naem heeft ghegeven van Archipelagus; de groote bay is daer ontrent vier mijlen wijdt. Aen de kuste van 't vaste landt is een kleyn rievierken/ welck niet boven een half mijl op streckt/ ende is daer heel droogh. De Wilde die hier woonen worden ghenoemt Siwanois, ende hebben haer woon-plaetsen tot acht mijlen na het Helle-gat toe. Voor dese baye/ als wy hier voren ghesegght hebben/ leght al ghebroken landt ofte verscheyden Eylanden/ op de welcke een natie van Wilden woondt welck men noemt Matouwax, gheneeren haer met visschen binnen de baye/ waerom den oostelijckstien hoeck van dit landt ghenoemt wordt by de onse de Visschers-hoeck ende oock Cape de Baye; desen hoeck ende Blocks Eylandt legghen van malkanderen oost ten noordẽ ende west ten zuyden ontrent vier mijlen. Het Helle-gat by den onsen ghenoemt is een ander rievier naer het segghen van schipper Adriaen Block, welck in de groote rieviere komt van de groote Baye, ende de vloedt komt daer ontrent seven-en-dertich mijlen naer syn segghen by oosten de groote rievier/ ende beyde de vloeden van de groote rievier ende dit Helle-gat ghemoeten malkanderen by het Noten Eylandt; komende van de groote rievier naer de baye toe/ soo strecken de racken oost ten noorden ende oost-noordt-oost ende oock oost-zuydt-oost/ zijn meest al Eylanden; ende de Wilden brenghen de schepen oesters/ eeckhorentjens/ ende eyndt-vogels. Wy zijn nu ghekomen tot de groote rieviere van de welcke wy vervolghens sullen spreken.

Het neghende Capittel.

Van de groote noordt-rievier van Nieuw-Nederlandt, ende gheleghentheden van de selve.

De groote noordt-rievier van Nieuw-Nederlandt wordt by eenighe ghenoemt de Manhattes rieviere naer de volckeren die by naer aen 't begin ofte de mondt van de rieviere woonen; by andere ock Rio de Montaigne; doch by de onse wordt meest ghenoemt de noordt-rievier: Aen de mondt ofte 't in-komen heeftse eerst een groote baye/ welck eertijdts by onse schippers wierdt ghenoemt porto May: heeft aen 't in-komen een sandt punt nu bekent by de naem van Godijns punt, ende voor de oost-hoeck van de rieviere streckt een riff af welck seer steyl is/ want als men twaelf vademen ghewor pen heeft/ soo heeft men d'ander worp vijf oft ses/ ende dan wel ander-half ofte vast. Ontrent ander-half mijle binnen den hoeck van de rievier den oost-wal naest/ leght een Eylandeken dat niet

veel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

veel meerder als een halff mijle groot is / ende wordt by de onse ghenoemt het
Noten-Eylandt, door dien daer seer veel schoone note-boomen op wassen.
Aen de oost-zijde op het vaste landt woonen de Manatthans, een quade natie
van Wilden / die haer altijdts seer wrevelighende vyandelijck teghens de onse
hebben aen-ghestelt; aen de west-zijde woondt de natie van de Sanhikans, de=
welcke doodt vyanden zijn van de Manatthans voor-schreven / ende een ver be=
ter volck: dese als mede de Aquamachuques, woonen binnen de landt-hoeck /
ende al langhs de baye/ende oock te landt-waert in. Het in-komen van de rie=
viere leght op de hooghte van veertich graden ende acht-en-twintich ofte dertich
minuten; teghen over het Noten-Eylandt dicht by de west-wal legghen vier
andere kleyne eylanden; de rievier is aen het in-komen veerthien ende vijfthien
vademen diep / ende continueert soo op die diepte in 't rechte canael; de rievier
is meest wel een musquet-scheut wijdt / ende op sommighe plaetsen wat naeu=
wer ende oock wel wijder / streckt hem tusschen het noordt-oosten ende noordt-
noordt-westen in/naer dat de racken loopen; binnen het eerste rack aen de west-
wal leght het laghe-landt/ al-waer een natie van Wilden woondt / dewelcke
ghenoemt worden Tappaans: de rieviere is in 't midden drooghste / ende bey=
de de zijden diep-water; de stroom valt zuyden ende noorden uyt het noorder-
gadt / een zuydt-ooste ende noordt-weste maen maeckt het hooghste water;
ontrent een mijle inne waerdts is een baye voor alle winden beschut / onghe=
vaerlijck ses mijlen ende een halff in 't ronde; daer gaet een stercke vloedt ende
ebbe / dan valt niet boven de vier voeten / door de menichte van 't water welck
van boven komt; waer door ghemeynlijck op 't voor-jaer de leeghe landen over=
vloepen: het tweede rack streckt hem noordt-west op / tot een enghte welcke de
onse noemen Haver-stroo; daer aen volght het Seyl-makers-rack by de onse ghe=
noemt: voorts een krom rack/ de forme van een half-mane/ by de onse het Kocks-
rack ghenoemt; daer naer het Hooge-rack; ende het Vossen-rack tot aen de Klinc-
kers-bergh; ende voorts het Visschers-rack; alwaer aen den oost-wal van de rie=
viere een natie van Wilden woondt die sy noemen Pachami: dit rack streckt hem
tot een ander enghte alwaer aen de west-zijde een scharp uyt-stekende punt is met
eenighe sanden / ende teghen over een vlacken bocht / aen de welcke een ander na=
tie van Wilden woondt / die men noemt Waoranecs, ende de plaetse Esopus.
Een weynigh meer op-waerts aen de west-zijde van de rievier woonen de Wara-
navvankougs, daer een kille is/ ende de rievier is hier niet soo diep als voren/ ende
daer legghen eenighe Eylandekens: Daer aen volght een ander rack welck sy
noemen het Kleve-rack, waer meerder diepte is onder de west-wal; aen de oost-
zijde legghen eenighe sanden. Voorts soo volght daer aen het Backer-rack ende
Ian Playsiers-rack; het Vaste-rack tot aen den Hinnen-hoeck: alle dese racken
zijn seer besmet met sanden ende ondiepten / soo aen de oost-wal / als mede in 't
midden van de rieviere. Volght het Herten-rack tot aen de Kinder-hoeck, hier
ende van hier voorts en is de rieviere op 't diepste maer vijf vadem diep/ ende meest
twee ende dry vadem; voor by de Kinder-hoeck leggen eenige Eylandekens in de
rieviere waer van het eene wort genoemt 't Beeren-Eylandt; ende dan komt men
aen een in-wijcxken welck sy noemen de Ouvve-Ree; ende noch vorder leght de
Steur-hoeck ende de Visschers-hoeck: Tegen over de welcke aen de oost-zijde van
de rieviere de Mahikans woonen. Aen de selve oost-zijde leght een lanck gebroken
Eylandt/ (daer veel killen door loopen/soo dattet veel Eylanden zijn) hem strec=
kende tot by naer aen het Eylandt daer het Fortjen op was gheleght / op de
hooghte van 43 graden; ende tot hier toe komt de vloet dese rieviere op; ende tot
hier toe konnen de schepen op komen/dan vorder op waert is de rievier droogh/so
dat daer qualijck sloupen konnen varen/ ende men siet van verre seker hoogh ghe=
berghte daer 't meeste water van dese rieviere af-komt: naer alle apparentie soo
komt dese rievier tot aen de groote rieviere van St Laurens ofte Canada, want

Op de hooghte van 41. graden 15 minuten vont *Hudson* 9. grad. noordt-vvestering.

onse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

onſe ſchippers ghetuygen/ dat hier tot aen het fortjen Wilden komen van de voornoemde rieviere / ende van Quebecq ende Tadouſſac. 'T fortjen was hier gheleght inden jare ſeſthien hondert ende veerthien/ op een Eylandeken aen de weſtwal van de rieviere / daer een natie van Wilden woont dieſe noemen Mackvvaes, de welcke vyandē zijn van de Mahikans; gelijck by naer alle de volckeren die aen de weſt-zijde woonen / vyanden zijn van de gheene die aen de ooſt-wal woonen / ende meerder ghemeynſchap ende vrientſchap houden met de onſe als die van de ooſt-zijde. Dit Fortjen was ghemaeckt in forme van een redoute / met een gracht van achthien voeten wijdt omcinghelt: daer laghen twee gotelinghen op / ende elf ſteen ſtucken / ende thien oft twaelf man in beſettinghe; daer commandeerde eerſt Henderick Chriſtiaenſz. ende in ſyn abſentie Iaques Elckens, van weghen de Compagnie die het octroy inden jare 1614 voor-noemt van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael hadden verkreghen: dit Fortjen heeft voor dry jaren gheſtadigh beſet gheweeſt / ende is daer naer ten deele vervallen. Op deſe rieviere valt grooten handel van bevers-vellen/ otters/ voſſen/ beerenhuyden/ mincken/ catteloſſen ende diergheliicke; ende het is een ſchoon ende aenghenaem landt/ vol van ſeer ſchoon gheboomte ende oock wijngaerden/ daer en ghebreeckt niet dan den arbeydt ende induſtrie van menſchen/ om een van de ſchoonſte ende vruchtbaerſte landen te weſen van dat quartier: dan de Wilden die daer om her woonen/ en zijn gantſch niet arbeydtſaem; ende eenighe van haer zijn ſeer ſnoode dieven/ ende quaet volck.

Het thiende Capittel.

Van de gheſtalte van 't landt ende manieren van 't volck aen de groote rieviere de MONTAINES.

HEndrick Hudſon die deſe rieviere eerſt heeft ontdeckt/ ende alle die naerderhandt daer hebben gheweeſt/ weten wonder te ſegghen van de ſchoone boomen die hier waſſen: de ſelve beſchrijft ons de manieren ende gheſtalte van't volck/ welck hy ſtracx binnen de baye vondt aldus: Als ick aen't landt quam/ ſtonde alle de Swarten en ſonghen op hare wijſe; haer kleederen ſyn vellen van voſſen ende andere beeſten die ſy bereyden / ende maken kleederen van vellen/ van allerhande ſorteringhen / haer eten is Turcxſche tarwe / daer ſy koecken van backen / ende is goet eeten; quamen al temet aen boordt d'een voor d'ander naer / met haer prauwen van een heel houdt gemaeckt; haer geweer is bogen ende pijlen met ſcharpe ſteentjens voor aen / die ſy daer aen vaſt maken met ſpiegel harſt; hadden daer geen huyſen/ ſliepen al onder den blaeuwen Hemel/ ſommige op mattjens aen malkanderen ghewrocht van bieſen / ſommighe op bladeren van boomen / dragen altijts al haer goet met heur datſe hebben/ als eten ende groenen toback welck ſterck is ende goet om nemen; ſchijnt vriendelijck volck te zijn / dan is ſeer gheneghen tot ſtelen / ende ſubtiel om wegh te halen alles 't gheene haer aenſtaet. Op de hooghte van veertich graden ende acht-en-veertich minuten / al waer de Wilde ſeer ſchoone oeſters aen ſyn ſchip brachten/ ghetuycht de voor-noemde Hudſon van 't landt aldus; Is ſoo ſchoonen landt als men met voeten betreden mach/ over-vloedigh van alderhande houdt / om ſchepen te bouwen / ende om groote vaten van te maken; 't volck hadde daer koperen toback pijpen / waer uyt ick vermoede dat daer koper moet zijn / als oock yſer naer der Wilden beduydinghe/ dan ſy en hebben gheen wetenſchap om 'tſelve te bereyden. De ſelve ghetuyght mede dat ſy op de rievier allerhande rievier-viſch met de ſeghen vonghen / oock jonghe ſalm ende ſteur. Op de hooghte van twee-en-veertich graden ende achthien minuten was dito Hudſon aen landt; Ick voer (ſeght hy) met een van haer prauwen aen landt / met een oudt man die daer overſte was / van veertich mans ende ſeventhien vrouwen/ die ick daer ſagh; in een huys van

baſten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

basten van eycken-boomen wel ghemaeckt / ende rondtom soo gelijck of het een
verwelft hadde gheweest / was overvloedigh van Maiz en boonen van 't voor-
gaende jaer / ende daer lagh by het huys wel soo veel te drooghen / als drie schepen
mochten voeren / sonder dat noch stondt en wies; by het huys komende werden
twee matjens ghespreyt om op te sitten / ende terstondt eenighe ghерichten voort
ghebracht / in roode houten-backen wel ghemaeckt / ende sonden terstondt twee
mannen uyt met booghen om wildt te schieten / brochten twee Duyven die sy wel
haest ghеschooten hadden / sloeghen terstondt oock eenen vetten-hondt / ende kre-
ghen het vel af metter haest met schelpen die sy uyt het water krijghen / meenden
dat ick die nacht by haer blijven soude / dan ginck terstondt weder naer het
schip; 'tis het schoonste landt om te bouwen / als ick opt mijn leven met voeten
betradt / ende oock van alderhande boomen; ende is seer goet volck / want doen sy
saghen dat ick niet blijven en wilde / meenden dat ick van haer boghen verbaert
was / namen de pijlen / braken die aen stucken ende worpen die int vier / etc. Sy
vonden daer oock wijngaerden ende druyven / pompoenen ende andere vruch-
ten. Wt welckes alles ghenoechsaem is af te nemen dat het een seer schoon ende
vruchtbaer quartier is / ende goet volck / als het maer wel ghehandelt wordt; doch
seer veranderlijck / ende van den selven aerdt als alle het volck van die noorder
quartieren: en hebben gantsch gheen religie / oft eenighen Godts-dienst; maer
dienen den Duyvel / doch niet met sulcke ceremonien als de Africanen; sy noemen
hem Menutto; ende alles wat wonder ende vreemt is oft het menschelijck verstant
te boven gaet dat noemen sy al mede Menutto: veel minder hebben sy eenige po-
litique regeringhe / alleen datse haer oversten hebben welck sy Sackmos ofte Sagi-
mos noemen. Op diversche occasien zijn eenighe van ons volck van de Wilden
over-vallen en doodt-gheslaghen / want het is een wraeck-gierich volck ende seer
suspicieux; ende door dien sy veel oorloghen onder den anderen hebben soo zijnse
seer schreumigh ende verbaert. Dan met sachte ende bequame handelinghe / ende
insonderheydt door by-wooninghe van Christenen waer dit volck wel te tem-
men / ende tot beter ordre te brenghen insonderheydt als daer ghеschickt ende se-
dich volck wierdt ghebrocht / ende goede ordre wierdt ghehouden. Dit volck is
anders seer ghedienstich / ende laet hem om een kleyne loon ghebruycken tot veele
dinghen / oock om verre dach-reysen te doen / in het welcke sy meerder ghetrou-
wicheyt thoonen als wel van sulcken natie konde vereyscht worden. Wat de ghe-
stalte des luchts / ende de saysoenen des jaers belanght / de selve komen met de onse
niet qualijck over een; want het is daer vry wat kouder als het climaet wel be-
hoorde te wesen; het vriest ende sneeuwt daer des winters dapper; soo dat daer
dickwils in de rievier eenen stercken ys-ganck gaet / doch het een jaer meer als
d'ander / ghelijck by ons: men heeft daer oock de selve verscheydenheyt van win-
den: ende des somers blixem ende donder ende ghеweldighe stort-vlaghen. In
somma het is een landt dat seer bequaem is om by onse natie / door ghelijckheydt
van de ghestalte des luchts ende weder / bewoondt te worden: insonderheydt de-
wijl daer niets en schijnt te ontbreecken dat tot onderhoudt van des menschen
leven van noode is / dan tam vee welck daer licht waer te brenghen / ende voorts
d'een ende d'ander / daer onse landen van herwaerts over selfs behoeftich van zijn:
ende de wijn soude door industrie hier wel konnen ghewonnen worden / dewijle
men de wijngaerden daer reede vindt / die niet dan culture en ontbreeckt. Wy
hebben hier vooren oock ghehoort hoe dat hier sulcken overvloedt is van houdt
om schepen te bouwen; 't selve is by de onse voor desen besocht / de welcke hier di-
versche sloepen ende tamelijcke jachten hebben ghetimmert / ende insonderheydt
in den jare sesthien hondert ende veerthien verbrande Schipper Adriaen Block
syn schip by ongheluck / ende hy timmerde hier een jacht / welck acht-en-dertich
voet lanck was langhs de kiel / ende vier-en-veertich en een half voedt over de
steven / ende elf en een half voet wijdt; daer hy mede zeylde door 't Helle-gat in de

groote baye ende besocht alle de plaetsen daer ontrent / ende voer daer mede tot aen Cape Cod, van waer hy met 't schip van Hendrick Christiaensz. naer huys quam / ende liet de jacht daer op de kuste om vorder te handelen.

Het elfde Capittel.

Vordere beschrijvinghe van de kuste tot de andere groote rieviere; ende van daer vorder tot op de acht-en-dertich graden: ende 'tgheene by de vrije Nederlanders aldaer is verricht.

IN 't uyt-komen van de baye welck voor de groote rievier de Montaignes leght / heeft men een tamelÿck diep kanael / als men de rievier ofte den mondt der-selven noordt ten oosten van hem heeft / ende den uyt-hoeck van 't hooge landt van de baye zuydt ten oosten van hem: van de sandt-hoeck van de baye ofte port May tot den hoeck van de Visschers ofte 't oost eynde van 't gebroken landt daer de Matouwacks woonen / streckt hem 't landt oost ende oost ten noorden / ende de distantie is naer 't segghen van eenighe seven-en-twintich ofte acht-en-twintich mÿlen; maer naer 't segghen van Cornelis Iacopsz. May maer vÿf-en-twintich mÿlen. Als men buyten den voorschreven hoeck is van port May, ende naer 't zuyden toe wilt / soo streckt de kuste al zuydt-zuydt-west ende noordt-noordt-oost / ende men siet daer dubbelt landt; voorts streckt de kuste zuydt-west ten zuyden ende noordt-oost ten noorden / en is een schoone ende diepe kuste / ende tamelÿcke hooghe duynen / ende 't binnen-landt aen 't voor-landt vast: dan wat verder by zuyden wort het landt leeger / ende is maer een voet strandt / daer men het binnen water over heen sien kan / ende hier en daer een duyntjen: wat vorder gemoet men een gat ofte in-breucke: ende wat vorder noch een ander gat op de hoogte van ontrent neghen-en-dertich graden ende vÿfthien minuten / welck by de onse werdt genoemt de Eyer-haven, ofte oock de Baye-haven, is een kleyn rievierken ofte kille / en binnen al ghebroken landt / en binnen de baye leggen diversche kleyne Eylandekens. Wat vorder op de selve streeck legt op een slecht voor-landt een fraey hoog bosch; ende dan een slecht sandt-strandt met heel kleyne ende leege duyntjens / ende daer by zuyden een heuveligh bosch / ende hier ende daer soo een drommeltjen. Van hier tot Cape May, streckt de kuste meest al oost-noord-oost ende west-zuydt-west / en men siet op de kuste veel gaten ofte in-breucken / soo dat schÿnt / alle kleyn mÿltjens / by naer een gat in het voor-landt; dan men en dient de kuste niet seer te naken / door dien men polders ghemoet die geweldich branden / ende 't droogter lÿkt op / soo dat men d'een worp wel seven vadem heeft / ende d'ander maer vÿf / ende de derde maer drÿ eñ minder. Wat naerder Cape May streckt de kuste west-zuydwest ende oost-noordt-oost / ende 't zee-waerts wel drÿ of vier mÿlen af leght een banck daer maer vier vadem eñ een half-waters op is / doch wat meer naer 't land toe heeft men weder seven vadem eñ meer. De tweede rievier legt binnen een groote baye / welck by de onse genoemt wordt Nieuw port May; dese baye heeft twee kapen ofte hooft-landen / de noordelÿckste wordt ghenoemt Cape May, ende de zuydtlÿckste Cape Cornelius; ofte mede Cap Hinlopen, ende beyde dese kapen legghen oost-noord-oost wel soo noordelÿck ende west-zuydt-west wel soo zuydelÿck van den anderen / soo verre als men pas over ooghen mach: de noordelÿckste kape light op de acht-en-dertich graden ende vÿf-en-vÿftich minuten. Van Cape May steecken eenighe bancken af zuydt-west over naer Cape Cornelius wel half wegen tot het zuydt-zuydt-oosten toe: de baye binnen is vol sanden ende drooghten / soo nochtans datter diversche killen ende kanalen zÿn / dan men dient daer niet te komen / ten sy men daer wel bekent is / want is een ghevaerlÿcke baye. Binnẽ dese baye legt de andere groote rievier die de onse noemen de zuydrievier / daer wy in 't sevende Capittel van vermaent hebben / eñ noch eenige kleynder rievieren / die inde groote rievier uyt-komen / die wy laeten te beschrÿven / uyt

oorsake

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

voorsake dat ons de rechte streckinge ende vorder gelegghentheyt noch niet en is ter handt ghekomen; dan is anders aen eenighe van onse schippers ghenoech bekent die dese rievieren al over eenighe jaren hebben ontdeckt ende bevaren. Op dese zuydt-rievier woonen diversche natien van Wilden/ als namentlijck de Sauwanoos, Naraticons, Ermomex, Sankicans.

De Minquaas, Capitanasses, Gacheos, Senneccaas, Canomakers, Konekotays, Matanackouses, Armeomecks, ende diergelijcke/ woonen verder in't landt en op een ander rievier; is noch onseker oft dese mede komt inde zuydt-rievier / oft dat sy valt inde groote in wijck van Chesepeack: want de zuydt-rievier naer datse met haer baye een stuck weeghs noordt-west op is geloopen/ soo keert sy met een boght naer het noordt-oosten toe/ ende komt seer naer by de baye van de noordt-rievier / ontrent de woninghen vande Sankikans ende Matovancons. Sy naer al van een gestalte ende conditie als de gheene daer wy hier voren van gesproken hebben; besaeyen 't landt ende hebben veel Maiz ende oock boontjens/ ende voorts 't gheene de andere Wilden hebben. De zuydtlijckste kape die wy Cap Cornelius noemen / heeft een widt blenckxken / ende daer loopt een riff af zuydt-zuydt-oost in zee: leght op de acht-en-dertich graden ende vier-en-vijftich minuten. Vier mijlen van dese kaep leght een ander kape welck de onse noemen Cape Hinloopen; ende de streckinghe is noordt-oost ten oosten / ende zuydt-west ten westen. Van hier streckt de kuste eerst meest zuyden ende noorden/ ende dan voorts zuydt-west/ ende noordt-noordt-oost / ende oock zuydt ten westen / ende noordt ten oosten; men magh wel langs de wal henen loopen in ses ende seven vadem waters/ ende is al schoone grondt / dan op twee ofte dry streken heeft men dry vadem waters; van hier tot op de hooghte van acht-en-dertich graden ende achthien minuten streckt hem 't landt zuydt-west wel soo zuydelijck / ende noordt-oost wel soo noordelijck/ met gheweldigh smal voor-landt/ ende binnen wijdt-water / ende leegh ghebroken landt/ dese streckinghe duert eenige acht mijlen: By zuyden de voorsz. hooghte streckt het landt meest noordt-oost ten oosten / ende zuydt-west ten westen / en isser seer oneffen grondt / somtijdts ses / seven / ende dan weder vijf vadem waters.

In Nieuw-Nederlandt ende op beyde dese rievieren by ons inde voorgaende Capittelen beschreven / zijn by de Bewindt-hebberen van de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie eenighe Colonien ghebracht/ al van den aen-vangh van de selve Compagnie / te weten vanden jare 1623 / om de possessie van dese quartieren te continueren/ ende den handel van pelteryen te onder-houden. Sy hebben daer in't binnenste van de noordt-rievier ende op de hooghde van dry-en-veertich graden ofte daer ontrent een fortjen welck de onse noemen 't fort van Oragnien, ende daer om her hebben sich neder-ghestaghen verscheyden coloniers onder 't beleydt van de voor-noemde Compagnie. Ende weder een ander fort van meerder importantie aen de mondt van de selve noordt-rievier/ op een Eylandt / welck sy noemen Manhattes ofte Manhatans Eylandt/ door dien 't selve dese natie van Wilden heeft toe-ghekomen ende by haer aen de Compagnie is verkocht. Hier hebben de onse ghelijck haer hooft quartier ofte principale Colonie ghemaeckt/ ende noemen die Nieuvv-Amsterdam; de schepen die jaerlijcks derwaerts worden ghesonden / havenen hier ende drijven voorts haeren handel met jachten ende sloepen hoogher op de noordt-rievier / in de zuydt-rievier ende in alle de andere rievieren ende bayen hier voren by ons beschreven.

VIRGI-

V I R G I N I A.

Het twaelfde Capittel.

De gheleghentheydt van VIRGINIA daer de Engelſche nu vvoonen, beſchreven by Capiteyn Smith.

DE gheleghentheydt van Virginia, welck nu by de Enghelſchen wordt bewoondt / is by Capiteyn Smith beſchreven in manieren als volght. Virginia welck by onſe Enghelſche is beplandt met volck inden jare 1606, is gheleghen op de hooghte van ſeven-en-dertich graden/ tot de hooghte van neghen-en-dertich graden by noorden de linie. De ſomer is daer ſoo heet als in Spaegnien / ende de winter ſoo koudt als in Vranckrÿck/ ofte Enghelandt. De meeſte hitte is in Iunio, Iulio, ende Auguſto, maer gemeynlijcken ſoo wort de hitte door het wayen van de koele briſes ofte winden uyt der zee/ wat gebroken. De principaelſte koude hebt ghy daer van December tot half Martio. De koude is uyter-maten ſcherp/ dochen duert niet langhe. In't jaer 1607 was een extraordinaire vorſt in't meeſte deel van Europa, welck oock alſo extreem was in Virginia, maer 'tnaeſte jaer daer aen teghen acht oft thien dagen vuyl-weder /hadde men daer weder wel veerthien daghen ghelÿck als ſomer daghen. De winden zÿn hier variabel; ende ſulcken donder ende blixem/ om de lucht te ſuyveren/ en is in Europa niet te ſien. Uyt den zuydt-weſten quamen de grootſte ſlach-reghenen met donder en hitte. De noordt-weſten windt daer en tegen is koel/ ende brenght ſchoon-weder mede. Van't noorden komt de grootſte koude ende van't ooſten / ende zuydt-ooſten (ghelÿck van de Bermudas af) komt miſt ende reghen. Somtÿdts iſſer groote drooghte ende somtÿdts veel reghens/ doch van beyde en lÿdt men gheen ſchade / ſoo dat door deſe reden wy niet en ſien/ ofte alle noodige vruchten van Europa mogen hier in groote abundantie ghewonnen worden by de induſtrie van menſchen / als blÿckt by de ghene die wy hier alreede geplant hebben. Daer en is maer een aen-komſte by zee tot dit landt / ende deſe is by de mondt van een ſeer ſchoone baye/ welck by de achthien ende twintich mÿlen wÿdt is. De kape aen de zuydt-zÿde is genaemt Cape Henry, ter eeren van onſen alder-edelſten Prince. De verthooninghe van't landt is hier wit duynigh ſandt/ghelÿck de duynen / ende langhs de ſtrandt waſt groote menichte van pÿn ende vueren-boomen. De noort-kape is genaemt Cape Charles, ter eeren van den Hertoch van Yorck. Binnen leght een landt dat de prerogative magh hebben van de playſandtſte plaetſen in Europa, Aſia, Africa ende America, van weghen de wÿde ende ſchoone navigable rievieren; hemel eñ aerde en conſpireerden noyt beter om een plaetſe bequaem te maken tot de bewooninghe voor lichamen van onſer complexie / indient ten vollen bearbeydt ende bewoont ware by induſtrieus volck. Hier zÿn berghen / heuvelen/ playnen/ valleyen/ rievieren/ en broecken/ alle ſeer luſtich loopende in een ſchoone baye/ omringht aen de mondt met vruchtbaer ende playſandt landt. In de baye ende in de rievieren zÿn veel Eylanden ſoo groot als kleyn/ eenighe vol gheboomte/ende eenige kael/meeſt leegh ende onbewoont. Deſe baye ſtreckt noort ende zuyden/ in de welcke het water vloeyt by naer twee hondert engelſche mÿlen verre/ en heeft een canael wel hondert ende veertich mÿlen verre/van diepte tuſſchen de ſeven ende vÿfthien vadems/ houdende in de breedte voor het meeſten-deel thien ende veerthien mÿlen. Aen't hooft van de baye naer't noorden iſt landt berghachtigh/ende vervolght in gelÿcke manier van daer naer't zuydt-weſten toe by een rechte linie; ſoo dat hoe ghy meer zuydt-waert komt/ deſe bergen te verder af legghen van de baye; van deſe bergen komen diverſche beken af/ welck ten laeſten tot vÿf principale ende navigable rievieren worden. Deſe loopen van het noordt-weſten naer't zuyden / ende ſoo in de weſt-zÿde van de baye/ alwaer de mondt van elcke rievier tuſſchen de twintich eñ vÿfthien mÿlen van den anderen is gheleghen. De berghen zÿn van diverſche

ghestalte;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghestalte; want aen't hooft van de baye zijn't rodtsen ghelijck meulen-steenen; ee-
nighe van Marber/ etc. Wy vonden veel stucken van cristal / welcke by de wa-
teren van't gheberghte waren neder-ghespoelt: want dese berghen zijn in den win-
ter met sneeuw bedeckt / ende als dat smelt / soo valt het water neder-waerts met
groot gheweldt/soo dat het groote inundatien causeert in de naeuwe valleyen/dan
komende in de rievieren wordt nauwelijcks ghemerckt. Dese wateren wasschen
van de berghen af sulcke glinsterende couleuren/ dat de grondt in eenighe plaetsen
schijnt vergult te zijn/ soo dat beyde/de rodtsen ende de aerde so glinstert in het aen-
sien / dat men licht daer door soude konnen bewoghen worden te ghelooven / dat
daer gheen kleyne apparentie is van goudt. De bekleedinghe van de grondt geeft
opentlijck te kennen/ dat de natuer van't landt lustich ende seer rijck is. De grondt
vonden wy in veel plaetsen van couleur ghelijck den Bolus Armenus, Terra Si-
gillata ende Lemnia, volders-aerde ende merghel/ende dierghelijcke. Maer door-
gaens is de grondt een swarte sandighe mullem/ in eenighe plaetsen vette slijmige
kley/ en in sommighe plaetsen dor ende bar graveel/ maer de beste grondt wordt
erkendt by het ghene daer in wast/ als by de groote van de boomen ende abun-
dantie van wied en anders. De contreye en is niet bergigh noch oock leegh/maer
soo playsante effen heuvels ende vruchtbare valleyen / d'een d'ander kruyssende/
ende bewatert met schoone beecxkens ende cristallijne fonteynen / oftse by konste
ghemaeckt waren. By de rievieren zijn veel leeghe effen velden van twintich/hon-
dert/ jae twee hondert ackers groot/ meer ofte min. Open plainen zijn daer wey-
nich/ uyt-ghenomen daer de Wilden woonen; maer de grondt is al over-wassen
met boomen ende wiedt / soo dat het een rechte wildernis is / ghelijck die eerst by
Godt was gheschapen.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de bysondere rievieren ende volckeren van't landt
van VIRGINIA, daer de Engelsche nu vvoonen.

AEn de west-zijde van de baye hebben wy geseght vijf schoone ende navigable
rievieren te wesen / die wy nu sullen beschrijven. De eerste ende naest ghele-
ghene by de mondt van de baye heeft haer kours van't westen ende by noorden:
wordt ghenoemt Pauwhatan, naer den naem van't principael landt dat daer aen
paelt. De mondt van dese rieviere is by naer drie mijlen breedt / nochtans door de
ondiepten is 'tcanael soo engh/ dat een sacker 'tselve kan over-schieten: Dese rievier
kan men by de hondert mijlen op-varen: heeft haer oorspronck uyt een geberghte
verre in het westen ghelegen / in 't landt welck bewoont wordt by de Monacans.
In de uyterste plaetsen / die by ons onder-socht zijn / heeftse vallen / rodtsen ende
ondiepten /welck verhinderen datse niet hoogher kan bevaren worden. Van daer
neder-waerts wordtse verrijckt met seer schoone beken/ welck onder-houden wor-
den van lustighe fonteynen. Van het zuyden valt in dese rieviere; eerst de play-
sante rieviere van Apamatuck: daer naer meer nae het oosten komen in de selve
twee rievieren van Quiyoughcohanock: een weynigh voorder is een baye/ in de
welcke vallen drie ofte vier lustige kreecken / de welcke de in-woonders van War-
raskoyack half om-cinghelen: daer naer de rieviere Nandsamund; ende ten laesten
de broeck ofte kreecke van Chisapeack. Van de noordt-zijde komt daer in de rie-
viere van Chickahamania boven James Towne: ende noch een ander by het Ce-
dar Eylandt daer wy thien weken leefden by de oesters; ende dan is daer een be-
quame haven voor visschers booten te Kecougtan, welck hem bequamelijck wend
ende draeyt in bayen ende kreecken / dat het de plaetse seer bequaem maeckt om
te bewoonen/ de koorn-velden daer in ghegordt zijnde als Peninsuls. Meest alle
dese rievieren zijn bewoondt by diversche natien oft veel eer familien / die haer
naem hebben van de rievieren; ende hebben in elcke plaetse haer Gouverneurs
ghelijck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghelijck als haer Koninghen / welck sy noemen Werovvances. In een Peninsula (dat is half Eylandt) aen de noordt-zijde van dese rievier hebben de Engelschen een woon-plaetse/welck sy noemen Iames Tovvne, ter eeren van de Koningh van GrootBritannien: aen welcke zijde veel volckeren woonen onder haer Werovvances. De eerste ende naeste by de mondt van de rieviere zijn de Kecougtans, welcke beneffens haer vrouwen ende kinderen gheen twintich strijdtbare mannen en hebben. De Paspaheges op welcker grondt de Engelsche colonie geleght is/ by de veertich mijlen van de groote baye/ en hebbender niet over de veertich. De rievier Chichahamania ghenaemt / niet over de twee hondert. De Weanocks hondert. De Arrovvhatocks dertich. De plaetse ghenoemt Povvhatan by de veertich. Aen de zuydt-zijde van dese rieviere de Apamatucks hebben sestich strijdtbare mannen. De Quiyougcohanocks vijf-en-twintich. De Warras Royacks veertich. De Nandsamunds twee hondert. De Chesapeacks en moghen gheen hondert uyt-maken. Van dese plaetse heeft de baye haren naem. In alle dese plaetsen hebben de Wilden een bysonder Commandeur ofte Werovvance, uyt-ghenomen de Chickhamanians, welck ghegouverneert worden by de Priesters ende haer assistenten / ghekozen uyt de oudtste ghenaemt Cavv-Cawwassoughes. In de somer en geeft ghéen plaetse meer steur /ofte in de winter meer gevogelte als dese/ insonderheyt in de vorst. Daer wierden eens met eenen treck twee en-vijftich steuren gevangen / ende met een ander acht-en-sestich. Van 't eynde van May tot het eynde van Iun worden weynighe ghevangen / als jonghe / twee voet ofte een elle lanck. Van half September twee ofte dry ellen lanck/ weynigh meer. In de kleyne rievieren is al 't jaer door abundantie van kleyne visch/ soo dat men die met de enghel ghenoegh vanghen kan. Schipper Cornelis Iacobsz. May, die op dese rievier was in den jare 1620/ghetuyght dat het eerste rack van dese rievier streckte seer w. z. w. op vier Engelsche mijlen; dan voort n. w. ten n. ontrent veerthien gelijcke mijlen; dan noch vier mijlen n. n. w. ende dan acht mijlen n. ende dan weder z. w. ten w. vijf mijlen / ende voorts noch dry n. n. w. tot Iames Tovvne.

Veerthien mijlen noordtwaert van Povvhatan, komt de tweede rievier uyt / welck sy noemen Pamauncke, die wel sestich oft seventich mijlen op kan worden bevaren/ ende met booten ofte kleyne barcken noch dertich oft veertich mijlen voorder; daer de vloedt van 't zoudt-water ordinaire toe-komt/ verdeeltse haer in twee schoone armen. Aen de zuydt-zijde woonen de Yougtanunds, welck by de sestich strijdtbare mannen hebben. Aen de noordt-arm de Mattapaments, welck daer dertich hebben. Daer dese rieviere haer verdeylt / wordt het landt ghenaemt Pamaunke, ende voedt by naer dry hondert bequame mannen. Ontrent vijf-en-twintich mijlen leeger aen de noordt-zijde van dese rievier is Weravvocomoco, daer haer groote Koningh hem onthieldt doen Capiteyn Smith tot hem gevanckelijck wierdt ghebracht; nochtans en zijnder gheen veertich strijdtbare mannen. Maer nu heeft de Koningh dat verlaten / ende woont te Orapakes by Youchtanund in de wildernisse. Thien ofte twaelf mijlen leegher aen de zuydt-zijde van dese rieviere is Chiskiack, welck heeft by de veertich ofte vijftich man. Dese als alsoo Apematuck, Irrohatock, ende Povvhatan, zijn haer groote Koninghs principale domeynen ende woon-steden / de reste / als sy segghen / zijn syne conquesten. Eer wy komen tot de derde rieviere / welck uyt het gheberghte valt / isser een ander rievier / welck by de veertich mijlen kan bevaren worden / welck komt van het in-landt/ de rieviere is ghenaemt Payankatanck, de in-woonders konnen by de veertich strijdtbare mannen uyt-maken.

De derde navigable rieviere wordt ghenaemt Toppahanock, dese kan hondert en dertich mijlen bevaren worden. Aen 't opperste woonen de volckeren genaemt Mannahoacks tusschen 't gheberghte. Aen de rieviere op de noordt-zijde woont 't volck ghenaemt Cuttatavvomen, met dertich man. Hoogher op de rievier de Moraugtacunds, met tachtentich man. Boven haer de Toppahanocks, met hon-

dert

dert man. Aen't zuyden / verre binnen de rieviere is Nantaughtacund, met hon-
dert vijftich man.

De vierde rieviere is ghenaemt Patavvomeke, en is ses oft seven mijlen breedt/
ende kan hondert en veertich mijlen bevaren worden / ende wordt ghevoedt als
alle de andere van veel soete rievierkens ende springen/welcke komen van de aen-
gheleghen berghskens. Dese zijn meest beplant / ende gheven alsoo groote abun-
dantie ende varieteyt van vruchten / als de rieviere uyt-munt van visch. Is aen
beyde zijden bewoont; eerst aen de zuydt-zijde in't in-komen leght Wigcomoco,
daer by de hondert en dertich man is; daer aen Sekacowone met dertich man/ende
Onavvmanient met hondert. Dan Patavvomeke met hondert ende sestich man.
Hier verdeelt hem de rieviere in dry ofte vier bequame rievieren / de grootste van
welcke is ghenaemt Quiyough , ende streckt noordt-west / maer de riervier
selfs keert sich voorder noordt-oost / en is noch al navigabel. Aen de west-zijde
van desen bocht is Tauxenent met veertich man. Aen de noordt-zijde van dese
riervier is Secovvocomoco , met veertich man: wat voorder Potapaco met twin-
tich. Aen de oost-zijde van den bocht van dese rieviere is Pamacacack, met sestich
man: daer naer Moyovvances met hondert; ende lest Nacotchtancke met tachtich
strijdtbaere mannen. Thien mijlen boven dese plaetse neemt de riervier haer passa-
gie door een leeghe playsante valleye/over-schaduwet in veel plaetsen / met ontal-
lijcke schoone ende playsante waterkens die daer af vlieten.

De vijfde riervier is ghenaemt Pavvtuxunt, en is kleynder als de andere / doch
het canael is in sommighe plaetsen sesthien ende achthien vademen diep. Hier is
ongelijck meer visch als in de andere / ende van diversche soorten. Op dese riervier
woont het volck genaemt Acquintanacksnack, Pavvtuxunt , ende Mattapanient;
die soo veel men mercken konde ten uytersten 200 man konden uyt-brengen. Dan
woonen beter by een / ende niet soo verstroyt als de andere ; ende worden de alder
civielste bevonden / om yemandt te onthalen. Dertich mijlen vorder is noch een
rieviere / niet bewoont / doch navigabel / welck de Engelsche om dat de kley Bo-
lus Armenus gelijckt / genoemt hebben Bolus. Aen't eynde van de baye/ waer sy
ses oft seven mijlen breedt is/komen noch vier kleyne rievieren/welcker een (welck
komt van 't noorden dry oft vier dagh-reysen van't eynde ofte hooft van de baye/
en valt van rodtsen ende bergen/) is bewoont by een volck ghenoemt Sasquesaha-
nock. Dan sy woonen wel twee dagh-reysen hoogher als de bercke konde komen:
(welc was van twee last/ende hadde twaelf man in:) Sestich oft daer ontrent van
dit volck quamen by dese ontdeckers/ met huyden/ bogen/ pijlen/ schilden/ swaer-
den en Tobacco voor een present. Groot ende wel gheproportioneert volck/want
het geleken Reusen te wesen by de Engelsche ende haer gebueren / doch schenen te
wesen van een eerbiedige ende simple dispositie/ konden qualijck achter gehouden
worden van de Engelsche ghelijck als Goden aen te bidden. Is het vreemste
volck van alle dit quartier/in sprake ende kleedingh: spreken naer de proportie van
haer lichaem / ghelijck als oft in een holle welfsel klonck. Haer kleedingh is
van beyren en wolven huyden; sommighe hebben cassacken van beyren huy-
den / met hooft en al / soo dat haer hals gaet door des beyrs hals / ende des
beyrs ooren zijn achter op de schouderen vast: de snuydt ende tanden hanghen
op de borst / ende daer aen een beyren-klauw; ende van ghelijcken op den ar-
men tot den elleboghe toe. Een van haer hadt een wolfs-hooft hanghende
aen een keten voor een juweel / syn Taback-pijp dry-vierendeel van een elle
lanck / fraey ghesneden aen het opper eyndt / sterck ghenoegh om yemandt
de hersenen uyt te smijten; hadden voorts booghen / pijlen ende knodtsen naer
haer proportie. Dit volck is nauwelijcks bekent aen Povvhatan. Konnen
ses hondert man uyt-maken / haer dorpen zijn met palissaden omcingelt
tot haer beschermínghe teghen Massavvomekes, die haer doodtlijcke vyan-
den zijn.

Wy hebben goet ghevonden hier in te voegen uyt de kaerte vande Enghelsche de af-beeldinghe van een deser Wilden; wiens kuyten (soo sy segghen) waren dry vierendeel van een gaerde dick / ende de rest van syn leden naer advenandt / soo dat het een seer fraey man was om aen te sien. Syn hayr was aen d'een zijde lanck / aen d'ander dicht af-gheschoren met een streeck over syn kruyn als een hanen-kam. Syn pijlen waren vijf-vierendeel langh / met scherp van steen een duym breedt ende ander-half duym langh; welcke hy in een wolfs-vel op den rugh droegh; syn booch in de eene / ende syn knodse in de andere handt.

Aen de oost-zijde van de baye is de rieviere Tockwogh, ende daer aen een volck welck hondert man kan uyt maecken / die seven mijlen binnen de rieviere woonen; daer sy een fort hebben wel beset met palissaden. Daer naest leght Ozinies met sestich man: meer naer 't zuyden op de selve oost-zijde van de baye / de rievier Rapahanock, daer de rieviere Kuskaravvaock naest ghelegen is. Op welcke rievier een dorp ghelegen is met twee hondert man. Daer aen volght de rievier Tants Wichcocomoco, ende een dorp van hondert man. 'Tvolck van dese rieviere is van kleyne statuere / ende hebben een ander tale / ende zijn seer rouw. Maer die van de rieviere Acohanock met veertich man / ende die van Accomack met tachtentich man / zijn te vergheliicken met de landen van Povvhatan, ende spreken oock de selve tale / ende alle dese worden by de voorseyde Powhatan als een Koningh gheregeert. Meer naer 't zuyden leght Chavvonock ende de Mangoags, daer het volck van Sir Walther Ralegh was: want van dese plaetsen af tot de vlecke van Chisapeack was het eertijdts ontdeckt by M[r] Heriots ende Sir Raph Lane. Onder dit volck zijn diversche natien ende talen; soo dat om-her Povvhatans landt / de Chawonocks, de Mangoags, de Monacans, de Mannahokes, de Masawomekes, de Alquanachukes, de Toghvvoghes ende de Kuskazavvaakes, d'een d'ander niet en verstaen dan by tolcken: welcker wooningh-plaetsen breeder te sien zijn by de kaerte.

Het veerthiende Capittel.

Van de eyghen vruchten van VIRGINIA, die daer van selfs vvassen.

HOe-wel (seght de selve) dat Virginia voort-brenght veel fraeye soo levende als vegetabele creatueren / soo isser luttel oft gheen gras / als alleen een weynigh in leeghe ende moerassighe gronden; want al 't landt is over-groeyet met boomen / welcker continuelen drop 't gras tot wiedt maeckt; dan dit waer licht met arbeydt te verbeteren. 'Thoudt dat daer meest ende ghemeyn is / zijn eycken ende walnoten: veel van haer eycken zijn soo langh ende recht / datse twee voeten een half

vier-kant

vier-kandt sullen uyt-brenghen ende dat de lenghte van twintich graden; ende
daer zijn twee ofte dryderley soorten. De Eeckelen van een soorte / welcker schors
wat witter is als van andere/ zijn soetachtigh/ ende een halven dagh ghesoden in
verschepden waters / gheven ten lesten een soete olie / die de Wilden bewaren om
haer leden met te smeren. De vruchte etense tot broodt ghemaeckt / ende anders.
Daer zijn oock olmen ende esschen daer sy de zeep-asschen van maken ; soo de boo=
men groot zijn/ valt de asschen goet / ende smelt tot groote brocken / maer soo sy
kleyn zijn / soo wordt het maer pulver/ ende niet soo goet als 't andere. Daer zijn
wal-noten van twee ofte dryderley soorten. Oock een soorte van boomen/ die wy
noemden Cipres/ door de gelijckenis van't hout ende vruchte/ende bladeren/ welc=
ker sommighe ontrent de wortel wel dry vadem dick zijn/ ende vijftich/ sestich/ jae
tachtentich voet hoogh sonder eenighe tacken: (dese geven een roodt ende seer wel-
rieckende hout.) Ontrent de woon-plaetsen van de Wilden zijn eenighe groote
moer-beslen-boomen / ende elders vonden wy die mede wassen in goede ordre.
Daer was een proeve ghenomen met de zijde-wormen/ welck seer wel toe namen/
tot dat de meester sieck wierdt/ wiens sieckte gheduerende / sy van de ratten wier=
den op-ghegeten. Sy vonden oock hasenoten in sommighe quartieren / welckers
pit alsoo goet was/ als eenighe van Europa. Pruymen van dry soorten; de roode
ende witte zijn als de pruymen die op de heggen wassen ; maer de andere welck sy
noemen Putchamins, wassen soo hoogh als Palmiten, de vrucht is als een mispel/
eerst groen/ ende daer naer geel/ en roodt als sy rijp is/ alsse niet rijp is/ soo salse een
de mondt toe fronsen met groote pijn/ maer rijp zijnde is sy so delicaet als een apri=
cock. Kriecken soo groot als kroosken; weynigh appelkens/ ende die seer kleyn
ende bitter. Wijngaerden in abundantie/ welck klimmen tot in de hooghste boo=
men/ dan weynigh druyven: by de rievieren ende wooninghen van de Wilden/
daerse niet over-schaduwet en zijn/ hanghense vol vruchten / hoe-wel sy niet ghe=
snoeyt ofte ghehavent en worden. Sy maeckten van dese druyven seer naer twin=
tich stoopen wijns / welck alsoo goet was als een Frans Brittoens wijntjen ; en=
de voor-seker soude daer goede wijn vallen / wierden de wijngaerden ghehavent.
Daer is een ander soort van druyven soo groot by naer als kriecken/ diese noemen
Messamines, zijn vet/ ende het sap dick/ en de smaeck is niet seer goet alse gheperst
zijn. Sy hebben oock een kleyn vruchte / in huyskens als de hase-noten/ doch de
vrucht seer ghelijck een eeckele/ welck sy noemen Chechinquamins, ende houdent
voor leckernije. Daer is oock een besye ons stekel-besyen seer ghelijck in groote/
couleur/ ende smaeck/ dese noemen sy Ravvocomenes, en eten die rauw/ ende ghe=
soden. Van dese vruchten leven sy de meeste tijdt van't jaer/ ende ghebruycken die
in deser voeghen ; de wal-noten/ hase-noten/ eeckelen ende Chechinquamins, wor=
den ghedrooght om te bewaren. Als sy die van doen hebben/ soo brekense die tus=
schen twee steenen / doch een part van de wal-not-schel blijfter aen-hanghen: dan
drooghen sy het weder op een mat legghende over een hurdel; stooten het voorts
kleyn in een houten mortier; menghelen het met water dat de schellen moghen
sincken: dit water wordt als melck/ welck sy noemen Pavvcohiscora, en bewaren
dat tot haer ghebruyck. De Putchamins bewaren sy als pruymen. Van de haseno=
ten ende Chechinquamins vier uyren ghesoden / makense beyde sop ende broodt
voor haer Overste/ ende op haer grootste feesten. Beneffens dese fruyt-boomen is
daer een witte populier/ en een ander diergelijck/ welck een wel-rieckende gomme
geeft als Terpentin, soo dat eenighe het voor Balsem nemen: daer zijn oock Ceders
ende Sassafras boomen: daer vallen oock een weynigh gommen. In de waterach=
tige valleyen wast een besye / welck sy noemen Ocoughtanamins, de kappers seer
ghelijck; dese drooghen sy in de somer : als sy die willen eten / soo sieden sy die by
naer een halven dagh/ want anders verschillen sy weynigh van fenijn. Mattoume
wast in de weyden/ als onse pannick-gras; 't zaedt is seer gelijck rogge/ doch kleyn=
der; 't broodt daer van achten sy delicaet met 't smeer van wildt ghegeten. In de

somer

somer heeft men daer / ofte aerdt-besien / welcke rijpen in April, ofte moer-besien in May en Iun, ende een vruchte welck sy noemen Maracocks, welck een fraeye ghesonde vrucht is / seer ghelijck een limoen. Veel kruyden zijnder in 't voor-jaer door de bosschen verspreyt / goet voor warmoes ende salaedt / als violetten / porceleyn / surick / etc. beneffens vele / diese ghebruyckten sonder den naem te weten. De principale wortel die sy hebben tot voedtsel / is ghenaemt Tockawouge, wast in leeghe modderighe plaetsen; een Wilde kan in een dagh voor een weke vergaderen; zijn van de groote ende smaeck van de Potatoes. Sy decken een groote menichte met eycken bladeren ende varen / ende aerde daer over / in maniere van een kool-put / ende legghen daer goet vyer aen beyde zijden / wel 24 uren langh / eerse die derven eten / want rauw is het niet beter als venijn; ende wesende ghebraden / ten sy het seer morw zy / ende de hitte benomen / ende ghescharft / ende ghedrooght / en eyndelijck met surick en meel ghemenghelt / prickelt de keel gheweldigh / nochtans ghebruycken sy dit ordinaris voor broodt in de somer. Sy hebben een ander wortel / welck sy noemen Wighaſcan, daer sy haer wonden mede ghenesen / is een kleyn wortelken / welck sy breken / ende soo op de wonde legghen. Pocones is een kleyn wortelken dat op 't gheberghte wast / welck gedrooght ende ghebroken / roodt wordt / ghebruyckent teghen geswillen ende hooft-pijn / smeerender haer ghewrichten / ende schilderen haer hoofden ende kleederen mede. Sy houden het seer kostelijck. Muſquaſpenne is een wortel soo groot als een vinger / ende bloedt-roodt; als men 't drooght / soo verwelcket by naer tot niet; gebruyckent om haer matten / schilden / ende ander dinghen mede te verwen. Daer is oock Pyrethrum, sassifrage / ende ander Simplicia die de Apothekers vergaderden / ende voor seer goedt hielden. In de markagiense plaetsen wassen veel ajuynen / dan kleyn / ende ghelijck als het bovenste lidt van een duym.

Het vijfthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de byſondere vruchten, die by de Wilden van den Lande gheyvonnen vvorden; hoe ſy die planten ende ghebruycken.

DE Virginiaens verdeylen haer jaer in vijf saeysoenen; de winter noemen sommige Popanovv, 't voor jaer Cattapeuck, de somer Cohattayough, als haer koorn begint te ayren Nepinough, den herfst ende vallen van 't loof Taquitock. Van September tot midden van November hebben sy haer principale feesten en sacrificien. Dan hebben sy abundantie van kruydt / soo wel gheplant als 't ghene daer van selfs wast / ghelijck als koorn / groen ende rijp / visch / voghels / ende seer vet wildt. De meeste moeyte nemense in 't planten van het koorn / want 't landt is van natuer over-groeyt met houdt. Om de grondt te bereyden / soo brekense den bast van de boomen dicht by de grondt / ende versenghen de wortels om dat sy niet meer souden wassen. 'T naeste jaer halense de boomen uyt met de wortels / en in die putten planté sy haer koorn op dese wijse: Sy maken een puttjen in de gront met een stock / ende werpen daer vier greynen van koorn ende twee boonen in. Dese puttjens maken sy vier voeten van den anderen / de vrouwen ende kinderen onder-houden het gezaey continuelijcken met wieden / ende alst op-geschoten is tot de helft / soo aerden sy dat aen. In April beginnen sy te planten / doch principalijck in Mey, en soo continuerense tot half Iun; wat sy planten in April, dat vergaderen sy in Auguſt; van May in Septemb. van Iun in Octob. Elcke staec van haer koorn draeght gemeynlijck 2 oft 3 ayren / wel min ofte oock geen / maer selden meer; ende elck ayr heeft van 200 tot 500 grainen: De staeck groen wesende heeft een soet sap / seer ghelijck het zuycker-riedt / welck is de reden / dat sy haer koorn groen vergaderen om de canen te suyghen; want sy versamelen haer koorn groen / ende gaet het rijpe te boven. Planten oock erten / welck sy noemen Aſſentamens, en zijn als die de Italianen noemen Fagioli. Haer boonen zijn de selfde die de Turcken

noemen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

noemen Garuanſes, deſe houdenſe vooꝛ een delicateſſe. Sy rooſten haer kooꝛn groen in de ayꝛe / ende bꝛeken het in een moꝛtier / ende rollen het op in de bladeren van 't ſelve kooꝛn / ende ſieden het ſoo vooꝛ een leckernije. Ende het kooꝛn dat te laet gheplant is / ende niet wil rijpen / rooſten ſy onder heete aſſchen / ende bewaren het ſoo / ende in de winter ſoo ſieden ſy het met de boonen / ende houden het vooꝛ een delicateſſe / ende noement Pauſarowena. Haer oudt kooꝛn weycken ſy over nacht in heet water / ende ſtooten het in een moꝛtier des moꝛgens; gebꝛuycken een fijn mandeken vooꝛ een teems / ende weten de blomme daer dooꝛ te krijghen. Temperen deſe blomme met water / ende backen daer koecken af onder de aſſchen / welck ſy waſſchen met ſchoon water / ende dꝛooght terſtondt van ſyn eyghen hitte: ofte wallen het op met water / ende eten het ſoppe met bꝛoodt welck ſy noemen Ponap. De grutten ende over blijſſels van 't kooꝛn ghewannet in de windt / ſiedenſe dꝛy oft vier uren in 't water; en is een oꝛdinaire voetſel / welck ſy noemen Vſtatahamen. Maer eenighe bꝛanden het over-blijſſel van de ayꝛ tot pulver / welck ſy noemen Pungnough, en menghelen het met haer meel / maer ſmaeckt niet wel noch in bꝛoodt / noch in ſoppen.

In de May planten ſy oock onder haer kooꝛn pompoenen / ende een vꝛucht / gelijck een muſck-meloen / maer kleynder ende ſlimmer / welck ſy noemen Macocks. Deſe waſſen ſeer haeſt / ende rijpen in 't begin van Iulius, ende dueren tot September. Sy planten oock Maracocks, een wilde vꝛucht als een limoen / die gheweldigh aenwaſſen / beginnen te rijpen in September, ende dueren tot October. Als al haer vꝛuchten zijn ingeſamelt / ſoo planten ſy weynigh anders; ende dit woꝛdt al gedaen by de vꝛouwen ende kinderen: ende dit en ſtreckt haer niet langh / want ſeer naer de dꝛy derde parten van 't jaer / obſerveren ſy de tijden ende zaeyſoenen / ende leven by 't ghene het landt van ſelfs geeft / van de handt in de mondt; etc

Het ſeſthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Dieren, die men in dit quartier van VIRGINIA vindt; vier-voetighe Dieren, Voghelen, ende Viſſchen.

VAn beeſten zijn haer pꝛincipaelſte / herten weynigh verſchillende van de onſe: in de wilderniſſen ontrent de hoofden van de rievieren zijnder veel / maer tuſſchen de rievieren weynigh. Daer is een beeſt welck ſy noemen Aroughcun, ſeer gelijck een bever / maer leeft op boomen gelijck als de eeckhooꝛns: haer eeckhooꝛns zijn by naer ſoo groot als onſe kleynſte ſooꝛte van wilde konijnen / ſommige ſwartachtigh / oft ſwart en wit / maer meeſt zijn grauw. Hebben een kleyne beeſte / welck ſy noemen Aſſapanick, maer wy noemenſe vlieghende eeckhooꝛns / dooꝛ dien ſy de beenen uyt-ſtreckende / ende 't vel ſoo uyt-reckende / wel gheſien woꝛden 30 oft 40 roeden verre te vlieghen / van den eenen boom op den anderen.

Opaſſom heeft een hooft als een ſwijn / ende een ſteert als een rat / ende is van de groote als een kat: onder den buyck heeft ſy een ſack / daer ſy haer jonghen in dꝛaeght / ende voedt. Muſſaſçus is een beeſt van de ghedaente ende nature van een water-rat / maer veel rieckenſe ſeer naer muſcus. Haer haſen en zijn niet grooter als onſe konijnen / ende weynigh te vinden. Haer beyꝛen zijn ſeer kleyn in comparatie van die van Muſcou ofte Tartaria. De bevers zijn ſoo groodt als oꝛdinaire water-honden / maer de beenen koꝛt / de vooꝛ-voeten als een hondt / ende de achterſte ghelijck als van een ſwaen / de ſteert by naer als een racket / naeckt ſonder hayꝛ; de Wilden achten het vleeſch een goedt eten te weſen. Sy hebben oock veel otters / de welcke ſy ghelijck als de bevers vanghen met ſtricken / ende houden de vellen vooꝛ een cieraet; ende al deſe dieren eten ſy / als ſy die konnen vanghen. Daer is oock een dier / welck ſy noemen Vetchunquoyes, van ghedaente als een wilde kat. Haer voſſen zijn als ſilver-hayꝛ konijnen / kleyn ende niet rieckende als in Enghelandt.

De

De honden van 't landt zijn als haer wolven/ en baffen niet/maer huylen/ en haer wolven en zijn niet veel grooter als de vossen. Marters ende wesels zijnder / door dien men de vellekens daer van siet/hoewel de beesten selden levendich. Een dingh is vreemdt/ dat wy noyt en konden ghewaer worden/ dat haer ghedierte ons hinnen/eyeren/ ofte kieckens beschadichde / ofte dat haer vlieghen ofte slanghen schadelijck waren/daer dese dieren in de zuydt-deelen van America altijdts dangereus ende doodtlijck zijn.

Van ghevoghelte zijn daer arenden / ende diversche soorten van valcken : ende patrijsen zijn daer weynigh grooter als onse quackels: wilde calcoeten / soo groot als onse tamme. Daer zijn meerlen ofte lijsters met roode vlercken: trossels / ende diversche soorten van kleyn ghevoghelte / eenighe roodt / eenighe blauw / qualijck soo groot als een konincxken/ maer weynigh in de somer. In de winter isser groote menichte van swanen / cranen grau ende wit met swarte vleughels / reyghers/ gansen/eynden/ papegayen/ende duyven. Van alle dese soorten groote menichte ende andere vreemde soorten/ van welcke den naem ons onbekent is/maer in den somer zijnder weynigh ofte gheen van alle dese te sien.

Wat visch belanght / hadden de beste kennis van steur / bruyn-visch / zee-kalf/ steeck-rogh / wiens steeck seer dangereus is / bretten / meulenaers / witte Salm/ truten/ tonghen/ pladijsen/ haringh/ rot-visch/ aelen/ lampreyen/ kat-visch/ elsen/ baersen van dry soorten/krabben/kreeften/oesters/ en mosselen. Maer de vreemste visch / is een kleyn vischken / soo ghelijck / als kan wesen / de schilderye van S. Joris Draeck / uyt-ghenomen de voeten ende vleughels; ende de padde-visch/ welck in de lucht komende tot bersten toe op-swillet.

De Wilden zijn ghewoon haer vleesch ende visch/ oft heel morw te sieden/ ofte over 't vier soo langh op hordels te roosten / oft op de spaensche maniere / aen een spit ghesteken/eerst aen d'een zijde/ dan aen de ander zijde soo langh te braden / dat het soo droogh wordt/ als het ossen vleesch in West-Indien wordt gedrooght/ dat men het een maent ende langer kan bewaren sonder verrotten. 'Tsop van vleesch ende visch eten sy soo door-gaens als de visch ofte 'tvleesch selfs.

Het seventhiende Capittel.

Van 't volck van den lande, haer manieren ende gheleghentheden, kleedinghe, wooninghen, politie, ende superstitien.

HEt landt en is niet volck-rijck/want de mans zijn weynigh/ de meesten hoop zijn vrouwen ende kinderen. Ontrent James Towne inde sestich mijlen in't ronde zijn ontrent seven duysent lieden / maer van strijdtbare mannen niet over de vijfthien hondert ofte twee duysent. En zijn niet machtigh veel volcks 't samen te voeden / om datse haer landt soo weynigh weten te beneficieren / al ist noch soo vruchtbaer; Ses oft seven hondert by een / is 't meeste dat men ghesien heeft / doen sy haer versamelden om Capiteyn Smith te Pamaunke te over-vallen / hy maer vijfthien man hebbende om haer te weder-staen. Het volck is seer different van stature ende tale / eenighe heel groot / als de Sesqueshamocken , ander heel kleyn / als de Whigcocomocos; maer door-gaens langh en ranck / wel gheproportioneert/ ende bruyn als sy van eenighe jaren zijn/ doch worden wit gheboren: haer hayr meest swart/ende weynighe hebben baerden. De mans laten haer hooft half scheeren door haer vrouwen/ met twee schelpen/ d'ander helft draghense lanck hayr. De vrouwen zijn differentelijck gheschoren naer haer jaren / maer altijdts draghen sy langhe vlechten aen d'een ofte d'ander zijde. Zijn sterck van lichaem ende radt/konnende verdraghen in't koudtste van de winter by een vier te legghen op de grondt in de bosschagien / ende inde somer in't gras. Zijn veranderlijck van sinnen in alles/uyt-ghenomen wat de vreese haer dwinght te doen: slim/vreesachtich / en van snelle apprehensie / ingenieus. Hebben meest lust tot koperen rondekens/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dekens / ende dierghelijcke snuysterie. Zijn toornigh / ende soo wraeck-gierigh/ dat sy selden eenigh onghelijck vergeten; wachten haer van stelen/ om dat sy vree-sen dat haer tovenaers het sullen ontdecken. De vrouwen zijn selden onkuysch / ren zy met kennis van haer mans. Elcke familie weet syn landt ende hoven/ ende leven van haer eygen arbeydt. Tot kleederen gebruycken sy vellen van wilde bee-sten/ des winters met het hayr/ ende des somers sonder: die van middelen zijn/ dra-ghen mantels van wilde vellen/ ghelijck de Yrische mantels: maer de armen heb-ben qualijck anders om haer mede te decken als met bladeren van boomen/ gras/ ende dierghelijcke. Wy hebbender sommighe ghesien / die mantels hadden van calkoeten veeren / soo fraey by een ghebrocht ende ghenaept / dat men niet als de veeren konde sien; seer warm ende fraeye. De vrouwen zijn altijdt bedeckt om de middelt / ende zijn beschaemt indien mense anders saghe. De vrouwen haer beenen/ handen/ borsten/ ende aensicht is al ghepickelt met swarte stipkens/ ende de figuren van diversche beesten ende serpenten in 't vel ghegraveert. Hebben ge-meynlijck in elcke oor dry gaten: daer sy diversche snuysterye in hanghen; sommi-ghe mans hanghen daer een kleyn groen ende geel slangelken in/ by naer een half elle langh/ welck hem om den hals slingherende / haer somtijdts familiaerlijck de lippen kust. Ander draghen een doode rat by de steert vast ghemaeckt. Eenighe draghen op het hooft de vlerck van een voghel/ oft een groote veder met een rattel; welck is by naer ghelijck den appel van een rapier / maer kleynder / welck sy ne-men van de steert van sekere slanghe. Eenighe draghen het vel van een valck ofte ander vreemde voghel; oock een breede kopere plaet; eenighe oock wel de handt van haer vyanden ghedrooght. Haer hooft ende schouders zijn roodt gheschil-dert met de wortel Pocone, gepulveriseert/ ende met olie gemenght/ welck sy hou-den in de somer voor de hitte / ende in de winter voor de koude haer te beschermen. In somme / hy is fraeyst gheschildert / die alder-eyselijckst is om aen te sien.

Haer wooninghen zijn meest by de rievieren/ ofte ontrent een fonteyn. De huy-sen zijn ghetimmert van jonghe spruyten van boomen / gheboghen / ende 't samen ghebonden / ende dicht met matten bedeckt / ofte basten van boomen / seer dicht / soo dat sy niet teghen-staende de windt / reghen ofte onweer / soo warm zijn als stoven/ maer seer roockigh/ hoewel sy boven een gat hebben om den roock uyt te trecken. In dese huysen legghen sy rondtom het vyer op rieten hurdels / bedeckt met een mat/ op staken over haer legghende/ een voet ofte meer van de grondt: van ses tot twintich in een huys: haer huysen staen meest in 't midden van haer hoven/ welck kleyne stucken landts zijn / ende van dese legghen daer van twintich tot hondert ende meer somtijdts by den anderen / alleen met smalle rijen van boo-men van den anderen verdeeldt. Ontrent haer wooninghen hebt ghy meest kreupel-bosch / ofte oude boomen die op de grondt legghen / voor haren brandt.

Sy hebben haer namen naer de fantasye van de ouders. Ende segghen / dat haer vrouwen seer licht baren: doch hebben haer kinderen seer lief: welck sy soo wasschen aen de rievieren in de koude / ende soo smeeren/ ende verwen / dat sy een soo harde huydt bekomen / dat gheen weder haer kan beschadighen. De mans houden haer besich met visschen ende jaghen / krijghen ende dier-ghelijcke man-nelijcke exercitien / willen niet ghesien zijn eenigh ander werck te doen; soo dat veel leedich zijn; de vrouwen ende kinderen doen de rest van 't werck/ als matten/ korven/ potten / mortiers te maken / het kooren te breken/ broodt te backen/ het koorn te planten/ ende te vergaderen / alle lasten te draghen / ende dier-ghelijcke.

Maken vier met een drooghe scharpe stock te draeyen in een vier-kandt houdt/ welck van selfs in brandt gheraeckt/ ende bladeren/ mosch ende andere drooghe stof aensteeckt: haer bogen maken sy door 't schrabben met een schelpe; ende haer pijlen van jonghe loten van boomen / daer sy voor een scherp been aen doen; oock van rieden / daer sy punten aen maken van scherpe steenen / sporen van

kalcoeten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

kalcoeten ofte becken van voghels die vast-bindende met de zenuwen van wildt: van de toppen van harts-hoornen sieden sy een gheleye / welck een lijm geeft / dat in koudt-water niet af en weyckt; ghebruycken in den oorloghe oock ronde schilden / van schorsen van boomen ghemaeckt / ende houte swaerden; ende dierghelijcke.

Haer booten daer sy met visschen / zijn uyt een houdt ghemaeckt / welck sy met branden / ende de kolen met schelpen uyt te schrabben / hol maken als een trogh. Sommighe zijn een elle diep / ende veertich ofte vijftich voeten langh / ende daer magh in sommighe wel veertich man varen: dan meest zijn sy kleynder / om thien tot twintich man in te laten; roeyen met haer berders ende stocken soo rasch als de onse met riemen. De vrouwen zijn gewoon te spinnen basten van boomen / zenuwen van herten / ende seker gras welck sy noemeu Pemmenauvv, daer sy seer effen draet van spinnen; die tot veel dinghen te pas komt / insonderheydt tot netten / diese naer de groote soo fijn weten te breyden als de onse.

De Religie van dit volck is / al aen te bidden wat haer quaedt kan doen / sonder dat sy het voor-komen ofte verhinderen konnen / als vyer / water / blixem / donder / 't canon ende bussen / peerden / etc. doch haer principaelste Godt is den duyvel / diese noemen Oke, ende dienen die meer uyt vreese / dan uyt liefde: hebbender eyschelijcke beelden van in haer Tempelen / ende haer Priesters uyt ghestreken als sulcken dienst betaemt; houden gheen ghesette feesten: hebben haer besweerders: haer Outaren ofte steenen / die sy noemen Pavvcorances, staende sommighe by haer huysen / andere in't veldt / op plaetsen daer sy eenigh gheluck ofte groot ongheluck hebben ghehadt; daerse bloedt / heerten-smeer / ende Taback op offeren: als sy van den krijgh oft jacht weder keeren. Wy verkorten dese dingen / om datse te tedieus zijn om in't langh te verhalen.

Alleen sullen wy hier by voeghen de forme van haere regeringe. Hoe-wel die volck soo wildt ende barbaris is soo hebben sy nochtans eene regeringh onder haer / beter alsmen onder sulcken hoop soude konnen verwachten. Sy hebben een over-heer onder haer ghelijck een Monarch / welck over veel andere Koninghen heerschet. Dese is Pouhatan ghenoemt naer syn voor-naemste woon-plaetse; anders is syn eyghen naem Wahunsonacock. Eenighe syner landen / als Pouhatan, Arrohateck, Appamatucke, Pamauncke, Youchtanund, ende Mattapanient zijn syne erf-landen; de andere heeft hy met gheweldt aen andere afghenomen. Syn voor-naemste woon-plaetse is Orapacks. Hy heeft soo veel vrouwen als hy wilt / van welcker een als hy op syn legher light / altijdts sit aen syn hooft-eynde / ende een ander aen 't voet-eynde: maer als hy op-sit / soo sit d'een aen syn rechter-handt ende d'ander aen syn slincker. Als hy die moede is / soo geeft hy die over aen de ghene die hem aenghenaemste zijn. Inde regeringe en volgen hier niet de kinderen ofte sonen / maer eerst des Koninghs broeders / ende daer naer syn susters / van de oudtste tot de jongste. Sy en hebben gheen ghesette wetten / maer alleen seker gebruyck: des Koninghs wil is haer wet. Die onder hem syn / worden Weroances ghenoemt / die over haer volck volkomen macht hebben. Jeder weedt syn landt ende erf-gronden / oock plaetsen van visscheryen ende jachten; welck sy ghelijck in leen houden van den grooten Koningh / ende betalen hem schattinghe daer voor in vellen ende andere dinghen. Hy ghebruyckt seer groote wreedtheydt in't straffen van die teghen hem misdoen / soo dat hy gheweldigh van alle 't volck ghevreest werdt. Somtijdts doet hy die handen ende voeten binden / ende rondtom haer vier legghen / ende braedt die soo levendigh. Somtijdts doet hy haer hoofden legghen op een altaer-steen / ende doet haer de hersenen uyt-kloppen met een knodse; somtijts doet hy die aen een boom oft staeck vast binden ende levendigh villen; ende dierghelijcke onghehoorde wreedtheyden meer.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het achthiende Capittel.

Kort verhael van der Engelsche proceduren in dit quartier van VIRGINIA, sints den jare 1606.

DIe eerst dese quartieren van Virginia heeft voor-ghenomen met volck te be-
planten / is ghewees Bartholomeus Gosnold, daer toe beweeght hebbende
naer langh-wÿlen vervolgh eenighe van syn vrienden / ende onder andere Capi-
teyn Iohn Smith, ende dan noch een deel Edelen ende Koop-lieden: ende van den
Koningh van Groot Brittanien verkreghen hebbende commissie om een raedt
op te rechten in Engelandt ende oock in Virginia, door welcken alle saken ghedi-
rigeert ende gheregeert mochten worden. 'T begin wierdt ghenomen met drie sche-
pen / een van hondert / een van veertigh / ende een van twintich last / ende het
over-voeren van het volck vertrouwet aen Capiteyn Christopher Nevvport. Sy
scheyden van de rievier van Londen den neghenthienden December 1606; doch
door contrarie windt bleven sy noch wel ses weken onder Engelandt leggen; na-
men versch water in aen de Eylanden van Canarien; handelden met de Wilden
van het Eylandt Dominica, ende waren drie weken onder dese Eylanden besigh;
daer naer haer kours vervolghende naer Virginia, wierden sy 't landt onversiens
ghewaer: doen sy nu buyten haer rekeningh zÿnde / eenighe van haer naer huys
wilden weder keeren. Het eerste landt dat sy saghen / noemden sy Cape Henry;
alwaer sy aen landt zÿnde / by vÿf Wilden bespronghen wierden / ende twee van
het volck ghequest. Hier wierdt de doose gheopent / de instructie gelesen / ende be-
kent ghemaeckt wie van den Raedt souden wesen; sochten een bequame plaetse
om te woonen tot den 13 May: daer naer een President van den Raet ghekosen
hebbende / viel een yeder aen syn werck / eenighe om de huysen ende het fort te ma-
ken / ende d'ander om klap-hout ende anders te versorgen tot af-ladinge van de
schepen. Drie-en-twintich mannen voeren de rievier op om 't landt te besichti-
ghen / de welcke naer ses daghen quamen aen een dorp ghenoemt Povvhatan, van
ontrent twaelf huysen / seer lustigh legghende op een heuvel / ende drie fraeye Ey-
landekens / daer voor ende rondtom de plaetse / veel van der Wilden koorn-velden;
den Heer van de plaetse was gheheten Povvhatan, ende syn volck Povvhatans: tot
hier toe is de rieviere navigabel / dan een mÿle hoogher / uyt oorsake van de rodt-
sen ende stortinghen van water / en isser geen passagie voor een kleyne boot. Dese
ontdeckers wierden allenthalven wel onthaelt / dan die van Iames Tovvne (soo
noemden sy haer eerste wooningh) hadden 't soo ghemaeckt met het volck van de
lande / dat het luttel scheelde datse niet al doot en wierden geslagen; hier op wiert een
palissade om 't fort gemaeckt / en 't gheschut geplant: hadden mede eenigh onlust tus-
schen den anderen / doch wiert door de Predicant ter neder geleyt: 100 personen ble-
ven voor die reyse in Virginia woonen / ende de schepen vertrocken den 15 Iun. 1607
naer 't vertreck van de schepen wierden sy meest al sieck / soo datter qualÿck 10 wa-
ren die op haer beenen staen konden / ende dat om de slechte provisie van eten ende
drincken die sy hadden: tusschen May en Septemb. storvender 50 / de rest onder-hie-
len haer met steur ende zee-crabben; daer en ontbrack geen oneenicheyt onder haer /
maer wel ten lesten alle provisie / doch de Wilden brochten haer van haer vruchten
uyt medogentheyt. Iohn Smith de stieringe van saken aen-genomen hebbende / de-
de soo wel syn ampt / dat sy meest huysen kreghen om haer in te bergen; begon den
handel met de Wilden / ende voer de rievier af naer Kecougtan, en kreegh daer syn
boot vol koorn / ende handelde in 't weder-keeren met de Weraskoyks; daer en tus-
schen hadden die van de stadt de Wilden so vervult met haer waeren / dat sy die niet
meer en achten: ende terwÿl Cap. Smith de volckeren / die sy noemen Chichaha-
mins, ontdeckte / daer hy veel koorns bequam / waren eenige ander van het volck
doende om de pinas wegh te voeren / ende daer mede naer huys te keeren; dan dit

door

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

door de voorſz. Smith verhindert zijnde; toogh hy op een nieuw uyt om de rievie-re Chichamine te ontdecken; daer wierdt hy ghevanghen / ende ſyn boodt / door onachtſaemheyt van ſyn volck / van de Wilden ghenomen / doch een maent daer naer lieten de Wilden hem weder los; en ſonden proviſie voor het fort. Daer en tuſ-ſchen werden uyt Engelandt ghesonden twee ſchepen met wel hondert man om deſe eerſte colonie te verſtercken; Capitain Newport arriveerde daer wel met ſyn ſchip/ maer het ander ſchip wiert verſteken/eñ moeſt naer de eylanden van Weſt-Indien loopen: den handel met de Wilden wierdt by de Engelſche / door dien ſy niet wel eens en waren/ ſelfs bedorven. Capitain Nevvport (door dien dat Smith de Wilden wonder hadt wijs gemaeckt van ſyn grootheyt) ginck Povvhatan be-ſoecken in ſyn huys te Weravvocomoco; welc haer-lieden ſoo wel ontfingh als hy konde; ſittende op ſyn bedt van matten/met een pullouw van leder naer haer wijſe geborduert/met peerlen ende witte teeckenen/gekleedt in vellen/ aen ſyn hooft eñ voeten een fijne jonge deerne/ende aen elcke zijde van't huys twintich van ſyn con-cubijnen/ 't hooft ende de ſchouderen roodt gheſchildert/ met een groote keten van witte kralen om den hals: Cap. Nevvport gaf aen Povvhatan een jonghen / ende Povvhatan aen hem een van ſyn getrouwſte dienaers genaemt Namontack: voor weynigh blauw kralen kreegh Smith van deſen Povvhatan een groot deel koren; ende inſgelijck van Spechanchynough de Koningh van Pamaunke; ende keerden weder tot haer fort. Naer dat de nieuw-ghekomene daer mede haer logementen waren beſtelt/ geraeckten den brandt in de huyſen/ ſoo dat ſy meeſt al af branden/ ende een goet deel van de paliſſaden / ende veel proviſie. Dit gheſchieden in den winter des jaers 1607. Het ſchip bleef daer veerthien weken legghen / en conſu-meerden meeſt al de proviſie / die de colonie hadt konnen dienen; dewijl men be-ſich was om goudt te ſoecken/doch te vergeefs. Daer naer begonnen ſy haer nieuw ſtadt weder op te bouwen: het ander ſchip quam mede aen / ende hadt redelijcken veel victualie voor de colonie ghespaert; dit wilde men mede al met gouden dreck laden / liever dan met Cedar houdt / ende andere ghereede waren; doch wierde eyndelijck met Cedar houdt ghesladen: daer en tuſſchen dede Povvhatan ſyn beſte/ ſoo veel wapenen te krijghen van de Engelſche/dat hy haer daer mede ſelfs mochte ombrenghen; doch wierdt door de wackerheydt van Smith verhindert. Deſe twee-de reyſe quamender by de hondert en twintich man over om de colonie te verſterc-ken. Daer naer nam Smith de ontdeckinghe van de groote baye van Cheſapeack by der handt/ ghelijck wy nu vervolghens ſullen verhalen.

Het neghenthiende Capittel.

Byſondere ontdeckinghe van de Baye van CHESAPEACK, by Capitain Smith voor-ghenomen in den jare 1608.

Capitain Smith verghelelſchapt met veerthien andere ſcheyden den tweeden Iunij 1608 van Iames Town met een open barcke van twee laſten/ende kruyſ-ſte de baye van Cape Henry naer de ooſt-zijde/ende quam aen de Eylanden/dieſe nu noemen Smiths Eylanden; 't eerſte volck datſe ſaghen/ waren twee Wilden op Cap Charles, die naer eenige ſtrevelingh haer brochten tot Acawmacke, de woo-ninghe van hare Weromans, die de Engelſche wel onthaelde; deſe was een ſeer civiel man / ende ſyn landt is een vruchtbaer kley-grondt: ſpreken de tale van Povvhatan; van daer hielden ſy het langhs de kuſte / beſoeckende elcke in-wijck ofte baye / en ſaghen veel Eylanden in 't midden van de baye / welck ſy noemden Ruſſels Eylands, ende hadden daer een groot onweder van windt/regen donder en blixem; van hier volghden ſy het ooſtelijck canael/welck haer bracht tot de rieviere Wighcomoco, daer ſy niet dan drabbigh water en vonden; de Eylanden ghepaſ-ſeert zijnde / vielen ſy op een hooft-landt / daer ſy een groote pan vonden van verſch water/doch ſoo heet/dat ſy het een badt hielden te weſen: noemden de plaetſe

Poinc

Point Ployer, setten over van't vaste landt aen andere onbewoonde Eylanden/
daer sy twee daghen moesten vertoeven van wegen het quaedt weder/ ende noem-
den die Eylanden Limbo. Van hier keerende naer de oost-zÿde van 'tvaste landt/
quamen sy aen de schoone rieviere Kuskaranaocke, by welck de volckeren van So-
raphanigh, Nause, Arsec ende Nautaquack woonen/ de welcke wonder wisten
te segghen van een groote natie diese noemden Massavvomekes; om welcke natie
te soecken sy weder keerden by Limbo, dan vindende dese kuste vlack/ ende veel
ghebroken Eylanden/ ende gheen versch water/ setten sy over naer de west-kuste:
de baye is hier soo breedt/ dat men van de oost-zÿde qualÿck sien kan de groote
hooghe klippen/ die aen de west-zÿde legghen/ onder de welcke sy het setten/ ende
noemden die Richards Cliffes; sy zeylden dertich mÿlen meer noordtwaert son-
der volck te vinden; dese kuste heeft versch-water ghenoegh/ de bergen zÿn seer bar/
dan de valleyen seer vruchtbaer/ de bosschen wonder dick/ ende vol wolven/ bey-
ren/ ende ander wilde beesten. De eerste in-ham/ die sy vonden/ noemden sy Bo-
lus, om de ghelÿckenis die de kley hadt met Bolus Armenus. Al soo 't weer haer
seer contrarie was/ keerden sy weder; 't water was daer noch wel thien mÿlen
breedt/ende neghen of thien vadem diep. Den 16 Iun quamense aen de rieviere van
Patavvomeck, welc wel negen mÿlen breet is/ en konden daer geen volck sien wel
dertigh mÿlen langh; doen werden sy by twee Wilden langs een kreecke geleydt/
naer Onavvmament, daer eenighe honderden van Wilden in embuscade laghen/
toe ghemaeckt als duyvels/ dan uyt vreese van de musquetten stelden haer weder
heel vriendelÿck aen/ ende bekenden/ dat Povvhatan ghemiscontenteert zÿnde by
die van 't fort haer-lieden hadt uyt-ghemaeckt om al 't volck doodt te slaen: ghe-
lÿck onthael hadden sy te Cecocavvone, ende elders/ dan te Moyanes Nacoch-
tant werden sy van 't volck wel onthaelt. De oorsake van dit ondersoeck/ was
seker minerael/ welck de Wilden seyden te hebben van Patavvomeck (welck
Cap. Nevv-port wilde segghen half silver te wesen) ende om voorder te sien de ge-
leghentheyt van 't landt. Sy vonden die mÿne negen oft thien mÿlen in't landt/
dan wiert bevonden niets weerdigh te wesen. Voorts vonden sy otters/ bevers/
marters/ ende sabels/ ende sulcke abundantie van visch/ dat te verwonderen was.
Sy quamen voor by Toppahanock, daer sy meynden op te varen/ dan geraeckten
op de drooghten die in de mondt leggen/ ende Smith wierdt daer ghesteken in den
arm van een visch/ de rocchen niet ongelÿck/ doch met een seer venÿnigen anghel
op de steert; soo dat syn arm/ handt/ ende schouder ende een deel van 't lichaem soo
swol/ dat sy meynden dat hy sterven moste/ dan werdt weder genesen met een olie/
die sy 't alle gheluck mede hadden: noemden de plaetse Stingeray Eylandt. Keer-
den soo weder voor by de rievieren Pyankatack ende Pamaunke naer Kekough-
tan, ende den 21 Iul. tot Iames Tovvn, daer sy al 't volck sieck vonden/ ende soo qua-
lÿck te vreden met haeren President/ dat men hem af moest setten/ ende Smith in
syn plaetse kiesen; die een ander in syn plaetse stelde/ om syn ontdeckinghe van de
baye te verbolgen. Scheyden weder van 't fort met twaelf man/ eñ te Kecoughtan
een dagh twee ofte dry op-gehouden zijnde door contrarie windt; quamen sy daer
naer ten ancker onder Stingeray Eyland, ende maeckten groote haest tot aen de
rieviere Bolus; een weynigh vorder komende vonden sy dat de baye haer verdeelde
in vier armen/ welck sy ondersochten soo verre sy die op zeylen konden; op de twee
en vonden sy gheen volck; dan naer de ander zÿde over settende/ ghemoeten sy se-
ven oft acht canoas/ vol van Massavvomecks, die eerst mine maeckten de Engelsche
te willen bespringhen/ dan begaven haer daer naer te lande/ ende bleven op 't zey-
len van de barcke staen gapen/ tot dat die recht over haer anckerde. Sy lockten de
Wilden aen boordt/ die eerst twee van de haer sonden/ daer naer quamen sy alle/
ende beschoncken de Capiteyn met venisoen/ visch/ boghen/ pÿlen en knodsen ende
beyren-huyden: gaven by teeckenen te kennen/ dat sy in ghevecht waren geweest
met de Tockvvogs; des nachts trocken sy wegh/ ende en quamen niet weder.

Gheko-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Ghekomen zijnde in de rievière *Tockvvogh*, maeckten sy de Wilden wijs / dat sy die boghen ende pijlen van de *Massavvomekes* by gheweldt hadden bekomen / waer over sy van dese Wilden seer feestelijck wierden onthaelt. Vonden hier bijlen / messen ende stucken van yser ende koper / welck dit volck seyde te hebben van de *Sasquesahanockes*, die doodt-vyanden zijn van de *Massavvomekes*; ende woonen op den vierden arm van de baye / wel vier dach-reysen hoogher als sy met haer barcke hadden konnen komen; sy noodichden by een boode dit volck / ende naer dry oft vier daghen quamen daer wel sestich van dit volck / soo groodt als Reusen / en brochten venisoen / taback-pijpen / schilden / booghen / pijlen / mandekens / ende daer quamen wel vijf van haer *Weroances* mede; ende dit volck baden de Engelsche seer om haer te willen wreecken over de *Massawomekes*, presenterende alles wat sy hadden; dan de Engelsche excuseerden haer tot het naeste jaer; dit volck wist wonder te vertellen van *Atquanahuck*, ende ander volcken; ghevende te kennen datse haer bijlen ende ander instrumenten van de Francoysen handelden. Van hier keerden sy te rugge om de rievière *Pauwtuxunt* te ondersoecken / vonden daer veel bequamer volck als elders; met het volck van de rievier *Tappahanock* hadden eenig onlust / door dien 't een viese natie is / doch werden noch ten lesten tractabel. Ende quamen soo voorts aen de rievier van *Payankatack*, ende eyndelijck de sevenden van *Septemb. 1608* te *Iames touwn*. Vonden dat daer al een deel ghestorven waren / ende een part noch sieck; ende de provisie seer beschadicht van den reghen.

Het twintichste Capittel.

Kort verhael van de vordere proceduren van de Engelsche in dit quartier van VIRGINIA sints den jare 1608.

Capiteyn *Smith* nu ghekoren wesende tot President den *10. Septemb. 1608*, werden alle dinghen in beter ordre ghebracht / de kercke gherepareert / het proviandt-huys op nieuws ghedeckt / ende loghementen bereydt voor 't volck dat noch te komen hadt; ende 't volck gheoeffent in de wapenen; ende de booten veerdich ghemaeckt om te handelen met de Wilde; dese gemoeten in 't uyt-varen Capiteyn *Neuport*, welcke quam met het tweede supplement van volck voor de colonie; ende met een commissie van niet weder te keeren sonder een klomp goudts mede te brengen; ende sekerheydt van de zuydt-zee / oft een van *Sir Walter Ralegs* volck: ende voor *Powhatan* brocht hy een lampet met syn schootel / bedde kleederen ende andere kostelijckheden; eenighe Polen ende Hoogh-duytsche om peck / tar / glas / en zeep-assen te maken / en daer beneffens noch seventich man; sonder de noodighe provisie tot haer onderhout; daer der als doen weynigh ghenoegh provisie was om hondert ende dertich / die daer reede waren / te onderhouden; doch men hadt de provisie van de Wilde konnen krijghen / indien den tijt wel waer-ghenomen hadt gheweest: dan *Nieuvv-port* trock met hondert en twintich man *Povvhatan* te kronen / ende dese presenten te gheven; ende om gheen tijt te verliesen trock *Smith* met weynighe om *Povvhatan* te versoecken dat hy te *Iames Tovvn* wilde komen / ende daer de presenten ontfanghen; dan *Povvhatan* was wel soo hooghmoedigh dat hy niet en wilde komen / segghende hy was mede een Koningh / ende hadde de Koningh van Engelandt hem presenten ghesonden / hy wilde die verwachten in syn huys acht dagen langh / ende dat *Nevv-port* behoorde tot hem te komen / ende niet hy tot *Nevv-port*. Vorder verklarende / dat voor soo veel syn volck de Engelsche hadt wijs ghemaeckt dat over 't gheberghte soudt water was / dat 't selve onwarachtich was. *Smith* dese bootschap weder ghebracht hebbende / trock *Nevv-port* te lande derwaerts / ende kroonde *Povvhatan* met veel doens / alsoo dese Wilde hem tot sulcke kleederen ende anders niet konde schicken: De vergeldinghe die sy kreghen was slecht / ende brochten daer maer

weynigh

weynigh koorns van. Newport hadt vooren het landt van de Monacans te
ontdecken/ versocht daer toe van Powhatan gheleyders; dan hy en wilde hem
niemant gheven als alleen Namontack die met Nevvport weder uyt Enghe-
landt was ghekomen. Hier op trock Nevvport met al den Raedt ende hon-
dert en twintich man naer het landt van de Monacans, latende den Presi-
dent in de stadt met tachtentich man om de ladinghe van het schip te boorde-
ren; Nevvport ghekomen zijnde tot de stortinghen van water diese noemen The
falles, trock noch veertich mijlen te lande/ ende vondt twee dorpen van de Mo-
nacans, van de welcke de Engelsche noch wel noch qualijck ghetracteerdt en
wierden: ondersochten in het weder keeren veel plaetsen daer sy meynden mij-
nen te vinden/ vielen aen het graven ende refineren; ende den refineur seyde
eenigh silver daer uyt ghetrocken te hebben; ende keerden soo weder tot Iames
Tovvn, sonder yet uyt-gherecht te hebben/ dan moede leden ghehaeldt. Een
deel volcks wierdt ghesteldt om boomen te vellen; de President dede een tocht
naer Chickhamina, welck volck met dreyghementen soo verre ghebrocht wierdt/
dat sy daer een goede partije koorns kreghen. Maer het scheeps-volck met
haren secreten handel dede groote schade/ de proviande aen het volck van de
stadt dier verkoopende; Capiteyn Nevvport vertrock eyndelijck met syn schip/
latende in de colonie twee hondert man/ met die hy ghebrocht hadde; waer
onder een vrouwee was met haer maeght/ die korts daer naer de eerste was
die in Virginia troude. De President om de colonie wel te provideren/ haelde
een deel koorns van Nansamund, ghenoeghsaem met gheweldt; ende daer naer
een weynigh van Appamatuck, met ghemoeye. Dan dit alles niet ghenoegh
zijnde/ nam Capiteyn Smith voor/ hem van Povvhatan te versekeren/ waer
toe wel te passe quam/ dat Povvhatan eenigh volck versocht hadt om hem een
huys te timmeren/ vijftich swaerden/ ende eenighe dinghen meer. Den neghen-
en-twintichsten December trock hy met acht-en-veertich man naer Weravvo-
comoco toe/ ende logeerden den eersten nacht te VVeraskoyack, daer sy haer
wel provideerden/ ende wierden van dese VVeroance ghewaerschout/ dat sy
haer van Povvhatan wel souden wachten/ alsoo hy daer op uyt was om haer
den hals af te snijden. Van daer quamen sy te Kecougtan, daer sy ses oft se-
ven daghen van het quaedt weder wierden op-ghehouden/ ende onder tus-
schen van de Wilden wel ghetracteert. Den twaelfden Ianuar. quamen sy te
VVeravvocomoco, daer de rievier wel een half mijl van strandt ghevrosen
was/ soo datse met groot onghemack aen landt gheraeckten; ende Povvhatan
sondt haer provisie; dan des ander-daeghs begon hy te vraghen/ wanneer sy we-
der wilden vertrecken/ segghende datter gheen koorn en was/ doch dat hy haer
voor veertich swaerden veertich busschels (is een Engelsche mate) wilde ghe-
ven; hier op vielen diversche practiquen/ Povvhatan versoeckende dat de En-
gelsche haer gheweer te scheep souden laten: te meer om dat een van de
Hoogh-Duytsche de Koningh het voor-nemen van de Engelsche ontdeckte:
dewijl sy den tijt over-brochten met discoursen/ gaf Smith ordre om het ijs te
breken/ op dat de pinasse naerder mocht komen/ ende het volck aen landt:
Povvhatan syn volck nu veerdigh hebbende/ vluchte secretelijck wegh; ende
besetten het huys/ dan Smith met syn acht man ontquament/ soo dat de Koningh
syn vertreck socht te excuseren/ ende sondt aen Smith een bracelet van peerlen/ ende
sy kreghen een deel koorns/ welck de Wilden selfs scheep brochten. Soo haest de
schepen vertrocken waren/ quam Povvhatan weder/ ende door hulp van de twee
Duytschen/ die hy naer 't fort sondt/ bequam hy een groot deel swaerden/ roers/
ende loodt/ ende dierghelijcke dinghen. Capiteyn Smith arriveerden te Pamaunke,
daer de Koningh Opechancanough haer socht te verrasschen met wel ses oft
seven hondert Wilden; dan Smith de verraderije ghewaer wordende/ vatten
de Koningh selfs met de pistool in de handt/ ende dwongh soo al de Wilden

de wapenen neder te legghen; doch meynden hem daer naer weder in het huys rustende te over-vallen/ dan wierden weder staen / ende de peys ghemaeckt / ende sy kreghen hier al wat sy wilden. Middeler-tijdt ghelchieden een ongheluck in het fort; Mr Scrivener ende eenighe meer boeren naer het Eylandt welck sy noemen Hogges Isle, om dat sy haer verckens daer houden; welcke alle met de boodt verdroncken; ende de tijdinghe hier van wierdt aen de President ghebrocht. Noch eens proefde Povvhatan de Engelsche te verrasschen/ dan te vergeefs/ soo dat hy weder een peerle keten sondt aen Capiteyn Smith, om de peys te maken. Sy haelden oock eenigh koorn uyt de provincien van Youghtanund ende Mattapannient, welck het volck haer gaf/ hoe wel sy selfs het schaers ghenoegh hadden: sy proefden Povvhatan te verseeckeren/ dan hy hadt hem wegh ghemaeckt/ by de Duytschen ghewaerschoudt zijnde/ soo dat sy weder-keerden naer Iames Tovvne. De fielterije van de hoogh-duydtschen wierdt ontdeckt; ende de Koningh ofte Weroance van Paspaheigh, meynende de President Smith om te brenghen / by hem ghevanghen; dan brack weder los; ende de Enghelschen gheraeckten in oorloghe met de Wilden / ende deden haer eenighe schade; maer de peys wierdt weder ghemaeckt / ende alles weder in stilte ghebracht.

Het een-en-twintichste Capittel.

Vorder verhael van de procedueren van de Engelsche in dit quartier tot in den jare 1612 ende voorts tot den jare 1621.

DE peys weder ghemaeckt zijnde met de Wilde/ ginghen de saken van de colonie heel voorwaerts / soo dat in drie maenden meer ghedaen werdt als in de voorgaende drie jaren; sy maeckten drie oft vier last peck ende tarre: ende pot-asschen; maeckten een born-put in het fort / ende timmerden wel twintich huysen; van drie seughen waren in een jaer wel sestich bigghen ghekomen / ende by naer vijf hondert kieckens hadden haer selfs voort gheteeldt; de verckens werden ghebracht op Hogile, ende daer een block-huys ghemaeckt voor het garnisoen welck daer lagh / om te waerschouwen de komste van de schepen. Dan dit en duerde niet langh / daer quam een nieuwe swaerichept over de stadt / de ratten aten haer koorn / ende daer en was in het landt gheen ander te krijghen / soo dat-men het volck hier en daer most verdeylen om de kost te soecken; een partije leefde by oesters; een deel by seker wespen ende aeckers; steur gaf haer oock goet voedtsel; dan de meesten deel van 't volck en wilde niet een handt roeren om provisie voor haer selfs te maken / tot dat Smith haer daer toe dwongh / soo dat van twee hondert man niet over acht oft negen van gebreck en storven. Sy sochten te Chawonock naer het volck van Walther Raleg, dan konden daer van haer niet hooren: noch oock by de Quiyoughquohanocks, daer de Mangoags haer ghelepden. Veel spels hadden sy met haer hoogh-duytschen / die met de Wilde aen spanden om de colonie te ruineren. Interim quam daer het schip van Capiteyn Argal by gheval / van welckes provisie sy haer dienden / mits hem contenterende. Den raedt in Enghelandt verstaen hebbende hoe weynigh het volck in Virginia onder den anderen accordeerde / vondt goedt het Gouvernement te veranderen / ende gaven het selve aen den Baron de-la-Ware; die voor syn ghedeputeerde sondt Sir Thomas Gates ende Sir George Sommers, met neghen schepen ende vijf hondert man; die van Enghelandt onder zeyl ginghen in May maendt 1609. Den Admirael daer de twee Ridders in waren bleef op de Bermudas; d'ander schepen quamen wel over / dan die daer op waren voor Capiteyns/ ghelijck sy te voren vyanden waren ghewee$t van Smith, soo begonnen sy met haren ongheregelden hoop van jonghe witte-broodts kinderen (die de vrienden uyt Enghelandt hadden wech ghesonden uyt vreese dat sy anders aen een gal-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghe hadde moghen komen) al in roeren te stellen; tot dat de President siende dat
de nieuw Gouverneurs niet en quamen / syn tanden thoonde ende eenighe by
de hielen sette; ende om meerder disorder te vermijden / soo liet hy eenighe we-
der naer Enghelandt keeren; ende Mr VVest met hondert en twintich zijn
woon plaetse nemen by de Falls; ende Mr Martin met oock soo veele te Nan-
samund. Die hem door syn couardise soo droegh / dat een deel van het volck by
de Wilde werdt doodt gheslaghen / ende het koorn wech ghevoerdt. Mr VVest
hadt syn plaetse soo inconsideratelijck ghenomen / dat sy niet alleen subjeckt
was 't overloopen van de rievier / maer oock hondert andere inconvenienten:
Ende hoe wel Smith het gaerne hadt verbeterdt / en wilden hem niet hooren:
daer en boven mis-handelden sy de Wilden soo / dat de selve strackx naer het ver-
treck van Smith haer besprongen ende eenighe doot sloeghen: waer over Smith
weder-keerende haer leyde op een ghewenschte plaetse / die hy noemde Non-
such; dan trocken weder naer haer oude plaetse die sy noemden VVest fort,
soo saen als hy wech was. De President Smith in het weder-keeren werdt
by ongheluck van bus-poeder soo qualijck ghetracteert / dat hy ghenootsaeckt
was naer Enghelandt te keeren om hem daer beter te laten helpen. Hy liedt
de colonie versien met dry schepen / seven booten; veel waren om met te han-
delen / den herfst nieuw in-komen ende provisie voor thien weken / vier hon-
dert ende tneeghentich persoonen / vier-en-twintich stucken gheschuts / dry hon-
dert musketten en roers / voorts piecken / swaerden ende alle noodighe ammu-
nitie. Naer het vertreck van de schepen / leyden sy een ander woon-plaets by
Point Comfort. Ende de proviande by naer op wesende / sonden sy de Pi-
nas om proviande te soecken / dit volck wierdt meest doodt gheslaghen by
Pouvvhatan: ende de Wilde werden soo verbittert teghen de Engelsche / dat
sy al doot sloeghen daer sy by konde komen; soo dat de vijf hondert / in ses
maenden tijdts gheconsumeerdt waren / tot op de sestich seer miserable lie-
den: middeler tijdts quam daer aen Sir Thomas Gates ende Sir George Som-
mers van de Bermudas met hondert ende vijftich man; die daer gheberght
waren / ende heur eenighen tijdt hadden onder-houden ende een schipken ghe-
maeckt om van daer te komen. Dese siende de miserie van het volck / souden
de selve naer Enghelandt ghevoerdt hebben / recht als den Baron de-la-VVa-
re daer aen quam / met dry schepen seer wel voor-sien / dese dede 't volck weder-
keeren naer Iames Tovvne den 9 Iun. 1610 sondt Sir George Sommers ende
Capitayn Argal, om de Bermudas aen te soecken; ende Sir Thomas Gates naer
Enghelandt om meer volcks te vorderen; dan den Baron wierdt korts daer naer
sieck / ende was ghedronghen weder naer Enghelandt te keeren. Hier-en-tus-
schen Argal de Bermudas niet vindende; ende Sir George Sommers verlooren
hebbende op de zee / quam te vervallen op de kuste van Sagadahock, daer hy een
bequame visschery vondt; ende keerde met visch naer Iames Tovvn; van waer
de Gouverneur de-la-VVare hem sondt op de rieviere van Patavvomeke, daer
hy goedt koorn kreegh van de Wilde; ende de Gouverneur keerde met syn
schip naer Enghelandt; doch voor syn vertreck arriveerde den 10 May 1611
Sir Thomas Dale met dry schepen / volck ende vee ende al ander noodighe pro-
visie. Daer naer waren noch ghesonden ses groote schepen onder het ghe-
biedt van Sir Thomas Gates, met dry hondert man ende hondert stucken
groot vee / met ammunitie ende noodighe provisie / die wel arriveerde aen Iames
Tovvn den eersten Augusti. Doen werdt de colonie met noodighe Wetten
ende goede ordre op alles wel versien / de selve bestaende uyt seven hondert per-
soonen van alderhande konsten ende ambachten: een fort is ghelegt by Cape
Henry, onder het ghebiedt ende commandement van Capiteyn Davies; ende
een ander woon-plaetse is ghelegt tachtentich mijlen boven Iames Tovvn;

op een hooghe ende wel ghelegen plaetse ghenaemt Henrico, daerse bequaem huysen hebben ghemaeckt/ de eerste verdiepingh van hardt-steen; daer is oock een Gast-huys ghemaeckt voor de siecken ende krancken/ met tachtentich logementen van bedden ende anders wel voor-sien: ende noch een andere plaetse diese noemen Bermuda, ontrent vijff mijlen onder Henrico, by landt te reeckenen/ ende veerthien mijlen by water: soo dat de saecken van Virginia hier door ghebracht zijn in een seer goeden standt.

Tot voorderinghe van dese colonien wierdt mede in den jaere 1615 een looterije op-gherichte voor Pauvvels kercke in Londen, al-waer verscheyden kleyne ende groote prijsen waren te winnen/ van hondert tot vier duysent ende meer kroonen weerde.

De groote Koningh Pouvvhatan stierf in den jaere 1618 ende in syn plaetse succedeerde syn broeder Itopatan. Inden jaere 1619 werden daer by de Compagnie ghesonden acht schepen/ ende daer mede by de neghen hondert coloniers; ende over de hondert beesten / behalven het volck dat by particuliere wierdt ghesonden. Dit selve jaer zijn verscheyden giften ghedaen by particuliere/ tot voorderingh van het begonnen werck. Ende daer wierden veele particuliere octroyen vergundt aen verscheyden persoonen. Daer naer zijnder noch meer schepen en volck ghesonden. Ende zijn eyndelijck de gheleghentheden van Virginia soo bevoordert/ dat daer in het jaer 1621 over de twintich schepen zijn ghesonden/ met wel derthien hondert personen/ alleen by de Grave van Suythhampton ende de Compagnie: beneffens andere die ghesonden zijn by particuliere/ naer dat den handel is gheopent voor alle de subjecten van Enghelandt. Doch inden jaere 1624 zijn wel dry hondert ende seven-en-veertich/ soo mans/ vrouwen/ als kinderen; die hier ende daer woonden sonder achter-dencken/ seer deerlijck ende verraderlijck by de Wilden over-vallen ende vermoordt: ende souden noch meer quaedts ghedaen hebben/ en hadde haer quaedt voor-nemen twelck sy hadden op de stadt Iames tovvne, niet by een Wilde die Christen was gheworden/ ontdeckt waer gheweest: een goede waerschouwingh datmen dese barbaren in't minste niet en moet vertrouwen/ hoe schoonen ghelaet sy oock bethoonen.

Wy hebben dese proceduren van de Enghelschen wat in't langhe verhaeldt/ door dien dat haer mis-slaghen een goede waerschouwinghe; ende het gheene sy wel verbetert hebben/ een voor-schrift mochte wesen voor de ghene die sulcx ofte des-ghelijcks in eenighe andere quartieren van West-Indien/ souden willen voor-nemen.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van VIRGINIA door Sir Walther Ralegh eerst ontdeckt in den Iaere 1584, ende vervolghende: eenighe vruchten van den Lande, ende ghedierten.

IN de voor-gaende Capittelen hebben wy ghesproken van dat ghedeelte van Virginia, welck de Enghelsche sedert den jaere 1606 met volck hebben begonnen te besetten; resteerdt nu dat laetste ende zuydelijckste ghedeelte 't welck alder-eerst den naem van Virginia heeft ghehadt/ ende meest op de kosten van Sir Walther Ralegh in den jaere 1584 ende vervolghende is ontdeckt; beginnende van den vier-en-dertichsten graedt by noorden de linie ende soo voorts naer 't noorden streckende. Welck landt van ghestalte ende van locht weynich differeert van't ghene daer wy nu van ghesproocken hebben / dan ghelijck het meer naer 't zuyden streckt/ soo is het daer wat warmer. Alsoo Mr Thomas Heroit,

Heroit, de gheleghentheydt van dit landt wijdt-luftigh in 't Engelsch heeft be-
schreven / soo sullen wy hier in 't korte alleen aen-roeren / de dinghen die voor lijff-
tocht verstrecken / ende die tot koopmanschap konnen dienen / ende sulcke die-
ren / voghelen ende visschen als sy verscheyden hebben van andere quartieren / van
dit ghewefte.

Wat de lijff-tocht aen-gaet ofte belanght / sy hebbender Maiz ghelijck in alle
andere quartieren ofte ghedeelten van Indien / welck sy in haere taele noemen
Pagatowr.

Een seecker soorte van boontjens van diversche couleuren / ende 't looff wey-
nigh different van de onse / welck sy noemen Okindgier. Insghelijcks hebbense
een soorte van eerten welck sy heeten Wickonzour, pompoenen / meloenen ende
caWoerden van differente soorten ende van seer goeden smaeck / die sy noemen
Macocquer. Doch andere zijn van ghevoelen dat Macocquer een vrucht is op
hem-selven ende by naer als die by de Bresilianen Tâmaraca wordt ghenoemt;
de selve is beschreven by den vermaerden Heere Carolus Clusius, ende doen upt-
drucken als hier onder:

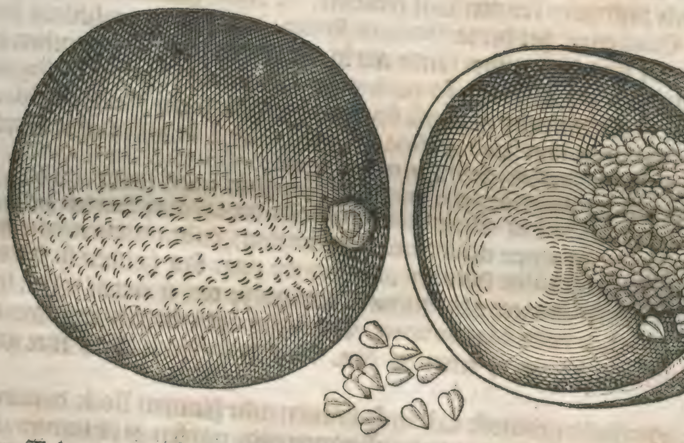

Den Taback was daer groeyende in goede abundantie / ende sy ghebruyck-
ten die door pijpen / ende noemden dat selvighe kruydt Vppowock. Beneffens
dese grainen ende kruyden die sy daer ghewoon zijn te zaeyen ende te planten /
gheeft de grondt noch van sich selven veele verscheyden wortels; als Openauck,
welck is een ronde wortel / hebbende de groote van een ocker-note ende oock wel
grooter / welcke in natte / vochtighe ende morassighe gronden worden ghevon-
den / veel by den anderen / ende ghelijck met een strengh aen den anderen vast /
de welcke ghesoden wesende / een goet eeten zijn. Andere diese noemen Okeepe-
nauck die rondt zijn ende wel soo groot als een mans-hooft; dese worden in
drooghe grondt ghevonden; dan zijn soo goedt noch oock soo smaeckelijck niet
als de voor-gaende / hoe-wel de Wilden die veel ghebruycken. Kaistucpenauck
is een witte soorte van wortels / by naer de groote ende de ghedaente hebbende
van een hinnen-eye / dan zijn niet soo goedt van smaeck als de voor-gaende.
Thinawy seer ghelijck de radix China, wassende met klisters te samen / gheeft een
seer hooghe stam: ende zijn seer goet om eeten. Coscushauwy schijnt de selvighe
wortel te wesen daer men in de Eylanden ende andere plaetsen van Indien de
Cassavi van maeckt: want het wordt op de selve maniere ghebruyckt als de
Yuca; dese wortelen wassen in modderige / natte ende vochte gronden. Habascon
is een wortel by naer ghelijck als de pastinaken / dan is heet op de tonghe. Men

vin't daer oock loock weynigh verschillende van het onse / welck by de Wilden niet ghegheten en wordt. Van boom-vruchten heeft men daer castanien; walnoten van twee soorten / in sulcken menichte dat alle de bosschen daer van vol zijn. Een soorte van vruchten / die de Engelsche mispelen hebben ghenoemt om datse niet goet ghegeten en zijn dan als sy rot zijn; anders is de selve vrucht soo roodt als kerssen / ende soet van smaecke. Mutaquesunauck, een fraey vrucht by naer van maecksel als een peere / maer perfeckt roodt van buyten ende van binnen. Wast aen een boom welckes bladeren seer dick zijn / ende met steeckers soo scharp als naelden: is de Tuna daer de Couchenille op werdt ghevonden niet onghelijck. Daer zijn druyven beyde kleyn ende groot / suer ende heel soet / van selfs in het wilde groeyende. De aerdt-besyen zijnder seer excellent. Moer-besyen-boomen / appel-boomen / als hier te lande. Sy hebben een soorte van besyen / groeyende te samen als cappers / dan grooter / op een seecker plante in ondiepe wateren / welck sy noemen Sacquenummener; welck acht oft neghen uyren ghesoden zijnde naer syn eysch / is heel ghesonden kost; anders wil het groote sieckte ende frenesie causeren. Men heefter oock vijfderley soorten van eeckelen; de eerste ghenaemt Sagatemener, de ander Osamener, het derde Pummuckoner: welck sy drooghen op hurdels van riedt met vier daer onder / ende als sy die willen eten / soo weycken sy die; uyt dese dry soorten maecken sy oock olie. De vierde noemen sy Sapummener, welck ghesoden ende gheperst smaeckt als castanien. De vijfde Mangunmenauck, welck is van haer eycken-boomen / welck de gheringher soorte van volck oock eet als sy ghedrooght zijn als voren.

Aen-gaende de vier-voetighe dieren / beneffens haer wildt (welck weynigh verschildt van dat in Engelandt / dan dat het langher steerten heeft / ende de tacken van de hoornen achter over-ghebogghen) ende conijnen van grauw hayr als de hasen / welck daer in abundantie zijn; soo hebben sy daer twee soorten van dieren grooter als conijnen / seer goedt om te eeten / welck sy noemen Saquenuckot ende Maquowoc. Daer zijn oock beeren met swarte vellen / die niet quaedt om te eeten en zijn. Veel eeck-hoorentjens met grauwe vellekens.

Van ghevoghelte hebbense calcoense-haenen ende hinnen / stock-duyven / patrijsen / cranen / ende abundantie van swanen ende gansen in de winter / beneffens noch een groot ghetal ander ghevogelte dat hem soo in het water als te lande gheneert. Van visch / hebt ghy daer in Feb. Mart. April, May abundantie van steur; ende haringh veel grooter als de onse / jae somtijdts twee voeten langh. Voorts truyten / bruyn-visschen / roehen / meulenaers / pladijsen / ende veel ander soorten van goede visch. Zee-crabben; oesters / rondt ende langh-werpigh / mosselen en kreeften: ende een schelp-visch diese noemen Seekanauck, een voedt breedt met een steert met schelpen beset / veel voeten als een crabbe / ende de ooghen op den rugghe. Daer zijn oock schildt-padden beyde te lande ende ter zee / die goet om eeten zijn.

De Fransche noemen Sinock.

Het dry-en-twintichste Capittel.

Van die dinghen welck daer te Lande ghevonden vvorden, daer men eenighen handel met kan drijven: en de manieren van het volck.

Voor eerst soo heeft men hier een soorte van gras welck de Engelsche noemen Silke grasse, (dat is te segghen zijden gras /) heeft langhe smalle bladeren / op de welck een glisterende substantie wast als een velleken / welck daer af ghestroopt wert ende men maeckter goede zijde af: wast wel twee voet

ende

ende een half hoogh. De Engelsche ghetuyghen datse van dese stoffe goet zyden grof-grain hebben ghemaeckt: ende datse beneffens dit noch fraeye zyde-wormen in 't landt hebben ghevonden.

Voorts soo werdt daer vlas ende hennep ghevonden / doch weynigh om datse niet ghecultiveert en worden.

Langhs de zee-kuste is een streeck van grondt / welck veel die het selve besocht hebben ghetuyghen goet alluyn te gheven. Wapeigh is een soorte van aerde by de in-ghebooreene soo ghenoemt / seer ghelijck de Terra sigillata, ende oock by experientie van de selfde deuchden; want de Wilde de selve ghebruycken om wonden ende seeren te ghenesen. Daer zijn ontallijcke boomen bequaem om peck / tarre / ende terpentijn van te maken. Sassafras welck de Wilde noemen Winauck, is een houdt van seer stercken / goeden ende soeten reuck / ende seer nut teghen diversche sieckten; jae nutter als het pock-houdt ofte Guaiacan. Cedar houdt is daer mede abundant van seer goeden reucke ende bequaem om eenigh dinghen van te maken. Wijn meynt men daer te konnen maken van de druyven die daer van selfs groeyen. De abundantie van walnoten is bequaem tot maken van olie. Langhs de gantsche kuste zijn seer veel otters / welcker vellen goet profijt konnen gheven: daer zijn oock apparent marters ende beveren / hoe wel daer weynigh by de Engelsche ghesien waren. Menichte van herts-huyden konnen daer bekomen worden sonder eenighen hinder van het landt. De Engelsche segghen daer oock een civet-katte ghevonden te hebben. Daer is groote apparentie van yser-mijnen / ende insonderheydt in twee plaetsen daer de Engelsche meynden een proeve van ghenomen te hebben; door de abundantie van houdt welck in het landt is / souden dese mijnen met avantagie konnen ghebeneficeert worden. Koper en silver soude daer mede te vinden wesen / doch diep in het landt. Peerlen hebben de Engelsche (naer haer segghen) onder de Wilde ghevonden; dan de plaetse daerse souden vallen niet ontdeckt; uyt-ghenomen eenighe bragghen in de oesters / die van geender weerde waren. Diversche gummen ende drooghen zijnder te vinden.

Veelderhande verwen als smack om swart te verwen: 't saedt van een kruydt welck sy noemen Wasebur, kleyne dunne worteltjens ghenaemt Chappacor, ende den bast van een boom diese noemen Tangomockonominge: welcke al diversche roode verwen gheven.

't Volck van de lande gaet ghekleedt in losse mantels van vellen / van wildt ghemaeckt / ende voor schooden van t'selfde om haer middel ghegort: haer wapenen syn boghen ende pijlen van riedt / met schilden van schorsen van boomen ende dierghelijcke onstercke wapenen. Haer dorpen zijn kleyn / ende maer weynigh ontrent de zee-kuste / sommighe van thien sommighe van twintich / ende de grootste van dertich huysen; ende alleen om-cinghelt met een palissade / als die op het beste voorsien zijn. Haer huysen zijn ghemaeckt van dunne staken / die booven rondt gheboghen zijn ende te samen ghebracht / ghedeckt met schorsen van boomen / ende sommighe met matten van biesen ghemaeckt / sommighe twaelf / sommighe sesthien tot vier-en-twintich roeden toe langh / ende half soo breedt. Haer overste die sy noemen VVeroans hebben sommighe maer een / andere meer dorpen onder haer; de grootste daer de Engelsche mede handelden / en hadder maer achthien onder hem. De tale differeert van plaets tot plaetse / ende hoe verder van den anderen gheleghen hoe meerder verschil. Haer oorloghe ende ghevecht is meest by surprise / over-vallen d'een den anderen by nacht oft in't breecken van den daghe-raedt; selden vechten sy met den anderen in't open veldt / ten ware in de bosschen daerse achter de bomen konnen schuylen. 't Volck is tamelijck goet van verstant; hebben eenighe forme van Religie / houdende dat

daer veel Goden zijn diese noemen Mantoac, van diversche qualiteyten ende graden/ doch maer een Godt boven al dese/ welck van eeuwicheyt gheweest is: Eeren die inde ghedaente van menschen; door dien sy ghelooven dat de selve syn van de selve ghedaente; noemen de beelden Kevvasovvock, ende Kevvas, ende setten die in huysen daer toe gheappropriëert/ diese noemen Machicomuck. Sy ghelooven de onsterflijckheydt der sielen/ ende dat naer dit leven/ elck naer syn doen/ oft in ruste ende playsier sal wesen/ ofte in een put branden/ die sy noemen Popogusso.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Kort verhael van de proceduren van de Engelsche in dit quartier van VIRGINIA tot in den jare 1586.

DE eerste voyagie naer dit quartier werdt voor-ghenomen op de kosten van Sir Walther Ralegh in den jare 1584 met twee barcken/ onder het beleyt van Mr Philips Amadas; scheyden van de west-kuste van Enghelandt den 27 April, ende quamen den thienden May in de Eylanden van Canarien, ende vervielen den thienden Iunij op de Eylanden van West-Indien/ houdende een meer zuydt-oosterlijcke kours dan noodigh was/ uyt vreese van het current/ welck uyt de Golfo van Mexico valt/ tusschen kape Florida ende de Havana: den tweeden Iulij quamense in ondiep water/ ende kreghen den reuck van het landt/ welck seer aenghenaem was/ ende werden de kuste ghewaer den vierden van de voorschreven maendt/ ende zeylden daer langhs henen wel hondert ende twintich Enghelsche mijlen/ eer sy eenighe in-komste vonden; welcke ghevonden hebbende/ anckerden sy onder het landt aen de slincker-zijde van de inkomste/ ende namen daer possessie ten behoeve van de kroone van Enghelandt; het landt daer sy eerst landen was leegh ende sandigh/ ende vonden daer wijngaerden groeyende/ tot aen het water toe/ ende voorts op de heuvelen ende playnen/ ende klimmende op de hooghste Cedar boomen. Sy trocken van de zee-kandt tot op de toppen van de berghen naest aen gheleghen/ die niet seer hoogh waren/ ende ontdeckten van de selve de zee aen beyde zijden naer het noorden ende zuyden/ sonder eyndt te sien; dit landt streckte hem west; ende bevonden het daer na een Eylandt te zijn/ twintich mijlen langh ende niet boven ses mijlen breedt. Dit was het Eylandt van Wokokon, vol schoone Cedar boomen/ daer een ontallijcke menichte van kranen op vloogh meest wit; ende dese bosschen waren vol wildts ende ghevogelte: Den derden dagh naer dat sy daer waren gheanckert saghen sy dry Wilde/ die by haer quamen/ ende haer eenighe visch vereerden diese daer ghevanghen hadden. Daeghs daer aen quamen daer seer vele booten met volck/ ende daer onder des Koninghs broeder; welckes naem was Granganimeo; des Koninghs naem Wingina, ende het landt ghenaemt Wingandocoa, ende de Engelsche noemden het Virginia. Gaven de Koninghs broeder eenighe presenten: ende eenighe dagen daer naer handelden sy met het volck/ ende hadden van haer chamois/ buffels ende herten-vellen; boven alle dinghen hadden sy meeste lust tot tinne-schotels/ ketels/ ende yserwerck. De Koninghs broeder brocht oock syn wijf ende kinderen scheep; syn wijf hadt een snoer van wit korael om het hooft/ ende in de ooren peerle-snoerkens hanghende tot aen haer middelt: hy hadde mede dierghelijcke witte korale-snoerkens. D'ander vrouwen ende mans hadden pendanten van koper in de ooren hanghen; ende des Koninghs broeder hadt een plate van goudt oft fijn koper op het hooft. Het volck is geel van kouleur/ ende swart van hayr/ ende de vrouwen droeghen het selve langh/ hanghende aen beyde zijden/

en de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

en de mans aen een zijde. Haer booten waren van een stuck-houdts/ uyt de stam van een boom uyt-ghehoolt met branden. De Enghelsche voeren daer naer een rieviere op diese noemen Occam, ende quamen daer aen een Eylandt welck sy noemen Raonoack, seven mijlen van de haven daerse laghen/ aen 't noordt-eynde van dit Eylandt lagh een dorpken van neghen huysen/ met een palissade om-cinghelt/ daer des Koninghs broeder woonde/ welckes wijf/ de Enghelsche heel wel onthaelde ende tracteerde naer haer vermoghen. Achter dit voor-schreven Eylandt leght het vaste-landt/ ende teghen over dit Eylandt is de groote rieviere Occam voor-noemdt/ waer het dorp Pomeiock leght/ ende ontrent ses dach-reysen de rieviere op/ leght haer grootste stadt Skicoack, hoe-wel de Wilden selfs daer niet en waren gheweest/ maer spraecken daer alleen af by 't rapoort van haer voor-ouders. In dese rieviere valt een ander rievier ghenaemt Cipo, alwaer groote mosselen/ met peerlen daer in/ werden ghevonden: oock noch een ander rievier ghenoemt Nomopano, aen welckes een zijde leght een groot dorp Chavvonook ghenoemt/ wiens Heere was ghenaemt Pooneno, wesende een vry-Heer op hem selfs; ende naer hem noch een ander Heer ghenaemt Menatonon; ende dese dry Koninghen Wingina, Pooneno ende Menatonon, waeren te samen in verbondt met den anderen. Vier dach-reysens naer het zuydt-westen leght het dorp Sequotan, wesende het zuyderlijckste dorp van Wingandocoa. Aen Sequotan volght een ander Provincie ghenaemt Pomonick ofte Pananvaiock, de Koningh is ghenaemt Piamacum: ende naer het westen paelt daer aen Newsiock, op een fraeye rievier ghenaemt Nëus gheleghen. Verder als Roanoack zijn veel lustighe eylanden ende dorpen/ soo op de eylanden als op 't vaste-landt. Want sy bevonden dat langhs de kuste veel eylanden legghen/ wel de lenghde van twee hondert enghelsche mijlen; ende de zee die tusschen beyden leght is op sommighe plaetsen wel veertich enghelsche mijlen breedt. Sy keerden weder in Enghelandt den vijfthienden September, ende brochten twee Wilden Wanchete ende Manleo ghenaemt/ met haer.

'Tjaer daer aen 1585 in April, werden voor de tweede reyse derwaerts ghesonden seven zeylen/ (van welcke het grootste was van ontrendt hondert tonnen) onder het beleydt van Sir Richard Greenville, door Sir Walther Ralegh. Dese scheyden van Pleymouth den neghenden April: ende den veerthienden warense in de canarien; ende den sevenden May aen het Eylandt Dominica, ende den thienden aen Cotesa een kleyn Eylandt by Porto Rico: ende den twaelfden quamense ten ancker in de baye de Mosquites in 't selve Eylandt; landen daer/ ende setten daer een nieuw Pinas op: ende scheyden weder van daer den neghen-en-twintichsten May: ende naer datse aen Hispaniola, de Caycos, Guanima, Cygateo, waren aen gheweest/ vervielen den twintichsten Iunij op de kuste van Florida, ende den dry-en-twintichsten anckerden sy achter een voorlandt welck sy noemden Cape off Feare, (om de vreese van schip-breuck die sy daer hadden) ende quamen soo den ses-en-twintichsten te VVocokon, ende verloren daer door onversicht het schip van den Admirael: sonden aen VVingina te Roanoack; ende oock naer Croatan, daerse eenigh van haer volck vonden/ dat daer by de hare was ghelaten eenighe daghen te vooren. Den elfsten Iulij voeren over naer het vaste-landt/ ende ontdeckten de dorpen van Pomeiock, Aquascogock ende Secotan, als mede 't groote lack welck de Wilden noemen Paquipe, ende meer andere plaetsen; ende keerden soo weder in de vlote: hebbende al vooren die van Aquascogock haer koorn verbrandt/ om datse een silveren kop ghestolen hadden/ ende niet en wilden weder-gheven. Den een-en-twintichsten voeren sy van VVocokon naer Hatoraske, ende quamen daer des ander-daeghs aen ancker; ende den dach daer naer quam Grangino de broeder

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van Wingina aen boordt: Sy setten te Roanoack aen landt/ ende lietense daer blijven woonen/ hondert en seven man onder 't Gouvernement van Mr Ralph Lane. Die daer bleven van den seven-thienden August 1585 tot den acht-thienden Junii 1586 ende wierden doen weder over ghebracht by Sir Francis Draeck, die daer quam by gheval. Gheduerende welcke tijdt sy 't landt ontdeckten zuydtwaerts aen tot Secotan toe/ wesende by haere gissingh tachtich mijlen van Roanoack: de vaert derwaerts wesende door een breede zondt/ daer gheen landt was te bekennen aen beyde zijden/ doch seer ondiep. Noordt-waerts aen ontdeckten sy tot de Chesepians, wesende van Raonoack ontrent de hondert ende dertich mijlen/ door dierghelijck breedt ende ondiep water: Sy bevonden anders 't landt van Chesepiock, te wesen een kraep ende playsanten grondt insonderheydt vijfthien mijlen van strandt; daer diversche Weroances woonden/ als de Mandoags, Tripanighs ende Opossians. Naer 't noordt-westen was haere uyterste ontdeckinghe tot Chawanoock ontrent honderdt ende dertich mijlen van Roanoack; de vaerdt derwaerts is door een breedt versch water/ hebbende een diep canael/ doch vlack aen beyde zijden.

De dorpen ligghende by de wegh/ syn Passaquenocke, the Womans towne, (dat is der vrouwen dorp te segghen in 't Enghelsch) Chepanock, Weapomeyock, Muscamunge ende Metackwem; al onder het ghebiedt van den Koningh van Weapemeyock ghenaemt Okisco: van Muscamunge komt men in de rieviere/ ende ghebiedt van Chawanoock, ende de rieviere begint van daer af te smallen tot het dorp van Chavvanock toe/ daer sy dan noch soo breedt is als de rieviere van Londen, tusschen VVest-munster ende Lambeth is. Tusschen Muscamunge ende Chavvanoock leght noch een ander dorp op seer schoon hoogh-landt/ welck de Wilden noemen Ohanoack, ende 't selve heeft aen sich legghende/ een schoon koorn veldt. Chavvanoock, het welck is de principaelste plaetse/ kan seven hondert man uyt maecken; en de Koningh was doen ghenaemt Menatonon, een man van goet verstandt/ doch impotent van syn leden. Sy deden noch eenen anderen tocht op de rieviere Moratock (dewelcke komt vallen in de breede zondt van Weapomeyock, ende heeft een snelle loop komende van 't westen ende zuydt-westen) door seker advijs welck sy hadden bekommen van de Wilde/ dat hoogh op die rieviere seecker metael was te vinden/ van sacht koper/ in een provincie ghenaemt Chaunis Temoatan; de welcke was ontrent twintich daghen-reysens te lande van de provincie Mangoaks, die men seyde groote quanteyt te hebben van dit minerael/ door de onder-handelinghe met die van Chaunis Temoatan: ende de Mangoaks en ligghen maer een dach-reysens by landt van Chavvanoock ende wel seven dach-reysens by water: dan desen tocht was te vergheefs aen-gheleydt/ door ghebreck van victualie/ de Wilden al ghevlucht zijnde aen weder-zijden van de rieviere/ uyt vreese van de Enghelse soo sy voor-gaven. De Koningh VVingina die hem daer naer hadt laten noemen Pemisapan, uyt seecker mis-noeghen ofte mis-vertrouwen/ meynde de Enghelsche al doodt te slaen/ ende hadde alle syne ghebueren ende onder-saten daer toe op-ghemaeckt; dan de saecke tijdelijck ontdeckt zijnde/ soo moeste hy het selfs bekoopen/ ende werdt met veele van syn volck verslaghen/ ende eenighe plaetsen oock gheruineert; Ende dit soo gheschiet zijnde scheyden de Enghelschen van daer met de schepen van Capiteyn Sir Francis Draeck, ende verlieten die quartieren van Virginia voor die reyse/ den veerthienden Iunii vijfthien hondert ende ses-en-tachtentich.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Vordere proceduëren van de Engelschen in dit quartier van VIRGINIA, van den jare 1586 tot den jare 1590.

SIr Walther Ralegh hadt in den jare 1586 een schip upt-ghemaeckt om syn
colonie in Virginia te versterken/ maer alsoo 't selve eerst naer Paesschen ver-
trock upt Enghelandt/ soo quam't juyst in Virginia naer dat het volck al weder
was vertrocken met de schepen van Sir Francis Draeck, als voozen verhaelt is/
ende keerden vrucht-loos weder naer huys: Sir Richard Greenvil eenighe da-
ghen daer naer mede in Virginia arriveerende tot het selve eynde/ keerden oock
weder naer eenigh kozt onder-soeck van 't landt; dan liet daer vijfthien man op 't
Eylandt Roanoack om de besettinge te continueren/ende versagh die met mondt-
kosten voor twee jaeren. Daer naer in den jare 1587 sondt Sir VValther Ralegh
weder dry schepen/ met hondert ende vijftich man/ om een nieuw colonie te leggen
onder het beleydt van Iohn VVite; dese scheyden van Enghelandt den seven-en-
twintichsten April, ende ghetwarmt hebbende deur de eylanden van West-In-
dien/ quamen den 16 Iulii aen de kuste van Virginia, ende anckerden eyndelyck
den twee-en-twintichsten der selver maendt voor Hatorask, van waer sy voeren
met de sloepen naer Roanoak om de voor-schreven vijfthien man te soecken; de
welcke sy niet en vonden/ noch oock eenigh teecken van haer; maer sy vonden wel
't fort dat Ralfe Lane daer eertijdts hadde geleght aen 't noordt-eynde van 't Ey-
landt/ gantsch gheraseert/ doch de huysen noch staende/ hoewel gantsch met wiedt
over-groeyet/ welcke sy schoon maeckten/ ende bouwden noch andere op nieuws
daer by voor haer wooninghe: (Sir VValther Ralegh hadde haer wel by syne in-
structie belast/ datse souden gaen woonen in de baye van Chesepeach, dan de
schipper ende 't boots-volck en wilden niet vorder:) Sy voeren naer Croatoan,
en verstonden doen daer hoe de vijfthien mannen waren om-komen; 't welcke de
dese meynden te wreecken op die van Dasamonquepeuck, de welcke de moordt te
last wierdt gheleght/ sloeghen by mis-verstandt een deel van haer vrienden doodt/
die aen dat feyt ontschuldigh waren. Op seeckere oneenigheyt die onder 't volck
was op-gheresen/ over 't zeynden van twee upt den haren naer Enghelandt/ om de
saecken van de colonie te verrichten/ keerde de Gouverneur selfs op haer versoeck
naer Enghelandt met de schepen; ende liedt daer om te woonen een-en-neghen-
tich mans/ seven-thien vrouwen ende elf kinderen ofte jonghers. Ick en vinde
niet dat naer dese lieden vorder is ghetaelt ghewest/ voor in den jare 1590 doen
voer de voor-noemde Iohn VVite weder derwaerts in schepen die elders toe ghe-
destineert waren/ ende door faveur van Sir Walther Ralegh ghedwonghen wier-
den om die kuste aen te doen/ ende Iohn VVite daer te landen: Dese scheyden in
Martio upt Enghelandt/ ende swarmden soo langhe door de eylanden van West-
Indien/ dat sy eerst in Augusto quamen op de kuste van Virginia, eerst by 't Ey-
landt VVokokon, op de hoochte van ontrent vier-en-dertich graden by noorden
de linie; ende daer naer door storm de zee ghekozen hebbende/ weder aen de kuste
op de hooghte van vijf-en-dertich graden/ by een van de smalle sandighe Eylan-
den die by westen van VVokokon ligghen; ende eyndelijck quamense ten ancker
aen 't noordt-oost-eynde van Croatoan: Vonden daer een drooghte ofte bar-
ningh/ streckende van het landt af wel twee mijlen/ hebbende diversche diepten/
doch het minste water is dry vademen; welcker noordt-oost-eynde van dit Ey-
landt leght op vijf-en-dertich graden ende een half. Den vijfthienden Augusti
quamen sy voor Hatorask, op de hooghte van ses-en-dertich graden ende een
derde/ ende setten 't daer in vijff vademen waters ontrent dry mijlen van strandt.
Sy trocken upt 't schip met de booten naer 't landt toe/ om te Roanoack het volck
van

van de colonie te ſoecken; dan in't in-varen van de haven hadde d'een boot een ongheluck / wierdt van de holle zee om-gheſlaghen / ende daer verdronckender ſeven/ welck 't volck van de ſchepen onluſtich maeckte om langher naer het volck van de colonie te ſoecken: onder-ſochten niet te min 't heele Eylandt daer het volck was ghelaten/ vonden in eenen boom ghekerft in fraey romainſche letters CRO; ende aen't fort welckes huyſen waren af-ghenomen / doch de fortificatie ende paliſſade ſtaende/ inſghelijck CROATOAN; ſonder een † daer boven. (Nu het was ſoo tuſſchen de Gouverneur ende 't volck beſproken / dat in dien ſy ghedurende ſyn af-weſen van plaetſe veranderden/ dat ſy dan 't ſelve by ſulcke teeckenen te kennen ſouden gheven/ op dat men konde ſien waer men haer te ſoecken hadde; ende 't kruys boven de letters ſtaende ſoude een teecken zijn/ dat ſy in noodt waren gheweeſt doen ſy vertrocken.) In't fort vonden ſy veel yſer-ſtaven / twee wegghen loodts/ ende een yſer-ſtuck gheſchuts / ende ander ſware dinghen / hier ende daer verſtropt ende over-groeydt met wiedt; het boots-volck vondt oock op een ander plaets veel kiſten die verborghen waren gheweeſt/ ende op-gedaen ende alles uytghenomen/ ende voorts alles vernielt daer de Wilden niets mede hadden weten uyt te rechten. Uyt deſe teeckenen meynde Iohn Wite, dat 't volck vertrocken ende hem was gaen neder-ſlaen te Croatoan, ende had gaerne derwaerts geweeſt; dan het quaet weder dwongh de ſchepen de kuſte van Virginia te verlaten/ ende 'thuys te keeren. Sints die tijdt en vinde niet dat men naer dit volck meer ghetaelt heeft/ voor dat de Enghelſche weder op nieuws in dat ander quartier van Virginia hebben begonnen volck te brenghen ende neder te ſlaen / ghelijck als wy hier voren hebben verhaelt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE Van WEST-INDIEN.

Het vierde Boeck.

FLORIDA.

Het eerste Capittel.

De eerste ontdeckinghe van FLORIDA.

Wy syn nu ghekomen tot dat ghedeelte van het noorder quartier van America ofte West-Indien / welck men noemt Florida, om 't welcke te ontdecken de Spaegniaerden ende Francoysen sonderlinghe vlijt hebben aen-ghewent. Tot beter verstandt van de ghelegentheyt van t'selve quartier soo op de kuste als binnens-landts/ sullen wy hier in-voeghen de ontdeckinghen van beyde dese natien / eer wy komen tot een punctuele geographische delineatie ende beschrijvinghe van 't selve. De ontdeckinghen van de Spaegniaerden worden ons vervolgens beschreven op haer behoorlijcke tijden by Herrera in syn Historie (welck hy noemt Decades) van West-Indien; waer van de eerste is voor-ghevallen inden jare 1512, ende werdt ons by de voorschreven Herrera beschreven in manieren als volght:

Iuan Ponce de Leon genegen zijnde om nieuwe landen te ontdecken/ maeckte dry schepen ghereet/ende versorghde die van noodighe victualie/ammunitien ende volck. Scheyde van 't Eylandt van St Iuan de Porto rico den derden Martij des jaers 1512, te weten uyt de haven van San German; ende was aen de Aguada om van daer syn kours te stellen; stack van daer in zee naer 't noordt-noordt-westen/ en voer by de acht mijlen eer de sonne rees. Den achtsten dito quamen sy aen de droogthen diese noemden los Baxos de Babueca, op een Eylandt welck men noemt del Veio, gheleghen op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een half; des anderen daeghs quamen sy ten ancker aen een van de Eylanden van de Lucaios ghenaemt Caycos; ende strackx daer naer aen een ander ghenaemt Yaguna, op de hooghte van vier-en-twintich graden. Den elfsten quamen sy aen een ander Eylandt ghenaemt Amaguyao, en schuylden daer; voeren voorts aen 't Eylandt Manegua op de hooghte van vier-en-twintich graden en een half; den veerthienden arriveerden sy aen Guanahani, op de hooghte van 25 graden ende 40 minuten; dit is het Eylandt eerst by den Ammirante Columbus ondeckt/ ende San Salvador ghenoemt. Stelden van hier haer kours noordt-west aen/ ende den seven-en-twintichsten wesende Paesschen/ welck sy noemen de Flores, saghense een Eylandt/ datse niet en besochten; hielden noch twee daghen de selve kours; ende hadden daer naer quaet weder tot den tweeden April; stierden west-noordt-west / het water minderende tot op neghen vademen/ een mijle van 't landt/ welck was gheleghen op de hooghte van dertich graden ende acht minuten / hielden het langhs de kuste / soeckende een haven / ende des nachts anckerden sy ontrent het landt in acht vadem waters. Ende meynende dat dit landt een Eylandt was / noemden het la Florida, door dien het een

lustigh aensien hadde van schoone boomen / ende vlack effen landt; als mede om datse het ontdeckt hadden op Pascha Florida. Ginghen aen landt om volck te soecken ende possessie te nemen. Den achtsten maeckten sy weder zeyl/ende zeylden de selve kours; ende s'ander-daeghs zuyt-zuyt-west/ ende soo aen-varende tot den twintichsten April, ontdeckten sy seker hutten van Indianen (diese noemen Bohios) en anckerden daer ontrent; s'ander-daechs houdende het op haer zee-boordt/ werden een current gewaer/ welck sy niet konden over-zeylen/ hoe-wel sy de wint ruym hadden / maer ginghen veel eer over-stier / soo dat het current stercker was als de windt: de twee schepen die naest het landt waren / setten het / dan 't current was soo sterck dat de anckers door-slipten: en 't derde schip wesende een brigantijn / welck dieper in zee was/ verloren sy uyt ghesichte/ door dien het oft geen gront vont/ ofte de force van 't current niet en merckte. Iuan Ponce landen hier / van de Indianen ghewenckt zijnde; de welcke haer meester maeckten van de barcke / riemen ende wapenen/ welck men haer eerst al toe liet om gheen offensie te gheven/ maer siende sy een van het volck sloeghen met een houdt op 't hooft dat hy voor doodt daer neder viel / soo gheraeckten sy aen den anderen/ doch daer werden twee Spaegniaerden ghequetst van de pijlen ende knodtsen van de Indianen/ ende de Indianen leden luttel schaede / de nacht schepdense / ende 't volck quam met groote moeyte wederom scheep. Schepden van hier naer een rieviere daerse water en houdt in namen; daer quamen sestich Indianen om haer te beletten / van de welcke sy een kreghen ende behielden om voor een piloot te ghebruycken ende de tale te leeren; noemden dese rieviere Rio de la Cruz, ende stelden daer een steenen-kruys met schrift daer-op / dan namen hier gheen water om dat het brack was. Den achtsten May doubleerden sy het hooft-landt van Florida, welck sy noemden Cabo de Corrientes, om het current welck daer stercker is als de windt / ende setten het achter de Cabo, by een dorp ghenaemt Abaioa. Alle die kuste van punta de Arrazifes tot dese Cabo de Corrientes streckt noordt en zuyden een streeck naer het zuydt-oosten / en is al suyver ende ses vademen diep / ende de Cabo was naer haer gissingh gheleghen op acht-en-twintich graden en vijfthien minuten: zeylden tot datse vonden twee Eylanden naer het zuyden op seven-en-twintich graden: d'een wesende een mijle groot / noemden het Santa Martha, alwaer sy water haelden. Den derthienden maeckten sy zeyl / loopende langhs de kuste van een bancke ofte Arraziffe van Eylanden / tot op de reede van een Eylandt welck sy noemden Pola, op de hooghte van ses-en-twintich graden ende een half / ende tusschen de bancke ofte drooghte ende het vaste landt gaet een groote zee / in maniere van een Bahia. Den vijfthienden May liepense langhs de kuste van de Eylandekens thien leguen tot twee witte Eylandekens / ende aen dese gantsche reecke van Eylandekens gaven sy den naem van los Martires, door dien de klippen die van verre ghesien worden / schijnen te wesen menschen die aen staken staen / ende de naem is met de saecke wel over een ghekomen / door dien daer naer-maels veel schepen en menschen zijn vergaen; laeghen naer haer gissingh op de hooghte van ses-en-twintich graden vijfthien minuten: Voeren somtijts noorden aen/ ende somtijts noordt-oost tot den dry-en-twintichsten May, ende den vier-en-twintichsten liepen sy langhs de kuste naer het zuyden (niet wetende dat het vast landt was/) tot seker Eylanden die buyten aen in zee legghen: door dien daer een in-komen was tusschen de selve ende het vaste landt / soo setten sy het daer tot den derden Iunij, ende haelden d'een schip over; ende in dien tijt quamen de Indianen in haer Canoas de Spaegniaerden besichtighen / ende de eerste reyse de Indianen siende dat de Spaegniaerden niet en landen hoe-wel sy haer riepen / ende dat sy een ancker op haelden om het selve te repareren / meynende dat sy wegh wilden varen / quamen met haer Canoas, ende sloeghen handen aen de kabel om het schip naer haer te trecken; waer om de barcke onder haer

werdt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

werdt ghesonden / en namen van haer vier vrouwen / ende braken haer twee Canoas; daer naer en quamen sy niet meer tot vechten/door dien sy geen middel daer toe en saghen/maer mangelden huyden ende Guanines: De Spagniaerden hadden daer naer hier eenighe rescontres met de Indianen / ende sonder yets vorders van dit landt te ontdecken / keerden sy weder door diversche Eylanden van de Lucaios naer het Eylandt van S[t] Iuan toe: Iuan Ponce was onder andere oorsaken oock tot dese voyagie bewoghen door het rapport welck de Indianen gaven van de fonteyn van Bimini, ende een revier aen het vaste landt waer door de oude-lieden weder jonck werden; soo dat hy in het weder-keeren het Eylandt Bimini aen-sochte / doch daer en wierdt niet sulcks ghevonden als de Indianen te kennen hadden ghegheven / soo dat Iuan Ponce in syn voor-nemen bedroghen was.

Het tweede Capittel.

Tweede ontdeckinghe van de landen van FLORIDA by de Spaegniaerden.

IN den jare 1520 maeckten den Licenciaet Lucas Vasquez de Ayllon neffens andere/ twee schepen uyt van Puerto de Plata, in het Eylandt Hispaniola om Wilden te halen tot het werck van de mijnen / de welcke (by gheval/ ofte met opset / is onseker) zeylende van de Eylanden naer 't noorden toe/een landt ontdeckten/ genaemt soo sy doen verstonden Chicora ende Gualdape, op de hooghte van 32 graden / welck sy nu noemen Cabo de Santa Elena, ende Rio Iordan. De Indianen de schepen siende/ als een nieuw-dingh/ quamen met menichte aen strandt gheloopen/ meynende dat het een monstreusen visch was / ende soo sy saghen datter volck uyt quam met baerden/ ende gekleedt/vluchten sy; doch de Spaegniaerden onder-haelden een man ende een vrouw / diese op syn Spaensch kleeden/ende te eten gaven / ende wijn te drincken / en sondense soo weder aen landt. De Koningh van 't landt so vreemden gewaet siende sondt vijftich man van syn volc met aller-hande eet-waren aen de schepen. Eenighe Spaegniaerden waren by hem/ eñ hy gaf haer leydts-lieden om 't landt te besien; tvolck van de lande gaffe te eten/ ende eenige presenten van goudt ende peerlen/ ende oock eenige dingen van silver/ in de plaetsen waerse door passeerden. De Spaegniaerden ghesien hebbende de maniere van 't volck / ende 't ghene vorder te sien was / ende water ghehaeldt hebbende / nooden veel Indianen om de schepen te komen sien; welcke sonder achterdencken in de schepen ghekomen zijnde/ trocken sy de zeylen op / ende voerden die wegh. Dan 't een schip verginck by de wegh/ ende de meeste Indianen van't ander schip storven van droeffenis/ en door dien sy niet eten wilden; die overblevenen komende in Hispaniola, aten honden/ esels/ en andere carongnien. Dit was een snoode daedt/ doch ginck al onghestraft heenen; ende den Licenciaet voer naer Spaegnien om relaes te doen van syn ontdeckinghe. Daer naer wierdt de kuste van Florida noch by andere bezeylt / als mede by Estevan Gomes, die oock eenige slaven van daer brocht/ ende men wierdt gewaer dat het vast landt was. Ende Lucas Vasques, die octroy hadde verkreghen/ sondt weder derwaerts schepen in den jare 1524; die tijdinghe brochten van goedt landt ontdeckt te hebben / ende monstren van goudt / silver / ende peerlen: waer door hy met dry schepen daer selfs henen voer in den jare 1525 eñ quam aen Punta de Santa Elena, ende in de reviere Iordan, daer hy syn een schip verloor; ende syn voor-nemen vervolghende / sette twee hondert man aen landt / de welcke ghessaghen ende ghedoodt wierden van de Indianen door haer eyghen disordren / ende de reste ghequetst/ ende qualijck ghetracteert zijnde / keerden naer Sant Domingo. De groote hope die men van dit landt hadde / quam door dit quaedt ghevolgh seer te verminderen / door dien dat het selve volck dat sy doen-maels daer saghen / scheen een seer

d.2.l.10. c.6.

d.3.l.8. c.8.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

arm volck te wesen/sonder goudt oft silver/upt-ghenomen weynighe peerlen/die in zee-schelpen wierden ghevonden/ welcke sy aen't vier openen om de visch te eten; en 't goudt ende silver datse vonden/en was van daer niet/ maer wel festich mÿlen binnen 'slandts/naer 't segghen van de Wilden/naer 't noorden/van sekere volckeren/die sy noemden Otapales ende Olagatanos, in welcker landt men verstondt mÿnen te wesen van goudt/silver/ende koper: oft ten minsten de wilde maeckten sulcks de Spaegniaerden wÿs/door dien sy sagen datse sulcks sochten.

Het derde Capittel.

De derde ontdeckinghe van de Landen van FLORIDA by de Spagniaerden voor-ghenomen in den jare 1528.

IN den jare 1526 handelde Panfilo Nervaes met de Keyser/ende verkreegh van
d.4.l.4. c.4. hem octroy om te conquesteren de landen van Rio de Palmas af tot de Florida toe inclujs; Hy begon syn voyagie in de maent van Martio des jaers 1528 met vier schepen ende een brigantin/ende daer op vier hondert man/ende tachtentich peerden/upt de haven van Xagua in Cuba; de piloot brochtse door onversicht op de drooghten/diese noemen los baxios de Cammareo, soo dat sy vast saten/dan quamen weder daer van. By Guaniguanigo hadden sy een storm/soo datse meynden te vergaen/ende een ander aen Cabo de Corrientes: naer dry daghen doubleerdense de Cabo St Anton, ende door contrarie wint arriveerdense op twaelf mÿlen van de Havana, van waer een zuyden windt haer over-stack naer Florida, daer sy quamen den 12 April, ende setten het in een baye/van waer sy eenighe wooninghen van Indianen ontdeckten; kreghen van haer by mangelingh eenighe visch ende wildt; des anderen daeghs lande den Gouverneur met een deel volcks/ vondt de huysen leedigh/ en 't eene huys soo groot/dat daer wel dry hondert persoonen in mochten; vonden een belle van goudt onder de netten; ende den dagh daer aen nam de Gouverneur possessie van 'tlandt voor den Koningh/ ende dede meer volcks aen landt komen/ende de peerden die tot op 42 waren ghekomen: de Indianen quamen by haer/doch men konde die niet verstaen/dan alleen datse schenen te dreyghen/ende te begeeren dat de Spaegniaerden vertrecken souden. De Gouverneur trock te landt-waert in/ende vondt een groote baye/ die/soo't scheen/diep te landt-waert in-streckte: Sondt daer naer de piloot om een haven te soecken/ die hy seyde te kennen/ dan was al reede buyten syn wegh en kennis; kreghen vier leguen te landt-waert in eenighe Indianen/die haer Mayz thoonden; vonden daer eenige cassen van koopmanschappen/en in elck een doodt lichaem met huyden van wildt bedeckt ende gheschildert; vonden oock eenige lapkens lÿnwaet ende laken/ende eenighe monsterkens van goudt. De Indianen seyden dat sy 'tselve hadden van een plaetse verre van haer ghelegen/ghenaemt Apalache, daer naer haer segghen veel goudts was. Daer naer resolveerden de Gouverneur/teghen het advÿs van Alvaro Nunnez Cabeca de Vaca Thresorier/ over landt te trecken/ende de schepen langhs de kuste te houden. Begonnen haer voyagie den 1 May, mede nemende yeder twee pondt biscuit/ende een half ponde speck; (waren 300 man/ende daer onder 40 te peerde:) trocken met dese voor-raet vÿfthien dagen/sonder in t'landt yets te vinden als Palmitos; saghen gheen Indianen huysen/ofte woon-plaetsen; quamen aen een rievier/diese met swemmen ende op vlotten passeerden; ende vonden aen d'ander zÿde twee hondert Indianen/daer sy ses van kreghen/de welcke haer brochten in haer huysen/alwaer sy abundantie van Maiz vonden. Den Gouverneur sondt volck om het strandt weder aen te soecken/die naer twee daghen weder quamen/ende rapoorteerden een grooten in-ham ghevonden te hebben/ ende een vlacke kuste sonder apparentie van haven. Trocken van hier voorts andere vÿfthien dagen sonder yemant te vinden: den 17 Iun. quam haer teghen een Heer van de Indianen/ghedeckt met

een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

een gheschildert harten-vel / met veel volcks / ende voor hem eenighe fluyters; ga=
ven hem door teeckenen te kennen / datse naer Apalache wilden; en 't scheen dat
hy antwoorde vyandt te wesen van dat landt. Gaven hem bellekens ende an=
dere snysteringh. Daer naer quamense aen een diepe en snel-loopende rieviere /
soo datse een Canoa moesten maken om te passeeren; aen de vlecke komende van
dien Heer / kreghen sy daer Maiz. Naer groote travaille door de quade weghen /
quamen eyndelyck den vÿf-en-twintichsten Iunij in 't ghesichte van Apalache,
welck sy onversiens over-vielen ende in-kreghen / en vonden daer veel Maiz, huy=
den van wilt / mantels van draet / en mortiers om het Maiz in te stooten; de vlec=
ke was van veertich leeghe huysen / in een plaetse die voor de windt beschermt
was / om de gheweldige stormen die daer vallen te mÿden / de huysen van strope /
ende de plaetse om-ringht van dichte berghen ende moerasschen. Alle 't landt van
daer sy landen tot Apalache toe is vlack / sandighe grondt en vast landt / met veel
groot gheboomte van note-boomen / laurieren / liquidambar / cedren / savel-
boomen / eycken / pÿn-boomen en leeghe palmitos / ende diepe poelen swaer om
te passeeren / beshÿden dat de om-ghevallen boomen groote verhinderinge gheven.
Saghen wildt van dryderley soorten / conÿnen / hasen / beeren / leeuwen ende an=
dere wilde dieren / ende onder dien een dat syn jonghen in een sack draeght:
't Landt is koudt / met goede weyden voor het vee. Werden tweemael van de
Wilde bespronghen / die haer 't elckemael salveerden inde poelen ende moeras=
schen. Binnen de vÿf-en-twintich daghen die sy daer bleven / deden de Spae=
gniaerden dry tochten in 't landt / dan vonden maer arm volck en seer quade we=
ghen; den Casique die sy ghevangen hielden / seyde haer dat dit de grootste vlecke
was van al dat quartier / en dat vorder aen minder volck was ende slimmer
grondt. Dat naer 't zuyden ende de zee toe / neghen dagh-reysen van daer / een
vlecke was ghenaemt Aute, daer van 't volck syn vrienden waren / ende datter
veel victualie was / om dattet by de zee lagh. De Spaegniaerden siende de ar=
moede van dit landt / ende de schade die de Wilden haer deden met de peerden te
dooden / accordeerden naer de zee toe te trecken. Wierden van de Indianen seer
beschadicht / die haer in 't water salveerden; was sterck volck / die gheweldigh scho=
ten met groote boghen / ende liepen naeckt / en waren seer licht in 't loopen. Troc=
ken soo achte daghen / ende den dagh doen sy tot Aute quamen / wierdense onver=
siens van veel Indianen bespronghen / ende daer bleven eenighe doodt. Vonden
in Aute, Maiz, calabassen / erten / ende ander proviande; Den Gouverneur sondt
Cabeca de Vaca om de zee te besoecken / welck naer dry daghen weder quam / en
verhaelde landt ghevonden te hebben van quade gestalte / en in-hammen van de
zee / die diep in quamen / eñ dat de kuste ver af lagh; 't volck was reede seer gemat=
teert. Scheyden van Aute met groote miserie / door dien de peerden niet bastant
waren om de siecken te dragen; resolveerden daer naer eenige barcken te maken /
en met groote moeyte / alsoo sy van alles gebreck hadden / maeckten sy daer vÿf /
welck den twintichsten September ghereet vielen; maeckten 't want van peert-
steerten / de zeylen van haer hemden / ende soo voorts / haer behelpende met al dat
sy vonden: konden qualÿck soo veel steens vinden om haer barcken mede te bal=
lasten; haer dienden de huyden van haer peerden om 't water in te dragen. De Wil=
den schoten haer 10 man doot / sonder datmense te hulpe konde komen; van de Ba-
hia de Sta Cruz, daerse haren tocht hadden begost / tot hier toe vondense twee hon=
dert ende tachtich mÿlen getrocken te zÿn; en hadden in al die wegh geen bergen
gevonden. Den twee-en-twintichsten Sept. begaven sy haer in de barcken / ende
voeren seven dagen in die in-hammen sonder de kuste gewaer te worden; daer naer
vonden sy een Eylandt / ende kreghen daer vÿf Canoas, en eenighe ghedrooghde
visch; passeerden een strate die 't Eylandt met het landt maeckt / diese noemden
San Miguel, ende voeren al langhs de kuste naer Rio de Palmas toe / grooten dorst
door ghebreck van water lÿdende; vonden weynigh Indianen / visschers en seer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

arm volck. Daer naer een punt van 't landt met groot perijckel te boven ghekomen zijnde/ende eenige gestorven van zoudt-water te drincken; quamen by volck/daerse versch water en gesoden visch kregen van de Cazique die haer in syn huysen bracht; wierden des nachts van de Indianen bespronghen/ ende de Gouverneur ghequetst in 't aensicht/de Cazique ontquamt/latende achter syn mantel van sabels/die seer naer Ambar roock; geraeckten met groote moeyte wederom scheepvoeren dry daghen; en vervielen weder in 't selve ghebreck van water. Vonden andere Indianen/ die haer wel water beloofden/dan onthielden twee van 't volck die met gingen/ hoe-wel sy twee daer tegen in ostagie hadden ghelaten. Quamen s'anderdaegs haer ostagiers vorderen; dit volc was van beter stature als de voorgaende / ende onder haer waren vier oft vijf Heeren/ met mantels van marters/ met langh hayr en los hangende. Door dien het hier dangereus legghen was met de barcken / voerense voort tot een rieviere / daerse versch water vonden; daer naer scheyden de barcken van den anderen / ende elck dede syn beste; de bercke van den Threforier Cabeca de Vaca wiert op 't landt gedreven/daer het volck vyer maeckte/ende hem verquickte/dan gheklommen zijnde op een boom om 't landt te oversien/docht haer datse op een Eylandt waren: vonden eenighe hutten van Indianen/ daerse een pot vonden ende weynigh ghedrooghde visch. De Indianen quamen wel 100 sterck om haer te bevechten / dan steldense met goede woorden ende eenige giftjens ter neder/soo datse de Spaegniaerden tot diversche reysen van haer visch ende wortelen / die sy onder 't water visschen/ brochten; verloren daer na haer barcke / kleederen/ wapenen / en al; doch de Indianen van 't Eylandt / welck sy noemden Malhado, hebbende met haer compassie/haelden 't volck in haer huysen/ ende onderhielense soo langh als sy selfs yets hadden; leden hier soo grooten hongher/ datse malkanderen aten/ ende van tachtentich man en wasser in korten tijdt maer vijfthien overigh. Ende eyndelijck zijn vier die alleen overigh waren/ Cabeca de Vaca, Castillo, Orantes ende Estevanico, over landt gheraeckt tot in Nova Galicia, ende soo voorts naer Mexico; van de Gouverneur Panfilo Narvaez en is noyt seker tijdinghe gheweest / waer hy om-komen is.

Het vierde Capittel.

Vierde ontdeckinghe van 'tlandt van FLORIDA, by de Spagniaerden, onder 't beleydt ende ghebiedt van Hernando de Soto in den jare 1539.

DOor dit ongeluckigh succes van Panfilo Narvaes, bleef de conqueste van Florida wederom achter/tot in den jare 1538 als wanneer de selve van de Keyser verkregen wiert by Hernando de Soto; de welcke daer beneffens oock verkreegh
d.6.l.7. c.9. het Gouvernement van 't Eylandt Cuba. Hy schepde van St Lucas in April des jaers voorsz. ende quam voor-spoedelijck in Cuba, al waer hy vertoefde tot in April 1539. ende schepde van de Havana den 12 May, ghescheept hebbende dry hondert en vijftich peerden / ende neghen hondert voet-knechten/ sonder het bootsvolck; den laetsten May setten sy het in de baye del Espiritu Santo; ende landen stracks dry hondert soldaten / de welcke haer tot ruste begaven sonder yemandt gesien te hebben/dan des morgens voor 't breken van den daghe wierdense besprongen van ontallijcke Indianen / welck haer deden retireren naer de zee toe; dan wierden gesecoureert. 'T geheele leger lande / en trock twee mijlen te landtwaert in aen een dorp van de Cazique Hirrihiagua, die al gevlucht was in 't geberghte/ door dien hy eenigh volck van Narvaes qualijck getracteert hadt/ en insonderheyt eenen Iuan Ortiz; die ghevlucht was by de Cazique Mucozo; de welcke hem wel gehandelt hadde/ende nu met 50 van syn volck sondt om vrede met Soto te hebben.
c.10. Hernando de Soto was over 't vinden van desen Ortiz seer blijde / hoe-wel hy weynigh uyt hem konde verstaen / door dien hy niet verre te landt-waert in was gheweest;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

gheweest; alleen wist hy te segghen / verstaen te hebben/dat het binnenslandts een goede ende vruchtbaren gront was. De Gouverneur seynt syn schepen wegh op vier naer / om 't volck de hope van 't vertreck te benemen / ende doet syn beste om Hirrihiagua te vriende te hebben/ door dien hy naest gheleghen was aen de baye/ dan vorderde niet. Sondt daer naer sestich te peerde ende sestich te voet naer den Cazique van Virribarracuxi ghelegen voorder aen van Mucozo, dan vonden het dorp verlaten/ ende de Cazique met syn volck ghevlucht in 't gheberghte/ daer men hem met gheen schoone beloften konde van locken. Vonden in dat landt wilde wijngaerden/note-boomen/ moer-besyen/ kerse-boomen / pijn-boomen/ eycken/ en seer schoone velden. Gaven advijs hier van aen Hernando de Soto, de welck tot bewaringe vande resteerende schepen en victualie/daer liet de Capiteyn Calde-ron met veertich lancen / met ordre de Indianen gantsch niet te misdoen; trock voorts door 't landt van Mucozo, en ginck al noort-noort-oost aen/sonder 't landt te teeckenen; daer hy een groote faute in beginghk. Ghekomen zijnde in 't landt van Virribarracuxi, dede hy veel om syn vrientschap te hebben/ maer te vergeefs. Moesten passeeren door een moerasch/welck een legue breedt was/daerse twee da-ghen mede doende waren: De Indianen quamen haer besprinhghen / ende eenige van haer ghevanghen hebbende/ presenteerden sy de wegh te wijsen/dan bedrogen de Spaegniaerden / ende sochtense te leyden/ daer sy niet uyt en souden konnen/de welcke het selve ghewaer wordende/ de Indianen voor de honden smeten / soo dat een ander dit siende / haer-lieden op een goede pas brocht: passeerden daer naer een ander moerasch over een houte brugghe / en quamen in de provincie van Acuera, welcker Cazique den vrede aen-ghebodenzijnde/ antwoorde: dat hy liever oor-loghe als vrede hadde met vagabonden. In twintich daghen / datse hier bleven/ dooden de Indianen veerthien Spaegniaerden / die sy al 't hooft af sneden / ende van de Indianen blevender ontrent vijftich. 't Legher trock van Acuera sonder 't landt beschadicht te hebben / den wegh nemende noordt-waerts een weynigh buyghende naer 't noordt-oosten / naer Ocali toe / vonden hier gheen moerasch/ en 't landt was vruchtbaer. Twintich mijlen ghetrocken hebbende/ quamense te Ocali, een plaetse van ses hondert huysen / met abundantie van Maiz, erweten/ aeckeren/ noten; de Cazique ende 't volck hadden haer gheretireert in 't geberghte; de Cazique quam eyndelijck met vreese by den Adelantado; doch met hem ghe-gaen zijnde om een rievier te besichtighen/ ende daer een brugh te maken / quamen wel vijf hondert Indianen van d'ander zijde op hem schieten met pijlen: de Cazi-que daer over gevraeght zijnde/ waerom hy toe-stondt dat syn volck sulckx dede in syn presentie/klaeghde dat syn volck hem niet gehoorsaemde/om dat hy vrientschap hadde ghemaeckt met de Spaegniaerden; waer over den Adelantado hem liet gaen; ende hoe-wel hy beloofde weder te komen/ en dede het niet: een brugge ghe-leght hebbende/ passeeren de rievier/en krijgen andere leyts-lieden/die haer sesthien leguen leyden door goet landt/ tot de provincie van Vitacucho, welck wel vijftich leguen groot was/ ende verdeelt onder dry ghebroeders. In haer wegh lagh een vlecke genoemt Ochile, diese onversiens over-vielen/ ende naer eenighe resistentie de Cazique met gemack in handen kregen:tracteerden hem wel/ende hy trock met haer tot een valleye/die wel bewoont was/hoe-wel de huysen hier en daer verstroyt laghen: dese Cazique sont woort aen syn broeders/ datse de Spaegniaerden sou-den laten passeeren / alsoo sy gheen quaet en deden/ maer alleen proviande begeer-den; den eenen broeder gaf goede antwoort; maer Vitacucho, die de oudtste ende principaelste was / antwoorde seer trots / dat hy de Spaegniaerden/soo sy in syn landt quamen/sieden ende braden wilde. Doch daer na hem bedenckende/ quam by de Spaegniaerden met vijf honderdt Indianen; ende de Spaegniaerden trocken in Vitacucho (want de plaetsen hebben al haer naem naer de Caziquen) welck hadde by de twee hondert huysen / ende veel hier en daer verstroyt; Vita-cucho meynden de Spaegniaerden onversiens te over-vallen ende doodt te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

slaen/ dan den Adelantado van de tolcken ghewaerschout zijnde/ prevenieerde het perijckel/ sloegh een groote menichte van de Wilden/ ende nam de Cazique met wel duysent van de syne ghevanghen. Vitacucho, hoe-wel men hem wel tracteerde/ socht ander-werf den Adelantado ende de syne te verrasschen/ maer wierdt selfs met alle de syne doodt-gheslaghen. 't Legher vertrock van hier naer Osachile, maeckende met groote moeyte een brugh over een ander rievier/ ende ghepasseert zijnde/ vonden eenighe hutten/ ende velden van Maiz, daer de Wilden met pijlen uyt-schoten. Komende te Osachile vonden sy de plaetse verlaten/ ende de Cazique ende wilde noyt te voor-schijn komen; door dien de Spaegniaerden veel hoorden van Apalache, bleven sy te Osachile maer twee dagen/ want het nu tijdt was om na een winter-leger te dencken. Trocken 12 leguen door een wildernis/ en vonden een moerasch van een halve mijle breedt/ daerse met verlies van eenigh volck door-quamen/ aen een dicht bewassen gheberghte/ daerse met groote moeyte door-quamen/ ende weder op 't vlack veldt; ende logeerden haer aen 't begin van de Maiz-velden/ die tot Apalache behoorden. Trocken allenskens voorts met groote moeyte/ ende continuele assaulten van de Indianen/ tot dat sy quamen op twee leguen naer by daer de Capasi, Heer van Apalache, haer met veel volcks verwachte; doch de Spaegniaerden ghewaer wordende/ nam de vluchte; ende en konden hem niet bekomen. Apalache was een vlecke van twee hondert en vijftich huysen/ beneffens veel hutten hier en daer in 't velt verstroyt. De tempre van de Provincie is lustigh/ ende 't landt vruchtbaer van Maiz, erweten/ fruyten/ smaeckelijcke visch/ ende het volck strijdtbaer. Naer dat sy eenighe daghen gherust hadden/ sondt den Adelantado om 't landt te besichtighen. Twee Capiteynen/ die naer het noorden toe waren gheweest/ keerden weder/ segghende: dat sy goet landt hadden ghevonden/ wel bewoont/ sonder berghen ofte moerasschen/ ende dat haer niets en was bejeghent. Een ander/ die naer 't zuyden was gheweest/ rapporteerde ghevonden te hebben rouw ende moeyelijck landt/ welck is daer Cabeca de Vaca passeerde. Den Adelantado resolveerde te over-winteren in Apalache, door dien het nu October was/ versamelde vivres/ ende fortificeerde een plaetse; dan Capasi en wilde gheen vrede maken/ hoe-wel daer toe versocht zijnde. Den Adelantado sondt Annasco met 30 peerden/ om d'ander peerde-volck/ welck hy by de schepen hadt ghelaten/ te halen. Interim soo dede hy syn beste om de Cazique te bekomen/ ende forceerde hem in een seer stercke plaetse/ ende kreegh hem soo in syn macht; doch hy ontliep weder/ ende retireerde hem in sulcken quartier/ dat de Spaegniaerden hem niet weder en konden vinden. Annasco met syn volck was elf daghen by de wegh/ doende groote dach-reysen/ ende hy quam met groote moeyte/ ende met het verlies van een man/ by den Capiteyn Calderon, die by de schepen ghebleven was. Eer dat sy vertrocken naer den Adelantado, lietense in bewaringhe van Mucozo veel ghereetschap ende provisie; ende twee van de brigantins voeren langhs de kuste naer de Baia van Aute, die Annasco ontdeckt ende ghemerckt hadde/ doen hy van den Adelantado ghesonden was om 't landt naer 't zuyden te besichtighen. Annasco ginck selfs met de brigantins/ ende Calderon met 70 ruyters ende 50 voet-knechten te lande naer Apalache: passeerden hondert en vijf-en-dertich leguen tot aen het moerasch van Apalache, sonder eenighe resistentie; dan van daer voorts tot Apalache toe wierden sy by de Indianen soo ghetravailleert/ datter wel thien oft twaelf doodt bleven/ ende veel ghequetst. De brigantins quamen sonder ongheluck te Aute, ende den Adelantado sondt twee compagnien peerden ende voet-volck om hem seeckerlijck te Apalache te brenghen. Daer naer sondt den Adelantado Capiteyn Diego Maldonado, om de kuste te besoecken met de brigantins/ dry hondert leguen naer 't westen/ ende dat hy binnen twee maenden soude weder-keeren met relaes van alle de havenen en punten die hy soude vinden; welck by hem ghedaen zijnde/ verhaelde een fraeye haven ghelaten te hebben festich leguen van Aute, ghenaemt Achusi, en brocht twee Indianen van daer mede: daer naer sondt hy hem naer Cuba, om de

tijdinghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

tÿdinghe aen syn huys-vrouwe te brengen/ ende de vindinge van dese haven wÿdt ende breedt te verspreyden / om 't volck te verwecken om daer te komen woonen. Alle den tÿdt dat den Adelantado verwinterde in Apalache, informeerde hy hem van de ghelegentheyt van 't landt/ dat west-waert aen lagh; ende verstondt onder ander van een jongh-man die de Indiaense koop-lieden diende/ dat derthien oft veerthien dagh-reysen dien wegh uyt/welck hy den Adelantado thoonde/ghelegen was een provincie genaemt Cofachiqui, daer goudt/silver ende peerlen waren/ so dat 't legher seer verlanghde om derwaerts te moghen trecken.

Het vÿfde Capittel.

Vervolgh van de vierde ontdeckinghe van 't landt van FLORIDA onder het beleydt van Hernando de Soto.

DEn Adelantado Hernando de Soto, over-wintert hebbende in Apalache, nam syn wegh eerst naer het noorden/al door de selve provincie/ en vondt naer drÿ dagh-reysen een stercke plaetse aen een moerasch; ende eenigh van syn volck wierdt nu en dan doodt-gheschoten/ van dese stoute ende strÿdtbaere Indianen. Quamen naer twee dach-reysen in de provincie van Atalpaha, en vonden de eerste plaetse verlaten/ dan maeckten daer naer vrede met de Indianen / ende wierden hier wel onthaelt. Van daer trocken sy thien dach-reysen noordt ende zuydt een rieviere op/ langhs den oever / door vruchtbaer landt/ende vreedsaem volck: Quamen in de provincie van Achalaqui, arm/ onvruchtbaer / ende qualÿck bewoont/ weynigh jonghe-lieden / de oude meest blindt; soo datse haer van hier haesten / en quamen te Cofachi; den Adelantado liet te Achalaqui en elders verckens/ om voorts te teelen/ de welcke daer seer vermenighfuldicht zÿn. Daer naer quamense aen de provincie van Cofa ende Cofaqui, twee ghebroeders / ende wierden van beyde feestelÿck ontfanghen. Ende Cofaqui bestelde vier duysent Indianen/ om de bagagie te dragen / ende noch soo veel krÿghs-lieden / en victualie om de Spaegniaerden te brengen door een wildernis van seven dach-reysen naer de provincie van Cofachiqui. Den derden dagh naer datse ghescheyden waren van Cofaqui, quamense aen de woestÿne/ ende trocken ses daghen seer bequamelÿck/ en passeerden twee groote ende snelle rievieren. Den sevenden dagh vonden sy haer seer confuys/ door dien de breede wegh hier eyndighde / die sy ghenomen hadden / ende sy niet en wisten werwaerts gaen / ende de Indianen selfs waren uyt haer wegh en kennis. Quamen aen een groote rievier daerse gheen wedde en vonden / welck haer noch meer beswaerde. Den Adelantado sondt vier diversche troupen uyt om te bespien; waer van de drÿ niets en vonden; de vierde onder den Capiteyn Annasco, daer de Generael van de Indianen met uyt was met duysent Indianen/ trock de rieviere op / en vondt aen den oever van de zÿde daerse waren een vlecke / ende veel warender voorts de rieviere op / soo dat hy daer van woordt sondt aen den Adelantado; daer-en-tusschen hielden de Indianen die met hem waren ellendich huys met 't volck van dat dorp/welck was van de provincie van Cofachiqui, sloegen al de Wilden doodt/ ende namen haer beckeneelen/ beroofden haer kerckhof/ daerse de dooden begroeven: den Adelantado siende de wreedtheydt / die syn Indianen bedreven in dese provincie/ sont de selve naer huys/om dat hy liever met goetheyt wilde handelen met de provincien voor-waerts uyt. Voorts treckende vonden de plaetsen al ledigh/ door dien als voren de Indianen van Cofaqui 't volc doot-gheslaghen hadden. Annasco weder voor uyt-treckende / naer dat hy wat meer als twee leguen ghetogen was/ vondt een vlecke/ doch lagh aen d'ander zÿde van de rieviere; den Adelantado ghekomen zÿnde teghen over de plaetse/ wenckte eenige Indianen over te komen/ daer quamender ses voor-nemen lieden: de welcke verstaen hebbende/ dat de Spaegniaerden vredelÿck quamen/ ende niet dan victualie begeerden; namen sy aen de bootschap te doen aen haer overste / welck

was

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

was een jonghe ongetroude maeght; dese quam over / en beschonck den Adelantado met een snoer peerlen / ende hy haer met een robijn-rinck; klaeghde dat de vivres seer schaers waren / dan dat sy hem de helft wilde gheven van haer voorraedt. Hier op passeerde 't leger de rieviere / ende vondt het een seer schoon en vruchtbaer landt te wesen. De moeder van dese maecht was twaelf leguen van daer geretireert om haer weduwschap wil / ende ontboden zijnde van haer dochter / en weygherde niet alleen te komen / maer bestrafte oock haer dochter / datse soo lichtelijck dit vreemdt volck in haer landt hadde ghelaten. Sy en vondender geen gout / dan koper van soo hoogen couleur / dat het goudt scheen te wesen / en stucken van Margagita die seer licht waren / ende in de handen ghenomen / van een vielen als aerde: doch de peerlen vondense in groote menichte / ende de Landts-vrouwe gaf licentie datse soo veel peerlen souden nemen uyt een plaetse / daer haer voor-saten begraven waren / als sy wilden; de officiers van den Koningh die woeghen in korten tijdt twintich arroben peerlen; den Adelantado hadde gaerne ghesien / dat men maer twee arroben hadde ghenomen / ende naer de Havana gesonden / dan de officiers van den Koningh wildense al met packen; daer waren peerlen soo groot als Gravances, ofte erweten. Quamen aen een ander vlecke / genaemt Tolomeco, daerse insghelijcks groote menichte van peerlen vonden in een begravingh-plaetse / ende veel fijn lijnwaets / ende rondtom veel pijcken met kopere punten / dewelcke scheenen goudt te wesen; de officiers hadden gaerne des Koninghs Quinto ghenomen / dan den Adelantado meynde 't was beter daer ghelaten in bewaringh. Ghescheyden zijnde van dese Vrouwe van Cafachiqui, verdeeldense haer legher om de schaersheyt van vivres in twee deelen / waer van den Adelantado een leyde / ende 't ander Balthasar de Gallegos: ende haren wegh nemende naer de provincie van Chalaque, quam daer soo grouwelijcken storm van winden en blixem / en haghel-steenen soo groot als hinnen-eyeren / soo datter veel souden vergaen hebben / hadden de boomen niet beschudt. Den sesten dagh quamense aen de valleye Xuala naer 't noordt-noordt-oosten / welck was goedt landt. Sprekende van de groote rieviere van Cofachiqui, meynden 't varende volck / dat het de selfde was die inde noord-zee uyt quam / en Santa Elena daer wordt genoemt; ende naer de reeckeningh van vier leguen voor een dach-reyse / vonden sy / datse van Apalache tot Xuala ghetrocken waren twee hondert en sestich leguen, waer by ghevoeght die hondert en vijftich van Baia del Espiritu Santo, tot Apalache maeckt vier hondert en thien leguen. Men vondt in de provincie van Cofachiqui veel vreemde slaven / diese verminckten om datse niet wech souden loopen. Sochten seer de weduwe te vinden / door diender geseght wiert / datse groote quantiteyt van ongegaette peerlen hadde; want de gegaette hadden haer glants verloren / door dien sy die met gloeyende kopere priemen boorden. Dit relaes / en 'tghene noch volcht (seght Herrera) was by een minne-broeder gheprefenteert aen den oppersten raedt van Indien / die 'tselve seyde te hebben van Mexico bekomen / van een Capiteyn die in dese ontdeckinghe was ghewees t.

Het seste Capittel.

Voorder verhael van de vierde ontdeckinge van 't landt van FLORIDA, onder het beleydt van Hernando de Soto.

d.7.l.2. c.1. HEt legher van de Spaegniaerden ververschte hem 15 dagen in de valleye van Xuala (welck behoort tot de heerlijckheyt van Cofachiqui) om de peerden daer te vetten door de abundantie van 't landt. Daer na trock het legher een dagh door goet landt / en vijf daghen over een onbewoont gheberghte / doch fraey / met veel gheboomte / wateren / ende weyden / welck 20 leguen breedt was; de Vrouwe van Cofachiqui sondt vier van haer Heeren met / aen de Heere van Guaxale, om hem te bootschappen / dat hy de Spaegniaerden wel soude tracteeren / oft dat sy hem anders

anders de oorloghe souden aen segghen; een met namen Iuan Teron vondt een sacxken met groote ongegaette peerlen/ dan smeetse wegh/ en andere samelden die op; waren soo groot datse in Spaegnien wel 6000 ducaten weerdt souden gheweest hebben. 'Tleger bleef vier daghen te Guaxale, en in vijf daghen quamense te Ychiahâ, een vlecke ghelegen op een Eylandt meer als vijf leguen langh/ welck by een rieviere om-ringht was. Ychiahâ seyde haer / dat dertich leguen van daer waren mijnen van een geel metael / daer den Adelantado Iuan de Villalobos naer toe sondt; de selve Cazique gaf den Adelantado een snoer van groote peerlen/ die veel weerdt souden gheweest hebben / haddense niet met vyer ghegaet gheweest; ende seyde dat inde begraeffenisse van syn voor-saten groo te menighte was/ daerse soo veel konden nemen als sy wilden. Vischten veel peerle-oesters / dan om datse die met vyer openden / verloren de peerlen haer luyster. Die na de mijnen waren gesonden / brochten tijdinghe dat het koper-mijnen waren / en dat het vruchtbaer landt was / en dat sy daer wel ghetracteert waren gheweest. De Spaegniaerden scheyden van Ychiahâ, en quamen te Acoste; de Indianen thoonden eerst quaet semblant / dan wierden daer naer spreecksamer: passeerden de rievier / en quamen in de provincie van Coza, daerse vredelijck wierden ontfanghen/ en trocken daer door ontrent de hondert leguen, wel voor-sien en geherberght. Ghekomen zijnde te Coza, ghemoette haer de Cazique met 1000 Indianen met pluymagien verciert / ende mantels van rijcke voeperinghe. De vlecke was van 500 huysen by den oever van een rieviere; de Cazique badt haer datse daer souden over-winteren / ende haer woon-plaetse kiesen / want het was beter landt / als sy noch ghepasseert hadden. Den Adelantado bedanckte hem / segghende / dat syn voor-nemen was naerder aen de zee te komen / om de onder-handelinghe wil / en was van meyninge syn tocht te doen in forme van een halve maen/ ende de haven van Achusi aen te soecken. Trocken van daer vijf dagh-reysen tot Talisse, een vlecke die ghefortificeert was met trencheen van hout ende aerde/ op de frontieren van den Heer van Tascaluza, vyandt zijnde van Coza, de welcke met de Spaegniaerden tot daer trock / om den anderen te verbaren. Daer ontmoette haer een soon van Tascaluza, van achthien jaren / soo lanck / dat gheen van de Spaegniaerden hem quam tot aen de borste / ende presenteerde vrede uyt syn vaders naem. Tascaluza ontfinck den Adelantado met groote magnificentie / sittende in syn stoel tot dat den Adelantado selfs quam / was noch langher als syn soon / soo dat hy een reuse scheen te wesen; 't leger wierdt hier wel onthaelt ende gheherberght: De Cazique gaf haer voorts gheleyt: Quamen aen een plaetse die ghefortificeert was / ende passeerden een rieviere met moeyte door gebreck van vlotten. Misten hier Iuan de Villalobos, en een ander Spaegniaert / soo datse vermoeden / datse doot waren gheslagen / te meer om dat de Wilden naer haer ghevraeght zijnde / stoutelijck antwoorden/ oft menſe haer te bewaren hadt gegeven; den Adelantado sondt eenighe naer Mavila ander-half legue van daer / om na haer te zien / want de Cazique hadt daer volck laten vergaren / om 't leger soo hy voor-gaf beter te tracteren; dese brochten tijdinge dat Mavila een alsoo stercke plaetse was / als sy noch in Florida hadden ghesien. Den Adelantado gekomen zijnde aen de plaetse / vont daer 80 huysen / soo groot / dat in elck wel duysent man konde logeren; lagh op een plain / om-cingelt met palissaden / en tusschen beyden met aerde ghevult / soo dat het een muer scheen te wesen / ende elcke 80 passen was een toorn / daer acht man konde verweeren; daer waren twee poorten / en in 't midden een plaetse: de Cazique ordineerde den Adelantado hier syn loghement. De Cazique was van meyninge alle de Spaegniaerden hier doot te slaen / hebbende tot dien eynde veel volcks vergadert. Ende op syn onversiens wierden de Spaegniaerden wel van seven duysent Indianen over-valten/ soo datse de Spaegniaerden uyt de sterckte dreven; dan de Spaegniaerden wierdender weder meester af met gewelt/ ende staken den brandt in de huysen/ en sloeghen veel volcks doot; den Adelantado wiert

selfs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

selfs gequetst/ syn bagagie verbrande meest in de sterckte/ en daer bleven soo in de bataille/ als nader-handt van de wonden 83 Spaegniaerden/ ende 45 peerden. Van de Indianen bleven wel naer gissingh elf duysent/ want buyten de plaetse wierden wel 4000 dooden gevonden/ ende daer onder den soon van Tascaluza, 't lichaem van Tascaluza selfs en wierdt niet gevonden/ en men houdt dat 't selve verbrandt was. Hernando de Soto was van meyninghe een stadt te bouwen in Achusi, ende een ander twintich leguen te landtwaert in; dan syn volck en wilde niet/ segghende datse te weynigh waren om soo belliceusen volck te bedwinghen/ ende datse gheen mynen hadden ghevonden in soo veel landts alsse door-getogen waren: derhalven hy qualyck te moede zynde (want hadt meest zyn middelen in desen tocht verquist) ende vreesende dat het volck hem soude verlaten/ indien hy het ontrent de zee brocht; soo nam hy een ander kours/ en trock van Mavila dry dagh-reysen door goedt landt tot de provincie van Chioza, daer de Wilden gheen vrede en wilden hebben/ dan beletten hem de passagie van een rieviere/ die seer diep was/ ende hooghe oeveren hadde/ soo datse genootsaeckt waren twee groote ponten te maken/ daerse eyndelyck met groote moeyte mede over quamen; naer vier dagh-reysen van daer quamen sy te Chicoza, een wel gheleghen plaetse tusschen beken ende veel fruyt-boomen/ daer sy den winter voorts over meynden te blyven/ hebbende soo veel victualie by den anderen ghekreghen als sy konden. Twee maenden wierden sy hier van de Indianen met vrede ghelaten/ dan daer naer begonden de Wilden haer by nacht den alarm te gheven/ ende eyndelyck besprongen sy de Spaegniaerden/ ende schoten 't vyer in de huysen die met stroo gedeckt waren. De Spaegniaerden naer twee uren gevechts verjoegen de Wilden; doch verloren veertich man ende vyftich peerden/ de twintich daer van verbranden/ haer verckens verbranden uyt-ghenomen eenige die tusschen het stakelsel door geraeckten. Den Adelantado veranderde syn logement naer Chicacolla, een legue van daer/ om dat 't landt beter was voor de peerden/ en brochten de rest van de winter daer over met groot ongemack/ door dien se van kleeren qualyck voorsien waren/ ende de winter seer koudt was; ende boven dien wierdense daghelycks by de Indianen besprongen: bleven daer tot 't leste van Martio; vier leguen voort-ghetrocken hebbende/ wierden sy van haer voor-loopers ghewaerschout/ datter een fortresse lagh/ daer by de vier duysent Wilden in laghen; welck was ghenoemt Alibamo; den Adelantado nam 't selve in met ghewelt/ soo datter wel 2000 Wilden doodt bleven; ende weynigh Spaegniaerden. Het zout begonde haer hier te ontbreken/ soo dat eenighe de koortse kregen/ en die daer van storven stoncken op staende voet soo/ datmender niet by en dorst komen/ dan leerden van de Indianen seker kruydt branden/ ende met de asschen looghe maken/ diese ghebruyckten voor pekel. Hadden groote moeyte om de Indianen te verstaen. Van Alibamo scheydende quamen sy naer dry dagh-reysen naer 't noorden toe/ te Chisca, neffens een rieviere diese noemden el Grande, om dat het de grootste was die sy noch ghesien hadden/ over-vielen de plaetse onversiens/ soo datse veel volcks ghevanghen kreghen/ ende de reste salveerde hen in 't huys van de Cazique, welck lagh op een hooghte/ soo dat daer qualyck was aen te komen; doch maeckten naer eenighe onder-handelinghe peys met de Wilden/ die het legher van victualie voor-saghen. Trocken vier daghen langhs de rievier/ om passagie te vinden/ want sy was met hooghe berghen beset; De Cazique in wiens provincie sy waren/ boodt haer vrede aen/ om dattet nu in haren oest was; maecten twee groote ponten/ met de welcke sy passeerden/ onaenghesien dat de Indianen van d'ander zyde haer over-komste sochten te verhinderen. Naer datse de rievier over waren/ ende vier dagh-reysens hadden ghetrocken/ ontdeckten sy op seker hooghe berghen een vlecke van wel vier hondert huysen/ op den oever van een rieviere/ met groote velden Maiz, ende oock diversche fruyten: des Caziques naem was Casquin, ende hy onthaelde de Spaegniaerden wel;

soo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

soo dat sy daer ses daghen bleven / en trocken de rieviere op / vindende overbloedigh landt / ende wel bewoont. Van hier trock de Cazique met haer; hebbende by hem vÿf duysent Wilden; om dat de naest-legghende Cazique syn vyandt was / docht hy goet hem van dese occasie te dienen; naer datse dry daghen ghetrocken hadden passeerden sy een moerasch / ende dry daghen daer nae quamen sy in het ghesichte van Capahâ, welck ghefortificeert was met een grachte / wel thien vademen diep ende veertich breedt / daer het water in quam van de riever / ende omringhde de dry zÿden / de vierde was met een stercke palissade voorsien. De Cazique van Capahâ siende dat hy verrast was / salveerden hem met een canoa op een Eylandt legghende in de groote rieviere / het welcke hy ghefortificeert hadde: Die van Casquin sloeghen hier het volck voor de handt doodt / ende bedreven groote wreedtheydt eer den Adelantado aen quam; de welcke de Cazique van Capahâ vrede aen boodt / dan hy en wilde die niet aenveerden. Soo dat die van Casquin daer canoas brochten / ende de Spaegniaerden wonnen den in-ganck van het Eylandt / dan daer naer van die van Casquin verlaten zÿnde / (die uyt vreese met veertich canoen wegh liepen) maecten sy vrede met Capahâ; ende den Adelantado bevredichde de twee Caziquen mede / soo datse vrienden wierden met den anderen.

Het sevende Capittel.

Vervolgh van de selve reyse van Hernando de Soto, door de landen van FLORIDA.

T'Ghebreck van zout was groot in 't leger / ende alsoo eenighe Indianen voorgaven / dat veertich leguen van daer veel zouts was / ende oock goudt / sondt den Adelantado twee Spaegniaerden derwaerts met de Indianen; quamen weder den elfsten dagh / ende brochten soo veel zouts als ses man draghen konden / welck was als steen ofte cristal; ende fÿn koper / soo veel als een man draghen mocht; ende seyden dat het landt daerse door waren ghepasseert / onvruchtbaer ende qualÿck bewoont was. Den Adelantado keerden naer Casquin, om weder naer 't westen toe te trecken / want van Mavila hadt hy altÿdt noorden aen ghetrocken / om van de zee te zÿn. Van Casquin trockense vÿf dagh-reysen de rieviere af tot de provincie van Quiguate; den sevenden dagh scheydende uyt Quiguate, ende den vÿfden dagh daer aen / quamense te Colima, altÿdts de rieviere af / daerse wel wierden onthaelt / en vonden een ander rieviere / daerse zout maeckten / waerom sy die provincie noemden de la Sal. In vier dagen quamense te Tula door wildernissen; ende in een dorp gekomen zÿnde / hadden een harden strÿdt met de Indianen / daerse veel van dooden. Vonden daer ossen-huyden die wel bereydt waren / ende oock ander huyden / dan de Indianen en wilden nopt seggen waer sy die van daen hadden: bespronghen de Spaegniaerden onversiens by nachte / soo datse in grooten anghst waren / doch verstroyden de Indianen eyndelÿck / ende sloeghender veel van doodt. In twee daghen quam 't legher aen een ander provincie ghenoemt Vitangue; vonden de vlecke verlaten / ende de Indianen vielen haer continuelÿck moeyelÿck; door dien de winter hardt aen-quam / ende dese plaetse wel ghelegen ende beschut was / ende daer provisie was voor menschen en peerden / resolveerde den Adelantado hier te over-winteren; dit was in den jare 1541. De Indianen en wilde geen vrede hebben / dan schoten naer de Spaegniaerden met pÿlen / als sy op de konÿnen jacht ginghen / die daer seer veel ende goedt vallen. Het sneeuwde seer dien winter / ende evenwel door de abundantie van hout ende victualie en waren nopt beter gelogeert. De Cazique socht seer blÿtigh gelegentheyt om de Spaegniaerden te over-vallen / doch te vergeefs / door de vigilantie van den Adelantado. Hy dede een tocht in de provincie van Naguatex, ende brocht veel volcks ghevanghen. In April trock 't legher op van Vitangue, en in

seven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

seven daghen quamense aen het principale dorp van Naguatex, door vruchtbaer landt / sonder teghen-weer / ende bleven daer sesthien dagen met abundantie van vivres. Dewijl sy daer bleven / verliet Diego de Guzman het legher door liefde van een Indiaensche dochter van de Cazique, ende wilde niet weder-komen / wat den Adelantado hem oock beloofde. Naer datse vijf dagh-reysen vertrocken waren van Naguatex quamense in het landt van Guacané, daer woonde woest ende strijdtbaer volck / die geen vrede met de Spaegniaerden en begeerden / vonden in alle huysen cruysen van hout / welck daer waren gebleven sints dat Cabeca de Vaca daer was geweest. Hernando de Soto was seer begeerigh om een woon-plaetse te leggen / ende hem verdroot seer 't selve niet eer gedaen te hebben / alsoo hy nu meer als de helft van syn volck miste; en socht weder naer Rio grande, berou hebbende dat hy in Achusi gheen woon-plaetse ghelegen en hadde / considererende dat alle syn onkosten souden verloren zijn / indien hy quam te sterven / ende was daerom van meyninge aen Rio grande een stadt te bouwen / ende twee brigantins te maken / ende de rievier af in zee te seynden / om kondtschap te geven aen alle provincien / van de groote landen by hem ontdeckt. Treckende derhalven groote dagh-reysen / traverseerde hy seven groote provincien / sonder te vertoeven / van de welcke eenige seer vruchtbaer waren: ende quamen eyndelijck in de provincie van Anilco, ende 30 leguen daer door getogen hebbende / vonden een vlecke van 400 huysen / met een groote plaetse daer het palais van de Cazique lagh op een bergh by een rievier / die soo groot was als die van Sevilla: de Cazique retireerde hem over de rieviere / blijvende eenigh van 't volck in de macht van de Spaegniaerden / ende hoe wel sy de Cazique seer noodighden / en wilde niet weder komen. 't Leger de rieviere gepasseert hebbende sonder teghen-stant / trock door een wildernis van hooghe bergen / ende quam in de provincie van Guachacoya, ende de eerste plaetse daerse aen quamen / was de voor-naemste / op den oever van de groote rievier / gelegen op seker heuvelen; verrasten de plaetse / ende de Cazique vluchte over de rieviere / met hem nemende al wat hy konde. Hy hadde oorlogh met die van Anilco, ende verstaende / dat Anilco de Spaensche qualijck hadt bejeghent / socht met den Adelantado te handelen / ende quam by hem; ende beweeghde hem Anilco te bestrijden / leverde daer toe veel canoas / en trocken soo met veel Indianen naer Anilco, welck sy over-vielen / ende de Wilden van Guachacoya bedreven hier groote wreethehdt / sonder dat de Spaegniaerden 't selve konden beletten. Den Adelantado stelde hier ordre om de brigantins te maken / van meyninghe zijnde de rieviere te passeeren naer een ander provincie / ghenaemt Quigaultaugi, die seer vruchtbaer ende wel bewoont was / ende daer een vlecke was van vijf hondert huysen; hoe-wel de Cazique gheen peys en begeerde / maer de Spaegniaerden seer dreyghde / niet teghen-staende den Adelantado hem socht met alle bequame middelen te vriende te krijghen. Hernando de Soto wierdt hier sieck van een koortse / ende in syn plaetse ghestelt hebbende Luis de Moscoso de Alvarado, ende alle 't volck op 't hooghste gerecommandeert hebbende den vrede eñ eenigheyt onder den anderen / sterf oudt zijnde 42 jaren / ende wierdt in een kiste gesoncken in de rieviere / die wel negenthien vademen diep was / en een quart van een legue breet.

Het achtste Capittel.

Vervolgh van desen tocht door de landen van FLORIDA naer de doodt van Hernando de Soto, onder 't beleydt van Luis de Moscoso de Alvarado.

MEt de doot van den Adelantado veranderden de genegentheden van 't volck / ende siende haer onsterck teghen soo belliceusen natien / resolveerden 't lant te verlaten; ende trocken naer 't westen / wel 100 leguen met groote dagh-reysen door provincien die noch vruchtbaer / noch wel bewoont en waren. Quamen naer de

hondert

hondert leguen aen de provincie genaemt Auché; de Cazique ontfinckse wel/ende gafse een leydts-man/ diese door de woestijne soude ghelepden; naer datse acht dagen getrocken hadden/ vondense dat desen leydts-man haer mis-leyde; waer over sy hem voor de honden werpende/ bekende hy sulcks gedaen te hebben uyt last van syn Heere/ op datse daer moghten om-komen/ ende presenteerde haer binnen drie daghen weder op de rechte wegh te brengen/ doch lieten hem van de honden verslinden/ waerom sy haer daer naer seer confuys vonden: trocken voorts dry dagen naer 't westen/ etende de kruyden/ en vonden doen lant/in 't welck/hoewel het onvruchtbaer was/ nochtans volck woonde/ ende daer waren eenighe vivres/ ende onder ander ossen-vleesch/ ende huyden/ hoe-wel de Indianen de ossen eñ koeyen noyt en wilden thoonen; noemden dese provincie de los Vaqueros. Meer dan dertich leguen door dese provincie getrocken zijnde/ontdeckten sy naer 't westen groote bergen/ ende verstonden/ dat het onvruchtbaere ende onbewoonde landen waren/ derhalven keerden sy de slincker-handt om naer 't zuyden; wierden van de Wilden aen 't eynde van de provincie de los Vaqueros een weynigh beschadight. Twintich dagen trocken sy door noch andere provincien/ ende alsoo haer dochte/ datse te seer vervielen van Guachacoya, daerse weder sochten te keeren/ rechten sy haren wegh naer 't oosten/met voor-nemen allenskens noort-oost aen te gaen/ende quamen so de wegh te kruyssen/diese gegaen waren/hoe-wel sy die niet en kenden; 't was nu half Sept. eer sy aen dien pas quamen/ende hadden dry maenden besich geweest sints datse van Guachacoya scheyden; ende hoe-wel sy geen gevechten en hadden gehadt met de Indianen/soo wierden sy nochtans van de selve continuelijcken seer beschadicht/ ende veel storven van sieckten ende onghemack/want waren van kleederen armelijck versien/ ende hadden van alles groot ghebreck. Met dese armoede quamen sy den lesten Novemb. aen Rio Grande, hebbende in 't gaen ende komen getrocken dry hondert en vijftich leguen, ende verloren hondert man ende tachtentich peerden/sonder de Indianen tot haren dienste behoorende. Aen de rieviere vonden sy twee dorpen by den anderen van twee hondert huysen/ ende hoe-wel sy maer dry hondert en twintich te voet ende seventich te peerde waren/ wonnen dese plaetsen seer couragieuselijck/ alsoo de in-woonders die verlieten/ ende wegh liepen; vonden daer veel victualie/ en evenwel storven daer veel van 't voren geleden ongemack; sy fortificeerden haer in de eene plaetse: de provincie was genaemt Aminoya, ende was gelegen 16 leguen hooger op de rieviere als Guachacoya, daer sy naer toe wilden keeren. In 't leste van Ianuarius begonden sy 't hout te prepareren tot de brigantins; een ouden Indiaen waerschoude haer dat de rievier alle 14 jaren over-liep/ ende dat het nu dat jaer was; doch sy en geloofden hem niet. De Caziquen van Anilco, ende Guachacoya deden beyde alles wat sy konden om de Spaegniaerden te vriende te hebben/ insonderheyt die van Anilco, die haer versagh van mantels tegen de koude; welcke gemaeckt wierden van kruydt als malve/hebbende draeyen als vlas: daer sy oock haer wandt van maeckten. Aen de ander zijde van de rievier lagh een groote provincie/ diese noemden Quiqualtanqui, wiens Cazique secretelijck hem bereyde om de Spaegniaerden doodt te slaen/ ende verbont sich met andere syn na-bueren; daer toe oock versoeckende Anilco, die het selve aen Moscoso openbaerde: de Spaegniaerden dus besigh zijnde met haer barcken te maken/ ende de Indianen met heymelijcke preparatien tot den oorlogh/ begon de rievier te wassen den thienden Martij, soo datse den achthienden ter poorten in-quam van de plaetse daer de Spaegniaerden woonden/ ende het landt liep wel twintich leguen wijdt ende zijdts onder/ dat men daer met canoas over voer. Den lesten April begon het water te vallen/ dan soo verlanghsaem dat den twintichsten May men de weghen noch niet ghebruycken konde om 't slijcks wille: den lesten May was de rieviere weder ghekeert in haer plaetse; ende de Indianen begonden haer vorighe desseinghs weder te voorderen; waer van Luys de Moscoso door Anilco wierdt ver-

witticht / die hem syn landt ende volck presenteerde; dan sy en dorsten Anilco niet te veel vertrouwen. De Indianen die hen teghen de Spaegniaerden verbonden hadden / sonden haer Ambassadeurs om te bespieden: dan de Spaensche namen die ghevanghen / ende sloeghender dertich de handen af / waer door dese conspiratie cesseerde. De Wilden namen voor de Spaegniaerden in 't wegh varen met canoas te volgen / ende te bestrijden; de Spaegniaerden merckende dat haer behoudenisse daer in gelegen was / datse haer haest van hier maeckten / stelden haer seven schepen toe ten besten dat sy konden; dooden haer verckens / uyt-ghenomen achthien; ende gaven aen beyde de Caziquen elck een paer om voort te teelen; provideerden canoas om 33 peerden / die sy noch overigh hadden in te voeren; ende de Caziquen van Anilco ende Guachacoya bevredicht hebbende / embarqueerden sy in dese seven barcken tot dry hondert en vijftich Spaegniaerden / en in elcke by de dertich soo vrouwen als mannen van Indianen / die by haer wilden blijven: begonnen haere reyse op S[t] Pieters-dagh / met zeylen ende roepen: des anderen daeghs wierden sy gewaer een vlote van wel duysent canoas / die tegen haer quamen / ende eenighe soo groot datse aen elcke zijde vijf-en-twintich riemen hadden / ende vol volcks / die gheweldigh in 't aen-komen op de Spaegniaerden met pijlen schoten / soo datter veel ghequetst wierden / volghde soo de Spaegniaerden thien daghen langh. Daer naer hielden sy een weynigh op / en de Spaegniaerden setten 100 man met 8 peerden aen landt om vivres te halen aen een kleyn dorp / de Wilden verlieten dat plaetsken / soo dat de Spaegniaerden hier veel victualie vonden / ende veel Chamoisen, wit ende van alderhande couleuren / veel mantels / ende een lijste van fijne marters / al met kleyne peerlen ghegarniceert: doch de Indianen quamen weder soo subitelijck aen / dat sy haer moesten 't scheep begeven / ende de peerden aen landt laten / welcke by de Wilden ontzadelt ende doodt geschoten wierden. De vlote van de Wilden quam haer oock weder op 't lijf / ende ontweldighde haer een van haer canoas diese achter de barcken sleepten. Den 16 dagh van haer voyagie verloren sy door de temeriteyt van een Spaegniaert (die hem met vijf andere in syn canoa teghen de vlote van de Wilden woude stellen / ende alsoo de Generael eenighe sondt om hem op te halen / gingender veel meer als wel noodigh was) 48 man / die de Wilden omcingelden / ende haer canoas in de gront roepende / met riemen doot sloegen. Hier verlieten de Wilden de Spaegniaerden / hebbende nu naer gissinge wel 400 leguen gevolgt. De rieviere was hier soo breedt datse qualijck landt konden sien / ende in 't aen-sien wel 15 leguen, soo datse meynden by de zee te wesen; dan voeren noch tot den negenthienden / en quamen doen aen zee / ende een Eylandt daer volck op woonde / daerse voor-namen eenige dagen te rusten: maeckten haer gissingh dat sy dese rieviere wel 800 leguen af-ghekomen waren. Van daer namense haer kours naer Nova Hispania toe / west-waert aen / hebbende Florida op de rechterhandt. Den vijfthienden dagh vonden sy eenighe Eylandekens die vol zee-voghelen waren / ende daer aen een frisch strandt vol gheboomten / ende vonden hier seker betumen als peck / daer sy haer vercken met calefaten / saghen maer acht Indianen diese niet eens en vraeghden waer sy waren. Den dry-en-vijftichsten dagh naer datse van de rievier waren ghescheyden / verhief hem een stercke noorde-wint / dat de barcken van een verstroyden; de twee die van de windt in zee waren ghedreven / wierden landt ghewaer daer sy op aen-hielden / ende setten beyde de barcken op droogh / en gheraeckten op 't landt: sonden twee man noch des nachts om de andere vijf barcken te soecken; ende te landt-waert in treckende / vonden scherven van aerde schotels als in Spaegnien ghemaeckt worden / ende daer naer een Indiaen die spaensch verstondt / welcke haer versekerde datse waren in de provincie van Panuco: waer sy eyndelijck al te samen quamen / ende van daer te Mexico. De Capiteynen Diego Maldonado ende Gomes Arias, hadden met haer schepen dry diversche reysen op de kuste van Florida geweest om den Generael te gemoeten; ende dit jaer 1543,

voor

voor de vierde reyse / van 't begin van 't jaer tot in October: ende quamen doen in de haven van Vera Cruz, en verstonden de doodt van Hernando de Soto, ende 't ghene daer vorder ghepasseert was.

Wy hebben dese historie soo wat in 't langhe verhaelt / hoe-wel sommighe dingen soo wat blaeuw komen / als insonderheyt de groote menighte van peerlen / soo datte vreesen is / ghelijck dese beschrijvinghe van een Munnick komt / dat het al van Fra Marco de Niza syn streken moght wesen; een yeder kan het gelooven met discretie. De beschrijvinghe soude van meerder importantie wesen / in dien de hooghten ende andere gheleghentheden van de plaetsen wat beter waren aengheteeckent / nu isser qualijck recht bescheydt uyt te rapen.

Het neghende Capittel.

De ontdeckinghe van FLORIDA by de Françoysen voor-ghenomen, onder het beleyt van Iean Ribault.

IN de voor-gaende Capittelen hebben wy verhaelt het succes van den tocht van Hernando de Soto in de provincie van Florida, welck meest is ghevallen binnen de Golfo van Mexico. Desen tocht soo ongeluckelijck uyt-ghevallen zijnde / hebben de Spaegniaerden voor eenighe jaren dit quartier met vreden ghelaten. Die van Vranckrijck daer-en-teghen hebben de ooghe daer op ghestaghen / ende insonderheyt den Heere van Chastillon Admirael van Vranckrijck / goeder ghedachtenis / de welcke in den jare 1562, onder 't beleyt van de Capiteyn Iean Ribault derwaerts heeft gedestineert twee van des Koninghs schepen / seer wel voorsien van volck / (waer onder veel Edel-lieden waren) ammunitie eñ andere nootsaeckelijckheden. Dese zeylden uyt Vranckrijck in Februario, ende naer twee maenden zeylens sonder de ghewoonlijcke kours van de Spaegniaerden te houden / quamen sy aen de kuste van Florida, aen een kape welck sy noemden Cape François, op de hooghte van dertich graden by noorden de linie; welck gheen hoogh landt en is / door dien de kuste al vlack is / maer verheft hem door de hooge boomen die daer op zijn; loopende van hier langhs de kuste noordt-waert aen / ontdeckte hy een schoone ende groote rieviere / daer sy van het volck wel onthaelt wierden / ende de Fransche setten hier een pilaer op met de wapenen van Vranckrijck. Aen de andere zijde van de rieviere werden sy insghelijcks by de Indianen wel ontfanghen; vonden daer veel moerbesye-boomen roodt en wit / ende veel zijdt-wormen op de toppen. Noemden dese rieviere / Rieviere de May, om dat sy die op May-dagh ontdeckt hadden. Korts daer aen voorts zeylende / vonden sy een ander rieviere diese noemden Seine; ende noch voorts naer 't noorden zeylende / ghemoeten een ander rieviere diese noemden Somme; ende ses mijlen vorder een diese noemden Loire; ende noch vijf verbolghende diese noemden Charente, Garonne, Gironde, Belle, ende de vijfde Grande. Soo datse in de spatie van minder als sestich mijlen vonden neghen rievieren / ende veel andere vreemdicheden. Voeren al voort noordt-waert aen om de rieviere Iordan te soecken; ende naer dat sy soo wat storms hadden uyt-ghestaen / vonden sy een rieviere diese noemdem Belle a veoir; de pinassen die wat van de schepen verdwaelt waren geweest / quamen weder by haer / ende rapporteerden een rieviere ghevonden te hebben noch grooter ende schoonder als de voor-gaende / daerse naer toe hielen / ende anckerden in deselve op thien vadem waters / noemden dese rievire Port Royal, ghelegen op de hooghte van twee-en-dertich graden. 'Tlandt daer rondt-om is wonder playsant / vol van groote boomen / soo eycken als cedar-boomen / ende lentiscus onder aen de grondt / ghevende een seer goeden reuck van hen: in dese bosschagie waren menichte van calcoensche-haenen / ende hoenderen / patrijsen ende ander ghevogelte; ende veel wilde dieren: in de rieviere wierdt seer goede visch ghevanghen / ende insonderheyt een soorte diese noemden Sallicoques,

welcke soo groot zijn als kreeften. De rieviere is in de mondt van kape tot kape dry fransche mijlen breedt; ende is verdeylt in twee armen / waer van den eenen loopt naer 't westen / ende d'ander naer 't noorden / ende in't midden leght een Eylandt daer vreemde dieren op zijn; voeren dry mijlen binnen in de rieviere ende anckerden daer. Daer naer soo voer de Capiteyn ende eenigh volck met de pinassen noch vorder op / ende by de twaelf mijlen op gheseylt zijnde / vonden sy volck welck voor haer vluchten / ende lieten een jongen otter aen de spit liggen braden; waerom de plaetse genoemt wiert Cape Lucerne; vonden een ander arm van de rieviere die naer 't oosten liep / welck sy in voeren / ende vonden daer lieden / die eerst schouw van haer waren / dan quamen daer naer by haer ende gaben haer chamois-vellen / ende mandekens van palm-bladren gemaeckt / en een weynigh peerlen. Vonden noch een ander kleyn rieviere diese noemden Liborne, welck een fraey Eylandt maeckte / waerse mede een pilaer stelden met de wapenen van Vranckrijck / ende vonden noch een Eylandt welck sy noemden Isle de Cedars, om de schoone boomen die daer op stonden. Kregen op dese rieviere / met consent van de Koningh van dat quartier / twee Indianen om met te nemen/die eerst seer onwilligh waren/ maer bleven daer na geerne by de Fransche. Dese wisten wonder te segghen van een groot Heere die naer 't noorden woonde / die sy noemden Chiquola, ende een over groote stadt die daer was: ende sy ontliepen noch ten laesten met de boot. Capiteyn Ribault gaf hier aen het volck te verstaen / den dienst die de Koningh soude geschieden / indien eenige hier wilden blijven woonen; ende eenighe daer toe willigh zijnde / tot het ghetal van 26 / maeckte hy voor haer een kleyn fortjen van 16 roeden lanck ende 13 breeedt / op den noordt-arm van de rievier / ende liet dit volck daer onder 't commandement van Capiteyn Albert; sy noemden 't fort Charles Fort, ende de rieviere Chenonceau. Van dese Port Royal scheydende / zeylden sy naer 't noorden / ende naer vijfthien mijlen zeylens / vonden een rieviere die sy noemden Basse, om datse maer een half vadem waters en hadt in 't in-komen. Ende insghelijck en vonden sy niet over vijf oft ses vadem waters / wel ses mijlen van strandt; ende daer na maer dry vadem / welck haer dede om-sien / ende resolveren weder te keeren naer Vranckrijck / waer sy arriveerden sonder teghenspoet den 20 Iulij 1562.

Capiteyn Albert gebleven zijnde in Charles Fort, verkreegh door een Indiaen kennis van de provincien daer ontrent / ende van haren Koningh Audusta, welck hy ginck besoecken / als mede ander kleyn Koningrkens van Touppa, Maion, Hoya ende Stalame, van welcke alle hy wel onthaelt wiert; en de vrientschap tusschen Audusta ende de Fransche was seer groot. Interim begonde haer de victualie te ontbreken/ende de naest gelegen Indianen hadden weynigh te sparen/ want moesten selfs haer nauw behelpen met wortelen/ ende andere dierghelijcke dinghen. Derhalven soo gaven de Wilden aen de Francoysen te kennen dat de Koningh Covexis, ende syn broeder Ovade, die naer het zuyden toe woonden/ groote abundantie van victualie hadden. Waer op de Fransche resolveerden derwaert te zeylen/ ende naer eenighe tijdt zeylens quamen aen het landt van Ovade, welck is gheleghen aen de rieviere Belle. Sy wierden van Ovade wel onthaelt/vonden syn huys wel behangen met tapijt van veeren die geverwet waren: kregen haer pinasse vol van Maiz ende boontjens / ende keerden soo weder naer haer fort/welck was van daer by de vijf-en-twintich mijlen. Dan hier naer over-viel haer door onachtsaemheyt den brandt/waer door haer huys gantsch verbrande / soo datse niet en konden salveren als een weynigh victualie: de Wilden timmerden haer in een dagh weder een ander huys; ende alsoo haer victualie kort uyt quam / voeren sy weder naer Ovade, die haer weder provideerde van Maiz ende boonen / ende beneffens dat gaf noch eenighe schoone peerlen / twee fijne steenen van cristal / ende seecker minerael van silver / welck hy seyde dat wel thien dagh-reysen van daer ghevonden wierdt aen seecker ghebergte. Dese weder gheko-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghekomen zijnde te Charles Fort, quam daer een mutinatie onder 't volck door de
hardicheydt van de Capiteyn/soo datse hem doodt-sloeghen/ende kosen een ander
Capiteyn met naeme Nicolas Barre, die hem seer wel queet in syn charge: dan also
haer gheen secours toe en quam uyt Vranckrijck/ soo maeckten sy een schipken om
daer mede naer Vranckrijck te keeren; dan begonnen haer reyse met soo luttel pro-
visie/ datse door kalmte verhindert wesende/ eyndelijck daer toe quamen datse een
van haer eyghen volck by lotinghe aten/ ende naer groote ellende quamen noch
eyndelijcken in Vranckrijck te lande.

Het thiende Capittel.

De tweede voyagie van de Françoysen naer FLORIDA onder het beleyt van de Capiteyn Laudoniere.

CApiteyn Ribault weder-gekomen zijnde te Diepe, vondt de in-landtsche oor-
logen ontsteken in Vranckrijck/ welcke oorsaeck waren dat het volck in Flo-
rida ghelaten/ niet in tijdts ghesecoureert en werdt; de peys ghemaeckt zijnde be-
gonde men weder op haer te dencken/ende door toe-doen van den Admirael voor-
schreven/ wierden drij schepen/ een van 120, een van 100, ende een van 60 tonnen
derwaerts gesonden/onder 't beleyt van Capiteyn Laudoniere, welck den 22 April
des jaers 1564 't zeyl gingh/ende quamen den 5 Mey aen 't Eylant van Teneriffe,
daerse water in namen/ ende voeren in 15 daghen van daer tot aen 't Eylandt van
Mattinino, ende daer na aen Dominica; de Wilden quamen aen boordt met Ca-
noas, ende brochten haer excellente vruchten/ insonderheyt Ananas. Ginghen hier
aen landt by een hooghe rotse/ daer een versch rievierken uyt liep; ende door dien 't
volck ondiscretelijck liep in de hoven van de Wilden/ ende haer vruchten pluckte/
soo stonden de Wilden teghen haer op/ en sloeghen een doodt/ ende verjoeghen de
reste. Zeylden van hier deur de ander Eylanden by de Spaegniaerden ghecon-
questeert/ als St Christophoro, Santos, Montserrate, la Redonda, Anguilla ende
Anegada, ende quamen den 22 Iun, en landen in Florida aen een kleyn rieviere
gheleghen op dertich graden by noorden de linie (soo de voyagie seght) ende thien
mijlen boven Cape Françoys; diepten de rieviere/ en vonden die seer ondiep: spra-
ken met het volck van de lande/ welck haer seer vriendelijck onthaelde/ noemden
dese rieviere de Dolphins. Twee daghen daer naer quamen sy in de rieviere de
May; de Paracoussy (dat is de overste van de Indianen) quam met groote blij-
schap tot haer/ met twee lustighe jonge-lieden syne soons/ ende veel ander volcx;
thoonden haer de pilaer by Ribault op-ghericht/ diese met laurieren ghekroont
hadden: de Paracoussy syn naem was Saturiova, ende syn outste soons naem
Athore; welck aen Laudoniere gaf een wegghe van silver. Voeren de rieviere op
om die te ontdecken/ de Wilde continuelijck roepende Ami, Ami. Quamen by een
ander Paracoussy die seer oudt was/ ende by gissingh wel twee hondert ende vijf-
tich jaren/ daer veel kinderen van waren komen wel tot de vijfde generatie. Von-
den hier een seer playsanten bergh/ al vol cedars/ palm ende laurier-boomen;
veel wijngaerden; ende heeft een open-ghesicht op de zee. Weder-keerende by
Saturiova, verstonden van hem dat het silver quam uyt het landt van Thi-
mogoa, de rieviere verre op-waerts/ welckes volck syn vyanden waren/ soo
dat de Francoysen hem beloofden te helpen met alle haer macht desen Thimo-
goa bespringhen. Voeren van hier vier mijlen naer de rieviere Seine, ende ses
mijlen voorder tot de rieviere Somme, daerse wel van de Paracoussy wierden
onthaelt/ welck syn vrouw by hem hadde/ ende vijf dochters/ al seer fraeye vrou-
wen. De vrouwe gaf aen Laudoniere seecker silveren bollekens. Dan gheresol-
veert hebbende haer neder te slaen ontrent Rieviere de May, om dat daer abun-
dantie van victualie was/ende so goeden apparentie om hier naer silver ende gout
te vinden/ keerden sy weder/ ende quamen daer den 29 Iun. Maeckten hier de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

rieviere opwaerts een fort/ welck sy noemden Caroline, de forme van een trianghel/ de west-zÿde naer 't landt toe was ghemaeckt van snoode-aerde/ neghen voeten hoogh/ naer de rievier toe was 't met palissaden van plancken/ aen de zuydzÿde was 't op gemaeckt met mutsaerdt ende sandt. Men magh hier gheen hooghe huysen maken/ door dien 't landt soo veel storm-winden onder-worpen is. Den oven maecktense buyten 't fort/ om het dangier van brandt te mÿden. Daer naer sondt Laudoniere syn Lieutenant Ottigni de rieviere op/ om te soecken desen Thimogoa, daer hem Saturiova soo veel van gheseght hadde; naer twintich mÿlen weeghs/ vonden sy eenige van dese Thimogoas, daerse in onder-handelingh met quamen: welck gevraecht zÿnde naer silver en gout/ zeyden nu geen te hebben/ dan datse wel yemant van 't volck wilden leyden daer het te vinden was; daer ginc een soldaet met haer/ dan alsoo hy wat langher vertoefde/ voer Ottigni noch thien mÿlen hoogher/ en vondt daer syn man/ die weynigh gouts hadde/ ende seyde datse hem noch dry dagh-reysen voorder hadden willen brenghen/ by een Koningh genaemt Mayrra die rÿck van gout en silver was/ lieten daer desen Fransman/ ende voeren te rugghe naer het fort. Vÿfthien daghen daer naer soo sondt Laudoniere Capiteyn Vasseur, ende andere weder te landt-waert in/ om den Fransman te halen die daer ghelaten was; ende naer twee daghen zeylens/ soo vonden sy eenighe Indianen die haer seyden/ dat den Fransman was in het huys van Mollova, (die Vassael was van den grooten Koningh Olata ova Vtina) ghelÿck sy dan hem daer vonden/ ende van Mollova wel onthaeldt wierden: desen Fransman hadt wel vÿf of ses-pondt silvers ghemanghelt van de Wilde: Mollova verhaelde dat Olata wel veertich Koninghen onder hem hadde/ van welcke hy eenighe noemde/ te weten/ Cadecha, Chilili, Eclanou, Enacappe, Calany, Anachataqua, Omittaqua, Aequeia ende Moquoso: ende onder de vyanden van Olata noemde hy Saturiova, die ontrent de rieviere May syn ghebiedt hadt/ ende wel dertich Paracoussy onder hem/ hy noemde noch Potanou als vyandt van Olata, allsmede Onatheaqua ende Houstaqua, van welcke Onatheaqua dicht by 't groot ghebergth woonde; ende dat de Vassalen van Olata veel gouts en silvers hadden. Naer 't fort keerende/ warense by een ander Paracossy ghenaemt Mollona, daerse wel onthaelt wierden/ ende quamen soo weder aen het fort. De schepen vertrocken weder naer Vranckrÿck; den acht-en-twintichsten Iulij. Laudoniere daer te lande blÿvende wiert van Saturiova versocht/ dat hy volghens syn belofte hem soude assisteren/ tegen syn vyanden de Thimagoas; dan Laudoniere excuseerde hem/ soo dat Saturiova alleen met syn Wilden trock/ ende versloegh veel van de vyanden/ ende broght eenige gevangenen 't huys. Laudoniere eyschste twee van de ghevanghens/ dan wierden hem ghewëyghert; waer op hy met twintich soldaten trock in 't huys van Saturiova, ende dede de ghevanghens in spÿt van Saturiova voor hem brenghen/ ende nam die mede naer syn fort. De Paracoussy hier door grootelÿcks gheoffenseert zÿnde/ socht alle middel om hem te revengeren/ hoe-wel hy dissimuleerde/ ende door-gaens presenten sondt aen de Francoysen; Laudoniere liet hem weten dat hy vast syn best dede/ om hem met die van Thimagoa te bevredighen/ op dat hy daer door beter middel moght hebben om syn voorder gheleghen vyanden te bestrÿden: sondt de ghevanghenen met Mr de Arlac ende eenighe van syn volck aen Olata ova Vtina. Arlac schepde van het fort den thienden van September, ende voer de rievier soo verre op/ dat hy quam aen een plaetse ghenaemt Maiarqua ontrent de tachtich mÿlen van haer fort/ daerse wel ghetracteert wierden/ en by Vtina ghebracht: die Arlac bewillighde hem te assisteren in de oorloghe teghen Potanou, wiens plaetse sy over-vielen/ vele doodt sloeghen ende eenighe gebangen kregen: ende Arlac quam daer naer thuys/ ende broght eenigh silver/ weynigh gouts/ ende andere dinghen mede/ die Vtina voor presenten sondt aen Laudoniere. Daer naer soo complotteerde een met namen Genre teghens Laudoniere, doch

wierdt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

wierdt ontdeckt. Daer arriveerde den 4 Sept. een schip uyt Vranckrijck; ende ver-
trock weder met eenigh volck / dat Laudoniere niet en dorst betrouwen. De
boots-lieden die hy hadde selfs uyt Vrancrijck gebracht/ende eenige die 't leste schip
daer hadde gelaten/ stalen hem syn eene barcke; ende de timmer-lieden die dit leste
schip daer mede hadt ghelaten / syn ander barcke; ende liet den boot drijven / soo
dat hy hem vondt sonder barck oft boot; dit volck ginck hier met rooven ontrent
Cuba, ende quamen eyndelijck in de Havana. Laudoniere liet weder twee nieu-
we barcken maken / van vijf-en-dertich voet lanck op de kiel: dan dese wierden
hem by open ghewelt ende seditie af-handigh ghemaeckt by syn eyghen volck/die
daer mede op den roof trocken den achtsten December, ende d'een gheraeckte tot
in Iamaica, dan wierdt door de industrie van eenighe weder ghebracht op de kuste
van Florida, ende soo naer 't fort / daer de principaelste mutins ghestraft werden/
ander tot een exempel. Dewijl dit volck wegh was / hiel hem Laudoniere besich
met 't fort wel te voor-sien / ende een ander barcke te maken / die in achthien da-
ghen ghereet viel. Daer naer soo kreegh hy nieuws van twee Wilden / ghesonden
by de Koningh van Marracou, die by de veertich mijlen van 't fort woonde naer
't zuyden / dat daer twee ghebaerde waren / een by de Koningh van Onathaqua,
ende d'ander by de Koningh van Mathiaca, welck hy by hem maecte te krijgen/
waren twee Spaegniaerden/die vijfthien jaren geleden nessens andere gesalveert
waren / uyt dry schepen die op de Martyres bleven tegen over Calos, verhaelden
wonder van de macht van den Koningh van Calos, die de goederen van dese
schepen meest gheberght hadde. De plaetse van Calos is gheleghen op een rievier
door by de Cape van Florida, veertich oft vijftich mijlen naer 't zuydt-westen toe /
ende Onathaqua is aen dese zijde de Cape naer 't noorden / in een plaetse die in de
kaerten werdt ghenoemt Cannaveral, op de hooghte van acht-en-twintich gra-
den: dese plaetsen ligghen van den anderen vier oft vijf dagh-reysen: in 't midden
is een Eylandt ligghende in een lack versch waters / ghenaemt Sarrope, by de vijf
mijlen groot / abundant van fruyten / insonderheyt Dayen. Laudoniere sondt
oock syn barcke naer 't noorden toe/tot de Koningh Audusta daer 't volck in 't iaer
1562 gewoont hadt/ende Audusta sondt hem de barcke te rugh/vol Maiz en boon-
tjens ende eenige huyden / versoeckende dat hy in syn quartier soude komen woo-
nen. Hy sondt insgelijck tot de weduwe van Hiocaia, die twaelf mijlen van 't fort
noord-waert woonde/wiens land wel het abundantste ende playsantste was van
al dat quartier / ende kreegh daer oock syn barcken vol Maiz. Daer naer sondt
hy de barcken de rieviere op / die soo ver op voeren dat sy waren dertich mijlen
boven Mathiaqua, daer een lack was soo groot dat-men geen landt aen d'ander
zijde en sagh: in 't weder-keeren waren sy aen het Eylandt Edelano; midden in
de rieviere ontrent dry mijlen lanck is de playsantste plaetse van de werelt. Van
daer quamen sy naer Eneguape, daer aen te Chilily, van daer te Patica, ende ten
lesten te Coya, van daer ginghen sy te lande Vtina besoecken / ende daer bleven
eenighe op syn versoeck by hem. Dese verhaelden ghewreest te zijn in het landt
van de Koningh Hostaqua die seer machtigh was / ende naest gheleghen aen de
berghen van Apalatci, aen welcker voet een stroom uyt-komt/ daer de Wilde sil-
vere ende kopere greyntjens vinden / soo dat-men meynt dat in 't ghebergte seer
rijcke mijnen moeten wesen: alsoo desen bergh maer vijf oft ses dagen meer naer 't
noordt-westen was ghelegen/soo meynde Laudoniere, syn wooningh wat meer
naer 't noorden te nemen/ soo haest daer meer volcks quam uyt Vrancrijck. Inte-
rim vervielen sy in groot ghebreck van victualie / welck haer by bleef van 't begin
van May tot half Iunius. Soo datse resolveerden twee schepen veerdich te maken
om naer Vrancrijck te keeren. De meeste sorghe was om victualie te bekomen/
waer op sy resolveerden haer te versekeren van de persoon van Vtina, ghelijck sy
dan deden / dan voeren daerom niet te beter / dan wierden van de subjecten van
Vtina hardt bestreden / bequamen eyndelijck suffisante provisie van Maiz, met
hier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hier ende daer te seynden/ende insonderheyt in de rieviere by de Wilden genaemt Iracana, ende by de Françoysen Somme; soo datse de huysen buyten het fort begonnen af te breken/ als mede de palissade aen de water-zyde: dus doende zynde/ ontdeckten sy vier zeylen den 3 Augusti 1565, welck waren Engelsche onder 't beleyt van Iohn Hawkins; van welcke Laudoniere een schip kocht ende voorts veel victualie/ ende ander noodighe dinghen bequam/ende maeckte hem soo ghereet om naer Vranckrijck te keeren.

Het elfde Capittel.

De derde voyagie van de Françoysen naer FLORIDA, onder 't beleyt van Capiteyn Iean Ribauld.

ALsoo door diversche quaet-willige die met de schepen voor desen naer Vranckrijck waren ghekeert/ veel klachten over Laudoniere waren gedaen/ so wierdt Capiteyn Iean Ribauld naer Florida ghesonden / om daer in syn plaetse te commanderen/ ende hem naer huys te seynden. Dese arriveerde daer den 28 Augusti des jaers 1565, effen als Laudoniere veerdich was om naer Vranckrijck te keeren. De Koninghen Homoloa, Seravatri, Alcmacani, Malica ende Casti, quamen Ribauld besoecken/ende brochten hem diversche schenckagien; ende presenteerden hem te brengen aen de bergen van Apalatcij, daer sy seyden een root metael wierde gevonden welck sy noemen Sieroa Pira, ende wierdt by Assay bevonden fyn gout te wesen. Daer-en-tusschen quamen de dry kleynste schepen die Ribauld hadt mede ghebrocht/ de rieviere op; ende ses groote spaensche schepen quamen aen de monde van de rieviere/ende setten 't neffens de vier groote schepen van Ribauld, haer alle vrientschap toe-segghende/ willen alle de Fransche Capiteynen te noemen: de vier Fransche schepen haer te swack vindende teghen de Spaensche / maeckten zeyl/ ende kapten haer kabels af/ ende de Spaegniaerden haer naer/ op haer schietende met haer grof gheschut/ dan siende dat de Fransche haer te kloeck waren in 't zeylen/ keerden weder naer de kuste / ende setten het in de rieviere / by de Wilden ghenoemt Seloy, ende by de Fransche de Dolphins, acht oft neghen mijlen van 't fort Caroline; ende dry van de fransche schepen naer datse ghelet hadden op het doen van de Spaegniaerden / keerden weder op de rieviere May, rapporteerende dat dry van de spaensche schepen in de rieviere de Dolphins haer volck ende munitie hadden ghelandt/ ende dat d'ander dry buyten op de reede laghen; verstonden voorder by de Koningh Emola, dat de Spaegniaerden haer sterckten ende trencheen op-wierpen. Waer op dan Ribauld niet tegen-staende de contradictien van Laudoniere, ende veel andere/ resolveerden de Spaegniaerden met al syn schepen ende gantsche macht te gaen bespringhen; te meer om dat onder den brief van den Admirael van Vranckrijck post datum stondt ghescheven: Capiteyn Iean Ribauld, soo ick desen soude sluyten / ontfangh ick seecker advijs dat Don Pedro de Melendes vertreckt uyt Spaegnien naer de kuste van Nova Francia; siet toe dat hy u geen voordeel af en siet. Ribauld dan nam al 't volck met hem/ selfs 't beste volck van Laudoniere: ende schepde van de rieviere den thienden September; den selfden dach rees daer sulcken tempeest op/ dat de Wilde seyden noyt sulcks ghesien te hebben. Laudoniere vreesende voor ongheluck begon 't fort weder te fortificeren ten besten hy konde: hem en waren by Ribauld niet ghelaten/ dan vijf-en-tachtich zielen / soo mans / vrouwen ende jonghers/ ende daer onder seer weynich weerbaer: Niet-te-min soo was hy soo wel op syn hoede als hy ymmers konde: tot den nacht tusschen den negenthien en twintichsten Septemb. wanneer een la Vigne de wacht hebbende/ also het den gantschen nacht geregent hadde/ hem retireerde naer syn logement / sonder de centinelle te besetten (niet vreesende dat de Spaegniaerden komen souden in sulcken weder:) maer een van 't volck ende den trompetter yets te doen hebbende buyten 't fort / wierden een troepe van Spaegniaer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Spaegniaerden ghewaer / die van een bergh af quamen / ende gaven 't alarm aen die van 't fort / welck subÿtelÿck by de Spaegniaerden wierdt over-vallen ende in-ghenomen. Laudoniere ende eenighe meer salveerden haer in de bosschen / ende met 't uyterste dangier gheraeckten sy aen de schepen die voor de rieviere laghen / daer salveerden haer ontrent twintich / welcke met de schepen weder keerden in Vranckrÿck. Wat Iean Ribauld belanght / die verloor syn schepen op de kuste / ende selfs met een deel volck ontkomen zijnde aen landt / wierdt van de Spaegniaerden ghevanghen / ende seer deerlijcken met syn volck omghebracht.

Het twaelfde Capittel.

De vierde voyagie van de Françoysen naer FLORIDA onder het beleyt van Dominico Gourgues.

IN den jare 1567 nam de Capiteyn Gourgues een mannelÿcke resolutie om syn natie te revengeren teghens de Spaegniaerden; maeckte dry schepen uyt / ende hondert en vÿftich Soldaten / neffens tachtentich Bootsghesellen / onder de Capiteyn Cazenove syn Lieutenant / ende François Bourdelois syn Schipper; zeylden uyt Vranckrÿck den 22 Augusti, ende naer dat hy aen de Cabo St Anton in Cuba was gheweest / quam in korten tijdt op de kuste van Florida; waer de Spaensche meynende dat hy een van den haren was / hem met eenighe eer-scheuten van grof gheschudt wel-komden / ende hy haer reciproquelijck om beter te abuseren; voer voorts tot een plaetse vÿfthien mÿlen van 't fort in de mondt van de rieviere / by de Indianen ghenoemt Tacadocouru, ende by de Francoysen Seyne. Sondt syn trompetter aen landt / die daer te voren gheweest was met Laudoniere, welck syn bootschap soo wel dede / dat hy van Saturiova eenige verversching brocht / ende beloofte van alle vrientschap ende hulpe. De Wilden trocken al danssende naer huys / beloovende s'ander-daeghs weder by een te komen / om een verbondt met de Francoysen te maken: ghelÿckse s'ander-daeghs niet en faelgeerden te komen / de grootste Paracoussi Saturiova ende Tacadocouru, Halmacanir, Athore, Herpaha, Helmacapé, Helicopile, Mollova, ende meer andere / met haer ghewoonlÿcke wapenen: welck sy reciproquelÿck af-leyden / om met meerder assurantie met den anderen te handelen. Saturiova ghemoetende Capiteyn Gourges, dede hem sitten aen syn rechter-handt / ende nam het woort hem af / ende begon hem te verhalen de ongheloofflelÿcke onghelÿcken ende outragien die alle de Wilden daghelÿcks leden van de Spaegniaerden / ende de lust diese hadden om haer te revengeren als men haer maer en wilde helpen; waer op Gourges syn woordt ghevende / ende een alliantie ghemaeckt zijnde / gaf haer diversche presenten / ende ontfingh weder van haer beloofte / datse alles secreet souden houden / ende op de selve plaetse veel volcks brenghen ghewapent naer haere wÿse. Daer-en-tusschen examineerde Gourgues eenen Pierre du Bré, welck een jonghen zÿnde / uyt de handen van de Spaegniaerden ontkomen was / doense 't fort van de Francoysen veroverden / ende alles vermoorden / ende sints by Saturiova was op-ghebracht / ende volghens het advÿs van desen / sondt Capiteyn Gourgues eenighe van syn volck om de forten van de Spaegniaerden te bespien / onder het ghgeleyt van Olotacara de cousÿn van Saturiova. Den aen-slach nu gearresteert zÿnde / ende de rendevous by de Wilde besteecken aen d'ander zÿde van de rieviere Salinacani (die de Fransche noemen Somme, doch de voyagie van Laudoniere noemt Somme in 't Indiaens Iracana,) droncken sy alle met groote solemniteyt der Wilden dranck / ghenaemt Cassine, die ghemaeckt wordt van 't sap van seeckere kruyden / welck dese Wilden ghewoon zÿn te drincken als sy gaen op eenighe dangereuse reyse ofte aen-slach. Sy vonden eenighe swaricheden ende verhinderinghen by de wegh door den reghen die daer ghevallen was:

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende verstonden dat de Spaegniaerden vier hondert man sterck waren / in drye Forten op de rieviere May: (want benessens 't fort Caroline haddenser noch twee ghemaeckt op de mondt van de rieviere aen beyde zijden / daer hondert en twintich man in lagh met gheschudt ende noodighe ammunitie.) Gourgues naer by ghekomen zijnde was gheresolveert 't fort te bespringhen in 't breecken van den dach / dan konde niet in tijdts komen door de quade weghen: de Paracoussi Helycopile siende dat hy ongherust was / beloofde hem door een beter / hoe-wel langher wegh te brenghen / door 't bosch / (ghelijck hy dede / tot in 't ghesicht van 't fort / daer hy speurde een quartier dat noch niet op-ghemaeckt en was: sondeerden de kleyne rieviere die daer ontrent loopt / en trocken daer door in April 1568, ende surpreneerden 't fort in sulcker voeghen / dat sy stracks meester daer van wierden / ende van sestich Spaegniaerden die daer in laghen en namen syder maer vijfthien ghevanghen / om met die te doen ghelijck de Spaegniaerden met de Francoysen hadden ghedaen. Dit ghedaen zijnde vielen sy met ghelijcke couragie op tweede fort; Gourgues passeerde tachtentich musquettiers met de barcke die wel a propos ghekomen was; ende de Indianen swommen meest over; soo datse dit tweede fort oock in korten tijdt meester wierden; ende transporteerden alles wat haer dienstigh was / van 't tweede fort naer het eerste toe. Nu resteerde noch het grootste fort / dat ontrent een mijle weeghs van daer lagh / al-waer hy verstondt dat drye hondert Spaegniaerden in laghen / onder eenen kloecken Gouverneur die het wel soude upt-houden ende secours verwachten. Gourgues upt een Sargeant die hy ghevanghen hadde / verstaen hebbende al de gheleghentheydt van het fort; ende upt een spie die in de ghedaente van een Wilde upt-ghesonden was / vernomen hebbende dat de Spaegniaerden meynden dat daer wel over de twee duysent Francoysen waren / vondt goet om syn victorie te vervolghen terwijl de Spaegniaerden noch verbaest waren / en liet acht goede ladders daer toe ghereet maecken: soo haest als de Francoysen quamen in 't ghesichte van 't fort / schooten de Spaensche gheweldich met haer canon / soo dat de Fransche haer in het bosch mosten begheven / ghedenckende eerst des morghens daer aen 't fort by escalade aen te grijpen: maer de Gouverneur van 't fort sondt sestich van syn volck upt / om 't ghetal van de Fransche te besichtighen / de welcke (alsoo haer by Cazenove de wegh af-ghesneden was / soo datse niet wederom naer 't fort en konden komen) alle doodt bleven. Waer door die van 't fort soo verschrickten datse alle de vlucht namen in het bosch daer ontrent gheleghen / al-waerder veele van de Wilden doodt-ghesmeten ende om-ghebracht wierden. Het fort soo verovert zijnde / vonden sy daer in fraey gheschudt / ende veel ammunitie ende wapenen; welcke Gourgues al dede laden in syn barcke: hy dede de ghevanghene Spaegniaerden op-hanghen / aen de selve boomen daer sy de Francoysen aen ghehanghen hadden: ende ghelijck als Don Pedro Melendez een gheschrift boven de Francoysen hadde doen hanghen; Ick en doe dit niet als aen Françoysen, maer als aen Lutheranen: soo dede Gourgues boven de Spaegniaerden stellen; Ick en doe dit niet als tot Spaegniaerden, maer als tot verraders, dieven ende moordenaers. Vindende hem al te swack van volck om de forten inne te houden / dede hy die gantsch demolieren / ende trock doen weder naer syn schepen / ende af-schept ghenomen hebbende van de Wilden / keerden hy weder naer Vranckrijck: al-waer hy in stede van recompense voor sulcken mannelijcke daedt / in groot perijckel liep van syn leven te verliesen / door de vrede die Vranckrijck doen met Spaegnien ghemaeckt hadde. Sints die tijdt hebben de Francoysen naer dit quartier weynigh ghetaelt / soo dat de Spaegniaerden heur daer weder op nieuws hebben ghefortificeert ende versterckt.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het derthiende Capittel.

De limiten ende gheleghentheyt van FLORIDA, ghelijck als Herrera die beschrijft.

DE Provincie ende 't Gouvernement van la Florida, welck is een aenhanghsel van de Audientia van Hispaniola, volghens de limiten die by den Koningh van Spaegnien geoctroyeert waren aen Don Pedro Melendez, begrijpt in sich alle 't landt welck zijn beginsel neemt van Rio de las Palmas, (confineerende met 't Gouvernement van Panuco in Nova Hispania, ende belangende tot de Audientia van Mexico,) welcke is gelegen by den Tropicus van Cancer, op de hooghte van 22 graden by noorden de linie Equinoctiael / ende eyndight aen 't punt van Baccalaos, welck gelegen is op de hooghte van acht-en-veertich graden ende een half by noorden de linie; in welcke limiten begrepen zijn / duysent twee hondert ende acht-en-vijftich leguen langhs de kuste / ende van daer tot op de hooghte van drie-en-seventich graden by noorden den Equinoctiael / langhs de kuste ende te landt-waert in / alles wes daer noch soude mogen ontdeckt worden. Van welcke alles langhs de kuste by de Spaegniaerden ontdeckt zijn / de landen van Rio de Palmas af / tot aen Punta de Santa Helena inclusys / ende de rievier Iordan, welck zijn by de ses hondert spaensche mijlen. Is vast landt / in een goet climaet / vruchtbaer ende in vele deelen wel bewoont / ghelijck 't selve bevonden werdt by de ghene die daer door-ghetogen hebben met Don Hernando de Soto, in den jare 1536 ende eenighe naer-volghende jaren; ghelijck als wy hier voren particulierlijcken hebben verhaelt; ende een Spaegniaert met namen Iuan Pardo, gheboren van Cuenca in Spaegnien / reysde te lande van la Florida af / tot in Nova Hispania in minder als in twee jaren. Dit landt is van alle de landen ende provincien van West-Indien naest ghelegen aen Europa; ende is van gelijcken ontdeckt van de Bahia de San Iusepe af / tot aen Terra Nova: wesende dese baye van San Iusepe, ghelegen van Panuco tachtentich spaensche mijlen. Dan particulierlijck ende eyghentlijck ghenomen / is la Florida, dat punt oft die streeck landts / welck in zee streckt noorden ende zuyden / met het Eylandt van Cuba, wesende in de lenghte by de hondert mijlen noort ende zuyden / ende in de breedte oost ende west vijf-en-twintich mijlen / ende op syn breedtste dertich spaensche mijlen. Dit landt (als wy voren hebben verhaelt) wierdt eerst ontdeckt by Iuan Ponce de Leon, in den jare vijfthien hondert ende twaelf / welcke het de naem gaf van la Florida, om de redenen vooren verhaelt: de selve keerde daer wederom in den jare vijfthien hondert ende een-en-twintich / en quam te rugge in 't Eylandt Cuba, alwaer hy storf van een quetsuere; hebbende voor-gegeven dat hy socht die fonteyne ofte rieviere / die naer het uyt-geven van de Indianen / de oude-lieden jongh maeckte / met hem selven in 't water van die fonteyne ofte rieviere te wasschen ende baden. Dese provincie van la Florida eyghentlijck soo ghenoemt / is van tempre ghelijck Castilla in Spaegnien / ende men heeft daer ghelijcke vruchten ghevonden / ende de grondt is bequaem gheacht tot het voeden van vee / ende tot tarwe te saeyen: Daer en valt gheen gout / en ten schijnt oock niet dat de in-ghebooren dit metael kenden / nochte oock het silver / want men heeft bevonden dat daer kassen van silver in barren / ende oock ghemunt silver op de kuste is blijven legghen / van de spaensche schepen die daer schip-breeck hebben gheleden / sonder dat de Indianen daer eenigh werck van maeckten; als nader-handt / soo het schijnt / de weerde daer van gheleert ende verstaen hebbende by de Christenen; hoe-wel Hernando de Soto binnen in het landt in de rieviere die hy noemde Rio Grande, ghevonden schijnt te hebben uyter-maten groote menichte van peerlen; als wy hier vooren in het langhe hebben verhaelt / volghende het relaes / dat Herrera in syn historien heeft in-ghevoeght; soo en vindtmen daer nu gheene.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het veerthiende Capittel.

De natuere van 't landt; de gheſtalte ende manieren van 't volck van FLORIDA, ghelijck die by Laudoniere beſchreven worden.

CApiteyn René Laudoniere die dit landt ten beſten bekendt was / beſchrÿft ons de qualiteyten van dit landt aldus.

De Cape van dit landt is ghelÿck een lanck hooft landts / ſtreckende recht in de zee een hondert mÿlen / ende loopt directelÿck naer het zuyden; het heeft recht over hem vÿf-en-twintich mÿlen verſcheyden / het Eylandt van Cuba, naer het ooſten toe de Eylanden van Bahama ende de Lucaios, ende naer het weſten de Baye van Mexico. 'Tlandt is vlack en verdeylt door veele rievieren / ende daerom vochtich / ende ſandich naer de zee-kandt toe. Daer waſſen in dit quartier veel pÿn-boomen / welcke geen keernen en hebben in haer appels welck ſy draghen. Haer boſſchen zÿn vol van eycken / walnoten / ſwarte kerſen / moer-beſien / lentiſcus ende caſtanien / die wilder zÿn als die van Vranckrÿck. Men heeft daer groote menighte van cedren / cypreſſen / lauriers / palm-boomen ende wilde wÿngaerden die in de boomen klimmen / ende goede druyven draghen. Daer valt een ſoorte van miſpelen / de vruchte beter ende grooter als in Vranckrÿck. Pruym-boomen die ſchoone vruchten draghen dan niet ſeer goet / (maer onder de boomen munt uyt / die de Wilden Parame ende de Francoyſen Saſſafras noemen: dit is een grooten boom hebbende bladeren gheſneden in dry deelen; ende een ſeer ſterck rieckenden baſt / treckende op het roſſe: is heet ende drooghende by naer inden derden graedt; ende is dienſtigh teghen de colike; ende een ſonderlingh remedie tegen het op-houden van wateren / ende gebreken van de nieren de welcke ſpruyten uyt koude oorſaecken: is mede dienſtigh teghen de aem-borſtigheydt ende ander ghebreken van de borſte / ſpruytende uyt ghelÿcke oorſaecken: is goet voor de maghe / ende helpt de onvruchtbaerheyt van de moeder wegh-nemen; is ſonderlingh goet teghen de catharren: ende eyndelÿck een goede remedie teghen de pocken. Een ſpaenſche Monninck ſchrÿft dat 't hout van Saſſafras in ſout-water gheleght 't ſelve ſoet ende drinckelÿck maeckt / by ſyn eyghen bevindinghe.) Daer zÿn hinnebeſyen / en een kleynder beſye die wy noemen Blues, ſeer goet om te eeten. Daer waſt een ſeecker wortel / welck ſy noemen in haer tale Haſez, daerſe by noot haer broodt van maken. Men heeft daer oock een boom ghenoemt Eſquine, die ſeer goet is teghen de pocken / ende andere contagieuſe ſieckten. De beeſten die beſt bekent zÿn in dit landt / ſyn harten en hinden / geyten / dier / luypaerden / oncen / otters / ende diverſche ſoorten van wolven / wilde honden / haſen / conÿnen / en een ſeecker beeſte die weynigh verſchilt van de leeuwen van Africa. 'T ghevogelte zÿn calcoenen / patrÿſen / papegayen / duyven / turtel-duyven / lÿſters / kraeyen / valcken / reygers / kranen / oyevaers / wilde ganſen / eenden / ende een ontallÿck ghetal van andere wilde voghelen. Men vindt daer ſulcke menighte van crocodilen / dat de lieden ſwemmende daer door verraſt worden; daer zÿn ſlanghen ende ſerpenten van veelderley ſoorten. Onder de Wilde werdt goede quantiteyt van goudt ende ſilver ghevonden / welck werdt bekomen uyt de ſchepen die op de kuſte veronghelucken / als ick van de Wilde ſelfs hebbe verſtaen: Sy trafikeren daer mede onder den anderen. Ende 't ghene my 't ſelve te eer doet ghelooven / is / dat-men meer daer van vindt naer de Cape toe / daer de ſchepen ghemeynlÿck blÿven / dan verder naer 't noorden toe; des niet tegenſtaende / ſoo ſegghen ſy dat in het gheberghte van Apalatcij mÿnen ſyn van koper / welck ick ſuſpicere goudt te weſen. Daer is mede in dit landt menighte van granen ende kruyden / van de welcke men goede verwen ſoude konnen maken / van diverſche couleuren. Ende om de waerheyt te segghen / de Indianen die

luſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

lust nemen in 't verwen van haer huyden / weten de selve seer wel te ghebruycken.
Het manne-volck is van olijf-verwich couleur/ groot van stature / schoon sonder
eenige deformiteyt / en wel gheproportioneert / sy decken haer schamelheyt met een
harten huydt die wel bereyt is; de meestendeel hebben haer lichamen/armen ende
dyen gheschildert met fraeye devisen/ welck nimmermeer en vergaen/ door dien se
in 't vel in ghegraveert zijn; hebben seer swart hayr/ welck hanght tot haer heu-
pen/ hoe-wel sy het op schorten in een maniere die haer niet qualijck en staet.
Zijn groote dissimulateurs ende verraders / valjant ende willen wel vechten / en
hebben geen ander wapens als haer boghen ende pijlen; maken de pesen van haer
boghen van de darmen van de harten / ofte haer huydt / welck sy soo wel weten te
bereyden/ als yemandt in Vranckrijck/en met soo veelderhande couleuren. Ma-
ken de punten aen haer pijlen van tanden van visschen ende steenen / diese fraey
weten te accommoderen. Sy oeffenen haer jonghe-lieden om wel te loopen / en
maken een wedt-spel / welck ghewonnen werdt by die de langhsten adem heeft.
Oeffenen haer oock seer in het schieten / nemen groote ghenoeghte in te visschen
ende te jaghen. De vrouwen zijn insghelijck wel gheproportioneert ende langh/
en van 't selve couleur / ende oock soo gheschildert als de mans; hoe-wel sy wel
een weynigh witter zijn als sy eerst gheboren worden; want de principaelste oor-
saeck datse van dit couleur syn / komt van dat sy haer strijcken met olie die onder
haer ghebruycklijck is; ende doen dat om seeckere ceremonie/ die ick van haer niet
heb konnen leeren; ende om dat de sonne soo heet schijnt op haer naeckte vel.
De raddicheyt van de vrouwen is soo groot/ datse over de rievieren konnen
swemmen / draghende haer kinderen op haren eenen arm; klimmen oock seer
veerdigh op de hooghste boomen die in 't landt zijn: de vrouwen doen al 't werck
binnens huys. Daer zijn in alle dese landen veel Hermaphroditen / dat is mans
ende vrouwen tessens / die de meeste lasten draghen / ende de victualie naer voeren
als sy te strijde gaen. Sy saeyen haer Maiz tweemael s' jaers / in Martio ende in
Iunio, ende al in de selve grondt: 't selve Maiz en is gemeynlijck maer dry maen-
den in 't wassen; laten de grondt de andere ses maenden rusten. Hebben oock
seer schoone pompoenen en seer goede boonen. Sy en mesten haer landt nim-
mermeer/ dan als sy het besaeyen willen / soo steken sy het wiedt aen brandt
welck daer die ses maenden op ghegroeyet is/ ende verbranden het al. Sy
breecken de grondt met een houten instrument/ghelijck als daer men in Vranck-
rijck de wijngaerden mede bouwet / ende setten twee greynen Maiz te samen.
Als het zaeye-tijdt is / soo ghebiedt de Koningh een van syn volck om de lie-
den alle daegh te werck te stellen / welcken tijt gheduerende hy goede voor-raet
maeckt van Cassine. Wanneer het Maiz versamelt wordt/ soo brenghen sy het
al in een gemeyn huys/ daer het dan verdeylt wordt aen een yeder naer syn quali-
teyt. En saeyen niet meer als sy meynen van doen te hebben voor ses maenden/
ende dat schaers genoegh. Want de winter geduerende/retireeren sy haer voor dry
oft vier maenden in de bosschen / daerse kleyne huttekens maken van palm-tac-
ken / ende onderhouden haer daer met Maste, ende visch welck sy vanghen / met
oesters / harten / calcoenen / ende andere dieren diese weten te attrapperen. Sy
eten al haer kost op kolen ende in den roock ghekoockt/welck sy in haer tale noe-
men Boucaned. Eten geern het vleesch van crocodilen / het welck voor-waer
schoon en wit is / ende ten ware het soo seer naer muscus roock / wy souden daer
dickwils van ghegeten hebben. Sy hebben een ghewoonte als sy sieck syn /
datse daer wy ons doen bloet laten/haer laten by haer Medecijns soo langhe suy-
ghen / tot dat het bloet daer op volght.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het vijfthiende Capittel.

De Regeringh ende Politie van dese Indianen van FLORIDA, ghelijck die by den voorschreven Laudoniere wordt verhaelt.

DE Koninghen van dese landen voeren groote oorloghen / d'een teghen den anderen / doch en vechten niet dan by surprise / en malkanderen te verrasschen; slaen al 't man-volck doodt daerse by konnen komen; ende snijden de hoofden af om 't hayr te hebben / welck sy naer huys voeren / om haer triumphe daer mede te houden: sy verschoonen de vrouwen ende kinderen / ende onderhouden die / ende brenghen die by haer op. 'Thuys ghekomen zijnde van den krijch / versamelen sy al haer subjecten / ende maken dry dagen en dry nachten goede chiere / singen ende danssen / ende de oudtste vrouwen danssen met / houden 't hayr van de vyanden op in haer handen; en segghen al danssende lof tot de sonne / hem haer victorie toe-schrijvende. Sy en hebben gheen kennis van Godt ofte eenighe religie / eeren niet dan wat sy sien / als de sonne ende mane. Sy hebben haer Priesters die sy groot credijt gheven / door dien het groote tovenaers ende waer-segghers zijn / ende den duyvel weten op te manen. Dese Priesters dienen haer oock voor medecijns ende chirurgijns; draghen altijdts by haer een sack vol kruyden ende drooghen / om de siecken te ghenesen / die meest sieck zijn van de pocken / want sy seer gheneghen zijn tot vrouwen; ende een deel zijn oock sodomiten: sy trouwen / en elck heeft een wijf / dan de Koningh heefter twee oft dry / doch de eerste is alleen voor Koninginne erkent / en haer kinderen succederen alleen. Sy en houden gheen huys met de vrouwen achter datse groot gaen; noch en willen niet eten het gheene de vrouwen hebben aengheroert dewijl sy haer stonden hebben. De victualie diese met nemen ten oorloghe gaende / is broot / honich ende meel van Maiz ghemaeckt / dat by het vier gheborsten is: draghen oock somtijts visch mede in den roock ghedroocht: by noodt soo eten sy duysentderley dinghen / selfs kolen / en sandt in haer pottagie van meel. Als sy ten oorloghe gaen / soo treckt de Koningh voor / met een knodse in de een handt / ende boogh in de ander / met syn koocker vol pijlen / ende al 't volck volght hem / welck insghelijck hebben haer bogen ende pijlen: in het vechten makense groot gheschreuw. En nemen niet voor sonder haren raedt daer dickwils op te vergaderen. Komen alle morghen te samen in een groot gemeyn huys / daer de Koningh komt / ende set hem neder op een stoel / hoogher als de stoelen van de andere / daer alle de andere / d'een voor d'ander naer / hem komen groeten / beginnende van de oudtste; lichten haer handen boven haer hooft / segghende ha, he, ya, ende de reste antwoort ha, ha. Dit ghedaen zijnde set een yeder hem neder op de stoelen die rondtom 't huys zijn; soo daer wat swaers te verhandelen is / soo roept de Koningh de Iawas, dat is te segghen / haer Priesters / ende de oudtste-lieden / ende vraecht heur advijs. Daer naer ghebiedt hy datmen Cassine sal brouwen / welck is een sekeren dranck van bladeren eenes booms; welcken dranck sy seer heet drincken: de Koningh drinckt eerst / ende dan werdt een yeder op syn order uyt de selve kop te drincken ghegheven: desen dranck heeft sulcke kracht dat als sy die ghedroncken hebben / soo gheraecken sy heel in een sweet / welck over zijnde soo neemt het den hongher ende dorst wegh voor vier-en-twintich uyren daer naer. Den boom daer dese bladeren aen wassen en wordt ons niet eyghentlijck by de Spaegniaerden beschreven / alleen seggen sy dat geen vruchten en draeght. Vande bladeren van den boom / wort de Cassine ofte Cacina gemaeckt op deser wijse: doen de bladeren groen in een grooten aerden vat / ende houden daer een brandende hout over ende roeren de bladeren met de handt / soo langh tot datse alle verwelckeren ende van groen roodt worden / dan gieten sy der verlanghsaem water op / tot dat het vat by naer vol werdt; trecken dan 't nat af / welck is van couleur als claret-wijn / ende schuymt

als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

als de Chocalate: desen dranck drincken de Wilden heel warm/ 't welc de Spaegniaerden hebben begonnen naer te doen; ende zijn daer seer op versot: schrijven den dranck wonderlijcke kracht toe/ om de graveel ende steen te ghenesen/ ghelijck dan 't selve in velen hebben bevonden: want desen dranck doet 't water gheweldigh loosen/ jae soo dat sy verhalen van sommighe die naer datse een goede quantiteyt van desen dranck hadden ghedroncken (ghelijck sy dan een seer groote quantiteyt daer van ghewoon syn des morghens ende des avonts te drincken) een uyr ofte soo daer naer/ een heele uyre continuelijcken hebben water ghemaeckt: het ware te wenschen men dese bladeren hier te lande konde over-brenghen. Als de Koningh sterft soo begravense hem seer solemneelijck/ ende op het graf settense de kop daer hy ghewoon was uyt te drincken: ende rondtom het graf steeckense menighte van pijlen/ en huylen/ en vasten dry daghen naer den anderen; al de Koningen die syn vrienden waren doen van gelijcke/ ende om te thoonen hoe lief sy hem hadden/ snijden sy by naer de helft van haer hayr af soo wel mans als vrouwen. Alle de goederen van de Koningh| werden in syn huys ghedaen/ welck sy daer naer in brandt steecken/ soo dat daer niet meer van te sien en is.

Het sesthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de twee sterckten, die de Spaegniaerden teghenwoordigh noch hebben in FLORIDA.

DE Spaegniaerden en hebben in dese provincie maer twee sterckten met volck in garnisoen ligghende/ die alle beyde gheleghen zijn aen de kuste die naer het oosten toe siet; het eene ghenaemt San Mattheo, aen het punt van Santa Elena, by de hondert leguen van de Havana; ende het ander Sant Augustin; welck het principaelste is/ door dien het een seer goede haven heeft/ ende dat het selve naerder gheleghen is aen de strate van Bahama; is gheleghen vijftich leguen van los Martyres. Dit leste fort wierdt van Sir Francis Draeck in den jare 1585, soo hy quam van het in-nemen van San Domingo ende Cartagena, verovert in deser voeghen. Komende zeylen langhs de kuste van Florida, saghense op het landt een hooghe stellinghe in forme van een baecke/ op de hooghte van dertich graden ofte daer ontrent; waer op sy de pinassen manden/ ende aen landt voeren om te sien wat daer was; aen landt zijnde toghen sy langhs de kant van de rievier op/ by naer een mijle; ende wierden ghewaer aen d'ander zijde een fort/ dat nieuwelijcks by de Spaensche ghemaeckt was; ende noch een mijl hoogher was een kleyn vleckje sonder wallen ende met houten huysen: de Enghelsche schooten daer twee schooten op met grof gheschut voor den avondt: ende alsoo de Lieutenant-ghenerael/ ende weynigh volck met een boodtken over-voer om de plaetse te besichtighen/ soo wierden de Spaegniaerden hem ghewaer/ ende vreesende dat de heele macht van de Engelsche haer op den hals quam/ namense de vlucht/ ende verlieten het fort naer datse eens haer gheschut op de Engelsche hadden ghelost: De Engelsche keerden weder in haer quartier/ niet wetende dat de Spaensche ghevlucht waren/ tot dat een Fransman die by de Spaensche ghevanghen hadt gheweest/ over quam in een bootjen spelende op syn pijpe/ den toon van het liedeken van den Prince van Oraegnien. Hier op voeren de Engelsche over met al haer macht; eenighe van de Spaensche die noch ghebleven waren schooten een scheut ofte twee/ dan verliepen oock/ soo datse 't fort voorts kreghen sonder eenighe teghen-weer: Vonden 't fort al van houdt ghemaeckt/ de wallen niet anders wesende als masten ofte boomen te samen ghevoeght/ in een manier van een palissade/ sonder dat daer noch een gracht was ghemaeckt/ want hadden daer maer dry oft vier maenden met doende gheweest/ ende derhalven en was de Her. descript.

plaetse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

plaetſe niet houwbaer. De platte forms daer het gheſchudt op lagh / waren ghemaeckt van pijn-boomen over dwers gheleght / met weynigh aerde tuſſchen beyden / daer waren thien oft veerthien groote metale ſtucken; ende een kiſt was daer ghevonden met ontrent de twintich duyſent guldens / om de ſoldaten die daer laghen / hondert en vijftich ſterck / mede te betalen: t'fort was ghenaemt Sᵗ Ian. Trocken van daer de rieviere op met haer chaloepen / naer het dorp welck ſy noemen Sᵗ Auguſtin, ghelijck oock de rieviere; welck ſy mede in-kreghen met kleyne reſiſtentie de Gouverneur Pedro Melendez een van de eerſte vluchtende. De Engelſche verſtonden hier dat de Spaegniaerden / by de twaelf mijlen meer naer 't noorden / noch een ander plaetſe hadden by Santa Helena, daer oock hondert ende vijftich ſoldaten laghen. Haer voor-nemen was de ſelve plaetſe mede te verraſſchen / dan vindende in 't derwaerts zeylen / de kuſte ſoo vlack ende dangereus / ſoo lieten ſy het door-ſtaen naer de kuſte van Virginia toe.

Het ſeven-thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de kuſte van FLORIDA.

Her. deſcript. OP de kuſte van Florida zijn van ſonderlinghe conſideratie de Eylandekens de welcke ſy noemen los Martyres, welck zijn veel Eylandekens / bewoont van volck / ende ghelegen dicht by Punta de la Florida, daerſe het Eylandt Cuba alder-naeſt is ghelegen; een legue ende ander-half / ende oock minder d'een van d'ander ligghende / met een vervolgh van droochten met openinghen ofte monden / voor dry ofte vier-en-twintich leguen dat deſe Eylandekens in de lenghte ſtrecken; welcker beginſel naer het weſten toe / wordt ghenaemt Punta de los Martyres; ende naer het ooſten toe / Cabeça de los Martyres, ende daer is gheleghen een Eylandt / welck veerthien leguen lanck is / en ſeer ſmal. 'T punt van het vaſte landt naer het ooſten / is ghelegen op de hooghte van vier-en-twintich graden ende een half / daer eertijts een woon-plaetſe van Spaegniaerden was gheleght / doch en is niet ghebleven; voorts hebt ghy by naer recht naer 't noorden de rieviere Ays, ende meer naer 't noorden op de hooghte van acht-en-twintich graden Punta del Cannaveral, welck andere ſtellen op acht-en-twintigh graden en een derde ofte oock een halve graet / ende noch vorder Rio de Moſquitos, eer ghy komt aen Rio de la Matança, de welcke ſo genaemt wort / van wegen de ſlachter die Pedro Melendez hier dede aen Capiteyn Ribauld ende de Francoyſen: (welck wy hier voren hebben verhaelt.) Daer naer la Punta de Sᵗ Auguſtin, op de hooghte van neghen-en-twintich graden ende dry quart: de Barra van Sᵗ Auguſtin light op dertich graden ſchaers / ende ſtreckt noordt-weſt in / ende zuydt-ooſt uyt: ende thien leguen voorder de rieviere Sᵗ Mattheo, van waer de kuſte haer wendt naer het noordt-noordt-ooſten / alle met Eylanden daer aen legghende ende diverſche bayen tot aen de Cabo ofte Punta de Sᵗᵃ Helena, welck is ghelegen op de hooghte van twee-en-dertich graden en een half. Deſe hooghden zijn by Herrera meeſt al qualijck gheſtelt: want de Spaenſche kourſen reeckenen van Barra de Sᵗ Mattheo tot B. de Sᵗ Pedro op de hooghte van 31 graden acht leguen, ende van daer tot Barra de Balenas vijf leguen, de kuſt ſtreckende noordt-noordt-ooſt / ende ander-half legue voorder Alacanij ofte Qualaquinij: van daer tot Saon noordt-noordt-ooſt vijf leguen, ende een kleyn legue voorder Barra Deſpoge; van daer tot Capala dry leguen, ende twee voorder Cofonufo op de een-en-dertich graden ende een derde; dry leguen voorder Barra de Aſopo; van daer tot Bahia della Cruz derde-half legue, tot Bahia dos Baxos dry; tot Sᵗ Elena vijf / op de hooghte van twee-en-dertich graden en een half: van hier tot Oriſtan ſes leguen; tot Barra de Oſtano vier leguen: tot Cayagua acht / de kuſte ſtreckt ooſt-noordt-ooſt ende weſt-zuydt-weſt / light op de twee-en-dertich graden en vijftich minuten: ende Rio Iordan op dry-en-dertich; Cabo Sᵗ Roman op vier-en-dertich graden thien minuten / ende thien

leguen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

leguen voorder Rio de Barachadare; de kuste streckt noordt-noordt-oost: Cabo de Tros-falgar op vijf-en-dertich graden: Bahia de St Madalena op ses-en-dertich graden ruym: van hier streckt de kuste noordt-noordt-west tot Bahia de St Iago acht leguen, ende van daer tot Xacan oft Bahia de Madre de Dios op de hooghte van seven-en-dertich graden / seven oft acht leguen noorden ende zuyden.

Op dese kuste van Florida welck naer het westen toe siet / zijn de Tortugas gheleghen / seven oft acht Eylandekens by den anderen; ende naer 't noorden van Punta de los Martyres, aen het vaste landt la Muspa, ende derthien leguen meer noordt-waert de Bahia de Carlos, anders ghenoemt de Iuan Ponce de Leon; ende noch soo veel leguen voorder de Bahia de Tampa, dry-en-dertich leguen van Tocobaga, die men anders noemt del Espiritu Santo, ofte de Meruelo, op de hooghte van neghen-en-twintich graden en een half / daer het begin is van het ghene men eyghentlijck noemt Florida. Alle de resterende kuste tot Panuco toe west-waert aen / welck wel dry hondert leguen zijn / wordt ghenoemt Golfo de Nova Espanna, daer gheen woon-plaetsen en zijn van Spaegniaerden / hoewel het in Gouvernement was ghegheven aen Panfilo de Nervaes, ende Hernando de Soto, ende noch te voren aen Francisco de Garay: ende van syn volck insonderheyt verstondtmen / dat het een arm landt is / van vivres qualijck voorsien / ende miserabel volck / soo dat-men daer weynigh wercks van maeckte / hoewel daer veel rievieren ende havenen zijn / doch niet seer bekent by ghebreck van ondersoeckinghe / om dat de Spaegniaerden hier meer teghenstandts vonden in de Wilden als wel in andere quartieren ghewoon waren / ende weynigh vonden te rooven. Dese Golfo heeft gelijck twee poorten / om soo te seggen / eene door de welcke het current seer furieuselijcken in-komt / tusschen Yucatan ende het Eylandt Cuba, ende door de andere loopt het met meerder forçe uytwaert tusschen 't selve Eylandt van Cuba ende het punt de la Florida, ende maeckt daer met syn kours het vermaerde canael van Bahama welck syn naem heeft van dat Eylandt Bahama, daer wy elders van hebben ghesproken.

Het achthiende Capittel.

Andere beschrijvinghe van de selve Custe, uyt Ian Huyghens van Linschoten.

Van Santa Helena tot Rio Secco, rekentmen veertich Spaensche mijlen / welcker seventhien en een half een graedt maecken / ende dese rieviere leght op de hooghte van een-en-dertich graden. Van Rio Secco zijn twintich mijlen tot Sta Croce, ende van daer tot het punt van Cannaveral (het welck leght op acht-en-twintich graden) zijn veertich mijlen. Naer de rekeningh van de Francoysen die dit landt als voren / naerder ontdeckt hebben / zijn van Sta Elena zuyden opvarende / vier Fransche mijlen tot de rieviere Grande; daer naer Guade, ende voorder Belle, van daer tot Gironda, wijder tot Garumna, ende voorts tot Charente, van Charente tot de Loire, ses mijlen; van de Loire tot Axona, in welcker rievieren mondt een Eylandt leght / ende wordt in de kaerte van Linschoten Rio de San Pedro ghenoemt. Van Axona tot de Seyne zijn ses mijlen / ende alle dese neghen rievieren legghen in de spacie van sestich fransche mijlen. De Seyne verlatende / ende zuydt-waert aen de strandt volghende / passeertmen sekere kleyne rievieren / als Ay, Serravahi, ende daer naer komtmen aen de groote rieviere Majus. Van dese rieviere komtmen aen een Golfo, die wat te landt-waert instreckt / alwaer Laudoniere eerst uyt Vranckrijck aen-quam / ende sagh daer in zee veel meer-swijnen ofte dolphijnen / by de mondt van een rieviere / welck sy naer dese visschen noemden Rieviere de Dolphins. Aen de zuydt-zijde van die Golfo leght het fransche hooft ontrent dertich graden by noorden de linie. Van dese Cabe de François komtmen aen Cannaveral een andere kape vijf-en-dertich mijlen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

mijlen van d'ander gheleghen. De Spaensche kaerten laten eenighe van dese kleyne rievieren achter / ende de groote gheven sy andere namen / want die van May, noemense de Matança; de Seine, St Augustin : de Garumne, St Mattheo, ende de Grande, St Pedro. Van Cannaveral tot Cabo de la Florida heeft men veertich mijlen / ende tusschen dese twee kapen leggen veel vlackten/ die Cabo leght op vijf-en-twintich graden ende twaelf ofte vijfthien minuten / als onlanghs is bevonden: voor die Cabo legghen veel vlackten ende klippen / diese los Martyres noemen/ welck zijn veel vlacke Eylanden/ van welck het upterste ghenaemt Cabeça de los Martyres leght op vijf-en-twintich graden: ende aen d'ander zijde naer den bocht van Nova Hispania toe de Tortugas Eylandekens / liggende op weynigh minder als vijf-en-twintich graden / zijn leegh aender zee/ende sommige met boomen beset. De punt van Florida heeft in de breedte twintich mijlen/ ende van daer tot Ancon Baxo, zijn hondert mijlen / welck is gheleghen vijftich mijlen oost ende west met Rio Secco, welck de grootste breedte is van Florida. Van Ancon Baxo tot Rio de Nieues, zijn hondert mijlen. Van daer tot Rio de Flores, twintich mijlen ofte wat meer. Van Rio de Flores tot Bahia del Espiritu Santo , zijn seventich mijlen / diemen oock anders noemt la Culata, ende is in't in-komen dertich mijlen breedt. Van dese Bahia (welck leght op de hooghte van neghen-en-twintich graden) zijn seventich mijlen tot Rio de Pescadores (welck leght op acht-en-twintich graden en een half/) van Rio de Pescadores zijn hondert mijlen tot Rio de Palmas, al-waer ontrent den Tropicus van Cancer heenen streckt. Van Rio de Palmas tot de rieviere van Panuco zijn dertich mijlen. Al-waer dese provincie/ende 't gouvernement van Florida eyndicht.

BESCHRIJ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

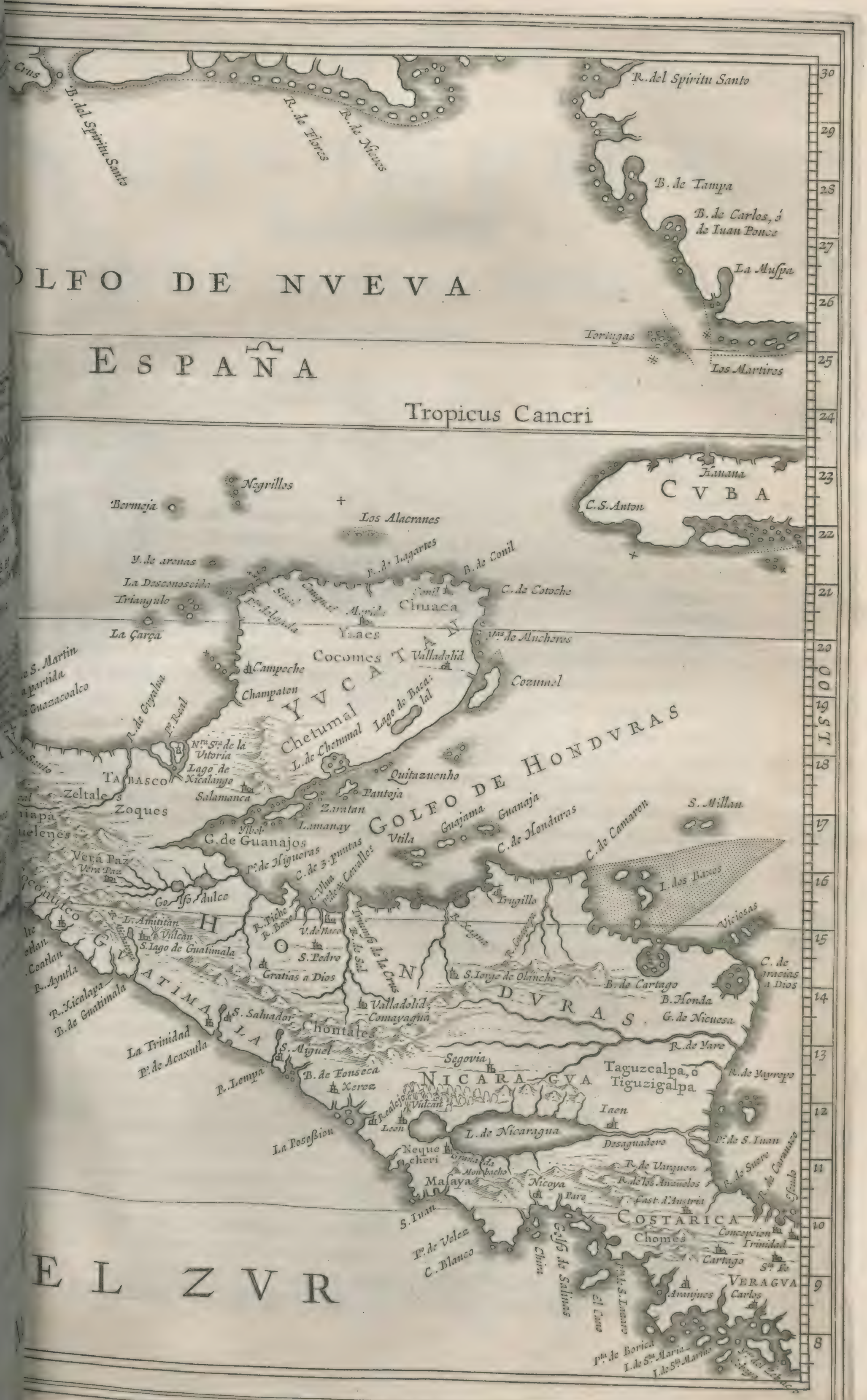

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het vijfde Boeck.
NOVA HISPANIA.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van NOVA HISPANIA in 't ghemeyn, de gheleghentheydt van de verscheyden landen ende volckeren.

NOVA HISPANIA, welck het principaelste deel is
van het noorder quartier van West-Indien/ begrijpt in sich vele
ende groote provincien / ende syn limiten zijn naer het oosten de
provincie van Yucatan, ende naer 't westen de provincien van Co-
lifornia ende Nova Vizcaia, ende andere; naer 't zuyden de zuydt-
zee / ende naer 't noorden vele ende groote landen / die noch niet
te deghen bekent ofte ontdeckt en zijn / soo dat haer limiten aen
dese zijde noch meest open legghen. Maer ghelijck de provincien nu verdeelt zijn
by de Spaegniaerden in Audientien/ is sy veel kleynder; begrijpende nu de Au-
dientie van Nova Hispania, ten deele 't ghene eyghentlijck gheen Nova Hispania
en is / als de provincie van Yucatan, ende ten deele daer buyten sluytende / het
ghene voor Nova Hispania eertijdts is ghehouden gheweest / namentlijck de pro-
vincie van Neuva Galicia, ofte Guadalaiara. Soo dat dese Audientie van No-
va Hispania ghelijck als sy nu ghenomen wordt / heeft in de lenghde van 't oosten
tot het westen / by de vier hondert leguen, van het oostelijckste deel van Yucatan,
tot daer de provincie van Mechoacan haer af-schepdt van de limiten van Neuva
Galicia; ende in de breedte van het noorden naer het zuyden by de twee hondert
leguen; van het noordt-eynde van het Gouvernement van Panuco, tot aen de
Zuydt zee / blijvende syn limiten niet te min open naer het noorden toe als voren
gheseght is. Aengaende de naturee van 't landt/ daer van schrijft Acosta aldus;
In weyden soo heeft het landt van Nova Hispania groot voordeel boven alle an- l.3. c.22.
dere landen van West-Indien / want men heeft daer ontelbare gheteelten / soo
van peerden / koeyen / schapen / als van alle andere beesten / is van ghelijcken
seer overvloedigh van vruchten / ende niet minder van zaey-landen ende ac-
keren van alle greynen / soo dat het in effect is 't vruchtbaerste / ende abun-
dantste landt van gantsch West-Indien: Dan het landt van Peru heeft in een
dingh avantagie / te weten in de wijnen: want hoe-wel men in Nova Hispania
wijngaerden heeft/ soo en komen even-wel de druyven tot geen perfectie oft volko-
men rijpte / ghelijck als wel vereyscht wordt / om wijnen te maken. De oorsake
hier van is/ dat het aldaer in Iulio ende Augusto reghent/ 't welck is den tijt dat de
druyven rijp behooren te worden/ waerom sy niet tot volkomen rijpte en geraken/
ende soo men daer met kracht ende met veel neersticheyt eenighe wijn wilde ma-
ken/ soo soude die zijn als de Genoesche / ende die van Lombardijen / die seer
slap ende van stercke smaeck is / soo datse van geen druyven en schijnt ghemaeckt
te wesen. Den selven Acosta observeert voor een ghéneralen regel / aengaende
alle de landen die naer het noorden van de linie Equinoctiael gheleghen zijn /
ende over sulcks soo past het selve mede op de landen van Nova Hispania,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

daer wy nu van handelen / datse ghenietende zijn van 't beginsel van November
af tot April toe een klaren ende helderen hemel; de oorsake is dat de son als van
passerende de linie Equinoctiael / na den Tropicum Capricorni toe / van dese con-
treyen meer is af-wijckende als te voren; ende ter contrarie / soo komen in dese lan-
den gheweldige op-wateren / ende over-vloedige regenen / als de son daer weder
naer toe-komt / ende alder naest by is / 't welck is van Iunio tot September toe.
Dan desen ghemeynen reghel heeft diversche exceptien / die wy op hare plaetsen
l.4.l.9. c.16. sullen aen-wijsen. In gantsch Nieu Spaegnien versamelt men 't koorn twee-
mael s' jaers / door dien 't van 't beginsel van April tot het eynde van Septemb. re-
gent / (als voren geseght is:) op de drooge bergen zaeyen sy het koorn in de maent
van April ende May, ende ghelijck het s' avonts reghent / ende des nachts schoon
weder maeckt / ende de son van smorghens tot s' avonts schijnt / waster seer goe-
de tarwe / ende werdt versamelt in de maendt van November, ende oock begint
men die te versamelen in October, ende soo men versuymt die in te halen tot het
eynde van November op de koude gheberghten / soo verbriest het koorn in de ay-
ren / en wordt swart / ende qualijck gedaen / ende 't broodt dat men daer van backt
en wilt niet wel backen in den oven / soo dat de tarwe niet en deught: Ende alsoo
het op de vochtighe landen / ofte die ghewatert worden / niet en reghent van O-
ctober af tot in Martio, soo zaeyt men daer in de maent van October ende No-
vember de tarwe / ende met het wateren wast het / en wordt in May versamelt;
soo dat men op d'een natuere van 't landt zaeyende / op het ander maeyet. 'T waer
qualijck te verhalen / hoe veel differente talen in Nova Hispania worden ghespro-
ken / doch de voornaemste ende fraeyste is de Mexicaensche / de welcke ghelijck de
Slavoensche dient door gantsch Levanten / en de Latijnsche door heel Christen-
dom / soo dient de selve wijdt ende breedt door gantsch Nieuw Spaegnien / ende
in alle plaetsen hebt ghy tolcken van dese tale / diese noemen Naguatlatos. De
waren ende koopmanschappen die uyt dese landen werden ghebracht / sullen best
te passe komen by de particuliere landen ende plaetsen daerse ontrent vallen; als
mede de metalen ende mineralen.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de boomen, kruyden ende ghewassen van NOVA HISPANIA.

DAer zijn eenighe vreemde boomen / die meest in Nova Hispania alleen wor-
den ghevonden / die wy derhalven hier sullen beschrijven: Den boom van
l.4.c.23. wonderen (seght Acosta) daer de nieuwe Scribenten ofte Chapetonen (ghelijck
die in Indien ghenoemt worden) miraculen pleghen van te schrijven / te weten /
hoe datse voort brenght / water / wijn / olie / asijn / honigh / syroop / garen / nael-
den / ende andere duysent dinghen / is de Maguey; (welck soo Herrera seght
in 't mexicaens wordt genoemt Metl.) welck eenen boom is die van de Indianen
van Nova Hispania seer geacht wort / ende hebbender gemeynlijcken altoos eenige
van soodanighe sooten by haer wooninghen tot behulp van haer leven: wassen
in 't veldt / alwaerse gheplant ende gehavent worden / hebben breede ende dickach-
tige bladeren / de punten ofte eynden der selven scherp ende stijf uyt-gaende / 't welck
dienende is om met te vatten / ofte te hechten / gelijck met spelden / ofte om te naeyen /
want dit zijn de naelden; uyt de bladeren trecken sy een seecker hayrigh tuygh /
't welck het gaern is; de struyck ofte stam (welck dick is) als sy noch morw is / snij-
den sy op / waer door daer een groote hollicheyt in blijft / daer de substantie des wor-
tels in op-treet / welc een liqueur ofte nat is / dat men drinct gelijck als water / want
't is versch ende soet: dit selve op-gesoden / komt te wesen gelijck als wijn / ende soo
men 't selve laet versuyren / verandert in azijn / ende soo 't selve noch meer by 't vier
gesuyvert werdt / soo wordt het gelijck als honigh / ende half op-gesoden wesende / is
dat

dat ghelijck als syroop/ zijnde van een goede smaeck / ende ghesondt; ende is naer mijn duncken (segt hy) beter dan syroop van druyven. Op dese maniere so worden daer dese ende andere verscheydentheden van 't selve nat ghesoden / 't welck in groote menichte voort komt / want krijghen by wijlen ettelijcke kannen vol des daeghs daer van. 'T hout van desen boom is vol ende spongieus/ ende dient om 't vyer te onder-houden / ghelijck als lont / ende duert langhen tijdt. Dus verre Acosta. Dan van desen boom soo Francisco Hernandez schrijft/ zijn verscheyden soorten; de eene die sy Metl noemen / hebbende groote bladeren als Semperniva, steeckeligh aen beyden zijden ende voor heel scherp: draeght een geele bloem / langhachtigh ende boven gesterret; ende daer naer zaedt als de Asphodelus. De andere welck sy noemen Metl Coztli ofte Coztic Metl, heeft bladeren kleynder als de voor-gaende/ ende met minder doornen beset/ die swart zijn/ ende de bladeren aen de kanten uyt den geelen; syn bloem hemels-blaeuw treckende op 't rosse. De derde Mexcal Metl, welck noch kleynder bladeren heeft doch heel steeckeligh ende doncker-groen. Ende noch andere meer hier te langh te verhaelen. Dan is te noteren dat Francisco Hernandez ende Francisco Ximenes dese planten geen boomen en noemen / maer onder de kruyden beschrijven / hoe wel sy segghen dat de eerste soorte wel op-schiedt tot de hooghte van een tamelijcken boom. De Tuna is een anderen vermaerden boom van Nieuw-Spaegnien / soo men het een boom mach heeten / een bos bladeren ofte looten die d'een boven d'ander uyt-komen/ waer in hy 't vreemtste fatsoen van alle andere boomen heeft/ want daer wast eerst een bladt/ uyt het welcke komt een ander/ ende van dat weder een ander/ ende also voorts tot het eyndt toe / uytgesondert dat so gelijck als de bladen boven ofte bezijden beginnen uyt te komen/ also beginnen de benedenste te verdicken/ komende by naer 't fatsoen van de bladeren te verliesen / ẽ makende een manier van een struyck ẽ tacken/ die gantsch dijsteligh/ rouw / ende leelijck worden/ waer door sy op sommige plaetsen kaerden geheeten worden. Daer zijn oock wilde kaerden ofte Tunalen, dese en geven geen vruchte/ ofte so sy die hebben/ zijn seer dijstelijgh ẽ van geender weerden. Daer zijn goede Tunalen, die een vruchte geven/ welc in Indien seer geestimeert wort/ genaemt Tunâs, zijn wat grooter als monnicks-kersen/ ende ooc so glat/ men doet daer de schel (die dic is) af/ heeft binnen in 't fruyt/ ẽ korlkens gelijck als vijgen/ 't welck van seer goede smaeck ende soet is/ namelijcken de witte/ die oock een lieflijcken reuck hebben / de roode en zijn gemeynlijcken so goet niet. Daer zijn noch ander Tunalen, die alhoewel sy de voorsz. vruchte niet en geven/ nochtans meer geacht zijn/ ẽ worden met groote sorghvuldigheyt waer-genomen ẽ gehavent; want van dese Tunas komt 't greyn ofte Cochenille; (de Mexicanen noemen dese Nocheztli nopalli ofte nopal Nocheztli) daer groeyen onder in de bladen van desen boom alsse wel gehavent is / sekere wormkens/ die daer aen gekleeft/ ẽ met een seker dun vliesken bedeckt zijn / de welck de Indianen daer seer behendigh weten af te nemen / ende dit is dat so vermaerde Cochinilla van Indien/ daer de fijne greynen met geverwet worden; sy laten die drogen/ ende droogh wesende wordt het naer Spaegnien gevoert; is een groote ende kostelijcke koopmanschappe. In de vloot van 't jaer 87 quamen daer 5677 aroben Cochinilla, welck beliepen 283750 Pezos, ofte Realen van achten. Dese Tunalen wassen in ghetemperde landen / die wat naer 't koude trecken. Herrera beschrijft 't selve in 't d.4.l.8.
lange als volgt. Het greyn ofte Cochenilla wast in diversche deelen van Nova Hispania, aen een boom welc sy noemen Tuna, (de Mexicanen noemen die Nochtli) c.11.
welc seer grove bladeren heeft; wort van dry bladeren geplant / in plaetsen daer de Noorde-windt de selve niet en kan beschadigen; de Cochenilla is een levendigh dingh / de maniere van een ronde worm / van 't fatsoen van een weegh-luyse/ ende als 't hem aen de boom begeeft/ is van form als een vloye/ hoe wel wat kleynder/ en wast van 't zaedt van de worm/ ende de jongskens bersten daer uyt/ welc zijn als mijten / ende vervullen een gantschen boom / ende heelen thuyn van greynen;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

komt van een vliesken / welck komt van de worm selfs / en is wit / ende brenght dit zaedt voort/welck seer menighfuldigh is/en vervult een hof van hondert planten in een jaer/soo dat men twee oft drymaels vruchten daer van samelt/ wel verstaende van 't ghene ghecultiveert wordt; en wordt niet verplant in vochtich noch koudt weder; de boomen worden in order geset als de wijngaerden/ ende werden ghehavent ende schoon gehouden: hoe de boomen verscher zijn hoe 't greyn beter is ende meerder: den boom moet bewaert worden voor diversche ongedierte/ die hem contrarie zijn/ende van de hoenderen/datse 't greyn niet en eten: houden die schoon ordinaerlijck met de vossen-steerten om dat sy sacht zijn: wordt in syn saysoen versamelt met groote voor-sicht/dat niet wech kome/ om die te droogen ende te dooden. De nieuwe Waren daer van voort ghekomen zijnde / worden de boomen gesnoept / de moeders komen her voort/ ende worden ghedoot met kout water/ ende worden uyt-ghespreyt in de schaduwe/ende droogh zijnde in nieuwe potten ghedaen / daerse die twee ende dry jaren in bewaren: oock dooden sy die met asschen daer over-gheströpt / ende daer naer met water bespruept; daer zijn noch ander manieren van dooden/ dan en geeft soo goeden greyn niet; daer is veel bedroghs in / want sy vervalschen de Cochinilla in veelderley manieren. In de provincie van Tlascala wordtse 't heele jaer door versamelt / ende is de alder-fijnste; daer wordt het carmesijn ghemaeckt voor de schilders ende voor de vrouwen;ende de in-gheboorne en willen 't secreet niet ontdecken / hoe datse dat hardt maken; werdt oock vergadert in Cholula, Guaxozingo, Calpan, Tranguyz, Manalas, ende leegh ende hoogh Mesteca, ende in de dorpen ontrent Guaxaca, Tecamachalco, doch in Tlascala valt meer / als in alle de voor-noemde plaetsen. Daer zijn vier sorten / een die geen goede verwe en geeft welck wildt is; d'ander die sonder havenen wast/ ende is swartachtigh en wildt; ende een berghachtige/ diese den naem geven van de Chichimecas; ende door dese dry gemenght met de goede/plegen sy de koop-lieden te bedrieghen. Dese boomen ofte Tunalen brenghen een roode vruchte voort/ die gegeten wordt/ende verweckt de pisse/in voegen/die 't niet en weten / meynen dat men bloedt pist/ en soo zijn eenige medecijnen bedrogen ge-

Acost. l. 4. c. 27. weest/ die 't secreet niet en wisten. De Indianen van Nova Hispania zijn seer groote vrienden van bloemen/ende dat meer als eenige andere natien ter wereldt/ende alsoo hebbense voor een ghebruyck verscheyden ruyckerkens ende kranskens van bloemen te maken / de welcke sy daer Suchieles heeten/ ende maken die seer aerdigh ende fraeye: boven de bloemen die daer van Spaegnien zijn ghebracht/ hebben sy daer van veelderhande soorten / en duysentderley verscheydentheden; ende daer onder eenighe van excellenten reuck / als daer zijn die van een boom voortkomen (die van sommighe Floripondio ghenoemt wordt) die anders geen vruchten heeft als alleen de voorsz. bloessemen / die grooter zijn als lelien / ende wassen op de maniere als de klocxkens/ gantsch wit / en hebben van binnen draepkens als de lelien: bloeyen 't gheheele jaer door sonder op-houden/ heeft een wonder delicaten reuck in de koelte van de morgen-stondt. Oock soo houden de Indianen in grooter weerden een bloem diese heeten Iolosuchil oft Yolloxochitl, dat's te seggen/ hert-bloem: om datse die ghedaente heeft/en van groote niet veel minder is: 't binnenste van de bloeme gelijckt een hart/ ende is om-ringht van veel bladerkens/die van binnen wit zijn treckende op 't rosse/ende klevigh/zijn van seer goeden reucke; soo datse ghemenght worden by de spijsen / als mede inden dranck van Chocolate. Insghelijcks eene welck sy noemen Cacaloxochitl, de welcke wast aen een grooten boom / ende is van verscheyden koleuren/ sommighe wit/ sommighe carmesijn-roodt / ende meer verwen; alle van een seer lieflijcken reuck ende sonderlinghe kracht.

Het

Het derde Capittel.

Van verscheyden Hersten ende Gummen die in Nova Hispania va llen; ende verdeelinghe van dese Provincie.

DAer en is by naer geen ghedeelte van West-Indien daer meer ende kostelijcker hersten ende gummen vallen als in Nova Hispania, soo dat het de pijne weerdt sal syn eenighe hier te ghedencken: De Mexicanen noemen alle welrieckende hersten ende gummen met eenen ghemeynen naem Copal, ende naer de verscheydentheydt der boomen die de selve voort-brengen/soo doen sy daer een bynaem toe om die te onderscheyden:doch den herst die voornementlijck Copal wert ghenoemt ende die over-al nu bekent is gheworden / komt van eenen boom diese noemen Copal quahuitl; desen herst is wit ende doorsightigh: ende den boom daer hy uyt-vloeyet / heeft bladeren der eycken bladeren niet ongelijck dan datse grooter syn en langher: den herst komt somtijts van selfs voorts/somtijdts uyt de reten die in den bast worden ghesneden: is warm by naer inden derden graedt/ ende heeft eenighe verdrooghende kracht ende wat toe-treckende: synen roock versterckt de hersenen; ende is een sonderlinghe remedie teghen alle quaelen die uyt koude voort-kommen. Beneffens dese vindtmen hier andere boomen die mede den naem voeren van Copal quahuitl met eenigh by-voeghsel;welcker bladeren verschillen in groote ofte lenghte van den voor-gaenden; als die sy noemen Copal quahuitl patlatmac; om dat die breeder bladeren heeft; ende synen herst is swartachtigh/ende wordt by de Spaegniaerden ghenoemt Inciense de las Indias, dat is wieroock van Indien/ door de ghelijcknis die het heeft met den rechten wieroock: een anderen boom diese noemen Copal quauhxiotl die langher ende kleynder bladeren heeft ende eenen lossen bast; dese geeft seer weynigh herst: een derde diese noemen Tepecopalli om datse op de berghen groeyen/ dese draeght een vruchte by naer als een eeckele / met een pit die bedeckt is met een herstighe vochticheyt / ende verscheyden sieckten gheneelt; syn herst is mede den wieroock gelijck: een vierde diese noemen Cuitlacopalli, hebbende kleyne ronde bladeren/ ende vruchten die de vruchten van de doorn-boomen niet onghelijck en zyn; welcken boom een seer herden ende wel-rieckenden herst uyt geeft: een vijfde ghenaemt Tecopal quahuitl pitzahuac, wiens bladeren kleyn syn ende subtiel; draghende een kleyne ronde vruchte by naer als peper; syn herst treckt op 't swarte: een seste Xochicopalli, wiens herst by naer orangie is; ende een reuck heeft seer ghelijck de limoenen: ende eyndelijck Mizquixochicopalli, wiens bladeren de oragnie-boomen ghelijcken / ende syn houdt is met een schorse bedeckt die witte stipkens heeft; syn herst is hoogh-roodt / oft van een brandende kouleur.

Daer is een andere sorte van herst die de Indianen noemen Holli, ende de Spaegniaerden Vle; welck voort-komt van eenen boom diese noemen Holquahuitl, van desen boom vindt-men daer twee soorten, eene die seer groote bladeren heeft / ende de stronck gladt / ros van verwe / ende van binnen pittigh ende spymerigh / ende brenght een vruchte voort aen de tacken die rondt is / met een pit den hase-noten ghelijck / met een bitter / geel velleken bedeckt: des anders bladeren zijn de oragnie-appelen bladeren niet onghelijck / maer grooter; den bast van beyde dese boomen is seer bitter op de tonghe: den herst als hy eerst voort-komt is als melck / wort daer naer ros / ende eyndelijck swart; samelen die in ronde ballen; in welcker stede sy die mede ghebruycken in 't kaetsen: desen herst heeft seer groote kracht teghen verscheyden sieckten / der nieren / ende de moeder / ende gheneest den bloedighen loop. De Wilden nemen die in met Axin / (welck is een vet van seker wormen die hier aen boomen worden ghevonden) ende segghen dat de leden daer radt van worden / ende dat de beenen selfs saght worden / soo datmense buyghen ende dwinghen kan waerwerts men wil.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De derde ſoorte van herſt is de Tecomahaca, welc voort-komt van eenen boom die ſy meeſt Tecoma hiyac noemen / ende oock Copal hyac ofte Memeyalquahuitl, welck is eenen grooten boom met ronde ende ghekertelde bladeren: den herſt is wel bekendt ende heeft de ſelve krachten als de voorgaende; inſonderheyt ſoo werdt ſyn roock ſeer ghepreſen teghen de opſtijginghe van de moeder / als men die door de neuſe in-treckt: gheneeſt anders alle qualen ende pijnen die van koude ende vochtighe oorſaecken voort-komen.

De vierde ſoorte is de Caranna, welck vloeyt uyt een boom dieſe noemen Tlahuibillocan; welckers bladeren zijn ghelijck de olijf-boomen / kruys-wijs aende tacken ſtaende; ſyn baſt is wel-rieckende ende ſcherp op de tonghe; deſen herſt wordt geſeght noch krachtiger te weſen als de Tecomahaca, hoe-wel niet ſoo veel ghebeſight en wordt.

Eyndelijck ſoo valt hier een herſt welc genaemt wort Liquidambar, vloeyende uyt een grooten boom van bladeren den corken-boom niet onghelijck; de Indianen noemen deſen herſt Xochi ocotzotl, ende is van ſoetigheydt van reuck de Storax ſeer ghelijck; ende heeft ſeer uyt-nemende krachten / die by de medicijnen wijdtluftigh worden beſchreven.

Daer vallen noch verſcheyden andere herſten ende olyen; als een witten herſt voort-kommende van een boom die ſy noemen Quauhcopaltic xixio, de welcke by de Indianen ſeer groot werdt gheacht / ende ghebruyckt teghen den rooden loop met ſonderlinghe bate: de olie welcke ſy noemen de Avieto, om datſe wordt ghetrocken uyt het houdt met kracht van vier / van eenen boom de denne-boom gantſch gelijck: deſe is mede nu ſeer bekent / ende wort by de medecijnen gebruyckt / als mede by de ſchilders tot ſeker vernis.

Van de menighte van 't groote vee / als ſtieren ende koeyen / ſullen wy by andere occaſie ſpreken / dan de menighte is hier licht by af te nemen / dat Acoſta verhaelt / dat in den jare 87 daer 64000 eñ ettelijcke huyden in de vlote van Nova Hiſpania wierden gheſcheept. Voorts ſoo heeft men in Nova Hiſpania menichte van vogelen van excellente veeren ofte pluymen / welcker fijnicheyt in Europa niet gevonden wordt; ghelijck men ſien mach aen de beeldekens die van pluymen ghemaeckt zijn / die van daer ghebracht worden / ende een verwonderingh by een yeder veroorſaken / dat-men met vogel-veeren een ſoo delicaten werck maken kan / dat het gantſch ende gaer met het penceel ſchijnt ghetrocken te weſen.

In ſumma / Nova Hiſpania is een van de beſte provincien vande Nieuwe-weereldt / ende bequaemſte om te bewoonen / in goede tempre / abundantie ende vruchtbaerheyt van tarwe / Maiz ende vee / ende andere dingen die tot het menſchen leven noodigh zijn / uyt-genomen olie ende wijn: ende hoe-wel daer in vele plaetſen gout ghevonden wordt / ſoo is nochtans 't ſilver daer het ordinariſt / van welcke veel goede mijnen worden ghevonden. De provincien van Nova Hiſpania, gelijck als het een Audientie is / werden by de Spaegniaerden verdeelt in het Artz-biſdom van Mexico, de Biſ-dommen van Mechoacan, ende van los Angeles, ofte Tlaſcala; van Guaxaca ende van Chiapa, ende de Gouvernementen van Panuco ende Yucatan, met de provincie van Tabaſco: welcke verdeelingh wy oock in onſe beſchrijvinghe ſullen volghen; ende eerſt ſpreken van de provincie van Mexico.

M E X I C O.

Het vierde Capittel.

Beſchrijvinghe van de provincie van MEXICO in 't byſonder, de verſcheyden landen ende volckeren daer onder begrepen.

d.4.l.9. c.5. DE provincie van Mexico, welck is 't ghene het Artz-biſdom van de ſelve ſtadt begrijpt / weſende de hooft-ſtadt van heel Nova Hiſpania, beſluyt in ſyn diocceſe alle de vlecken ende plaetſen van het lack (welck de Spaegniaerden noemen

menla

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

men, la Laguna,) scheyt syn limiten van het Bisdom van Tlascala, op-gaende door de provincie van Chalco, welck is ghelegen seven leguen van Tlascala, ende negen van Mexico, ende streckt tot aen de Pico van de Sierra Nevada ('t sneeuw-gheberghte) die sy noemen el Volcan. Soo dat het Artz-bisdom van Mexico komt te legghen tusschen het Bisdom van los Angeles ofte Tlascala, ende het Bisdom van Mechoacan; heeft in de lenghte noorden ende zuyden hondert ende dertich leguen, ende in de breedte van achthien leguen, (welcke breedte het langhs de kuste van de zuydt-zee heeft) tot sestich leguen (welcke breedte het binnen 's lants heeft;) in 't welcke zijn begrepen de provincien van Mexico, ende naer 't noordt-oosten van de selve Lateotlalpa, Meztitlan, Xilopeteque ende Panuco, welck is de verst gheleghenste; ende naer 't westen Matalzingo, naest gheleghen by Mexico, ende Cultepeque, alder-verst daer af gheleghen: naer het oosten Tezcuco, naest aen Mexico gheleghen: naer het zuydt-oosten Chalco, mede aen Mexico; ende naer het zuyden eerst Suchimilco, ende daer aen Tlaluc, ende tusschen het zuyden ende zuydt-westen Coyxca, ende Acapulco verst af naer het zuyden gheleghen. De Volcan voren verhaelt / is een bergh bewassen met cypressen / cedren / pijn-boomen / ende een soorte van eycken / seer hooghe boomen / ende van exquis hout. Ende de dorpen die aen de noordt-zijde van den Volcan vallen / behooren tot het Bisdom van Tlascala; ende die aen de zuydt-zijde vallen / tot het Artz-bisdom van Mexico; ende syn velden zijn seer vruchtbaer / door dien daer tarwe wast ende cottoen; 't volck datter woont spreeckt de mexicaensche tale / ende in Tepexco valt seer goet aluyn / wit ende cristalijn. Dese plaetse is ghelegen aen de voet van een bergh / van welcke een pleyn begint / welck loopt naer Chiautla, een dorp daer cottoen wordt versamelt ende Maiz; is heet landt / ende het reghent daer weynigh in dat quartier / ende op 't gheberghte zijn boomen daer den herst van komt / welck men noemt Copal; wordt vergadert in de maendt van Novemb. wanneer de reghen voor-by is / snijden in de boomen / waer uyt het distillerende hardt wordt. In Ocotlan, welck een dorp is die van Chautla onderworpen / gheneeren sy haer met het zoudt / door een put diese daer hebben van zout-water / welck seer goet zout geeft: van hier gaet men naer de dorpen diese noemen Contecomapa, ende Gualtepeque; de in-woonderen spreken de Mistese tale / daer is een bergh die Iaspis geeft / die een seer excellent groen kouleur heeft / treckende naer het Porphyr; hebben seer veel Maiz, ghelijck die oock van Patonala, welckes volck is van de selfde tale: ende Tecomostla, ende Pucla, welck tot het Bisdom van Guaxaca behooren / daer Motezuma garnisoen onder-hieldt / ende den oorlogh voerde teghen Tutepeque, welck een groote provincie is van het voor-schreven Bisdom van Guaxaca, ende streckt tot aen de zuydt-zee / ende het volck is van een ander tale. Van hier komt men te Castla sesthien leguen, latende tusschen beyden legghen de Amniscos, die tusschen dese / ende die van Ometepal onder-scheyden; ende daer naer komt men te Tuculala twee leguen vorder / daer goudt mijnen zijn / ende seer goede zaey-landen; ende hier beeft de aerde by naer tweemaels ter maendt / soo dat de Indianen hier geen huysen met mueren en bouwen / maer leven in hutten / diese noemen Boios, leegh ende met stroye ghedeckt / ende van soden van aerde ghemaeckt / om meer beschut te zijn teghen de aerdt-bevinghen / ghelijck de experientie gheleert heeft; is soo naer de zuydt-zee ghelegen / datmen het gheruysch van de zee daer hoort / ende alle dese wegh streckt naer het zuydt-oosten van de Volcan van Mexico af tot Tuculala ende de zuydt-zee toe; ende hier scheypt sich het Artz-bisdom van Mexico, van het Bisdom van Guaxaca. Van de stadt van Mexico keerende naer het zuyden / zijn gheleghen de vlecken van Coautruaguacal, Acapistla, Guastepeque ende Autepeque, die den Marquis del Valle toe-behooren / elf leguen van Mexico gelegen / seer goede plaetsen / in heet landt / ende ghetempert door wateringhen / waer Maiz ende cottoen wast; ende veel bloemen ende roosen seer wel-rieckende van diversche soorten:

dese plaetsen zijn neffens den anderen ghelegen / en scheyden haer limiten van het zuyden naer 't zuydt-oosten/ tot aen de voet van den Volcan ; ende daer wordt het beste suycker van gantsch Nova Hispania ghemaeckt / seer wit ende hardt in dry ofte vier Ingenios die daer zijn : ende Tlapa heeft berghen ende dalen / ende veel broots; daer zijn oock goudt-mijnen / die de Indianen bearbeyden/ ende gheventer tribuyt van in stof. De provincie van Cuexco heeft veele ende goede dorpen/ daer seer goeden honich/ was/ broodt ende cottoen valt ; ende daer onder leght de vlecke van Zumpango met de rijcke silver-mijnen van Martin de Yerbo, ende Gonçalo Cerezo; dit landt loopt naer Acapulco toe/ een haven van de zuydt-zee: heeft veel voor-name dorpen/welck al tot het Artz-bisdom ghehooren. Treckende van Mexico na Atlacubaia 't gheberghte op / komt men te Alapulco ende Xalataco seven leguen van de stadt ; ende van daer komt men aen de provincie van Tlaxco, daer seer goede silver-mijnen zijn / ende een woon-plaetse ofte dorp van Spaegniaerden/ die niet anders en doen/ dan silver uyt de mijnen te houwen/ te smelten ende te refineren / ende na Mexico te brenghen om daer ghequinteert te worden in 't smelt-huys: oock zijnder goede aders van yser / ende men reyst daer door naert 't zuydt-westen tot de zuydt-zee / ende tusschen beyden zijn veel dorpen ende provincien/ al tot het Artz-bisdom behoorende. Reysende van Mexico naer Atlacubaya, eer ghy komt te Xalataco, scheypt hem een andere wegh af naer 't westen/ welc reyckt tot de valleye van Matalzingo, daer de hooft-plaetse van genaemt wordt Toluca, is een groote valleye / ende wel bewoondt van volck die de Otomise tale spreken/ neghen leguen van Mexico; daer zijn seer goede weyden / met veel bouw-huysen van vee / welck seer vermenichfuldicht is/ ghelijck dan in de valley van Atzompan eenen Diego Munnoz de Camargo door syn industrie twee schapen in den tijdt van thien jaren heeft ghemultipliceert tot veertich duysent toe. In dese valleye van Matelzingo wordt veel broodts ghebacken: Een andere wegh scheydt hem naer 't zuydt-westen / welck loopt tot een vlecke welck werdt ghenaemt Tuxcalthitan, ende twaelf leguen verder tot Maltepeque: daer goede silver-mijnen zijn ontdeckt / ende worden door slaven bewrocht als die van Tlaxco; ende van hier treckt men naer de zuydt-zee door 't zuydt-westen/ ende west-zuydt-westen; ende tusschen beyden zijn veel dorpen ende provincien al tot het Artz-bisdom behoorende. Van de valleye van Matalzingo komt men te Yxtalauaca, door 't westen ende te Taximaroa, welck is van de provincie van Mechoacan , dertich leguen van Mexico , daer valt veel Maiz ; ende daer zijn aderen van yser ; ende hier scheydt sich het Artz-bisdom van het bisdom van Mechoacan ; men reyst door dese wegh naer Zacatula ende Colima, passerende door alle de provincien van Mechoacan , die veel zijn / ende komt tot de provincie van Nova Galicia toe. Van Matalzingo keerende naer het west-noordt-westen/ zijn gheleghen de dorpen van Xiquipilco ende Chiapa , die met de Matalzingos confineren ende leven van Maiz ende Maguey. Treckende van Mexico naer het noordt-westen naer Escapuzalca ende Tenayuca, komt men vier leguen van Guatitlan, van waer men treckt op Atexepit; daer de lieden by landt-bouwinghe leven ; ende van daer komt men aen de provincie van Xilotepeque, die
d.3.l.5. c.9. scheyt met Xecotitlan ende Chiapa : De provincie van Xilotepec is meest bewoondt by de natie van de Otomis, welck een volck is van kleyn verstant/ vileyn ende bloo; en men kan haer de Religie qualijck in-planten ; oock hebbense een korte ende harde tale / die qualijck kan begrepen worden. 'T volck is anders arbeydsamer als eenigh ander volck van Nova Hispania. Ende naer 't noordt-westen scheydt het sich van de vlecken tot de provincie van Mechoacan behoorende ; door dien het veel dorpen heeft die subject zijn aen de hooft-stadt ; ende eenighe zijn ghetempert: keerende van Xilotepeque naer het noorden / is gheleghen het dorp Tula , welck seer goet is / en spreken al Otomis , en leven van zaey-landen / ende behooren al tot het Artz-bisdom. Treckende van Mexico

naer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

naer het noorden / komt men te Tepeaquilla, ende van daer te Ecatepeque ende Atotobilco, Tulanzingo ende de provincie van Metztitlan, vijf-en-twintich leguen door het quartier van Xilotepeque: In Mezitlan valt seer goet cristalijn-aluyn / ghevonden door Bartholomeus de Zarate Regeerder van Mexico: daer wordt seer goede stof van cottoen ghemaeckt; ende daer zijn yser-mijnen die ghebeneficeert worden; is ghetempert landt / ghesondt / met fraeye rievieren ende smaeckelijcke visch: Van daer komt men aen de provincien van de Guaxatecas, daer veel dorpen zijn / tot dat men raeckt aen de rieviere van Panuco, ende de stadt van S[t] Stevan del Porto; ende de inwoonders betalen haer tribuyt in cottoen ende Maiz, ende haer tale is different van die van Mexico. Naer het noordtoosten leght Otumba ende Tepeapulco seer bequame dorpen / ende daer veel zaeylanden zijn / ende weyden; komen voorder aen de provincie van Guachivango, loopende naer de noordt-zee toe / daer mijnen zijn van silver / ende van daer komt men aen de provincien van Papautla ende Tupax, welck is de rieviere Tuxpa, teghen over het Eylandt de Lobos in de noordt-zee / ongesondt landt / door dien 't heet is op de kuste / ende leegh. Tusschen beyden zijn noch andere dorpen ende provincien / welck daer zijn van 't Artz-bisdom: Van Mexico naer 't oosten leght Tezcuco, ende van daer komt men te Gueytulpa ende te Zacatepec; ende keerende naer 't oost noordt-oosten komt men over seker gheberchte / naer 't noorden toe tusschen de rievieren van Tuxpa, ende S[t] Pedro ende S[t] Paulo; ende tot hier toe komt het Artz bisdom van Mexico, ende schept syn limiten van 't Bisdom van Tlascala, ende ontrent de wegh naer Veracruz toe schept het met Ategotepeque, welck behoort tot Tlascala, ende is van de Otomische sprake. In de limiten van dese Audientie zijn gelegen de mijnen van Puchuca, veerthien leguen van Mexico, ende die van Tasco twee-en-twintich leguen; die van Ysmyquilpo, welck van loot zijn / twee-en twintich leguen; die van Talpuiava vier en-twintich: die van Temozcaltepeque achthien leguen: die van Cultepeque twee-en-twintich: die van Zacualpa twintich: die van Zupango veertich: die van Guanaxato sestich: die van Comania seven van Guanaxato: die van Achachica achthien van de stadt de los Angeles; die van Gautla ofte Zumatlan, ende S[t] Luiz de la Paz; ende in alle dese sullen meer als 4000 Spaegniaerden zijn / die met industrie ende arbeyt op dese mijnen passen / welcke alle zijn van silver / uyt-ghenomen een / welck is van loot / als voor-seyt. Her. descript.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de groote stadt MEXICO, welck de hooftstadt is van gantsch NOVA HISPANIA.

De principale hooft-stadt van gantsch Nova Hispania is de stadt Mexico, de welcke eertijdts by de Indianen wierdt genaemt Tenoxtitlan ofte Tenuchtitlan: welck andere veranderen in Themisthatan: Is gheleghen op de hooghte van neghenthien graden en een half by noorden de linie: (Herrera seght elders in syn historie datse leght op de hooghte van twintich graden tot twintich ende een half /) ende dit komt met de kaerten ende distantien van andere best over een / ende heeft de lenghte van hondert ende dry graden op den meridiaen van Toledo, soo datse verscheyden is van Toledo door een rechte lienie 1740 leguen, welck zijn acht uyren by de son. De stadt is gantsch om-cingelt van soet-water (Cortes seght in syn tweede relatie aen den Keyser / dat de stadt is gelegen in het zout-lack) hoe wel een weynigh drabbich / soo dat de in-woonders daer van niet en drincken / maer brenghen 't water in de stadt van een mijle verre door seker riolen; ende oock brenghen sy het water in canoas ende schuytjens. Door dien de stadt in een lack leght / soo en heeftse maer dry in-komsten over dry calseyen. De eene komt van het westen / een half legue langh / de tweede van het noorden / Her. descript. d.3.l.9. c.8. d.2.l.7. c.13.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

noorden / de lenghte van een legue; naer het oosten en is gheen callsije / dan alleen canoen om daer aen te komen; naer't zuyden is de derde callsije twee leguen langh / daer Cortes ende syn volck langhs in de stadt quamen. Ende is te weten / dat hoewel de Laguna daer Mexico in gheleghen is / een schijnt te wesen / zijn nochtans twee / ende seer verscheyden / want de eene is van zoudt ofte brackigh water / bitter ende quaet / ende daer niet en groeyet / noch gheen visch ter wereldt in en valt; de andere is van soet water / welck visch voort-brenght / hoe-wel kleyn: Het zoudt lack wast / ende mindert naer de windt dieder waeyt: Het soet lack leght hoogher; soo dat syn water valt in het soute (ende niet ter contrarie / als sommighe meynden) door ses oft seven openinghen die in de callsije zijn / daer brugghen over legghen van houdt seer sterck ende breedt. Het zoudt lack is op eenighe plaetsen vijf leguen breedt / ende acht oft thien langh / ende in den om-loop meer dan vijfthien. Het soete lack is ymmers soo groot: ende zijn beyde in het om-gaen meer dan dertich leguen, hebben van binnen ende op den oever meer dan vijftich dorpen / van welck sommighe wel vijf duysent huysen hebben; ende eenighe tot thien duysent; ende Tescuco was soo groot als Mexico; 'Twater welck valt naer de leeghe plaetsen / daer het lack is / komt van de berghen af-loopen / welck legghen in het ghesicht van de stadt ende daer rondtom; welck water door dien het komt op een salpeeterighe grondt / wordt zout / ende niet door ander oorsake / als eenighe ghelooft hebben. Ontrent den oever van dit lack werdt veel zoudt ghemaeckt / welck een grooten handel geeft. Daer zijn ordinaris wel hondert duysent canoen in / ofte barcxkens van een stuck / welck zijn van fatsoen als een wevers spoele / die de Indianen noemen Acales; de Spaegniaerden uyt ghewoonte noemdense canoas / als men die heet in de Eylanden. De stadt en heeft nu soo veel waters van binnen niet allse wel eertijdts hadde / ten tijde dat noch heydens was / want de wateren en zijn niet weder geopent / hoe-wel de straten smal zijn gebleven ende seer lanck. In eicke open plaetse werdt by naer alle daghe marckt ghehouden van alderhande eet-waren / soo dat de in-woonders niet verre en behoeven te loopen om haer huysen te voor-sien: boven dese zijn daer dry principale marckten / daer seker daghen in de weke groot ghetal van Indianen toe-loopt om te koopen / ende verkoopen. De Indianen noemen de marckten Tiangustly, ende de Spaegniaerden noemense Tianguez, sonder den ouden naem te veranderen. De eene Tianguez ofte marckt is in Tatelulco, welck een vier-kante plaetse is / aen de dry zijden om-cingelt van gaelderijen ende tenten; in het midden van dese plaetse (welck is een van de grootste der werelt) staet het gericht / ende een seer schoone fonteyn die de Spaegniaerden hebben ghemaeckt: de andere leght binnen Mexico, en wordt hedens-daeghs ghenoemt el Tianguez de S[t] Iuan, welck oock een groote plaetse is; soo dat in dese twee plaetsen wel hondert duysent menschen haer konnen laten met haer koopmanschappen. De derde marckt wordt ghenaemt el Tianguez de S[t] Hippolito, (welck de patroon is van de stadt) alwaer woensdaeghs ende donderdaeghs marckt wordt gehouden; daer sulcken ontallijcken volck te marckt komt / dat men daer qualijck keeren oft wenden kan. Eick verkooper weet syn plaetse; ende elcke sorte van koopmanschappe heeft syn quartier sonder veranderingh. Dinghen die van ghewicht ofte groote bellommeringh zijn / latense aen de kandt van 't water in de canoas. De andere dingen die op dese marckt te koop komen / waren hier te langh om te verhalen / want alles wat van aerde / hout / silver / ende goudt ghemaeckt kan worden / komt
Her. descript. daer te koop / beneffens alle andere kostelijckheden / etc. In dese stadt zijn wel vier duysent borghers van Spaegniaerden / ende wel dertich duysent familien ofte meer Indianen; in de vier quartieren daer de stadt van oudts in verdeelt was / die heden-daeghs worden ghenoemt Sant Iuan, Santa Maria la redonda, San Pablo, ende San Sebastiaen, ende Thatelulco, is het wel principaelste quartier / welck nu ghenoemt wordt Sant Iago. De Koninghlijcke Audientie ende den

Vice-Roy

Vice-Roy die daer in presideert / heeft in dese stadt syn woon-plaetse; als mede de andere Officiers van den Koningh: en den stoel van den Artz-bisschop is hier / welck onder sich heeft voor Suffraganen de Bisdommen van Tlaſcala, Guaxaca, Mechoacan, Neuva Galicia, Chiapa, Yucatan, Guatemala, Verapaz, ende de Philippinas. De Cathedrale Kercke wierdt begonnen by Cortes, ende voorts op-ghebout by Don Sebaſtian Ramires de Feunleal.

In de stadt van Mexico zijn diversche cloosters van Dominicanen / Franciscanen / Augustijner / de compagnie van Jesus / Carmeliten / la Merced, Barvoetse / etc. ende thien cloosters van Nonnen: Een Universiteyt daer seer geleerdelijck alle vrye konsten ende scientien geleert worden: ende ander collegien ende hospitalen: boven desen zijnder noch wel dry duysent Spaegniaerden die in de om-ligghende dorpen onder de Indianen woonen; ende in de voorschreven provincien sullen wel twee hondert en vijftich dorpen van Indianen wesen / ende in de selve / als mede in de landt-huysen (die de Spaegniaerden Eſtancias noemen / ende wel ses duysent zijn) meer dan vijf hondert duysent Indianen die onder tribuyt sitten / ende meer dan hondert en vijftich cloosters van Monnicken / en scholen van Papen / om de Indianen het Christenen gheloof te leeren; behalven de Padres van de Societeyt van Jesus / ende andere huerlinghen: oock soo heeft de Inquisitie haer residentie hier. Aengaende de ghestalte van de lucht in dese stadt / het reghent daer op de selve tijden en stonden als in andere quartieren van Nova d.4.l.9. c.6.
Hiſpania, doch met de noorde-windt des avonts ende niet des morghens: maer van smorghens tot 's avondts ist daer helder ende klaer weder. Des avonts soo verheft hem aen 't noorden op den bergh de Tepeaquilla een legue van de stadt / een seer duyster wolcke / ende in korten tydt met groote windt ende draepinghen komtse te Mexico: ende om te sien oft het reghenen sal / en behoeft-men maer te mercken oft den bergh voorsz. gheladen is met wolcken / want het is dan seker dat het reghenen sal. Ten tijde dat het reghent / is het in Mexico lustigh ende ghesondt / maeckt fraeye morghen-stonden / ende vochtighe avonden / ende de nachten ghestarret ende schoon weder. In de maenden van November, December, Ianuarius, Februarius ende Martius, tot dat den reghen komt / ghelijck het dan droogh weder maeckt / ende niet en reghent / elcke dagh des avonts als het plagh te reghenen / soo verheft hem een draep-windt in Mexico, ende ghelijck het salpeetrich landt is / soo vlieghter soo dichten stof / ende soo duyster / dat men by wijlen malkanderen niet sien en kan / ende duert den gantschen avondt ghelijck den reghen / soo dat in syn plaetse schijnt te komen; dan de nachten als voren zijn seer helder. Dese stof is seer ongesondt / ende hoe men naerder aen Martio komt / ende het landt drogher is / hoe schadelijcker / want vlieghen te neuse ende te monde in / ende veroorsaken pijne in de zijde / ende veel sterven daer af; soo dat het dan goet is buyten Mexico te wesen: dese draep-winden ende stoffen zijn gheneraal door gantsch Nova Hiſpania ter tijden van de drooghten / doch en zijn soo schadelijck niet als in Mexico: die in de stadt op haer ghesontheydt willen leven / en gaen des avonts niet uyt / maer sluyten haer deuren ende vensters dicht toe / ende soo sy doch de avondt-lucht willen genieten / soo gaen sy in haer hoven ende in 't veldt.

Het seste Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere plaetſen ontrent de ſtadt MEXICO gheleghen.

Voor desen hebben wy aen-gheroert de menighte van plaetsen die ontrent de stadt Mexico legghen / sullen nu eenige van de principaelste plaetsen beschrijven / onder de welcke uyt-munt Chulula, welcke een groote vlecke was in voortijden / ende by naer soo groot als Mexico selfs; en was de voornaemste Heerschappije van Nova Hiſpania naer de Republijcke van Tlaſcala, ende de vermaerste van weghen haere superstitien ende afgoderijen onder alle de andere plaetsen van dit d.2.l.7. c.2.
gantsch

gantsch gewest. Was seer volck-rijck/ en gebout op een schoone pleyn/ met ontrent 20000 huysen en wel soo veele landt-huysen daer om her/ (welcke de Spaegniaerden noemen Estancias,) met veel schoone toorns op de kercken ofte tempelen/ welck men seght wel soo veel geweest te hebben/ alsser dagen in 't jaer zijn; soo datter naer 't segghen van vele/ wel ses duysent kinderen van beyde sexen jaerlijcks ghedoodt/ ende den Af-goden op-gheoffert wierden: wierdt ghegouverneert door een Capiteyn die by de Republique ghekoren wiert / door den raet ende met advijs van ses Edelen ende by-standt van haer Priesters: door dien sy niets voor en namen/ dan daerse haer eerst over beraden hadden in religieuser wijse; waer door by die natien dese stadt ghenaemt wierdt het heylighdom van alle haer Af-goden. Daer valt in 't selve ghewesie seer veel Cochinilla, ende de landen zijn seer vruchtbaer tot alle ghezaeye/ ende oock tot het onder-houden van vee. De mannen ende vrouwen zijn van goedt fatsoen: daer waren eertijts veel koop-lieden die wijt en breedt haren handel dreven: het arm volck kleede sich met rocken van Nequen, welck is het lijnwaet dat ghemaeckt wordt van de Maguey, ende de rijcke in rocken van cottoen/ met randen van pluymen ende oock van konijne vellekens. Daer viel seer grooten handel met diversche dinghen die in dese vlecke wierden ghemaeckt ende ghevonden.

d.2.l.7. Tezcuco was mede eertijdts een groote plaetse wel tweemael soo groot als Se-
c.4. villa in Spaegnien / hebbende wel geleghde straten ende schoone huysen / is gheleghen op een pleyn / aen de kant van 't zout-lack van Mexico, ende heeft niet te min 't soet-water in alle plaetsen/ welck daer geleyt wort door diversche riolen van 't gebergthe af: soo dat het een seer frissche woon-plaetse is. Naer dat Don Hernando Cortez seght in syn derde verhael/ soo light Tezcuco ses leguen van de stadt Mexico langhs het lack.

Ibid. Quitlavaca is ghelijck de stadt van Venetien gantsch in 't water gheleghen / soo dat de Spaegniaerden het noemden Venezuela; een ghesonde plaetse ende daer goede visscherije valt / men komt daer aen over een calsije wel twintich voeten breedt / ende wel een half legue langh; daer woonden in dese vlecke eertijdts wel twee duysent familien.

Yztacpalapa was een vlecke wel van thien duysent huysen / half ghebouwt in het zout-lack/ ende half op 't vaste landt; ende daer waren verscheyden vivers van soet water/ met veel visch daer in; ende een fonteyne op den wegh naer Mexico toe van goet water / ende om-cingelt van seer hooghe boomen. Dese plaetse leght twee leguen van de stadt Mexico, ende ses leguen van Tezcuco; ende men treckt naer de stadt van Mexico langhs een calsije / daer wel acht te peerde neffens den anderen konnen rijden; ende soo recht / dat men de poorte van Mexico soude konnen sien / ten ware een kromte die het van den beginne heeft. Aen de zijden van dese plaetse was gheleghen Mexicaltzingo, een dorp van vier duysent huysen / al in 't water; ende Cuyocan met wel ses duysent huysen/ al op 't vaste landt gheleghen / seer vruchtbaer / ghesondt ende aenghenaem. (Cuyocan leght anderhalf legue van Ystapalapa naer Mexico toe over de calsije.) Ende Hiucilopucho hadt wel vijf hondert huysen. Dese dry plaetsen hadden in tijden datse noch heydens waren veel templen ende hooghe toorns / die van verre blinckten oft silver hadde gheweest / welcke hedendaeghs tot kloosters zijn gheappropriëert. Daer was grooten handel in 't zout / welck daer veel viel / hoe-wel niet seer wit noch goet om te eten / dan wel om vleesch met te zouten: men maeckt het van de aerde/ welck al om daer ontrent sultich is; en is noch een vasten handel / door dien het wijdt en breedt vervoert wordt.

Guatitlan leght vier leguen van Mexico; ende Tenyauca twee leguen; Escapuzalco een legue, al aen den oever van 't lack. Tacuba dicht by Mexico.

d.3. l.2. Suchimilco is een fraye plaetse gheleghen in 't soete lack vier leguen van Me-
c.10. xico naer 't zuyden; ende twee leguen van Cuyocan.

Queretaro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Queretaro is een plaetse gheleghen in de provincie van Xilotepec, daer een fonteyn is van soo heeten water / datse verschouwet 't gene daer by komt eerst upt-vloeyende / maer verkoelt zijnde / soo maeckt sy het vee vet / door diense gesont is: In deselve provincie is een fonteyne van seer goet water / welck vier jaren loopt/ ende de vier jaren daer aen en geeftse niet een drop waters / ende dan geeftse weder water / ende alst veel reghent soo is sy droogh; ende alst heel droogh weder is soo geeftse water. In dese provincie zijn veel silver-mijnen / en veel medecinale kruy-den / ende alle vruchten van Spaegnien wassender: 't is aenmerckens weerdigh/ dat tusschen het dorp van St Iuan, ende 't dorp Queretaro, welck zijn seven leguen, ende twee leguen vorder / ende soo vele over dwers / weyden meer als hondert duysent koeyen en ossen / ende twee hondert duysent schapen / ende wel thien duy-sent peerden / soo wonder vruchtbaer is dat gheweste.

Het sevende Capittel.

Beschrijvinghe van ACAPULCO, welck is de haven van de provincie van MEXICO, gheleghen aen de zuydt-zee.

HEt Artz-bisdom van Mexico heeft syn havenen beyde aen de zuydt-zee ende de noordt-zee: de haven aen de zuydt-zee werdt ghenoemt Acapulco, ghele-ghen in de provincie van Acapulco, op de hooghte van seventhien graden by noorden de linie; naer 't segghen van Herrera: waer mede over een komt een aen-teeckeningh van de kuste by den Generael Spilberghen in een spaens schip ghe-vonden. (Thomas Fuller steltse op de hooghte van seventhien graden en twintich minuten; Olivier van Noordt, op seventhien graden / dertich minuten.) Ses le-guen van Rio de los Yopes, daer 't Artz-bisdom confineert met 't Bisdom van Tlas-cala, ende acht leguen meer naer 't westen leght de rieviere Citala, ende noch vier leguen vorder die van Mitla. De beschrijvinge voornoemt steldt neffens de haven van Acapulco naer het westen la Plaja de Citala, welck wel 24 leguen duert son-der heuvels oft klippen aen het strandt: rekent 9 leguen tot Boca de Mitla, ende 4 leguen tot Apuraqualcos, van daer tot Petatlan steltse la Plaia de Tespa, vol kleyn gheboomte ende palmiten: van Petatlan tot de haven van Ciguatanejo 13 leguen, ẽn van daer tot Rio de Zacatula 12 leguen. De haven van Acapulco heeft een groote mondt / wel een mijle wijdt / leggende z. ende n. ende van binnen heeft-se noch twee geulen / van welck de eene streckt naer het noorden / daer de schepen konnen anckeren; de andere naer het oosten / daer de schepen moghen beschut leg-ghen voor alle winden/ loopende in de in-hammen die daer binnen zijn/ ende men mach de schepen daer over halen / ende versoecken. Soo dat dese haven een van de grootste/ schoonste ende versekerste havenen is van de Nieuwe Wereldt / ende over sulcks altijdt seer bevaren is ghweest; ende wordt noch heden-daeghs gefre-quenteert by de schepen van Nova Hispania, loopen naer de Philippinas, ende van daer weder-keeren naer Nova Hispania. Aen de west-hoeck van de baye light een hoogh ende rouw Eylandeken dicht by 't landt / de baye gaet eerst noorden in/ en dan west op/ daer hem het stedeken laet sien met het fort/ welck maer een lege borst-weringh en hadde doen ons volck daer was met Spilberghen: de schepen konnen tot op een musquet-scheut by de huysen ende het fort komen. Het stedeken aen dese haven gheleghen/ is van Mexico tachtentich leguen, (naer 't segghen van Pe-dro Texeira die de selve bereyst heeft) een quaden ende seer periculeusen wegh over hoogh gebergte / steyle klippen / ende ontallijcke rievieren van schoon ende excel-lent water; seer dichte bosschagien / ende een landt dat seer qualijck bewoont is/ ende 't volck van den lande somber ende seer nederigh. Men passeert in desen wegh drie rievieren van name; de rieviere del Papagayo, die seer machtich is/ ende wordt met een ponte ghepasseert: de riviere de las Balsas, welck is als de Taio in Por-tugael / ende heeft een seer snellen loop / ende wordt ghepasseert met vlotten van

Her. descript.

d.5.l.6. c.4.

rieden by den anderen gheboeght/ende gheleght op drooghe calebaſſen/ welck de Indianen met ſwemmen over-brenghen; ende aen beyde deſe rievieren betaelt men ſyn paſſagie. De derde is de rieviere van San Franciſco, de welcke hoewel ſy groot ende machtich is/ heeft haer wedden in eenighe plaetſen: al deſen wegh langhs is men ſeer gheplaeght van de Moſquitos datter qualijck gheen raedt toe en is/ ſoo datſe de menſchen oock wel dooden met haer venijnigh ſteecken. Eermen te Mexico komt paſſeert men door het Marquiſaetſchap del Valle, daer den eerſten conqueſteur van Nova Hiſpania, Fernandus Corteſius de naem van voerde. Een Engelſ-man die daer was inden jare 1603 ghetuyght dat ſy van Acapulco naer Mexico toe haer wegh namen door Zumpango een dorp van Indianen dertich leguen van Acapulco, ende gheen dorpen onder-weghen/ ende datſe van daer quamen te Quernavaca een dorp van 't Marquiſaetſchap daer Cortes den titel van heeft verkreghen/ ende derthien leguen van Mexico gheleghen.

Een Spaegniaerts gheintercipieerden brief ſchrijft van deſe plaetſe aldus in den jare 1590. Ick quam van *China*, ende de landen in *Acapulco*, ſeventich leguen van *Mexico*, welck is de haven daer de ſchepen legghen die naer *China* varen; alle koop-lieden van *Mexico* brengen haer koopmanſchappen neerwaerts tot deſe haven, om wegh te ſchepen als voren. Het is een van de beſte havenen van alle de havenẽ van *Nova Hiſpania*, ende daer de ſchepen alder-ſeeckerſte konnen rijden ſonder eenigerhande ghevaer; want ſy leght onder een hoeck landts, ende een groot punt. Ende hier zijn vier groote ſchepen, te *Mexico* toebehoorende, van ſes hondert ende acht hondert vaten 't ſtuck, die alleen dienen tot de vaert naer *China*, ende vvederom; ende gaen tvvee teſſens naer *China*; vvelck is over de tvvee duyſent mijlen, ende zijn ghemeynlijck derthien ofte veerthien maenden uyt; ende als die tvvee vveder-ghekomen zijn, ſoo loopen d'ander tvvee korts daer naer vvederom uyt, gaen nu ſeer ſterck van ſoldaten voorſien. Een dingh kan ick u. l. verſeeckeren; dat tvvee hondert ducaten in Spaenſche ende eenige Nederlandtſche vvaren die ick dervvaerts voerde, vveere maeckte daer in 't landt veerthien hondert ducaten, ende maeck rekeningh dat de zijde-vvaren ende andere koopmanſchappen die ick in plaetſe heb mede ghebracht, my hier in *Mexico* ſullen vveert zyn vijf-en-tvvintich hondert ducaten; ſoo dat hier groot ghelt te vvinnen is, alſmen behouden mach over komen.

Den Generael Spilberghen was hier in 't jaer 1615; ende accordeerde met den Gouberneur/ hoe-wel de deſelve 18 groote ſtucken hadde op ſyn caſteel; doch ſoo qualijck ghemonteert/ als men daer naer heeft verſtaen; dat de onſe de ſelve plaetſe lichtelijck hadden konnen importeren/ indien ſy ghewetenhadden hoe het daer gheſteldt was; ende bequam van hem verſcheyden eetbare-waren ende manghelde ſyne ghevanghenen.

De ſchepen varen ghemeynlijck van Acapulco naer China, ende de Eylanden Filippinas, in Martio ende daer ontrent; ende komen weder van China te vertrecken in Iunio ofte daer ontrent.

Het achtſte Capittel.

De gheleghentheden van de provincie van PANVCO, ende de ſteden in 't ſelve quartier gheleghen.

Her. deſcript. DE provincie van Panuco gheleghen naer het noorden van Mexico, was eerſt een Gouvernement op hem ſelven/ dan is nu gheincorporeert in het diſtrict van de audientie van Mexico, is by de vijftich leguen langh ende breedt. 'T landt welck ſtreckt naer Nova Hiſpania toe/ is het beſte; overvloedich van lijf-tocht/ ende men vindt daer eenigh gout: maer het landt welck naer Florida toe ſtreckt/ is ſeer arm ende ſlecht: ende daer zijn wel vijf hondert leguen weeghs eer men

komt

komt aen de limiten van Florida. Van Mexico komende hebt ghy eerst de pro-
vincie van Ayotuxtetlatan, welck eertijts vol belliqueus volck was/ ende wierdt d.3.l.3. c.18.
van Don Hernando Cortes geconquesteert in den jare 1522, met groote slachter
van de in-woonders; van daer komtmen te Chila vijf leguen van de noordt-zee/
welckes volck oock belliqueus was/ ende qualijck te subjugeren/ uyt oorsaecken
van diversche lacken die in de selve provincie zijn; soo dat Cortes veel te doen had-
de om die te over-winnen. De Spaegniaerden hebben nu in dit Gouverne- Her. descript.
ment dry woon-plaetsen/ te weten; Panuco welck by de Spaegniaerden wordt
genoemt Villa de Santistevan del Puerto, ontrent Chila ende daer de rieviere van
Panuco in de zee loopt; ghebouwt by Don Hernando Cortes naer dat hy die van
Panuco ende Chila hadde 'tonder gebracht/ende haer woon-plaetsen gedestrueere;
Dese stadt is gheleghen op de hooghte van wat meer als dry-en-twintich graden/
vijf-en-sestich leguen van de stadt Mexico naer het noordt-noordt-oosten/ ende
acht leguen van de zee/ neffens een rieviere welcke het in-komen maeckt van
de haven.

De tweede stadt is ghenoemt by de Spaegniaerden Santiago de los Valles,
is gheleghen binnen s' landts vijf-en-twintich leguen van Panuco naer het
westen toe.

De derde is de stadt St Luis de Tampice, acht leguen van Panuco naer 't noort-
oosten/ gheleghen aen de zee-kuste/ van de Golfo van Mexico. Hoewel op de
kuste van dit Gouvernement veel rievieren zijn/ ende diversche aen-komsten tot
Rio de las Palmas toe/ soo en zijnse essen wel niet seer bekent/ als alleen de rievier
van Panuco, ende syn haven/ welck oock niet seer goet ofte seecker en is.

In dese provincie waren eertijts diversche groote woon-plaetsen van India-
nen; als te weten; die de Spaegniaerden noemden las Caxas, ende een andere d.3.l.5. c.7.
ghenaemt Yxicuyan; ende Nachapalan, ende Taquinitl, ende Tezetuco; al seer
bewoont by Wilden/ die eertijts veel Spaegniaerden doodt-sloeghen van 't volck
ghekomen met Francisco de Garay, die dit landt meynde te conquesteeren/ dan
was daer in voor-ghekomen by Cortes.

In de provincie van Panuco, als Oviedo ghetuyght/ wordt ghevonden een Sommar.
seecker Bitumen, welck seer bequaem is om de schepen mede te pecken; welck men c. 8.
oock elders in Indien vindt.

Aen de noort-zijde van de rieviere tegen over Panuco, hebben de Spaegniaer- Engelsche
den eenige sout-pannen/ en de rieviere is daer ontrent een half boogh-schoot breet; voyag.
de Engelsche die aen landt wierden gheset in de bocht van de Golfo van Nova
Hispania, (zijn 't volck van Iohn Hawkins) in den jaere 1568; quamen door veel
miserien ende onghemacks hier aen/ ende werden by de Spaensche ghebracht
naer de stadt Panuco; ghetuyghen dat het een wel-ghelegen plaetse was/ wel ver-
sien van alle soorten van fruyten; ende beneffens veel Indianen/ als doen be-
woont by ontrent twee hondert Spaegniaerden/ behalven noch de Swarten.
Doen haer meeste trafijcke met het zout/ welck sy maken in seeckere zout-pannen/
ligghende aen de west-zijde van de rieviere/ ende een legue van de stadt. Deser
Engelschen een/ ghenaemt Miles Philips, verhaelt dat hy ende syn gheselschap van
Panuco naer Mexico wierden ghevoert/ welck van den anderen soude legghen
neghentich spaensche mijlen/ ende datse naer twee daghen reysens quamen aen een
plecke welck de Indianen noemen Nohete, ende de Spaegniaerden Santa Ma-
ria, daer een klooster van Munnicken is; daer naer quamense te Mestitlan veer-
tich leguen van Mexico, daer een huys is van Graeuw-munnicken/ ende daer
woonden ontrent dry hondert Spaegniaerden/ soo mans/ vrouwen/ als kinde-
ren. Een dagh-reysens voorder leght Puchuca een stedeken/ ende de mijnen van
Puchuca legghen ontrent ses leguen van daer naer 't noort-westen.

Tot naerder ontdeckinghe van dese provincie/ sullen wy hier by voeghen het
verhael van Iohn Chilton, als 't selve is uyt-ghegeven by Mr Richard Hackluyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

in syn Engelsche voyagien. In den jare vijfthien hondert ende twee-en-seventich / (seght hy) quam ick te Mexico, in 't geselschap van een Spaegniaerdt / ende wy trocken te samen naer de provincie van Panuco, welck leght op de kuste van de noordt-zee / ende naer dry dagh-reysen quamen wy in een stadt ghenaemt Mestitlan, daer maer twaelf Spaegniaerts en woonden / ende de Indianen die daer woonden waren by de dertich duysent. Dese plaetse leght op seecker hooghe berghen / die seer dicht met bosschagie bewassen zijn / nessens eenighe dorpen die ghesont ende lustigh zijn / en vruchtbaer / hebbende schoone water-fonteynen die daer door-loopen. De hooghe weghen zijn al beplant met fruyt-boomen van verscheyden vruchten / seer lustigh in 't aen-schouwen; ende in elck dorp daer wy deurtrocken vereerden ons 't volck met allerhande eet-waren. Ontrent twintich leguen van dese plaetse is een ander vlecke ghenaemt Cianchinoltepec, welck een Edelman toe behoort / alwaer ontrent de veertich duysent Indianen woonen; ende onder haer zijn acht oft negen Munnicken van St Augustijns ordre / die daer een cloosterken hebben. Dry daghen daer naer scheyden wy van dese plaetse / ende quamen tot een vlecke ghenaemt Guaxutla, daer een ander clooster is van de selve order; ende daer woonen ontrent twaelf Spaegniaerden. Van dese plaetse voortwaerts begint de provincie ghenaemt Guastecan, welck is vlack landt sonder eenigh gheberghte. De eerste vlecke daer wy aen-quamen is ghenaemt Tancuylabo, daer menichte van Indianen woonen / langh van statuere / ende 't lijf al gheschildert met blaeuw / ende draghen 't hayr langh tot aen de knyen / ghevlecht als de vrouwen ghewoon zijn haer hayr te vlechten met linten. Als sy uyt haer huysen gaen / draghense haer booghen ende pijlen met / zijnde goede schutters / ende meest naeckt gaende. In dese landen en nemense noch goudt noch silver in mangelingh voor eenighe dinghen / maer alleen zout / welck sy seer groot achten / ende gebruycken het als een sonderlingh medecijne teghen seecker wormen die tusschen haer lippen groeyen. Naer neghen dagh-reysen van dese plaetse / quamen wy tot een stedeken ghenaemt Tampice, welck een haven-plaetse is op de zee / daer naer mijn gissingh veertich Christenen woonen / van welcke de Wilde doen wy daer waren / veerthien doodt-sloeghen / dewijl sy besich waren om zout te vergaderen / welck al de koop-handel ende neeringhe is die sy hebben in dese plaetse; is gheleghen aen 't in-komen van de rievier van Panuco, welck is een seer groote rievier / ende ten ware een zandt welck leght in de mondt van de selve / schepen van vijf hondert tonnen soudense konnen op-varen by de 60 mijlen. Van hier trocken wy naer Panuco, veerthien mijlen van Tampice, welck eertijts een fraeye stadt is gheweest / ende de Koningh van Spaegnien hadt daer een Gouverneur; maer door de verwoestinghen ende slachter die de Wilden doen / onder de Christenen / leght sy nu by naer woest / hebbende in sich niet over de thien Christenen met een Priester. Hier wiert ick seer sieck ende bleef hier leggen een-en-veertich dagen / hebbende gheen ander voetsel als fruyten ende water / daer ick noch ontrent ses mijlen verre in 't landt om moest seynden. Mijn mede-ghesel trock vorder ende weder gekomen zijnde / vondt my in eenen soberen staet; uyt oorsaeck van de onghesondtheyt van dese plaetse; ende niet teghen-staende mijn sieckte ende swackheydt liet ick my op een peerdt setten / met een Indiaen achter om my te houden / ende trocken soo voort tot s' avonts; s'ander-daeghs smorghens passeerden wy de rieviere in een canoa / eñ wesende aen d'ander zijde trock ick alleen voor uyt ende misten de wegh / soo dat ick reedt door een groot bosch ontrent 2 mijlen / eñ ten laetsten viel ick in handen van de Wilde van dit gewelte / die daer woonden in seecker huytjens van stroo gemaeckt; dese my siende quamen heur twintighen uyt met haer boogen ende pijlen / ende spraken my aen in haer tale welck ick niet en verstondt / ende ick gaf haer met teeckenen te kennen datse my van mijn peerdt souden helpen (was in eer groot ghevaer om van haer ghegeten te worden waer hy niet mager gheweest / waerom sy vreesden dat hy de pocken hadde /) gaven my

water

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

water te drincken uyt een veneets-glas dat vergult was. Waer van verwondert zÿnde/vraeghde ick hoe sy daer aen ghekomen waren: een mexicaensche deerne die sy by my hadden ghebracht/ antwoorde dat de Cazique van die Wilden/'tselve ghebracht hadde van Skallapa een groote vlecke/dertich mÿlen van dese plaetse in 't gheberghte daer eenighe Christenen woonden ende seecker Augustÿner-munnicken/ welck de Casique op een nacht verrast/ ende 't volck doodt-gheslaghen hadde; ende 't klooster verbrandende/ hadde dit glas onder ander dinghen ghebergt. Hebbende nu eenighe uyren onder dit volck gheweest/ dede de Casique vraghen oft ick mÿns weeghs wilde gaen; ick antwoorde/ jae. De Casique liet twee van syn volck met my gaen om my te gheleyden/ die naeckt voor my ginghen met haer booghen ende pÿlen by de dry mÿlen/ tot datse my brochten op den hooghen wech/ ende gaven my met teeckenen te kennen dat ick haest soude komen aen een stadt daer Christenen woonden/ welck is ghenaemt St Iago de los Valles, gheleghen op vlacke velden ende om-ringht met een aerde wal/'tghetal van de Christenen die daer woonden/ en waren niet boven de vier oft vÿf-entwintich/ die de Koningh van Spaegnien dorpen ende Indianen gheeft om het landt in syn subjectie te houden. Hier hebben de Christenen machtighe muylen/ diese brenghen naer alle quartieren van Indien/ende Peru, alsoo sy al haer koopmanschappen op de selve te lande voeren. Hier vondt ick mÿn gheselschap weder/ die bevreest waren gheweest dat ick vermoordt was; ende 't volck van de Stadt was seer verwondert dat ick ontkommen was uyt de handen van die Indianen/door dien tselve noyt te voren geschiet was; want zÿn daer seer moedich op een Christen ghedoot te hebben/ende een stuck van syn vel te draghen daer eenigh hayr aen is; wy bleven in dese stadt achthien dagen/ tot dat ick weder gesont wiert; ende onder-tusschen quam daer een Don Francisco de Page, welc den Vice-Roy Don Henrico Manriques had gesonden voor Capiteyn-generael/ om te onder-soecken ende te openen sekeren wegh van de zee-kant af/tot de mÿnen van de Sacatecas, welck zÿn van dese plaetse 160 mÿlen/ ten eynde sy haer koopmanschappen langhs dien wech mochten brengen/latende de wegh van Mexico liggē/ de welcke ses oft seven weken reysens is. Dese Capiteyn nam my ende mÿn gheselschap mede/eñ de reste soldaten/ tot het getal van 40 toe/ welck hy met hem ghebracht hadde/ende 500 Indianen/ die wy namen uyt twee dorpen van dese provincie/genaemt Tanehipa eñ Tamaclipa, alle goede schutters/ ende naecte lieden; wy trocken so naer Rio de las Palmas, welck seer groot is/ende schept het rÿck van Nova Hispania ende Florida van den anderen; ende treckende langhs dese rieviere dry daghen langh om passagie te soecken/ ende gheen vindende/ waren wy ten lesten ghenootsaeckt houdt af te houwen/ende een vlot te maecken/ daer wy op ginghen sitten ende lieten ons by de Indianen al swemmende over-stoten. Dry daghen daer naer reysende door bosschen/ over berghen ende heuvelen/ quamen wy aen de mÿnen van Sacatecas, welck de rÿckste mÿnen zÿn van heel Indien/ ende van daer wordt het meeste silver ghehaelt; ende daer woonen boven de dry hondert Christenen/etc.

Het neghende Capittel.

Van de manieren van de Mexicanen, haere tale ende regeringhe.

EEr wy van dese provincie van Mexico scheyden/ soo sullen wy een weynigh spreken van dit volck/ te meer om dat het 'teerste is/ daer wy eenighe forme van ghesette regeringhe ondervinden. Dit volck heeft een sonderlinghe vlÿt aen-ghewent om haer kinderen wel op te trecken naer hare wÿse/ gelÿck 'tselve te sien is by haer gheschilderde boecken/ by dewelcke wordt uyt-ghebeelt in wat voeghen sy haer kinderen naer den ouderdom van hare jaren hebben onder-wesen/ ende naer haer vernuft te wercke ghestelt/ ende de weder-spannighe met swaere straffen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghetemt: want van jonghs brochten sy de selve ofte by haer Priesters/ofte by haer Krÿghs-overste/om als sy tot jaeren souden komen in d'een ofte d'ander ordre opghenomen te worden. Ende daer-en-tusschen soo onderhielden sy die in haer huysen; gaeven haer eten naer haere jaren ende behoefte; stelden die te werck tot d'een oft d'ander huys-werck; straften die naer gelegentheyt van de misdaet met axi haer onder de neus te roocken; ofte met de scharpe doornen van Maguey te prickelen/ ende dierghelijcke. Haer houwelÿcken wierden op een sonderlinghe wÿse ghemaeckt ende bevestight; sekere vrouwe die sy noemden Amantesan, schorten de bruydt op haren rugghe/ ende verghesellschapt met veele andere vrouwen van de bruydts bloedt-verwanten ende naeste vrienden/brochten die ten huyse van de ouders van den bruydegom/ ende setten de bruydt daer in huys neder op een matte neffens den bruydegom/ende knoopten de kleederen van de bruydt ende den bruydegom aen den anderen; men offerde daer naer Copal aen de Af-goden/ ende men hielder een solemnele maeltÿdt/ende men las de nieuw-tsamen-ghevoeghde voren de wetten van 't houwelÿck; eñ soo wiert 't houwelÿck daer naer voltrocken.

De politique regeringhe was eertÿdts bestaende by veele oft Aristocratia: daer naer hebbense onder haer eenen Koningh aen-ghenomen; wiens successie niet en volghde by bloedt maer by verkiesinghe; de keur staende by sekere ghelÿck als Keur-vorsten/ uyt den adel van Mexico ende eenighe nae-burighe Koninghen; welcke onder desen staet behoren ende des grooten Koninghs van Mexico vassallen zÿn: dese Keur-vorsten noemden sy in hare tale Tlacohecalcatl, welcker hooghheyt de naeste was achter den Koningh. Dese volghde haer Krÿghs-oversten die sy Tlacatecatl ende Ezuahuacatli noemden; ende eyndelÿck haere Priesters/die sy noemden Thillancalqui, dat is heeren van 't swarte huys/ naer seker swarte salve daer sy haer mede besmeerden. De Koningh hadde onder hem verscheyden dienaers soo om in recht te doen als krÿgh-saecken te verrichten: insonderheyt sekere boden die sy noemden Telpuchli, meest jonghe ende radde lieden/ die sy sonden in alle de provincien die haer onderdaen waren/om acht te nemen op alles watter om gingh/ ende 't selve in een boeck/ van cottoene lÿnwaet/ gheschildert haer over te brenghen/ alsoo sy geen maniere van letteren ofte schrift en hadden. Sy hadden in elcke provincie haere Gouverneurs die sy Petlacalcatli noemden/ende daer benevens haere Calpique, om de schattinghen voor den Koningh in te vorderen. Hadden een gheschildert boeck/ in welcke uyt-ghedruckt stondt naer 't leven alles wes elcke provincie hadde op te brenghen naer syn ghelegentheyt/ d'een cottoene kleederen/ d'ander eenige eetbare ware/d'ander eenige kostelÿcke gummen eñ hersten/de andere weder eenige vreemde dieren oft vogelen/ende ten lasten oock eenige metalen/ ende soo voorts. Door dese selve wÿse wisten sy alle dinghen bequamelÿck uyt te drucken; ghelÿck 't selve te sien is by de gheschilderde boecken/ welcker eenighe door den hoogh-gheleerden Samuel Purchas, in 't Engelsch zÿn uyt-ghegheven. Sy hadden sekere teeckenen daer sy de ghetallen mede uyt-druckten/ doch van gheen minder ghetal/ dat ick heb konnen mercken/ als twintich/welck sy uyt-druckten met de ghelÿckenis van een op-staende bÿle ofte vaentjen; ende dat tot hondert ende twee hondert toe; soo dat dese by-staende figure beteeckende hondert 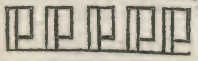. Vier hondert druckten sy uyt met het teecken welck hier verthoont staet boven een diepe schotel; dit teecken stelden sy soo dickwils tot dat het vier duysent maeckte:

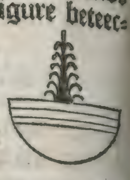

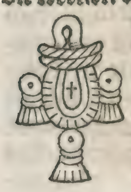

om acht duysent te beteeckenen ghebruyckten sy dit by staende teecken: ghelÿck 't selve te sien is by haer schat-boeck. De naemen van de ghetallen luyden in haer taele aldus; 1 ce, 2 ome, 3 yei, 4 nahui, 5 macuilli, 6 chicuazen, 7 chicome, 8 chicuey, 9 chicunahui, 10 machtlactli, 20 zempohualli, 40 ompohualli, etc.

Sy

Sy begonnen haer jaer van onſen Maert, ende verdeelden haer jaer in achthien maenden (als Gomara ſchꝛijft) ende gaven elck maent een beſondere naem meeſt ghenomen van haer feeſten die elcke maendt omquam; ende elcke maendt verdeelen ſy in twintich daghen/ die oock haer beſondere naemen hadden van beeſten ende anders/ met welcker beelden ſy die upt-dꝛuckten. In't op rekenen van jaeren ghebꝛuyckten ſy een weke om ſoo te ſegghen van derthien jaeren/ de welcke ſy upt-beelden als in de by ſtaende figuere/ in de welcke maer vier figueren van verſcheyden dinghen woꝛden ghebꝛuyckt; te weten Tocheli, dat is een konijn; Acatl een riedt: Tecpatl een ſlijp-ſteentjen ofte meſken; ende Calli een huys: doch 'tghetal der jaren met ſoo veel ⊙ upt-ghedꝛuckt; tot de vooꝛſz. derthien toe; ende dan weder op nieuws begonnen. Vier deſer wecken maeckte ghelijck een euwe/ de welcke ſy beteeckenden met de by-ſtaende figuere;

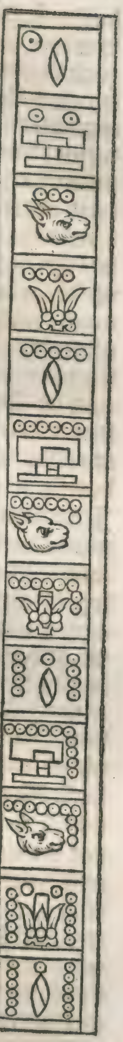

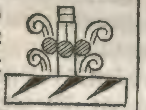

ende als dat 't jaer om quam ſoo vꝛeeſden ſy altijdts vooꝛ eenighe groote veranderingh/ jae meynden dat de werelt in ſulck jaer hadde te vergaen/ ſoo dat ſy des avondts te vooꝛen alle haer potten verbꝛaken ende haer vier upt-bluſte eñ waeckten den geheelen nacht (ſoo de Spaegniaerden ſchꝛijven) ende maeckten derhalven groote feeſten naer dat den eerſten dagh van een nieuwe euwe weder was in-ghegaen/ offerden aen hare Af-goden/ ende verſaghen haer weder van potten ende nieuwen huyſ-raedt/ ende haelden vier by haer Pꝛieſters. Deſe euwe van 52 jaren ſchilderden ſy altemet in 't ronde; trocken een cirkel ende ſchilderden de ſonne in 't midden/ ende verdeylden den cirkel in vier ghelijcke ghedeelten: ende elckes ghedeeltes om-loop verdeelden ſy in derthien deelen als vooꝛen; ende als daer wat ſonderlinghs in d'een ofte d'ander jaer gebeurde dat beelden ſy met figueren upt ten beſten als ſy konden/ neffens de figuere van 't jaer; ſomtijdts ſchilderden ſy de ſelve euwe in 't vier-kandt; ende in 't midden de gheſchiedeniſſen.

De ſucceſſie van hare Koninghen woꝛdt wijdt-luftigh beſchꝛeven by Acoſta, wiens boeck in yeders handen is/ ſoo dat 't niet van noode is 't ſelve hier in te voegen: alleen ſullen wy dit ſegghen datter de gheſchilderde Chꝛonijcke by den vooꝛ-noemden Purchas upt-ghegeven/ veel van verſchilt 't ghene Acoſta verhaelt/ ſoo in de namen van hare Koninghen als in 't ghetal vande jaeren haerder regheringhe; doch en ſullen dat hier niet naerder onder-ſoecken; alſoo dat Koninghrijck nu dooꝛ de Spaegniaerden ten eynde is ghebꝛacht. Sullen nu vooꝛt varen tot de andere pꝛovincien.

T L A S C A L A.

Het thiende Capittel.

De ghelegentheyt van de provincie van TLASCALA in 't ghemeyn.

EEr wy komen tot beſchꝛijven van het Biſdom van Tlaſcala, als het hedendaechs woꝛdt ghenomen/ ſoo ſalt de pijne weert weſen een weynich aen te roeren de oude ghelegentheden van deſe pꝛovincie. Deſe pꝛovincie was eertijts groot vijftich ſpaenſche mijlen; de ſtadt van Tlaſcala was gheleghen aen een ſtercke plaetſe/ op de hooghte van twintich graden by nooꝛden de linie/ in een ghebꝛoken d.2.l.6.
gheberghte van groote hooghte/ ende groote klippen ende rotſen/ daer Tlaxcala c.11.
de naem van hadde/ tot dat de naem wierdt verandert in Tlaſcallan, welck is te & 12.
ſegghen in haer tale/ plaetſe van bꝛoodt; dooꝛ dien de landen vꝛuchtbaer zijn van Maiz ende andere lijf-tochten; hebbende groote gheberghten in ſyn diſtrict/ welck

veel

veel regens ende vochticheyts causeren / waer door daer meest altijts goeden herft valt van koorn; sy woonden meest op stercke ende hooghe plaetsen / die daerom oock kout waren. Van het quartier van Xicotencalt springht een vervolgh van berghen / welcke beginnen van de oost-zijde / ende strecken naer het westen / ende maken een langen rugghe / door midden van welck passeert de rieviere Zahuatl, welck somtijts over-loopt / ende voerdt de huysen ende ghesaeye wegh / ende in de dellinghen is gheleghen de vlecke van Ocotevilco, daer de Spaegniaerden haer eerst neder-sloeghen / om beschut te worden van Maxicatzin die haer grootste vrient was / ende overste van dat hooft-quartier; daer naer 't landt bevredicht zijnde / om de in-gheboorene tot politie te brenghen / bouwden sy haer wooninghen op 't vlacke / daerse noch heden-daechs woonen op de kandt van de rieviere Zahuatl, welck is te segghen schurft-water / door dien het de kinderen die daer in ghewassen worden / crawagie verweckt; hier hebben de Spaensche schoone huysen ende ander edificien ghebouwt naer de Spaensche wijse. De wooninghen van de Indianen waren gheleght in diversche quartieren / een steen-worp van den anderen / ende veel huysen by den anderen met enge straetjens / met veel kromten ende keeren. De huysen van aerde ghemaeckt / ofte van houdt / eenighe oock van steen; meest leegh / met groote salen van vreemt fatsoen: dan nu timmeren de Indianen oock naer de Spaensche wijse. Dese stadt ende provincie wierdt ghegouverneert by forme van Republijcque: spraken de mexicaensche tale; ende een andere tale diese noemen Otomitica; weghen een volck welck sich ontreckende de regeringh van Mexico, ende daer tegen rebellerende / van die van Tlascala wierde aen-ghenomen. Dit volck van de Otomis is een arbeydt-saem volck / groote Af-goden-dienaers / vuyl / ende seer brutael in de politie / ende hardt om aen te nemen het Christen gheloove / ende woonen geern apart / contrarie als die van Mexico, die polijt zijn ende seer leersaem. Hoewel de temperatuere van dit landt van Tlascala sulcks is / dat het volck ten deel naeckt gaet / ende die haer kleeden / gheen veranderingh en maken van kleederen in de somer / noch in de winter; soo heeft het nochtans een ghewest welck kouder is / hoogher op-gheleghen naer het noorden toe; ende boven het ghetempert gheberght / welck soo weynich duert dat qualijck vier leguen in de breedte heeft / ende thien in de lenghte; ende is overvloedigh landt / vruchtbaer van Maiz, ende andere vruchten van dat landt / ende van Spaegnien. Syn lenghte streckt van het oosten naer het westen met seer veel woon-plaetsen; ende van de vlacke landen begint een ander ghestalte seer vreemt / door seecker gheberghte welck het landt heeft naer het noorden / wesende een Cordillera ofte vervolgh van berghen / welcke al de limiten van dese provincie door-snijden / ende zijn de hooghste van heel Nova Hispania, ende sommighe zijn van ghevoelen dat het de selfde Cordillera is / die dese heele nieuwe wereldt door-loopt / door dien het eynde daer van noch te vinden is; ende is ontrent de acht leguen breedt / van seer hardt gheberghte / soo dat in sommighe plaetsen onmoghelijck is die te bewoonen ofte hanteren: ende is soo reghenachtich en koudt / dat van twaelf maenden de dry alleen ghebruyckelijck zijn / de reste zijn continuele dampen / misten ende reghenen / soo dat de sonne daer selden verwarmt: ende dese berghen scheyden het heet ende koudt landt van den anderen / in voeghen dat dese acht leguen ghepasseert zijnde men naer het noorden daelt / te weten zee-waert / ende na de heete landen toe. Aen d'ander zijde van 't gheberghte begint het koude landt / welck is goet ende ghesondt / ende de wateren loopen naer het zuyden van de toppen van het gheberghte af. Al het gheberghte is bekleedt met boomen / ende ombragieus / ende daer zijn wilde dieren / van leeuwen / tigren / wolven ende Adives (dat zijn wilde honden /) die voor het kleyn vee seer schadelijck zijn / ende andere onbekende dieren: slanghen ende viperen groot ende kleyn; harten / ende ander wildt; ende menigherley ghevoghelte / welck met groote troepen vlieght naer het noorden toe /

soo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

soo datmen 't selve siet passeren over de Havana. Daer is groote apparentie van silver-mijnen / door dien daer diversche metalen worden ghevonden / aderen ende andere dierghelijcke dinghen; men vindt daer oock aluyn ende koper-roodt: het gheboomte daer de berghen mee bekleedt zijn / zijn pijn-boomen / eycken van diversche soorten / ende andere daer de Anime ende Liquidamber van komt; ende in eenighe plaetsen wordt Manna ghevonden / doch niet soo soet ofte bequaem om te purgeeren. Wesende een sake om te verwonderen/dat op dit geberghte seer lustige woon-plaetsen zijn / die van alle 't gheene noodigh is wel voorsien zijn / door dien sy ligghen in 't midden van twee extremiteyten/hebbende aen d'een zijde heete landen / ende aen de andere seer koude / ende 't volck woondt op de toppen van de berghen. 't Gheberghte van Tlascala welcke by die van Nova Hispania genoemt wordt de las Faldes Azules, door dien het groot is ende van wonderbare dispositie; is in 't ronde om-cingelt van een seer schoonen bergh/ende dicht beset van groot ende grof geboomte/sonder dat daer yets open is als alleen 't hooghste des selves/ welck is een seer scharp punt/welck 't meeste deel van 't jaer met sneeuw bedeckt is/ ende van verre schijnt het een rots te wesen van Azul couleur / soo perfect ende ghelijck als de natuere die soude konnen maken; ende werdt ghenoemt la Sierra de Tlascala, door dien voor 't meeste deel valt in haer limiten. Is achthien leguen in 't ronde / ende daer werden seer veel wilde dieren ghegenereert / ende oock veel stieren ende koeyen die die Spaegniaerden daer hebben gebracht / ende nu wildt zijn gheworden. Van desen bergh komen voort / de vochticheden / lacken ende moerasschen van Tlascala, fonteynen ende seer goede wateren: ende in de tijt van regenen / welck zijn de ses vochtighe maenden van April tot 't eynde van October, soo komen alle de wateren / winden ende tempeesten van dit gheberghte voorts/ is meer dan ses leguen langh. In dese provincie zijn veel baden voor siecken. In de rievieren is ghebreck van visch / 't welck moet komen door de snelle loop ende stortingen van wateren die daer zijn. In een lack welck seer diep is van soet water / ende anderhalf leguen in 't ronde / ontrent Topoyanco, is geen visch / als alleen een soorte van swarte haeghdiskens / van welck de grootste een palm langh zijn / ghesont om eten / ende worden seer gheestimeert. Is een seer aenghenaem lack / ende is rondtom de kant bewoondt by de Indianen/met haer zaey-landen/ ende vrucht-boomen/ende Cochinilla, daer heden-daechs werck van wordt ghemaeckt; ende komt door die middel jaerlijcks in Tlascala, wel twee hondert duysent ducaten; want als wy hier voren hebben verhaelt / soo valt hier de alderbeste Cochinilla van gantsch Nova Hispania. Van de manieren van dit volck in haer heydendom en sullen wy niet roeren/als alleen datse oock 't vleesch van hare vyanden aten / naer datse die ghesacrificeert hadden aen haer Af-goden; ende allenskens daer toe waren ghekomen datse oock malkanderen aten / ende openbare slacht-huysen hadden van menschen. Dese Republique van de Tlascaltecas is de eenighe middel gheweest / waer door Cortes de stadt van Mexico soo licht heeft konnen 't onder-brenghen / waer door sy oock van den Keyser Carolus de vijfde verkreeghen heeft volkomen vryheyt / soo datse aen niemandt / naer de maniere van Indien en moghen gheincommandeert worden. Een Engelsman met namen Iohn Chilton verhaelt; dat die van Tlascala, aen den Konigh van Spaegnien jaerlijcks voor tribuyt betaelen een handt vol tarwe elck mensch / welck beloopt tot derthien duysent Haneguas in het jaer. Ses-en-dertigh van de Haneguas maecken een last Amsterdamsche mate.

Het elfste Capittel.

Van 't Bisdom van TLASCALA, ende de Stadt daer in gelegen genoemt Puebla de los Angeles. Ende van TLASCALA woon-plaetse van de Indianen.

Herrer. descript. HEt Bisdom van Tlascala, ofte de los Angeles gelijckmen het anders noemt/ ghelegen tusschen het Artz-bisdom van Mexico, ende het Bisdom van Guaxaca, is hondert ende meer leguen langh/ van de zuydt-kuste tot de noordt-kuste; breedt tusschen de limiten van het Artz-bisdom/ ende die van 't Bisdom van Guaxaca tachtentich leguen, ende soo veel mede op de kuste van de noordt-zee; dan maer achthien leguen breedt op de kuste van de zuydt-zee. In welcke limiten beneffens de provincie van Tlascala die eyghentlijck dien naem heeft ghehadt/ eenighe andere provincien zijn begrepen; als die van Tepeaca welcke maer acht leguen en leght van Tlascala, van welcke wy breeder sullen spreecken by de stadt
d.2.l.5: c.8. Segura; ende de provincie van Zempoala welck tamelijck groot is/ ende 't landt vruchtbaer/ meest al vlack landt met goede weyden/ ende jacht van alderley wildt: ende aen d'een zijde leght het gheberghte. 'Tvolck dat de Spaegniaerden daer vonden leefden politiquelijck/ ende droeghen groot respect tot haer overste/ ginghen niet naeckt als de Indianen van de Eylanden; ende dese provincie leght op het naeste ander-half legue van de noordt-zee. Daer was een groote vlecke van den selven name ghebouwt op een pleyn tusschen twee rievieren/ met seer fraeye huysen. 'Tvolck van de provincien daer ontrent wierden eertijdts ghenoemt Totonaques, ende hadden haer eyghen tale. Andere provincien meer zijnder in dit district daer wy by gheleghentheydt sullen van spreecken. In het
Her.des. Bisdom van Tlascala is gheleghen de stadt Puebla de los Angeles, twee-en-twintich leguen van Mexico naer het oosten/ een weynigh wijckende naer het zuyden; van vijfthien hondert huys-ghesinnen/ verdeylt in vier quartieren/ die de Spaegniaerden noemen Barrios, dese stadt is ghebouwt in den jaere 1531 by
d.4.l.9. c.14. den President Don Sebastian Ramirez, in de wegh van Veracruz naer Mexico toe/ vijf leguen van Tlascala; op de limiten van Cholula, op een pleyn welck ghenoemt wierdt Cuetlaxcoapa, aen 't begin van de valeye van Atlisco, op de kant van een kleyn rievierken/ welck vliet uyt den Volcan, daer tarwe wast ende wijngaerden/ ende alderhande vruchten van Spaegnien; suycker/ vlas/ ende alle moes-kruyden/ door dien 't een wel ghetempert landt is/ meer heet als koudt/ hoewel de tarwe van de om-gheleghen landen/ ende naest de stadt gheleghen/ eenichsints verdriest. Robert Thomson Engels-man die daer was in den jare 1555; ende de vervolgende jaren/ seght dat dese stadt leght van Veracruz drie-en-veertich leguen, ende dat het een stadt was van ses hondert familien/ gheleghen in een seer playsante landouwe. Vijf leguen van dese stadt de los Angeles, naer het noorden is ghelegen de oude stadt Tlascala op de hooghte van meer als twintich graden/ welcke meest by Indianen bewoont is/ ende is een vrye stadt als wy hier voren hebben verhaelt; hier was de Cathedrale kercke van dit Bisdom tot in den jare 1550, als wanneer de selve is verandert ende gheleght in de stadt de los Angeles; beneffens de kercke zijn in de stadt Puebla de los Angeles diversche kloosters van Dominicanen/ Franciscanen ende Augustijner-Munnicken; ende een klooster van Nonnen; ende een collegie van meer als vijf hondert kinders van Indianen/ om die te leeren: met een rente van thien duysent Pezos, ghesticht by de President Ramirez voor-noemt: niet verre van Tlascala zijn de springhen ofte fonteynen van een rieviere/ welcke komende tusschen los Angeles ende Cholula machtigh wordt/ ende sonder visch/ passeert door de provincien van Mechoacan, ende loopt in de zuydt-zee door Zacatula, ende daer zijn soo vele Caimans ofte crocodilen in/ datse eenighe plaetsen ghedepopuleert hebben. Dese steden hebben de valleye van Atlisco,

welck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

welck ontrent anderhalf legue breedt is / daer het koorn nimmermeer en verbriest/
ende daer wordt boven de hondert duysent Hanegas jaerlijcks gewonnen / ende
daer zijn meer dan duysent Spaegniaerden die haer daer mede geneeren. Ende
seven leguen van de stadt naer het oosten is gheleghen de valleye van Ocumba
ofte Otzumba, welck haer beginsel heeft van de Venta, welck sy noemen Del Pi-
nar, tot de Venta die sy noemen Del Perote, welcke twintich leguen lang is / en-
de thien ofte weynich min over dwars; hier in is mede gelegen het dorp Napaluca,
welc syn beginsel heeft gehadt van een Swarte/ genaemt Iuan, die een landt-huys
hadde in dese valleye/ daer hy verckens hieldt/ende lockte tot sich seker Indianen/
die op een hooghte woonden / soo dat hy in korten tijdt de plaetse populeerde met
duysent in-wooonders: het vee is in dese quartieren soo seer vermenichfuldicht /
dat het van noode is ghweest een raedt op te richten / welck de Spaegniaerden
noemen Consejo de Mesta, met syn Alcaldes ende noodighe officieren / die alle
jaer haer by-een-komste houden te Napaluca, in de valley van Otzumba.

Acht leguen van de stadt van Tlascala is gheleghen den bergh ghenaemt Po-
pacatepec, wiens top altijts roockt / ende dewijl de Spaegniaerden waren in
Tlascala, ende oock daer naer / heeft meer vyers uyt-ghegheven alsse placht / met
groote verwonderinghe van de in-geboorne. De Castilianen hebben desen bergh
ghenoemt Volcan, om de ghelijckenis diese heeft met den Mongibelo van Sici-
lien. Is soo hoogh datmen dien van vele mijlen siet/ ende het sneeuw en gebreeckt
daer nimmermeer/ ende daer om her is het landt meest bewoont/ ende 't vrucht-
baerste van gantsch Nova Hispania. De naest gheleghene vlecke is Guaxocingo,
groot/vruchtbaer ende playsant/ welck is aen den voet van den selven bergh. De-
sen bergh was thien jaren sonder roock uyt te gheven; ende in 't jaer 1540 keerde
tot syn oude standt / met sulcken ghedruys ende roock / dat het alle die vier mijlen
in 't ronde woonden verschrickte / ende het asschen welck hy uyt-wierp / quam tot
by Guaxocingo, Quetlaxcopan, Tepeaca, Chulula ende Tlascala; verbrande de
moes-kruyden / 't gheboomte / ende dede andere schaden / daer de om-legghende
volckeren soo van verschrickten/ datse meynden 't landt te ruymen. Den Capi-
teyn Diego de Ordas door een mannelijcke couragie/gingh dien besichtigen/ende
quam tot boven op den bergh/ ende besach de mondt welck scheen rondt te wesen/
ende eenige mijlen in't ronde. Daer naer inden jare 1522 trocken den selven bergh
op Montanno ende Mesa, met noch eenige Spaegniaerden ende Indianen/met d.3. l.3.
groot perijckel/ende leden groote koude: quamen aen de openinghe van den Vol- c.1.2.
can, ende lieten daer eene van den haren in/welck was Montanno, die in ses rey-
sen daer uyt-haelde ontrent acht arrobas van sulphur; ende een ander naer hem
in ses reysen insghelijcks / haelde daer weynich meer als vier arrobas uyt; met
welcke sy weder naer beneden quamen/ ende brochten dese sulphur by Cortez;
welcke ghereffineert zijnde / bleef thien arroben fijn sulphur; die haer wel te passe
quam/ om pulver van te maecken/ daer de Spaegniaerden gebreck van hadden.

Eer wy scheyden van Tlascala, moeten dit hier noch by voeghen / dat Don Se- d.4.l.9.
bastiaen Ramirez groote diligentie dede/ dat de Cochinilla in dese quartieren wel c.14.
mochte gheccultiveert worden: waer door/ als mede door dien de provincie van
Tlascala vry was gebleven van tributen/ende datter een vrije marckt is/ komt het
volck derwaerts van diversche provincien / met wollen / schapen / verckens ende
hinnen te koop/ ende ghevogelte van alle soorten/ hasen ende konijnen: dese
marckt werdt ghehouden van acht daghen tot acht daghen/ende 't is een wonder
te sien / 't volck dat daer toe-loopt / soo van Spaegniaerden als Indianen; ende
aen d'een zijde gheset de lijf-tochten (wesende een seker dingh / dat in de stadt alle
jaer werden verbesicht veerthien ofte vijfthien duysent schapen / vier duysent os-
sen / twee duysent verckens / ende dat inde publique vleesch-huysen;) komen daer
veel drooghen / veel Liquidambar, Cochinilla; in summa daer werdt soo groo-
ten rijckdom in-ghebrocht / als qualijck te bedencken is / na-de-mael daer veel
silver-

ſilver-ſmeden zijn/ ende goudt-ſmeden/ ende veel koopmanſchappen; ende groote quantiteyt van ſpaenſche wijnen/ hoewel men den in-gheboorne niet toe en laet wijn te drincken/ anders ſoude alle de wijn van Spaegnien niet ghenoech zijn/ om haer te verſadighen.

Het twaelfſte Capittel.

Van de ſtadt SEGVRA, ende de gheleghentheden van de provincie TEPEACA, in de welcke deſe ſtadt gheleghen is.

NAer dat Don Hernando Cortes met groot verlies van volck was ghejaeght uyt Mexico in den jaere 1519; ende weder ghekomen te Tlaſcala, ſoo heeft hy door raedt van de Republique van Tlaſcala hem machtich ghemaeckt van de provincie ende vlecke van Tepeaca, welck gheleghen was acht leguen van Tlaſcala, ende heeft daer in den jaere 1520 een ſtadt ghebouwt voor de Spaegniaerden/
d.2. l.10. c.21. die hy noemden Segura de la Frontera, welcke gheleghen is op de hooghte van de neghenthien graden min een derde by noorden de linie; is ghebouwt in een goede ghelegentheydt/ met ſeer bequame huyſen ende goede ſtraten/ daer te vooren de ſtadt van de Indianen gheleghen was op een hooghte/ daer als noch eenighe van de in-ghebooꝛene zijn blijven woonen. De tempre van dit landt is van ſulcke qualiteyt/ dat de ſon-ſchijn al 't jaer door haer ſomer is/ ende de ſchaduwe is haer winter/ hoewel men het kout landt noemt; de grondt is droogh/ door dien de ſtadt ghebouwt is op ſteen/ ſonder rieviere/ ofte eenigh fonteyn-water/ ſoo datſe haer met reghen-water moeten behelpen; hoewel datſe een half legue van de ſtadt een ſpringh hebben van ſuer-water als die van Almagro in Caſtilien/ die uyt de clippen voort-komt. Den reghen begint daer ghelijck in heel Nova Hiſpania, van April tot in September, ende in d'ander maenden is het daer kout/ ende de ſon en brandt ſoo ſeer niet/ ende dan waeyet daer den noorden windt; ende by vochtich weder ende alſt daer regent/ waeyet den windt zuyden/ ſoo geweldich datſe moeyelijcken valt. Van de juriſdictie van deſe plaetſe zijn Temachalco, Tecalco ende Chacutlac, en Arazingo. Temachalco is gheleghen aen de voet van eenen bergh/ welck confineert met een andere (daer hy van ghedeylt is/ door een kleyne breucke) welck meer dan vier hondert leguen in de lenghde loopt tot Nicaragua toe/ ende verder naer de opinie van veelen: door de drooghte van dit landt hebben de Spaegniaerden 't water derwaerts gheleydt van ſeker water welck vliet van den bergh van Tlaſcala, ende hebbent door ſekere buyſen ghebracht/ tot op de marckt van de ſtadt. Hoewel deſe provincie onverſien is van fonteyn-wateren ende van rivierkens/ heeft niet-te-min veele goede weyden/ door dienſe twintich leguen over-dwars heeft/ in veelen deelen vlack/ ende oock in veele plaetſen berghachtich. 'T verſtandt ende inclinatien van 't volck van de lande is by naer al eens/ uyt-geſondert dat den Adel beter van verſtant is ende courtoyſer in haer ſpreken: ende kleeden haer diverſelijck. De ghemeyne ſprake is de Mexicaenſche, dan die 't volck doorgaens ſpreeckt/ is different; welck ſy noemen Popolucan. Oock ſpreecken eenighe de Otomiſche taele/ ende houden die voor eyghen natuerlijcke tale. Op de limiten van Tecamachalco ende Chacutlac, by een dorp ghenaemt Alyoxucan, op 't hooghe van eenen bergh/ is een lack welck van de hooghte tot daer 't water is wel hondert ende vijftich vademen heeft/ ende aen d'een zijde door een kleyn patjen gaen de in-geboorene nederwaerts om water te haelen/ ende 't vee om te drincken. Daer en groeyet geen viſch in/ of ander onghedierte/ en werdt niet hoogher met het winter-water/ noch mindert niet met de drooghte des ſomers: men heefter geen grondt ghevonden/ en men preſumeert datter een rieviere onder paſſeert/ die uyt komt thien leguen van daer in leegher landt/ welck ſy noemen Aolizapan. 'T water is ſeer kout en blaeuw van couleur/ ende door dien 't water van die rievier van ghelijcke couleur is/ houdt men die preſumtie voor ſeker.

Inde

Inde selve limiten is een ander lack / drij leguen van 't voor-gaende op vlack lant/welck sy noemen Tlachac, ende men kander om-gaen/ende de peerden daer uyt te drincken gheven. Is een legue in 't ronde/en is soo diep dat men daer geen grondt en vindt; daer genereren seecker witte vischkens soo groot als een vinger/ die seer smaeckelijck zijn. Een mijle voorder is een ander lack gheleghen / welck sy noemen Alchichican, welck is te seggen bitter water / leght op een playn/ende is twee leguen in 't om-gaen: het vee drinckt daer af /ende wordt daer vet af; men vinter gheen grondt/ende t'is seer klaer water / en genereert geen visch ofte ander dingh: met de windt verheffen hen de baren als een zee; ende en wast noch en mindert oock niet als het voor-gaende; daer ontrent zijn wel twaelf leguen vlack landts/ met groote heuvelen ende weyden voor schapen. Door de groote abundantie van bosschen ende berghen zijnder veelderley soorten van wilde boomen/ de vrucht-boomen zijn kerssen / ghelijck die van Spaegnien / uyt-ghenomen dat de steel soo kort is / datse vast aen den tack staen: de Tuna welck is een versche ende ghesonde vrucht; daer isser witte / geele / swarte ende incarnate; aen desen boom als voren/komt de Couchinilla. Insghelijcks soo willen de vruchten van Spaegnien hier wel wassen. De inwoonders onder-houden haer met Maiz, ende andere zaden ende kruyden. De tarwe wast daer oock seer wel; daer is in dese provincie een valleye diese noemen de San Pablo; daer ontrent sestich Spaegniaerden woonen / (Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat daer wel derthien hondert Spaegniaerden in dese valleye woonen in diversche Estancias) die ontrent twee hondert ende vier hondert Hanegas zaeyen/ende vergaderen ordinaris tachtentich duysent Hanegas van goede ende seer swaere tarwe. Daer wast gerste/boonen ende Gravances, zijde ende vlas/ende daer wordt Cochinilla versamelt. Daer worden veel schapen aen-gheteelt/ geyten en verckens. Qveeckender peerden ende muylen. Op 't gheberghte van dese provincie / en insonderheydt op de sneeuw-berghen/ zijn wreede dieren / als tigren / luypaerden/ wolven diese in Nieu-Spaegnien noemen Adibes: daer zijn oock harten ende dierghelijck wildt seer abundant. Onder ander ghevoghelte is een soorte van 't fatsoen van een Papillon ofte somer-vogeltjen met een langhen beck/ en fraey ghekouleurde veerkens / die seer werden gheestimeert tot de wercken; en eten niet dan bloemen oft den dauw van dien als de byen; als den regen op houdt ende de drooghte komt/ soo hechten sy haer aen den boom met den beck / ende blijven daer doodt; ende 't naeste jaer met den regen werdense weder levende. Dit vogheltjen is van ghedaente als hier is uyt-gheheeldt.

Een legue van Tepeaca is een steen-rodtse van jaspis ende marmor/ dat seer gheacht wordt. Daer en valt gheen sout noch cottoen / moet daer van elders ghebracht worden. In dese Provincie van Tepeaca zijn vijf kloosters van Minne-broeders / die de Sacramenten administreren/ ende haer bemoeyen met de Indianen te leeren. In elck een van de vijf vlecken van dese provincie is een hospitael daer de arme in-gheboorene worden ghenesen. Dese Provincie is seer gheleghen om de wech van Vera Cruz naer Mexico te verseeckeren/alsoo sy beyde de passen commandeert / waer van d'een wordt ghenoemt Siculchima, daer de Spaegniaerden eerst door in 't landt quamen/ ende de andere Ginochula ander-half legue van Tepeaca, daer de koninghlijcke wegh door komt van Villa Rica ofte Vera Cruz, ende alle andere deelen van de zee-kuste/ naer Mexico toe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het derthiende Capittel.

Van de Stadt VERA CRVZ, ende de voornaemſte haven van NOVA HISPANIA, welck ghenoemt vvordt St IUAN de VLUA.

Her. descr.

DE Stadt Vera Cruz, die oock anders ghenoemt wierdt Villa Rica, is gheleghen op de hooghte van achthien graden een weynigh meer/ naer 'tsegghen van Herrera; maer de directie van koursen by de Spaegniaerden uyt-ghegheven/ ende by Mr Hackluyt vertaelt/ stellen Villa Rica op negenthien graden en een half/ ende Vera Cruz een weynigh naer het zuydt-oosten van Villa Rica verscheyden/ soo dat het twee verscheyden plaetsen schijnen te wesen/ dan de plaetse die nu bewoondt is/ wordt meest ghenaemt Vera Cruz, en sal ongheyaerlijck legghen op de hooghte van neghenthien graden: ghelijck de selve by Linſchoten oock ghestelt wordt. (Siet hier naer by St Iuan de Ulua.) Van Mexico, door den eenen wegh tsestich leguen, ende door een anderen vijf-en-tsestich/ verscheyden; een vierendeel van een legue van de Zee; daer woonen meer dan twee hondert huys-ghesinnen van Spaegniaerden; daer is des Koninghs kasse/ ende een huys van contractatie. Doch naer andere verhalen/ woondt daer meest Zee-varendt volck/ ende die haer generen met goederen 'tscheep ende aen landt te brenghen: door dien dat hier alle de vloten pleghen te ontladen/ ende waren vier oft vijf maenden daer mede besich/ door dien dese Stadt vijf leguen gheleghen is van de haven St Iuan de Ulua (daer wy hier naer van sullen spreecken;) nu worden de vloten meest ontladen in een plaetse ghenaemt Buytron, die maer tachtentich passen en is van de voorschreven haven/ welck soo ghenoemt wordt naer een herberghe die daer was/ dan begint nu een fraeye plaetse te werden. d. 4. l. 9. c. 6. De Stadt Vera Cruz, ende alle de Zee-kuste is seer onghesont; de oorsaecke is/ dat het in heel Nova Hiſpania reghent van April af/ tot het eyndt van September: ende te Vera Cruz, ende op de gantsche noordt-kuste/ reghent het met een ooste ende oost-zuydt-ooste windt/ ende dat meest des avondts: ende ghelijck't van des morghens tot des avondts heet is/ ende de Sonne sterck schijnt/ ende van s'avonts tot s'nachts reghent; Vera Cruz ghebouwt zijnde op seer fijn sandt/ sonder dat daer eenighe loopende stroom is/ ende al 'treghen-water dringht in 't sandt/ ende wordt daer door de koude van de nacht besloten/ s'anderdaeghs soo treckt de heete Son de vochtigheyt op/ ende met een banghe hitte jaeght het door de neusgaten in de hersenen/ soo dat schijnt de selve door-boordt worden/ ende gheeft heete koortsen daer veel van sterven; ende men siet klaerlijck dat die vapeuren fenijnigh zijn/ door dien op de plaetse van de stadt/ daer in tijdt van den reghen een poel werdt ghemaeckt/ groeyen alle morgens ontelbare kleyne paddekens/ met steerten ende voeten/ ende in weynigh daghen vallen haer de steerten af/ ende zijn groote padden die s'nachts een schrickelijck ghelupdt gheven; beneffens desen/ soo is daer by een rieviere/ de welcke hoe-wel het goet water is ende ghedroncken wordt/ is nochtans den heelen dagh warm; ende 'tvolck in de lucht komende om haer werck te doen/ door de quade vapeuren ende warme wateren/ worden sieck; ende 'tselve ghebeurdt op alle de kuste van de noordt-zee van Panuco af tot Guazacoalco toe. In de maendt van November tot het eynde van Martio en reghent het niet een droppel/ ende daer waeyen stercke noorde-winden; het isser koudt/ ende dan is het aerdtrijck droogh/ ende t'is daer soo ghesondt als in Mexico, ende die in dien tijdt daer aen-komen/ en hebben gheen noodt van sieck te worden/ dan hebben weder noodt van met de noorde-winden teghen de wal om stucken ghedreven te worden met haer schepen. Iohn Chilton verhaelt dat Vera Cruz leght by een rieviere/ ende dat alle de facteurs daer woonen om de goederen die van Spaegnien komen/ te ontfanghen/ ende de vlote weder te laden. Zijn ontrent vier hondert in 't ghetal/ doch en blijven daer niet

langher

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

langher dan tot dat de vloote ontladen ende weder ghieladen is/ welck is van het
eynde van August tot het begin van April; ende dan scheydense van daer om de
ghesontheydt van dese plaetse. Seght mede dat gheen vrouwen hier van kindt
verlossen/ dan datse soo haest sy ghewaer worden groot te gaen / haer in het landt
begheven om de gheinfecteerde lucht te mijden: hoe-wel sy ghewoon zijn alle mor-
gen wel twee duysent stucken vees door de stadt te drijven om de quade vapeuren
van 't aertrijck te breecken. De zee-haven wordt ghenaemt St Iuan de Vlua, ende Her. de-
is gheleghen vijf leguen van de rieviere van Vera Cruz (naer het zuydt-oosten / script.
als Henry Hawks getuyght) tusschen de kuste ende een kleyn Eylandeken/welck
ontrent een legue in 't om-gaen is/ omcingelt van klippen ende steenrodtsen/ende
soo leegh dat de zee 't selve met de vloet somtijdts bedeckt / teghen over de mondt
van de rieviere van Vera Cruz. Men komt in dese haven door twee cana-
len; die meest ghebruyckt wordt / is die sy noemen de la Laxa: de andere noe-
mense la Canal Gallega, welck seer diep is / ende daer worden de schepen met ka-
bels vast ghetughet aen een muyr van meer als vier hondert voeten/ aen kope-
ren ringhen / ende als de noorde-windt sterck waeyet / soo ligghense daer niet seer
seecker. Robert Thomson die daer was in den jare 1555; ende de volghende jaren/ Engel-
beschrijft dese haven aldus. sche
De haven van St Iuan de Vlua is een seer kleyn Eylandt leegh by de water- voyag.
kandt / 't breedtste daer af niet over een boogh-schoot over/ende leght twee stadien
van 't vaste landt; daer was in mijn tijdt maer een huys / en een kleyn capelleken
om misse in te segghen / in al het Eylandt. De zijde naer 't landt toe is by men-
schen-handen ghemaeckt met harde steen ende graveel/en is vier vadem diep recht
op/waer door de schepen so naer 't lant liggen/dat ghy van de voorsteven op 't lant
kondt gaen: sy zijn ghewoon een groote keten te doen aen haer boeye-reepen/ende
een ancker te landt-waert in te leggen/ende 't is al weynigh genoech om de schepen
wel vast te legghen / teghen de noordtlijcke winden / welck komen van de kuste
van Florida, ende de schepen dickwils teghen de wal aen drijven. De Koningh
was ghewoon hier twintich Swarten te houden / die anders niet en deden als
het Eylandt te repareren / daer het quaet weder 't selfde beschadighde. Al 't landt
daer ontrent is vlack / ende een legue van de strandt een groote wildernis / met
veel wildts daer in / soo dat het bootsvolck als het haer lust / daer heen trecken /
ende 't wildt dooden/ende brenghen 't scheep om haer vrolijck met te maken. Een
ander Engelsman Iohn Chilton die daer was in den jare 1568 , ende de vervol-
ghende jaren / seght dat de Koningh daer houdt vijftich soldaten met haer Capi-
teyn om de forten te bewaren / ende ontrent hondert ende vijftich Swarten die al
't jaer langh besich zijn met steen te draghen voor de timmeragien ende ander ghe-
bruyck / ende om de schepen die daer in komen / met haer kabels vast te maken.
Daer zijn twee bolwercken gheleght aen elck eynde van de muyr / welck mede is
aen 't selve Eylandt / daer de schepen zijn ghewoon te rijden /ende haer vast te ma-
ken aen de muyr / soo naer / datse op 't landt konnen springhen.
Henry Havvks die daer was in den jare 1572 seght dat de Spaegniaerden naer
dat Mr Iohn Hawkins daer gheweest was met syn schepen / een sterck fort op dese
haven leyden / door dien het de beste haven is diese hier hebben. Dat dese haven
heeft dry canalen om in te komen / van welcke de noordtlijckste de beste is van
allen / gaende langhs het vaste landt henen; ende aen beyde zijden van de canalen
syn veel kleyne klippen / so groot als kleyne tonnen; soo dat een bedencken geeft/
van daer en is gheen vreese van te hebben.
Mr Iohn Hawkins was daer gheweest in den jare 1568; ende quam in dese
haven den 16 September, ende vondt daer twaelf ghieladen schepen ligghen / die
wel weerdt wierden ghehouden twee hondert duysent ponden steerlinghs in silver
en gout: versocht alleen proviande voor syn schepen / ende dat voor waren: den
17 quamen daer derthien schepen / van de vloote welck quam van Spaegnien/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende daer op een nieuwe Vice-Roy/wesende weert geestimeert wel ses millioenen: hoe-wel hy de selve hadt konnen buyten houden/ (in welcken gheval die vloot hadt moeten verlooren gaen) soo liet hy die in-komen op seecker beloften/ dat hy alles soude hebben dat hy begeerde; dan wierdt hem qualijck ghehouden/ soo dat hy daer veel volcks verloor/ ende alle syn schepen op twee naer/ met de welcke hy ontquam/ doch soo reddeloos en met soo weynigh victualie/dat hy naer veerthien daghen in de uyterste miserie gheswermt te hebben in de zee/ ghenootsaeckt was 't landt aen te doen/ende in 't innerste van de Golfo van Mexico hondert van syn volck aen landt te setten/ die naer veel miserien/ ende eenige van de Wilde doodt-ghesaghen/ende alle naeckt uyt-gheschut vielen in handen van de Spaegniaerden van Panuco, ende wierden voorts naer Mexico ghebracht/ daerse weynigh uyt-ghenomen allenskens om-quamen.

Een half dagh-reyse van Vera Cruz (seght Robert Thomson) naer Mexico toe/ is een herbergh-plaetse van vijf oft ses huysen/ genaemt la Rinconada, het is leege ende vlacke gront tusschen beyden/ ende oock onghesondt landt: maer een half dagh-reyse voorder soo ghy begint te komen aen 't hooghe landt/ sult ghy een schoon/ goet ende aen-ghenaem landt vinden als eenigh in de werelt/ ende hoe verder ghy komt hoe beter/ tot dat ghy komt aen Puebla de los Angeles, welck is by de 43 leguen van Vera Cruz, ende tusschen beyden zijn veel dorpen van Indianen/ en seer schoone velden ende ackers/ rievieren van versch water/ foreesten ende groote bosschen seer fraey om te aen-schouwen.

Iohn Chilton beschrijft syn reyse te lande aldus; Van Vera Cruz komtmen te Xalapa, welck zijn sesthien leguen, ende is een seer ghesonden bodem: van Xalapa seven leguen voorder leght Perota, daer seker huyskens zijn van stroo gemaeckt/ die de Spaegniaerden noemen Ventas, daer Spaegniaerden in-woonen om de reysende man te herbergen; is gelegen in een groot bosch van pijn ende cedar-boomen/'t lant wesende seer kout/uyt oorsake van de sneeu die daer al 't jaer door leght op 't geberghte. Daer is ontallijck wilt/gelijck als groote muylen/ en met geweldighe groote hoornen. Negen leguen van Perota liggen de Fuentes de Otzumba, welck zijn seker springen van water die uyt de rotz-steenen voort komen in 't midden van den hooge wech/ daer insgelijck seecker hutten ende huysen zijn ten eynde voorsz./ende acht leguen voorder is Puebla de los Angeles; ende vier leguen meer naer 't noorden Tlascala, welck is veerthien leguen van Mexico. Daer is noch een ander vlecke een legue van daer ghenaemt Chetula, daer wel sestich duysent Indianen woonen/ ende niet boven twaelf Spaegniaerden.

'T landt tusschen Vera Cruz ende Tlascala, noemden de Indianen eertijdts Cotasta, ende is ghelijck Andaluzia in Spaegnien.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste van 't Bisdom van TLASCALA aen de noordt-zee, met de Eylanden daer onder gheleghen.

HEt Bisdom van Tlascala heeft op de noordt-kuste de rieviere Alvarado, daer syn limiten scheyden van 't Bisdom van Guaxaca: dese rieviere wierdt ont-
d.2.l.3. deckt by Iuan de Gryalva die eerst Novam Hispaniam heeft ghevonden; de India-
c.9. nen noemden de selve Papaloava, ende de Spaegniaerden Rio de Alvarado, om dat hy de eerste is gheweest die met syn schip daer in voer. Daer aen volght een andere rieviere die de Spaegniaerden noemden Rio de Banderas, om datse in die eerste ontdeckinghe van de in-woonders ghelockt wierden met witte laeckens aen hooghe stocken vast ghemaeckt. Voorder aen leght een Eylandt/ by het vaste landt/ welck sy noemden Isla Blanca, door dien het wit sandt heeft; een weynigh verder is een ander Eylandt vier leguen van de kuste/ welck sy noemden Isla Verde, door dien het vol van gheboomte is; een weynigh voorder is noch

een ander Eylandt anderhalf legue van het vaste landt/ welck Gryalva noemde Isla de Sacrificios, door dien sy daer gelijck een autaer vonden / ende menschen die onlanghs geoffert waren / de borsten geopent/ de armen ende beenen af-gesneden/ ende de wandt al met bloet besprenght. Henry Hawks seght dat de Spaegniaerden in voor-tijden haer goederen hier pleghen te ontladen / dan dat 't selve hebben naer-ghelaten / door dien sy segghen dat daer gheesten domineren; doch de noorde-windt is hier seer contrarie / ende destrueert veel schepen ende barcken. Teghen over dit Eylandt Isla de Sacrificios, is gheleghen een rieviere die Herrera in syn beschrijvinghe noemt Rio de Almeria, ende seght dat daer in den jare 1522 gheleght was de stadt Medellin (naer de naem van Cortes vaderlijcke stadt) drie leguen van Vera Cruz; dan dese stadt wierdt weder te niet ghedaen in den jare 1525; door de officiers van de Koningh / die in absentie van Cortes, uyt een haet die sy op hem hadden / alles in disordre stelden. Dus stelt Herrera Almeria by oosten van Vera Cruz; daer andere / ende hy selfs op andere plaetsen seght / dat Almeria welck de Indianen in haer tale noemden Naothlan, gelegen is twaelf leguen van Vera Cruz naer Panuco toe; heeft haer oorspronck uyt de Cordillera die over langhs loopt / door de provincien van de Totonaques ende Micantle, ende tusschen bergen door-loopende/ komt uyt in de noordt-zee: de beschrijvinghe van koursen by Linschoten, noemt dese plaetse los Campos de Almeria, ende is een merck-teecken voor de piloten / en is gheleghen op twintich graden/ ofte als Figueredo in syn Roteiro stelt op twintich graden en een half. Dan eer ghy hier komt / hebt ghy naest Isla de Sacrificios het Eylandt van St Iuan de Vllua voren verhaelt / ende de rieviere van Vera Cruz, welck leght van 't Eylandt van St Iuan de Vllua naer 't noordt-westen als voren verhaelt; ende langhs dese rieviere brenghtmen de goederen naer de zuyt-zee door de rieviere van Tecoantepeque, welck is aen de voor-schreven zuydt-zee: naer het noorden van de rieviere Vera Cruz is gheleghen Rio de Zempoala; (Herrera schrijft in syn historye dat de vlecke van Zempoala gheleghen is vier leguen van Vera Cruz) ende noch voorder Rio de San Pedro ende San Pablo, welck mede haeren oorspronck heeft in de Cordillera van 't gheberghte daer wy hier voren hebben van ghesproken; dese rieviere is gheleghen op de hooghte van een-en-twintich graden naer het segghen van Linschoten in de beschrijvinghe van de koursen. De Spaensche koursen by Hackluydt uyt-ghegeven stellen tusschen Zempoala ende Rio de San Pedro, ende San Pablo, Punta de Hidalgo ofte Punta Delgada, ende segghen dat de kuste tot daer toe streckt noordt-oost ende zuydt-west / ende noch voorder Rio de los Cazones, ende daer aen Tuspa, ende eyndelijck Tamiagua ontrent het Gouvernement van Panuco. De Spaensche koursen noemen Rio de los Cazones, Baya de los Cassones, ende segghen dat het is een diepe Bahia, daermen hem moet van wachten / ende dat daer eyndighen de berghen van Tuspa, welck zijn hooghe berghen legghende binnen s' landts / ende streckende noordt-oost ende zuydt-west.

d.3. l.3. c.16.

Her. descript.

G U A X A C A.

Het vijfthiende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van 't Bisdom van GVAXACA, ende gheleghentheydt van dien.

HEt Bisdom van Guaxaca, welck soo wordt ghenoemt naer de principaelste provincie daer het in leght; ende Antiquera, naer de hooft-stadt van 't selve Bisdom: is ghelegen tusschen 't Bisdom de los Angeles, ende de Bisdommen van de Audientie van Guatemala; heeft de lenghte van hondert en twintich leguen van de eene zee tot de andere langhs de limiten van 't Bisdom van Tlascala, ende

Her. descript.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

sestich leguen langhs de limiten van het Bisdom van Chiapa; heeft in de breedte
100 leguen langhs de kuste van de zuydt-zee / ende vijftich leguen langhs de kuste
van de noordt-zee. In dit Bisdom zijn veel schoone provincien / doch de eerste ende
voor-naemste is Guaxaca, wesende een valleye daer den eersten conquesteur van
Nova Hispania, Don Hernando Cortes den naem van kreegh el Marquis del
d.3.l.3. Valle; dese valleye begint van den bergh ghenoemt Cocola, op de limiten van
c.12. Guaxolotitlan; is sesthien leguen langh / met seer veel dorpen ende woon-plaetsen;
op de hooghte van achthien graden / tachtentich leguen van Mexico naer het
zuyden toe; hoe-wel het een landt is daer weynigh rievieren ofte fonteynen zijn /
is nochtans seer vruchtbaer / ende daer is gheen gebreck van water; de in-woon-
ders van dese valleye spreken de tale van de Zapotecas. Daer vallen seer veel mi-
neralen / daerse silver ende goudt uyt fineren / cristal / kooper-roodt; ende veel ge-
steenten van differente couleuren / teghen 't graveel ende bloeden / oock bezar-steen
Herrer. natureel ende perfect: daer valt veel sijde / tarwe / eñ Maiz. Daer soude wel wijn eñ
descript. olye groeyen; daer valt oock Cochenilla ende Cannafistola. Alle vruchten / zaden
ende andere kruyden van Spaegnien willen wel daer voort-komen: eñ 'tvee van
alderley soorten tiert daer seer wel. In 't gantsche Bisdom van Guaxaca en is niet
een rieviere ofte daer en valt gout in / ende de Indianen en souden geen dingh ge-
breck hebben / soo sy maer wilden wercken; door dien haer niets en gebreeckt van
eet-waren / ende om te kleeden. Sy hebben het Cacao, welck is een vrucht als
amandelen / die daer voor gelt dient, sy maken daer oock wijn af; ende ghebraden /
zijn seer goet om eten; ende worden voor een goet voetsel ghehouden. Daer wast
seer overvloedich een kruypende heester / welck de Wilde noemen Huitzpacotl,
met puntige bladeren: draeght kleyne roode blomkens op een troßken aen 't upter-
ste van de tacxkens / uyt de welcke een vruchte voort komt die van ghedaente
ende groote de hasel-noten gelijck is / met dry witte keernen; het brenght syn bloey-
sel ende vruchte voort 't gantsche jaer door. Vijf ofte seven naer dat de siecke ofte
persoon sterck is / 't vliesken daerse mede ghedeckt zijn af-ghenomen zijnde / zijn
seer krachtigh om te purgeren alle flegmatijke ende gallige humeuren / beyde van
boven ende van onder / sonder eenigh letsel ofte ghevaer / door dien de kracht
terstondts vergaet alsmen daer eenighe spijse op in-neemt. Het zijn ghesonde
ende frissche landen: De sijde wierdt daer eerst ghewonnen door de industrie
van de Spaegniaerden van de moer-besye boomen van 't landt / daer de India-
nen waren ghewoon pampier te maken van den tweeden bast: maer nu hebben
de Spaegniaerden daer soo veel moer-besye-boomen gheplant / dat daer ontal-
lijcke sijde werdt ghewonnen / ende soo de Indianen daer thiende van gaven / ende
van andere dinghen / men soude daer vijf Bisschop-dommen konnen op-richten /
dan nu en betalen de Spaegniaerden maer alleen thienden. Dit Bisdom begrijpt
in sich wel dry hondert en vijftich vlecken van Indianen / ende in de selve (neffens
wel dry hondert Estancias ofte landt-huysen) meer dan twee hondert en vijftich
duysent Indianen die tribuyt betalen: heeft wel hondert en twintich kloosters
d.3.l.3. van Dominicanen / eñ noch meer schoolen van Priesters. In dese provincien wor-
c.14. den wel 13 differente talen ghesproken / doch de generale is die van Mexico. Nef-
fens de provincie van Guaxaca, daer wy nu van hebben ghesproken / soo zijnder
noch onder dit Bisdom vele andere provincien / ende insonderheyt de rijcke pro-
vincie van Misteca, Tutatepec, ende andere daer wy nu vervolghens van sullen
d.3.l.3. spreken. Sullen alleen dit noch in 't generael segghen / dat hoe-wel 't gantsch lant /
c.12. uyt-genomen de valleye van Guaxaca ende andere / seer bergachtigh ende wreet
landt is; soo is het lant voor de meestendeel vruchtbaer: ende daer wassen veel boo-
men ende kruyden / soo ghesonde ende heylsame / als vergiftighe; insonderheyt soo
is in dese valleye Guaxaca een kruydt van sulcken sonderlinge kracht / dat soo men
begeert een mensch te dooden binnen s' jaers / soo geeft men hem dat te drincken
dat een jaer ghepluckt is / ende soo men in een dagh begeert te doen sterven / dat

welck

welck een dagh gheplukt is. 'T landt pleeght veel te lijden van de aert-bevingen ter wijlen de Indianen noch heydens waren / dan houdt nu wat op / welck de Spaegniaerden toe-schrijven den heylighen Martialis; die de kercke van Antequera voor haren Advocaet heeft.

Het sesthiende Capittel.

Besondere beschrijvinghe van de Provincie van MISTECA, ende andere Provincien daer aen gheleghen; behoorende tot de Provincie van GUAXACA.

DE provincie van Misteca wordt ghedeylt in twee deelen / waer van de eerste wordt ghenoemt Misteca Alta, ende de ander Misteca Baxa, ende in beyde spraken de lieden haer differente talen. Misteca Alta is gheleghen tusschen Mexico ende Guaxaca, veertich leguen van Antequera naer 't westen. Misteca Baxa leght meer naer de zuydt-zee toe. In dese provincien hebben meest alle de rievieren ende beken gout; ende de Indianen trecken met vrouw en kinderen naer een beke die haer naest gheleghen is / met proviande voor thien oft twaelf daghen / en vergaderen met gemack soo veel gouts als sy konnen / welcke sy in pulver in sekere schachten van hoenderen bewaren / ende trecken daer mede op de marckten daer men stoffen ende vivres verkoopt / ende mangelen daer tegen 't goudt wat sy van doen hebben / ende keeren naer haer wooninghen / ende en vallen niet eer weder aen 't wercken voor dat haer proviande op is / en willen niet zaepen / oft yets ter handen trecken / dan eten ende drincken / ende slapen: versamelen insghelijcks 't goudt datse voor tribuyt moeten gheven / sonder datmense elders kan toe beweghen / want willen anders niet doen / segghende dat haer kinderen moghen doen als sy ghedaen hebben. In de vlecke van Cuatrithlan wast groote menichte van de wortelen die men noemt Mechoacan.

In de Jurisdictie van de vlecken van Cuertlavaca ende Tequicistepeca is een seer hooghen bergh / daer een spelonckc in is / die door een Dominicaner monnick met eenighe Indianen is besocht: hy vondt de mondt seer engh / soo datter maer een teffens in en mocht: wat inwaerts is een vierkante plaetse van ontrent vijftich voeten; dan zijnder sekere putten / met trappen / ende daer begint een wegh met veel kromten in maniere van een Labyrinth / daerse een uyre langh door ginghen / maeckende een koorde vast om niet te verdwalen; quamen aen een groote plaets / in 't midden van welcke is een fonteyne van goet water; ende langhs de eene zijde passeert een rievierken / ende gaende voorder door de spelonckc / ende gheen eynde vindende / keerden weder / haer behelpende met de koorde. In de selve jurisdictie op sekere hooghe berghen / welck sy noemen de St Antonio, woonen eenighe Indianen in sekere putten tusschen de klippen / welck van thien tot twintich voeten langh ende breedt zijn / ende deser holle-putten isser meer dan hondert / daer sy met vrouwen ende kinderen in woonen / ende men kan die met geen middel van dese maniere van leven diverteren. Daer zijn oock twee hooghe berghen / die seer wijt van den anderen beneden-waerts zijn / ende de toppen komen soo naer boven by den anderen / dat men met den eenen voet op d'een / ende den anderen voet op d'ander kan staen.

Aen de provincie van Misteca confineren sekere woon-plaetsen by de Spaegniaerden genaemt Pennoles, welcke zijn ses / ghelegen d'een naer den anderen / ende streckende noordt ende zuyden; waer van de eerste was ghenaemt Ytzquintepec, ses leguen van de stadt Antequera; in dese plaetsen hadden de Koninghen van Mexico eertijts haer guarnisoenen. Ende ontrent dese Pennoles ofte rodtsen is groote apparentie van goudt ende mijnen van loot / ende een wortel die bequamelijck voor zeepe kan ghebruyckt worden. In de vlecke van Totomachiapa is een wonder groote spelonckc / welck een groote openingh heeft naer het zuyden /

 en streckt

en streckt in naer 't noorden; men heeft daer wel een half mijle inghegaen / maer niet verder / door 't water datter in is. Naer 't zuydt-westen van Guaxaca leght de provincie van Tutepeque, welck veel woon-plaetsen heeft langhs de kuste / ende is meer als sestich leguen langh; ende de provincie van Rio de Alvarado, tusschen 't noorden ende noort-oosten; de provincie van de Zapotecas naer 't noort-oosten van Antequera; ende Guazacoalco, op de limiten van Tabasco; alles hardt lant / soo datter om die oorsake weynigh goudt versamelt wordt / hoe-wel daer veel mijnen van goudt in 't selve landt zijn.

d.3.l.3. c.14. De provincie van Zapotecas is al berghachtigh ende klippigh / ende soo groot van begrijp als de provincie van Misteca; daer wast by naer alles 't ghene wast in de andere provincien: 'T volck van de lande was een eyselijck volck / haer overste woonden te Teozapotlan, ende hadden continuele oorloghe met de Mixes, welck een volck was dat in het gheberghte woonde. De Zapotecas ginghen eertijdts meest met vellen om-gort / dan nu kleeden sy haer / korten haer hayr / ende draghen meest hoeden.

Onder de provincie van Tecoantepec, (welck is te segghen bergh van de tigren) sorteerden de volckeren die men noemt Mixes, die van diversche talen waren: dese provincie leght op de hooghte van sesthien graden / sestich leguen van Soconusco: In die provincie wordt Liquidambar ghevonden. Van de provincie van de Miges sullen wy hier naer spreken / by de stadt van San Ilefonso.

In de provincie van Guazacualco ende Yluta, als mede in de provincie van Cueztxatla hadde 't volck veel Joodtsche ceremonien / ende besneden haer / segghende datse sulcks voor een oude ghebruyck hadden; desghelijck men niet licht in andere quartieren van West-Indien en heeft ghevonden.

Het seven-thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden der Spaegniaerden in dese provincie van GUAXACA.

Her. descript. DE eerste ende voor-naemste stadt van dit Bisdom is Antequera, welck is gheleghen tachtentich leguen van Mexico naer het zuydt-oosten / op de Koninghlijcke wegh van Chiapa ende Guatemala; in de straeye valleye van Guaxaca. De rieviere van dese stadt spruyt van onder de aerde / teghen over Cimatlan, ende neemt haren loop naer 't gheberghte van Coatlan twee leguen van daer / ende oock twee leguen van Guaxaca. Een half mijle van de stadt / teghen over eenen bergh / welck siet naer het noorden / leght een punt van een berghsken / ende daer loopt een valleye af die heel vlack is / ende wel acht leguen langh: welck is de voorschreven playsante valleye van Guaxaca, ghetempert ende van seer ghesonde lucht / daer overvloedelijck alle dinghen voort-komen / ende insonderheydt seer goede vruchten van Spaegnien daer ghebracht ende gheplant. De stadt heeft een schoone Cathedrale kercke / welckes pilaren al van marber zijn / uyt een stuck ghehouwen / seer groot ende dick: Daer souden naer 't segghen van Herrera in dese stadt vier hondert huys-gesinnen van Spaegniaerden woonen. Van Iohn Chilton die daer was in den jare 1570, verhaelt datter maer vijftich Spaegniaerden en woonden in dese stadt / ende menichten van Indianen. Dat alle de Indianen van dese provincie haer tribuyt betalen in mantels van cottoen ende Cochinilla, welck seer abundant groeyet in dit gantsch quartier.

Her. descript. De tweede stadt wordt ghenaemt St Ilifonso de los Zapotecas, twintich leguen van Antequera naer het noordt-oosten; men handelt daer met goudt / cottoen ende Maiz, ende daer zijn meer dan dertich duysent Indianen die onder tribuyt sitten.

Dese stadt is gheleghen op 't gheberghte / in de provincie van een seecker volck / die men noemt Miges; welck is een volck van goede statuere / met langhe baerden /

een

een dinck dat seltsaem is in die landen / ende haer tale is seer grof in 't spreken / gelijck die van de Hooch-duytschen; is wreedt ende strijdtbaer volck / ende seer gheneghen tot menschen vleesch te eeten; ginghen eertijdts naeckt / alleen een hartenvel om de heupen ghegort / welck vel seer wit is / ende wel bereydt met menschen hersenen. [d.4.l.9. c.7.] Men heeft dit volck moeten t' onder-brenghen met de honden / door dien men daer te peerde niet by en mach; In de stadt van Ile fonso en woonden eertijts niet meer dan 30 Spaegniaerden in hutten van stroo; de welcke het daer swaerlijck souden hebben konnen houden / ten ware dat haer honden haer van de Indianen hadden beschermt; ende de vreese van de honden heeft dit wreedt ende quaet volck eyndelijck tot stilte ghebracht.

De derde stadt is ghenoemt S[ta] Iago de Nexapa, gheleghen in de valleye van Nexapa, twintich leguen van Antiquera naer het oosten / in de wegh naer Chiapa ende Guatemale. [Her. descript.] Iohn Chilton die daer door reysde in den jaere 1570. seght dat dese stadt van Nexapa leght op seer hooghe berghen in de provincie van Zapotecas, ende datter ontrent de twintich Spaegniaerden woonen / die daer legghen uyt bevel van den Koningh van Spaegnien / om het landt daer ontrent in vrede te houden; want de Indianen zijn seer rebelligh; ende daerom soo gheeft de Koningh de steden ende dorpen van dit landt aen dese Spaegniaerden. [Engelsche voyag.]

De vierde stadt van dese provincie is la Villa del Espiritu Santo, in de provincie van Guazacoalco, op de kuste van de noordt-zee / op de limiten van Tabasco, tneghentich leguen van de stadt Antequera; is ghebout in den jaere 1522; by Gonçalo de Sandoval; heeft onder sich by de vijftich dorpen ofte woonplaetsen van Indianen / ende is gheleghen aen de kandt van de rievierе / naer het ghewest van Chiapa toe / dry leguen van de zee: [Herrer. descript.] Don Hernando Cortes gaf aen de eerste borghers van dese stadt veel vlecken van Indianen en Encomienda als de Spaegniaerden het noemen / ende insonderheydt Guecollan, Cuiatlan ende Quezaltepec; welcke volckeren veel moeyten hebben ghekost om te bevredighen ende onder de slaverny der Spaegniaerden te brenghen door dien 't een hardt ende strijdtbaer volck was; doch hebben eyndelijck oock onder 't jock moeten buyghen. [d.3.l.3. c.11.]

Het achthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste ende havenen van GVAXACA, beyde op de noordt-zee, ende op de zuydt-zee gheleghen.

DE kuste van dit Bisdom van Guaxaca aen de noordt-zee begint aen Rio de Alvarado, welck haer oorspronck heeft in het gheberghte van de provincie der Zapotecas; ende onder andere provincien / komt gheloopen door de provincie van Chinantla; ende keerende van daer over dwers door de selve berghen daerse eerst uyt ghekomen is / neemtse haren loop in de noordt-zee tusschen Rio de Guazacoalco ende S[t] Iuan de Vlua. De rieviere Guazacoalco is een seer groote rieviere; Don Hernando Cortes sondt in den jare 1520, Diego de Ordas om dese rieviere te besoecken; hy diepte de mondt van dese rieviere / ende vondt ruym dry vademen waters in 't in-komen van de rieviere / ende hoe men meer de rieviere op-quam / hoe hy de selve dieper vondt; waer door / als mede om haer groote / de piloten die daer met waren / opineerden dat het een strate ofte doorganck konde wesen tot de andere zee. [d.2.l.5. c.1.] 'T landt daer ontrent is goet ende bequaem om vee te voeden / ende de haven wel gheleghen voor de commercien met de Eylanden van Hispaniola, Cuba ende andere / hoe-wel wel hondert ende twintich leguen verscheyden is van Mexico. Herrera seght elders dat het hondert ende dertich leguen is van Mexico. [d.3.l.6. c.11.] Linschoten die seght in syn beschrijvinghe van West-Indien dat de rieviere van Alvarado ende Guazacoalco van malkanderen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

deren legghen vijftich leguen. Oock soo heeft dese provincie op de kuste van de noordt-zee de rieviere / welck Herrera in syn Descripcion de las Indias noemt Agualulco, ende elders in syn historie Aquiavilco, welck een half mijle van de zee hondert ende tneghentich passen breedt is / soo datse dienen kan voor een haven.

d.3.l.6. c.12.

Voorts hebt ghy aen dese kuste Roca Partida, welck is een punt van 't landt/ van 't gheberghte van S[t] Martin af-loopende / welck een vermaert gheberghte is/ door dien daer eenighe schepen ontrent vergaen zijn / op een rije van blinde klippen/ die langhs de kuste teghen over het selve gheberghte legghen/ welck gheberghte soo is ghenaemt by den eersten ontdecker Iuan de Gryalva in den jare 1518. Dit gheberghte is een sonderlingh merck-teecken voor de ghene die dese quartieren willen bezeylen: de beschrijvinghe van koursen by Linschoten, seght dat het twee hooghe berghen zijn / maeckende in 't midden een groot scheptsel. De koursen by de Engelsche uyt-ghegheven segghen dat dese berghen strecken noordt-west ende zuydt-oost/ ende datse een schepdt in 't midden hebben/ ende aen 't noordt-westen hooghste zijn; aen de zuydt-oost zijde binnen s' landts siet men hooghachtigh lant/ welck wordt ghenoemt Pan de Minsapa, welck is als een ronde bol broodts/ niet seer hoogh. De berghen van S[t] Martin legghen op de hooghte van achthien graden min een vijfde part. Gryalva in syn eerste ontdeckinghe stelt hier noch een ander rieviere / welck de Indianen noemden Tonala, ende de Spaegniaerden gavense de naem van S[t] Anthon.

Engelsche voyag.

Herrer. descript.

Op de kuste van de zuydt-zee heeft dit Bisdom van Guaxaca de haven van Guatulco (welck andere oock noemen Aguatulco) op de hooghte van vijfthien graden en een half naer het segghen van Herrera; ende naer het segghen van de voyagie van Thomas Candish, op de hooghte van vijfthien graden ende veertich minuten. Het is een seer groote ende goede haven / ende die veel ghefrequenteert wordt. Sir Francis Draeck doende syn voyagie om de weereldt in den jare 1577. quam in 't jaer 78 in dese haven van Guatulco, ende nam het stedeken in / ende plonderde 't selve / ende trock weder wegh. Daer naer wierdt dese plaetse wederom in-ghenomen by Candish in den jare 1587; ende verbrandt met de kercke ende tol-huys: ende daer waren naer 't schrijven van de Engelsche by de hondert huysen. Maer Iohn Chilton die daer was in den jare 1570, seght dat in dese plaetse niet over vier oft vijf Spaegniaerden en woonen/ ende een deel Swarten/ die de Koningh daer onderhoudt: ende dat hier alle de goederen worden gheladen die naer Peru ende naer de Honduras worden ghevoert.

Engelsche voyag.

Her. descript.

Op de selve kuste is mede gheleghen de haven van Tecoantepeque, welck een reedelijcke goede haven is/ ende de vlecke daer aen gheleghen is groot/ende daer is een groote visscherije van kreeften ende andere visschen / diese naer Guaxaca voeren; (op den hooghe wegh te Cuyzcata, is een mijne van cristal-beril.) Tecoantepeque is gheleghen vijf-en-veertich mijlen van Antequera; men neemt syn wegh door de Chontales, Nixapa, ende Mexalpeque, tot welcker termijn dit Bisdom streckt/ende heeft seer veel woon-plaetsen ende dorpen onder syn subjectie langhs de kuste van de zee. Den Marquis del Valle Don Hernando Cortes heeft een plaetse aen dese haven ghehadt die hem toe-behoorde / hondert en twintich leguen van Mexico.

Candish stelt op dese kuste de rieviere Copalita twee leguen van Guatulco, daer hy anckerde in thien badem waters.

In dese Engelsche voyagien door M[r] Hackluyt uyt-ghegeven/ vinde een pertinente beschrijvinghe van de haven van Tecuanapa ende de rieviere Ometepec, met de om-liggende dorpen/ welck de provincien Guaxaca ende Tlascala van den anderen schept: Is by een Spaegniaert/woonende in dat quartier/in-ghestelt/ende aen de Vice-Roy van Nova Hispania ghesonden; soo dat ick oorboor heb gheacht de selve hier in te voeghen / ende luydt als volght.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De haven ende smalle reede van Tecunapa heeft in 't drooghste van de somer met leegh water weynigh minder als een vadem waters / ende met hoogh water anderhalf: In den tijdt van reghenen drie vademen ende meer. Leght naer 't westen daer de Bisdommen van Guaxaca ende Tlascala van den anderen scheyden: twee mijlen van daer/naer Punta de Intla oft Dordaci toe is een baye/daer de schepen by noodt rijden konnen/ hoe-wel 't geen sonderlinghe reede en is. Dese baye maeckt aen de rechter-handt naer 't noorden toe/ een lack wat breedt en diep ontrent de kil / insonderheyt aen de zijde van Cuahintla, anders ondiep aen beyde zijden: passerende tusschen de zee ende seker bosch van oraengie-boomen/ ende andere die langhs de kuste wassen / welck niet seer breedt is / verthoont hem 't landt seer open: hoe-wel aen de zijden van Cuahintla de berghen veel kleyne kreecken gheven / ende een kleyn lack ghenaemt Tulaningo, ende men kan daer niet reysen / dan tusschen de zee / ende 't eynde van dit lack / wesende ontrent twee mijlen andighen grondt. Aen de noort-zijde is een ander kleyne kreeck / ende gaende anghs 't sandt een quartier van een mijl / komt ghy aen de wegh die naer Quaapotla leydt / een vlecke van Intla.

De rieviere van Ometepec, welck de voor-naemste is die in dese haven komt/ eeft haer beghin in de berghen van Xicayan de Tovar, ontrent vier-en-twintich eguen van dese haven / uyt seker poelen die van het gheberghte van Cacatepec oort-komen / ende haer beneden een dorp Suchistlavaca in een voeghen / van velcke plaets men met lichters ende canoes tot in zee toe kan komen. Men soue hoogher op konnen varen / ten ware een snelle stroom die tusschen twee groote oditsen komt vallen/ als ghy komt van Cocahulapa naer Yanguitle, beyde plaetn op de rievier Ometepec gheleghen; dan van de voorseyde plaetse is de rievier avigabel / ende ontrent anderhalf legue van de water-zijde hebt ghy seer bequaem hout tot maken van schepen / welck bequamelijck aen 't water kan worden ghebrocht door hulp van 't volck dat in de dorpen daer ontrent woont. Aen et hooft van dese voorschreven poelen / daer de rievier begint / is gheleghen 't dorp Xicaian, toe-behoorende de erfghenamen van Francis de Tovar ende do Guillea, daer by de drie hondert en vijftich Indianen woonen van rouwe sprake ende weynigh policie / legghende ontrent de vier-en-twintich leguen van de zee. De plaetse is selfs heet / hoe-wel 't gheberghte rondtom koudt is. Vier leguen van Xicaian, ende twintich van de zee/leght het dorp Aioanapa, toe-behoorende de erfghenamen van Perez Gommez, van ontrent drie hondert Indianen van de selve spraeck ende qualiteyt. Ses leguen nederwaert naer 't zuyden is de vlecke Suchistlavaca, 't landt ende het volck van een conditie als voren / toe-behoorende Gonzalvo Fernandes, daer woonen ontrent hondert en vijftich Indianen / ende s vijfthien leguen van de zee. Van dit dorp tot Ometepec zijn ses leguen, negen eguen van de zee: dese plaets is seer heet: tusschen sekere berghen gheleghen een mijle van de rieviere / daer woonen by de seven hondert Indianen die de tale van Ayacastecan, Amusgan ende Niciecan spreken. Twee groote mijlen voorder is ghelegen 't dorp Ihualapa, de erf-ghenamen van Laurens de Castro toe-behorende / drie leguen van de rieviere / ende thien van zee. Dit zijn de voornaemste plaetsen van trafijcke: de Indianen zijn rijck van Cacao ende vivres; die van Niciecan komen hier handelen / ende de voornaemste Alguazil van de provincie resideert hier den meesten tijdt van 't jaer. Noch legher beneden de rievier van Tlacolula, anderhalf legue van 't dorp Ometepec, leght het dorp Pio (eertijdts frontier teghen die van Mexico) vier leguen van Ihualapa, ende ses van de zee: heeft ontrent vijftich Indianen / toe-behorende Graviel de Chavez borgher van Mexico. Ontrent een mijl naerder de zee leght het dorp Huehuatlan, een mijl van de rievier op seker berghen / heeft weynigh in-wooners. Een mijle voorder leght Cuahucapotla, anderhalf mijle van de rievier/ ende vier van de zee/ behoort tot Intla, ende daer woonen ontrent vijfthien Indische familien.

Aen 't beghin van de andere poelen daer de rievier uyt-spruyt is het dorp Ca-catepec gheleghen / van het Gouvernement van Raphael de Treyo, daer ontrent seven hondert Indianen woonen van de Niciecan tale / twee-en-twintich leguen van zee.

De rieviere van Tlacamama spruyt uyt de berghen van Atoyaque ende Amusgos, seventhien leguen van de zee. Daer maeckt het een volkomen rieviere die met canoas ende lichters bevaren kan worden tot de zee toe; te weten / van een weynigh onder Tolistlahuaca. Sy is bevaerlijck acht maenden in 't jaer / ende vier niet / door dien 't sandt het water in drinckt. Dicht by 't gheberghte Atoyaque, Cacatepec, ende Amusgos, ende daer ontrent valt abundantie van hout / welck licht kan af-ghebrocht worden na Tecuanapa. Dese rieviere heeft mede veel dorpen daer aen sorterende / eerst aen de voet van de berghen het dorp Atoyaque, den Koningh ende de erven van Pronetto toe-behoorende / vijfthien leguen van de zee; daer woonen ontrent twee hondert Indianen die Niciecan spreken; is heet landt ende civiel volck. Een mijl naerder de zee / ende anderhalf mijl van de rievier leght Xicaian, met dry hondert Indianen; de voor-gaende toe-behoorende / ende van ghelijcke conditien. Een mijl van dit dorp / ende veerthien van zee / is gheleghen Pinotespan subject aen Tutepec. Twee leguen van dit dorp / ende een van Xicayan, ende derthien van Tecuanapa, ende dry van de rievier / is gheleghen de vlecke Tlacamama, daer seer civiel volck woont / ontrent hondert Indianen / die de Koningh toe-behooren. Meer naer 't zuyden / vijf leguen van de rievier / ende veerthien van de zee leght 't dorp Pinotespan del Rey; van hondert Indianen / de voor-gaende seer ghelijck / doch van traghe sprake. Sy halen grooten rijcdom uyt een lack daer zoudt in groeyt. Dese rievier heeft oock 't dorp van Amusgos, achthien leguen van Tecuanapa; heet landt / op de hooghe wegh komende van Nicieca, heeft ontrent vier hondert Indianen.

Ontrent dese rieviere zijn oock twee hof-steden / d'een toe-behoorende Pedro Bravo; ende d' ander den Autheur van dit relaes; ontrent acht oft neghen leguen van de zee / al effen grondt; ende hier is maer een dorp ghenaemt Quesala, welck eertijdts seer groot is gheweest / dan heeft nu maer dry familien van Indianen. De hof-steden van Don Mattheo is meer naer 't zuyden / ghelegen in een bergigh ende woest quartier / overvloedigh van vee / dry leguen van de rieviere. Wat leegher ontrent vier leguen van dese hof-stede / ende seven van de zee / is den hof gheleghen van Alonso Pedraza daer veel Cacao groeyt. Twee leguen van desen hof / ende ses van de zee / leght het dorp van Cuahintlen, de Koningh toe-behoorende / van neghenthien familien / die seer rijck zijn om de menighte van Cacao, die daer valt; dese plaetse heeft de zee aen d'een zijde maer een half mijl af. Al dese kuste van Cuahintlan tot Tecuanapa, ende de kuste die naer Huatulco loopt / is peerl-rijck / ende de Indianen vischten daer eertijdts veel: Ende twee mijlen van Cuahintlan ende vier van Tecuanapa, is den hof van Cacao van Francisco Maldonado ghenaemt Cacahu-Atoyaque. Dit is het ghene gedenckens weerdigh is op de rievier van Tlacamama, welck in Ometepec loopt vijf leguen boven Te-cuanapa. De rieviere van Tlacolula heeft haren oorspronck by Chilsiztlavaca, daer veel gebergte ontrent is / ende is ontrent twee leguen navigabel eer sy komt in Ometepec, vijf leguen boven Tecuanapa ofte van de zee. Dicht aen leght het dorp Tlacolula, ende dry leguen daer af Azoyoque, behoorende tot de provincie van Tlapa, welck wel dry hondert Indianen heeft / daer Chilsiztlahuaca maer dry en heeft. Alsoo dese haven seer bequaem werdt bevonden om de schepen te timmeren / soo konnen de provincien van Tlapa, (welck dicht leght by de rieviere van Tlacolula,) ende van Tututepec (welck raeckt aen de rieviere Tlacamama) haer seer dienstigh zijn / om provisie van vivres uyt de selve te doen.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

MECHOACAN.

Het neghen-thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie MECHOACAN in't ghemeyn.

HEt Biſdom van Mechoacan, welck is een provincie tuſſchen het Artz-biſ- Her. deſ.
dom van Mexico, ende de provincie van Neuva Galicia; heeft in de breed-
te langhs de kuſte van de zuydt-zee by de tachtentich leguen, ende ſeſtich le-
guen te landt-waert in; met open limiten naer de noordelijcke quartieren/ al-
waer het hem verre uyt-ſtreckt onder de volckeren die men noemt de Chichi-
mecos; ende Mechoacan is in de mexicaenſche tale ſoo veel te ſegghen als een
landt daer veel viſch valt. In het rijck van Mechoacan ſpreeckt men vier ver- d. 3. l. 3. c. 9.
ſcheyden talen/ de Chichimeca, de Otomiſche (door dien die generatie van
de Indianen daer in groot ghetal is/) de Mexicaenſche, die ghemeyn is in
gheheel Nova Hiſpania, ende die men noemt Taraſca, welck is de eyghen tale/
ende de ghemeynſte in dat landt/ ſeer gentil ende kort; de Spaegniaerden
hebben deſen naem ghegheven aen deſe taele/ door dien de Indianen/ als de
Spaegniaerden daer eerſt in 't landt quamen/ haere dochters aen de Spae-
gniaerden gaven/ ende Taraſcue is ſoo veel by haer te ſegghen als ſchoon-
ſone/ ende daer van heeft het volck de naem behouden van Taraſcos, ende de
tale Taraſca. De tempre van het landt is ſeer verſcheyden naer de verſcheyden-
heyt van de ghewesten/ de eene meer koudt/ ende de andere meerder ghetem-
pert/ ende eenighe oock ſeer heet; doch alle ſeer gheſondt ende van een goede
lucht/ ſoo dat daer groote toe-loop is van alle quartieren/ om daer van diver-
ſche ſieckten gheneſen te worden: Daer is groote abundantie van lacken ofte
poelen/ ende rievieren/ ende fonteynen van ſoet water/ klaer ende gheſondt/
daer het vee ſeer vet van wordt; ende oock eenighe fonteynen ende baden van
water/ welck de een meer/ de ander min heet zijn: Door deſe goede gheſtaltenis
des luchts/ is dit landt upter-maten vruchtbaer/ met ſeer groote vlacke velden
tot weyden voor vee van alderley ſoorten; ende berghen die ſeer dicht bewaſſen
zijn met ſeer hoogh gheboomte; hier waſt inſonderheydt de vermaerde purge-
rende wortel die men ghemeynelijck naer de naem van deſe provincie noemt
Mechoacan, dan de Wilde van dit ghewesſte noemen die Tachuache; ende de
Mexicanen Tlarlanla quacuitlapilli, ende eenighe andere natien Puſqua. Van
deſe plante vindt men hier ende elders dry ſoorten; de eene heeft een dicken
ende langhen wortel/ klimmende tacxkens/ blaeders die kleyn ſyn van de ghe-
daente van een hardt/ langhe ende roode bloemkens/ een vruchte van groote
ende maeckſel als een pompoentjen/ met witte ſchorſe ende vol van kleyn breede
ende wit zaedt. Sommighe houden dat het een ſoorte is van Scamonea: van
deſe zijnder twee ſoorten/ te weten manneken ende wijfken/ die ſeer weynigh
vanden anderen verſchillen. De derde ſoorte heeft een dunner wortel ende waſt
in ſteenachtighe plaetſen/ deſe purgeert veel ſachter. Van de eerſte ſoorte wortter
oock eene ghevonden die voor fenijn wordt ghehouden/ ſoo datter nauw acht
moet werden op-ghenomen. Daer is noch een andere ſoorte die ſy noemen
Xalapa, naer de plaetſe daerſe eerſt is ontdeckt/ de welcke veel krachtigher is
van werckinghe als de voor-gaende/ ende wordt deſhalven in Nova Hiſpania nu
meeſt ghebruyckt. Sy maecken dit onderſcheydt tuſſchen de wortelen; de groot-
ſte wortel noemen ſy Matlalitztic; de naeſte Mechoacan; de kleynder is de ve-
nijnighe/ ende de alder-kleynſte doch langhſte de Xalapa. De wortel is warm
ende drooghende in den vierden graedt/ naer dat de Spaegniaerden nu ſchrij-
ven. Daer waſt mede ſeer overvloedigh een plante welck ſy noemen Pehuame
de Ariſtolochia niet onghelijck/ met kleyne bladeren/ hebbende de ghedaente van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

een hardt/ purpure bloemkens / een langhen ende groven woꝛtel met een rooden
baſt ; welck ſy ymmer's ſoo groote krachten toe-ſchꝛijven als de Radix Chinæ
ofte Sarzaparilla, in 't ghoneſen van alle ſieckten ende ghebꝛeecken daer de voor-
ſeyde toe ghebꝛuyckt woꝛden/ ende inſonderheyt teghen de ſieckte van de pocken.
Het landt is overvloedigh van alderley noodtdꝛuft / ende inſonderheydt van
tarwe/ gerſte/ ende andere graenen ende zaden van Spaegnien ; in ſulcker voe-
ghen / dat het ghebeurt is / dat een Spaegniaert van vier hanegas die hy daer
ghezaeydt hadde/ weder ghesamelt heeft ſes hondert van dierghelijcke hanegas.
Daer en ghebꝛeeckt niet een fruyt-boom van Spaegnien / gheen ſooꝛte van
hof-kruyden / ende de dꝛuyven zijn daer ſeer excellent : De Spaegniaerden heb-
ben daer oock moer-beſye-boomen ghebꝛacht ende gheplant / waer dooꝛ daer
ſeer goede ſyde valt ; ende abundantie van Annil om mede te verwen : men
heeft daer een vꝛuchte als carroben / dienende vooꝛ ſmacke / ende het kruydt tot
glas. Naer het quartier van de Chichimecas toe/ (daer wy hier naer van ſul-
len ſpꝛeecken) waſt Cochinilla. Het ghetal van groot ende kleyn vee iſſer won-
derlijck groot ; ende daer zijn oock ſeer veel goede peerden / welcke de Indianen
nu ter tijdt tot haren dienſt ghebꝛuycken om de laſten te dꝛaghen/ ende haer ſel-
ven niet meer op den rugghe te laten belaſten als beeſten : daer zijn veel gey-
ten ende verckens van Spaegnien / daerder oock veel by troupen van in 't wilde
loopen dooꝛ de boſſchen ; ontallijcke hoenderen van Spaengien / ende ringh-
duyven zijnder ſeer dooꝛ 't heele rijck gemultipliceert. Daer woꝛden ghevonden
leeuwen ende wolven / die 't vee verſlinden / welcke de Spaenſche noemen Adi-
bes : de tigren naer datſe eens het menſchen vleeſch hebben ghepꝛoeft / ſoo ko-
menſe de menſchen ſoecken in de huyſen / ſlepenſe wegh / ende etenſe ; dan de
Spaegniaerden hebben die met haer roers ende voet-boghen ſeer vermindert ;
de eeckhooꝛnen deſtrueren de huyſen ſonder remedie/ met datſe de ſelve onder-
graven ; de voſſen ofte veel eer een dierken de voſſen niet onghelijck/ welck de
Wilde noemen Yzquiepatli, die de huyſen verderven met de ſtanck van haer
water ofte piſſe / welck wel veertich daghen blijft dueren / ende de kleederen daer
het op komt zijn ſoo verdoꝛven / datſe nerghens toe meer dienſtigh en zijn / want
het is een onlijdelijcke ſtanck die deſe piſſe van haer gheeft : anders en is het dier
niet ſchadelijck vooꝛ de menſchen / maer wel vooꝛ de hoenderen. De voghelen
welcke by de andere Wilden werden genaemt Cozcaquauhtli ende by de Mexi-
canen Aura, zijn ſoo groot als de hoenderen van Creta, haer veeren zijn trec-
kende op 't ſwarte/ uyt-ghenomen den hals ende de boꝛſt die op 't groene trecken/
haer vleughelen zijn meeſt ſwart/ ende de ſlach-veeren van aſch-verwich couleur/
en van binnen purpurachtich : haren beck is op het uyterſte roodtachtigh van
maeckſel de papegayen niet onghelijck ; ſwarte ooghen ende roode oogh-ſchelen ;
boven den beck zynſe roodt met fronſen ende lellekens by naer als de kalcoenſe-
hanen/ de welcke ſy in ghelijcke manieren op-richten / vooꝛts het hooft ende den
hals hayꝛigh / ſeer eyſſelijck om te aen-ſchouwen / vlieghen ſeer hoogh / ende eten
niet dan ſlanghen/ ratten/ dꝛeck ende ſtinckende krenghen/ dieſe van verre weten
te riecken : vlieghen machtigh teghen de wind op : en woꝛden niet ghegeten. Daer
woꝛdt mede ghevonden een ander voghel diemen ghemeynlijcken Aura noemt/
doch de Mexicanen noemen die Tzopilotl, welck ſoo groot is als een middelbae-
ren arendt/ ofte een rave / daer het een ſooꝛte van ſchijnt te weſen/ heeft ſwarte ende
kromme klauwen/ bꝛuyne beenen / den beck als een papegaye/ gheen veeren op 't
hooft maer ſeeckere hayꝛen als van de ſwarte ; leeft mede van krenghen ende vuy-
lighheyt als de vooꝛ-gaende. Men heeft tot noch toe niet konnen vernemen waer
ſy haer eyeren legghen ofte jonghen vooꝛt-teelen. Daer zijn ſeer veel andere vo-
ghelen / die daer naer al wegh trecken naer het nooꝛden toe / ende komen op haer
tijden wederom. Men vindt daer veelderhande ſooꝛten van roof-voghelen ; als
mede ſlanghen / haghediſſen/ ende verſcheyden andere venijnighe ongedierten
meer/

meer / doch niet soo veel als in ander quartieren. De verckens van het landt zijn veel / die haer op het gheberghte houden; ende ander wildt / ende oock de dieren daer men seght dat den Bezar van komt. Dese steenen worden in dese landen van Nova Hispania ghevonden in verscheyden dieren / als namentlijck in een dier de bergh-geyten niet ongelijck welck sy noemen Theotlalmazame, die ros van wolle zijn / doch wit onder den buyck / hebben breede hoornen: ende in een ander dier welck sy noemen Mazaltchihiltic ofte Themamazame, welck wonderlijcke groote hoornen op 't hooft heeft; ende andere seer wilde geytjens. Men vindt de selve mede in meest alle soorten van harten die de wilde met eenen ghemeynen naem Mamazas noemen / doch alle en zijn niet krachtigh ofte en hebben die faculteyten niet die men in het ghemeyn dese steenen toe-schrijft / dan alleen die welcke ghenomen worden uyt dieren die op eenighe medicinale ende krachtighe kruyden weyden; soo dat het onderscheydt groot is ende swaer om uyt te vinden.

Men heefter hasen / konijnen / perdrijsen / faisanten / tortel-duyven / ende ander ghevogelte veel; ende eenighe die fraey zijn om op te sluyten / die heel wel ende seer fraey singhen.

'Tvolck van de lande gaet nu al ghekleedt in cottoen ende wolle-laeckenen van Spaegnien / ende veel op syn Spaensch / draghen al hoeden; ende in veel deelen spreecken de vrouwen ende mans de Spaensche taele. Hebben vele konsten ende ambachten gheleerdt / ende uyt oorsaecke van het fijn brasilie-houdt / ende andere / zijnse fraeye schrijn-werckers / maecken kassen / kisten / schrijf-laden / tafelen ende andere dierghelijcke wercken / die seer uyt-nemende zijn. Zijn fraeye schilders / kleer-maeckers / schoen-maeckers / ende wonderlijcke subtijle sloot-maeckers; ende van een mijne van koper welck sy weten te beneficeren / maeckense veel dinghen; als de beste ketels van de weereldt / ende sy behelpen haer daer mede / oock om het landt te bouwen in stede van yser / door dien het selve snijdt als stael. Begheven haer om de zijde te winnen / ende fruyt-boomen ende andere vruchten van Spaegnien te cultiveren. Voeden schapen / koeyen / ende verscheyden ander vee / oock peerden: maecken veel wercks van de spaensche honden / om datse haer huysen wel souden bewaren / dan alsoo sy de honden schaers te eeten gaven / zijnder veel naer het gheberghte ghevloden / om het vee te verslinden / ende zijn daer voort-gheteelt ende seer vermenichfuldicht / ende verwildert / die sy noemen in haer tale Cimarrones. Ten tijde datse noch heydens waren leefdense ghesonder / door dien sy minder aten / ende continuelijck besigh ghehouden wierden van haer Caziques: Tot noch toe en heeft men haer gantsch niet konnen af-raden het baden in 't koudt-water / welck haer pijne causeert in de zijde / ende veel tijdts de doodt; want soo haest sy de kortse ghevoelen / soo springhen sy naeckt in het koudt-water / ende soo gheneesender seer weynighe van dese sieckte: hebben wonder veel kruyden ende wortelen daer sy haer selfs met cureren / die van sonderlinghe kracht zijn / ende zijn wel besocht; ende andere oock die vergiftigh zijn / insonderheydt een als veyl / welck wast aen de kant van de rievieren / ende soo yemandt daer quam syn water op te maecken / doet de schamelheydt op swellen.

Dit Rijck van Mechoacan, is nu tot een Bisdom ghemaeckt / ende daer zijn wel hondert ende dertich vlecken / waer van de vier-en-tneghentich haere schoolen hebben / ende daer zijn wel vijftich prochien met haer Priesters ende Klercken / die expert zijn in de tale van de lande / de welcken predicken / biechten / ende het volck leeren in hare taelen / uyt-ghenomen in de Otomische tale / die te hardt ende te kort is ende te swaer om te leeren; daer zijn oock wel soo veel kloosters van Franciscaner ende Augustijner monnicken / die haer met het voor-schreven besigh houden; ende daer en is gheen hooft-plaetse / ofte daer is

een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

een hospitael / ende oock wel twee / om de Indianen in te cureren; door dien al het volck van dit Bisdom hem wonder wel begheven heeft tot de Christen Religie; insonderheydt de Tarascos, welck een vroom volck is ende seer soem / ende dat gheneghen is om aelmoessen te doen. In dit landt zijn diversche mijnen daer wy hier naer van sullen spreecken.

l.4.c.37. Om dit Capittel te besluyten sullen wy hier by voeghen het ghene Acosta verhaelt: De beste pluym-beeldekens (seght hy) worden ghemaeckt in de provincie van Mechoacan, in de vlecke van Pascaro: de maniere daer van is / met een nijp-tanghsken de pluymkens te vatten / die alsoo uyt de doode vogelkens treckende / ende als dan met een delicaet lijmken (welck sy daer toe-hebben) in den anderen te voeghen met groote raddicheydt ende perfectie / nemen dese soo kleyne ende perfecte veerkens van de vogeltjens diese in Peru noemen Tomeneios, ende andere dierghelijcke / de welcke een uyt-nemende kouleur in haer veeren hebben. Dit vogeltjen hebt ghy hier voren in 't twaelfde Capittel.

Het twintichste Capittel.

Van de particuliere provincien begrepen onder dit Bisdom van MECHOACAN, ende van de CHICHIMECAS.

T' Bisdom welck nu den naem voert van Mechoacan, begrijpt onder sich beneffens de provincie van Mechoacan, die eyghentlijck van oudts de naem heeft ghevoert / noch ander provincien / daer wy een weynigh hier sullen van aen-roeren.

d.3.l.3. c.3. De provincie van Mechoacan begint van een plaetse ghenaemt Taximaroa, (gheleghen van Mexico dertigh leguen naer het westen ghelijck wy in 't tweede Capittel hebben aen-gheroert) daer de Spaegniaerden naer het veroveren van de stadt Mexico eerst aen-quamen / ende wel onthaelt wierden: dese plaetse was doen ter tijdt wel ghefortificeert met houte palen / diese t' elcke reyse vernieuwden door de oorloghe diese voerden met die van Mexico.

Dit Bisdom begrijpt voorder in sich de provincien van Zacatula ende Colima, welcke beyde legghen op de kuste van de zuydt-zee. Als mede de provincie van Chilchota, in de welcke woont (soo de Spaegniaerden seggen) een volck dat gantsch gheen werck en maeckt van valsche eeden te sweeren.

Wy hebben in het voor-gaende Capittel gheseght dat dese provincie naer het noorden confineert met de Chichimecas, derhalven sal het van noode zijn een

d.8.l.6. c.14. weynigh van dit volck ende de landen diese besitten / aen te roeren. De beginselen van de provincien ende landen / diese noemen Chichimecas, zijn verscheyden van de stadt van Mexico dertich leguen naer het westen toe / ende confineren met Queutaro, Acanoaro, Yurirapundaro ende Sichu. De provincien van dese Chichimecas strecken noordt ende zuyden; naer het zuyden zijn de landen by de Spaegniaerden bewoont; ende naer het noorden streckt hem wijdt ende breedt dit voor-schreven volck: naer het westen streckt het niet wijdt / om de groote in-wijck van de zee by de Californias; onder den naem van Chichimecas worden begrepen vele natien die different zijn van tale / als daer zijn de Panues, Capuzes, Samues, Zancas, Maiolias, Guamares, Guachichiles ende andere / al verscheyden volckeren / doch by naer van eenderley manieren. Al het ghene de Spaegniaerden hebben ghevonden van dese provincien / soo naer 't westen als naer het noorden van de steden van San Miguel ende San Felipe af / zijn meer dan twee hondert leguen, al seer vruchtbare grondt / ende van goede ghetempertheydt / meer koudt als heet / ende meer droogh als vochtigh / waer door het daer seer ghesondt woonen is. De Spaegniaerden hebben allen-thalven ghevonden teeckenen van groote woonplaetsen /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

plaetsen / ende dat het landt eertijdts seer is gheeultiveert ghewеest; soo dat te ghelooven is / dat daer eertijdts volck ghewoont heeft / dat gheneghen was om te arbeyden / ende het landt te bouwen / ende huysen te timmeren; welck alles dese Chichimecas ontbreeckt / want en hebben gheen huysen / noch en wercken niet / ten ware seer weynigh in eenighe quartieren: (eenighe syn van dat ghevoelen dat de Mexicanen eertijdts ghekomen zijn van 't noordt-westen / ende dat sy haer hier hebben neder-gheslaghen / ende soo voorts zijn ghetrocken metter tijdt naer 't lack van Mexico, ende daer verbleven.) Dit volck en heeft gheen Religie nochte Policie / dan leven in 't wildt als de beesten. Hebben groote schade ghedaen aen de provincien van Nova Hispania, die nu by de Spaegniaerden bewoont zijn / met wegh halen van koeyen ende ander vee / ende doodt-slaen van de in-woonders: soo datse de Spaegniaerden veel wercks hebben ghegheven / ende noch dagheliјcks gheven; ghelijck wy daer een merckelijck exempel van hebben verhaelt in de beschrijvinghe van Panuco, welcke provincie sy seer naer komen / ende ten deele aen-paelen van verschepden zijden.

Het een-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de steden by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie van MECHOACAN.

DE stadt van Mechoacan ofte Pascuaro, is gheleghen op de hooghte van neghenthien graden / ende thien minuten (behoort twintich ende thien minuten te wesen / want alle de kaerten stellen dese stadt soo hoogh / ofte hoogher als Mexico) ende seven-en-dertich leguen van Mexico, langhs een effen wegh. In Guayangareo, welck de Spaegniaerden noemen Vallodolid, is de Cathedrale kercke van het Bisdom / met twee kloosters van Minne-broeders ende Augustijner. Is gheleghen seven leguen van Mechoacan, nae het oosten; ende vijf-en-twintich van Guadalaiara, naer het segghen van Herrera, die seer varieert in 't stellen van dese plaetsen / soo dat de distantien die hy stelt qualijck zijn over een te brenghen. De Cathedrale kercke was eerst te Zinzontza, daer de Koningh van Mechoacan syn residentie placht te houden / ende is in den jare 1544 ghetransporteert; ende het is seven leguen van Mechoacan nae het oosten. Een quart van een mijle van de stadt heeft men een lack / welck eenighe segghen grooter te wesen als dat van Mexico, daer veel canoas in varen / ende oock eenighe groote barcken / door dien sich de baren by tijden ghewеldigh verheffen ghelijck in de zee: men vanghter veel ende differente visch / ende insonderheydt een kleyn vischken / welck sy by de son drooghen / ende daer groot profijt uyt-trecken / door dien men het daer van vele quartieren komt halen.

De stadt St Miguel is gheleghen 35 leguen van Pascuaro (Herrera seght elders dat St Miguel leght 30 mijlen van de stadt Mechoacan, ende 23 van die van Guayangareo;) naer 't noordt-oosten / ende 40 leguen van Mexico naer het westen / op de wegh van Zacatecas, in vlack landt / ende is wel bewoont / ende voorsien van veel bouw-huysen voor beesten; het is daer goet reysen tot by seker keeren / die in de hooghe wegh legghen / dan ist voorts ghevaerlijcker van weghen de roovers / welck daer veel neer-laghen hebben ghedaen / ende rooverijen / door dien het een dwers wegh is / daerse door quamen / komen van haer landt / ende 't gheberghte af / welcke men noemt del Vizocho. d.8.l.10. c.22.

De stadt St Felipe is gheleghen vijftich leguen van de stadt Mechoacan nae het noorden / ende twee-en-tseſtich leguen van de stadt Mexico, naer het noordtwesten / in een onvruchtbaer ende koudt landt. Beyde dese steden zijn expresselijck hier gheleght by den Vice-Roy Don Luys de Velasco, tot bevrijdinghe van de Indianen welck men noemt Otomies, die in dat quartier woonen / ende 't landt van Xilotepeque, ende de Tarascos; welck al seer ghequelt wierden van

 de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de Chichimecas, wierden berooft van haer goederen / ende 't volck wech gevoert van desen wilden hoop. Hoewel 't landt daer ontrent seer bequaem is voor alderhande vee / soo ist nochtans bequaemst voor stieren ende koeyen; want dit vee/ welck wonderlijck vermenichfuldicht is/ sints dat de Spaegniaerden 'tselve daer hebben ghebracht / weet hem in den tijdt van de drooghten te retireren in de bosschen van de Tunas die daer zijn; ende soo haest het begint te reghenen / soo komt het weder naer het vlack landt/ om de goede weyde weder te ghenieten.

Her.desc. De stadt Concecion de Salaia, gheleghen acht leguen van San Miguel, ende vijf-en-dertich leguen van de hooft-stadt Mexico, ende seventhien leguen Valledolid; van wiert ghebouwt in den jaere 1570, door 't bevel van den Vice-Roy Don Martin Enriquez, om insghelijcks den wegh ende passagie te bevrijden voor de Chichimecas.

d.4.l.3. c.9. De stadt Leon meer dan sestich leguen van Mexico gheleghen/ ende vier-en-twintich van Valledolid; in welckers limiten groote aders ofte veeren zijn ghevonden / van metael/ ende insonderheydt van silver/ dese stadt is mede ghebouwt ten selven eynde als de voor-gaende/ om de wegh te verseeckeren/ die naer de Zacatecas leydt.

De stadt Zamora derthien leguen van Puzcuaro gheleghen.

Villa de Lagos dertich leguen van Valledolid verscheyden.

d.3.l.3. c.9. De mijnen van Guanaxuato zijn gheleghen acht-en-twintich leguen van Mechoacan (ofte Valledolid, als Herrera elders seght) naer het noorden/ ende de Zacatecas toe/ alwaer wel ses hondert Spaegniaerden sullen wesen in twee leghers/ welck sy daer hebben/ om de mijnen te bewercken.

De mijnen van Talpuiagua zijn gheleghen ontrent vier-en-twintich leguen van de hooft-stadt Mexico.

Benessens dese voorsz. steden ende vlecken/ soo zijnder meer dan dertich Estancias ghelijck de Spaegniaerden die noemen / daer alder-hande vee wordt gheqneeckt / ende eenighe suycker Ingenios.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinge van de havenen ende kuste van dese provincie van MECHOACAN, aen de zuydt-zee ghelegen: ende noch eenighe steden ende vlecken.

DE provincie ende de stadt van Zacatula, op de kuste van de zuydt-zee/ is gelegen op de hooghte van meer als achthien graden/ veertich leguen van Valledolid de Mechoacan, naer het zuydt-westen/ ende neghentich leguen, weynich
d.3.l.3. c.ult. meer oft min van Mexico; de stadt wort ghenoemt Concecion; is ghebouwt aen de kant van een groote rievierе / ander-half mijle van de zee / daer dese rieviere in loopt door twee monden.

De provincie ende de stadt van Colima op de selve kuste van de zuydt-zee / op de hooghte van wat meer als achthien graden by noorden de linie/ (naer 't seggen van Herrera, dan naer 't strecken van de kuste en de aenwijsinge van caerten light boven de negenthien graden) op de limiten van de provincie van Neuva Galicia, vijftich leguen van Mechoacan naer 't zuydt-westen; is gheleghen in heet landt/ ende vruchtbaer van Cacao ende Cannafistola, met gout-mijnen/ende wel geconditioneert volck. Deden in 't eerste groote resistentie aen de Spaegniaerden nessens die van Ympilzingo, dan wierden eyndelijck 't onder-ghebracht; ende dese stadt wiert daer ghebout in den jare 1522, light thien mijlen binnen 's landts by oosten een Volcan.

Benessens dese twee provincien ende plaetsen ghelegen aen de zuydt-zee / heeft dese provincie op de selve kuste noch veel rievieren / ende in 't westelijckste quartier van dese provincie / by naer op 't scheptsel van Neuva Galicia, is gheleghen de haven van Navidad, op de hooghte van neghenthien graden/ welck is een goede haven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

haven/ ende die veel ghebruyckt wordt/ ende men vaert van daer naer de Filippi-
nas; ende niet verre van dese naer het oosten toe/ de haven van St Iago de Buena E- d.5.l.7;
sperança, welck insgelijck is in de provincie van Coliman. Thomas Fuller seght/ c.3.
dat San Iago leght op achthien graden ende vijftich minuten / seven mijlen van
Navidad, van welck het streckt oost ende west. Candish was daer op de reede/
ende syn volck vischten daer weynigh peerlen: die syn voyagie beschreven heeft/
seght contrarie van Fuller; dat de baye van St Iago leght op neghenthien graden
ende achthien minuten/ 't welck een abuys is/ alsoo de selve schrijver de haven Na-
vidad maer op neghenthien graden en stelt. In dat quartier zijn seer goede mij-
nen van koper/ daer de Wilde wonderbaere vaten van maecken / door dien het
sacht is; ende ander ijser soo hardt/ datser de aerde mede bouwen in stede van
yser; welck sy niet en wisten eer het haer de Spaegniaerden thoonden. Candish
was in de haven van Natividad, verbranden de huysen die daer stonden/ ende
twee nieuwe schepen/ die vast ghetimmert wierden / elck van twee hondert ton-
nen. Hy voer van daer in de baye van Malacca, een mijle west-waerts van Na-
vidad, daer een goede reede is; twee mijlen binnen 's landts leght een dorp van
Indianen ghenaemt Acatlan, daer sy ontrent de dertich huysen vonden/ ende
een kercxken.

Van de haven van Zacatula naer Acapulco toe / streckt de kuste zuydt-oost
ende noordt-west vijf-en-dertich leguen, ende dan voorts oost ende west/ ende is d.5.l.6.
al hoogh landt / ende binnen 's landt gheberghte dicht met boomen beset / ende c.4.
daer zijn veel in-hammen ende bayen: ten eynde van de vijf-en-dertich leguen is
een grof punt als oft een Eylandt waer daer de zee seer op breeckt/ ende van daer
loopt de kuste oost ende west/ ende men reeckent van dit punt tot Acapulco ach-
thien leguen.

De aenteeckeninghe van de kuste van Nova Hispania boven aengheroert stelt
van Rio Zacatula west-waerts een middelbaer hoogh strand/ ghenaemt los Mo-
tines, welck syn eynde neemt aen Punta de Marnata; ende daer aen volghende
een effen landt vol landt-huysen welck sy noemen el valle de Maquile; dan punta
de Suchissi, ende twee leguen voorder Rio Alima; ende dan een binnen-water
welck sy noemen las Pesquerias de Colima; ende daer aen St Iago ende Salagua
ende vier leguen voorder Natividad.

Fuller in syn Memorial stelt van Acapulco tot de haven van St Iago tachten-
tich leguen west ten noorden/ ende van St Iago tot Natividad seven leguen oost
ende west.

Y U C A T A N.

Het dry-en-twintichste Capittel.

Van de Provincie van YUCATAN in 't ghemeyn.

DE provincie ende 't Gouvernement van Yucatan, so ghenoemt by Capi-
teyn Francisco Hernandes in syn eerste ontdeckinge in den jare 1517, wiert
van de eerste ontdeckers voor een eylandt ghehouden/ door dien 't by na van de
zee om ringht wordt/ in voeghen/ dat het met recht een Peninsula mach genoemt
worden / is meer dan twee hondert en vijftich leguen inden om-ganck; heeft in
de lenghte daer het hem verste uyt-streckt oost ende west hondert leguen; ende ins-
ghelijcks hondert leguen in de breedte/ noordt ende zuyden/ van de kuste welcke
siet naer het noorden/ tot daer dese provincie confineert met de provincien van
Guatemala, alwaerse over dwers heeft by de vijf-en-twintich leguen. Haer limi- d.4.l.3.
ten zijn naer het zuyden de rieviere van Tayza ende 't gheberghte van Lacando, c.4.
ende tusschen het zuyden en westen valt de provincie van Chiapa: naer het westen
paeltse aen Xiçalango ende Tabasco; (welck is een provincie;) ende tusschen dese

ende Yucatan legghen de twee baeyen / die de zee breeckt in de kuste ; van welcke de grootste heeft een openinghe van een groote mijle/ van het een punt tot het ander ; ende 't water van de zee / welck daer in loopt/ is soo veel/ dat het een groot lack maeckt vol van eylandekens / soo dat de Indianen teeckenen maecken aen de boomen / om de wegh niet te missen / ende te verdoolen / als sy daer door varen naer Tabasco toe : die eylandekens ende stranden zijn soo vol van zee-voghelen van soo differenten ghestalte / dat het een wonder is om sien ; als oock mede de jaght die daer is van konijnen / wildt / verckens / ende apen die daer zijn ; ende daerom komen de Indianen van andere quartieren om daer te jaghen ; daer zijn ontallijcke menighte van Yguanas, welck ghedierte wy elders hebben beschreven/ ende sullen nu hier 't af-beelsel in-voeghen.

De tempre van dit landt is seer heet ende vochtigh/ ende hoe-wel daer gheen rievieren/ ofte eenighe andere loopende wateren en zijn in de gantsche provincie/ soo hebbense 't water naer by om putten te maecken/ ende men vindt daer soo veel zee-schelpkens onder de steenen/ dat dit selve/ als mede om dat de kuste soo ondiep is/ oorsaeck heeft ghegeven te vermoeden / dat dit landt wel eertijdts zee is gheweest/ ofte van de selve somtijdts over-loopen. De winter begint hier van St Franciscus dagh (welck is in October) wanneer de noorde-winden in-komen/ welcke koudt zijn / ende de in-ghebooren seer ontsetten ; welcke door dien sy aen de hitte ghewent zijn/ ende weynigh ghekleedt gaen / krijghen daer swaere catharren af/ ende oock coortsen. Dese winter-tijdt duert tot het eynde van Martio, ende in Ianuario ende Februario hebbense een somerken van stercke sonne-schijn/ ende dan en reghent het daer niet / dan met het in-komen van de nieuwe Mane. De Somer is den tijdt van reghenen / welcke beginnen te vallen in de maendt van April, ende dueren tot het eynde van September. Die tijdt gheduerende / werdt daer ghezaeydt ende ghemaeydt/ ende den herft valt wel uyt / door dien het landt seer vruchtbaer is. De koude van de winter is weynigh/ ende wordt qualijck ghevoelt/ uyt-ghenomen als de noorde-winden waeyen / de welcke seer penetreeren.
Her.des. 'Tgantsche landt is besloten van berghen/ daer en wast gheen tarwe ofte ander grain van Castilien : daer en is gheen goudt ofte eenigh ander metael te vinden ; soo dat daer uyt licht is af te nemen het erreur van de ghene die hebben ghe-schreven/ dat de Spaegniaerden doen sy eerst hier quamen / daer vonden cruycen van latoen ; welck metael men noyt in eenighe provincien van Indien en heeft ghevonden.

Veel Indianen van discretie / segghen van haer voor-saten ghehoort te hebben / dat dit landt ghepopuleert was by seecker volck/ komende van het oosten/ welck Godt verlost hadde van andere volckeren / haer de wegh openende door de zee. Het is een saecke seer aen-merckens weerdigh / dat de Spaegniaerden alleen in dese provincie gevonden hebben een maniere van Doop ; noemden die met een woort in haere tale beteyckende voor de tweede reyse gheboren te worden ; hadden die in sulcken weerde ende eerbiedinghe / dat niemant van haer naer en liet dien te ontfanghen ; lieten haer voor-staen / datse daer door ontfinghen een

d.4.l.10. c.2.

vol-komen

vol-komen goede dispositie ende gheneghentheydt om deughtsaem te wesen/ ende niet verdoemt te worden van de duyvels; ontfinghen dien van drij jaren ouderdoms op waerts tot twaelf toe; ende sonder dien ontfanghen te hebben en troude niemandt; kosen daer een dagh toe die niet ongheluckigh en waer / ende de ouders die vasten drij daghen te vooren/ ende onthielden haer van de vrouwen. De Spaegniaerden verhaelen voorts veel van de manieren ende coustuymen van dit volck/ dewijl sy noch heydens waren/ dan alsoo 't selve nu al verandert is / soo sullen wy 't selve hier voor-by gaen / ende die begeerigh zijn het selve volkomentlijcker te weten / verseynden aen de historien van Herrera ende andere Spaegniaerden. De tale van dit voor-schreven volck was al eens / hoe-wel de gheene die op de kuste woonden/ haer beste deden om met meerder curiositeyt te spreecken.

In alle dese provincien van Yucatan heeft men ghevonden seer groote ghebouwen van steen / dat het te verwonderen was / soo dat daer van licht is af te nemen dat het landt is gheweest van sonderlinghe luyster; en is te verwonderen hoese soo grooten ghebouwen hebben konnen maecken / aenghesien men daer gheen soorte van metael en heeft ghevonden/ende 't schijnt dat dese gebouwen zijn ghweest Templen/ want haer huysen anders van houdt waren ghemaeckt/ende met strove ghedeckt.

Het landt is seer overvloedigh van jacht/ insonderheydt van wilde-verckens/ ende harten; daer zijn nu seer veel hoenderen/ ende daer wordt veel cottoen ghewonnen/ ende oock Annil; ende 't volck vermenichfuldicht seer / ende leeft langh: hebben nu alderhande vee van Castilien/ ende goede peerden. Her. des.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de particuliere Provincien die onder YUCATAN vverden gerekent; hoe, ende by wie dese landen eerst zijn ontdeckt geweest.

DOor de gantsche provincie van Yucatan loopt een kleyn gheberghte van den eenen hoeck tot den anderen/ 't welck begint van by Champoton, ende vervolght tot aen de stadt van Salamanca, welck is den contrarien hoeck van Champoton; Dit gheberghte verdeylt dese landen in twee deelen; het deel naer het zuyden/ welck leght naer Lacando toe / ende Tayza was woest ende onbewoont gewest/ ende was altijts soo ghebleven door ghebreck van water/ welck daer niet en is dan van den reghen. Het ander deel naer 't noorden was bewoont: Het is heet landt/ ende daer de Son seer brant/ van datse rijst tot datse weder daelt; doch daer en ghebreeckt gheen versche lucht / door de Brisas ende oostelijcke winden; ende des avonts de Virazon ofte de lucht uyt de zee / die de hitte seer ghetempert. Dit gheberghte welck dese provincie door-loopt / is seer ghesont / ende de lieden die daer woonen leven seer langh; oock soo/ dat een minne-broeder/ weerdigh om gheloofft te worden/ verklaert in syn wegh daer hy ginck predicken / een man ghevonden te hebben / die naer de reeckenschap welck hy ende andere gaven van syn jaren/ wel drij hondert jaren moest oude wesen; gingh soo krom / dat de mondt hem by naer aen de knyen quam/ende alsoo hy altijts naeckt hadt ghegaen/ so was het vel hem so rouw ghworden/ dat het visch-schobben schenen te wesen; dan door dien hy gantsch kindts was/en konde men van hem niet bysonders verstaen; veel andere oude lieden vindt men in 't selve quartier. d.4.l.3. c.4.

Dit landt wiert eerst ontdeckt door Francisco Hernandez de Cordua, welck met syn schip aen-quam aen een punt van 't landt / welck sy noemden Cotoche; door dien de Cazique van dit quartier de Spaegniaerden aen landt lockende/ dickmaels seyde Conez Cotoche, welck in syn taele soo veel te segghen was/ als komt herwaerts naer mijn huys; dan also sy daer verradelijck wierden bespronghen (als mede in een ander quartier/ welck de Indianen noemden Quimpech, d.2.l.2. c.17.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende de Spaenſche heden-daeghs noemen Campeche) ſoo keerden hy met ſyn volck weder naer 't Eylandt Cuba, daer ſy van komen waren om landt te gaen ontdecken. Daer naer was aen dit ſelve landt Iuan de Gryalva te weten aen de zijde van 't Eylandt Cozumel, daer wy hier naer van ſullen ſpreken: deſe vondt daer aen landt in ſeecker adoratorien ofte templen / kruycen van ſteen ende van houdt; welck in gheen ander deelen van Indien opt zijn ghevonden ghewordén; ende wordt verhaelt by de Spaegniaerden: dat deſe Wilden onder haer hebben ghehadt een Propheet met namen Chılam Cambal, die haer ſoude voorſeydt hebben de komſte van een vreemdt volck uyt de quartieren daer de ſonne op-gaet die een kruys ſouden op-richten / ghelijck hy haer thoonde / daer hare Goden niet teghen op en ſouden moghen; ende dat deſe dat landt ſoude vermeeſteren / ende het volck van de Af-goden brengen tot den dienſt van maer eenen waren Godt / ende dierghelijcke dinghen meer; ende dat dit de oorſaeck is / waerom men hier deſe kruycen vondt / ende waerom het volck van de lande de Spaegniaerden in 't aen-kommen vraeghden of ſy quamen van het quartier daer de ſonne op gaet. Hy abordeerde in een plaetſe ghenoemt Potonchan, daer het volck van de lande hem qualijck onthaelde. Soo dat hy van daer voer na Tabaſco, ende in deſe provincie van Yucatan niet voorder ontdeckte. Naer hem quam Don Hernando Cortes mede te Cozumel, ende gheraeckte daer aen den tolck Geronimo de Aguilar, die hem grooten dienſt dede in het ontdecken ende conqueſteren van Nova Hiſpania; dan voer voorder naer Tabaſco ende de rieviere Grialva.
d.4.l.2. c.3. Soo dat dit landt niet naerder wierdt onder-ſocht voor in den jare 1527, als wanneer Franciſco de Montejo ghecontracteert hebbende met den Koningh over de ontdeckinge ende conqueſte van Cozumel ende Yucatan, daer aen quam / namentlijck eerſt aen 't Eylandt Cozumel, ende daer naer aen een dorp genaemt Xamanzal: ende hoe-wel het volck van 't landt / welck ſtrijdt-baer is / hem veel te doen gaf / ſoo trock hy even-wel voorts langhs de kuſte tot een plaetſe ghenaemt Coril; alwaer by hem quamen de regeerders van een provincie ghenaemt Chuaca; ende naer neerſtich onder-ſoeck verſtondt hy dat de principaelſte plaetſe van deſe provincie was ghenaemt Tirroh, daer ſeeckere Heeren gouverneerden / ghenaemt Cheles. Hier was eertijdts noch een andere fraeye vlecke / ghenaemt Ci-
d.2.l.3. c.1. lam, gheleghen veertich mijlen van Campeche. Trock voorts naer een andere provincie ghenaemt Aarrinchel, welck oock ghenoemt wordt Yzamal, daer hy weynigh teghen-ſtandts vondt; ende de provincie van Tutulxin, welckes hooft-plaetſe was Mini, veerthien leguen van daer nu Merida is ghebout; dit volck ontfingh hem vreedelijck om van hem gheholpen te zijn teghen de Cocomes, welcke een ander natie was / ende vyandt van de voor-gaende.

Voorts is in Yucatan de provincie van Chetema, daer Salamanca nu leght; ende eertijdts was gheleght Villareal, welck weder wiert verlaten; Campeche ende Champoton, daer oock een ſtadt van Spaegniaerden is gheleght. Daer naer de provincie van Cochuaque, daer een woon-plaetſe van Indianen was ghenaemt Tulma, al berghen ende ſteen-rodtſigh landt; ende een vlecke ghenaemt Chable, daer de Spaegniaerden eertijdts meynden goudt te vinden / doch te vergeefs. Hier aen paelt de provincie Guayamil.

'T volck welck te Chicheniza woonde / waren ghenaemt Yzaes, welcke noch een ander ſtadt bouden / dieſe noemden Mayapan, daer nu de ſtadt Merida gheleghen is.

Een ander volck / welck ghenaemt wordt Cocomes, woonden in de provincie die ghenoemt wordt Zututa.

De provincie van Canul was bewoont by ſeecker volck welck ghekomen was van Tabaſco, ende mexicaens waren.

Het

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de steden by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie van YUCATAN.

DE principaelste stadt van dese provincie is Merida, gheleghen op de hoogh- Her.
te van twintich graden by noorden de linie / by naer in het midden van descript.
de provincie / doch wat meer naer de zyde van de noordt-kuste toe / twaelf
leguen binnen s' landts. Hier was eertydts een vlecke van Indianen / diese
noemden Mayapan, daer veel groote ende oude edificien waren van steen ghe-
maeckt / in de welcke ghehouwen waren figueren van naeckte menschen / uyt
welcke te gissen is / dat het templen moesten zyn gheweest; ende is de stadt by
de Spaegniaerden ghenoemt Merida, door de ghelyckenis diese heeft met Me-
rida in Castilien. Den Gouverneur van dese provincie heeft hier syn residentie /
neffens de Officiers van des Koninghs in-komsten / ende kasse; daer is mede de
Cathedrale kercke / welcke suffragaen is van het Artz-bisdom van Mexico. Iohn Engelsche
Chilton die daer was ontrent den jare 1570, seght dat in dese stadt den Bisschop voyag.
woont / ende by de hondert Spaegniaerden.

De tweede stadt is ghenaemt Valledolid, is gheleghen een-en-dertich leguen Her.
van Merida, naer het zuydt-oosten / heeft een seer sumptueus klooster van Min- descript.
ne-broeders / ende onder syn ghebiedt wel vyfthien duysent Indianen die onder
tribuyt sitten.

De derde stadt is St Francisco de Campeche, welck is gheleghen op de hoogh-
te van twintich graden / (naer het segghen van Herrera, dan Figueredo stelde
die op neghenthien) op de kuste welck siet naer Nova Hispania; by de vyftich le-
guen van Merida naer het westen / een weynigh declineerende naer het zuyden;
heeft een redelycke haven / hoe-wel van weynigh diepte / door dien het een baye
is. Van hier wordt gheladen het campeche-houdt / daer men mede verwet.
Dit houdt wordt eyghentlyck gheladen aen een plaetse die Figueredo noemt
Segeba; ende is apparentlyck de selve die de Engelschen noemen Sebo. De En-
gelsche verraschten dese plaetse in den jaere 1596; onder het beleydt van William
Parker; in deser manieren. Ick sette myn kours (seght hy in de beschryvinghe Engelsche
van syn voyagie) naer de Cape de Cotoche, welck leght aen de oost-zyde voyag.
van Yucatan, van waer ick liep langhs de noordt-kuste van de voor-schreven
Cabo van Yucatan, tot dat ick quam by Cabo Desconoscido, daer sette ick
ses-en-vyftich van myn volck in een Pyriagua, ofte langhe Indiaensche ca-
noa; latende myn schip ses mylen van de stadt van Campeche; ende landen
ten dry uyren smorghens dicht by het klooster van St Francisco, ende nam de
voor-schreven stadt in / ende de Capiteyn / ende de Alcalde ghevanghen; vin-
dende daer in vyf hondert Spaegniaerden / ende in twee dorpen daer ontrent
gheleghen / wel acht duysent Indianen. De Spaegniaerden de welcke ghe-
vloden waren op myn eerste aen-komste / ontrent ten thien uyren in den mor-
ghen weder haer macht by een versamelende / deden een stercken aen-val op
my ende myn compagnie; waer by ick ses man verloor / ende werdt selfs
gheschooten met een loot onder myn slincke-borst / welck loot noch is legghende
in myn rugghe-been. Zynde soo subytelyck over-vallen / bedochten wy een
nieuw stratagema; want hebbende diversche van het volck van de stadt ghe-
vanghen / bonden die arm aen arm / ende stelden die soo voor als een bari-
cade teghen het schieten van de vyandt; ende trocken soo met vlieghende ven-
del / ons ses dooden met nemende / in goede ordre naer de haven; daer wy
een frigat namen / welck daer op ancker lagh / al gheladen met des Koninghs
tribuyt soo in silver ende andere koopmanschappen (de weerde van vyf duysent
ponden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ponden sterlinckx) om naer San Iuan de Vlua ghevoert te worden; wy brochten de frigatte met de Pyriagua naer mijn schip / welck lagh in twee vadem waters / ontrent ses mijlen van de stadt / door dien wy niet naerder konden komen van weghen de drooghte ende ondiepte van de kuste. Recht over de plaetse daer mijn schip lagh / is een dorp van Indianen gheleghen / ghenaemt Sebo, daer tusschen de dry ende vier hondert Indianen woonen / welck wy mede verovert den / ende vonden daer campeche-houdt / wasse ende honich. Dit ghedaen zijnde / keerden wy weder naer 't punt van Cotoche, alle middagh anckerende om de Brisas wille / etc.

De laetste stadt is Salamanca, gelegen in de provincien van Bacalar ende Chetemal, seventich leguen van de stadt Merida, zuydt ende noorden / hellende naer 't westen; ende insgelijcks seventich leguen van de stadt Valledolid, ontrent de kuste van de Golfo de Honduras.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste ende havenen van dese Provincie van YUCATAN.

Her.desc. DE kuste van dese provincie is soo vlack / dat men in weynigh plaetsen naerder met de schepen kan aen-komen als vier ofte vijf leguen van het landt; ende derhalven en is daer niet een haven dan voor kleyne schepen ende barcken / ende de zee die ebt ende vloept hier meer dan in eenigh ander deel van Nova Hispania. d.3. l.4. c.4. Niet alleen is dese kuste vlack / maer oock het strandt sleght ende sonder berghen / soo dat men 't selve uyt de zee komende niet en siet / voor dat men daer heel dicht by is / uyt-ghenomen tusschen Campeche ende Champoton, daer men eenighe berghskens ontdeckt / ende insonderheydt een bergh diese noemen Morro de los Diablos. De grooter schepen houden van 't landt af / door dien de kuste besmet is (boven de voor-schreven vlackte) met klippen ende harde rodtsen / die de kabels van de schepen seer slijten: dan hoe-wel de schepen daer komen om hoogh te loopen / soo blijft daer weynigh volcks / door dien daer veel modderighe grondt is; daer valt sulcken gheweldighen ebbe / insonderheydt in de baeye van Campeche, dat het dickwils ghebeurt datter een half legue wijdte van de selve baeye droogh blijft legghen; ende met dese ebbe pleegh daer veel visch in 't slijck ende zee-gras te blijven hanghen.

Naer het noorden van Yucatan is gheleghen het Eylandt Cuba, welck wel seventich leguen van dese provincie verscheyden is. Naer 't oosten heeft het de provincie van de Honduras, ende tusschen die provincie ende de dese maeckt de zee een grooten in-ham / de welcke den Capiteyn Gryalva noemde Bahia del Ascension, is groot / ende vol van kleyne eylandekens; hier zijn veel schepen veronghelucktt: insonderheydt van de handelaers tusschen Yucatan ende de Honduras.

Dan beginnende de kuste aen de zijde daerse paelt aen Tabasco, soo hebt ghy daer de havenen van Cicla ende Telichaque, Cical ende Cauquil, welck een riviere is met twee monden / ende de haven van Campeche op de kuste naer Nova Hispania toe-siende; ende voort Cabo Delgado, van waer de kuste sich begint te keeren naer 't oosten toe; recht by het punt leght een eylandeken / welck sy noemen la Desconocida, gantsch om-cingelt van drooghten / ende naer 't westen van 't selve by de achthien leguen een ander eylandeken / welck sy noemen la Zarza, en voorts el Triangulo, welck zijn dry kleyn eylandekens aen een ander eylandt gehecht / ende al van drooghten om-cinghelt. Noch sesthien leguen van Cabo Delgado, de eylanden diese noemen Islas de Arenas, ende het eylandt la Bermeya, ende een ander eylandt dertich leguen van de voorsz. Cabo naer 't noorden: Ende los Negrillos zijn dry eylandekens / om-cinghelt van drooghten / naer het oosten

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van la Bermeia voor-schreven/ by de vijf-en-dertich Spaensche mijlen. Los Alacranes, twintich leguen van de kuste/ noordt ende zuyden/ met de stadt Merida: Ontrent dese eylanden zijn veel klippen/ daer men hem van moet wachten; ende men neemt syn kours van Cabo Sant Anton naer Nova Hispania, buyten ofte binnen dese eylanden van Los Alacranes, als by de directie van koursen te sien is.

By oosten Cabo Delgado light de haven Sisal, al-waer de goederen worden ontladen die naer Merida willen/ van dese haven naer 'tsegghen van Figueredo ligghen de drooghten welck sy noemen los Baxos de Sisal, noorden ende zuyden/ op de hooghte van een-en-twintich graden ende veertich minuten/ zijn ontrent dry mijlen langh/ streckende noordt-west ende zuydt-oost. De Alacranes naer 'tsegghen van Ouiedo ligghen op twee-en-twintich graden/ hondert ende ses leguen van de Cabo S[t] Anton, ende hondert vijf-en-vijftich leguen van Villa rica naer 't oosten: zijn dry heel kleyne eylandekens ende voorts al klippen ende drooghten wel twaelf leguen in't ronde/ ghelijck 't selve is onder-vonden/ insonderheyt door de schip-breucke van den Licenciaet Zuaso, die daer seer wonderbaerlijcken van ontquam/ ghelijck 't selve wordt verhaelt by Ouiedo voornoemt in syn twintichste boeck/ 't laetste cap.

Cabo de Cotoche is het oostelijckste punt van Yucatan: Ouiedo seght dat Cotoche light op een-en-twintich graden; Figueredo seght op een-en-twintich graden ende twintich minuten: by de voorsz. Cabo soude een dorp ligghen van Indianen met een kercxken ghenaemt Igreia de Icao. Van dese Cabo legghen vier eylandekens/ welck sy noemen de Mugeres, langhs de kuste/ ende by naer daer aen ghehecht.

Daer aen light het Eylandt Cozumel soo ghenaemt/ naer een fameus adoratorie ofte tempel/ van een afgoden-beeldt 't welck daer was/ daer alle de natien daer ontrent in bevaert ginghen; dit eylandt is gheleghen vier mijlen in de zee/ *d.4.l.3.* aen het begin van de Golfo de Honduras, by naer noordt ende zuyden/ met *c.4.* Valladolid; is vijfthien leguen langh/ ende vijf leguen breedt; 't volck is van de selve tale/ ende coustuymen als 't andere volck van Yucatan; is gheleghen op de hooghte van twintich graden; ofte als andere hebben ondervonden/ het noordelijckste deel leght op de hooghte van neghenthien graden/ ende een derde; allwaer mede leght een dorp van Indianen/ daer men by ghebreck syn noodtdruft ende ververschinghe kan krijghen. Naer de observatie van eenighe streckt dit eylandt in syn lenghte zuydt ten westen/ ende noordt ten oosten/ ende is al sleght landt. Ouiedo seght dat Cozumel light vijf-en-twintich leguen by zuyden de Cabo de Cotoche. Tusschen dit eylandt ende 't vaste landt/ is een canael met een sterck current/ daer men tusschen beyden door kan zeylen/ noordt-oost aen/ ende 't water wil eenen favoriseeren/ om die kours aen te gaen/ tot dat men komt op de hooghte van vier-en-twintich graden/ daer men de diepinghen krijght van de Tortugas.

Meer inne-waerts in de Golfo de Honduras, legghen dry eylandekens met ondiepten om-ringht/ (die Herrera in syn kaerte noemt Triangulo door dien die *Her.des.* in een dry-hoeck ligghen/) by naer in 't quartier van het lack van Bacalal, welck binnen 's landts leght dertich leguen van het lack van Chetemal; de kuste is al bekleedt met eylandekens tot Salamanca toe; waer van het eerste werdt genaemt Pantoia, neffens een ondiepte welck sy noemen Quitasuenno, welck is soo veel te segghen als Slaept niet/ maer siet voor u; het tweede is ghenaemt Zaratan; ende een ander Lamanay; ende ten lesten Ylbob in 't innerste van de Golfo voor-schreven.

TABASCO.

Het seven-en-twintichste Capittel.

Van de provincie van TABASCO in 't ghemeyn.

Her. descript. DE provincie van Tabasco, welcke ghereeckent wordt onder het Gouvernement van Yucatan, is gheleghen op de kuste van de noordt-zee ofte de Golfo van Nova Hispania; heeft in de lenghte oost ende west by de veertich leguen, van de limiten van Yucatan, tot die van Goazacoalco, met welck Tabasco confineert naer het westen toe: ende heeft oock soo veel leguen in de breedte noordt ende zuyden / van de kuste van de noordt-zee tot de uyterste palen van Chiapa. Is al vlack landt / vol van moerasschen / lacken / ende poelen / daer men over vaert met kanoen ende barcken / ende daer veel groote visch wordt ghevanghen / als Manatis, ende andere dierghelijcke soorten / Tortugas ende Yguanas. 't Landt is leegh ende vol brasilie-boomen / cedren ende
d.3.l.7. c.3. andere boomen / door dien het meest al bosschagie is. Daer is een heete ende vochtighe lucht / soo datter veel Mosquites zijn: van de twaelf maenden des jaers reghent het daer wel neghen. In de bosschen is groote abundantie van de vruchten van het landt / ghelijck als Mameyes, Zapotes, Aguacates, Guajabos, ende andere wel-rieckende ende smaeckelijcke vruchten. Door de vochticheydt ende hitte des landts is dit landt seer vruchtbaer en bequaem voor weyden van groot vee; tot Maiz ende Cacao, welck is den grootsten rijckdom van 't landt; hier in betalen sy haren tribuydt / ende gheven jaerlijcks twee duysent Xiquipiles van Cacao; elcke Xiquipil is acht duysent amandelen: want naer dat de Spaensche aen de Wilden hebben ghewesen die te cultiveren / soo vergaderen sy jaerlijcks meer quantiteyt dan sy pleghen; ende het volck heeft hem seer begheven tot weyden van groot vee / ende het planten van de spaensche vruchten: waer door daer groote menighte is van wijngaerden / vijghe-boomen / lymen / limoenen / ende oraegnie-appelen. Daer wast veel Maiz, ende werdt dry ofte vier reysen des jaers versamelt; ende ten minsten twee-maels: oock soo wast het rijs daer wel / ende hirs / ende alderhande hof-kruyden van Spaegnien. Oock heeftmen daer groote diversiteyt van medicinale kruyden daer de in-gheboorne haer selven met ghenesen; ende de wormen dooden / ende daerse het bloedt mede stoppen: als daer is Picietl, anders ghenoemt Tabaco, welck de pijne wech neemt die door koude ghecauseert is / ende in roock ghenomen / is dienstigh teghen de catharren / den hoest ende benauwde borst; de Indianen ende Swarten draghent in pulver / ende met kalck ghemenght in de mondt / om de moedicheydt niet te ghevoelen; op dese maniere wordt het seer menighfuldigh ghebruyckt door heel Nova Hispania, komt daer op alle marckten te koop / in de bladeren van het Maiz op-gherolt. In dese provincie zijn veel tigren / leeuwen / deynen / wilde swijnen / hoewel kleyn; konijnen / armadillen / meer-katten / harten; Tepeyzquintes van fatsoen als een biggesken / ende gecouleurt als de bucken ofte deymen: men vint daer veel groote schildt-padden als rondassen / Yguanas, ende ander onghedierte: faysanten / paeuwen ende papegayen van veelderley soorten / quackelen ende alderhande groot ende kleyn ghevogelte van differente couleuren: veel hoenderen van Castilien; ringh-duyven ende tortel-duyven. Men en versamelt daer gheen cottoen hoe-wel het daer oock wast / brenghent daer van Iucatan, als mede andere stoffen om in te kleeden / door dien 't volck de cottoen niet en kan beneficeren / besich zijnde met koepen ende verckens te voeden / daerse groot nut uyt trecken; ende naer het Cacao te sien; want noch op de boomen staende / soo komen de apen ende eeck-hoorntjens ende ander ghedierte het

selve

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

selve eeten eer 't rijp is. De Mosquitos zijn in dit landt soo overbloedigh ende soo moeyelijck / datmen daer niet kan slapen sonder pavillon. Daer was eertijdts veel volcks in dese provincie / welck door diversche sieckten ende pestilentien heeft af-ghenomen / te meer om dat dit volck ghewendt is in het water te baden / wat sieckten sy oock hebben; ende alsoo haer by de wetten van het Christen gheloove niet werdt toe-ghelaten meer dan een vrouwe te hebben / soo en kan het volck soo niet meer vermenighfuldighen. Sy aten seer weynigh / en droncken veel / insonderheydt den dranck van Cacao ghemaeckt / ende met deegh ghemenght / welck is een groot voetsel by haer / ende ghesoden Maiz, daerse een anderen dranck van maken die wat amper is / ende derhalven seer versch om in de hitte te drincken. Sints datse de policie van Spaegnien hebben begonnen aen te nemen / levense te gader by dorpen / en eeten op haer bestemde tijden ossen-vleesch / verckens ende ghevogelte / ende drincken seeckeren ghesonden dranck van Cacao, Maiz ende speceryje van het landt ghemaeckt / welck sy noemen Zocolate. Men spreeckt in dese provincie van Tabasco dry talen; eene die men noemt Chontal, overbloedigh van woorden / ende ghebruyckelijck onder het meeste deel van 't volck: de tweede die by de Zoques wordt ghesproocken / in de provincie van het gheberghte / veertich leguen van de stadt Vittoria; dese provincie werdt ghenoemt la Sierra, om datse confineert met de berghen van Chiapa, daer de selve tale werdt ghesproken: want daer loopt een rije berghen welck Tabasco ende Chiapa van den anderen schepdt. De derde tale is de Mexicana, welck hier is in-ghevoert door het volck legghende in de twee fortressen die Motezuma in dese provincie hieldt / Zimatlan ende Xicalango: teghenwoordigh soo spreeckt het volck meest al mexicaens / eensdeels om dat het een politer tale is / ende ghemeyn door gantsch Nova Hispania; doch meest om dat de religieusen veel Geestelijcke liedekens hebben ghemaeckt / daer het volck van de lande seer toe-ghesint is ende ghenucht in heeft. Dese provincie van Tabasco is gheleghen van Mexico hondert ende sestich leguen te lande / ende te water langhs Vera Cruz hondert ende veertich: Van Merida daer de Gouverneur hem houdt van Iucatan ende dese provincie / is van dese provincie verscheyden tachtentich leguen. Van Campeche, langhs de zee vijftich leguen.

Het acht-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de stadt by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie; ende van de rieviere, ende zee-kuste van dese provincie van TABASCO.

IN dese provincie is alleen een woon-plaetse van Spaegniaerden welck is Tabasco, anders oock ghenaemt la Villa de Nuestra Sennora de la Vittoria, om des victories wille welck Cortes hier hadde teghen de Indianen doen hy de eerste reyse dede naer Nova Hispania. Dese plaetse leght seventich leguen van Cuidad Real de Chiapa, ende men vaert naer Chiapa de rieviere Gryalva op veertich leguen, ende de resterende dertich leguen reyst men over hardt gheberghte / daer veel rievieren zijn / ende koudt landt. De rieviere van Gryalva welck in den jare 1516 de naem kreegh van Iuan de Gryalva, is machtigh / en van groote diepte / want binnen de barre heeftse wel acht vadem waters; dan in de mondt is sy ondiep / ende door de strijdt die daer is tusschen de golven van de zee / ende het current van de rieviere / is de in-komste periculeus. Daer vallen in de selve vijf andere besondere rievieren benessens veel ander poelen ende kreecken: heeft twee monden / de grootste is een vierendeel van een mijle breedt / ende streckt noordt ende zuydt / want dese heele kuste loopt meest oost ende west: de

andere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

andere mont komt men in van't noordt-oosten naer 't zuydt westen. Dry leguen van de voor-schreven stadt loopt een ander machtighe rieviere in zee / ende twee kreecken welcke sy noemen de armen/ de eene loopt een weynigh verder in de rieviere van Gryalva, ende komt in een kromte ofte in-wijck / van waer het wederkeert/ ende daer leght het dorp Tabaſquillo , welck een reliquie is van de vlecke Pontonchan ; daer Marina de tolcke aen Cortes wierdt ghepresenteert. Teghen over dese vlecke/ aen d'ander zijde van de rieviere Gryalva is een ander kreecke/ die ghenoemt wordt Tacanis, welck door seecker lack loopt op 't hooghe/ legghende naer de rieviere van San Pedro ende San Pablo, welcke rievier machtigh is / en heeft een enghe barre ; men komt daer in noordt ende zuyden / ende is seer diep ende van goet water / daer is abundantie van houdt/ ende visch/ ende goede jaght van alderley wildt. Door de voor-schreven kreecke plach men te varen naer Xicalango , welck was de frontier-plaetse van de mexicanen : de Spaegniaerden noemden dit oock El Lago de Xicalango, ende Puerto Real, welck groot ende spacieus is/ ende heeft twee Eylandekens in de mondt. Ende noch verder op komt daer in de rieviere Yztapa, die seer groot is/ die naer het zuydt-oosten strecke; ende langhs dese rieviere vaert-men in canoen tot de vlecke Xonutla toe/ alſmen voorts reysen wil naer Yucatan. Op de kuste van dese provincie regneren de noordelijcke/ noordt-weste ende noordt-ooste winden die op de wal zijn/ ende seer dangereus voor de varende lieden ; ende dueren van September af tot het beginsel van April toe ; de resteerende maenden van't jaer waeyen daer oostelijcke ende zuydt-oostelijcke winden/ ende somtijdts zuyden-winden/ die ongesont zijn/ ende causeren pijne in 't hooft.

BESCHRIJ.

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.

Het ſeſte Boeck.

Nova Galicia, ofte Guadalaiara.

Het eerſte Capittel.
Beſchrijvinghe van de provincie in 't ghemeyn.

DE provincie van Nova Galicia, welck oock ghe-
noemt wordt Guadalaiara, naer de principaelſte hooft-ſtadt; ende Her. deſcr.
oock de Xaliſco naer een voor-nemen provincie onder de ſelve re-
ſorterende: is by de verdeelinghe van de Spaegniaerden een Au-
dientie ſoo ſy dat noemen op hem ſelfs; ſchept ſyn limiten van de
limiten van de Audientie van Nova Hiſpania, ontrent de haven
van Navidad, ende het lack van Chiapala; reyſende naer 't noordt-
ooſten / alwaer als mede naer het noorden / ende oock ten deelen naer het weſten /
(welck niet volkomentlijck ontdeckt en is) ſy haer limiten heeft open legghende /
ende de reſte naer 't weſten is al zee: 't ghene daer bewoont is aen d'een kant / ende
aen d'ander / ſal eenighe hondert leguen weſen / waer in begrepen zijn de particu-
liere provincien van Guadalaiara, Xaliſco, los Zacatecas, Chiametla, Culuacan,
la Neuva Bizcaia ende Cynaloa; ende voor aen-ghelegen provincien worden ghe-
reeckent de nieuw ontdeckinghen van Neuvo Mexico, Cibola ende Quibira.
Deſe provincie heeft langhs de kuſte van de zuydt-zee / van Puerto de Navidad d. 4. l. 9. c. 12.
af / tot Culuacan toe / wel dry hondert leguen in de lenghte. De gheſtaltenis van
de lucht is meer ghetempert als koudt / het reghent ende dondert daer veel in de
maenden van Iunius, Iulius ende Auguſtus; men heeft daer groote aerdt-bevin-
ghen / ende hoe de edificien grooter ende ſtercker ghebouwt zijn / hoe meer ghevaer-
lijck die zijn / ende hoe meerder ſchade die lijden. De lucht is klaer / ende 't aertrijck
droogh / ſoo datmen den reghen op houdende daer gheen ſlijck en heeft; ontrent
Kerſmis placht het een weynigh te vrieſen met ſeer groote rijm. De winden zijn
ſterck ende grof / ende de zuyde-windt wayet daer meeſt; den Hemel en is hier
nimmermeer langh met wolcken beſloten / maer ſoo haeſt als het op hout van re-
genen / ſoo heeftmen een helder ende klare lucht; het dauwt daer geweldich s' mor-
gens / en̄ ſomtijts een kleyn teecken van vorſt / welck weder ſtracks ontdoyet. Het
reghent daer altijdts ſterck ende grof water / ende meeſt met vlaghen; 't heele quar-
tier is ſeer gheſondt landt / ſoo datmen daer vele oude lieden vindt / ſoo van de in-
ghebooꝛne / als van Spaegniaerden: men weet van gheen peſtilentie te ſpreec-
ken; Daer zijn veel Moſquitos; weech-luyſen ſoo groot als boonen / welck ſchen-
dich bijten en bulten maecken als noten: als de ſchorpioenen bijten duert de pijne
vier-en-twintich uyren / 't ſap van queen is daer een goede remedie tegen / ende men
en ſterft van die beten niet. 'T landt is meer hoogh ende bergich / als effen ofte
ſlecht. Vier leguen van Guadalaiara is een ſeer hooghen bergh / in de wegh naer
de Zacatecas toe / welck een legue in het op-klimmen is / ende van ghelijck een
legue in 't af-komen / ſoo datmen daer te peerde niet en kan reyſen; ende voorts
het gheberchte in al dat quartier is ſeer hardt / met groote boomen beſet / als
pijn-boomen eycken ende andere; daer menighte van wolven in loopen die
't volck groote ſchade doen: voor het meeſte deel is 't ſandighe grondt en magher /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende in weynigh plaetsen is het kleye; veel steen-klippen: ten schÿnt niet dat daer marmor-steenen vallen/ oft eenigh andere steenen van weerde; men ghebruyckt de steenen oock niet die daer zÿn tot edificien/ door diense haer huysen maken van leem ofte aerde-werck. 'Tgantsche lant is vol van metalen/silver ende koper; daer en valt geen cristal/ yser oft stael; alle de metalen zÿn loodtachtich; ende in de mÿnen van de Zacatecas, ende in meest alle de plaetsen ende gheleghentheden van dit landt raeckt men aen de margasiten/ende aen de mineralen die men noemt Chalchivites. Men vindt daer eenighe groene steenen/ welcke seer goet zÿn teghen de pÿne van 't graveel; daer en zÿn gheen mÿnen van goudt ontdeckt: het goudt wordt daer ghemaeckt van 't reghen water/ ende worter versamelt/ ende op hoopen ghebracht. Daer is allen-thalven veel salpeters; veel gheboomte van Tunas, welck geeft een wonderlÿcke goede vruchte/ ende veel Cochinilla, hoe-wel die niet ghebeneficieert en wordt; ende van de vruchten onder-houden haer den meesten tÿt van het jaer de Indianen die men noemt Chichimecas ende Guachichiles. 'T landt is door-gaens seer ghebrekich van water/ in het begrÿp van meer als sestich leguen vlacke grondt. De grootste rieviere is diese noemen de Barrania, welck haer oorspronck heeft uyt het lack van Mechoacan, ende haer uyt-wateringh in de zuydt-zee loopende van 't westen naer het noordt-westen/ ende heeft een val ofte stortinge vier leguen van de stadt Guadalaiara wel van thien stagien; dese rieviere en heeft nerghens gheen wedden/ wordt altÿdts met perÿckel ghepasseert/ de peerden daer over swemmende/ ende 't volck ende kleederen op vlotten van calebassen/daer de Indianen op sitten/om de selve te houden voor 'tom-slaen. Ontrent 't landt van Ycatlan, is een meyr ofte lack welck twintich leguen is in het om-gaen/ende een ander Zacualco, dat twaelf leguen is in het om-gaen/ende rontom zÿn seer goede weyden voor de peerden. In alle de valleyen van dit landt wast de Mezquite, welck is een soorte van caroben/met welckes vruchten de Indianen haer onder-houden/ ende een andere vrucht ghenaemt Guamoche, welck de caroben in vrucht ghelÿck is: ende andere groote boomen/ doch de grootste is diese noemen El Zeybo; men heeft daer oock den boom van Maguey. De quee-appelen ende peeren/ granaten/ vÿghen/ apricocos/ persen/ melocotons/ ende in somma alle vruchten van Spaegnien wassen daer heel goet ende perfeckt/ ja beter naer 't segghen van vele als in Spaegnien selfs. Men heeft daer gheen kriecken nochte kersen/ door dien 't landt soo vruchtbaer is/ dat die boomen soo weelderich loof ende tacken maken/ datse gheen vruchten konnen voort-brenghen; de olÿven en willen daer oock niet wel wassen/ door dien de mieren die beschadighen. Het aertrÿck is seer overvloedich van weyden voor alderhande vee: ende daer is een wortel diese noemen Caſtannuela, welck de verckens alsoo vet maeckt als de aeckers doen in Spaegnien. Men wint daer veel tarwe/ende het ghebeurt in eenighe quartieren dat men tachtentich Hanegas krÿcht voor een/ ende van Maiz wel twee hondert ende meer. De peulen ende andere moes-kruyden van Spaegnien wassen daer seer wel; ende tot allen tÿden heeft men daer veel oragnie-blommen; ende in allen deelen vindt men veel Axi, welck is 't peper van die landen; veel soorten van boontjens/wit/roodt/swart en ghebigareert; veel Calabaſſen; daer is een kruydt welck sy noemen Cevadilla, welck syn kruydt ende ayre heeft; de Spaegniaerden dienen haer daer van om de wonden van de peerden te ghenesen. De gerste ende rogghe wil daer oock wel wassen/ dan maken daer gheen werck af/ door diense die niet van doen en hebben. De mieren is een ghenerale plaghe in het gantsche landt voor het ghesaye. De kraeyen zÿn swart/ ende aen de vleughelen wit ende roodt; ende de exters ghelÿck als musschen/ zÿn ontallÿck/ vallen met een heele bende in de tarwe/ ende slaense gantsch ter neder/ door diense op de ayren gaen sitten alsse ghegraint zÿn/ ende hoe-wel 't volck ghebaer maeckt en vraghen daer niet naer. De wreede dieren zÿn de selve die men vindt in ander quartieren van Indien/ insghelÿck het

wildt

wildt tot de jacht: de verckens/ schapen ende geyten genereren als in Spaegnien/
ende met minder moeyte/ ende daer is groote menighte/ als mede peerden/ stieren
en koeyen. De rievieren gheven veel visch; de Yguanas hoe-wel eyselijck om aen
te sien/ zijn goet om te eeten. In 't gantsche landt zijn byen/ doch seer kleyn/ en
steecken niet/ maken haer honich in de holte van de boomen.

Het tweede Capittel.

Van t' volck van de lande, ende de Spaegniaerden die daer woonen.

DEn meesten-deel van de Spaegniaerden die haer in dese landen onthouden/
leven eensdeels by contractatien ofte koop-handel/ ander-deels by't beneficee= d. 4. l. 9, c. 13.
ren van de mijnen/ ende ten derden by het voeden ende voort teelen van vee/ ende
bouwen van het landt. Men wint daer gheen suycker/ hoe-wel de rieden daer
seer wel groeyen; daer en is gheen visscherye: daer en worden gheen wercken van
veeren ghemaeckt als alleen waeyers om de vlieghen te verdrijven: daer is een
Tunal ofte bosch van Tunas boomen/ wel in de vijftich leguen langh/ daer men
alle jaer wel thien duysent arroben Cochinilla soude konnen vergaderen. Sy
ghebruycken waghens ende karren/ met ossen/ muylen ende peerden/ die door
t gantsche landt trecken; ende in alles wort de selve mate ende ghewichte ghe=
bruyckt als in Spaegnien. Daer en is in het gantsche landt gheen vreese van on=
rust/ als alleen van de Wilde de welcke men met eenigh ghebouw van delen ende
sparren kan teghenstandt doen; haer wapenen zijn boghen en pijlen/ Macanas,
slinghers ende schilden; de Spaegniaerden ghebruycken Escaupiles van cottoen/
daer de pijlen niet deur en moghen/ ende soo sy daer deur komen/ soo en is de
wonde niet groot; hebben goede schilden van leder/ ende helmen van het selve;
alle de Spaegniaerden zijn meesters om haer wapenen selfs te voor-sien/ ende
haer peerden. De Indianen zijn seer lichtveerdich ende om een kleyne sake verla=
tense haer woon-plaetse in d'een dorp oft d'ander/ ende slaen haer weder neder
daerse eenighe ghereetschap vinden om haer hutten te maken; ja loopen in de wil=
dernissen om vryheyt te hebben tot het gebruyck van haer grouwelen. De statuere
van het volck van dit landt is wat grooter als die van Mexico: nemen de Chri=
sten leere tamelijck wel aen; zijn van groot verstandt: dan leuy en ledich/ en wil=
len niet wercken/ ten sy men haer daer toe huert: kleeden haer met hemden van
cottoen/ ende vierkante mantels/ met twee knoppen op de schouderen van cot=
toen ofte Maguey, welck is haer oude kleedingh: draghen onder-broecken; schoe=
nen met solen: haer bedden zijn matten van biesen/ ende deeckens van cottoen
ofte wolle: haer cieraet zijn groene steenen/ slecken-huyskens om de beenen ende
armen/ ende om den hals ghebonden: haer principael ghenucht is den gantschen
dach te dansen/ met een tamboriel welck is een hol houdt/ ghevende een grof ghe=
luydt/ singende/ en haer schilderende/ ende haer fraey makende met veel pluyma=
gien/ ende dat al om droncken te drincken; men speurt in haer gheen genegentheyt
om erf-goederen te hebben/ ofte om veel te saeyen; al haer inclinatie is tot den
boom Maguey om daer wijn uyt te maken. Sy ghebruycken kruycken en pot=
ten/ ende middelbare tinnagien/ ende seecker vaten diese noemen Thecomates,
daer ghemeynlijck een Acumbre (welck is een spaensche mate/ houdende drie van
onse potten) in mach: dit zijn vruchten ghelijck als cauwoerden/ sommighe ronde
sommighe langh-worpigh; wassen aen groote boomen die de bladeren hebben
als moer-besye boomen/ ende wordt by de Spaegniaerden Higuero ghenoemt;
haer voetsel is meest vleesch wanneer sy het hebben konnen; voeden veel hoen=
deren op/ om datse weynigh moeyte hebben; eeten Maiz tot broodt ghebac=
ken/ ende oock gheroost; drincken de wijn van Maguey, ende van Cacao, ende de
Cacao met het meel van gheroostet Maiz vermenght/ is oock haer spijse; de
ordinarie prijs van het Cacao is hondert amandelen voor een real: oock

menghense

menghense de Cacao met peper/ende 't samen ghemalen met het Maiz, breeckense 't selve in water ende drinckent soo; dese menghelingh van Cacao, Maiz ende peper/draghense in ledere sacxkens als sy over wech reysen/ voor haer proviande. In alle de plaetsen van dit landt weten sy cottoen / wol ende pluymen te weven; ende 't landt is bequaem om cottoen voort te brenghen / maer sy en willen haer daer toe niet begheven/ om den arbeyt te schouwen. De instrumenten daerse de gront mede bearbeyden / waren palen van eycken-houdt / voor breedt als een handt / welck sy nu met yser beslaen. Elck dorp heeft syn Cazique, Alcalde ende Alguazil van Indianen selfs / ghestelt by de Koninghlÿcke Audientie ofte opperste Alcaldes van dat quartier; ende hebben haer tafereel daer de prÿsen in staen begroot van de eetbare waren; de Caziquen worden by successie ghenomen. De meeste affronte die men haer doen kan / is datmense scheert; ende haer meeste vreught is datmense voor strÿdtbaer houdt: sy komen wel te kercke om haer ghebeden te segghen/ende by ghebreck van Priesters/ leert haer een Indiaen / want de principaelste Indianen seynden haer kinderen naer de kercke om te leeren/ende voor Monnincxkens te dienen. Tot het jaer twee-en-tachtich toe / waren daer weynighe Mestizos in 't landt; de Swarte zÿn fraey te peerde/ ende goede wercklieden; daer in 't landt ghebooren wesende zÿn subtÿlder ende beter van conditien als de ghene die daer van Guinea worden ghebracht. Daer is in dit landt een natie diese noemen Cazcanes, de welcke woonen op de limiten van de Zacatecas; daer zÿn insghelÿcks de Guachichiles ende Guamares, welck een belliqueus volck is: de Cazcanes spreecken een differente tale van de Mexicanen, hoe-wel die tale van Mexico daer oock verstaen wordt / ende dat daer allent-halve tolcken van zÿn: Guachichil is oock different van het mexicaens / ende de tale van Guamara is heel kort / ende zÿn al seer swaer om te leeren; waer dorpen ende vlecken zÿn / daer leven de Indianen in beter ordre; die daer buyten woonen / en hebben geen lust om haer daer toe te voeghen / op datse te beter het vee souden konnen steelen / daerse seer toe gheneghen zÿn.

Het derde Capittel.

Van de provincie GVADALAIARA in 't particulier, ende de steden die in dit deel by de Spaegniaerden nu worden bewoondt.

DE principaelste provincie van 't rÿck van Nova Galicia, is die van Guadalaiara, alwaer de lucht seer ghetempert is / ende de grondt vruchtbaer van tarwe ende Maiz, ende andere zaden van Castilien / ende daer zÿn veel silver-mineralen; ende de naer-volgende plaetsen by de Spaegniaerden als nu bewoondt.

Her. descript. De stadt Guadalaiara, welck is de hooft-stadt van dit rÿck / ghebouwt by Nunno de Guzman in den jare vÿfthien hondert ende een-en-dertich / is ghelegen op de hooghte van twintich graden en een derde by noorden de linie / naer 't segghen van Herrera (de kaerten stellen die meest op een-en-twintich en een half graden / ende naer de streckinghe van Mexico behoort wel soo te wesen) ende de lenghte van hondert en ses graden en een half op den Meridiaen van Toledo, van de welcke sy door een rechte wech gheleghen is 1780 spaensche mÿlen; is verscheyden van de stadt Mexico seven-en-tachtich leguen, tusschen het noorden ende westen / meer west-waerts; haer limiten strecken sich tot het Gouvernement toe / welck sy noemen de Francisco de Yuarra, van welcke het hem af-scheyt naer het
d.4.l.9. c.12. noorden; ende naer 't zuyden scheydt het syn limiten van Nova Hispania, tusschen welckes limiten ende dese stadt zÿn veerthien leguen; ende tusschen dese stadt ende Culuacan twee hondert ende vÿftich leguen; ende tot de mÿnen van de Zacatecas zÿn vier-en-twintich leguen; (Herrera seght elders veertich / welck recht is) tot Xalisco zÿn twaelf leguen. De gheleghentheyt daer dese stadt is gheleght / was eertÿdts ghenoemt Molino: is gheleghen op een playn / ontrent een rieviere / met

met goede fonteynen / wateren ende weyden / ende goede zaey-landen / ende gheberghte om hout te bekomen / ende goede materialen tot de edificien; de gestalte van de locht is goet / door dien de hitte gheen bekommeringhen gheeft noch oock de koude / ende daer en ghenereert gheen onghedierte; de tarwe van Castilien wast daer wel; ende alderhande fruyten: de Koninghlijcke Audientie hout hier haer woon-plaetse / ende de Officiers van des Koninghs in-komen / ende de Cathedrale kercke wesende suffragaen van het Artz-bisdom van Mexico, sints den jare 1570; welck eerst was gheordineert te legghen in de stadt Compostella: daer is een klooster van Minne-broeders / ende een ander van Augustijner monnicken.

Daer is noch een ander stadt in dese provincie / by den selven Nunno de Guzman ghebout / ende ghenaemt Villa del Espiritu Santo; gheleghen in de provincie van Tepique. Her. descript.

Voorts de stadt Santa Maria de los Lagos, door de selve Nunno de Guzman ghebouwt / dertich leguen van Guadalaiara naer 't zuydt-oosten / daer een Alcalde Major resideert; dese stadt wierdt hier gheleght om sich te verseeckeren teghen de Chichimecas, welck woonen in die landen tusschen het noorden ende oosten / een barbarisch volck / welck hem verstroyt over 't veldt / sonder eenighe menschelijckheyt ofte policie / levende in cavernen / ende in de bosschagien als wilde beesten / ende haer onder-houdende van de jacht / ende alderhande wilde vruchten / en hebben gheen kennis van eenighen rijckdom / maer loopen meest naeckt / ende oock wel eenighe met beesten-vellen bedeckt; haer wapenen zijn boghen ende pijlen; zijn anders fraey van lichaem / groote vraten ende dronckaerts / maken dranck van seeckere wortelen / daerse haer vol in suppen.

Het vierde Capittel.

Besondere beschrijvinghe van de provincie van XALISCO, ende de stadt daer in gheleghen, als mede van de provincie CHIAMETLA.

DE tweede provincie van dit rijck is ghenaemt Xalisco, welcke veel vruchtbaerder is van Maiz, als van schapen ofte van peerden; in dese provincie en is maer een stadt / van Spaegniaerden ghenaemt Compostella, ghelegen ontrent de zee-kuste / op de hooghte van een-en-twintich graden (naer 't segghen van de Engelsche voyagien / doch de kaerten legghen die sommighe op de selfde hooghte van Guadalaiara, sommighe hoogher / en by de twee-en-twintich graden)) dry-en-dertich leguen van Guadalaiara naer het westen: is ghebouwt by Nunno de Guzman in den jare vijfthien hondert ende een-en-dertich / op een playn / ontrent een riviere: Sy en heeft gheen goede weyden voor de schapen / en daer is seer weynigh zaey-landts / noch goedt voeder voor de peerden; noch materialen tot den bouw van huysen; ende door dien sy ontrent de zee leght / is seer heet landt / ende brenght veel onghedierte voort: oock is het daer seer vochtich / ende daer vallen schrickelijcke tempeesten / soo dat om dese ende dierghelijcke oorsaken dese stadt seer qualijck is gheleght. Voorts is daer het dorp la Purificacion ontrent de haven van Navidad, op de uyterste limiten van het district van dese Audientie ende die van Mexico, in een seer heete contreye ende onghesondt. De kuste van Xalisco is gheleghen op de hooghte van wat meer als twee-en-twintich graden by noorden de linie: naer 't segghen van Herrera. d.4.l.9. c.11.

Aen de provincie van Xalisco confineert de provincie van Chiametla, twintich leguen langh en breedt / op de kuste van de zuydt-zee gheleghen by de veertich spaensche mijlen van Xalisco; is een groote provincie; ende daer woonde eertijdts veel volcks / welck vocht met pijlen / knodsen ende schilden / ende een Indiaen voerde al dese wapenen teffens. De schilden waren ghemaeckt van stockens te samen ghewrocht met draeyen / droeghen die onder den arm vast ghemaeckt met een d.4.l.8. c.2.

koorde /

koorde / ende als ſy haer daer van wilden dienen / ſoo lietenſe de koorde los/ ende diende haer voor een ſchildt / ende waren daer mede bedeckt; ende als ſy van een man te peerde vervolght werden/ ſoo legghen ſy haer neder op de grondt ende decken haer daer mede; het moet een ſtercke lancie zijn die de ſelve paſſeren ſoude/ want de ſtocxkens zijn van ſeer hardt houdt: in dit landt zijn veel mijnen van ſil-
d.4.l.9. c.11. ver. In deſe provincie van Chiametla, waren de vrouwen ſchoon / ende ginghen tot de voeten toe ghekleedt; ende de mans droeghen korte mantels; ende hadden ſchoenen van harten-vellen; draghen de laſt aen ſtocken / door dien ſy haer ſchamen die onder den arm te draghen: als ſy gheen oorloghe en hebben / ſoo volghen ſy de jacht: 't landt is vruchtbaer ende rijck van ſilver/ was/ ende honigh; ſy eerden eertijdts de afgoden-beelden / aten menſchen-vleeſch / ende hadden veel andere abominable ghebreecken / de welcke ſy nu door Godts ghenade hebben afghelegt ende verlaten. In deſe provincie is gheleghen S[t] Sebaſtian, een dorp van Spaegniaerden/ welck eertijdts behoorde tot de Audientie van Mexico, ende is gelegen op de hooghte van meer als twee-en-twintich graden. Deſe plaetſe was gheleght by de Capiteyn Franciſco de Yuarra inden jare 1554, ende daer naer zijnder veel ſilver-mijnen ghevonden / ende twee Reales gheſticht met haer noodighe Ingenios van molens/ ende ſmelt-ovens; ende daer wordt groote quantiteyt van ſilver ghebeneficieert.

Het vijfde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de provincie van CVLVACAN, ende haer eerſte ontdeckinghe by Nunno de Guzman.

DE provincien van Xaliſco ende Chiametla legghen vervolghens aen de kuſte van de zuydt-zee / ſoo ſullen wy dan die andere daer aen volghende voorts beſchrijven / eer wy keeren tot de andere die te landt-waert in legghen; vervolght dan op deſe ſtreeck de provincie van Culuacan; doch om de ghelegentheyt daer van beter te verſtaen/ ſoo ſullen wy in 't korte aen-roeren de eerſte ontdeckinghe van dit quartier by Nunno de Guſman verricht in den jare 1531. Van Chia-
d.4.l.9. c.9. metla quamen ſy aen de provincie van Piatzala, dieſe gantſch deſtrueerden: daer na aen een andere ghenaemt Zapuatan, daerſe meer vrouwen vonden als mans/ waer uyt eenighe onwetende beſloten dat daer niet als vrouwen en woonden; vonden voorder een groote riévier dieſe noemden Rio de la Sal, daer veel volcks ontrent woonde; dit was vlack landt / doch rondtom met berghen beſloten: logeerden voorts in een plaetſe ghenaemt Piaſtla, niet verre van de zee / legghende aen een riéviere van de ſelve naem. In deſe provincie waren de huyſen van de Wilde van een gantſch ander fatſoen / als in andere plaetſen: vonden in eenighe van de huyſen veel ſlanghen / welck in de donckere hoecken laghen in een gherolt als een kloot / ſoo dat d'een het hooft boven / d'ander in het midden / d'ander beneden uyt-ſtack / ende deden de becken 't ſamen open / dat het verváerlijck was om ſien / doch deden anders gheen quaedt; de Indianen namenſe in haer handen/ en atenſe/ ende hadden die inſonderlinge reſpect/ door dien den duyvel haer in ſulcken ghelaet verſcheen: 't volck ginck wel ghekleedt/ door de menighte van cotoen dieſe hebben/ende daer was kraep vrouwe volck. Dan 't volck van Nunno de Guſman deſtrueerden al 't landt. Trocken van daer naer Bayla, ende quamen voorder aen een groote riéviere dieſe noemden Rio de Mugeres, om dat ſy daer niet dan vrouwen en ſaghen; 't landt daer ontrent is vol geboomte ende ſeer dichte boſſchagien; ſochten weder aen de zee te komen / dan gheen paſſagie vindende trocken de riéviere op naer 't gheberghte / ende vonden een vlecke ghenaemt Quinola, die ſeer groot was en vol volcks/ welck ſich naer eenigh ghevecht ſalveerde in de boſſchagie: paſſeerden ſoo voorts door 't gheberghte/ ende een vlecke van vier quartieren / daer een playſante riévier midden door liep / welck ſy noemden

Quatro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Quatrobarrios, om de vier quartieren wil; ghelijckse een ander noemden Leon,
om datser een leeuw vonden. Dit landt was vol woon-plaetsen / ende seer vrucht-
baer/ dan alles wierdt ghedestrueert by dit volck. Quamen voorder aen een dichte
bosschagie daer veel woon-plaetsen binnen laghen; enterden de selve / ende wier-
den die meester met verlies van eenich volck: trocken al dieper in het gheberghte
sonder uyt-komste te vinden / soo datse grooten hongher leden / ende waren eynt-
lijck ghedronghen te keeren naer Culuacan. De provincie van Culuacan is een Her. descript.
Gouvernement gheleghen op de kuste van de zuydt-zee / naer 't westen van Chia-
metla: het is vruchtbaer landt van alle nootdruft; ende daer zijn goede teeckenen
van silver-mijnen. Nunno de Guzman bouwde hier een woon-plaetse van Spae-
gniaerden / aen de rieviere van Orala, om de commoditeyt van de naest ghele- d.4.l.9: c.11. ende 5.c.8.
ghen rievieren Rio de Sal ende Rio de Piastla, ende noemde de selve San Miguel;
ende is gheleghen op de hooghte van vier-en-dertich graden by noorden de linie/
naer 't segghen van Herrera, die hem hier verabuseert / want kan niet boven vijf-
en-twintich zijn / dicht aen Rio de las Mugeres; dan dese stadt is daer naer ver-
leght vijf leguen nederwaerts / ende twee leguen van de zee / in de valleye van
Horaba, om dat daer beter gheleghentheyt is van zaey-landen/fruyten/ende an-
ders; daer wort veel visch ghevangen door dien de vloet op-komt tot aen de stadt/
welck gheeft een sonderlingh onder-houdt voor 't volck: de rieviere van de stadt
St Miguel, wordt oock by Herrera ghenoemt Ciguatlan in syn Descripcion de
las Indias. Dese stadt is verscheyden van Compostela 80 leguen, ende van Gua- Her. descript.
dalaiara 103 leguen. Alle 't landt tusschen de rieviere Piastla, ende de rieviere Cu-
luacan, is seer overvloedigh van victualie / met veelderley fruyten van diversche
soorten: seer abundant van visch: de huysen waren met stroo gedeckt/seer konstich/
ende op de boven-dorpel van de deuren eenige inventien gheschildert/insonderheyt
mans en vrouwen die 't samen lagen/ eñ oock evidente merck-teeckenen van sodo-
mie. Hielden haer marckten ende handelinghen / hoe-wel sy gheen goudt en ken-
den; maer van silver ende turquoysen haddense eenighe kleynodien. Daer zijn in
dit quartier silver-mijnen / daer de Spaegniaerden haer ontrent hebben gheset
om die te beneficieren/ welck sy noemen Real; dese mijnen worden ghenoemt de
las Virgines.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van Cinaloa, ende haer eerste ontdeckinghe by Nunno de Guzman.

NAest de provincie van Culuacan is ghelegen de provincie van Cinaloa, welck
is de leste ende noordelijckste van Neuva Galicia, twee-en-veertich leguen Her. descript.
van Culuacan, ende hondert en vijftich van Guadalaiara, naer het noorden / hon-
dert leguen van Chiametla. De ontdeckinghe van Nunno de Guzman dient
hier verbolght tot meerder verstandt van de gheleghentheyt van dese provincien. d.5.l.1. c.7.
Nunno de Guzman trock in den jare 1532 van Culuacan voorder aen/ende quam
voor eerst aen de rieviere Petatlan, welck zijn vijftich leguen weeghs; noemden
dese provincie soo / om dat de huysen waren ghedeckt met sekere matten / die de
Indianen in haer tale noemden Petat; daer woonde niet veel volcks / noch en
hadden gheen laecken/ kleeden haer met bereyde vellen van harten/aen den ande-
ren ghenaeyt ende onder de armen door-gebracht/ ende de vrouwen deckten recht
haer schamelheden / ende ginghen voorts naeckt: baden de sonne aen / sonder an-
der sacrificien/aten menschen-vleesch/was wel gheproportioneert volck van licha-
men/ ende grauw van verwe / schoten met pijlen / ende als die verschoten waren/
haddense seker knodtsen / diese ghebonden aen den arm droeghen / van het harde
houdt van Guaiacan ghemaeckt / diese voor swaerden ghebruyckten. Twintich
leguen voorder is een ander rieviere ghenoemt Tamochala, tusschen beyden zijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dichte bosschen van brasilie-houdt/doch niet fijn; ende meest onbewoonde wildernisse: aen de kandt van de rieviere waren diversche redelijcke dorpen / naer de wijse van Petatlan. Van 't beginsel van de provincie van Tamochala tot aen de zuydt-zee zijn ses leguen, waer van de vijf bewoont zijn. Van hier trocken se langhs de rieviere dertich leguen, door de lucht diese kreghen van dat daer veel woon-plaetsen ende goet landt was ende quamen aen de provincie van Cinaloa, daer wel vijf-en-twintich dorpen in waren/ elck van wel drij hondert in-wooners. De Spaegniaerden vertoefden hier wel twee-en-veertich daghen / door dien 't seer reghende/ ende wierden al die tijdt wel voor-sien door de Wilde / van hasen/ tortel-duyven ende ander ghevoghelte: dan de Wilden gingen ten laetsten door: ende de Spaegniaerden passeerden de rieviere/ ende toghen dertich daghen door onbewoont landt/ treckende naer 't zuyden / sonder te vinden eenighe fonteynen ofte beken / door dien 't landt vlack is/ heet ende seer droogh/ en droncken alleen uyt seker plassen van reghen-water. Sy ontdeckten een ander rieviere/ doch soo wel niet bewoont als die van Cinaloa; ende 't volck van de selve manieren / ghewaet/ ende tale als die van Cinaloa. De rieviere ghepasseert zijnde op vlotten/ verstonden sy dat acht dagh-reysen voorder aen/ veel ende strijdtbaer volck woonde/ wiens handen sy niet en souden konnen ontgaen; namen een guide met/ ende reysden seven daghen sonder woon-plaetsen te vinden / vijf en ses leguen daeghs/ ende vonden eyndelijck de rieviere ghenoemt Yaquimi; 't ghebreck van water was soo groot in dese woestijne / datter veel Indianen van dorst storven/ ende daer soudender meer ghestorven hebben/ ten ware sy gevonden hadden seker kardoenen van het fatsoen van de Tunas, welcke af-ghehackt zijnde/ soo veel saps gaven/ dat 't volck hem daer mede verquickte: passeerden de rieviere sonder eenigh belet/ en vonden een verlaten dorp van 't welck een breede wegh liep de rievier neder-waerts; de welcke een weynigh af-getrocken zijnde/ vonden volck in de wapenen/ welck bereyt was om resistentie te doen; dan om dat het vlack landt was daer de Spaegniaerden met haer peerden avantagie hadden/ soo wierden sy naer een harde scharmutselingh verstroyt. Aen den gantschen oever van dese rieviere zijn veel dorpen/ ende 't volck van tael ende maniere als de voorgaende. Langhs de kandt van dese rieviere loopt een Cordillera van berghen/ welcke haer oorspronck heeft van de principale Cordillera, ende streckt veel mijlen in zee: ende van dit gheberghte af loopt de kromte ofte in-wijck/ welck duert tot Xalisco toe/ welck zijn meer dan twee hondert leguen; ende om dat dit point soo diep in zee loopt / heeft men eertijts ghemeynt dat het een Eylandt was. De Spaegniaerden keerden van hier weder naer Culuacan. In 't gantsche landt tusschen de twee rievieren Petatlan ende Yaquimi is 't volck al van een ghestalte; en hebben geen fruyten/ noch Batatas, noch dierghelijcke dinghen/ als alleen seecker meloenen/ Maiz, boontjens ende ander kleyn zaet daer sy broodt van maken/ en drincken gheen Chicha, noch en hebben gheen Maguey, zijn strijdtbaer/ ende en maecken geen gheschreeu als de andere Wilden/ konnen wel arbeyt verdraghen/ door dien sy continuelijck besich zijn met jaghen. Aen de rieviere Yaquimi zijn eenighe stieren/ en koeyen / ende seer groote harten; sy maecken haren dranck van seecker kleyne Carobes, die aen de boomen wassen die sy noemen Mezquites, ghestooten in mortieren / ende met water ghemenght: Eenighe vrouwen zijn met gloeyent yser ghemerckt in het aensicht als de Swarten / ende de mans die kerven 't aensicht met scherp / ende schilderent. 'Tlandt is meest vlack/ droogh ende seer ghesondt; van de zee af tot aen de principale Cordillera zijn vier-en-dertich leguen, ende de rievieren zijn seer visch-rijck. In dese provincie was eertijdts een woon-plaetse van Spaegniaerden gheleght / diese noemden San Iuan de Cinaloa, dan en hebben die niet wel konnen houden / hoe-wel dat Francisco de Ybarra dese plaetse op nieuws van volck versach / ende alles daer liet brenghen van Culuacan af/ welck tot onder-houdinghe van 't volck noodigh was; ende de

Minne.

Minne-broeders hebben groote neerstichept ghedaen om 't volck van de lande te bekeeren. Vinde een naerder beschrijvinge van dese provincie in eenen brief van Martin Perez Jesuijt/ gheschreven in den jare 1591, luydende aldus: De provincie van Cinaloa is 300 leguen van Mexico, ende streckt haer naer 't noorden: aen de rechter-handt heeft sy het hoogh ende moepelijck gebergte van Tepesman, ende aen de slincker de Golfo van California: naer 't westen de provincie van Cibola; naer 't noorden Neuvo Mexico, welck maer twee dagh-reysen light van de uyterste rievier van dese provincie: wordt verdeylt by acht rievieren/ op welcker oevers alle de dorpen ende woon-plaetsen van de Indianen gheleghen zijn om de visscherye wille. De grondt is vet ende draeghsaem/ ende daer wast licht alles wes daer ghesaept wordt: daer is een heldre ende ghesonde lucht. Hebben overvloedt van cottoen/ daer sy haer kleeren ende mantels van maken; de welcke sy draghen op de mexicaensche wijse: beyde mans ende vrouwen draghen langh hayr/ de vrouwen tot over de schouwders/ de mans op-geknoopt: zijn langh van statuere ende by naer een handt breedt langher als de Spaegniaerden, sterck ende strijdtbaer: haer wapenen zijn boghen ende vergiftighe pijlen/ knodtsen van hardt houdt; ende korte pijcken van roodt houdt: de Spaegniaerden hadden veel te doen/ eerse dit volck tot stilte konde brenghen. De selve maeckt ghewach van het stedeken St Filippo ende Iago, ghelegen aen de tweede rievier/ 42 leguen van Culuacan; ende van de groote voort-plantinghe van 't Christen gheloove in dit quartier door toe-doen van de Jesuiten.

Het sevende Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie Uxitipa, ende hare gheleghentheydt.

TOt noch toe hebben wy verbolght de particuliere provincien van Neuva Galicia, welck ligghen aen ende langhs de kuste van de zuydt-zee; ende sullen nu komen tot de ghene die binnen s' landts zijn gheleghen; beginnende van een provincie die naer 't Gouvernement van Panuco toe gheleghen is. Ten tijde doen Nunno de Guzman van Mexico verreysde naer de ontdeckinghe van de provincien die nu Neuva Galicia werden ghenoemt/ welck was in 't jaer 1529, liet hy in het Gouvernement van Panuco daer hy eyghentlijck Gouverneur van was/ voor syn Lieutenant Lope de Mendoça, met expresse ordre/ dat hy een tocht soude doen te landt-waert in/ naer 't quartier van Vxitipa, om 't landt te ontdecken/ ende volck te planten/ soo wanneer hy bequaemheydt van plaetse ende andere nootsaeckelijckheden daer toe soude vinden. Lope de Mendoça dede als hem van den Gouverneur belast was/ ende naer eenigh onder-soeck populeerden hy in de valleyen van Vxitipa, gelegen twintich leguen van de stadt Panuco, een stadt welck hy noemde San Luyz, te landt waert in/ naer de provincie van Xalisco toe/ onder welckes Gouvernement het is ghebleven/ oock naer dat de Koningh van Spaegnien 't Gouvernement van Panuco, welck eerst op hem selven was/ onder de jurisdictie van Mexico heeft ghetrocken: ende van Vxitipa, tot Xalisco rekent men hondert ende twee leguen. De ghestalte ende manieren van 't volck van desen lande zijn ghelijck die van Mexico, hoe-wel de tale verscheyden is; haer templen zijn hoogh/ van aerde soden ghemaeckt met haer trappen; kleeden haer met mantels als die van Mexico; hebben hare soorten van ghemaeckte wijnen om op haer feesten te drincken. 'T landt is wonder overvloedigh van fruyten/ ende van jacht van harten ende andere wilde dieren: veel hoenderen wordender nu ghevonden/ quackelen/ perdrijsen/ torteldupven ende andere ghevogelte/ ende in somma alderhande lijf-tocht in overvloet. Upt dese provincie spruyt een groote rievier/ welck door Panuco passeert ende daer ontrent in zee loopt: 'T landt is seer oneffen ende hittigh; als de Indianen haer dronckē ghelagen hielden/ soo besoedelden sy haer selfs met veel abominable sonden/ ende datse door de mondt

d. 4. l. 9. c. 12.

niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

niet konden in-drincken/ lietense haer met spuyten van onder in-gieten. Hadden haer manieren van fluyten / trompetten / cornetten / ende andere musijck-instrumenten: Dan sints datse van de Spaegniaerden zijn t' onder-ghebracht / soo zijn dese grootste faute wat ghebetert.

Het achtste Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de provincie van de ZACATECAS, ende de verscheyden silver-mijnen in de selve gheleghen.

Her. descr. DE provincie diese noemen de los Zacatecas is seer rijck van silver-mijnen / doch ghebreckigh van water / tarw / ende Maiz: daer zijn dry steden van Spaegniaerden / ende vier andere voor-nemen gheleghentheden van mijnen; van welcke mijnen de principaelste zijn die men noemt de los Zacatecas, veertich spaensche mijlen naer het noorden van Guadalaiara, ende tachtich mijlen van de stadt Mexico, alwaer haer ordinaerlijck houden meer dan vijf hondert Spaegniaerden / vijf hondert slaven / hondert peerden ende muylen / ende een klooster van Minne-broeders / ende daer is continuelijck een van de Koninghlijcke officiers van Guadalaiara. Oock soo zijn in dese provincie ghelegen de mijnen van Avinno, op de limiten van de Zacatecas. Dese wierden ontdeckt de wijl Don
d.8.l.10. c.23. Luys de Velasco Vice-Roy was van Nova Hispania, door het beleydt van Francisco de Ybarra, in den jare 1554: welcke scheydende van de mijnen van Zacatecas met een goet ghetal soldaten / wel versien met wapenen / peerden / slaven ende swarten / biscuyt / vleesch ende andere nootdruft; ontdeckte eerst de mijnen van
Her. descript. S[t] Martin, welck zijn ghelegen seven-en-twintich leguen van los Zacatecas, naer 't noordt-westen / daer hem by de vier hondert Spaegniaerden pleghen te onthouden: Daer naer ontdeckte hy de mijnen van San Lucas; ende die van Avinno voor-noemt / ende andere meer daer ontrent/ daer groote quantiteyt van silver is uyt-ghehaelt; ende beneffens dese wierden mede ontdeckt in de jurisdictie van S[t] Martin, de mijnen diese noemen del Sombrerete; ontrent de welcke gheleght is de stadt del Erena, vijf-en-twintich leguen van los Zacatecas naer 't noordt-westen toe. Voorts de mijnen de los Ranchos ende de los Chalchuites, ende die de las Nieves, daer veel metaels in is/ende zijn soo goet/ dat indien de mineurs abundantie van quicsilver konden krijghen tot een redelijcke prijs/ daer soude noch onghelijck meer silvers uyt-ghetrocken worden als het nu wel doet: soo haest als dese mijnen ontdeckt waren/gaf den Vice-Roy voorsz. last/dat men daer woon-plaetsen soude legghen/ ende volck planten/ door dien de Indianen daer om her vyanden zijn/om haer soo in toom te houden/ende 't landt voorder te ontdecken. Voorts wierden ghevonden de mijnen diese noemen del Fresnillo, die oock een groote quantiteyt silvers hebben uyt-ghegheven / ende noch uyt-gheven. Naer dat de mijnen van San Martin met volck beset waren / ende de in-gheboorne tot stilte gebracht / quamen daer seker religieusen van de ordre van S[t] Franciscus, met commissie van den Vice-Roy / om te landt-waert in te trecken / 't volck van de lande te besoecken / ende haer het Evangelium te prediken; Francisco de Ybarra hem latende voorstaen / dat dese Monnicken perijckel soude loopen / wilde met haer trecken met goede compagnie van soldaten / ende sy ontdeckten die reyse de valleye van S[t] Iuan, ende de rieviere de las Nacas, ende ten selven tijden rebelleerden de volckeren die op de frontieren woonden / ende hy stelde die weder te vreden/ ende brachtense soo weder tot stilte: ende hy populeerde de vlecke van Nombre
Herrer. descript. de Dios; welck is gheleghen acht-en-sestich leguen van de stadt Guadalaiara, ende thien leguen van de mijnen van San Martin naer het noorden; daer is een klooster van Minne-broeders; het landt is overvloedigh van Maiz ende van tarwe / ende daer zijn seer goede silver-mijnen. Om dese stadt beter te maintineren soo kocht Ybarra, naer dat hy 't Gouvernement van dese nieuwlijcks by hem

ghecon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

gheconquesteerde landen hadde verkreghen/ seker mijnen in Avinno, ende gaf soo wel de Indianen als Spaegniaerden vrydom om daer soo veel silvers uyt te halen als sy konden / waer door dese plaetse seer wel bewoondt is ghewooden / ende 't volck van de lande in vrede ghehouden / ende de vyanden wederstaen / ende de Quinto van den Koningh is daer door seer verbetert. Dit soo wel ghesucecedeert zijnde/ sondt Ybarra uyt voorder last van den Vice-Roy den capiteyn Alonso Pacheco, om te gaen populeren de stadt Durango in de valleye van Guadiana, ende gaf hem mede een groot ghetal van koeyen ende stieren / peerden / schapen / Maiz, ende alderhande ammunitien / ende dry maenden daer naer trock hy daer selfs/ ende vol-trock de bouwingh van dese stadt. Durango is gheleghen op de limiten van de mijnen van San Martin ende de valleye van San Salvador, acht leguen van de vlecke Nombre de Dios; is een ghesonde ghelegentheyt/ daer zijn veel rievieren om de landen mede te wateren/ die seer vruchtbaer zijn van tarwe / Maiz, ende andere vivres; ende in haer limiten zijn de mijnen van San Lucas, ende seer goede zout-pannen: men heefter veel Estancias ofte bou-huysen voor groot ende kleyn vee/ door de menighte van de rievierkens ende wateren/berghen ende weyden; waer door de om-leggende vyanden haer hebben begonnen te stillen / ende de in-gheboorene haer te voeghen tot burgherlijcke manieren ende zeden / haer te kleeden/ende de Christen religie aen te nemen. Her. descr.

In de provincie de los Zacatecas, is noch een ander plaetse by de Spaegniaerden bewoondt/ ghenaemt Xerez de la Frontera, dertich leguen van Guadalaiara, naer het noorden/ ende thien leguen van de mijnen de los Zacatecas, ende op de wegh die derwaerts loopt. De Indianen van dit quartier waren langh in oorloghe in vele plaetsen / ende de Chichimecas ende Guachachiles deden groote schade op de wegh tusschen Guadalaiara ende los Zacatecas; dit heeft een kostelijcke ende seer moeyelijcke oorloghe ghevallen voor de Spaegniaerden/ ende wierdt eyndelijck ten eynde ghebracht / doen den Marquis de Villamanrique Vice-Roy was van Nova Hispania. Soo dat de Indianen van dese contreye nu verepartteert zijn in hondert en vier Repartiementos, als de Spaegniaerden die noemen. In dese provincie van los Zacatecas sneeuwt het somtijts ontrent Kersmis / dan blijft niet langh legghen. In 't voor-gaende boeck / spreeckende van Panuco, hebben wy verhaeldt de nieuwe wegh diese hebben ghesocht om van de noordt-zee aen dese mijnen te komen. Anders om van dese mijnen van Zacatecas naer Mexico te komen/ neemt men syn wegh (naer 't verhael van Iohn Chilton die daer heeft gereyst) op St Miguel; ende van daer naer Pueblo Novo; ende van door de provincie van Mechoacan, ende soo voorts naer Mexico toe. Her. descript.

NOVA VIZCAYA.

Het neghende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van dese provincie, ende de bysondere silver-mijnen daer in gheleghen.

DE provincie die sy nu noemen Neuva Vizcaya, is gheleghen by na noordtwestwaerts van de provincie de los Zacatecas, ende vijftich leguen van haer verscheyden: is een landt daer abundantie is van vivres/ ende veel vee ende goede mijnen van silver; ende sy begrijpt oock onder haer de provincie Topia; dese provincien zijn mede ontdeckt ghewee st by Francisco de Ybarra; welcke ontdeckinghe Herrera ons beschrijft in manieren als volght. Herrer. descript.

Francisco de Ybarra, hem bevindende met hondert en dertich soldaten / naer dat hy de stadt Durango hadde van volck wel voor-sien / is op-ghetrocken om 't landt voorder te ontdecken; hy vondt in dien tocht de mijnen van Endehe ende die van St Iuan; dan door dien de winter hem op den hals quam / dede hy syn d.8. l.1c. c.24.

leger

legher stil-houden / ende trock alleen metter haest met dertich soldaten om te onder-soecken seker groote woon-plaetsen / die hem gheseght waren te wesen in het gheberghte dat voorder aen lagh / ende hy ontdeckte de landen die nu worden ghenoemt Topia; leedt op desen tocht groot ongemack van hongher ende ander ghevaer; want waren ghenootsaeckt eenighe peerden te slachten om die te eten; ende van daer ghekeert zijnde / sondt hy de Capiteyn Rodrigo del Rio, om de mijnen van Endehe met volck te besetten / de welcke seer rijck ende voorderlijck zijn uyt-ghevallen; insghelijcks dede hy volck legghen aen de mijnen van S[ta] Barbara ende S[t] Iuan, de welcke legghen in het Gouvernement van Neuva Biscaya, drij leguen d'een van d'ander; ende twintich leguen van die van Endehe, welck de uyterste zijn van het ghene tot nu by de Spaegniaerden is bewoont in dat quartier te landt-waert in; dese metalen zijn seer rijck / ende beneffens de menighte van silver / is daer veel loots gevonden / welck seer dienstigh is geweest om de andere silver-mijnen te beneficieren. Ende uyt dese ontdeckinghe is groote nuttigheydt ghesproten voor 't rijck van Neuva Galicia, ende voor Nova Hispania in 't generael / om den grooten handel die daer uyt is ontstaen / door dien de mijnen veel zijn / seer rijck / ende van seer fijne metalen. Doen Francisco de Ybarra keerde naer de valley van S[t] Iuan, om daer te over-winteren / maeckte hy een sterck huys / in 't welcke hy veel vivres vergaderde / daer hy seer wel aen dede; want de in-geboorne van de lande / sonder haer de minste oorsaeck daer toe te gheven / rebelleerden / ende sloegen wel vier hondert peerden ende muylen doodt: ende des niet teghen-staende den rechten tijdt ghekomen zijnde / trock hy evenwel op om de provincie Topia te soecken / ende toogh over een seer hardt gheberghte / daerse altemael groote armoede leden / openende de wegh met haer handen door rodtsen / ende onbewoonbare berghen / beneffens 't gheweldigh sneeuw ende koude / welck haer seer moeyelijck viel; want haer wel veertich peerden doodt vrosen: ende 't ghebeurde / dat de peerden van de koude ghenepen zijnde / af-lieten te weyden / ende quamen loopen in de vyeren die de Spaegniaerden hadden ghemaeckt / ende storven daer; ende daer bevroos een peerdt / datse vijfthien daghen daer nae noch staende vonden / sonder datter yets aen vermindert was. Ghekomen zijnde in de provincie van Topia, hoe-wel hy in 't eerste eenighe wederstandt vondt / soo bevredichde hy niet-te-min het volck van de lande met sachte handelinghe; ende quam van daer in de provincie van Cinaloa. Iuan Gonzalez in syn historie van China seght dat de mijnen van S[ta] Barbara legghen hondert en sestich leguen van Mexico; ende dat seventich leguen van dese mijnen voorder / legghen de steden / die de Spaegniaerden noemen las quatro Cienegas: daer wy gheen voorder bescheydt als noch van hebben onder-vonden.

CALIFORNIA.

Het thiende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de landen van CALIFORNIA, ende haer eerste ontdeckinghe by de schepen van Don Hernando Cortes, ende andere.

Herrer. descript. CAlifornia is een groot punt landts uyt-steeckende in de zee in 't westelijckste deel van Nova Hispania, op de hooghte van twee-en-twintich graden by noorden de linie; van waer het hem in de lenghte uyt-streckt naer het noordtwesten by de twee hondert spaensche mijlen / hoe-wel van het selve geen volkomen kennis en is / (als by de voyagien die wy hier naer sullen in-voeghen tot meerder kennis van dit quartier) nochte van de havenen ende Eylanden van de binnenlandtsche zee / diese noemen Golfo de California, welck daer is tusschen het voorschreven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ſchreven punt/ ende de landen van Nova Hiſpania, ende haer ſtreckt naer het noordt-weſten; in de welcke zijn veel rievieren/caben/ puncten/ende plaetſen daer men landen mach/ daer men gheen ſonderlinghe kennis van heeft/ door dienſe weynigh beſocht worden. Aen 't beginſel ende in-komen van deſe Golfo leght een ſeer langh Eylandt ende ſmal/ langhs de kuſte/ eñ ſeer naer daer aen gelegen/ ghenaemt Guayaval, welcke komt van de rieviere dieſe noemen Rio de nueſtra Sennora, ofte oock de Sebaſtiaen de Bora, tot de rieviere Paſcua toe in de provincie van Culuacan: want dit Eylandt ofte ſyn haven is ontrent de achthien mijlen van St Miguel de Culuacan. Dan om beter te verſtaen de gheleghentheydt van de kuſte van Nova Galicia ende California, ſoo ſullen wy hier in-voeghen de navigatien op de ſelve kuſte ghedaen/ ſoo door ordre van den Marquis del Valle, als mede van den Vice-Roy Mendoça. Don Hernando Cortes ſondt in den jare 1534 twee ſchepen om in de zuydt-zee landen te ontdecken/ waer van den Admirael van het ander verdwaelde/ ende om-quam; ende het ſchip St Lazaro, welck het tweede was/ gheloopen zijnde uyt de haven van St Iago, in de provincie van Coliman, hieldt meeſt ſyn kours zuydt-zuydt-weſt/ tot op de hooghte van derthien graden en een half; ende daer naer weſt-noordt-weſt tot op de hooghte van veſthien graden, ende daer naer voorts noordt-noordt-weſt ende noordt-weſt tot op de hooghte van ſeſthien graden en een half; veranderden daer naer haer kours/ ende ginghen ooſt-zuydt-ooſt aen tot op de hooghte van ſeſthien graden; daer naer met een ooſt-noordt-ooſte windt noordt-noordt-weſt ende noordt-weſt aen/ van de twintich graden tot de dry-en-twintich graden en een half; ende ſoo voorts weſt-noordt-weſt ende weſt; vonden daer naer een Eylandt/ welck ſy noemden Santo Thomas, ghelegen op de hooghte van twintich graden en een derde/ hebbende in 't om-gaen by de vijf-en-twintich leguen, vol gheboomte; aen de zuydt-zijde heeft het een ſeer hoogen bergh/ eñ daer is goet anckeren/ een muſquet-ſcheut van landt in vijf-en-twintich vadem waters/ wit ende ſwart zandt/ ende het ſtrandt is hackelich/ ende daer en is gantſch gheen water: doch vonden een weynigh reghen-waters tuſſchen de klippen in/ dat noch half brack was. Stelden van dit Eylandt haer kours ooſt-noordt-ooſt aen/ ende daer naer noordt-ooſt/ om 't landt van Nova Hiſpania te bezeylen/ blijvende al meeſt op de hooghte van ontrent twintich graden/ op welcke hooghte ſy oock het landt ghewaer wierden/ ende quamen aen ancker dry oft vier leguen van Ciguatlan, op de hooghte van twintich graden ende een derde/ aen de ooſt-zijde van een Eylandt/ een boogh-ſcheut van 't vaſte landt verſcheyden; quamen daer naer in de haven van Xuclutan, op de hooghte van twintich graden en een derde/ ſes leguen by ooſten van Ciguatlan. Van daer ſcheydende/ ſtelden haer kours zuydt-ooſt/ ende de heele kuſte is hoogh-landt/ ende binnen 's landts berghen vol gheboomte/ ende daer naer liepen ſy ooſt-zuydt-ooſt tot Zacatula toe/ naer 't zuydt-ooſten vijf-en-dertich leguen, tot dat ſy quamen op de kuſte die ooſt ende weſt ſtreckt; weſende al ſeer hoogh-landt/ met veel in-hammen ende bayen/ ende eer ſy quamen op de voorſz. ooſt ende weſt kuſte/ vonden ſy een grof punt/ de maniere van een Eylandt/ daer de zee op breeckt; ende van dit punt tot Acapulco, zijn achthien leguen ooſt ende weſt. Den Admirael die wy hier voren hebben verhaelt van dit ſchip verdwaelt te weſen/ quam in de Baya van St Cruz, alwaer 't volck van de lande den meeſten-deel van 't volck van dit ſchip (dat te lande was ghegaen) doodt ſmeet/ ende weynighe die over-bleven/ 't ſchip niet konnende regeeren/ verlooren 't ſelve op de kuſte van Nova Galicia. Den Marquis del Valle hier van verwitticht (d.5.l.8. c.9.) zijnde her-nam de voyagie met dry ſchepen/ ſelfs in perſoon; ende 't ſcheep gegaen zijnde/ daer ſyn voor-genoemt ſchip ghebleven was/ quam eerſt aen ſeeckere hooge berghen die hy noemde de St Felipe, ende aen een Eylandt dry leguen van 't vaſte landt/ dat hy noemde St Iago; ende op kruys-dagh in May quam hy in de baye daer ſyn volck was doodt gheſlaghen/ ende noemdenſe Baya de Santa Cruz,

welck is een goede haven / beschut voor alle winden / op de hooghte van dry-en-twintich graden en een half by noorden de linie; meynende de baye over te kruyssen / over-viel haer sulcken storm dat sy uyt haer kours gheraeckten / ende voeren de baye op tot aen de twee rievieren van St Pedro ende St Pablo, ende vertoefden daer eenighe daghen; leden daer groot ghebreck van vivres / want in het landt en is gheen voor-raedt / door dien het een wildt volck is welck gheen huysen en heeft / noch zaey-landen / ende leeft alleen op fruyten ende kruyden van 't veldt / ende van 't wildt datse dooden met haer pijlen; ende om te visschen in de zee / hebben sy haer vlotten van vijf stucken houdts / waer van het middelste het breedtste is. Den Marquis daer naer met het kleynste schip (dat alleen by hem was ghebleven) loopende wel vijftich leguen langhs de kuste van Nova Hispania, vondt hem op een morghen tusschen klippen ende drooghten daer sy niet wisten uyt te komen / soo datse met het loodt diepende / 't landt naeckten by een in-wijck / ende wierden ghewaer een ander schip dat ontrent twee leguen van daer vast lagh / welck een van syn ander twee schepen was / ende de piloot van 't selve schip brocht hem binnen / doch soo / dat het schip stiet ende soo leck wierdt / dat sy qualijck tijdt hadden om haer lijf ende goederen te salveren. Dese plaetse ofte haven was ghenoemt Guayabal; ende St Miguel de Culuacan leght van hier achthien leguen naer 't westen. De schepen hier wat vermaeckt hebbende / vervolghden sy haer voyagie naer de voor-noemde Baya de St Cruz, daer den Marquis eenigh volck ghelaten hadde; ende liepen eerst buyten om 't Eylandt van Sant Iago, en daer naer tusschen 't Eylandt ende 't vaste landt / tot datse weder quamen in de haven van St Cruz; de mont van 't kanael van dese haven is engh / dan binnen is 't kanael wel een mijle breedt. Den Marquis liet hier eenigh volck onder den Capiteyn Francisco de Vlloa met victualie voor een jaer. Dan alsoo daer occasien voor-vielen / waer door eenighe schepen moesten ghebruyckt worden tot secours van den Marquis Pizarro, soo en vinde niet dat dese voyagie voor dien tijdt is vervolght: voor dat den Marquis del Valle naer Spaegnien keerde / ende een vloote sondt onder het beleydt van den voorsz. Francisco de Vlloa, wiens navigatie wy hier vervolghens punctuelijck sullen gaen beschrijven / ghelijck wy die vinden by hem selfs uytghegheven.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de voyagie van Francisco de Vlloa.

SY ginghen 't scheep in de haven van Acapulco den 8 Iulij in den jare 1539; ende zeylden langhs de kuste van Sacatula ende Motin (welck is soet ende playsant door de menighte van boomen die daer groeyen / ende de rievieren die door het landt loopen) ende quamen soo tot de haven van St Iago in de provincie van Colima: waren tusschen beyden besich twintich daghen / en bleven daer seven-en-twintich daghen. Den dry-en-twintichsten Augusti scheyden sy van daer / ende wesende door een extreem tempeest op en neder ghedreven / liepen sy tot de rieviere van Guayaval in de provincie van Culuacan. Ende door dien de pinasse St Thomas van haer versteken was / soo kruysten sy van daer over naer de haven van Sta Cruz in de provincie van California, daer sy voor-sproken waren malkanderen te vinden. Gekomen zijnde in de haven van Sta Cruz, vertoefden daer vijf dagen / en namen versch water in; ende de pinas niet vernemende / maeckten zeyl den 12 Sept. ende zeylende langhs de kuste van de voorschreven haven / sagen sy dry Eylanden / daer sy gheen acht op en namen / denckende daer niets van weerde te vinden. Zeylende soo over de Golfo van California, quamen in twee daghen en een half tot Rio de St Pedro ende St Pablo, ende vonden een kleyn Eylandt voor de mondt van de rieviere / vier ofte vijf leguen van het vaste landt. Aen beyde zijden van de rieviere saghen sy schoone ende groote playnen vol van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

groene ende playsante boomen / ende voorder te landt-waert in seer hooghe berghen vol van gheboomte/ seer lustich om te aenschouwen. Van dese rieviere zeylden sy voorts langhs de kuste vijfthien leguen, ende vonden met die gangh twee andere groote rievieren/ naer haer oordeel soo groot ofte grooter als de rievier van Sevilla in Spaegnien. Al de kuste by dese rievieren is vlack ende vol boomen als de voor-gaende/ ende binnen 's landts berghen dicht met boomen bewassen/ ende beneden op de playnen verthoonden hem seeckere poelen. Van dese rievieren zeylden sy achthien leguen, ende saghen seer playsante playnen ende lacken die haer openinghe hadden in de zee ; soo datse den boot uyt-setten om die te besoecken oft daer eenighe goede havenen mochten ghevonden worden voor de schepen ; dan vonden de kuste vlack/ ende de monden van de voor-schreven lacken ondiep / soo datter niet op te achten en was/ anders was het seer fraey landt : hier saghen sy eenighe Indianen aen 't landt/ ende oock vyeren. Dese twee rievieren legghen twee leguen van den anderen/ ende zijn seer groot; ghekomen zijnde aen de tweede/ klommen sy in de marsch / ende sagen veel ende seer groote lacken daer sy vermoeden dese rievieren haer oorspronck uyt te nemen / want saghen elckes kours by hem-selven met fraeye gheboomte al langhs de oevers van de voor-schreven rievieren groeyende. Het current van de rievieren konde dry mijlen in zee onderscheyden worden / ende aen de monden wierden seecker staecken gheset om die te bekennen / ende 't strandt is vlack ende zandigh/ende 't landt lustigh. Desen dagh zeylden sy langhs de kuste sesthien leguen; ende in 't midden is een schoone baye van vier oft vijf leguen; den nacht daer aen laghen sy aen ancker in twintich vadem waters ; ende des anderen-daeghs volghden sy haer kours noordt-waert aen/ ende dry oft vier leguen ghezeylt hebbende / saghen sy dry openinghen van lacken welck te landt-waert in streckten/ ende wierden daer staende poelen. Sy reden een mijl van de voor-schreven monden in ses vadem waters / ende sonden den boot uyt om te sien oft daer eenigh in-komen was voor haer schepen / want een half mijle van 't landt en hadden sy niet boven een ofte twee vadem waters. Hier sagh 't volck seven oft acht Indianen / ende vonden verscheyden soorten van groene kruyden / verschillende van die van Nova Hispania; 't landt is vlack/ dan verre binnen 's landts saghen sy groote ende kleyne berghen die een groote wegh henen streckten / ende waren seer playsant om aen te sien / den volghenden dagh zeylden sy al voorts in 't ghesicht van de vlacke kuste naer 't noordt-westen/ in thien ende vijfthien vadem waters: ende ses goede leguen ghezeylt hebbende / vonden sy een baye te landt-waert in streckende by de vijf leguen wijt / van waer de kuste noordt-west loopt/ ende desen dagh zeylden sy by de sesthien leguen. Al dese kuste is vlack/ dan niet soo playsant als vooren : Al den nacht ende 's anderdaeghs tot den middagh liepen sy noordt-west aen / doen quamen sy aen een kabe van wit zandt/ ende bevonden haer op de hooghte van seven-en-twintich graden ende dry quarten ; noemdense Cabo Roxo. [Soo seght de Enghelsche Translatie: maer de Italiaensche by Ramusio ende Herrera in syn historie stellen Cabo Roxo op de hooghte van neghen-en-twintich graden ende dry vierde; welck seeckerder schijnt/ door dien dese beyde (waer van de eene van Herrera apparent uyt het origineel is ghenomen) accorderen.] Al de kuste is vlack/ schoon ende suyver zandt/ ende binnen 's landts weynigh gheboomte/ ende niet hoogh / met seeckere berghen ende gheboomte / dry ofte vier leguen van de voor-schreven kape; ende hier verthoonde hem oock een mondt van een rieviere/ hebbende een lack binnen 's landts/ ende de rieviere scheen ondiep te wesen / door dien de zee daer seer barnde. Hier saghen sy in 't landt dry oft vier rievieren. Dus zeylden sy al noordt-waert aen/ ende door dien sy geen goet weder en hadden/ reden sy dien nacht in een groote haven die in haren wegh lagh/ daer sy aen strandt seecker pleynen saghen/ ende binnen 's landts ghebergte dat niet seer hoogh en was. Vervolghende haren kours noordt-waert ontrent dry leguen van dese haven / vonden sy een Eylandt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ontrent een mijle groot / legghende voor de mondt van de voor-noemde haven; ende voorder zeylende vonden noch een haven / welck twee monden heeft/ zeylden de noordtlijckste mondt in / welck heeft thien oft twaelf vadem waters / ende drooght op tot op vijf vadem/ daer sy anckerden in een poel welck de zee maeckt/ welck is een vreemt dinghen om sien; want daer waren soo veel in-komsten en stroomen en havens/ dat sy verwondert waren t' selve te sien ; ende dese havens so bequaem/ dat de natuere die niet beter soude konnen maken / ende vonden daer overvloet van visch. Hier anckerden sy/ ende de Capiteyn ginck aen landt / ende nam possessie met de behoorlijcke ceremonien. Vonden hier netten om visch te vanghen / ende seecker koten ende stucken van aerde potten seer wel ghemaeckt/ als die van Spaegnien. Hier wiert een kruys op-gherecht; ende saghen het landt vol van groen gras / hoewel verschepden van dat van Nova Hispania, ende binnen 's landts groote ende groene berghen. Schepden van dese haven/ ende ginghen aen noordt-west met goet weder / ende van hier begonnen sy te sien aen de strandt hooghe berghen met witte spotten/ ende saghen daer veel ghevoghelte/ welck syn nesten hadde in seecker holen van de rodtsen / ende zeylden thien leguen voor der zonnen onder-ganck/ende waren des nachts bekalmt. S'ander-daeghs volghden sy haer kours noordt-west/ende van dien dagh af begonden sy te sien aen de west-kuste (daer de voor-schreven haven van Santa Cruz aen leght) seecker Eylanden ofte hooghe landen; ende ghemoeten een Eylandt twee leguen groot; ende langhs de oost-kuste / houdende altijdts 't vaste landt ende eylanden in 't ghesichte/ zeylden sy vijfthien leguen tot 's avonts / vindende door-gaens dicht by strandt seer hooghe berghen sonder boomen / 't landt al meer ende meer hem vertoonende aen de west-kuste ; waer door sy begonden verschepden van ghevoelen te wesen / eenighe meynende dat de kuste van Santa Cruz was vast landt/ ende dat het paelde aen 't vaste landt van Nova Hispania; andere gheloovende dat het maer eylanden en waren. Ende soo voeren sy voort aen / hebbende 't landt aen beyde de zijden/ soo verre dat sy al begonden te verwonderen ; desen dagh zeylden sy vijfthien leguen, ende noemden de kabe/ Cabo de las Plagas ofte Plaias. Den naesten dagh zeylden sy wel twintich leguen; 'T strandt is al langhs henen vol kleyne heuveltjens sonder gras oft boomen ; ende anckerden dien nacht in twintich vadem waters ; des ander-daeghs begonden sy te komen in een strate noort-west-waert / welck in de mondt twaelf leguen breedt was/ende hadt twee eylanden/ vier mijlen van den anderen verschepden ; ende saghen dat het landt daer vlack was met seker berghskens/ ende dat daer een water als een broecke door de playn henen liep. Dese strate soo verre als sy sien konden / was seer diep / want sy en konden gheen grondt vinden / ende saghen het landt strecken aen beyde zijden/ ende de westelijcke zijde van Santa Cruz was hooger landt/ende seer kaele berghen ; 's ander-daeghs vervolghden sy haren wegh noordt-waerts/ ende zeylden vijfthien leguen, ende in 't midden van dese wegh vonden een in-wijck ofte baye/ wel ses leguen in 't landt streckende met veel kreecken ; daeghs daer aen zeylden sy thien leguen, de kuste was al hoogh gheberghte ende kael. 'T is seer diep hardt by de strandt/ ende dien nacht moesten sy stil legghen om de contrarie windt ; 's ander-daeghs liepen sy weder noordt-west aen by de vijfthien leguen langhs de kuste/ saghen kraepe gheberghte binnen 's landts/ en veel vlackten ende duynen/ en weynigh boomen; de voet-strandt al sandigh : op het midden van den dagh vonden sy seecker kleyne klippen vier leguen van 't landt / al-waer 't landt een groote punt maeckt/ daer sy bleven legghen/ ende hadden dien nacht een gheweldighen reghen. Des ander-daeghs zeylden sy al voort/ by de acht oft neghen leguen, ende sagen binnen 's landts weynigh bergen sonder boomen / dan so veel sy sien konden/ aen de west-zijde warender seer groote. Hier setten sy 't over nacht/ door dien het daer ondiep was/ ende 't water seer wit ghelijck kalck/ soo dat sy haer daer over verwonderden. 's Ander-daeghs ginghen sy al weder noordt-west

aen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

aen langhs de kuste/ende zeylden acht leguen, saghen doen een ander landt/welck streckte noordt-west/ vol van hooghe berghen; ende soo voorts zeylende/sochten sy neerstelijck oft daer eenige deur-gangh was tusschen beyden de landen/want voor uyt en saghen sy geen landt; vonden al ondieper water ende dick/swart ende modderigh/tot dat sy ten langhsten quamen in vijf vadem waters/ende bevonden dat de zee met groote furie te landt-waert in liep/ ende met de ebbe insghelijcks weder keerde/ van ses uyren tot ses uyren. De Capiteyn ende piloot op de marsch gheklommen zijnde/saghen 't landt rondtom vol sandts/ ende dat het hem te samen voeghde/ ende 't was soo leegh/ datse maer een legue daer af zijnde/ het qualijck konden onder-scheyden; ende 't scheen datter een in-laet was van seeckere lacken/ daer de zee in en uyt liep. Siende dat daer gheen deur-gangh en was/ofte eenigh volck woonde/ ginck de Capiteyn aen landt/ ende nam possessie daer van. Den selven dagh met de ebbe vielen sy naer de andere kuste toe; hoe-wel sy altijdts in 't ghesicht hadden 't vaste landt aen d'een zijde/ende de eylanden aen de slincker-handt/op de zijde van Santa Crúz, want aen die zijde legghender vele. Van hier keerden sy te rugghe/ stellende haer kours langhs de kuste zuydt-west/ ende voorderden maer ontrent acht leguen in twee daghen door de kalmte; saghen 't landt vol van hooghe ende naeckte berghen/ ende aen de slincker-zijde een vlack landt/ ende in de nacht eenighe vyeren. Des anderen daeghs haer kours volghende/saghen sy een groote haven met een Eylandt in zee/ een boogh-scheut van landt/ en saghen daer veel roocks/welck sy daer aen landt ghegaen zijnde/ bevonden te komen van seecker putten in de berghen van verbrande aerde. Op dit Eylandt waren menichte van zee-robben/ kreghen hier oock een Indiaen van seven oft acht diese daer ontrent vonden visschen/ was heel naeckt/ ende ghelijck het volck dat men Chichimecas noemt. Volghden voorts al de selve kuste/ ende passeerden tusschen een groot Eylandt vol van seer hooghe bergen; aen 't vaste landt sagen sy een groote haven daer sy in anckerden/ de Capiteyn ende eenighe van 't volck ginghen aen landt/ende vonden seecker kleyne koten met hoye ghedeckt; 't landt was seer onvruchtbaer; vonden daer een put/doch droogh/ende de Capiteyn nam possessie voor den Marquis del Valle in den naem vanden Koningh/ ende noemden dese haven Puerto de Sant Andres; saghen hier ontrent twee Indianen van seer groote statuere. (De Enghelsche translatie stelt Ancon de Sant Andres, op de hooghte van twee-en-dertich graden.) Van de haven van Sant Andres namen sy haren wegh tusschen het vaste landt ende een groot eylandt/welck sy oordeelden wel hondert ende tachtentich leguen groot te wesen/ ende lagh een ofte twee mijlen van 't vaste landt: dry daghen zeylden sy met schaerse windt/ ende het vaste landt scheen seer lieflijck ende playsant te wesen/ ende men sagh eenighe teeckenen van vyeren; des sondaeghs/ den twaelfden van October vonden sy haer ontrent het vaste landt/ welck frisscher ende groender was als 't voor-gaende/ ende 's nachts ontdeckten sy eenighe wooninghen/ende in de morghen-stondt saghen sy een canoa van rieden ghemaeckt naer 't schip toe komen/ende hoe-wel de Indianen spraecken/ soo en verstondtmense doch niet/ soo datse weder-keerden; ende stracks quamender noch vijf canoas van 't landt/en quamen een steen-worp na by het schip/ dan en wilden niet naerder komen/ ende alsoo weder wegh voeren/ sondt men haer de sloupe naer die een van de canoas onderhaelde ende enterde/ dan den Indiaen sprongh in 't water/ ende als sy hem meynden te grijpen/ soo duyckte hy; ende wat moeyte sy oock deden/ en konden hem niet krijghen. Hebbende noch eenighe daghen ghezeylt/ d'een reyse met ruyme/ d'ander reys met schaerse winden/ in 't ghesichte van 't selve landt/ ontdeckten sy een ander landt/ dat noch aenghenamer was/ waer door eenighe rievieren in zee liepen. De Capiteyn gingh aen lant met ses man/ ende vonden licteeckenen van volck/ ende veel fruyt-boomen/ eñ den sesthienden October vonden sy haer ontrent een punt van hoogh geberchte/eñ voorts varende quamen weder in de haven van Sta Cruz

Her. d. 6, l. 9. c. 8.

den achthienden October, ende bleven daer acht daghen/in-nemende water ende houdt/ende haer ververſchende. De Capiteyn ſondt twaelf man aen landt om eenighe Indianen te verraſſchen/welck haer verberghden in een plaetſe dieſe noemen Pozo de Gryalva, dan en ontdeckten niemandt voor datſe weder t'ſcheep ſouden gaen/ doen ontdeckten ſyder twee/die verborghen laghen in een riet-boſch/ om de Spaegniaerden te verſpieden/ dan waren ſoo ſnel in 't loopen/datmenſe niet en konde achter-halen.

Het twaelfſte Capittel.

Vervolgh van de Navigatie van Franciſco de Vlloa.

d.6.l.9. c.9. IN 't voorighe Capittel hebben wy ſommierlijcken verhaelt de vaert van Vlloa in de Golfo van California, ende hem weder ghebracht aen de haven van Sta Cruz; ſullen nu ſyn voordere voyagie langhs de kuſte verhalen. Den neghen-en-twintichſten Octob. ſochten ſy weder van Sta Cruz 't zeyle te gaen/maer door dien de windt ſchaers was/geraeckte het ſchip Trinidad op 't drooghe/ dan kregen het met groote moeyte daer weder van/ ende naer zee porrende met contrarie winden/reghen ende blixem/ende groote duyſternis/en konden in acht daghen niet uyt-komen/ ofte het punt doubleren/weſende in groot perijckel/om datſe ſoo naer aen 't landt waren. Den ſevenden Novemb. ſaemde het weder/ ende ſy zeylden langhs de kuſte/ ontdeckende ſeer vermaeckelijck landt/ met ſchoone plainen/ ende eenighe boſſchagie/ende ſnachts ſaghen ſy vyeren/ſoo dat het landt bewoont ſcheen te weſen/ende den thienden November, de ſchoonheydt des landts altijdts vervolghende/vonden ſy datſe al vier-en-vijftich leguen waren van California, oordeelende dat het landt wel bewoont was/ende al die kuſte is ſteyl/ door dienſe met vier-en-vijftich vademen gheen grondt en hadden/ende moeſt wel een ſorghelijcke kuſte weſen/ ende een harde ebbe gaen/ als wel te ſien was aen het landt. Van den elfden Novemb. tot den vijfthienden en zeylden ſy maer thien leguen door de contrarie winden/ende hier wierdt het ſchip Trinidad van de andere verſteken/ſoo datſe het in drie daghen niet en ſaghen/dan 't ſelve ſoeckende/vonden 't ſelve weder. Den ſeſthienden Novemb. en konden ſy niet varen om de noordelijcke winden/ende 't landt welck ſy ſagen/waren vlacke velden met veel groente/ende des nachts ſaghenſe weynighe vyeren; Een Indiaen in ſyn canoa keeck haer vaſt aen/maer en wilde niet naerder aen 't ſchip komen; vonden haer doen te weſen ſeventich leguen van Santa Cruz: gheen zeyl konnende maken tot den ſes-en-twintichſten/ ende door dien de noorde windt ſterck waeyde/ (waer door ſy 't voorſchreven ſchip Trinidad weder miſten/doch twee mijlen van daer weder vonden/) leden ſy groote koude. Quamen aen een punt landts om water in te nemen/ dan de noorde windt meer op-ſteeckende/moeſten de zee kieſen tot den neghen-en-twintichſten/ doen vonden ſy haer beſchut van ſeeckere berghen een half legue van 't landt/ daer den opper-piloot Iuan Caſtellon met ſes man aen voer/ende vondt daer vier Indianen ſeer groot van lichaem/ welcke vluchten als harten; ende den tweeden Decemb. namen ſy water in/ ende de Capiteyn trock een ſtuck weeghs in 't landt/en was berghachtigh ende klippigh/ met vele holen ofte putten. Twee uyren naer den middagh/vielen op de Christenen twee troupen van Wilden/ſo ſecretelijck ende ſnoodelijck/dat de ſentinellen haer niet en ſaghen ofte ghewaer wierden/ begonden te ſtrijden met pijlen/ſteenen ende lancen met groote furie; quetſten den Capiteyn ende twee andere kloecke ſoldaten/ ende dewijl daer ſoo ghevochten wierdt (drie wreede honden die het boots-volck met haer voerden/ wonder verrichtende) haelde ſy al water/ende door dien de Indianen al danſende ende ſchreeuwende/met ſteenen ende bogen verſien op de Spaegniaerden aen-vielen/ſeyden Franciſco Preciado, dat de Wilden trotſigh wierden/ om datmenſe niet ſelfs harder aen en viel; ende de Capiteyn roepende Sant

Iago,

Iago, en tot haer in / vielſe met eenighe ſoldaten ſoo ſterck aen / datſe haer
retireerden naer haer andere troupe/ waer ſy haer ſtil hielden / ende groote vyeren
maeckten teghen de koude: de nacht ghekomen zijnde/ namen de Indianen elck
een brandende houdt in de handt/ ende liepen haer 's weeghs/ eñ de Spaegniaer-
den keerden naer de ſchepen / ende 's ander-daeghs namen ſy de reſte van 't water
in; ende den opper-piloot ginck onder-ſoecken de mondt van een lack / welck
ſcheen wel dertich leguen groot te weſen/ de mondt was wel een mijle breedt/ von-
den daer van dry tot thien vadem goede diepte; ende de piloot een hutte van Wil-
den ſpeurende/ wilde die beſoecken/ dan daer quamen ſoo veel Indianen op hem
uyt/ dat hy ghenootſaeckt was te retireren/ ende weder ſcheep te gaen. Voeren
voorts met matelijcke windt / ende thien leguen voorder vonden de haven van
San Abad, welck een goede haven is/ ende goedt landt daer ontrent; tot den ne-
ghenſten December ontdeckten ſy al fraey landt / met ſchoone groente / luſtighe
berghen ende playnen met rievieren die in zee liepen; des morghens haddenſe in
de ſchepen groote vorſt/ ende den thienden ſtondt daer ſulcken tempeeſt op/ dat de
twee ſchepen haer zeylen ſcheurden/ ende verloren twee anckers/ ende waren ghe-
nootſaeckt te keeren in de haven van San Abad; doen de windt af-nam/ reſol-
veerdenſe water in te nemen / dan door dien daer ſoo veel Wilden op haer aen-
quamen/ ende op haer ſchoten/ en konden ſy het dien avondt niet ghedoen; 's an-
deren-daeghs ſpoeden ſy haer ſeer / ende haer vaten ghevult hebbende / quamen-
der weder veel Indianen / dieſe onder-hielden met teeckenen / ende mangelingh
van koralen/ die de Spaegniaerden gaven voor pluymagien ende zee-ſchelpen/
ende hielden haer ſoo beſigh tot datſe haer water in hadden/ ende weder t'ſcheep
keerden. Door dien de Indianen meer dinghen eyſchten om te manghelen/ ende
men op haer niet en achten / maeckten ſy groot gheſchreeuw / ende ſchoten veel pij-
len naer het bootſ-volck die de anckers op haelden/ waer door men belaſten twee
muſquetten op haer te loſſen/ door welcker ghedruys/ ende door diender een doodt
bleef/ de Wilden haer in de vlucht begaven: ende is te noteren dat deſe Wilden
den tolck dieſe van California hadden met ghebracht / niet en verſtonden. Den
ſeven-thienden December van water verſien zijnde/ quamen ſy by Punta de la
Trinidad, om dat de windt contrarie was; ende dry daghen vertoeft hebbende/
begonden weder zeyl te maecken/ kreghen een friſſchen voor-windt / ende tot den
ſeven-en-twintichſten vonden de kuſte al vlack ende ſchoon / ende gheberghten
binnen 's landts; voeren tot nieu-jaers-dagh des jaers 1540, veertich leguen
langhs heuvelen ende hooghe berghen/ eenighe bloodt ende andere niet/ eñ voorts
zeylende tot den vijfden Ianuarii vonden 't landt hoogh / en voelden daer groote
koude / ſoo datſe merckten/ dat de winter daer was ghelijck als in Spaegnien;
bevonden haer op de hooghte van dertich graden by noorden de linie. Den der-
thienden waren ſy aen landt/ (welck was klippigh ende hardt/) om water te ha-
len/ vonden voet-ſtappen van menſchen/ verwondert zijnde/ datter volck woonde
in ſoo quaden landt. Vervolghende haer kours tot den achthienden / vonden ſy
beter landt ende veel canoas van Indianen / die de ſchepen met verwonderinghe
quamen beſichtighen; ende kreghen doen een noorde-windt/ die 't ſchip de Trini-
dad, van d'ander verſtack / doch quamen 's avondts het ſelve weder te ſien; den
twintichſten naeckten ſy het Eylandt de Cedros, (de Enghelſche tranſlatie ſeght
dat dit Eylandt is gheleghen op acht-en-twintich graden ende een vierde-part)
ende hadden matelijcke voort-ganck / dan door 't ghebreck van water moeſten ſy
't landt aen-ſoecken/ ende den boot uyt-gheſet hebbende / landen ſy; eenighe In-
dianen wierpen met ſteenen om 't ſelve te beletten/ dan nae datſe die ghedreyght
hadden te ſchieten/ vloden ſy meeſt / ende de honden achter-haelden twee / die de
Capiteyn eenighe ſnuyſterijen gaf / ende weder liet loopen: water in-ghenomen
hebbende en waren nauwlijck 't ſcheep / ofte de wint komende van het noorden/
dreefſe weder op 't eylant de Cedros, daerſe vertoefden tot den achtſten Februarius,

dooꝛ dien deſe windt haer ſeer contrarie ende koudt was. In dit Eylandt de Cedros vonden ſy goedt water ende houdt/ende eenighe viſch/ ende goet beſchut. Den twee-en-twintichſten van Februarius ginghen ſy op de jacht ende vonghen een wildt ende eenighe konÿnen. Daer naer hadden ſy ſoo grooten onweder ende ſtercke winden ſoo datſe in groot perÿckel tot diverſche reyſen waren van te vergaen; In deſe perplexiteyten waren ſy tot den vier-en-twintichſten Martij; doen begondenſe onder den anderen te handelen / dat ſiende de ſchepen ſoo qualÿck geſtelt waren / ende datſe niet vooꝛder en konden / dat het beter was te keeren naer Nova Hiſpania; dan de Capiteyn Franciſco de Vlloa en wilde daer niet naer hooꝛen/maeckte het beſte ſchip klaer/ ende vervolghde ſynen wegh;het ander ſchip liet hy weder keeren/welck naer veel ghevaers in Nova Hiſpania quam;van Vlloa ſelfs en heeft men noyt meer ghehooꝛt.

Het derthiende Capittel.

De reyſe by landt, van Fray Marcos de Niza.

EEr wy de andere voyagien ter zee op de kuſte verhalen/ſullen wy hier tuſſchen beyden voeghen de reyſe van een Minne-bꝛoeder Marcus de Niza, (hoe-wel vele dinghen by hem verhaelt/ daer naer ſoo niet en zÿn ghevonden) om dat de ſelve by oꝛdꝛe van tÿdt vooꝛ d'ander gaet / ende ooꝛſake heeft ghegheven tot de andere ontdeckinghen.

d.6.l.7. c.7. Fray Marcos de Niza ſcheypde van San Miguel de Culuacan den ſevenden Martij 1539; hebbende in ſyn gheſelſchap een anderen Minne-bꝛoeder / ende een Swarte met namen Eſtevanico, ende eenighe Indianen die de ſpaenſche tale konden / ende trock eerſt naer Petatlan, werdende in de wegh ſeer wel ghetracteert van 't volck van de lande,tuſſchen San Miguel ende Petatlan zÿn naer ſyn segghen ſeſtich leguen; hier ſyn compagnion ſieckelÿck latende / vervolghde hy ſyn wegh/ vindende allenthalven 't ſelve onthael/hoe-wel de vivꝛes daer ſchaers waren/dooꝛ dien de Indianen in dꝛy jaren niet veel ghezaeypdt en hadden: in dertich leguen weeghs en vondt hy niet ghedenckens weerdigh/ uyt-ghenomen dat eenighe Indianen by hem quamen van het Eylandt/welck dooꝛ den Marquis del Valle ontdeckt was / ende werdt by haer verſeeckert / dat het een Eylandt was / dooꝛ dien hyſe ſagh over-varen een halve mÿle op vlotten:oock quamen hem daer beſoecken Indianen van een ander groot Eylandt dat voꝛder leght/ (van de welcke hy verſtont datter noch dertich kleynder Eylanden laghen/ al bewoont by arm volck/) de welcke aen den hals dꝛoeghen peerle-moer ſchelpen / ende ſeyden / dat aen die Eylanden veel ende groote peerlen waren te vinden/doch en hadden gheen peerlen om te thoonen. Hy vervolghde ſyn reyſe dooꝛ een woeſtÿne van vier dagh-reyſen langh/ vergeſelſchapt met veel Indianen die hem volghden; ende doen ghemoete hy ander Indianen/ die ſeer verwondert waren/ dooꝛ dien ſy noyt eenige Chꝛiſtenen en hadden gheſien/ noch met de andere Indianen en handelden/ om de woeſtÿne die tuſſchen beyden leght. Deſe gaven den Monnick wel te eeten/roerden ſyn kleederen aen/eñ noemden hem Hayota, dat is te ſeggen/een Hemelſch-man. Ende hy pꝛedickte haer dooꝛ tolcken de kennis van Godt ende den Keyſer: hy verſtont uyt haer/dat vier dagh-reyſen binnen s'landts/aen de voeten van't geberghte / een groot ende machtigh plain was / daer 't volck ghekleedt gingh / ende hadden vaten van goudt / (welck hy haer thoonde om te vernemen ofter eenigh metael van goudt ende ſilver was te vinden) ende datſe ſeker groene ſteenen dꝛoegen aen haer ooꝛen ende neuſ-gaten / ende dat de wanden van haer templen al met goudt bedeckt waren: dan dooꝛ dien ſyn inſtuctie hieldt / ontrent de kuſte te blÿven / ende dit landt daer van af-lagh/ ſoo ſtelde hy de beſoeckinge daer van uyt tot ſyn weder-komſte: hy trock vier dagen al dooꝛ 't ſelve volck / tot dat hy quam aen een woon-plaetſe ghenaemt Vacapa, welck leght veertich leguen van de zee / daer

hy wel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hy wel onthaelt wierdt / ende hielt hem daer tot Paesschen toe; doch sondt syn Indianen door dry diversche weghen naer de zee toe om dat quartier te ontdec-ken; ende de Swarte Estevanico sondt hy recht noordt-waerts / hem belastende vijftich oft sestich leguen voorts te trecken tot dat hy yets van importantie vondt / welck hy dan hem soude laten weten / ghelijck hy dan dede vier daghen daer naer / versoeckende aen Fray Marcos dat hy hem dadelijck soude volghen / door dien hy openinghe hadde ghekreghen van een seer groot landt / welck sy noemden Cibo-la, ende was dertich dagh-reysen voorder van de plaetse daer de Swarte doen was / ende 't selve affirmeerde een Indiaen die hy sondt aen den Monnick. Den Indiaen seyde dat in 't voorschreven landt waren seven groote steden / onderdaen aen eenen Heere / met steenen huysen van een ende twee verdiepinghen / in ordre by den anderen ghevoecht / ende de deuren verciert met turquoysen; dat het volck ghekleedt ginck. Den Monnick verwachte syn ander boden die hy naer strandt toe-ghesonden hadt / de welcke op Paesch-dagh weder quamen / ende verhaelden datter vier-en-dertich Eylanden waren / ende vast 't selfde als vooren; ende met haer quamen eenighe van de Eylanders / die den Monnick presenteerden ron-dassen ofte schilden van ossen-leeder / wel bereydt / daer sy 't heele lichaem mede deckten. Den selven dagh quamen by hem dry Indianen / die sy noemden Pin-tados, om datse haer armen ende borsten schilderen / welcke woonen naer het oo-sten / ende kommen naer by de seven steden daer sy oock kennis van hadden. Naer dat hy 't volck van de Eylanden te rugghe hadde ghesonden / vervolghde hy met de dry Pintados, ende twee van de Eylanders (die hem voor eenighe da-ghen wilden accompagneren /) den wegh die Estevanico hieldt / en ghemoete daer weder boden van hem / die hem baden te haesten / ende vast 't selve relaes gaven als de voor-gaende; ende dry daghen daer na weder andere / die hem wonder sey-den van Cibola, welck soude de eerste stadt zijn van de seven; ende dat vorder aen noch dry groote Koninghrijcken waren / die sy noemden Marata, Acus ende Ton-teac. Van dese Indianen wierdt de Monnick seer wel onthaelt / presenteerden hem veel eetens / brochten de siecken voor hem / om van hem ghenesen te worden: gaven hem huyden van Cibola die heel wel bereydt waren: in een ander plaetse / (de Pintados hem altijdts volghende) wierdt hy mede wel onthaelt / ende gaven hem kundtschap van Cibola, ende vondt een groot kruys / welck Estevanico voor een teecken hadde gheset / dat de mare van het goede landt dat voor uyt was / vermeerderde; ende 't volck seyde dat hy woordt hadt ghelaten den Monnick te willen wachten aen de eerste woestijne; hy nam hier possessie van 't landt / ende trock vijf daghen vorder altijdts volck vindende / ende goet onthael / veel turquoy-sen ende huyden. Ende hier vernam hy dat hy naer twee daghen soude komen aen een woestijne / de welcke vier dagh-reysen duerde / sonder eenighe lijf-tocht / soo dat sy daer voor-raet van maeckten; eer sy aen de woestijne quamen / vondense een frissche plaetse / daer de zaey-landen met slootjens en greppen ghewatert wier-den / ende veel mans en vrouwen quamen hem te ghemoet / ghekleet met cottoen / ende ossen-huyden / welck sy voor fraeyder kleedingh houden. Neffens 't selve volck quam hem oock te ghemoet den Heer van die plaetse / ende twee van syn broeders / wel ghekleedt in cottoenen stoffe / met hals-kraghen van turquoysen / ende presenteerden hem Xicaras, Maiz, ende turquoysen / neffens ander diversche dinghen / daer hy niets van en nam: roerden syn kleedinghen / ende seyden dat-men van sulck ghewaet veel vondt in Tonteac, ende datse 't selve maeckten van 't hayr van seker kleyne beesten / welck waren van 't fatsoen als seecker spaensche hase-winden / die Estevanico by hem hadde. Des anderen-daeghs soo trock den Monnick in de woestijne / ende naer vier daghen vondt hy vivres / ende hutten daer hy herberghde / en quam stracks daer aen in een valleye daer veel volcks woonde / ende aen de eerste plaetse ghemoeten hem veel volcks / gekleet als vooren / met turquoysen om den hals / ende aen de neus-gaten ende ooren / ende hy vondt

soo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

soo grooten kennis van Cibola, als in Nova Hispania van Mexico, ende veel volcks dat daer gheweest hadde. Vondt daer oock relaes van 't wollen-laecken van Tonteac: ende door dien de kuste seer streckte naer 't noorden / begeerde hy die te besien / ende vondt datse op de ses-en-dertich graden haer keerde naer het westen; hy volghde syn wegh door de voorsz. valleye vÿf daghen / wesende by fraey volck bewoont / overvloedigh ende versch / al bewatert / ende dat volck trock naer Cibola, om daer haer kost te winnen; hy vondt daer een gheboren in de selve stadt / die den Gouverneur ontvloden was / welck den Heer van de seven steden daer ghestelt hadde / die syn residentie hieldt in de stadt ghenaemt Ahacus: was een man van goet verstandt / ende wilde met Fray Marcos gaen / op dat hy hem syn pardoen verwierve / ende gaf hem kondtschap van de ghelegentheyt van die stadt / ende dat de ander al van 't selve maecksel waren / ende de principaelste Ahacus, ende dat naer 't westen gheleghen was 't Rÿck van Marata, daer groote wooninghen pleghen te wesen / met huysen van steen ende kalck / als die van Cibola, doch was vermindert door de oorloghen met de seven steden; dat het rÿck van Tonteac rÿcker was / ende beter bewoont / eñ dat sy laecken kleederen droeghen / ende 't volck wel ghepolicieert was; datter noch een ander Rÿck was ghenaemt Acus. In dese valleye brachten sy hem een huydt / meer dan eens soo groot als die van een os / ende seyden dat het van een dier was welck maer eenen hoorn hadde in 't voor-hooft / krom om gheboghen naer de borst toe / ende dat daer een rechten hoorn uyt-quam / daer het dier groot ghewelt mede konde doen / 't kouleur als een bock / ende 't hayr een vingher lanck: hier kreegh hy advÿs van Estevanico, die hem bootschapte dat hy de Indianen noyt op leugens en hadt bevonden / sints hy alleen reysde / soo datmense mocht ghelooven in 't ghene sy seyden / van de groote woon-plaetsen die voor uyt lagen; ende de Monnick affirmeert insgelÿcks / dat in hondert ende twaelf leguen die hy gherepst hadde / van de plaetse daer hy het eerste nieuws kreegh van Cibola, hy altÿts punctuelÿcken soo had bevonden / als de Wilden hem te vooren seyden. Voorts nam hy possessie in dese valleye / ende 't volck badt hem daer dry daghen te willen ververschen / door dien van 't begin van de woestÿne tot Cibola toe / vÿfthien langhe dagh-reysen waren; ende alsoo met Estevanico dry hondert menschen trocken / om hem vivres te draghen door de woestÿne / dat sy oock met hem wilden trecken om hem te dienen / vertrouwende dat sy rÿck van daer souden keeren. Hy vertoefde daer dry daghen / ende 't volck vaerdich zÿnde dat met hem soude gaen / trock hy in de woestÿne den neghenden May; den eersten dagh vondt hy een seer breeden wegh / ende teeckenen van vyeren / die de ghene maecken die door desen wegh naer Cibola reysen; hy reysde 12 daghen / altÿts wel versien van vivres / ende jacht van hasen / ende patrÿsen als die van Spaegnien / hoe-wel kleynder; eñ daer gemoete hy een Indiaen van 't geselschap van Estevanico, seer droevich eñ verslagen / de welcke seyde / dat een dagh-reyse eer sy te Cibola quamen / Estevanico syn calabasse voor uyt-ghesonden hadde met boden / om van syn komste te waerschouwen: (dese calabasse hadde in sich een snoer van bellekens / ende twee veeren / d'een wit eñ d'ander root /) dat dese calabasse ter hant was gestelt / van den Gouverneur van Cibola, ende dat hy die siende / met groote gramschap de selve van hem ghewo rpen had op d'aerde / seggende tot de boden dat hy sulck volck wel kende / dat sy wegh souden trecken / ende niet in Cibola komen / dat hyse anders al soude doot smÿten; dan Estevanico dese boodtschap ontfanghen hebbende / seyde aen syn compagnie dat op sulck seggen niet en was te passen; vervolgde syn reyse eñ quam te Cibola; dan die van de stadt en lieten hem niet binnen komen / setten hem in een groot huys / ende namen hem af al wat hy hadde / turquoysen ende anders; ende datse haer weder op de wegh hadden begeven / ende in dagh ende nacht geen eeten en hadden konnen bekomen / soo dat desen Indiaen van dorst halven / hem begheven hebbende naer een rievierken dat daer by was / hadde Estevanico sien vluchten / ende dat eenighe van syn gesellschap

wierdt

wierdt doodt-gheſlaghen; dan hy verberghde hem/ende ſalveerde hem de rieviere op-waerts: met dit nieuws begonden vele van de Indianen te weenen/ dan de Monnick vertrooſte haer/ſegghende/dat dit niet en was te ghelooven; dan ſiende dat ſy daer by bleven dat den ghevluchten Indiaen de waerheydt ſeyde/ naer dat hy ſyn ghebedt ghedaen hadde/ opende hy de malen ende verdeelde de koopmanſchappen onder de principaelſte/ ende animeerdeſe voorder met hem te trecken; ende een dagh-reyſe van Cibola ghemoetten hy noch twee Indianen van 't gheſelſchap van Eſtevanico, die ſeer bebloedt ende ghequetſt waren/ waer door op nieus een groot ghehuyl onder haer-lieden ontſtondt: Den Monnick wat tot hem-ſelven ghekomen zynde/ gheboodt deſe twee datſe verhalen ſouden het gheene daer ghepaſſeert was; de welcke verhaelden als de voor-gaende/datter wel dry hondert van den haren waren doodt-gheblevven/ ende dat ſy niet anders en wiſten ofte Eſtevanico was mede doodt-gheſchoten. De Monnick was ſeer confuys/ ende hoe-wel hy haer ſeyde dat die van Cibola dit niet ſouden voor niet ghedaen hebben/ſoo en waren deſe Indianen daer mede niet te ſtillen. Hy ginck wat ter zyden om te bidden/ ende weder-komende/waerſchoude hem een mexicaen met namen Marcos, dat de Indianen voor-genomen hadden hem te dooden/ door dien hy en Eſtevanico oorſaeck waren van het om-kommen van haer volck. Om dit te ontgaen ſoo deylde hy onder haer uyt de reſterende koopmanſchappen/ ende ſeyde haer dat ſy weynigh profijt ſouden doen met hem te dooden/ want de Christenen syn doodt ſouden komen wreecken; met deſe ende diergheljjcke redenen ſtelde hy haer te vreden/ ende wilde eenige ſeynden om naer Eſtevanico te gaen vernemen/ dan niemant en wilde gaen; derhalven ginck hy ſelfs met twee van de principaelſte/ ende voorts ſyn volck/ tot in 't ghelichte van Cibola, de welcke hy ſeght gelegen te weſen op een plain/ aen de voet van een ronden bergh/ ſoo fraey in 't aenſien als eenighe ſtadt in die quartieren/ met ſteenen huyſen ende daecken/ na dat hy konde ſien van een bergh/ daer hy op klom om die te ſien; ende dat de ſtadt grooter was als Mexico; verhaelt dat hy ſeer gheneghen was om daer in te gaen/ dan vreeſende ſoo hy doodt-gheſlaghen wierdt/ dat men gheen kennis en ſoude ghehadt hebben van deſe machtighe groote ſtadt/ ſoo hoopten hy daer eenighe ſteenen te ſamen/ ende ſtelden daer een kruys op/ ende nam poſſeſſie van die landen/ ten behoeve van den Koningh van Spaegnien: ende keerde weder door de woeſtijne ende de valleye/ ende de tweede woeſtijne/ tot dat hy quam aen de openinghe van 't groote plain/ welcke veel dagh-reyſen loopt naer 't ooſten; en trock daer niet in/ om 't perijckel te ſchouwen/ hoe-wel hy van daer af ſeven tamelijcke woon-plaetſen ſagh in een ſeer raepe valleye/ ende van goede grondt/ ende verſtondt dat de inwoonders veel gouts hadden; dan trock ſoo voorts naer San Miguel de Culuacan ende Compoſtela, van waer hy 't relaes van ſyn reyſe ſondt aen den Vice-Roy. Hoe-wel deſe d.6. l.9. c.8.
groote ſtadt Cibola noyt daer naer en is ghevonden/ ſoo hebben wy evenwel deſe reyſe van Fray Marcos hier goet ghevonden te verhalen/ om dat men mach ſien/ wat gheloove daer te gheven is aen relatien van Monnicken/ die 't gheene ſy van de leughenachtighe Indianen van verre hooren ſegghen/ ende dickwils niet/ ofte qualijck verſtaen/ verhalen al oft ſy het gheſien hadden.

Het veerthiende Capittel.

Verhael van de Reyſe by landt van Franciſco Vaſquez de Cornado, uyt bevel van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoça.

FRanciſco Vaſquez de Cornado Gouverneur van Nova Galicia, door laſt van d.6.l.9.
den Vice-Roy Don Antonio de Mendoça, by den anderen hebbende hondert c.11.
en vijftich man te peerde/ van welcke veel twee peerden hadden/ ende twee hondert voet-knechten wel gewapent met ſuffiſante ammunitie/ en eenige veldt-ſtuckxkens; groote proviſie van verckens ende ſchapen/ neffens andere victualie; trock van Culuacan,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Culuacan, in de maent van May 1539, ende vondt naer vier dagh-reysen de riviere van Petatlan, eñ de in-woonders in ruste. Van daer quam hy in vier dagh-reysen te Cinaloa, van waer hy thien ruyters uyt-sondt / om door dubbele dagh-reysen met der haest te trecken naer de Cedar-beke (Arroio de los Cedros) ende te landt-waert in te trecken / door een openinghe / welck het gheberghte daer heeft aen de rechter-handt van de wegh / ende te besien wat daer / ende daer in-waerts gheleghen is / ende dat hy haer aen de voor-schreven beke soude in-wachten: Dese ruyters voort-treckende en vonden niets van eenighe weerde / als alleen arme Indianen tot de beke de los Coracones toe (soo eertijdts genaemt by Orantes ende Cabeca de Vacca, uyt oorsaecke van eenigh in-ghewandt van wildt dat haer daer by de Indianen gheprésenteert was.) Is vijf dagh-reysen van de zee / als Cornado selfs schrijft aen den Vice-Roy. In dat landt hebben de Indianen Maiz, erweten / ende calabassen voor haer voetsel: van daer passeerden sy naer de valleye welck sy noemen de Sennora, welck is al 't selve landt: 't volck van dese valleye hieldt hem eerst stille / dan daer naer riepense volck van de om-legghende quartieren te hulpe / doodende eenighe Spaegniaerden met het venijnigh kruydt / welck sy ghebruycken. Dese ruyters weder-ghekeert zijnde met relaes van het ghene sy ghevonden hadden / begonde 't legher voort te marcheeren voor eenighe dagh-reysen / passerende de woestijnen tot aen een beecke / genaemt Nexpa, trocken de selve twee dagh-reysen neder / ende lieten die aen de rechter-handt leggen / aen de voet van een Cordillera, ofte vervolgh van hooghe bergen / twee daghen weeghs daer naer over de Cordillera ghetrocken zijnde / quamen sy aen een ander beke / die seer diep was / ende met riet bewassen / vonden water ende gras voor de peerden / ende quamen in dry daghen aen Rio de San Iuan, welck sy soo noemden om datse op St Ians-dagh daer waren ghekomen. In twee daghen daer naer quamen sy aen Rio de las Balsas, welck sy soo noemden om datse vlotten moesten maken om die te passeren; s'ander-daeghs warense aen een beke genoemt del Pinar, hebbende groot gebreck van victualie / soo dat 't volck hem moest behelpen met kruyden / ende daer storven der dry / door dien sy eenighe onbekende kruyden ghegeten hadden. In andere twee daghen quamense aen een beke (diese noemden Bermeio,) in de selve kours welck sy hielden / welck was weynigh minder als noort-oost / ende hier saghen sy twee Indianen de welcke (ghelijck daer naer bevonden wierdt) waren van de eerste woon-plaetse van Cibola. In weynighe dagen daer naer quamen sy aen de limiten van Cibola, daer Estevanico doodt-geslagen was / en in dese provincie sagen sy vijf vlecken die elck by de twee hondert familien hadden / ende huysen met daecken van steen ende slijck. Is koudt landt / ghelijck haer huysen uyt-wesen ende de stoven die sy hadden; 't scheen dat sy overvloet hadden van Maiz, erweten ende calabassen. Dese vlecken leggen in 't om-gaen van ses leguen, het landt is sandigh / ende niet seer met groente bekleedt / de berghen zijn met savel-boom beset / 't volck kleedt hem met harten-huyden seer wel bereydt / ende oock ossen-huyden / ende bedecken haer daer mede in manieren van rocken op syn Yrisch / hebben oock mantels van cottoen / ende de vrouwen draghen die om de navel / over den anderen ghegort. Als Cibola van u is naer 't noordt-oosten weynigh min als vijf dagh-reysen / is daer een ander provincie gheleghen die sy noemen Tucuyan, welck heeft seven vlecken / overvloedigher als de voor-gaende / het volck is ghekleedt op de selve wijse / welck wel mochten zijn de seven steden daer den Monnick van ghehoordt hadde. Alle de wateren die sy vonden tot Cibola toe / liepen naer de zuydt-zee / ende van daer voorts naer de noordt-zee. Trocken eenighe dagh-reysen door dit landt / en in de wegh vonden sy een vlecke op een stercke plaetse gheleghen / ende alle dese lieden ontfinghen haer wel / uytghenomen die van de eerste vlecke van Cibola. Ghekomen zijnde aen Rio de Huex, hebt ghy langhs de selve in de distantie van twintich leguen, wel vijfthien woon-plaetsen met steenen-huysen ende met daecken; ende aen ander beken

die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

die daer in komen/ hebt ghy ander vlecken / die wel kraey zijn voor Indiaensche vlecken/ met huysen van twee verdieyten / met Maiz, erweten ende calabassen/ de kleedinghe als vooren/ ende seecker pluym-werck daer sy haer mede decken/ ende hebben haer stoven onder de aerde om haer te verwarmen / hoe-wel die niet seer net en zijn; hebben weynigh cottoens: ende dese rieviere loopt van 't noordt-westen ghelijck naer het zuydt-westen / uyt welck men af neemt (seght het relaes) datse uyt komt in de noordt-zee. Reysden noch vijf dagh-reysen naer het noordt-oosten/ en quamen in noch dry dagh-reysen aen de rieviere Cicuyque, ende naer vijf dagh-reysen begonden sy te komen in de playnen daer de koeyen gaen/ ende ghevonden hebbende in dry dagh-reysen veel stieren / vonden sy haer eyndelijck onder een excessief ghetal van stieren/ koeyen ende hockelinghen. Hier saghen sy volck/ welck syn hutten maeckt van staecken boven aen een komende / ende onder van den anderen/ met stieren huyden bedeckt/ welck al haer onder-houdt is/ want eeten die/ kleeden ende schoeyen haer daer mede; houden groote honden / daer sy haer huys-stof op laden als sy van wooninghe veranderen. 'T legher trock acht oft thien daghen door dit landt / ende de guide die hope hadde gegeven van groote rijckdommen/ 't sy door eyghen / ofte door de malitie van andere/ brocht haer uyt den rechten wegh/ op dat sy en haer peerden by ghebreck van vivres mochten omkomen. Dan het beliefde Godt/ dat een ander Indiaen in 't legher wiert gevonden/ die haer waerschoude dat dit den rechten wegh niet was; naer datse twintich daghen desen wegh hadden ghevolght / quamen sy aen een deel hutten van ander Indianen/ die leefden als de voor-gaende / ende vonden een ouden Indiaen die blindt ende ghebaert was/ welck met teeckenen te kennen gaf/ dat hy eertijts vier Christenen gesien hadde/ welck men presumeerde Orantes en syn compagnions gheweest te zijn. Cornado hem vindende in dese confusie / versamelde de Capiteynen ende andere daer hy ghewoon was raedt met te pleghen/ ende men accordeerde dat het legher soude keeren van daer het ghekomen was/ ende dat dertich peerden souden dat rijcke landt gaen soecken/ daer den Indiaen van geseght hadde / ende om 't welcke sy soo veel dagh-reysen hadden te vergheefs ghedaen: Maer den Indiaen die haer hadde ghewaerschout van het erreur/ presenteerde haer te gheleyden/ mits datse den anderen Indiaen daer souden houden/ om dat hy hem altijdts teghen sprack. Cornado wilde self een van de dertich wesen/ mits datter een ander Capiteyn 't legher met voor-sicht ghelepde. Dese dertich trocken dertich daghen noordt-waerts/ hoe-wel kleyne dagh-reysen / sonder dat haer water ghebrack/ ende altijdts door stieren ende koeyen / soo datse op Sint Pieter ende Paulus dagh quamen aen de rieviere die sy soo noemden. Den Indiaen die kende dese / ende seyde dat het de rieviere was die hy sochte: die ghepasseert zijnde trocken de rieviere af/ nemende haer kours naer het noordt-oosten / ende naer dat sy dry daghen ghereyst hadden/ vondense Indianen die stieren jaeghden om naer haer vlecke te brenghen; ende de Spaegniaerts siende / namen sy de vlucht met eenige vrouwen die sy by haer hadden. De guide sprack met haer ende stelde die te vreden; ende vriendelijck handelende met de Indianen/ ende siende dat het goet landt was/ benessens 't gheene den Indiaen verhaelde van een provincie die voorder lagh ghenaemt Harae, ende oordeelende dat het onmoghelijck was / ofte daer moesten eenighe Christenen over-ghebleven zijn van 't legher van Panfilo Narvaes, soo sondt Cornado een brief door den ghetrouwen Indiaen. Trocken voorts om het bewoont landt te soecken / ende vonden fijne vlecken nessens goede beecken/ welck al loopen in de groote rievier die sy ghepasseert waren: reysden vijf of ses daghen door die vlecken / ende quamen ten lesten aen die van Quivira, ende vonden een rieviere van meer waters; ende vraghende wat daer voorders was/ wierden onder-recht dat van Quivira voorder niet en was als Arae, ende dat 't selve was van wooninghen ende gheleghentheydt als 't gheene sy saghen. Riepen den Heer tot haer / welck was een groot man ende van grove leden/ wel

gheproportioneert / hadde by hem twee hondert man / meest naeckt / met boghen en pijlen / ende pluymen op 't hooft. Siende 't ghene ghepasseert was / ende de kleyne hope van yets anders voor-waerts te vinden/was het ghemeyn gevoelen/ dewijl het nu half Augustus was / ende dat dertich peerden te weynigh waren om daer te blijven / dat het best was weder te keeren naer het legher / eer de sneeuw ende op-wateren van de rieviere haer de pas benam. Keerden soo weder vier daghen te rugghe / daer sy haer van Maiz ende anders versaghen : stelden daer een kruys met letteren dat Francisco Vasquez de Cornado daer gheweest was. Al dat landt van Quibira heeft beter apparentie als eenigh landt van Europa, door dien 't niet seer verheven is / dan playnen ende schoone rievieren / ende goet voor 't vee. Vonden daer kerssen tusschen 't roodt ende groen / van goede smaeck / ende vonden daer oock seer goet vlas / welck de grondt van selfs voort-brenght ; ende aen de beken vondense noch andere goede vruchten / als moer-beseyen / noten / etc. Cornado weder by 't legher ghekomen zijnde / hadt een val van syn peerdt / waer uyt hy occasie nam om weder te keeren. In 't henen trecken reysden sy wel dry hondert ende dertich leguen, ende in 't weder-keeren / door dien sy een rechteren wegh quamen/maer twee hondert. Quibira leght op de hooghte van veertich gra-
Her.des. den ; twee hondert leguen van Cibola naer 't oosten. Inde voyagien van Rhamusio, heesmen den brief van Cornado selfs/ van Cibola (welck hy noemt Nova Granada) ghescreven; welck Hackluydt in syn Engelsche voyagien heeft in-ghevoeght; uyt welck relaes van Cornado selfs aen-te-mercken is / dat de valleye de Coraçones, is vijf dagen van de west-zee; ende dat hy van daer quam te Chichilticale, welck is thien dagh-reysen van de selve zee ; daer naer aen Rio del Lino, (van welck Herrera gheen mentie en maeckt) ende soo voorts te Cibola, welck hy met ghewelt in-nam.

Het vijfthiende Capittel.

Oprechte beschrijvinghe van CIBOLA, TONTEAC, MARATA, ACUS, ghelijck de selve is vervordert by Francisco Vasquez de Cornado selfs, nae dat hy die ontdeckt hadde.

IN de voor-gaende Capittelen hebben wy ghesien de diversche relatien van Cibola, ende omligghende landen ; sullen nu hier by-voeghen de beschrijvinghe van de selve / als den Capiteyn Francisco Vasquez de Cornado die ghesonden heeft aen den Vice-Roy uyt de plaetse selfs ; welck luydt als volght :

Het resteert nu dat ick V. E. notificere watter is van de seven steden / Koninghrijcken ende provincien / daer de Vader provinciael rapport aen V. E. van heeft ghedaen : ende om kort te wesen / kan V. E. versekeren/ dat hy gantsch gheen waerheyt en heeft gherapporteert / maer al is gantsch contrarie / uyt-ghesondert de namen van de steden/ende groote huysen van steen : want hoe-wel sy niet en zijn verciert met turquoysen / noch van lijm ende bricken ghemaeckt / nochtans zijn het seer schoone huysen/ van dry/vier ende vijf verdiepinghen hoogh/daer goede logementen in zijn/ende kamers met ladderen in stede van trappen/ met seker kelders onder de gront wel gepaveert ende gemaeckt tegen de winter/in maniere van stoven : de ladders zijn al om af ende aen te leggen/ ghemaeckt van twee houten ende sporten als de onse. De seven steden zijn seven kleyne vlecken / al van soodanighe huysen als ghesegt is/ ende leggen binnen de vier leguen te samen / worden al genaemt 't Rijck van Cibola, ende elck heeft syn particuliere naem. Ende in dese vlecke/ (welck ick een stadt noeme/ ende ghehceten hebbe Granada, door dien 't eenichsints Granada in Spaegnien ghelijckt / ende ter memorie van uwe Edelheydt) waer wy ons nu onthouden/ zijn by de twee hondert huysen/ al met mueren omcingelt / ende met de resteerende die soo niet bewalt en zijn / moghen zijn ontrent de vijf hondert : Daer is een ander vlecke by dese / oock een van de seven / welck

wat

wat grooter is/en een ander welck so groot is als de eerste/d'ander vier wat kleynder; seynde die aen V.E. af-gheconterfeyt met ons voyagie;'t parchement daer dit op gheschildert is/ was hier nessens andere meer ghevonden.

'T volck van dese plaetse schijnen te wesen van reedelijcke statuere/ en verstandich/ nochtans en schynen niet te wesen als sy behoorden/om sulcke huysen te konnen timmeren. Want gaen den meesten deel al naeckt/ uyt-ghenomen haer schamelheyt welck sy decken; ende hebben gheschilderde mantels/ als die ick V. E. seynde; daer en wast gheen kottoen/ door dien 't landt koudt is/ nochtans zijn haer mantels daer van gemaeckt/ ende daer wert eenigh cottoenen-garen in hare huysen ghevonden: draghen t'hayr om 't hooft als die van Mexico, en zijn wel gevoedt ende geconditioneert: Sy hebben turquoysen/ en soo ick achte goede quantiteyt/ welck met de rest van haer goederen/ uyt-ghenomen koren/ al wegh was ghevoert eer ick daer aen quam: want en vonden daer gheen vrouwen/noch kinderen onder de vijfthien jaren oudt/ noch oude-lieden boven de sestich/ uyt-ghenomen twee ofte dry/ die daer waren ghebleven om de reste in de oorloge te gouverneren. Daer waren ghevonden in seecker papier twee punten van emerauden/ ende seker kleyn ghebroken steentjens van couleur als granaten/ doch slimmer/ ende ander van cristal/ die door mijn dienaer zijn verloren. Wy vonden hier kalkoense hanen/doch weynigh. De Indianen van al dese seven steden segghen my datse die niet en eeten/maer bewaren om de vederen; welck ick niet en ghelove/ want zijn excellent goet/ ende grooter als die van Mexico. De saysoenen ende temperature van de lucht is ghelijck te Mexico, want somtijdts is het heet/ ende somtijdts reghent het; hoe-wel dat ick het tot noch toe niet en heb sien regenen/ als eens een vlaghe met wint/ als het gewoon is in Spaegnien. De sneeu ende koude placht groot te wesen/naer 'tseggen van de in-gheboorne: ende 't is wel apparent/ in respect van de ghelegentheyt van 't landt/ ende 't fatsoen van haer huysen/ ende de voyeringh ende anders/ welck 't volck in voor-raedt heeft teghen de koude. Daer en zijn gheen fruyten/ ofte fruyt-boomen: de gront is effen ende vlack/ende in geenen deelen berghachtigh/hoe-wel daer sommighe snoode ende berghachtige passagien zijn. Daer is weynigh ghevogelte/ om de koude wille/ende dat de berghen niet naerder en legghen: hebben niet veel bosch/ door dien sy houts ghenoegh voor haer ghebruyck halen/ uyt een bosch vier leguen daer af/welck is van kleyne cedar-boomen. Daer is seer goet gras een quart van een mijle van hier/ om onse peerden te weyden/ ende oock hoye te maken/ welck ons wel te pas komt/ alsoo ons peerden hier seer weeck ende af gestaeft quamen. Haer victualie is Maiz, daer sy goede voor-raedt van hebben/ als oock kleyne witte erten/ en venisoen/ daer sy apparent van leven/hoe-wel sy seggen neen; want vonden veel huyden van wildt/ hasen ende konijnen. Eeten de beste koecken die ick opt sagh; hebben oock de bequaemste maniere om 't koren te malen/ als wy opt erghens saghen: ende een vrouw van dit landt sal alsoo veel malen als vier vrouwen in Mexico. Hebben excellent zout in greynen/welck sy aen een lack halen/een dagh-reysens van hier. En hebben gheen kennis van de noordt-zee/ noch van de west-zee; en kan oock niet segghen welcke zee sy naest leggen: maer in reden soude het schijnen de west-zee naest te wesen; ende ten minsten zijn wy daer hondert en vijftich leguen af; ende van de noordt-zee onghelijck verder; V. E. kan sien hoe breedt het landt hier is. Hier zijn diversche soorten van beesten/ als beyren/ tigren/ leeuwen/ ysere-verckens/ ende seeckere schapen die soo groot zijn als peerden/ met seer groote hoornen/ ende kleyne steerten; hebbe hoornen ghesien die soo groot waeren dat het te verwonderen is: hier zijn oock wilde geyten/ ende wilde swijnen. Daer zijn oock groote harten. Sy reysen acht dagh-reysen tot seecker playnen naer de noordt-zee toe. Men vindt hier huyden die wel bereydt zijn/ ende sy bereyden ende schilderen die ter plaetse daer sy de stieren dooden/ soo als sy segghen.

'T Koninckrijck van Totonteac, welck de provinciael soo hoogh verheft, segghen de Indianen / dat maer een heet lack is / daer vijf oft ses huysen by staen / ende daer warender eertijdts meer / dan zijn door de oorloghen gheruineert.

'T Koninckrijck van Marata en is niet bekent oft te vinden.

'T Koninckrijck van Acus, is alleen een kleyn stedeken daer cottoen wordt vergadert / welck dese Indianen noemen Acucu.

Voorder aen zijn naer 't segghen van de Indianen noch eenighe vlecken dicht by een rieviere / die ick heb ghesien / ende raport af bekomen by de Indianen. Oft Godt woude dat ick beter nieuws had om V. E. te schrijven / dan moet de waerheyt schrijven / etc.

Gomara seght dat Cibola leght op de hooghte van seven-en-dertich graden en een half / by noorden de linie; (soo de fransche over-settinghe seght / maer in het spaensch is maer dertich graden en een half.) Die de vorder voyagie van Cornado beschrijft / in manieren als volght:

De soldaten siende dat dit landt soo qualijck bewoont was / ende den rijckdom soo kleyn / en bedanckten de Monnicken niet / die 't landt soo seer hadden gepresen: en om niet met ydel handen naer Mexico te keeren / ende sonder yets te doen / resolveerden vorder te trecken / door dien men zeyde dat daer beter landt was: ende soo trocken sy naer Acuco, een hooghe ende stercke plaetse; ende Don Garzia Lopez de Cardenas met syn compagnie peerden trock van daer naer de zee toe; ende Francisco Vasquez met het resterende volck naer Tiguez, welck leght aen een groote rieviere. Kreghen daer nieus van Axa ende Quivira, daer men zeyde een Koningh was met namen Tatarrax, een ghebaert man / wit ende rijck / die aen syn zijde droegh een bracamart / ende syn ghebeden dede in een kleyn kapelleken / aenbiddende een kruys / ende de Koninginne des Hemels. Dit nieus verheughde de heele compagnie seer / hoe-wel eenighe het hielden voor leughens ende uyt-steecksel van Monnicken: resolveerden derwaerts te trecken / ende te over-winteren in dat rijck lant. De Indianen liepen al wegh op eenen nacht / ende daer storven wel dertich peerden / welck 't legher seer verschrickte. In de wegh verbranden sy een vlecke / ende besprongen een ander / daer eenige Spaegniaerden doot bleven / ende vijftich Peerden ghequetst / ende Francisco Ovando wierdt in de stadt gheruckt / doodt oft ghewondt / om te eeten oft te offeren / ofte veel eer om beter te sien wat volck de Spaegniaerden waren; want men in al dat quartier gheen teeckenen heeft gevonden van dat sy menschen souden offeren. De Spaegniaerden belegherden de plaetse / dan konden die niet voor naer vijf-en-veertich daghen veroveren. De inwoonders droncken sneeu by foute van water / en̄ siende datse verlooren waren / maeckten een vyer daer sy al haer mantels / turquoysen / ende anderen rijckdom in verbranden / ende deden een uyt-val / hebbende haer vrouwen ende kinderen in 't midden; maer weynigh ontquamen de scherpte des sweerdts / ende de furie van de peerden / ende veel verdroncken in de rieviere die daer ontrent was; in dit ghevecht bleven seven Spaegniaerden doodt / ende tachtentich ghequetst / ende veel peerden; eenighe Indianen keerden weder in de stadt / ende verweerden haer soo langh tot dat de Spaensche daer 't vyer in staecken. De rievier vroos soo hardt toe / hoe-wel sy maer en is gheleghen op seven-en-dertich graden / dat de peerden daer over ginghen. 'T sneeuwen duert hier een half jaer: hier vallen goede meloenen / wit ende roodt / ende cottoen / daer sy mantels van maecken.

Van Tiguez trocken sy in vier dagh-reysen tot Cicuic, welck is een kleyne plaetse / ende ontrent twaelf leguen van daer rencontreerden sy een nieuwe soorte van koeyen / wildt ende wreedt / daer sy den eersten dagh tachtich van dooden / die 't legher seer wel quamen. Van Cicuic reysden sy naer haer rekeninge negen hondert Italiaensche mijlen tot Quivira, passeerende groote playnen en onvruchtbare landen / daer sy noch steen / noch kruydt / noch boom en vonden; soo datse hoopen maeckten van den dreck van de koeyen / om haer wegh in 't weder-keeren

niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

niet te missen. Wy hebben goet ghevonden het af-beelsel deser koeyen hier in te voegen. Al dese playnen zijn vol van dese ghebulte stieren en koeyen/ ghelijck la Serena in Spaegnien vol is van schapen/maer daer en is gheen volck datse hoedt: dese voor-schreven beesten waren groot secours voor den hongher/ want en hadden gheen broodt meer. Daer viel

op een dagh haghel soo groot als citroenen/ welck 't volck wel verschrickte/ ende veel beed-vaerden dede belooven. Ten langhsten quamen sy te Quivira, ende vonden Tatarrax, die sy sochten/ welck was een wit man/ gantsch naeckt/ hebbende aen den hals een plaetjen koper hanghen/ welck was al syn rijckdom. De Spaegniaerden siende dat sy bedroghen waren/keerden stracx weder na Tiguez, sonder kruys te sien ofte eenigh ander teecken van Christenheydt/ ende quamen daer naer te Mexico in't jaer 1542. Quivira is op veertich graden/ een getempert landt/ versien van goet water ende schoone weyden. Men vindt daer pruymen/ moer-besyen/ noten/ meloenen/ ende druyven die wel rijp worden: daer en is geen cottoen/ ende daerom kleedt hem 't volck met geyten-vellen ende ossen-huyden. Ons volck sagh op den oever van de zee/ schepen die de voor-stevens vergult ende versilvert hadden/ ende waren met koopmanschap gheladen; meynden dat sy van Cattay oft Sina waren/ door dien 't volck dat daer op was met teeckenen te kennen gaven dat sy dertich daghen ghezeylt hadden. Broer Iuan de Padilla bleef te Tiguez, met een anderen monnick/ ende keerde naer Quivira met twaelf Indianen van Mechoacan, ende Andrea d'Ocampo portugees ginck mede. Hy nam vee met hem/ en peerden/ met provisie om te leven/ schapen ende hoenderen van Spaegnien/ ende mis-gewaedt. Maer die van Quivira dooden dese arme monnicken/ ende de portugees ontquamt met eenighe van Mechuacan; dan wierde ghevanghen/ daer hy thien maenden voor slaef diende/ ende ontquamt daer naer met eenighe honden; hy quam aen 't landt van de Chichimecas, ende soo voorts te Panuco; door een houten kruys/ welck hy droegh ende thoonde/ wierdt hy al-lent-halven wel onthaelt.

Het sesthiende Capittel.

De voyagie van Hernando de Alarcon by zee.

IN de selve tijdt dat de Vice-Roy Don Antonio de Mendoça den Gouverneur Cornado sondt om de ontdeckinghe te doen by landt/ sondt hy insgelijcks Hernando de Alarcon met twee schepen om te ontdecken langhs de kuste: de welcke ghekomen zijnde tot de drooghten ende ondiepten van de Golfo, daer Vlloa van weder-keerde/ voer de selve met groot perijckel tot op 't uyterste toe inne-waerts; d.6.l.9.
alwaer hy een groote rievier vondt die seer sterck liep/ soo dat men die qualijck op c.13.
zeylen konde. Voeren de selve op met twee booten/ die sy met lijnen op trocken/ hebbende twintich man by hem; ende den eersten dagh/ welck was den ses-en-twintichsten Augusti, trocken sy ontrent ses leguen op; des ander-daeghs ontdeckten sy eenighe cabanen van Wilden/ welck in de vijftich sterck/ haer goedt vluchten naer 't gheberghte/ ende weder-keerende/ wesen met dreyghementen de Christenen dat sy af souden houden; ende daer quamen al meer ende meer Indianen; doch Alarcon vont middel om haer ter neder te stellen met teeckenen van vrede/ en d'een ende d'ander snuysterye met haer te manghelen/ soo dat sy ten laetsten hem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

noodichden aen landt te komen/ en victualie preſenteerden: dit volck ginck naeckt ende gheſchildert/ hadden op haer hooft een manier van helmen van harten-huyden/ met veederen: haer wapenen waren boghen ende houte ſweerden; groot van lichaem ende membreus; hadden vrouwen ende jonghers by haer; hadden de neuſ-gaten door-boort/ ende daer wat aen-hangende; de armen met yſer gepickt/ 't hayr voren ghekort/ ende achter langh tot de middelt; de vrouwen ginghen oock naeckt/ uyt-genomen datſe de ſchamelheydt voor en achter deckten met pluymen/ ende droeghen 't hayr als de mans. Daer quam dagheljjcks veel volcks aen den oever van de rievier/ ende Alarcon maeckte hem daer ſoo familiaer mede/ (ſeggende dat hy van de ſonne quam/ welck dit volck aen-badt/ ende haer ghevende d'een ende d'ander ſnuyſterey/ ende inſonderheydt ſeecker kruyskens van pampier ende houdt ghemaeckt/ haer wijs-makende dat het Hemelſche dinghen waren;) dat ſy de koorde aen-veerden om hem met kracht de rieviere op te trecken. Vonden daer naer een Indiaen die den tolck eenighſints verſtondt die ſy by haer hadden/ vraeghde veel dinghen; ende ſy vraeghden deſen Indiaen oft hy eenighe kennis had van Cibola ofte Totonteac, dan hy antwoorde neen. Daeghs daer aen quam de principaelſte van die Indianen by de booten/ ghenaemt Naguachato, welck verſocht dat ſy aen landt wilden komen/ ende gaf haer ſeecker koecken van Maiz, ende calabaſſen; de Spaegniaerden richten daer een kruys op/ ende leerden het volck hoe ſy 't ſelve ſouden eeren ende aen-bidden. Aen d'ander zijde van de rievier was noch meer volcks/ die oock al victualie preſenteerden te gheven; welck hy oock aen-veerde/ ende ſtelde daer mede een kruys; den principalen Indiaen ſeyde/ dat ſy voorder de rievier op/ volck ſouden vinden/ welck den tolck verſtaen ſouden/ ende dat daer wel dry-en-twintich diverſche talen aen de rievier wierden ghesproken/ ende dat noch voorder een natie was die huyſen hadden van ſteen/ ende kleeden haer met vellen/ ende quamen de rievier af om Maiz van haer te handelen. Wat hoogher de rievier op-komende/ vondt hy ander volck/ die van Cibola wiſten te ſpreecken/ ende ſeyden dat het daer een maendt reyſens van daer was: al voorts de rieviere op-varende/ quam hy aen een landt welck eenen Heere ghehoorſaemde; ende daer men hem wiſt te ſegghen/ dat den Heer van Cibola groene ſchotelen hadde/ als de Spaegniaerden/ ende een hondt als ſy/ ende dat hy die bekomen hadde van een Swarte/ die hy hadde doen dooden. Vonden daer naer volck die cottoen hadden/ dan weefden daer niet van; ende vondt al weder volck die van Cibola ende de dinghen die daer ghepaſſeert waren/ wiſten te ſpreecken; ende te ſegghen dat een Woeſtijne van thien dagh-reyſen ghepaſſeert zijnde/ Cibola niet ſeer verre en was; Eyndeljjck vondt hy een die ſeyde te Cibola gheweeſt te zijn/ ende daer Chriſtenen ghesien te hebben/ die ſeecker groote beeſten by haer hadden; Alarcon hier uyt conjecterende dat het Cornado met ſyn volck moeſt weſen/ hadt daer geern yemandt heenen ghesonden/ dan niemandt en dorſt het beſtaen. Keerde daer naer weder naer de ſchepen toe/ komende in twee daghen af/ welck hy in vijfthien daghen ſwaerljjck was op-ghekomen. Vindende dat het noch wel was met de ſchepen/ reſolveerde hy weder de rieviere met al de booten op te varen/ om te trachten by Cornado te komen; latende laſt aen die van de ſchepen/ een capelleken daer by te bouwen/ met de naem van Nueſtra Sennora de buena Guia; ende noemde de rievier de buena Guia; ende de provincie/ Campanna de la Cruz. Weder-keerende de rieviere op/ quam hy naer eenighe daghen te Coano (oft ſoo Alarcon 't ſelve noemt in ſyn relaes/ Quicama, ten ware Coano is/ 't ghene de ſelve noemt Cumana:) daer hy feeſteljjck wierdt ontfanghen/ ende ſoo al voort aen de rieviere op-varende/ ende niet vindende het ghene hy ſochte/ keerde wederom naer de ſchepen/ de rieviere vijf-en-tachtentich leguen by giſſinghe op gheweeſt hebbende. De ſchepen weder van daer keerende/ onder-ſochten vele plaetſen/ ende bekenden de kuſte ende andere gheleghentheden/ ende quamen ſoo te rugghe in Nova Hiſpania. Wy hebben deſen tocht in 't korte aen-ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

aen-gheroert/ uyt welcke niet veel lichts en is te scheppen/ om dat wy de hoogh-
ten van de plaetsen ende streckinghen van dien niet aen-gheteeckent en vin-
den/ noch in de relatie van Alarcon selfs/ noch oock in de historie door Her-
rera daer van beschreven.

Het seventhiende Capittel.

Een ander Voyagie voor den Vice-Roy op de kuste van NOVA GALICIA ende CALIFORNIA.

DEn Vice-Roy Don Antonio de Mendoça dede weder twee andere schepen
ghereet maecken/daer hy voor Capiteyn op sette een Portugees/met namen
Iuan Rodriguez Cabrillo. Dese schepen liepen uyt de haven van Navidad den 27
Iun. 1542 des middaeghs/ ende waren des anderen daeghs smorghens aen de
Cabo de Corrientes op de hooghte van twintich graden en een half/ den dertich-
sten/ houdende langhs de kuste/ bevonden haer op de hooghte van twee-en-twin-
tich graden ende een derde: Sondaeghs den tweeden Iulij op de hooghte van vier-
en-twintich graden ruym/ ende erkenden de haven van den Marquis del Valle,
diese noemen de la Cruz, welck is de kuste van California. Den achtsten dito von-
den sich op de hooghte van vijf-en-twintich graden/ welcke is 't punt de la Trini-
dad. Den neghenthienden dito ontdecktense een haven/ die wel beschut is/ die sy
noemden de la Madalena, op de hooghte van seven-en-twintich graden/ ende na-
men daer versch water in. Den 20 August. vondense haer aen Cabo del Enganno,
op de hooghte van 31 graden. Den 14 Sept. lagen sy op ancker/ aen een Cabo die
sy noemden de la Cruz, wesende steyl/ hoogh ende kael landt/ op de hooghte van
dry-en-dertich graden. Den thienden October ontdeckten sy eenighe woon-plaet-
sen van seer tamme Indianen/daer sy mede handelden; ende noemden die los Pue-
blos de las Canoas, door dien sy veel canoas hadden: op de hooghte van 35 gra-
den ende een derde; ende weynigh voort-ganck hebbende in eenighe daghen door
de groote kalmten/ quamen sy den achthienden dito aen een langh punt/ welc een
Cabo maeckt/ende door dien 't langh is als een galey/noemden sy het Cabo de Ga-
lera, op de hooghte van ses-en-dertich graden ende een half; ende door den kouden
noordt-westen windt/kosen sy de zee/ende ontdeckten twee Eylanden/'t eene van
acht leguen langhs de kuste oost ende west/ende het ander vier: ontdeckten daer een
kleyne doch goede haven/ ende vonden die wel bewoont: ende dat volck (ghelijck
oock alle die op de kuste vooren verhaelt woonen) leeft van de visscherye; ende zijn
gheleghen thien leguen van Cabo de Galera, west-noordt-west aen. Wierden de
acht daghen die sy daer bleven van 't volck wel ghetracteert/ welck naeckt loopt/
ende hebben de kaecken gheverwet/ in maniere als dam-stecken/ noemden dese
haven Puerto de la Possession. Den vijf-en-twintichsten dito scheyden sy van
dese haven met fraey weder ende zuydt-weste windt/ende s'ander-daeghs hadden
sy de windt zuyden ende zuydt-west/met vlaeghen ende misten/ ende vonden haer
in noodt/ door dien de windt op de wal was/ welck haer al te naer was/ ende een
seer ruyge kuste. Vrydaeghs/ saterdaeghs eñ sondaeghs hadden sy variable win-
den/ ende voeren met ghevaer. Maendaeghs ende Dijnsdaeghs den lesten dito/
hadden sy reghen met seer donckere lucht. Den eersten November hadden sy ghe-
weldighe windt uyt den noordt-westen/soo dat sy gheen zeyl konden voeren/ ende
keerden weder naer Cabo de Galera, welck goet beschut heeft teghen dien windt.
Den tweeden waren sy aen Puerto de Sardinas, ende naerderden een quartier
landts/ welck voor veertich leguen wel bewoont is by seer goet volck; ende van
een plaetse daer ontrent ghelegen/ quamen eenighe van de principaelste in de sche-
pen/ ende dansten op den trommel-slach/ ende sliepen scheep; ende daer-en-tus-
schen versaghen de schepen haer van water ende houdt; dese Wilden hadden
groote huysen by de water-kandt/ende haer begravinghen met plancken rontom

 beset.

beſet. Sy noemden deſe pꝛovincie Seyo; de Wilde eeten akers/ haſe-noten/ ende viſch: gaven te kennen dat vooꝛder aen gekleet volck woonde. Den elfſten hielden ſy langhs de kuſte met een zuydt-ooſte-wint/ ſoeckende naer Rio de nueſtra Sennora, de welcke ſy niet en konden vinden: dan haer ghemoete een vervolgh van ſeer hooghe berghen/en vol gheboomte/ die ſy noemden las Sierras de San Martin, op de hooghte van ſeven-en-dertich graden ende een half/ende aen de voet van de ſelve naer 't nooꝛt-weſten maeckt 't lant een Cabo, op de hooghte van acht-en-dertich graden/ welck ſy noemden Cabo de Martin; s' nachts te vier uyꝛen begon de wint op te ſteken zuydt-zuydt-weſt ende zuydt-weſt/met reghen ende duyſternis/ ende ſoo hollen zee/ dat ſy maer weynigh zeyl konden voeren/ ende d'een ſchip verdwaelde van het ander/ ende dit ander ſchip ſetten over-booꝛt alles wat boven het verdeck was; ende die van den Admirael beloofden een bede-vaert: den derthienden wenden ſy naer 't lant om 't ander ſchip te ſoecken/ende s' nachts laghen ſy op de lij/ om niets over te ſlaen/ende eenigh beſchut te ſoecken/ ende aen landt te gaen. Daer ſteeckt een Cabo in zee/ met ſeer hooghe pijn-boomen bewaſſen/ welck ſy noemden Cabo de Pinos, ende vonden haer op de hooghte van veertich graden ende meer/ naer 't nooꝛdt-weſten/ van waer ſy meer als vijfthien leguen ſtrandts konden bekennen; al hoogh landt/ ende de kuſte ſtreckende nooꝛt-weſt ende zuydt-ooſt. Den vijfthienden liepen ſy langhs de kuſte met een nooꝛdt-weſte windt/ ende 't maeckten ſoo grooten koude dat ſy het niet en konden verdꝛaghen/ ende ſaghen alle de bergen met ſneeuw bedeckt/ende s' avondts vonden ſy het ander ſchip/welck in grooten noot was dooꝛ dien het ſeer leck was gewoꝛden: Den ſeſthienden quamen ſy aen een groote in-ham/ welck ſcheen een haven te weſen/ ende noemdenſe Baya de Pinos. Den achthienden ſochten ſy haven/ ontdeckende ſeker beſneeuwde berghen/ ende een Cabo die van het ſelve geberghte af-loopt in zee/ die ſy noemden Cabo de Nieve, op de hooghte van acht-en-dertich graden ende twee derde. 'T landt ende de kuſte is al van een gheſtalte; want als de windt waeyt uyt den nooꝛdt-weſten/ ſoo iſſer een gantſch klære ende heldere lucht/ ſonder eenigh bedeckſel; ende vande ſeven-en-dertich graden en een half/ tot de veertich graden/ ſtreckt de kuſte meeſt nooꝛdt-weſt/ ende zuydt-ooſt; ende om dat ſy gheen haven en vonden/ keerden ſy weder te rugghe naer Puerto de Poſſeſſion, welck is aen een van de Eylanden van San Lucas, ende quamen daer den dꝛy-en-twintichſten November, ende repareerden daer het kleyne ſchip/ ende haelden het om hooghe. Bleven hier tot het eynde van December, dooꝛ het rouw weder/ met groote koude ende ſneeu/ende den windt ſeer ſterck blijvende van den zuydt-weſten/ maeckten het hier ſoo hollen water/ dat ſy/ hoe-wel ſy in een beſloten haven laghen/ in dꝛy tot vier daghen niet en konden aen landt komen. Eyndelijck den neghenthienden Ianuarius des' jaers 1543, quamenſe met groote moeyte aen Puerto de Sardinas, van waer ſy weder 't zeyl ginghen den veerthienden Februarius, ende den ſes-en-twintichſten dito waren ſy aen een ander punt ofte Cabe, welck ſy noemden Cabo de Fortunas, op de hooghte van een-en-veertich graden: van den ſes-en-twintichſten Februarius, tot den eerſten Martij, liepen ſy groot perijckel ende meeſt s' nachts/ dooꝛ dien het ſeer doncker was ende gheweldich ſtoꝛmde/ ende bevonden haer den eerſten Martij op de hooghte van vier-en-veertich graden/ met ſoo grooten koude dat ſy by naer vervꝛoſen; ende den derden keerden ſy weder naer Cabo de Pinos, ende dooꝛ de ſtercke windt reſolveerden ſy weder te keeren naer Puerto de Poſſeſſion; quamen den vijfden daer ontrent/ dan dooꝛ de groote barninghen aen de mondt van de haven/ liepen ſy onder 't beſchut van Iſla de San Sebaſtiaen aen de zuydt-weſt zijde; ende s' nachts verloꝛen ſy den Admirael uyt 't gheſichte/ende zeylden in vijf daghen twee hondert leguen, ende hadden niet meer te eeten als wat verrotte biſcuyt/ daer elck een pont van kreegh vooꝛ ſyn poꝛtie. Den achtſten dito ſcheyden ſy uyt de haven van St Sebaſtiaen om 't ander ſchip te ſoecken/ dan al 't volck verſocht datmen ſoude weder-keeren naer Nova

Hiſpa-

Hispania, door dien sy niet meer te eeten en hadden; 't welck (alsoo het reden was) ghevolght wierdt; Vonden 't ander schip den ses-en-twintichsten dito aen Isla de Cedros, ende den veerthienden April quamen sy weder in de haven van Navidad: naer dat Iuan Rodriguez Cabrillo onder-weghen ghestorven was. Door dese voyagie heeft men bevonden dat tot die vaert van noode waren groote ende sterc-ke schepen/ wel versien van anckers ende touwert ende goede zeylen / ende dat sy het dan noch quaet ghenoegh souden hebben.

Het achthiende Capittel.

Een extract uyt de voyagie van Francisco Gualle, van NOVA HISPANIA naer de PHILIPPINAS ende CHINA, voor soo veele de selve dese quartieren is betreffende.

LInschoten heeft ons (in syn boeck van de Oost-Indien) uyt-gegeven de voya-gie van Francis Gualle van Nova Hispania naer de Philippinas ende China, ende wederom van daer naer Nova Hispania; uyt de welcke wy hier sullen in-voeghen syn weder-komste van Iapan naer Nova Hispania; voor soo vele de selve tot onsen propooste is dienende/ ende luyt van woort tot woort als volght: cap. 54.

Loopende aldus onsen kours oost en oost ten noorden aen / tot op 300 mÿlen van Iapan af/ vonden wy een seer hol water/ met de stroomen van uyt den noorden ende noordt-westen/ als oock een ruyme ende spacieuse zee/ sonder eenige moeyten ofte swaricheden van eenighe verhinderingh in de wegh te hebben / ende met wat windt dat daer waeyden/ soo bleef de zee nochtans al in eenen doen met het selfde hol water ende stroomen/ tot dat wy over de seven hondert mÿlen gezeylt hadden/ tot op twee hondert mÿlen naer aen de kuste ende 't landt van Nieu-Spaegnien/ in welcke contreye begonsten die door-gaende stroomen ende holle zee gantsch en t eenemael te verliesen/ waer door ick sonder eenich twÿffel vermoede ende vaste-lÿck gheloove dat daer een canael/ door-gaende enghte ofte strate is / tusschen het vaste landt van Nieu-Spaegnien ende 't landt van Tartarien ofte Asien: van ghelÿcken so vonden wy op alle dese wegh (van de voor-seyde 700 mÿlen) groote menighte van walvisschen / ende de visschen van de Spaegniaerden Atun ghe-noemt/ (die veel aen de kuste van Gibraltar in Spaegnien ghevangen worden) als mede Albacoras ende Bonitos, 't welck al visschen zÿn die hen ghemeenlÿck in de canalen/ door-gaende enghten ende loopende wateren onthouden / om al-daer haer zaedt te schieten/ ten tÿde datse in haer teelen zÿn/ 't welck my al-te-mael noch vastelÿcker ende voor ghewis doet ghelooven datter een doorgaende enghte/ ofte straet sonder eenigh twÿfel moet wesen. Ghekomen zÿnde op de selve kours op de kuste van Nieu-Spaegnien / op de hooghte van seven-en-dertich graden en een half / quamen wy by een hooghe ende seer fraeye landouwe / met veel ghe-boomte verciert / gantsch ende al sonder sneeuw / ende men heeft daer vier mÿ-len van 't landt veel ghedrifts van wortelen / bladen van boomen / riedt / ende ander bladeren/ als van vÿghe-boomen / welcker ghelÿcken men veel in Iapan vindt/ die sy aldaer eeten; ende van die wy al-hier vonden/ liet icker etlÿcke ne-men/ ende met het vleesch koocken; hadden ghesoden wesende een smaeck ghelÿck als kool. Men heeft al-hier oock groote menighte van zee-wolven / die wy zee-honden noemen; waer door ghenoegh te presumeren ende te ghelooven is/ dat daer veel rievieren/ baeyen ende havens moeten wesen langhs al dese kuste heen/ tot de haven van Acapulco toe. Van daer af liepen wy zuydt-oost/ ende zuydt-oost ten zuyden / ende by wÿlen zuydt-oost ten oosten aen / naer dat wy de windt kreghen / tot den hoeck El Cabo de St Lucas toe/ (welck 't beginsel van 't landt van California is / te weten / aen de zÿde van 't noordt-westen) gheleghen op twee-en-twintich graden / zÿnde vÿf hondert mÿlen van Cabo Mendoçino. Op dese wegh van de voor-schreven vÿf hondert mÿlen heeft men langhs de kuste heen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

heen veel Eylanden leggen/al hoe-wel dat sy kleyn zijn/ evenwel soo is het sonder twijfel of men moet daer sommighe goede havens in hebben / als oock aen 't vaste landt/al-waer men dese naer-volgende havens heeft/die als noch eerst bekent zijn; te weten / die van 't Eylandt S[t] Auguſtin, ghelegen op de dertich graden ende dry quart; ende 't Eylandt Iſla de Cedros, op de hooghte van acht-en-twintich graden ende een quart schaers; ende 't Eylandt geleghen beneden San Martin op dry-en-twintich ende een half graden / alle dese kuste ende landouwe is mijns bedunckens bewoont / ende vertoont hem in 't schijnsel een seer goet landt te wesen; want sagen daer altemet des nachts vyeren/ende des daeghs roocken/'t welck een gewis teecken is van bewoont te wesen. Van den hoeck ofte Cabo de S[t] Lucas af/ tot naer d'ander zijde van 't zuydt-oosten van California toe/ deden onsen kours oost-zuyt-oost aen/tachtich mijlen weeghs/tot den hoeck genaemt el Cabo de las Corrientes toe / ghelegen op de hooghte van negenthien graden ende twee derde; loopende op dese kours ende wegh/ sagen in 't noorden ontrent een mijl van ons af/ dry Eylanden legghen die men noemt las tres Marias. Op de voorseyde kours henen loopende / soo heeftmen vier mijlen van d'ander Eylanden verscheyden/ noch ander Eylanden van twee ende dry mijlen weeghs: men heeft van de voorsz. mondt ofte in-wijck van California af/ al dese wegh van de tachtentich mijlen heen / groote stroomen die west-waert aen-loopen. Van den hoeck ofte Cabo de las Corrientes af / deden onsen kours zuydt-oost / ende by wijlen zuydt-oost ten oosten aen / hondert ende dertich mijlen weeghs tot in de haven van Acapulco, op desen wegh van de hondert ende dertich mijlen hadden wy / twintich mijlen gheseylt hebbende/de haven ghenaemt de Navidad, ende ander acht mijlen vorder de haven van S[t] Iago, ende noch ses mijlen vorder de zee-strandt ghenaemt la Plaia de Colima. Alle dese kuste te weten van California af / tot de haven van Acapulco toe/ is bewoont van volck die met de Spaegniaerden vrede ende alliancie hebben / zijn van conditie ende qualiteyt als 't volck van d'ander kuste van Nova Hiſpania, &c. Dese voyagie was vol-eyndt in den jare 1584.

Het neghen-thiende Capittel.

Extract uyt de Voyagie van Thomas Candiſch, voor ſoo vele de ſelve deſe kuſte van CALIFORNIA ende NOVA HISPANIA is betreffende.

WY sullen hier noch by-voegen 't ghene dient tot onsen propooste/ uyt de voyagie van Candiſch, ghelijck de selve by de Engelschen is uyt-ghegeven.

Den vier-en-twintichsten van Auguſtus 1587 voer onsen Generael met dertich man in de pinasse tot een haven ghenaemt Puerto de Navidad, daer wy verstaen hadden van Michael Sancius een pinasse te leggen; maer eer wy daer konden komen / was de pinasse vertrocken twaelf mijlen voorder om peerlen te visschen/ als wy verstonden uyt seker Indianen die wy daer vonden; wy kreghen een Mulatto ghevangen / welck wy op syn bedde verraschten / die ghesonden was langhs de kuste van Nova Galicia, om 't volck dat daer woont voor ons te waerschouwen; wy dooden syn peerdt / ende namen syn brieven / ende lieten hem daer: Staecken 't vyer in de huysen / ende verbranden twee nieuwe schepen / van twee hondert tonnen elck/ die daer ghetimmert wierden / ende quamen weder aen ons schepen. Den ses-en-twintichsten quamen wy in de baye van S[t] Iago, daer wy ons water in-namen uyt een versche rieviere/ langhs de welcke veel Plantanos groeyen/ ende abundantie is van versche visch: daer waren oock eenige van de onse die naer peerlen sochten/ende vonden daer maer eenige weynighe. Den tweeden Septemb. vertrocken wy van S[t] Iago s'avonts te vier uyren. Dese baye van S[t] Iago is geleghen op de hooghte van negenthien graden ende achthien minuten by noorden de linie. Den derden dito anckerden wy in een kleyne baye / een mijlen west-waerts van Puerto de Navidad, gheheeten Malacca, is een goede reede: des middaeghs

voer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

voer onſen Generael aen landt met ontrent dertich man/ ende trock naer een van der Indianen dorpen/ twee mijlen van de reede ghenoemt Acatlan: daer ontrent twintich oft dertich huyſen ſtonden met een kercxken/ de welcke wy deſtrueerden/ ende quamen 's avonts weder aen boordt. Al 't volck was ghevlucht dat wy het ſaghen. Den vierden dito ſcheypden wy van Malacca, ende zeylden langhs de kuſte. Den achtſten quamen wy op de reede van Chaccalla, in welcke baye twee kleyne huyſkens ſtaen by de water-zijde; ende deſe baye is achthien mijlen van Cabo de Corrientes: (trocken op-waerts in 't landt twee mijlen/ daer ſy eenighe lieden verraſchten/ door welcker middel ſy eenighe ververſchinghe bequamen.) Den twaelfden dito quamen wy aen een kleyn eylandt ghenaemt Iſla de Sant Andres, daer veel ghevoghelte op is ende houdt; ende wy ſoo veel ghevoghelte drooghden ende zouten als ons goet docht: wy dooden oock vele zee-honden/ende Yguanas. Wy laghen daer tot den ſeventhienden/ ende vertrocken doen. Den vier-en-twintichſten arriveerden wy op de reede van Maſſatlan, op de hooghte van drie-en-twintich graden ende een half/ recht onder den Tropicus Cancri: binnen iſt een groote rieviere/ maer beſloten in den mondt/ende op de noordt-zijde van de barre is goet verſch-water; maer is quaet te halen/ door dien dat het met 't leeghe water een half mijle van ſtrandt droogh is. Daer is menichte van verſche viſch in de baye; ende goede fruyten te landt-waert in/ daer wy eenighe van kreghen/ doch niet ſonder perijckel. Den 27 vertrocken wy uyt de reede van Maſſatlan, ende liepen naer een eylandt een mijle noordt-waerts van daer/ al-waer wy ons ſchepen kalfaten/ ende her-timmerden ons pinaſſe; ende daer is een Eylandt een quart van een mijl van daer/ waer veel zee-honden op zijn: hier vluchten een ghevangen Spaegniaert van ons/ ende ſwom wel een engelſche mijle over/ daer wy dertich oft veertich Spaegniaerden en Indianen hadden gheſien/ weſende te peerde/ ende aldaer wacht houdende; waren daer ghekomen van Chiametla, een vlecke elf mijlen binnen 's landts legghende/ naer 't ſeggen van Michael Sancius. Wy en vonden op dit eylandt gheen verſch water/ dan met graven in 't zandt/ anders hadden wel 20 mijlen te rugghe moeten keeren/ ende ons prinſe verſuymen. Wy vertoefden hier tot den neghenden October, ende vertrocken des avondts naer de kape van S[t] Lucar, welck is aen de weſt-zijde van 't punt van California. Den veerthienden vielen wy op de kape van S[t] Lucar, welck ſeer ghelijck is de naelde by 't eylandt van Wight; ende binnen de kape is een groote baye/ by de Spaegniaerden genaemt Aguada Segura, in welcke baye valt een ſchoone verſche rieviere/ daer veel Indianen haer ghewoon zijn te onthouden. Wy haelden water in de rieviere/ ende hielden af en aen van de voor-ſchreven kape de S[t] Lucar tot den vierden November, ende hadden den windt meeſt van de weſtelijcker handt. Dus den vierden November beyde de ſchepen af ende aen houdende van het voor-landt van California, ghelegen op de hooghte van drie-en-twintich graden ende twee derde/ ſaghen wy een ſchip uyt der zee komen/ draghende naer de kape/ etc.

Hier volght de veroveringh van 't ſchip Santa Anna, welck wy voor-by gaen.

Het twintichſte Capittel.

Beſchrijvinge van NOVA ALBION uyt de voyagie van Sir Francis Draeck door de Strate van Magellanes, gelijck de ſelve by de Engelſche is uyt-gegeven.

DEn vijfden dagh van Iunius (ſeght den Autheur van 't journael) weſende op de hooghte van veertich graden by noorden de linie/ komende uyt een groote hitte/ vonden wy de lucht ſoo koudt/ dat ons volck daer van genepen zijnde/ over de extremiteyt des ſelves klaeghden/ ende hoe wy verder voeren/ hoe wy de koude ſcherper vonden/ ſo dat wy beſt vonden 't landt aen te ſoecken/ gelijck wy deden/ en vonden 't ſelve niet berghachtich/ maer effen grondt/ ende voeren te rugghe

ſonder

sonder te landen / tot dat wy quamen op acht-en-dertich graden by noorden de linie. Op welcke hooghte het Godt gheliefde ons te brenghen in een schoone ende goede baye / met goede windt om daer in te loopen. Wy anckerden in dese baye den seventhienden Iunij, ende 't volck van de lande hebbende haer huysen dicht by de water-kandt / verthoonden haer aen ons / ende sonden den Generael een present: wanneer sy tot ons quamen / verwonderden sy haer seer over de dinghen die wy brochten / ende onse Generael ontfinckse courtoyselijcken / ende gaf haer liberalijcken om haer naecktheyt te bedecken/soo datse meynden dat wy Goden waren/ en konden niet ter contrarie gepersuadeert worden: de presenten die sy brochten/waren pluymen ende kraghen van net-werck. Haer huysen zijn rondtom begraven met aerde wallen/ ende zijn met houdt rondtom dicht toe-ghebreydt tot de top toe / welck om de dichtheydt seer warm zijn. Haer bedden zijn biesen op de grondt dick ghestroyt / ende legghende rondtom in 't huys / hebben haer vyeren in de midden. De mans gaen naeckt / ende de vrouwen nemen biesen / die sy weten te accommoderen als hennip / eñ maken daer haer kleedingen af/ welcke te samen gheknoopt om haer middelt hanghen neder-waerts / tot over haer heupen / ende hebben insgelijck een huydt van wildt om de schouderen/met 't hayr daer op. Dese vrouwen zijn seer onderdaen ende ghedienstigh tot haer mans. Naer datse d'eerste reyse van ons waren gegaen/ quamen sy voor de tweede reyse weder/eñ brochten presenten van pluymen / ende taback in sacken. Ende als sy quamen tot den top van den bergh daer onder wy ons tenten hadden op-ghesl aghen / bleven daer stil staende / alwaer eener / daer toe by haer ghestelt/ hem moede maeckte met een langhe oratie / welck gheeyndicht zijnde/ leyden sy haer boghen af / ende quamen neder-waerts tot ons met haer presenten. Onder-tusschen soo tormenteerden de vrouwen / die op den bergh waren blijven staen / haer selven deerlijck / nijpende het vleesch van haer wanghen / soo dat wy merckten/ dat sy besigh waren met een sacrificie. Onse Generael ende het volck deden interim haer ghebeden / daer dit volck met groote attentie op lette / ende scheenen daer over beweeght te zijn; maer tot ons ghekomen zijnde / soo gaven sy ons de dinghen die wy haer gheschoncken hadden/wederom. De mare van ons komste ghestroyt zijnde door 't landt/ quam het volck dat rondtom woonde tot ons af / ende onder hen de Koningh selfs / een man van fraey statuere ende ghebaer / ende veel langhe ende strijdtbare mannen met hem: Voor welckes komste twee Ambassadeurs wierden ghesonden tot onsen Generael / om des Koninghs komste te verwittighen / waer op sy weder een oratie deden wel een half uyre langh. Dit ghedaen zijnde begeerden sy met teekenen/ dat onsen Generael yets soude seynden tot haren Koningh/tot een teken dat hy in vrede tot haer mocht komen; welck ghedaen zijnde by onsen Generael/keerden sy met blijde bootschap tot haren Koningh / welck voort aen marcheerde met een princelijcke Majesteyt/ 't volck schreeuwende op haer manier/ende hoe sy naerder quamen / hoe sy meer haer best deden om tot ons te komen met bequaemheyt. In de voor-tocht was een man van fraeye ghestalte die de scepter droegh voor de Koningh / waer aen honghen twee kroonen / een kleynder ende een grooter / met dry ketens van groote lenghte; de kroonen waren ghemaeckt van veeren konstigh te samen ghevlocht: de ketens waren van seker been / ende weynighe onder haer mogen die dragen: (zijn ghelijck de ketens van Esurnoy in Canada ende Hochelaga) naest de scepter-dragher quam de Koningh selfs / met syn guarde rondtom hem / ghekleet met konijnen ende andere dieren vellen: naer hem volghde het ghemeyn volck / gantsch naeckt / hebbende 't aensicht gheverwet/ d'een wit/ d'ander swart/ ende andere kouleuren / ende 't een oft 't ander in de handen voor een present / niet soo veel als de kinders / die oock al wat brochten. Onder-tusschen versamelden den Generael syn volck by een / ende marcheerden tot haer in slachoorden; de salutatie ghedaen zijnde / was daer een groote stilte. Doen dede de scepter-dragher / gheinformeert by een ander in 't secreet / weder een oratie over-

luydt

luydt wel een half uyre langh. dit gedaen zijnde naer een gemeyn toe-ſtemmingh/ quam de Koningh met de mans ende vrouwen (uyt-ghenomen de kinders) neder-waerts ſonder wapenen / ende ſetten haer in ordre aen de voet van den bergh. Komende naer ons bolwercken ende tenten toe / begonde de ſcepter-draegher een ghesangh / houdende ſyn maten in 't danſſen / ende dat met een ſtatelijcke weſen / welck de Koningh ende ſyn guarde volchden/ ende voorts elcke ſoorte van volck/ ſonghen ende danſten/ uyt-ghenomen de vrouwen/ welcke wel danſten/ doch ſtilswijghende. De Generael liet haer binnen de bolwercken komen / daer ſy een wijl continueerden met ſinghen ende danſſen. Als ſy haer ſelfs vol-daen hadden/ begeerden ſy dat onſen Generael ſoude neder-ſitten/ tot welcke de Koningh ende andere diverſche oratien deden / ofte wel eer ſupplicatien / dat hy haer provincie ende Koningh-rijck wilde in ſyn handen nemen / ende haer Koningh werden/ maeckende teeckenen dat ſy haer landt ende tijtel aen hem wilden over-gheven / ende ſyn ſubjecten werden. Tot welcken eynde de Koningh ende de reſte hem met groote reverentie danſſende ende ſinghende de kroon op 't hooft ſetten / ende de ke-ens om den hals hinghen/ ende veel ander dinghen preſenteerden/ hem vereerende met den naem van Hioh; welck onſen Generael niet en ontſeyde / niet wetende wat voordeel het in tijden en wijlen aen ons landt konde geven. Derhalven soo nam hy in de naem ende ten behoeve van haer Majeſteyt de ſcepter / de kroon / nde de digniteyt van dit landt in ſyn handen / wenſchende dat den rijckdom ſoo vel konde naer haer landt ghetranſporteert worden/als de ſelve wel in hem ſelven naer te vinden ſoude weſen. 'T ghemeyn volck latende de Koningh ende ſyn guarde by de Generael/ verſpreyde hem onder ons / nauw op een yeder van ons ettende; ende ſulcke als haer beſt behaegden (welck waren de jonghſte) om-ringhen ſy ende preſenteerden haer ſacrificie met lamentabel krijten/ ende 't vleeſch van haer kaecken te nijpen/ dat het bloet daer henen liep: maer wy thoonden haer met eeckenen/ dat ons ſulcks miſhaeghde/ende weſen haer op-waerts tot Godt/dieſe alleen behoorden te eeren. Sy thoonden ons haer wonden/ende verſochten hulpe/ waer op wy haer plaeſters ende ſalven gaven / biddende Godt haer te willen geneſen. Om den derden dagh brochten ſy ons haer ſacrificien/ tot datſe vernamen dat wy daer gheen behaghen in en hadden; niet teghen-ſtaende beſochten ſy ons daghelijcks / tot dat wy vertrocken / ende waren over ons vertreck ſeer bedroeft; ende baden dat wy haerder wilden ghedencken. Onſe noodighe beſoignen geeyndicht zijnde / trock ons Generael met ſyn compagnie in 't landt tot haer dorpen / naer wy veel wildts vonden / tot duyſent by een / welck groot ende vet van lijf waren. Wy vonden dat het gantſch landt was als een warande van een vreemde ſoorte van konijnen/ van de groote als de Barbariſche konijnen / de hoofden als de onſe / de voeten als mollen/ ende ſteerten als ratten ſeer langh; onder de zijden aen beyde zijden een ſack / daer ſy haer eeten in vergaderen / als ſy den buyck in 't wilde ghevult hebben. 'T volck eet haer vleeſch/ ende maecken veel wercks van de vellen / want des Koninghs rock was daer af ghemaeckt. Onſe Generael noemde dit landt Nova Albion, om twee redenen/ eerſt om de witte bancken ende cliffen die naer zee toe leggen; ten anderen/ op dat het eenige affiniteyt mocht hebben met ons landt/ dat eertijdts Albion wierdt ghenoemt. Men kan qualijck hier eenighe aerde op nemen / of 't gheeft eenighe apparentie van goudt oft van ſilver. Op ons vertreck ſetten den Generael een ghedenck-teecken op / van dat wy daer gheweeſt waren / namentlijck een plate aen een poſt ghenaghelt met de wapenen van Enghelandt / ende des Koninginnes figuere in een ſilvere ſixpence; ende de naem van hem ſelven. 'T ſchijnt dat de Spaegniaerden noch noyt ſoo verre in dit quartier gheweeſt zijn. Dus verre de beſchrijvinghe van de Engelſche.

NOVO MEXICO.

Het een-en-twintichste Capittel.

De eerste ontdeckinghe van de landen van NOVO MEXICO, voor-ghenomen in den jaere duysent vijf hondert ende dry-en-tachtentich.

EEr wy scheyden van dit quartier/sal het de pyne weerdigh zyn hier by te voegen de ontdeckinghe van diversche provincien / die de Spaegniaerden nu noemen Novo Mexico; gelyck de selve sommierlyck wordt verhaelt in de historie van China, beschreven by Fray Gonçalez de Mendoça, ende is ghedruckt te Madril in den jare 1586, ende luydt in maniere als volght:

Een religieus van de ordre van St Franciscus, met namen Fray Augustin Ruyz, hem onthoudende in de valleye van St Bartholome, in den jaere 1581, verstaen hebbende door 't relaes van seker Indianen/ die men noemt Conchos, (de welcke communicatie hadden met sekere hare na-buyren/ genoemt Passaguates;) dat naer 't noorden toe (altydts over landt reysende) waren diversche groote woon-plaetsen/die by onse Spaegniaerden noyt bekent nochte ontdeckt waren/versocht (uyt eenen yver om de zielen te verlossen) consent aen Conde de Corunna, die doen Vice-Roy was van Nova Hispania, ende aen synen Oversten/ derwaerts te mogen reysen/de tale te leeren/ ende die gheleert hebbende / 't volck te doopen ende het heylige Evangelie te prediken. Daer toe verlof gekregen hebbende/nam de reyse voor/ met hem nemende noch twee mede-ghesellen van syn ordre / ende acht soldaten die hem ghewilligh vergeselschapten. Naer weynighe daghen quamen sy eerst aen de provincie de los Tiguas, wesende verscheyden van de mynen van Sta Barbara, (daer sy haer reyse van begonnen) twee hondert ende vyftich leguen naer 't noorden; in welcke provincie de in-woonders een van syn twee met-gesellen om sekere redenen doodt-sloegen. 'T welck de soldaten siende / ende vreesende voor meerder swarigheyt die mochte volghen/ resolveerden met gemeyn accoort weder te keeren naer de mynen daer sy van gekomen waren: voor al considererende dat sy te weynigh volcks waren om weder-standt te konnen doen / in 't gene daer mocht voorvallen/ ende te verre van de Spaegniaerden/ om by de selve in noodt gesecoureert te worden. De twee Monnicken die over-gebleven waren/ en wilden hier niet toe verstaen/ dan bleven daer met dry jongelingen van Indianen/ ende een Mestizo, die sy met hadden genomen/ haer latende voor-staen/ dat hoe-wel sy alleen bleven/ dat sy seker genoegh waren/ siende de vriendelyckheyt die de in-woonderen tegen haer gebruyckten. De acht soldaten weder-ghekeert zynde/ sonden stracks relaes naer de stadt Mexico aen den Vice-Roy van 't ghene daer ghepasseert was/ welck van de voorsz. mynen van Santa Barbara verscheyden is hondert en sestich leguen. De Minne-broeders waren seer daer over bekommert/ dat haer broeders daer in 't landt waren ghebleven/ vreesende dat sy doodt souden worden gheslaghen/ ende begonden derhalven eenighe soldaten te beweghen/ om neffens noch een Religieus van de selve ordre ghenaemt Bernardino Beltran, weder te trecken naer de selve provincie/ ende de voor-noemde broeders van 't perijckel te verlossen/ ende de begonnen sake te vervorderen.

Ten selven tyde was op de voorsz. mynen om sekere affairen een burgher van Mexico, genaemt Antonio de Espeio, ghebooren te Cordoua, een man van groote middelen / couragie ende industrie / ende seer gheneghen tot den dienst van de Koningh Philips/ de welcke verstaende het voor-nemen van de voor-noemde Monnicken/ ende de ghewichticheyt van de sake/ presenteerde hem selfs tot dese voyagie om syn middelen ten deele daer in te resiqueren ende syn leven te waghen/ als hem daer toe verlof ware ghegheven van yemandt die de persoon van syn Majesteyt representeerden / welck consent hem ghegheven wierdt / op het versoeck van dese Religieusen door den Capiteyn Iuan de Ontiveros, (Alcalde Maior voor den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Koningh in de vlecken / ghenoemt las quatro Cienagas, welck zijn ghelegen in 't Gouvernement van Neuva Vizcaya, 70 leguen van de voorsz. mijnen van St Barbara) soo voor syn persoon / als mede voor 't volck ende soldaten / welck hy soude konnen by een brenghen. Dese Antonio de Espejo nam de sake soo ter herten / dat hy in weynigh daghen by een brocht de soldaten ende proviande die tot den tocht noodigh waren / een goet deel van syn middelen daer aen te kost legghende: ende scheypde met alles uyt de valley van St Bartholome den 10 Novemb. 1582; met hem voerende 115 so peerden als muylen / ende veel wapenen / ammuntie van oorloge / vivres ende volck van dienste. Nam syn wegh recht naer 't noorden / ende naer twee dagen vont hy veel Indianen / die men noemt Conchos, woonende in huttekens ende dorpen; de welcke van syn komste van te vooren verwitticht zijnde / hem te ghemoet quamen / om hem met blijschap te ontfanghen. Het onder-houdt van dese Conchos ende andere die in dese groote ende woeste provincie woonen / zijn konijnen / hasen ende harten / welck daer zijn in groote abundantie: hebben oock veel Maiz, calabassen ende meloenen met menighte: daer zijn veel rievieren vol van goede visch van diversche soorten / 't volck gaet meest al naeckt; haer wapenen zijn boghen en pijlen; leven onder het gebiedt van Caziques, als de mexicanen: en vonden daer gheen beelden / noch en konden niet vernemen datse yet aenbaden; waer door sy lichtelijck toe-stonden dat de Christenen haer kruycen oprichten / ende waren daer seer mede ghedient / naer datse van de onse verstaen hadden wat het te seggen was; 't welck geschiede door tolcken diese met haer voerden: door welcker middel sy kennis kreghen van andere woon-plaetsen / daer de selve Conchos haer geleyden / haer vergesellschappende meer als 24 leguen, al bewoont by volck van haer natie / welck de Spaegniaerden vreedelijck ontfinghen / door 't advijs dat de Caziques sonden van d'een plaetse tot de andere. Naer dat sy dese 24 leguen waren voort-ghetrocken / vonden sy een ander natie genaemt Passaguates, levende op de selfde maniere als de Conchos haer nae-ghebueren; de welcke de onse gheleyden op de selve wijse vier dagh-reysen / met advijs van de Caziquen, in maniere voorsz.: de onse vonden in desen wegh veel silver-mijnen / naer 't gevoelen van die daer verstandt af meynden te hebben / van veel ende seer rijck metael. Een dagh-reyse voorder vonden sy een andere natie / ghenaemt los Tobosos, de welcke de onse ghewaer wordende / vloden naer het gheberghte / latende haer plaetsen ende huysen ledigh. Men verstondt nader-handt dat eenighe jaeren gheleden / eenighe soldaten daer gheweest waren / die naer mijnen sochten / ende eenighe van de in-woonders ghevanckelijck hadden wegh ghevoert / welck dese nu vervaert ende schouw maeckte. De Capiteyn gaf ordre datmense soude gaen roepen / ende verseeckeren dat haer gheen leedt en soude ghelschieden / ende maeckten het soo wel dat daer vele quamen / die hy caresseerde ende giften gaf / haer door den tolck te verstaen ghevende / dat sy niet ghekomen waren om yemandt quaedt te doen; waer door 't volck hem liet ter neder setten / ende consenteerden dat daer kruycen souden op-gherecht werden / ende de meyninghe daer van verklaert / ende thoonden daer goedt ghenoeghen in te hebben / met dat sy de onse gingen accompagneren / als haer ghebueren hadden ghedaen / tot dat sy haer brochten in een landt by een ander natie bewoont / van het haere verscheyden by de twaelf leguen; dese Wilde ghebruycken boghen ende pijlen / ende gaen voorts al naeckt.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de selve ontdeckinghe van NOVO MEXICO, by Antonio de Espejo.

DE natie daer de voorsz. Tobosos de Spaegniaerden gheleyden / wierden ghenaemt Iumanos, die men oock anders noemt Patarabueyes, besitten

een groote provincie / ende veel vlecken met seer veel volcks: de huysen waren met daecken / ende van steen ghemaeckt / ende de vlecken gebout met goede ordre: alle de mans ende vrouwen hebben de aensichten ende de armen ende beenen geregelt oft gesneden; is corpulent volck / ende van beter policie als die sy tot noch toe hadden ghevonden: hadden abundantie van vivres / ende veel jacht van beesten ende ghevogelten / met overvloedt van visch / door dien sy veel rievieren hebben die van 't noorden komen / ende eene soo groot als Guadalquivir, die in de noordt-zee selfs loopt. Hebben veel lacken van zout-water / welck hardt wort ende coaguleert eenige tyden van 't jaer / ende goet zout geeft. Is strydtbaer volck / ende gaven het wel te kennen / want den eersten nacht doen ons volck daer syn legher neder-sloegh / schoten sy fel met pylen / dooden vyf peerden / ende quetsten der noch soo vele / ende en souden niet een levendigh gelaten hebben / ten ware de wacht die hadde beschermt. Dit slecht onthael gedaen hebbende / verlieten sy haer plaetse / en liepen op een gebergte dat naer by was / werwaerts des morghens de Capiteyn trock met vyf wel gewapende soldaten / met een tolck genaemt Pedro, ende een Indiaen van de selfde natie / die met goede redenen haer te vreden stelde / doende haer weder af-komen naer haer vlecke ende huysen / ende haer voorder bewegende advys te willen geven aen haer gebueren / dat de Spaegniaerden een volck was die niemant quaet en deden / noch yemandts goet en berooven; welck hy lichtelyck haer wys maeckte / midts ghevende aen de Caziques eenighe snoeren van glasen teeckenen / hoeden ende andere beuseleryen: hier door / ende door goedt tractament dat men haer dede / trocken vele in 't gheselschap van de onse eenighe daghen / reysende altydts langhs de rieviere op-waerts / langhs de welcke seer vele woon-plaetsen waren van de selve natie / welck duerde wel twaelf dagh-reysen / in welcke al de Indianen ghewaerschout zynde van de Caziques, d'een naer d'ander uyt-quamen om de onse te ontfanghen / sonder boghen oft pylen / ende brochten haer veel vivres ende andere giften / ende insonderheydt wel-bereyde huyden / ende soo goedt als die van Neder-landt. 'T volck is al ghekleet / ende vonden dat sy eenigh licht hadden van ons Gheloove / door dien sy naer den Hemel wesen / Godt beteeckenende / ende noemden die in haer tacle Apalito, ende kennen hem voor Heere / van wiens milde handt ende ghenaede sy bekennen het leven ontfanghen te hebben / ende de tydelycke goederen. Daer quamen veel van haer vrouwen ende kinderen / om van den Religieus gheheylicht te worden ende de benedictie te ontfanghen; de welcke haer vraeghden van wien sy dese kennisse van Godt hadden ontfanghen; sy antwoorden van dry Christenen en een Swarte / die daer door ghereyst waren / ende eenighen tydt daer waren ghebleven; welcke (naer men by de teeckenen konde verstaen) waren gheweest Alvar Nunnez Cabeca de Vaca, Dorantes, Castillo Maldonado, ende een Swarte / die ontkomen waren van de armade daer Panfilo Nervaes mede trock in Florida; ende naer dat sy langhe slaven hadden gheweest / waren sy ghekomen tot dese woon-plaetsen / ende Godt hadde veel miraklen ghedaen door haer / ghenesende alleen met het aen-roeren van haer handen vele siecken / waer door sy een groote naem hier hadden naer-ghelaten. De gantsche provincie bleef in vrede ende ruste / tot een teecken van welckes sy de onse gheselschapten ende dienden eenighe daghen langh / dewyl sy langhs de rievier reysden / daer wy nu van ghesproken hebben. Weynigh daghen daer naer quamen sy aen een groote woon-plaetse van Indianen / die haer quamen ontmoeten door het nieuws dat sy van haer ghebueren hadden ontfanghen / ende brochten haer veel curieuse dinghen van pluymen van diversche kouleuren / ende veel mantels van cottoen ghebigarreert met blaeuw ende wit / als de Chinesen draghen / om die te manghelen teghen ander dinghen. Ginghen al / soo wel mans als vrouwen ende kinderen / ghekleedt met besaenen heel wel bereydt / ende noyt en konden de onse verstaen wat natie het was / (door ghebreck van tolcken die haer tael verstonden) hoe-

wel

wel ſy by teeckenen met haer handelden; ende alſoo ſy haer eenighe ſteenen toonden van rijck metael / ende haer vraeghden ofter ſulcke in haer landt ghevonden wierden; antwoorde ſy door de ſelve teeckenen / dat men die vondt vijf dagh-reyſen naer 't weſten by groote menighten / ende dat ſy bereyt waren de onſe daer te ghelepden ende die te thoonen / ghelijck ſy daer naer oock deden / ende verghelſchapten de onſe wel twee-en-twintich leguen verre / al door landt bewoont by 't volck van haer natie: waer op immediatelijck volghde een ander provincie/noch beter bewoont als de voor-gaende/ ende de ſelve rieviere op-waerts by volck van de welcke de Spaegniaerden wel onthaelt wierden / ende beſchonckẽ met veel preſenten / inſonderheydt viſch die daer ontallijck was / uyt oorſaeck van ſeeckere lacken die daer ontrent waren. Bleven by dit volck drie daghen / welcke veel danſſen op haer manier aen-ſtelden dagh en nacht/ met demonſtratie van groote blijſchap;men konde de naem van deſe natie niet verſtaen door ghebreck van tolcken/ hoe-wel ſy verſtonden dat deſe provincie ſeer verre uyt-ſtreckte. Vonden onder haer een Indiaen van de natie van de Conchos, die haer ſeyde en met teeckenen te kennen gaf/ dat vijfthien dagh-reyſen van daer / na 't weſten / een ſeer breet lack was / ende daer om-her vele woon-plaetſen ende huyſen van drie en vier verdiepinghen / ende 't volck wel ghekleet / ende 't landt overvloedigh van victualie; deſen Indiaen preſenteerde haer daer te ghelepden / dan ſy lieten 't ſelve naer / om haer voor-nemen te vervolghen/welck was noordt-waerts aen te trecken tot ontſet van de Religieuſen voren verhaelt. Sy bevonden dat deſe provincie van ſeer goede tempre was/ ende een ſeer rijcke grondt/ en dat daer veel te jaghen en te vlieghen was / veel rijcke metalen / ende andere ſonderlinghe dinghen. Van deſe provincie trocken ſy voorts haren wegh vijfthien daghen ſonder eenigh volck te vinden / door boſſchen van pijn-boomen gelijck als die van Caſtilien; ten eynde van welcke (hebbende naer haer giſſinghe wel tachtentich leguen ghereyſt) vonden ſy een kleyn vleckxken van hutten met weynigh volcks / en in haer huyſkens die arm waren / ende van ſtroy ghemaeckt / groote menighte van harten-huyden / ſoo wel bereyt als die van Neder-landt/veel wit en ſeer goet zout.De Wilde onthaelden haer ſeer wel de twee dagen dieſe daer vertoefden/ en accompagneerden haer nae by de twaelf daghen tot ſeker groote woon-plaetſen/ altijdts reyſende langhs de rieviere del Norte voorſz.; tot datſe quamen aen 't landt welck ſy nu noemen Neuvo Mexico. De gantſche oever van de rieviere ſtondt vol boſſchen van abeelen/ de welcke op ſommighe quartieren wel vier leguen breet waren/ende inſghelijck van vele note-boomen/ ende wijngaerden als die van Caſtilien. Nae dat ſy twee daghen door deſe boſſchagien ghetrocken hadden/ vonden ſy thien dorpen / gheleghen aen de kandt van deſe rieviere aen beyde zijden (ſonder andere die verder af laghen) in de welcke veel volcks ſcheen te woonen / ende de ghene die ſy ſaghen paſſeerden de 10000 zielen. In deſe provincien onthaelden de Wilde de Spaegniaerden ſeer feeſtelijck / brengende die in haer dorpen / alwaerſe haer veel victualie gaven/ hoenderen van 't landt ende andere dinghen/en dat met ſeer goede wil. Vonden hier huyſen van vier verdiepinghen/ wel ghetimmert/ en met fraeye kameren/ ende in meeſt van de ſelve waren ſtoven teghen de winter: 't volck ginck ghekleet in cottoen ende huyden van wildt/ ende de kleedinghe / ſoo wel van vrouwen als mans/ was nae de wijſe van de Indianen van Mexico: ende 't ghene de Spaegniaerden meeſt dede verwonderen / was / te ſien dat beyde mans en vrouwen gheſchoept waren met ſchoenen ende leerſen van goet leder/ ende de ſolen van oſſen-huyden / 't gene men elders noyt en hadde ghevonden. De vrouwen droeghen 't hayr wel ghekemt / ende geleght / ſonder yets anders op 't hooft te hebben. In alle vlecken waren Caziques die 't volc regeerden gelijck als de Indianen van Mexico, hebbende haer deur-waerders om haer gheboden uyt te voeren / die door de vlecken gaen / ende de wil van de Caziques uyt-roepen / ende in 't werck ſtellen. Vonden daer veel beelden die de Wilde aen-baden / ende hadden by naer in elck

huys een tempel voor den duyvel / daer ſy hem ordinaerlijck eten eñ ander dingen
droegen/en gelijck de Chriſtenen by de wegen hebben kruycen/ſoo hebben ſy eeni-
ge gelijck hooge kapellen (daerſe ſeggen dat hem den duyvel daer onthout ende ver-
luſticht als hy van 't een dorp naer 't ander trect) die ſeer verciert eñ geſchildert wa-
ren. Aen alle haer zaey-ackeren/die ſy vele eñ ſeer groot hebben/hebben ſy aen d'een
zijde een portael met vier pilaren/daer de arbeyders eten/ende haer middagh-ſlaep
nemen/want 't volck is ſeer genegen tot de landt-bouw/ende zijn daer den meeſten
tijt mede beſich: is berghachtigh landt/ende vol boſſchagie van pijn-boomen. Haer
wapenen zijn ſeer ſtercke bogen/ende pijlen met punten van vyer-ſteen/ daerſe een
ruſtingh mede door-jagen; houte ſwaerden / een halve ſpaenſche elle langh / ende
vol van ſcherpe keghels / baſtant om een menſch overmidts te houwen: hebben
oock ghelijck ſchilden van onbereyde ſtieren-huyden ghemaeckt.

Het dry-en-twintichſte Capittel.

Voorder verhael van de gheleghentheyt van de provincie van Neuvo Mexico, ende 't ghene de Spaegniaerden daer ſaghen.

NAer datſe in de voorſz. provincie vier dagen hadden vertoeft/ quamen ſy naer
weynigh weghs aen een ander die genaemt was de provincie de los Tiguas,
in welcke 16 vlecken waren; in welcker een/ genaemt Poala, vonden ſy dat de twee
Monnicken Franciſco Lopez ende Fray Auguſtin, die ſy ſochten/ doodt-geſlagen
waren neffens de dry jongers ende de Meſtizo. Als het volck van deſe plaetſe ende
de ghebueren de Spaegniaerden ſaghen / de conſcientie haer-lieden wroeghende/
ende vreeſende datſe quamen om haer-lieden te ſtraffen / ende wraecke te nemen
over de doodt van de voorſz. perſoonen; en dorſten ſy die niet verbeyden; maer la-
tende haer huyſen ledigh ſtaen/ retireerden haer op 't gheberchte daer ontrent/ van
waer menſe noyt en konde doen af komen / hoe-wel men 't ſelve in alle manieren
beſochte. Vonden in de dorpen ende huyſen veel victualie/ende menichte van hoen-
deren van 't landt/ ende veel ſoorten van minerael/ ende oock eenighe die ſeer goet
ſchenen te weſen: men konde niet ſeeckerlijck verſtaen wat volck daer was in die
provincie/door dien ſy al naer 't gheberghte waren gevloden. Nu dan ghevonden
hebbende dat de lieden doodt waren die ſy ſochten/gingen ſy te rade/ ofte ſy weder
ſouden keeren naer Neuva Viſcaya, ofte dat ſy voorder aen ſouden trecken: de opi-
nien waren ſeer diverſch; doch alſoo ſy verſtonden/ dat naer 't ooſten van deſe pro-
vincie/ende verre van daer noch groote ende rijcke vlecken waren/reſolveerde An-
tonio de Eſpejo met toe-ſtemminghe van Bernardino Beltran, ende 't meeſte deel
van de ſoldaten/met de ontdeckinghe voort te varen/tot datſe de uyt-komſte ſagen/
ende alſoo aen ſyn Majeſteyt ſekerder eñ klaerder getuygenis konden geven van
't gene ſy ſelfs geſien hadden: doch vonden geraden/ dat het leger ſoude blijven ter
plaetſe daer ſy waren/ende de Capiteyn met twee andere ſoude gaen ſoecken 't ge-
ne ſy begeerden/gelijck ſy dan oock deden. Naer twee dagen reyſens vonden ſy een
provincie daer ſy elf vlecken ſagen ende veel volcks/ welck naer haer giſſinghe wel
veertich duyſent zielen paſſeerden; was vruchtbaer landt eñ wel gecultiveert/wiens
limiten immediatelijck haer voegen met die van Cibola, daer veel ſtieren en koeyen
zijn/ met welcker huyden ſy haer kleeden/ ende oock veel cottoen; volgende in haer
gouvernement de ordre van haer ghebueren: daer zijn teeckenen van veel rijcke
mijnen/ en vonden in eenighe huyſen van de Indianen de metaelen: dit volck
heeft beelden die ſy aen-bidden; ontfinghen de Spaegniaerden vredelijck / ende
gavenſe te eeten. Dit ghesien hebbende/ende de diſpoſitie van den grondt/keerden
ſy weder naer het legher / om haer gheſellen daer kennis van te gheven. Ghe-
komen zijnde in 't legher kreghen ſy kennis van een ander provincie van volck
ghenaemt los Quires, welck de rieviere del Norte op-waerts was gheleghen ſes
leguen voorder; ende ſoo ſy derwaerts aen-trocken / ende op een mijle van daer
waren/

waren/ quamen haer veel Indianen te ghemoet / haer biddende in hare dorpen te komen/ 't welck doende/ wierden daer seer wel ghetracteert ende onthaelt. Sagen in die provincie alleen vijf woon-plaetsen daer veel volcks in was / ende die sy saghen passeerden de vijfthien duysent zielen; hebben beelden die sy aen-bidden als haer ghebueren. Vonden in een van dese vlecken een exter in een kope / als men doet in Castilien / ende van die Tirasoles, als men uyt China brenght/ met de son ende mane ende sterren daer op gheschildert. Nemende de hooghte / vonden haer op de 37 graden en een half. Scheyden weder uyt dese provincie / houdende de selve kours: naer veerthien leguen vonden sy een ander provincie van een volck ghenaemt los Cunames, daer sy vijf vlecken saghen / ende de grootste ende principaelste was ghenaemt Cia, welck soo groot was / dat daer acht marckt-plaetsen waren; de huysen waren met kalck ghestreecken / ende geschildert met kouleuren/ veel beter als sy noch elders ghesien hadden; haer dochte dat het volck welck sy saghen/ passeerde de 20000 zielen: schoncken de Spaegniaerden veel curieuse mantels; ende 't eeten seer wel bereyt ende gesoden; soo dat sy oordeelden dat dit volck curieuser was/ eñ beter gepoliiceert als sy noch eenigh hadden gevonden; thoonden rijcke metalen/ende de bergen daer ontrent/ uyt de welcke sy die haelden. Hier kregen sy lucht van een ander provincie naer 't noort-westen toe gelegen / daer sy naer toe trocken; ende quamen daer aen na dat sy ses leguen gereyst hadden/ welcke provincie wort genaemt de los Ameies, hebbende seven groote vlecken/ eñ in de selve/ naer haer verstant/ wel 30000 zielen. Een van dese vlecken was naer haer seggen seer groot ende schoon / dan lieten naer 't selve te gaen besien/ soo om dat het achter een bergh lagh/ als oock uyt vreese van eenigh ongeval/ in dien sy haer verdeylden. 'T volck is als dat van de naebuerige provincie; ende van alsoo goeden gouvernement. Vijfthien leguen van dese provincie / treckende naer 't westen toe / vonden sy een groote vlecke ghenaemt Acoma, van meer als ses duysent zielen / ende was ghelegen op een hooge klippe die meer als vijftich stagien hoogh was / gheen ander aen-komste hebbende als een trap in de rotse ghehouwen/ een saecke die de Spaegniaerden seer dede verwonderen; al haer water was in cisternen. De principaelste quamen vredelijck de Spaegniaerden besoecken / en brochten haer veel mantels/ en besanen wel bereyt/ en veel vivres: hebbende haer gezaey twee leguen van daer / ende leyden het water om de selve te begieten uyt een kleyne rieviere daer ontrent/ op welckes oever sy veel rooselaren saghen als die van Spaegnien. Daer zijn veel berghen met teeckenen van metael/ hoe-wel sy die niet ginghen besichtighen/ door dien de Indianen veel waren/ ende een strijdt-baer volck. Bleven daer dry daghen / en op den eenen dagh hielden de Wilden een solemnelen dans/ dansende met kraeye kleederen/ ende seer ingenieuse spelen / daer sy haer in vermaecken. Vier-en-twintich leguen naer het westen / quamen sy aen een provincie die in de tale van de in-ghebooren wordt ghenaemt Zuny, ende de Spaegniaerden noemden die Cibola; daer is veel volcks: Francisco Vasquez de Cornado was hier gheweest / ende hadde veel cruycen op-gherecht ghelaten / ende ander teeckenen van Christendom / die noch te sien waren. Vonden oock dry Indianen die Christenen waren / over-ghebleven van den selven tocht/ met namen Andres de Cuyocan, Gaspar de Mexico, ende Antonio de Guadalaiara, die haer eyghen taele by naer vergeten hadden / ende konden die van het landt seer wel spreecken / hoe-wel sy naer weynigh tijdts malkanderen weder wel verstonden. Uyt dese verstonden sy / dat sestich dagh-reysen van daer een seer groot lack ofte meyr was / op welckes oever veel ende goede vlecken laghen / ende dat 't volck veel goudts hadde / door dien sy daer braceletten ende oor-hanghers van droeghen: dat Cornado daer kennis van hebbende / derwaerts was ghetrocken / dan nae twaelf dagh-reysen het water hem ontbreeckende / weder-ghekeert; met voor-nemen ander-werf de reyse te hervatten / doch dat het selve door syn over-lijden was achter-ghebleven.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van 't selve verhael van NIEUW MEXICO.

OP 't nieus van dese rijckdommen voorzen verhaelt/ was Antonio de Espeio seer begeerich om derwaerts te trecken / ende hoe-wel eenighe van syn volck van 't selve advijs waren/ soo was den meesten-deel / ende de Monnick van contrarie gevoelen: seggende dat nu tijdt was weder te keeren na Neuva Vizcaia, ende rekenschap te geven van 't gene sy ghesien hadden: ghelijck dan naer weynighe dagen den meesten-deel deden/latende daer den Capiteyn met alleen neghen die hem wilden volghen. De welcke na dat hy hem wel geinformeert hadde van den rijckdom van de provincie voren verhaelt/ ende datter seer veel goede metalen waren/ scheyde uyt dese provincie met syn gesellschap/ ende trock recht west aen. naer dat sy 28 leguen getrocken hadden/ vonden sy een ander groote provincie / in de welcke scheenen meer als 50000 zielen te woonen: De Wilde haer komste vernomen hebbende/ sonden bootschap / waerschouwende haer/ soo sy niet wilden doodt-geslagen wesen/ datse haer souden wachten naerder aen haer vlecken te komen: de Capiteyn gaf haer voor antwoorde dat hy niet en was gekomen om haer-lieden quaet te doen/ ghelijck sy wel souden sien/ ende dat sy derhalven van haer voornemen wilden af-staen/ gevende eenighe dinghen die hy by sich hadde aen den bode/ de welcke de herten der Indianen soo wist te vermorwen ende ter neder te stellen/ datse met goeden wille de Spaegniaerden lieten in-komen met 150 Indianen hare vrienden uyt de voorsz. provincie van Cibola, ende dry mexicaensche Indianen. Een legue van de eerste vlecke quamen haer te ghemoet wel twee duysent Indianen geladen met victualie / die de Capiteyn eenige dingen gaf van kleynder weerde/ welcke sy nochtans meer estimeerden als ofse van goudt waren gheweest. De vlecke naerder komende / welck ghenaemt wort Zaguato, quam haer menighte van Indianen onthalen/ ende daer onder de Caziques, ghevende sulcke teeckenen van blyschap/ dat sy meel op de grondt stroyden om dat de peerden daer over souden treden; met dese feeste deden sy haer in-tree ; ende wierden seer wel geherberght ende gespijst/welck de Capiteyn met hoeden ende glasen kralen ende andere dingen te gheven aen de principaelste van de plaetse weder verschuldighde. De Caziques waerschouwden de reste van de provincie van de komste van dese gasten/ ende dat het courtoys volck was die gheen quaet en deden; welck genoegh was om alle de reste te verwecken om toe te loopen met presenten/ ende de Spaegniaerden tot haer plaetsen te noodighen; daer de Spaegniaerden oock ginghen/ doch met om-sicht. De Capiteyn ghebruyckte hier een sonderlinghe listicheydt/ ende maeckte de Caziques wijs/ dat door dien sy te vooren ghedreyght hadden de Spaegniaerden te dooden / de peerden haer wel mochten schade doen / ende dat derhalven van noode was een steenen fort te maecken om de peerden op te sluyten. De Caziquen dit geloovende/ deden in korten tijdt soo veel volcks by een komen/ dat sy 't fort in korten tijdt op-maeckten. Daer-en-boven doen de Capiteyn wilde vertrecken/ brochten sy hem wel veertich duysent mantels van cottoen/ soo wit als gheschildert/ ende veel ander dinghen/ ende rijcke mineralen/ onder andere eenige daer veel silvers in scheen te wesen. Vonden daer groote kennis van het meyr vooren verhaelt/ conform het rapport van d'ander /belanghende den rijckdom ende abundantie van 't goudt. De Capiteyn hem vertrouwende op het goet hert van dese Indianen/ resolveerde naer eenighe daghen vijf van syn ghesellschap met de Indianen syn vrienden te rugghe te laten trecken met de bagagie naer de provincie van Zuny, ende selfs met vier ghesellen inder haest te trecken op de ontdeckinge van seecker rijcke mijnen daer hy kundtschap van hadde; ende met syn guiden 45 leguen ghereyst hebbende naer 't westen / vondt hy de voorsz. mijne / haelden daer uyt met syn eyghen handen seer rijcke metalen / daer veel silvers in was: de

mijnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

mÿnen (welcke waren van een seer breede veete) waren gheleghen op een bergh daer men licht konde op-klimmen/door dien daer een open wegh lagh. Daer ontrent laghen eenighe vlecken van Indianen / die in 't gheberghte woonden/ die hem vrientschap thoonden en onthaelden hem met cruycen op 't hooft/ ende ander teeckenen van vrede. Vonden daer by twee redelÿcke rievieren/ aen welcker oever veel wÿngaerden waren met goede druyven/ ende groote bosschen van note-boomen: veel vlas als dat van Castilien; ende de wilden gaven haer by teeckenen te verstaen/ dat daer een seer groote rievier ontrent was/ die meer als acht leguen breedt was / dan de Spaegniaerden konden niet ghelooven dat sy soo naer by was/ hoe-wel de Wilde te kennen gaven dat sy in de noordt-zee uyt-liep/ ende dat aen beyde de zÿden veel woon-plaetsen waren soo groot / dat de dese daer maer buerten by en waren. Naer dat de Capiteyn van alles kennis hadde ghenomen/ keerde hy weder naer de provincie van Zuny, daer hy syn ghesellschap naer toe ghesonden hadde; ende daer wel aen-ghekomen zÿnde door een gemackelÿcke wegh/ vondt daer noch syn vyf ghesellen/ ende den voorsz. Broer Bernardino, met de soldaten/ die wel voor-ghenomen hadden te rugghe te trecken / dan noch ghebleven waren door sekere occasien; de in-woonders hadden haer wel getracteert/ende alles wat sy noodigh hadden vol op verschaft; deden van gelÿcken aen de Capiteyn ende die met hem quamen; welck sy met blÿschap onthaelden / ende gaven hen de vivres die sy van noode hadden tot vervolgh van haer voor-nemen/biddende datse haest weder wilden komen/ende veel Spaegniaerden met haer brengen/ende dat sy die al met eten souden voor-sien. Tot welcken eynde sy dat jaer meer hadden ghezaeyt als eenighe voor-gaende jaren. Op die tÿdt soo her-vatten den Monnick ende de soldaten haer voorighe resolutie om weder te keeren van waer sy komen waren; de welcke vertrocken zÿnde ende de Capiteyn alleen over-gebleven met acht soldaten: resolveerde hy 't begonnen werck te vervolghen/ ende de rieviere del Norte op te trecken: ghetrocken zÿnde ontrent de 60 leguen, tot aen de voorsz. provincie de los Quires, vonden sy 12 leguen van daer na 't oosten de provincie de los Hubates, waer de Indianen haer vredelÿck ontfingen ende veel victualie gaven/ ende noticie van een rÿcke mÿne daer by/ die sy oock vonden / en haelden daer seer goede ende blinckende metalen uyt/ met de welcke sy keerden na de vlecke daer sy uyt-getogen waren. Oordeelden dat in dese provincie wel 25000 zielen waren al wel ghekleedt met mantels van cottoen / gheschildert / ende besaanen seer wel bereydt. Hebben veel berghen met pÿn-boomen ende cedren beseydt/ ende de huysen zÿn van vier ende vÿf vier-kanten hoogh. Kregen hier wetenschap van een ander provincie een dagh-reysens van daer / die ghenoemt wierdt de los Thamos, in welcke meer dan 40000 zielen waren; dan soo sy daer quamen/ en wilde 't volck van de lande haer niet 't eeten geven/ noch haer in haer woon-plaetsen laten komen; waerom/ als mede om dat eenige van haer sieck waren gheworden/ ende weynich in ghetale / resolveerden sy weder te keeren naer de provincien by de Christenen bewoont: ghelÿck sy dan deden in 't begin van Iulii des jaers 1583, ende wierden ghelevdt by een Indiaen die met haer ginck/ en bracht haer door een anderen wegh als sy ghekomen waren/ te weten een rieviere af / welck sy noemden Rio de las Vacas, door dien daer sulcken menichte van dat vee aen beyde de oevers was/ langhs welcke sy hondert ende twintich leguen marcheerden/ al dese wegh de stieren ende koeyen ordinaris vindende: Van daer quamen sy aen de rieviere de los Conchos, waer door sy in-ghetrocken waren / ende aen de valleye van S[t] Bartholome van waer sy de ontdeckinghe eerst hadden begonnen; ende als sy daer arriveerden / vonden dat Broer Bernardino Beltran met syn geselschap daer veel daghen te vooren was aen-komen / ende van daer ghetrocken naer Guadiana. Den Capiteyn maeckte hier een verhael van alle 'tgheene hy gevonden hadde/ende sondt 't selve aen den Vice-Roy / el Conde de Corunna; ende de selve sondt het aen den Koningh ende den raedt van Indien/ om te ordineren

't ghene

't ghene haer goet ſoude duncken / ghelijck ſy 'tſelve met ſonderlinghe voor-ſichtreede hebben ghedaen. Dus verre Iuan Gonzalez de Mendoça.

Een geintercipieerden brief van een Spaegniaert Bartholome Cano, geſchreven uyt Mexico den 30 May, 1590, ſeght als volght: Daer zijn vertrocken uyt *Mexico* ende eenighe ſteden hier ontrent, door bevel van den Vice-Roy, 500 Spaenſche Soldaten, onder het gebiedt van *Rodrigo del Rio* Gouverneur van *Neuva Biſcaia*, om te gaen vvinnen een groote ſtadt ghenaemt *Cibola*, vvelck is gelegen 400 leguen van *Mexico* naer het noordt-vveſten, midden in 't landt: ende is by raport een ſeer groote ſtadt, ſo groot als *Mexico*, ende een ſeer rijck landt, beyde van ſilver ende goudt-mijnen, ende de Koningh van 't landt is een machtighe Prince, ende en vvil hem niet geven onder ſubjectie van den Koningh van Spaegnien. Daer vvaren eenighe Ambaſſadeurs van den Vice-Roy dervvaerts ghesonden, ende 't vvordt ghedacht dat ſy daer doot zijn gheſlagen, door dien men gheen nieuvvs van haer en verneemt. Wat vorder in deſe ontdeckinghe is voorghevallen / en hebbe tot noch toe niet konnen vernemen.

Het vijf-en-twintichſte Capittel.

Verhael van den Tocht van Don Iuan de Onate, naer NOVO MEXICO in den jaere 1599.

Eer wy hier van ſcheyden ſoo ſullen wy hier in-voegen de tocht van Don Iuan de Onate gelijck wy die beſchreven vinden in een brief van Ludovicus Tribaldus Toletus aen Mr Hackluydt, ende by Mr Purchas uyt-gegeven in ſyn vierde ſtuck van ſyn groot werck.

Don Iuan de Onate ſcheyde van Mexico in den jaere 1599 met een legher van 5000 perſoonen ſoo Soldaten als andere/vrouwen/jongers ende kinderen; nam veel victualie met hem/ veel ſchapen ende geyten/oſſen ende peerden; veel wapenen ende ammunitien ende andere noodt-ſaeckelijckheden tot ſulcken tocht; ende reyſende by de vijf hondert leguen door verſcheyden provincien: vondt hy de wegh verſcheyden volckeren ende natien / met veele wel ghetimmerde ende reedelijcke ghepolicieerde ſteden. Met de welcke hy vrientſchap maeckte wegen de Koningh van Spaegnien/ ende ſy gaven hem daer publijcke beſcheeden af / ende vaſte beloften. Tot dat hy quam by een ſtercke ſtadt weghen de gheleghentheydt van de plaetſe/ ghelegen op een hooghe rodtſe/al-waer hy by de in-woonders wel wierde onthaelt/ende ſy verſagen hem met alderhande lijf-tocht/ ende beloofden hem eer langh ſo veel te leveren als hy tot een vorderen tocht ſoude van noode hebben; den tijdt ghekomen zijnde ſoo ſondt Onate ſyn ſuſters ſoon met eenighe weynighe ſoldaten in de ſtadt / de welcke meeſt alle 't volck van de ſtadt vergadert vonden op de marckt; ende dewijl ſy daer beſich waren met koopen 't ghene ſy noodich hadden / ſoo vielen de Wilde verraderlijck op haer/ ende ſloeghen den Capiteyn ende ſes andere doodt; de reſte ontquamen te nauwer noodt / ſeer ghewondt. Onate dit verſtaen hebbende trock op met ſyn beſte ſoldaten/ ende belegherde de ſtadt/ een wijl ende naer verſcheyden aen-vallen veroverde hy die met geweldt/ ende vermoorde meeſt al 't volck/ ende nam een deel ghevanghen ende raſeerde de gantſche ſtadt tot den gronde. De ſtadt was ghenaemt Acoma op de hooghde van twee-en-dertich graden ende veertich minuten.

Hy trock met gemack voorts/ tot dat hy quam aen een machtighe groote ſtadt de welcke hy dwongh met de om-legghende dorpen ghehoorſaemheydt te ſweeren aen den Koningh van Spaegnien/ niet gantſch onwilligh/ alſo ſy bevreeſt waren dat haer mede mocht over-komen 't ghene te Açoma geſchiet was. Van hier quam hy aen noch een grooter ſtadt die hy met vrientſchap in kreegh/ ende ſont van hier een deel van ſyn volck om te gaen ſoecken de oſſen van Cibola, langh voor deſen bekent gemaeckt door Vaſques de Coronado ende andere. De welcke

wel

wel [een] groote menichte van de selve vonden / dan kondender maer weynighe bekomen door diense soo wildt zijn/ de welcke sy by den Generael brochten tot groote verwonderingh van 't gantsche legher. Daer naer gheraden vindende te bewaren 'tgene sy ontdeckt hadden bouwden sy hier een stadt welck sy noemden S[t] Ian, ende maeckten groote vrientschap ende alliancie met 't volck welck sy laetst hadden ontdeckt: ende seeckere rijcke mijnen van goudt ende silver ghevonden hebbende / resolveerden sy haer selven daer tot ruste te begheven ende haer neerstic-heydt te doen om de Wilde tot de Christelijcke Religie te brenghen. Twee jaren daer naer nam Onate met een deel van syn volck een anderen tocht voor naer de vermaerde ende groote riebier del Norte welck hy eyndelingh vondt ende werdt allenthalven by de in-woonders wel onthaelt: ende quam ten laetsten aen het lack Conibas, op welckes oever sy een stadt saghen by de seven leguen langh ende twee breedt: de huysen van dese stadt waren van malkanderen verscheyden/ con-stelijck ghebouwt ende met schoon gheboomte ende fraeye hoven verciert / ende oock somtijdts met water van den anderen verdeelt. Daer en verthoonde hem gheen volck; ende Onate niet versien zijnde van bequaeme macht / sondt alleen weynighe ruyters om de stadt te bespien / de welcke naer datse door verscheyden breede straten waren ghereden sonder volck te sien/ quamen aen een groot ende schoon merckt-veldt/ daer een over groote menichte van volck sich beschanst hadde; sy lieden haer te swack vindende om yets daer teghen te doen / keerden weder by 't legher; 't welck mede naer huys keerde / uyt-stellende den aen-tocht op soo grooten ende volck-rijcken stadt tot op een ander tijdt.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste van NOVA GALICIA, ofte GUADALAIARA op de zuydt-zee ghelegen.

IN de voor-gaende Capittelen hebben wy hier ende daer stuck-wijs aen-gheroert de gheleghentheydt van de kuste van dese provincie / sullen de selve nu by een verhalen naer 't ghene dat Thomas Fuller op de voyagie met Candisch, ende de voyagie ocksels verhaelt. De haven van S[t] Iago stelt hy op 18 graden 50 minuten; van waer tot de haven van Navidad zijn seven mijlen / ende de kours is oost en west. In de haven van Navidad is goet anckeren op 8 vadem waters / en den zuydt-oosten windt is daer de quaetste: De aenteeckeningh van de kuste stelt tusschen S[t] Iago ende Navidad maer vier mijlen; ende seght dat Navidad een baye is/ niet seer groot / in de mondt ontrent een mijle wijdt; de onse ghetuyghen mede/ dat het een schoone baye is/ daer wel versch-water is te bekomen ende ander ver-versching als men daer vrient oft meester is. Een mijle west-waert leght de haven van Malacca, daer wy in 't voor-gaende van hebben geroert. Candisch quam oock in de haven van Chacalla, daer maer twee huyskens en stonden aen de water-zijde/ ende was achthien mijlen van Cabo de los Corrientes. Fuller stelt tusschen Navidad ende de Cabo voor-noemt / de haven van de eylanden van Chiametla, van Navidad 10 mijlen/ ende streckende oost ende west: dese eylanden zijn na syn segghen verscheyden van Cabo de los Corrientes 30 mijlen/ ende de kours noordt-west ten westen/ ende zuydt-oost ten oosten/ Cabo de los Corrientes stelt hy op 20 graden ende 30 minuten. Van waer tot de baeye van Xalisco zijn 18 mijlen/ dese baye legghende op de hooghte van 21 graden en een half / ende daer is goet anckeren in neghen vadem waters; de west-zuydt-weste windt is daer de quaetste. De eylanden las tres Marias stelt hy op 21 graden ende 20 minuten/ tot de welcke van Cabo de los Corrientes zijn 20 mijlen/ ende de kours noordt-west en zuydt-oost. Het eylandt van Sant Andreas stelt hy op 22 graden; welck is een kleyn eylandt / daer veel houdts ende ghevoghelte is: oock zee-robben ende Iguanas. Aen de noordt-west-zijde van het Eylandt is goet anckeren in seventhien vadem

cap.19.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

vadem waters. Van het eylandt St Andres zeylden sy naer de reede van Massatlan, (soo de voyagie seght) ghelegen recht onder den Tropicus Cancri, ofte 23 graden en een half; Dit is een groote rieviere binnen / dan met een barre aen de mondt: in de baye is veel versche visch; ende in 't landt goede fruyten. Een myl van daer is een eylandt noordt-waerts; ende de stadt Chiametla soude elf mylen van daer te landt-waert in legghen: waerom Fuller dese plaetse noemt de Eylanden van Chiametlan, ende stelse op de 23 graden ende 40 minuten / verschepden van de baye van Xalisco 30 mylen: hoe-wel hy oock distinctie maeckt tusschen de haven ofte baye van Chiametla ende de eylanden. Van hier setten sy over naer de Capo St Lucar, welck is aen de west-zijde van California; op de hooghte van 23 graden ende twee derde: ende binnen de kape is een baye ghenaemt Aguada Segura, door dien daer een seer goede versche rieviere in loopt. Fuller noemt oock 't punt van California, Sta Clara, ende stelt het op 23 graden. Van Cabo de los Corrientes tot Cabo Sta Clara aen 't begin van California, zijn hondert ende acht mylen/ ende de kours is west-noordt-west ende oost-zuydt-oost.

De aen-teeckeninge van de kuste by een Spaegniaert verveerdight/ ende by den Generael Spilbergen over-ghebracht vervolght de kuste aldus. Van Cabo de Corrientes op twintich graden en een half / thien mylen naer 't noorden light punta de Tintoque, ende tusschen beyden Valle de Banderas, daer een rieviere uyt-komt welcke dese valleye in tween deylt/ ende aen beyde de oevers liggen veel hoven van Cacao behoorende tot de stadt Compostella. Thien leguen voorder leght Isla de Saltemba ofte Paltemba met een zand-strandt naer 't vaste landt toe. Ontrent dry leguen voorder light een haventjen ghenaemt Chacala acht leguen van de voorsz. stadt. Daer aen volght de valleye Chila, ende wat vorder een punt van 't gheberghte af-schietende welck sy noemen punta de Santa Cruz, met een rievierken ende dorp van de selve naem; ende daer by het haventjen Mantachal; ofte soo Nunno de Guzman het noemt Mutochel: van welck dry leguen te landt-waert in naer 't noordt-noordt-oosten light het dorp Metatlan; ende wat verder 't hooghste gheberghte datmen op dese kuste siet ghenaemt la Sierra de Xalisco. Wat vorder komt een groote rievier in zee/ genoemt Rio Esquitlan; ende weynich meer als een legue voorder R. St Andreas, ende ontrent negen mylen van 't vaste landt 't eylant St Andreas. Van de rieviere voor-noemt voorder is 't landt leegh ende vol Manglares aen de zee-kant/ ende binnen vol dorpen; noement de provincie van Singuiquipaque. Sesthien leguen van de voorseyde haven Mantachel light Punta de Matarem, af-schietende van een groot gheberghte genaemt Guaynamota; ende van dit punt voor-waerts is de kuste hoogh ende bergigh; noemen de provincie Acaponeta ende Chiametla; ende ten eynde van dit hoogh-landt ligghen twee eylandekens welcke sy noemen Islas de Mezatlan ende acht mylen te landt-waert in light de stadt St Sebastiaen. Van dese Eylanden loopt de kuste 34 leguen noordt-west/ ende daer wordt eerst ghevonden een diepe rievier ghenaemt Rio de Navito. Acht mylen voorder Barra de dato bequaem voor barcken ende fregatten: ende noch neghen leguen voorder een grooter rievier/ welck sy noemen Barra de quameto: alle dese dry rievieren worden ghenaemt de rievieren van Culuacan; ende twintich leguen voorder light punta de Cinaloa; welck (seght hy) 't uyterste landt is/ dat by de Spaegniaerden op dese kuste met vreden wordt bevaren/ ende besocht.

BESCHRI

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het ſevende Boeck.
GVATIMALA.

Het eerſte Capittel.
Beſchrijvinghe van de Audientie van GVATEMALA in't ghemeyn.

NAeſt de Audientie van Nova Hiſpania, daer wy
in't vijfde boeck van hebben gheſprocken/ volght de Audientie
van Guatemala, ſoo by de Spaegniaerden ghenaemt/ weghen
de principale provincie die daer onder begrepen is. Eer de ſelve
Audientie haer ſeecker ende ordinaire plaetſe hadde in de ſtadt
van St Iago de Guatemala, ſoo wierdtſe ghenaemt de los con-
fines, ende begreep alleen onder ſich de provincien van Nicaragua d.4. l.8. c. 8.
ende Guatemala; dan nu is haer begrijp grooter/ want begint van de upterſte pa-
en van Tecoantepec, ende neemt haer eynde aen de laetſte palen van Coſta rica;
treckt in de lenghde langhs de kuſte van de zuydt-zee/ zuydt-ooſt ende noort-weſt/
yp hondert leguen ende meer; dan naer een rechte linie te reeckenen/ is haer
enghde ooſt ende weſt twee hondert ende veertich leguen, ende op den meridiaen
van Toledo, van de vier-en-tachtich graden/ tot de acht-en-neghentich graden; Her. deſcript.
nde in de breedte zuyden ende noorden hondert ende tachtich leguen, van de ne-
hen ofte thien graden tot de achthien ofte neghenthien graden by noorden de li-
ie. Is verdeelt by de Spaegniaerden in derthien principale provincien/ ſonder
ndere kleynder/ welcke zijn Chiapa, Soconuſco, Suchitepec, Guatemala, Vera-
az, Ycalcos, San Salvador, San Miguel, Honduras, Chuluteca, Nicaragua,
Taguz galpa, ende Coſta rica: In alle deſe provincien ſpreeckenſe differente tae-
en/ ende naer het ſegghen van de monnicken ſchijnt dit een voor-ſtel ofte liſt
heweeſt te zijn van den duyvel/ die deſe diverſiteyt van taelen ghebruyckt heeft/
m de in-woonders in continuele oorloghen teghen den anderen te houden. Door
e diverſiteyt ende veelheydt van deſe provincien/ en is in't ghemeyn daer niet
yſonders van te ſegghen/ maer ſullen de eyghenſchappen van't landt verhalen
lck by ſyn provincie; alleenlijck door dien dat deſe provincien door-gaens ghe-
en dat vermaerde Cacao, ſoo ſullen wy dit hier in't korte aen-roeren/ ghelijck
Acoſta daer van is ſchrijvende. Al-hoe-wel (ſeght hy) de Platanus profijtelijcker
s/ ſoo is nochtans het Cacao in Mexico, ende de Coca in Peru, in meerder ach- l.4. c.22.
inghe; ende zijn beyde boomen van niet weynighe ſuperſtitie. Het Cacao is een
ruchte wat kleynder/ doch dicker ende groover als de amandelen/ de welcke ge-
raden zijnde gheen quade ſmaeck en heeft. Deſe vruchte is ſoo ſeer gheacht on-
er de Indianen/ als oock van ghelijcken onder de Spaegniaerden/ dat het een
an de rijckſte ende grootſte handelen gheeft/ die men in Nova Hiſpania heeft:
ant ghelijck het een drooghe vrucht is/ ſoo werdt ſy langhen tijdt bewaert ſonder
erderven/ ende daer worden heele ſchepen vol van ghebracht uyt de provincie van
Guatemala: daer wierden 't voor-leden jaer in de haven van Guatulco in Nova
Hiſpania meer dan hondert duyſent balen verbrant van een engelſche zee-roover:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

(dese was Thomas Candisch, die in syn Journael seght / dat hy vier hondert sacken Cacao in de plaetse van Guatulco verbrande.) Is van ghelijcken dienende in de plaetse van munte / want met vijf Cacaos kooptmen een dingh / ende soo voorts sonder eenighe contradictie. Hebben van ghelijcke voor een ghebruyck dese Cacaos voor aelmossen te gheven aen de huys-biddende armen. 't Principaelste daer dese Cacao toe ghebruyckt wordt / is / daer een dranck van te maken die sy Chocolate noemen; ende is een sotternije / soo als 't selve daer in weerden ghehouden wordt; hoe-wel 't sommige die het niet gewoon en zijn / een walginge maeckt / want heeft een schuym ende water-bellen boven op / ghelijck oft gist waer; is even-wel den precieusen dranck daer de Spaegniaerden ende Indianen soo veel van maecken / ende de Spaensche vrouwen die daer in 't landt ghewendt zijn / en konnen sonder dit lieve Chocolate niet leven. Dit wordt op verscheyden manieren en met sonderlinghe temperatuere toe-ghemaeckt ende bereydt / te weten / heet / koudt ende getempert; doen daer oock specerije ende veel Chilos dat is Bresilische peper onder: maecken 't van ghelijcke in een paste / welck sy doen in doosen ende andere vaten om te bewaren / seggen dat het goet is voor de borst / voor de maghe / ende tegen den hoest. Dus verre Acosta. De Chocolate wordt op dese wijse ghebesight / nemen water ende laten dat op de sode komen ende doen daer van de drooghe Chocolate in soo veel als haer goet dunckt; ende roeren dat met een seker houten meulentjen soo sy 't noemen / tot dat de Chocolate gantsch versmelt ende sich met het water vermenght / ende de vettigheydt ende grooffste materie boven drijft / de welcke sy af-schuymen ende apart houden; ende by 't klaerste mengen sy Atole dat is seker compositie van de blomme van het Maiz, ende als sy 't willen drincken / oft als het nu laeuw geworden is / soo doen sy de vettigheydt wederom by. Den boom daer dese vrucht aen wast welck sy noemen Cacahuaquahuitl is van middelbare groote / wel gefatsoncert / ende heeft een schoone kroon ofte top van tacken; zijn bladeren zijn den oragnie-boom niet ongelijck doch veel grooter ende breeder: de vruchte is groot ende langh by naer als een groote pompoen / noemen die Cacahuacintli, begrijpt in sich die amandelen daer wy voren van ghesproken hebben; der welcker smaeck is een weynigh bitter soet; ende zijn van temperament een weynigh koudt ende vochtigh. Den boom is soo delicaet / dat sy daer altijts eenen anderen grooteren boom ghenaemt Atlynan, by setten / om van de son niet verbrandt te worden / den welcken alleenlijcken dienende is / om hem schaduwe te maken; waerom de selve genaemt wort de moeder van 't Cacao. Daer zijn hoven van dese boomen / daer sy op-gebracht ende waer-ghenomen worden / (ghelijck de wijngaerden ende olijf-boomen in Spaegnien) tot eenen handel ende koopman-
d.4.l.8. c.9. schappe. Herrera seght / dat desen boom van 't Cacao heeft bladeren als een castanien-boom / hoe-wel grooter / brenghende bloessem ende vruchten alle maenden.

C H I A P A.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van CHIAPA, in 't ghemeyn.

DE provincie ende het Bisdom van Chiapa, welck syn naem heeft naer een plaetse ghenaemt Chiapa, welck de principaelste is van dese provincie; is een middelantsche provincie / tusschen de provincie van Soconusco, die ghelegen is aen
Her. descript. de zuydt-zee naer 't zuyden / ende het laetste van Nova Hispania naer 't westen; naer het noorden ende oosten / tusschen Tabasco ende de provincie die sy noemen la Verapaz: heeft in de lenghte oost ende west by de veertich spaensche mijlen / ende wat minder in de breedte. Dese provincie is verdeelt in vier natien van volckeren /
d.4.l.10. c.11. die different zijn van tale / te weten Chiapanecas, Zoques, Zeltales, ende Quelenes. Daer wassen seer hooghe pijn-boomen / ende soo goet als die van Castilien / hoe-wel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hoe-wel sy weynighe pÿn-appelen draeghen; daer zÿn cypressen / cedren/ eycken
seer recht ende hoogh / ende de eeckelen zÿn soet; de lentisken zÿn hier groote boo-
men: de Myrtus is een kleyn boomken ofte heester/ minder als de spaensche/ ende
de vruchten grooter: de haegh-appel boomen zÿn groot / ende de vruchten kleyn.
De fruyt-boomen van Spaegnien wassen daer seer wel: daer zÿn oock note-boo-
men / soo wel van Spaegnien als van 't landt/ de berghen gantsch vol / hoe-wel
weynigh verschillende; 't houdt daer van dient tot duysent dingen / maer de noten
zÿn meer beneyen als die van Europa: de druyven worden rÿp op haer saysoen/ ẽ
in dien daer meer wÿngaerden waren gheplant / souden wel prospereren; want
daer zÿn veel wilde wÿngaerden. Alle de boomen die eenigh liqueur uyt-gheven/
zÿn hier seer perfeckt; daer het Liquidambar van komt/is een grooten ende groven
boom: Tecomahaca is kleyn; eenige der hersten zÿn wit/ander graeu als wieroock/
ende ander die een harst geven/ welck soo murw is als was / ende oock die het Co-
pal geven. Daer is een anderen grooten boom ende seer getopt/die zÿn vrucht geeft
gelÿck als peper / welck sy segghen te wesen de Malagueta, die de Swarten in
Guinea ghebruycken/ welck wy noemen greyn / (dan zÿn daer in bedrogen) ende
gebruycken die voor peper/ om dat sy de smaeck heeft/ hoe-wel sy te samen oock de
smaeck heeft van de nagelen: daer wast groote menighte van Cacao ende andere
boomen/ die de in-geborene ende de Spaegniaerden ghebruycken tot drancken:
daer is abundantie van Guayacan, welck is een grooten boom met weynigh bla-
deren: Oock Cannafistola: ende in Copanavatzla is een boomken welck een roo-
de blomme heeft/ende zÿn bladeren gedrooght ẽ gepulveriseert zÿn goet om won-
den te ghenesen / alwaren 't oock oude ende verkanckerde wonden; ende 't water
daer de tacxkens in ghesoden zÿn/is goet teghen 't bÿten van viperen/ de bladeren
nat daer op leggende. In de selve contreye zÿn veel palm-boomen/welcker vruchte
rondt is/ ende niet quaet om te eten/ als sy rÿpt soo wordt sy swart; andere palm-
boomen die de Spaegniaerden hebben gheplant brenghen goede dayen voort /
ende hebben in acht jaren vruchten ghegeven; men heeft hier oock onlanghs ghe-
vonden dry boomen die een harst gheven als Storaque, hoe-wel beter van kou-
leur: andere groote boomen die blommen draghen als Azahar (dat zÿn orae-
gnie-bloemen) ende die oock soo riecken/ghebruycken die in den dranck die sy van
de Cacao maecken /ende vinden die goet te wesen voor de maghe: In Chicomu-
zelo zÿn boomen van balsem. Daer zÿn in dit landt jenossen die 't gantsche jaer
dueren / lelien / ende allerhande moes-kruyden als in Castilien; de boonen eens
ghesaeyt / dueren veel jaren/ ende hebben 't gantsch jaer door bloemen: Daer zÿn
sekere hooghe koolen ongheslotien / die sy in Spaegnien noemen Ilantas, welcke
eens ghesedt / nimmermeer en worden uyt-gheroeyt / ende maecken een stam als
een boom / ende zÿn soo hoogh dat de voghelen daer in nestelen/ ende men snÿdt
de spruyten af ende eetse: poleye ende andere goede kruyden wassen daer in 't wilt.
Daer is een ander kruyt welck witte blommen heeft/ende de wortel als saffraen/
welck men ghebruyckt in de spÿse: een ander met een witte wortel welck sacht-
jens purgeert: een ander welck seer kleyne bladeren heeft/ welck als ghy het
aen-roert verwelckert / ende als ghy daer af gaet weder verquickt. Men vindt
in 't landt van de Quelenes den wortel welck men noemt Mechoacan. Wat het
ghevogelte aengaet/ men heefter valcken van diversche sooirten / insonderheyt een
soorte welck den eenen poot heeft als een ganse / ende d'ander als een valck / gaen
langhs de rievieren ende leven by de visch. Men heeft daer oock arenden/ meest
swart treckende naer het graeuw/ ende de grootste hebben een kroone: oock heeft-
men daer quackels ende ringh-duyven die wat kleynder zÿn als die van Spae-
gnien/ tortel-duyven / eenden / gansen/ faysanten / ende veel ander ghevoghelte
meer: ende insonderheydt een Voghel die sy noemen Totoqueztal, (doen sy
noch heydens waren was het op lÿf-straffe verboden die te dooden/) syn kleyn-
der als ringh-duyven / met groene veeren als het heliotropium / ende die van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de steert seer langh/ die sy in haer bravaden ghebruyckten/ende wierden daer verkocht als by ons de struys-vederen. Daer is menighte van papegaeyen/ eñ ander vogels die sy noemen Guacamayes, zijn roodt ende blaeuw/ van 't maecksel van een ganse van Peru. De peerden die daer vallen zijn soo goedt datse de veulens van Mexico daer komen halen/ hoe-wel het by naer twee hondert leguen weeghs is: Daer zijn stieren ende koeyen/ schapen/ geyten/ verckens/ wildt/ konijnen/ tigren/ leeuwen die meer luypaerts schijnen te wesen/ katten die ghebigarreert zijn: wilde honden die als wolven zijn: kleyne vosskens ghelijck gheschildert met wit/ swart ende graeuw/ die seer qualijck riecken: wilde verckens/ ghelijck die van andere provincien van Indien/ eenighe swart ende andere ros/ met den navel op den rugghe/ welck qualijck rieckt/ en hebben gheen steerten/ ende loopen in troepen: daer zijn oock Armadillos; ende eeckhorentjens van dryderley soorten: men vindt daer een ander beestjen welck ghenaemt wordt Tlaquatzin, is als een bigghesken/ met een langhe snuyt/ heeft aen den buyck een sack daer 't syn jonghen in draeght tot seven ende acht toe; komt by nacht in de huysen als de vossen/ om de hoenders te rooven; heeft een langhe steert sonder hayr; welck voorderlijck is voor de vrouwen die in barens noodt zijn; ende wordt oock seer gheprefen teghen het graveel ende steen; een draghme daer van in-nemende nuchteren zijnde; want is seer af-drijvende. Daer is een ander dier als een hase-wint/ gantsch swart/ 't hooft ende hals wit/ de Indianen noemen 't witten leeuw/ door dien 't jaeght een ander van fatsoen als een konijn/ oft forme van een rat/ brenght dry oft vier jongen voort/ ende als 't uyt treckt om eeten te soecken/ soo klimmen de jongen op syn rugghe/ ende gaet soo gheladen met syn jongen: men vindt daer veel ander dieren te langh om te verhalen. In dit landt zijn seer veel slangen ende andere vergiftige dieren; jae sommige soo vergiftich/ dat in dien ghy de selve aen-roert met een stock/ 't venijn treckt langhs de selve op/ ende doodet/ doch soo men die doodt-slaet/ ende sich met haer bloedt bestrijckt/ soo en sterftmen wel soo haest niet/ maer men blijft queelen: daer zijn slanghen die wonder groot zijn; op een tijdt dooden de Indianen daer een die een-en-dertich jongen in den buyck hadde/ elck soo langh als een vingher/ ende kropen stracks voort; was meer dan twintich voeten langh; de Indianen koockten die/ ende atense: daer zijn andere slanghen root als karmezijn/ met swarte boorden ende witte sprickelen/ een vadem langh/ de Indianen noemen die de moeders van de mieren/ ende nemense om haren hals als een juweeltjen: ontrent een dorp ghenaemt Ecatepeque, van de spraecke van de Quelenes, zijn twee kleyne berghskens/ soo vol van serpenten van diversche soorten/ dat de Indianen daer niet en derven ontrent komen. Men vindt daer veel Yguanas, die oock zijn in alle quartieren van Nova Hispania.

Het derde Capittel.

Vorder beschrijvinghe van de provincie CHIAPA in 't particulier, ende de stadt CIVDAD REAL daer in gheleghen.

d.4.l.10. c.11. T' Volck van de vlecke Chiapa, welck een van de vier deelen is van dese provin-
cie/ is sonderlingh onder de volckeren van Nova Hispania, in zijn manieren
ende inclinatien; weten de peerden voort te teelen/ ende die te berijden; zijn musi-
ciens in alle soorten van musique/ eñ schilders/ ende eenigh ambacht welck in kon-
ste bestaet/ leeren sy seer wel: ghebruycken onder den anderen groote beleeftheyt;
ende respecteeren seer haer principaele: zijn eertijdts gekomen uyt de provincie van
Nicaragua, sloegen haer neder op een steenighen heuvel/ welck leght op de revieren/
een mijle leegher dan sy nu woonen; De Spaegniaerden hebben haer ghelegent-
heyt ghenomen in een seer bequame plaetse/ welck is een ronde valleye/ omringht
Her.desc. met berghen/ ende op 't langhste een legue langh/ en heeft vier principaele we-
ghen; in 't midden is een hooghen bergh/ aen welckes voet aen de oost-zijde de

stadt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ſtadt is ghebouwt / welcke de Spaegniaerden noemen Cuidad Real, ſeventich leguen van S[t] Iago de Guatimala, naer 't noordt-weſten / ende inſghelijck ſeventich leguen van Nueſtra Sennora de la Vittoria, in de provincie van Tabaſco; men neemt van Tabaſco zijn wegh veertich mijlen de rievier Gryalva op / ende de reſte over hoogh gheberghte / vol rievieren ende wateren: welck gheberghte Chiapa van Tabaſco ſcheydt. Deſe ſtadt wordt by ſonderlinghe privilegie van den Koningh ghegouverneert door ordinarie Alcaldes; de Cathedrale kercke is daer / met een klooſter van Dominicanen / met veel dorpen van Indianen in ſyn diſtrict / van welcken het principaelſte werdt ghenaemt Chiapa. Deſe valley is ghelegen in 't midden tuſſchen de twee zeen op de hooghte van achthien graden en een half / (dan Herrera moet hem hier in abuſeren / want ten kan niet accorderen met andere gheleghentheden die hy aen-wijſt:) ſeſtich leguen van elcke zee; is koudt ende droogh / ende de lucht ghesondt / hoe-wel ſeer ſubtijl / ende daerom en waſſen de limoenen daer niet / noch de oragnien / maer wel peeren / appelen / queen ende perſen / ende andere vruchten die in koude landen waſſen; de kerſſen dragen weynigh / ende de kriecken en rijpen niet wel; de tarwe groeyet daer wel / ende het Maiz inſghelijcks / door de meſt die daer valt; men heeft daer goede materialen om te timmeren. De provincie van de Zoques ofte Zoaques heeft vijf-en-twintich dorpen ofte vlecken / ende het principaelſte is Tecpatlan, daer de Dominicanen een klooſter hebben ghebouwt: 't landt is meeſt heet ende vochtich / het reghent daer veel / ende zijn quade weghen; ende heeft veel rievieren / waer door het veel viſch heeft. De Zeltales hebben derthien vlecken / die een populaer gouvernement onder haer hebben: is vruchtbare grondt / ende ſeer abundant van Maiz, waer door ſy veel verckens houden: hebben oock veel honighs / ende hoenderen van het landt / ende van Caſtilien; veel Cochinilla, hoe-wel ſy die niet anders en beneficieren ofte haer profijt mede doen / dan om haer huyſen te ſchilderen / ende haer cottoen te verwen; hebben oock eenigh Cacao: veel rievieren / doch niet groot; maer groote bergen: deſe provincie confineert met den bodem van Lecandon, met de Zoques, ende Yucatan. De Quelenes hebben vijf-en-twintich dorpen / ende het principaelſte is Copanavaztla, groot ende abundant van alles: daer is een klooſter van Dominicanen; is heet van tempre ende droogh: in eenighe van de andere dorpen waſt tarwe / ende alder-hande vruchten van Spaegnien; ende daer is veel vee / ende wordt excellente kaes ghemaeckt: deſe provincie confineert met Guatimala ende Soconuſco, met de woeſtijnen van Lecandon ende Chiapa. Ende hier is de Quebrada Rica niet verre van Chicomuzclo, daer eertijts veel gouts is uyt-ghehaelt ghewееſt.

d.4.l.10. c.11.

Iohn Chilton ſtelt ter zijden de provincie van Chiapa naer Yucatan toe een provincie welck hy noemt Lacandona (welck ongheтwijfelt is Lecandon nu meermaels by ons aen-gheroert uyt Herrera) ende ſeght dat de Indianen die daer woonen / by ſynen tijdt noch in oorloghe waren met de Spaegniaerden ende niet en konden vermeeſtert worden; door dienſe haer dorpen ende ſterckten hebben in een meyrken welck leght boven in het gheberghte; dit volck loopt meeſt naeckt / uyt-ghenomen eenighe weynighe die haer ſelfs in cottoene lijnwaedt kleeden.

Engelſche voyagie.

De rieviere van Chiapa loopt naer 't noorden toe / dwers door de provincie van Copanavaztla, ende komt in de noordt-zee uyt / langhs Tabaſco; daer komen veel rievieren in / ende veel hebben willen ſegghen dat ſy in de aerde verſinckt ontrent het dorp van Oztuta: In deſe rieviere van Chiapa zijn eenighe beeſten ghelijck als groote apen / met een langhen ſteert / ghebigarreert als de tigren; blijven altijdts onder het water / ſoo datmenſe daer nimmermeer boven ſiet; ende de Indianen die daer paſſeeren door 't water / ſlaen ſy de ſteert om de beenen / ende trecken die ſoo onder 't water / ende verſmoorenſe; eenighe alſoo het groote ſwemmers zijn / zijn ontkomen met haer in de ſteert te houwen / met bijlen die ſy met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

haer draghen; hebben oock eenighe peerden versmoort/ doch en eeten niet wat sy dooden; men vindt dit dier nieuwers elders/ noch men hoort daer oock elders niet van. De rieviere die sy daer noemen Rio blanco, bedeckt eenighe dinghen dat langh in syn water leght/ met steen; ende de tacken van de boomen die aen den oever staen/ zijn met de selve steen bedeckt; nochtans is't water klaer ende goet om drincken/ ende en doet gheen schade.

T nobelste ende het fraeyste dat in de provincie van Chiapa is/ zijn de fonteynen; anderhalf mijle van Ciudad real, in Caza cualpa, is een van goet ende klaer water/ welck wast ende vermindert van ses uyren tot ses uyren; ende alsoo op het hooghste van de provincie/ ende meer dan vijftich leguen van de zee leght/ en is niet te dencken dat de zee sulcken vloedt ende ebbe veroorsaeckt.

In Tafixa is een ander/ welck dry jaren achter een/ hoe-wel het weynigh reghent/loopt; ende andere dry jaren/ al reghent het oock veel/ soo verdroochtse/ende is van goet water: vijf leguen van de selve stadt is een ander/ welck in de somer veel waters geeft/ende in de winter gheen. Een half mijle van een dorp/genaemt Cinacatan, is een kleyne fonteyne/welck is goet om sieckten te ghenesen die corrosive oft brandende medecijnen vereyschen; ende de vogels daer van drinckende/ sterven; als mede 't vee ende andere dieren. Daer zijn in dese provincie oock veel baden ende heete springhen. Daer de rievieren van de valleye van Chiapa, aen de voet van een hooghen bergh in de aerde sincken/ makense een groote caverne daer wel twee hondert personen in souden mogen; ende aen den oorspronck van de eene van dese rievieren is een ander/ daer wel twee duysent in souden moghen. Ontrent het dorp van St Bartholome, in de provincie van los Quelenes, is een openinghe in maniere van een born-put; men seght dat alsmen daer een steen in worpt soo groot als een oragnie-appel/ de selve een groot ghedruys maeckt/ ende stracks dondert het met groot ghewelt/ soo dat men 't selve niet verdraghen kan; ende men hoort de donderinge verre van daer. Ontrent 't dorp van Chicomucelo is een ander caverne/ op de maniere van een grotte/ende binnen de selve een groot playn/ende aen d' een zijde een lack van so klaren water dat het de oogen bedrieght/ schijnende zandt te wesen/ en heeft gheen beweginghe/ ende heeft aen de kant wel twee vademen diepte. Gaen noch andere vreemde putten/ die daer zijn/ voor-by/ om gheen onlust den leser te causeren.

De provincie is seer rijck geweest/ en men soude daer tot op hedens-daeghs gout vinden/ soo de slaven niet en ontbraken: daer zijn oock metalen van silver/ loot/ thin/ quicsilver/ yser/ ende koper; in de limiten van Tapalapa, van de tale van de Zoques, is een mijne van Ambar, die men wercken soude konnen so als men wilde.

Engelsche vôyagie. Iohn Chilton die in dit landt was in de jaren 1570 ende 71; seght dat de principaelste stadt van Chiapa wordt ghenaemt Sacatlan, waer een Bisschop woont/ ende by de hondert Spaegniaerden. Dat daer groote menighte van cottoen valt/ daer de Indianen fijn linnen van maken/welck by de Spaensche wort gekocht/ ende naer Nova Hispania ghebracht: soo dat dit volck al haer tribuyt in cottoen ende vederen betaelt: veerthien mijlen van daer/ seght hy/ is een ander stadt ghenaemt Chiapa, daer de schoonste ginetten vallen van gantsch Indien. Hy voeghde hier by/ dat hy van Chiapa af/ al over berghen ende heuvelen reysde tot het eynde van dese provincie/ daer een bergh leght die sy noemen Ecatepec welck is soo veel te segghen/ als den bergh van windt/ door dien sy segghen dat het den hooghsten bergh is die opt ontdeckt is/ want op den top kan men beyde de noort ende zuydtzee sien/ men meynt dat sy wel neghen mijlen hoogh is: die daer begeeren over te wesen/ slaepen altijdts aen de voet van de selve/ ende beginnen haer reyse voor midder-nacht/ om des ander-daeghs op den top te wesen voor dat de sonne rijst/ door dien de wint daer naer soo geweldich waeyt/ dat het onmogelijck is voor yemandt op te gaen; van de voet van desen bergh tot Tecoantepec, de eerste plaetse in Nova Hispania zijn ontrent vijfthien leguen.

SOCO.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

SOCONVSCO ende SVCHITEPEC.

Het vierde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de provincie van SOCONVSCO ende SVCHITEPEC.

DE provincie ende het Gouvernement van Soconusco, is in't westelijckste deel van de Audientie van Guatemala, ghelegen op de kuste van de zuydt-zee ofte Mar del Zur, heeft in de langhte ende breedte vier-en-dertich spaensche mijlen; is seer vruchtbaer van Cacao, waer met den principalen handel aldaer wert ghedreven; ende daer wort van alles ghesaeyt ende ghewonnen / uyt-ghenomen tarwe; daer en is in dese gantsche provincie maer een vlecke by Spaegniaerden bewoont / welcke ghenaemt wordt Guevetlan, eertijdts ghebouwt by don Pedro de Alvarado, al waer den Gouverneur van dese provincie zijn woon-plaetse houdt. Her. descript.

Iohn Chilton die in dese landen was in den jare 1570 seght in zijn voyagie van Mexico naer Guatemala toe / aldus: verlatende Tecoantepec, reysde ick al voorts langhs de zuydt-zee / ontrent 150 mijlen in de woeste provincie van Soconusco, in welcke provincie het Cacao groeyt / welck de Christenen van daer voeren naer Nova Hispania, want het en wil in gheen koude landen groeyen. De Indianen van dit landt betalen haer tribuyt aen den Koningh in 't selve Cacao, ghevende hem vier hondert Cargas, ende elcke Carga is vier-en-twintich duysent amandels / ende in Mexico is dese Carga weerdich dertich stucken realen silvers. 'T volc is seer rijck ende met eenen oock seer trots; ende in alle dese provincien en woonen gheen twintich Spaegniaerden. De selve ghetuyght mede dat het in dese provincie / van April tot September seer reghent / soo dat het water van de berghen vallende naer de leeghe landen / maeckt dat het in dien tijdt daer niet en is te reysen / ende dat men derhalven komende van Nicaragua syn wegh elders moet nemen / die men anders neemt door Guatemala eñ voorts door dese provincie Soconusco. Engelsche voyagie.

Dese provincie heeft haer kuste aen de zuydt-zee / ende neemt haer begin seven leguen van de riebiere die sy noemen Rio de Aiutla, naer 't westen; ende heeft daer aen de volghende riebieren / Coatlan, Capanercalte, Colatl, Haztatlan, Amatituc, ende Quizatatlan. Van de welcke wy als noch niet bysonders en hebben beschreven ghevonden / soo dat wy de distantien ende andere gheleghentheden niet konnen aen-wijsen.

Naest dese provincie is gheleghen de provincie van Suchitepeque, ende Guasacapan; in welcke beyde provincien seer weynigh volcks woont / de grootste vlecke niet boven de twee hondert Indianen hebbende; ende haer principaelste koopmanschappen is Cacao; als de voor-noemde Iohn Chilton ghetuyght. Engelsche voyagie.

VERAPAZ.

Het vijfde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de provincie VERAPAZ, ende de woon-plaetsen van de Spaegniaerden daer in gheleghen.

DE provincie van Verapaz (welck die naem is ghegheven by de Dominicaner monnicken / om datse de selve door de predicatie des Evangeliums hebben gheconquesteert / ende niet door eenighe wapenen) is mede een middelandtsche provincie / tusschen de limiten van de provincien van Soconusco, Chiapa, Yucatan, Honduras, ende Guatemala, is dertich leguen over-dwers / ende soo veel leguen insgelijcks gelegen van de stadt S[t] Iago de Guatemala: Dese provincie werdt ghescheyden van die van Guatemala door de riebiere van Xicalapa, van de Her. desc.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

welcke het hem uyt-streckt tot Golfo Dolce, welck is de haven van dit landt/ende zijn by de acht-en-veertich leguen weeghs: op haer breedtste mach sy hebben by
d.4.l.10. de ses-en-twintich leguen, welck is het ghene by de Indianen in vrede wordt be-
c.13. seten/die nu al Christenen zijn; door dien daer veel meer landts ledich leght/uyt oorsaecke dat de Indianen vergadert zijn in weynighe groote vlecken ende dorpen/om beter onder-wesen te moghen worden/ende niet teghen-staende zijn daer noch veel ongheloovige ofte heydenen/als daer zijn die volckeren die men noemt los Lecandones, (daer wy in't derde Capittel van hebben ghesproken) van de provincie van Acala ende de Pochutecas, ende andere bekende natien. Is hoogh ende dobbel landt met groote breucken/sonder playnen/die een half mijl breede souden moghen wesen/ende dichte bosschagien; in de helft van 't landt is het seer ghetempert/sonder dat de hitte ofte koude eenighe moeyelijckheydt gheeft; de andere helft is hitsich/met Mosquitos van verscheyden kouleuren ende meer andere onghedierten ghequelt/die de heete landen pleghen onderhevich te wesen: doch heeft abundantie van fruyten/visch/ende andere noodighe dinghen meer; het reghent in dat landt soo/dat het in de neghen maenden van het jaer qualijck anders doet als reghenen/ende in de andere dry maenden heeft men oock diversche vlaeghen/soo dat men naeuwlijcks de sonne siet; dan alsoo het landt allenghskens gheslecht wordt ende ghebroocken/ende met vee bekleedt/soo heeft men daer weynigher vapeuren/ende de ghestalte des luchts wordt seer verbetert. Men heeft daer groote berghen ende meest met gheboomte besedt/ende daer by groote af-gronden/daer het water hem in verliest/ende ontallijcke rievieren.

Ontrent de vlecke van St Augustin, tusschen twee berghen/is een spelonckе daer men veel volcks in soude moghen berghen/is van steen/ende heeft een groote mondt/ende is doncker/ende playn met in-wijcken ende hoecken aen allen oorden/ende door het continuele druppen van 't water/zijn daer ghemaeckt diversche pilaren/bulten ende beelden van dinghen/soo wit of het albaster waer; ende is soo koudt/dat de koude de beenen penetreert; ende van binnen hoort men groot ghedruys van water/'t welcke uyt-vlietende door diversche oorden/twee spiessen lenghde legher als de mondt/maeckt een lack van een boogh-scheut weeghs/daer hem om de diepte wille groote baren verheffen; uyt het lack spruyt een groote rie-
Her. de-script. viere/welck weynigh weeghs van daer gheen wedden en heeft. Is vochtich landt/ende daerom beter voor het Maiz, (welck daer twee-mael s'jaers voort-komt/)
d.4.l.10. dan voor tarwe; hoe-wel het Maiz door de groote vochticheydt wel somtijdts ver-
c.13. rodt; men heeft daer groote storm-winden/aerdt-bevinghen/donder ende blixems: daer zijn veel witte cedar-boomen/ende rossche/seer hoogh/daer seer goet houdt van komt; alle de bosschen/door de menighte van aromatique boomen/zijn altijdts vol van seer goeden reuck. De Liquidambar, welck daer veel valt/is grof houdt/hardt ende onbesnoeyt; de andere gheboomten van Indien vindt men daer mede/ende zijn meest wonder hoogh/dan gheven gheen vruchten. Men vindt daer ballem-boomen/welcker schorsse de Indianen ghebruycken om den reuck/hoe-wel daer weynigh zijn: veel boomen die sy noemen Copales, daer het Anime van komt/ende Xuchicopales, welck gheplandt worden in heete ende vochtighe landen/om het profijt; ende oock fijne Mastick-boomen/ende de boomen daer het Sanguis Draconis, ofte draecken-bloedt van komt. Men heeft daer rieden die hondert voeten langh zijn/ende soo dick dat in elck scheydtsel een arroba waters gaet; ende dienen in sommighe huysen voor balcken; daer is ander houdt soo hardt als stael/welck nimmermeer en verrodt; ende noch ander welck ghesaeght zijnde/dient om veel wercken van te maecken van diversche soorten ende kouleuren. Alle vruchten van Spaegnien wassen daer/ende seer veel bloemen/dienstich voor de byen die honigh maecken/ende van dien is daer een groote verscheydenheydt/eenighe sonder angel/die seer klaren honigh gheven; andere met angels als die van Spaegnien/andere soo kleyn als vliegen/die oock goeden

honigh

honigh gheven; andere wiens honigh de menschen de sinnen verstoort; ende eyn-
delijck / ghene van dese en maecken raeten / maer verberghen haer liqueur onder
de aerde / in de boomen / ende in de wortelen der selve: den honigh is seer dun /
ende treckt naer 't suere; ende insonderheydt van de byen die ghelijck vliegen zijn:
de Spaegniaerden koocken die/ende is dan gesonder/ende van redelijcke smaeck/
want treckt naer de smaeck van siroop van oragnien-sap ghemaeckt. 'T grootste
dier dat sy hebben is de Danta, welck is als een kalf / doch beknopter / leegh van
beenen ende knyen/de ghewrichten leegh/ ende by de voeten/ als de olifanten; aen
de voorste beenen heeft het vijf klaeuwen / drie voor / ende twee achter aen den enc-
kel / aen de achterste beenen en heeft het maer vier; een langh hooft / ende 't voor-
hooft smal / kleene ooghen; de snuydt hanght haer van boven een palm-breedt
over den mondt; recht hem op als het gram is / ende laet syn tanden sien / ende
syn back-tanden / zijn als die van de verckens; heeft spitse ooren / den neck dicht
aen de schouderen / korte steert met dunne borstelen / de huydt is wel ses vinghe-
ren dick/men kan het qualijck vatten met de handt/ende houdt teghen alle wape-
nen in 't snijden; voedt op gras ende kruydt; de Indianen eeten 't vleesch / ende
is soet. Men seght dat de menschen van dit dier geleert hebben haer te doen bloet-
laeten/want als het hem overladen vindt van bloet/ soo quetst het hem aen de bee-
nen op de klippen / ende laet hem selven soo veel bloedts af/ als het noodigh is.
Daer zijn rossche leeuwen / doch en zijn niet wreedt; slapen den gantschen dagh
in holen oft op de boomen/ende komen 't savonts te voor-schijn om te jaghen; zijn
snel / ende bloodt / ende de Indianen schieten die van de boomen; hebben wit
vleesch ende dick/ende de Indianen eeten die voor een delicatesse; bewaren 't smeer
tot seeckere medecijnen / ende de beenen tot haer danssen. De tigren zijn grooter/
wreeder / verradersch/ ende soo op 't vleesch verwoedt / dat sy de Indianen naeckt
uyt haer huysen wegh haelden; ende waer de Indianen die ghemoetten / vielen
daer voor op haer knyen/ die houdende voor Goden; ende baden dat sy haer doch
niet en wilden op-eeten/ende werden niet te min van de tigers verscheurt. Want
in gantsch Nova Hispania verscheen den duyvel in de ghedaente van een tiger /
ende hielden die in groote eerbiedinghe / segghen dat sy vergift hebben tusschen
haer klaeuwen / ende dat die daer mede ghewondt zijn / nimmermeer en heelen.
Sints dat de Indianen Christenen zijn ghewordden/ en vreesen sy die soo niet
meer / maer verweeren haer daer teghen / ende doodense met haer pijlen / ende
daerom en vindtmen daer nu niet soo veel / door dien 't landt nu meer open is /
doch de vyer-roers zijn meest oorsaecke dat sy soo verminders zijn. Daer zijn groote
veyren/ met locken van swarte wolle/ haer steert van een palm breedt / voeten ende
handen als menschen / hebben een plat backhuys als een oude moriaen / sonder
hayr ende verkronselt. De Indianen verhalen dat daer een groot dier is als een
peerdt / met een ronden hoorn in 't voor-hooft. Insghelijcks zijn daer veel apen
ende meer-katten van differente groote/kouleur/ende inclinatien. De wilde geyten
zijn als die van Spaegnien/hoe-wel sy den hals hebben als harten: daer zijn groo-
te verckens/van welcker huydt de Indianen trommelen maken. Men vindt daer
oock ysere-verckens/wat different van die van Africa; ende Armadillos ende an-
dere diergelijcke dieren. Van gevogelte zijn daer arenden / ende diergelijcke/ veel-
derley soorten van papegayen/ ende andere voghelen met kostelijcke veeren. Men
heeft hier oock slanghen ende serpenten / ghelijck als in de provincie van Chiapa.
Daer is soo veel waters in 't landt / dat het ghebeurt dat men dertich rievierkens
heeft in drie leguen weeghs / ende fonteynen van delicaet versch ende klaer wa-
ter / doch weynigh visch; dan de Dominicanen hebben in een lack gheset eenighe
schildt-padden / die eyeren krijghen / ende andere visch die daer toe-neemt. Daer
zijn veel wateren ende baden die ghesont zijn; fonteyntjens van root / wit / ende
blaeuw water / ende andere onaenghenaem van smaeck / door dien sy door ysere-
mijnen passeeren; 't reghen-water is smaeckelijcker. De Indianen segghen van

eenighe

eenighe monsters van goudt/ silver/ ende andere metalen / dan men en vindt het niet met der waerheydt/ als men 't komt te onder-soecken. De berghen staen vol van Zarçaparilla, veel radix China , ende Mechoacan; ende sy segghen dat daer oock zeyl-steen werdt ghevonden : daer zijn ontallijcke soorten van basten/ wortelen/ bladeren van boomen/ ende gommen teghen veelderley sieckten. Men heeft hier oock cottoen/ ende eenich Cacao.

Het seste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Provincie van VERAPAZ, ende GOLFO DOLCE.

IN dese provincie naer de Golfo toe/ loopen diversche beecken/ welck haer oorspronck hebben in 't gheberghte van 't koude landt/ ende werden neder-waerts ghebruyckelijck voor schepen / ende loopen sonder ghedruys ofte ghewelt door gantsch vruchtbare landen/ sonder datmen daer een steentjen in vindt/ met groote ende dichte boomen/ de welcke hoe-wel de rievieren breet zijn/ schier met de tacken aen een raecken. Ende hier is veel visch / ende ghevoghelte dat op de visch leeft; eenighe met schier den gantschen dagh te duycken ; andere met op de boomen haer slach te wachten / ende als sy de visch sien/ daer op te vallen ; andere die met haer mest de visch verblinden/ ende dan vanghen ; ende halen somtijts soo groote visch op/ dat sy qualijck vlieghen konnen. Alle dese rievieren wateren uyt in Golfo Dolce, welck breedt en langh is/ ende heeft syn uyt-wateringhe naer 't oosten; ende wordt soo ghenaemt om dat syn water soet is/ hoe-wel troebel ende swaer; daer zijn seer groote visschen in /soo dat eene ghenoegh is voor vijftich menschen;

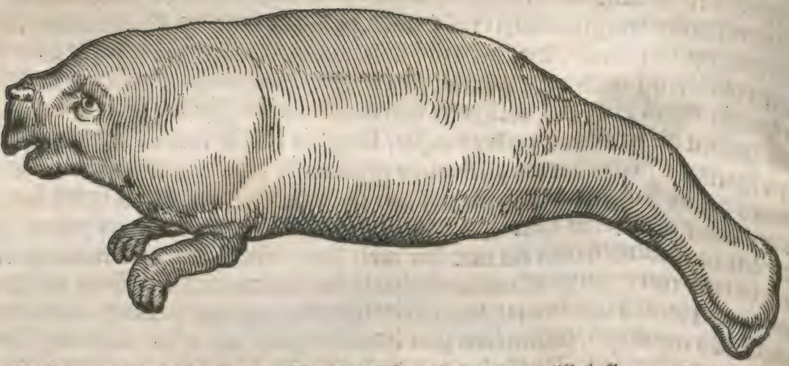

ende de Manati welck is een Zee-kalf/ die seer delicatelijck swemt sonder groot ghedruys te maecken : ende dese zijn van maecksel als hier in dit af-beelsel is uyt-ghedruckt.

Oock zijn in de selve Golfo Dolce ende in de rievieren/ Caimanes, dat is crocodilen. Men heeft ontrent dese Golfo ghevonden goede mijnen van goudt/ ende oock van sulpher. In dit landt is maer een klooster van Dominicanen, by een vlecke van Indianen/ wesende een van de seventhien kleyne dorpen die men daer heeft. Herrera seght elders/ dat daer veerthien dorpen zijn van Indianen/ die eertijts diversche spraecken hadden / maer de Dominicanen, om meer vrucht te doen met haer onder-wijsinghe/ hebben haer gheraden een tacle te ghebruycken/ waer door de Christen religie ende politie daer seer toe-neemt. 'T volck is middelbaer van statuere / wel ghefatsoneert / ende van minnelijcke conditie ; hebben ghebreck van vrouwen / door dien de vrouwen korter leven als de mans ; want 't ghebeurt datter wel dertich weduwenaers zijn / ende dertich jonghelinghen/ ende gheen thien onghetroude vrouwen : het is arm volck door dien sy zoo weynigh

Her.des. d.4.l.10. c.14.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

nigh cottoen hebben/ welck noch sommighe jaren verderft door de overvloedige vochticheydt; haer principaelen rijckdom zijn pluymen / ende die zijn weynigh ghenoegh/ soo dat de in-gheboorene in continuele armoede leven. De vrouwen baren als geyten/ dickwils alleen/ op de grondt uyt-gestreckt; andere by de wegh/ ende gaen haer stracks wasschen aen de rieviere; van de manieren ende costuymen die sy hadden ten tijde van haer heydendom / en is niet over-ghebleven dan de danssen. Sy maecken seer fraeye wercken van pluymen; ende hebben haer nu begeven tot andere ambachten te leeren. Dese provincie en heeft geen Gouverneur/ als alleen heeft sy een Alcalde major, die daer gestelt wordt by de Audientie van Guatimala.

Eer wy hier af-scheyden / sal het goet wesen te verhalen 't gheene Sir Anthoni Sherley, ende William Parker is weder-varen in 't onder-soecken van Rio Dolce. Engelsche voyagie. Dese naer eenighe andere attentaten op de kuste van Honduras, ende het veroveren van Puerto de Cavallos, namen voor te onder-soecken dese plaetsen van Rio Dolce, haer selven in-beeldende dat daer dese rieviere op / (welck valt in Golfo Dolce) een enghte was te vinden van landt / waer over men licht soude konnen passeeren met volck/ ende een barcke in stucken mede voeren tot aen de zuydt-zee. Seylden met de groote schepen tot aen Cabo de tres puntas in 't innerste van de baye/ ende lieten haer schepen daer legghen / ende voeren met booten naer Rio Dolce, welck dwers in het landt loopt. Voeren de selve rieviere door diversche keeren ende kromten wel dertich mijlen ende meer op-waerts; vonden daer een sterck fort ghetimmert/ een dorp ende eenighe pack-huysen/ maer gheen gelt ofte koopmanschappen. Verstonden uyt het arm ende miserabel volck dat sy daer ghevanghen kreghen/ dat van het uyterste van dese rieviere / wel twintigh mijlen waren tot de zuydt-zee/ ende vijftich tot Guatemala, ende veertich tot Sonsonnate, ende dertich tot Sacatocaluca, wesende alle plaetsen daer sy hoopten naer toe te trecken/ soo dat sy wel saghen datse in haer hope bedroghen waren/ ende zijnde meest sieck ghewórden door de ongheśondtheyt van de lucht/ keerden wederom na haer schepen. Welck een goede waerschouwinghe is voor andere/ om niet in ghelijcke maniere bedroghen uyt te komen.

G V A T E M A L A.

Het sevende Capittel.

Bysondere beschrijvinghe van de Provincie, die eyghentlijck de naem voert van GVATEMALA, ende hare eygenschappen.

DE provincie ende 't gouvernement/ welck eyghentlijck wert ghenoemt Guatemala, (ende by de Indianen Quautemallac, welck is soo veel te seggen als eenen verrotten boom;) is ghelegen op de kuste van de zuydt-zee / op de lenghte van de selve / ende is by de seventich leguen langh / ende in de breedte noordt ende zuyden heeft sy dertich leguen; 't landt is van goede temperatuere / vruchtbaer van Maiz ende cottoen; ende tarwe wast daer seer overvloedigh / ghelijck oock andere fruyten/ hoe-wel 't zaet hem niet wel van d'een jaer tot d'ander laet bewaren; het reghent daer weynigh / doch als het daer reghent/ soo reghent het daer seer heftigh/ te weten van April tot October, de winden die daer ordinaerlijc waeyen/ zijn den noorden ende zuyden/ doch den noorden wint en duert maer vijfthien ofte twintich daghen / en is seer koudt ende furieus. 'T landt heeft veel berghen ende wateren/ ende over sulcks goede jacht ende visscherije; veel fruyten van Castilien ende van 't landt/ met oraegnien/ vijghen/ ende meloenen: daer wast veel Cacao; zijn gebreckich van zoudt/ want om 't zoudt te maecken / backen sy de aerde daer 't zee-water heeft over-ghespoelt met de vloet/ met potten in ovens/ door menichte van hout/ ende trecken daer so de selticheyt uyt om 't zout van te maken/ met groote

Her.desc. d.4.l.8. c.8.

moeyte

moeyte ende kost. In hare wateren is seer veel visch van diversche sorten / doch oock veel crocodilen van thien / twintich / jae dertich / ende meer voeten langh. De kuste van dese provincie begint van Michatoya, ende eyndight aen Aguachapa: heeft veel weyden ofte vlacke velden / welc sy noemen Zabanas, daer veel Estancias (dat zijn bouw-huysen) zijn / van koeyen ende ossen; 't landt is wat onderhevich vele sieckten / ende dat door de hitte ende vochticheydt; daer zijn wel vier sorten van Mosquitos, die de menschen des daeghs seer quellen / ende des nachts niet laten rusten; veel blieghen ende wespen die oock venijnigh zijn: men heeft daer mede scorpioenen / ende wormen / die dick ende harich zijn / de welcke soo venijnich zijn / dat sy met maer een weynigh aen te roeren vergiften / ende oock dickwils dooden; ende andere die sy hondert-voeten noemen / die alsoo vergiftich zijn als de voor-gaende; men heeft daer slanghen / haeghdisschen / ende andere onghedierten. Men vindt daer witte byen die witten honigh ende was maecken / ende en steecken soo seer niet als de andere. Daer valt veel ballsems; ende een seecker li-
d.3.l.5. queur als olie: (Gomara seght dat dit liqueur vliet uyt een bergh:) daer is sulphur
c.11. welck soo fijn is / dat men het niet en behoeft te refineren om pulver van te maecken. De rieviere van Michatoya hier voren verhaelt / is eyghentlijck de loosinge
d.4.l.8. ofte desaguadero (als de Spaegniaerts seggen) van 't lack Amititan, vier leguen
c.8. van de stadt van Guatimala gheleghen / ende om in de provincie te vallen / doet soo hooghen sprongh / dat men met een roer soo hoogh niet en soude konnen op-schieten / ende maeckt een hollicheyt tusschen 't water ende de klippen / daer sy van valt / die seer groot is: daer broeyen veel papegaeyen van diversche sorten / ende veel vleer-muysen die groot ende seer schadelijcken zijn / soo dat sy achter een kalf geraeckende 't selve wel met bloet te laten / dooden; ende de menschen oock wel mede / soo sy die slapende vinden: ende in dese caverne hanghen dese vleer-muysen d'een op den anderen / ende maecken tursen grooter als een hoet / ende door de groote schade die sy doen aen de kalveren / heeft men de bouwerijen in eenighe quartieren hier ontrent / moeten verlaten.

In een plaetse van dese selve provincie / welck ghenaemt wort Nesticpaca, zijn seeckere lacken welck schijnen haer oorspronck te hebben uyt sulphur-mijnen / overmits haren swaren reuck / en aen haer kanten legghen oock stucken van sulphur te samen ghegroeyt door de dickte van water / ende over sulcks seer ghesuyvert; ende de weyden daer dit water zijn door-loop heeft / maecken de peerden vet / in sulcker voeghen / dat sy van swack ende magher / in korten tijdt vet ende gladt komen te worden. De Indianen van dese provincie zijn nederich: de mexicaensche tale heeft haer ganck onder haer-lieden / hoe-wel sy oock een particuliere spraecke hebben: Sy nemen meer toe als andere in de religie ende politique conversatie / doch met de minste naerlaticheyt van wel op haer te letten / soo vervallen sy in haer voorighe blindtheyt. De vrouwen zijn groote spinsters ende wel gheschickt: de mans zijn seer grof / ende goede schutters met den boghe.

Dese provincie was gheconquesteert by Pedro de Alvarado in den jare vijfthien hondert ende vier-en-twintich / ende ghedurende syn leven was sy seer weelderich; maer hedensdaeghs (seght Gomara) is sy gantsch gheruineert / ende weynigh Spaegniaerden die daer woonen: doch dese gheleghentheyt is daer naer weder verandert / ghelijck die dinghen gaen.

Dese provincie (seght Herrera) en heeft maer de haven van Yztapa, ende die en
d.3.l.7. is noch niet soo goet als sy wel behoorde te wesen. Herrera stelt elders R. Yztapa by
c.5. de rieviere Gryalva, ende seght datse streckt naer 't zuydt-oosten / ende datmen daer langhs vaert naer Yucatan: soo dat ick meyne dat Herrera heeft willen seggen dat dese provincie geen aen-komste en heeft aen de noort-zee als de haven van Yztapa; hoe-wel men nu ghebruyckt de gheleghentheydt van Rio Dolce, om de goederen kommende van de noordt-zee te brenghen naer dese provincie.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Y Z A L C O S.

Het achtste Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de Provincie van YZALCOS, ghelijck de Spaegniaerden die noemen.

DE provincie van los Yzalcos, begint aen de rieviere van Guachapa, ende eyndicht aen Gueymaco ende de kuste van Tonala, streckt langhs de selve kuste van de zuydt-zee achthien leguen, heeft by naer de selve qualiteyten van bodem ende lucht als die van Guazapan, ende overvloedichept van de selve dinghen/ ende heeft veel Cacao, soo dat 't gheene naer Nova Hispania wordt ghebracht/ ende 't gheene sy in haer eyghen huysen verbesighen/ in de vier plaetsen van los Yzalcos, alleen meer dan vijftich duysent Cargas beloopt/ (dat is soo veel als een man teffens kan draghen/ vijftich duysent-maels:) dese plaetsen beslaen wel twee mijlen in 't vier-kant/ soo dat men van sulcke hoven ende haer vruchten in de werelt niet en weet te spreecken. Sy tellen het Cacao by Contles, Xequipiles, en Cargas: een Contle is vier hondert amandelen; een Xequipil twee hondert Contles, dat is acht duysent amandels; ende een Carga dry Xequipiles; ende op die maniere tellen sy oock alle haer andere dinghen. Daer wast noch een anderen boom welck de Indianen in haere taele noemen Cochiz-tzapotl ende de Spaegniaerden Zapote, is een grooten boom/ wiens bladeren de oragnie-boomen bladeren niet ongelijck en zijn; draeght kleyne geele blommekens/ ende brenght een vruchte voorts als een quee-appel ofte peere soo van maecksel als van groote; welck wel goet van smaeck is/ maer niet ghesondt/ ende heeft een steen in/ die niet beter als venijn is: dese vruchte ghegeten maeckt de menschen slaperigh/ waerom de Spaegniaerden de selve noemen Zapote sonifero. Den hoogh-gheleerden Carolus Clusius maeckt in syn boecken van de uyt-heemsche kruyden ende vruchten/ ghewagh van een vrucht die hem ghesonden was onder de naem van Coxo Cypote, welck wil schijnen de binnenste steen te zijn van dese vruchte. d.4.l.8. c.9.

In dese provincie is een Volcan die altijdts roockt/ welck de in-ghesetene van dese provincie ghetuyghen in vijftich jaeren herre-waerts meer als twintich stagien van zijn hooghte vermindert ende verlooren te hebben; ende op sommighe jaeren heeft hy sulcken menichte van asschen uyt-ghewORPEN/ dat hy het landt daer mede eenighe mijlen in 't ronde bedeckte: dede seer groote schade in de hoven van 't Cacao naer het zuyden gheleghen/ daer het landt leeghste is; daer vallen van desen bergh veel verscheyden wateren af/ welcker eenighe seer goedt zijn/ ander seer quaedt ende stinckende; daer is een beecke onder andere/ die met steen bedeckt alles wat daer in valt; ende hier ontrent in een plaetse ghenaemt Tupa, hebt ghy noch een desghelijcke/ als mede een in de provincie van Chiapa. Van de Yzalcos klimt men dry leguen tot een plaetse die sy noemen Apaneca, welck boven maten koudt is: daer worden even-wel granaden gewonnen/ ende andere vruchten van spaegnien/ ende insonderheydt tarwe: een mijle van daer is een ander plaetse ghenaemt Ataco, van de selve temperatuere ende uyter-maten wel voor-sien van alderhande jacht; in het gheberghte heeft men het ghedierte dat men seght den Bezoar voort-brenght: daer is oock een soorte van kleyne dieren ghelijck beyren/ die gheen mondt en hebben/ maer in plaetse van dien een gadt in het uyterste van de snuydt/ welck kleyn ende rondt is/ met een langhe tonghe/ van binnen hol/ daer sy den honigh mede in suyghen/ ende halen die daer sy die vinden konnen; ende als haer die ontbreeckt/ soo gaen sy aen de mieren-nesten/ ende strecken haere tonghe daer uyt als oft een riedt waer/ ende locken de mieren so daer in. Daer zijn veel dainen van diversche couleuren/ ende veel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

differentien van vreemde dierkens / ende oock eenighe schadelijcke dieren. Veel kruyden ende boomen van sonderlinghe goede krachten tot de ghesondtheyt der menschen/ als van mastick/ draecken-bloet/ ende boomen van Anime, by groote menichten. Wat voorder van daer is Guacapa ghelegen/ abundant als de voorgaende/ daer de vrouwen sonder eenighe instrumenten seer goede aerde vaten maken; ende in 't water van seeckere beke/ set hem seecker substantie die roodt is als Cochinille, daer sy haer vaten mede verwen / ende ghelooven dat het bolus armenus is/ door dien het ghedroncken zijnde de bloedt-ganck stopt/ ende andere pestilentiale sieckten verdrijft / soo datmen gist dat het water door eenighe mijnen van bolus armenus moet passeeren. Ende in een ander beke wordt swarte aerde ghevonden/ daer sy fraey swart mede verwen. Daer zijn andere springhen van warme wateren/ die soo heet zijn datse der menschen leden verschouwen / ende zijn seer verscheyden van kouleur ende oorspronck: de Indianen noemen dese plaetse de helle: 't water bobbelt uyt wel een boogh-scheut weeghs op vele plaetsen/ende met different gheluydt; in d'een plaetse komt het water drabbich/ in d'ander klaer; in een ander roodt/ in een ander geel; ende voorts van andere couleuren/ naer dat de mineralen zijn daer dese wateren door passeeren; eyndelijck van de dampen die daer uyt komen/ komt seecker betumen, van seer verscheyden couleuren/ welcke soude konnen dienen om mede te schilderen; de Indianen pleghen haer potten te setten over dese springhen / om die te doen sieden. Van alle dese springhen komt voort de rieviere die de Spaegniaerden noemen Caliente, dat is heete/ want als dit water wel een half legue gheloopen heeft door de grondt/ van dese plaetse af/ so verschouwt het noch wel de voeten van een peerdt. Naerder het gheberghte zijn noch andere sulcke gaten/ ende daer is een steen vijf spaensche ellen langh / ende dry breedt / door 't midden gheborsten/ door welcker breucke veel roocks uytkomt; ende daer ontrent komende / hoort men een schrickelijck gheluydt / ende als het quaedt weeder maeckt / soo hoort men wel een halff mijle van daer seer schrickelijck ghedruys. Op dat gheberghte zijn grove boomen/ ende eycken die soo groote eeckelen draghen/ datse van de doppen inckt-hoorens maecken / ende daer zijnder die de breedte van dry vinghers dick zijn. Men vint daer schorpioenen soo groot als konijnen / ende een soorte van padden wat minder als vorsschen / die op de boomen springhen / ende haer daer onthouden ghelijck als voghelen / ende maecken in tijde van reghenen seer groot gheschal. De mieren zijn daer wonder groot / ende de in-woonders eetense / ende verkoopen die op haere maeckten.

SAN SALVADOR, SAN MIGUEL, ende CHULUTECA.

Het neghende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de Provincien van SAN SALVADOR, SAN MIGVEL ende CHVLVTECA, ende hare bysondere gheleghentheden.

d.4.l.8. c.10. DE provincie van San Salvador, neemt haer begin aen de vlecke van Atiquizaya, is van de selve vruchtbaerheydt als de voor-gaende; sy maecken daer seeckere masse van stinckende ende venijnighe wormen / welck een sonderlinghe remedie is teghen alle soorten van koude humeuren ende andere quaelen. Twee leguen van dese plaetse neemt syn oorspronck de rieviere van Guachapa, ende naer datse seven leguen weeghs gheloopen heeft wordt sy seer groot; daer en is in gantsch Indien gheen die grooter wordt in soo kleynen distantie/ want loopt maer derthien leguen, ende komt soo in de zuydt-zee. In de vlecke van Santa Ana worden twee soorten van houdt ghevonden / met de eene verwet men een

couleur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

kouleur welck sy noemen Leonada; ende het ander in 't water werpende/ maeckt schoon blaeuw. Aen de voet van den Volcan in 't voor-gaende Capittel verhaelt / dicht by Coatan, is een lack gheleghen dat heel diep is/ vol van crocodilen / ende een Eylandeken in 't midden; de Indianen die sy noemen Pipeles, gheloofden dat gheen mensch en mocht sien watter op dit Eylandt was / dan dat hy sterven moest die daer op quam; de Spaegniaerden hebben haer haest van dese domheyt ontlast / maeckten vlotten om daer aen te komen / ende seeckere Swarten swommen daer naer toe / ende vonden op het Eylandt een groot beeldt van steen/ de figuere van een vrouwe/ ende eenighe sacrificien; waer door de Indianen saghen dat het maer fabulen en waren. Op de limiten van de vlecke welck sy noemen Guaymoco, zijn groote boomen van balsem (als mede op de gantsche kuste van Tonala) is grof hout ende swaer / ende in de kercke zijn pilaren van vijf-en-vijftich voeten hoogh: het liqueur wordt vergadert in de somer / welck daer duert van de maendt November tot in May; de Indianen versenghen den boom op dat hy desen balsem uyt-ghebe; maer de Spaegniaerden laeten den boom 't selve van selfs doen sonder kracht van vyer. Den boom brenght seeckere vruchten voorts als amandelen / daer een nat in is soo geel als goudt: Men komt van daer naer de stadt St Salvador door een enghte/ waer langhs men een rieviere passeert wel seven-en-sestich mael/tot aen de voet van een groote Volcan, die gheen vyer meer uyt en gheeft/ door dien de materie die het selve veroorsaeckte/ schijnt gheconsumeert te wesen; ende maeckten soo grooten mondt ten tijde datse brande/ datse meer als een half mijle in het ronde was / ende wonder diep; ende eer ghy beneden komt/ soo heeftse twee plaetsen ghelijck als de kalck-ovens; ende uyt de diepste komt noch ordinaris roock die soo swaer rieckt/ dat men ghesien heeft een Spaegniaert daer van te beswijmen / om dat hy daer te naer was ghekomen. Den bergh is van beneden tot boven vol van cedar-boomen/ pijn-boomen/ ende meer andere / oock ghedierte / ende verbrande stoffen van den brandt die daer pleegh te wesen. Drie leguen van het uyterste van desen Volcan is gheleghen de vlecke van Nixapa, daer een stuck is van eenen dorren bergh / die sy noemen el mal pays, bestaende uyt steenen / ende verbrande aerde over-hoop legghende / ende is te verwonderen van waer dese aerde magh ghekomen zijn; door dien tusschen den voor-schreven Volcan, ende dese plaetse gheen ander Volcan en is; soo dat men het daer voor hout/dat het komt van den voorsz. Volcan, te meer door dien een ander Volcan welck daer is in de valleye van de stadt St Iago, van verre uyt-smijt groote berghen van vyer ende steenen: ende een anderen die uyt-borste ende begon te branden in Nicaragua, smeet met ghewelt een bergh van boven tot beneden over een seeckere valleye daer eenighe wooninghen waren van Indianen / die daer alle verginghen. Daer springhen van desen Volcan seer goede wateren / ende dicht by Nixapa wordense tot een rieviere; ende daer is een beke die loopt des nachts tot den seven oft acht uyren 's morghens / ende dan versinckt sy dicht by den bergh van St Iuan.

In de provincie van Chuluteca is een ander fonteyn / welcke vloeyt tot middagh/en verdwijnt dan. Aen de voet van desen Volcan is een ronden put die seer breedt is/die een Volcan schijnt geweest te zijn/ende langh gebrant te hebben/door dien de grondt daer ontrent seer verbrant is / nu spruyt daer een fonteyne van seer goet water / daer de vlecke van Cuzcatan met voor-sien wordt / die by de kant van desen put is gelegen: ende daer by is oock ghelegen de stadt St Salvador.

Op dese kuste van de zuydt-zee tot de rieviere Lempa toe/ palende aen de provincie van St Miguel, zijn playnen ende overvloedt van weyden / ende eenich vee: aen een zijde by de voet van een hooghe Volcan legghen vier vlecken van Indianen / daer soo veel Cacao wast als in de provincie van Ycalcos hier voren verhaelt. Aen de noordt-zijde van desen Volcan leght de vlecke van

Yztepeque, ende in haer limiten vijf springhen van wateren als die van Guacha-
pa vooren verhaelt/ die aluyn gheven ende sulphur / ende op haer velden wassen
veel boomen ende kruyden/ die tot veele goede ghebruycken konnen ghebesighet
worden. De berghen staen vol van de medicinale wortelen welck sy noemen Me-
choacan ; ende van die plaetse af beginnen de volckeren die men noemt Chonta-
les, spreecken diversche taelen / ende is een beestelijck volck. Opt een lack welck
leght in dat ghewesle/ spruydt de rievierе Lempa die seer groot is ; 't landt is
abundant van visscherije ende jaght/ hoe-wel het wat hitsigh is. Aen den oever
van dese rieviere wassen eenighe kleyne boomkens / die een gomme gheven van
seer schoonen reuck / soo dat het heel fijn Benjuy schijnt te wesen; ende hebben een
wel-rieckenden bloessem. Drij leguen van dit lack is gheleghen de vlecke van
Mimilla, daer de natie van Wilden die sy Pipiles noemen / ginghen offeren/
ende andere natien meer van 'tselve ghewest : in dese vlecke zijn twee bornen van
water dicht by den anderen/ d' eene warm ende d'andere koudt ; daer zijn veel
specerijen die de in-gheboorne ghebruycken in haere spijse ende dranck ; ende
een aerde als koper-roodt / daer men inckt van maeckt de gantsche provincie
door. Ende ontrent een plaetse ghenaemt Cecori naer 't quartier toe van Gra-
cias à Dios, verthoont hem een bergh die boven d'ander uyt-steeckt / welck op
den top een groot lack heeft van soet-water / seer diep / welck schijnt voort te
komen uyt een groote springh. In dit landt vindt men seer veel danten ; die
dier heeft twee verschepde penssen / in 't eene heeft het syn eeten / ende in 't ander
veel verrodt houdts / en men weet niet tot wat eynde / hoe-wel de nature niet
te vergheefs en doet ; 't vleesch van dese dieren werdt van de Wilden ghegeten/
hoe-wel het niet goet en is / door dien 't soo slijmerigh is. In dese provincien
zijn oock plaetsen die wel koudt zijn ende bergigh / daer seer groote eycken/
cedren/ ende andere boomen wassen / veel grooter als in andere quartieren van
dit ghewesle.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt SAN IAGO DE GVATEMALA, welck is de voornaemste die in dit quartier by de Spaegniaerden wordt bewoont.

Her.des. WY hebben dese particuliere provincien soo wat naer een verbolght om dat
sy soo aen den anderen gheheght / ende in den anderen ghelijck gheincla-
veert zijn : sullen nu de steden van de Spaegniaerden / die daer in zijn ghelegen/
verhalen / beginnende van de principaelste / welcke ghenoemt wordt St Iago de
Guatemala, door dien sy 't hooft is van dit gouvernement/ ende de plaetse daer
de Audientie ordinaris haer woon-plaetse houdt : Dese stadt is gheleghen op
de hooghte van veerthien graden en een halff by noorden de linie/ ende op de
lenghte van drij-en-tneghentigh graden van den meridiaen van Toledo ; is
d.3.l.5. c.11. gheleghen twaelf leguen van de zee die men noemt Mar del Zur ; (Herrera
seght elders vijfthien leguen) in het midden van een valleye daer een rieviere
door-loopt ; tusschen twee brandende berghen die men noemt Volcanes, de een
dicht by de stadt/ d' ander twee leguen daer af/ op een hooghen bergh ende rondt/
daer veel roocks pleegh uyt te komen/ vlam / ende asschen / met seer groote stee-
nen ; als het brandt / soo beeft de aerde seer / ende dat knap op een ; het dondert
ende blixemt daer boven-maten ; nochtans is het landt ghesondt / vruchtbaer
ende rijck/ ende van veel weyden / soo dat daer nu veel vee is : ende van eene
Hanega Maiz worden daer wel hondert ende twee hondert versamelt / ende
oock wel vijf hondert op de vlacke campagne daer sy ghewatert wordt : welck
Her.des. is playsant om te aen-schouwen door de menichte van de fruyt-boomen die daer
zijn / ende oock sonder dat. Dese stadt / naer het segghen van Herrera, heeft
wel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

wel ses hondert in-woonders Spaegniaerden: de Officiers van den Koningh hebben daer haer residentie; daer is een smelt-huys / ende de Cathedrale kercke / welckes Bisschop is suffragaen van den Artz-bisschop van Mexico; daer is een klooster van Dominicanen / ende een ander van de ordre de la Mereed; ende een hospitael; ende in haer limiten woonen wel vijf-en-twintich duysent Indianen die tribuyt betalen; de stadt is gheleghen in een seer vermaeckelijcke valleye / ende heeft abundantie van fruyten ende alderhande victualie. Dese stadt is gheleghen twee hondert en seventich leguen van Mexico; den wegh derwaerts van Mexico is door twee woestijnen ofte onbewoonde contreyen / d' eerste van Guaxaca tot Tecoantepecque van vijf-en-veertich leguen; ende d' ander van daer langhs Soconusco, van sestich leguen; ende van half May tot half November en reyst men niet / door dien het meest alle daghen reghent / ende men de rievieren en poelen niet en kan passeren. De aerde beeft hier soo gheweldigh by vlaghen / dat sy de huysen om verre werpt. d.4.l.7. c.5.

Dese stadt is insghelijcks gheleghen twee hondert leguen van Guazacoalco aen de noordt-zee (dese distantie en kan soo groot niet wesen/ten ware de wegh geweldigh om-liep) van waer sy eertijdts met groote travailie moesten halen het ghene sy van de noordt-zee van doen hadden. Dan hebben daer naer een naerderen wegh ghevonden door de valleye van Naco in de provincie Honduras welck maer by de vijftich mijlen is gheleghen van S[t] Iago de Cavalleros, ende Guatemala. d.5.l.9. c.9.

Dese stadt wierdt in den jaere 1541 door een schrickelijck tempeest by naer gantsch ghedestrueert / welck syn oorspronck nam uyt den Volcan, welck leght boven de stadt / van waer des nachts ten twee uyren onversiens soo grooten water-vloedt (met hem voerende gheweldighe steenen / veel houdt ende gantsche boomen /) quam in de stadt met sulcken ghewelt / dat sy de mueren van de huysen ter neder wierp / ende het volck deerlijcken versmoorde: dan de stadt is daer naer weder op-ghebout. d.6.l.1. c.8.

Iohn Chilton die daer was in den jaere 1570 seght dat by synen tijdt in dese stadt maer woonden tachtentich Spaegniaerden; dat sy leght veerthien mijlen van de zee binnen 's landts; ende seer rijck is / van weghen het goudt datse gaen halen van de kuste van Veragua. Doch gheloove dat het een goedt deel van haren rijckdom komt van den Indigo ofte Annil die wonder fijn is / soo dat het boven allen seer gheacht wordt. Engelsche voyagie.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de andere steden van dese provincien, te weten, S[t] SALVADOR, LA TRINIDAD, S[t] MICVEL, ende XEREZ DE LA FRONTERA.

DE stadt S[t] Salvador, de welcke de Indianen in hare tale noemden Cuzcatlan ofte Cuzcatan; is gheleghen op de hooghte van wat meer als derthien graden by noorden de linie / in een ghetemperde lucht / ende op een vruchtbaren grondt; veertich leguen van S[t] Iago, voor-schreven naer het zuydt-oosten; daer is een klooster van Dominicanen. Men heeft een lack daer ontrent welck vijf leguen in 't om-gaen is / met weynigh visch daer in: de oude Indianen segghen dat daer eertijdts in dit lack slanghen wierden ghevonden van extraordinaire groote. Herrera seght elders / dat Cuzcatan is gheleghen sestich leguen van Guatemala: Dan het eerste komt beter met de gheleghentheydt van de steden over een. Her.desc. d.4.l.8. c.9.

Iohn Chilton voorzen verhaelt seght dat San Salvador de principaelste stadt is van Sonsonate, ende datse gheleghen is sestich leguen van Guatemala ende seven mijlen van de zuydt-zee / ende een haven op de selve kuste / die ghenaemt Engelsche voyagie.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghenaemt is Acaxutla; daer de ſchepen aen-komen met haer koopmanſchappen die ſy brenghen van Nova Hiſpania, ende van daer ſy wederom haer vracht innemen van Cacao: ende dat daer in ſyn tijdt ſeſtich Spaegniaerden oft daer ontrent woonden.

De vlecke la Trinidad, welck in de Indiaenſche ſprake wort genoemt Conzonate, is gheleghen ſes-en-twintich leguen van S[t] Iago de Guatemala, ende vier leguen van de haven van Acaxutla naer 't zuydt-weſten/ wort gheregeert by een Alcalde major, uyt naem van ſyn Majeſteyt/ daer is een klooſter van dominicaner monnicken: is gelegen in een quartier dat vruchtbaer is van Cacao, ende de Indianen zijn onder de juriſdictie van die van S[t] Iago; in deſe plaetſe valt ſeer grooten handel/ ende de haven is de plaetſe daer de ſchepen van Peru ende Nova Hiſpania komen ontladen: deſe plaetſe is meeſt bekent by de naem van Sonſonate, ende door dien daer den meeſten handel valt/ ſoo wordt de gantſche provincie oock ſoo ghenoemt.

De vlecke van Sant Miguel is ghelegen twee-en-ſeſtich leguen van Sant Iago de Guatemala, ende twee-en-twintich van Sant Salvador naer 't zuydt-ooſten/ (ſoo dat als hier vooren Sant Salvador maer veertigh leguen van Sant Iago moet ligghen;) twee leguen van de zee/ ende de baye van Fonſeca, de welcke deſe vlecke dient voor een haven/ ende in haer diſtrickt zijn wel tachtentich dorpkens van Indianen.

De vlecke Xerez de la Frontera in de ſpraecke der Indianen ghenaemt la Chuluteca; is ghelegen op de frontieren van Guatemala ende Nicaragua, tachtentich leguen van Sant Iago, ende twintich van Sant Miguel, naer 't zuydt-ooſten van beyde deſe plaetſen/ in een contreye die ſeer vruchtbaer is van cottoen ende van Maiz.

Het twaelfſte Capittel.

De gheleghentheyt van de havenen ende kuſte aen de zuydt-zee van dit gouvernement van GVATEMALA.

DE havenen van dit gouvernement aen de zuydt-zee/ zijn boven de gheene die wy in het voor-by gaen hebben aen-gheroert: la Bahia de Fonſeca dicht by de ſtadt Sant Miguel op de hooghte van twaelff graden en een half by noorden de linie; deſe was ontdeckt in den jaere 1522, by Gil Gonzales Davila, ende ſoo by hem ghenaemt ter ghedachtenis van Iuan de Rodrigues de Fonſeca, Biſſchop van Burgos ende preſident van den raedt van Indien; binnen in de baye legt een eylandt/ welck de ſelfde noemde Petronilla. De Spaegniaerden hebben eertijdts voor ghehadt door de gheleghentheydt van deſe baeye/ den toe-voer
d.5.l.9. c.9.
van alder-hande koopmanſchappen tuſſchen de noordt-zee ende de zuydt-zee te onder-houden: hadden in den jaere 1535 een woon-plaetſe ofte ſtedeken gheleght in de valleye van Naco, welck ſy noemden buena Eſperance; ende gaven den Koningh van Spaegnien by brieven te kennen/ dat dit voor-ſchreven ſtedeken ſeer wel gheleghen was tuſſchen Puerto de Cavallos ende de Bahia de Fonſeca, die noordt ende zuyden van den anderen legghen/ ende dat daer van de eene zee tot de andere ongheveerlijcken vijftich leguen weeghs mochte weſen/ ende meeſt goeden wegh/ uyt-ghenomen eenighe harde paſſagien die men ſoude konnen ſlechten/ ende de weghen tuſſchen de dicht met boomen bewaſſen berghen openen. Dat oock den handel op Peru veel bequamer ende profitabelder konde ghedreven worden over deſe Bahia de Fonſeca, als wel over Panama, door dien het veel beter ende ghereeder varen was van deſe baye naer Peru als van Panama; eñ gereeder varen van Puerto de Cavallos na Spaegnien/ als van Nombre de Dios: door dien men van Puerto de Cavallos in twaelf tot veerthien daghen zeylen konde tot in de Havana. Ghetuyghen oock dat deſe Bahia de Fonſeca

is een seer groote ende seeckere haven / daer de haven van Panamo niet en is by te ghelijcken. Thomas Fuller seght in syn observatien op de voyagie van Candisch: Dat in de Golfo van Fonseca (soo noemt hy die baye) legghen thien Eylandekens / waer van de vier bewoont zijn by Indianen / ende dat men daer kan bekomen water / hout ende zout. Dat aen de west-zijde van de Golfo is een dorp van Indianen / welck is ghenaemt Mapal, daer menighte van ossen is. Stelt Rio Lexo op de hooghte van twaelf graden ende veertich minuten; ende seght dat de baye van Fonseca leght van Rio Lexo (achte hy meynt Realeio in Nicaragua) veerthien mijlen/ende dat de kours is west-noordt-west ende oost-zuydt-oost. Dat van Rio Lexo tot de baye van Sonsonate de kours is oost ende west / ende de distantie sestich mijlen.

Engelsche voyagie.

De tweede haven is Acaxutla by de vlecke Trinidad ofte Conzonate, op de hooghte van twaelf graden by noorden de linie; (dan naer uyt-wijsen van de paskaerten soude wel op derthien ligghen:) welck is de voornaemste haven van dit Gouvernement voor de trafijcke op Nova Hispania ende Peru. De baye van Guatemala is twaelf leguen voorder naer het westen; ende Rio de Xicalapa noch seven leguen west-waert van de baye voor-noemt. Op de noordt-zijde en heeft dese provincie gheen zee-kuste / alsoo sy tot aen de zee niet en raeckt / op wel veertich leguen naer / by een landingh plaetse / welck sy noemen el Puerto de Golfo Dolce, van waer de koopmanschappen (die van Spaegnien komen langhs de Golfo de Honduras) te lande worden ghevoert naer Guatemala, San Salvador ende la Trinidad; ende twaelf leguen van Guatemala, by den hooghe wegh van Mexico leght het lack van Atitlan, welck thien leguen is in 't om-gaen/ ende vier leguen breedt / sonder dat men daer grondt heeft konnen werpen.

Her. desc.

H O N D U R A S.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie de HONDVRAS in 't ghemeyn.

De provincie ende het Gouvernement de Honduras, schept syn limiten aen d'een zijde met de provincie van Guatemala langhs de steden van San Salvador ende San Miguel, ende de vlecke van Xerez de la Frontera: ende aen d'ander zijde met de provincie van Nicaragua, naer de stadt Neuva Segovia toe; ende aen een ander zijde met de provincie van Taguzcalpa, die de Spaegniaerden nu noemen la Neuva Estremadura, ende voorts leghtse aen de noordt-zee; langhs welcke kuste sy langh is oost ende west meer dan hondert en vijftich leguen, ende in de breedte heeft sy van de zee af tot Nicaragua, ende tot de provincie van Guatemala in sommighe quartieren tachtentich leguen, ende in sommighe plaetsen meer ofte min. 'T landt heeft seer veel berghen / ende schoone en vruchtbare valleyen / die eertijdts seer volck-rijck pleghen te wesen / dan zijn nu door de oorloghen die de Wilde onder den anderen hebben ghevoert / seer omghekomen ende verminderd. Daer zijn weynigh playnen in regard van de groote ende hooghe berghen. Dese provincie is seer vruchtbaer van Maiz ende tarwe / ende alderhande vee; ende daer zijn eenighe mijnen van goudt ende silver; hoe-wel de in-gheborne daer eertijdts gheen werck van en hebben ghemaeckt / nochte de selve ghebeneficeert: 'T lant is seer overvloedigh van victualie; ende rijck van honigh ende wasch. Daer wassen calabassen in groote abundantie / waer door de eerste ontdeckers van dese kuste / vindende in de zee veel van dese calabassen drijven / welcke men in 't Eylandt Hispaniola ofte Sant Domingo noemt Ybueras, dese zee noemden Golfo de las Ybueras, ende de provincie van gelijcke las Ybueras; hoe-wel daer na om de groote diepte die de stier-lieden vonden ontrent een Cabo van dese provincie / sy de naem gekregen ende behouden heeft de

d.4.l.8, c.3.

Her. descript.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Honduras. Heeft de rievier Haguaro naer 't quartier van Truxillo toe/ die groot ende schoon is/ aen wiens oeveren seer veel woon-plaetsen waren van Indianen/ ende veel landen wierden bebouwt ende uyt de rieviere ghewatert. Daer zijn meer rievieren/ hoe-wel gheen soo groot als dese; ontrent de stadt van San Pedro loopt een rieviere diese noemen Chamalucon, welck haren loop neemt voor-by Camayagua. De rieviere Vlua heeft twintich leguen in de lenghde met seer schoone oevers/ aen beyde zijden bewoont/ tot dat sy in zee loopt: Ende elcke rieviere houdt in dese provincie haer ordinaire kours/ ende verspreyt by tijden syn wateren/ ende watert ende ververscht alle de boomgaerden ende hoven/ de selve groen maeckende ende de vruchten daer van voorderende; ende 't selve geschiet meest ontrent St Michiels-dagh ende St Franciscus-dach: dese provincie en heeft gheen ander fonteynen ofte wateringhen om hem van te dienen.

De waren daer de in-ghebooorne haer-selven mede onder-houden/ ende haer tribuyten mede betaelen aen de Spaegniaerden/ zijn witte mantels van vierdraet; veel honigh welck sy vergaderen in groote holle boomen/ ende onder de aerde op-nemen/ door dien sy gheen andere bye-korven en hebben: sy hebben oock Chille ofte Axi ende Batatas; sy zaeyen Maiz ende erweten drymael des jaers. Sy roerden de aerde met seeckere langhe paelen/ de welcke hebben twee kromme tacken/ een op-waerts ende d'ander neder-waerts om ghebogghen/ om forse te doen beyde met de voet ende met den arm; sy zaeyden weynigh/ door dien sy seer luy ende ledigh zijn/ ende leden den meesten tijdt van 't jaer hongher; aten oock diversche wortelen; ende voorts alderhande beesten/ sonder haer te mijden van verscheyden ongedierten; droncken in hare feesten seeckere soorte van meede/ daer sy haer seer droncken in droncken; de Heeren gebruyckten alleen den dranck van het Cacao, nu drincken sy alle 't selve; dan alle die quade coustuymen neffens diversche abominatien die sy onder den anderen pleeghden/ zijn door de conversatie van de Spaegniaerden seer verbetert. Sy hadden onder haer differente talen/ maer de ghemeynste spraecke onder haer was die van de Chontales, welck een barbarisch volck was. Sy rekenden haer jaer by achthien maenden/ ende noemdent Ivalar, dat is te segghen een dinck dat voor-by gaet; ende gaven elcke maendt twintich daghen/ hoe-wel sy niet en rekenden dan by nachten/ ende so stelden sy de nacht voor den dagh. Haer jaer begonnen sy veertich dagen voor het onse; soo dat den eersten dagh van haer derde maendt over een quam met den eersten Ianuarij naer onse rekeninghe.

Den Bisschop van Chiapa, Bartholomeo de las Casas beklaeght hem aen den Keyser Carolus V, dat de Spaegniaerden in dese landen over de twee millioenen zielen in weynighe jaren hebben vernielt/ ende in de groote ende lustighe provincien by naer gheen volck over ghelaeten. Dese provincie heeft vier steden van Spaegniaerden ende twee vlecken/ te weten Valladolid, Gracias à Dios, San Pedro, puerto de Cavallos, Truxillo ende San Gorge de Olancho, welcke wy particulierlijcken sullen gaen beschrijven; dese provincie heeft oock een Bisschop; de welcke suffragaen is van den Artz-bisschop van San Domingo in 't Eylande Hispaniola.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt VALLADOLID in HONDVRAS, ende de Stadt GRACIAS A DIOS, ende St PEDRO.

Her. desc. DE stadt nieuw Valladolid, welck de Indianen in haer taele noemen Comajagua, is ghelegen op de hooghte van meer als sesthien graden by noorden de linie; (naer 't segghen van Herrera, die hem hier in moet abuseren/ nademael hy Puerto de Cavallos maer op vijfthien graden en stelt/ die nootsaeckelijck veel noordelijcker moet ligghen) sestich leguen van Guatemala ofte de stadt

St Iago

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

St Iago naer het ooſten toe / ende by de veertich leguen van de noordt-zee. Js ghe=
leghen in een ſchoone ende ſeer luſtighe valleye / een fraeye gheleghentheydt van
ghetemperde ende ſeer geſonde lucht: in haer velden heeft men menighte van vee /
welck daer ſeer heeft toe-ghenomen; ende men heeft in haer diſtrickt oock goede
ſilver-mijnen ontdeckt. Den Gouverneur houdt hier ghemeynlijck ſyn woon-
plaetſe / neffens de threſorie van den Koningh; ende daer is een ſmelt-huys dienen=
de voor de mijnen voorſz. Hier is oock de Cathedrale kercke ende Biſſchop-ſtoel /
ſints het jaer 1558, wanneer de ſelve daer ghetranſporteert wierdt van Truxillo,
daer ſy te voren was; ende daer is een klooſter van Monnicken de la Merced. Jn
den jare 1539 ſondt Don Franciſco de Monteio, die doen Gouverneur was van
de Honduras, ſyn Lieutenant Alonſo de Caceres met eenigh volck / om een
vlecke te bouwen tuſſchen beyde de zeen / de welcke de ſelve leyde ſes-en-twintich
leguen van de zuydt-zee / ende ſoo vele mijlen inſgelijcks van de noordt-zee / daer
een rieviere is / die van Puerto de Cavallos af twaelf leguen te landt-waert in met
canoas kan bevaren worden tot een dorp van Jndianen / ende van dit dorp
tot deſe vlecke / welcke ſy den naem gaven van Santa Maria de Comoyagua, zijn
noch twaelf leguen, meeſt ſeer bequame wegh om met karren te ghebruycken.
Soo dat de Capiteyn Caceres ende de in-woonders van deſe vlecke / den Ko=
ningh te kennen gaven / dat deſe plaetſe een goede gheleghentheyt gaf tot de on=
derhandelingh van beyde de zeen; ende ſeyden dat men daer door ſoude konnen
excuſeren de groote ſieckten ende ſterften tuſſchen Panama ende Nombre de Dios
voor-vallende; affirmerende dat de navigatie die men ſoude legghen in een plaet=
ſe aen de zuydt-zee veel korter ende bequamer was naer de ſtadt de los Reyes ofte
Lima, als van Panama; ende verthoonden dat dit een gheſondt landt was / ende
overvloedich van onder-hout voor veel volcks dat daer te paſſeren had / door dien
't landt rijck was van goudt-mijnen; ende datter het koorn ende de wijngaer=
den wel groeyden / neffens de fruyt-boomen van Caſtilien; ende dat het vee daer
wel voort wilde om de goede weyden / wateren / ende berghen; ende datter goede
viſch was in de rievieren. Seyden mede dat de vlecke gheleghen was in een ſeer
vermaeckelijcke valleye / by de vier leguen langh / met veel vruchten van 't landt /
ende goede jacht van harten ende konijnen. Daer naer ſchijnt de ſtadt Vallado-
lid in dit ſelve quartier gheleght te zijn tuſſchen beyde de twee zeen; de welcke
van den anderen verſcheyden zijn dry-en-vijftich leguen, van Puerto de Caval-
los aen de noordt-zee / tot de Bahia de Fonſeca aen de zuydt-zee; ende door het
aen-gheven voren verhaelt / heeft den Koningh van Spaegnien door den Jn=
genieur Battiſta Antoneli deſen wegh doen naerder beſichtighen / om dat vele
hardt dreven dat dien wegh bequamer was voor de onder-handelinghe van bey= Her.deſ.
de de zeen; maer hy bevondt dat daer veel inconvenienten in de wegh waren / die
verhinderden uyt te voeren 't ghene van de Spaegniaerden van dit ghewveſte nu
meer-maels den Koningh van Spaegnien was aen-ghedient.

De ſtadt Gracias a Dios is gheleghen dertich leguen van de ſtadt Valla-
dolid voor-noemt by naer naer het weſten; wierdt ghebouwt in den jaere 1350
door de Capiteyn Gabriel de Royas, om de mijnen van goudt te beneficieren
die in dat ghewveſte doen waren ontdeckt / ende had verſcheyden ſware reſcon=
tren teghens de Jndianen / die hem dickwils beſpronghen in een fort dat hy
daer ghemaeckt hadde; maer alſoo hy van de Gouverneurs van Honduras ende
Nicaragua niet behoorlijck en wierdt gheſecoureert / was hy ghenootſaeckt de
plaetſe weder te verlaten; doch in den jare 1536 wierdt de ſelve wederom herbout
door Gonçalo de Alvarado. De ſtadt is gheleght op een hardt gheberghte / ende d.4.l.8.
van gheen traffijcke: ſy leven daer by 't zaeyen van tarw; hoe-wel 't landt om ſyn c.13.
hardicheydt met moeyte ghebouwt wordt: daer worden ſeer veel muylen ghe=
teelt / met de welcke ſy de tarwe die daer waſt voeren naer San Salvador ende daer
ontrent / ende hebben oock goede peerden / die ſy daer aen-teelen.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Her.des. De stadt St Pedro is ghelegen dertich leguen van Valladolid de Comoyagua
naer 't noorden / een weynigh streckende naer het westen / ende elf leguen van
Puerto de Cavallos, daer de officiers van den Koningh haer onthouden / door
dien dat Puerto de Cavallos, daer de despachen van de schepen vallen / een
seer onghesonde plaetse is; Dan naer 't segghen van Herrera elders in syn hi-
d.6 l.3. c.19. storie / soo is de stadt van San Pedro mede wat onghesondt / legghende in een
hitsighe ende seer onghesonde lucht: pleegh wel de beste te wesen van dat quar-
tier / ende daer den meesten handel was / dan dit is te niet ghekomen / naer dat
Golfo Dolce is ontdeckt / van waer men de koopmanschappen te landt-waert
in-voert met barcken.

Het vijfthiende Capittel.

Beschrijvinge van de andere Steden in de Provincie van HONDURAS gheleghen, te weten PUERTO DE CAVALLOS, TRUXILLO ende St IORGE.

Her.des. DE vlecke San Iuan de puerto de Cavallos is gheleghen op de hooghte van
vijfthien graden by noorden de linie (naer 't seggen van Herrera) elf leguen
van San Pedro, ende veertich leguen van de stadt Valledolid de Comayagua; is
bewoont by facteurs van de koop-lieden ende by swarten / om dat het een haven
is die swack is / doch goedt / hoe-wel het een baye is; (want Herrera seght elders
dat het een excellente ghelegentheyt is voor een groot ghetal van schepen / ende de
beste haven / die in de weerelt is) wordt ghenaemt Puerto de Cavallos, om dat
daer eenighe peerden over-boordt wierden gheset by een extra-ordinaire storm.
d.4.l.7. c.3. De valleye van Naco nu meer-maels by ons aen-gheroert is van dese plaetse ach-
thien leguen, wesende een rijcke provincie van mijnen / ende eertijdts seer vol
d.3.l.5. c.12. volcks: want naer 't segghen van Herrera, soo is dese valleye het beste landt van
dese provincie / vlack / vruchtbaer ende spacieus / met gheberghte om-cinghelt / met
breede weghen / met veel bloemen / vruchten / ende seer vermakelijcke groente / soo
dat het ten deele ghelijckt de provincie van Valentia in Spaegnien. Dan om
weder te keeren tot Puerto de Cavallos, dese plaetse is diversche reysen in-gheno-
men ende gheplondert ghweest; ende insonderheydt by de Enghelsche onder het
beleydt van Sir Anthony Sherley, in den jare 1596, welcke ghetuycht dat het de
armste ende miserabelste plaetse is van gantsch Indien: dan Christopher New-
port die de selve plaetse in-nam in den jaere 1591 vondt daer goeden buyt / ende
ghetuyght dat het een plaetse was van twee hondert huysen / ende datter dat jaer
wel vier rijcke schepen waren af-ghevaren. Waer door eyndelijck is ghebeurt /
dat (siende dese haven weynigh seker was / ende sonder beschudt / ende derhalven
open voor de zee-roovers) de selve is verleght door Alonso Criado de Castilla pre-
sident van de Audientie van Guatemala, ende den handel ghebraght op een ander
plaetse / welck men noemt Amatique, achthien leguen van de voor-gaende puerto
de Cavallos, ende is genaemt San Thomas de Castilla, welcke vlecke heeft alder-
hande ghelegentheden / ende de noodighe securiteyt tegen de vyanden; soo dat den
Koningh dit voor een sonderlinghen goeden dienst heeft gheacht / ende den voor-
noemden Don Alonso Criado in Spaegnien weder-ghekeert zijnde / daer over
Raedts-Heer ghekoren in syn oppersten raedt van Indien.

Her.des. De stadt Truxillo is gelegen sestigh leguen van de hooft-stadt Valladolid naer
't noordt-oosten / ende veertich leguen van Puerto de Cavallos naer het oosten;
een mijle van de noordt-zee; syn haven wordt ghenaemt Iuan Gil, is een goede
haven / (hoe-wel het een baye is / die doodt is) ende van de windt beschut / daer de
schepen eerst ontladen ofte aen-komen die voorts na Guatemala willen. De stadt
d.3.l 8. c.7. is gelegen tusschen twee rievieren van goet water ende visch-rijck / in een landt dat
somers eñ 's winters wel getempert is; de contreye is vruchtbaer van alderhande
lijf-tocht;

lijk-tocht; daer valt veel honigh ende was / ende 't is daer vermenighvuldicht: ende
de koeyen zijn daer grooter als in Spaegnien; de wijngaerden draghen twee-
maels 's jaers / als oock het koorn; naer acht daghen dat de druyve ghesneden is/
soo snoeyt men de wijngaerden / ende loopen op een nieu uyt / ende gheven weder
druyven ontrent kersmis; de limoenen ende oragnien / ende in somme alle ande-
re vruchten wassen daer wonder wel. Dese plaetse was by de Engelsche verrascht
in den jare 1576. Van daer na in den jare 1596 wierdt 't selve weder onder-staen
by Sir Anthony Sherley ende William Parker; doch te vergeefs; want wierden
van de wacht ontdeckt; sy ghetuyghen dat de stadt onwinbaer is by natuere van
de plaetse / legghende op een steylen bergh dicht by de zee / om-ringht met bosscha-
gien die seer dicht zijn / soo datter gheen passagie en is door 't gheboomte / ende daer
is oock maer een seer enge ende steyle wegh naer de stadt toe-gaende / aen welckes
eynde is een poorte die seer sterck is; soo dat daer niet te doen en is dan by 't verras-
schen van de schildt-wacht. Twaelf leguen van de stadt Truxillo leght de valleye d.4.l.7.
van Xuticalpa, daer eertijts in de beken veel goudts wierdt ghevonden / soo dat de c.3.
Spaegniaerden daer een fortresse hadden in den jare 1530, om de mijnen voor
den loop van de Wilde te beschutten.

De vlecke St Iorge de Olancho is gheleghen veertich leguen van de stadt Val- Her.desc.
ledolid de Comayagua, naer het oosten / (Herrera seght elders meer als der-
tigh; siet hier naer) daer woonen eenighe veertich Spaegniaerden / ende in haer
districkt wel sesthien duysent Indianen die onder tribuyt sitten / daer valt veel
goudts / insonderheyt in de rieviere van Guayape, die twaelf leguen leght van dese
vlecke. Dese stadt ofte vlecke leght van Valledolid weynigh meer als dertich le-
guen, ende van Gracias à Dios dertich leguen meer; ende van Truxillo insghe- d.4.l.8.
lijcks dertich leguen; soo dat de wegh weynigh verschildt / ende dese stadt ende de c.3.
steden Valladolid, Gracias a Dios, ende San Pedro legghen ghelijck in een trian-
gel; de gantsche provincie beknoopt / ende ghelijck in het ronde. De valleye van
Olancho daer dese vlecke is in gheleghen / is seer ghenoeghelijck ende profitabel /
men heeft daer seer veel goudts ghevonden / soo dat de Gouverneurs van Hon- Her. de-
duras ende Nicaragua daer grooten strijdt om hebben ghehadt / elck een die in syn script.
Gouvernement betreckende / tot dat het verschil by den Koningh van Spae-
gnien is te neder gheleght.

Het sesthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste, havenen, ende Eylanden van HONDVRAS.

DE gantsche kuste van dese provincie is ghelegen aen de noordt-zee in de Gol-
fo die sy noemen de Honduras, welck is de gantsche zee-strandt tusschen dese
provincie ende de provincie van Yucatan, tot daer sy aen de selve paelt / langhs de
provincie van Verapaz, al waer het de naem heeft van Golfo de Guanaios we-
ghen de Eylanden daer wy terstondt sullen van spreecken: Het eerste punt is / dat
sy noemen Punta de Ybueras, welck is gheleghen op de hooghte van sesthien gra-
den by noorden de linie (ofte naer uyt-wijsen van de kaerte op vijfthien graden
en vier-en-dertich minuten;) neffens Golfo Dolce, welck de haven is voor de
provincie van Guatemala; waer eertijts ghebout was een plaetse / ghenaemt San
Gil de buena Vista, neffens de Cabo de tres puntas, naer 't oosten van Golfo Dol-
ce. Meer naer 't oosten hebt ghy de rieviere Piche, ende Rio Baxo, ende de rie-
viere Vlua, die oock anders ghenaemt wordt in de Indiaensche tale Balahama,
eer ghy komt aen puerto de Cavallos, welck is gheleghen op de hooghte van vijf-
thien graden. Figueredo stelt Rio de Lua by oosten puerto de Cavallos dicht by
puerto de Sal. Linschoren steldt tusschen punta de Ybueras ende puerto de Ca-
vallos dertich mijlen. Daer naer volght de rieviere ende het punt de la Sal; ende
daer by puerto de Sal. Figueredo in syn Roteiro rekent van puerto de Sal tot
puerto

puerto de Cavallos vijf leguen, ende ſtelt tuſſchen beyden Morro de Baibas, dry leguen by ooſten de haven van Cavallos, ende daer aen Triumpho de la Cruz, welc is een kabe met dry punten/daer Chriſtoval de Olid inden jare 1524 een vlecke hadde gheleght/ die hy ſoo noemde. Voorder leght Rio Hulma, ofte de Xagua, ende naer 't noorden van haren mondt het Eylandt de Vtila, ende naer 't noordt-ooſten de Eylanden Guyama, Helen ende Guanaia, ende San Franciſco, noordt ende zuyden met punta de Truxillo, (welck zijn de Eylanden de los Guanaios:) het voor-ſchreven punt wordt oock anders ghenaemt Cabo Delgado ofte de Honduras; Figueredo in ſyn Roteiro noemt het oock punta de Caſtilha: Linſchoten ſtelt tuſſchen Triumpho de la Cruz, ende Cabo de Honduras dertich mijlen/ ende van daer tot Cabo de Cameron twintich mijlen. By deſe Cabo leght een ſeer leeghe kuſte / ende vol gheboomte. Tuſſchen Cabo Delgado ende Cabo de Cameron, (naer welck men ſyn kours ſtelt van het Eylandt Iamaica af) zijn derthien rievieren/ ende aen 't punt van de Cabo is een drooghte die wel twintich mijlen in zee ſtreckt/ ende in het midden van de ſelve dicht by de kuſte een groot Eylandt/ ofte eenighe ghebroken Eylanden/ welck ſy noemen de los Baxos, ende een ander naer het noorden ontrent de drooghte/ welck ſy noemen San Milan; ende voor by de drooghte hebt ghy de Bahia de Carthago, ende Bahia Honda, voor de Cabo de Gracias a Dios, welck is gheleghen op de hooghte van veerthien graden ẽn een derde; ende naer het noorden van 't ſelfde dry Eylandekens/ welck ſy noemen las Vicioſas; ende van Quita Suenno, ende Roncador, twee ſeer ghevaerlijcke drooghten: de Cabo voor-ſchreven voorby zijnde hebt/ ghy Golfo de Niqueſa; ende de rieviere Yarre op de hooghte van derthien graden by noorden de linie/ alwaer de Gouvernementen van Honduras ende Nicaragua te ſamen komen.

De Eylanden die men noemt los Guanaios, wierden ontdeckt by den eerſten
d.2.l.5. Ammirante Don Chriſtoval Colon in den jaere 1502: want door tempeeſt ghe-
c.5. dreven zijnde ontdeckte hy een kleyn Eylandt/ welcke de Indianen noemden Guanaia ofte Guanaxa, ende heeft naer by ſich andere dry ofte vier kleynder Eylanden/ die daer naer al t' ſamen Guanaias by de Spaegniaerden zijn ghenoemt/ en waren eertijdts wel bewoont by goedt ende vreedtſaem volck: den Ammirante noemde dit Eylandt Iſla de Pinos, om dat daer veel pijn-boomen waren/ ende leght van Cabo de Honduras naer 't ſegghen van eenighe/ vijf mijlen zuydt ten weſten ende noordt ten ooſten/ ende van de ſtadt van Truxillo naer 't ſegghen van Herrera twaelf leguen, ende is van 't landt van Yucatan dertich leguen ofte weynigh meer verſcheyden. Herrera ſeght elders; dat het tweede Eylandt welck
d.4.l.3. Guayama wordt ghenoemt/ acht leguen in zee leght teghen over Truxillo; ende
c.4. dat het twee leguen groot is/daer excellente papegaeyen vallen/ende veel verckens worden aen-geteelt. 't Derde leght noordt-noordt-weſt ende zuydt-zuydt-ooſt van Cabo de Honduras, ende vier mijlen van 't voor-noemde Eylandt van Guanaxa. Dirck Ruyters ſeght dat op dit Eylant een dorp van Indianen leght daer ververſchinge genoegh is te bekomen; dat de Indianen van dat Eylandt heel goet-aerdigh zijn; maer dat daer ghemeynlijck twee ofte dry Spaegniaerden onder haer woonen om de ſelve in toom te houden. Het derde Eylandt wort genaemt Utila, ende is grooter/ ende leght 14 leguen van Puerto de Cavallos. Dirck Ruyters ſchrijft/dat Vtila is een Eylandt ghelegen vijf groote mijlen van 't Eylandt Guayama, ende ontrent vijf mijlen groot/ dan niet ſeer hoogh/ vol geboomte gelijck het Eylandt van Saona onder Hiſpaniola ghelegen. Boven 't Eylandt la Guanaia is een ander Eylandt welck een bergh heeft van ſeer ſchoon criſtal/ ſoo Herrera ghetuyght. Daer leggen oock de Eylanden van Guaydua, Helen ende St Franciſco; doch worden al t' ſamen genaemt Guanaias, ende de zee daer ontrent wort daerom mede gheheeten Golfo de Guanaio, ofte Guanaxo. Figueredo ſeght in ſyn Roteiro, dat Guanaya, als men het eerſt komt te ſien upter zee/ dry Eylanden

ſchijnt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

schijnt te wesen/ende dat het ses ofte seven leguen verscheyden is van 't vaste landt/ streckende met de Cabo de Honduras noordt-noordt-west ende zuydt-zuydt-oost: aen de oost-sijde is het al hoogh en effen/en daer by komende noordt ende zuyden/ soo is 't aen de noordt-sijde leegh ende in het midden hoogh / ende en heeft aen die sijde gheen haeven; maer twee havens aen de zuydt-sijde; allwaer het heeft een rije van Cajos ende eenighe scharpe klippen die men moet mijden. Op dit Eylandt heeft men verckens / hoenderen / papegaeyen ende daer woonen ordinaris twee oft dry Spaegniaerden onder de Wilde: aen de west-sijde heeft het een rif/ welck een legue af-steeckt in zee. Van dit Eylandt tot Guayava zijn dry oft vier leguen, van Guayava tot Vtila zijn ses leguen, is ses oft seven leguen groot/ al leegh ende vol boomen: aen de oost-sijde heeft het een ronden heuvel als een broodt/ende naer 't zuydt-westen een kleynen heuvel/daer eenige palm-boomen op staen; en voorts een grooteren heuvel met een punt/welck vlack is; ende twee leguen van daer een goede haeven/de welcke streckt noordt-oost ende zuydt-west met den grooten heuvel: dit Eylandt heeft aen de west-sijde ses ofte seven groote Caios vol gheboomte/ende tusschen dese ende het Eylandt is 't al droogh; ende aen de zuydt-sijde ontrent twee leguen van 't west punt heeft het twee Caios ende een bancke daer 't op vaert: het westelijckste punt streckt noordt ende zuyden met Menguilla aen 't vaste landt gheleghen.

N I C A R A G V A.

Het seventhiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van NICARAGVA in 't ghemeyn.

DE provincie ende 't Gouvernement van Nicaragua, welck de Gouverneur Diego Lopez de Salzedo eerst noemde Neuvo Reyno de Leon, paelt naer het westen met de provincie van Guatemala, naer 't noorden met de provincie van Honduras, ende naer 't zuyden met de provincie van Coſta rica. Heeft in de lenghde oost ende west hondert en vijftich leguen (Herrera seght elders in syn historie vijftich leguen, 't welck meer met de waerheydt schijnt over een te komen) ende tachentich leguen in de breedte noordt ende zuyden. Heeft verscheyden provincien in syn begrijp / als Nicoya, Nequecheri, Mabyte, Diria, Maſaya, Managua, Cacaoaque, Ceveaco, een ghedeelte van de volckeren welck men noemt Chontales, ende los Micos ende Madera. 'T gantsche landt is sonder rievieren/ seer heet in de somer; modderigh ende slijckerigh/ende seer tempeestich in de winter: vlacke gront/ soo dat men daer wel karren kan ghebruycken: overvloedigh van alderhande lijftocht/ hoe-wel daer geen tarwe en valt/ maer wordt van Peru met meel voor-sien. Daer worden veel stieren ende koeyen / ende verckens aen-ghequeeckt / ende oock eenighe geyten; maer men en heeft daer gheen schapen. Daer is seer veel visch: sy maecken daer veel ende seer goet zout; daer en zijn gheen peerlen ofte ander kostelijcke ghesteenten: (Herrera seght elders dat daer eenighe peerlen vallen / ende oock slecht goudt:) Men vergadert daer veel cottoens / Pita (welck is een gewas daer men gaeren van spint welck uytermaten sterck is) veel honigh/Maiz, Chille ofte Axi, erweten: sy betalen haer tribuyt aen de Spaegniaerden met mantels van cottoen/ welck daer veel is; ende andere dinghen/ die sy weven ende wercken: de vrouwen spinnen daer de Pita soo fijn als de hayren van het hooft. Men heeft daer grooten aen-was van peerden/ ende seer groote muylen / ende worden van hier gevoert om in de Caravanas gebruyckt te worden die van Nombre de Dios trecken naer Panama om 't silver te haelen. Daer is veel bosschagie in 't landt/ door dien 't gheboomte daer seer groeyt; insonderheyt den boom genaemt Zeyba, wordt daer somwijlen soo dick / dat vijfthien mans die handt aen handt houdende niet en konnen om-vanghen. Daer zijn boomen die sekere roode kersen

Her.deſ.

d.4.l.8. c.7.

d.3.l.4. c.6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

draghen/ daer sy wijn van maecken. De calebassen worden daer rijp in veertich daghen/ ende is daer een groote koopmanschap/ want den reysende-man niet een pas sal voort-trecken sonder de selve met water mede te nemen om dat het daer in 't landt op seeckere tijden niet veel en reghent. Daer pleghen ontrent die kuste walvisschen te zijn/ ende visschen die monsters zijn/ ende soo groot dat sy 't lijf boven het water brenghende/ de schepen in hooghte passeerden.

'T volck van de lande heeft seer wel aen-ghenomen de Spaensche taele ende manieren/ende gaen nu al ghekleet/ uyt-ghenomen de Chontales, de welcke in 't gheberghte woonende/blijven by haer oude manieren ende grovicheyt: De reste van 't volck zijn goede silver-smeden ende musiciens; eñ hebben geleert in wasch te wercken/syn kleer-makers/smeden/hebben mede geleert alderhande touw-werck te maecken van de voorseyde Pita; ende in somme oeffenen nu veelderhande ambachten die sy van de Spaegniaerden hebben gheleert/ door dien sy altijdts seer tot haer zijn gheneghen gheweest. Op 't gheberghte wordt balsem versamelt/ Liquidamber, ende wonderlijcke termentijn. Alle de victualien/ stoffen/ huyden ende wandt/ worden te koop ghevoert naer Panama ende Nombre de Dios, ende
l.19.c.9. elders/ waer uyt de in-woonders groot profijt trecken. Oviedo verhaelt mede dat op de kuste van dese provincie in de Golfo van Orotigna ende aen de Eylanden die daer ligghen / als Chira, Chara, Pocosi ende andere/ welcke ligghen by Cabo blanco, ghevonden wordt in seeckere schelpen (doch verscheyden ende van ander maecksel als de peerl-oesters) een soorte van peerlen/die wel rondt zijn/ doch bruyn ofte geel ende doncker van luyster / die by de peerl-verkoopers ghemenght worden onder de fijne peerlen: dese schelpen zijn langh-worpigh ende sluyten op den anderen/ ende hebben mede visch in als de oesters/ ende worden insghelijcks by de Wilde ghegheten; de schelpen plachten sy te heghten aen stocken ende daer mede de grondt te roeren in plaetse van schoppen en spaden. Onder andere gheleghentheden van dese provincie is seer aen-merckens weerdigh het groote lack welck sy noemen Laguna de Nicaragua, door syn groote (want naer het segghen van 't volck van dese provincie/ soude dit lack hondert ende dertich mijlen zijn in het om-gaen) ende de menighte van de woon-plaetsen die daer aen-gheleghen waren: het heeft syn ebbe ende vloet ghelijck de zee; ende hoe-wel het tot op dry ofte vier leguen komt by de zuydt-zee/ soo heeft het essen wel syn uyt-wateringhe in de noordt-zee door de Desaguadero, daer wy hier naer sullen van spreecken. Alonso Calera ende Diego Machuca de Zuaso zijn de ghene die eerst uyt
d.6.l.1. c.8. dit lack ghekomen zijn tot in de noordt-zee / passerende met groote moeyte de stortinghen van wateren die sy noemen los Raudales, soo dat sy dickwils ghenootsaeckt waren haer barcken over-landt te trecken. In dit lack is veel visch/ ende groote menighte van Caimans, welck zijn crocodilen / ende andere diergheliјcke dieren.

Het achthiende Capittel.

Van de steden van dit Gouvernement, LEON DE NICARAGVA, GRANADA, NEUVA SEGOVIA, IAEN ende de vlecke REALEIO.

DE eerste ende principaelste stadt van dit Gouvernement is Leon de Nicaragua; gheleghen van St Iago de Guatemala hondert ende vier leguen by nae naer het zuydt-oosten/ twaelf leguen van de zuydt-zee / dicht by het voor-schreven groote lack van Nicaragua; in dese stadt houdt den Gouverneur syn residentie / ende andere officiers van den Koningh / ende hier is mede de Cathedrale kercke; wiens Bisschop suffragaen is van den Artz-bisschop van los Reyes ofte Lima in Peru: daer zijn vijf kloosteren van Monnicken die
d.4.l.8. sy noemen de la Merced, ende in haer districkt zijn wel hondert en twintich
c.7. duysent Indianen die daer tribuyt betaelen aen de Spaegniaerden. Aen de noordt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

noordt-zijde van 't voor-schreven lack / ende dry leguen van dese stadt van Leon
is gheleghen een Volcan die wonderlijcken hoogh is en boven scherp / de welcke
op den top een mondt heeft / welck des avondts ende des morghens een seer dic=
ken roock uyt-gheeft / ende groote quantiteyt van sulpher-steenen uyt-werpt:
ende als men de aerde van desen Volcan vermenght met het water van Naco-
lor, (welck is de vruchte van een boom van dit landt / welck mede wordt ghe=
vonden in Nova Hispania, ende wordt daer ghenoemt Xahuali; syn vruchte is
by naer van ghedaente als de man-koppen; de Wilden drucken daer een nat
uyt daer sy haer met wasschen ende soo swart ende eysselijck maecken als moo=
ren; dan dese swarte verwe vergaet weder in veerthien daghen; eer en kanse
niet af-ghewasschen worden / in gheender manieren:) maeckt men daer seer
fijnen inckt af; ende vier leguen voorder in de provincie van Masaya, is een
kleynder lack / rondt / ende van 't bovenste van de grondt tot aen het water / is
het wel duysent stagien hoogh / alle de Indianen dalen daer in om water te hae=
len / met kruycken daer wel twee arroben in gaen / ende het op ende af klimmen
is soo recht ende steyl als een muer / al van harde klippe / daer zijn gaten in ghe=
maeckt daer sy de handen ende voeten in houden / en klimmen soo af ende we=
der op met haer kruycken / dat het een wonder om sien is; ende het is gheleghen
by naer aen de voet van den Volcan van Masaya, de welcke naer het segghen
van Gomara thien leguen light van Leon ende dry van Granada. De stadt van
Leon leght op een sandighe grondt / ende is gantsch omringht van een dichte
bosschagie: (die de Spaegniaerden noemden Arcabuco,) In den jare 1527 ga=
ven die van Nicaragua te kennen aen den Keyser Carolus V, dat tusschen de
stadt Leon ende Cabo de Honduras, welck legghen zuydt ende noordt van den d.4.l.1.
anderen / waren seventich leguen weeghs / ende de valleye van Vlanco in het c.7.
midden; soo dat het een seeckere wegh was / om den handel tusschen beyde de
zeen te onder-houden.

De stadt Granada de Nicaragua is gheleghen sesthien leguen van Leon, op Her.desc.
de kant van 't voor-schreven lack van Nicaragua; ende vier-en-twintich leguen
van Realeio. De provincie daer dese stadt was ghebout / wierdt eertijts by de In=
dianen ghenaemt Nequecheri: ende den Capiteyn Francisco Hernandes de
Cordua maeckte daer een fraeye kercke ende een fortresse teghen de India=
nen: de stadt is gheleghen in een schoon ghewest / ende daer zijn eenighe suyc= d.4.l.3.
ker-meulens. Behalven het groote lack heeft men hier noch een andere / te we= c.7.
ten het lack van Lindiri; welck syn water-loosinghe heeft in het groote lack.
Twee leguen van dit lack / ende seven van de stadt Granada leght den groo=
ten Volcan van Munbacho, welck seer groote hooghte heeft ende is bewassen
met veel fruyt-boomen / van welcke de heele provincie seer wel voor-sien is /
ende de beste daer onder zijn Capotes, Platanos, ende Anones, welck zijn van
maecksel ende groote als de meloenen / vol van kleyne swarte keestjens; ende van
smaeck als Blanckmange, ofte als het de Spaegniaerden noemen Maniar blan-
co; doch en zijn niet seer ghesondt om te eten / door dien se veel winden verwec=
ken / ende slecht voedtsel gheven / de Mexicanen noemen desen boom Quauht-
zapotl; maer de Spaegniaerden noemen die Annona. Voorts heeftmen daer
wonderlijcke meloenen / mispelen / ghelijck als suycker-candisch / kersen ende
andere / die sy noemen Iacotes, daer de Indianen haeren wijn van maecken /
ende de Spaensche goeden Azijn. Daer wassen oock druyven / queen / grana=
den / oragnien / limoenen / citroenen / vijghen: daer is groote jacht van alder-
hande wildt.

De stadt Neuva Segovia leght dertich leguen van Leon naer 't noorden / ende
oock soo veel mijlen van Granada bykants naer 't noorden; in haer districkt
wordt veel goudts versamelt uyt de mijnen.

De stadt Iaen leght dertich leguen van de noordt-zee / aen het eynde van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

't groote lack / ontrent daer de uyt-wateringhe welck sy noemen el Desaguadero begint; door welcke de koopmanschappen komende van Nombre de Dios (nu porto Belo) worden op-ghevoert naer andere plaetsen van dese provincie.

De vlecke van Realeio een legue van de haven de la Possession, welck men ghemeynlijck noemt del Realeio; is gheleghen op de hooghte van elf graden ende een half; (Thomas Fuller in de voyagie van Candisch steltse op twaelf graden ende veertich minuten / indien het de plaetse is die hy noemt Rio Lexo:) ende vier-en-twintich leguen van Granada voor-noemt. Is maer een kleyn plaetsken / ende meest bewoont by varendt volck; de haven is van de beste ende seeckerste havenen van alle die langhs de selve kuste worden ghevonden / ende daer worden goede schepen ghetimmert / door de goede ghereetschap van bequaem houdt / welck men daer licht kan bekomen. In dit Gouvernement zijn veel dorpen van Indianen die den meesten-deel onder tribuyt sitten.

Het neghen-thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste, punten ende havenen van de provincie van NICARAGVA.

OP de kuste van dese provincie aen de noordt-zee / heeft men naer de rieviere Yare, welck dese provincie scheydt van de provincie de Honduras, de rieviere van Yarepa, eer ghy komt aen de rieviere ende haven van S[t] Iuan (welck sy noemen el Desaguadero, door dien het de water-losinghe is van het groote lack van Nicaragua) met een groot Eylandt in de mondt / ende daer naer noch eenighe rievieren die ghemeyn zijn met de provincie van Costa rica. Dewijl men soo doende was om een door-ganck ofte strate te vinden van de noordt-zee tot de zuydt-zee / is oock sonderlinge acht genomen op dese water-losinghe ofte Desaguadero, welck is een rieviere soo groot als die van Sevilla, aen beyde de oeveren bewoont by verscheyden natien / soo dat die van Nicaragua in den jare 1534 den Keyser te kennen gaven dat dit een goede gheleghentheyt was voor de onderhandelinghe tusschen de twee zeen; te meer om dat dit een ghesónt ghewest was / ende overvloedigh van alles dat noodigh is om de schepen wel te voor-sien. Op
d.2.l.2. c.10. de kuste van Mare del Zur heeft dese provincie naer de haven van Realeio daer wy voren van hebben ghesproken; de haven van St Iago; ende daer naer de haven Chira, soo de Indianen die noemen; de Spaegniaerden noemden die eertijts San Lucar, ende nu heet men die Puerto de Nicoya, (welck is een particuliere provincie van Nicaragua, seer vruchtbaer ende playsant) is een Golfo ofte baye wel twintich
Her.desc. leguen wijdt vol van eylanden: daer is mede de haven Paro teghen over Nicoya in de Golfo die sy noemen de Salinas. eer ghy komt aen Punta de San Lazaro, ende Cabo de borica, van welcke naer het oosten gheleghen zijn de Eylanden van Santa Maria ende Santa Martha, Cobaya ende Sebaco, op de limiten van Vera-
d.2.l.9. c.16. gua, ende behooren oock tot de kuste van Costa rica. Dese eylanden van Zebaco zijn wel dertich in ghetal / soo groot als kleyn / sestich leguen van Panama gheleghen; daer was eertijdts veel volcks op dese eylanden. Thomas Fuller in de voya-
Siet cap.22. gie van Candisch stelt aen dit ghewest Cabo blanco op de hooghte van thien graden en thien minuten / ende de kours van Cabo blanco tot Puerto de veles zuydt-west ende noordt-oost acht mijlen: van Puerto de veles tot de haven van San Iuan de kours noordt-west ende zuyt-oost seventhien mijlen: van de haven van S[t] Iuan tot Rio Lexo, noordt-west ende zuydt-oost veertich mijlen.

De voyagie van S[r] Francis Draeck stelt het Eylandt Cano, op de hooghte van acht graden by noorden de linie / ende twee mijlen van 't vaste landt van Nicaragua: dit eylandt heeft een kleyne baye (als Nunno de Silva ghetuyght) daer men in vijf vadem waters anckeren mach dicht onder het landt: de voor-noemde

Sir

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Sir Francis Draeck anckerden tusschen het selve eylandt ende 't vaste landt ontrent een rievier / hy ontlade ende kiel-haelde syn schip / ende verlagh 'tselve van water ende brandt-houdt / ende andere noodtdruft die daer te bekommen was. De schrijver van syn reyse verhaelt: datter dewijle sy daer laghen soo schrickelijcken aerdt-bevinghe beviel / datse by naer een Enghelsche mijle van de wal gheanckert ligghende / de selve ghewaer wierden in sulcker voeghen dat beyde syn schip ende pinas soo geweldigh gheschudt ende beweeght wierden ghelijck als ofte op droogshe hadden gheseten.

COSTA RICA.

Het twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Provincie van COSTA RICA: ende de plaetsen der Spaegniaerden daer in ghelegen.

DE provincie ende 't gouvernement van Costa rica is een van de oostelijckste van dese Audientie van Guatemala, heeft in de lenghte oost ende west tneghentich leguen (soo Herrera hem hier in niet en vergist) van de uyterste palen van de provincie van Nicaragua, aen de welcke het paelt langhs 't noorden ende 't westen / tot de limiten van de provincie van Veragua: Is tamelijck goet landt / ende men seght dat daer groote apparentie is van goudt-mijnen ende oock van silver-mijnen te vinden.

Daer zijn twee plaetsen bewoont by Spaegniaerden: d'een ghenaemt Aranivez, vijf leguen van 't landt by een natie van Indianen bewoont die men noemt Chomes, welcke vlecke behoort tot de jurisdictie van Nicoya. Ende de stadt Carthago, veertich leguen van Nicoya, ende twintich leguen van de zee / by naer in 't midden van de provincie / welck heeft haer haven ende ontladingh plaetse beyde aen de zuydt-zee ende aen de noordt-zee; op de welcke eenighe rievieren legghen tusschen Nicaragua ende Veragua, die met dit Gouvernement ghemeyn zijn.

Op de limiten van 't gouvernement van Nicaragua ende van Costa rica light mede Nicoya, acht-en-veertich leguen van Granada, op de kuste van Mar del Zur, is een Coregimiento (als de Spaegniaerden dat noemen) in 't welcke / als mede in het eylandt Chira, (welck behoort tot syn jurisdictie ende is gheleghen acht leguen af in de zee /) woonen seer veel Indianen die tribuyt betalen aen de Koninghlijcke kroone van Spaegnien / ende waren eertijdts subject aen de Koninghlijcke Audientie van Panama, tot den jaere vijfthien hondert ende dry-en-seventich toe / ende zijn doe daer af-genomen ende de provincie van Costa rica byghevoeght / welckes Gouverneur daer een lieutenant stelt / ende den Bisschop van Nicaragua stelt daer een Vicaris: daer is een tamelijcke goede haven. In dit gewesté was eertijdts mede een plaetse by de Spaegniaerden bewoont die sy noemden Brusselles. Doch is weder verlaten. Herrera stelt mede in syn kaerte onder dese provincie een stedeken ofte sterckte ghenaemt Castro d'Austria, doch en vinde by hem gantsch gheen beschrijvinghe van dese plaets: noch oock eenigh ghewagh van de selve in syne wijt-luftighe historie.

Lopes Vaz seght dat Costa rica is een berghachtighe ende desolate landouwe / soo dat de naem met de saecke selfs qualijck soude over een komen. Op de kuste van de noordt-zee heeft dit gouvernement de Bahia de San Gieronimo ende de Caribaco by de limiten van Veragua.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

V E R A G U A.

Het een-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van VERAGUA, haer eerste ontdeckinghe ende gheleghentheyt.

Her.dec. DE provincie van Veragua welckes noordt-zijde leght op wat meer als thien graden by noorden de linie/ confineert met de provincie van Costa rica naer het westen/ ende met de provincie van Panama naer het oosten: heeft in de lenghte oost ende west vijftich Spaensche mijlen: ende in de breedte noordt ende zuyden vijf-en-twintich; is seer berghachtigh landt/ ende dicht bewassen met struycken ende gheboomte/ sonder weyden ofte vee; daer en wast gheen tarwe oft garste; heeft weynigh Maiz, ende weynich hof ofte moes-kruyden; doch is over-laeden met goudt/ van weghen soo veele rijcke mijnen/ ende men vindt daer oock goudt allent-halven in de rievieren ende breucken; 't volck is seer stoudt ende strijdtbaer/ ende meest door-gaens in oorloghe met de Spaegniaerden; ymmers draghen het jock der Spaegniaerden seer ongaern. Den eersten Ammirante Columbus ont-
d.1.l.5. deckte dit landt in den jare 1502, komende van Cabo de Gracias a Dios naer 't
c.6.&7. oosten toe; hy quam eerst aen een eylandt ghenaemt Quibiri, ende een plaetse aen 't vaste landt ghenaemt Cariari, daer sy 't beste volck ende soo goeden bodem vonden/ als sy noch oyt ghesien hadden/ weghen de aenghenaemheyt van de bergen/ versticheyt van de rievieren/ ende schoonheyt van de boomen/ ende 't eylandeken was seer groen ende frisch/ vol van bosschagie/ ende van Cariari een kleyn mijltjen verscheyden. De vlecke van Cariari lagh neffens een groote rieviere/ ende daer was menichte van volck die met haer boghen en pijlen ende houte sweerden toeliepen om de aenkomste van de Spaegniaerden te verhinderen; dan lieten haer wel ghesegghen/ ende handelden daer naer vredelijck met den anderen. Van daer voer hy meer naer 't oosten tot een plaetse ghenaemt Caravaro, daer een baye was/ ses mijlen langh/ ende meer dan dry breedt/ met veel eylandekens daer voor legghende/ ende vier gaten om met de schepen in ende uyt te komen op alle tijden; ende de schepen varen tusschen de eylandekens/ ghelijck oft het straten waren: landen daer aen een van de Eylandekens/ ende vondender wel twintich Canoas, ende 't volck al naeckt/ uyt-ghenomen de vrouwen die de schamelheydt ghedeckt hadden: hadden eenigh tuygh van goudt om den hals/ welck sy teghen bellekens verruylden/ ende gaven de Spaegniaerden te kennen dat daer veel was van dien/ op 't vaste landt daer ontrent. In dese baye was veel visch/ ende op 't landt veel wilde dieren: Van hier quamen sy vorder aen een ander landt/ welck sy noemden Aburena, confineerende met 't voor-gaende/ ende wesende van ghelijcke gestalte. Van daer weder in zee geloopen zijnde/ quamen sy naer twaelf leguen weeghs aen een rieviere daer veel volcks woonde/ met de welcke sy handelden/ ende eenich goudt van manghelden. Quamen van hier voor-waerts aen een landt/ by de Wilde ghenaemt Catiba, daer sy anckerden in een rieviere/ ende handelden hier den Koningh eenich goudt af. Van hier quamen sy te Huriran, daer sy naer 't segghen van Herrera tneghentich marck goudts bequamen voor dry dozijn bellekens. Trocken voorder tot een plaetse ghenaemt Cubigà, daer de goudt handelinge een eynde nam/ hebbende aen-gehouden van Carivaro tot hier toe de lenghte van ontrent vijftigh leguen langhs de kuste. Ende den Ammirand voer van hier voorts naer Puerto belo: ende voorder. Van door de oostelijcke winden genootsaeckt zijnde weder te keeren naer 't westen/ kreghen sy een westen ende contrarie windt/ (met soo grouwelijcken tempeest/ dat sy al meynden te vergaen/) wel neghen daghen langh; ende naer weynigh kalmte/ hadden weder daghelijcks sulcken contrariteyt van winden/ dat sy 't eynde van raedt waeren: waer door

den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

den Ammirante dese kuste van Veragua noemde / Costa de los Contrastes. Den sesten Ianuarii des jaers 1503, quamen sy in een rieviere die de Indianen noemden Yebra, ende den Ammirante noemdense Belen; ende noch vorder vondt hy een ander rieviere die de in-gheboorene noemden Veragua. Hy dede beyde dese rievieren diepen: in Belen verstonden sy / dat de rechte goudt-mijnen waren gheleghen op de rieviere Veragua; dan door dien de rieviere Belen de diepste wierdt bevonden / resolveerde den Ammirante daer in te varen. Sondt syn broeder de rieviere Veragua op met barcken / de welcke quam tot aen de woon-plaetsen van de Indianen / welcker Casique was ghenaemt Quibia; wierden daer vriendelijcken onthaelt ende kreghen veel goudts. Den vier-en-twintichsten der selver maendt / quam da er op syn onvoorsiens soo grooten opper-water / dat het groot gheluck was datse beyde de schepen niet en verlooren; het welcke moest voort-komen van een grooten slagh-reghen op 't gheberghte ghevallen / welck leght boven Veragua soo hoogh dat men het van twintich leguen verre sien kan / den Ammirante noemden dit gheberghte San Christoval. Sondt daer naer syn broeder weder de rieviere Veragua op (welck een legue van Belen leght meer naer 't westen) de welcke by de leydts-lieden door Quibia hem by-ghevoeght / ghebracht wierdt aen de mijnen van Vrira, daer sy in korten tijdt veel goudts vergaderden / tusschen de wortelen van 't gheboomte / welck daer seer dicht in een ghewassen staet: de mijnen van Veragua legghen naerder / ghelijck sy daer naer verstonden: de rieviere Vrira leght ses oft seven leguen van Belen meer naer 't westen: daer ontrent was noch een ander woon-plaetse ghenaemt Dururi; ende een ander ghenaemt Zobraba, al-waer sy veel landts met Maiz besaeydt vonden. Den Ammirante hier door beweeght zijnde nam voor onder 't beleydt van syn broeder in dit ghewest eenigh volck te planten / ende nam de gheleghentheydt neffens de rieviere Belen, by naer aen 't in-komen / op seecker hooghte; hier-en-tusschen door het droogh weder was het water van de rieviere soo ghemindert / dat de schepen niet vlotten en konden over de barre van de rievier / soo datse ghenootsaeckt waren te vertoeven / tot dat den reghen de rieviere weder soude doen wassen: de Spaegniaerden daer-en-tusschen droeghen haer soo teghen 't volck van de lande / datse in twee-spalt ende oorloghe met de selve vervielen / ende naer haere ghewoonte de selve vonghen rantsoneerden / ende oock eenighe dooden: De Wilden daer en teghen deden weder alles wes sy konden om haer te wreecken / ende sloeghen mede eenighe Spaegniaerden doodt / ende naemen haer de chaloupe: Soo dat de Spaegniaerden siende dat het hier gheen goet blijven en was / ghenoeghsaem teghen danck van haer overste de plaetse verlieten ende weder vertrocken.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden ende Vlecken die by de Spaegniaerden nu bewoont worden in de Provincie van VERAGVA.

IN dese provincie van Veragua, zijn de volghende plaetsen by de Spaegniaerden bewoondt. De stadt la Concecion ghelegen veertich leguen van Nombre de Dios naer 't westen toe / daer den Gouverneur syn residentie heeft / ende d' ander officiers van den Koningh / de welcke daer ghestelt werden by de Audientie van Panama.

De vlecke la Trinidad, ses leguen naer het oosten van la Concecion langhs de zee / door dien men te lande daer niet en kan reysen / is gheleghen neffens de rieviere van Belen, drie leguen van de zee verscheyden.

De stadt Sta Fé is ghelegen twaelf leguen van la Concecion naer het zuyden / met een smelt-huys ende onder-officiers ofte lieutenanten van de officiers van den Koningh.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De Stadt Carlos is ghelegen op de kuste van de zuydt-zee / niet verre van de strandt ende ontrent de vijftigh leguen van de stadt Sta Fé voor-noemt / naer het westen toe.

Alle de Indianen van dit gouvernement zijn in oorloghe met de Spaegniaerden/ naer 't segghen van Herrera: want is een strijdtbaer volck / ende dat 't jock niet wel wil draghen.

Daer en is gheen haven van eenighe sonderlinghe weerde op beyde de kusten van dit gouvernement; alleen op de kuste naer 't noorden heeft men Bahia de Carabaco, ofte van Sr Geronymo; ende meer naer 't oosten/ Rio de la Trinidad, ende Rio de Concecion ende de Belen, daer den eersten Ammirante syn woonplaetse had geleght als vooren is verhaelt/ die niet bequaem en is voor schepen van eenighe groote: soo dat niet en vinde dat hier eenighe sonderlinge vaert valt.

Anton. Galvano. Op de kuste van de zuydt-zee hebt ghy Cabo de Santa Maria, ende Punta de Guerra; welcke punta eenighe stellen op de hooghte van wat meer als ses graden by noorden de linie/ ende seventich leguen van Panama naer 't westen soo Gomara getuyght: ende meer naer 't westen Punta de Borica, op de hooghde van acht graden/ ende hondert leguen van Punta de Guerra soo Gomara schrijft: ende Cabo blanco, op de hooghte van acht graden ende een half/ als Gomara seght: ende hondert leguen van Borica: welcke Cabo wy in 't neghenthiende Capittel uyt de observatien van Thomas Fuller hebben gestelt op thien graden ende thien minuten; doch alsmen soude oordeelen naer de ghelegentheydt ende streckinghe van 't landt/ schijnt dese Cabo op acht graden ende een half te legghen.

Engelsche voyagie. Op dese kuste van dese provincie naer 't noorden / leght een Eylandt welck sy noemen Escudo, is gheleghen ontrent dertich leguen van Nombre de Dios naer 't westen: Sr Francis Draeck was daer aen in syn laetste voyagie; anckerden aen de zuydt-zijde in twaelf vadem waters / schoone grondt ende goet anckeren: van 't oostelijcke punct steeckt een riff van klippen af in de zee/ dat men moet mijden met wat af te houden. Dit Eylandt leght neghen oft thien mijlen van 't vaste landt af/ ende en is niet over twee leguen langh/ staet vol geboomte/ ende heeft seer goet versch water met overvloet in by naer alle deelen van 't eylandt: dan 't climaet en is niet onghesondt/ ende ghenegen tot veel reghens: Sr Francis Draeck wierde hier kranck/ ende stierf korts daer naer van den loop.

BESCHRIJ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

TIERRA FIRMA
item
NVEVO REYNO
DE GRANADA
atque
POPAYAN
GOVERNACION
DE. SANCTA
MARTHA.
NVEVO REYNO DE
GRANADA
Hispanicæ leucæ 17½. in vno gradu.
Germanicæ millia, ia 15 in gradu.
OOST
Oruba
Quraçao
C.S.Roman
Coro
Lago de Mara caybo
Merida
Tenerifa
Tamalamaque
Alpuorto
Ocaña
R. Auyamas
S. Christoual
Caceres
Votes
Montes de Opon
Pamplona
R. de Carare
Val de Aburra
El Desembarcadero
Plasentia
Velez
Tunja
Musos
Trinidad
Tudela
Mariquita
S. Miguel
Colymas
Palma
Tocayma
L. de Guaravita
Ybague
R. Pati
Sta Fe de Bogota
S. Sebastian de la Plata
R. Guali
Onda
Manipos
Villa delos Angeles
Pixaos
Neyva
Paezes
Val de Neyva
S. Vincente
S. Iuan delos Llanos
Timana
Laguna frigidissima
Val de Upar
Ciudad delos Reyes
Sierras de Susante
Sierra Nevada
R. Cesar
Rio grande dela Madalena
Rio grande de Sta Martha
Mopox
Arbi pr.
Cartama prov.
C. del Aguja
Coquibacoa
C. de Coquibacoa
B. Honda
Golfo de Venezuela
Monjes
Salinaca
Tapia
La Ranchería
R. dela Hacha
Pueblo llano
Nra Señora delos remedios

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het achtste Boeck.
TERRA FIRMA.

Inleydinghe.

DE vaste Landen van VVest-Indien dien wy hier voren verdeelt hebben, in die van 't noorden ende die naer 't zuyden, zijn aen den anderen ghelijck ghehecht door eenen smallen reep landts, op de welcke ghelegen zijn de twee vermaerde plaetsen, Panama, *ende* Porto Belo, *ghelijck eertijdts* Nombre de Dios; *eer wy dan komen tot de beschrijvinghe van het Zuyder ghedeelte van VVest Indien, soo sal 't noodich wesen, dat wy al vooren spreecken van dese Provincie welck hedens-daeghs bekent is, by den naem van* Panama; *ofte oock by een gemeynen naem* Terra Firma *by de Spaegniaerden wort ghenaemt: wiert eertijdts onder* Castilla del Oro *begrepen, doch* Castilla del Oro *heeft dickmaels van limiten verandert, soo dat 't selve eenige duysterheyt gheeft int lesen van de oude Schrijvers: In den jaere* 1508 *wiert het Gouvernement, ofte veel eer het veroveren van dit landt, ghegunt aen* Diego de Niquesa, *onder den naem van* Castilla del Oro, *ende de limiten ghestelt van de VVest-zijde van de rieviere* Darien *in de* Golfo de Vraba, *tot* Cabo de gracias a Dios *by de* Honduras: *ende van de ander zijde van de rieviere voor-schreven naer 't oosten toe, tot* Cabo de la Vela, *voerde het vaste landt de naem van* Nova Andaluzia. *Doch dese bepalinghe van dese Provincien en is niet langhe soo ghebleven, maer de limiten van* Castilla del Oro, *zijn verlenght naer de oost-zijde ende verkort aen de west-zijde; ende eyndelijck soo is den naem van* Castilla del Oro *ghenoeghsaem uyt ghebruyck ghekomen, ende de naem van* Panama *de over-handt ghekregen: welck wy hier aen roeren om dat ordinaerlijck in oude, ende oock heden daeghsche kaerten den naem van* Castilla del Oro *seer breet staet, sich uyt-breydende, oock over Provincien over de welcke sy noyt en was ghestelt, voor soo veel wy uyt de Spaensche Historien hebben konnen bevinden; op dat ons niet tot onweetenheyt en werde gherekent, van dese Provincie onder de naem van* Castilla del Oro *gheen ghewach te maecken.*

In de beschrijvinghe van dit zuyder ghedeelte van America, *sullen wy als vooren ghesegt is, beginnen van de Provincie van* Panama, *met 't ghene daer aen vast is, ende dan voorts vaeren langhs de kuste, welck naer 't noorden aen de noordt-zee is ghelegen, ende al-daer voor eerst beschrijven de Provincien van*

 Carthagena,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Carthagena, *ende* Santa Martha, *ende* Rio de la Hacha; *daer naer ſullen vvy komen tot de binnenlandtſche Provincien, die paelen met* Cartagena *ende* Santa Martha, *te vveten het Landt dat ghenaemt vvort* Neuvo Reyno, *om ſoo te komen aen de zuydt-zee, al-vvaer de rijcke Landen van* Peru *ende* Chile *legghen, ende ſoo voorts vaeren door de Strate van* Magallanes, *ende langhs de ooſt-zijde van* America, *voor-by* Rio de la Plata, Braſil, *ende de Provincien van de* Caribes, *vveder-keeren tot* Rio de la Hacha, *daer vvy het met dit boeck laten ſullen.*

P A N A M A.

Het eerſte Capittel.

Van de gheleghentheydt, palen, ende gheſtaltenis van de Provincie ofte Audientie van PANAMA.

Her.deſ. HEt begrijp van de Provincie ofte Audientie (ghelijck de Spaegniaerden die noemen) van Panama is niet groot/ door dien de Audientie daer alleen haer onthoudt om de vloten te diſpacheren/ende recht te doen aen de koop-lieden die gaen ende komen van Peru; heeft in de lenghte ooſt ende weſt by de neghentich leguen, te reeckenen van 't eynde van 't Gouvernement van Cartagena ende Popayan, tot aen Caſtillo de Veragua; in de breedte van de zuydt-zee tot de noordt-zee/ op haer breetſte ſeſtich leguen, ende op het ſmalſte tuſſchen Nombre de Dios ofte Puerto Belo, ende de ſtadt Panama, achthien leguen. Doch Acoſta ſeght dat daer maer ſeven leguen tuſſchen
l.3.c.10. beyde deſe plaetſen is/ metende op eenen rechten draet/ ende op 's Hemels breedte; van dat om de kromten ende om-weghen die men moet ſoecken/ door de onbequaemheydt der weghen/ achthien leguen worden gereeckent. Is door den bant meeſt rouw ende bergachtich landt/ vol van poelen ende moeraſſchen; waer door de lucht daer veel tijdts beſloten is van vapeuren/ vochtich ende hitſich; ende derhalven uyter-maten ongeſont/ inſonderheyt van May af tot November toe: doch wordt de lucht eenichſints ghesuyvert ende verbetert door de winden/ als ſy uyt de zee komen/ ende ter contrarie verſlimt van de landt-winden. Die in deſe landen ghewoont hebben/ ghetuyghen dat het hier wintert ende ſeer vuyl ende mottich weder maeckt van Iulio tot November, door dien het daer al dien tijdt meeſt reghent/ dondert/ ende blixemt. 'T landt is niet ſeer vruchtbaer/ ende ontbreeckt veele dinghen/ om dat daer niet en waſt dan Maiz, ende dat weynich: doch zijn daer goede weyden voor 't vee/ (te weten ſtieren en koeyen) ſoo dat 't ſelve daer ſeer vermenichfuldicht. Eertijdts was daer menighte van verckens/ welck de in-ghe-boorene wiſten te vanghen/ met het aen-ſteecken van 't gras op 't veldt/ jaghende die alſoo in haere netten gemaeckt van ſeecker kruydt welck ſy noemden Nequen; dan nu zijnder weynighe/ ſoo dat de Spaegniaerden klagen dat 't ſpeck daer ſeer dier is. Men heeft daer faysanten/ tortel-duyven/ ende ander ghevoghelte/ tot noodt-druft van de menſchen; oock goede viſch in de rievieren ende in de zee; in de rievieren vint men oock de verſlindende dieren/ die de Indianen Caymanes, ende de Spaegniaerden Lagartos noemen/ welck zijn de rechte crocodilen. 'T gheboomte houdt zijn bladeren meeſt het gantſche jaer door/ met weynigh vruchten; op welck ſich onthouden diverſche ſoorten van wilde-katten; men heeft daer oock van dat ghedierte welck ſyn jonghen in een ſack aen het lijff draeght ſoo langhe als die kleyn zijn/ loopende ende ſpringhende daer mede/ ſonder dat ſy haer konnen ontvallen/ ofte datmenſe ſien kan: dit ghedierte komt 's nachts in de

huyſen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

huysen om de hoenderen te steelen. Onder dit ghebiedt worden veel kleyne provincien begrepen. De eerste daer de Spaegniaerden begonnen 't profijt uyt te trecken/ ende daer sy vrientschap ende onthalinghe vonden/was die van Careta, dertich leguen van Darien: ende de provincien van Acla, vijf leguen voorder. 't Landt is daer berghachtigh ghelijck als dat van Darien, doch ghesonder; ende in veel ghewesten deser provincien wierdt veel goudts ghevonden. Naest de provincie van Acla, west-waert aen lagh Comagre, al-waer het vlack landt begint/ ende was van daer voort seer wel bewoont/ ende daer waren veel kleyne heerlijcheden van twee leguen, tot twee leguen; de Spaegniaerden noemden dit gantsch quartier tot Peruquete toe/ Cueba; ende de aen-leggende landen (door dien daer gheen Heerschappijen en waren) noemden sy Behetrias: daer aen volghde de provincie van Chiame, ende Coyba, onder de welcke Pocorosa begrepen was/ waer eertijdts by de Spaegniaerden een plaetse was gheleght die sy noemden Sta Cruz. By westen de stadt Panama was gelegen de provincie Chame, ende seven leguen vorder die van Chini; eñ acht leguen vorder die van Escoria, in welcke provincie groote ende schoone sout-pannen worden gevonden/ 't zout groeyt daer van 't zee-water/ welck met de springh-vloedt komt in seeckere pannen ofte lacken/ende verhart daer in zout door de hitte der sonnen. Noch seven oft acht leguen vorder is gelegen de provincie van Nata, ende vorder de provincien van Tobre ende Trota, welck zijn bergh-landen al-waer schoone eycke-boomen wassen/ die gheweldighe grove aeckeren draghen: daer aen volght naer 't westen toe de provincie Huysia, ende Burica, op de palen van Nicaragua. Twaelf leguen van Nata naer 't west-noort-westen toe/ was de provincie van Paris, wiens Casique de Spaegniaerden veel spels maeckte. Hoe-wel veel van dese namen niet meer gedacht worden/ (als wesende meest ghegheven naer den naem van Casiquen die doen daer heerschten) soo hebbe die in 't voor-by gaen aen-gheroert / oft yewers toe te passe quam in 't toe-komende.

Tot besluyt van de generale beschrijvinge van dit quartier staet aen te mercken/ dat de zuydt-zee hier ontrent alle ghetijden / naer 't seggen van Acosta, wel twee leg. verre droogh valt / ende met springh-vloeden noch meer/ (doch andere schrijven dat maer een half legue ordinaris drooch valt;) soo dat het een vlacke kuste is. Gelijck dese provincie ofte audientie kleyn is/soo zijn daer seer weynich steden ofte woon-plaetsen van Spaegniaerden; ende de in-gheboorene van de lande zijn al langh door de tyrannie van de Spaensche seer deerlijck om-komen ende vernielt: Daer zijn nu in als dry steden by de Spaegniaerden bewoont/ Panama, Puerto Belo, ende Nata; van de welcke wy vervolghens sullen spreecken / ende eerst van Panama, als wesende de hooft-stadt. l. 3. c. 14. Ped. de Cieca.

Het tweede Capittel.

Van de stadt PANAMA.

DE stadt Panama daer dese provincie de naem van heeft / leght op de kuste van de zuydt-zee/ op de hooghte van negen graden by noorden den equinoctiael/ende op de lenghde van twee-en-tachtich graden op den meridiaen van Toledo, naer 't segghen van Herrera. De stadt is kleyn van begrijp / uyt oorsaecke van een lack welckse om-ringht aen eene zijde; ende door de dampen die daer uyt rijsen/ ende over de stadt komen; wert voor seer onghesont ghehouden/ende in der daet bevonden: is oock qualijck ghebouwt / want de straten zijn meest gestreckt oost ende west / waer door de zonne op-klimmende / men over de straten niet en kan gaen / door dien daer gheen schaduwe en is / ende de hitte treft soo gheweldich/ dat sy veel sieckten veroorsaeckt: ende hoe-wel men dickwils van meyninghe is gheweest om een andere gheleghentheydt te verkiesen / ende dese te verlaeten / soo en is het selve tot noch toe niet in 't werck ghestelt / door dien het Her. des. l. 9. c. 16. Ped. de Ciec.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

timmeren daer moeyelijck ende kostelijck valt; ende dat de eerste aen-leggers van de plaetse langh doodt zijnde/ daer heden-daeghs niet en woonen dan koop-lieden/ die af ende aen varen/ende daer niet langher en blijven dan tot dat sy haren handel hebben ghedaen/ ende rijckdom vergadert. Ontrent de stadt loopt een rieviere welck haer oorspronck heeft uyt de berghen/ende daer komen veel kleyne beecken in; aen dese rievier zijn veel landt-huysen ofte bouwerijen gheleght (die de Spaegniaerden Eſtancias noemen) ende daer wordt veel grof vee ghewey-det/ door dien de grondt daer toe seer bequaem is. Daer wassen veel vruchten van Spaegnien/ als oraegnie-appelen/ citroenen/ ende andere; ende de vruchten van de lande vallen daer oock seer goet; als daer zijn wel-rieckende Pinnas, Platanos, Guayavas, Caymitos, Aguacatos, ende diergheliјcke. De stadt is altijdts wel voor-sien van alderhande lijftocht/ door de ververschinge die daer wert ghebracht beyde uyt de zuydt-zee ende van de noordt-zee; daer en wast gheen koren ofte tarwe/ maer wel Maiz; het meel wordt daer door-gaens van Peru ende oock uyt Spaegnien ghebracht; de rievieren gheven veel visch/ende de zee heeft oock seer goede visch/hoe-wel different van de gheene die by Spaegnien ofte dese quartieren valt; langhs de strandt tot dicht onder de huysen van de stadt/ vindt men een soorte van seer kleyne zee-slecxkens/ welcke sy noemen Chucha, ende men vindt daer van seer groote menichte; men ghelooft dat uyt oorsaecke van dese slecxkens de stadt eertijdts aen dit quartier is gheleght/ door dien de Spaegniaerden haer verseeckert hielden gheen hongher te lijden soo langhe sy dese slecxkens hadden. Ontrent de palen van dese stadt/ is weynich oft gheen volck van de in-ghebooren van de lande/door dien die al door sieckte (so de Spaegniaerden seggen) ende anders zijn om-komen. Daer werdt eenen grooten ende seer rijcken handel ghedreven in dese stadt/door dien daer van de kuste van Peru ende Chili, ende elders uyt de zuydt-zee aen-komen de schepen ende barcken met goudt/ silver/ ende andere koopmanschappen; ende van de noordt-zee worden daer ghebracht alderhande koopmanschappen van Europa, die uyt Spaegnien met de vlote op Terra Firma worden ghebracht te Puerto Belo, ende van daer te lande ofte langhs de rieviere Chagre naer dese stadt/ om van hier naer Peru ende vele andere plaetsen aen de zuydt-zee gheleghen/ af-gheſcheept te worden. In dese stadt zijn ordinaris ses hondert burgers ofte daer ontrent/ (naer 't segghen van Herrera) den meestendeel handelaers ofte koop-lieden: neffens de Koninghlijcke Audientie/ resideren hier mede de ontfangers van des Koninghs tollen ende andere in-komsten; daer is een Cathedrale kercke/wiens Bisschop suffragaen is van den Artz-bisschop van Los Reyes, ofte Lima: Daer zijn oock dry kloosters van Monnicken/Dominicanen/ Franciscanen/ende de la Mercede. De haven van dese stadt is redelijck/ hoe-wel de schepen met het leegh water op droogh blijven sitten/ende daerom soo blijven sy in de somer op 't vlack leggen/en in de winter loopen sy in de haven Perico, welck twee leguen van de stadt leght. Men soude een bequamer ghelegentheyt/ gesonder ende beter ghestelde plaetse konden vinden tot de contractatie tusschen beyde de zeen sonder verre te vertrecken van dese plaetse daer de stadt nu leght/ dan de redenen waerom dat het achter blijft/ hebben wy hier voren verhaelt. Dit voor-gaende hebben wy nu by een ghebracht uyt Pedro de Cieca, ende Herrera.

Het derde Capittel.

Pertinente beſchrijvinghe van de ſtadt *Panama*, ende alle aen-komſten; door *Iuan Baptiſta Antonelli* Ingenieur, gheſonden aen den Koningh van Spaegnien; ghelijck het ſelve by *Mr Richard Hackluydt* is gheſteldt in de Engelſche voyagien.

PAnama (seght hy) is de principaelste stadt van dat ghebiedt; is gheleghen achthien leguen van Nombre de Dios, aen de zuydt-zee/ op de hooghte van

neghen

neghen graden by noorden de linie. Daer zijn dry kloosters van Monnicken/ ende een collegie van Jesuiten/ ende de Koninghlijcke Audientie wordt hier ghehouden. De stadt is gheleghen dicht by de zee aen een zandt-baye; soo dat de eene zijde van de stadt om-ringht is by de zee selfs / ende aen d'ander zijde by een arm van de zee / welck by de duysent roeden te landt-waert in streckt. Heeft dry hondert en vijftich huysen / al van hout ghetimmert; daer zijn ses hondert in-woonders / ende acht hondert soldaten met het volck van de stadt / ende vier hondert Swarten van Guinee, waer onder eenighe vry-lieden zijn: daer is een ander stedeken ghenaemt Santa Cruz de la real van Swarten Simerons, die meest ghebruyckt worden in V. M^ts dienste / zijn hondert in ghetal/ ende dit stedeken ofte vlecke leght een legue van dese stadt/ op de kant van een groote rieviere/ een legue van de zee/ ende recht tegen over de haven van Pericos. Maer daer en is gheen rekeninge ofte vertrouwen op dese Swarten te maken/ maer moeten ons daer voorsichtelijck voor wachten / want zijn ons doodt-vyanden. Daer zijn dry bysondere wegen om aen dese stadt te komen / (bezijden de zee) door de welcke de vyandt die kan bespringhen. De eerste is langhs de brugghe/ welck gheleydt is over de riervier; aen de eene zijde van de selve leght een kreke/ soo dat dese zijde van de stadt heel sterck is/ door dien 't al sachte ende modderige grondt is: daer men in gheender manieren op gaen en kan. Ende recht tegen over leght de rieviere/ welck is als een grachte/ ende aen de ander zijde van de rieviere leght een groot lack ofte pan / welck de gantsche winter ende een deel van de somer vol waters is / soo dat dit quartier van de stadt met weynigh soldaten ghenoegh kan bewaert werden. Het meeste ghevaer van de stadt te over-vallen / is langhs de wegh welck komt van Nombre de Dios, want al dese wegh is slecht / ende gheen bosschagie; ende twee duysent roeden van de stadt leght noch een rievierken welck sy noemen Lavendera, daer de vrouwen ghewoon zijn het lijnwaedt te gaen wasschen. Dit rievierken loopt in de voor-schreven kreecke / in sulcker voeghen als ick V. M^t hebbe verwittight; ende de rieviere ghepasseert zijnde/ hebt ghy een rechte casseye-wegh. Den anderen wegh die naer de stadt loopt / is leegher naer de zee toe / by een steenen brugghe / legghende in de wegh die men daer gaet naer de haven van Perico. Dese twee weghen en konnen niet bewaert werden / door dien het aldaer effen grondt is / ende weyden. Op de oost-zijde van dese stadt zijn V. M^ts Koninghlijcke huysen ghetimmert / op een rodtse die dicht op de zee leght / ende hellen naer de zee toe / ghelijck 't landt. De Koninghlijcke Audientie werdt in dese huysen ghehouden; de ghevangheniss is daer mede; ende al V. M^ts schat werdt hier oock bewaert. Daer woonen in dese huysen V. M^ts Thresorier / den President / ende dry Rechters / ende den Procureur; alle dese woonen in dese huysen/ met de reste van V. M^ts Dienaers; welck zijn ses huysen/ behalven dat van den President; alle woon-huysen / ende neffens aen den anderen ghetimmert op de voor-schreven rodtse; sy zijn alle van houdt ende plancken ghemaeckt/ ghelijck mede de andere huysen van de stadt. Ende alwaer de ghevangheniss ende de groote hal staet / die plaetse kan seer wel ghesterckt werden / door dien sy daer soo wel naer legghen / als wesende ghebouwt naer de zee toe; ende dat daer sekere kleyne klippen legghen/ die met leegh water boven komen / ende droogh loopen; ende sommighe werden oock met het hoogh water ghesien. Recht over de voorschreven huysen naer het oosten / leght een Eylandt ontrent vijf hondert roeden van de selve/ hebbende de ghedaente ghelijck als een halve maen / ende in deser voeghen loopt het al langhs henen tot by het vaste landt: oock soo leght over dese huysen de haven daer alle de schepen zijn ghewoon op ancker te legghen / naer dat sy haer last hebben op-ghebroocken: Want als sy haer ladingh noch in hebben / soo en konnen hier niet dan kleyne barcken in-kommen / ende met het leeghe water soo sitten alle de schepen op het drooghe; ende soo is al de spacie by de dertich roeden van dese huysen: ende recht daer teghen over

leght

leght de stadt. Doen de tijdinghe quam in dese stadt van de Piraten, welck ghe-
komen waren op dese kusten / soo gheboodt de President ende Rechters / dat daer
een schanse soude worden ghemaeckt / rondtom met trencheen / al van houdt / tot
bescherminghe van dese stadt / ende tot bewaringhe van V. Mts schat. Oock soo
dede V. Mts Officieren Venta de Cruzes fortificeren / insghelijcks de Chagre, ende
Quebrada, ende versterckten 't guarnisoen van Ballano; want dit zijn al plaet-
sen daer de vyandt kan landen / ende by desen middel 't landt gantsch berooven.
Daer zijn drie sonderlinghe plaetsen / waer door de stadt sonder swaricheydt by de
zee-roovers kan verovert ende gheplondert werden. De eerste aen de noordt-zee /
in een seeckere plaetse welck leght veerthien leguen van Nombre de Dios, naer het
oosten / ghenaemt Acla, van waer eens voor desen sekere oorloghs-lieden gheko-
men zijn in de zuydt-zee. De tweede plaetse is Nombre de Dios, hoe-wel dit een
slimme plaetse is / eñ quade wegen / vol waters / ende een slijckerigen wegh: want
drie deelen van 't jaer reyst het landt-volck door dese waterighe weghen / ende door
een anderen slimmen wegh / welck is over sekere rotsen ende berghen / die sy
moeten op-klimmen / 't gheberghte van Capira ghenaemt / by de drie quarten van
een legue hoogh / soo dat wy met weynigh volcks de vyandt hier konnen weder-
staen: dan de in-woonders van dese quartieren seggen dat dese wegen in de somer
wel gebruyckelijck zijn sonder slijck ofte water. De derde aen-komste is langhs de
rieviere Chagre, welckes mondt leght achthien leguen van de haven van Nombre
de Dios naer 't westen toe / alwaer sy in de noordt-zee loopt; dit is de plaetse welck
de in-woonders van Panama meest vreesen / want men kan de rieviere op-ko-
men tot Venta de Cruzes toe / ende soo voorts trecken naer dese stadt / welck zijn
vijf leguen weeghs. Op dese rieviere varen booten ende barcken die het ghewich-
te van drie hondert ende vijftich quintalen konnen voeren; dese voeren de meeste
koopmanschappen welck van Spaegnien werden ghebracht om naer Peru ver-
voert te werden; van Venta de Cruzes werden sy ghevoert naer Limaret, welck
zijn drie leguen, al seer goede wegh / naer het segghen van de in-woonders / ende
soo eenigh oorloghs-man wil besoecken om te komen in dese zee / die kan lichte-
lijck dese rieviere op komen tot Venta de Cruzes toe / ende van daer trecken naer
dese stadt; ende soo de vyandt wil / hy kan syn pinassen al ghemaeckt in stuc-
ken mede brenghen / ende die daer aen een setten ende op-maecken / ghelijck daer
gesegt wordt dat Francis Draeck eens soude ghedaen hebben / ende kan ons soo
bespringhen beyde te water ende te lande. Ende alsoo het meesten-deel van ons
volck koop-lieden zijn / en willen sy niet vechten / maer haer selfs ende haer goe-
deren berghen; ghelijck men voor desen in andere plaetsen van Indien wel ghe-
waer is ghewordden. Derhalven soo het V. Mt goedt vindt dat dese huysen ghe-
fortificeert werden / aen-ghesien sy staen in een bequaem oordt / ende soo daer een
subijte alarm mocht komen / konnen de in-woonders haer goederen hier in vluch-
ten / ende soo de vreese voor de vyandt ontgaen; oock soo wil dit een seeckere plaet-
se zijn tot bewaringhe van de schatten die van Peru komen: want alle de zee-roo-
vers ende rebellen / die hier in dese quartieren gherooft hebben / hebben altijdts
ghetracht dese passagie te stoppen / om door desen middel te beletten den handel
met Spaegnien / ende volck hier te legghen om V. Mts thresoor te onder-scheppen
ende te verhinderen datter gheen naer Spaegnien en mochte ghevoert werden;
daerom soo is het hoogh-noodich dat V. Mt dese plaetse sterck laet besetten. Dese
plaetsen in deser voeghen ghefortificeert ende wel beset zijnde / soo sal V. Mt het
goudt ende silver dat van Peru komt / seeckerlijck t' huys ghebracht konnen wer-
den: ende alle koopmanschappen sonder eenigh ghevaer uyt Spaegnien naer
dese plaetse ghebracht werden. Ende indien moghelijck in dese quartieren eeni-
ge rebellen teghen V. Mt souden komen op te staen / (welck Godt verhoede /) ende
hen te voeghen by de zee-roovers / soo en heeft V. Mt niet te vreesen / als slechts
dese plaetse ende Puerto Belo wel sterck beset is; want in dese haven zijn altijts
thien

thien ofte twaelf barcken van vijftich oft festich vaten 't stuck/ die in dese stadt toebehooren. Soo dat indien eenighe van dese plaetsen souden mogen verrast worden / V. Mt gheen bequamer plaetse en heeft om syn soldaten te landen als dese / want sy en hebben dan maer achthien leguen te marcheeren over het landt / ende konnen dan datelijck t' scheep vervoert worden naer de plaetsen daer sy van noode souden zijn. Op alle de kuste van Peru en is gheen haven daer soo veel schepen zijn als in dese / ende te Lima daer oock eenighe schepen ende barcken toebehooren. De haven dus open blijvende sonder eenighe bescherminghe / soo kan eenigh oorlogh-schip hier licht komen tot dese plaetse door de strate van Magellanes, ende hier aen-komen recht in die tijdt / wanneer de barcken van Peru hier komen met V. Mts goudt ende silver; want dese barcken brenghen somtijdts wel vijf ofte ses millioenen; ende de vyandt kan komen ende nemen al dese schat/ sonder dat hy een man soude konnen verliesen / want hier en is niemandt om weder-standt te doen; maer dese plaetse seer sterck ghemaeckt zijnde / soo kan de schat in het fort gheberght werden. Daer is een trenchee gheleght om V. Mts huysen/ welck al van houdt zijn ghemaeckt / op de occasie vooren verhaelt; ende kan soo blijven tot dat V. Mt het anders ordineert; ende V. Mts volck kan met den vyandt vechten / legghende achter de selve trenchee; ende daer is oock ordre ghegheven om een platte form te legghen op de effen grondt / ende dan daer soo veel gheschuts op te legghen / als tot verseeckeringh noodigh ende bequaem sal ghevonden werden. Soo het dan V. Mt. gheliefde / men konde hier een schanse ofte fort maecken aen de landt-zijde / met trencheen rondtom / ende metselen het op met steen / want hier is een plaetse alreede veerdigh / ende provisie van alles dat daer toe van doen is; ende soo konde dese stadt seeckerlijck bewaert zijn: want wat de zee belanght daer en is gheen dangier met allen / door dien het water wast ende valt twee-mael des daeghs / ende wanneer het water ghevallen is / soo is het al modderighe grondt ende rotsen / soo dat den vyandt in gheenderley manieren daer over en kan vlotten met een leegh water / om aen de stadt te komen; ende het streckt hem van het Eylandt tot aen de brugghe ghenaemt Paita. Twee leguen van dese stadt leght een ander haven ghenaemt Perico, west-waert aen; dit is een seer besloten haven / uyt-oorsaecke van dry Eylandekens die daer te samen komen / in forme van een halve maen; sy legghen wel een half legue van het vaste landt / ende besluyten soo de gantsche haven; het vaste landt is seer hoogh/ ende de Eylandekens en zijn maer tamelijck hoogh / daer is abundantie van versch water; oock soo en is tot noch toe gheen schip vergaen in dese haven / want daer is seven vadem waters met het hoogh-water/ ende dry oft vier met het leeghe; daer is seer goede ancker-gront/ ende als sy de schepen besoecken willen ende calefaten /soo konnen sy die om hooghe halen. Alle de schepen ende bercken die met goudt ende silver van Peru komen/setten 't eerst in dese haven/ende soo sy contrarie windt hebben/ en konnen in de haven van Panama niet komen: ende alsoo dese haven gantsch gheen beschut en heeft om dese bercken daer legghende te beschermen; soo soude een oorlogh-schip hier lichtelijck konnen in-komen / ende alle de bercken nemen ende berooven; want alle dese bercken die in de zuydt-zee varen/ en voeren gheen gheschudt/ noch en hebben niet soo veel als een rapier om haer selven daer mede te beweeren. Van dese plaetse tot Venta de Cruzes en zijn niet boven vijf leguen; soo dat indien eenighe pinasse daer soude komen te arriveeren /sy souden sonder twijffel al het threesoor dat in dese bercken is / konnen berooven / door dien sy van de strandt niet en konnen ontsedt werden / door dien het een eylandt is/ ende toe-vlucht van alle schepen ende bercken. Soo het V. Mt gheliefde / hier konde een fortjen gheleght worden op 't middelste eylandeken/ ende gheschudt gheplant / ende dit konde ghe-schieden met luttel kost/ door dien op 't Eylandt ghevonden wordt alles wat daer toe noodich is/ ende soo soude de stadt ende haven beyde heel wel verseeckert zijn.

Daer is noch een ander aen-komste om in de zuydt-zee te komen/ ghenaemt Rio de Francisca, welck leght aen dese zijde van Cabeça de Cativa, ende dese rievíere komt in een ander ghenaemt Caracol, ende is vijf leguen van dese stadt; de Simerons hebben eens een Frans-man door desen wegh herwaerts ghebracht.

Het vierde Capittel.

Van de Stadt NOMBRE DE DIOS.

DE tweede stadt van dese provincie was ghenaemt Nombre de Dios, ende hoewel de selve nu gheruineert is/ende verleght op Puerto Belo, soo sal het noodich zijn dat wy van de selve handelen om de havenen/ende de gheleghentheyt van 't landt daer ontrent te verstaen: te meer om dat daer seer different worde van gheschreven; alle de spaensche Schrijvers seer klaghende over de onghesontheyde van dese plaetse. Ende Herrera seght in syn historie / dat het volck welck daer
d.2.l.3. c.4. ghestorven is / een ontelbaere menichte is / door dien de selve stadt om-ringht is van seer leegh ende vochtich landt / ende is alleen dus langhe blijven staen om de goetheyt van de haven. Sir Francis Draeck nam dese stadt in inden jaere vijfthien hondert ende vijf-en-tneghentich/ den seven-en-twintichsten December. De beschrijver van syn voyagie seght: De stadt was groot/ende hadde breede straten / seer hooghe huysen/ al van houdt ghetimmert / ende een schoone ende groote kercke/ insghelijcks van houdt ghemaeckt. De stadt is gheleghen op een wateriaghe grondt/ ende seer veel reghens onder-worpen/ende over-sulcks soo onghesont als eenighe plaetse in gantsch Indien: daer wassen veel oraegnien/ Platanen, Cassavi wortelen/ ende dierghelijcke vruchten; doch ghevaerlijck om te eeten/door dien sy swaere sieckten veroorsaecken. Boven de stadt stondt een meulen; ende op den top van een ander berghsken in de bosschagie was een kleyn wacht-huysken. Naer 't oosten van de stadt binnen de baye loopt een versch rievierken van seer excellent water / met eenighe huysen ende boomgaerden ofte hoven daer by gelegen; een halve legue recht oost-waert te landt-waert in was een dorp van Indianen/ welck de Enghelsche mede in-namen / doch naer dat de Spaensche selfs 't vyer daer in hadden ghesteecken/ende in de bosschen ghevlucht waren. De reede van Nombre de Dios is seer goet/maer aen beyde zijden / soo ghy komt om voor de stadt te anckeren/ leght een riff van rodtsen/ doch daer en is gheen ghevaer/ door dien men die sien kan / ende magh anckeren tusschen beyden oft binnen 't riff in dry oft vier vadem waters / ofte buyten 't riff in acht oft thien vadem / daer noch het casteel / noch 't fort u eenigh hinder soude konnen doen. De Enghelschen verbranden de gantsche stadt/ met al de berckens ende fregatten die sy daer vonden.

Den Ingenieur Baptista Antoneli schrijft van dese stadt aen den Koningh van Spaegnien in den jaere 1587 aldus:

Nombre de Dios is ghebouwt aen een zandt-bay dicht by de zee; het is een stedeken van ontrent dertich familien: haer huysen zijn ghebout van houdt/ ende 't meeste volck dat ghy daer hebt zijn vreemde/komende daer den eenen dach/ende den anderen weder wech treckende; 't isser vol gheboomte / ende eenighe plaetsen van 't landt zijn ghestadich over-deckt met water / uyt reden van den gheduerigen reghen die op 't gebergte valt. 'T is een slimme haven/ ende daer en is gheen goet water; ende sy leght open voor noordelijcke ende oostelijcke winden / welcke gheduerigh op dese kuste waeyen: veel van de groote schepen die aen dese plaetse komen / breecken wel half haer last tusschen beyde de riffen / om dat daer maer weynich diepte is in de haven selfs: ende naer dat een schip zijn half last gheuydt is / soo gaet het naer de tweede rodtse / ghelijck by de teeckeninghe te sien is/ maer kleynder schepen komen met al haer last / tot aen een ander klippe aen de west-zijde. In dien de windt komt noordt ofte noordt-west te loopen met een storm/ soo zijn de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de groote schepen die alsdan op de reede legghen / ghenootsaeckt ses anckers voor upt te hebben / ende dat om dat sy de kabels niet en dorven ghenoegh vieren / weghen de zanden ende rodtsen die op beyde de plaetsen legghen: soo dat de schepen gheweldigh arbeyden in dese haven / door dien daer een holle zee gaet / wanneer het vuyl weder maeckt / ende dickwils breecken de kabels / ende de roers worden upt-gelicht / door dien daer soo weynigh waters is / ende soo hollen zee. De stadt is wel ghetimmert ende wel gheleghen / dat de haven maer goet waer / legghende aen de oost-zijde op een rodtse / daer men een sterck fort soude konnen legghen tot bescherminghe van de haven; maer aen-ghesien het een slechte haven is / en ondiep water; soo houde ick het noodeloos dat V. M^r eenighe kosten soude doen om dese plaetse sterck te maken / maer dat daer alleen een trenchee werde ghemaeckt / van aerde ofte kley / waer mede de in-woonders hun-selven moghen verweeren / teghen dry ofte vier schepen.

De stadt van Panama is achthien leguen van hier; de weghen derwaerts zijn wonder quaet / nochtans wordt al 't silver door dese wegh ghebracht naer Nombre de Dios, soo wel V. M^ts Thresoor / als dat van particulieren: Insghelijcks de meestendeel van de koopmanschappen die naer Peru werden ghevoert / werden ghebracht naer de rieviere Chagre, welck is by de achthien leguen van dese stadt / ende werden dese rieviere op-ghebracht tot een herberghe ofte loodge ghenaemt Venta de Cruzes, vijf leguen van Panama, ende soo voorts te lande met muylen. Den hooghe wegh die van Nombre de Dios naer Panama gaet / kan lichtelijck ghebetert worden met desen te stoppen / ende een anderen weder te legghen op de zijde van eenen bergh. Dese stadt leght op neghen graden ende een vierde. Indien V. M^t ghelieft ordre te gheven dat dese stadt werde af-ghebroocken ende op nieuws getimmert in Puerto Belo, soo moest daer een nieuwe wegh gemaeckt worden door 't geberghte van Capira, door dien d'ander wegen gantsch vuyl zijn / ende konnen met weynigh onkosten ghestopt ende op-ghebroken worden / ende het kanael van dese haven kan ghevolt werden / met het sincken van de oude schepen die jaerlijcks hier ghesleten worden / ende een deel steenen daer in te werpen: dan hier is groot ghebreck van steenen / om de schepen mede te ballasten / soo dat sy ghenootsaeckt zijn te loopen aen een Eylandt ghenaemt Isla de los Bastimentos, dit is een seer noodigh dingh in dese landen / als ick by experientie hebbe bevonden.

Dese beschrijvinghen van de Engelsche ende Spaensche / loopen soo wat tegen den anderen: doch 't schijnt desen Baptista Antoneli de stadt ende haven van Nombre de Dios wat leelijcker heeft af-ghemaelt / door dien hy de Koningh wilde raeden de plaetse te verlaten / ende een ander te kiesen; 't welck naerder-handt is gheschiet / als Herrera ghetuyght / segghende: Dese stadt (Nombre de Dios) is door 't bevel van den Koningh Philippus de tweede, (dewijl ick dit schrijve) met advijs d.2.l.3.
van de President ende Raden van Indien ghedepopuleert / ende verleght naer c.5.
Puerto Belo, door de industrie ende arbeydt van den Ingenieur Baptista Antoneli, die het selve langhe hadde gheraden / ende de experientie begint te thoonen dat men wel ghedaen heeft van plaetse te veranderen.

Het vijfde Capittel.

Van de gheleghentheydt van PUERTO BELO, uyt het Raport van Baptista Antoneli.

Puerto Belo leght vijf leguen van Nombre Dios naer het westen toe: is een seer bequame haven / waer seer veel schepen konnen legghen / heeft goede anckergront; want dicht by strandt sult ghy vinden vijf ofte ses badem waters / ende in 't midden van de selve haven twaelf / seer goede ende suyvere grondt ofte sandt / sonder eenighe bancken ofte rodtsen: daer zijn twaelf kleyne rievierkens ofte beken

die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

die tot dese haven behooren/ ende al in een komen; soo dat de vlote tot allen tijden haer van versch water kan versien/ soo wel als sy selfs willen. Oock soo is in dese plaets veel houts om schepen te timmeren/ ende steen om ballast in te nemen: oock soo en heeft sy gheen dangier in't in-komen/ als alleen wanneer de windt west is/ welck selden ghebeurt op dese kuste. De winden welck meest waeyen op dese kuste zijn noordelijcke winden/ende zijn ghevaerlijcker ende schadelijcker als de oostelijcke winden. Binnen dese haven leght een kleyn kreke beschut voor alle winden; dese kreke is ontrent vijf hondert roeden langh/ ende soo breedt/ ende het in-komen is ontrent dry hondert roeden wijdt/ ende vier vadem ende een half diep/ dan meer inne-waert zijn ses vadem waters/ al wasighe ende slijckerighe grondt/soo dat de schepen/ al komense op de grondt te sitten/geen schade en konnen lijden/ ende het ebt ende vloeyt daer als ick V. M^t reede heb geschreven. Daer ontrent is oock een suyvere kuste/soo dat een schip tot eenige tijt het mach setten buyten de haven. Dese haven is om-cingelt van bosschagie/ ende aen't eynde van dese haven is seecker verdroncken landt/welck licht kan op-ghedroocht/ende een dijck daer om geleght worden/ ende wil dan seer bequaem zijn om beesten te weyden: want dat is de principaelste saecke welck een stadt van doen heeft/ ende van weyden is by Nombre de Dios groot ghebreck/ soo dat daer gantsch gheen vee kan gheweydet werden/ende 't vleesch wordt daer meest ghebracht van Panama: oock soo is naer 't zuyden een seer goede plaetse/ daer de stadt konde ghebouwt werden op sekere effen grondt/leggende aen de voet van sekere berghen die niet seer hoogh en zijn; ende in dese plaetse loopen dry rievierkens van seer goet ende versch water/ende daer is goet zaey-landt om Maiz ende andere granen te winnen. Hier ontrent zijn oock groote steenen om leem van te maken/ hoe-wel wy noch niet besocht en hebben die te maecken. Men heeft hier alles wat noodich is tot het bouwen van een stadt/ daer uwe Majesteyts vloten konnen rijden sonder eenigh ghevaer; ende 't is een seer ghesondt quartier/ ende de grondt is al steenich daer de stadt soude gheleght worden: ende op dat het reghen-water/ welck valt van 't gheberghte gheen schade en doe aen de stadt/ soo soude men een groote pan maecken aen de voet van 't geberghte/ om't water te ontfanghen/ende voorts naer zee te leyden. Soo het V. M^t ghelieſde/ 't waer goet dat de stadt Nombre de Dios wierdt verleght in dese plaetse: ten kan niet kostelijck vallen voor de in-woonders/ door dien de huysen al van hout zijn ghemaeckt/ welck sy weder konnen verorberen/als mede de tichelen van haer huysen. Als V. M^t soude ghelieven dat de stadt Nombre de Dios verleght soude werden aen dese haven/ soo soude voor eerst de hooghe wegh ghemaeckt moeten worden/ ende dan de kercke ende 't contractatie-huys in Nombre de Dios af-ghebroocken/ ende hier van nieuws getimmert; ende dan diende V. M^t te gebieden/ dat alle de schepen ende vloten hier in Puerto Belo haer goederen souden komen lossen/ ende dat de koop-lieden ende facteurs die nu haer te Nombre de Dios onthouden/ hier op 't nieuw souden packhuysen komen timmeren/ om de goederen in te ontfanghen: soo sal de plaetse in korten tijt van volck voor-sien wesen. Op dat de selve haven ende stadt te beter bewaert zy/ sal 't noodigh wesen/ dat aen 't in-komen van de haven/ op den top van eenen bergh/ welck noordt-waerts leght/ ghemaeckt werde een kleyn vier-kant fort/ daer men vier oft vijf stucken geschuts op kan legghen/ende ses man daer op laten waken; dit bestelt zijnde/ en sal 't niet noodigh wesen eenige vordere beschuttinghe te maken/ door dien 't landt vol klippen is/ende quade weghen/ende dat de haven rondt-om met boomen beset is. Insghelijck aen de ander zijde een kleynen toorn te maken op de wijse van een fort/daer acht stucken op konden leggen/ ende vijf-en-twintich man om 't selve te bewaren; dit fort sal van meerder importantie wesen door dien 't geleght sal worden aen de zijde van de stadt. Aen de noordt-zijde een weynigh vorder van dese plaetse is een kreke daer goet anckeren is in acht vadem waters; soo dat het fort gheleght zijnde in de voor-noemde plaetse/ niet

alleen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

alleen de ſtadt ſal beſchermen / maer oock de vyandt beſchadighen; ende de kuſte bevrijden / beneffens een punct landts / welck ooſt ende weſt ſtreckt / ende reyckt tot het Eylandt Buenaventura. Ende ghenomen 't fort welck is ghetimmert aen d'ander zijde / quame te vervallen / ofte by de vyandt in-ghenomen te werden / ſoo kan men met dit tweede de ſtadt even-wel ghenoegh beſchermen / want met twintich muſquetiers te legghen op een bergh welck over het fort leght / ſal men een grooten hoop vyanden ghenoegh af-keeren. Deſe haven leght op neghen graden ende een derde. Men konde de wegh welck naer Capira loopt / ſtoppen; ghelijck oock de reſterende weghen die van Nombre de Dios naer Venta de Cruzes loopen / want de ſwarten Simerons hebben my verklaert dat deſen wegh niet ſeer moeyelijck ſal weſen / want hoe-wel daer veel waters is in de winter / ſoo drooght het doch in de ſomer op; ende daer het niet op en drooght / daer konde men een ſtrate legghen; daer is ſteen ende houdts ghenoegh daer toe dienende; deſe wegh konde ghemaeckt worden met het gheene V. M[t] in Panama ende Nombre de Dios ontfanght voor tol / welck jaerlijcks twaelf oft veerthien duyſent Pezos bedraeght / ende konde tot maecken ende onder-houden van deſe weghen ſtrecken.

Het ſeſte Capittel.

Van de nieuwe ſtadt by PUERTO BELO gheleght, ende hoe de ſelve is in-ghenomen gheweeſt by de Enghelſche; ende van de ſtadt NATA.

IN 't voor-gaende Capittel hebben wy de gheleghentheydt van Puerto Belo uyt het rapoort van Baptiſta Antoneli vernomen / ende wat hy daer over den Koningh van Spaegnien was radende; Deſen raedt is by den Koningh goet ghevonden / ende door bevel van den Preſident ende raedt van Indien in 't werck gheleght. Men heeft daer een ſtadt beginnen te bouwen / die ſy S[t] Philippe hebben ghenaemt / als Herrera ghetuyght / ende den Ingenieur heeft daer een kaſteel doen legghen / ende noch een ander af-gheſteken aen d'ander zijde van de haven / om de ſelve teghen alle invaſien beter te verſekeren. Naer dat Sir Francis Draeck, Nombre de Dios had in-genomen ende ghedeſtrueert / quam hy met de vlote mede in deſe plaetſe / ende ſtierf daer ontrent van sieckte. De Schrijver van zijn voyagie ghetuyght / dat het de beſte haven was die ſy noch hadden ghevonden langhs 't vaſte landt / beyde voor groote ende kleyne ſchepen; daer leght een kleyn Eylandt een ſacker ſcheut van 't ooſtelijckſte punt; tuſſchen welcke ende 't vaſte landt vijf oft ſes vadem waters is; doch 't beſte in-komen in de haven is tuſſchen beyden dat Eylandt ende een ander dat meer weſt-waert leght met een rif van klippen. Sy vonden daer doen maer acht ofte thien huyſen / beneffens een groot huys daer ſy vaſt mede doende waren / voor den Gouverneur; daer was oock een ſterck fort op de water-kandt begoſt te legghen met ſyn flanqueringhen / ghemaeckt van groote balcken ende ſteenen / ende tuſſchen beyden met aerde ghevult; Soo dat naer apparentie deſe plaetſe ſeer bequaem ende ſterck is ghemaeckt / te meer naer dat 't volck van Nombre de Dios, naer 't verbranden van haer ſtadt by de Engelſche / derwaerts is ghebracht. De koopmanſchappen werden van deſe plaetſe naer Panama ghevoert door twee weghen; den eenen by lande door een wegh die veel bequamer is als die van Nombre de Dios was / ende is achthien leguen weeghs: den anderen langhs de zee tot de rieviere Chagre, welck zijn derthien oft veerthien leguen weſt-waert aen; ende dan de rieviere op tot Venta de Cruzes; ende van daer voorts te lande naer Panama.

Deſe ſtadt wierdt in-ghenomen by de Engelſche in den jare 1601, onder het beleydt van Capiteyn William Parker die in ſyn vlote hadde twee ſchepen ende een jacht ende weynigh meer als twee hondert man: hy ſettent onder het Eylandt de Baſtimentos, ende manden daer twee pinaſſen ende twee ſloepen / die hy in ſtucken

hadde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hadde met-ghebracht/ sette daer op hondert en vijftich soldaten ende voer soo by nacht met een heldere maen de haven in; komende voor 't groote fort St Felippe daer vijf-en-dertich stucken ende vijftich soldaten op laghen/ werden ghevraeght van waer sy quamen/ antwoorden van Cartagena, ende gheboden zijnde te letten/ settent sy daer voor een uyre tijdts/ doen voer de Generael met twee sloepen voorts/ ende niet teghen-staende die van 't fort St Iago, ligghende aende over-zijde van St Felippe, hem gheboden te strijcken/ voer voorts tot aen de voor-stadt ghenaemt Triana, welck hy in-nam ende stelde die in brandt; ende trock voorts over een broecke naer de stadt selfs; ende recht op de Thresorie van de Koningh aen/ alwaer hem bejegende een corporaelschap soldaten met twee metalen veldt-stuckxkens/ die sy bemaghtighden/ ende setten voorts stoutelijck aen op de soldaten: daer-en-tusschen quamen de twee pinassen met hondert en twintich man oock aen: de Gouverneur Pedro Melendes sestich soldaten by een ghekreghen hebbende sochte haer te stutten aen een brugghe/ dan twee wonden ontfanghen hebbende maeckte hem sterck in een huys/ welck de Enghelsche in-kreghen naer dat sy de Gouverneur noch acht wonden hadden ghegheven/ ende namen hem ghevanghen; daer naer veroverden sy des Koninghs Threzorie-huys ende naemen de Scrivano ghevanghen/ ende wierden soo meester van de stadt; vonden in de selve Threzorie maer neghen ofte thien duysent ducaten: alsoo daer maer seven daghen te vooren hondert en twintich duysent ducaten waren af-ghesonden naer Cartagena in twee fregatten: Sy plonderden voorts de stadt ende behielden die dien dagh in; ende des nachts retireerden haer weder naer de schepen/ sonder de stadt vorder te beschadighen/ ofte in 't af-trecken eenighe sonderlinghe schade van de forten te lijden. Naer haer verklaringhe soo waren in de stadt twee kercken voltimmert/ ses ofte seven straeten met huysen/ daer aller-hande ambachts-lieden ende koop-lieden in woonden: drie kleyne fortjens nevens de stadt/ benessens het groote fort St Phelippe welck leght aen de oost-zijde; ghelijck dat van St Iago aen de west-zijde; daer zijn ghemeynlijck twee hondert ende vijftich soldaten in de stadt ende een vaendel borghers.

Van de Stadt Nata.

SAnt Iago de Nata is een stedeken ofte vlecke gheleghen dertich ofte een-en-dertich leguen van de stadt Panama naer 't westen/ op de kuste van de zuydt-zee/ in de provincie van Nata; welcke confineert met de provincie Escoria ende Chiru, van de welcke wy hier voren hebben ghesproocken. 't Landt ontrent Nata is seer vruchtbaer/ vlack ende seer aen-ghenaem/ wordt besloten van achteren met 't gheberghte van Viraca ofte Veragua, welck altijdts de naem heeft ghehadt van seer goudt-rijck te wesen. Twaelf leguen van Nata naer 't oost-zuydt-oosten was de provincie van Paris, wiens Cazique met namen Cutatura, de Spaegniaerden eertijdts veel spels heeft ghemaeckt.

Het sevende Capittel.

Van de Rievieren van dese Provincie.

DE principaelste Rievier van dese Provincie is die men noemt Chagre, ende oock eertijts by de Spaegniaerden Rio de los Lagartos: leght op de hooghte van neghen graden ende twintich minuten by noorden de linie/ heeft haer uytwateringhe in de noordt-zee/ achthien leguen van Nombre de Dios, ende derthien leguen van Puerto Belo. Van de mont van de rieviere tot Venta de Cruzes, zijn achthien leguen; al-waer de goederen ende koopmanschappen worden ontladen/ ende voorts op muylen ghebracht naer Panama, welck van daer verscheyden is vijf leguen. Dese rieviere heeft veel waters in den winter-tijdt. De vercken die tot dese rieviere behooren/ zijn door-gaens van sesthien vaten/ ende

komen

konnen dry hondert en twintich quintalen voeren: maer in de somer-tijdt is daer maer luttel waters/ soo dat de bercken ghenoegh te doen hebben om op te komen/ ende zijn ghenootsaeckt in veele plaetsen een deel van haer goet te ontladen/ ende worden met kracht van volck op-waerts ghetoghen; soo dat den Ingenieur Antoneli voor-schreven de Koningh raedde/ dat daer een kleyn kasteelken aen de mondt van dese rieviere soude gheleght worden/ om de goederen komende van Puerto Belo daer in te berghen; ende kleynder bercken te timmeren/ om in de somer-tijdt de goederen met op te voeren/ latende de groote bercken voor den winter-tijdt. Ende dat daer een wegh mochte gemaeckt worden aen d'een zijde van de rieviere/ langhs de welcke men de bercken konde op trecken: de selve naer syn segghen konde lichtelijck ghemaeckt worden/ door dien 't al effen ende slechte gront is/ dan de boomen die daer aen beyde zijden wassen/ ende dickwils over dwers hanghen over de rieviere/ ende de passagie verhinderen/ moesten wech ghehouden worden. De mondt van dese rieviere is naer 't segghen van Herrera een steenworp breet; daer is goede diepte/ ende eenigh beschut voor de Brisas. Men vanght seer goede visch op dese rieviere/ ende op het landt daerom her is oock seer goede jacht.

Aen de zuydt-zee heeft men de rieviere Chiepo, by welckes oorspronck eertijts veel goudts is gevonden. Daer leght noch een ander rievier by oosten Panama, die sy noemen Rio de las Balsas, daer seer goet houdt valt om bercken ende schepen van te timmeren; want doen Basco Nunnez de Balboa de zuydt-zee eerst hadde ontdeckt/ ende voor-nam de landen daer aen legghende te besoecken/ soo bereyde hy 't hout tot syn Brigantins te Acla aen de noort-zee/ ende bracht het over landt tot aen Rio de las Balsas, (wesende het landt hier tusschen beyden van d'eene zee tot de andere maer twee-en-twintich leguen breedt/ naer het seggen van Herrera) maer d.2.l.2.
alsoo 't selve houdt seer haestelijck van de wormen wierdt ghegeten ende verginck/ c.13.
door dien het te naer by 't zout water was ghekort/ soo was hy ghenootsaeckt by dese rieviere de las Balsas op nieuws houdt te vellen; ghelijck hy dan 't selve oock geluckelijcken uyt-voerde/ ende maeckte hier eenige Brigantins, daer hy de zuydt-zee eerst mede bezeylde. In dese rieviere komt by tijden soo grooten op-water/ dat het landt daer ontrent gantsch onder-loopt/ gelijck 't selve den voor-schreven Basco Nunnez de Balboa gebeurde/ soo dat 't volck hem moeste salveren op de boomen/ ende konden haer noch qualijck ghenoegh voor 't water bevryden; welck een goede waerschouwinghe is voor de ghene die in toe-komende tijden op dese rieviere yets souden mogen attenteren. Daer zijn noch diversche andere rievieren aen de zuydt-zee gheleghen tot dese provincie behoorende/ van de welcke wy tegenwoordigh niet bysonders en hebben konnen uyt-vinden/ ende sullen derhalven die alleen aen-roeren als wy sullen spreecken van de kuste ende andere ghelegentheden van dese Provincie.

Het achtste Capittel.

Van de Rieviere DARIEN, ende de Provincie.

De Rieviere Darien leght in 't innerste van de Golfo die de Spaegniaerden noemen de Vraba, ende is het scheyt tusschen de provincie ofte audientie van Panama, eñ de provincie van Cartagena; is gelegen aen de west-zijde van de selve Golfo, ende aen de rechter-handt/ so ghy die in-komt/ is een groote rieviere ende van seer goedt ende versch water. Van dese rievier heeft de provincie van Darien haren naem/ welcke provincie ons by Herrera wordt beschreven in volghende maniere. De ghetemperthevt van de provincie Darien is wonderbaer/ want de d.1.l.10.
meloenen/ comcommers/ ende diergelijcke vruchten worden daer vol-komen rijp c.9.
twintich daghen naer dat het zaedt in de aerde is ghewórpen; ende insghelijcks alle andere moes-kruyden. De wijngaerden ende boomen geven haer vruchten

alsoo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

alsoo spoedigh als in Hispaniola. 'T landt hadde veel aengename boom-vruch-
ten / ghesondt ende aenghenaem om te eten ; den boom Guarabana brenght een
vruchte voort gelijck de limoenen ofte citroenen/ende by naer van de selve smaeck/
seer aenghenaem om te eeten: daer is een anderen boom die sy noemen Horios,
welck een vruchte gheeft als Myrobalanos van seer goede smaeck : Gomara in de
beschrijvinge van dese provincie noemt den boom Hovo, ende seght dat syn vrucht
is geel ende van maecksel als een kerse / dat een groote steen heeft ende weynigh
vleesch ; datse gesont is om eten/ dan quaedt voor de tanden om de steens wille;
dat desen boom een water uyt-gheeft dat seer aen-ghenaem en gesont is om drinc-
ken. Men heeft daer veel pijn-noten/ ende daepen ; doch de daepen en zijn niet
goet om te eeten / door dien sy een wilde smaeck hebben. Petrus Martyr voeght
hier by den boom Mameys ghenaemt/ die een vrucht voort-brenght als oragnie-
appelen / welcke de smaeck hebben van de meloenen : Gomara ghedenckt mede
de Mamay, ende seght dat het een schoonen wel ghetopten boom is/ by naer als de
noote-boom/ende dat syn vrucht groot ende rondt is/ van smaeck als de persen;
dan dat de keesten heel bitter zijn. De grondt brenght oock van selfs voort seer
goede Batatas, welck wortelen zijn door de beschrijvinghe van andere ghenoegh
bekent. In dese provincie worden veel leeuwen ghevonden / doch kleynder als
die van barbarijen / ende niet soo stoudt ofte wreedt ; luypaerdts ghelijck die van
Africa , seer fel/ doch en bespringen de menschen niet als wel de tigren; ende wilde
katten grooter als tigren/ende wel soo snel in 't loopen; men heeft daer harten als
in Spaegnien/doch kleynder ende niet so snel in 't loopen; oock vosschen/ insgelijcx
kleynder ende van ander couleur; deynen soo groot als een middelbaer muyl/son-
der hoornen/konijnen ende hasen/kleynder als die van Spaegnien; simmen ende
meer-katten van so veelderhande soorte dat het te verwonderen is; eñ meer vremde
dieren/ doch onder alle wort ons een by Petrus Martyr ende Herrera beschreven;
is een beeste soo groot als een osse / hebbende een snavel als een oliphant/hayr als
een os/ ende klauwen aen de voeten als een peert/ ooren als een oliphant/doch niet
so groot ende breet. In een van de rievieren welcke vallen in dese Golfo de Vraba,
welck sy noemen Rio Grande, door dien sy wel twee leguen wijdt is/ vindt men
menichte van crocodilen; ende aen de kant van dese rieviere/welck over-loopende
veel poelen ende moerasschen maeckt/ vint men veel faysanten ende paeuwen van
heel ander couleur als die van Castilien/ende ander gevogelte seer goet ende aen-
genaem om t' eten: men heeft daer oock papegayen van diversche couleuren: schoo-
ne arenden ende valcken/ ende diergelijcke vogelen meer. Doch daer is een schade-
lijck gevogelte van vleer-muysen/ die de menschen in de theenen van de voeten/eñ
vingeren/ende elders bijten/ ende haren beet is seer fenijnigh/ende laet veel bloets;
de remedie daer tegen gevonden/ is 't bloet te stelpen met zee-water / ofte met heet
asschen: men heeft daer oock seer veel slangen ende serpenten die seer fenijnigh zijn/
ende dierghelijcke dieren meer. Om weder te keeren tot de rieviere Darien selfs:
Petrus Martyr getuyght dat het maer een smalle eñ ondiepe rieviere is/ so dat daer
niet als canoas en konnen op varen: maer de rieviere hier voren aen-geroert/ die sy
noemen Rio grande, ende St Iuan, is een machtige groote rieviere/ende naer 't seg-
gen van Martyr wel een legue breet ende seer diep/ is gelegen in 't binnenste van de
d.1. l.9. c.6. Golfo Vraba, ende watert daer uyt door seven monden als Herrera getuyght; ne-
gen leguen van Rio Darien voor-schreven naer 't oosten ; ende op de hooghte van
ontrent ses graden; doch kan niet wesen door dien de Golfo soo verre niet in en
streckt. Daer by is noch een ander ende kleynder rieviere die de Spaegniaerden
in haer eerste ontdeckinghe noemden Rio de las Redes : ende een derde / die sy
noemden de la Trepadera ; dese rieviere voer Andreas de Garabito op in den jare
1514 tot aen 't hooghe geberghte/ende onder 't selve geberghte vondt hy een ander
rieviere welck syn loop hadde tot in de zuydt-zee. Oock soo was daer een ander
rieviere die sy noemden de las Anades , daer de Spaegniaerden wel eertijdts

een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

een woon-plaetse hadden begonnen te legghen ses oft seven leguen van Darien, in een vruchtbaer ende playsant quartier / ontrent een provincie ghenaemt Ceracanà, daer doen een Cazique regeerde/ genaemt Abraybe, ende de Wilden woonden daer in huyskens boven op de boomen. Herrera maeckt oock ghewagh van Rio de Corabari, welck ontrent Darien soude legghen / in een bequame plaetse ende ghesonde lucht / soo dat de siecken van de stadt Darien derwaerts trocken om haer voorighe ghesondtheydt te beter weder te bekomen.

Het neghende Capittel.

Van de steden die eertijdts zijn gheweest in ende ontrent de provincie DARIEN.

IN 't voor-gaende Capittel hebben wy by gelegentheyt van de rievìere Darien, gesproken van de provincie die de selve naem voerde: hoe-wel op de selve hedendaeghs by de Spaegniaerden geen acht meer en wordt ghenomen / ende daer nu geen steden ofte woon-plaetsen van Spaegniaerden en worden bevonden / soo sullen wy even-wel hier verhalen 't ghene sich eertijdts ontrent dese provincie heeft toe-gedragen. In de inleydinge van dit boeck hebbe ick aen-gewesen/ hoe dat dit ghedeelte van Terra Firme eertijdts was verdeelt in Castilla del Oro ende Nova Andaluzia: Van de welcke Castilla del Oro in sich begreep de eene zijde van dese rievìere Darien naer 't westen toe; ende Nova Andaluzia, de ander zijde naer het oosten toe. Dit ghewest soo Gomara schrijft was eerst ontdeckt by Rodrigo de Bastidas in den jare 1502, die daer over begiftight wierdt met een jaerlijcke rente van twee hondert ducaten. De vorder conqueste ende 't Gouvernement van Nova Andaluzia wierdt in den jare 1508 van den Koningh ghegeven aen Alonso de Oieda. Desen Oieda met syn schepen ghekomen zijnde aen 't vaste landt ontrent daer nu Cartagena leght/ende een dappere neer-laghe geleden hebbende by de Wilden Her. d.1. l.7. c.16.
van dat ghewest/ naer dat hy hem met hulpe van Niquesa daer over ghewroken hadde/is hy met syn schepen geloopen in de Golfo de Vraba, om aldaer te soecken de rievìere Darien, die onder de Indianen den naem hadde van wonder goudtrijck te wesen / doch en vondt de selve als doen niet / derhalven boude hy een stadt aen de selve Golfo die hy noemde St Sebastiaen. Het landt daer om her is seer vruchtbaer ende abundant van vivres naer 't segghen van Herrera. Dese plaetse van St Sebastian wierdt seer haest weder van de Spaegniaerden verlaten/ende een nieuwe woon-plaetse ghelegt aen de west-zijde van de rievìere Darien, alwaer Enciso een stadt boude in den jare 1510; ende gafse den naem van Santa Maria el Antigua del Darien, welcke in korten tijdt seer toe-nam/soo dat daer een Bisdom wierdt op-gherecht in den jare 1514. Dan naer dat de zuydt-zee van dese plaetse was ontdeckt door Vasco Nunnez Balboa, ende de hope van groote schatten in ende aen de selve zuydt-zee te ontdecken / vermeerderde / soo is dese stadt door den Gouverneur Pedrarias d' Avila op-ghebroken ende verleght naer Panama, in 't d.2.l.4.
jaer 1519, uyt oorsake dat de plaetse daer de stadt el Antigua was geleght/seer ongesont wiert bevonden. Want ghelijck Petrus Martyr getuyght/de stadt was geleght op een leeghe gront by den oever van de rievìere/ van alle kanten om-ringht van seer hooge bergen/ waer door de lucht daer seer hitsigh ende vochtigh was; beneffens dien / soo hadde dese plaetse veel moerasschen ende staende poelen die een seer stinckende lucht van haer gaven. Daer was noch een ander ongheleghentheyt/ dat dese stadt wel dry leguen van de zee lagh/ soo dat het seer moeyelijck was alles toe te voeren. Om dese redenen dan was dese stadt ongesondt/al hoe-wel 't landt van Darien selfs alsoo ghesondt ende bequaem is als eenigh landt daer om-her/ naer 't seggen van Herrera: dan Gomara getuyght daer heel anders van/ en seght dat 't gheen goet landt is om te bezaeyen/door dien daer soo maghtige slagh-regenen vallen; die groote op-wateren veroorsaken ende over-lopen van de rievieren;

datter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dattet daer mede seer dondert ende blixemt. Hy verhaelt mede dat de Spae-
gniaerden hier een heel geel kouleur bekomen / gelijck in meeste deelen van Terra
Firma; het kan wesen (seght hy) dat de groote goudt-sucht diese in't harte dragen/
haer dit kouleur uyt-slaet ende de huydt van verwe doet veranderen. Een ander
stadt wierdt in dese contreye ghelecht by de Capiteyns van Pedrarias d'Avila, in
d.1.l.10. de provincie van Pocorosa, by een rieviere die sy noemden Sta Cruz, dan wierdt
c.15. korts daer na overrompelt ende gantsch gedestrueert by de Indianen. Oock soo
d.2.l.1. boude de selve Gouverneur in den jare 1515 een fortresse aen de haven van Acla
c.2.
d.2.l.2. twintich leguen van Darien (naer het segghen van Petrus Martyr) west-waert
c.1. aen / welck 't jaer daer nae tot een stadt wierdt ghemaeckt: lagh aen de noordt-zee
met een seer diepe haven / doch wat ghevaerlijck voor de schepen om in ende uyt te
komen door de stercke stroom die daer loopt langhs de kuste. 'T landt daer on-
trent is berghachtigh ghelijck dat van Darien, doch ghesonder / ende in veel
quartieren wierdt goudt ghevonden. De stadt was gheleghen teghen over een
Her.des. Eylandt / welck sy noemden de Pinos; doch dese stadt is al over langh mede ver-
laten / soo dat daer gheen meerder ghedachtenis van en is / dan dat Basco de Nun-
nez Balboa, den eersten ontdecker van Mar del Zur, daer onthooft is. Endelinghs
die tijdt is de gantsche west-zijde van de Golfo Vraba, ende de kuste tot Nom-
bre de Dios toe onbewoont ghebleven by de Spaegniaerden; van de oost-
zijde sullen wy hier naer spreecken in de beschrijvinghe van de provincie van
Cartagena.

Het thiende Capittel.

Van de kuste, havenen en punten van dese provincie van PANAMA.

Op de noordt zijde van dese provincie ende Audientie van Panama zijn de naer-volgende havenen ende kapen / beginnende van de rieviere Chagre, daer wy hier voren van ghesproken hebben: een legue naer 't oosten el Portete, ende de haven de Lagostas, twaelf leguen van Nombre de Dios west-waerts; ende Puerto de Gallinas negen leguen van Nombre de Dios west-waert; eñ Puerto de Bonaventura ses leguen; ende Puerto Belo vijf leguen, al by westen Nombre de Dios voorsz. Tegen over dese haven leggen Eylandekens die sy noemen las Miras, ende Isla de Bastimentos, welck zijn dry Eylandekens so genaemt by den eersten Amirand, om dat hy daer eenighe velden met Mayz ghezaeyt vondt doen hy die eerst ontdeckte. Twee leguen by oosten Nombre de Dios, leght de rieviere Sardanilla, ende vier leguen die van Sardina; voorts Rio de Maiz ende de Culebras; ende acht leguen voorder Rio de Francisca, (welck is de riever daer den Ingenieur Antoneli van spreeckt in 't leste van syn advijs over het fortificeren van de stadt Panama:) aen 't begin van de Golfo van Vraba. Voorder het punt van 't Eylandt Cattiva, welck is een leegh Eylandt ende ghelijcks de zee / met sandt stranden en eenighe klippen / ende vol gheboomte; leght teghen over het gebergthe aen 't vaste landt gheleghen / welck sy noemen de St Blas: voorts de Eylanden van Comagre, welck zijn seer leegh ende ghelijcks 't water / soo datmen sich daer van moet wachten: ende de Pinos, teghen over 't welck eertijts aen 't vaste landt de stadt Acla heeft gheleghen; Isla de Pinos naer 't segghen van de koursen is een rondt ende hoogh Eylandt / ligghende een legue van 't vaste landt; soo datmen het niet gewaer wordt voor datmen daer by komt; om dat 't vaste landt soo hoogh daer over hanght: 't zee-waert van dit Eylandt light Isla dos Passaros, kleyn / leegh ende ront-om vuyl / soo datmen 't voor-dachtigh moet schouwen: ende in 't innerste van de Golfo de Vraba de haven van Nilcos, by de mondt van de rieviere Darien, welck scheydt de provincie van Panama van die van Cartagena, eñ daer is de Culata de Vraba, alwaer Alonso Oieda eertijdts gheleght hadde de stadt St Sebastian. De mondt ofte in-komste van dese Golfo leght op de hooghte van acht

graden

graden by noorden de linie / ende streckt in de lenghte veerthien leguen te landtwaert in/ende heeft eerst de breedte van ses leguen, daer naer vijf / ende eyndelijck vier leguen; vijf leguen van de mont ofte begin van dese Golfo naer 't zuyden was de stadt Sta Maria el Antigua, gelegen/daer wy hier voren van hebben gesproken.

Tot naerder kennisse van dese kuste / soo sullen wy hier uyt de Spaensche koursen in-voeghen / wat kours men houdt om van Cartagena te loopen naer Nombre de Dios. Willende naer Nombre de Dios varen van Cartagena af / ten tijde dat de noordelijcke winden waeyen/ soo moet men hem selfs brengen boven Sal de Medina, ende stieren dan voorts west tot dat men noordt ende zuyden is met Cabeca de Cattiva, ende dan zuydt-west ten westen aen-gaen/ om te vallen op Rio de Francisca, welckes merck-tekenen zijn seker landt niet seer hoogh/ ende binnen s' landts eenighe hooghe berghen streckende oost ende west/ ende aen de west-zijde van Rio de Francisca siet men seecker kliffen / welck zijn ses leguen van Nombre de Dios. Soo men de boven-verhaelde kours houdende komt te sien drie ofte vier Eylanden/leggende leegh by de water/ende streckende oost ende west / mach men versekert zijn dat het zijn Islas de Cattiva; ende dan west langhs de kuste loopen; ende soo men dan komt een punt van leegh landt te sien/ mach men syn rekeningh maecken / dat het is Punta de St Blas; ende men sal daer op sien een rije van rodtsighe berghen / welck sy noemen las Sierras de Santa Cruz.

Aen de zuydt-zee hebt ghy van Panama west-waert aen Golfo de Parita ofte Paris, alwaer de stadt Nata leght; Punta de Chame, 't landt van de Cazique Chiapes, die Basco Nunnez soo behulpigh was in syn ontdeckingen: By oosten de stadt Panama hebt ghy de rieviere Coquira ofte Chepo, ende vorder Rio de las Balsas; voorts noch zuydt-waert aen Golfo San Miguel, ende in 't binnenste van dese Golfo, Rio de Congos; in dese Golfo gaet een seer hol water door de menighte van Eylandekens / sanden ende klippen die daer in legghen; het isser quaetst te wesen in de maenden van September, October, November, December, ghelijck de Spaegniaerden 'tselve hebben onder-vonden. Aen de zuydt-zijde van dese Golfo leght Punta ofte Puerto de Pinnas; welck van Panama vijftich leguen verscheyden is naer 't segghen van Herrera, ende twintich leguen over-dwers van Vraba: 't Landt is vol berghen ende klippen; 't reghent daer den meesten tijt van het jaer met gheweldighe stort-vlaghen/ welck niet alleen op 't landt en vallen / maer oock acht ende thien/ jae twintich leguen in zee; ende 't landt is soo dicht met boomen beset ende over-groept / dat men daer niet gaen en kan; daer leght een riedvier ontrent die de Wilde noemden Biru, welck schijnt oorsaeck ghegheven te hebben tot den naem van Peru. Dese haven leght op de hooghte van ses graden ende vijfthien minuten by noorden de linie. Daer aen volght Puerto Quemado, dicht by Cabo de Corrientes, op de hooghte van vijf graden: wordt oock anders ghenaemt Pueblo Quemado; is vijf-en-twintich leguen van puerto de Pinnas, 't landt is vol gheboomte tot den oever toe / welck sy noemen Manglares, ende soo onderhevigh den reghen ende blixem als het voor-gaende; in de eerste ontdeckinghe van Peru heeft het volck van Pizarro veel gheleden in dit quartier/ende daer is veel volcks van onghemack ende hongher om-ghekomen. Tot voorder openinghe van de gheleghentheyt van dese kuste aen de zuydt-zee sullen wy uyt Pedro de Cieca hier in-voeghen de kours welck de schepen van Panama naer Peru varende ghemeynlijck houden. De schepen (seght hy) varende van Panama gaen eerst erkennen las Islas de las Perlas, gheleghen op acht graden schaers; van daer loopen sy naer punta de Carachine, welck van dese Eylanden noordt-west ende zuydt-oost verscheyden is thien leguen, dese Cabo is hoogh ende berghachtigh / ende leght op de hooghte van seven graden ende twintich minuten by noorden de linie: van dit punt tot Puerto de Pinnas streckt de kuste zuydt-west ten zuyden acht leguen; ende Puerto de Pinnas leght op de hooghte van ses

graden

graden ende vijfthien minuten; is seer hoogh landt ende vol berghen; van daer loopt de kuste zuydt ten westen tot Cabo de Corrientes, welcke smal in zee loopt.

Het elfste Capittel.

Van de Eylandekens ontrent dese kuste.

ONtrent de kuste van dese provincie legghen diversche kleyne Eylanden / soo wel aen de noordt-zijde als aen de zuydt-zijde / de welcke wy in 't voor-gaende Capittel in het voor-by gaen hebben aen-gheroert / ende sullen nu daer naerder van spreecken. Op de noordt-kuste legghen de Eylanden van Cattiva, welck zijn leeghe Eylanden / met witte sandt-stranden / ende staen vol gheboomte; men moet hem wachten de selve niet te naer te komen / want het isser vuyle grondt ende met steen-klippen besmet; den hoeck die sy noemen Cabeca de Cattiva verthoont hem met een schorren hoeck; ende men siet stracks daer naer 't hooghe gheberghte op het vaste landt. De Eylanden van Comagre zijn insghelijcks leegh / ende legghen ghelijcks 't water / soo dat het ghevaerlijcken is de selve te naer te komen: Van dese Eylanden naer 't zuydt-oosten leght het Eylandt de Pinos, welck een hoogh ende ront Eylandt is / niet verre van 't vaste landt gelegen / soo dat men 't selve van het vaste landt niet en kan onder-scheyden / ten zy men dicht onder de wal loopt. Daer legghen noch meer kleyne Eylandekens langhs dese kuste / doch alsoo die van kleynder weerde zijn / gaen wy die voor-by.

Aen de zuydt-zijde van dese provincie / ende in de zuydt-zee leght het Eylandt welck sy noemen Taboga, vijf leguen van Panama. Twaelf leguen vorder leggen de Eylanden de las Perlas: welck naer 't seggen van Herrera zijn twee groote Eylanden / met vele kleyne Eylandekens daer om / wel tot 't ghetal van 25 toe; van de twee groote / wordt het eene genaemt del Rio, ende het ander Tararequi: welck Gomara stelt op de hooghde van vijf graden by noorden de linie: werden ghenoemt Islas de las Perlas, door dien daer eertijdts seer vele ende groote peerlen ontrent wierden ghevischt. Daer waren oock eertijts op dese Eylanden seer veel harten ende konijnen / ende ander wildt / insonderheyt op 't grootste Eylandt. De inwoonders ghebruycken Maiz ende Yuca voor haer broodt ende dranck / als in andere deelen van Indien: dat groot Eylandt heeft sonderlinge goede fruyten / ende is seer overvloedigh van alderhande lijf-tocht / ende daer is goede visch in de zee daer om-her; daer wassen eenighe wel-rieckende boomen / waer door in voor-tijden eenige oordeelden / doch te vergeefs / dat de Eylanden daer de specerijen groeyen niet verre van daer en moesten wesen. De peerlen die daer ontrent gevischt wierden / zijn wel de grootste gheweest die men in al dat ghewest opt heeft ghevonden; l.19.c.8. want naer Oviedo verhaelt / soo zijnder peerlen soo ronde als pendanten ghevist die 27 ende in de 30 caraten woeghen; seer schoon van maecksel ende glants: daer by Cubagua ende de Margarita selden grooter zijn ghevonden / als van ses / seven ende acht caraten; ende die noch selden rondt ende van goedt maecksel; ende de in-ghebooren van de Eylanden waren seer vernuftich in 't visschen van de selve / voeren met haer canoen in zee als 't kalm was / ende duycten naer de grondt somtijts wel thien vadem diep / door dien de grootste oesters in 't diepste water worden ghevonden; zijn soo vast aen de klippen ende aen malkanderen ghegroeyt / dat men die met groot ghewelt daer moet af-rucken: de Indianen en hadden gheen wetenschap om de peerlen te gaten / soo dat syder vele door haer onwetenheydt bedorven. Herrera schrijft seer different van de hooghte van dese Eylanden; dan Pedro de Cieca seght in syn Chronica del Peru aldus: De Eylanden de las Perlas legghen op acht graden schaers / ende zijn vijf-en-twintich oft dertich in 't ghetal / rondt om een welcke de grootste is van allen / pleghen seer bewoont te wesen van in-ghebooren Wilden / dan van de selve en is nu niemandt overich: die nu Heeren

zijn

zijn van dese Eylanden/ houden daer Swarten / ende Indianen van Nicaragua ende Cubagua, om 't vee gade te slaen / ende 't landt welck seer vruchtbaer is te bezaeyen. De peerle-visscherye is daer nu gantsch ghedaen / soo dat gheen ofte seer weynighe daer worden gevonden. Sir Richard Hawkins noemt een van dese Eylandekens la Pacheta dicht by 't vaste landt gheleghen acht oft thien leguen van Panama zuydt ten westen: het is een ronden heuvel niet boven een legue in het om-gaen/ doch seer vruchtbaer; het behoort een particulier man toe die met syn neerstigheydt ende den arbeydt van eenighe Swarten daer soo vele vruchten windt / dat hy daer Panama seer mede versiet ende groote voor-deelen uyt-treckt voor hem-selven.

Het twaelfste Capittel.

De voyagie van Ian Oxenham Engelsman.

TOt een besluyt van de beschrijvinghe van dese provincie van Panama, soo is aen-merckens weerdigh het exploict van seker Enghelsman/ welck ons beschreven is by Lopes Vaz Portugees. Een ander Enghels-man (seght hy) ghenaemt Iohn Oxenham ghehoort hebbende wat buyt Sir Francis Draeck in den jaere 1572, ghehaelt hadde op dese kuste / nam een voyagie voor om 't selve mede te onder-winden. Syn schip was van ontrent 120 vaten / ende had daer op seventich man; quam daer mede aen de noordt-kuste van de provincie van Panama, ende hadde onderlinghe conferentie met de swarten die in dese quartieren woonen/ welcke hem waerschouden/ dat het silver ende gout met soldaten geconvoyeert wierdt/ soo dat hy voor-nam te doen 't ghene niemant voor hem had dorven bestaen; lande syn volck in een plaetse daer Capiteyn Draeck te voren was geweest/ brocht syn schip op 't drooge/ ende bedeckte het met tacken van boomen/ ende begroef syn grof geschut; nam alle syn volck mede/ met twee velt-stuxkens/ ende voorts roers/ victualie ende andere behoeften tot synen tocht; de swarten geleyden hem twaelf leguen te landtwaert in/ tot aen een rieviere die in de zuydt-zee loopt; hier korten hy houdt/ ende timmerde een pinasse die vijf-en-veertich voet lanck was by de kiel; voer daer mede de rievier af tot in de zuydt-zee/ met hem nemende ses swarten om de wegh te wijsen/ welck hem brochten aen een van de Eylanden de las Perlas, welck in de zuydt-zee leggen recht in de vaert van Peru naer Panama toe: naer dat hy hier thien daghen hadde gewacht/ quam daer een kleyne barcke van Peru, die hy nam/ ende vondt daer sestich duysent Pezos goudts / veel wijns ende broots/ korts daer naer veroverde hy noch een ander barcke komende van Lima, daer hy in vondt hondert duysent Pezos in silvere baren; welck alles hy in syn pinasse over nam/ ende naer dat hy ghetracht hadde eenighe peerlen te bekomen van de swarten die op 't eylandt woonden/ stelden hy syn kours weder naer de rieviere daer hy af ghekomen was/ ende liet de twee scheepkens die hy genomen hadde ledigh wech varen. De swarten die op 't Eylant de las Perlas woonen/ voeren stracks naer syn vertreck met hare canoen naer Panama toe / om den Gouverneur te bootschappen 't ghene daer passeerde. Waer op de Gouverneur twee dagen daer naer vier barcken sondt met hondert soldaten ende eenige swarten om die te roepen; den Capiteyn van dit volck ghenaemt Iuan de Ortega voer eerst naer de Eylanden de las Perlas om te vernemen wat wegh den Engelsman hadde ghenomen / daer naer ghemoetende de twee barcken by den Enghelsman berooft/ verstont hy dat de pinas de rieviere was op-gevaren. Den Spaegniaert aen de rieviere komende/ was in twijfel welcken arm van de dry daer de rieviere met in zee komt / hy op varen soude/ tot dat hy den kleynsten arm af sagh drijven hoender-veeren die de Enghelsche geplucket hadden ende met groot onversicht in 't water ghewornen: voer derhalven desen kleynsten arm van de rievier op/ ende vondt den vierden dagh de pinas van de Enghelsche op 't drooghe legghen/ alleen

 bewaert

bewaert by ses mannen / daer een van doodt bleef / ende vijf namen de vlucht te landtwaert in; hy en vondt voorts in de pinasse niets dan victualie; soo dat hy resolveerde met tachtentich man te landtwaert in te trecken om de Engelsche te soecken; een half legue van de rieviere komende / vondt hy een hutte van tacken ghemaeckt / daer de Engelsche al de schat geborgen hadden; welck den Spaegniaert weder naer syn barcken brocht / niet van meyninghe zijnde de Engelsche voorder te vervolghen. Maer den Engelschen Capiteyn van de gevluchte gewaerschout zijnde / quam spoedelijck te rugge met syn volck / ende wel twee hondert Swarten / ende sette met groote furie op de Spaegniaerden; de welcke haer dienende van een boschken dat daer lagh / de Engelsche soo bejegenden / dat sy de vlucht moesten nemen / achter-latende elf dooden ende seven ghevangenen. Uyt dese ghevangenen leerden de Spaegniaerden de reden waerom desen Enghelschen Capiteyn daer soo langh met den buydt vertoeft hadde / te weten / dat hy over de verdeylingh van den buydt met syn volck oneenigh was ghewoorden / soo dat hy Swarten was gaen soecken om 't silver ende goudt naer syn schip te brenghen; bekenden mede hoe ende waer 't selve schip lagh. De vier barcken met dese onder-rechtinge weder gekeert zijnde by de Gouverneur van Panama, sondt de selve stracks naer Nombre de Dios, de welcke met der haest vier scheepen sonden naer de Golfo van Darien, ende haelden daer 't schip ende 't gheschut. Eenigen tijdt daer naer sont den Vice-Roy van Peru hondert en vijftich man om de resteerende Engelschen op te jaghen / ghelijck sy den meesten-deel der selver vonden besich zijnde met canoen te maecken / daer mede sy in de noordt-zee d'een oft d'ander barcke mochten verrasschen / ende haer van daer maecken; wierden alsoo meest ghevanghen ghebracht binnen Panama, ende al-daer ghedoodt / behalven eenighe jonghers alleen uyt-ghenomen.

C A R T A G E N A.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinge van de Provincie van CARTAGENA, in 't ghemeyn.

AEn de provincie van Panama paelt naer 't oosten de provincie ende 't gouvernement van Cartagena, welck de naem naer syn hooft-stadt heeft verkregen. Dese provincie leght op de kuste van de noordt zee / hebbende in de lenghte oost ende west van Rio Grande, ofte de la Madalena tot aen de rieviere Darien in de Golfo de Vraba tachtentich leguen, ende oock soo veel in de breedte noordt ende zuyden / van de noordt-zee af tot aen de palen van Neuvo Reyno de Granada; hoe wel het meer leguen reysens is / naer dat eenige segghen. Het is hoogh ende berghachtich landt / vol heuvelen ende valleyen / al-waer seer groote ende hooghe boomen wassen; 't isser seer vochtich door den ghestadigen reghen; so dat de zaden van Spaegnien daer niet en willen wassen / nochte oock de tarwe rijp worden. Op eenighe bergen van dit gouvernement vallen veelderhande harsten ende aromatique gummen / ende ander liqueuren die sy uyt de boomen weten te trecken: groote abundantie van draecken-bloedt / ende balsamen van seer excellenten reuck ende sonderlinghe kracht. Men heeft daer abundantie van visch / fruyten / ende van alderhande eetbaere Waren; daer valt oock langhe peper / veel scherper als den oost-Indischen / ende oock lieffelijcker van reuck ende van smaeck als de ghemeyne bresilie-peper: weynigh goudts wordt daer ghevonden / ende alleen in eenighe doch weynighe plaetsen. In het landt onthouden haer veel tigren / slanghen / ende andere wreede / felle / verslindende ende schadelijcke dieren. De in-ghebooorne van 't landt waren seer strijdtbaer / ende ghebruyckten fenijn aen haer pijlen / soo dat sy veel Spaegniaerden dooden / doch zijn over langh meest al van de Spaegniaerden uyt-gheroept ende vernielt. Dit gouvernement

begrijpt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

begrijpt onder sich eenighe particuliere provincien; als namentlijck naer 't westen van de stadt Cartagena de provincie van Vraba, daer wy in 't voor-by gaen voor desen van hebben gesproken by occasie van Darien, daer 't met confineert; dese provincie/ naer 't segghen van Pedro de Cieça, is seer vruchtbaer/ende overvloedigh van lijf-tocht/ door de menichte van wildt welck men op 't landt / ende visschen die men heeft in de rievieren / ende op de kuste. Van dese provincie komt men aen 't ghebergte welck sy noemen Abibe, welck is een vervolgh ofte Cordillera, als de Spaensche die noemen/ van seer hooghe berghen/ streckende naer 't westen/de lenghte is onbekent/dan is op sommige plaetsen twintich leguen breet/ op sommige meer/ ende op eenige min; heeft seer quade weghen / ende by naer onbruyckbaer voor de peerden: op 't bovenste van 't gebergte en woont gantsch geen volck; maer in de valleyen die seer veel ende groot zijn / woonden eertijdts veel volcks/ seer rijck van goudt/ welck sy vonden in de rievieren ende beken die van 't hooghe ghebergte af wateren / ende haer kours west-waert aen-nemen. Het reghent den meesten tijdt van 't jaer in dit ghebergte / ende de boomen druppen continuelijck van 't water datter op ghevallen is/ welck verhindert dat daer geen gras en wast/ soo dat daer gheen voeder en is voor de peerden: door dese groote vochticheydt ende gheduerighen regen valt het een seer moeylijcke reyse door dit ghebergte/ende 't soude daer niet te reysen zijn/ ten waer men daer vondt seeckere boomen/ de boucke-boomen niet onghelijck / welck seer sacht ende droogh houdt geven/welck lichtelijck brant/waer door de reysende lieden haer konnen droogen/ want 't ander hout door de nattichept is onbequaem om vyer te maken. Aen de voet van dit ghebergte als ghy die over zijt ghetrocken naer 't zuyden / leght de provincie Tarabe, daer wel eertijdts seer veel volcks woonde / dat rijck ende oock strijdtbaer was / ende dit volck besloegh het meesten deel van het landt van hier af tot aen de zuydt-zee. Aen de selve zijde van 't ghebergte leght de provincie del Guaca, ontrent dertich leguen van de stadt Antiochia, daer wy hier naer sullen van spreecken. Van om weder te keeren naer de kuste/ by de provincie van Vraba hebt ghy de provincie van Zenu, by naer van de selve ghelegentheyt ende ghestalte als die van Vraba; dese provincie was eertijts als een gemeyne begraefplaets/ daer veele natien / oock verre van daer woonende/ haer dooden brochten/ ende seer magnifijcklijck begroeven met alle haer gout ende andere kostelijcheden/ soo dat de Spaegniaerden in voor-tijden seer veel gouts ende schatten uyt dese begraeffenissen hebben gehaelt. Gomara verhaelt van dese provincie Zenu 'tgheene seer aen-merckens weerdigh is; dat de Spaegniaerden daer eerst-komende aen de Wilde predicten 't geloove in een Godt schepper des hemels ende der aerden: ende hoe dat den Paus van Romen wesende stadt-houder van Christus/ alle die landen ghegeven hadde aen den Koningh van Castilien; ende dat sy quamen om possessie daer van te nemen; doch dat sy wel te vreden waren haer daer te laeten woonen midts dat sy souden Christenen worden/ ende vasallen van soo maghtighen Koningh/ende hem jaerlijcks tribuyt betalen. Waer op de Wilde souden gheantwoordt hebben/ dat sy wel konden ghelooven datter maer een Godt was/ dan datse des niet teghen-staende wilden blijven by haer religie: dat de Paus al te liberael was in 't gheven dat hem niet toe en quam; dat de Koningh moest arm zijn dewijl hy eyschte ofte bedelde / ende oock verwaent dewijl hy dreyghde die hy niet en kende. Naer Rio Grande toe/ by oosten de stadt Cartagena, heeft men de valleye Zamba; ende voorder de provincie van Mopox.

Het veerthiende Capittel.

Van de Stadt CARTAGENA.

CArtagena de hooft-stadt van dese provincie heeft haren naem van de stadt Cartagena in Spaegnien/ door dien daer groote ghelijckheydt is tusschen de

havenen

havenen van beyde dese plaetsen: leght aen de noordt-zee/ twee leguen van punta de la Canoa naer 't westen/ op de hooghte van 10 graden by noorden de linie/ ende op de lenghte van 76 graden van den meridiaen van Toledo naer 't segghen van Herrera: de welcke seght dat daer wel 500 huys-ghesinnen woonen/ ende daer onder wel 2000 vrouwen: den Gouverneur van de provincie woont daer/ beneffens de andere officiers van den Koningh/ daer is een cathedrale kercke/ wiens Bisschop suffragaen is van dien van Neuvo Reyno. Daer zijn kloosters van Dominicanen ende minne-broeders: leght op een vlacke pleyn/ welck by naer een eylandt is/ hebbende aen de noordt-zijde de zee met een vlacke ende ondiepe kuste; ende naer de landt zijde een arm van de zee/ reyckende tot een moerasch ofte lack/ welck sy noemen Canapote, welck ebt ende vloeyt ghelijck de zee/ ende op de selve uyren: men gaet van de stadt naer 't vaste landt over een brugghe in maniere van een calsije/ by de 250 passen lanck: in dese calsije zijn twee door-tochten door welcke 't water in ende uyt-loopt met de ghetijden. De grondt daer de stadt op-geleght is/ is sandt/ ende twee vademen diep gravende vint men versch water; ende hoe-wel dese plaetse somtijts ongesont is/ door dien de luchten uyt 't moerasch op-treckende/ hooft-pijn causeren/ so en is sy nochtans nergens na so ongesont als Nombre de Dios, maer mach naer de gelegentheyt van die quartieren wel voor gesont ghereken worden. De stadt is seer wel gebout/ heeft vijf door-gaende straten van de haven/ welcke aen 't west-eynde leght tot het noorder quartier aen de zee/ welckes strant tot by de huysen komt: elcke strate is by de 600 passen langh/ hebbende seer bequame wooningen met haer plaetsen ende hoven: door de breedte van de stadt loopt een ander strate die de door-gaende door-snijt/ beginnende aen den arm van de zee/ ende uyt-komende aen de wijde zee/ ende is by naer eens so langh als de andere. Daer is een groote kercke/ tol-huys van den Koningh/ raedt-huys ende andere publijcque edificien. De haven is een van de beste van gantsch West-Indien/ hoe-wel de groote schepen wat verre van de stadt aen ancker leggen: heeft aen het in-komen een eylandt/ ghelijck dat van Escombrera by Cartagena in Spaegnien/ doch grooter/ welck eertijdts ghenaemt wierdt Codego, ende nu noemt men het Carex, is twee leguen lanck/ ende weynich min als een halve breedt/ pleegh bewoont te zijn by Indiaensche visschers/ heeft gheen versch-water. Doen Sir Francis Draeck dese stadt in-nam (als wy hier naer sullen verhalen) vondt hy op dit eylandt een grooten born-put/ uyt de welcke hy syn schepen van water versach. De selve getuyght dat dit Eylandt is een seer genoeghlijcke plaetse/ wesende gantsch beplant met alderley soorten van seer goede ende lieflijcke vruchten/ als oraegnie-boomen ende andere/ seer ordentelijcken ghestelt tot wandel-weghen van seer groote lenghde/ soo dat het gantsch eylandt eenen wel-gheplanten boom-gaerdt schijnt te wesen. 'T water 't welck men in de stadt met delben vindt is wat grof ende rauw; men soude daer seer goede reghen-backen konnen hebben/ want het reghent daer veel: De Stadt en kan niet overrompelt worden dan langhs de haven/ ofte langhs den arm van de zee; ofte langhs de kuste van de groote zee; soo dat met twee forten te legghen/ ende wel van geschut ende volck te voor sien/ men die ghenoegh soude konnen versekeren. Dese stadt was eerst gebout in den jare 1532, by Pedro de Heredia gheboren van Madrid; welck met groote moeyte ende listicheyt een goet deel van 't landt bedwedichde/ door dien de in-woonders seer stoudt ende strijdtbaer waren/ soo wel vrouwen als mans; ende men heeft gesien dat een vrou van achthien jaren wel acht Spaegniaerden doode met haer pijlen/ eer men se konde vermeesteren. De stadt is seer op-gekomen ende de in-woonders rijck ghewo rden door de groote schip-vaert die daer is op Spaegnien/ ende door dien de vlote van Terra Firma daer somtijdts over-wintert; doch sonderlingh door de schat die de groote rievier Madalena af komt uyt Neuvo Reyno de Granada. In den jaere 1585 wiert dese stadt in-ghenomen by de Engelsche onder 't beleyt van Sir Francis Draeck, hoe-wel hy de selve wel voor-sien/

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende op haer hoede vondt / want waren wel een maent te vooren voor ſyn komſte gewaerſchout / ſoo dat ſy alle de aen-komſten ſeer ſterck met barricaden / trencheen ende gheſchut ende volck hadden voor-ſien; niet-te-min veroverde hy de ſelve met ſeer mannelijcken couragie / verbrande daer een deel van / ende rantſoeneerde de reſte voor hondert ende thien duyſent ducaten; vonden een ſterck kaſteeltjen op de inner-haven legghen / de welcke naeuw was / ende met yſere ketenen op-gheſchut; oock een Abdije ofte Priorije / een vier-en-deel van een mijle beneden de ſtadt aen de water-zijde van de haven / weſende met een ſteene muyr om-ringht.

Het vijfthiende Capittel.

Naerder beſchrijvinghe van de ſtadt met haer aen-komſten, by den Ingenieur Baptiſta Antoneli.

IN 't voor-gaende Capittel hebben wy de ſtadt Cartagena beſchreven volghens 't ghene Herrera daer van ſchrijft: maer alſoo den Ingenieur Antoneli die noch particulierder heeft beſchreven in den jare 1587, ſoo ſal 't de pijne weert zijn het ſelve hier in te voeghen. Cartagena (ſegt hy) is een ſtadt ende principaelſte plaetſe van dat Biſdom: ſy leght 40 leguen van Santa Martha, op de hooghte van 10 graden ſchaers by noorden de linie; is ghelegen op een ſandt-bancke ofte baye gelijck een Eylandt; heeft ontrent 450 familien; daer zijn ſchoone gebouwen ende de huyſen meeſt van ſteen getimmert: daer zijn dry kloosters / waer van de twee leggen binnen de ſtadt / ende d'ander leght buyten / ende om na 't ſelve te gaen / moet men gaen over een calſije / eñ 't water aen beyde zijden: hier is ſeer grooten handel uyt Spaegnien ende uyt het nieu Rijck Granada, van Peru, uyt de Eylanden / ende alle de kuſte van Terre Firme; 't is een ſeer geſonde plaetſe. Deſe ſtadt heeft een ſeer goede haven / ende bequaem om veel ſchepen te herbergen; de haven heeft twee in-komſten / de eene een half legue van de ſtadt daer door alle ſchepen komen in deſe haven / is veerthien hondert paſſen wijdt / ende diep water; d'ander wordt genaemt la Boca Chica, een legue van de voor-gaende naer 't weſten / en is 900 paſſen wijdt / ende heeft in 't midden een kanael 200 roeden wijt / ende 15 tot 20 vademen diep op ſommige plaetſen / min ofte meer: om in de haven te komen moet men varen door dit kanael; 't landt ſchrickt in ende uyt. In 't in-komen van de haven / na dat ghy 't kanael door zijt / moet ghy het houden naer het ſtrandt toe / dicht by 't Eylandt Carex, ende ſien hoe veel daer meer is als de voorſz. twee hondert roeden / de reſte zijn al riffen van klippen / bedeckt op den top met twee ofte dry voet waters / meer ofte min: Soo dat de ſchepen die hier willen in-komen / moeten goede lootſlieden mede brenghen / die wel ervaren zijn; ende dit en is noch niet ghenoech / maer dienen 't boot voor uyt te ſchicken met het loodt / om te diepen waer het meeſte water van 't kanael leght om in te komen. Daer zijn dry plaetſen ontrent deſe ſtadt langhs de welcke de vyandt kan attenteren te landen. D'eene is daer de vyandt in quam ende lande / welck is een ſandt-bancke; aen de eene zijde is de zee / ende aen de ander zijde een groot lack / welck ſtreckt naer de haven. De ſandt-bancke is aen d'een zijde vijf hondert treden breedt / al ſandighe grondt / ſonder boomen; ſoo dat de vyandt aen-vallende van deſe plaetſe ghenootſaeckt is te trecken langhs deſe ſandt-bancke / gantſch bloot ende onbeſchut deſe vijf hondert paſſen / de welcke reycken tot aen de trencheen / ende aen d'ander zijde oock noch vijf hondert paſſen tot aen de ſtadt: de voor-ſchreven ſandt-bancke is hondert ende dertich treden breedt daer de trenchee gheleght is. Aen deſe zijde is de ſtadt tot twee-mael toe by de vyandt in-ghenomen; daerom hebben wy hier in de grondt gheheydt een ſeer groote menichte van palen / welck loopen tot vijftich treden in zee / ende dit hebben wy ghedaen om dat het een dangereuſe ende vuyle kuſte is. Ende beneden in den bodem van de valleye hebben wy een kleyne ſchanſe gheleght / daer men dry ofte vier ſtucken op kan planten; ende

Hy ſpreeckt van Sir Francis Draeck.

hebben

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hebben een diepe gracht doen graven/welcke aen beyde zijden op de zee respondeert/ soo dat de stadt van dese zijde ghenoech versekert is. De ander aen-komste is leeger by de voor-seyde sandt-bancke / welck wordt genaemt la Cienaga, ofte 't moer del Roreado; dit is een ander plaetse aen de voorsz. sandt-baye / drij hondert passen breedt van d' een plaetse tot aen de zee-kant; ende aen d' ander zijde leght de Cienaga, welck is een stuck landts dat 't geheele jaer door onder water leght. Soo dat de vyandt die de stadt van dese zijde soude willen bespringhen / moet komen trecken een groot stuck weeghs over een sandt-bancke / daer de zee leght aen de eene zijde/ende een boschken aen de ander zijde/ende over een stuck lants daer water op staet/ doch niet heel bedeckt. Hier dan hebben wy een schanse gemaeckt met haer noodighe flancqueringhen / ende hebben daer een diepe gracht doen graven sestich voeten wijdt / soo dat de zee komt tot aen dit verdroncken landt / ende hebben alsoo dese passagie ghestopt / dat de stadt ghelijck op een Eylandt leght. Daer zijn twee duysent ende ses hondert passen tusschen dese plaetse ende de ander trenchee daer Sir Francis Draeck laetst lande. Het in-komen van de haven is by de brugghe ende calsije / welck gaet van de stadt tot St Franciscus; dese calsije is drij hondert passen langh / ende twaelf breedt / ende 't water aen beyde zijden / soo dat dit de sterckste is van alle drij de plaetsen; hebben hier een val-brugge doen maken/ ende op den top een platte form om gheschut op te legghen/ ende aen beyde zijden van de brugghen zijn trencheen ghemaeckt daer 't volck achter kan schuylen. Aen 't punt van dit landt ghenaemt Ycacos, welck is aen 't in-komen van de haven naer Sta Anna toe / hebben wy een fort ghemaeckt van hout/ welck vier-kant is/ ende drij hondert voeten op elcke zijde / daer men vijfthien ofte sesthien stucken geschuts kan planten / ende houden vyftich man in guarnisoen; achter het hout ofte plancken leght een wal van aerde vier voeten dick/ende daer achter sandt; dit fort sal grootelijcks dienen tot bescherminghe van de haven / door dien alle de schepen die in-komen / soo naer komen aen dese plaetse / dat men daer somtijdts wel een steen soude konnen in-werpen: ende wanneer eenigh oorlogh schip soude attenteren in dese haven te komen / soo is de twee galeyen belast uyt te komen / ende te setten by het kasteel/met de snuyt naer zee toe/om soo des vyandts schepen van voren in te schieten/dewijl het fort die in de zijden schiet: de vyandt dan gerampaneert in-komende / sal ghenootsaeckt zijn op de ly te smijten / of anders vervallen op de klippen die sy noemen Ismo, ofte andere blinde klippen die by 't Eylandt Carex legghen. Ende ghenomen dat wy door dese middel gheen goet en konnen doen in dese plaetse/ ende dat de vyandt soude onder-staen met langhe booten ofte pinassen te komen door de naeuwe mondt: soo dient men vier fregatten ghereet te hebben/ om de galeyen naer 't selve naeuwe kanael te roepen/ door dien de in-komste soo ghevaerlijcken is / en sal daer gheen schip dien wegh in de haven konnen komen/ oft wy sullen 't in de grondt schieten. Belangende de bescherminghe van de haven selfs/ hier moghen wy een sterck kasteel bouwen met vier bol-wercken/ aen 't punt van Ycacos, welck leght aen de zijde daer de stadt is ghebout/ door dien al de schepen die naer dese haven komen/ moeten dicht onder dese wal komen als voorseyt is; want varende aen d' ander zijde/ loopen sy groot perijckel/ ende verongelucken somtijdts; oock soo worden sy door de windt daer toe ghenootsaeckt: Aen d' ander zijde waer 't Eylandt Carex leght/soude men een vier-kanten toorn konnen bouwen / ende vier oft vijf stucken op legghen / om te verhinderen dat daer gheen kleyne schepen ofte barcken hier by nacht mochten in-sluppen om schade te doen / ofte de vlote hier legghende te verbranden: dan op beyde dese forten goede wacht houdende en kan hier gheen schip ofte barcke onghesien in-komen. Aen de enghe mondt / voor aen / aen de zijde van 't Eylandt Carex waer de kille dicht onder de wal leght / kan een ander kasteeltjen ghemaeckt worden/ ende vier oft vijf stucken op gheleght / ende ses oft acht man om de wacht te houden. Al dit voor-gaende ghedaen zijnde / sal dese stadt wel ghesterckt zijn. V. Mt is aen dese plaetse ten

hooghsten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hooghsten gelegen / want 't is de voor-naemste vasticheyt van alle dit landt. Dus verre Antonelli. Wiens raedt in 't fortificeren van dese stadt ghevolght is; want daer zijn twee kasteelen gheleght aen weder-zijden van 't in-komen van de haven; ende een derde op den zuydt-hoeck onder welck de schepen ten ancker moeten komen; ende een vierde aen de over-zijde op 't vaste landt naer de stadt toe.

Het sesthiende Capittel.

Van de andere steden van dese provincie.

IN dese provincie van Cartagena zijn noch eenighe kleynder stedekens / als namentlijck 't stedeken van St Iago de Tolu, welck leght 12 leguen van Cartagena, naer 't zuyt-westen ten deele by zee/door dien men over landt niet en kan reysen/ē ten deele door moerasschen ende over 't geberghte; leght 6 leguen van de zee: is gesont lant/so datter veel beesten worden geweydt/ende veel landt bezaeyt; daer wassen seer goede vruchten van Spaegnien: Van dese plaetse komt den kostelijcken balsem/die sy noemen de Tolu, welck Monardes beschrijft in syn Historia Simplicium Medicamentorum in 10 cap. Daer wort nu (segt hy) uyt seker provincie van 't vaste lant / gelegen tusschen Cartagena ende Nombre de Dios, by de Indianen genoemt Tolu, over-gebracht seker liqueur van balsem/ van seer groote kracht/ē 't uyt-nemenste medicament dat oyt uyt dese landen is over-gebracht; de boomen daer 't van komt/zijn de leege pijn-boomen gelijck/ haer tacken herwaerts en derwaerts uyt-spreydende met bladeren als de caroben/ende altijts groen: de beste zijn die in de hoven worden onder-houden; de schorssen van dese boomen zijn dun / die worden gequetst ofte gesneden/ ē placken onder de quetsure eenige lepeltjens van swart wasch gemaect/in de welcke sekere vetticheyt traent/die sy daer naer in andere bequame pottekens vergaren ende bewaren: dit moet geschieden als de sonne op 't heetste schijnt/want de koude verhindert datter niet uyt en vloeyt; uyt de weeren ē knoopen van de struyc vloeyt oock eenige vochticheyt/ dan die druypt op d'aerde/ende gaet verloren. Dese vochticheyt is root van verwe naer 't goudt treckende/ niet heel dick noch heel dun/ seer vast-houdende / soet ē aen-genaem van smaeck/ ende niet walgelijck als andere balsemen/seer lieflijck van reuck/ende de limoenen by naer gelijckende/ soo dat sy niet verborgen blijft waer sy oock is/ maer vervult de plaetse/daer sy is met haer lieflijcken reuck/ ende een weynigh ghestreken in de palm van de handt / rieckt by naer als de bloemen van Iasmin. Die de krachten van desen balsem voorder begeeren te weten/ lesen voorder by Monardes; oft in 't kruydt-boeck van Dodoneus by D. Raphelengius vermeerdert.

Voorts is in dese provincie noch een plaetse die sy noemen la Villa de Maria, twee-en-dertich leguen van Cartagena gheleghen naer 't zuyden.

Santa Cruz de Mopox leght seventich leguen van de stadt Cartagena, men reyst derwaerts ten deele by de zee/ende voorts de rievíere Madalena op/aen welckes oever sy leght/ende van welcke sy by naer half om-ringht is/ een onghesonde plaetse door dien sy leght tusschen moerasschen; is anders wonder wel gheleghen voor den koop-handel die op de groote rieviere wordt ghedreven; van daer tot Antioquia, (welck behoort tot 't Gouvernement van Popayan) zijn hondert ende twintich leguen naer 't segghen van Pedro de Cieça.

La Baranca de Malambo is een tol-huys tot de jurisdictie van dese provincie behoorende / dertich leguen van de stadt / op den oever van de rieviere Madalena, ende twintich leguen van Sta Martha; ses leguen van de zee/daer worden de koopmanschappen ghelost die ghevoert worden nae Neuva Reyno, ende worden van hier voorts de rieviere met canoen op-ghebrocht.

In de provincie van Vraba tot desen Gouvernemente behoorende/was eertijts een stadt gheleght by Don Pedro de Heredia, welck hy noemde San Sebastian de buena vista, was ontrent een half legue van de zee gheleghen op seecker kleyne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

heuveltjens: 't Landt daer ontrent is vol geboomte/insonderheyt palm-boomen/ de welcke voort-brenghen upter-maten groote Palmitos, soo dat een man ghenoech aen twee te draghen heeft; zijn wit/ soet/ ende van seer goet voetsel. 't Landt is seer vruchtbaer ende overvloedigh van lijf-tocht. Dan dese stadt is naderhandt weder verlaten door de ontdeckinghe van Peru ende andere rijcke provincien: Pedro de Cieça beschrijft ons de wegh die men plagh te nemen van dese plaetse naer Antioquia; men treckt (seght hy) langhs de kuste vijf leguen tot een kleyn rievierken welc sy noemen Rio Verde, van waer tot aen de stadt Antioquia zijn acht-en-veertich leguen; van dit rievierken tot aen de hooghe berghen van Abibe zijn pleynen met seecker heuvelen/ dichte bosschagie ende veel rievierkens: 't Landt is onbewoont ontrent de wegh/ door dien de Wilden haer ghe retireert hebben naer plaetsen van de wegh af-gheleghen: men reyst meest langhs de rievieren/ door dien daer gheen ander weghen en zijn van weghen de dichte bosschagie. Om daer sonder ghevaer te reysen moet men waer-nemen de maenden van Ianuar. Februar. Mart. ende April, want daer naer reghent het seer/ende de rievieren wassen ende loopen sterck. Dese pleynen ghepasseert zijnde/ komt men aen 't hooghe gheberghte van Abibe, daer wy hier voren van hebben ghesproken; ende over 't gheberghte komt men aen een schoone valleye ende black landt/ welck sy noemen del Guaca; daer aen volghen de valleyen van Nore daer de stadt Antioquia in gheleghen is.

Het seventhiende Capittel.

Van de rievieren, havenen ende punten van dese provincie.

ONder Mopox valt de machtighe rieviere Cauca (welck haren oorspronck heeft boven Popayan) in de groote rieviere Madalena, ende meer neder-waerts naer Cartagena toe leght een bergh die sy noemen el Morro Hermoso; welck de schepen komende van punta del Aguia, ende willende naer de stadt Cartagena maecken in 't ghesichte te krijghen/ stierende van de voorsz. Cabo west ten zuyden/ ende daer komende teghen den avont/ soo setten sy het ghemeynlijck achter Morro Hermoso, ende naer 't eerste quartier maken weder zeyl/ stierende uyt west ten noorden om te mijden Isola de Arenas, welck leght twee leguen t' zee-waerts recht teghen over Zamba: de merck-teeckenen van Morro Hermoso zijn 't gesicht van een swart landt niet seer hoogh ende rondt. Het punt de Zamba heeft voor een teecken de ghelijckenis van een galleye die ghetakelt is: daer naer volght op de selve kuste el Buhio del Gato, welck is hoogh landt met seecker witte kliffen te zee-waerts/ ende meer naer 't westen leght punta de la Canoa, twee leguen van de stadt Cartagena, naer 't oosten toe; is leegh landt legghende ghelijcks de zee/ ende daer eyndet de kuste/ die oost ende west streckt. Voorder leght punta de los Ycacos aen 't in-komen van de haven van Cartagena, teghen over het Eylandt Carex daer wy hier voren van ghesproken hebben; ende punta de la Nao, aen 't vaste landt/ nessens de smaller in-komste van de haven/ ende ghelijck naer 't noorden een kleynder Eylandeken/welck sy noemen Sardina. Op de kuste van Tolu legghen de Eylanden van Baru, welcke zijn ses naer 't segghen van Herrera; maer de Spaensche koursen seggen dat maer dry ofte vier Eylanden en zijn/ leegh ende vol boomen/ ende daer en is geen goede diepte dan dicht onder 't landt; voorder aen het begin van de Golfo de Vraba, de Eylandekens die sy noemen de San Bernardo, teghen over de rieviere van Zenu, welck zijn ses in 't ghetal naer 't seggen van Herrera ende volghens de observatien van de Spaensche koursen; vol van hooghe berghen met seecker zandt-bayen naer zee toe/ ende hebben goede diepte twee ofte dry leguen af/ welck sy noemen la Bacilla.

Her.d.2. l.1.c.6. De rieviere van Zenu, is groot ende diep/ daer de provincie de naem van heeft/ legghende dertich leguen van Darien naer het oosten. Voorts Isla Fuerte, een

Eylandt

Eylandt twee leguen groot/daer veel zoudts valt/naer 't segghen van Oviedo: de l.3.c.8.
Spaensche koursen segghen dat Isla Fuerte is een groot ende hoogh Eylandt/vol
berghen/hebbende aen de noordt-zijde een rif van klippen twee leguen in zee strec=
kende; men mach anckeren aen de west-zijde van het selve/ tusschen de voorsz. klip=
pen en het vaste landt in 15 vadem waters/ ende is kley-grondt. Daer leght me=
de 't Eylandt Tortuga, welck is kleyn ende onbewoont. De haven van Zenu
leght vijf-en-twintich leguen van Cartagena, is een groote baye die haer in-ko=
men heeft van 't westen/ is seer seker/ ende daer wordt veel zouts ghemaeckt.

Hoe-wel de rieviere die sy noemen Rio grande om haer grootheyt/eñ de Mada-
lena, om dat haer mont aen de noordt-zee op dien dagh ontdeckt wierdt/haer oor-
spronck heeft boven Popayan, ende derhalven daer by ons breeder daer van sal ge=
sproken worden / sullen even-wel hier een weynigh van de selve aen-roeren / om
dat de provincien van Cartagena en Sta Martha, (daer wy vervolgens sullen van
spreken) de meeste nutticheyt daer van genieten. Dese rieviere komt seer breet ende
machtigh in zee loopen/ 26 leguen van de stadt Cartagena naer 't oosten toe/ op de
hooghte van 12 graden by noorden de linie. Acosta schrijft dat men de stroom van
dese rievier wel 10 leguen in zee gewaer wordt/ 2 leguen breet: Soo dat de schepen l.2.c.6.
daer voor-by varende pericliteren in dien sy te naer komen/door de ravelingh van
de stroomen. Heeft een Eylandt in haer mont; wort meer dan 150 leguen op-ghe=
varen. Het Eylandt leggende in de mont van de rieviere/is 5 leguen langh/eñ een
half legue breedt; de wijdtste mont die men gemeynlijck op-vaert/ leght aen de zijde
van Santa Martha; waerom oock dese rieviere by de Spaegniaerden dickwils Rio
de Santa Martha wert genaemt: Alle de waeren die gevoert werden naer Neuvo
Reyno, werden dese rievier op-gebracht met gewelt van roeyen/ ende trecken met
de lijn/ende men is besich om die 150 leguen op te varen over de 2 maenden; daer-
en-tegen 't silver ende goudt komt de rieviere af in drie weken. Het dondert / bli=
xemt/ ende reghent gheweldigh op dese rieviere/ meest van midder-nacht tot smor=
ghens. In de maendt van October ende soo voorts tot April, wast het water van
dese rieviere seer / ende het op-water komt dan gheweldigh af / door den overvloe= d.5.l.10.
dighen reghen die dan valt op 't gheberghte / als Herrera ghetuyght. c.10.

SANTA MARTHA.

Het achthiende Capittel.

Van de gheleghentheyt van dese provincie.

DE provincie ende 't Gouvernement van Santa Martha leght vervolgens op
de kuste van Terra Firma, heeft in de lenghte tusschen de uyterste palen van
't Gouvernement van Cartagena aen de west-zijde/eñ 't Gouvernement van Rio
de la Hacha, aen de oost-zijde 70 leguen ende oock soo veel leguen in de breedte.

De ghestalte des luchts van dese provincie is heet ontrent de zee-kuste: maer bin= Her.d.4.
nen 'slandt koudt / door dien sy gheniet de koude van de sneeu-berghen / welcke l.10.c.8.
legghen twintich leguen van de principale stadt van dit Gouvernement/ende in=
sonderheyt gheniet dese koelte de provincie van Tairona, welck is berghachtigh
ende koudt landt: als daer gheen brises ofte oostelijcke ende noordelijcke winden
en waeyen / soo ist excessif heet op de kuste ende de landen daer aen palende: 't re=
ghent daer seer in de maenden van September ende October, in de andere maen=
den valt daer maer luttel waters / door dien daer dan ordinaris waeyen oostelijc=
ke ende noordt-oostelijcke winden/ die droogh zijn ende ghesondt; ende als het
reghent / soo waeyen daer vendavalen ofte winden van 't landt. Van de stadt
Santa Martha af tot het beginsel van de berghen / welck zijn drie leguen weeghs/
is het vlack landt: 't gheberghte is seer steenachtigh / onvruchtbaer voor weyden/
sonder vruchten ofte boomen/ende daer vallen veel rievieren van 't gheberghte af;
ende op de vlacke velden verdrooght 't gras/ende 't gesaeye werdt verdorven wan=

neer de brises te seer waepen/ waer door men dickwils schade ende ghebreck komt
te lijden. De oragnie-boomen/lijmen/limoenen/ granaten ende druyven/willen
daer tamelijck wel wassen: Men heeft daer Guayavas, Platanos, ende andere
diergelijcke vruchten van de lande; ende van Castilien zijn daer gebracht latuwe/
radijsen/ ende andere hof ende moes-kruyden welck daer wel wassen/ als mede
meloenen/ pompoenen ende comcommeren. Daer zijn veel hoenderen van Casti-
lien/druyven/perdrijsen ende konijnen; men vindt daer oock tigren/ leeuwen ende
beyren. 't Landt is vruchtbaer van Maiz ende Batatas wortelen. Gomara seght
dat de Yuca die hier wast oock rauw magh ghegeten worden sonder gevaer/daerse
in de Eylanden ende elders schadelijck ende niet beter als fenijn wordt gehouden.
In Buritaca leggende in de wegh van de stadt Santa Martha naer la Ramada toe/
zijn goudt-mijnen: Ende in Tairona vindtmen groote menighte van kostelijcke
gesteenten die dienstich zijn tegen diversche gebreken in s'menschen lichaem/ als
tegen 't bloeden/ ende 't graveel: oock marmoren/ jaspis ende porphyren/ ende an-
dere; ende eenighe goudt-mijnen. Ontrent een half legue van de stadt Santa Mar-
tha zijn veel gemaeckte zout-pannen/daer de Indianen seer goet zout maken/met
welcke 't gantsche landt daer ontrent werdt voor-sien. De in-ghebozene India-
nen van dese contreye zijn dispoost/ende goet van verstant/hoe-wel quaet van aert/
ende seer hooch-moedigh: worden gegouverneert by haer Caziquen, strijden met
bogen ende fenijnige pijlen; sy kleeden haer met mantels van cottoen/ geschildert
met diversche kouleuren; daer is noch veel volcks/ ende zijn met de Spaegniaer-
den noch meest in oorloge; waer door de Spaegniaerden geen vol-komen meesters
en hebben konnen werden van de rijcke provincie van Tayrona, hoe-wel 't menige
het leven heeft ghekost. In de rievieren ende in de zee by dese provincie werdt veel
visch gevangen van seer goede smaeck. In dit Gouvernement worden begrepen
Her.d.4. de naer-volgende minder provincien/Pozigueica, Betoma, Tairona, Chimila, Bu-
l.5.c.11. ritaca. De valleye van Tairona leght ses oft seven leguen van de stadt van Santa
Martha, ende is groot ende rijck: Herrera seght elders dat dese valleye leght 18
d.5.l.9. c.5. leguen van Santa Martha voorsz./ langhs de kuste naer Ramada toe/ ende ses le-
guen binnen s'landts: ende de valleye Mongay paelt daer aen/ die mede seer rijck
d.4.l.5. is. Buritaca leght 14 leguen van de stadt Santa Martha naer la Ramada toe; de
c.11.d.4. provincie van Bonda dry leguen ende een half van de selve stadt; ende de valleye
l.7.c.7. Coto tusschen Pozigueica ende Santa Martha. Van de valleye Eupari die mede tot
dit Gouvernement belanght/ siet by de stadt de los Reyes, in dit boeck/ cap. 20.
In de provincie van Chimila is seer fraey vrouwen-volck/ ende de mans zijn
sterck ende seer strijdtbaer. In dese provincie neemt zijn begin het seer hooghe ghe-
berghte/ welck de Spaegniaerden noemen las Sierras Nevadas, om dat daer al-
tijdts sneeuw op leght/ welck voorts loopt door vele provincien/ door Peru ende
Chili, ende tot aen de strate van Magellanes toe. Dit gheberghte wordt wel der-
tich leguen in zee ghesien met syn sneeuw op de toppen; aen de voet van dit ghe-
berghte leght de valleye van Tairona voren verhaelt/ waer door het oock gemeyn-
lijck 't hooghe gheberghte van Tairona werdt ghenaemt. In dese provincie heb-
ben de Spaegniaerden vijf steden ofte woon-plaetsen/ de in-woonders van de
lande zijn noch velen/ ende meest noch in oorloghe met de Spaegniaerden.

Het neghen-thiende Capittel.

Van de stadt SANTA MARTHA.

DE voor-naemste stadt/ende daer dit Gouvernement den naem van voert/ is
Santa Martha; leght op de hooghte van thien graden by noorden de linie/ende
op de lenghte van vier-en-seventich graden van den meridiaen van Toledo, naer
't seggen van Herrera: andere stellen die op thien graden ende een half; ende Petrus
Martyr op de hooghte van elf graden. Is ghebouwt aen een seer ghesont quartier

by den

by den oever van de zee; ende heeft een ſeer goede ende groote haven/wel beſchut/eñ goede ancker-grondt/ oock ſonderlingh fraeye ghelegentheyt om de ſchepen over te halen ende te beſoecken; is een half legue breedt; teghen over de ſtadt heeft ſy eenen grooten bergh/ welck haer dient voor beſchut; heeft goede diepte ſonder klippen ofte drooghten; haer in-komen is naer 't weſten/ met abundantie van verſch water ende houdt. Daer pleegh eertijdts veel volcks te woonen/ dan is nu ſeer afghenomen/ ende by naer verlaten/door dien de vloten van Spaegnien daer niet meer aen en komen ghelijck ſy pleghen te doen.

Twee leguen naer 't ooſten eer ghy komt in deſe haven leght een punct welck ſy noemen Punta del Aguia, welc dangereus is om te doubleren: 24 leguen van deſe ſtadt naer 't ooſten leght Salamanca de la Ramada, ende 40 leguen naer 't zuyden aen de rieviere Madalena leght de ſtadt Teneriffe. Den Gouverneur woont in deſe ſtadt neffens de andere koninghlijcke officiers: heeft een cathedrale kercke/ wiens Biſſchop ſuffragaen is van die van Neuvo Reyno de Granada.

Den Ingenieur Baptiſta Antoneli ſchrijft in den jare 1587, van de ſtadt Santa Martha, aen den Koningh van Spaegnien aldus:

Santa Martha de principaelſte ſtadt van het biſdom ofte dioceſe van de kuſte van Terra Firme, leght op thien graden ende een half/ de ſtadt is gheleght op een zandt-baye by de zee; heeft by de dertich huys-houders ofte familien: de huyſen zijn gemaeckt van rieden/ ende zijn ghedeckt met de bladeren van palmiten/ ende ſommighe oock met tichelen: ſy en hebben met niemant handel/ als met de Indianen van 't ſelve quartier/ welcke in de ſtadt te koop brengen aerden potten/ ende andere aerde-werck/ ende dekens van cottoen; ſy handelen oock op Cartagena. 'Tis een landt dat maer weynich vee heeft/ door dien het ſeer berghachtich is/ ende weynigh Spaegniaerden daer woonen. Daer is een goede haven/ om-cingelt met ſeer hooge bergen ende groote klippen/ die tot aen de zee-kant komen; welck hoogh-landt de haven ſeer beſchut/ als mede twee eylandekens/ welck dry quart van een legue af-leggen aen de noordt-zijde; ſo dat hoe-wel ſy de ooſtelijcke winden ſubject zijn/ ende dat met ſtorm/ de winden nochtans geen ſchade en doen aen die landen willen. Binnen de haven is een plaets genaemt la Chaldera (dat is/ de ketel;) daer ſy in voor-tijden gewoon waren de ſchepen over te halen ende te calfaten.

Wat de haven belanght/ het en is niet noodich die te fortificeren/ ofte daer ſonderlingh acht op te nemen/ door dien daer geenen handel en valt op deſe haven van eenige andere plaetſen; als mede door dien daer weynich volcx woont/ welck noch dagelijcks vertreckt/ om dat ſy alle daegh van de vyandt berooft werden. Maer ſo de Koningh wilde gebieden dat de vlote gaende naer Nova Hiſpania haer kours ſoude nemen op deſe plaetſe/ ende hier water eñ ververſchinge halen/ (alle de piloten ſeggen dat de vlote van hier bequamelijck kan voort-varen/ altijts voor de windt ſeylende) ende ſo voorts varen recht naer de Cabo St Anton, aen het eylant Cuba, ende vorder naer Nova Hiſpania: ſo ſoude by deſen middel de vlote niet behoeven te paſſeren ſo veel perijckelen/ als ſy nu doet/ wegen de Huricanos ende ſtorm-winden die dicwils haer over-vallen op de kuſte van Hiſpaniola; waer door de ſchepen dickwils verongelucken/ ende ſouden langhs deſe wegh in geen ghevaer met allen komen/ ende beyde de vloten ſouden 't ſamen konnen varen; eñ die naer Nova Hiſpania gedeſtineert/ in deſe haven aen-loopen/ eñ die naer Terra Firme directelijck in de haven van Cartagena, gelijck ſy nu doet. Dit gheſchiedende moeſt de haven gefortificeert werden in deſer voegen: op den bergh aen 't in-komen van de haven/ moeſt een kleyn fort geleght werden/ ende eenich geſchut daer op geplant; eñ dicht aen de zuydt-zijde een kleynen toorn/ ende een andere ſchanſe daer wat meer ſtucken op lagen. Want by deſe middelen/ konnen niet alleen de ſchepen hier ſekerlijc op de reede leggen/ maer ſal oock een beſcherminge zijn voor de in-woonders van de ſtadt. Om beter dit alles te verrichten/ ſo is dicht by de ſtadt/ ſteen/ leem/ zant eñ hout ghenoegh te bekomen. Hoe-wel de vlote willende naer Nova Hiſpania hier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

niet aen-komt/soo is nochtans de haven van dese stadt op 'taen-geven soo 'tschijnt
van desen Ingenieur taemelijcken versterckt; want daer is een Casteeltjen gelegt
op een klippe ligghende tusschen 't punt van 'tvaste landt ende een kleyn eylande-
ken datter voor-leght; ende een ander grooter Casteel teghen over dit eerste aen
strandt onder de stadt.

Dese stadt is seer dickwils so by de Franchoysen als by de Engelsche in-geno-
men ende berooft; als namentlijck by Sir Francis Draeck in den jare 1595 in-ge-
nomen ende meest verbrandt; eñ wederom het jaer daer na by Sr Antoni Sherley.

Het twintichste Capittel.

Van de andere steden ende plaetsen in de provincie van SANTA MARTHA,
by de Spaegniaerden bevvoont.

TEneriffe is een ander stadt van dit Gouvernement gelegen aen den oever van
de groote riebier Madalena, 40 leguen van de stadt Santa Martha naer 't zuyd-
westen/ de wegh derwaerts wort eensdeels by zee/ eñ eensdeels te lande ghenomen.

Tamalameque ofte Villa de las Palmas, vijf-en-seventich leguen van de stadt Sta
Martha naer 't zuyden/ eñ 20 leguen van Teneriffe voorschreven/ twee leguen van
Rio grande ofte Madalena; op de hoochte van 8 graden by noorden de linie; is een
seer heet gewesse/ door dien den meesten tijt van 't jaer de wint daer waeyt uyt den
zuyden/ ende somtijdts seer onlustighe Vendavalen; ende hoe-wel het steenachtich
landt is ende hoogh/ soo zijn daer niet te min groote playnen/ ende goede gelegent-
heyt om beesten te weyden/ insonderheyt ossen ende koeyen; op de selve playnen is
seer dichte ende besloten bosschagie/ insonderheyt ontrent de rieviere/ wiens opper-
wateren op de vlacke velden veel lacken ende staende poelen veroorsaken/ op welc-
ker oevers de in-geborene woonen/ ende varen daer op met haer canoen/ eñ van-
gen veel visch daer sy haer met onderhouden; daer zijn veel van de visschen diemen
Manati noemt/ ooc Caymans, ofte crocodilen. 'Tlandt en is niet vruchtbaer/ noch-
tans wassen daer soete ende suere oraegnie-appelen/ die daer ghebracht zijn van
Spaegnien; ende veel Guayavas, welck een vrucht is van die landen. 'T volck
van de lande is kleyn van verstant/ traegh/ seer genegen tot slapen/ al sy niet besich
en zijn met banqueteren ende droncken drincken/ welck haer dagelijcks werck is.

Cuidad de los Reyes in de valleye van Vpari, 50 leguen van de stadt Sta Mar-
tha naer 't zuydt-oosten/ ende 30 leguen van Rio de la Hacha; 180 leguen van
Sta Fe de Bogota; leght by een groote ende machtige rieviere die sy noemen Guata-
pori: 'T lant hier ontrent en is niet seer hitsich/ door dien in haren somer welc is in
de maenden van December, Ianuarius, Februarius, Martius, ende April, de brisas
ofte oostelijcke winden veel waeyen: maer in de winter alst daer veel regent/ eñ door
de naerheyt van de bergen welck kout zijn/ is men daer veel zieck van catharren eñ
de quartaine: Van noorden naer 'tzuyden is het vol geberghte/ vol rievieren eñ be-
ken: doch 't isser seer vruchtbaer van gras eñ gesaeye: de heele provincie is vol Wil-
den/ die tot geen gehoorsaemheyt by de Spaegniaerden en konnen gebracht wer-
den/ want sy strijtbaer zijn/ ende een quaet volck/ genegen tot allerley vitien/ eñ die
van de stadt en hebben geen macht genoegh om die te dwingen. Daer zijn veel wil-
de boomen die vruchten draghen/ als Platanen, Guayaven ende andere; ende den
grooten boom Xagua, welck een vrucht voort-brenght als een boone/ in syn hau-
we een ander vrucht als een O, ende heeft de smaeck van razijnen; de boonen houdt
men tot dat sy heel droogh zijn/ ende ghemaelen zijnde backtmen daer broodt af/
welck seer goet voedtsel gheeft. Van de vruchten van Castilla hebt ghy daer druy-
ven/ vijghen/ granaden/ lijmen/ oragnien/ etc. alderley moes-kruyden/ veel
Maiz ende cottoen; welck de Indianen van doen hebben tot hare kleedinghe.
Sy dienen haer van de wortel van Scorzonera, als eenighe slangh ofte haghe-
dis haer ghebeten heeft/ eeten de wortel rauw/ ende het kruydt legghen sy op de
beete/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

beete / ende ghenesen daer van ; 't selve doen mede de Spaegniaerden; ende de Wilden in dien sy de slanghe bekomen konnen die haer gebeten heeft / eeten van de selve 't hooft ende de steert rauw in/ende houdent voor een souvereyne remedie. Gebruycken veel Tobac tegen de catharren ende pijn in 't hooft / ende trecken het in pulver de neus-gaten in : drincken oock 'tsap ende purgeren haer daer mede. In 't gebergthe van dit lant zijn veel mijnen van koper ende loot; oock eenige monste-ren van silver/maer werden niet bearbeyt door 't onvermogen van de spaegniaer-den die daer woonen. De borgers houdẽ veel beesten/als koeyen eñ schapen/waer mede sy haer geneeren ende onder-houden : daer vallen goede peerden ; daer soude wel suycker-riedt wassen/ ende alles anders; als daer maer naer getracht wiert.

Ocanna welck eerst ghenaemt wiert Santa Ana , is een stedeken ende binnen-landtsche haven/ tot dit gouvernement behoorende/paelt aen Tamalameque, vor-der en vinde daer gheen bescheet af.

La Ramada, de welcke eertijdts wiert genaemt Neuva Salamanca; was gelegen veertich leguen (naer 't seggen van Herrera) van de stadt Santa Martha naer 't oo-sten/ende acht leguen van Rio de la Hacha, aen de voet van de Sierras Nevadas, in de valleye van Vpari; daer soo veel koper is/ als steen; seght Herrera.

Het een-en-twintichste Capittel.

Van de Rievieren , Caben, Havenen ende Kusten van 't Gouvernement van SANTA MARTHA.

OP de kuste van dit Gouvernement leght eerst de rieviere Buhia, dicht by la Ramada; daer naer de rieviere Piras ; ende die van Palomino , welck komt neder-storten van de Sierras Nevadas , ofte sneeuw-bergen; loopt seer snel/eñ wast dicwils geweldigh door den grooten regen die op 't geberghte valt: heeft syn naem verkregen van een spaensch Capiteyn/de welcke die meynende met syn peerd over te swemmen/ daer in verdronck. Voorts de rieviere de Don Diego, ende de Anco-nes van Buritaca; als men uyt der zee komende zuydt ende noordt is met de An-cones, soo siet men een wit zandt-strant zuyt-west van hem; op de geheele kuste en is geen meer dierghelijck/ende is aen de west-zijde van dese haven ofte reede: Daer aen volght Cabo de Aguia, gelegen op 12 graden by noorden de linie/ ofte als an-dere seggen/ 11 graden ende 20 minuten. Dese Cabo is seer subject subijte winden/ door dien 't seer hoogh lant is: binnen de Cabo leght een Eylandt/welck op 't west-noordt-weste deel heeft een witte klippe. 't Landt ront-om de Cabo rijst al in ghe-broken bergen ende heuvelen; een mijl binnen-waerts naer 't zuydt-westen (want 't landt streckt daer soo) staet een wacht-huys boven op een bergh ofte rotse; eñ wat meer inne-waerts een kleyn Eylandeken; men magh zeylen tusschen 'tselve eñ het vaste landt/ oft oock buyten om; ende dicht daer binnen is de reede ende stadt van Sta Martha. Aen dese Cabo de Aguia paelt 't geberghte van Bonda. Voorts by we-sten de stadt op de selve kuste hebt ghy de rieviere Gayra; van de welcke Petrus Mar-tyr ghetuyght/dat 't een groote rieviere is/daer groote schepen vermogen te ancke-ren; valt van een seer hoogen sneeuw-bergh. Daer ontrent is noch een rieviere van beter water/want naer 't seggen van de Wilde/so en is 't water van de rieviere Gay-ra niet ghesont om te drincken. Binnen s' landts is de rieviere Guatapori, by de welcke de stadt los Reyes is ghebout; is een koele rieviere/ komt van de sneeu-ber-gen af-loopen/ ende ghedroncken zijnde/ veroorsaeckt catharren ende stoel-ganck/ welck men gheneest met sekere specie van kaneel/gepulveriseert ende in water ghe-droncken / waer door den stoel-ganck werdt ghestopt / al-waert dat de selve oock bloedigh ware. Sy noemen dien boom Carrapa, welck in die tale is te seggen/ bit-ter; gelijc 't hout van den selven boom is. Dese rieviere Guatapori loopt in de rievie-re Cesar , een legue van de voor-noemde stadt / ende de rieviere Cesar loopt naer 't zuyden; de Wilde van de lande noemense Pompatao, welck is soo veel te seggen/ Her.d.8. l.7. c.13.

als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

als prince van alle rievieren/door dien daer vele rievieren in loopen; eñ insonderheyt die sy noemen Badillo, welck seer diep is/eñ heeft haer oorspronck uyt dry placken, 't water van dese rieviere is groen van couleur/eñ de in-geboorne noemen Socuigua welck is te seggen/overvloedich/door de menichte van visch die daer gevangen wort/met seker wortel daer in te werpen/ die de visch gelijck als droncken maeckt; dese rievier als voren/loopt mede in de rieviere Cesar, ende noch een ander die sy noemen de las Ayumas; loopt voorts door vlack landt/tot dat hy komt in de groote rieviere Madalena, loopende 70 leguen na 't westen; 't landt aen de rieviere Cesar gelegen is seer vruchtbaer. Twintich leguen van de stadt los Reyes zijn dry groote water-putten/ leggende in een dry-hoeck tusschen sekere steen-klippen/ al-waer de Indianen voor-seker houden/ een groot serpent sich te onthouden/ dat veel menschen heeft verslonden; ende hoe-wel de Spaegniaerden 't selve hebben nagespeurt ende ghesocht/ hebben daer wel eenige voet-stappen van gewaer geworden/eñ groot gedruys in 't water gehoort/maer 't serpent selfs en hebben niet konnen te sien komen: de Wilde houden dit seker/ ende zijn daer soo van verbaert/dat niemant daer ontrent en derf woonen. Daer zijn noch andre putten daer ontrent/ daer seecker peck ofte tar in wort gevonden/ welck so kleeft/ dat eenich gevogelte/ hoe groot het oock sy / daer aen vast blijft hanghen; de Indianen bestrijcken haer lijnen ende visch-tuych daer mede/ om de visschen daer mede te vanghen.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Van de Stadt ende 't Gouvernement van RIO DE LA HACHA.

De stadt Rio de la Hacha, wiert eerst genaemt nostra Sennora de las Nieves, ende daer naer de los Remedios; leght aen de zee; 30 leguen van de stadt Sta Martha naer 't oosten/ ende 60 leguen van de stadt Coro naer 't westen; tusschen 't gouvernement van Vençuela eñ van Sta Martha, 3. en 11. met Cabo de la Vela. De stadt is gelegen op een heuveltjen/1000 passen van de noort-zee; de haven legt gantsch onbeschut voor de noordelijcke winden. Van Cabo de la Vela tot Rio de la Hacha zijn 18 leguen, slecht landt eñ leegh/sonder steenen ofte water; syn palen strecken hem by de 8 leguen verre; is seer vruchtbaer-landt/daer alle vruchten van Spagnien wel groeyen; daer valt veel goudts/eñ gesteenten van diversche krachten; ende daer zijn goede zout-pannen. In 't landt zijn veel tigren eñ beyren/ ende in de rieviere veel crocodilen. De stadt heeft by de 100 huysen/en was eertijts rijck door de peerl-visscherije die daer wiert gepleeght. De beschrijver van de leste voyagie van Sir Francis Draeck, schrijft daer van aldus: Rio de la Hacha is een stadt 20 leguen na 't westen van Cabo de la Vela, niet seer groot / dan leght in een seer vruchtbaer ende vermaeckelijck geweste. Ons volck nament in te 10 uyren in den nacht. Daer leght een mijl naer 't oosten een zandt ofte ondiepte/ daerom so moet men een half legue oft meer af-houden eer ghy recht over de stadt komt: wy anckerden daer in twee vadem waters / maer de grooter schepen lagen voorder af/ in vijf ende ses vadem waters. Daer legt een versch rievierken een booch-scheut oostwaert van de stadt; daer ons pinassen qualijc in konden komen/ wegen een zantbancke die recht in de mont van het rievierken leght / maer daer binnen is 't navigabel voor bercken van 20 oft 30 vaten/ses oft acht leguen op-waerts. Ses leg. naer 't oosten leght een visschers dorpken/ welck sy noemen la Rancheria, daer de peerlen worden gevischt. Vijf leguen langhs de kuste naer 't westen / eñ by de vier leguen binnen 's lants leght een ander dorpken genaemt Tapia, met eenige landthuysen daer ontrent/noch een leg. vorder is een ander dorpken genaemt Salamca. De Gouverneur hadde voor rantsoen van 't stedeken belooft 24000 ducaten/welk hy presenteerde te betalen met peerlen/ tot soo hoogen prijs/dat de Engelschen die soo niet en wilden aen-nemen; derhalven soo verbranden sy het voor-schreven stedeken ende alle voor-noemde plaetsen/ ende namen haer kours naer Sta Martha.

BESCHRIJ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het neghende Boeck.
Neuvo Reyno de Granada.

Het eerste Capittel.

De eerste ontdeckinghe van NEUVO REYNO DE GRANADA, onder het beleydt van den Licentiaet Gonzalo Ximenez de Queſada, in den Iaere 1536.

IN 't voorgaende Boeck hebben wy de Noordt-kuſte van 't vaste landt van America vervolght tot aen 't Gou-vernement van Veneçuela, ſullen nu door de binnen-landtſche provincien komen aen de Zuydt-zee/ om ſoo ons voor-geſtelde ordre te vervolghen; ende beginnen met de provincie die men hedenſdaeghs noemt Neuvo Reyno de Granada; dan eer wy komen tot de particuliere beſchrijvinghe van 't ſelve / ſoo ſullen wy in 't korte hier verhalen haer eerſte ontdeckinghe / om dat 't ſelve eenigh licht kan gheven tot de volghende beſchrijvinghe. In den jaere 1536, heeft den Ade-lantado Don Pedro Fernandes de Lugo, ſynen Lieutenant den Licentiaet Gon-zalo Ximenez de Queſada, ghesonden om de landen op ende aen de rieviere Rio Grande ofte de la Madalena legghende / te ontdecken; de welcke is op-ghetrocken langhs den oever van de ſelve rieviere/ hebbende die aen de rechterhandt / met on-uytſpreeckelijcke moeyte/ door de dichtheyt van 't gheboomte/ menichte van moe-raſſen/ beecken ende poelen; beneffens den daghelijckſchen aenſtoot van de In-dianen die daer ontrent woonden/ een wreedt ende ſtrijdtbaer volck: Tot dat hy eyndelijck is ghekomen aen een plaetſe by de Indianen genaemt Tora, welck hy noemde pueblo de los bracos, door dien daer vier armen van verſcheyden rievie-ren te ſamen komen; ende was deſe plaetſe naer haer giſſinghe wel 150 leguen van de zee ofte mondt van de groote rievier. Hier voeghden hun by hem / 't volck dat met de brigantins de rieviere op was gevaren; ende door dien 't water van de rie-viere gheweldigh wies / ende 't landt rondtom onder-liep / reſolveerde hy hier te over-winteren. Hy was onder-tuſſchen ghewaer ghewórden datter zout in grey-nen van de kuſte af tot wel 70 leguen de rieviere op-waerts wert ghevoert; ende dat tot daer toe weder ander zout van ſeer verre/ in brooden/ als ſuycker-brooden/ de rieviere wierdt af-ghebracht by de Wilde; waer uyt hy / niet buyten reden/ be-ſloot dat daer wel-bewoonde landen dien wegh uyt-legghen moeſten. Van hier gheraeckten ſy langhs een andere rieviere tot aen 't gheberghte welck ghenaemt wert Opon, wel 50 leguen naer haer giſſingh breedt/ met ſeer hooge ende woeſte berghen; dit gheberghte ghepaſſeert hebbende/ quam hy aen vlack ende wel be-woont landt/ al-waer 't voor-ſchreven zout in brooden / uyt ſeeckere zoute fontey-nen wiert ghemaeckt: ende van hier quamen ſy aen 't landt van een machtighe Cazique, welckes naem was Bogota; de welcke te vooren van de komſte van een vreemt volck ghewaerſchout zijnde / ſtelde hem te weer / doch wiert lichtelijck met

Her. d.5. l.10. c.17.

ſyn

syn volck in de vlucht geslagen. Treckende voorts door verscheyden woon-plaetsen van de Indianen/ vonden allent-halven veel goudts ende esmerauden: Ende 't landt rondtom besoeckende/ quamen by een natie van Indianen genaemt Panches, welck door een kleyn gheberghte van 't landt van den voorsz. Bogota verscheyden/ ende met hem in continuele oorloghe waren. Treckende vorder aen/ om de mijne van de esmerauden te soecken/ quamen aen een valleye die sy daer naer den naem gaven van la trompetta; van waer noch 15 leguen zijn tot de mijne van de esmerauden/ welck leght boven op eenen hooghen ende kalen bergh. Terwijle sy in dese valleye vertoefden/ quamen daer seeckere Wilden die haer presenteerden den wegh te wijsen om een ander groot ende rijck Heer ghenaemt Tunia, onversiens te over-vallen/ ghelijck sy dan deden; ende de Spaegniaerden kreghen daer eenen grooten buyt/ ende brachten den voorschreven Tunia ghevanckelijck by haren oversten. Ozy dagh-reysen van daer woonden noch twee Caziquen, Sagamosa, ende Diutama; waer van den eenen stracks vluchte/ ende den anderen naer weynigh wederstandts retireerde hem in een stercke plaetse; kreghen hier mede seer veel buyts; soo dat sy weder ghekeert zijnde naer 't landt van Tunia, bevonden dat sy alreede hadden bekomen hondert ende een en negentich duysent twee hondert ende vier-en-tneghentich Pezos fijn goudt; ende seven en dertich duysent twee hondert acht-en-tachtich Pezos slechter goudt; ende achthien duysent van 't slechste welck sy noemen Falonia; ende achthien hondert soo groote als kleyne esmerauden. Lieten haer bagagie met goede wacht in dese valleye/ ende keerden weder naer 't landt van Bogota, ende wel onder-recht zijnde van dese plaetse daer hy hem onthielt/ over-vielen hem voor den op-gangh der sonnen/ ende hoe-wel hy hem ontvluchte/ soo wierdt hy nochtans daer naer doodt ghevonden op een bergh/ ghestorven van een wonde die hy in 't vluchten van een Spaegniaerdt hadde gekregen. In syn plaetse succedeerde een ander met namen Sagipa, die vrede maecte met de Spaegniaerden ende een verbondt om te samen de Panches te bestrijden; ghelijck sy deden/ ende verbranden twee van hare woon-plaetsen: Dan dese vrede en duerde niet langh/ door dien de gierighe Spaegniaerden desen Sagipa af-eyschten de verborghen schatten van Bogota, ende alsoo hy de selve niet te voor-schijn en brocht/ soo pijnighden sy hem soo wreedelijck dat hy van pijne stierf/ sonder yets te ontdecken. Daer naer hebben sy onderstaen te besoecken seecker vlack landt/ welck men van 't gheberghte konde sien/ ghenaemt Neyba, door dien de Indianen haer wijs maeckten/ om dese gasten quijt te geraecken/ dat in dat landt seer grooten rijckdom was te halen: doch eenighe dagen derwaerts ghetrocken hebbende door een woestijne/ keerden sy weder naer 't landt van Bogota; namen haren wegh door de Panches, ende bevredighden eenighe van die met ghemoe/ ende eenighe met gewelt. Ximenez 't landt nu genoegh ontdeckt houdende/ gaf 't den naem van Neuvo Reyno de Granada, door dien hy van Granada geboortich was/ ende boude daer een stadt die hy noemde Santa Fé. Eyndelijck ghereslveert zijnde selfs naer Spaegnien te keeren om den Koningh recompense te eysschen voor syne diensten: ende bevonden hebbende dat de groote rievier maer vijf-en-twintich leguen van daer liep/ nam hy voor die af te varen/ sonder weder te trecken over dat moeyelijck gheberghte van Opon. Dewijl hy nu besich was om desen wegh ende eenige sneeu-berghen daer aen gheleghen te ondersoecken/ wierdt hem ghebootschapt dat daer aen d' ander zijde van de rieviere Spaegniaerden waren/ welck was Sebastian de Belalcazar, die derwaerts van Popayan met een deel volcks was ghesackt/ om een wegh naer de noordt-zee te soecken: ende korts daer naer wiert daer noch ander volck ontdeckt/ welck quam van de oost/ en was Nicolas Federman, met syn volck/ die van Veneçuela af tot daer waren ghekomen. Alle dese dry pretendeerden op dit nieuw ghevonden landt/ doch zijn eyntlijck met den anderen over-komen haer gheschil te laten by den Koningh decideren/ ende zijn soo t' samen met weynigh volcks de rievier af ende voorts naer Spaegnien ghevaren.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de gheleghentheyt van dese provincie van Neuvo Reyno de Granada in 't ghemeyn, ende de besondere provincien daer onder begrepen.

Het nieuwe rijck van Granada, neemt syn beginsel by zuyden het gheberghte van Opon, is hoogh ende vlack landt / vol volcks; welck syn wooninghen heeft in de valleyen; is in 't ronde gantsch om-cingelt van een natie van Indianen die sy noemen Panches, welck zijn menschen-eters / welck die van Neuvo Reyno niet en zijn. Het landt van de Panches is heet / ende dat van Bogota is koudt / ofte ten minsten seer getempert; ende gelijck die haer Panches noemen / soo noemen die van Bogota ende Tunia haer selven Moxas. Dit rijck is langh (naer 't segghen van eenige) 130 leguen weynigh min ofte meer; ende breedt 30 leguen, oock 20 in sommige plaetsen ende minder. Het leght op de hooghte van vijf / vier / ende drij graden by noorden de linie / naer 't seggen van Herrera. Is ghedeelt in twee principale provincien / Bogota ende Tunia; welck haer verscheyden Heeren hadden van dien naem / doen de Spaegniaerts daer eerst quamen. De provincie van Tunia is rijcker van gout ende esmerauden / als die van Bogota, hoe-wel dese oock seer rijck is. Alle 't volck van dese landen is van goede gestalte / ende 't vrouwen volck besnedener van aensicht / ende niet soo bruyn als in andere quartieren van dese nieuw ghevonden landen: Sy kleeden haer met swarte / witte / ende ghekouleurde mantels om 't lijf gegort / van de borst tot de voeten / ende sommige oock wel van de schouderen neder-waerts; draghen op 't hooft krantsen van bloemen van cottoen ghemaeckt / van differente kouleuren; ende eenighe principale dragen bonnetjens van cottoen / ende sommighe oock netjens. De koude en gheeft daer geen ongemack / soo datmen 't vyer soude van doen hebben / dan houdt een eenparige voet 't gantsche jaer door / soo dat daer geen sonderlingh onderschept en werdt gespeurt tusschen winter ende somer; de daghen ende nachten zijn daer by na even langh; door dien dese landen soo na onder de linie equinoctiael leggen. 'T landt is soo uyter-maten gesont / datmen niet licht dier-gelijcken soude konnen vinden; de huysen zijn door-gaens van plancken ghemaeckt / ende met langh stroo gedeckt. 't Volck eet daer Maiz, ende oock Cassavi, als mede sekere wortelen die sy noemen Yomas, ende sekere rapen die sy noemen Cubias; daer werdt veel zouts gemaeckt / waer mede de in-gheboorne haren handel drijven op veel ghewesten / insonderheyt op 't gebergthe van Opon, ende na Rio Grande toe. 't Vleesch dat sy eeten / is wildt / daer sy groote menighte van hebben; ende Fricos, welck zijn konijnen / de welcke die van Santa Martha noemen Curies; daer is weynigh ghevogelte / eenighe tortel-duyven; eyndt-voghelen tamelijcken veel / die in de lacken broeden; in welcke lacken / als mede de rievieren veel visch werdt ghevangen van seer goeden smaeck. 't Volck van de lande is seer gheneghen tot singhen ende dansen / zijn seer leughenachtigh als het meeste volck van Indien; hebben tamelijck verstandt om diversche handt-wercken ende konsten te leeren. Van de natie van Panches valt weynigh te segghen / aengaende haer maniere van leven / die seer beestelijck is. Hoe-wel 't meeste deel van dit quartier overvloedich is voor-sien van lijf-tocht / soo zijn daer oock ghewesten daer het seer armelijck dien aengaende is ghestelt; want in een provincie / neffens die van Tunia ghelegen / wierdt bevonden dat de Wilde haer onder-hielden met mieren / die sy daer toe expresselijcken aen-queeckten. Daer wert door-gaens in dit rijck veel goudts gevonden / seer fijn van alloye; ende daer zijn oock mijnen van koper ende stael. Men heeft daer door-gaens seer schoone weyden voor 't vee; ende schoone zaey-landen daer koorn ende Maiz, ende andere vruchten van Spaegnien wassen. Daer zijn eenighe andere particuliere Provincien die onder Neuvo Reyno behooren / die sullen wy beschrijven by de

Her. d. 6 l. 5. c. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

steden die daer in ghebout zijn. Dese provincie van Neuvo Reyno gelijck nu by de Audientie werdt ghegouverneeet; heeft naer 't segghen van Herrera, maer veerthien leguen in de lenghte oost ende west / ende in de breedte noordt ende zuyden tachtentich leguen: ende daer zijn by de Spaegniaerden ghebout de stadt Santa Fé de Bogota, de vlecke van St Miguel; de steden Tocayma, la Trinidad, Tunia, Pamplona, Merida, Belez, Marquita, Ybague, la Vittoria de los remedios; St Iuan de los Llanos, ende de vlecken van la Palma, ende San Christoval.

Het derde Capittel.

Beschrijvinghe van de hooft-stadt SANTA FE DE BOGOTA, ende van de vlecke St MIGVEL, ende de stadt TOCAYMA, ende de gheleghentheyt van de landen daer ontrent.

DE voornaemste stadt van dit Rijck ende Gouvernement is genaemt Sta Fé de Bogota, welcke leght op de hooghte van vier graden by noorden de linie equinoctiael; ende op de lenghte van twee-en-seventich graden ende een half van den Meridiaen van Toledo, na de rekeninge van Herrera. Is gebout by Gonçalo Ximenes de Quesada, aen de voet van 't geberghte van Bogota, soo genaemt naer de naem van de Cazique die de Spaegniaerden daer vonden ten tijde van de ontdeckinghe: heeft meer dan ses hondert in-woonders; de Koninghlijcke Audientie resideert aldaer / als mede de Officiers van de Koninghlijcke in-komsten; daer is oock een smelt-huys / welck de Spaegniaerden noemen Casa de fundicion; heeft een Cathedrale ende Metropolitane kercke / de Bisschoppen van Cartagena, S[ta] Martha ende Popayan, zijn suffraganen van de selve / daer zijn twee kloosters / een van Dominicanen / ende een van Minne-broeders; in haer limiten woonen meer dan 5000 Indianen die jaerlijcks tribuyt betalen; 't lack van Guatavita leght niet verre van daer / alwaer de Indianen in voor-tijden haer af-goden plegen te eeren / ende veel goudts ende anderen rijckdom op te offeren. Dese stadt is een seer gesonde plaetse / gelijck die getuygen die daer gewoont hebben / dan daer en valt nu geen gout meer / maer daer is grooten overvloet van alderhande lijftocht / als broodt / kaes / ossen ende vercken-vleesch / hoenderen en alderhande confitueren.

De vlecke welck sy noemen Villa de San Miguel is ghelegen twaelf leguen van de stadt Santa Fé de Bogota, naer het noorden toe / is daer gheleght om den handel te drijven met de Panches, want door dien haer landt seer heet is / soo was het haer seer moeyelijcken naer de stadt van Santa Fé te komen / al waert kouder is.

De stadt Tocayma leght vijfthien leguen van de stadt Santa Fé naer 't westen / een weynigh declinerende naer 't noorden: is ghebout aen den oever van de groote rieviere Pati, die haren kours neemt in de groote rieviere Madalena: de ghe-
Her.d.7. l.9.c.4. legentheyt van dese stadt is droogh ende gesondt / ghenietende een lustighe ende klare lucht; daer en valt 's nachts geen Sereno, 't isser daeghs seer heet / dan de morgenstonden koel ende fris / ende 't selve duert het heele jaer door op een eenparighe voet. De in-ghebo orne van dat ghewest / wesende van de natie van de Panches, zijn dispoost / ende van leden wel gheproportioneert / dan dat sy leeghe voor-hoofden hebben / zijn vailjant ende seer van haer na-bueren ghevreest / pleghen menschen-vleesch te eeten / dan de Spaegniaerden hebben haer 't selve nu af-ghewent / zijn liberael van conditie / ende deelen gaerne mede van 't gene dat sy hebben / weynigh begeerigh naer goudt; seer wraeck-gierigh / snel in 't loopen / ende gheweldighe jagers: verwen haer tanden swart met de bladeren van seeckeren boom te kauwen; gaen meest naeckt / de vrouwen hebben alleen een kleyn doecxken voor haer schamelheyt; drincken sterck van seeckeren dranck die sy weten van Maiz te maecken. Ontrent de stadt zijn seeckere sulphrighe fonteynen / ende de kleye van de grondt van 't water werdt seer dienstigh ghehouden om de schurftheydt / lazerije /

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende dier-ghelijcke sieckten te ghenesen / met die daer op te strijcken / ende met het water af te wasschen: In de valleyen vindt men oock seeckere springhen van zoudt-water / welck boven op 't kruydt daer het over-vliedt / voort-brenght seke-ren harst als peck / daer sy haer kanoen mede pecken: daer zijn oock seeckere heete baden tusschen twee koude beken / daer men vele qualen door kan ghenesen. Op 't gheberghte welck seer hoogh ende steyl is / leght 't gantsche jaer door de sneeuw / sonder te smelten; ende daer is een Volcan die dickwils uyt-berst / ende zijn asschen verspreydt acht ende thien leguen verre: in de limiten van dese stadt zijn veel mij-nen van goudt / silver / koper ende loodt. (Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat dese plaetse gheen goudt en heeft.) Men heeft daer goede vruchten van de lande / als oock van Spaegnien / te weten / druyven / meloenen / vijghen oragnien / citroenen / limoenen ende dayen; daer wast veel suycker-riedt / ende werdt oock suycker ghemaeckt; daer wast koorn op de hooghe ende koele landen / ende Maiz twee-mael 's jaers. Men heeft daer veel stieren / koeyen / peerden / muy-len / verckens ende geyten; de schapen willen daer niet wel aerden; de tigren / leeu-wen ende beyren doen daer groote schaede aen 't vee. Daer wast veel pock-houdt / welck sy noemen Guaiacan. Men heeft daer veel houdts / dat seer bequaem is om huysen mede te timmeren / ende veel dat onder 't water nuyt en vergaet; veel cedar-boomen / oock noote-boomen / dan de vruchten en hebben gheen pit in; 't kruydt daer den Annil van werdt ghemaeckt / wast daer van selfs / doch werdt niet veroorbert. Den boom die sy noemen Zeyba, vallen syn bladeren alle twaelf uyren / ende groeyen terstondt weder-om aen: men vindt daer groote varieteyt van alderhande ghevogelte / ende andere ghedierte / hier te langh ende noodeloos te verhalen.

Het vierde Capittel.

Bysondere beschrijvinge van de provincien die by de Volckeren bewoont werden die sy noemen MUSOS ende COLYMAS; de ghe-stalte van 't landt, ende manieren van 't Volck.

AEn de provincien van Bogota ende Tunia, confineren mede de provincien van seecker volck die ghenaemt werden Musos ende Colymas; welck landt door-gaens heet ende vochtigh / en overvloedigh van wateren is; heeft 's jaers twee somers ende twee winters; d'een somer heeft syn beghin den eersten Decemb. en duert tot 't leste van Februar. ende d'eerste winter van den eersten Martij tot het leste van May; ende dan begint den tweeden somer / ende duert tot het eynde van September, ende soo voorts den tweeden winter: niet dat het d'een tijt veel heeter oft kouder is / maer dat het in de winter seer reghent / ende des somers seer droogh weder maeckt: doch reghent ghemeynlijck des nachts / ende selden door den dagh: de schadelijckste winden zijn de Huracanen, welcke waeyen van 't noorden naer het zuyden / ende van 't zuyden naer het noorden / met gheweldighe donder ende blixem. 't Landt is seer berghachtich / met groote ende kleyne revieren door-to-ghen / ende eenighe staende poelen; wel voor-sien van lijf-tocht; doch weynigh weyden voor 't vee. 't Volck van de lande vermenighfuldicht seer / naer dat sy af-ghelaten hebben menschen-vleesch te eeten; zijn van weynigh bedrijf; van middel-baer vernuft / van goede dispositie / ende wel gheproportioneert; pleghen naeckt te loopen / nu hebben sy haer begost te kleeden: zijn seer ghenegen tot dronckenschap / wreedt / ende seer begeerigh. Spreken al een tale / hebben altijdts seer strijdtbaer gheweest / ghebruyckende diversche listigheden om haer vyanden te verrasschen: waren seer familiaer met den boosen / dan nemen nu het Christenen gheloof seer wel aen / ende naer dat sy den doop hebben ontfanghen / en weten nu van den duy-vel soo niet meer te spreecken. De principale boomen van dese provincie zijn seec-kere amandel-boomen / rondt als de pijn-boomen / ende de amandel is soo

groot als een ſchaeps-niere / ende de keerne wel een vingher langh / ſoo ſoet van ſmaeck als de amandels van Spaegnien. Ick gheloove het de vrucht is die hier onder is uyt-gebeelt / met ſyn ſchelle ende ſonder ſchelle.

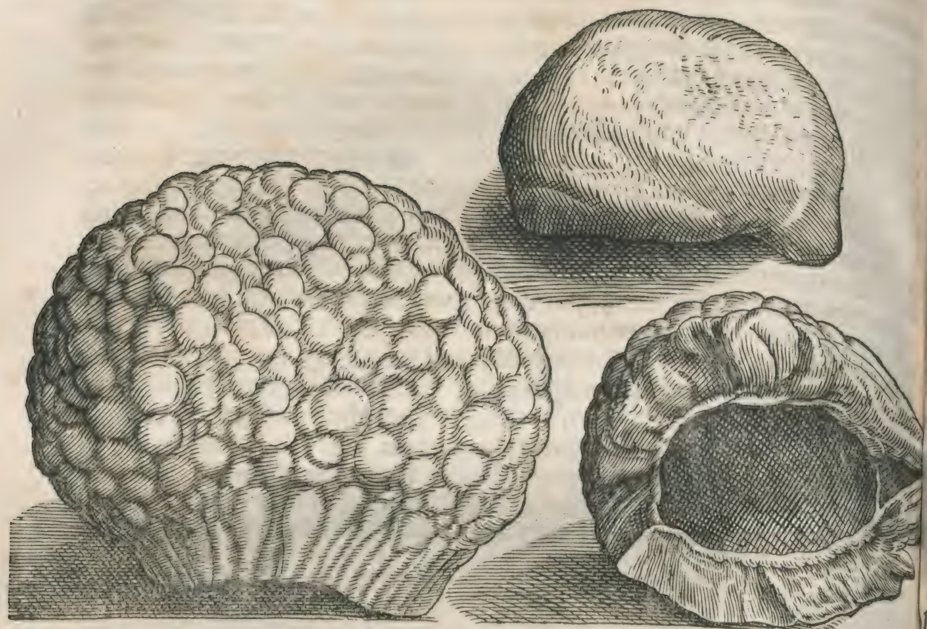

Daer is noch een ander boom die ſy noemen Quaoque, brengende een eetbare vruchte voort / als een ganſen ey. Men heeft daer oock ſeer wel-rieckende cedar-boomen: daer valt noch een ander boom die ſy noemen Cariuri, van ſeer vaſt hout / ſpreyt ſyn tacken wijdt ende breedt uyt. Daer valt oock Guaiacan ofte pock-hout / ende Xagua daer ſy ſwart mede verwen / ſyn ſap is wit als water. Deſen boom ſo ick giſſche wort in Nova Hiſpania genoemt Xahuali; ſeggen dat het een ſchoonen boom is / ende de bladeren by naer ghelijck onſe eſſchen-boomen; heeft ſeer ſwaer houdt: ende draeght een vrucht by naer als de man-koppen / dan dat het gheen kroontjen en heeft; uyt de welcke de Wilde een water trecken dat eerſt wit is / dan daer mede waſſende ſoo wort het heel ſwart / ende duert dit kouleur voor veerthien daghen: de Wilde ſegghen dat ſy 't ſelve ghebruycken om de leden die vermoeyt ende ſlap zijn te ſtijven ende verquicken. De vijghe-boomen gheven ſeer ſoeten vijghen / ende ſoo groot als oraegnie-appelen. Men vindt daer oock eenen boom die ſy noemen Aguapa, welck van ſulcken grooten kracht is / dat in dien yemandt daer onder komt te ſlaepen / ſal ſeer op-ſwellen; ende in dien het een naeckte Indiaen waer / hy ſoude berſten. Hebben daer oock een boom / wiens baſt dient als hennep om koorden van te draepen. Oock eenen anderen boom ghenaemt Hobo, hoogh ende rondt / wiens ſchors ende ſpruyten ſeer dienſtich zijn teghen alle gheſwellen / ende wonden aen de beenen; ende de ſpruyten werden ghegeten om af-ganck te maecken: ende meer andere dierghelijcke vruchten ende boomen van den lande. De boomen ende vruchten van Spaegnien / als oraegnien / limoenen / vijghen ende druyven / die waſſen daer nu ter tijdt oock ſeer wel; inſghelijcks ſuycker-riedt. Haer principaele voedtſel is Maiz, erten / ende Yuca, oock Batatas. De vier-voetighe ghedierten van deſe provincie zijn graeuwe verckens / die den navel op den rugghe hebben; oock zijnder andere kleynder / van kouleur als de wilde verckens; weynigh tigren ende beyren:

deynen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

deynen ende harten ghelijck die van Spaegnien; Guatinaias, welck zijn als hasen/etc. Men heeft daer veelderhande ghevogelte/perdrijsen/quackels/tortelduyven/ende oock hoenderen van Castilien: de peerden/schapen ende geyten/willen daer qualijck aerden/door seeckeren worm die sy krijghen als sy eerst gheworpen zijn. In dese provincien zijn mijnen van goudt te vinden/dan daer en is gheen volck ontrent gheplant/om dat het leeghe ende seer ongesonde plaetsen zijn; 't goudt dat daer uyt-ghehaelt is/was van een-en-twintich quilaten; ende men verstaet dat daer oock silver-mijnen souden te vinden zijn. Daer zijn oock mijnen van koper ende yser/ende oock van seeckere swarte aerde daer de Indianen haer kleederen mede verwen. In 't gantsche landt zijn veel fonteynen van zout water/waer van eenighe runnen ofte stijven/ende andere niet. Ses leguen van de stadt Trinidad, is een groote fonteyn welck sy noemen de Tupa, daer veel ende seer goet zout valt: 't is te noteren/dat alle dese fonteynen van zout water werden ghevonden tusschen breucken van soet water. Dese provincien van de Musos ende Colymas (welck oock by eenen naem ghenaemt werden Canapeys) zijn vijf-en-twintich leguen langh/ende derthien leguen breedt/ende legghen van Bogota naer 't noordt-westen: daer zijn twee woon-plaetsen van Spaegniaerden/de stadt la Trinidad, ende de vlecke la Palma.

Het vijfde Capittel.

Gheleghentheyt van de stadt LA TRINIDAD, ende LA PALMA; vvelcke beyde zijn gheleghen in de provincien van MUSOS, ende COLYMAS.

IN de provincie van de Musos ende Colymas, was eerst een woon-plaetse van Spaegniaerden gelegt/welck sy noemden Tudela, by de rieviere Zarbi; dan Her. d. 8, l. 4. c. 5. om datse soo naer aen 'tgeberghte lagh/ende de Spaegniaerden by de Wilden soo wierden ghequelt/dat sy qualijck haer noodtdruft konden bekomen/soo wierdt de plaetse weder verlaten; ende 't volck trock met Pedro de Orsua om el Dorado te gaen soecken. Daer naer wierdt op de selve plaetse weder een stadt ghebouwt ende Trinidad genaemt; dan om de onghelegentheyt van de plaetse wederom verleght aen 't ghewesse daer sy nu noch leght/welck een heel goede ghelegentheyt is/hoewel de Spaegniaerden in 't eerste seer veel onrusts hebben gehadt met de Wilden/door dien sy soo dickwils rebelleerden. Dese stadt soude naer 't seggen van Herrera ghelegen zijn op de hooghte van seven graden by noorden de linie/dan meyne dat hy hem hier in vergist/ende dat hy vijf graden heeft willen segghen/want naer de distantie tusschen dese plaetse ende Santa Fé en kan niet wel meer als vijf graden wesen: seght voorder/datmen op alle 't gheberghte/beyde de wachters van 't noorden/ende het kruys aen zuydt-pool kan sien; ende dat men in 't eynde van Augusto ende half Martio, geen schaduwe en heeft op den middagh. Leght 24 leguen van Santa Fé de Bogota naer 't noordt-westen; ses leguen van 't koude gheberghte van Neuvo Reyno, welck gheberghte men noemt El Paramo, om syn groote hooghte ende koude/ende maeckt het onder-scheydt tusschen 't heete ende 't koude landt van dit gewesse. Dit gheberghte leght naer 't oosten van de stadt Trinidad, ende is het selve dat van 't noordt-oosten streckt naer 't zuydt-westen/ende naer de ghemeyne opinie/soo loopt 't van Santa Martha af/tot Chili toe. De rieviere Zarbi leght een legue van de stadt; dese rieviere is groot/ende daer komen andere kleynder in vallen; ende loopende naer het noorden/passeert tusschen twee hooghe berghen door/welck twee torens schijnen te wesen/sy noemden die Furatena, welck is soo veel als vrouw ende man te seggen; want Tena in die Indianen haer spraecke is een man te segghen/ende Fura een vrouwe. Binnen de palen van dese stadt werden esmerauden ghevonden in seeckere mijnen; daer oock cristallen in werden ghevonden diamants ghewijs ghehoeckt/ende soo hardt als de esmerauden

ſelfs; eenighe aderen van eſmerauden werden daer oock ghevonden tuſſchen Calcedonie, welck is een witmar mor.

Opt den bergh Ytoco, welck leght in de juriſdictie van deſe ſtadt/ is grooten rijcdom van eſmerauden ghehaelt; ende een legue ende ander-half legue van deſen bergh zijn weder andere mijnen ontdeckt: ende drie leguen van Ytoco op een anderen bergh/ die ſy noemen Abipi: dan deſe mijnen en werden niet ghevolght om dat daer gheen water ontrent is. Daer zijn oock mijnen van Beryllus, onder de welcke eenighe groote ſtucken van ſeer door-luchtich criſtal werden ghevonden.

Her. deſ. De tweede plaetſe van deſe provincie van de Muſos eñ Colymas, wert genaemt la Palma, welck eygentlijck is gelegen in de Colymas, 15 leguen van de ſtadt Santa Fé, naer 't noordt-weſten; 't is daer eer heet als koudt; was gebout in den jare 1572.

Het ſeſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de reſterende ſteden ende plaetſen van Neuvo Reyno de Granada, te weten, Tunia, Pamplona, St Christoval, Merida, Belez, Mareqvita, Ybagve, la Vittoria, ende St Iuan de los Llanos.

In de provincie van Tunia, welck leght noorden van Bogota, ende is van eender gheleghentheyt ende gheſtalte/ is ghebout de ſtadt Tunia, twee-en-twintich leguen van de ſtadt Santa Fé, by naer naer 't noordt-ooſten/ op eenen hooghen bergh/ om een ſterckte te weſen teghen den aen-loop van de Wilde: deſe plaetſe kan wel twee hondert peerden upt-maecken/ ende is de alder-beſte voor-ſien van alderhande lijf-tocht/ die in dat gantſch geweſte is: daer wordt de grootſte marckt ghehouden van het gantſche Rijck. Heeft een klooſter van Dominicanen/ ende een van Minne-broeders.

De ſtadt Pamplona leght ſeſtich leguen van Santa Fé de Bogota naer 't noordt-ooſten toe/ daer wordt veel goudts ghevonden/ ende daer is ſeer veel vee/ ende een klooſter van Dominicanen.

De vlecke St Chriſtoval leght derthien leguen van Pamplona voor-ſchreven/ naer 't noorden toe/ by de provincie die ſy noemen Grita, daer wordt ſeer weynigh goudts ghevonden; dan daer is ſeer goede gheleghentheydt om de beeſten te weyden ende voorts te teelen.

De ſtadt Merida is gheleghen op de palen van de provincie van Venequela, ende Neuvo Reyno, veertich leguen van Pamplona naer 't noordt-ooſten: 't landt heeft goudt-mijnen/ ende gheeft overvloedigh ghewas van koorn: Naer 't verhael van een Neder-lander die dit ghewest heeft bereyſt/ ſoo light Merida achthien leguen by weſten het lack Maracaybo ofte Venezuela; ende heeft aen 't ſelbe lack een dorpken daer de goederen van Merida worden ghebracht om af te ſcheepen/ als meel/ ſpeck/ toback ende anders.

De ſtadt Belez dertich leguen van Santa Fé de Bogota, naer het noorden/ ende vijfthien van Tunia; het blixemt ende weer-licht dapper in dat quartier; daer is oock een Volcan die veel ſteens upt-werpt; ende een klooſter van Minne-broeders.

De ſtadt Marequita, oock anders ghenaemt San Sebaſtiaen del Oro, leght veertich leguen van Santa Fé de Bogota, naer 't noordt-weſten/ volgens 't ſeggen van Herrera; is ghebout op ſekere vlacke weyden aen de voet van 't ghebergte; het iſſer ſeer heet. Een Spaegniaerdt ſchrijft in den jare 1590 upt Santa Fé, dat in Marequita veel ſilvers wierdt ghevonden/ ende dat apparent was dat hier ſeer rijcke mijnen ſouden ontdeckt worden. Deſe ſtadt leght wel twee hondert leguen van de ſtadt Cartagena, ende het iſſer upter-maten heet/ daer het te Santa Fé, welck maer dertich leguen, naer 't ſegghen van deſen Spaegniaerdt/ van Marequita leght/ tamelijck kout is.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De ſtadt Ybague leght op 't uyterſte by naer van de limiten van Neuvo Reyno ende Popayan, dertich leguen van Santa Fé de Bogota naer 't weſten; daer is een klooſter van Dominicanen.

De ſtadt la Vittoria de los remedios, vijftich leguen van Santa Fé de Bogota naer 't noordt-weſten / is ſeer rijck van mijnen.

De ſtadt St Iuan de los Llanos, vijftich leguen van de ſtadt Santa Fé naer het zuyden / daer valt mede veel goudts.

Alle de goederen eñ koopmanſchappen die gebracht worden naer alle de ſteden van Neuvo Reyno de Granada, worden de groote rieviere Madalena op-gevoert met canoen / welck de Indianen altijts hebben ghebruyckt / dan worden nu ongelijck grooter gemaeckt; zijn 60 voeten langh ende 4 breedt / van een ſtuck / gemeyn lijck cederen houdt / ende konnen 100 Botias en meer voeren / daer de Spaenſche wijn in komt / ende 12 Indianen dieſe beroepen / met proviſie voor 20 daghen / welck ſy beſich zijn om op te komen tot een ſeker binnen-landtſche haven / welck ſy noemen del Angoſtura, niet verre van de ſtadt Marequita gheleghen / 25 leguen van de ſtadt Santa Fé de Bogota: (ſoo Herrera ſchrijft / dan naer hy in ſyn kaerte af-teeckent / ende de reden van de diſtantie tuſſchen Marequita ende Santa Fé, ſou- de het verder moeten weſen:) deſe plaetſe wordt ghenaemt del Angoſtura, om dat de groote rievier daer een enghte heeft / wordende gelijck beknepen tuſſchen eenen teylen bergh aen de eene zijde / ende een kleynder berghsken aen de ander zijde; ot hier toe kan men de rievier bequamelijck met canoen op-varen.

P O P A Y A N.

Het ſevende Capittel.

Beſchrijvinghe van de gheleghentheyt ende gheſtaltenis van deſe provincie Popayan in 't ghemeyn, ende de particuliere provincien daer onder begrepen.

OM volgens de ordre van onſe beſchrijvinghe te komen aen de kuſte van Mar del Zur, ſullen wy nu handelen van de provincie ende 't Gouvernement van Popayan, welck naeſt gelegen is naer 't weſten aen de provincie van Neuvo Reyno de Granada, daer wy nu van hebben geſproken. De limiten van deſe provincie naer 't ſeggen van Herrera in ſyn Hiſtorie / zijn deſe; heeft in de lenghte noordt ende zuyden ghenomen 220 leguen, (Herrera ſeght in ſyn Deſcripcion de las Indias, d.5.l.10.
maer 120, welck ſeer veel verſcheelt) van de uyterſte palen van de provincie van c.13.
Quito tot aen de uyterſte palen van 't Gouvernement van Cartagena; ende in de breedte ontrent de 100 leguen, van de palen van Neuvo Reyno de Granada tot aen de zuydt-zee. Pedro de Cieça die deſe provincie ſelfs heeft door-wandelt / ſeght in ſyn Chronica del Peru, dat de provincie van Popayan langh is 200 leguen, weynigh meer ofte min / ende 30 ofte 40 leguen breedt; hebbende aen de eene zijde de zuydt-zee / ende ſekere hooghe ende woeſte berghen; ende aen de ander zijde de Cordillera van de Andes, van beyde welcke ghebergthen ſeer veel rievieren af-vloeyen / ende ſeer breede valleyen dalen. 'T is den meeſten-deel rouw landt / ende het reghent daer veel / waer door daer weynigh Maiz waſt / ende noch minder koorn: daer is oock weynigh vee; dan de provincie is ſeer rijck van goudt-mijnen. Door dien dit Gouvernement veel ende diverſche provincien onder ſich begrijpt / van de welcke in 't gemeyn niet veel en kan geſchreven worden / door dien ſy ſoo verſcheyden zijn van de ghelegentheyt ende gheſtalte / ſoo hebben wy voor beſt ghevonden de particuliere provincien in 't byſonder te beſchrijven by de ſteden ende woon-plaetſen die by de Spaegniaerden in de reſpective provincie zijn gheleght / ende ſullen hier voor eerſt ſpreken van de provincie van Popayan, daer dit gantſch Gouvernement den naem van heeft verkreghen. Sebaſtian de Belalcazar Her.d.5. l.10.c.13.

die

Her. d. 5. l. 10. c. 13. die Gouverneur was van de Provincie van Quito, in den jare 1536 nu ten deele onderſocht hebbende de gelegentheyt van de landen aen syn provincie van Quito gelegen naer de zuydt-zee toe/ was seer begeerigh om insgelijcks te ontdecken ende te besoecken de landen die aen syn provincie paelden naer 't noorden toe/ om alsoo den wegh te openen naer de noordt-zee; te meer om dat tot syn kennis was gekomen/ dat dien wegh uyt twee ghebroeders ende Caziquen waren met namen Calambaz ende Popaian, die een groote provincie van goet landt ende rijck van gout besaten. Is dien volghens op-ghetrocken van Quito naer een plaetse ghenaemt Otabalo, welck nu is het beginsel van 't Gouvernement van Popayan; de Caziquen van de Provincien van los Paſtos ende Patias dit ghewaer wordende/ ruckten een deel volcks by den anderen ende stelden haer dapper te weer / ende deden groote teghen-standt aen de Spaegniaerden/ met haer daghelijcks te bespringen; beneffens dat de onbequaemheydt van de wegh door seer hoogh gheberghte/ ende rouw en woest landt / oock 't ghebreck ende schaersheyt van vivres/ (door dien de Wilde die allent-halven uyt de wegh hadden gebracht) haer een groote verhinderinghe gaf. Dit alles niet tegen-staende is Belalcazar met syn volck voorts getogen/ hoe-wel seer langhsaem/ tot dat hy ghekomen is aen de voornaemste plaetse van dese provincie/ daer de Cazique Popayan hem onthielt. Hier resolveerde hy met syn volck te rusten; also hy in dit quartier vondt veel vlacke velden/ ende daer op veel fraeye bouw-huysen van de Indianen (welck de Spaegniaerden noemen Eſtancias) tot aen een arm van de groote rieviere/ wesende by de 14 leguen, vol schoone velden/ ende wel beplant met aengename fruyt-boomen van die landen/ insonderheyt Aguacates, welck een seer smaeckelijcke vrucht voort-brengen: desen boom wordt in Nova Hiſpania ghenoemt Ahuacaquahuitl, ende is een schoonen boom/ syn bladeren de oraegnie-boom-bladeren niet onghelijck/ dan groender/ grooter ende rouwer; draeght een vruchte van maecksel als een eye doch veel grooter; van buyten swart ofte seer doncker groen / van binnen uyt den groenen ende seer vet gelijck oft boter ware; van smaeck als versche noten; met keernen so groot als duyven eyeren/ in tween verdeelt als de amandelen / met een rosse schelle/ van smaeck als bitter amandelen; waer door daer oock olye wert uyt-geperst / die nut is tot alle de selve gebruycken: desen boom houdt syn bladeren 't gantsche jaer deur. Veele schoone rievierkens komen door dit schoone landt van de hooghe berghen van de Andes af-loopen/ van seer gesont ende klaer water / ende in sommige van dese wert seer fijn goudt ghevonden. Ende hoe-wel de Spaegniaerden in 't eerste van de Wilde uyt de om-leggende landen/ welcke alle menschen-eters waren/ seer wierden gequelt/ ende in haer voor-nemen gestut/ so hebben sy allenskens haer selven meester gemaeckt van dese ende seer veel andere provincien daer ontrent; ende hebben daer metter tydt gebout de naer-volghende steden ende vlecken: Popayan, Santa Fé de Antioquia, St Iago de Cali, Caramanta, St Iago de Arma, Santana de Anzerma, Guadalaiara de Buga, Timana, St Sebaſtian de la Plata, Almaguer, St Iuan de Truxillo, Madrigal ofte Chiapanchica, Agreda ofte Malaga, St Iuan de Paſto, St Sebaſtian de los Paezes: van de welcke eenighe weynige daer na weder zijn verlaten/ door dien daer niet Spaegniaerdẽ genoegh waren om dit wreet ẽ stryt-baer volck te weder-staen ẽ in toom te houden. Dese provincie wort nu geregeert by een Lieutenant gouverneur/ door dien eenige van de steden resorteren onder de audientie van Quito, ẽ eenige onder d'audientie van Neuvo Reyno de Granada.

Het achtste Capittel.

Van de Hooft-ſtadt van deſe Provincie POPAYAN, haer gheleghentheyt ende de gheſtalte van de Landen daer ontrent ghelegen.

DE principaelste stadt van dese provincie wordt ghenaemt Popayan, naer de naem vande Caſique die de Spaegniaerdẽ in de eerste ontdeckinge daer vonden;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

den: is gelegen op de hooghte van twee graden ende een half by noorden de linie/ ende op de lenghte van 78 graden ende een half van den Meridiaen van Toledo, naer de rekeninge van Herrera: In een wel-getemperde ende ghesonde contreye/ door dien het weder daer 't gantsche jaer door is ghelijck in Mey, sonder veranderinge: de daghen ende nachten seer naer even langh/ door dien dat het soo naer is by de linie: daer passeert een rieviere door van goet water: alleen reghent het hier wat meer als wel op andere plaetsen/ ende dondert ende blixemt daer seer veel. Het Maiz dat daer om-her groeyt/is wel 't beste van gantsch Indien. Tarwe wast daer tweemaels 's jaers; men heeft daer seer goet vleesch van ossen/ schapen/ geyten ende verckens/ ende veel vruchten van de lande/ ende van die uyt Spaegnien daer gebracht zijn. De in-gebooorne van dit quartier zijn verscheyden van die van Peru, zijn bescheydender ende ghebruyckten beter reden/ leven oock veel civielder. Dese stadt is gebout op een hooghe plaetse vlack als een tafel/ in de beste ende ghesontste ghelegenthept van gantsch Peru; daer zijn groote huysen/ doch seer licht opghemaeckt. Heeft naer 't oosten de Cordillera van de Andes, ende naer 't westen een ander hoogh gheberghte/ welck langhs de zuydt-zee heenen streckt. Naer het noorden toe/ ende de wegh naer de stadt Cali heeft seer schoone velden ende weyden/ daer menighte van bouwerijen leggen; daer de Spaegniaerden haer beesten houden; hoe-wel in andere plaetsen van dese provincie het Maiz tweemael 's jaers wordt ghezaeyt/ soo wordt het hier maer eens/ ende rijpt in Maio ende in Iunio; ende de tarwe wordt gesneden in Iulio ende Augusto, gelijck in Spaegnien. Door dese vlacke velden loopen veel rievierkens die van de Andes af-komen/ van seer klaer ende soet water. In dese stadt woont den Lieutenant Gouverneur die ghebiet heeft over dese gantsche provincie; daer is een Cathedrale kercke; ende een klooster van Monnicken die sy noemen de la Merced. De stadts limiten strecken haer wijt ende breedt uyt/ daer seer groote dorpen legghen; naer 't oosten leght de provincie Guambia, die vol volcks is; ende een ander die sy noemen Guança; ende voorts Maluasa, Polindara, Palace, Tembio, Golaça, ende andere meer die al wel bewoont zijn. In dit quartier hadden sy meest slecht goudt van sesthien quilaten; ende weynigh fijn. Naer de Cordillera van de Andes toe/ zijn vele valleyen daer de Coconucos woonen/ waer de groote rievier Madelena haer oorsprongh heeft; boven op 't gheberghte zijn eenighe Volcanen; ende oock springhen van heet water/ daer sy zoudt uyt maken. Naer 't zuyden van dese stadt leght de provincie Guanaca; ende een dorp welck sy noemen las Barrancas, alwaer een kleyn rievierken door loopt van de selve naem; noch voorder de dorpen welck sy noemen las Iuntas, ende de los Capitanes; ende de groote provincie de los Mastelos; ende een vlecke welck ghenaemt wordt Patia, leggende in een schoone valleye daer een rievierken door loopt. Naer 't westen van dese stadt leght de provincie van Bamba, alwaer een vlecke van Spaegniaerden leght/ welck sy noemen Chapanchita, daer wy hier naer sullen van spreecken.

Her. d.5. l.10.c.17.

Pedro de Cieça.

Het neghende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van den oorsprongh van de groote rieviere de Madalena, ende haren loop door verscheyden landen.

Eer wy voorder varen tot de beschrijvinghe van de andere steden van dese provincie/ soo sullen wy hier handelen van de groote rieviere die sy noemen de Madalena, en oock wel de Santa Martha, door dien sy niet verre van de stadt Popayan haren eenen oorsprongh heeft; ofte veel eer om dat de groote rievier welck wat nederwaerts by de Indianen Cauca wordt genaemt/ ende onder Mopox in de andere rieviere komt/ hier haer beginsel heeft: want dese twee rievieren die daer naer in een komen/ hebben haer oorsprongh van den anderen by de 40 leg. verscheyden: de eene heeft haren oorsprongh boven Popayan, in seker valleyen die van 't hooge

Pedro de Cieça.

gheberghte

gebergthe van de Andes af-ſtrecken/bewoont by ſeker natie van Indianen die ſy noemen Coconucos, by een vlecke van 'tſelve volck bewoont/welc ſy noemen Cotara: van dit gebergthe van de Coconucos ſiet men deſe rieviere gelijck een kleyne beke haeren loop nemen door de breede valleye van Cali, alwaer ſy verrijckt worden met veele beken en rievierkens die van beyde de zijden van 't hooge gebergthe komen af-loopen/ſoo dat ſy ontrent Cali koomende/alreede ſoo groot is ghewoorden als de rieviere van Guadalquivir voor Sevilla in Spaegnien; ende naer datſe noch voorder is gheloopen ende ſeer veel andere rievieren in-ghelaten / komende by Buritica, welck dicht is by de ſtadt Sta Fé de Antioquia, is ſy noch ongelijck grooter/ ende loopt ſoo voorts voor by Mopox (alwaer ſy naer 't ſegghen van Pedro de Cieça eygentlijck den naem van Cauca voert) tot dat de twee rievieren in een komen. De andere rievier heeft haer oorſpronck boven de ſtadt van Timana (daer wy hier naer van ſullen ſpreken) aen de ooſt-zijde van de Cordillera van de Andes, ſoo dat deſe Cordillera ghelijck tuſſchen beyden leght van deſe rievieren; deſe tweede loopt neffens de provincien van Neuvo Reyno de Granada; ende gemoet de Cauca, als voren/ negen leguen onder Mopox, naer 't ſeggen van Herrera. Tuſſchen beyden deſe twee rievieren/ eer ſy by den anderen komen/ legghen ſeer groote landen/ ende daer woonde eertijts ſeer veel volcks. Ende naer dat deſe rievieren teſamen zijn ghekomen/ſoo maken ſy veel Eylanden/waer van eenige oock bewoont zijn: ende men heeft daer veel crocodilen / ende van die viſſchen dieſe Manati noemen: Pedro de Cieça wil ſegghen dat van den eerſten oorſpronck van deſe rieviere tot daer ſy in zee loopt/ wel vier hondert leguen weeghs is.

Het thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de ſtadt ANTIOCHIA, ende de gheleghentheden daer ontrent; de wegh van deſe ſtadt naer ANZERMA, ende van de ſtadt CARAMANTA.

IN 't beſchrijven van de ſteden van de provincie Popayan, hebben wy begoſt met de principale hooft-ſtadt van den ſelven name/ om dat de diſtantien van de andere ſteden ende vlecken meeſt op de ſelve wierden gepaſt: ſullen nu beginnen van de ſtadt Antioquia, welck de uyterſte is van de provincie naer 't noorden/ ende de limiten van 't Gouvernement van Cartagena naeſt ghelegen/ſoo dat de Gouverneurs van beyde deſe provincien veel ſtrijdts weghen deſe ſtadt hebben ghehadt/ welck eyndelijcken door authoriteyt van den Koningh is ten eynde ghebracht.

Ped. de Ciec. De ſtadt Santa Fé de Antiochia (gelijck die eygentlijck by Herrera ende andere wort genaemt) is by de Spaegniaerden gebout in een van de valleyen die ſy noemen Nore, tuſſchen twee ſoo vermaerde ende rijcke rievieren / del Darien ende Sta Martha ofte de Madalena; ende tuſſchen beyde de Cordilleras van bergen die daer langhs henen loopen. De gelegentheyt van de ſtadt is ſeer goet/weſende genomen op ſteyle ende groote pleynen/beneffens een rievierken; daer-en-boven ſoo loopen daer ontrent noch veel rievierkens ende beken van ſeer goet water/ de welcke hare oorſpronck hebben in 't gebergthe welck aen beyde zijden leght: in den meeſten deel van deſe beeckens ende rievierkens vindt men ſeer veel gouds/ welck ſeer fijn is/ ende de oevers zijn bewaſſen met alder-hande ſoorten van fruyt-boomen. Deſe ſtadt naer 't ſeggen van Pedro de Cieça, leght op de hooghte van ſeven graden by noorden de linie/ twaelf leguen van de groote rieviere Cauca; ende meer dan hondert leguen van de ſtadt Popayan naer 't noordt-ooſten / ſoo Herrera ghetuyght. De welcke ſeght dat de in-gheboorne van de lande daer ontrent heel goet volck is/ ſterck van lichaem ende wit: dat de gheſtalte van de lucht ſulcks is / dat het volck 's nachts buyten haer huyſen onder den blaeuwen Hemel ſlaept/ ſonder eenigh hinder te lijden van den nacht-dauw. Men heeft daer ſeer veel ſchapen / veel fruyten/ ende de rievieren ende ſtaende poelen zijn ſeer viſch-rijck.

Van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Van de stadt Antiochia voorsz. loopen 2 wegen/den eenen naer de stadt Anzerma toe/ende den anderen naer de stadt van Cartago ende Arma: wy sullen hier eerst spreken van den wegh welck naer Anzerma loopt/om de gelegentheyt van 'tlandt ende provincien dien wegh uyt-gelegen/te verstaen: desen wegh wordt ons by Pedro de Cieça aldus beschreven in syn Chronica del Peru, in't 14 Cap. Treckende van de stadt Antiochia de wegh na Anzerma toe/komt men eerst te sien den vermaerden ende rijcken bergh van Buritica, daer sulcken menighte van goudt in voorleden tijden is uyt-gehaelt. Tusschen de stadt Antiochia ende de stadt Anzerma zijn 70 leguen, ende is een seer moeyelijcken wegh/ meest over hooge ende kale bergen. Is meest al bewoont by Indianen/die haer hutten ende wooningen verre van den hooge wegh af hebben. Soo haest men gescheyden is van de stadt Antiochia, komt men aen eenen kleynen bergh/ welck ghenaemt wordt Corome, (Herrera noemt die Curume) gelegen aen sekere kleyne valleykens/daer seer veel volcks placht te woonen/ dan naer dat de Spaegniaerden daer gekomen zijn om 't landt in te nemen/soo is 't getal wonderlijck vermindert. Dit dorp heeft seer rijcke mijnen van goudt / ende daer zijn vele beken daer 't selve uyt-ghehaelt wordt. Daer zijn heel weynigh fruyt-boomen/ ende daer wast oock weynigh Maiz. Van daer komt men aen een plaetse ghelegen benessens een grooten ende hoogen bergh/ daer een groote vlecke van veel hutten pleegh te leggen; daer veel mineurs plachten te woonen/door de menighte van goudt dat daer gevonden wierdt. Men hout voor seker dat den meesten rijckdom van goudt die men eertijdts heeft ghevonden in de begraefnissen van Zenu ofte Cenu, al gekomen is van dit quartier. Van dit dorp welck is ghelegen aen desen bergh Buritica, heeft synen oorsprongh een kleyn rievierken/ende maeckt een seecker vlackte in manieren van een valleye; alwaer een vlecke geleght is/ om de mijnen te beneficeren/welck sy noemen Santa Fé, ende behoort tot de stadt Antiochia; de mijnen daer ontrent zijn seer rijck gevallen/ende de groote rieviere van Santa Martha loopt daer ontrent. Dicht by de voorsz. vlecke is een ander dorp gheleghen/ welck sy noemen Xundabe, van de selve natien van Wilden/ende van gelijcke manieren als de voor-gaende: besitten veel valleyen daer veel volcks woont/ende daer loopt een Cordillera ofte vervolgh van berghen midden door/ welck de wooningen van malkanderen scheyt. Wat voorder is een ander woon-plaetse gelegen/ die sy noemen Caramanta, ende de Cazique was in die tijden ghenaemt Cauroma. 'T volck van die provincie was wel gestelt volck ende strijdtbaer/spraken een ander tale als de voor-gaende. Dese valleye heeft rondt-om haer seer hooge ende woeste bergen/ende daer loopt een groote rievier door 't midden nessens veel andere beken ende fonteynen/van de welcke de in-wooners veel zouts maken/ een sake om te verwonderen: ende insonderheyt maken sy seer wit zoudt uyt een kleyn lack welck in de selve valleye leght. 'T landt is seer vruchtbaer voor het Maiz; ende de wortelen die de Indianen ghewoon zijn te planten: dan hebben seer weynigh fruyt-boomen. Aen d' ander zijde van 't geberghte naer 't oosten toe/ leght een ander provincie die sy noemen Cartama; 't volck is van de selve tale / ende manieren als die van Caramanta: zijn seer rijck van goudt / ende woonden in kleyne huyskens; ende ginghen meest naeckt / uyt-ghenomen dat sy haer schamelheden bedeckten met een kleyn sletjen. Eer wy desen wegh vervolghen/ sullen wy hier in voeghen de beschrijvinghe van Caramanta, ghelijck wy die vinden by Herrera in syn Descripcion de las Indias.

Caramanta is gheleghen festich oft seventich leguen van de stadt Popayan naer 't noordt-oosten toe / nessens de groote rieviere Cauca, behoort onder 't district van de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende tot 't Gouvernement en Bisdom van Popayan; is seer overvloedigh van Maiz ende ander ghezaeye; sonder tarwe; daer zijn weynigh schapen oft ander vee/ dan veel verckens; men reyst van hier in vijf oft ses uyren naer Antiochia, langhs de rieviere / door dien sy soo snel af-loopt; hoe-wel het anders wel vijftich leguen weeghs is.

Het elfste Capittel.

Vervolgh van den wegh van ANTIOCHIA naer ANZERMA toe, ende beschrijvinghe van de stadt SANTA ANA DE ANZERMA.

SOo haest als men ghepasseert is de provincie van Caramanta, daer wy in het voor-gaende Capittel van hebben gesproken/soo komt men aen een seer hoogh gebergthe/welck wel 7 leguen duert; is seer dicht met boomen bewassen/soo dat het uyter-maten moeylijck was te passeren/ende doen de Spaegniaerden daer alder-eerst door-toghen/storvender vele van honger/ende waren den wegh ghenootsaeckt te openen met grooten arbeyt. Dit geberghte was by de Indianen ghenaemt Cima; daer over zijnde/komt men eerst aen een kleyne vlacke valleye/daer weynigh volcks woonde; maer een weynigh voorder leght een schoone en groote valleye/de welcke ten tijden dat de Spaegniaerden daer eerst quamen/vol volcks was/die seer groote ende schoone huysen hadden/en overvloet van lijf-tocht/haer velden van Maiz, ende de wortelen die sy daer gebruycken; dan door den grooten overlast ende tyrannije van de Spaegniaerden minderden dit volck seer haest/en de reste ontliepent/ende verlieten haer woon-plaetsen/ende gingen haer wooningen nemen in 't geberghte Cima voor-noemt. Twee leguen ende een half voorder is noch een kleynder valleye/welck streckt van de voet van 't gheberghte af/op welck gheberghte de stadt Anzerma ghebouwt is.

De stadt Anzerma wiert eerst genaemt Santa Ana de los Cavalleros, is gebout tusschen 2 kleyne rievieren/op een vlack verheven veldt/verciert met seer schoon geboomte/ende menighte van fruyt-boomen/soo wel van die van Castilien als van 't landt selfs; ende andere aerdt-vruchten/die daer wonderlijck wel wassen. De stadt gebiet ghenoeghsaem alle 't landt daer om-her/door dien sy op 't hooge leght/soo dat daer van gheene weghen eenigh volck naer de stadt en kan komen/ofte kan terstondt by die van de stadt bespiet worden; rondt-om de stadt legghen seer vele ende groote dorpen van Indianen. De plaetse daer dese stadt gheleght is/wierdt by de in-gheboorne van 't landt ghenaemt Vmbra; dan alsoo Sebastiaen de Belalcaçar, doen hy dit landt eerst ontdeckte/gheen tolcken en hadde die dit volcks tale verstonden; ende hy ghewaer wierdt dat de Indianen van dit quartier het zout noemden Anzer, soo heeft hy dit landt ende de stadt den naem ghegheven van Anzerma, de welcke haer ghebleven is.

Vier leguen van dese stadt naer 't westen leght een vlecke die niet seer groot en is/doch wel bewoont by Indianen/die seer groote huysen hebben ende breedt landt; daer loopt een rieviere door/ende leght maer een legue van de groote rieviere Cauca. Dese Indianen spreken de selve tale van die van Caramanta; ende waren in voor-tijden seer genegen tot menschen-vleesch. Uyt sekeren bergh welc boven dese vlecke leght/spruyten veel kleyne rievieren/uyt de welcke veel gouts wordt gehaelt door de Indianen/en oock door de Swarten die daer by de Spaegniaerden zijn ghebracht. Wat voorder is gelegen de provincie Copia; ende door 't midden loopt een rieviere daer veel gouts in wordt ghevonden/daer de Spaegniaerden eenighe landt-huysen hebben ghebout: confineert met de provincie van Cartama vooren verhaelt/daer de groote rievier door passeert. Aen de andere zijde leght de provincie Pozo, met de welcke sy grooten handel drijven.

Naer 't oosten van dese stadt Anzerma leggen veel groote dorpen van Indianen/fraey volck/die niet so hitsigh en waren op 't menschen-vleesch als de andere: hadden groote menighte van gout doen de Spaegniaerden daer eerst quamen/sy noemden den duyvel Xixarama, ende de Spaegniaerden Tamaraca. 't Landt daer dese Indianen woonen/is meest seer hooge bergen met seer weynigh heuvelen oft pleynen.

Def. de las Indias. Herrera seght dat dese stadt Santa Ana de Anzerma is gheleghen vijftich leguen van de stadt Popayan naer 't noordt-oosten/op den oever van de rievieee Cauca; en

dat

dat sy gehoort onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende onder het Gouvernement ende Bisdom van Popayan. Ende wat de gestalte des luchts aengaet (seght hy) dat daer een hitsighe lucht is/ende seer onderhevigh het weer-lichten ende blixemen; dat daer geen vee en is / ende oock geen tarwe en wast: dan dat in de limiten van dese stadt seer goede mijnen van goudt worden ghevonden.

Van dese stadt naer de zuydt-zee toe / seght Pedro de Cieça, woonen seer veel Indianen in groote vlecken ende dorpen / ende men houdt het daer voor / dat de groote riviere Darien daer ontrent haren oorspronghe heeft.

Het twaelfste Capittel.

De wegh van de stadt ANTIOCHIA na de stadt ARMA toe; de ghelegentheyt van de provincien tusschen beyden ghelegen; ende van de stadt ARMA.

OM van de stadt Antiochia te reysen naer de stadt Arma, soo neemt men eerst syn wegh naer de groote riviere Cauca ofte Sta Martha (gelijck als Pedro de Cieça die noemt) welck zijn twaelf leguen weeghs: men passeert de riviere met barcken / die daer selden ontbreecken: op den oever van de riviere woont weynigh volcks/ ende zijn kleyne dorpkens/ door dien 't volck syn wooningh al verre van den hooghen wegh heeft af-ghelegt. Naer eenighe dagh-reysen komt men aen een dorp welck eertijdts seer groot was: ende wierdt genaemt Pueblo Llano: de in-gheboorne zijn kleyn van lichaem / ende ginghen meest naeckt / uyt-ghenomen dat de vrouwen een kleyn kleetjen om de middelt droeghen; haer principalen handel is met zoudt; hoe-wel sy goudt-rijcke rivierkens hebben/ende veel goudts daer uyt-krijghen. Een weynigh van de wegh af leght een ander dorp welck sy noemen Mugia; daer seer veel zonts valt. Van dit dorp voorder aen naer 't oosten is ghelegen de valleye Aburra, ende om daer te komen/ moet men over de Andes passeren / welck daer in een dagh ende sonder groote moeyte kan ghescheiden.

In de valleye van Aburra zijn veel vlacke landen / eñ is een vruchtbaren gront/ ende daer loopen diversche rivierkens door: 'T volck dat hier eertijdts woonde doen de Spaegniaerden daer quamen/hadden sulcken schric van de Spaegniaerden / dat sy haer selven veel verhinghen / beyde mans ende vrouwen: van dese valleye liep een hooghe wegh naer 't oosten toe / door de welcke sy met verscheyde andere natien handelden. Wat voorder van Pueblo Llano voor-noemt / komt men aen een ander plaetse die sy noemen Cenufara; is een wel-ghestelde plaetse / ende men meynt dat daer seer rijcke graven te vinden zijn. Noch wat voorder leght een ander dorp / welck sy noemen Pueblo Blanco; om naer Arma toe te trecken / laet men de rivier van Sta Martha aen de rechter-handt legghen.

Alle dese landen eñ dorpen waren eerst onder de stadt Cartago tot aen de groote riviere toe/ maer daer naer is hier een stadt gebout; de welcke eerst was geleght aen 't begin van de provincie van Arma, op eenen bergh; dan door dien de Spaegniaerden van de Wilde hier seer gequelt wierden/ende weynigh bodems hadden om te bezaeyen/ soo wiert de stadt verleght weynigh meer als 2 leg. van de groote riviere: ende is nu gelegen 23 leguen van de stadt Cartago, ende 12 leguen van de stadt Anzerma, (ende naer 't seggen van Herrera 50 leguen van de stadt Popayan, noordt-oost ten oosten) ende een legue van de groote riviere / op een vlackte tusschen twee kleyne rivierkens gelegen/ om-ringht van een palm-bosch/ daer goede Palmitos uyt-gehaelt worden. De ghelegentheyt van dese stadt wordt voor ongesondt ghehouden / dan den bodem is seer vruchtbaer/ soo dat het Maiz daer tweemaels 's jaers wort geset/ eñ seer grooten aen-was heeft. Daer zijn seer rijcke gout-mijnen/ insonderheyt aen de groote riviere welcke maer een legue van daer loopt.

De provincie van Arma daer de stadt naer is ghenaemt / is seer groot ende wel bewoont/ ende de rijckste van de provincien daer ontrent. De in-gheboornen hadden groote ronde huysen/ die boven ront toe-loopen/ eñ met stroy gedeckt. Dese provincie

vincie is wel 10 leg. langh/eñ 6 oft 7 breet; meest gebergthe/ vol van alderley fruyt-boomen van de lande/ insonderheyt van een vruchte die sy noemen Pytahaya. Dese vrucht is van sulcken kracht/ dat men een daer van etende/ water maeckt als bloet. Van dese bergen vloepen eenige rievieren/ eñ insonderheyt een die de Spaegniaerden noemen Rio de Arma, welcke sorgelijck is te passeren in de winter-tijt; de reste en zijn niet soo groot. Hier viel veel gouts; ende meest van negenthien quilaten. Naer 't oosten van dese provincie leght 't hooghe gheberghte van de Andes.

De stadt Sant Iago de Arma (seght Herrera) heeft seer veel goudt-mijnen; is gheleghen vijftich leguen van de stadt Popayan naer 't noordt-oosten/ wat meer oostelijcker/ behoort onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende tot het Gouvernement ende Bisdom van Popayan; sonder tarwe ofte ander grain van Castilien/ maer overvloedigh van 't grain van de lande. De Wilden daer om-her zijn upter-maten seer gheneghen tot het menschen-vleesch te eeten/ soo dat Herrera ghetuyght/ dat sy noch wel acht duysent Indianen ende veel Spaegniaerden ghegeten hebben sints dat de stadt aen dien oort is gheleght.

De groote provincie van Arma door-getrocken zijnde/ komt men stracx aen een ander/ welcke sy noemen Paucura, welckes volck een ander tale sprack als die van Arma, heeft een seer vruchtbaren bodem om Maiz eñ ander zaet te zaeyen: daer en wort so veel gouts niet gevonden als in de voorgaende: daer loopt een rieviere door/ beneffens vele beken. Daer na komt men voorder aen een andere provincie/ die sy noemen Pozo, 't volc was van de selve tale ende manieren als die van Arma. Dese provincie van Pozo heeft aen d'eene zijde de groote rieviere Cauca, eñ aen d'ander zijde de provincie van Carrapa, ende Picara. Te weten/ de provincie van Picara 2 leguen van daer; die van Paucura ander-half legue, ende die van Carrapa drie leguen. Die van Pozo zijn seer rijck van gout/ ende dicht by haer dorp zijn seer groote mijnen van goudt/ aen den oever van de Rio Grande, de welcke daer passeert.

Van de provincie Pozo naer 't oosten toe/ leght de provincie Picara, welcke een groote provincie is/ ende wel bewoont: 't volck spreeckt de tale van Paucura; streckt haer upt tot seker gheberghte daer seer schoone rievieren van voort-komen. Dese provincie van Picara heeft het groote ende hooghe gheberghte van de Andes nae 't oosten: over welck gheberghte de provincie Arbi soude legghen naer 't segghen van de Indianen/ want de Spaegniaerden en hadden daer noch gheen kennis af doen Pedro de Cieça syn boeck schreef.

Het derthiende Capittel.

Van de provincie van CARRAPA, ende die van QUYMBAIA, tot de stadt CARTAGO toe, ende van de stadt CARTAGO.

Ped. de Ciec.

DE provincie van Carrapa leght noch 12 leguen van de stadt Cartago, ende is hoogh en rouw landt/ sonder nochtans veel gebergthe/ upt-genomen 't hooge geberghte van de Andes, welc daer neffens heen loopt: daer zijn eenige valleykens eñ pleyntjens/ daer veel rievierkens ende beecxkens door loopen; doch van so klaer ende smakelijck water niet als in de voor-gaende provincien; 't volck is grof van lichaem ende langh van aensicht; hebben veel gouts eertijts ghehadt. Van Carrapa komt men in de provincie van Quymbaia, daer de stadt Cartago in ghelegen is/ 22 leg. van de stadt Arma. De provincie van Quymbaia is 10 leg. breet ende 15 leguen langh/ van de groote rieviere af tot aen 't hooge geberghte van de Andes; de gantsche provincie is vol riet-bosschen van seer dicke ende hooghe rieden/ daer de in-woonders hare huysen van maeckten. De Sierra Nevada, welck is 't hooghe geberghte van de Andes, leght van de dorpen van dese provincie 7 leguen. Op het hooghste van dit gebergte is een Volcan, daer veel roocks upt-komt; eñ van dit geberghte vlieten veel rievieren; van welcke de voor-naemste zijn Rio de Tacurumbi, ende de la Cegue, die nevens de stadt Cartago loopt; eñ meer andere/ daer al veel

gouts

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

goudts in werdt ghevonden: onder dese rievierkens ende fonteynen zijn eenighe van zout water / welck een saeck is om te verwonderen. Daer wassen seer veel kruyten/ soo wel die van Spaegnien daer zijn gebracht/ als die van de lande. De ghestalte van de lucht is in dese provincie seer ghesondt / niet te heet/ noch te koudt/ soo dat de Spaegniaerden die daer woonen weynigh sieck zijn/ ende lange leven. Men vindt in dese provincie veel wilde byen/ die haer honigh maecken in de holte van de groote rieden ende boomen. Daer wast oock seecker vruchte welck sy noemen Caymito, soo groot als een perse/ van binnen swart / hebbende seer kleyne kerntjens/ ende seecker sap welck soo vast kleeft dattet qualijck is af te wasschen: daer wassen mede Aguacates ende Guayanas, eenighe soo suer als limoenen/van seer goeden reuck ende smaeck. Tusschen dese dichte riedt-bosschen onthouden haer veele dieren; oock groote leeuwen/ ende een ander vier-voetigh beestjen/welck sy noemen Chuca, welck syn jonghen met hem draeght in een sack; daer zijn veel harten ende konijnen/ ende veel Guadaquinaies, welck zijn grooter als hasen/ende haer vleesch is goet van smaeck ende geeft goet voetsel: ẽ diergelijcke beesten meer.

De stadt Cartago is gelegen op een vlacte/tusschen twee kleyne beken/7 leg. van de rieviere S[ta] Martha, by een ander kleynder rievierken/ daer de Spaegniaerden van drinckẽ: de stadt heeft aen alle zijden moeyelijcke wegen/door dien't in de winter daer slijckerigh is; het regent daer den meesten tijdt van 't jaer, ẽ 't blixemt daer somtijts/ẽ 't weer-lichter veel tijts: 1 leg. oft weynigh meer van de stadt loopt een rievierken welck sy noemen Consota, ẽ daer by is gelegen een kleyn lack daer de in-wooners schoon zout maken uyt een zoute fonteyne die daer is. De stadt Cartago (seght Herr.) is gelegen 25 leg. van de stadt Popayan na 't n. o. behoort tot de audientie van Neuvo Reyno, en 't Gouvernement ẽ Bisdom van Popayan. daer en wast geen tarwe oft ander zaet van Castilien; is getempert landt/ende gesondt; men vint daer weynigh gouts; daer en worden niet dan koeyen ende peerden aen-geteelt: daer is een klooster van minnebroeders. Om van dese stadt te reysen naer Cali oft Popayan, trect men eerst door de voorsz riet-bosschen tot aen een rieviere die sy noemen de la Veja, welc in de winter-tijdt seer moeyelijck is te passeren/is 4 leg. van dese stadt; ẽ dan komt men na 1 leg. weeghs aen de groote rieviere / ende als men die over gevaren is met vlotten ofte canoen/ so loopen beyde de wegen in een/ te weten die van de stadt Cartago af-komt/ẽ die van Anzerma af-komt. Ende van de stadt Cartago tot de stadt Cali, zijn weynigh meer als vijf-en-veertich leg. ende van de stadt Anzerma tot de stadt Cali by de vijftich leguen.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt CALI, ende de Landen daer ontrent ghelegen; als mede van de haven BONAVENTURA.

DE stadt van Cali (segt Herrera) is gelegen op de hooghte van 4 grad. by noorden de linie/ 22 leg. van de stadt Popayan, ende 28 leguen van de zuydt-zee; is gebout in een vlacke valleye aen de voet van 't geberghte gelegen; daer is een seer heete lucht: den Gouverneur hout daer syn ordinaire woon-plaetse/ neffens de andere officiers van de Koninghs in-komsten; daer is een smelt-huys; ende 2 kloosters/een van augustijner-monnicken/ ẽ 't ander van de la Mercede. Piedro de Cieça beschrijft dese stadt noch pertinenter/ ende seght dat de stadt Cali is gelegen 1 leg. van de groote rievier / neffens een kleynder rieviere van sonderlingh water/ welck haer oorspronghe heeft in 't gebergte dat boven de stadt legt. Aen beyde de zijden van dese rievieren leggen veel schoone hoven/daer veel vruchten ende kruyden in wassen. De stadt is gebout op een effen pleyn/ẽ ten ware het daer uyter-maten heet waer / soude een van de bequaemste plaetsen zijn van heel Indien. Dese stadt was eerst by Sebastiaen de Belalcaçar geleght in een ander quartier onder een natie van Indianen/ die sy noemden Gorrones; door dien de Spaegniaerden die provincie eerst ontdeckende/ ende de tale van 't volck niet verstaende / bemerckten Cap. 27.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dat dese Indianen de visch noemden Gorron; 't selve hebben wy hier voren voor ge-
sien in Anzerma. Om de gelegentheyt van dese provincie noch beter te verstaen/ so
sullen wy uyt Pedro de Cieça de sake van wat hooger aen-leggen: Van de stadt
Popayan af begint hem tusschen beyden de Cordilleras van 't hooge geberghte een
valleye te slechten/ de welcke 12 leguen heeft in de breedte / op sommighe plaetsen
meer/ende op sommige min; op sommige werdt sy oock soo smal/ende loopt soo toe
met de rieviere die daer door-loopt/dat men door de groote enghte de voorsz. rievie-
re noch met barcken/noch met vlotten/ noch anders middelen in dat quartier kan
passeren: want heeft daer so snellen loop/ende maeckt soo veel wielen ende draeyin-
gen dat het al te gronde gaet wat daer op komt. Dese gantsche valleye van de stadt
Cali af tot aen de enghte/was eertijts vol schoone dorpen/ende vol volcks: dan alle
dese volcken zijn in korten tijt om-gekomen na dat de Spaegniaerden daer in het
landt zijn neder-geslagen. 'T volck dat daer overigh is in dat quartier/woont op
't geberghte naer 't westen van de stadt/ daer wy hier naer sullen van spreken. Na
't noorden van dese valleye leght een ander provincie/de welcke confineert met die
van Anzerma; de in-geboorne worden genaemt Chancos, zijn van seer groote sta-
ture / soo datse kleyne reusen schijnen te wesen/ langh van aensicht ende breedt van
voor-hooft. In 't geberghte welck daer daelt van de Cordillera, van 't hooghe ge-
berghte na 't westen toe ghelegen van dese valleye; ende in de valleyen die dese ber-
gen maken/woonde veel volcks welck sy noemden Gorrones, als vooren; de welc-
ke weynigh gouts hadden/ende dat heel slecht goudt: dit volck woonde 2, 3, 4 ende
meer leguen van de valleye en de rievier; ende quamen in de rievier ende de lacken
op seker tijden visschen. Dese provincie is noch onder de jurisdictie van de stadt Ca-
li; is seer vruchtbaer van Maiz en andere vruchten: men heeft daer veel harten/Gua-
daquinaies, ende ander wilt/en veel gevogelte. De groote valleye van Cali, hoe-wel
sy seer vruchtbaer is/so leggen nochtans de velden ende pleynen woest/ende en die-
nen niet dan de wilde beesten / door dien de Christenen soo weynigh zijn die daer
woonen / dat haer niet moghelijck en is soo veel landts te bestaen ofte te orberen.

Pedro de Cieça. c 27. Om na de stadt Cali te komen/so passeert men een kleyne rieviere die sy noemen
Rio Frio, daer seer dichte bosschagie by leght/en men komt een dellinge af/ die wel
3 leg. duert: dit rievierken loopt snel/en is kout/ (om dat van 'tgeberghte af komt/)
loopt door een ghedeelte van de valleye Cali, tot in de groote rieviere/ ende verliest
daer syn naem. Als men over dit rievierken is/soo komt men op groote vlacke vel-
den/daer de Spaegniaerden haer landt-huysen hebben/ende haer volck die 't waer-
waer-nemen; ende 't landt is hier wel beplant met alder-hande fruyt-boomen.

Naer 't westen van dese stadt naer 'tgeberghte toe zijn veel dorpen daer de India-
nen woonen die de borgers van Cali onderdanigh zijn; is een slecht ende goet-aer-
digh volck. Vijf leguen van de stadt leght een kleyne valleye/welck sy noemen Lile,
daer seer veel Maiz groeyt/ende Yuca; veel fruyt-boomen: en door 't midden loopt
een rieviere/langhs de welcke seer goede vruchten wassen/ende onder andere een die
seer smakelijck ende wel-rieckende is/die sy noemen Granadillas. Voorder naer de
zuydt-zee leght een ander provincie van volckeren die sy noemen los Timbas; dit
volck woont in seker valleyen tusschen seer hooghe ende woeste berghen / ende heb-
ben daer haer fruyt-boomen ende velden daer sy haer Maiz ende ander zaedt win-
nen: hebben veel Spaegniaerden om hals ghebracht in voor-tijden.

Behalven de provincien daer wy tot hier toe van hebben gesproken/soo heeft dese
stadt Cali onder haer veel ander Indianen / welcke woonen tusschen seker hoogh
ende wreedt geberghte/dat wel een van de woeste plaetsen is van de werelt/ in val-
leyen en dellingen/daer sy des niet tegen-staende overvloet hebben van alder-han-
de lijf-tocht: in 'tgeberghte onthouden haer veel wilde ende verslindende dieren/als
by namen/tygren/die veel Indianen en oock Spaegniaerden verslinden/ als die
van Cali naer de zee toe trecken / ofte van zee weder keeren naer Cali. Dry dagh-
reysen voorder over seer woeste bergen/ vol van palm-boomen ende moerasschen/
leght

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

leght de haven die sy noemen Bonaventura, 30 leg. van de stadt Cali, van de welc-
ke sy gantschelijc dependeert. Herrera stelt de haven van Bonaventura op de hoog-
te van drie graden en een half by noorden de linie. Daer woonen eenighe weynige
familien om de koopmanschappen die van Nova Hispania ende ander quartieren
daer aen-komen/om op-ghevoert te worden naer Popayan ende elders/te lossen eñ
voorts te bestellen. Is een vochtighe ende seer ongesonde plaetse. Dese haven van
Bonaventura leght (naer 't seggen van Herrera) in een diepe baye/welck genaemt d.4.l.2. cap.8.
wort Bahia de Bonaventura, ende soude ghelegen zijn naer 't seggen van Pedro de
Cieça, op de hooghde van drie graden ende twee derde by noorden de linie; al dat
quartier leght tusschen seer steyle ende woeste berghen ende klippen / ende daer loo-
pen veel rievieren in zee/die al haer oorsprongh nemen in dit gebergte/daer 't meest
altijts regent; ende door een van dese rievieren komt men in de haven van Bona-
ventura, dan 't gadt is qualijck te vinden voor die uyt der zee komen/ten zy dat sy
piloten hebben die wel ervaren zijn. Pedro de Cieça seght dat den eenighen mid- Cap.29.
del om de goederen die hier ontladen worden/te brenghen naer Cali, is/de selve de
Indianen op den hals te doen draghen; want door de hardicheyt van 't geberghte
en is het niet wel mogelijck peerden oft muylen daer te gebruycken: hoe-wel noch-
tans daer een wegh is langhs de rieviere Dagua daer men peerden kan ghebruyc-
ken/dan werden soo af-geslaeft/dat sy by naer niet weert zijn als sy te Cali komen:
Dese Indianen dragen packen ende fardeelen van het ghewichte van drie aroben
ende meer; eñ oock een man oft een vrou op een stoeltjen sittende / over bergh over
dal/ende over de rievieren; ende dat voor weynich nuts voor haer selven/dan haer
meesters de Spaegniaerden trecken den loon na haer.

Het vijfthiende Capittel.

De wegh van de Stadt CALI naer de Stadt POPAYAN, ende de gele-
gentheyt van de Landen tusschen beyden ghelegen.

VAn de stadt Cali (daer wy in 't voor-gaende Capittel van hebben gesproken)
tot de hooft-stadt van dit Gouvernement Popayan, zijn gelijck wy gesegt heb-
ben/22 leg. al door seer bequame wegen/over vlacke velden/sonder bergen/hoewel
daer eenige heuveltjens ende hooghten zijn/ dan en zijn niet moeyelijck om te pas-
seren. Scheydende van de stadt Cali, soo treckt men eerst over sekere weyden eñ
velden/daer eenige rievierkens door-loopen/ tot dat men komt aen een welck niet
seer groot en is/ welck sy noemen Xamundi, daer altijts een brugge over leght van
de grooste rieden gemaect, ende de peerden leyt men door een wedde. Aen den oor-
sprongh van dit rievierken woonden eenige Indianen/weelcker Casique hiet Xa-
mundi, ende naer hem hebben de Spaegniaerden beyde/'tvolck eñ de rieviere/Xa-
mundi genaemt. Dit volck dreef synen handel met 't volck van de provincie de los
Timbas, daer wy hier voren gewach van hebben gemaeckt; hadden veel goudts/
wels haer meest van de Spaegniaerden is af-genomen/die sy in Encomienda (als
sy dat noemen) waren gegeven. Van dese rieviere voorts langhs de selve wegh na
Popayan toe/ ende 5 leguen van dese rieviere komt men aen de groote rieviere Sta
Martha; daer zijn altijts vlotten ende canoen gereet om de rieviere sonder gevaer te
passeren/door hulpe van de Indianen die daer ontrent woonen. Dese rieviere tot
aen de stadt Cali toe/was eertijdts wel bewoont by Indianen/ de welcke met der
tijdt eñ de oorlogen met de Spaegniaerden gantsch vernielt zijn/hoe-wel het daer
oock veel door gekomen is/datse so genegen zijn geweest om malkanderen te eten.
Van dit volck zijn noch eenige weynige over-gebleven die aen d'een ende d'andere
zijde van de rieviere noch woonen/ende worden genaemt los Aguales, dese dienen/
ende zijn subject aen de in-woonders van de stadt Cali. Als men de groote rieviere
over is/welck 14 leguen is gelegen van de stadt van Popayan, soo passeert men een
moerasch/welck weynigh meer als een vierendeel van een legue duert; eñ dan heeft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

men voorder een seer bequame wegh/tot datmen komt aen een ander rieviere welc sy noemen de las Oveias; het is seer ghevaerlijck dese rieviere te passeren in de winter-tijt/ door dien sy dan seer diep is/eñ syn wedde heeft dicht by de groote rieviere/ in de welc sy haer water loost; daer zijn veel Indianen ende oock Spaegniaerden verdroncken in't passeren van dese rieviere. Men reyst dan voorder over een vlacke hooghte/welck 6 leg. duert/ ende is seer bequaem om te ghebruycken; ende aen 't eynde van de selve passeert men noch een ander rieviere / die sy noemen Piandamo. Ontrent dese rievier heeft eertijts veel volcks ghewoont/welck om de redenen voorsz. meest is om-gekomen/ende de over-blijfselen zijn vertrocken in't gebergte om haer selven daer te bevrijden. Aen de oost-zijde van dese rieviere leght de provincie Guambia, ende veel dorpen. Daer naer passeert men noch een ander rieviere die sy noemen Plaçá, aen syn begin ende beyde zijden wel bewoont: ende noch voorder passeert men weder de groote rieviere van Santa Martha, over een wedde/ door dien't daer niet over een half vadem diep is. De rievіere gepasseert zijnde/soo is 't gantsche landt tot de stadt Popayan toe vol van schoone bouweryen eñ landthuysen by de Spaegniaerden ghebout/ daer sy haer koorn-velden ende weyden hebben voor de beesten. Vele rievieren die van de Andes af-loopen/ passeren door dese velden; ende men heeft in voor-tijden daer eenigh goudt gevonden. Op dese velden ende pleynen woonde oock seer veel volcks/die alle subject waren de Cazique van Popayan, daer dese provincie ende stadt de naem heeft van behouden: dan daer zijn seer weynighe van over-ghebleven; alsoo meest door de wreetheyt van de Spaegniaerden/ ende door haer eyghen quade manieren van malkanderen te verslinden/ zijn om-ghekomen. Dese wegh van Cali naer Popayan wordt seer veel ghefrequenteert/ door dien naer 't segghen van Herrera daer gheen bequamer wegh en is om van Veneçuela, ende alle de kusten van de noordt-zee / ende van Novo Reyno selfs te komen naer Peru ende Chili, dan den desen.

Het sesthiende Capittel.

De wegh van de stadt POPAYAN naer de stadt PASTO, ende de bysondere gheleghentheyt van de landen ende volckeren daer ontrent gheleghen; ende van de stadt PASTO selfs.

OM van de stadt Popayan te reysen naer Pasto, passeert men eerst door de landen van de Conconucos, daer wy hier voren van hebben gesproken/ handelende van de limiten van de stadt Popayan. De selve ghepasseert zijnde / soo komt men door de selve wegh naer Pasto toe/by een dorp/welck in voor-tijden seer groot ende wel bewoont was/ende daer woont noch tamelijck veel volcks; de valleye
Pedro de Cieça van Patia, daer de groote rieviere door-loopt / wordt hier heel smal; de Indianen hebben meest haer woon-plaetsen aen de west-zijde op 't hooge: De Spaegniaerden noemen dit dorp Pueblo de la Sal: de in-wooners waren seer rijck / ende hebben veel fijn goudt ghegheven aen de Spaegniaerden / die sy ten deele waren ghevallen. Wat voorder als dit dorp / begint de provincie van de Indianen die sy noemen los Masteles; ende daer beneffens de provincie van de Abades; ende de dorpen van Ysancal ende Pangan, Zacampus; ende de provincie van de volckeren welck sy noemen los Chorros; ende Pichilimbuy. Te landt-waert in naer 't westen toe woont seer veel volcks/ tot aen de zuydt-zee toe; ende men meynt dat daer souden rijcke mijnen van goudt wesen.

De dorpen die daer ontrent ghelegen zijn / worden genoemt Asgual, Mallama, Tucurres, Capuys, Iles, Gualmatal, Funes, Chapal, Males ende Pyales, Pupiales, Turca ende Cumba. Al dese dorpen/ ende de Caziquen van dese plaetsen voerden den naem van Pastos, ende de stadt van dat quartier heeft den selven naem verkregen ende behouden. Oock soo palen aen de selve dorpen ende volckeren andere natien van Indianen / de welcke sy noemen Quillacingas; die hare woon-plaetsen

hebben

hebben naer 't oosten; de namen van de principaelste dorpen van dit volc zijn Mo-
condino ende Bexendino, Buyzaco, Guaianzangua ende Mocoxonduque, Gua-
quanquez ende Macaxamata. Ende noch meer naer 't oosten leght nocheen ander
provincie die tamelijck groot ende seer vruchtbaer is/ welck sy noemen Cibundoy.
Oock soo is daer noch een ander dorp/ welck genoemt wort Pastoco; ende een an-
der welck leght neffens een lack/ dat op een van de hooghste bergen daer ontrent is
gelegen/ van seer kout water/ soo dat daer gantsch geen visch ofte gevogelte in wort
ghevonden/ hoewel 't selve lack acht leguen lanck is/ ende wel vier leguen breedt;
oock soo en brenght het aerdt-rijck daer ontrent geen Maiz voort/ ofte eenige boo-
men. In 't gantsche landt van dese Pastos wast weynigh Maiz, maer daer worden
veel beesten geweyt ende aen-geteelt/ insonderheyt verckens by groote menichten.
Daer wast veel haver/ oock Papas ende Xiquimas, ende seer smaeckelijcke Grana-
dillas. In 't landt van de Quillacingas wast veel Maiz, ende andere vruchten. Tus-
schen de stadt Popayan ende de vlecke van Pasto, (te weten 9 leguen van Pasto,)
is een rieviere ghelegen/ welck sy noemen Rio Caliente, welck in de winter-tijdt
seer moeyelijck ende ghevaerlijck is om te passeren. Heeft anders het beste water
dat in gantsch Indien wort gevonden: Als men dese rievierè over is om naer Pa-
to toe te komen/ soo gemoet men een seer hoogh geberghte welck wel drie leguen
eeft in 't op-gaen. Door dese landen van de Pastos loopt noch een rieviere de welc-
ke sy noemen Angasmayo, welcke rieviere 't uyterste was van 't gebiet van de Yn-
gas van Peru, naer 't noorden/ gelijck de rieviere Maule in 't Koninck-rijck van
Chile 't uyterste was van haer gebiet naer het zuyden. De rieviere die sy noemen
Rio Caliente, gepasseert zijnde/ ende 't geberghte voor-noemt/ soo treckt men over
ekere vlackten/ ende een kleyn woestijne/ daer men in 't door-trecken groote kou-
e lijdt; ende men komt dan voorder aen een seer hoogen bergh/ op welckes top een
Volcan is die door-gaens veel roocks uyt-geeft; men laet desen Volcan, gelijc men
komt van Popayan naer Pasto, aen de rechter-handt legghen.

De stadt St Iuan de Pasto (seght Herrera) is gheleghen 50 leguen van de stadt
Popayan (Pedro de Cieça seght maer 40 leguen, welck met de waerheyt beter Descr. de las Indias.
schijnt over een te komen) ghelijck naer het zuydt-westen/ ende 50 leguen van de
stadt Sant Francisco del Quito, by naer na 't noordt-oosten/ (Diego Fernandez
seght 40 leguen van Quito) op de hooghte van een graed by noorden de linie/ ende
40 leguen van de zuydt-zee/ naer 't segghen van Herrera. De stadt is ghebout in
een seer schoone ende vermaeckelijcke valleye; daer een rievier door-loopt/ van seer Ped. de Cieça.
smaeckelijck ende soet water/ ende veel andere beecken ende fonteynen; dese val-
leye wort ghenaemt Atris. Daer woonden eertijdts veel Indianen/ die naer de
komste van de Spaegniaerden haer in 't gheberghte geretireert hebben. Is om-
cinght van hoogh-landt/ waer van eenige zijn bergen/ andere vlackten. De Spae-
gniaerden hebben veel landt-huysen de gantsche valleye door/ daer sy haer beesten
weyden; ende de landen ontrent de rieviere gheleghen worden besaeyt met tarwe
ende oock Maiz. Op de pleynen vanghtmen veel wildts/ van harten/ konijnen/
perdrijsen/ faysanten/ ende tortelduyven.

'T landt van de Pastos is seer koudt/ ende wel soo koudt in de somer als in den
winter; ende 't selfde is mede so in de stadt daer de Spaegniaerden woonen. Her-
rera seght dat het een seer goet landt is/ ende wel ghetemperde lucht/ ende dat daer
eenighe goudt-mijnen worden gevonden; ende oock suycker-Ingenios zijn ghe-
sticht. De landen die by zuyden dese stadt naer Quito toe zijn ghelegen/ sullen wy
hier naer verhalen in de beschrijvinge van Peru. In de limiten van dese stadt/ naer
't seggen van Herrera, woonen wel vier-en-twintich duysent Indianen/ die den
Spaegniaerden ten dienste zijn ghegeven/ ende tribuyt betalen; en waren gheen
menschen-eeters ghelijck als haer ghebueren/ dan mis-maeckt ende vuyl volck/
ende kleyn van begrijp ofte verstandt.

Het

Het ſeventhiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere Steden onder het Gouvernement van POPAYAN behoorende, ende eerſt van de Stadt TIMANA, ende GUADALAIARA DE BUGA.

Her. deſcr. d. 6. l. 3. c. 16.

DE Stadt van Timana leght 40 leguen van de Stadt Popayan, naer het zuydt-ooſten toe/ ende 60 leguen van Santa Fé de Bogota: aen 't begin van de valleye Neyva, (welcke valleye leght aen de ooſt-zijde van de groote Cordillera van de Andes, die daer van Santa Martha af-komt ende dit gantſche lant door loopt/) in een ſeer heet gewelt. De Provincie Timana werdt anders voor ſeer ghesondt gehouden; men heeft daer goet water/ ende een luſtighe landouwe om alderhande vee te weyden. Hedens-daeghs is de meeſte neeringe van de in-gheboorenen ende in-wooners van 't lant daer om-her/ alderhande conſerven te maken; door dien daer grooten overvloedt van honich in de boomen werdt ghevonden/ ende de goede fruyten die daer waſſen/ inſonderheyt ſeeckere keernen gelijck als amandelen/ daer ſy zuycker-brokkens van maecken; die ſy neffens andere confituren te marckt dragen/ naer de mijnen van Almaguer ende elders. Sy hebben oock veel hoven daer de Coca groeyt/ welck heeft een bladt wat kleynder als de rooſelaers; de Indianen geven groot geldt voor dit kruydt/ ende kauwen het ſelve geſtadich in de mondt/ ende ſeggen dat het ſelve haer ſeer verſterckt ende verfraeyt/ ghelijck wy op een ander plaetſe breeder hebben aen-geroert. Sy weten oock een ſeer fijnen draedt te ſpinnen van het kruydt welck ſy noemen Pita, welck ſeer werdt gheacht. De ſtadt is ſonderlingh geſondt/ ende naer het ſeggen van de Spaegniaerden ſo leven de lieden daer ſeer langh. In deſe Stadt woont de Lieutenant Gouverneur/ die mede tot ſynen laſte heeft de Stadt San Sebaſtian de la Plata.

Ontrent deſe Stadt leght eenen bergh daer men zeyl-ſteen vindt: ſoo Herrera getuyght. Aen deſe Provincie palen de Indianen die ſy noemen Yalcones, welck een ſtrijdtbare ende ſtoute natie is; ende onder haer leght de valleye Aquirga: ẽn daer aen volght de Provincie van de Paezes. Deſe volckeren zijn al van eenderley manieren ende conditien: hebben eertijdts groote ſchade gedaen aen de Spaegniaerden die te Timana woonden; want om harent wille is de Stadt Neyva (de welcke mede eertijts in de valleye Neyva was geleght) weder by de Spaegniaerden verlaten; lach twintich leguen van Timana voor-noemt: ende inſgelijcks ſoo zijn door de wreedtheyt van deſe Paezes, Pixaos ende Manipos verlaten de ſteden Sant Vincente, die geleght was in de Provincie van de Paezos, 60 leguen van Sant Iuan de los Llanos, op de frontieren van de Provincie van Popayan: ende Villa de los Angeles, 9 leguen van Neyva voor-noemt/ ende 22 van Tocayma.

De Stadt Guadalaiara de Buga, is gelegen 15 leguen van de ſtadt Popayan naer het noort-ooſten/ (naer het ſegghen van Herrera) in de valleye ghenaemt Buga; welck naer 't ſeggen van Pedro de Cieça, legt in 't opperſte van de Cordillera van de Andes, welck de Provincie daer de ſtadt Popayan leght/ ſcheyt van de valleye Neyva: Deſe ſtadt behoort tot de audientie van Quito, ende is van 't Gouvernement ende Biſdom van Popayan.

Het achthiende Capittel.

Van de reſteerende ſteden van deſe Provincie St SEBASTIAN DE LA PLATA, ALMAGVEZ, TRVXILLO, MADRIGAL ende AGREDA.

DE Stadt Sant Sebaſtian de la Plata, is gelegen op de frontieren van 't Gouvernement van Popayan, vijf-en-dertich leguen van de hooft-ſtadt/ ende 30 leguen van Santa Fé de Bogota naer 't zuydt-weſten: In deſe Provincie zijn ſeer veel ſilver-mijnen/ ende daer zijn vier-en-twintich Repartiementos, (welck zijn

verdeelingen

verdeelinghen van de in-geboorenen/die den Spaegniaerden ten dienste werden toe-ghestelt:) De stadt leght drp leguen van een binnen-lantsche haven/ welck sy noemen Onda, aen de groote rieviere van Magdalena; al-waer de vercken ontladen/die op-komen van Cartagena eñ Sta Martha naer dit Gouvernement: (naer 't segghen van Herrera.) Is ghebout op een vlack veldt neffens de rieviere die sy noemen Guali; is veel aert-bevingen onder-worpen/ende in de winter is het meer heet als koudt: de in-geboorene van de lande verminderen seer / door dien andere Indianen daer ontrent woonende/ die sy noemen del Rincon, die verslinden ende houden daer publique slacht-huysen / daer sy 't vleesch van dit volck verkoopen/ sonder dat men 't selve eenichsints tot noch toe heeft konnen voor-komen.

De stadt Almaguer is gheleghen twintich leguen, van de hooft-stadt Popayan naer 't zuydt-oosten toe / op eenen vlacken ende woesten bergh; de gestaltenis van de lucht is heel koel ende frisch; de in-gheboorne kleeden haer in cottoene-lijnwaet: 'T landt daer om-her is vruchtbaer van tarwe/ Maiz ende andere granen ende zaden; ende daer is menighte van vee; ende men heeft daer seer rijcke goudt-mijnen ghevonden in dat quartier / waer door daer een grooten toe-loop is van de plaetsen daer ontrent.

De stadt Sant Iuan de Truxillo, welck oock in de Indiaensche tale werdt ghenoemt Yscance, is gheleghen dertich leguen van de hooft-stadt Popayan naer het zuydt-oosten: van haer voordere gheleghentheyt en hebbe niets ghevonden.

De stadt Madrigal, de welcke in de Indiaensche tale oock werdt genaemt Chapanchipa, is ghelegen vijf-en-dertich leguen van de hooft-stadt Popayan, by naer naer 't zuyden; het is wreedt ende steenachtigh landt/soo dat daer gheen tarwe en wordt ghesaeyt / noch gheen vee gheweydet / ofte op-ghequeeckt: dan het Maiz wordt daer twee-maels 's jaers ghewonnen. De in-gheboorne van den lande zijn door de hardicheyt ende woestheyt van 't landt qualijck te bedwinghen; men heeft daer ontrent oock goede mijnen van goudt ghevonden.

De stadt Agreda, welck oock anders by de Spaegniaerden werdt ghenaemt Malaga, is gheleghen vijf-en-veertich leguen van de hooft-stadt Popayan naer het zuydt-westen toe; hier zijn oock eenighe mijnen van goudt.

Het neghenthiende Capittel.

Van de havenen, reeden, punten, rievieren, ende Eylanden op de kuste van dit Gouvernement gheleghen aen de zuydt-zee.

OP de kuste van dit Gouvernement van Popayan aen de zuydt-zee ghelegen/ van Cabo de Corrientes af/ welck leght op de hooghte van vijf graden by noorden de linie / heeft men eerst de rieviere welck sy noemen Rio de Salinas, tusschen de voorsz. Cabo de Corrientes, ende het Eylandt de las Palmas.

Het Eylandt de las Palmas wordt soo ghenaemt van wegen de menighte van palm-boomen die daer op wassen; is weynigh meer als ander-halve legue groot; men heeft daer eenighe rievierkens van goet ende versch water / ende pleegh by Indianen bewoont te zijn; is ghelegen vijf-en-twintich leguen van Cabo de Corrientes, op de hooghte van vier graden ende een derde by noorden de linie; de kuste streckt hier zuydt ten westen tot aen de Bahia de Bonaventura; de welcke weynigh meer als drp leguen van daer is gheleghen: van dese baye ende de haven van Bonaventura hebben wy hier vooren ghesproken.

d.4.l.2. c.8. Pedro de Cieça.

Van de baye de Bonaventura af / streckt de kuste oost ten zuyden tot aen het Eylandt Gorgona, welck zijn vijf-en-twintich leguen. De kuste is hier vlack ende ondiep/ende tot de voet-strandt bewassen van 't gheboomte welck sy noemen Mangles. Onder de verscheyden rievieren die hier in zee loopen/is de grootste ende snelste die welck sy noemen Rio de Sant Iuan, met de welcke verre binnen 'slandts respondeerde de stadt Pasto; (naer 't seggen van Herrera) den oever van de rieviere

is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

bewoont by een barbarisch volck die haer wooninghen boven op de boomen hebben / door dien de rievier dickwils over-loopt ende 't landt onder water stelt: dan op seeckere tijden komen sy beneden / zaepen ende versamelen haer boonen ende erten / ende vanghen visch / soo vele als sy noodich hebben / ende klimmen dan weder op haer boomen / om de water-vloedt te mijden: dit volck is rijck van goudt / welck de rievieren af-brenghen; ende haer landt is vruchtbaer / hoe-wel oneffen ende vol staende poelen.

d.3. l.10. c.3. Cieç. Teghen over de mondt van dese rieviere Sant Iuan, leght het Eylandt Gorgona, op de hooghte van drie graden by noorden de linie. Dit Eylandt wordt by de gene die daer op zijn gheweest / by de helle vergheleken; want door de dichte bosschagien ende hooge bergen / is het daer vol Mosquiten, ende men heeft daer een wonderlijcke onghetempertheyt van lucht / door dien het nimmermeer af en laet van reghenen / soo dat men de son daer nimmermeer en ziet. Men heeft daer vele Guadoquinaies, welck zijn dieren grooter als hasen. Daer wast oock een seeckere vrucht ghelijck als de kastanien / die soo bequaem soude zijn om mede te purgeren als de Rhuybarbe; oock kleyne ende smakelijcke druyfkens. Men vanght daer oock veel visch tusschen de klippen / die daer rondt-om legghen; ende veel ghevogelte op de boomen: van de berghen loopen eenighe versche rievierkens. Dit Eylandt is drie leguen groot; ende is vermaert door dien dat Francisco Pizarro, eer hy Peru ontdeckte / hem hier met derthien van syn volck een ruymen tijdt onthieldt.

Van 't Eylandt Gorgona loopt de kuste voorts west-zuydt-west tot het Eylandt / welck sy noemen Isla del Gallo: is al vlack ende ondiep / ende daer komen veele rievieren in zee / als namentlijck Rio de Sant Lucar, Rio de Nicardo, ende Rio de Zedros: Het Eylandt del Gallo is een legue in 't ronde / ende leght op de hooghte van twee graden by noorden de linie.

Van het Eylandt del Gallo, keert haer de kuste naer 't zuydt-westen / tot aen Punta de Manglares, welck leght op twee graden schaers / by noorden de linie: ende tusschen het voor-schreven Eylandt ende dit punt zijn onghevaerlijck acht leguen weeghs / ende tusschen beyden heeftmen een haven welck sy noemen Puerto de Cruz: de gantsche kuste is vlack / ende binnen berghachtigh / ende daer komen oock eenighe rievieren in zee / die bewoont zijn met de selve slagh van volck ghelijck als de rieviere Sant Iuan.

Tot dese Punta de Manglares toe / verbolght de kuste welcke tot het Gouvernement van Popayan behoort: ende is het scheydt tusschen het Gouvernement van Popayan ende Quito, ende van hier voorts begint het landt welck eyghentlijck met den naem Peru werdt ghenaemt / welck wy vervolghens in het naeste boeck sullen beschrijven.

BESCRHIJ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het thiende Boeck.

PERU.

Het eerste Capittel.

Generale beschrijvinghe van 't Koningh-rijck van PERU, zijn ghestalte ende eyghenschappen in 't ghemeyn; ende de verdeelinghe van dien; als mede de ghemeyne manieren van het volck.

IN't voor-gaende Boeck hebben wy ghehandelt van de provincie van Popayan, de welcke ons weder-ghebracht heeft aen de zuydt-zee/ ende op de frontieren van het vermaerde Koninghrijck van Peru, daer wy nu vervolgens van sullen spre-ken. Ende voor eerst/ soo sullen wy hier in-voeghen een al-ghe-meyne beschryvinghe van de eyghenschappen van dit ghewest/ ghelijck wy de selve vinden by Acosta in syn Naturale ende Mo-rale Historie van West-Indien. Door Peru (seght hy) en verstaen wy niet dat groot ghedeelte des wereldts/ welck men noemt America in 't gheheel/ naer-de-mael onder het selve oock begrepen is Brasil, het rijck van Chile ende van Grana-da, welcker gheene Peru en is/ maer alleen dat ghedeelte welck naer 't zuyden streckt/ beginnende van het Rijck van Quito, welck is gheleghen onder de linie equinoctiael/ ende streckende in de lenghte tot het Rijck van Chile, welck buyten den Tropicus loopt/ het welck mach wesen ses hondert leguen in de lenghte/ende in de breedte tot 't ghene de Andes beslaen/ welck in 't ghemeyn mach wesen vijf-tich leguen, hoe-wel het aen eenighe ghewesten/als namentlijck naer de Chacha-poyas toe/ meer is. Dit ghedeelte des werelts welck eyghentlijck Peru werdt ge-noemt/ is van sonderlinghe aen-merckinghe/ door dien het eenighe vreemde ey-ghenschappen heeft/ ende die ghelijck een exceptie maecken van den ghemeynen regel der landen van Indien. Want voor het eerste soo en waeyt daer maer eenen windt op de gantsche kuste/ ende dat niet dien windt/ welck men ghemeynlijck vindt onder de Torrida Zona, maer zijn contrarie/ te weten/ de zuyden ende zuydt-westen windt. Ten tweeden: daer dese windt uyt der natueren/ de alder-onstuymichste/swaermoedichste ende ongheſondtste is/ werdt de selve aldaer lief-lijck/gesont/ eñ vermaeckelijck bevonden; soo dat hem alleen mach toe-geschreven werden dat de kuste bewoont werdt/ de welcke anders door de hitte ende swaer-moedicheyt qualijck soude te bewoonen wesen. Ten derden: soo en reghent/ noch en dondert/ noch en haghelt ofte sneeuwt het nimmermeer op dese gant-sche kuste/welck een wonderlijcke sake is. Ten vierden: niet seer verre van de selve kuste reghent het/ ende sneeuwt het/ ende dondert het schrickelijck. Ten vijfden: dat daer der twee reghelen van gheberghte even-ghelijck loopen op een hoogh-te van de pool/ op de eene groote menighte van boomen wordt ghevonden/ dat het daer den meesten tijdt van 't jaer reghent/ ende wonder heet is: ende dat de tweede ter contrarien gantsch kael zijn/ seer koudt/ hebbende het jaer

l. 3. c. 20.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

verdeelt in ſomer ende winter/ reghen ende ſchoon weder. Op dat dit alles beter mochte gevadt woꝛden/ ſtaet te aen-mercken; dat Peru verdeelt is ghelijck in dry langhe ende ſmalle riemen/ welck zijn vlacke landen / berghen ende Andes: de playnen ofte vlacke landen/ zijn de zee-kuſte: de berghen zijn altemael heuvelen/ met eenighe valleyen; de Andes zijn ſeer grove ende dicke berghen. De playnen hebben ontrent thien leguen in de bꝛeedte / in ſommighe plaetſen minder/ ende in andere oock meerder; de berghen (welck ſy noemen las Sierras, ende la Sierrania) moghender twintich hebben/ ende de Andes oock twintich/ in ſommighe plaetſen meer ende ſommighe min; loopen in de lenghde zuyden ende noozden/ ende legghen in de bꝛeedte ooſt ende weſt. Soo dat het een wonderlijcke ſaecke is/ dat in ſoo weynich diſtantie als daer is/ 50 leguen even verre van de linie/ ende even verre vande pool gheleghen / ſulcken grooten verſcheydenheyt is/ dat het in d'een plaetſe by naer altijdts/ in de ander nimmermeer / ende in de derde ſomtijdts reghent ende ſomtijdts niet. Op de kuſte ofte 't vlacke landt en reghent het nimmermeer/ hoe wel daer ſomtijdts een weynigh nadts valt/ welck ſy daer noemen Garva, ende in Caſtilien woꝛt het Mollina ghenaemt/ welck wel by vlaghen in eenighe dꝛuppeltjens water verandert/ welcke vallen; maer men heeft in der daet daer gheen daecken teghen van doen. De daecken die ſy hebben zijn eenighe matten met een weynich aerde daer op/ ende dat is ghenoech. In de Andes reghent het by naer het gantſche jaer dooꝛ/ hoe wel het op ſommighe tijden daer klaerder weder maeckt als op andere. In de berghen/ de welcke ghelijck tuſſchen beyden legghen van deſe twee uyt-nemende geweſten / reghent het op de ſelve tijden ghelijck als in Spaegnien / te weten van September af/ tot April; op den anderen tijde heeft men daer helder ende ſchoon weder / welck gheſchiet als de ſonne daer veerſt van af is; ende ter contrarie reghent het als de ſonne daer naeſt by is. T'ghene men de Andes, ende 't ghene men 't gheberghte ofte Sierras noemt/ zijn twee Cordilleras, dat is regulen/ van ſeer hooghe berghen/ de welck by de duyſent leguen verre moghen loopen / in 't gheſicht d'een van d' ander/ ende by naer op een eenparighe diſtantie. In het gheberghte onthouden haer ontelbaer kudden van Vicunnas, welcke zijn ſoo radt ende lichtveerdich als wilde geyten. Inſghelijcks ſoo onthouden daer ooc de dieren / die ſy noemen Guanacos ende Pacos, welck zijn de ſchapen/ ende oock te ſamen de laſt-peerden van dit landt/ als wy hier naer ſullen ſegghen. In de Andes onthouden haer apen/ eñ ſeer veel aerdighe meer-katjens/ eñ groote menichte van papegaeyen. Daer waſt mede het kruydt ofte den boom/ welck ſy noemen Coca, welck ſoo hoogh by de Indianen werdt gheacht/ eñ daer ſoo veel geldts woꝛdt in verhandelt. 't Gheene men 't geberghte noemt/ heeft op diverſche plaetſen daer het hem opent/ valleyen/ de welcke de beſte geleghentheyt om te bewoonen gheven van gantſch Peru, gelijck als de valleye Xauxa, die van Andaguailas, ende die van Yucay. In deſe ende diergheliicke valleyen waſt het Maiz, de tarwe/ ende ander vꝛuchte/ in d' een meer/ en in d'ander min. Vooꝛ by de ſtadt van Cuſco (welck in vooꝛ-tijden was het hof van de Heeren van deſe Koninckrijcken) ſcheyden beyde deſe Cordilleras haer verder van den anderen/ ende laten in 't midden een groote vlackte/ welck ſy noemen de pꝛovincie van Collao: daer wy op ſyn plaetſe bꝛeeder van ſullen ſpꝛeken. Dus verre uyt Acoſta. Pedro de Cieça die ſyn Chronica del Peru heeft uyt-gegeven in den Jare 1554, ſchꝛijft van de ſelve gelegentheden van Peru in 't gemeyn/ dat het gebiedt van de Ingas, Koninghen van Peru, hem verre uyt-ſtreckte; maer dat eygentlijck Peru werde ghenaemt alle het landt welck gelegen is tuſſchen Quito, eñ Villa de la Plata: welck in de lenghte heeft ſeven hondert leguen, ende in de bꝛeedte hondert leguen, ende in ſommighe plaetſen meer/ ende in ſommighe oock min. Dat dit landt verdeelt is in dꝛy Cordilleras ofte reghelen van berghen / ende hooghe plaetſen; van welcke het eene zijn de hooghe berghen van de Andes, vol van dichte boſſchagien / ende 't landt ſoo onghesont / dat daer gheen volck en kan woonen/

ofte

ofte opt gewoont heeft / ten zy over 'tselve gheberghte. Het tweede zijn de bergen
ofte la Serrania, welck de selfde lenghde heeft met de Andes voornoemt/ ende zijn
uytermaten koudt/ ende de toppen van 'tgeberghte altijdts vol sneeuw leggende/
welck daer nimmermeer op-houdt te vallen; welcke also weynigh bequaem zijn
om te bewoonen/ door de groote koude ende menighte van sneeuw/ als mede
door de scherpe winden die daer doorgaens waeyen. De derde Cordillera noemt
hy de zandt-duynen/ welcke van Tumbez af/ tot Tarapaca toe dueren: daer men
niet anders siet dan zandt/ ende gheweldighe hitte van de sonne verneemt: sonder
dat men daer water heeft/ ofte kruydt/ ofte boomen/ nochte eenigh levende gedier=
te/ als ghevoghelte; zoo dat om dese redenen dit groot rijck veel woestijnen heeft.
Ende t'landt welck bewoont wordt/ zijn de openinghen/ welck de voorschreven
Andes hebben/ de welcke seer diepe valleyen maecken/ ende tusschen 'tgheberghte
zijn seer groote playnen ende vlackten: ende 'tsneeuw valt al op de hooghten/ zoo
dat de valleyen daer vry van zijn/ ende beschut zijnde door de scherpe winden ende
koude / zijn seer vruchtbaer/ ende alles wat men daer saeyt / wast wonderlijcken
wel; ende daer is veel gheboomte/ veel ghevoghelte/ ende menighte van dieren.
Door dien dese landen zo voorderlijck zijn/ zoo woonen daer veel Indianen; heb=
ben daer hare dorpen/ ende huysen van steen/ ende met stroo ghedeckt; leven daer
seer ghesont ende vermaeckelijcken. De Andes ende de Sierra Nevada in deser voe=
ghen haer openende/ ende diversche vlacke velden maeckende/ zoo heeft men daer
seer groote woon-plaetsen/ daer veel volcks plagh te woonen/ ende noch woondt:
door dien uyt dese valleyen veel rievieren voort-komen/ dewelcke al haer losinghe
hebben in de zuydt-zee. De groote Cordillera van de Andes, is van de zuydt-zee
verscheyden op eenighe plaetsen veertich leguen, op eenighe sestich/ ende op andere
meer ofte min; ende door dien 'tgheberghte zoo hoogh is/ ende op sommighe plaet=
sen zoo naer by de zee komt/ zoo vallen de rievieren kleyn/ door dien haren loop
zoo kort is. Het tweede gheberghte welck sy noemen la Serrania, neemt zijn eynde
aen de vlacke landen/ welck sy noemen los Llanos, op eenighe plaetsen maer dry
leguen van de zee/ ende op eenighe ghewesten oock acht ende thien leguen, meer
ofte min.

De ghestalte van de lucht op dese playnen is meer heet als koudt/ door dien
sy zoo leegh legghen ende by naer ghelijcks waters met de zee. Men heeft
daer de meeste hitte als de son over 't hooft is ghepasseert/ ende tot aen den Tro-
picus Capricorni ghekomen/ ende van daer weder-keert naer de linie. Van
'tgeberghte/ hoe-wel men daer eenige wel getemperde landen ende provincien
heeft / magh men ter contrarie segghen/ dat het meer koudt is als heet. Ende
dit is 'tghene in 'tghemeyn is te segghen van de gheleghentheyt ende ghestalte
van dit landt van Peru.

Ghelijck de gewesten van de dese groote Provincie seer verscheyden zijn/ soo
zijn de volckeren de in de selve woonden oock seer verscheyden gewe.st in haer ge=
stalte ende manieren van leven. Want die op de pleynen ofte vlacke landen aen
den oever van de zuydt-zee paelende woonden/ leefden meest onder den blaeuwen
hemel/ ofte onder de schaduwe van de boomen: het mannen-volck kleeden sich
met seeckere hemden tot aende knyen neder-hanghende/ ende een los manteltjen
over de schouderen; der vrouwen ghewaet was langher tot op de hielen; beyde
vlechten het hayr op met seeckere cattoene linten van verscheyden couleuren; waer
door de volckeren ende maeghschappen onder-kendt wierden. Die in 't gebergh=
te (welck wy la Serrania noemen) woonden/ waeren veel stercker van lichaem
ende kloecker van verstandt als de voorgaende; hadden haere huysen ende ghe=
bouwen boven met soden van aerde gedeckt; de mans kleeden sich in wollen=
laeckenen/ die sy maeckten vande wolle van haer schapen/ draghende losse roc=
ken; maer der vrouwen gewaet was engher ende met seeckere banden inghetro=
ghen ende sluytende aen het lijff; met een manteltjen om den hals ende over de

schouderen

schouderen / welck vooren vast was ende toe-genepen met silveren ofte gouden spellen/ naer een yeders middelen ende gheleghentheyt: noemden dese spellen in haer taele Topos: dit vrouwen-volck was blanck ende van goede manieren / seer ghedienstich ende onderdaen aen haere mannen; die sy in alle wercken ghetrouwelijck by-stonden; haer voornaemste geneucht ende oeffeninge is het jagen; sy stellen somwijlen heel solemnele jachten aen; vergaederen vier of vijf-duysent te saemen min ofte meer naer dat de provincien volck-rijck zijn ofte niet/ en maecken een groote ronde/ staende vanden anderen een taemelijck wijdte/ ende commen allenskens singhende ende danssende naerder by een / tot datse eyndelijck de handen te saemen voeghen; ende besluyten soo het wildt in 't midden van haer; ende maecken dan soo eysselijcken geluyt met roepen ende schreeuwen/ dat de dieren daer door gelijck verdwelmt haer met de handen laeten grijpen; ende dooden der soo veel als haer goedt dunckt. Haer alder-gemeynste koorn is Maiz welck sy in haer tael noemen Zara: ende haer ordinarie kost 't vleesch van 't wildt: en de gemeynste dranck Arica ofte Azua, welck sy van Maiz ende water maecken: beneffens dese hebben sy noch een anderen dranck die sy noemen Sora, die als bier van 't selve Maiz wort ghesoden ende ghebrouwen; desen is hoofdigh ende maeckt droncken/ des-wegen die mede verboden wort veel te gebruycken: ende den derden dranck die ghemaeckt wort uyt den boom Molle, daer wy hier naer noch sullen van spreecken. T' broodt noemen sy by een ghemeyne naem Tanta: ende 't Maiz met water op-gesoden/ welck sy als een pappe warm-suppen/ Mote: 't selve tot meel ghebroocken ende seeckere koecxkens daer van ghebacken noemense in eenige provincien van dit rijck Arepas. Behalven het Maiz, so heeftmen hier oock Cassavi welck van de Yuca wert ghemaeckt; ende de wortelen diese noemen Papas, welck sy inde sonne-schijn droghen ende breecken / ende noemen dat meel Chunno: met welcke Chunno een grooten ende rijcken handel wordt ghedreven in dese landen/ met de selve te vervoeren naer de mijnen van Potosi ende naer andere ghewesten die schaers zijn van lijf-tocht. Dus veele vande manieren ende ghestalte des volcks in 't gemeyn; 't gene sy besonders hebben / sullen wy op zijn plaetse verhaelen.

Het tweede Capittel.

Van eenighe planten ende vruchten, als mede ghedierten die dese landen van PERV doorgaens ghelijck eyghen zijn.

ONs voornemen en is niet hier in 't langhe te beschrijven; alle de vruchten ende kruyden/ ofte oock ghedierten die eyghentlijck in Peru werden ghevonden / 't selve is by Acosta ende andere overvloedigh te vinden: alleen en konnen wy niet voor-by gaen eenighe sonderlinghe vruchten hier aen te roeren/ als mede eenighe beesten die van sonderlinghe aen-merckinge ende gebruyck zijn in dese landen. Ghelijck in de landen van Nova Hispania het Cacao een sonderlingh ghebruyck ende misbruyck heeft/ zo heeft de Coca mede in dese landen van Peru: Dese Coca werdt ons by Acosta beschreven/ in manieren als volght:

lib. 4. c. 22. De Coca is een kleyn groen bladeken / welck wast aen boomkens die ontrent een vadem lanck zijn; dese wassen in seer heete ende vochtighe landen/ ende gheven haer bladeren alle vier maenden/ welck sy daer noemen Tresmitas; wil in 't op-brenghen wel besorght ende waer-ghenomen wesen/ door dien 't seer teer is/ ende noch meer naer dat het gheplucktt is / wordt het seer ordentelijck in langhe ende smalle mandekens ofte korven ghedaen/ende alsoo op de schapen van 't landt gheladen/ die met dese koopmanschappe over landt trecken in kudden/ met duysent/ twee ende dry duysent van dese manden teffens. Het ordinariste is/ die te brengen van de Andes, uyt de valleyen daer het onverdraeghlijck heet is/ ende den meesten tijdt van 't jaer regent; ende 't waer-nemen ende

beneficeren

beneficeren van dese Coca, kost de Indianen niet weynigh moeyte / ende oock wel 't leven / door dien sy van 't gheberghte ende koude climaten af-komen / om die te plucken ende te halen: Soo dat daer veel ghesprecks ende diversche opinien zijn geweest onder de geleerde ende wijse van 't landt/ oft niet geraden en waer alle de ackeren (welck sy noemen Chacaras) daer dese Coca wast/ te verdelgen/ ende te niet te doen; doch zijn tot noch toe verbleven. De Indianen die houden daer boven maten veel af/ ende in de tijden van de Ingas, Koningen van Peru, en was het den gemeynen man niet geoorlooft dese Coca te gebruycken / sonder consent van den Koningh ofte syn Gouverneur. 'T gebruyck daer van is/ die in de mondt te houden/ te knaeuwen/ ende 't sap daer uyt te suyghen/ sonder 't selve in te swelgen: segghen dat het haer een groote kracht gheeft/ende is voor haer-lieden een sonderlinge leckernije: wordt van veele deftighe lieden voor superstitien ghehouden / ende een enckele imaginatie: maer om de waerheydt te segghen/en kan ick my niet in-beelden dat het een enckelde imaginatie soude zijn / maer laet my eer duncken dat het in der daet de Indianen kracht ende sterckte gheeft / door dien men in der daet effecten daer van speurt / die gheen in-beeldinghe en konnen toe-gheschreven worden; als daer is / met een handt-vol van dit kruydt dubbele dagh-reysen te doen/ sonder by wijlen yets anders te eten / ende dierghelijcke wercken meer. De sause daer sy die mede nemen/ is de spijse selfs ghelijck / want naer dat ick die gheproeft hebbe/ soo smaeckt het als smacke; de Indianen die stooten ofte breecken die met asschen van gebranden ende gemalen beenderen/ ofte met kalc/ als andere seggen. Het smaeckt den Indianen seer wel/ende seggen dat het haer deught doet/ende geven daer geerne haer gelt voor/ende mangelen daer mede ghelijck met gelt/al wat sy willen. De selve Acosta verhaelt op de selve plaetse/ dat den handel van dese Coca in Potosi alleen/ jaerlijcks meer dan een half millioen Pezos beloopt; door dien daer wel tneghentich ende vijf-en tnehentich duysent korven werden verbesighet/ ende (gelijck in den jare duysent vijf hondert dry-en-tachtentich) oock wel hondert duysent. Soo een korf Coca, is in Cusco weerdt/ van twee en een half tot dry Pezos toe; ende in Potosi vier Pezos ende ses tomines, ende oock vijf geessapeerde Pezos contant gelt: ende is 't gene daer by naer alle wisselinghen ofte koopen met gedaen werden / door dien het een koopmanschap is die stracks van der handt wil.

Dese landen hebben oock mede een sonderlinghen boom/ die sy noemen Molle, (hoe-wel de selve nu mede in Nova Hispania is gheplandt / ende wordt daer den boom van Peru ghenaemt) is een schoonen boom/ syn bladeren de olijf-boom bladeren seer gelijck/ doch smaller ende dunner; de schorse van de tacken treckt van het groen op 't purper; syn bloemkens zijn wit ende hangen in rooskens; de welcke brengen een soorte van druyfkens voort/ ofte veel eer ghelijck de besyen van de haghe-doorn doch weynigh grooter / van smaeck tusschen suer ende soet / daer de Indianen wijn van maken: uyt de bast komt sekeren herst die wel rieckt by naer als de Lentiscus.

In Peru wordt oock eenige vier-voetige ghedierten gevonden/ die nerghens elders en worden gevonden als alleen daer ende in Chile, welck daer aen paelt/ dan wy sullen hier alleen spreken van de schapen van Peru, gelijck de Spaegniaerden die noemen/ van de welcke Acosta voor-noemt schrijft / in manieren als volght: Peru en heeft geen dinck van meerder voor-deel ofte rijckdom / als 't vee van den lande / welck de onse noemen schapen van Indien / ende de Indianen in de ghemeyne tale noemen die Llama; want 'tis het voordelijckste/ en onkostelijckste dier daer men van weet te spreken. Van dit vee krijgen sy kost ende kleederen/ ghelijck in Europa van de schapen/ ende daer beneffens soo dienen sy haer daer van/ om alle lasten te draghen: ende is niet noodigh die met yser te beslaen/ ofte te sadelen/ ofte toomen; veel minder haver te gheven: dienen haer meesters om niet/ ende behelpen haer met de kruyden die sy in 't veldt vinden. Dese schapen zijn van tweederley slagh/ de eene zijn Pacos ofte wollige schapen/ de andere zijn kael en van weynighe

wolle/dewelcke beter zijn om lasten te dragen; zijn grooter als de grootste schapen/ ende kleynder als hockelinghen / (diese in Chile ghesien hebben / vergelijckenen die in groote by de noortsche peerdekens) hebben een langhen hals ghelijck als de kamelen; zijn van differente couleuren/ eenighe gantsch wit / eenighe gantsch swart/ ettelijcke graeuw/ ende sommighe gemenght van couleur/ die sy noemen Moromoro. 'T vleesch van dese schapen is goedt/ hoe wel groff; doch dat van de lammeren is van de beste ende delicaetste spijsen diemen soude mogen eten: maer worden weynich hier toe ghebruyckt/door dien 'tprincipael voordeel is/ de wollen te gebruycken om stoffen van te maecken / en dese beesten om de lasten te dragen. De Indianen bereyden de wolle/ende maecken daer laken af daer sy haer in kleeden; een soorte welcke grof ende ghemeyn is/ welck sy noemen Havasca, ende een die fijnder is welck sy noemen Cumbi. Van dit Cumbi maecken sy tafel-kleeden/ deeckens/ tapijten/ ende meer andere laeckens van uyt-ghelesen wercken die langhe moghen dueren/ ende hebben alsoo schoonen luyster of het half zijde ware; het voornaemste is/ dat sy dese wolle so weten te weven/ met alle wercken daer op die sy willen/ dat het aen beyde zijden even schoon is/ sonder dat men den draet ofte het eynde daer van erghens kan sien. De Koninghen van Peru onder-hielden altijts seer groote meesters van wevers/ om dese Cumbi te wercken/ ende de voornaemste die woonden te Capachica, by de groote Laguna van Titicaca. Sy verwen met seeckere kruyden dese wolle/ ende ghevense diversche couleuren/naer den eysch van 'twerck. Alle de Indianen die in 't gheberghte woonen so wel vrouwen als mans / hebben de wetenschap om t'grove werck te weven / ende oock 'tfijne/ hebben daer weef-ghetouwen toe in haer huysen/soo dat sy niets en hoeven te koopen van 'tghene sy des-wegen in haer huysen van noode hebben. Van 't vleesch van dit vee maken sy gheroockt ofte ghesouten vleesch / welck langh mach dueren/ ende wort oock veel verbruyckt. Sy gebruycken groote kudden van dese schapen om de lasten te dragen; ende dickwils wel dry hondert/ja duysent in een troupe/ welck wijn/ Coca, Maiz, Chunno, ende quicksilver draghen/ ende eenige andere koopmanschappen; van welcke wel de voornaemste is het silver/ welck sy in barren van Potosi naer Arica toe draghen/ welck zijn seventich leguen, ende plegen 't eertijdts naer Arequipa te brengen/ welck zijn hondert ende 500 leguen. T'heeft my dickwils verwondert te sien dat dese kudden van schapen over landt gingen met een ende twee duysent barren silvers/ende ooc meer / welcke meer als dry hondert duysent ducaten bedraghen/ sonder ander wacht ofte beschut/ als alleen met weynigh Indianen/ (om dese schapen alleen den wegh te wijsen / en te laden en ontladen) ende ten hooghsten een Spaegniaert; ende vernachten alle tijdts in 't midden van het veldt onder den blaeuwen hemel / sonder ander beschudt als vooren: Ende in dien langhen wegh en met soo weynich wachts/ en ghebrack noyt yets aen de last van soo veel silvers; so veylich ist in Peru te reysen. De last welck elck schaep door den bandt draeght/ is vier ofte oock wel ses arroben / ende door dien de wegh langh is/ soo en gaen sy elcken dagh maer twee/ofte dry/ ofte vier leguen ten hooghsten. Dese schaep-drijvers hebben haer ghewoonlijcke ende bekende rust-plaetsen/ daer weyde ende water is te vinden: daer ontladen sy / ende slaen haer tentjens op/ maecken vier ende kost ghereedt / ende en hebben't niet quaet/ hoe-wel het een seer verlanghsame maniere van reysen is. Alster maer een dagh-reyse te doen en is/ soo sullen dese schapen wel acht arroben ende meer draghen/ ende in een dagh/ acht oft thien leguen weeghs af-legghen/ ghelijck de arme soldaten die door Peru reysen/ gewoon zijn te doen. Dit vee is vriendt van koude luchten/ ende daerom so sedt ende teelt het wel voort in het gheberghte / ende sterft van de groote hitte op de playnen: het ghebeurt oock wel dat dit ghedierte gantsch met hijsel ende ijs bedeckt is/ ende effen-wel ist wel te vreden ende ghesondt. De slecht-harighe ofte kale schapen /hebben een seer lodderlijck ghesichte/ blijven somtijdts wel staen by de wegh/ ende recken den hals uyt/ ende

blijven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

blijven de lieden seer sterck aen sien/ ende blijven so een goet wijl staen kijcken/ sonder haer te roeren ofte eenigh teecken van vreese ofte ghenoegen te thoonen/ soo dat men moet lachen met haer staticheyt; hoe-wel sy oock somtijdts soo haestigh vervaert werden / dat sy met haer last loopen tot op de alder-steylste klippen / soo dat het ghebeurt/ door dien men die niet kan volghen / dat men die met een roer doodt moet schieten om 't silver welck sy draghen niet te verliesen. De Pacos werden oock somtijdts soo grimmigh ende moepeloos over de lasten/ dat sy haer met de selve ter neder-legghen/sonder dat daer middel is om de selve weder op te doen staen/ maer souden haer eer in duysent stucken laten houwen/als haer dese moepelijckheyt over-komt. Waer van het spreeck-woordt is ghekomen / dat men seght een persoon gheempakeert te wesen / als hy soo vergramt is dat hy hem niet wil laten ghesegghen/ door dien de Pacos soo doen / als haer dese grimmigheyt over-komt. De eenighe remedie die de Indianen dan ghebruycken is te rusten / ende hem neffens de Pacos neder te setten / die te streelen ende troetelen / tot dat haer grimmicheydt over gaet / ende van selfs weder op staen; ende het ghebeurt wel / dat sy daer twee ofte dry uyren naer moeten wachten / eer haer grimmicheyt over gaet. Dese schapen krijghen seeckere quale / ghelijck als een schurftheyt / welck sy daer noemen Carache, daer dit vee van sterft; de oude pleghen dese schapen die met dese Carache besmet waren/ levendigh te begraven; op dat 't selve die andere niet aen en kleefde/ want het is een ghebreck dat seer voort-set. Soo wanneer dat een Indiaen / een ofte twee van dese schapen heeft / soo laet hy hem voor-staen dat hy een grooten rijckdom heeft. Een van dese schapen is daer weerdigh ses ofte seven gheessaveerde Pezos, ende oock meer; naer de gheleghentheyt van de tijden ende plaetsen. Daer zijn noch andere dieren / als de Vicunnas ende Torugas, die dese landen ghelijck eyghen zijn; dan alsoo die van soo grooten ghebruyck niet en zijn/ sullen daer niet breeder van spreecken.

QVITO.

Het derde Capittel.

Verdeelinghe van 't landt van PERV in verscheyden provincien, ende beschrijvinghe van QUITO in 't ghemeyn: de ghestalte van de landen, ende manieren van de in-gheboorne van de lande.

'T Gantsche landt van Peru werdt ghegouverneert by een Vice-Roy / die de Koningh van Spaegnien derwaerts sendt; tot wiens Gouvernement mede ghehoort 't Koninghrijck van Chile, ende naer 't westen de Eylanden van Salomon; naer 't oosten de landen ende provincien van Rio de la Plata. 't Koninghrijck van Peru werdt verdeelt in dry deelen by de Spaegniaerden vervolgens de dry Koninghlijcke Audientien die daer te lande zijn op-gherecht/ te weten/ die van Quito, die van Los Reyes ofte Lima, ende die van los Charcas, die men oock noemt de la Plata. Wy sullen dese dry gedeelten op haer ordre vervolgens beschrijven / beginnende van Quito, welck 't noordelijckste ghedeelte is van Peru. De Audientie van Quito begrijpt onder sich Popayan, los Quixos, la Canela, Iuan de Salinas, Pacomoros ende Ygualsongo; van Popayan hebben wy reede gesproken; ende van de andere sullen wy hier naer spreecken.

De provincie die eyghentlijck den naem van Quito toe komt/ heeft naer 't seggen van Herrera, in de lenghte van tachtentich leguen, van dicht onder de linie equinoctiael/ tot aen de limiten van de audientie van Lima: Pedro de Cieça geeft die maer seventich leguen in de lenghte/ ende vijf-en-twintich ofte dertich in de breedte. Begint naer 't seggen van Herrera op de zee-kuste van Punta de Manglares, by noorden de linie / ende streckt tot Punta del Agula, by zuyden de linie/ ende wat by noorden de haven van Paita. Binnen 's landts begintse van Carlusama naer het noorden toe gheleghen / welck behoort tot het Gouvernement van Popayan:

naer 't oosten streckt se tot Baeza toe / welck is in 't Gouvernement van los Qui-
xos; naer 't westen tot Puerto Veio, ende wat leeger tot la Montanna, ende 't ver-
droncken landt aen de zuyt-zee; naer 't zuyden tot de limiten van de audientie
van Lima. De ghestalte van de lucht is in dese provincie / doorgaens meer koude
als heet / zoo datmen in de winter wel somtijdts het vyer van doen heeft; men heeft
daer een klare ende heldere lucht; de sonne rijst ende daelt daer seer lustich / ende is
selden met wolcken betogen / dan als het reghent / ofte hem stelt tot regenen; haren
winter begint in October, ende duert tot in Martio, ende gheduerende dien tijdt /
regent het veel / dan het sneeuwt daer nimmermeer / als alleen op eenige besondere
gewesten van de groote Cordillera van 't gheberchte; is een heel gesont gewesse /
ende de lieden leven daer veel langer als in Spaegnien. In den jare 1558. was
daer een generale sterfte van de pocxkens / 't gantsche landt door; anders so ster-
ven de Spaegniaerden ende Indianen meest van sinckinghen ende catharren /
in 't begin ende in 't eynde van de somer: de alder-ghemeynste sieckte die men daer
heeft zijn de pocken / door dien de Spaegniaerden niet en mijden haer te vermen-
gen met de vrouwen van de lande / dewelcke daer van de gheboorte af / mede be-
smet zijn; zoo dat sy die van haer ouders schijnen te erven: de alder-beste ende ghe-
bruyckelijckste remedie daer teghen / is de Zarzaparilla, ende 't houdt Guaiacan.
Men vindt in dese provincie seer venijnighe kruyden / met de welcke de in-ghe-
boorene ende in-gheseten malkanderen seer lichtelijck ende om seer kleyne oor-
saecken om het leven brenghen. In de Cordillera van 't gheberghte naer het we-
sten toe gheleghen / werdt veel goudts uyt-ghegraven / dan is eygentlijck onder
't Gouvernement van Popayan begrepen. Insghelijcks in de rieviere welck sy
noemen de Sta Barbara, pleecht seer veel goudts versamelt te werden / 't welck
nu voor een tijdt heeft op-gehouden / naer dat het by den Koningh verboden is /
de Indianen daer toe te gebruycken. Door de groote vochtichheyt van de grondt
werdt in veele deelen van dese provincie veel salpeter ghevonden / waer van sy seer
goet bus-poeder maecken. Op 't heetste gedeelte van dese provincie / wast een se-
kere vruchte / welck sy noemen Guaba, twee palmen lanck met een grauwe schor-
se / ende binnen vol wit merch / ende eenighe harde keernen / is seer soet ende ver-
koelende: Men heeft daer oock Guayabos, welck een vrucht voort-brengen ghe-
lijck als appelen / dan hebben veel keernen / d' een roodt ende d' ander wit / is me-
de een gesonde vruchte / ende smaeckelijck: men vindt daer oock veel Platanos.
De vruchten van Spaegnien / als persen / oraegnien / cidren / vijghen / granaten /
quee-appelen ende peeren / wassen daer wonder wel / dan de vruchten en houden
haer niet langh / maer verrotten haest ende licht. De wijngaerden wassen in eenige
ghewesten wel / ende in andere qualijck; men heeft daer altijdts gras / doch langer
in de warmte als in de koelte. Daer werdt veel tarwe / gerste ende Maiz ghesaeyt.
Men heeft daer seer veel vee / als stieren / ossen / koeyen / peerden ende schapen / door
dien de weyden ende de ghestalte des luchts daer seer bequaem toe valt: De scha-
pen brenghen twee-maels lammeren voort in 14 maenden tijdts. Daer zijn soo
veel tortel-duyven ende andere voghelen / dat sy schade doen aen 't gesaye: den bo-
dem is soo draechsaem dat de tarwe wel 10 voor een gheeft / ende het Maiz 20 ende
40 voor een; de tarwe laet haer wel een jaer ende meer bewaren / doch best in 't
stroo. Men heeft daer oock alder-hande aert-vruchten ende moes-kruyden van
Spaegnien / ende veelderhande ghevoghelte soo van 't ghene daer van outs is ge-
weest / als 't ghene daer by de Spaegniaerden is gebracht / als namentlijcken hin-
nen ende calkoeten. Schapen van de lande zijn daer weynich / door dien de In-
dianen die te veel te last legghen. Men heeft daer weynich rievier-visch / soo dat sy
haer daer meest voor-sien van zee-visch / die aen strandt ghesouten wordt.

Op alle de weghen die door dese provincie loopen / heeft men herberghen welck
sy noemen Tambos, alle vijf ofte ses leguen weeghs / daer men van alles vindt tot
een ghesetten prijs / welck een groot ghemack is voor den reysenden man.

De inghe-

De in-gheboozne van de lande leven verscheyden in bysondere gebuerten/ende en verlaten niet licht de plaetse van haer gheboorten / ten ware sy daer toe ghenootsaeckt worden / door het quaet tractement van haer Caziquen: zijn van fraey stature/ ende kloeck van verstant/ so dat sy eenigh ambacht welck men haer leert/ lichtelijck aen-nemen; zijn tamelijck sterck van lichaem/ende leven langh:doch zijn seer leughenachtich / nieuws-gierigh / seer veranderlijck / ende onghestadigh van zinnen / gheneghen tot dronckenschap / ende konnen haer qualijck tot zedichept ende goede politie begheven; upt-ghenomen eenighe duysenden die ontrent de stadt Sant Francisco del Quito woonen / die nu wat beter ghemaniert zijn: haer ordinaire kleedinghe is een hemdt-rock sonder mouwen / onder ende boven even wijdt/soo dat sy met de armen ende beenen naeckt gaen: dragen langh hayr/welck sy met een snoer op-binden / op dat het haer niet in de wegh en hanghe. Moeten ghenoeghsaem ghedwonghen worden om 't Christen gheloove aen te nemen / soo dat sy ghemeynlijcken eerst versoecken ghedoopt te wesen / als sy op haer sterven legghen. Haer meeste neeringhe ende hanteeringhe is cottoen te koopen / ende te bereyden / daer mantels van te maken: de wollen te havenen / te spinnen / lakenen ende andere stoffen daer van te weven; welck sy alles van de Spaegniaerden gheleert hebben; betalen haer tribuyt aen de Spaegniaerden die sy gheencommendeert zijn / volghens sekeren tacx by de Koningh selfs daer op-ghestelt. In dese provincie van Quito zijn eenighe particuliere provincien begrepen / van de welcke wy hier naer sullen spreken / by de steden die daer in ofte ontrent ghelegen zijn. Daer zijn de naer-volghende steden ende vlecken / Sant Francisco del Quito, Rhiobamba, Cuenca, Loxa, Zamora, Iaen, Sant Miguel de Piura, Sant Iago de Guayaquil, Puerto Veio. Van de welcke wy vervolghens sullen spreken:ende op dat de ghelegentheydt van de lande te beter mocht werden verstaen / soo sullen wy beginnen van de wegh die van de stadt Pasto,daer wy in't voor-gaende boeck van hebben ghesproken / loopt tot Sant Francisco del Quito, de welcke de hooftstadt is van dese audientie ende provincie.

Het vierde Capittel.

De wegh van de stadt PASTO naer S[t] FRANCISCO DEL QUITO toe, ende de gheleghentheyt van de landen tusschen beyden gheleghen.

Scheydende van de stadt Pasto, om naer Quito toe te komen / komt men eerst aen een dorp / ghenaemt Funes; ende drp leguen voorder aen een ander/ ghenaemt Iles; ende noch drp leguen voorder komt men aen 't palleys Gualmatan; ende noch drp leguen voorder aen een dorp / ghenaemt Ipiales. Diego Fernandes in syn Historia del Peru, stelt Ypiales veerthien leguen van Pasto. In alle dese dorpen wast weynigh ofte gheen Maiz; door dien 't landt seer koudt is/ ende 't zaet van het Maiz teer: maer daer wast menighte van Papas ende ander wortelen/ die de in-gheboorne zaeyen. Van Ipiales komt men aen een kleyne provincie/ welcke sy noemen Guaca; ende eer men daer komt/ soo siet men den hooghen wegh van de Ingas, die soo vermaert is in die landen / als den wegh die Hannibal maeckte over de Alpes; ende den desen behoort noch meerder gheacht te werden / om dat daer soo veel schoone herberghen allent-halven aen desen wegh werden ghevonden/ ende dat desen wegh met soo grooten moeyte over harde ende woeste berghen is ghetrocken / soo dat het een wonder is om sien. Men komt oock aen een rievière daer men de over-blijfselen siet van een sterckte die de Ingas eertijdts hadden ghemaeckt om de Pastos te bestrijden. Over dese rieviere leght een steenen brugghe/ van de natuere daer soo gheleght/ ghelijck oft sy met handen waer ghemaeckt; is een harde klippe welck onder aen de grondt een rondt gat heeft / daer 't water met groot ghedruys door-loopt / ende boven gaet men daer over: werdt in de Indiaensche taele ghenaemt Lumichaca, welck soo veel te segghen is als

steenen-

Ped. de Ciec.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

steenen-brugghe. In de meestendeel van dese dorpen daer wy tot noch toe van gesproken hebben/ heeft men een vruchte/ welck sy noemen Mortunnos, is kleynder als een pruyme van damast/ ende swart; ende tusschen de selve zijn andere kleyne druyfkens/ die haer seer ghelijcken: ende soo men daer wat veel van eet/ soo wordt men daer droncken af/ ende veroorsaecken groote benauthept/ soo dat men een gantschen dagh in groot ghevaer is/ ende ghelijck van hem-selven. Van Guaca komt men te Tuça, welck is 't laetste dorp van de Pastos; (twintich leguen van Quito naer 't segghen van Augustin de Zarate;) ende wat voorder aen een kleynen bergh daer men een fortresse siet/ eertijdts by de Koninghen van Peru gemaeckt: ende van daer voorder aen Rio de Mira, daer het seer heet is/ ende sonderlinghe vruchten groeyen; veel tarwe ende gerst/ ende oock Maiz werdt ghewonnen/ door dien het een seer vruchtbaren bodem is. Van daer daelt men naer de groote ende kostelijcke palleysen van Carangue; doch eer men daer by komt/ siet men het lack welck de Indianen noemen Yaguarcocha, welck soo veel te segghen is als bloedt-zee/ door dien een van de Koninghen van Peru, met namen Guaynacapa, daer eertijdts wel twintich duysent menschen die hy hadde doen dooden/ heeft in doen werpen. Dit palleys van Carangue, leght op een kleyne vlackte/ ende is al van steen ghemaeckt/ die door sonderlinghe konste op den anderen zijn ghepast/ sonder kalck ofte cement; ende hoe-wel het nu seer gheruineert is/ soo kan men even-wel noch sien dat het een groot ende kostelijck stuck wercks is gheweest. Van Carangue treckt men langhs de Koninghlijcke wegh van de Ingas tot Otabalo toe/ welck een ander palleys ofte Koninghlijcke slot was/ ende is noch een voor-nemen plaetse; (twaelf leguen van Quito, als Zarate getuyght;) ende daer legghen veel schoone dorpen ende woon-plaetsen van Indianen daer om-her. Naer 't westen leght Poritaco, Collaguaço, los Guancas ende Cayambes. Naer 't oosten Cotocoyambe, ende 't gheberghte van Yumbo, ende andere woon-plaetsen meer. De in-gheboorne van Otabalo ende Carangue, werden ghenaemt Guamaraconas. Van Otabalo komt men te Cochesqui, welck is een ander palleys ofte Koninghlijck slot/ ende om daer te komen/ soo passeert men een sneeuw-bergh; ende 't isser soo koudt in dat ghewest/ dat het daer qualijck te wesen is. Van Cochesqui treckt men naer Guallabamba, (een groote rievier naer 't segghen van D. Fernandes) daer 't wat heet is/ om dat het leegh landt is/ ende by naer recht onder de linie gheleghen; doch 't is even-wel bewoondt/ ende men vindt daer van alles overvloedigh/ wat tot onder-houdt van 's menschen leven noodigh is. By de wegh zijn eenighe rievieren die haer brugghen hebben/ ende gheleghentheden om bequamelijck daer over te komen. Van Guallamba, tot de stadt Quito, en zijn maer vier leguen; ende tusschen beyden zijn veel landthuysen ende bouw-huysen die de Spaegniaerden daer hebben om het vee te weyden/ tot dat men komt aen het veldt van Annaquito, daer in den jare 1546 den Vice-Roy van Peru, Blasco Nunnez Vela, van Gonçalo Pizarro wierdt gheslaghen: ende dan komt men terstondt aen de stadt Quito, daer wy nu sullen van spreken.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de hooft-stadt van dese provincie St FRANCISCO DEL QUITO, ende de ghestalte van de landen daer om gheleghen.

DE hooft-stadt van dese provincie wordt by de Spaegniaerden genaemt St Francisco del Quito; ende simpelijck Quito: de selve wordt by Pedro de Cieça seer particulierlijcken beschreven/ ghelijck als wy hier sullen in-voeghen. De stadt is gheleght op de plaetse van sekere woon-plaetsen ofte Koninghlijcke palleysen/ die de Ingas daer eertijdts hadden laten bouwen/ de welcke de Indianen van ouds noemden Quito. De stadt heeft weynigh ghelichts/ door dien sy gheleght is op

een

een kleyne vlackte/ofte in een dellinghe tusschen sekere hooghe berghen/ aen welc-
ke sy paelt / ende legghen van de selve stadt tusschen 't noorden ende het westen:
(Herrera seght dat dit ghebergthe daer dese stadt aen gheleghen is / eene Cordil- Descr.de
lera is / welck haer beginsel heeft by Puerto Veio, aen de zuydt-zee / ende loopt las Ind.
tot by Cartagena, aen de noordt-zee:) is gheleghen naer 't segghen van Herrera
op de hooghte van een halven graedt by zuyden de linie/(Pedro de Cieça seght dat
sy soo naer aen den equinoctiael leght / dat maer seven leguen van daer passeert)
ende op de lenghte van twee-en-tachtentich graden van den meridiaen van To-
ledo. Naer 't westen heeft sy de steden Puerto Veio ende Guayaquil, sestich ende
tachtentich leguen van haer verscheyden; naer 't zuyden de steden Loxa ende S^t
Miguel, de eene hondert ende dertich / ende d'ander tachtentich leguen: Naer het
oosten leght 't ghebergthe; ende naer het noorden de provincie van Popayan. Her-
rera dec. 5. l.10. c. 10, seght / dat de eyghentlijcke limiten van dese stadt strec-
ken naer 't noorden tot Carlusama, welck tot het Gouvernement van Popayan
behoort; ende naer 't zuyden tot Tiquizambi, naer de frontieren van Cuenca;
naer 't oosten tot Baeza in de Quixos; naer 't westen tot Puerto Veio, ende
noch legher tot la Montanna verdroncken landt van de zuydt-zee. 't Landt daer
om-her schijnt bar te wesen / doch is in der daet vruchtbaer / door dien daer alder-
hande vee wel voort wil; ende alles wat voorder tot des menschen onder-houdt
van noode is: 'T is seer lustigh landt / ende ghelijckt seer Spaegnien / van we-
ghen 't gras ende het saeysoen; want haer somer begint in April ende in Martio,
ende duert tot November: ende 't isser eer koudt als heet: de tarwe wil daer seer
wel wassen. De in-gheboorne van de landen daer ontrent zijn veel zedigher ende
beter gheneghen / als eenighe andere natien van Peru; zijn middelbaer van sta-
tuere / ende arbeydtsaem: men heeft daer oock veel heete valleyen daer veel fruydt-
boomen groeyen; ende oock wijngaerden; groote orangie ende limoen-boomen;
men heeft daer oock een specerije welck sy noemen Canela, die sy van 't ghebergthe
halen / welck naer 't oosten leght van de stadt. Hebben menighte van cottoen / daer
sy laken van maken om mede te kleeden / ende betaelen haer tribuyt in cottoen:
men vondt hier oock veel van de schapen van de lande / daer wy hier vooren van
hebben ghesproken: oock veel harten / konijnen / perdrijsen / tortel ende ringh-
duyven / ende ander jacht. Beneffens het Maiz, soo heeft men hier noch twee son-
derlinghe vruchten dienstich tot onder-houdt van 's menschen leven: de eene noe-
men sy Papas, welck zijn als aerdt-aeckers / ende naer dat het ghesoden is / soo ist
soo mals van binnen als een ghesoden kastanie; wast onder d'aerde / ende schiet
een loof uyt / min ofte meer als wilden heul die onder koorn wast. De andere
noemen sy Quimba ofte Quinua, welck loof heeft als het Turcks-koorn / ende
wast een mans lenghde hoogh / ende geeft een heel kleyn zadeken / sommighe wit /
sommighe roodt. De Indianen maken daer dranck af / ende eetent oock in pot-
spijsen / ghelijck als wy het rijs eeten. In de tijdt dat de Ingas heerschten over
Peru, soo was daer een Koninghlijcke wegh ghemaeckt / welck van dese stadt
reyckte tot aen de stadt Cusco; van waer weder alsoo groote ende treflijcke wegh
liep tot in Chile toe; welck van Quito af wel twaelf hondert leguen is. Op
welcke wegh alle dry ofte vier leguen seer schoone ende kostelijcke palleysen waren
ghebout / ende rijckelijcken van alles voor-sien. Dus verre uyt Pedro de Cieça.
Op de Cordillera van 't geberghte / welck leght een legue van de stadt naer 't we- d.5. l.10.
sten toe / leght een Volcan, de welcke veel roocks uyt-gheeft / ende groot gheluydt c.10.
maeckt / ghelijck als oft donderde / ende pleegh oock veel asschen uyt te worpen:
ghelijck de selve dan in den jare vijfthien hondert ende ses-en-sestich in October
soo veel asschens uyt-wierp / dat het aen 't landt ende vee seer groote schade dede /
tot dat den reghen het weder van 't landt af-spoelde. De grondt daer de stadt op d.5.l.10.
leght / is sandigh ende niet vochtigh; door 't midden passeert een beecke / daer c.11.
brugghen over zijn gheleght aen allen weghen. De stadt heeft breede ende rechte
straten /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

straten / ende vier groote open vier-kante plaetsen / voor de groote kercke ende voor de kloosters van St Domingo, en St Francisco; beneffens de groote ende cathedrale kercke/ zijnder noch twee/ de eene ghenaemt San Sebastian, ende d'andere San Blas: daer woonen wel vier oft vijf hondert familien van Spaegniaerden; eenighe Portugesen ende vreemde. De facteur/ threzorier/ ende ander officiers van des Koninghs in-komsten houden daer haer ordinaire residentie; ende in 't distrit van dese stadt woonen wel vijftich duysent Indianen die onder tribuyt sitten; ende zijn verdeylt in wel seven-en-tachtentich woon-plaetsen. De stadt is wel voorsien van alderhande wapenen ende ammunitie; daer wordt ter plaetse selfs seer goet bus-poeder ghemaeckt. Ontrent de plaetse genaemt Mira, onder de Casique van Otabalo gehoorende/ zijn seker zout-brunnen/ daer graeu zout wordt ghemaeckt/ ende bitter van smaeck/ hoe-wel het by de Indianen seer gheacht wordt. Een halve legue van de stadt leght een lack welck een vierendeel van een legue groot is/ daer hem veel gansen ende ander ghevoghelte onthoudt. De andere provisien van wijn/ olie/ specerijen ende alle andere koopmanschappen worden naer dese stadt ghebracht van de zuydt-zee/ eerst een rieviere op/ ende daer naer te lande met karren. De Indianen houden oock hare marckten/ daer de Spaegniaerden haer voor-sien van 'tghene sy ghebreck hebben / en hebben onder haer gheen ghesette mate ofte ghewicht/ maer mangelen d'een teghen d'ander by 't ghesichte. Den principalen handel van 'tlandt boven het ghezaey ende vee/ bestaet meest in schapen-kaes ende koeyen-kaes/ ooc van geyten/ kleetkens van cottoen/ alderhande lakenen/ hoeden/ tou-werck voor schepen/ corduanen / cottoen / veel vlas/ hoewel het weynigh ghesponnen wordt; veel wolle: men heeft daer oock eenighe suycker-Ingenios, ende alder-hande manufactueren.

Het seste Capittel.

De wegh van St FRANCISCO DEL QUITO naer RHIOBAMBA toe, ende de ghestalte ende ghelegentheyt van de landen ende volckeren tusschen beyden.

VAn de stadt St Francisco del Quito, tot de Koninghlijcke palleysen van Thomebamba zijn dry en vijftich leguen; Herrera segt vijf-en-vijftich leguen, welck wy volghen om dat de reeckeningh beter uyt-komt; ende men treckt door veel andere plaetsen die wy hier verbolghens uyt Pedro de Cieça sullen aen-teeckenen. Van Quito treckende door den ordinaire wegh/ soo komt men eerst aen een plaetse genaemt Pançaleo; de in-ghebooorne van dit gewest verschillen een weynich van haer ghebueren/ insonderheydt in 't binden ende vlechten van 't hayr; by welcke de Indianen veel onderschevden worden: hadden haer eyghen tale/ hoewel sy oock spraken de tale van Cusco. Tusschen beyden dese plaetsen ende de stadt Quito legghen aen d'een ende d'ander zijde noch eenighe dorpen in seker gheberghte: aen de west-zijde legghen de valleyen van Vchillo ende Langazi; welck een seer ghetempert ende vruchtbaer quartier is; van hier beghint een wegh welck loopt naer 't gheberghte van Yumbo; daer wat quader ende wreveliger volck woont/ om dat sy in een hardt gheberghte woonen daer niet wel en is aen te komen. Daer loopt noch een anderen wegh naer 't oosten toe / welck gaet naer de Quixos, daer wy hier naer van sullen spreken. Dry leguen voorder als Pançaleo, leght de herberghe ende 'tdorp van Mulahalo, alwaer eertijts goede herbergen en voor-raedt was voor den Inga, ende syn krijgs-volck/ als hy daer quam/ dan nu ist volck daer seer vermindert/ ende is maer een kleyn dorp: aen de rechter handt van dit dorp leght een Volcan, die eertijdts veel steens ende asschen placht uyt te smijten. Een weynigh voorder leght de vlecke ende 'tgroote palleys Tacunga, welc also treffelijck was in voor-tijden als dat van Quito, ende vijfthien leguen daer van gelegen naer het zuyden als Diego Fernandes getuyght/ 'twelck noch

woy

wel te sien is/hoe-wel 'tgebou nu seer is vervallen; men siet noch perfect in de mue-
ren de gaten daer de gouden beelden van schapen eertijts hebben gestaen: hadden
hier een tempel daer sy de sonne aen-baden met haer maeghden welc sy noemden
Mamaconas, om den dienst te doen. Dese plaetse was upter-maten wel voor-sien
van alderhande lijf-tocht/ want in d'een plaetse hielden sy menichte van konijnen/
in d'ander verckens/ in de derde hoenderen/ ende voorts runderen/ schapen / ende
lammeren/ ende gevoghelte. De huysen zijn al van steen gemaeckt ende met stroo
ghedeckt. 'Tvolck is wat bruyn/ hoe-wel dat het vrouwe-volck seer minsaem is/
ende oock eenighe schoon. Van Tacunga komt men langhs den hooghe wegh
van de Ingas te Mulambato, daer oock herberghen waren/ ende voor-raedt van
lijf-tocht ende anders / ende 't volck van de selve manieren ende conditien als die
van Tacunga. Van Mulambato komt men aen de rieviere Ambato, daer oock
eenighe herberghen waren als de voor-gaende. Dry leguen voorder legghen de
kostelijcke palleysen Mocha, die seer groot waren ende wonder om sien/ hoewel
sy nu ghelijck de andere gebouwen van de Ingas meest vervallen zijn: ontrent Mo-
cha woonen noch eenighe Indianen/ van manieren ende ghestalte als de voor-
gaende. Naer 'twesten legghen eenighe dorpen van Indianen welck sy noemen
Sichos; ende naer 'toosten die sy noemen los Pillatos; woonen in een vruchtbaer-
landt/ soo dat sy altijdts goeden voor-raedt hebben van alderhande nootdruft;
ende de Spaegniaerden houden hier veel beesten/ door die goede weyden die men
daer heeft: hebben hier de beste verckens van gantsch Peru, ende maken allso goe-
de hammen als elders. Van Mocha komt men te Rhiobamba, daer alloo koste-
lijcken palleys was als te Mocha; is gelegen in de provincie van de Purvaes, op
seer schoone ende aengename velden/ die gantsch over een komen met Spaegnien
in de getempertheyt van de lucht/ kruyden/ bloemen/ ende anders. De stadt van
Quito was eertijdts hier gheleght/ eer sy herleght werdt ter plaetse daer sy nu is.
Dese plaetse is gheleghen in een goedt quartier: ende 'tvolck is vreedtsaem/ ende
gaen gekleet als die van Quito: dragen seer langh hayr/ vraepkens op-gevleght.

Herrera seght dat Rhiobamba leght vijf-en-twintich leguen van de stadt S[t]
Francisco del Quito naer 't zuydt-westen toe; (Diego Fernandes maer twee-en-
twintich leguen;) ende dat nu een woon-plaetse is van herders / soo dat daer wel
veertich duysent koppen van vee zijn / meest schapen.

Naer 't oosten van dese plaetse legghen veel dorpen ende woon-plaetsen van
Indianen in 'tgheberghte/ welcke confineren met den oorspronghe van de rieviere
Marannon, ghelijck Cieça ende Herrera die noemen: ende met het gheberghte
van Tingaragua, daer oock veel dorpen om ligghen. Naer 't westen leght een
ander sneeu-geberghte/ welck sy noemen Vrcolaço daer oock veel volcks woont /
ende ontrent desen bergh leght een wegh die naer Sant Iago de Guayaquil loopt.

Van Rhiobamba komt men te Cayambi, welck zijn andere herberghen: in een
vlack ende koudt landt gheleghen; ende van daer aen de Tambos ofte palleysen
van Teocaxas, de welcke liggen in 't midden van een woestijne/ daer het niet wey-
nigh koudt is. Dry leguen voorder legghen de heerlijcke palleysen van Tiqui-
cambi; de welcke aen de rechter-handt hebben Guayaquil, ende aen de slincker-
handt Pomollata, ende Quizna, ende Macas, nessens veel ander landen ende pro-
vincien die naer Rio grande toe strecken. Van hier daeltmen naer de heberghe
van Chanchan; in heet landt/ welck daerom ghelijck alle andere heete ghewesten/
by de in-ghebooren werden ghenoemt Yungas. Van hier heeftmen noch twintich
leguen tot de magnifique palleysen van Thomebamba, ende alle dese wegh is
elcke twee / dry / oft vier mijlen voorsien van Tambos ende herberghen / onder de
welcke twee principaele zijn / van welcke de eerste werdt ghenoemt Cannaribam-
ba, ende de andere Hatuncannari: van welcke de in-ghebooorne van de lande de
naem verkreghen hebben van Cannaris, welck sy noch behouden.

Het sevende Capittel.

Van 'tkostelijck Palleys van THOMEBAMBA; van de CANNARIS, de ghestalte van haer Provincie, ende hare manieren.

ONder de palleysen die de Koningen van Peru seer vele hadden gebout haer gantsche rijck door/ met huysen daer by ende ontrent/ in de welcke in d'een alderhande wapenen voor 't krijghs-volck; in d'andere kleederen; in d'andere alderhande voor-raedt van lijf-tocht wierde op-geleght ende bewaert; was wel een van de uyt-nemenste in rijckdom ende magnificentie het palleys van Thomebamba, gheleghen in de provincie van de Cannaris: van 'twelcke de Indianen wonder weten te verhalen/ doch niet soo veel/ ofte men kan noch wel speuren aen de overblijfselen ende ruijnen dat het ongelijck meerder is ghweest als sy wel seggen: heeft aen de west-zijde de provincie van de Guancabilcas; ende naer 't oosten 'tgheberghte/ ende de volckeren die daer strecken naer den Marrannon toe. Dit palleys is gheleghen aen een plaetse daer twee rievieren te samen komen op een vlacke campagne/ die wel twaelf leguen in 'tronde is. Is een koude contreye/ daer veel jachts valt van harten/ conijnen/ perdrysen/ tortel-duyven/ ende ander ghevoghelte. Daer was een tempel van de son seer aerdigh van steen gebout; van welcke steenen eenighe seer groot waren/ ende swart als toets-steen / ende eenighe ghelijck als jaspis. De portalen van veel plaetsen waren fraey gheschildert/ eñ met kostelijck ghesteente ende esmerauden inghelegt; ende de mueren van binnen in den tempel van de sonne/ eñ 't Koninghlijck hof/ waren al met fijn goudt bedeckt/ daer diversche figueren in waren ghesneden: de daecken waren van strop/ soo wel ghevoeght ende geleght/ dat het een lange tijdt sonder ongheluck van brandt konde dueren: Boven dese soo wierdt hier een onuytsprekelijcken schadt bewaert. 'Tvolck van dese provincie welcke de naem voeren van Cannaris, is fraey volck van lichaem ende aensicht/ dragen langh hayr / ende 'tselve in sulcker voeghen opgevlecht met een kroontjen op 'thooft/ dat sy daer by van de om-leggende volckeren konnen onderschepden worden/ so wel mannen als vrouwen gaen gekleedt in wolle ende cottoen; ende draghen ghelijck leersen van de Cabicia ghemaeckt. T'vrouw-volck is eenighsins schoon/ dan seer onkuysch ende hitsigh op de Spaegniaerden; doen den meesten arbeydt/ want spitten 'tlandt/ ende zaeyen 't graen/ eñ versamelent weder; daer de meeste mans binnens huys sitten en spinnen ende weven/ende ander vrouwen wercken bedrijven: selfs als daer eenighe Spaensche troupen door-trecken/ verleenen sy haer vrouwen ende dochters om de bagagie te draghen ende sy blijven 'thuys/ welck eenighe daer op steken/ dat daer onghelijck meer vrouwen als mans in 'tlandt zijn. Dit volc heeft het Christen geloove van over langh beginnen aen te nemen/ soo dat wy van haer oude manieren van afgoderije niet en sullen spreken. Dit Koninghlijcke palleys van Thomebamba is gantsch vervallen; is van de stadt S[t] Francisco del Quito vijf-en-vijftich leguen weeghs/ al langhs de Koninghlijcke wegh van de Ingas.

De provincie van de Cannaris is seer breet/ ende vol van rievieren/ in de welcke groote rijckdom wordt ghevonden. In den jare 1544 wierden daer soo groote ende rijcke mijnen ontdeckt/ dat de burghers ende in-wooners van Quito, daer wel acht hondert duysent Pezos goudts uyt haelden/ ende de menichte van 'tgout was soo groot/ dat sy by naer soo veel goudts als aerde teffens uyt-haelden; gelijck 'tselve dan op seeckere wetenschap by Pedro de Cieça wordt verhaelt: In allen deelen van dese provincie daer tarwe wordt ghezaeyt/ wil sy wonder wel wassen/ als mede de garste; ende naer de ghestalte van 'tlandt ende de lucht/ so souden daer de wijngaerden ende andere vruchten wonderlijck wel voort-komen.

Van Thomebamba en leght geen gebruyckelijcken wegh naer de zee-kuste toe/ ten ware door de limiten van de stadt San Miguel, daer wy hier naer van sullen spreecken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

spreecken. Eer wy den Koninghlijcken wegh van Thomebamba voorts vervolgen/ sullen wy eerst verhalen de gelegentheyt van Puerto Veio, ende de landen daer ontrent naer de kuste van de zuydt-zee toe gheleghen/ om niets over te slaen.

Het achtste Capittel.

Beschrijvinghe van de wegh van de Provincie van QUITO, naer de kuste van de zuydt-zee, ende de gheleghentheyt van de landen daer ontrent gheleghen.

OP de palen van de provincie van Quito, ende niet seer verre van Rhiobamba, leght de provincie Chumbo; doch eer ghy daer aen komt / soo heeftmen Cieça c. 46.
noch veel dorpen daer veel ende seer bequaem volck woont/ welck al onderschepden werden by seecker teeckenen/ ghelijck gantsch Peru door gebruyckelijck is: in meest van dese plaetsen zijn nu al kercken daer misse werdt ghedaen/ ende de kinderen van de Indianen de gebedekens geleert. Van dese provincie Chumbo trecktmen veerthien leguen door een moeyelijcken ende swaren wegh/ tot aen een rievier daer de in-gheboorne altijdts vlotten ghereet hebben om de reysende lieden langs de rieviere te voeren/ tot aen een plaetse die sy noemen el passo de Guaynacapa: daer wy hier naer noch sullen van roeren.

De eerste haven van 't landt van Peru is Passao, ende van daer als mede van Rio de Sant Iago, nam het Gouvernement van Francisco Pizarro syn beghinsel; Cieça c. 45.
want 'tgene meer naer 't noorden is gelegen/ behoort onder Rio St Iuan; de in-geborene van de provincie van St Iago de Puerto Veio, zijn van middelbare stature ende besitten een seer vruchtbaer landt/ door dien daer groote menichte van Maiz ende Iuca wast/ als oock Batatas, ende andere wortelen bequaem tot onderhoudt van 'smenschen leven: oock heeftmen daer heel goede Guayavas van twee ofte dry soorten/ Guavas ende Aguacates, Tunas van twee soorten; Caymitos, ende een andere vrucht die sy noemen Cerezillas. Men heeft daer oock veel meloenen eñ ander vruchten van Spaegnien: veel verckens van de lande die de navel op den rugge hebben/ ende verckens van Spaegnien; ende veel harten van alsoo sonderlinghe smaeck als men in gantsch Indien vint. Veelderhande gevogelte/ eñ onder ander een welck sy noemen Xuta, welck is van 'tmaecksel van een groote ganse/ die de Indianen in haer huysen op voeden/ ende zijn seer tam ende goet om t'eten. Ende een ander welck sy noemen Maca, wat minder als een haen/ ende heeft so schoon couleur van veeren dat het wonder is om sien; heeft een beck wat grooter als een vingher/ ende van twee couleuren geel en roodt. Op 'tgheberghte ende inde dellingen zijn groote ende dichte boomen van veelderley soorten / ende bequaem om huysen van te bouwen/ ende tot ander ghebruyck. 'T volck van de lande vanght seer veel visch/ ende onder ander een soorte die sy noemen Bonitos, welck slechte visch is/ door dien sy de kortse ende ander qualen veroorsaeckt alsmense eet. Op 't meeste deel van dese kuste krijghen de lieden seeckere roode wratten soo groot als noten/ aen 't voor-hooft/ aen de neus/ ende andere deelen des lichaems; ende men houdt het daer voor/ dat het komt van seecker visch te eeten. Op dese kuste ende in de landen gheleghen ontrent Puerto Veio ende Guayaquil hebt ghy tweederley slach van menschen; want van Cabo de Passao, eñ Rio de St Iago af/ tot het dorp van Zalango toe (welck naer 'tsegghen van Diego Fernandes light tusschen Punta de Sant Helena ende Cabo Sant Laurenzo) zijn soo wel mans als vrouwen in 't aensicht ghepickeert/ ende ghesneden van 't uyterste van de oore af tot aende kinne: vercieren haer met diversche cleynodien van goudt / ende seeckere kleyne kraeltjens die sy noemen Chaquira colorada; welck roodt Chaquira een seer hoogh gheacht dinghen is in alle dese quartieren. De principale dorpen daer dit volck woondt / zijn Passaos, Xaramicho, Pimpaguace, Peclauscmeque ende de valleye van Xagua, Pechonse, ende die van Monte Christo,

Apechigne, Silos, Canilloha, Manta, Zapil, Manavi, Xaraguaca, ende andere. Haer huysen zÿn van houdt/ sommige groot/ sommighe kleyn ende met stroo ge-deckt. Dese vlecke van Manta, ghelÿck oock de andere dorpen/ leggen ontrent de kuste van de zuydt-zee/ ende de Indianen quamen in voor-tÿden hier aen-bidden een seer groote esmeraude / ende haer offerhanden daer voor doen; ende men hout voor seecker dat de mÿnen van de esmerauden daer ontrent te lant-waert in leg-
[lib. 4. c. 14.] gen/ ghelÿck dan Acosta daer van ghetuyght/ seggende; By Manta ende Puerto Veio worden seer veel Esmerauden ghevonden; daer is een plaetse te landtwaert in/ die sy noemen de las Esmeraldas, door de kennisse die men heeft dat daer veel souden wesen/ hoe wel dat 'tselve landt noch niet gheconquesteert en is. Manta is nu een haventjen daer by niet en woonen als Indianen die haer geneeren met touwen ende kabels te maecken.

'T volck dat te landt-waert in woondt/ is van een ander tale/ doch hebben de selve voor-raedt van lÿf-tocht als die van de kuste; men meynt dat daer in de rievieren die van 'tgheberghte af-loopen eenigh goudt ghevonden werdt.

De Caraques ende haer ghebueren is een ander slach van volck/ die soo niet ghesneden en zÿn in 't aensicht / hoe wel sy van minder verstandt zÿn als de voorgaende. Eenige van dese volckeren/ insonderheyt die by noorden Colima woo-nen/ ginghen naeckt in voor-tÿden eer de Spaegniaerden daer quamen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt PUERTO VEIO; ende de Stadt St IAGO DE GUAYAQUIL. Ende CASTRO in de Provincie van BUNIGANDO.

[Herrer. Descr. de las Ind.] DE Stadt Puerto Veio is (naer 'tsegghen van Herrera) gelegen op de hoogte van een graedt by zuyden de linie / tachtentich leguen van St Francisco del Quito naer 'twesten/ hoe wel door gheen open ende bequame wegh/ ende vÿftich leguen van St Iago de Guayaquil, niet seer verre van de zuydt-zee. (Diego Fernandes seght dat de stadt light ses mÿlen vande haeven.) Door dien dit landt soo naer onder de linie leght/ meynen eenighe dat het heel onghesont moet wesen/ doch men heeft bevonden dat andere plaetsen immers soo naer onder de linie gheleghen/ daerom niet en laten ghesont te wesen: wel is waer dat de Indianen van dit quartier niet langh en leven/ ende die quale van wratten onderhevich zÿn/ daer wy hier voren van hebben ghesprooken/ dan 'tselve schÿnt van andere oorsaecken her te komen. Lopes Vaz seght dat dit stedeken wel eertÿdts een rÿcke ende groote plaetse is geweest/ maer dat het nu arm en kleyn is/ sints dat de esmerauden door haer menighte in kleyn achtinge zÿn ghekomen. Naer 'tseggen van die onlangs daer zÿn gheweest soo souden in dit stedeken ontrent 30 familien van Spaegniaerden woonen/ welcker rÿckdom meer bestaet in beesten/ dan in geldt. Ontrent dese stadt en werdt naer 't segghen van Herrera, geen tarwe gewonnen/ door dien het daer by naer acht maenden van 'tjaer reghent/ beginnende van October af; dan daer is groote apparentie datter rÿcke goudt-mÿnen souden te vinden wesen.

[Her. descr.] De stadt St Iago de Guayaquil, de welcke oock anders ghenaemt werdt la Culata, is ghelegen sestich leguen van de stadt St Francisco del Quito naer 't zuydt-
[Lopes Vaz.] westen; ende vÿfthien leguen van de zuydt-zee/ ende by de ses mÿlen van het oostpunt van 't eylandt Puna: aen een diepe inham van de zee/ veertich leguen vande haven van Paita naer het noorden; ende aen 't begin van de inham ofte mondt van de rieviere leght een woon-plaetse van Indianen/ welck sy noemen Tumbez. 't Landt daer ontrent is wonder vruchtbaer ende playsant; ende daer werdt seer veel honighs gevonden in de holte van de boomen: 't water van de rieviere Guayaquil, daer de stadt naer ghenaemt is/ welck van onder den equinoctiael komt/ wordt voor heel ghesondt gehouden teghen de spaensche pocken/ ende diergelÿcke

leemten/

lemten/ soo datter veel volcks derwaerts komt om van die sieckte genesen te worden: het schijnt dat dit water dese kracht heeft/ wegen de groote menichte van Zarzaparilla, die ontrent eñ aen dese rieviere groeyet. Want daer wordt groote quantiteyt van dese Zarzaparilla van hier naer andere quartieren vervoert. Men heeft in dit ghewesse seer veel houdts/ soo dat hier veel schepen werden getimmert. Dit is de eerste stadt daer het reghent op de gantsche kuste van Peru, van Atacama af/ welck leght by Chile. Dese stadt werdt by de onse inden jare 1624 ingenomen/ dan also sy te swack van volck waren/ en konden die niet in-houden ofte den buyt af-brenghen.

De rieviere (so Herrera seght) en is niet groot/ gelijck by naer gheene die in de zuydt-zee loopen/ by gelijckenis van de rievieren die inde noordt-zee uyt-loopen/ door dien haren loop soo kort valt; dan loopen seer snel af/ ende zijn subijte op-wateren onderworpen/ door dien sy van 't geberghte af-komen: dese rieviere heeft haren oorsprongh in de provincie van Quito, uyt het hooge gebergte/ welck naer 't oosten leght/ ende onderweghen komen daer veel andere rievierkens toe loopen/ soo dat sy (naer 't segghen van Herrera op een ander plaetse) wel anderhalf legue breedt is/ daer sy in de zuydt-zee loopt. De groote Koningh van Peru Guaynacapa, hadde een calsije doen maecken dwers door dese rieviere/ die niet voleyndt en is/ dan naer de over-blijfselen die men daer noch van siet/ soo moet het een trots werck geweest zijn; noemen 't el passo de Guaynacapa: welck naer datse seggen (seght Cieça) twaelf leguen is van 't eylandt Puna. De koopmanschappen die uyt de zee komen/ werden een stuck weeghs dese rieviere op ghebracht/ om naer St Francisco del Quito ghevoert te worden. De natie van Indianen welck sy noemen Guancabilcas, zijn de in-woonderen van dese stadt onderdaen; eñ beneffens dese/ soo ghehooren tot dese stadt de dorpen van Yaqual, Colonche, Chinduy, Chongen, Daule ende Chonana, ende andere meer: alle dese volcken woonen in een vruchtbaer landt/ ende wel voor-sien van alderhande nootdruft. In de limiten van dese stadt zijn seer wijde vlacke velden/ ende oock eenighe bergen ende bosschen seer dicht met boomen versien. 'T volck van de lande is al meest om-ghekomen/ ende de weynige die daer overig zijn/ hebben meest het Christen-geloof aenghenomen. Herrera seght/ dat daer ontrent dese stadt een natie van Indianen woont die sy noemen Chonos, langhs de rieviere Daule; die met vlotten de koopmanschappen de rieviere op-voeren naer Quito ende andere plaetsen/ ende dat sy anders niet bequaem en zijn om te lande te arbeyden.

Eer wy van dit quartier scheyden/ soo sullen wy hier by voeghen de stadt Castro die inden jare vijfthien hondert ende acht-en-sestich/ by den Capiteyn Contera geleght is in de valleye Vili gheleghen in de provincie van Bunigando, Imdinono ende Gualapa, welck sy noemen de provincie van de esmerauden; hy nam syn weg derwaerts van Guayaquil, ende ontdeckte de vordere provincien van Passao af/ tot de rieviere van St Iuan, daer wy hier vooren van hebben ghesproken.

Het thiende Capittel.

Vervolgh van de Koninghlijcke wegh van THOMEBAMBA af, tot de stadt LOXA toe; ende gheleghentheyt vande landen daer ontrent; vande Stadt LOXA en CUENÇA.

T Reckende van Thomebamba door de Koninglijcke wegh van de Ingas, welc naer Cusco toe loopt/ soo reyst men eerst door de gantsche provincie van de Cannaris, tot dat men komt te Cannaribamba, eñ andere valleysen die voorwaerts uyt-leggen: aen d'een ende d'ander zijde sietmen veel dorpen van de selve provincie/ ende een hoogh geberghte aen d' oost-zijde gheleghen/ welck by oosten oock al bewoont is/ ende streckt hem naer de rieviere Marannon, als sy die noemen. De provincie van de Cannaris gepasseert zijnde / so komt men aen die van de Paltas;

in de welcke een Palleys was in voor-tyden welck sy noemden de las Piedras; door dien men daer seer groote ende schoone steenen siet die de Ingas in haer tyde daer hebben doen brenghen/ door dien sy dese provincie groot achten/ ende wel wilden verseekeren. De stadt Puerto Veio daer wy voor desen hebben van ghesproken/ leght naer 't w. van dit palleys; eñ naer 't o. de provincie van de Bracomoros; waer groote landen ende provincien leggen/ ende veel rievieren zyn/ waer onder eenighe heel groot ende machtich zyn: ende is groote hope/ dat men 20 oft 30 dagh-reysen vorder naer 't o. vruchtbaer ende ryck landt sal konnen ontdecken. De wilde van die quartieren by o. dit gheberghte / gaen al naeckt/ ende en zyn van soo goeden verstandt niet als die van Peru, en waren oock noyt by de Ingas onder subjectie ghebracht. Van de provincie van de Cannaris tot de stadt Loxa zyn 17 leguen, ende seer moeyelycken wegh ende eenighe moerassen.

So haest als men scheyt van het palleys de Piedras, so begint daer een gebergte/ welck wel niet seer hoogh en is/ doch seer koudt/ welck weynich meer als thien leg. duert/ aen welckes eynde een ander palleys leght welck sy noemen Tamboblanco, van waer de Koninghlycke wegh loopt naer de rieviere Catamayo. Aen de rechter-handt by de selve rieviere is de stadt Loxa ghebouwt. Aen d'een ende de ander zyde van dese stadt zyn veel groote dorpen; de in-woonders zyn van de selve conditie ende manieren als de voorgaende. De ghestalte van de lucht van dese provincien is goet ende ghesondt: de valleyen ende oevers van de rievieren zyn ghetemperder als 't gheberghte. 'T ghene daer bewoont is van dit geberghte/ is mede goet landt/ hoe wel meer koudt als heet; dan de woestynen ende besneeuwde klippen zijn extreem koudt. Ontrent de rievieren zijn veel boomen; eñ de Spaegniaerden hebben daer sints haer komste/ veel fruyt-boomen van Spaegnien geplandt/ die heel wel toe-nemen. In de limiten van de stadt Loxa, worden veel verckens aen-gequeeckt/ als mede geyten/ ende ander vee. Van Tamboblanco komt men aen de provincien van Calua ende Ayavaca, welck na het o. hebben de Andes, eñ na het w. de stadt St Miguiel: daer in leght Caxas, daer een palleys eñ andere gebouwen waren van de Ingas; van Caxas komt men in de provincie van Guancabamba, daer groote gebouwen waren/ als in de provincie Calua; vorder leggen ander provincien die ten deele onder Loxa behooren; dan eer wy voorder van dese stadt spreecken/ soo moeten wy de stadt Cuença niet voor-by gaen/ die naerder Quito leght.

De stadt Cuença dewelcke oock ghenaemt wordt Bamba, is gheleghen 51 leg.
Her. descr. de las Ind. van de stadt Sant Francisco del Quito naer het zuyden; is een Corregiemento (gelyck als de Spaegniaerden dat noemen:) daer is een klooster van dominicanen/ eñ een ander van minne-broeders. In de jurisdictie van dese stadt zyn rycke myñe van gout/ eñ eenige van silver; als mede van quicksilver/ coper/ yser/ eñ sulphur.

De stadt Loxa anders ghenaemt Zarça, is gelegen in de Koninghlycke wegh die na Cusco toe loopt; 16 leg. van Cuença na t'zuyden; (Her. seght elders 30 leg. welc beter soude passen op de distantie van Quito, als de wegh door een rechte linie soude worden genomen; even-wel hebben om ander redenen die naerder Cuença geleght.) 80 leg. van St Francisco del Quito na 'tzuyden confineert sy met de stadt St Miguiel: ende naer 't oosten met de stadt Zamora, waer een vervolgh van hooghe bergen leght gantsch onbewoont; na 'twesten met de wegh die na de haven van Paita loopt. De stadt is gelegen tusschen twee rievieren van seer goet water/ in een seer schoone ende lustighe valleye/ die sy noemen Cuxibamba, daer men gheen Mosquitos en vindt/ noch eenigh ander venynigh dier. Is een seer gesonde lucht/ 't landt meer koudt als heet/ op de hooghte van ses graden schaers by zuyden de linie equinoctiael: ende hoe wel men daer dagen heeft dat de lucht betogen is van wolcken/ so klaert het even-wel licht weder op: het reghent daer ordinaerlyck van de maendt Maert tot in Augusto; en sneeuwt daer nimmermeer: men vindt in dat gantsch quartier seer profitabel houdt / als cedren / elsen / willigen/

willighen/ note-boomen/ eycken/ daer sy haer van konnen dienen om huysen ende solderen van te maken. Daer zÿn seer veel springhen ende fonteynen van seer goet water ontrent de stadt. In de provincie van Caruma is een fonteyn van soo heeten water/dat geen levendigh dingh 't selve kan verdragen/dan is seer goet om in te baden lieden die swaerlÿck gequetst zÿn: is van quade smaeck/ door dien 't door sulphur-mÿnen passeert. Het Maiz wast hier hier soo overvloedelÿck/ dat het wel hondert voor een gheeft; daer wast oock tarwe ende gerste die wel dry jaren kan bewaert worden. Daer is seer veel vee/ soo wel van dat van Spaegnien/ al van dat van de lande; veel gevogelte: ende in alle de rievieren veel visch van seer goede smaeck. Alle de in-woonders van dese stadt zÿn wel voor-sien van wapenen ende peerden: hoe-wel sy anders niet seer rÿck en zÿn. 'T volck van de lande neemt seer toe/ door dien 't daer soo ghesont is/ ende hebben 't Christen-geloof tamelÿcken wel aen-ghenomen. Dese stadt heeft haer kercke/ende kloosters van Dominicanen ende Minne-broeders.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de stadt ZAMORA, ende IAEN, ende de gheleghentheyt van de landen daer om-her gheleghen; ende van CHUQUIMAIO.

DE stadt Zamora (naer 't seggen van Herrera) is ghelegen op de hooghte van ses graden by zuyden de linie (dan schÿnt hem in de hooghte te abuseren/ wy hebben die op vÿf gheleght om de distantien van de plaetsen beter te vinden) 90 leguen van de stadt St Francisco del Quito, bykants naer 't zuydt-oosten toe/aen de oost-zÿde van de Cordillera van de Andes; 20 leguen van de stadt Loxa, oost ende west: de plaetse daer dese stadt is gebout/ wierdt by de Indianen ghenaemt Proauca; welck was soo veel te seggen/ als volck dat in oorloge is; 70 leguen verscheyden van de zuyt-zee; in een provincie welck wel 20 leguen groot is. De gestaltenis van de lucht is heet ende vochtigh: de noorde wint waeyt daer den meesten tÿt van 't jaer/ ende en is niet onstuymigh ofte onghetempert: als het daer reghent/ soo heeft men daer een seer heldere lucht: dan reghent daer veel. Men weet daer niet te spreken van eenighe besmettelÿcke siecktent/ ende teghen de gheméyne sieckten ende qualen ghebruycken de in-gheboorne veel toback; ende noch een ander kruydt/ welck sy noemen Aguacolla, welck sy by naer tot alle dinghen appliceren; daer wast een seeckere soorte van noten/ de welcke rauw ghegeten/ doodelÿck zÿn; maer ghesoden ofte ghekoockt gheven heel bequaem voetsel. Het landt is op sommighe ghewesten effen ende vlack/ende op sommighe oorden berghachtigh; op 't hooghe wassen veel cedren/ ende andere boomen van hardt ende onverderflÿck houdt: In alle de limiten van dese stadt zÿn veel rÿcke goudt-mÿnen ontdeckt/ uyt de welcke eenighe graynen zÿn ghegraven van onghehoorden groote: welcker een aen den Koningh van Spaegnien Philippus de tweede ghepresenteert is ghewest dat 18 pondt woegh: men en twÿffelt niet/ ofte daer souden oock mÿnen te vinden zÿn van andere metalen/ dan men en heeft daer niet naer getaelt/ sints de goudt-mÿnen zÿn ghevonden. Men heeft daer eenighe bornen ende fonteynen van zoudt-water/ daer sy seer goet zoudt van maecken. Uyt het hooghe gebergte vlieten dry rievieren/ die oost ende west loopen/ ende werden met canoas bevaren; is smakelÿck ende goedt water; ende ghelÿck 't uyt de berghen komt loopen daer de goudt-mÿnen zÿn/ soo brenghen sy oock graynen goudts mede af. Daer wassen seer overvloedigh alderhande fruyt-boomen/ soo wel de ghene die daer by de Spaegniaerden zÿn gebracht/ als die daer van oudts waren: als mede alderhande aert-vruchten ende kruyden/ uyt-genomen tarwe ende gerste/ die daer niet wel en willen voort-komen. In 't landt ende op 't gheberghte zÿn eenige wree- de dieren/ als tigren/ ende oock kleyne leeuwen/ doch weynigh: men heeft daer de schapen van het landt/ ofte Pacos; alderhande vee by de Spaegniaerden in

Her.d.8. l.3.c.13.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Indien ghebracht/ als stieren/ koeyen/ verckens ende geyten: In de rievieren
werdt abundantie van seer goede visch ghevanghen: men heeft daer byen van de
lande/die niet en steken/ende nochtans seer veel honighs gheven. De stadt is heel
wel ghebout/ ende de huysen zijn van houdt ende steen: daer is een fraeye kercke/
ende een klooster van Dominicanen. Den thresorier van de Koningh houdt daer
zijn ordinaire residentie; ende de mijnen werden met goede ordre bearbeyt by de
Swarten. De in-gebooren van de lande zijn van kleyn vernuft ende verstant/ en
gantsch niet genegen tot arbeyden; ende eer de Spaegniaerden daer quamen/ leef-
den sy meest op den roof; bestolen malkanderen/ende sloegen malkanderen doodt:
dan nu hebben sy begost beter manieren aen te nemen/ ende haer te kleeden.

d.8.l.5. De stadt Iaen is (naer 't segghen van Herrera) 55 leguen van Loxa gheleghen:
c.12. 30 leguen van Chachapoyas, in een provincie welck ghenaemt wordt Chacayn-
ga, ende is eene vande provincien die onder Chuquimayo werden gherekent; het
is berghachtigh ende hoogh landt/ende van ghetemperde lucht.

De provincien van Chuquimayo, daer de voor-gaende stadt in gheleghen is/
werden soo genaemt naer de principale rieviere die daer door loopt/welck genaemt
is Chuquimayo: by zuyden ende westen van de selve rieviere leght een provincie
welck sy noemen Chenchipe: de rieviere Chuquimayo is een groote ende machti-
ge rieviere/welckes water seer snel af-loopt/ soo dat het seer gevaerlijck is de selve
over te swemmen voor Spaegniaerden ende ander natien/ maer de Indianen
van Chenchipe die groote swemmers zijn/ maken daer weynigh wercks af/ soo
dat de vrouwen selfs met haer kinderen die over swemmen. In dit quartier vindt
men veel Maiz, welck daer wast ende rijp wordt van 4 maenden tot 4 maenden;
veel Yuca ende andere wortelen/ ende ordinaire vruchten van Indien eñ Yaguas,
daer sy haer soo swart met schilderen/ gelijck oft Swarten waren. Uyt-genomen
de valleye daer de rievier door loopt/ welck ontrent een half legue breedt mach
wesen/ ende eenige velden ende in wijcken die de rieviere maeckt; zijn 't meeste
hooghe bergen aen d'een eñ d'ander zijde van de rieviere: in de rieviere is veel visch/
welck sy met seeckere netten vanghen; ende in de valleye zijn veel harten. Over
't gebergte/ welck aen d'ander zijde van de rieviere leght drie leguen, leght een an-
der provincie welck sy noemen Perico; de in-woonders verschillen in tale ende
manieren van die by de rieviere woonen: 'T landt is wel bewoont/vruchtbaer eñ
wel gebout; ende 't isser niet koudt. Van dese provincie tot die van Cherinos, zijn 7
leguen: dese is mede vol volcks welck aen beyde de zijden van een machtighe rie-
viere woont/den bodem is vruchtbaer ende 't volck strijtbaer/ ende spreecken haer
eygen tale: in de rieviere van Cherinos werdt veel goudts gevonden. Van Cheri-
nos komt men in de provincie van Silla ende Chacaynga, daer de stadt Iaen als
vooren is gheleght/is bergigh landt/hoe-wel niet dubbelt/ende van goede tempe-
De provincie van Copallen, is van de selve maniere; hebben veel schapen. Het
volck woonende in de provincie van Llanque ofte Lança, leeft naer de selve wijse/
als oock de volckeren die sy noemen de la Loma del Viento. De volckeren die sy
noemen Tomependas, ende die daer woonen in de valleye die sy noemen de Va-
gua, zijn Yungas, welck is te segghen dat sy om leeghe ende op 't vlacke woonen; is
sedigh volck; vruchtbaer ende overvloedigh landt; hebben veel honighs ende aller-
hande fruyten. Noch voorder leggen de provincien van Anta, Coanda, Tabanca-
ras, Palanda, Xaroca, ende Cobibinbinanama, welck alle op 't gebergte leggen/
ende is niet te min vruchtbaer landt/ ende wel voor-sien van alderhande lijf-tocht;
ende naer den ghemeynen roep/soo souden daer veel mijnen van goudt ende ande-
Cieça re metalen wesen. Treckende voorts van Loxa langhs de wegh van de Ingas,
c.57. komt men aen de provincien van Calua ende Ayauaca; van de welcke de Andes
ende de provincien van de Bracomoros naer 't oosten legghen/ ende de stadt San
Miguel naer 't westen. Daer aen volght de provincie van Caxas, daer de Konin-
ghen van Peru eertijdts groote palleysen ende arsenalen hadden/ ende veel volcks

onder-

onder-hielden om de tribuyten te innen van de om-legghende volckeren. (Diego Fernandes rekent tuſſchen Canas ende Chincachara neghen leguen, ende tuſſchen Chincachara ende Piura ſeven.) Van Caxas komt men aen de provincie van Guancabamba, daer noch grooter gebouwen waren/ende een ſeer ſtercke fortreſſe/ daer men noch eenighe overblijfſelen van ſiet; want 't is anders gheruineert ghelijck alle d' ander ghebouwen. Sommighe van deſe plaetſen ghehooren nu tot de ſtadt Loxa, ende eenighe tot S[t] Miguel.

Het twaelfſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de playnen van PERU, tot de ſtadt SAN MIGVEL toe; Van de valleye van TUMBEZ ende andere: van de ſtadt SAN MIGVEL, ende haven PAITA.

WY hebben in de voor-gaende Capittelen de binnen-landtſche provincien vervolght tot op de uyterſte paelen van de Audientie van Lima: Om nu met goede ordre te ſpreecken van de playnen van Peru, ſoo ſullen wy beginnen met de valleye van Tumbez, door de welcke een rieviere loopt van de ſelve naem/ welck haer oorſpronghe heeft in de provincie van de Paltas, ende loſt haer water in de zuydt-zee. De provincie ende valleye van Tumbez is ghewelddigh droogh ende barre/ door dien het daer weynigh reghent/ ende dat noch dicht onder 't gheberghte/ want dicht by de zee-kuſte en reghent het nimmermeer. Deſe valleye van Tumbez pleegh wel bewoont te weſen/ ende gheecultiveert/ vol van bequame ſloten ende weteringhen die uyt de rieviere door 't landt ghelepdt wierden; waer door ſy 't landt over al waterden ende veel Maiz ende andere vruchten wonnen/ ende door dien middel veel voor-raedts van allerhande lijf-tocht verſorghden. 'T volck van de lande gingh ghekleedt/ ende was arbeydtſamer ende beter ghemaniert als het volck dat in 't gheberghte woont: het Maiz wordt daer tweemaels 's jaers rijp.

Van de valleye van Tumbez, komtmen in twee dagh-reyſens aen de valleye Solana, welck in voor-tijden ſeer bewoont was/ ende daer waren ſeer groote ghebouwen; den tweeden Koninghlijcken wegh van de Ingas loopt door deſe valleyen tuſſchen gheboomte/ ende ander beſchut teghen de hitte. Cap. 58.

Van Solana komtmen aen de valleye van Pocheos (ſoo Cieça die noemt) ofte Poechos (ſoo Herrera die heet/) welcke valleye is gheleghen aen de rieviere Poechos ofte Pocheos, hoe-wel eenighe die oock noemen Maycavilca (ofte ſoo Herrera die noemt Mayabilca) naer de naem van de Cazique die de Spaegniaerden daer vonden. (Auguſtin de Carate reeckent van Tumbez tot Rio de Poechos dertich leguen. Deſe valleye was uyter-maten wel bewoont/ ende moet een provincie ghewecſt zijn van grooter weerde/ aen-ghesien men daer ſoo treffelijcke ghebouwen heeft/ die nu meeſt vervallen zijn.

Twee dagh-reyſen van de valleye van Pocheos leght de valleye van Piura, al waer twee ofte drie rievieren te ſamen komen/ waer door de valleye ſoo breedt is. De ſtadt San Miguel (welcke de eerſte is van de ghene die by de Spaegniaerden in 't Koningh-rijck van Peru zijn ghebout) is gheleghen in de voorſz. valleye van Piura; was eerſt gheleght op een plaetſe die ſy noemen Tangarala, dan door dien het een ongheſonde plaetſe was/ ſoo is ſy nu verleght aen een ander oordt/ welck Herrera noemt Chila: tuſſchen twee vlacke ende friſſche valleyen/ vol ſchoone boomen; op een drooghen ende harden bodem/ daer men het water qualijck kan brenghen. Deſe plaetſe is mede niet ſeer gheſondt/ inſonderheyt voor de ooghen; door dien het daer ſoo ſtuyft in de ſomer/ ende ſoo vochtigh is in de winter. De Indianen ſegghen/ dat het daer eertijdts niet en reghende/ dan nu vallen daer ſomtijdts ſware ſlagh-reghenen. De valleye is ghelijck die van Tumbez, ende men heeft daer veel wijngaerden ende vijghe-boomen ende andere fruyt-boomen

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van Spaegnien. Dese stadt St Miguel is naer 't segghen van Herrera hondert en twintich leguen van de stadt Sant Francisco del Quito, naer 't zuydt-westen toe. Ende naer 't segghen van die daer onlanghs waren / soo ist een open plaetse daer weynigh handels valt.

Eer wy scheyden van dese playnen van Peru, soo is aen-merckens weerdigh 't ghene men seght / dat het hier niet en reghent: In 't gheberghte welck sy noemen
Cieca c.29. las Sierras, begint de somer in April, ende duert tot het eynde van September, ende de winter in October, ende duert tot het eynde van Martio: maer op de playnen die aen de kuste van de zuydt-zee legghen / is het gantsch contrarie / want als het somer is in 't gheberghte / soo is 't winter op de playnen: want van October af / en reghent 't gantsch niet op de playnen / en valt maer alleen wat dauws / welck het stof niet en beneemt: soo dat de in-woonders haer gantsch moeten behelpen met wateren; ende den meestendeel zijn voorts zanden ende drooghe steen-rodtsen / op de welcke weynighe boomen wassen die luttel groente draghen; ende gheen vruchten; ende veel distelen ende doornen. Het ghene sy winter noemen en is anders niet dan datse dan seer dicke wolcken vernemen / die gheweldige reghen schijnen te dreyghen / ende daer-en-tusschen niet en gheven dan een kleyn stof-regentjen / dat naeuwlijcks het stof nat maeckt: Niet meer en reghent het dese ses maenden / hoe-wel de lucht dickwils voor eenighe daghen soo met wolcken betogen is / dat men gheen son en kan sien. 'T schijnt dat het gheberghte door dien 't soo hoogh is / ende de playnen soo leegh / de wolcken naer hem treckt / ende niet toe en laten dat daer water valt op de leeghten. In voeghen / dat als het meest reghent op 't gheberghte / het alderheetste is op de playnen; ende als die kleyne stof-reghenen vallen op de playnen / dat dan het alderhelderste weder is in 't gheberghte.

De Ingas, Koninghen van Peru, hebben door dese playnen een wegh doen maken / welck vijfthien voeten ofte daer ontrent breedt is / tusschen twee mueren die wel een vadem hoogh zijn / ende de wegh al bequaemlijck gheleght; ende aen beyde zijden veel gheboomte; ende op diversche plaetsen waren palleysen ende andere ghebouwen ghemaeckt / ghelijck wy hier vooren verhaelt hebben / langhs den anderen Koninghlijcken wegh die door 't gheberghte loopt.

Vijf-en-twintich leguen van San Miguel, ende in haer jurisdictie / leght de haven Paita: op de hooghte van vijf graden by zuyden de linie / naer 't segghen van Herrera: de schrijver van de voyagie van Candisch, stelt die op 5 graden ende 4 minuten. Welck is een groote haven eñ wel beschut; de schepen die van Guatemala naer Peru komen / zijn gewoon in dese haven te ontladen. Thomas Candisch quam hier op de reede in den jare 1587; ende lande met syn volck in spijt van de Spaegniaerden; vondt daer een kleyn stedeken / van ontrent 200 huysen met syn raedt-huys in 't midden; ende een fortresse welck de Spaegniaerden hadden begost te maken; 't volck van de stadt vluchte op een bergh die ontrent een mijle lagh van de stadt / daer de Engelschen haer af dreven / ende ontrent 25 ponden silvers kreghen: verbranden daer naer de stadt tot te grondt / ende trocken daer van. Daer naer in den jare 1615 is de selve plaetse wederom in-genomen by de onse / onder 't beleydt van den Generael Ioris Spilbergen, naer dat de in-woonderen daer uyt ghevlucht waren / ende haer beste goederen wegh ghebracht naer 't gheberghte; ende is by de onse weder verbrandt; daer waren twee kercken ende een klooster / ende veel andere schoone ghebouwen ende huysen.

Het derthiende Capittel.

Van de binnen-landtsche provincie DE LOS QUIXOS, ende LA CANELA; behoorende tot het ghedeelte van QUITO.

EEr wy komen tot de beschrijvinghe van de zee-kuste / om een eynde te maken met dese Audientie van Quito, soo sullen wy hier spreken van een ander provincie

vincie die wat dieper in't landt leght/ welck de Spaegniaerden noemen los Qui-
xos, welck eerst in den jare 1557 wierdt ontdeckt/ naer dat de stadt Cuença was
ghebout/ ghelijck wy hier voorzen hebben verhaelt. Dese provincie van los Qui-
xos behoort onder de Audientie van St Francisco del Quito; ende leght by oosten Dec.5.l.
van de stadt Quito; heeft naer 't zuyden het Gouvernement van Yguarsongo, ofte 10.c.14.
ghelijck 't selve oock werdt genaemt de Iuan de Salinas; naer 't noorden de provin-
cie van Popayan; ende naer 't oosten de provincien van El dorado: haer meeste
hooghte en komt niet tot een graedt by zuyden den equinoctiael: heeft in de lengh-
te weynigh minder als 40 leguen, ende in breedte minder als 20 leguen. 'T gant-
sche landt van dese provincie is seer heet/ ende 't reghent daer geweldigh veel/ daer
en wast gantsch geen tarwe/ maer alleen weynigh Maiz: men heeft daer van de
boomen die de specerije voort-brenghen/ die sy noemen Canela, om dat het gestoo-
ten zijnde/ eenighe ghelijckenis heeft van 't kaneel: men vindt daer oock de ordi-
naire vruchten van Peru, ende insonderheyt soo heeft men hier soo goede Grana-
dillas als in geene andere plaetsen van dat gantsche rijck: daer wassen oock nu
oragnien ende limoenen/ ende diversche moes-kruyden van Spaegnien: men
vergadert daer seer veel ende goede cottoen/ daer seer fijn laecken van wordt ghe-
maeckt: daer werdt oock eenigh goudt ghevonden. De provincie wordt ghere-
geert by een Gouverneur/ die daer werdt ghestelt by den Vice-Roy van Peru.

In dese provincie zijn vier steden die by de Spaegniaerden werden bewoont.
De eerste ende voornaemste stadt van dese provincie de los Quixos wort genaemt
Baeza, welck daer was gebout in den jare 1559 by Gil Ramirez Davalos: is gele-
ghen achthien leguen van de stadt Sant Francisco del Quito, by naer naer 't zuydt-
oosten: den Gouverneur van dese provincie houdt daer zijn woon-plaetse.

De stadt Archidona, leght twintich leguen voorder van Baeza.

De stadt Avila leght naer 't noorden van de stadt Archidona voor-noemt.

De vierde stadt wordt ghenaemt Sevilla del Oro; welckes ghelegentheyt ende
distantie van de andere plaetsen Herrera niet aen en teeckent/ noch en stelt die oock
niet in zijne kaerte; maer seght in syn descripcion de las Indias, dat daer maer dry
steden van Spaegniaerden en zijn in dese provincie.

De heele provincie behoort tot het Bisdom van Quito, ende de in-gebooren ne-
men 't Christen-gheloove wel aen/ hebben haer eygen tale/ ende spreecken oock de
ghemeyne tale van Peru; waren de andere Indianen van dese landen ghelijck in
kleedinghe/ manieren/ ende religie: 'T volck is vry wat vermindert door sieckten
ende oock door den oorloghe; want in't eerste doen de Spaegniaerden daer qua-
men/ en konden haer niet wel tot ruste begheven/ dan thoonden haer dapperheyt/
ghelijck andere volckeren die over 't gebergte woonen; ende rebelleerden oock al
te met/ dan nu hebben haer tot stilheyt begheven/ ende leven in vrede.

Naer 't oosten van dese provincie de los Quixos, leght een ander provincie die
sy noemen la Canela, om dat de voorsz. boomen daer by sulcken menighte wer-
den ghevonden/ jae heele bosschen/ die voor vele leguen dueren. Dese provincie
hadt in voor-tijden de naem van seer rijck te wesen; dan Gonçalo Pizarro in sy-
nen tocht naer El dorado, daer door treckende/ vondt de saecke heel anders ghe-
leghen/ want uyt-ghenomen dese boomen van Canela, (welck zijn als groote
olijf-boomen/ ende draghen seeckere groote knoppen met haer blom/ welck is de
Canela, daer de in-ghebooren haren handel met dreven) die men in ander quar-
tieren van Peru niet en vint/ en vondt hier niets dan een arm volck/ van kleyn
vernuft; welck woonde in kleyne vervallen huttekens: gantsch gheen kennis
hebbende dan van haer eyghen landt; die door desen Pizarro seer wreedelijcken
wierden ghehandelt ende om-ghebracht/ om dat sy hem de wegh naer de rijcke
landen die hy socht/ niet en konden wijsen: wierp die voor de honden/ ende ghe-
bruyckte andere wreetheden meer/ om dese arme lieden te doen segghen welck sy
niet en wisten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het veerthiende Capittel.

Van de provincie van de BRACOMOROS, ende de steden daer in gheleghen; ende van YGVARSONGE, ofte IUAN DE SALINAS.

TOt de selve Audientie van San Francisco del Quito, behooren de provincien van de Bracomores ofte Pacomores; ende Yguarsongo, ofte de provincie van Iuan de Salinas; dese provincien hebben in de lenghte streckende naer 't oosten/ wel hondert leguen, beginnende van de groote Cordillera van de Andes, twintich leguen by oosten van de stadt Zamora; ende hebben oock by naer soo veel leguen
d.5. l.10. c.14. in de breedte/ zuyden ende noorden/ naer 't seggen van Herrera. Is goedt landt/ ende de ghestalte des luchts ende van 't aertrijck sulcks/ dat sy seer bequaem is om tarwe ende ander zaeden te winnen; ende oock om vee te weyden. Men heeft daer seer rijcke mijnen van goudt/ daer seer groote grainen zijn uyt-ghetrocken; ende de Spaegniaerden hebben groote nuttigheydt uyt dese goudt-mijnen ghenooten. De Spaegniaerden hebben in dese provincien vier woon-plaetsen/ die daer alle gheleght zijn by Iuan de Salinas de Loyola, dewijl hy haer Gouverneur was.

De eerste stadt wordt ghenaemt Valladolid, de welcke naer 't segghen van Herrera soude gheleghen zijn op de hooghte van seven graden by zuyden de linie/ ende twintich leguen van de stadt Loxa over de Cordillera van de Andes: maer 't schijnt dat Herrera hem hier in moet mis-grijpen/ door dien de stadt Loxa maer en leght op de hooghte van vijf graden min eenige weynige minuten; ende de stadt Zamora op vijf graden ruym/ twintich leguen van Loxa, naer 't oosten; soo dat ick my in-beelde dat hy in stede van Loxa, Zamora heeft willen segghen.

De tweede stadt wordt ghenaemt Loyola, ende in de Indiaensche tale Cumbinâma, welcke leght twintich leguen van Valladolid naer het oosten.

De derde stadt wordt ghenaemt Sant Iago de las Montannas, welck is gelegen vijftich leguen van Loyola, bykants naer 't oosten toe: ende in de limiten van dese stadt werdt meer goudts ghevonden als in eenighe andere plaetsen van dit quartier/ ende 't goudt dat hier ghevonden werdt is seer hoogh van alloy/ hoe-wel niet soo hoogh als dat van Carabaya in Peru, ofte dat van Valdivia in Chile, welck goudt placht te halen dry-en-twintich quilaten ende een half.

l.4. c.4. De vierde plaetse en wordt by Herrera in syn Descripcion de las Indias, noch in syn historie niet ghenoemt/ dan Acosta in syn natuerale ende morale historie van West-Indien spreeckt van de mijnen van Cartama, in het Gouvernement van Salinas, al-waer hy schrijft ghesien te hebben/ seer groote steenen die gantsch met goudt waren door-trocken/ ende oock eenighe die half goudt waren ende half steen; want het is te weten (op dat wy dit hier in 't voor by gaen uyt Herrera aen-teeckenen) dat het goudt in Indien werdt ghevonden op dryderley manieren.

De eerste soorte is in greynen/ welck zijn heele stuckxkens goudts sonder eenighe vermenginghe van ander metael/ soo dat 't niet noodigh en is dat men die door het vyer uyt-treckt ofte beneficieert/ ende dese greynen zijn ordinaerlijck van de groote van het zaet van een calebasse ofte pompoene/ ende somtijdts oock wel grooter; van dit goudt wordt daer weynigh ghevonden/ in regard van het ander.

De tweede soorte is in steen/ welck is een ader van goudt welck in de selve steen groeyt/ ende dese steenen worden in 't Gouvernement van Iuan de Salinas voor-noemt/ seer groot ghevonden/ al van goudt door-toghen/ ende eenighe die half goudt zijn/ als vooren; welck uyt putten ende mijnen worden ghedolven/ ende zijn seer moeyelijck ende hardt om te bearbeyden.

De derde soorte wort in stof gevonden/ ende dit is wel de meeste ofte gemeynste/

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende werdt ghevonden in de rievieren ofte plaetſen daer de rievieren hebben over ofte door gheloopen: want de rieviere van Indien/ inſonderheyt in 't Koninghrijck van Chile, in de provincie van Quito, daer wy nu van handelen/ in 't nieuwe rijck van Granada, hebben veel van dit goudt; ende doen de Indien eerſt wierden ontdeckt/ vondt men vele goudt-rijcke rievieren in de Eylanden die ſy noemen de Barlovento. Men kan breeder hier van leſen by Acoſta in ſyn hiſtorie voor-noemt/ in 't vierde Boeck ende vierde Capittel.

Het vijfthiende Capittel.

Aen-teeckeninghe van de gheleghentheyt ende ſtreckinghen van de kuſte van de provincie van QUITO op de zuydt-zee, haer havenen, rievieren ende punten.

OP de kuſte van deſe Audientie van San Franciſco del Quito, zijn de naervolghende havenen/ punten/ende rievieren. Van Punta de Manglares, daer wy het in 't voor-gaende boeck hebben ghelaten/ tot Bahia de Sant Iago, ſtreckt de kuſte zuydt-weſt/ende maeckt daer een grooten bocht ofte in-wijck/ al-waer An- d.4.l.2. c.8.
con de Sardinas is ghelegen/welck is vijfthien leguen verſcheyden van de voorſz. Punta de Manglares, welck is het uyterſte van Popayan: ende hier loopt de groote ende ſnel-loopende rieviere die ſy noemen Rio de St Iago, in de zuydt-zee: het ghebeurt dat in de mont van deſe rieviere de ſchepen achter vaſt ſullen zitten/ende voor Ped. de Cieça.
tachtentich vadem diepte hebben; ende dat men van twee vadem waters ſtracks ſal komen in tneghentich vadem: 't ghene komt door de gheweldighe ſtroom die de rieviere heeft/ welck ſulcken ſchueringh maeckt; ende hoe-wel men deſe bancken hier heeft/ ſoo en zijn die evenwel niet ghevaerlijck/ noch de ſchepen en laten daerom niet de rieviere in ende uyt te loopen. Voorder aen hebt ghy de Bahia de St Mattheo, op welcke binnen-ſlandts komt te paſſen de ſtadt St Franciſco del Quito; (naer 't ſeggen van Herrera) deſe baye leght op een graedt ruym by noorden de linie. Naer 't ſegghen van Sir Richard Hawkins, ſoo is deſe baye een ſeer goede haven/ ende heeft een ſchoone riévier/ de welcke vijfthien ofte ſeſthien voeten waſt/ ende is een goedt landt/ ende vol volcks/ die menighte van goudt ende eſmerauden hebben: de Spaegniaerden van Guayaquil hadden hier eenigh volck gheplant/ met wil van de in-woonders; de welcke daer naer de ongheregeltheyt van de Spaegniaerden niet konnende verdraegen/aen-ſpanden met een Mulato, ende ſloeghen alle de Chriſtenen doodt/ op twee naer/ die met groote moeyte ontquamen naer Quito. 't Landt dat aen deſe baye daer ontrent gheleghen is/ is ſeer vochtigh door dien het daer ſoo veel reghent. De voor-noemde Hawkins, ſteldt tuſſchen deſe baye ende de Cabo Sant Franciſco, noch een andere baye/ die hy noemt Atacames, ſeven leguen van de voor-ſchreven Cabo, hebbende aen de weſt-zijde een heuvel/ welck een Eylandt ſchijnt te weſen/ ende daer by in een bocht is een groote rieviere/ doch brack/ uyt-ghenomen met het leegh water.

Van Bahia de St Matheo, loopt men weſt-waerts aen naer de Cabo de Sant Franciſco; de diſtantie is thien leguen: deſe kape leght aen een hoogh-landt/ ende vol boomen/ende daer benevens legghen eenighe bancken die haer roodt ende wit verthoonen/ ende is gheleghen op een graedt by noorden de linie. Van hier loopt de kuſte zuydt-weſt tot Cabo de Paſſaos, welck leght recht onder de linie; tuſſchen beyden deſe twee kaben/ loopen vier groote rievieren in zee/ die ſy noemen los Quiximies. Diego Fernandes ſeght dat de Quiximies zijn ſeeckere kreecken/ die wel thien mijlen te landt-waert in loopen/ ende maecken het ſoo vochtigh ende moeraſſigh datter qualijck is te reyſen; by de Cabo de Paſſaos is een tamelijcke haven/ daer de ſchepen by noodt haer van water ende brandt-houdt konnen voor-ſien/ welck by eenighe de naem werdt ghegheven van El Portete. De Cabo

en is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

en is gheen seer leegh landt / ende wat binnen slandts verthoont hem seecker ghe-
ber ghte welck sy noemen Quaque, ende streckt hem naer de provincie van Chim-
bo. Op dese plaetse eñ ontrent Quaque haelde Pizarro met syn volck een grooten
buyt van goudt ende esmerauden; alsoo hy in de eerste ontdeckinghe van Peru,
dese plaetse onversiens over-viel. Sr Richard Hawkins seght dat ontrent 80 leguen
west-waert van Cabo de Passaos ligghen een deel Eylanden / welck de Spae-
gniaerden noemen Ilhas de los Gallopavos, wildt / bar / ende sonder vruchten.

Van Cabo de Passaos, streckt de kuste zuydt ten westen tot Puerto Veio toe;
dan tusschen beyden hebt ghy een in-wijck / welcken sy noemen Bahia de los Cara-
ques, daer de schepen sonder om-sien op de reede moghen setten / ende is seer be-
quaem om de schepen om hoogh te halen ende te versoecken / ende calefaten / al wa-
ren 't noch soo groote schepen; is daer seer licht in ende uyt te komen / uyt-gheno-
men dat daer een kleyn Eylandeken leght van klippen / doch daer en is geen an-
der dangier dan dat men sien kan.

Vijf leguen van Puerto Veio, op de selve kours / is gheleghen de Cabo St Lau-
renço, op de hooghte van wat meer als een graedt by zuyden de linie; ende drye
leguen voorder naer 't zuydt-westen leght Isla de la Plata, welck is een kleyn Ey-
landeken / ende ontrent anderhalf legue in 't om-gaen: daer was in voor-tijden een
tempel / welcken de Indianen noemden Guaca; daerse haer offerhanden eñ sacrifi-
cien plachten te doen / dooden daer veel schapen / ende oock jonghe kinderen / wel-
kes bloedt sy den duyvel op-offerden / ende de steenen beelden die sy daer hielden;
Francisco Pizarro in de eerste ontdeckinge van Peru, vondt daer veel silvers ende
goudts / ende andere juweelen; oock veel mantels ende hemden van wolle ende
cottoen seer fraey ghekouleurt / die de Indianen daer hadden gheoffert; waer
van dit Eylandt by de Spaegniaerden de naem van Isla de Plata (dat is van
het silver /) heeft behouden: is anders naer de bevindinghe van de onse die daer
waren in den jaere 1599, een bar Eylandt daer niet anders op staet als een
deel dorre wilde boomen; ende leght zuydt-zuydt-west van den voor-schreven
hoeck / vijf ofte ses mijlen.

Van dese Cabo St Laurenço, vervolght de kuste naer 't zuyden ten westen tot
een punt landt / welck sy noemen Punta de Santa Helena; dan eer men komt
aen 't voor-schreven punt van St Helena; soo zijn daer tusschen beyden twee ha-
venen / van welcke de eene wordt ghenaemt Callo, ende de ander Zalango, daer
goede reede is voor de schepen / ende moghen hier versch water ende brandt-hout
bekomen: van de Cabo de Sant Laurenço tot Punta de Sta Helena zijn vijf-
thien leguen, ende dit punt is gheleghen op de hooghte van twee graden ruym
by zuyden de linie: ende 't selve punt maeckt een in-ham naer 't noorden toe / al
waer oock een goede haven is; ende een boogh-scheut van daer aen 't landt / een
fonteyne ofte born-put daer seecker betumen uyt-vloeyet ghelijck als peck. Aco-
l.3.c.17. sta seght daer van; Op het punt ofte den hoeck van Santa Helena, staet een
vloeyende beecke ofte fonteyn van seecker betumen / welck in Peru werdt ghe-
naemt Copey; de zee-lieden ghebruycken 't selve om haer wandt ende taeckels
mede te teeren; want het is alsoo dienstigh ende bequaem als het peck. De in-
ghebooren verhaelen veel wonders van eenighe groote Reusen die ontrent dit
punt souden ghewoont hebben ende door een jonghelingh van den hemel af-ghe-
daelt in seeckere valleye al zijn omghebracht: Augustin de Zarate ghetuyght dat
de Gouverneur van Porto Veio in den jaere duysent vijf hondert ende drye-en-
veertich in de voor-seyde valleye heeft doen delven / ende daer ghevonden onghe-
loofelijcke groote ribben / ende ander ghebeente van menschen; ende insonderheyt
tanden: die drie vingheren breedt waren / ende vier langh. Naer de bevindinghe
van de onse / soo leght van dit punt te zee-waert in een kleyn Eylandeken volge-
boomte / daer goet ancker-grondt is / twee-en-dertich vadem steeck-grondt.

Van het punt van St Helena vaert men naer de rieviere van Tumbez, welck
zijn

zijn vijf-en-twintich leguen, ende de kours is zuydt ten westen; ende tusschen bey-den is een groote in-ham / daer de rieviere Guayaquil in komt. Naer de bevin-dinghe van onse stier-lieden / soo soude de streckinghe tusschen Punta Sta Helena, ende de rieviere van Tumbez zijn / zuydt ten oosten; 't welck wy in onse kaerten hebben gevolght. Herrera stelt de rieviere Tumbez op 4 graden / dan alsoo 't niet soo verre en kan wesen van Puna, soo hebben wy die op drye en een half ghebracht.

Twaelf leguen (naer 't seggen van Augustin de Zarate,) naer 't noordt-oosten van de rieviere van Tumbez, is gheleghen het Eylandt Puna, op de hooghte van twee graden vijftich minuten / (naer dat Thomas Fuller heeft aen-gheteeckent op de voyagie van Thomas Candisch:) Dit Eylandt Puna is naer het segghen van Pedro de Cieça meer dan thien leguen in 't ronde. (Herrera seght elders dat wel twintich leguen groot soude wesen / welck niet waerschijnlijck en is / ende wordt anders bevonden:) Dit Eylandt wierdt in voor-tijden seer groot gheacht van de Indianen / want beneffens dat de in-woonders groote handelaers wa-ren / ende in haer Eylandt overvloet hadden van alles / dat tot onderhoudt van 's menschen leven noodigh is / soo wierden sy by hare na-bueren voor kloeck ende strijdtbaer ghehouden. Hebben in voor-tijden met die van Tumbez ende ande-re hare na-bueren grooten oorloghe ghevoert / tot dat sy eyndelijck gebracht wier-den onder de slavernije van de Koninghen van Peru. 'T volck van dit Eylandt is van middelbaer statuere / wat swartachtigh / ginghen ghekleedt beyde mans ende vrouwen in cottoen lijnwaet / ende vercierden haer met ketenen van Chaqui-ra ende andere juweelen van goudt. Men vindt in dit Eylandt groote bosscha-gien / ende veel kruydt-boomen die seer delicate vruchten gheven. Daer wast veel Maiz ende Iuca, ende andere smaeckelijcke wortelen; ende men heeft daer veel-derley soorten van ghevoghelte / veel papegaeyen / ende die sy noemen Guaca-mayas; veel meer-katten / vossen / ende ander ghedierte. In dit Eylandt wast seer weelderigh het kruydt welck sy noemen Zarzaparilla, door dien het de Zarza seer ghelijckt als 't eerst uyt-spruydt; van welcke Zarzaparilla wy elders hebben ghesproken. Naer 't segghen van Herrera, soo en is op dit Eylandt gheen versch water / dan in een born-put daer sy haer des somers mede behelpen / ende des win-ters gebruycken sy reghen-water; gaen saeyen ende versch water halen aen 't vaste landt. Dit Eylandt heeft een suyvere kuste / ende een reede daer goet ancker-gront is. Leght op sommige quartieren soo naer aen 't vaste landt / datter maer een enge strate tusschen beyden en is; dan daer de haven oft reede leght / is twee leguen van 't vaste landt. De in-gheboorne hebben nu 't Christen-geloove wel aen-genomen / ende de Cazique is een goet Christen en onderdaen van den Koningh van Spae-gnien / is een fraey zee-man ende grooten handelaer: Op dit Eylandt worden de voornaemste schepen van de zuydt-zee getimmert ende van de rieviere Guayaquil wordt meest al 't houdt ghebracht / daer de stadt Lima ende alle de valleyen mede werden voor-sien. By het Eylandt wast ende valt het water ordinaris vijfthien ende sesthien voeten / ende insghelijcks op de voordere kuste naer Panama toe / min-der oft meer naer dat de ghetijen loopen. d. 4. l. 9. c. 1.

Dit Eylandt Puna werdt by de Engelschen overrumpelt / onder het beleydt van Thomas Candisch, in den jare 1587; ghetuyghen daer van dat het een goede haven heeft: vonden daer een schip van 250 tonnen / welck daer lagh om over te halen / ende te voor-sien / daer de plaetse seer bequaem toe is; de Cazique met syn huys-vrouwe / (wesende een Spaensche vrouwe) ende den meesten-deel van het volck waren ghevlucht: syn huys / welck was een statelijck gebouw / met zijn gal-lerijen / lagh dicht by de water-kandt; hadde een groot pack-huys vol van potten met peck / ende voorts basten om kabels van te maecken: want naer dat sy ghe-tuyghen / soo werden hier de beste ende meeste kabels gemaeckt van de gantsche zuydt-zee. De Schrijver van de selve voyagie ghetuyght voorder: dat het een seer lustigh Eylandt is / vruchtbaer ende van alles wel voor-sien / uyt-genomen datter Engelsche voyagie.

gheen mijnen van goudt oft silver en zijn: daer waren in't dorp ontrent des Caziques palleys wel twee hondert huysen / ende noch wel soo veel in een dorp ofte twee op 't selve Eylandt / welck naer zijn segghen is wel soo groot als het Eylandt Wight. Daer zijn seer goede weyden op 't Eylandt; veel peerden / ossen ende stieren / ende seer schoone ende vette schapen / menighte van tamme geyten / die ghewoon zijn ghemelckt te worden: daer is menighte van duyven / kalkoeten ende end-vogelen die seer groot zijn. Ontrent het huys van de Cazique was een fraeye kerck ghetimmert / met eenighe klockxkens in den toorn. De Engelschen verbranden ende destrueerden alles voor haer vertreck; ende werden al vooren op haer onversiens by hondert Spaegniaerden ende veel Indianen besprongen / soo datter eenighe doodt bleven / ende dry ghevanghen. Wat dieper in de zee leght noch een kleynder Eylandt welck sy noemen Santa Clara, daer niemandt op en woont / doch daer en is noch water noch houdt; de in-woonders van 't Eylandt Puna pleghen het in voor-tijden te ghebruycken om haer dooden daer te begraven.

De rieviere van Tumbez is wel bewoont / ende daer plegh een fortresse te legghen van seer fraey werck / die de Ingas, Koninghen van Peru daer hadden doen leggen: de mondt van dese rieviere leght op de hooghte van dry graden en een half by zuyden de linie. Van dese rieviere tot de Cabo Blanco streckt de kuste zuydt-zuydt-west / ende de distantie is vijfthien leguen: dese Cabo leght by naer op de hooghte van vier graden naer 't segghen van Herrera; dan Pedro de Cieça stelt die op dry graden ende een half by zuyden de linie. Van Cabo Blanco streckt de kuste naer 't zuyden tot het Eylandt de Lobos; In dit Eylandt zijn mede fonteynen van sulcke betumen / ghelijck als aen 't punt van St Helena, naer 't segghen van Acosta. Tusschen Cabo Blanco ende Isla de Lobos, leght een ander punt welck sy noemen Punta de Parina, ende streckt by naer soo verre in zee als 't voorgaende. Van dit punt keert de kuste weder naer 't zuydt-westen tot Payta toe / naer 't seggen van Herrera ende Pedro de Cieça: de welcke Payta stellen op de hooghte van vijf graden by zuyden de linie: Thomas Fuller voor-noemt / stelt Payta op vijf graden ende vier minuten; (Sir Richard Hawkins op vijf graden:) ende seght dat 't landt van de vierde graedt af tot de vijfde toe / streckt zuydt-oost ende noordt-west; welck beter is aen te nemen door eygen bevindinge: de selve Fuller stelt Cabo Blanco op vier graden / ẽ de Eylanden de Lobos op ses graden / ende de streckinge tusschen den vijfden ende sesten graet / zuydt-oost ten oosten / ende noordt-west ten westen: de welcke wy in onse kaerte hebben gevolght. Pedro de Cieça seght dat de zee-kuste van Tumbez af naer 't zuyden toe / weynige ofte geen hooge bergen en heeft / dan alleen eenighe duynen ende rodtsen / ende dat daer seer weynige rievierkens in zee loopen. De haven van Payta is van de voorseyde Cabo verscheyden / weynigh meer als acht leguen: is een schoone haven / ẽ de voornaemste aenkomste van gantsch Peru: de schepen die derwaerts willen / komende van Isla de Lobos, loopen oost ende west tot aen de haven / welck zijn vier leguen: (tusschen Payta ende pta de Aguia stelt Herrera noch twee havenen / Silla ende Tangora.) Van daer vervolght de kuste naer 't zuyden tot punta del Aguia; ende tusschen beyden is een groote in-ham / daer goede reede is / beschut voor de winden ende goede gheleghentheydt om de schepen te repareren. Dit punt leght op de hooghte van ses graden by zuyden de linie; ende is hoogh-landt / ghelijck oock het binnen-landt. Men ziet van daer twee Eylandekens die men noemt de Lobos Marinos; legghende zuydt ende noordt met het selve punt; het eene Eylandt leght vier leguen van 't vaste landt / ende de schepen konnen tusschen beyden door passeeren; het ander leght wat verder in zee / ende thien leguen van 't eerste op de hooghte van seven graden schaers by zuyden de linie; (Sir Richard Hawkins steldt die op ses graden en een half:) op dese Eylanden en vindt men niet dan robben ende Pinguins, ende ander ghevoghelte / gheen boomen / noch gras ofte water; aen het

grootste

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

grootste is een seer goede haven; 't vaste landt daer teghen over is leegh aen de water-kandt. Dus verre streckt hem de kuste van de provincie ende Audientie van Quito.

LIMA ofte LOS REYES.

Het sesthiende Capittel.

Groote ende gheleghentheydt van de Audientie van LIMA; de vvegh van SAN MIGVEL naer de stadt van TRVXILLO toe.

DE tweede Audientie van Peru wordt genaemt Lima ofte Los Reyes; streckt haer noordt ende zuyden van ontrent de hooghte van ses graden / tot de sesthien oft seventhien graden al by zuyden de linie; welck zijn in de lenghte langhs de kuste twee hondert ende twintich leguen; hoe-wel eenighe het wel drie hondert leguen weeghs segghen te wesen: van punta del Aguia af daer de Audientie van Quito eyndicht / tot voor-by de stadt ende haven van Arequipa daer de Audientie van Los Charcos begint: oost ende west heeft dese Audientie/ voor soo veele sy bewoont is / hondert leguen weynigh meer oft min / ende haer limiten legghen open naer 't oosten toe/ende de landen van Brasil ende Rio de la Plata. Den Vice-Roy van Peru onthoudt hem meest hier; ende daer zijn in dese Audientie ende de provincien daer onder begrepen / de volghende steden ende vlecken van de Spaegniaerden: Cuidad de los Reyes ofte Lima, Arnedo, Santa ofte la Parilla, Truxillo, Miraflores, St Iuan de la Frontera, Sant Iago de los Valles, Leon de Guanuco, Guamanga, Cuzco, St Francisco de la Vittoria, Sant Iuan del Oro, Arequipa, Sant Miguel de la Ribera, Valuerde, Canette ofte Guarco, ende Oconna. Om de ghelegentheyt van de landen ende provincien beter te verstaen/ soo sullen wy de beschryvinghe van dese Audientie beginnen met het vervolgh van de vlacke landen ofte playnen/ ghelijck ons den wegh van de stadt San Miguel naer de stadt Truxillo, daer toe sal leyden. Augustin de Zarate seght dat de in-woonders van de playnen zijn dryderley; te weten Yungas, Tallanes ende Mochicas; al verscheyden vantaele/ doch dat die van Cusco mede konnen spreecken.

Van de stadt San Miguel tot de valleye van Motupe zijn twee-en-twintich leguen; al sandighe ende seer moeyelijcke wegh / insonderheyt daer die nu gheleght is; tusschen beyde de duynen zijn eenighe valleykens; ende hoe-wel daer eenighe rievieren van 't gheberghte af-loopen / soo en komen die evenwel niet tot daer toe/ maer sincken veel eer in 't landt/ ende verdwijnen/ soo dat men daer gheen nut van en heeft. Om desen wegh van twee-en-twintich leguen met meerder ghemack te gaen/ soo scheyt men van San Miguel teghen den avondt/ende reyst den gantschen nacht/ om met 't kriecken van den daghe te zijn aen een plaetse (Cieça seght unos Xagueyes) daer den reysenden man te drincken vindt; ende van daer voorts ghevoelt men de hitte van de sonne / maer weynigh. Ende die konnen/ dragen haer calebassen met water/eñ oock fleskens met wijn van hier voor-waerts. Komende aen de valleye van Motupe, soo siet men terstondt de Koninghlijcke wegh daer wy hier vooren hebben van ghesproken. Dit is een breede ende vruchtbare valleye; ende hoe-wel hier mede een rievier van 't gheberghte af komt / die tamelijck groot is / soo en komt de selve niet tot aen de zee/ maer versinckt in 't landt ghelijck de voor-gaende: niet te min soo groeyen hier veel boomen/ door de vochticheyt die sy onder in de gront vinden: ende 't volck dat in de dorpen in het leeghste van de valleyen woont / onder-houden haer met het water welck sy uyt putten halen / die sy daer graven: hebben veel cottoen-boomen daer sy haer kleedinghe van maecken/ ende handel met dryven.

Vier leguen van Motupe leght de schoone ende frissche valleye van Xayanca, de welcke by de vier leguen breedt is; waer een schoone rieviere door-loopt/ daer de

ingheſetene haer water uyt-leyden/om de zaey-landen te wateren daer 't van noode is. Deſe valleye was in voor-tijden ſeer bewoont; ende de groote Heeren hadden hier haer palleyſen ende ſchueren daer haer Rent-meeſters op-ſicht op hadden/ ghelijck in andere deelen van dit Rijck.

Van deſe valleye komt men aen Tuqueme, welck oock groot ende luſtigh is/ ende vol van boſſchagie/ ende de vervallen huyſen ende wooninghen die men daer noch ſiet/ gheven ghetuyghenis dat deſe valleye eertijdts ſeer ghefloreert heeft.

Een kleyn dagh-reyſe voorder leght de ſchoone valleye Cinto. De leſer ſal gelieven eens voor al te verſtaen/dat tuſſchen beyden deſe valleyen van d'een tot d'ander niet en zijn dan ſandt-duynen ende ſeer drooghe klippen/ daer men gheen levendige creatueren en ſiet/noch boomen/noch kruyden/dan alleen eenighe vogelen die daer over vliegen. Men dient over deſe playnen niet te reyſen ſonder goede leydtslieden/ die den wegh door deſe duynen weten te wijſen.

Van de valleye Cinto komt men aen Collique door de welcke een riebier loopt van de ſelve name: ende is ſoo diep dat daer gheen wedde en is/ ten zy als 't ſomer is op 't gheberghte/ ende winter op de playnen. Is mede een breede valleye ende vol gheboomte; dan daer is weynigh volcks overigh/ door de oorloghen die de Spaegniaerden onder den anderen hebben ghevoert. Auguſtin de Zarate ſeght dat Collique valleye light veertich leguen van St Miguel.

Van de valleye Collique treckt men naer Zana, van ghelijcke ghestalte als de voor-gaende: ende voorts komtmen in de valleye Paſcamayo, de welcke de vruchtbaerſte ende volck-rijckſte is van alle de voor-gaende: de in-gheboorne van deſe valleyen waren in voor-tijden eer ſy by de Ingas wierden t' onder-ghebracht/ ſeer machtigh ende groot gheacht by hare nae-bueren; hadden groote tempelen daer ſy haer Af-goden offerden/ die al gheruineert zijn: daer woonen nu veel Papen ende Monnicken die dit volck onder-rechten. Door deſe valleye loopt een heel ſchoone rieviere/ waer uyt de Indianen eenighe ſlooten ende wateringhen trecken om het landt te begieten/ welck ſy bezaeyen willen. Ende de Koninghlijcke wegh loopt hier door/ daer herberghen ende ander huyſen tot dienſt van de ſelve aen-legghen. In deſe valleye wordt veel cottoene lijnwaet ghemaeckt; ende de koeyen willen hier wel tieren/ ende noch beter de verckens ende geyten/ ende ander vee/ ende is een wel ghetemperde plaetſe.

Uyt de valleye van Paſcamayo komtmen aen die van Chacama, die ymmers ſoo groot ende vruchtbaer is/ hebbende boven dien veel ſuycker-rieden daer veel ende goet ſuycker van wordt ghemaeckt; ende andere vruchten: de Dominicanen hebben hier een klooſter.

Vier leguen voorder leght de valleye Chimo, die groot ende wijdt is/ daer de ſtadt Truxillo is gheleghen: de Koninghen van Peru naer dat ſy meeſter waren gheworden van deſe valleye/ achten die ſeer veel/ ende deden daer eenighe palleyſen ende luſt-hoven voor haer bouwen; ende de Koninghlijcke wegh loopt daer door/ met ſyn mueren aen beyde zijden.

Het ſeventhiende Capittel.

Van de vlecke MIRAFLORES, ende de ſtadt TRUXILLO: ende de vlecke SANTA ofte PARILLA; oock ARNEDO.

EEr wy voort varen in't beſchrijven van de gheleghentheyt van deſe valleyen/ ſoo ſal het noodigh zijn om niet voor-by te ſlaen/ te ſpreecken van eenighe ſteden die daer in legghen. De eerſte ſtadt langhs de kuſte behoorende tot de Audientie van Lima, wordt ghenaemt Miraflores, is gheleghen in de valleye Zana, vijf-en-tneghentich leguen van de ſtadt de los Reyes naer 't noorden; vijf leguen van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de zee/is een rijcke plaetſe ende daer veel handels valt/ door dien daer veel koorns
walt/ ende veel geyten worden gheteelt: ſyn haven wordt ghenaemt Cherepe,
doch is niet wel beſchut; ende tuſſchen deſe haven ende de ſtadt light veel boſſcha-
gie: hier valt eenighen Anil, doch ſlecht. Van Zana leydt een wegh aen de ſlincker-
handt naer Pueblo novo daer een klooſter is van Auguſtiner-monnicken ghe-
naemt Guadalupe.

De ſtadt Truxillo, ofte Trugillo, is gheleghen in de valleye Chimo voorẽ be-
ſchreven/ nevens een groote ende ſchoone rieviere/ uyt de welcke de Spaegniaer- Cieça c.69.
den diverſche ſlooten ende weteringhen leyden om haer hoven ende boomgaerden
te wateren: ende brenghen 't water in alle de huyſen van de ſtadt: 't landt daer
deſe ſtadt is gheleght/ wordt voor ſeer gheſondt ghehouden; ende is rondtom
voor-ſien van veel bouwerijen ofte landt-huyſen/ daer de Spaegniaerden haer
beeſten houden/ ende 't landt bezaeyen: ende allenthalven zijn veel wijngaerden
gheplant/ veel granaten ende vyghe-boomen/ oragnien ende andere vrucht-boo-
men van Spaegnien; ende veel tarwe wordt daer ghewonnen. Soo dat de in-
woonders van deſe ſtadt grooten overvloet hebben van alderhande lijf-tocht/
ende door dien de zee maer een legue van daer en is/ (naer 't ſegghen van Cieça)
ſoo en ghebreeckt daer mede gheen goede viſch. De ſtadt is ghebout op een vlack-
te/ welck de valleye maeckt/ ontrent ſekere berghskens van ſeer harde ende drooge
rotſen: is wel bebout/ met breede ſtraten ende een groote marckt. De Indianen
van 't ghebergthe/ komen af uyt hare provincien/ om de Spaegniaerden die in
deſe ſtadt woonen/ te dienen; ende voor-ſien de ſtadt van ſulcks als in haer ghe-
weſte valt. Deſe ſtadt naer 't ſegghen van Herrera, is gheleghen op de hooghte
van ſeven graden ende dertich minuten by zuyden de linie: tachtentich leguen
van de ſtadt los Reyes ofte Lima, ende twintich leguen van Zana ofte Miraflores.
't Suycker dat in dit quartier wordt ghemaeckt/ wordt meeſt ghemaeckt in de
valleye Chacama ofte Chicama, ghelijck Acoſta 'tſelve ghetuyght; welck wel vier
leguen groot/ is ende heeft ſeer vruchtbare velden. Van deſe ſtadt worden ſchepen l.4.c.32.
af-ghealaden met cottoene lijnwaeten/ welck by de Indianen van dit quartier
worden ghemaeckt. Is een van de voornaemſte ſteden van Peru, ende naer eeni-
ghe ſegghen/ ſoo ſouden daer wel vijf hondert huyſen in deſe ſtadt weſen: daer zijn
wel vier kloosters van Monnicken/ Dominicanen/ Minne-broeders/ ende Au-
guſtijners: de Officiers van den Koningh hebben hier haer woon-plaetſe/ ende
worden daer gheſtelt by den Vice-Roy. In haer limiten zijn naer 't ſegghen van
Herrera wel vijftich duyſent Indianen die tribuyt betalen/ verdeelt in twee-en-
veertich Repartiementos, ghelijck de Spaegniaerden dat noemen. De haven
van deſe ſtadt welck ſy noemen el Arrecife de Trugillo, leght twee leguen van
daer/ in de baye die qualijck beſchut is teghen de windt/ ſoo dat het een quaede ende
onſeeckere reede is.

De vlecke la Parilla, welck oock anders wordt ghenaemt Santa, naer de valleye
daerſe in is gheleghen/ is vijfthien leguen van Truxillo voor-noemt naer 't zuyden/
ende ſeventich leguen van Lima naer 't noorden: op de hooghte van neghen gra-
den naer 't ſegghen van Herrera; is gheleghen by de zee neffens een ſchoone ende
groote rieviere/ de welcke een goede haven gheeft; de ſchepen die langhs de kuſte
varen/ komen hier op de reede om haer ververſchinghe te halen. Deſe rieviere is
een van de grootſte die men vindt in deſe playnen; ende wordt by de Indianen
ghepaſſeert door een ſonderlinghe vondt; hier waſſen ſeeckere calebaſſen ſoo groot
als ſchilden/ ende aen beyde zijden plat/ deſe weten ſy met koorden aen een te ſnoe-
ren/ ende maken daer een langh ende ſmal vlot af; daer ſy de goederen ende men-
ſchen op laeden/ ende vier Indianen welcke uyt-nemende ſwemmers zijn/ ſtieren
die al ſwemmende: van d'eene oever tot d'ander. Deſe rieviere ghelijck de andere
begint te vallen in 't beginſel van May. Deſen ſtadt heeft een ſeer goede haven/
want tuſſchen de rievier ende de ſtadt is een diepe baye; daer de ſchepen wel beſchut
Ll 4 ligghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ligghen. Daer ontrent waſt ſeer goede tarwe; daer valt oock ſuycker/ende daer is veel vee; ende daer waſſen ſeer ſchoone olijven: In de ſtadt zijn ontrent ſeventich huyſen van Spaegniaerden.

De vlecke Arnedo is gheleghen in de valleye van Chancay, thien leguen van Lima ofte los Reyes, een halve legue van de zuydt-zee/ is rijck van wijngaerden/ ende daer is een klooſter van Dominicanen; ende deſe ſtadt heeft ontrent hondert huyſen van Spaegniaerden/ende veel Indianen; daer is een rievierken ontrent.

Het achthiende Capittel.

Van de valleyen die voorder zijn gheleghen van TRUXILLO af, tot de hooft-ſtadt LIMA toe: ende haer byſondere gheleghentheden.

VAn de ſtadt Truxillo tot Lima zijn tachtentich leguen/ al door ſandt-duynen ende valleyen: Uyt de valleye Chimo daer de ſtadt Truxillo in leght/komt men in die van Guanape, ſeven leguen van Truxillo naer de ſtadt Lima toe; deſe valleye was in voor-tijden alſoo vermaert onder de in-gheboorne van 't landt/ weghen den goeden dranck die daer wierdt ghemaeckt (welck ſy noemen Chica) als Madrigal oft San Martin in Caſtilien/ van weghen de goede wijn; ende daer woonde eertijdts veel volcks/ dan zijn nu ſeer vermindert. Deſe valleye heeft een haven aen de zee/ die ſeer bequaem is/ want veele ſchepen die langhs de kuſte van Panama naer Lima toe komen/ hier haer ververſchinghe komen halen.

Van Guanape komt men aen de valleye van Santa; doch tuſſchen beyden leght noch een kleyn valleyken/ daer gheen rieviere door en loopt/ dan daer is een ſeecker put/daer de reyſende lieden uyt drincken. Santa is een van de grootſte/ langhſte/ ende breedtſte valleyen van alle de voor-gaende/ ende daer is de ſtadt Santa in gheleghen daer wy hier vooren hebben van ghesprocken. Het volck van de lande gaet ghekleedt/ende hebben haere ſpanſels ende andere teeckenen/ by de welcke ſy onder ſcheyden worden van haer ghebueren.

Twee dagh-reyſen van de valleye Santa, leght de valleye Guambacho, daer mede een rieviere door loopt/daer de in-woonders haer weten van te dienen als in de voor-gaende valleyen: hier by leght Cazma met een haven daer fregatten komen laeden: want ſeven leguen van Cazma onder 't ghebergte waſt veel wijns.

Anderhalf dagh-reyſe van Guambacho, ofte 12 mijlen weeghs door ſandt-duynen/leght de valleye Guarmey, daer oock in vorige tijden ſeer veel volcks woonde; dan nu meſten ſy daer veel verckens/ende houden daer veel koeyen ende peerden.

Den Generael Ioris Spilbergen was hier in den jare 1615, naer dat hy de vlote van Lima gheſlaghen hadde; ghetuyght dat de haven van Guarmey is gheleghen op de hooghte van thien graden by zuyden de linie; ende dat een ſchoone ende playſante plaetſe is/met een groote ende wel-gheleghene haven/ daer men mee veel ſchepen magh legghen; vonden daer een ſtaende poel van verſch water/ daer ſy haer van verſaghen. Het volck was al ghevlucht/ ſoo dat ſy de huyſen in het ſtedeken meeſt leedigh vonden: daer lagh een ghebroken ende vervallen kaſteeltjen.

Naeſt de valleye van Guarmey volght die van Parmonga; in de welcke/ hoe-wel ſy alſoo vermaeckelijck is als eenighe voor-gaende/ gheen volck en ſchijnt ghewoont te hebben/door dien men daer niet en ſiet dan dichte ende woeſte boſſchagien. Een ſaecke is daer in deſe valleye welck weerdigh is om te ſien/ te weten/een fraey ende wel-gheleghde fortreſſe/ naer de wijſe die ſy daer houden in haer timmeragien: hadde ſeer bequame kamers ende ſchueren/ ende de mueren waren al gheſchildert met alderhande beeſten ende voghelen/ dan is nu meeſt vervallen/ende in veele plaetſen onder-graven/om de ſchatten te ſoecken/ die men meynt neffens de dooden in de graven gheleght te zijn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Twee leguen van de valleye Parmonga loopt de riebiere Guaman, welck in de Spaensche tale soo veel te segghen is/als Rio del Halcon, riebiere van de valcken; ende wordt ghemeynlijck ghenaemt la Barranca; dese valleye is van de selve ghestalte als de voor-gaende / ende soo wanneer als het veel reghent in 't gheberghte / soo is dese rievier seer ghevaerlijck/ende eenighe zijn in 't passeeren van dese riebiere verdroncken. Een dagh-reyse voorder leght de valleye van Gaura, daer oock een woon-plaetse is van ontrent hondert huysen van Spaegniaerden/ende meer van Indianen; daer zijn eenighe suycker Ingenios: van daer komt men aen de Salinas van Gaura, welck een van de wonderbaerlijckste sout-pannen zijn van de werelt; want daer en komt gheen water ontrent / maer is een rodtse die uyt-ghehouwen wordt ende weder aen-wast: dit soudt wordt ghebrocht naer de haven van Gaura, ende voorts in barcken naer Lima; van daer loopen twee weghen naer Chancay, daer Arnedo in light hier voorzen verhaelt: van daer komt men aen de riebiere van Chancay, daer een steenen brugghe over leght: over dese riebiere komt men in de sandt-duynen ende gheberghte/ welck duert vijf leguen; dit gheberghte af-dalende / komt men aen een in-ham van de zee daer veel visschers woonen / die visch voeren naer Lima: van hier komt men aen de velden van Caravaillo / ende de riebiere van de selve naem/ welck men passeert door een wedde / twee leguen van Lima: aen de mondt van dese riebiere plachten haer te onthouden Swarten die van haer Heeren wegh loopen / die sy noemen Simarones.

Het neghenthiende Capittel.

De gheleghentheyt van de stadt LOS REYES, ofte LIMA: ende de wegh van daer over 't gheberghte naer 't oosten.

DE hooft-stadt van dese Audientie wordt genaemt Cuidad de los Reyes, ofte de Lima, naer den naem van de valleye daer sy in gheleghen is; welck wel een van de grootste ende breedtste valleyen is / van alle de ghene die men heeft op dese playnen van Peru van Tumbez af; leght op de hooghte van twaelf graden by zuyden de linie / op de lenghte van twee-en-tachtentich graden van den meridiaen van Toledo, naer 't segghen van Herrera. Andere stellen die op de hooghte van elf graden ende vijftich minuten; ende andere op de hooghte van twaelf graden ende dertich minuten / ghelijck noch onlanghs by onse Nederlandtsche stierlieden is bevonden gheweest. (Engelsche voyagie. Olivier van Noordt, d.5.l.6.c.12.) Dese stadt is ghebout op een vlack veldt; twee leguen van de zuydt-zee / van boven de stadt naer 't oosten toe van de selve / komt een riebiere af / de welcke in de tijdt dat het somer is in 't gheberghte/weynigh waters heeft/ dan als het winter is in 't voorsz. gheberghte / soo gheeft sy seer veel waters / ende loopt in de zuydt-zee / by westen van de stadt. De stadt is in sulcker voeghen ghelegt dat de sonne nimmermeer over dese riebiere de stadt met haer stralen en treft: de rieviere loopt dicht neffens de stadt/ soo dat een sterck man van 't marckt-veldt tot aen de riebiere met een steen machtigh is te worpen: Naest Cusco is het de grootste ende schoonste stadt van gantsch Peru; heeft veel schoone huysen ende treffelijcke ghebouwen/met haer toorns/ ende een wijde marckt/ende breede straten; welcke alle op de marckt uyt-komen; de huysen hebben meest maer een verdiepinghe; door dien 't houdt daer niet en deught / ende in een jaer drij ofte vier van de wormen ghegheten wordt: de wanden zijn ghemaeckt van houdt/ende tusschen beyden met aerde ghevult; de daecken van onbehouwe ribben / diese met gheschilderde kleeden bedecken; welck ghenoegh is/ dewijl het hier niet en reghent: hoe-wel eenighe meynen dat het beter is hooghe huysen te hebben / ende enghe straten / door dien de sonne de straten dan minder beschijnt. Door de meesten-deel van de huysen loopen riolen van goet water/ daer de in-wooners haer hoven mede wateren; want hebben hier veel schoone ende lustighe hoven. Daer is teghenwoordigh grooten handel ende excessiven rijckdom in dese stadt / door dien

dien 't hof hier is / ende de Cancellerije van den Koningh hier wordt ghehouden: ende den meesten handel van Terra Firme op dese plaetse wordt ghedreven; waerdoor hier door-gaens grooten toe-loop van volck is/ende veel winckels ende tenten zijn op-gheslaghen van alderhande koopmanschappen. Daer woonen seer rijcke lieden / van welcke eenige wel hondert en vijftich duysent ducaten besitten: hier worden dickwils schepen naer Panama af-gheladen / die acht hondert duysent ducaten weerdigh zijn / ende oock wel somtijdts een millioen ducaten: (seght Pedro de Cieça van sijnen tijdt.) Boven de stadt naer 't oosten toe / leght eenen hooghen bergh / daer een kruys is op-ghérecht. Ende op de velden rondtom de stadt zijn veel hoeven/ daer alderhande vee wordt op-ghebracht; veel duyf-huysen; wijngaerden; ende boomgaerden / daer alderhande vruchten van Spaegnien wassen / welcke daer oock seer goet ende smaeckelijck vallen: Men kan van de vruchtbaerheydt van dese landouwe niet ghenoegh segghen. In somma / men heeft daer gheen ghebreck van yets dat tot onder-houdt van des menschen leven noodigh is; men heeft daer gheen vreese van peste: ten reghent/ noch blixemt/ noch en weer-licht daer nimmermeer/men heeft daer door-gaens een heldere ende klare lucht/sonder dat de hitte oft koude beswaernisse geeft. Alleen in de 4 somer maenden van Spaegnien (seght Augustin de Zarate,) soo valter naer 't zuyden toe een dautjen / welck niet schadelijck is voor de gesontheyt/ maer goet voor die pijn in 't hooft hebben / daer mede wassende. De meeste hitte heeftmen hier in December, Ianuario, Februario, ende Martio; dits haeren somer. Den herfst ende ghewas komt hier in de maenden December ende Ianuarius; de druyven rijpen ende worden ghesneden in April. Van May tot September ist hier winter. Den Vice-Roy van Peru houdt hier syn ordinaire residentie / die jaerlijcks treckt veertich duysent pezos voor salaris / ende als hy reyst naer Callao, dry duysent elcke reys tot verval van syn onkosten: ende soo hy elders treckt in 't Rijck / gelijcke thien duysent pezos; de Capiteyn van syn garde heeft dry duysent pezos: ghelijck oock mede de Koninghlijcke Audientie; die ordinaris bestaet uyt acht audienciers/ die jaerlijcks trecken voor salaris dry duysent pezos: ende andere Officiers van des Koninghs in-komsten; ende de vier-schare van de Inquisitie wordt daer ghehouden: de welcke daer is gebracht op de selve tijdt doen sy oock in Nova Hispania wierdt in-ghevoert. Daer is oock een Universiteyt op-ghérecht/ daer de vrye konsten worden gheleert/ende verscheyden talen van de Indianen / welck meest wordt beschickt door de Jesuiten. Hier is mede de stoel van het Artz-Bisdom / onder het welcke de Bisschoppen van Chile, Charchas, Quito, Cusco, Panama, Nicaragua ende Rio de la Plata resorteeren: daer zijn dry parochien / ende vijf kloosters van de vier bedelende orden/ende een collegie van Jesuiten/ ende twee Nonne-kloosters. Andere segghen datter wel vijfthien kloosters zijn.

De haven van dese Stadt wort genaemt Calao, is een groote/ruyme ende seer goede haven / twee leguen van de stadt ghelegen: aen de welcke veel huysen zijn ghebout/naer eenighe segghen wel ses hondert: ende het tol-huys/ende een kercke/ ende een klooster van Dominicanen. Men heeft hier by experientie bevonden/dat het water van de zuydt-zee kracht heeft om de hitte te matighen; want de wijn in flesschen daer in gehangen/wordt de selve wijn wonder koudt. Sr Francis Draeck quam in dese haven in den jare vijfthien hondert ende neghen-en-seventich / ende vondt daer twaelf schepen aen ancker legghen; ende in 't eene een kist met veel silver ende veel zijden / ende linnen laecken / daer hy syn bekomste van nam / ende hieuw al de kabels van de schepen af/ ende lietse drijven/ ende vervolghde syn reyse naer Paita toe. Sints die tijdt isser een fort ofte twee ghemaeckt by de Spagniaerden tot beschermnghe van de haven / ende een retrenchement gheleght om de huysen / ghelijck 't selve is bevonden by de Nassavise vlote / in den jaere 1624. 't Landt streckt hier met een punt uyt/ van welck een rif af-streckt wel een legue in zee/ naer een langh ende smal Eylandeken toe / welck ghenaemt wordt

Isla

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Isla de Callao, ofte oock Isla de Lima, streckende in de lenghte noordt-west ende zuydt-oost; met noch een kleynder Eylandeken naer het zuydt-oosten: de onse die daer waren met de Nassavise vlote/ retrencheerden haer op dit Eylandt, dan door de steenighe grondt en konden daer gheen water begraven; alleen vonden op een bergh menighte van groen kruydt/ welck seer dienstigh was teghen het scheur-buyck; aen beyde zijde van het voorsz. punt verliest hem het landt/ ende maeckt twee in-hammen in forme van een halve mane/ waer van de eene streckt naer het noordt-westen van de haven van Callao af/ tot aen seecker Eylandekens ofte klippen/ welck sy noemen Islas de los Pescadores: ende de ander naer het zuydt-zuydt-oosten tot een ander uyt-steeckende hoeck; ende aen desen tweeden in-bocht is de valleye van Pachacama gheleghen/ daer wy nu van sullen spreecken.

Van Lima loopt een wegh naer 't oosten over het gheberghte; vier leguen van de stadt light de valleye Seneguilla; vijf leguen voorder leght Chontajo; een vruchtbare valleye/ daer een rijcke Cazique woondt/ ende veel Indianen; daer aen volght over een rievier Sisicajo; thien leguen van Lima is een Corregiemento, aen de voet van 't gheberghte; van daer begint men te klimmen naer een dorp van Indianen genaemt Corillo, derthien leguen van Lima, daer 't seer reghent ende dondert; van hier komt men te Guadacheri, een rijcke vlecke van Indianen/ diese noemen Chapiyungas: is getempert landt/ tusschen koudt ende heet; van hier daelt men ende klimt weder op naer 't hooge gheberghte van Paviacacia, daer den reysen-de-man ghelijck zee-zieck wordt; is twee-en twintich leguen van Lima: dit ghe-berghte schijnt den hemel te raecken; van daer daeltmen door een seer moeyelijcke ende ghevaerlijcke wegh/ weghen de rotsen naer Atunxanxa, daer wy elders van spreecken: ende hier treckt men over een rievier die haer loop heeft in de zuydt-zee, ende komt uyt by Cannette.

Het twintichste Capittel.

Van de valleye PACHACAMA, ende de vervolghende valleyen langhs de kuste van de zuydt-zee, ende haer ghestalte, ende gheleghentheyt tot GUARCO toe; ende van de vlecke CANNETTE.

VIer leguen van Cuidad de los Reyes; langhs de selve kuste van de zuydt-zee/ leght de seer vermaerde valleye van Pachacama; die seer vruchtbaer ende Cieça
vermakelijck is: ende in dese valleye was een van de kostelijckste tempelen van c.72.
gantsch Peru, daer grooten rijckdom van goudt ende silver was: soo dat Hernando Pizarro daer wel neghen hondert duysent Castilianen uyt-haelde/ sonder het ghene by de soldaten ghenomen wierdt: ende niet te min soo houdt men voor seecker/ dat de Priesters ende de Indianen eer Pizarro daer konde komen/ wel soo veel goudts ende silvers wegh ghebracht ende versteken hadden/ als vier hondert man souden konnen draghen; het welcke noyt weder te voor-schijn is ghebracht/ hoe seer dat men daer oock naer ghesocht heeft; ende de Indianen met pijnighen ghedwonghen om 't selve te openbaren.

Van de valleye Pachacama komt men aen die van Chilca; daer men een wonderbare saecke siet/ ende weerdigh om aen te mercken/ welck is/ dat het in dese val- Cieça
leye nimmermeer en reghent/ noch daer en loopt oock geen rieviere ofte beke door/ c.73.
ende nochtans soo is het meesten-deel van de voor-seyde valleye bezaeyt met Maiz ende andere wortelen/ ende daer zijn oock veel fruyt-boomen: ende op dat de zaden ende planten de noodige vochtigheyt mochten bekomen/ soo maecken hier de Indianen diepe ende wijde kuylen/ daer sy alle dinghen in zaeyen ende planten/ ende het belieft Godt de selve haer wasdom te gheven door den dauwe die daer valt: doch even-wel soo en soude het Maiz niet tot syn volkomen wasdom komen/ ofte oock op-komen/ ten ware sy by het zaet een ofte twee hoofden van sardijnen

leyden/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

leyden / ende die te ſamen met aerde bedeckten: welcke ſardÿnen ſy met haer netten in de zee vanghen. Het water welck de lieden van de lande drincken / halen ſy upt ſeer diepe putten. De Koninghen van Peru hadden in deſe valleyen oock haer hoven ende plaetſen / daer alderhande voor-raedt was voor haer ende haer volck / als ſy 't landt door-trocken.

I.4.c.32. Dry leguen voorder is de valleye Mala gheleghen / door de welcke een ſchoone rievière loopt / vol dichte boſſchagie: Acoſta verhaelt een dingh dat aen-merckens weerdigh is van deſe valleye: In Mala, (seght hy) derthien leguen van de ſtadt de los Reyes, ſtaet een vÿghe-boom / de welcke aen ſyn een zÿde naer het zuyden toe ende naer 't gheberghte / groen wordt / ende ſyn vruchten gheeft wanneer het ſomer is in 't gheberghte; ende d'ander zÿde van den boom welck naer de playnen ende zee-kandt toe ſtaet / gheeft haer bladeren ende vruchten ter contrarie als het ſomer is op de playnen.

Weynigh meer als vÿf leguen van de valleye Mala, leght die van Guarco, een groote ende breede valleye / ende vol gheboomte; inſonderheydt is daer groote menighte van wel-rieckende ende ſmaeckelÿcke Guayavas, ende noch meerder Guavas. De tarwe ende 't Maiz waſſen daer wel / gelÿck oock meeſt alles wat ſy zaeyen ende planten. De Ingas van Peru hebben hier een ſeer treffelÿcke ende ſchoone ſterckte ghebouwt / op een berghsken aen een valleye gheleghen / op overgroote vier-kante ſteenen met wel ghewrochte portalen / ende groote kamers. Van het bovenſte van de voor-ſchreven fortreſſe ende Koninghlÿck palleys / daelde een trap van ſteen tot aen de zee toe / ſoo dat de golven daer teghen ſlaen met groot ghewelt / dat te verwonderen is / hoe dit eerſtmael heeft konnen ghemaeckt worden. Dit palleys was eertÿdts met fraeye ſchilderÿe verciert / ende daer wierdt een groote ſchat van de Koningen van Peru bewaert: ende dat meeſt is te verwonderen / daer dit ſoo grooten ende ſwaren ghebouw is / ende van ſoo groote ſteenen ghemaeckt / dat men daer gheen kalck ofte cement aen en ziet / jae qualÿck de voeghen / daer de ſteenen zÿn te ſamen gheleght: hoe-wel deſe fortreſſe meeſt vervallen is / ſoo iſt even-wel een dingh om met groote verwonderingh aen te ſien.

Her.deſ. In deſe valleye is nu een vlecke by de Spaegniaerden ghebout / welck ſy noemen Villa de Cannette, ofte del Guarco, naer den naem van de valleye; is gheleghen vÿf-en-twintich leguen van de ſtadt de los Reyes, naer het zuyden toe; ende anderhalf legue van de zee: daer woonen wel dry hondert Spaegniaerden / ende veel Indianen ende Swarten: het landt daer om-her geeft het beſte broodt van gantſch Peru; ſoo dat van deſe plaetſe 't meeſte meel wordt vervoert naer Terra Firme ende andere ghewesten: heeft een ſchoone rievier af-komende van 't hooghe gheberghte van Pariacaca, vier leguen van Cannette.

Het een-en-twintichſte Capittel.

Vervolgh van de beſchrijvinghe van de playnen van PERU, langhs de kuſte van de zuydt-zee van GUARCO af, tot TARAPACA toe; ende van de vlecke VALUERDE, CASTRO VIRREYNA, ende de ſtadt AREQVIPA.

TWee leguen voorder naer 't zuyden van Guarco, loopt een tamelÿcke groote rievière / welck ſy noemen / ghelÿck oock de valleye daer ſy door loopt / Luna-

I.4.c.37. guana, van gheſtalte als de voor-gaende: heeft haren naem (naer 't ſegghen van Acoſta) van de guana, welck is de meſt van de zee-voghelen / ſoo de Indianen die noemen / welcke men / varende langhs de kuſte van Peru, op ſeeckere kleyne Eylandekens met hoopen als kleyne berghen ſiet legghen / die de Indianen van het vaſte landt daer halen / om haer landt mede te meſten; ende wordt een van de profitabelſte meſten bevonden die men heeft; ſoo dat oock eenighe de vruchtbaerheyt van die valleyen deſe meſt zÿn toe-ſchrÿvende.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Ses leguen van Lunaguana leght de groote ende schoone valleye Chincha, soo vermaert door gantsch Peru, dat doen Pizarro eerst 't landt ontdeckte/ de Indianen allenthalven veel van Chincha wisten te segghen; soo dat Pizarro in syn contract met den Koningh/voor limiten van syn Gouvernement nam Tempulla ofte Rio de St Iago, naer 't noorden/ ende Chincha naer 't zuyden/ hoe-wel hy soo verre noch niet gheweest en was. Is een van de grootste valleyen van gantsch Peru, ende vol schoon gheboomte/ ende alderhande vruchten van de lande ende van Spaegnien: daer wast seer veel tarwe; ende oock wijngaerden/ die daer by de Spaegniaerden zijn gheplant. Men vindt daer vele ruijnen van seer groote gebouwen; veel verlaten huysen ende sepultueren daer men de lichamen noch heel in vindt/ gantsch op-ghedrooght/ ende daer nevens groote schatten begraven. Het volck van dese valleye is seer vermindert door de oorloghen van Peru, soo dat daer maer weynigh volcks en wordt ghevonden. Augustin de Zarate steldt Chincha maer twintich leguen van Lima.

Van de valleye Chincha, reysende over de playnen komt men aen de frissche valleye van Yca; daer loopt een kraye riebier door/ dan ten tijde dat het in 't gheberghte niet en regent/ soo heeft sy soo weynigh waters/dat de in-woonderen daer ghebreck by hebben: om welckes voor te komen/ sy eertijs een groote weteringhe hadden getrocken van 't geberghte af/die nu vervallen is: daer wassen veel schoone fruyt-boomen: dese valleye wordt by Acosta seer gepresen wegen de exquise wijngaerden die in de selve nu worden bevonden/ daer veel wijns van wordt gheperst. l.4. c.32.

In de valleye van Yca hebben de Spaegniaerden een vlecke ofte stedeken/ welc sy noemen Valuerde; 35 leguen van de stadt de los Reyes, naer 't seggen van Herrera, naer andere 50; ende 10 leguen van de haven van Sangalla, 12 van Pisco; 't landt daer ontrent is seer vruchtbaer van tarwe/ende Maiz, ende andere fruyten; ende daer wordt veel wijns gheperst. Dit stedeken van Yca heeft een Corregidor, ende wel 500 in-woonders Spaegniaerden/ ende dry kloosters; syn haven wordt ghenoemt Porto Quemado; daer de wijn wordt af-gescheept; die hier seer goedt is. Die onlanghs dese landen hebben bereyst stellen in dit geweste Castro Virreyna, daer eenige silver-mijnen zijn; dese plaetse wordt van noodzuft versien uyt de valleye Yca, ende soude naer haer seggen 20 leguen verscheyden zijn van Guancavelica. Een die onlanghs dese landen heeft besocht /seght dat Castro Virreyna ofte soo de Indianen die noemen Chocolococha, light 14 leguen van Guancavelica, naer 't zuyden/ende 60 leguen van Lima, ende dat daer een mijne is van silver /het fijnste dat men vindt in heel Peru: daer jaerlijcks van komen 900 barren/ die ge- quinteert worden/behalven veel silvers dat verduystert wort: dese mijnen ligghen twee leguen van de stadt op een kalen bergh/daer altijdts veel sneeuws valt: is seer ghesondt landt/ ende sonder eenigh ongnedierte. Tusschen Sangalla ende de stadt Cusco leght het hoogh gheberghte welck sy noemen Sierra de Guaytara; welck naer het segghen van Herrera komt tot op vier leguen aen de valleye van Lima. d.6.l.4. c.1.

Van de valleye van Yca komt men aen de schoone valleyen ende riebieren van la Nasca, welck eertijdts oock seer bewoont waren; dan al dit arm volck is meest door de oorloghen van de Spaegniaerden onder den anderen om-ghekomen ende tot niet ghebracht: In een van de voornaemste valleyen van la Nasca (welck oock wierdt ghenaemt Caxamalca) hadden de Ingas groote ghebouwen/ ende voor-raedt van alles. In eenighe van dese valleyen/ van weghen haer weelderighe grondt/ zijn veel suycker-rieden geplant/ daer veel suyckers wordt gemaeckt; soo dat Acosta ghetuyght/ dat hier jaerlijcks wel voor 30000 realen van achten suyckers wordt ghemaeckt. La Nasca is naer 't segghen van Augustin de Zarate, vijftich leguen van Lima. Vier leguen van la Nasca, light de valleye Villacuri, l.4. c.32. daer de beste wijnen wassen van gantsch Peru; heeft een haven aen de zee/ welck ghenoemt wordt St Nicolas, ende light achthien leguen van de principaele plaetse.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Door dese valleye / als mede door de voorgaende/ loopt de Koninghlijcke wegh van de Ingas; ende aen sommighe sandighe plaetsen vintmen als noch teeckenen ende aen-wijsinghe om van de wegh niet te dwalen. Naest dese valleye te landt-waert in naer de stadt Cusco toe/ woonen de Lucanes; ende van daer komt men in de provincie van Parinacocha; waer aen volghen voor eenige daghen Despoblados ende sneeu-velden/ tot de provincie van de Aymaraes: van de Aymaraes komt men te Totora, ende van daer in de provincie van de Cumbibilcas; ende van daer te Cacha aen de rieviere van Apurima, naer dat Herrera getuyght.

d.6.l.4. c.4. Van la Nasca komtmen in de valleye Hacari, (welck naer 't seggen van Diego Fernandes is seventich leguen van Lima) ende noch voorder aen die van Oconna ende Camana ende Quilca, daer groote rievieren door loopen; ende in alle dese valleyen woonde in voor-tijden veel volcx/ zijn seer vruchtbare valleyen/ ende bequaem om vee te weyden. In de valleye van Camana is een stadt van Spaegniaerden gelegen/ welck sy noemen S. Miguel de la Ribera, 113 leguen van de stadt de los Reyes, naer 't zuyden; ende 22 van Arequipa, naer 't noorden; behoort tot het Bisdom van Cusco. Lopes Vaz seght dat het een stadt is van ontrent 200 huysen: ende dat daer wijn valt/ vijgen ende rosijnen.

Van Quilca vorder (welck is de haven van de stadt Arequipa) leght de valleye de Chuli, ende Tambopalla, ende die van Ylo; ende daer aen de rijcke valleyen van Tarapaca. Ontrent dese valleyen langhs de kuste/ legghen eenighe eylandekens daer veel zee-robben op zijn; ende de in-gebooorne varen derwaerts op vlotten/ om 't voghel-mest te halen.

In de valleyen van Tarapaca zijn groote ende rijcke mijnen van silver/ seer wit en glinsterende; 't volck van de lande/ welck weynich is/ geneert hen met visschen.

De stadt Arequipa is gelegen van de stadt de los Reyes ofte Lima, 120 leguen, na 't seggen van Pedro Cieça, ende Herrera in syn historie: (hoe-wel hy in syn Descript. de las Indias, stelt 130 leguen, ghelijck mede doet Augustin de Zarate:) is gebout in de valleye van Quilca, 60 oft 70 leguen van de stadt Cusco, 14 oft als andere seggen 12 leguen van de zuydt-zee/ op een seer bequame ende frissche plaetse/ soo dat het een van de lustichste ende gesondtste plaetsen van Peru wort gehouden: is gelegen op de hooghte van wat meer als 16 graden naer 't seggen van Herrera; dan naer 't seggen van Pedro de Cieça op seventhien en een half/ doch moet maer seventhien wesen/ als wy hier naer sullen thoonen. Daer wast ontrent dese stadt excellente tarwe/ daer sy seer goet ende smakelijck broodt van backen: ende daer wordt oock veel wijns ghewonnen: heeft syn haven aen 't in-komen van de rieviere Chila, welck tot aen de stadt komt; soo dat dese Stadt altijdts wel voorsien is van alderhande verversching e ende koopmanschappen van Spaegnien; ende 't meeste silver van de Charcas placht hier te komen/ om van hier naer Panama af-gescheept te worden / soo Cieça ghetuyght: de mijnen van Potosi zijn van dese plaetsen verscheyden hondert ende vijftich leguen, als Acosta verhaelt/ de welcke seght voorder dat het silver in synen tijdt niet meer herwaerts wierdt gebracht/ maer naer Arica. Ontrent de stadt leght een Volcan, daer sy wonder van vertellen. Dese stadt is seer onderhevigh de aertbevinghen / ghelijck meest al dit ghewest van Indien/ insonderheydt ontrent de kuste van de zee; ende in den jaere 1582, viel dese stadt by naer over-hoop door een schrickelijcke aerdt-bevinghe. Ende wederom inden jaere 1600 wierp desen Volcan soo grooten menighte van steenen ende asschen uyt / dat de selve hem verspreyden over een groot deel van Peru, soo dat de vruchten ende kruyden soo met asschen beset waren / datmen die qualijck konde bruycken; ende de stadt was in groot ghevaer/ ende de schepen en dorsten die niet naerderen: de wijngaerden en konden niet ghebruyckt worden voor vele jaren; ende den Volcan maeckten soo grooten ende schrickelijcken ghedruys datmen het hoorde op alle de playnen van Peru als oft ghedondert hadde. Onder de jurisdictie van dese stadt gehooren de pleynen ende valleyen van Hacari

af

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

al tot Tarapaca toe; ende te landt-waert in/ in de provincien die sy noemen de
Condesuyo, zijn veel dorpen ende vlecken die onder dese stadt behooren/ende daer
de in-woonders van dese stadt haer Encomiendas hebben/gelijck de Spaegniaer-
den die noemen; als daer zijn los Hubinas, Chiquiguanita, Quinustaca, ende los
Collaguas, daer eertijdts veel volcks woonde/ die veel van de schapen van Peru
hadden; dan dit volck is door de oorloghe van de Spaegniaerden seer vermin-
dert: hoe-wel dat Herrera seght/ dat daer wel vijftich duysent Indianen die tri-
buyt betalen/ onder dese stadt gehooren. Inde wegh van dese stadt naer Chuquito
toe/ leght de valleye Moquegua, die seer lustigh ende vruchtbaer is.

Aen de wegh van Arequipa naer Collao toe/ legghen twee groote lacken/ uyt
't eene van dese seght men dat de rieviere Apurima haer oorsprongh soude hebben.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincien, langhs de Koninghlijcke
wegh over 't gheberghte van GUANCABAMBA; voorts van
de CHACHAPOYAS ende MOYOBAMBA.

WY hebben in't voor-gaende vervolght de playnen ende vlacke landen van
dese Audientie van Lima, door de valleyen aen de kuste van de zuydt-zee gele- Cieça
gen; ende sullen nu komen tot de binnen-landtsche provincien ende steden van de c.77.
Spaegniaerden daer in ghelegen/ beginnende van Guancabamba, daer wy het
in't voor-gaende hebben ghelaten. Van Guancabamba tot Caxamalca, rekent
men 50 leguen weynigh meer ofte min. Dese wegh ende de provincien tusschen
beyden gelegen/en woorden by Cieça niet naerder beschreven/ dan uyt den eersten
tocht van Pizarro van St Miguel naer Caxamalca, konnen wy ten deele de ghele-
gentheyt af-meten: Herrera seght dat van St Miguel tot Caxamalca zijn twaelf
groote dagh-reysen; ende dat Pizarro treckende van St Miguel over de rievier/eerst
quam in't landt van de Curaca Pavor, welck waren frissche valleyen: dat Caxas
twee dagh-reysen van daer is; ende Guancabamba een dagh-reyse voorder/ we-
sende een grooter ende schoonder plaetse als Caxas; tusschen beyden loopt een rie-
vier daer veel bruggen over leggen; ende de groote wegh van de Ingas loopt daer
door; Pizarro liet dese plaetsen legghen/ende trock van't landt van Pavor door een
woestijne tot een dorp ghenaemt Motux; van hier trock hy twee daghen door val-
leyen die wel bewoont waren/ die Herrera niet en noemt/ ende weder een dagh-
reyse door woestijnen ende sandigh landt/ tot aen een groote rieviere/ die hy pas-
seerde/ ende naer dat hy dry dagh-reysen hadde ghetrocken door wel bewoondt
landt/langhs de wegh die naer Chinca loopt/soo sloegh hy de slincker-hant af naer
Caxamalca, ende trock derwaerts over 't gheberghte. Als ick dit wel in-sien/ soo
schijnt dat Pizarro de wegh heeft genomen langhs de playnen van Peru, ende dat
de plaetse die Herrera hier noemt Motux, wel mocht de selve zijn die wy uyt Cie-
ça in't 16 cap. hebben genoemt Motupe, want de stadt St Miguel lagh doe aen een
ander oordt ende naerder de zee. Almagro insghelijcks komende van Caxamalca
weder naer St Miguel, treckt mede door de valleye van Xayanque, welck mede op
de playnen van Peru leght; soo dat de gelegentheyt van La Serrania moet verstaen
woorden uyt de beschrijvinge van Yaen ende Chuquimaio, welc tusschen de Serra-
nia ende de Andes in leggen/ende komen te leggen tusschen Guancabamba eñ Ca-
xamalca. Dese provincie van Caxamalca, is een seer groote ende rijcke provincie/eñ
van outs seer geacht by de in-woonderen van Peru, ende sints dat de Spaegniaer-
den Peru hebben geconquesteert/ is de selve noch meerder vermaert/ door dien den
Inga Atabalipa daer by Pizarro is gevangen ende omgebracht. De Koningen van
Peru hadden hier een magnifijck palleys/ met een tempel ende andere kostelijcke
ghebouwen/ naer haere wijse; met haer baden ende andere gheleghentheden:
dan dese kostelijcke ghebouwen zijn gantsch vervallen/ ende dese provincie is de

stadt van Truxillo toe-gheeyghent: van de welcke sy twintich leguen leght naer 't oosten/ over 't gheberghte. De provincie van Caxamalca is wonder vruchtbaer/ want de tarwe wast daer soo wel als in Sicilien; ende daer wordt veel vee geweydet; oock soo heeft men daer overvloet van Maiz ende wortelen/ende voorts alderhande vruchten ghelÿck in ander gewesten van dit landt. De in-woonderen zÿn van goede aerdt vreedtsaem/ende vernuftigh/ maken van de wolle van haer schapen alsoo fraeyen tapisserÿen/als in Neder-landt. Daer zÿn oock in de limiten van dese provincie mÿnen van seer rÿcke metalen. De vlecke Caxamalca, welck is de voornaemste van dese valleye / is gheleghen aen de voet van 't gheberghte / heeft ontrent een legue vlack landt/ daer twee rievierkens door-loopen/daer brugghen over legghen; ende daer lagh een stercke fortresse doen de Spaegniaerden daer eerst quamen; ende een schoonen tempel van de sonne/welcke tempels sy noemden Guacas. Stellen dese valleye van Caxamalca, 90 leg. van Lima, ende so veel mede van Truxillo. Van Caxamalca treckende over 't gheberghte naer Lima, soo komt men eerst in provincie van Guaylas, welck een rÿck corregiement is/doch daer woonen weynigh Spaegniaerden; meest Indianen die veel vee hebben van welcker wolle sy veel baye ende laeckenen maecken.

Cieça c.78. Eer men komt aen de provincie van Caxamalca, leght daer eenen anderen wegh die mede by de Ingas is versorght/welck loopt naer de Chachapoyas, van de welcke wy eer wy voort-gaen/hier sullen spreken. In de provincie van de Chachapoyas, is by de Spaegniaerden een stadt ghebout/ welck sy noemen St Iuan de la Frontera; is gelegen 120 leguen van de stadt de Los Reyes ofte Lima, naer 't noortoosten toe: was eertÿts gheleght aen een onbequame plaetse genaemt Levanto: seer
Herr. rouw ende oneffen grondt/soo datmen die met de spade moest effenen: dan wierde daer naer verleght in de provincie van de Guancas, om dat het een beter ende ghesonder quartier was / (door dien Herrera elders in stede van Guancas seght/ Guanacos; ende de Guancas by Xauxa woonen naer gemeyn oordeel van alle Schrÿvers; soo meyne dat hier in stede van Guancas, Guanacos behoorde te wesen.) De heele provincie van de Chachapoyas, die van de Guancas ende Cascaynga belanght tot dese stadt; in eenige plaetsen zÿn seer rÿcke mÿnen van goudt; men heeft daer groote menighte van vee/ ende daer worden heel fÿne wollen laeckenen ghemaeckt. 'T landt is wonder vruchtbaer / daer wast veel tarwe/ gerste/ ende ander zaet; ende men heeft daer alderhande fruyten van Spaegnien in overvloet. By oosten van dese stadt loopt de groote Cordillera van de Andes, ende over de selve leght de groote rievière Moyobamba, ende andere van ghelÿcke groote; ende daer legghen eenighe dorpen van volck/ welck van kleyn vernuft is/ ende naer de ghemeyne opinie / is af-komstigh van de Chancas. In de jurisdictie van dese stadt woonen wel twintich duysent Indianen/die tribuyt betalen aen de Spaegniaerden; is witter volck/ ende van meerder vernuft ende aerdigheyt als 't ander volck van Indien; ende insonderheyt schoone vrouwen / soo dat men die in voor-tÿden de Ingas, Koninghen van Peru, toe-voerde. Met dese stadt confineren naer 't oosten de provincie van Longua, Charrasmal; ende de dorpen van Gomorâ, Coxcon; de provincien Hasallao; Toncho; Chillao.

l.4.c.26. In de provincie van de Chachapoyas, wast een seecker soorte van amandelen/ daer Acosta van schrÿft in de volgende maniere: In comparatie van amandelen/ als oock van eenighe andere vruchten/soo moghen alle de boomen by de amandelen van de Chachapoyas wel swÿghen; noemense amandelen om datse die gheen anderen naem en weten te gheven; is de leckerste ende ghesontste vruchte van alle die ick oyt in Indien hebbe ghegeten /jae dat meer is/ een gheleerdt medecÿn verklaert dat daer onder alle de vruchten van Indien ende Spaegnien/ gheen en is die by de dese in goetheyt magh vergeleecken worden/ zÿn kleynder als die van de Andes, ende grooter ofte ten minsten groover als die van Spaegnien/ seer tender ende morwe om te eten/ sappigh ende ghelÿck als boterachtigh/ ende lieflÿcken

soet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

soet/ wassen aen seer hooge ende wel-ghetackte boomen/ ende soo fraey gekroont/ dat het een dinghen om sien is; de vruchte is wel bewaert/ groeyen in huyskens ofte doppen/ een weynigh grooter ende scherper als de huyskens daer de Castanien in groeyen; de welcke droogh zijnde/ seer lichtelijck werden gheopent.

In de provincie van Moyobamba leght mede een stadt van Spaegniaerden/ de welcke sy noemen S[t] Iago, de los Valles, ofte oock Moyobamba; is meer dan hondert leguen van de stadt Lima naer 't noordt-oosten toe/ ende vijf-en-twintich d.6.l.6. leguen van S[t] Iuan de la Frontera voor-noemt/ in een seer regenachtigh quartier/ c.10. doch men heeft daer overvloedigh vee. De provincie van Moyobamba is onghesont door de veelheyt van de rievieren ende hooghe berghen/ ende seer dichte bosschagien. Tusschen de provincie van de Chachapoyas ẽ de provincie Moyobamba, leght een ander provincie welcke de Spaegniaerden de naem gaben van los Motilones, daer veel rievieren door-loopen/ ende de provincie is niet wel bewoont/ soo dat daer ghebreck is van lijf-tocht.

Het dry-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincien van PERU, langhs den hooghen wegh van de INGAS, beginnende van de provincie van CAXAMALCA tot GUANUCO; ende van de stadt LEON DE GUANUCO.

VAn de provincie van Caxamalca, daer wy het in 't voor-gaende hebben gelaten/ tot de schoone valleye van Xauxa, rekent men weynigh meer ofte min als Cieça, tachtentich leguen, (Herrera seght 70) al langhs de Koninghlijcke wegh van c.81. de Ingas. De provincien tusschen beyde gheleghen zyn de naer-volghende. Ontrent de elf leguen voorder naer 't zuyden van Caxamalca, leght een ander groote provincie die eertijdts seer bewoont was/ de welcke sy noemen Guamachuco: tusschen beyden ende by naer half-weeghs/ leght een ander valleye die seer schoon ende lustigh is; de welcke/ alsoo de hooghe berghen de windt beschutten/ seer heet is; ende daer loopt een fraeye rievier door/ op welckes oever veel tarwe wast/ wijngaerden ende vijghe-boomen/ oragnien/ limoenen/ ende veel ander vruchten die daer uyt Spaegnien zijn ghebracht; de Ingas hadden hier voor-tijdts hare palleysen ende schueren/ ende veel saey-landen om de noodighe voor-raet te versorghen. De provincie van Guamachuco is die van Caxamalca in alles ghelijck/ ende de Indianen van ghelijcke tale ende ghestalte: de Koninghen van Peru hadden hier insghelijcks hare palleysen; dat volck van de lande is eenighen tijdt herwaerts seer vermindert: de gestalte van de lucht is eer koudt als heet; en 't landt seer overvloedigh van alles dat tot onder-houdt van smenschen leven noodigh is. Eer de Spaegniaerden hier quamen/ soo waren in dese provincie veel van de schapen van de lande/ ende op 't gheberghte daer om-her veel Guanacos ende Vicunnas. Van dese provincie van Guamachuco, loopt een Koninghlijcke wegh na de Conchucos toe/ welck in de provincie van Bombon weder-keerdt/ en hem voeght met de voor-gaende wegh.

De provincie van de Conchucos is van die van Guamachuco, twee dagh-reysen verscheyden langhs den hooghe wegh/ ende tusschen beyden waren palleysen ende schueren tot behoef van de Koningh/ als hy door dese wegh reysden naer de provincien daer ontrent gheleghen. In de provincie van de Conchucos, waren vierghelijcke ghebouwen; ende 't volck van de lande is van middelbaer statuere; ende daer zijn altijdts goede mijnen van goudt ende silver gheweest: dit volck is oock veel by de Spaegniaerden om-ghebracht.

Seventhien leguen van de Conchucos leght een ander provincie welck sy noemen Piscobamba, daer mede een Tambo was voor de Koningh van steen gemaect. 'T volck van dese provincie is wel ghemaniert/ ende vrienden van de Christenen: haer landt is seer vruchtbaer/ ende wel voor-sien van alderhande lijf-tocht.

Acht leguen voorder leght de provincie van Guaraz op een wreedt gheberghte/ soo dat het een dinghen om te sien is/ hoe dat de wegh hier gheleght is; 't volck van de lande is seer arbeydtsaem/ ende gheneghen om in de mijnen te wercken/ daer sy eertijts haer tribuyt van betaelden aen de Koninghen van Peru: men siet daer een fortresse die seer fraey in het vier-kandt van steen is ghemaeckt/ naer de wijse van dat landt.

Wat voorder leght de provincie van Pincos, daer een rieviere by loopt; ende de Indianen van dit quartier is fraey volck/ ende aensienlijck in haer manieren; ende wat voorder is gheleghen het groot ende kostelijck palleys van Guanuco, welck wel een van de voornaemste is gheweest naest Caxamalca; hier is nu een stadt van de Spaegniaerden gheleght/ daer wy nu sullen van spreecken.

Herr. De stadt Leon de Guanuco is gelegen vijftich leguen van Lima, ofte los Reyes, naer 't noorden toe/ een weynigh meer oostelijck/ neffens de Koninghlijcke wegh van de Ingas; is ghebout in een goede ende ghesonde gheleghentheydt/ ende daer is groote overvloedt van alderhande lijf-tocht/ ende veel vee; men heeft daer oock mijnen van silver/ hoe-wel arm; ende 't volck van de lande is vernuftigh; daer wordt veel tarwe ghewonnen/ naer dat de Indianen gheleert hebben van de Spaegniaerden 't landt wel te bouwen/ ende bevinden haer beter ghedient van de tarwe als van Maiz, door dien het Maiz soo goeden voedtsel niet en gheeft/ maer is grover ende hitsigher/ ende maeckt veel bloedts: daer wassen oock veel wijngaerden/ vijghe-boomen/ oragnie-boomen/ ende voorts alderhande fruyt-boomen van Spaegnien ende van de lande; stieren/ koeyen/ geyten/ peerden worden daer met menighten aen-gheteelt: men heeft daer veel ghevogelte van patrij-

d.7.l.4. c.4. sen ende ander wildt: de natie van Conchucos vooren aen-gheroert/ de groote provincie van Guayalas, Tamara, ende Bombon, ende andere plaetsen meer/ belanghen tot de limiten van dese stadt. In veele quartieren van dese provincien worden silver-mijnen ghevonden. In dese stadt naer 't segghen van die daer onlanghs gheweest zijn/ woonen wel dry hondert familien van Spaegniaerden; ende menighte van Indianen; ende soude als een aerdtsch paradijs wesen; waer de beste confitueren werden gemaeckt van de gantsche wereldt; ende insonderheyt succaden van calabassen/ soo wit ende door-luchtigh als cristal. In 't gheberghte vindt men eenighe wreede ende verslindende dieren/ als leeuwen ende groote beyren/ ende andere wilde dieren. 'T landt welck nu onder dese stadt wordt ghereckent/ belanghde eerst tot de stadt Lima, dan om redenen van staet/ is dese stadt ghebouwt gheweest/ niet sonder groot teghen-spreecken van de in-woonders van

Cap. 79. Lima, ghelijck als Cieça verhaelt. Onder de jurisdictie van dese stadt wordt mede ghereeckent de provincie van los Viticos, welck diep in de Andes leght/ soo dat de Inga Mango, naer dat de Spaegniaerden haer meesters ghemaeckt hadden van Peru, hem retireerde in dese provincie/ om sich beter door de gheleghentheyt van dese plaetse/ teghen de Spaegniaerden te verberghen.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincie van die van GUANUCO af, tot die van GUAMANGA, daer de stadt LA VITTORIA is gheleghen.

Cieça c.83. NAest de provincie daer Leon de Guanuco in gheleghen is/ volght de provincie Bombon, welck seer sterck is van natueren/ ende de gheleghentheyt van dese plaetse/ waer door de in-gheboorne seer strijdtbaer waren. Augustin de Zarata seght dat het is 't hooghste ende vlackste landt van heel Peru, waer deur het daer door-gaens hagelt ende sneeuwt. In dit landt is een lack gheleghen/ welck wel thien leguen in 't ronde heeft; ende 't landt selfs is vlack ende koudt: ende het gheberghte leght wat van het voor-schreven lack: de dorpen van de Indianen legghen daer rondtom; 't volck hadde eertijdts veel schapen van de lande/ ende

hoe-wel

hoe-wel de selve door de oorloghen seer zijn vermindert/ soo vindtmender noch ta-
melijck veel/ insonderheydt van de wilde soorte/ die haer in 't gheberghte onthou-
den: door dien 't landt soo koudt is/ soo wast hier weynigh Maiz; dan laten daer-
om niet te hebben andere wortelen die bequaem zijn tot onder-houdt van 's men-
schen leven. In dese Laguna legghen eenighe Eylandekens ende klippen; op de
welcke wassen eenige biesen ende ander kruyden daer de Indianen haer vee mede
voeden: men houdt voor seker/ dat van 't water dat uyt dit lack vliet/ de ver-
maerde rieviere van Rio de la Plata ten deele haren oorspronghe heeft; door dien 't
door de valleye van Xauxa loopende/ al-reede een groote rieviere maeckt/ in de
welcke daer naer noch komen loopen de rievieren Parcos, Bilcas, Abancay, Apu-
rima, ende Yucay; ende loopende naer 't oosten/ komen daer noch meer rievieren
in/ tot aen de Paraguay toe/ welck een voor-nemen arm is van Rio de la Plata.
Bombon soude vier-en-twintich leguen van Lima ligghen.

Thien leguen voorder leght de provincie van Tarama, welcke van beter
tempre is/ waer door daer meer tarwe ende Maiz, ende ander vruchten worden
ghewonnen als in de voor-gaende: hier waren oock eertijdts groote ghebouwen
van de Ingas.

By dese provincien legghen noch andere; als namentlijck een die Herrera
noemt los Atavillos; ende naer 't oosten over/ ofte in 't gheberghte/ de provincie
ende rievieren de los Chupachos; langhs de welcke men oost-waert komt in de
provincie van Mama; ende voorder aen en vindt men niet dan dichte bosschagien
ende wildernissen.

Van Tarama komt men langhs de Koninghlijcke wegh te Xauxa, welck een
van de voornaemste was van gantsch Peru. Door de valleye van Xauxa loopt de
rieviere Xauxa, die uyt de Laguna van Bombon voort-komt/ als hier voren is ver-
haelt. Dese valleye is wel 14 leguen langh/ ende vier ofte vijf leguen breedt. Was
in voor-tijden seer bewoont/ soo dat men voor seecker houdt/ dat ten tijden dat de Cieça c.48.
Spaegniaerden daer eerst quamen/ daer wel dertich duysent Indianen waren;
ende nu (seght Cieça van synen tijdt) twijfele ick datter qualijck thien duysen wor-
den gevonden. 'T volck was verdeelt in drie gedeelten/ hoe-wel sy al t'samen met
een gemeynen naem Guancas wierden ghenoemt. (Herrera noemtse oock Yaios.)
Het eerste ghedeelte wierdt ghenaemt Xauxa, daer dit gantsch quartier den naem
van heeft; het tweede Maricabilca; ende het derde Laxapalanga: In alle dese deelen
waren schoone palleysen van den Koningh/ doch 't voornaemste ende kostelijckste
in 't beghin van dit quartier/ in 't ghedeelte van Xauxa. De valleye van Xauxa
is om-cinghelt van 't gheberghte daer sneeuw op leght. Herrera seght dat dese val-
leye Xauxa is geleghen ses-en-dertich leguen van de Stadt Lima. Die daer on- d.7.l.3, c.6.
langhs zijn gheweest segghen dat in dese valleye zijn veerthien woon-plaetsen van
Indianen.

Van de valleye Xauxa tot de stadt la Vittoria de Guamanga, zijn 30 leguen; eñ
reysende langhs den hooghen wegh/ komt men aen seecker hooghten/ welcke leg- Cieça
gen boven de valleye/ daer men seker oude gebouwen siet/ die gantsch vervallen c. 85.
zijn ende voorts treckende komt men aen het dorp van Acos, welck neffens een
moerasch leght dat vol riedt-bosschen leght; de Indianen van Acos woonen wat
van de wegh af/ op seker hart ende woest gheberghte dat aen de oost-zijde legt. Van
Acos loopt de wegh naer 't palleys van Pico, ende langhs een hooge vlackte komt
allencxkens neder-dalende na de rieviere/ welck door Xauxa loopt/ daer een brug-
ge over leght; ende dese passagie wordt genaemt Angoyaco: aen dese passagie wa-
ren eenighe wooningen voor de Koningen gebout/ met een badt/ welck daer van
seecker heete springhen wordt ghemaeckt.

Van hier voorts treckende over een ander kleyn rievierken/ komt men aen het
dorp Picoy, daer mede een brugghe leght/ door dien 't rievierken in de winter-tijdt
seer snel loopt.

Van Picoy komtmen aen de palleysen van Parcos, welck op een top van een
bergh waren gebout: ende 't volck woonde tusschen seer harde ende hooge bergen/
die aen d'een zÿde ende aen d'ander zÿde legghen van dit Koninghlÿck ghebouw.
Eer ghy te Parcos komt/soo leght daer een kleyne woestÿne/daer een plaetsken
leght/welck de Indianen noemen Pucara, (welck soo veel is te segghen/als stercke
plaetse) daer de Koningen eertÿts een fort hadden/daer de om-leggende volckeren
haer tribuyt quamen betalen. 't Volck hier ontrent woont meest al in 't geberghte/
daer meest door-gaens veel sneeus op leght/doch sy zaeyen ende planten in de val-
leykens die beschut zÿn voor de koude; ende men heeft daer veel silver-mÿnen. Van
Parcos daelt de Koninghlÿcke wegh over seker geberghte tot een rievière die de sel-
ve naem voert/daer een brugge leght/op groote steenen bogen geleght. De rieviere
van Parcos over zÿnde/soo treckt men voorts naer 't palleys/welck genaemt word
Assangaro; van waer men langhs de Koninghlÿcke wegh/door de valleye van
d.8.l.9. Vinaque, welck schoon en lustigh is/komt te Guamanga. Van Parcos tot Gua-
c.8. manga zÿn elf leguen, naer 't segghen van Herrera. Augustin de Zarate seght dat
la Cuesta de Parcos, welck is een quade passagie/niet ver gheleghen is van Gua-
manga, ende vÿftich leguen van Cusco.

De stadt Guamanga ofte St Iuan de la Vittoria leght op de hooghte van 13 gra-
Herr. den by zuyden de linie/ 60 (oft als andere seggen 78) leg. van de stadt de los Reyes
ofte Lima, naer 't zuydt-oosten aen de Koninghlÿcke wegh van de Ingas, op een
vlacke playn/ontrent een Cordillera, ofte vervolgh van kleyne bergen/legghende
van de stadt naer 't zuyden toe/eñ neffens de stadt loopt een beke van seer goet wa-
ter: de huysen van de stadt zÿn meest van steen gebout/ende met bricken ende tege-
len gedeckt/de beste van gantsch Peru; men geniet daer een gesonde lucht; door dien
noch de sonne/noch de avont-dauwen eenighsints schadelÿck zÿn; rontom de stadt
ende in 't velt zÿn by de Spaegniaerden veel landt-huysen gebout/daer sy veel bee-
sten weyden aen de rievierkens ende in de valleyen. De grootste rieviere die sy hier
hebben/wordt genaemt Vinaque; ontrent de welcke gesien worden de ruÿnen van
seker oude ghebouwen/die naer 't segghen van de Indianen/daer in ouden tÿden
souden gemaeckt zÿn by een ander natie van volck; gelÿck dan wel te gelooven is/
door dien sy van een gantsch ander maecksel zÿn/als de ghebouwen van de Ingas,
Koningen van Peru. Aen dese rieviere Vinaque, ende andere ghewesten ontrent
dese stadt gelegen/wordt alsoo goede tarwe gewonnen als in Spaegnien/daer sy
seer goet ende smakelÿck broodt van backen. Daer is in de somer wat ghebreck
van gras voor de peerden/te meer om dat in Indien gheen hoy ghewonnen en
wordt dat de beesten willen eeten. De Cordillera van de Andes leght naer 't seggen
van Herrera, 18 leguen van de stadt naer 't oosten. De in-geboorne van dese pro-
vincie zÿn van middelbaer statuere/wat bruyn/van kleyn vernuft/seer luey ende
leugenachtigh; hoe wel verstandigh ghenoegh om haer eygen voordeel te soecken.
Onder dese stadt zÿn wel 30000 Indianen die onder tribuyt sitten. In de limi-
ten van dese stadt wort veel Coca vergadert; daer valt seer goeden honigh/eñ men
heeft daer deynen die soo goet zÿn als kalveren. De rievierkens die van de An-
des komen af-loopen/hebben goede visch/ende insonderheyt een soorte van kreef-
ten; 't reghent daer veel in dit ghewest. Daer wassen veel ghesonde kruyden;
oock een heel fenÿnigh/welck sy noemen Mio; 't vee sterft daer van als het 't selve
eet. Men vindt daer oock een seecker dier/welckes pisse soo pestilentialen reuck
heeft/dat men 't wel een musquet-schoot verre rieckt/ende daerse eens aen-geroert
heeft/en vergaet de stanck nimmermeer. Daer zÿn diversche mÿnen in dit quar-
tier van goudt/silver/quick-silver/koper/yser/loodt/sulpher/ende seyl-steen.
Daer zÿn in de stadt (welck heeft een Bisschop ende Corregidor) dry parochie-
kercken/diversche kloosters van Monnicken/ende veel confrarÿen soo wel van
Indianen als van Spaegniaerden; ende oock een van Swarten/oock een van
de fraeyste Hospitalen die in dat landt zÿn.

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincien langhs de wegh van de Ingas, van GUAMANGA af, tot CUSCO toe.

VAn de provincie ende stadt van Guamanga af / tot de groote stadt Cusco, re-
kent men weynigh meer oft min als sestich leguen, Augustin de Zarate seght
tachtentich / door een harde ende onbequaeme wegh / weghen 't gheberghte ende
klippen; in desen wegh legghen de playnen van Chupas: twee leguen van Gua-
manga naer 't segghen van Zarate. Elf leguen van Guamanga langhs de Ko-
ninghlijcke wegh / legghen de groote ghebouwen van Bilcas, daer de Indianen
rekenen de rechte helft te wesen van t gantsche rijck van de Koningen van Peru,
door dien daer soo veel weeghs is van Quito tot Bilcas, als van Bilcas, tot Chile;
ende eenighe Spaegniaerden die desen wegh hebben ghereyst / meynen dat het
weynigh sal verschillen. Dese palleysen van Bilcas waren wel de kostelijckste ende
voornaemste van 't gantsche rijck / dan zijn nu gantsch vervallen / soo dat daer
niet by naer als de vervallen steen-hoopen van te sien en zijn: Bilcas is nu een
Corregiemento, welck veel aen-ligghende dorpen onder sich heeft.

Seven leguen van Bilcas leght Vramarca, ende tusschen beyden loopt de wijde
rieviere die sy noemen Bilcas, om datse naer by dese palleysen gheleghen is: daer
is een brugghe over gheleght die wel hondert ende ses-en-sestich passen langh is.
Aen den oorspronght van dese rievier is de provincie van de Soras gheleghen / een
vruchtbare ende overvloedighe provincie / ende bewooont by strijdtbaer volck;
dese ende de Lucanes spreecken een taele / ende gaen in wollen laecken ghe-
kleedt: in haer landt zijn rijcke mijnen van silver ende goudt. De in-gheboorne
van de provincie daer Vramarca in leght / worden ghenaemt Chancas: ende de Cieça
provincie Andabaylas, in het midden van de welcke oock groote huysen ende de c. 90.
schueren waren tot behoef van de Ingas van Peru. Is een groote ende langhe
provincie daer veel tam vee is; daer wast veel tarwe / ende in eenighe heete valleyen
wassen schoone fruyten. 'T volck is seer vermindert door de oorloghen ende ty-
rannie van de Spaegniaerden / die 't volck deerlijcken hebben ghequelt. Anda-
guaylas naer 't segghen van Herrera, is twintich leguen van de stadt Guamanga:
ende is een rijck Corregiemento.

Negen leguen voorder van Andaguaylas, komtmen aen de rieviere van Aban-
cay, in welcke rieviere stercke steenen pilaren zijn / daer een brugge is over gheleght
naer de wijse van 't landt; niet verre van de rievieren waren Koninghlijcke ghe-
bouwen / ghelijck als in andere quartieren vooren verhaelt. Drij leguen by noor-
den de rieviere leght Cochacaxa; ende twee leguen over de rieviere naer Cusco d.8. l.10.
toe / leght Pueblo de Abancay, welck is twee-en twintich leguen van Cusco, naer
't segghen van Herrera. Dan Diego Fernandez seght dat de brugghe Abancay
maer twintich leguen is van Cusco; ghelijck mede schrijft Augustin de Zarate,
de welcke twaelf leguen boven Puente de Abancay steldt de valleye Corabamba.

Acht leguen van Abancay loopt de rieviere Apurima, welcke wel de grootste is
van alle die wy van Caxamalca af / hebben beschreven; de Koninghlijcke wegh
loopt heel wel ghestecht over de berghen ende dalen / soo dat het grooten arbeydt
ende moeyte moet ghekost hebben die soo te slechten / insonderheyt in 't af-dalen
naer de rievier / al-waer seer hardt ende wreedt gheberghte is: In de rieviere staen
twee groove steenen pilaren / om de brugghe over te legghen; de welcke daer
gheleght is op een sonderlinghe wijse / alsoo de rieviere wel hondert ende tachten-
tich passen wijdt is / ende alsoo diep dat men in 't midden gheen pilaren kan fon-
deren: daer is een Alcalde die de selve waer-neemt die jaerlijcks voor salaris heeft
duysent pezos: ende alle koopmanschappen die daer trecken / betalen een half ten
hondert / tot reparatie van de brugghe. Boven op dese rieviere woonen de Ay-
maraes,

maraes, in verscheyden dorpen onder een Spaensche Corregidor, ende by
noorden de selve rievier/ light Bilcabamba, daer mijnen zijn van silver / hoe-wel
arm; niet te min worden der jaerlijcks 500 barren upt-ghehaelt.

Van de rieviere Apurima (welck is twaelf leguen van Cusco, naer 't segghen
van Diego Fernandez ende Augustin de Zarate) komt men aen de pallaysen van
Limatambo; daer men de ruijnen siet van veel kostelijcke ghebouwen; is 9 leguen
van Cusco; ende treckende over 't gheberghte van Bilcaconga, komt men aen
de valleye van Xaquixaguana, welck is een vlackte die tusschen de bergen in legh/
en is niet langh ofte breedt: De Koninghen van Peru hadden in dese valleye
groote schoone lust-hoven daer sy haer quamen vermaecken: van dese valleye tot
de stadt Cusco, zijn vijf leguen: den Koninghlijcken wegh loopt daer door. 't Wa-
ter van een rieviere welck haer oorsprongh heeft ontrent dese valleye / maeckt hier
een groot ende diep moerasch / welck men seer qualijck soude konnen passeeren/
ten ware de Ingas hier een calsije hadde doen maken met stercke mueren aen bey-
de zijden: een werck dat langh kan dueren: als men over dese calsije is / soo treckt
men voorts naer Cusco over sekere heuvelen. In voor-tijden was dese valleye
van Xaquixaguana seer bewoont/ende vol zaey-landen ende ackeren die soo ghe-
leght ende van den anderen verscheyden waren / dat het een gheneucht was om
sien. Daer wordt nu veel tarwe ghesaeyt / door dien sy daer soo wel wil wassen;
ende de Spaegniaerden die te Cusco woonen / onder-houden daer veel vee. Eer
wy voorts vaeren tot de beschrijvinghe van de groote stadt Cusco, soo moeten
wy hier niet voor-by gaen de mijnen van quic-silver die te Guancavelica zijn.

Acht oft thien leguen van Guamanga hier voren beschreven / bykants naer
't noordt-westen / ende sestich leguen van Lima zijn gheleghen de vermaerde mij-
nen van Guancavelica, die men ghemeynlijck noemt el Assiento de Oropesa, al-
waer de wonderlijcke mijnen van quic-silver zijn gheleghen. De Koninghen van
Peru, ende de Indianen / en hebben in voor-tijden gheen acht ghenomen op dit
metael / ofte eenighe kennis daer van ghehadt / dan sy ghebruyckten alleen het
Minium ofte vermillioen / om haer lichamen mede te bestrijcken ende verwen;
noemden dit vermillioen in haer tale Limpi, ende dit verwen van haer lichamen
embixar, hebben de selve ghewoonte als noch behouden / ende doen 't selve voor
een fraeyicheyt. Tot desen eynde (seght Acosta) soo maeckten sy in de gebergten
van Guancavilca, welck zijn in Peru, niet verre van Guamanga, vreemde onder-
gravinghen van mijnen / al waer sy dit metael upt-trocken / ende zijn in sulcker
voegen gemaeckt/dat so men noch hedensdaeghs in de selve holen ofte Socabones
(als de Spaegniaerden die noemen) by de Indianen voor desen gemaeckt/komt
te gaen/ men daer in verdwaelt ende niet en weet hoe men daer weder upt sal ko-
men. Doch sy-lieden en maeckten van 't quicksilver gheen werck/ welck van na-
tueren in de selve materie ofte minerael van 't vermillioen besloten is/ noch sy en
wisten niet datter sulck metael in de weereldt was. Ende niet alleen de India-
nen/ maer oock de Spaegniaerden selfs en hebben gheen acht ghenomen op desen
rijckdom/ tot in den jare 1566 ende 67, alsdoen zijn dese mijnen ontdeckt op de
volghende wijse: Daer is in handen ghekomen van een verstandigh man ghe-
naemt Henrique Garces een gheboren Portugees/ een stuck van dit roodt mine-
rael/ welck de Indianen noemden Limpi, ende 't selve wel besiende/ wiert hy te ver-
kennen dat het 't selve minerael was welc men in Spaegnien noemt Vermellion;
ende wetende dat het quic-silver ende vermillioen al upt een minerael worde ghe-
trocken/ is derwaerts ghereyst / ende heeft de proeve daer van ghenomen/ende al-
soo bevonden. De mijnen van Palcas in de limiten van Guamanga op dese wijse
ontdeckt zijnde / zijn daer verscheyden Spaegniaerden naer toe-ghetrocken / om
't quic-silver upt te trecken ende te bereyden / ende na Nova Hispania ofte Mexico
te vervoeren / al-waer 't silver door het quic-silver gebenificieert ende bereydt wor-
de; door welcken middel / vele over-grooten rijckdom hebben vergadert. Ende
de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de contreye daer dese mijnen zijn / worden terstondt met vele wooninghen van
Spaegniaerden ende Indianen beset / ghelijck dan daer daghelijcks noch meer
bykomen / om de mijnen die daer vele zijn ende seer profijtelijck / te bearbeyden.
Onder allen / soo is de mijne die sy noemen van Amador Cabrera, ofte oock an-
ders / de los Santos, een seer heerlijck dingh; 't welck is een rodtse ofte klippe van
seer harden steen / zijnde gantsch ende al van quic-silver door-toghen / ende is van
soodanighen groote / datse tachtentich Spaensche Varas ofte roeden in de lenghte
is beslaende / eñ 40 in de breedte / zijnde dit heele vier-kant onder-graven tot in de
diepte van 70 estados ofte mans-lenghten / ende daer konnen meer dan 300 man-
nen t'seffens ende gelijck in wercken. Dese mijnen wierden ontdeckt door een In-
diaen / met namen Mavincopa, de voorseyde Cabrera toe behoorende; diese op sy-
nen naem dede registreeren / hoe-wel hy over sulcks moeyte hadde met een fiscael / so
werden de vruchten ende 't gebruyck van de selve / hem toe-ghevoeght / om dat hy
den eersten ontdecker was; verkocht de selve daer naer voor 250000 ducaten; dan
hem latende duncken dat hy de helft bekocht was / stack hy de koop weder in rech-
te; want men oordeelde dat dese mijne wel vijf hondert duysent ducaten weerdigh
was / jae wel een millioen; een seldtsaem dingh datter mijnen souden ghevonden
worden van soo excessive rijckdom. In den tijdt dat Don Francisco de Toledo
Vice-Roy was van Peru, soo quam daer een met namen Pedro Fernandes de
Velasco, die te Mexico hadde gheweest / ende daer ghesien hebbende / hoe dat men
aldaer door 't quic-silver het silver uyt-trock / heeft hem onderwonden 't selve me-
de te Potosi te doen. De proeve hier van ghenomen zijnde / ende bevonden dat het
seer wel slaeghde / soo heeft men in den jare 1571 te Potosi, het silver door 't quic-
silver begonnen uyt te trecken; welck daer van Guancavilca werdt gebracht; ende
is een van de voor-naemste middelen ghewo rden om 't silver te beneficieren: want
door dit quic-silver is daer een overvloedighe menighte van silver uyt-ghetrocken /
selfs uyt de mineralen die verlooren ghewoorpen waren / welck de Spaegniaerden
noemen Desmontes: want het silver wordt door middel van 't quic-silver ghesuy-
vert / al is het schoon magher ende van leegh alloy / welck door het smelten by
't vyer niet en kan ghedaen worden. Den Koningh van Spaegnien treckt van
't bearbeyden van dese quic-silver mijnen / sonder eenighe onkosten / by de vier
hondert duysent pezos de minas, van weynigh min als veerthien realen 't stuck / be-
neffens 't gene noch daer-en-boven komt van 't benificieren van de silver-mijnen
van Potosi, welck noch eenen grooten schat geeft. Daer werden het eene jaer door 't
ander / uyt de mijnen van Guancavilca getrocken 8000 quintalen quic-silvers / eñ
oock wel meer. Dit quic-silver wordt te water gebracht naer Arica, ende so voorts
te lande naer Potosi. Dese stadt naer 't seggen van die daer onlanghs waren / heeft
nu wel twee duysent in-wooonders Spaegniaerden eñ ongelijck meer Indianen.
By dese plaetse van Guancavilca is een fonteyn die heet water uyt-gheeft / dat Acosta l.3.c.17.
stracks in steen verandert; van dese steen worden by naer alle de huysen daer ghe-
maeckt; is morw ende sacht om te bearbeyden ende houwen / ende wordt seer lich-
telijck met yser ghelijck als houdt behouwen: is licht ende evenwel gheduerigh.
Eenigh mensch ofte vee van dit water drinckende / moet daer van sterven / door
dien het in 't lichaem in steen verandert.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de groote stadt Cusco, ende de gheleghentheyt van
de landen daer ontrent gheleghen: ende van San Francis-
co de la Vittoria; ende St Iuan del Oro,
in de provincie van Carabaya.

De groote stadt Cusco, welck in voor-tijden was de Koninghlijcke stoel van
de Ingas, ende nu noch de hooft-stadt van 't selve rijck / is gelegen op de hooghte
van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van 13 graden ende een half/ by zuyden de linie/ ende op de lenghte vān 78 graden van den meridiaen van Toledo; 125 leguen van de stadt de los Reyes naer 't zuyt-oosten/ volgens 't segghen van Herrera. Is ghebout op een seer harde grondt/ ende van alle zijden met berghen om-cingelt/ by twee kleyne beken/ waer van de eene door 't midden passeert; heeft een valleye naer 't oosten toe/ welck van de stadt af begint/ in voeghen dat 't water van de beken die door de stadt passeren/ naer het
Cieça c.92. westen toe-loopen. In dese valleye door dien sy upter-maten kout is/ en is gantsch gheen gheboomte dat vruchten geeft/ uyt-ghenomen eenighe Molles, welck zijn vruchten van de lande. Aen de noordt-zijde op een van de hooghste ende naeste berghen/ heeft dese stadt een fortresse/ welck weghen syn groote ende sterckte/ een treffelijck gebouw is ghweest/ ende ist noch hedens-daeghs/ hoe-wel een deel daer van vervallen ende af-ghebroken is; want heeft dry mueren in 't ronden/ van soo groote steenen op-geleght/ dat elcke muer maer dry steenen en heeft in de hooghte/ ende soo constigh t'samen ghebrocht/ sonder eenigh cement/ dat 't wonder om sien is; toorntjens en poorten zijn meest van eenen steen/ wel thien vademen hoogh. Naer 't oosten ende noorden van dese stadt/ legghen de provincien van Andasuyo, welck zijn de dichte bosschagien ende hooghe berghen van de Andes, ende een groot deel van Chincasuy, door welck de landen naer Quito toe werden verstaen: Naer het zuyden toe de provincien van Collao ende Condesuyo; van welcke die van Collao legghen tusschen 't oosten ende het zuyden; ende die van Condesuyo tusschen 't zuyden ende westen: Het eene ghedeelte van dese stadt wierdt ghenaemt Hanancuzco, ende het andere Orencusco, daer den principaelsten adel woonde/ ende de oudtste gheslachten van Peru. Aen d'ander zijde leght den bergh van Carmenga, op de welcke een rije staet van seker kleyne toorntjens/ de welcke dienden om rekeningh te houden van de kours der sonnen/ daer de Indianen veel wercks van maeckten. In 't midden van de stadt was een marckt-plaetse van goet maecksel: van welck uyt-gaen vier Koninghlijcke weghen; de eerste wordt genaemt Chincasuyo, door de welcke men reyst naer de vlacke landen/ ende 't gheberghte (la Serrania) tot de provincien van Quito ende Pasto: langhs den tweeden/ Condesuyo gheheeten/ reystmen naer de provincien die onder dese stadt ende die van Arequipa behooren: langhs den derden/ Andesuyo, treckt men nae de provincien die aen de voet van de Andes, ende oock eenighe die over de Andes zijn gheleghen. De vierde ende laetste Collasuyo, streckt tot de provincien van Chile toe. De rievier die door dese stadt loopt/ heeft haer brugghen om over te gaen: Ende in gheen gedeelte van Peru en wierdt een plaetse ghevonden/ die soo de ghedaente hadde van een rechte stadt als de dese; heeft groote doch enge straten/ ende de huysen van enkel steen gemaeckt/ ende soo bequamelijck na de groote van de steenen t'samen gevoeght/ dat het wonder om sien is. Daer waren in dese stadt veel Koninghlijcke gebouwen/ ende een seer magnifijcken ende solemnelen tempel van de son/ welck sy noemden Curichanche, welck wel de rijckste van goudt ende silver was van de gantsche werelt; is nu 't klooster van Dominicanen/ syn mueren zijn een spietse hoogh/ van fraeye steenen/ seer konstigh by een ghevoeght/ met silver tusschen de voeghen/ welck men eerst siet/ als men de steenen wat verbreeckt. De stadt selfs was de rijckste van gantsch Peru, door dien daer van langen tijden groote schatten van allen deelen van 't rijck waren gebracht; ende was verboden op lijf-straf eenigh goudt oft silver daer uyt te voeren. Hoe-wel de ghestalte des luchts in dese stadt koudt is/ is heel gesondt: ende is 't best van alle steden van Peru, voor-sien van lijftocht ende andere nootsaeckelijckheden/ ende de Spaegniaerden hebben hier de meeste encomiendas over de Indianen. Heeft nu 4 parochie-kercken/ ende 4 kloosters van de vier orden/ ende een collegie van Jesuyten. Daer woonen in de stadt by de 3000 Spaegniaerden/ met wel 10000 Indianen. Wordt gheregheert door een Corregidor, daer ghesonden by den Vice-Roy/ welck altijdts een voornemen man is/ door dien syn ghebiedt seer groot is; is 't grootste Bisdom van

Peru

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Peru; ende hoe-wel veel daer van is af-ghenomen ende de Bisschoppen van Guamanga ende Arequipa toe-ghevoeght / soo heeft noch jaerlijcks twintich duysent pezos in-komen. In de landen om Cusco gheleghen / zijn veel schoone valleyen / met diversiteyt van kruyden ende bloemen / ende veel fruydt-boomen soo van de lande als van Spaegnien. Op de rieviere die door de stadt loopt / staen eenighe water-meulens tot dienste van de in-woonders: ende vier leguen van de stadt / leght de plaetse daer de steen werdt gehaelt daer sy mede timmeren / ende rondtom de stadt werden veel beesten gheweydet. In de stadt Cusco heeft men seeckere plaetse daer een fonteyn springht / welckers water al vloeyende / in uyt-nemende wit ende goet zoudt verandert / welck op sommighe plaetsen geenen kleynen rijckdom en soude wesen / dan en heeft hier om de overvloedicheyt van't zoudt niet veel te bedieden: In dese stadt zijn veel kelders ende ghewelfsels onder de aerde / daer men veel rijckdoms in heeft ghevonden.

In de jurisdictie van dese stadt leght de valleye Toyma, ende andere meer / daer groote menighte valt van Coca, die by de Indianen soo dier werdt ghekocht: ende groote monsters van mijnen / van goudt / silver ende quic-silver: ende in de hondert duysent Indianen die onder tribuyt sitten / naer't segghen van Herrera.

Vier leguen van dese stadt weynigh meer ofte min (Herrera seght van ses leguen) leght een valleye welck sy noemen Yucay, tusschen hooghe bergen ghelegen / in sulcker voeghen / dat sy door het beschudt van de selve seer ghesondt ende lustigh is; ende noch koudt noch heet / maer van een sonderlinge getempertheyt / soo dat de regeerders van Cusco dickwils in beraet zijn gheweest / de stadt hier te verlegghen. In dese valleye zijn veel hoven ende boomgaerden / ende de Ingas hadden hier eertijdts haer lust-hoven / ende groote ghebouwen; daer men noch eenighe overblijfselen van siet; ende insonderheyt in een plaetse die sy noemen Tambo, drie leguen beneden dese valleye / tusschen twee hooghe berghen / neffens een dellinghe ofte breucke daer een beke door-loopt. Hoe-wel de valleye selfs soo wel ghetempert is / soo zijn de berghen even-wel den meesten tijdt van het jaer met sneeuw bedeckt.

In dese valleye hadden de Koninghen van Peru een groote ende stercke fortresse / gheleghen tusschen ende op seeckere rodtsen / soo dat weynigh volck die konde beschermen / tusschen dese rodtsen waren eenighe harde klippen / die de plaetse by-naer onwinbaer maeckten; ende beneden waren veel om-ganghen van de selve klippen / welcke schenen mueren te wesen / d'een hoogher als d'ander / tusschen de welcke seeckere zaey-ackeren waren / ende op dese klippen ghelijck als mueren / waren eenige figueren gehouwen van leeuwen ende andere wreede dieren / met verscheyden wapenen in de klaeuwen; ende in de ghebouwen aen d'een zijde gheleghen van't Koninghlijck palleys / vondtmen goudt ghemenght tusschen seecker bitumen / daer de Indianen de steenen mede te samen binden.

Onder de provincien van Condesuyo, werden begrepen de volckeren die men noemt Chumbibilcas, de Vbinas, ende andere diergheliјcke meer; van de welcke eenighe seer strijdtbaer waren / gelijck oock in Pomatambo, hadden menighte van vee / welck daer wel toe-neemt: ende in de rievieren welcke passeeren door de Aymeraes, heeft men veel goudts ghevonden. In Pomatambo ende andere plaetsen van Peru, wordt seer fraeye tapisserije ghemaeckt / door de fijnheyt van wolle ende de schoone verwen die daer worden ghevonden.

De stadt San Francisco de la Vittoria, is ghelegen in de valleye van Vilcabamba, in't quartier van Andesuyo, tusschen de Cordillera van de Andes, by na 20 leguen van de stadt Cusco naer't oosten toe / heeft een Gouverneur die daer wordt ghestelt by de Vice-Roy van Peru, ende behoort tot het Bisdom van Cusco; leght in een rouw quartier / ende daer hooghe ende woeste berghen zijn: doch daer zijn mijnen van silver die niet rijck worden gehouden / effen-wel soo worden daer jaer uyt jaer in / vijf hondert barras uyt-ghehaelt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De vlecke van S[t] Iuan del Oro, is ghelegen in de provincie van Carabaya, tach-
tentich leguen (andere segghen 40) van de stadt Cusco naer 't oost-zuydt-oosten/
ende dertich leguen naer 't oosten van de Laguna van Collao; werdt ghenaemt del
Oro, door de over-groote menighte van fijn goudt welck in haer limiten wordt
gevonden. Dit gout van Carabaya is vermaert over syn groote fijnheyt onder alle
de soorten van goudt die in Peru worden ghevonden / ghelijck 't selve by Acosta
ende andere Spaensche schrijvers werdt ghetuyght; want haelt dry-en-twintich
Caraten ende een half; ende wordt daer seer abundant ghevonden: Wy souden
hier nu by-voeghen de beschrijvinghe van Collao, dan alsoo het meeste deel on-
der de Charcas behoort / sullen wy het tot daer uyt-stellen.

Eer wy scheyden van dese audientie van Lima, soo salt 't noodich wesen dat wy
hier beschrijven de gheleghentheyt van de landen naer 't oosten toe van Cusco ghe-
leghen / al waer wy hier vooren hebben gheseght te legghen de groote Cordillera
van de Andes; dit groot gheberghte heeft aen de oost-zijde seer veele groote provin-
cien/ van de welcke eenighe by de Spaegniaerden zijn ontdeckt: om tot de selve te
komen/ soo heeft men door de Cordillera van de Andes vier verscheyden weghen
d.6.16. gevonden/ gelijck Herrera getuyght; de welcke tusschen Opotari, ende de valleye
c.2. van Cochabamba begrepen zijn / in de lenghte van 70 leguen noorden ende zuy-
den te rekenen. De eerste wegh langhs Opotari is gelegen op de hooghte van 13
graden by zuyden de linie/ door de Andes van Tono, de rieviere van Opotari af/
ende 30 leguen van Cusco: Om van Cusco naer dese plaetse te komen/ soo treckt
men door de valleye van Paqual, welck is 10 leguen van de selve stadt/ende 5 van
de Andes, ende soo voorts tot een plaetse in 't gheberghte welck sy noemen Tono,
van waer men noch dry leguen heeft tot Opotari voorsz./al waer eertijts een groot
dorp lagh seer wel bewoont: dan van daer voort ist een seer moeyelijcke reyse/
door de dichte bosschagien / hooghe berghen ende steyle klippen die men ghemoet/
tot dat men eyndelijcken komt in de provincie Abisca, welck zijn heete valleyen/
ende wel voor-sien van lijf-tocht: ende voorts heeft men weder een dichte wilder-
nisse daer het qualijck is door te komen.

De tweede wegh is door de limiten van Caravaya, langhs Sandia ende S[t] Iuan
del Oro, weynigh meer als dertich leguen meer naer 't zuyden/van de eerste door-
tocht in Opotari; door desen tweeden wegh hebben de Spaegniaerden ghetracht
eenighe rijcke landen te ontdecken al van den jare 1538; Wanneer eenen Pedro
d.6.l.5. Anzurez door Caravaya ghetrocken zijnde met groote moeyte tot in de provincie
c.2. van Zama, vondt voor-waerts aen een breedt gheberghte ende seer dichte bos-
schagie ende wildernisse; door de welcke sy quamen in de provincie van Tacâna;
ende met groote moeyte ende arbeydt tot aen de rieviere van de Omapalcas, welck
haer oorspronghk heeft in de Moias, aen de oost-zijde van de Andes; ende loopt tot
in de noordt-zee / naer dat ghedacht wordt: ende voorts treckende door de provin-
cie van de Cheriabonas, passeerden de rieviere met vlotten/ teghen den danck van
een ander volck welck aen de over-zijde van de rieviere woont/ welck sy noemen
Marquires, de welcke haer den pas met ghewelдt sochten te beletten. Dan over de
rieviere zijnde / en vonden niet dan wildernissen / soo datse te rugghe keerden de
rieviere op/ om soo door de Moios ende Cotabamba te komen in Chuquiabo;
ende quamen naer dat daer veel volcks van honger ende ongemack ghestorven
was/ eyndelijck in de provincie van Tacama, ende soo voorts te Ayavire.

Den derden wegh is door Camäta, achthien ofte twintich leguen meer naer het
zuyden / als Sandia daer de tweede wegh door-loopt.

De vierde wegh is door Cochabamba, welck naer 't segghen van Herrera leght
op de hooghte van seventhien graden / ende dry-en-twintich leguen meer naer het
zuyden als Camâta; de Spaegniaerden noemen desen vierden wegh oock la en-
trada de los Moios.

Het

Het ſeven-en-twintichſte Capittel.

Van de havenen, kaben, punten ende rievieren, langhs de kuſte van PERU, in 't begrijp van de audientie van LIMA, ende ſtreckinghe van de kuſte.

OP de kuſte van Peru in 't begrijp van deſe audientie / zijn de naer-volghende havenen / caben ende rievieren / ende de aen-ghelegen Eylanden / beginnende van Punta del Aguia, daer deſe audientie haer ſchept van de audientie van Quito: Eerſt de Eylanden de Lobos Marinos, op de hooghte van ontrent ſeven graden by zuyden de linie / d'een vier leguen van de kuſte gheleghen / ende d'ander wat voorder af in zee. (Fuller ſteldtſe op de hooghte van ſes graden.) Een weynigh voorder naer 't zuydt-ooſten / leght het Eylandt San Roque, niet verre van Paſcamayo. d.4.l.2. c.8.

De onſe die deſe quartieren hebben bevaren in den jare 1599, ghetuyghen dat ſy ontrent de hooghte van ſes graden ende dertich minuten by zuyden de linie / een Eylandt vonden daer Penguins op waren / ende ontallijck ander ghevoghelte ende zee-robben; door dit Eylandt loopt een gat / dan vermoeden dat men daer met gheen ſchip mocht door-ſeylen: daer en ſtonden gheen boomen op / ofte eenighe andere groente; is binnen duyns grof zandt / ende buyten ſteenighe klippen: aen de zuydt-ooſt-zijde legghen twee kleyne Eylandekens / ende aen de noordt-weſt-zijde mede / men moet daer buyten om ſeylen; ſy meynden aen de noordt-zijde te anckeren / dan de windt ende ſtroom dreef haer daer af.

Volght op de kuſte van 't vaſte landt de haven Malabrigo, die qualijck beſchut is tegen de winden / ende de ſchepen en komen daer niet in / dan by calmte. Sr Richard Hawkins ſteldt die op ſeven graden. Van de Punta del Aguia tot hier toe / ſtreckt de kuſte noordt-weſt ende zuydt-ooſt / ſeght Herrera.

Pedro de Cieça ſeght dat de kuſte van Punta del Aguia af-keert naer 't zuydt-zuydt weſten tot de haven van Cazma, (moet zuydt-zuydt-ooſt weſen / na de bevindinghe van de Engelſche ende de onſe / die deſe kuſte hebben bevaren / de welcke wy volghen in onſe kaerte) ende datmen van 't eerſte Eylandt de Lobos Marinos, loopt noordt-weſt ende zuydt-ooſt tot Malabrigo.

Thien leguen voorder leght el Arricife, welck ſy noemen de Truxillo, welck mede een qualijck beſchutte reede is; ende twee leguen van deſe haven te landtwaert in / leght de ſtadt Truxillo, op de hooghte van ſeven graden ende een half / ofte twee derde / by zuyden de linie.

Seven leguen voorder leght de haven van Guanape, op acht graden ende 20 minuten / naer 't ſegghen van Pedro de Cieça: dan moet hem in de hooghte wat abuſeren / ofte de diſtantie moet grooter zijn tuſſchen Truxillo en deſe plaetſe.

Noch voorder naer 't zuyden leght de haven van Santa, op de hooghte van neghen graden by zuyden de linie / daer de ſchepen zijn ghewoon in te loopen / ende daer neffens loopt een rieviere van ſeer ſmakelijck water: de kuſte is hier al ſonder berghen / doch zandt-ſtranden / ende eenighe rodtſen ende klippen.

Vijf leguen van Santa, leght de haven van Ferrol, welck goedt is / doch daer en is noch water noch houdt voor de ſchepen te bekomen.

Ses leguen voorder leght de haven Cazma, daer een rieviere is van verſch water / ende daer is houdt te bekomen voor de ſchepen / leght op de hooghte van 10 graden / ſoo Cieça ſeght / dan de hooghte en komt met de diſtantie niet over een. Andere ſtellen 6 leguen van Santa, de valley Guambacho, ende ſtrackx Cazma baxa, ende Caſma la Alta, welcke drie woon-plaetſen zijn van Indianen: daer komen eenige barcken om te laden 't geene daer valt / vleeſch / koorn en wijn / oock ſuycker. Cieça.

Van Cazma ſtreckt de kuſte naer het zuyden tot los Farallones, die ſy noemen de Gaura; wat voorder leght Guarmey, acht oft twaelf leguen van Cazma, aen de mondt van een rieviere: Fuller in ſyn memoriael ſeght uyt eyghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

bevindinghe / dat het landt van den elfsten graedt ende vijftich minuten / streckt noordt ten westen / ende zuydt ten oosten: welck wy volghen.

Twintich (andere segghen 14) leguen meer naer 't zuyden/ is ghelegen la Barranca. De voyagie van Olivier van Noort, stelt die op de hooghte van elf graden/ (soo dat de distantie soo groot niet en soude wesen; wy hebben dese hooghte ghevolght:) ende dat daer veel tarwe valt, Augustin de Zarate steldt la Barranca vier-en-twintich leguen van de stadt Lima.

Ses leguen voorder leght de haven van Gaura, daer wel hondert huysen staen van Spaegniaerden ende veel Indiaensche; weynigh van daer ligghen de vermaerde Salinas, in een valleye daer gheen water by en komt; het zout wordt daer ghevonden in seer groote ende harde stucken.

Vier leguen voorder leggen de Farallones voornoemt/ van welcke de uyterste 8 leguen in zee leght van 't vaste landt af; ende dese Farallones strecken van 't punt welck het vaste landt daer maeckt n.o. ende z.w. van daer keert de kuste naer 't z.o. tot het Eylandt van Lima, aen 't in-komen van de haven Callao; welck oock genaemt wordt Isla del Callao; tusschen beyden dese Farallones, ende 't Eylandt van Callao; doch 't Eylandt van Callao naerder/ leght een drooghte welck ghenaemt wordt Salmerina, 9 ofte 10 leguen van 't landt legghende: ende wat meer als vijf duytsche mijlen van Callao naer 't noorden liggen by 't landt eenige klippen diese noemen Islas de Pescadores; achter de welcke een in-ham is/ daermen met putten te graven aen strandt wel eenigh versch-water kan bekomen. 't Eylandt van Callao beschut de haven van Lima, ende leght op de hooghte van 12 graden ende een derde by zuyden de linie/ naer 't segghen van Pedro de Cieça; dan de onse hebben 't op 12 graden ende een half bevonden/ ghelijck wy vooren hebben verhaelt.

Neghen leguen van Lima naer 't zuyden light het eynde van Chilca, naer het segghen van Diego Fernandez.

Twintich leguen voorder naer 't zuyden leght het punt van Guarco, ende daer by een Eylandt de Lobos.

Vijfthien leguen voorder/ ende 25 van Lima, naer 't seggen van Pedro de Cieça, leght Puerto de Sangalla, ende de kours is zuyden van Lima af/ naer syn segghen. Dan na de bevindinge van Fuller, is de streckinge van 13 graden ende 30 minuten tot de 18 graden n.w./ ende z.o.; 'twelck de onse in den jare 1599 oock soo hebben bevonden/ ende is by ons ghevolght. Dit is een seer bequame haven (soo dat men eertijts van meyninge is gheweest de stadt Lima hier te legghen) op de hooghte van 14 graden schaers by zuyden de linie; daer leght oock een Eylandeken de Lobos by: de kuste van hier voor-waerts is leegh/ hoe-wel hier ende daer eenige rodtsen zijn / ende voorts zandt-stranden: ontrent dit Eylandt de Lobos zijn noch 7 ofte 8 kleyne Eylandekens in een dry-hoeck leggende/ die eenige hoogh en̄ eenige leegh zijn/ al onbewoont/ sonder water ofte houdt/ ofte groente: alleen houden haer daer zee-wolven ofte robben; legghen wat meer als vier leguen van 't vaste landt. Noch voorder op de selve kours leght noch een ander Eylandt / welck mede de Lobos wordt genaemt/ op de hooghte van 14 graden ende een derde/ by z. de linie. Van daer volght de kuste z. ten w.; (de Engelsche ende de onse hebben heel anders bevonden/ als vooren is aen-gheteeckent:) ende twaelf leguen van dit Eylandt leght een cape die sy noemen la Nasca, op de hooghte van 14 graden ende 45 minuten; daer is goet beschut voor de schepen; maer niet goet landen voor sloupen ofte booten. Op de selve kours leght een ander Cabo, welck sy noemen de St Nicolas, op de hooghte van vijfthien graden ende een derde.

Van dit punt tot Puerto de Hacari zijn 12 leguen; in dese haven nemen de schepen victualie ende ververschinge in/ welck valt in de valleye van de selve naem/ die ontrent de 5 leguen van de haven verscheyden is; leght op de hooghte van sesthien graden. Van hier komt men tot Rio de Oconna; ende noch voorder tot Rio de Camana; ende soo te Quilca; ghelijck Pedro de Cieça dese kuste vervolght.

Herrera

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Herrera stelt Punta de Chincha op de hooghte van vijfthien graden by zuyden de
linie / ende daer by Punta de la Nasca. Olivier van Noordt seght dat la Nasca
legt by Puerto St Nicolas, 't welck een goede haven soude zijn / bewoont by
Spaegniaerden / ende dat daer de beste wijnen vallen van gantsch Peru.

Voorder leght het punt van St Laurenço in de valleye van Quilca, ende benef-
fens de rieviere van Arequipa. Olivier van Noort seght dat de haven van Arequi-
pa, is een seer naeuw killeken in 't in-komen / tusschen hooghe berghen: ende leght
naer 't segghen van Pedro de Cieça, op seventhien en een half graden by zuyden
de linie: dan 't schijnt maer seventhien te moeten zijn; alsoo de selve / Chuli ende
Tambopalla op seventhien en een half stelt / die nochtans twaelf leguen meer naer
't zuyden legghen / na zijn eyghen rekeninghe.

Van hier voorts varende langhs de kuste / siet men vier leguen van 't vaste landt
seker Eylanden / daer de Indianen den meesten tijdt van 't vaste landt komen om
te visschen: ende drie leguen voorder leght een ander Eylandeken dicht by 't vaste
landt / daer de schepen onder ten ancker komen; noemen het Chuli, ende is twaelf
leguen by zuyden Quilca: van hier tot de rieviere Nombre de Dios, ofte Tam-
bopalla, zijn twee leguen; dese rieviere wordt voor 't scheydt ghehouden van de
provincien van Lima ende de los Charcas.

In de beschrijvinghe van de voyagie van Thomas Candisch, ende memoriael
van syn Schipper Thomas Fuller, wort op dese kuste gestelt een baye op de hoogh-
te van 13 graden ende 30 minuten / daer drie kleyne dorpen souden legghen / Pa-
racca, Chinca ende Pisca; van de welcke Herrera gheen mentie en maeckt.

Olivier van Noort seght / dat Paracca ende Pisca zijn twee havens by den ande-
ren / op de hooghte van 13 graden ende 20 minuten / ende dat 18 mijlen te landt-
waert in / Yca is gelegen; daer de meeste wijn valt van gantsch Peru. Maer Sir Ri-
chard Hawkins seght dat Pisca leght op de hooghte van 15 graden ende 15 minu-
ten; by noorden punta de Sangalla; ende de onse die daer waren in den jaere 1624,
met vier schepen van de Nassavise vlote / ghetuygen dat de plaetse nu met een muyr
15 voeten hoogh om-ringht is / buyten welcke noch een aerden borst-weringh ge-
maeckt was; soo dat het nu een sterck stedeken is ghewoorden; ende heeft wel 400
in-woonders; is ghelegen 4 leguen van Valuerde, ende heeft een haven die verseec-
kert is voor stormen; de schepen liggen ontrent een half mijl van de wal; alleenlijck
soo vallen hier somwijlen des avondts stercke landt-winden / die sy noemen Pa-
raccas. Van Pisca tot Castro Virreyna zijn 26 leguen.

Eyndelijck soo is by onse Stier-lieden in den jaere 1599, in haer journael
aen-ghemerckt / dat het landt van Peru, van Arica af / tot op de hooghte van ne-
ghen oft thien graden / westelijcker streckt / als doorgaens in de kaerten werdt ghe-
stelt; namentlijck noordt-west ten noorden naest / ende zuydt-oost ten zuyden
naest: welck wy ten naesten-by hebben ghevolght.

LOS CHARCAS.

Het acht-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de derde audientie van PERU, welck sy noemen LOS CHARCAS in 't ghemeyn; te weten, haer palen, ende anders.

HEt derde deel van Peru, ende de audientie die daer in by de Spaegniaerden
is op-gerecht / wordt gemeynlijcken genaemt de los Charcas, ende oock wel
de la Plata, naer de voornaemste stadt van dese provincien: dese audientie van los
Charcas scheyt haer van de audientie van Lima, op de kuste van de zuydt-zee / met
de rieviere Tambopalla ofte Nombre de Dios, op de hooghte van 17 graden ende
30 minuten / by zuyden de linie; ende binnen 's landts met het begin ofte noor-
delijckste deel van Collao; heeft in de lenghte van de voorsz. limiten ende frontieren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van de audientie van los Reyes tot de valleye van Copiapo toe/ welck is het beginſel van 't koninghrijck van Chili, op de hooghte van weynigh meer ofte min als 27 graden/ 300 leguen, hoe wel men naer de wegen te rekenen/ wel by de 400 leguen weeghs ſoude vinden. Ende in de breedte ooſt ende weſt / ſoo ſtreckt deſe provincie van de zuyt-zee af/tot aen de provincien van Rio de Plata. Alle de gront ende landouwe van deſe audientie is meer koudt als heet. Begrijpt onder ſich byſondere particuliere provincien / als namentlijcken de provincie van Santa Cruz de la Sierra de provincien van Tucuman, los Iurias, ende Dyaguras, ende veel andere meer/ daer wy hier naer in't byſonder ſullen van ſpreecken. Dit is ſoo veel de audientie ende haer limiten belanght; dan om eygentlijck te ſpreken / ſoo en is de provincie van los Charcas niet langher als hondert en vijftich leguen ofte daer ontrent/ beginnende van de uyterſte palen van de audientie van Lima, ofte los Reyes, tot een weynigh voor-by de ſtadt ende rijcke mijnen van Potoſi. 't Landt van deſe provincie en is niet ſeer vruchtbaer van koorn ofte ander ghezaey; dan-wel overvloedigh van vee/ inſonderheyt in 't ghedeelte van Collao, ende om de groote Laguna Titicaca, die daer midden in leght. De ſomer ende de winter is hier by naer contrarie als in Europa; men heeft in deſe provincie over-groote menichte van ſchapen die ſeer fijne wolle draghen. Ende hoe wel 't landt / als voren/ meeſtendeel kout is/ ſoo heeft men hier gelijcke wel verſcheyden valleyen die heet en ſeer vrucht-

Acoſta l.3. c.20. baer zijn; ende oock ſeer wilde ende woeſte geberghten/ de welcke ſoo gheweldighen ſchat ende rijckdom van mijnen in ſich hebben / dat daer op gheen plaetſen ter

Acoſta l.4. c.34. weerelt grooter ofte oock ſoodanighe opt ghevonden zijn ghewee ſt. Men heeft in deſe provincie een ſoorte van kleyne honigh-byen / die onder de aerde haer vergaderinghen houden; den honigh die ſy maecken is ſuerachtigh van ſmaeck / ende bruyn van couleur/ ende de honigh-raten (de welcke men in die landen noemt Lechiguanas) zijn oock graeuwachtich van verwe / ende hebben ſeer weynigh vochticheyts/ ende veel eer de gelijckenis van ſoet ſtroo als van honigh-raten. Deſe provincie van los Charcas, wordt ghelijck de voorgaende gegouverneert by den Vice-Roy van Peru; heeft in ſyn begrijp twee Biſdommen / ende twee byſondere gouvernementen / doch op de beſtellinghe van den Vice-Roy voor-noemt/ welck zijn los Charcas ende Tucuman; ende in de provincie van los Charcas, die eyghentlijck ſoo wordt ghenaemt/ zijn deſe ſteden van Spaegniaerden/ la Cuidad de la Plata, neuſtra Sennora de la Paz, Oropeſa, ende Potoſi; ende eenighe vlecken. Om deſe bequamelijcken te beſchrijven ſoo ſullen wy ghelijck in 't voorgaende / de wegh van de Ingas volgen/ naer dat ons die by Pedro de Cieça wordt vervolght; ende de beſchrijvinghe van de ſteden ende particuliere provincien op hare plaetſen in-voeghen.

Het neghen-en-twintichſte Capittel.

De wegh ende gheleghentheyt van de provincie gheleghen tuſſchen beyden de ſtadt Cusco ende de ſtadt de la Paz. Van Collao.

Cieça. VAn de ſtadt Cuſco tot de ſtadt de la Paz rekent men 80 leguen weeghs/ weynigh meer ofte min; ende een grooten deel van de landen ende provincien die nu onder la Paz behooren/ waren eertijdts belanghende onder de juriſdictie van de ſtadt Cuſco. Treckende van Cuſco langhs den hooghe wegh van Collaſuyo, reyſt men eerſt tot aen een plaetſe die ſy noemen las Angoſturas de Mohina; latende het palleys van Quiſpichance aen de ſlincker-handt. Deſe wegh is al van ſteen/ ende een harde calſije van Cuſco af; eñ te Mohina daer een groot moeraſch leght/ is de ſelve van ſeer groote ſteenen ende cement ghemaeckt: hier waren in voor-tijden groote ghebouwen die al vervallen zijn; daer de Spaegniaerden doen ſy eerſt in Cuſco quamen met Pizarro, grooten rijckdom vonden van ſilver en goudt/ ende koſtelijcke kleeden. Wat voorder als Mohina, ende by de ſes leguen van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van Cusco, leght de oude vlecke van Vrcos, welcke is ghebouwt op eenen bergh/
daer oock een palleys was voor de Koningh.

Van Vros tot Quiquixana zijn dry leguen, al wreedt ende hoogh gheberghte;
door 't midden komt de rieviere Yucay af / daer een brugghe over leght. Ontrent
dese plaetse woont een volck welck sy noemen Cavinas, die haer wooninghen heb-
ben in 't gheberghte / ende haer huysen meest van steen ghemaeckt.

De Canches, volghen hier aen: welck is een natie van Indianen van goet ver-
nuft ende goeden aerdt/ sonder arch oft list/ de welcke altijdts nut zijn gheweest om
tot den arbeydt te ghebruycken in de mijnen: ende hadden veel van de schapen van
de lande. In 't gantsche landt van dese Canches wast veel tarwe ende Maiz; men
heeft daer veel patrijsen/ ende de Indianen houden veel hoenderen / ende vanghen
daer veel visch in de rievieren.

Van de provincie van de Canches komt men in die van de Canas, welc een an- d.8.l.9.
der natie is: haer dorpen zijn Hatuncana, Chiquana, Horuro, Cacha, ende ande- c.19.
re; in het dorp Cacha, was een groot Koninghlijck palleys: in 't gantsche landt
van de Canches ende Canas ist koudt/ is anders overvloedigh van lijf-tocht ende
beestiael: hebben de Andes naer 't oosten/ ende de zuydt-zee naer 't westen. Herre-
ra schrijft in syn historie / dat men scheydt van de Koninghlijcke wegh / om van
Quiquixana naer Hatuncana te trecken; ende dat Hatuncana is twee leguen van
Ayavire. Van Chiquana tot Ayavire reeckent men vijfthien leguen, ende tus-
schen beyden legghen noch eenighe dorpen van de Canas. Ayavire was in voor-
tijden (naer dat de Indianen daer van ghetuygen) een plaetse weerdigh om sien/
ende ist noch; insonderheyt om de menighte van de graven / onghelijck meerder
als de huysen; ontrent dese plaetse loopt een rieviere: 't volck is nu meest om-ghe-
komen door de oorloghen van de Spaegniaerden.

Van Ayavire voort-waerts beginnen de Collas (welck een van de grootste en
best bewoonde quartieren is van gantsch Peru) ende strecken hen uyt tot Caracol-
lo toe. Naer 't oosten hebben sy de Cordillera van de Andes, ende naer 't westen de
Sierras Nevadas. Welcke twee regulen van berghen / niet verre nan Cusco, haer
openen / ende van malkanderen scheyden/ ende tusschen beyden dese groote vlackte
maecken/ welck men noemt El Collao. Ontrent dit ghewest woonen de Yana-
guanas; ende Chumbibilcas. Benessens 't landt welck het volck beslaet met haer
dorpen ende zaey-ackeren/ soo zijn daer groote woestijnen/ welck vol wilde dieren
zijn. Tusschen Ayavire ende de playnen van Peru, op de kuste van de zuydt-zee
gheleghen / is een groote woestijne/ welck sy noemen Parinacocha, wel 32 leguen
groot (naer 't segghen van Herrera;) koudt landt/ daer veel sneeuws valt op 't ge-
berghte / ende de dalen zijn vol moerasschen / ende soo quade weghen / dat het seer d.8.l.9.
moeyelijck is om door te komen; men treckt door dese woestijne/ ende door de Lu- c.19.
canes naer la Nasca. Van 't begin van dese woestijne tot de mijnen van Guallaripa
zijn sesthien leguen, ende van daer tot Chuquinga vier leguen, welck is een van de
sterckste plaetsen van natueren/ die in gantsch Peru zijn; want heeft een aen-kom-
ste daer maer een man teffens kan gaen / welck wel dry leguen duert; ende dan
een hoogh gheberghte aen de een zijde / ende de rieviere Abancay aen de andere /
met noch eenighe hooghe berghen. Om nu weder te keeren naer de Koninghlijc-
ke wegh. 'T gantsche landt van Collao is vlack / ende door veele deelen loopen
verscheyden rievieren van goet water / ende tusschen beyden schoone ende wijde
weyden/ daer seer veel gras is/ doch dat in de somer gelijck als in Spaegnien ver-
drooght: haren winter begint in October ende duert tot April. Het is hier kouder
als in eenigh geweste van Peru, uyt-ghenomen in 't sneeu-gheberghte; welck daer
van her komt/ dat het seer hoogh landt is/ by-naer gelijck als de berghen. Als het
waeyt / is het seer moeyelijck reysen in dit quartier; dan als het stil is / ende dat de
son schijnt/ is het een ghenuchte de schoone ende wel bewoonde velden te sien; dan
door dien het soo koudt landt is / soo en wast daer gheen Maiz ofte gheboomte.

Daer zijn veel dorpen; de huyſen van ſteen ghemaeckt/ ende dicht by den anderen gevoeght. Het principael voetſel dat ſy hebben/ zijn de Papas, die ſy in de ſon droogen/ende van tijt tot tijt bewaren:ende noemen die als ſy drooge zijn/Chuno;ende houden die in grooter weerde. Veel Spaegniaerden zijn rijck geworden met alleen dit Chuno te voeren naer Potoſi. Hebben noch een ander koſt / welck ſy noemen Oca: ende een ſeker zaet/welck ſy noemen Quinua, by naer als het rijs: ende worden voorts van ander quartieren voor-ſien van Maiz, ende andere dingen; inſonderheyt van honigh die wonder excellent valt in de Charcas. De Collas, is volck van goet verſtandt / die naer veel dinghen ghevraeght zijnde / tamelijck goet onder-recht konnen gheven: hadden oock eenighe kennis al eer de Spaegniaerden daer quamen / van de loop der ſonnen ende der mane; ende wiſten de jaren ende maenden te reeckenen; het jaer noemden ſy Mari, ende de mane Aleſpaquexe, ende den dagh Auro.

Vier leguen van Ayavire, langhs den ſelven wegh / leght Pucara, (welck is te ſeggen in't Indiaens/ ſtercke plaetſe) daer eertijts veel volcks woonde / dan nu ſchier geen: ende daer en is nu niet te ſien dan vervallen mueren van groote huyſen / ende eenighe ſteenen beelden van menſchen.

Van Pucara tot Hatuncolla, zijn vijfthien leguen, ende tuſſchen beyden leggen eenighe dorpen / als Nicaſio, Xullaca, ende andere. Hatuncolla was in voor-tijden de voornaemſte plaetſe van gantſch Collao: want Hatun is in de Indiaenſche tale te ſegghen / groot. Is nu gantſch vervallen.

Van Ayavire af (daer wy voorzen van hebben gheſproken) komt een andere wegh/ genaemt Omaſuyo, welck loopt langhs de eene zijde van 't lack / daer wy ſtracks ſullen van ſpreken/de Cordillera van de Andes naeſt; men treckt door deſe wegh naer de dorpen van Horuro, Aſſillo ende Aſſangaro, ende andere meer / die alle ſeer rijck zijn van vee/ ende overvloedigh van lijf-tocht. In de limiten van dit ghewelte in 't geberghte is de vermaerde ende over-rijcke rieviere van Caravaya ghelegen/ daer ſoo grooten menighte van 't alderfijnſte goudt in voor-tijden is gevonden: ende noch daghelijcks wordt daer goudt upt-ghetrocken / doch met verlies van veel volcks / door dien de contreye ongheſondt is.

Het dertichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van 't groote Meyr TITICACA, welck leght in 't midden van de provincie van EL COLLAO.

[Cieça s.103.] IN 't midden van el Collao leght een meyr ofte lack/welck wel het grootſte ende breetſte is van gantſch Indien/neffens 't welcke de meeſte woon-plaetſen leggen van deſe provincie; ende op de groote Eylanden die in 't ſelve leggen/hebben ſy haer zaey-ackers/ende bewaren daer haer beſte goet/welck ſy in de dorpen aen de wegh gelegen/ niet en dorven vertrouwen. In de bies-boſſchen van dit lack houdt hem veel ghevogelte van alderley ſoorten / ende groote ganſen. Dit lack is ſoo groot/ dat het 80 leguen heeft in 't om-gaen / ende ſoo diep dat men op ſommighe plaetſen 70 ende 80 vadem vindt; ſoo dat het hier door/als door de golven die hem met de windt verheffen/een in-ham van de zee ſchijnt te weſen. Gomara noemt het lack Tiquicoca, welck is ſoo veel te ſeggen als Eylandt van loodt; door dien op eenige van de Eylandekens loodt wordt ghevonden/ welck ſy noemen Tiqui. Hoe-wel in dit lack veel rievieren vallen van 't gheberghte / ſoo is het even-wel een wonder waer dit groote water van komt; want is wel ſeſtich leguen van de zuydt-zee; dit meyr wordt oock ghenaemt Titicaca, ende wordt in 't byſonder beſchreven by
[l.2.c.6.] Acoſta, welck wy hier ſullen in-voeghen.

In dit lack (ſeght hy) loopen meer dan thien volkomen rievieren upt/heeft alleen een door-tocht ofte looſinge van water/doch niets te groot/ hoe-wel dat men ſeght dat ſy ſeer diep is/ over 't welcke niet moghelijck en is een brugghe te maecken; noch

en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

en woꝛdt oock met geen barcken ofte ſchuyten (naer ſy ſeggen) gepaſſeert/dooꝛ de
gheweldige ſtroom: dan woꝛdt gepaſſeert dooꝛ een merckelijcke ende aerdige kon=
ſte/ende eyghen Indiaenſchen vondt/ over een bꝛugghe van ſtroo gemaeckt / ghe=
leghen op 't water / de welcke dooꝛ de lichtichéyt van de materie niet te gronde en
gaet/ende geeft een lichte ende ſekere paſſagie. Deſe Laguna magh 35 leguen langh
zijn/ ende op ſijn bꝛeedtſte 15 leguen : heeft Eylanden die eertijts bewoont zijn ge=
weeſt/ ende bebout/ dan legghen nu woeſt: daer waſt in 't lack een ſeker ſooꝛte van
bieſen/welck de Indianen noemen Totora, ende gebꝛuycken die tot duyſent din=
ghen; want is koſt vooꝛ de verckens ende peerden/ ende vooꝛ de menſchen ſelfs;
maken daer hutten van/ ende bercken/ bꝛanden die/ ende de Vros maken daer vaſt
al af dat ſy van noode hebben. Deſe Vros is een gantſch bꝛutael volcxken/ ſoo dat
ſy haer ſelfs qualijc vooꝛ menſchen houden: woonden op 't lack/eñ hadden daer ge=
lijck heele doꝛpen op boſſchen ende vlotten van deſe Totora gemaeckt ende by den
anderen ghevoeght ; met de welcke ſy van plaets tot plaetſe dꝛeven / ende ſoo haer
wooningen veranderden. 't Water van dit lack en is niet heel bitter ofte bꝛack/ge= Acoſta
lijck dat van de zee/ maer is ſoo dick ende troubel / dat het niet en deught om te l.3.c.16.
dꝛincken. 'T bꝛenght twee ſooꝛten van viſch vooꝛt in grooter menighte/waer van
d'eene genaemt woꝛt Suches, welcke viſſchen groot ende ſmakelijck zijn/maer ſleg=
matijck ende ongheſondt om te eeten. D' andere woꝛden ghenaemt Bogas, die
gheſonder zijn / hoe-wel kleynder ende ſeer graetigh: woꝛden ghevangen/ende ge=
dꝛooght / ende wijdt ende bꝛeedt te koop gebꝛacht. Van water-vogelen / als gan=
ſen ende eendt-vogelen heeft men het gantſche lack over groote menighte. Wan=
neer de Indianen eenighe feeſte ofte onthael willen gheven aen de ghene die dooꝛ
Chucuito ofte Omaſuyo (welck de twee oeveren van 't lack zijn) haer paſſagie ne=
men / ſoo vergaderen ſy een groote menighte van vlotten / die ſy noemen Balſas,
ende ſlaen een ringh in 't ronde / ende beſluyten ende vervolghen ſoo de ganſen
ende eendt-vogelen/tot dat ſy die met der handt grijpen/ende ſoo veele vangen als
ſy hebben willen. Deſe maniere van jacht noemen ſy Chaco. Nae dat de water-
loſinghe eenighe 50 leguen verre gheloopen heeft / ſoo maecktſe een minder lack/
welck ſy noemen Paria, ofte oock de Aulagas; in 't welcke oock veel Eylandekens
legghen/ ende men en weet niet dat het eenighe loſinghe heeft; ſoo dat vele van ge=
voelen zijn / dat het onder de aerde dooꝛ-loopt/ende ſyn uyt-wateringhe neemt in
de zuydt-zee ; nemen vooꝛ een argument/ dat daer een ſeker arm van een rievier in
zee loopt / daer men den ooꝛſpꝛongh niet van en kendt. Ontrent dit lack heeft
men veel vee/ inſonderheyt van verckens/ die daer ſonderlingh wel tieren / dooꝛ de
vooꝛ-ſchꝛeven Totora, daer dit vee ſeer vet van woꝛdt.

Het een-en-dertichſte Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de landen ende volckeren gheleghen langhs den hooghen wegh van Cusco af tot de ſtadt LA PAZ. Van CHIQVITO ende de ſtadt NUESTRA SENNORA DE LA PAZ in CHUQUIABO.

VAn Hatuncolla, daer wy het in 't vooꝛ-gaende hebben ghelaten / treckt men
langhs de ſelve hooghe wegh dooꝛ Paucarcolla, ende andere woon-plaetſen
van de Collas tot Chuquito toe; welck is een van de pꝛincipaelſte ende volkomen=
ſte woon-plaetſen die in dit groote geweſt woꝛden gevonden; eñ is de hooft-plaetſe
van alle de Indianen die den Spaegniaert heeft in dit quartier ; de doꝛpen van
deſe pꝛovincie woꝛden genaemt Xuli, daerſe ſeggen wel 30000 Indianen woonen/ Cieça
met 3 ſchoolen van Jeſuyten; is een machtige rijcke plaetſe: vooꝛts Chilane, Acos, c.104.
Pomata een machtige rijcke plaetſe/ ende Cepita ; 't volck heeft veel vee / inſonder=
heydt ſchapen/ende overvloet van lijf-tocht / ghelijck men in die landen heeft: in
de meeſten-deel van deſe plaetſen zijn nu kercken by de Spaegniaerden ghebout:
ende 't volck zijn nu veel Chꝛiſtenen ghewoꝛden / inſonderheyt de Heeren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Herrera seght/ dat Chiquito is gheleghen naer 't noordt-oosten (moet noordt-
westen wesen) van de stadt la Plata meer dan hondert leguen, aen den oever van
't groote lack Titicaca, ende dat het een wooninghe is van Indianen onder eenen
Spaenschen Lieutenant Gouverneur/ ofte Corregidor, gelijck sy die noemen:
ghehoort tot het Bisdom van los Charcas: Naer 't seggen van die daer onlangs
geweest zijn soo ist een stadt van Spagniaerden/ onder een Gouverneur die jaer-
lijcx voor salaris geniet thien duysent ducaten; ende wel veertich duysent treckt van
verscheyden toe-vallen.

Nessens het dorp Cepita loopt de Dessaguadero ofte water-loosinge van 't groote
lack; de Ingas hadden in voor-tijden hier haer officiers die tribuyt ontfinghen van
't volck welck over de brugghe passeerden/ die hier was gelegt/ in voegen als wy
in 't voorige capittel hebben verhaelt. Wat voorder van dese Dorpen is Guaqui
gheleghen/ daer de Koninghen van Peru haer palleys hadden / daer nu een kercke
is gesticht/ daer de jonge lieden in 't Christen-geloove worden onder-wesen.

Tiaguanaco en is gheen groote vlecke/ doch is vermaert wegen de groote gebou-
wen die daer zijn/ welck een dingh om sien is: ontrent de principale huysen leght een
heuvel/ welck op stercke mueren is ghemaeckt: ende wat voorder staen twee steenen
beelden van het maecksel van menschen / soo fraey ghehouden ende ghefatsoeneert
dat sy wel by groote konstenaers schijnen ghemaeckt te wesen: zijn soo groot/ dat
't kleyne reusen ghelijcken te wesen; ende hebben langhe kleederen/ van een gantsch
ander maecksel als de Indianen ghewoon zijn te draghen / met haer verciersel
op 't hooft; ontrent dese beelden staet een ander seer oudt ghebouw/ welck men by
gebreck van onder-rechtinge niet en kan weten/ by wat volck 't selve soude mogen
gemaeckt zijn; daer en is nu niet van overigh als de mueren/ die wel sterck zijn/ en
van so groote steenen op-geleght/ dat het wonder is om sien; met meer andere an-
tiquiteyten die hier in dese plaetse te sien zijn / soo dat het een van de voornaemste
ende oudtste ghestichten is van gantsch Peru.

Seven leguen van Tiaguanaco, langhs de selve wegh leght het dorp van Via-
cha, ende men laet aen de slincker-handt legghen de dorpen genaemt Cacayavire,
Caquingora, Mallama, eñ ander dier-gelijcke: ende daer ontrent leght een playn
welck sy noemen Guarina, vermaert door een slagh die de Spaegniaerden daer
onder den anderen hebben gheslaghen. Om van hier te trecken naer Cuidad de la
Paz, soo laet men de Koninghlijcke wegh van de Ingas legghen/ ende gaet
naer een dorp/ welck sy noemen Laxa, een dagh-reyse van de selve stadt gheleghen.

Herr. De stadt Nuestra Sennora de la Paz, ofte oock anders genaemt Pueblo novo,
ende Chuquiabo, naer de provincie/ is gheleghen in 't midden van Collao, hondert
leguen van de stadt Cusco, naer 't seggen van Herrera, dan Cieça stelt maer wey-
nigh meer ofte min als tachtentich; ende tachtentich leguen van de stadt la Plata;
Cieça seght tneghentich; twee hondert ende twintich leguen van de stadt de los
Reyes naer 't seggen van Herrera; ende tachtentich leguen van Potosi, ende 50 leg.
van Oropesa, in de valleye van Cochebamba. De stadt leght tusschen 't geberghte
in een kleyne valleye/ daer goet water ende veel houts is te bekomen; de valleye
wordt ghenaemt Chuquiabo, ghelijck oock de gantsche provincie; daer zijn eeni-
ghe zaey-landen daer Maiz wast/ ende oock weynigh fruyt-boomen; de voordere
behoeften van lijf-tocht ende anders/ worden toe-gevoert uyt de warme valleyen
ende andere provincien daer ontrent. Daer loopt een kleyn rievierken by de stadt
van seer goet water. De provincie van Chuquiabo (seght Herrera) welck in de
d.8. l.5. c.3. Indiaensche sprake is te segghen erfnis van goudt / weghen seeckere mijnen die
daer worden gevonden/ is koudt landt ende droogh; het begint daer te reghenen
in December, ende duert tot in Martio; van April tot in Augusto ist daer seer koudt
ende vrostigh/ soo dat de boomen ende kruyden verdrooghen; de maenden van
September, October ende November, zijn seer getempert/ ende de boomen botten
ende geven haer loof/ ghelijck sy in Spaegnien doen in de lente; daer en waeyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

gheen windt die beswaerlijck is/ ende de lucht is altijdts wel ghetempert/ upt-ghenomen in de tijdt dat het daer koude maeckt/ dan is men daer ghequelt met catharren ende pijn in de zijde. De stadt is ghebouwt in een diepe valleye/ een half legue in 't om-gaen/ vlack landt sonder heuvelen/ doch aen de voet van het gheberghte om 't beschut van de winden; heeft veel fonteynen van goet water; veel weyden voor de schapen van de lande/ ende vee van Spaegnien/ welck daer wel toe-neemt: veel wijngaerden/ vijghe-boomen/ oragnien/ limoenen/ queen/ peeren/ appelen/ persen ende andere vruchten meer; oock veel suycker-riedt: de vruchten beginnen te rijpen in Ianuario, ende de wijn wordt gheperst van half April tot het eynde van May. De in-woonders zijn van kleyn vernuft/ ende kleyn-hertigh/ leeren licht/ ende vergetent weder alsoo licht; gaen nu meest gekleedt/ ende hebben 't Christen-gheloof tamelijck wel aen-ghenomen. Twaelf leguen van de stadt naer 't noorden leght de groote Cordillera van de sneeu-berghen/ welck passeert door 't heele rijck van Peru, van Cartagena af/ tot de strate van Magellanes toe. Daer zijn seer goede goudt-mijnen; ende oock soudt-pannen daer 't gantsche landt daer ontrent mede ghedient wordt.

Vier-en-twintich leguen van de stadt la Paz, is een woon-plaetse van Indianen die ghenaemt wordt Copavacana, aen de zijde van de provincie van Chiquito, op een punt van het landt/ welck hem streckt in 't lack/ daer een beeldt van onse lieve vrouwe is in een kercxken; welck mirakel doet/ naer het seggen van de Spaegniaerden. In de valleye van Caracato, welck is in dese provincie van Chuquiabo, wassen onder andere de beste wijn-stocken van dit gantsche quartier van Indien.

In den jare 1581 (seght Acosta) geschieden in dese provincie een wonder dingh: een groot deel van een dorp ghenaemt Angoango, daer Indianen woonden die voor toovenaers vermaert waren/ storte over hoop/ soo dat daer veel volcks onder versmoorde/ ende de aerde die neder-storte/ liep ghestadigh voorts wel ander-half legue weeghs/ ghelijck als oft 't water ofte ghesmolten was ware ghelweest; in sulcker voeghen dat het een kleyn meyrken ofte lack gantsch toe-stopte/ ende de aerde bleef dese gantsche wegh langhs verstropt. l. 3. c. 26.

Het twee-en-dertichste Capittel.

Vervolgh van de Koninghlijcke wegh tot de stadt LA PLATA; de gheleghentheden van de selve stadt.

In 't voor-gaende Capittel hebben wy den Koninghlijcken wegh een weynigh laten legghen/ om te komen tot de stadt la Paz, om nu weder de wegh te vervolghen tot de stadt la Plata toe/ sullen wy het hervatten aen de plaetse Viacha, daer wy het ghelaten hebben.

Van Viacha komt men te Hayohayo, daer de Ingas een groot palleys hadden. Van Hayohayo komt men te Siquisica, welck is het uyterste van de Collas. Van Siquisica komt men aen het dorp van Caracollo, welck zijn elf leguen weeghs: ende dit dorp Caracollo light op sekere groote vlacke velden ontrent de groote provincie van Paria, daer oock eenighe groote ghebouwen waren voor de Ingas, Koninghen van Peru. De dorpen van Paria legghen meest ontrent de waterloosinghe van het lack/ ende eenighe een weynigh daer van verscheyden/ als Coponata, ende andere meer. Wat voorder als Paria, legghen de dorpen van Pocoata, Macha, Caracara, Moromoro; ende ontrent de Andes noch andere provincien ende volckeren.

De stadt la Plata is de voornaemste van dese provincie; ghelegen op de hooghte van neghenthien graden by zuyden de linie/ naer 't seggen van Herrera; doch alsoo Acosta ende Herrera beyde elders getuygen/ dat la Plata ende Potosi op een hooghde leggen/ so meyne dat Herrera hem hier in de hooghde abuseert; ende op de lenghte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

lenghte van twee-en-ſeventich graden van den meridiaen van Toledo, hondert en vijf-en-ſeventich leguen van de ſtadt Cuſco, naer 't zuyden toe. Diego Fernandes ſeght hondert en tachtentich; maer Auguſtin de Zarate ſteldt maer hondert ende vijftich. Is gheleghen in de provincie van Chuquiſaca, (waerom de ſtadt ſelfs oock wel Chuquiſaca, wordt ghenaemt) welcke is een vruchtbare landouwe / ende ſeer bequaem om tarwe ende gerſte/ wijngaerden ende alderhande vruchten te winnen: daer is een ghetemperde lucht / naer dat Herrera uyt Cieça ghetuyght in ſyn hiſtorie; dan in ſyn Deſcripcion de las Indias ſeght hy gantſch contrarie dat het een extreem koudt landt is / daer 't eer behoorde warm te weſen; waer in hy hem ſelven vergeet; want Acoſta die verhaelt voor een ſaecke die aenmerckens weerdigh is; dat/daer deſe ſtadt maer 18 leguen en leght van Potoſi, en op een hooghde by 3. de linie / daer ſoo grooten onderſchept is tuſſchen deſe twee plaetſen/dat Potoſi gantſch koud/onvruchtbaer eñ droogh is; ende de ſtadt la Plata daer-en-teghen wel ghetempert / ende eer naer 't heet treckende; een ſeer ghenoeghlijck / ende vruchtbaer ghewheſte. De Koninghlijcke audientie van los Charcas houdt haer ordinaire reſidentie in deſe ſtadt; ende daer is een Cathedrale kercke / ende eenighe kloosters van Dominicanen / Minne-broeders ende andere. De palen van de juriſdictie van deſe ſtadt ſtrecken haer verre uyt; ende daer loopen door deſe provincie diverſche rievieren van ſeer goet water: de volckeren die van oudts in deſe provincie hebben ghewoont / worden ghenaemt Charcas ende Carangues, ende waren ſtrijdtbaere lieden. De Koninghen van Peru hebben hier van ouden tijden veel volcks beſigh ghehouden om de ſilver-mijnen te ondergraven inſonderheyt uyt den bergh Parco ofte Porco; uyt welcke mijnen men ghelooft het meeſte ſilver ghetrocken is gheweeſt / dat men in de ſchatten van de Ingas heeft ghevonden / ten tijde doen de Spaegniaerden daer eerſt in het landt quamen. Beneffens dien zijnder noch andere mijnen ontdeckt ontrent deſe ſtadt; ende men houdt dat dit gantſch quartier vol mijnen is / ende niet dan minerael van ſilver / waer van deſe ſtadt oock den naem heeft behouden: want de mijnen van Porco waren van groote apparentie; ende Hernando Pizarro hadde een mijne doen openen ende op-ſuyveren / de welcke in dien hy die behoorlijck hadde doen verbolghen / hem jaerlijcks hadt konnen uyt-brenghen (naer de opinie van veelen) twee hondert duyſent ducaten / betaelende niet te min aen den Koningh ſyn behoorlijcke rechten. In de limiten van deſe ſtadt woonen naer 't ſegghen van Herrera, wel acht hondert Spaegniaerden op haer landt-huyſen ende bouwerijen/welck ſy daer te lande noemen Chacaras; ende wel ſeſtich duyſent Indianen die tribuyt betaelen / verdeelt in neghen-en-twintich Repartiementos, ghelijck de Spaegniaerden dat noemen. Alle zaden van Spaegnien willen daer wel voort-komen / ende men vindt daer ſeer veel ſilver-mijnen van ſeer rijck metael; ſoo dat de borghers ende in-woonders van deſe ſtadt van de rijckſte ende wel-varenſte zijn van gantſch Peru.

Boven de dorpen ende plaetſen in het begin van dit Capittel verhaelt / ſoo behooren noch tot deſe ſtadt de dorpen van Torora, Tapacari, Sipiſipe, Cochabamba, los Carangues, Quillanca, Chayanta, Chaqui, ende los Chicas, ende andere meer / de welcke alle ſeer rijck zijn; ende eenighe / als namentlijck Cochabamba, ſeer vruchtbaer ende bequaem om tarwe ende Maiz te zaeyen / ende alderhande vee te weyden. Auguſtin de Zarate maeckt mede ghewagh van Pocona, tachtentich leguen van Paria, ende veertich van la Plata.

In de valleye van Cochabamba is een ſtadt ghebouwt by den Vice-Roy van Peru, Don Franciſco de Toledo, welck ſy noemen Oropeſa; is gheleghen van de ſtadt la Plata twintich leguen; de in-woonders gheneeren haer met tarwe ende Maiz te zaeyen; ende met vee te voeden.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het dry-en-dertichste Capittel.

Beschrijvinghe van de stadt POTOSI, ende de rijcke silver-mijnen die in den bergh van POTOSI wierden ghevonden.

DE Keyserlijcke stadt (als de Spaegniaerden die noemen) van Potosi is ghe=
leghen op de hooghte van 21 graden ende twee derde by zuyden de linie / ghe=
lijck Acosta ghetuyght; hoe-wel Herrera in syn Description de las Indias, stelde
op de hooghte van 19 graden / 18 leguen van de stadt la Plata, ende 8 leguen van
de Laguna, die sy noemen de Aulagas, naer 't oosten / aen de voet van 't gebergthe
van Potosi, welck van dese stadt leght naer 't noordt-oosten. Daer woonen by de
500 (andere seggen wel soo veel duysendt) huys-gesinnen van Spaegniaerden / die
haer werck maecken van de mijnen te doen bearbeyden / sonder de koop-lieden
die gaen en komen om 't silver te verhandelen; ende wel by de 50000 Indianen
die daer ordinaris resorteeren: hoe-wel het een stadt op sich selfs is / soo en heeftse
gheen Corregidor, als alleen die van de stadt la Plata; de Officiers van de Ko=
ningh woonen hier / ende syn schat-kiste wordt hier bewaert weghen dese provin=
cie / andere seggen datse een Corregidor op sich selfs heeft welcks in-komen jaer=
lijcks soude wesen thien duysent pezos.

Het vermaerde gheberghte van Potosi (seght Acosta) is ghelegen op de hoogh=
te van 21 graden 40 minuten / soo dat het komt te legghen tusschen de Tropicos
aen 't uyterste van de Torrida Zona; ende des niet teghen-staende / soo ist boven
maten koudt / jae kouder als oudt Castilien in Spaegnien / ofte oock Neder=
landt / daer 't naer de hooghte des pools behoorde heet / ofte ten minsten ghetempert
te wesen. 'T ghene het selve soo koudt maeckt / is dat 't landt soo hoogh ende ver=
heven is / ende t' eenemael om-vanghen van seer koude ende onstuymige winden /
insonderheyt van die sy daer noemen Tomahavi, die verbolghen ende seer koudt
valt / ende daer regneerdt in May, Iun, Iul, ende Augusti. Den bodem daer ontrent
is droogh / koudt ende seer onlustigh / gantsch barre / soo dat die geen vruchten voort
brenght / noch eenige grayne / noch kruydt; soo dat hy van natueren onbewoon=
lijck is / soo door de ongheterpertheyt van de lucht / als de onvruchtbaerheyt van
de grondt. Maer begeerlijckheyt van 't silver heeft ghemaeckt / dat dese plaetse be=
ter bewoont is als eenighe ander plaetsen van Peru, ende doet de selve soo over=
vloeyen van alderhande nootdruft ende leckernijen / dat men niets en soude kon=
nen wenschen / ofte men salt daer vinden; ende hoe-wel daer alles van buyten
moet toe-ghevoert worden / soo staen de marckten altijdts vol fruyten / conserven /
bancquet / uyt-nemende wijnen / sijden / ende ander verciersselen / soo seer als in eeni=
ghe plaetsen ter weerelt. Het kouleur van desen bergh treckt naer het doncker ros /
ende heeft een liefelijcke vertooninghe / ghelijck als een effen pavillioen / ofte suyc=
ker-broodt: steeckt uyt boven alle andere berghen die daer ontrent legghen. Is
moeyelijcken om op te klimmen / al hoe-wel men die te peerde kan op-rijden / komt
boven punts ghewijs ende rondt toe / aen de voet is de selve wel een legue in 't om-
gaen / ende van den top tot aen de voet zijn sesthien hondert ende vier-en-twintich
ghemeyne roeden / de welcke ghereduceert naer de mate van de Spaensche mij=
len / sullen een quart van een legue uyt-brenghen; aen de voet van desen bergh
leght een ander kleyn berghsken / welck van de groote voort-komt / daer in voor=
tijden eenighe losse metaelen wierden ghevonden / die daer ghelijck in beursen
wierden ghevonden / ende niet in vaste aderen / waren seer rijck / doch niet veel;
noemden dit berghsken Guayna Potossi, welck is soo veel te segghen / als de jonge
Potossi. Aen de voet van desen kleynen bergh beginnen de wooninghen van de
Spaegniaerden ende Indianen / die ghekomen zijn om den rijckdom van Po-
tossi te bearbeyden ende uyt te trecken. Dese vlecke magh by de twee leguen in
het ronde hebben / ende hier is de grootste toe-loop van volck van gantsch Peru.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De mijnen van dit gheberghte en zijn niet bearbeyt gheweest ten tijde van de In-
gas Koninghen van Peru, eer de Spaegniaerden daer quamen / hoe-wel sy niet
verre van daer de mijnen van Porco hebben doen graven / welck maer ses leguen
van Potossi legghen: d'oorsake moest wesen / dat sy daer gheen kennis van en
hadden: nochte naer dat de Spaegniaerden daer ghekomen waren / en heeft men
daer gheen kennis van gehadt / voor dat sy daer by de 12 jaren in Peru waren ge-
weest. Dese mijnen wierden by gheval ghevonden door een Indiaen / ende quam
soo eyndelijck tot kennis van een Spaegniaert met namen Villaroël; die neffens
Guanca een Indiaen / de eerste twee mijnen voor hem dede regiſtreeren in den jare
1545; waer van de eerste wordt ghenaemt la Rica, ende de andere Veta de Diego
Centeno. Niet langhe daer naer werdt daer noch een ader ontdeckt / welck sy
noemen del Estanno, van het tin / welck seer rijck is uyt-ghevallen / hoe-wel seer
moeyelijck om te bearbeyden / om dat het metael soo hardt was als vier-steen;
daer naer in de maendt van Augustus des selven jaers vijfthien hondert ende vijf-
en-veertich wierdt gheregistreert de ader die sy noemen Mendieta; dit zijn vier de
principaelste aderen ofte veeten van Potossi. Van de rijcke ader (welck de eerste
is die ontdeckt was) wordt ghesevdt / dat het metael de lenghte van een spietse in
de hooghte over-eyndt stondt / in de maniere van een rodts-steen / van den bodem
des aerdt-rijcks verheven ghelijck als eenen hanen-kam / hebbende drie hondert
voeten in de lenghte / ende derthien in de breedte; ende willen seggen / dat sy soo ont-
deckt ende ontbloodt is gebleven van de tijdt van de sundt-vloedt / hebbende als
een harde partije de kracht van 't water weder-staen: Ende 't metael was soo rijck /
dat het wel half silver was / ende heeft soo vervolght in rijckdom tot de vijftich
ende sestich vademen diep / daer 't begon op te houden. In deser voeghen wierdt
Potossi eerst ontdeckt / de voorsienicheyt Godes gheordonneert hebbende / dat de-
sen grooten rijckdom soo langh verborgen soude blijven / ende tot wel-standt ende
gheluck van Spaegnien eerst ontdeckt worden ten tijden dat de Keyser Carolus
de vijfde het Keyserdom ende de Koningh-rijcken van Spaegnien ende Indien
besat. De ontdeckinghe van de mijnen van Potossi door gantsch Peru, ruchtbaer
ghewoorden zijnde; soo zijn daer terstondt veel Spaegniaerden naer toe ghetroc-
ken / ende by-naer alle de in-woonders van de stadt la Plata, welck achthien leguen
van Potosi is ghelegen / om daer mijnen te verkrijgen; ende daer was insghelijcks
een grooten toe-loop van Indianen uyt alle provincien / ende insonderheydt de
Guairadores van Porco, soo dat het in korten tijdt de bewoonste plaetse wierdt
van gantsch Peru. Den rijckdom van de rijckste silver-mijnen / daer men in voor-
tijden heeft weten van te spreken / en is niet te verghelijcken by den rijckdom van
dese mijnen van Potosi; want naer dat blijckt by des Koninghs boecken ende re-
gisters van 't contractie-huys over die plaetse / ende naer dat oude ghelooft-weerdi-
ghe lieden verhalen / ten tijden dat den Licenciaet Polo daer gouverneerde / (het
welck al langhe jaren is gheweest naer de eerste ontdeckinghe) soo wierden daer
alle sater-dagen aen-ghebracht om te quinteren (dat is / het recht van de Koningh /
ofte de vijfde penningh af te trecken) hondert ende vijftich / ende oock twee hon-
dert duysent Pezos, soo dat de vijfde penningh voor de Koningh; alle weecke be-
liep dertich oft veertich duysent Pezos, ende alle jaer anderhalf millioen ofte wey-
nigh minder. In voeghen dat naer dese reeckeningh alle daegh uyt dese mijnen
wierden ghetrocken dertich duysent pezos, ende ses duysent voor den Koningh.
Daer is noch een ander saecke die by-ghebracht kan worden om den rijckdom
van Potossi te verstaen; dat dese rekeningh alleen is ghemaeckt van dat silver /
welck te voor-schijn wordt ghebracht om ghemerckt ende ghequinteert te worden:
wesende een kennelijcke saecke in Peru, dat van over lange tijden in dese Rijcken /
't silver welck sy noemen Corriente, ofte ganckbaer / niet ghemarckt ofte gequin-
teert en wordt / soo dat de ghene die de ghelegentheyt van dese mijnen wel kennen /
besluyten / dat in die tijden den meesten deel van het silver / welck uyt de mijnen
van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van Potosi wierdt ghetrocken / onghequinteert bleef / te weten / al 't silver dat onder de Indianen ende Spaegniaerden ganckbaer was / ghelijck ick hebbe gesien 't selve als noch ghebruyckelijck te zijn in mijnen tijdt. Soo dat men licht ghelooven magh / dat wel een derde deel / ende moghelijck wel de helft van 't silver niet te voor-schijn en wordt ghebracht ofte ghequinteert.

Daer is noch een ander aen-merckinghe / dat Plinius verhaelt van de mijne van Babelo, dat de selve wel vijfthien hondert passen wierdt bearbeydt / ende dat sy alle de spatie seer ghequelt wierden van 't water / welck een groot beletsel geeft. Maer dese mijnen van Potosi, hoe-wel der selver sommighe wel twee hondert vademen diep komen te gaen / en hebben noyt water vernomen / welck het grootste gheluck is van desen bergh; nademael de mijnen van Porco, welcke anders van over rijck metael zijn / heden-daeghs worden naer-ghelaten te graven / door het ongemack van 't water / daer aen-ghekomen zijnde; want de rodtsen te houwen / ende het water uyt te halen / zijn twee onverdraghelijcke lasten / ende het eene is ghenoegh / jae te veel. In somma / de Koningh van Spaegnien krijght jaer voor jaer een millioen van de quintos alleen van 't silver van Potosi, behalven noch de andere rijckdommen van het quic-silver / ende andere in-komsten van des Koninghs tollen / welck mede een grooten rijckdom is. Soo dat de reeckeninghe ghemaeckt zijnde door ervaren lieden ten tijden van den Vice-Roy Don Francisco de Toledo, is bevonden dat tot den jare 1574 daer te Potosi waren ghequinteert ses-en-seventich millioenen; ende sints die tijdt tot in den jare 1585 inclusys / wordt by des Koninghs registers bevonden dat daer noch vijf-en-dertich millioenen ghequinteert zijn. Ende sints die tijdt is daer noch meer rijckdoms uyt-ghetrocken: want ghelijck de selve Acosta verhaeldt / in den jare 1587 quamender in beyde de vloten van Peru ende Mexico elf millioenen / waer van by-naer de helft den Koningh toe-quam / ende de twee derden waren wel uyt Peru ghekomen. Wy souden hier uyt Acosta by-voeghen de maniere van 't silver te bearbeyden / dan om niet te loopen buyten de limiten van ons propoost / soo sullen wy den leser versenden tot Acosta selfs. Acosta

Alsoo het minerael van 't silver om het quic-silver te beter naer hem te nemen / l. 4. c. 13.
ghemalen moet worden; ende in Potosi ghemeynlijck anders gheen water en is / dan dat van den reghen voort-komt / ende dat voornementlijcken in de maenden van December, Ianuarius ende Februarius, soo hebben sy daer seecker lacken ofte staende poelen ghemaeckt / die ontrent seventhien hondert roeden in het om-gaen zijn; ende dry vadem diep; sulcke zijnder seven met haer verlaten ende sluysen / die sy openen als sy willen malen / ende als dese lacken wel vol ghereghent zijn / soo duert het malen ses oft seven maenden. In de valleye van Tarapaya, welck leght l. 3. c. 16.
dry oft vier leguen van Potosi, zijn noch ander water-molens / alsoo daer een rievière door-loopt. Aen 't eynde van dese valleye heeft men een lack / soo rondt oft met een passer getrocken waer; ende hoe-wel het landt daer 't uyt-komt / seer koudt is / soo is des niet teghen-staende 't water van dit lack seer heet; plachten daer dicht aen de kanten te baden / want komende wat meer naer 't midden toe is de hitte onverdraeghlijck. In 't midden van dit lack maeckt het water een op-stijghende meulen / ende siedent water / van meer dan twintich voeten in 't begrijp / alwaer den oorsprongh ende op-komste van 't selve lack is; ende hoe-wel syn op-komste soo groot is / soo en siet men nochtans 't selve lack nimmermer vermeerderen / ofte verminderen / hoe-wel men daer een canael heeft uyt-ghetrocken / om seecker water-molens tot het stampen van 't silver te doen gaen.

Ses leguen van de stadt ende mijnen van Potosi, op den wegh naer de haven van Arica toe / is ghelegen den bergh Porco met de vermaerde silver-mijnen / twee leguen van 't kleyne lack / welck sy noemen des Aulagas ofte Paria, welck is een oude ghelegentheyt van silver-mijnen die by de Koninghen van Peru van ouden tijden zijn onder-graven / ende uyt de selve houdt men voor seker ghehaelt te wesen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de groote menighte van silver/ die by de Spaegniaerden onder de Indianen ende in de schatten van de Ingas, ende insonderheyt in de templen van Cusco, ende elders is ghevonden; ende noch by de Spaegniaerden is uyt de selve mijnen veel silvers ghetrocken/ tot dat den grooten rijckdom van Potosi dese mijnen van Porco, ghelijck verduystert heeft/ ende minder doen achten.

Het vier-en-dertichste Capittel.

Beschrijvinghe van de havenen, reeden, kaben, ende rievieren op de zee-kuste van LOS CHARCAS, ende de streckinghe van de selve kuste.

OP de kuste van de audientie de los Charcas, de welcke begint aen de rieviere van Nombre de Dios, ofte Tambopalla, zijn de naer-volghende havenen/ reeden/ punten ende rievieren: Eerst 10 leguen naer 't zuyden van de voorsz. rieviere Tambopalla steeckt een punt in zee/ wel een legue verder als 't ander land; waer op 3 klippen leggen; ende ontrent een legue by zuyden 't selve punt heeft men een goede haven/ de welcke men noemt Puerto de Ylo, ofte Hilo, neffens een rieviere/ op de hooghte van 18 graden ende 30 minuten; ofte 20 minuten/ ghelijck als Pedro de Cieça die stelt: dan volghens syn eyghen reeckeningh/ kan maer 18 graden halen.
Engelsche voyagie. De kuste streckt van hier noordt-west ten westen ende zuydt-oost ten oosten/ te weten van de hooghte van achthien graden tot de hooghte van achthien graden ende dertich minuten by zuyden de linie/ naer 't segghen ende bevindinghe van de Engelsche/ ghelijck dan Pedro de Cieça voor-noemt/ mede seght dat sy van Puerto de Ylo voort streckt zuydt-oost ten oosten.

Seven leguen van Puerto de Ylo, meer naer 't zuyden leght een bergh welck de Spaegniaerden noemen El Morro de los Diabolos; welck is een ronden heuvel: ende vijf leguen voorder is een kleyne rieviere van goet water; ende thien leguen voorder van dese rieviere zuyd-oost ten oosten leght een andere hoogen bergh/ ende daer tegen over een Eylandt; ende daer by leght de haven van Arica op de hooghte van 19 graden ende 20 minuten/ als Herrera ende Pedro de Cieça die stellen; maer de beschrijver van de voyagie van Sir Francis Draeck stelt Arica op de hooghte van 18 graden ende 30 minuten/ ghelijck oock doet den schrijver van Thomas Candisch voyagie/ ende Thomas Fuller in syn memoriael. Olivier van Noort stelt die op de hooghte van achthien graden ende veertich minuten; soo dat naer dese laetste bevindinghen dese haven op de hooghte van achthien graden ende een half/ ofte weynigh minuten meer behoort ghestelt te worden.

De onse die daer gheweest zijn in den jare 1599 getuygen dat Arica maer een inwijck is/ gheen haven eygentlijck/ maer wel een reede/ die beschut is voor de zuydelijcke/ oostelijcke ende noordelijcke winden/ maer niet voor de westelijcke; daer is schoon ancker-grondt/ ende is licht te kennen; als ghy van by zuyden komt/ soo openbaert hem eenen hoogen witachtighen hoeck; daer leght een kleyn Eylandeken ofte klippe dicht by: dit is de zuydt hoeck van Arica, daer om-komende/ siet men stracks 't stedeken; men heeft daer niet te schouwen/ dan dat men boven water siet/ ende heeft een vlack strand: voorts hebt ghy aen de noordt-zijde een vlack punt by 't water henen/ ende leegh vlack landt dat streckt ontrent noordt-west op/ soo verre als men sien kan/ voorts te landt-waert in van dit vlacke landt komt hoogh landt/ ende is seer kennelijck: sy waren met de sloep dicht onder Arica, ende sagen dat daer geschut lagh op dry plaetsen/ heel leegh neffens 't water/ met 't welcke sy seer verre konden toe-reycken. De plaetse en haven is 70 leguen van Potosi, naer dat Acosta ghetuyght. Sir Francis Draeck wesende in de zuydt-zee/ quam met syn
l.4.c.41. schepen in dese haven/ ende vondt daer dry barcken leggen/ sonder eenigh volc daer op/ de welcke hy plonderde/ ende vondt in een van dese barcken 57 weggen silvers/ die elck ontrent de 20 pondt woeghen; naer syn ghetuygenis/ soo en waren in de stadt maer twintich huysen; dan andere segghen dat daer wel hondert huysen

zijn:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

zijn: ghelijck wel te gheloouen is / siende den grooten handel die daer valt; want wordt ghehouden voor een van de beste havenen van de zuydt-zee/ende alle 'tsilver dat van Potosi komt / wordt hier gescheept om naer Lima gevoert te worden: ende alle de koopmanschappen worden hier ontladen om over landt naer Potosi, ende die ghewessen ghebracht te worden.

Van Arica loopt de kuste (naer 'tseggen van Pedro de Cieça) zuyd-zuyd-west 9 leguen, alwaer een rieviere in zee loopt/ die sy noemen Pizagua. De onse die hier waren inden jare 1599, stellen op de hooghte van negenthien graden ende ettelijcke minuten een in-wijck achter eenen hoeck/ gelijck een halve circkel/seer hooghe ende steyle grondt/sonder voet-strandt: ende ontrent de twintich graden/een dorpken welck sy noemen Hickahick; waer al dor landt ontrent is met weynigh groente; ende soo voorts op de twintich graden ende derthien minuten/ al seer hoogh landt streckende noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west/ende oock noordt ten oosten ende zuydt ten westen; ende daer by een kael ende bar sandigh Eylandt; daer niets op en was. Olivier van Noort stelt Pizagua op twintich graden. Van Pizagua rekent men tot de haven van Tarapaca, op de selve kours/vijf-en-twintich leguen; ontrent dese haven leght een Eylandt ontrent een legue groot / ander-half legue van 'tvaste landt/ welck een baye maeckt daer de haven is ghelegen/ op de hooghte van een-en-twintich graden by zuyden de linie.

Van Tarapaca tot Punta de Tacama, zijn vijf leguen op de selve streeck/ ende sesthien leguen voorder Puerto de los Moxillones, op de hooghte van twee-en-twin-tich graden ende dertich minuten; al dese kuste is seer hoogh landt. Tusschen beyden dese twee plaetsen heeft men de rieviere Pica; ende de rieviere de la Hoya; de welcke Olivier van Noort, noemt Rio de Loa, ende steltse op de hooghte van twee-en-twintich graden / ende seght dat daer arm volcxken woont / die niet en doen als visschen; ende voorts de rieviere Montelo.

De onse die hier warẽ in den jare 1599, stellen hier ontrent op de hoogte van twee-en-twintich graden ende vijf-en-veertich minuten den hoeck van Agama; ende om den hoeck een schoone baye; 'tvaste landt is hier slecht ende effen. De selve stellen vijf mijlen voorder zuydt ten westen ende zuydt-zuydt-west Morro Moreno, daer leght naer haer bevindinge een Eylandt recht voor een in-wijck/ welck een schoone haven maeckt/ besloten ende beschut voor alle winden/ ende is diep in't in-komen van by zuyden vijf-en-twintich vadem goede gront; daer wel 100 schepen mogen in leggen; ende is goet om in te zeylen/ door dien daer niet te mijden en is/als 'tgene men siet; dan daer en is noch versch water noch houdt te bekomen/ want 't is een bar ende onvruchtbaer landt. Dese Morro Moreno wordt oock ghenaemt Punta de los Farallones: Candisch in syn voyagie/ ende Fuller in syn memoriael/als oock Olivier van Noort, stellen die op de hooghte van dry-en-twintich graden ende dertich minuten/ ende segghen dat het een goede haven is; daer leght een Eylandt voor/ ende men kan langhs beyde de zijden van't Eylandt inkomen: daer woont seer arm ende slecht volcxken/die seer miserabelijck leven/ ende eten niet dan rauw visch; ende moeten daer van noch tribuyt betalen aen de Spaegniaerden/ voor de welcke sy seer bevreest zijn. Sir Richard Hawkins seght dat dit volck van Morro Moreno 'tbeestelijckste volck is dat hy opt sagh/ die niet menschelijcx hebben dan de gestalte eñ sprake; zijn uyter-maten goede swemmers doch als de water-honden / blijven langh onder water/ende halen 't zoud-water in/dat schier ongelooflijck is.

Meer naer 't zuyden/naer 't segghen van Herrera, leght la Quebrada, ende Punta Blanca ende Quebrada Honda; ende de rieviere Santa Clara, welck is dertich leguen van Copiapo, daer dese kuste eyndight/ ende die van Chile begint.

De onse/als voren/ stellen twee mijlen van Morro Moreno een hoeck; ende naer 't zuyd-zuydt-oosten een kleyn haventjen daer dry ofte vier schepen souden konnen leggen; heeft goede ancker-grondt; men leghter achter een Eylandeken / welck sy noemen Isla de Guana; daer is 15 ende 16 vadem diepte/ eñ daer legt zout hoogh in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

't landt daer geen water van de zee by en komt/dan is moeyelijck te halen: dit zoudt is recht als dat sy in Polen hebben; is bar landt/ daer gras noch loof en wast; daer is een in-wijck/ streckende noordt-noordt-oost in/ tot sommighe plaetsen wel anderhalf mijle wijt / ende oock een mijle/ ten lesten rondt toe.

Voorts soo stellen sy een Eylandt de Lobos, ende daer by hoogh en steyl landt/ sonder voet-strandt/ daer sy gheen grondt en konden werpen; was al bar als het voor-gaende; noemen hier een hoeck van Michel Diaz, ende dry leguen voorder Cabo de Lopez: ende ghedencken dat 't landt voorts tot Chile toe/ een barre contreye is/daer loof noch gras en wast: dor/ klippigh landt / aen de water-kandt steyl/sonder voedt-strandt / ofte eenighe passagie om te gaen.

Het vijf-en-dertichste Capittel.

Beſchrijvinghe van de binnen-landtſche provincie, ende de ſtadt Santa Cruz de la Sierra.

OM een eynde te maecken met de beschrijvinghe van Peru, soo sullen wy hier noch by-voeghen de ghelegentheyt van een binnen-landtsche provincie/welck aen dese landen van Peru wordt ghereeckent te behooren; welck naer de stadt die daer by de Spaegniaerden is gheleght / nu ordinaerlijck wordt ghenaemt Santa Cruz de la Sierra.

Dese stadt Santa Cruz de la Sierra is gheleghen / naer 't segghen van Herrera, hondert leguen van de provincie de los Charcas, nae 't oosten toe/ in de wegh welck men neemt van de Charcas, naer de stadt Aſſumcion, in de provincie van Rio de la Plata; tusschen welcke men reeckent / naer des selfs segghen 300 leguen weeghs; heeft een Gouverneur op hem selven/de welcke daer ghestelt wordt door den Vice-Roy van Peru, ende behoort mede tot de Dioceſe van de provincien de los Charcas, ende daer is een klooster van Monnicken/ die sy noemen de la Merçede. Dese stadt is gheleghen in een landouwe / de welcke ghebreck heeft van water/ hoe-wel sy daerom niet en laet vruchtbaer te wesen van koorn/ wijn ende Maiz. De stadt is ghebout aen de voedt van 't gheberghte/ op een vlack veldt; ende van daer voorts beginnen de berghachtighe ende droghe playnen; de huysen zijn ten deele ghedeckt met bladeren van de palm-boomen. Heeft een beke/ welck voort-komt uyt seeckere rotsen / ende loopt in een lack/ welck vier leguen van de stadt is gheleghen/daer veel visch uyt op-komt naer de stadt toe/welck seer soete ende smaeckelijcke visch is.

Daer wassen veel vruchten van die landen/gelijck daer zijn Platanos, Guayabas, Pinnas ende Granadillas, Ambabayas, Luiumas, Tucumay, welcke alle seer goede/ soete en smakelijcke vruchten zijn. Daer wassen sekere palm-bomen die vruchten geven/van de welcke oock seker meel wordt getrocken/ welck seer veel ende goedt voetsel geeft; van de vruchten van Castilien heeft men daer druyven/meloenen en veel vijgen: dan de boomen en zijn niet durabel / ende de granaden ende queen en willen daer niet wel wassen; noch oock 't koorn/hoe-wel men gelooft dat het beter soude wassen in 't landt van de Chiquitos, (welck een gedeelte is van dese provincie) door dien daer vlacke velden zijn die tamelijc wel van water voor-sien zijn/ en dat het daer koudt ende warm weder maeckt/ naer de verscheyden saysoenen: Het Maiz wast daer wonderlijcken wel / ende gheeft gemeynlijcken hondert voor een.

Eertijdts leefden de in-ghebooren van dese provincie in huysen van aerde ende slijck ghemaeckt / ende vergaderden het reghen-water in poelen ofte pannen / tot haren dranck / ende storven oock wel somtijts weghen ghebreck van water / ende sloeghen malkanderen oock doodt om 't waters wille.

Dese Indianen wierden seer ghequelt ende vervolght van een ander natie van Indianen / welck sy noemen Cheriguanaes, welcke haer ghebueren waren; ghelijck oock van de Titanes de welcke vijf-en-dertich leguen van Sta Cruz, woonen

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

in een goede ende vruchtbare landouwe. In dit landt van de Titanes vindt men mijnen van koper / loot ende oock silver.

De natie van Indianen welck men noemt Chiquitos, is een goedt ende strijdtbaer volck / ende arbeydtsaem ; sy vergaderen veel Maiz , boontjens ende andere dierghelijcke vruchten/ende versamelen oock veel cottoen; haer vrouwen gaen gekleedt ; sy ghebruycken fenijnighe kruyden om haer pijlen daer mede te vergiftigen; veele van dese Indianen/ ghelijck oock mede van de Cheriguanaes, zijn met goetheyt daer toe gebracht/ datse ontrent de stadt Santa Cruz haer hebben komen neder-slaen ; door dien de Cheriguanaes die in 't ghebergthe woonen / soo ghenegen zijn tot het menschen-vleesch te eeten/ dat sy veel van dit volck verslinden. d.8.l.5. c.10.11,

De in-gheboorne van de landen ontrent Santa Cruz, en hebben niet alleen veel cottoens/ maer hebben oock veel verwen daer sy de cottoen mede verwen / als swart / geel / roodt / ende oock blaeuw ; met seeckere wortelen / ende oock met de bladeren van een kleyn boomken/ welck sy weten te sieden ende te bereyden/ ende maecken daer bropkens af om mede te verwen / ende het voor-schreven boomken duert veele jaeren.

Acosta in syn vierde boeck van syn Historie Naturael ende Morael, in 't derde Capittel verhaelt / dat sy in dese provincie met ghebreydt ende ghewevem cottoen handelen onder den anderen / ghelijck men elders doet met geldt.

In 't landt van de Indianen welck men noem Paicanos, de welcke wel twintich leguen woonen van de stadt Santa Cruz de la Sierra, wassen seeckere calebassen die seer schoon zijn om aen te sien/ende soo groot/ dat sommighe wel een vaetjen ende meer nats konnen houden ; sy ghebruycken die voor kisten ofte kassen om haer ghewaedt ende anders daer in te bewaren. 't Landt is seer heet/ende oock seer koudt ; de koude begint daer in Mayo, ende duert tot 't begin van Augustus , ende pleegh by wijlen ende op sommighe jaren soo extreem koudt te wesen / dat de cottoen-boomkens verbriesen / ende men heeft ghesien dat de boomen die sy noemen Ambaibas , tot de wortel toe verbrosen ; dese schade lijden sy meesten-tijdt by de suyden-windt/ die daer waeyt van half Iunius, tot het eynde van Iulius; de meeste hitte hebben sy ontrent kersmis. 't Begint daer seer te reghenen ontrent St Franciscus-dagh; haeren principalen zaey-tijdt is ontrent Alder-heylighen / ende haren oegst in het eynde van Maert. In de tijdt van de reghenen / pleegh 't reysen aldaer over landt belet te worden door het op-wateren van de rievieren; ende door dien de wegh welck door een bosch van palm-boomen (welck wel vier dagh-reysen duert) gheleghen is / al moerassigh wordt / ende diep ; dit palm-bosch heeft syn begin vijf-en-twintich leguen eer men aen de stadt Santa Cruz komt ; ende ter contrarie / soo en wordt dit landt niet bequamelijcken bereyst in de maendt van Iunius tot in October toe/door 't ghebreck van water / soo dat daer veele in die tijt reysende van dorst zijn ghestorven ; ende andere om die te ontgaen/ draghen 't water met haer in calabassen.

Te Santa Cruz ende in de plaetsen daer ontrent/wast veel suycker-riedts/welck sy daer planten/ ende kan veel jaren dueren ; maecken daer goede syrope van/ende oock upter-maten goet suycker. In een dellinghe niet verre van de stadt / is menighte van kleyn wildt; veel koeyen / wilde verckens; menighte van perdrijsen / paeuwen / faisanten / papegaeyen / ende ander ghevogelte: daer zijn veel schildtpadden ende dierghelijcke dieren ; oock eenighe schadelijcke / als beyren/ ende veel wreede tigren ; oock slanghen/ ende andere fenijnighe dieren. Daer wast oock seer schoone ende groote Cannafistola : Caroben in abundantie ; Guaiacan ende andere medicinale boomen.

Alle 't volck van dese contreyen zijn nederigh ende dom/ende gantsch niet loos: waren eertijdts af-goden dienaers/dan sy hebben nu 't Christen-gheloove wel beginnen aen te nemen : spreken de Diaguiten tale/ de welcke ghemeyn onder haerlieden is / hoe-wel sy noch vier bysondere eyghen talen onder haer-lieden hebben:

Sy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Sy kleeden haer te voren met de veeren van de struys-voghelen / die sy daer veel hebben ; dan sints de Spaegniaerden haer gheleert hebben de cottoen te havenen/ soo ghebruycken sy die nu tot haer kleedinghen; ende zijn groote handelaers / doch al by manghelinghe.

Door dese provincien is eerst ontdeckt de onderhandelinghe tusschen de landen van Peru , ende die van Rio de la Plata, in den jare vijfthien hondert ende acht-en-veertich / door een Spaegniaerdt met namen Nuflo de Chaves ; 't volck van die contreyen werdt by hem ghenaemt Taguamacis.

Dertich leguen van dese stadt naer het oosten toe/ leght de provincie van Ytatin, daer veel mijnen worden ghevonden van diversche metalen.

Ontrent Santa Cruz zijn noch eenige andere provincien ende volckeren ghelegen/ ghelijck als daer zijn de Chivichicocis,los Moxos, Cheriguanaes, Tipiones: ende de Spaegniaerden hebben eertijdts hier noch ghehadt een stadt die sy noemden la nova Rioia,ende een vlecke/welck sy noemden la Barranca,de welcke by de Wilde van dat quartier/ende namentlijck de Cheriguanaes,gantsch ghedestrueert zijn/ ten tijde dat Conde de Neyva, Vice-Roy was in Peru ; ghelijck oock de voorschreven Nuflo de Chaves, die 't gouvernement van die provincien in recompense van synen dienst in't vinden van desen wegh/hadde bekomen; van een Cheriguanaes seer verraderlijck is doot-ghestaghen ghewe est. De vordere gheleghentheyt van dit ghewesie/ sal oock aen-gheroert werden in de beschrijvinghe van't gouvernement van Rio de la Plata, also dese landen met den anderen confineren/ ende de provincien van Santa Cruz de la Sierra een door-tocht gheven/ aen de ghene die uyt de provincien aen de Paraguay ende Parana gheleghen / willen naer Potosi ofte eenighe andere quartieren van los Charcas.

BESCRHII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het elfste Boeck.
CHILE.

Het eerste Capittel.

De generale beschrijvinghe van de provincie van CHILE.

HEt Gouvernement van Chile, absolutelijck ghenomen/ streckt sich (naer 't seggen van Herrera) van de uyterste frontieren van het Koninghrijck van Peru, tot aen de strate van Magallanes, ẽ heeft in de lenghte van het noorden tot 't zuyden/ beginnende van de valleye van Copiapo, welck leght op de hooghde van 26 graden by zuyden de linie equinoctiael/ 500 leguen, ende in de breedte oost ende west/ van de zuydt-zee af tot de noordt-zee toe/ van 400 tot 500 leguen, al meest landt dat noch te bevredigen ende te conquesteren is/ wordende allenskens smaller ende smaller naer de voorsz. strate toe/ al waer het maer 90 ofte 100 leguen breedt is: Maer de provincie van Chile strictelijck ende eyghentlijck ghenomen/ voor soo veele daer woon-plaetsen by de Spaegniaerden zijn gheleght/ en heeft maer in de lenghte langhs de kuste van de zuydt-zee by de dry hondert leguen, ende in de breedte twintich/ ende oock wel minder/ van de selve kuste af tot aen de Cordillera van het hooghe gheberghte/ welck sy noemen de Andes; welck zijn eynde neemt aen de voor-schreven strate van Magallanes, ende loopt langhs ende door dese provincie van Chile, seer hoogh/ ende by-naer altijdts met veel sneeuws bedeckt. Augustin de Zarate seght dat Chile in de Peruaensche tale beteeckent koudt/ ende dat dese provincien de naem daer van hebben om dat men derwaerts treckt door een seer koude wegh.

Het landt van Chile is meest vlack/ immers sonder merckelijcke hooghte/ uytghenomen daer 't geberghte van Peru af-komende/ welck sy noemen la Serrania, door passeert; welck hier maer 2 ende 3 leguen van de zee-kuste en loopt; ẽ op sommighe plaetsen oock wel tot aen de zee toe. De temperatuere van de lucht/ door dien dit landt gelegen is buyten den Tropicus Capricorni, is wat verscheyden/ naer de verscheyden hooghten van den Polus Antarcticus; ende alsoo 't gelegen is by-naer op de selve hooghte van den zuydt-pool/ ghelijck als Spaegnien ghelegen is van den noordt-pool/ soo heeft het syn somer als 't winter is in Spaegnien/ ende ter contrarie syn winter als het somer is in de landen van Spaegnien: In voeghen dat in de voor-seyde provincie van Chile, de wateren ende den reghen seer overvloedelijcken met de koude aen-komen/ ten tijde dat de son van dese quartieren begint af te wijcken/ 't welck gheschiedt van het eerste van April, tot uyt-gaende September; ende de warmte ende drooghten komen weder/ wanneer de sonne haer weder komt te genaecken. Uyt welcke oorsaecke 't selve landt/ soo wel in de vruchten van de lande/ als mede in de vernuften van de in-gheboorne/ veel naerder over een komt met de conditien van de landen ende volckeren van Europa, als wel eenighe andere landen ende volckeren van Indien doen. Wesende een landt dat van sich selven vruchtbaer ende frisch is/ ende daer alle vruchten ghelijck in

Spaegnien wel voort-komen; welck koorn ende wijn geeft in overvloet/ eñ oock veel schoone weyden ende vee heeft. Is een gesont ende wel getempert climaet/tusschen heet ende kout/hebbende natuerlijcken somer ende winter. Haer lente begint in September, haer somer in December, den herbst in Martio, ende de winter in Iunio; den langhsten dagh is die van St Lucie, ende de kortste van St Barnabas. Doch so is de warmte in Chile grooter als de koude; ten blixemt ofte dondert daer niet veel; in eenighe valleyen valt op sekeren tijt soo machtigen dauw/ dat de selve stijft ende vergadert wordt als suycker/ende wort seer gesondt gehouden gelijck als de Manna. De vochticheyt van dit ghewesté is sulcks/ dat het gras 't gantsche jaer door groen blijft/ ende de boomen die in 't gheberghte staen/ behouden haer bladeren: de weyden/ de jacht/ ende de visscherije in de zee ende de rievieren zijn gemeyn/ door toe-latinge van den Koningh van Spaegnien; ende men geeft daer den reysende-man van d'een bewoont quartier tot 't ander de kost om niets. In 't gantsche rijck van Chile vindt men een soorte van tamme ende oock wilde schapen/ van maecksel by-naer als de camelen/ uyt-genomen datse geen bult en hebben op den rugge/ veel grooter als de schapen van Spaegnien/ ende oock hoogher/ hebbende 't lijf ghemeynlijck een Vara ofte Spaensche elle langh / eñ den hals drye vierendeel van gelijcke elle/ den oppersten muyl ghespleten/ door welcke klove sy haer schuym uyt-smijten tegen de gene daer sy op vergrammen: haer vleesch is wat drooger als dat van de spaensche schapen; haer voedtsel is gras/ ende zijn door-gaens wit ofte swart van kouleur/ ende oock eenige asch-graeu. De wilde ofte bergh schapen zijn rosachtigh van kouleur/ brandigh ende glinsterende root; sachte/ lange ende blinckende wolle/ ende van ongheliјck meerder weerde als de wolle van de Spaensche schapen: want de vacht geldt wel een ducaet/ende 't schaep 4 ofte 5 ducaten/ daer de Spaensche schapen maer en gelden 12 realen/ ende de vacht een reael. Daer worden van de wolle van de selve schapen/ lakenen ghemaeckt / die een luyster hebben als de kamelotten; men leydt dese schapen by de ooren/ in de welcke sy een gat hebben daer men een koorde door-steeckt / ende daer by treckende / leydt men de selve daer men wildt; anders los zijnde/ soo loopense seer/ insonderheyt de wilde/ die soo snel ofte snelder loopen als een peerdt. Sr Richard Hawkins vermaent ooc een ander dierken genaemt Chinchilla, grooter als een eeckhoorentjen/ met een graeuwen vellleken; ende soo sacht van hayr dat het al ander vondt te boven gaet.

Beneffens de tarwe / gerste/ ende Maiz, wast in dit rijck noch een ander graen/ welck sy in haer tale noemen Teca, 't is het alder-vroeghste dat by de Indianen wort gesaeyt/ want sy saeyen dat in Februario ende Martio, ende wort in November gesneden voor de gerste. 't Kruydt en is de gerste niet ongheliјck/ wast een halve Vara ofte Spaensche elle hoogh/ by-naer als de haver/ zijn koorn is gelijck de rogge/ doch wat minder; sy snijden ende vergaderen het eer 't droogh is/ ende laten 't in de schooven droghen by de sonne; ende naer dat sy 't ghedorscht hebben/ soo braden sy het in heet zandt/ende breecken het op een vier-kanten platten steen/ met een steenen rolle van de lenghte ende dickte van een mans arm; waer mede sy 't in korten tijt breecken; ende voeren het meel met haer als sy ergens reysen; ende een muddeken van dit meel is bequaem om een man te voeden voor acht daghen; het dient haer voor kost ende dranck: want sy drincken het met veel waters vermenght: ende met weynigh waters ghetempert/ eeten sy het selve.

Men vindt hier noch een ander bysondere vruchte/ wassende aen wilde bomen/ van de 36 graden op-waerts/ welck door-gaens by de in-woonderen wordt ghegheten / ende noemen die in haer tale Vnni, ende de Spaegniaerden noemen die Murtilla, is rootachtigh van kouleur/ ende gelijck een kleyne druyve/ wat grooter als een erwete/ van maecksel ende kouleur by-naer als de graynen van de granaten/ van smaeck tusschen 't soet ende suer/ de druyven seer naer-komende / in werckinge heet ende droogende; daer wordt wijn van ghe perst/ die wel de beste is naest die van de druyven; is de tonghe ende maghe seer aen-ghenaem / verteert de over-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

overtollighe humeuren van 't hooft; ende verweckt den appetijt / sonder eenighe pijne aen 't hooft ofte maghe te veroorsaken; men magh daer wel eens soo veel waters by doen als by de wijn: is seer klaer ende subtijl/ ende werckt van selfs sonder dat men 't vyer daer toe behoeft te besighen. Men maeckt daer oock azijn af/ welck beter van reuck ende smaeck is als den wijn-azijn. 't Voornaemste dat dese provincie van Chile soo vermaert maeckt/ zijn de rijcke goudt-mijnen / daer soo veel goudts is uyt-gehaelt. t' Volck van de lande is wit/ dan hebben de voor-hoofden seer haprigh/ 't welck schijnt voort te komen van de vochticheyt van het landt: hebben haer seer veel verbetert sints de komste van de Spaegniaerden/ ende ginghen eerst meest naeckt; ende nu hebben sy veel vees / daer sy 't vlees van eten/ ende de wolle ghebruycken sy tot haer kleedinghe; zijn seer gheneghen tot tuyschen/ ende betalen wel. 'T landt is in velen deelen qualijck bewoont door de continuele oorloghen van die van Arauco, ende haer geconfedereerde teghen de Spaegniaerden: want daer en is gheen ghedeelte van Indien/ dat Spaegnien meer volcks gekost heeft/ als dit Chile, ende daer sy noch tot heden toe onseeckerder woonen/ ghelijck hier naer noch particulierder sal aen-gheroert worden.

Het tweede Capittel.

Van de Woestijne van ATACAMA, ende de wegen over landt van't Koninghrijck van PERV naer de Provincien van CHILE toe.

DE woestijne van Atacama, scheydt de audientie van los Charcas, ende het Konincrijck van Peru, van de provincie van Chile; ende men reyst van het [d.6.l.2. cap.1.] voor-schreven Koninghrijck van Peru, te lande na Chile toe/ door twee verscheyden wegen; de eene door de woestijne Atacama, eñ den anderen door 't gebergte. De woestijne van Atacama is 90 ofte 100 leguen langh / den Tropicus van Capricornus passeert daer midden over; is by naer gantsch droogh ende sonder water / ende in de winter en kan men daer niet reysen door de menichte van sneeu/ waer door de reysende-lieden vergaen/ eñ vervriesen; men vindt daer oock gantsch geen groente/ noch loof/ noch gras; als alleenlijcken in vier ofte vijf plaetsen/ daer men weynighe wilde schapen vindt/ welcke sy daer noemen Guanacos, de welcke niet seer toe en nemen/ weghen het ghebreck van water ende voedtsel.

By naer recht in't midden van dese woestijne is ghelegen de beecke ofte rieviere die sy noemen de la Sal, op de hooghde van 23 graden ende 45 minuten/ komt uyt het oosten van de berghen af/ ende loopt na 't westen in de zuydt-zee/ door een seer diepe valleye / 22 leguen van de Xaguyes, welck zijn sekere born-putten van versch water / want in die 22 leg. weeghs en heeft men geen ander versch water als dese putten. Dese beke ofte rieviere / is van alsoo souten water / dat het in de handen ofte in eenigh vadt stracks in zoudt verandert/ ende de oevers legghen vol van het voorschreven zoudt.

Den tweeden wegh over het gebergte is noch langer ende gevaerlijcker/ want men passeert over de Cordillera nevada, ofte sneeuw-ghebergte/ met groot ghevaer/ wegen de koude winden ende menichte van sneeuw/ waer door de menschen gedoot worden/ wanneer sy desen wegh nemen buyten syn rechte sayssoen/ uyt oorsaecke van de subtijle winden/ die de menschen tot in het binnenste van het lichaem penetreeren. Daer waeyt (seght Acosta) een kleyn ende slap windeken/ welck in [l.3.c.9.] sulcker voegen door-dringht ende door snijdt/ dat daer de lieden doodt ter aerden van vallen sonder by na yets te ghevoelen. Gelijck het selve gebeurt is in de eerste ontdeckinge van Chile, by de spaegniaerden door desen wegh voor-genomen/ als wanneer daer een grooten hoop menschen doodt is blijven legghen/ welcker lichamen men lange jaren daer na heeft vinden leggen/ sonder eenigen quaden reuc ofte verderf van sich te geven. Verscheyden vreemde exempelen zijn daer van te lesen by Acosta, in de plaetse voren aen-geroert/ die wy om kortheyts wille hier over-slaen.

d. 5. l. 10. c. 1. Don Diego Almagro die dese provincie van Chile eerst besochte ende ontdeckte in den jare 1536, nam synen wegh door de Charcas, op een plaetse genaemt Topisa, in de provincie van de Chicas gelegen / eñ van daer naer de provincie van de Xuxuyes, wesende een strijtbare natie van Indianen eñ menschen-eeters/ van de welcke wy hier naer noch sullen spreken: ende soo voorts naer een ander provincie welck sy noemen Chaquana; ende van daer voorts door een woest ende moeyelijck landt van salpeterige grondt / ende gantsch onvruchtbaer/ tot aen 't hooghe gheberghte/ welck hy vol sneeu vondt leggen; geen andere uyt-komste siende/ so passeerde hy dit gebergte met onuytsprekelijcke moeyte / ende groot verlies van menschen ende peerden/ ende quam soo eyndelijck in de valleye Copiapo, welck is by de 12 leguen van 't hooghste van dit sneeu-gebergte. Door de groote ongelegentheyt van dese twee weghen te lande / soo reyst men nu meest te water ende langhs de zuydt-zee van Peru naer Chile toe; ende by wijlen oock wel langhs de kuste door de woestijne van Atacama, hoe-wel het een moeyelijcken ende quellijcken wegh is / doch by verre soo ghevaerlijck niet als den anderen over 't gheberghte.

De Spaegniaerden remarqueeren dat van de hooghte van dry-en-twintich graden by zuyden de linie ofte daer ontrent / tot aen de strate van Magallanes toe/ meest waeyen dryderley winden / te weten den zuyden-windt in de lente ende somer/ ende eenighe andere daghen dat het klaer weder maeckt; den noorden-windt des winters ende eenighe tijden dat het veel reghent; ende de weste-windt als den noorden-windt komt op te houden/ welcke somtijden groote slagh-reghenen veroorsaeckt/ ende is contrarie windt op de kuste van Chile.

De provincie van Chile wordt gheregeert by een Gouverneur / de welcke staet onder den Vice-Roy van Peru, ende de audientie van los Reyes, ende wordt by den voorsz. Vice-Roy ghesteldt: daer zijn twee Bisdommen by de Spaegniaerden op-gherecht/ ende elf steden ofte woon-plaetsen ghelegt/ die wy vervolghens sullen beschrijven.

Het derde Capittel.

Van de valleyen Copiapo, Guasco, ende Chile.

AEn het begin ende eerste aen-komen van Chile naer Peru toe/ is gheleghen de valleye Copiapo, welck soo veel is te segghen in de Indiaensche tale / als acker van turquoysen/ door dien daer in de selve valleye een bergh leght / daer der seer veele in werden ghevonden/ de welcke seer goet zijn/ al hoe-wel sy door de groote menighte weynigh werden gheacht.

Her. d. 7. l. 1. c. 4.

Dese valleye is wel de alder-vruchtbaerste van 't gantsche landt van Chile, door dien daer Maiz-halmen wassen/ so hoogh als lancen, ende de grootste ayren zijn by naer een halve elle/ ende de kleynste een vierendeel langh/ soo dat sy gemeynlijcken wel 300 voor een geven. In ghelijcker voegen soo wassen daer oock seer overvloedigh alle andere vruchten/ soo wel die van Spaegnien daer zijn ghebracht/ als die van den lande. Daer loopt een rievierken door dese valleye / de welcke van 't hooghe gheberghte komt af-loopen / ende loopt wel 20 leguen door dit landt/ ende soo voort in de zuydt-zee / in een kraeye baye/ de welcke dient voor een haven/ daer de schepen konnen anckeren; ende dese baye ende haven is gheleghen op de hooghde van 26 graden by zuyden den equinoctiael / naer 't segghen van Herrera.

Van dese valleye ende haven van Copiapo, reeckent men naer des selfs segghen/ 35 leguen tot de valleye ende haven van Guasco, welcke soude ghelegen zijn op de hooghte van 29 graden by zuyden de linie; heeft insghelijcks een baye ende haven ofte reede/ daer een kleyn rievierken uyt-loopt in de zee/ 't welck van het oosten uyt de hooghe sneeuw-berghen af-komt/ met het welcke de in-woonders haer zaey-landen wateren / soo dat dese valleye van Guasco, by-naer alsoo vruchtbaer is als de voor-gaende valleye ghenaemt Copiapo. In dese valleye ende

andere/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

andere/ vindt men menichte van perdrijsen ende wilde schapen van de lande/ende seecker asch-graeuwe eeckhoorentjens die seer schoone vellekens gheven om mede te voeperen. Ten tijde dat dese provincien van Chile eerst wierden ontdeckt by de Spaegniaerden / onder 't beleyt van Valdivia, so was in dese valleye van Guasco een woon-plaetse gheleght van Spaegniaerden / de welcke sy noemden St Iago de la neuva Estremadura, op een plaetse ende ghelegentheyt die by de in-woonde=ren wierdt ghenaemt Mapocho, veerthien leguen verscheyden van de zuydt-zee/ daer een bequame haven leght/ hoe-wel kleyn; sy bouwden daer oock een fortresse tot haer-lieden bescherminghe tegen de Wilde van de lande. Van dese stadt ende fortresse wierdt daer naer weder verlaten/ende de stadt elders gheleght/ gelijck wy hier naer sullen verhalen.

Olivier van Noort stelt de haven van Guasco op de hooghte van acht-en-twin=tich graden ende dertich minuten/ende seght dat het een goede reede is voor schepen achter eenighe klippen die buyten aen legghen; ende daer komt een rievierken van versch water af-loopen/ welck oock ghenaemt wordt Guasco, dan 't water is daer quaed te halen: daer en staen geen huysen dan te landtwaert in; ende daer wassen alderhande vruchten/ hoewel daer weynigh gheboomte is ontrent de kuste.

Naest de valleye van Guasco, volght de valleye Chile, welck wel een van de voornaemste is van 't gantsche gewesté; soo dat het schijnt / het gantsche landt zijn naem daer van heeft verkregen; hier waren in voor tijden de goudt-rijcke mijnen die sy noemden de Quillota: uyt de welcke Valdivia in synen tijdt so grooten rijck=dom heeft ghetrocken; hy bouwde daer een fortresse tot bescherminge van 't volck/ welck in de mijnen wrochte.

Lopez Vaz ghetuyght dat aen de haven van Copiapo leght een kleyn haven/ welcke is bewoont by Indianen die ten dienste staen van de Spaegniaerden/en=de dat den Gouverneur van dese plaetse daer heeft een suycker-Ingenio, daer goet suycker wordt ghemaeckt.

Het vierde Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden LA SERENA, ende St IAGO.

DE eerste stadt van Chile, ofte de naest-gheleghenste aen Peru, wordt by de Spaegniaerden genaemt la Serena, was ghebouwt by Valdivia, Gouver=neur van Chile, in den jaere 1544. niet verre van de zuydt-zee / in de valleye van Coquimbo; waer door dese stadt ooc by wijlen Coquimbo by de Spaegniaerden wiert ghenaemt: is ghelegen naer 't segghen van Herrera, op de hooghte van 30 graden by zuyden de linie; den langhsten dagh is daer van 14 uyren / den elfsten December; ende den langhsten nacht den elfsten Iunius: hoe-wel dat Herrera in syn Descripcion de las Indias seght dat de haven van Coquimbo leght op de hooghde van 32 graden/ waer in hy hem abuseert; want de voyagie van Olivier van Noort stelt die op 30 graden/ ende die van Thomas Candisch op 29 graden 30 minuten/ soo dat syn rechte hooghde moet wesen ontrent de 29 en een half/ ofte 30 graden by zuyden de linie. Leght 60 leguen van de stadt St Iago naer 't noort-oosten toe/ghelijck Herrera ghetuyght. Heeft een seer bequame haven/we=sende een in-ham ofte groote baye / al-waer de schepen ontladen worden twee leg. van de voor-schreven stadt: heeft een kleyne rieviere/ waer mede alle de vlacke lan=den ghewatert worden/ soo dat daer alle soorten van vruchten ende kruyden over=vloedigh voort-komen; men heeft daer goede visscherije / voorts vleesch / broodt ende wijn/ ende ander nootdruft tot onderhondt van 's menschen leven. Ten re=ghent daer niet veel / dan twee ofte drymaels des jaers; ende men heeft daer veel schoone zaey-landen. In de limiten van dese stadt wordt veel goudts vergadert; ende seven leguen van de stadt is een bergh ghelegen / daer de Spaegniaerden or=dinaerlijck veel goudts uyt-halen.

Lopes Vaz seght in syn beschrÿvinghe van dese quartieren/dat in dese stadt van la Serena wel 200 huysen zÿn: ende moet al een tamelÿcke wel bewoonde stadt wesen/door dien in de voyagie van Sir Francis Draeck wort verhaelt/ dat de Engelsche daer landende om versch water te halen / de Spaegniaerden af-quamen wel met 300 peerden/ ende 200 te voedt / ende de Engelschen verjaeghden. Het verhael van den Spaenschen piloot by Olivier van Noort getuygt/dat de Spaegniaerden alle de Indianen hier ontrent hebben uyt-gheroept / soo datse nu daer geen volck meer en hebben om de goudt-mÿnen te bearbeyden/hoe-wel daer noch seer rÿcke mÿnen zÿn van goudt ende koper.

De stadt St Iago, welck is de principaelste stadt van 't gantsche landt van Chile, is gelegen op de hooghte van 34 graden by zuyden de linie/ ende op de lenghte van 77 graden van den meridiaen van Toledo, naer 't seggen van Herrera: 15 leguen van de zuydt-zee/ende 10 leguen van de valleye Chile voor-noemt. Den Gouverneur van 't gantsche koningrÿck van Chile, houdt hem ordinaris in dese stadt; ende daer is een kathedrale kercke/ ende eenighe kloosters van Monnicken van S. Dominicus ende S. Franciscus ordre; ende naer dat Lopes Vaz getuyght in syn beschrÿvinge van dese gewesten/ soo zÿn in dese stadt wel 800 huysen: leght in een gewest daer grooten overvloet is van tarwe/ wÿn / ende andere lÿf-tochten; ende men heeft daer ontrent seer rÿcke gout-mÿnen; ende in haer jurisdictie woonen wel tachtentich duysent Indianen/die verdeelt zÿn in 26 Repartiementos, gelÿck de Spaegniaerden die noemen.

Het verhael van den Spaenschen piloot by Olivier van Noort ghetuyght/ dat ontrent dese stadt seer veel peerden zÿn/ soo datter vele in't wildt loopen. Diego Fernandez seght dat R. Daule passeert door het geberghte ende voorts door St Iago tot in de zuydt-zee.

Dese stadt wordt gedient van de haven Valparayso, aen de mondt van de rieviere Topocalma, welc voor-by de stadt St Iago loopt. Dese havē van Valparayso is ghelegen op de hooghte van 33 graden ende 40 minuten by zuyden de linie/ naer 'tseggen van de voyagien van Sir Francis Draeck ende Candisch. In dese haven worden de goederen komende van Lima, ontladen; ende 't gout dat hier ontrent valt/ wederom gescheept. Sir Fr. Draeck komende in dese haven/ verraste daer een schip/ in 'twelck hy vondt 25000 Pezos van fÿn gout van Valdivia, ende veel wÿn van Chile; was mede aen landt/ende vont daer een kapelleken/ ende 9 oft 10 huysen/welck syn volck beroofden ende verbranden. Den Generael Spilbergen was mede in dese haven/ende vont daer een scheepken leggen/ welc de Spaegniaerden/ de onse gewaer werdende/ in brant staken/so dat de onse 'tselve niet en konden bekomen; daer was veel volcks te voet ende te peerde aen landt/die oock eenige weynighe huyskens die ontrent strant stonden/in brant staken: sonder dat de onse hier yet anders konden uyt-rechten. Veerthien leg. van dese plaetse loopt de rievier welc de Chilesen noemen Cachapool. Aen dese valleye paelden mede de provincie van de Parmacanes, van welcke men comt aen de rieviere Maule ende aen de dorpen van Guelec ende Tata, ende soo voorts te Quilacura.

Het vÿfde Capittel.

Van de Stadt Concepcion, ende van 't Eylandt Sta Maria.

De stadt van la Concepcion, is ghelegen aen de strandt van de zuydt-zee/ met een bequame baye ende haven; haer limiten beginnen van de rieviere Maule, ende strecken tot de rieviere Ytaten toe / welcke sy noemen de Ytataya, ende de zee-kuste loopt voor 23 leguen zuydt-zuydt-west / tot de voorsz. rieviere Ytaten, naer
d. 8. l. 6. 'tseggen van Herrera op de hooghte van 36 graden ende 15 minuten by zuyden de
c. 11. linie. Dan Herrera misgrÿpt hem in 't stellen van de limiten van dese stadt/ want alsoo de selve light eenige leguen by zuyden R. Ytaten, soo en kan dese rieviere geen zuydt-

zuydt-limit zÿn voor dese plaetse / maer wel R. Biobio. Van de rieviere Yraten tot de haven die sy noemen de la Harradura, zÿn dry leguen, ende de kuste streckt zuydt-zuydt-west / ende dese haven leght op 36 graden ende een half / naer 'tseggen van Herrera; is een wel-beschutte haven / ende van 't fatsoen van een hoef-yser / daer sy de naem van heeft verkreghen: van hier tot de baye van Penco zÿn 4 leguen, ende de kuste loopt zuyden / ende hier leght de voorsz. stadt la Concepcion, op de hooghte van 36 graden eñ 45 minuten by zuyden de linie: (Herrera steldt die op 37 graden in syn Descripcion de las Indias:) In de baye komen twee kleyne rievierkens ofte beken / waer van 't kleynste gaet midden door dese stadt / ende het ander loopt naer 't zuyden van de selve / welck wordt ghenaemt Rio de Llandalien, naer den naem van de valleye / welck ghenaemt wordt Andalien. Van het enge strandt daer de stadt is gheleghen / strecken sich seeckere heuvelen / die de haven ghenoeghsaem beschermen / de welcke haer openinghe heeft naer 't noorden / ende de stadt leght naer het zuyden in 't binnenste van de voorsz. baye. Dese heuvelen ende voorder ghestalte van 't landt en is niet seer aen-ghenaem / hoe-wel het daer nu soo vol hoven ende kruydt-boomen is / dat het een lust is om te sien. In de zee wordt seer veel visch ghevanghen / ende aen strandt is een mÿne van swarte steen / de welcke brandt als kolen: de schepen en konnen niet wel seecker legghen in dese baepe / als de windt waeyt uyt den noorden / soo datse in sulcken gevalle gaen legghen achter een Eylandeken / welck leght aen het in-komen van de baye om daer beschut te wesen teghen den noorden-windt. Van de uyterste mondt van dese baye tot het Eylandt welck sy noemen de Santa Maria, zÿn naer het segghen van Herrera derthien leguen. Van dese stadt de la Concepcion tot de rieviere Biobio reeckent men twee leguen; de welcke seer breedt is ende diep / soo dat men daer gheen wedde en heeft / ende wordt oock niet bevaren. Van dese rieviere Biobio tot de rieviere Labapi zÿn vÿfthien leguen, ende de kuste loopt naer het zuydt-westen / ende in 't midden is een groote in-ham / alwaer de provincie van Arauco is gheleghen.

Dese stadt de la Concepcion, leght seventich leguen van de stadt van St Iago, naer 't zuyden toe; de Gouverneurs hebben daer haer ghewoonlÿcke residentie / sints dat de audientie is af-gheschaft / de welcke daer ghecontinueert hadde in den jare 1567 tot den jare 1574. In de stadt zÿn eenighe kloosters van Monnicken van S. Dominicus ende S. Franciscus ordre.

In de limiten van dese stadt zÿn veel goudt-mÿnen / daer eertÿts grooten rÿckdom is uyt-ghehaelt / soo dat 't eertÿdts een seer rÿcke plaetse is geweest; dan Lopez Vaz ghetuyght in syn beschrÿvinge van dese gewesten / dat het nu maer een arme stadt en is / door dien sy wel vier-maels van de Chilesen is verrast ende af-gebrant / ende soude ontrent de 200 huysen hebben; ende door dien dese stadt soo naer is gelegen de playnen van Arauco, daer de strÿtbaerste Indianen woonen van dit gantsche landt / soo is de stadt om-cingelt met een stercke muer / ende heeft dicht by / een sterck fort / daer door-gaens wel 500 Spaegniaerden in guarnisoen leggen. Vier leguen van dese stadt legghen de mÿnen die sy noemen de Quilacoya, daer den Gouverneur Valdivia niet lange voor syn doodt / seer grooten rÿckdom uyt-haelde. Olivier van Noort verhaelt in syn voyagie in het jaer 1600, dat daer wel 700 Spaegniaerden van Lima waren gebracht in dese stadt de la Concepcion, wegen de nieuwe revolte van de Chilesen / die tot voor de stadt liepen / ende streupten. Den Generael Spilbergen was mede in dese haven / in den jare 1615; hy sette het achter 't Eylandeken welck leght aen de mondt van de baye / welcke hy de naem gheeft van Quiriquina: ende om dat de windt niet en diende / en quam hy de stadt niet naerder / doch verstondt van de ghevanghens dat daer in dese stadt wel twee hondert Spaensche soldaten laghen / ende oock veel Indianen.

Het Eylandt Santa Maria is gelegen op de hooghte van 37 graden ende 20 minuten by zuyden de linie / naer 't seggen van Herrera: De voyagie van Candisch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

stelt 't selfde op de selve hooghte; ende Olivier van Noort vijf minuten minder: is gheleghen recht over de provincie van Arauco, daer 't landt een grooten in-ham maeckt/met een hoogh strandt van de baren van de zee af-gegeten/soo dat 't schijnt dat dit Eylandt in voor-tijden aen het landt vast is gheweest/ ende allenghskens daer van gheseparecrt/ leght nu wel dry leguen in zee. In dit Eylandt wast veel tarwe ende gerste/ende daer wordt wonderlijcken veel visch gevangen: ende onder andere een als kuttel-visch/welck in 't latijn wordt ghenaemt Sepia, uyt welckers oogen sekere wratten worden ghetrocken/ welcke blincken als fijne peerlen/ ende worden in ghelijcker voeghen by de vrouwen ghedraghen; in dien sy/ ghelijckse de glants ende door-luchtigheyt hebben/ oock de hardigheyt hadden van de peerlen/ souden meer gheestimeert worden als de peerlen: In de schelpen van sekere andere visschen/ welck sy noemen Choros, wordt mede veel Alyofar ghevonden/ ghelijck als kennip-zaet ende seer wit / dan door dien sy daer gheen wetenschap en hebben om die te gaten / soo en wordt daer gheen voorder acht op-ghenomen.

Sir Thomas Candisch was aen dit Eylandt/ende anckerde met syn schepen aen de west-zijde in ses vademen waters / schoone grondt: vondt daer seer schoone tarwe/eñ veel Potatos-wortelen: De in-gebooren zijn seer subject aen de Spaegniaerden/soo dat sy niet een vercken ofte hinne en derven selfs eten/hoe-wel daer so groote menighte is op 't Eylandt: De Spaegniaerden hebben die na hare wijse al Christenen gemaeckt/soo dat daer een kapelle is / met een altaer ende syn toe-behoorte: Daer wast oock Maiz, ende veelderhande goede kruyten; soo dat men hem daer van alderhande ververschinghe ghenoegh kan voor-sien/ als men daer meester is.

Den Generael Ioris Spilberghen was hier mede in den jare 1615 ende nam 't selve in met ghewelt/ bequamen daer wel 500 schapen / voorts hoenderen / ende alderhande ververschinghe; ghetuyghen daer van dat het een ghesondt ende seer vruchtbaer Eylandt is / ende van alderhande lijf-tocht overvloedigh voor-sien.

Het seste Capittel.

Van de provincien van ARAUCO, TUCAPEL ende PUREN.

TUsschen de voorsz. stadt de la Concepcion, ende de stadt Imperial daer wy hier naer sullen van spreecken / zijn gheleghen de volck-rijcke provincien van Arauco, Tucapel ende Puren, van de welcke de in-ghebooren seer strijdt-baer zijn/ ende hebben de Spaegniaerden dapper weder-staen/ ende strijden noch daghelijcks om hare vryheyt: sullen eenighe dinghen daer van al hier verhalen / uyt de historie van Herrera ende andere.

In den jare 1551 naer dat de Gouverneur Valdivia gebout hadde de stadt Imperial, ende noch vorder die van Valdivia, weder-keerende na de stadt de la Concepcion, vont goedt in dese landen voor-noemt/te leggen 3 forten/ontrent 8 leguen elck van den anderen/een in de provincie van Tucapel, een ander in die van Puren, eñ de derde in die van Arauco, om die stoute Indianen die by de Ingas, Koningen van Peru, noyt en waren t' onder-gebracht/onder slavernije te brengen ende houden. Daer naer veel schoone gout-mijnen ontdeckt hebbende/op de playnen die sy noemen de Ongol, soo boude hy daer noch een stadt welck hy de naem gaf van los Confines, die daer naer weder is op-gebroocken/ende aen een ander oort verleght.

De in-ghebooren van de lande haer beswaert vindende met dese vreemde natie van Spaegniaerden/ende 't jock niet konnende dragen/hebben naer diversche onderlinge ende secrete by-een-rottingen/te samen geresolveert in alle manieren haer dese moeyelijcke gasten quijt te maken; vielen op syn onversienste eerst op 't forte welck geleght was in de provincie van Puren, ende daer naer op 't tweede / welck lagh in Tucapel; de Spaegniaerden die in Tucapel lagen/haer te onsterck vindende om een groote menighte van strijdtbare Indianen tegen te staen/verlieten 't selve fort / ende voeghden haer by die van Puren, soo dat de Chilesen het fort van

Tucapel

Tucapel gantsch verbranden ende verdestrueerden/sloeghen het secours welck die van Arauco toe-sonden / soo dat de Spaegniaerden ghenootsaeckt waren haer heel te retireeren naer het derde fort / welck lagh in Arauco.

Den Gouverneur Valdivia hier van verwitticht zijnde/ quam op 't spoedighste naer Arauco toe/ ende van daer voorts teghen den raedt van de ghene die in 't fort van Arauco in guarnisoen laghen / met 53 man naer 't fort van Tucapel, ende ghekomen zijnde tot aen een gheweste welck sy noemen Coton, sondt een van syn Capiteynen voor uyt met thien soldaten/ om kondtschap te halen van de ghelegentheyt van de vyanden; dan dese werden van de Wilde verrast/ende alle gheslaghen: De Gouverneur Valdivia en liet daerom niet voorts te trecken / doch werdt mede by de Chilesen soo dapper aen-ghetroffen/ dat hy daer al syn volck liet / uyt-ghenomen veerthien/ met de welcke hy hem op de vluchte begaf/ ende geraeckte tot aen de passagie van de rieviere Lebo, alwaer hy met de reste van zijn volck van de Wilde werdt ghedoodt / soo dat daer niemandt af en quam/ als een Chilese jonghen die Christen was gheworden / de welcke de tijdinghe van desen ongheluckighen slagh brocht/aen die van 't fort Arauco. (Eenighe verhalen/ende onder andere Lopez Vaz, dat de Gouverneur Valdivia levendigh in handen viel van de Chilesen/ ende dat sy hem ghesmolten goudt in de mondt goten/segghende dat hy hem eyndelijcken eens van het goudt soude versadighen.)

De Spaegniaerden die op 't fort Arauco laghen/gheen ander uyt-komste ziende / verlieten dat selve / ende vertrocken naer de stadt Concepcion; ende die van 't fort Puren, naer verlies van een deel volcks/naer de stadt Imperial. De Lieutenant van Valdivia ghenaemt Francisco de Villagra, trock daer naer op met hondert ende sestich wel-ghewapende mannen/verhopende de doodt van de Gouverneur te wreecken/dan de rieviere Biobio ghepasseert zijnde / ende ghekomen in het ghesichte van Arauco, aen een punt landts daer de zuydt-zee aen-slaet / welck sy noemen la Raquetta, ghemoeten hy een groot legher van Chilesen die hem seer moedigh aen-vielen; ende soo langh al strijdende vervolghden / tot dat sy hem ses-en-tneghentich man hadden af-gheslaghen; waer door hy maer vier-en-sestich man weder-brochte in de stadt Concepcion, ende die noch seer qualijcken ghestelt: door dese neder-laghen d'een naer d'ander / ende de vreese van de Chilesen/soo verlieten de Spaegniaerden de stadt Concepcion, ende de in-woonders retireerden haer naer St Iago; ende werden mede verlaten de stadt Rica, ende de los Confines, ende sochten alleen de stadt Imperial te behouden.

Dese Indianen en strijden niet als andere Wilden ende barbaren / maer houden seer goede ordre in alle haer voor-nemen / werpen forten op/ daer sy uyt en in trecken/ ende soecken soo gelegentheyt van de Spaegniaerden haer steden/huysen ende andere gelegentheden op zijn onversienste te bespringen/ ende te verbranden; hebben oock geleert de wapenen die sy eerst van de Spaegniaerden hebben genomen ende verovert/te ghebruycken als haer eyghene. Sints die tijdt soo hebben de Spaegniaerden by-naer continuele oorloghe ghehadt met de Chilesen/ ende veel volcks verloren; en oock wel somtijts veel van de Chilesen verslagen/gelijck 'tselve by de spaensche historien te sien is; welck wy alleen in't voor-by-gaen aen-roeren/ om dat ons voor-nemen alleen is de ghelegentheyt van 't landt te verhalen.

Don Alonso de Erzilla in syn Araucana, seght dat de provincie welck sy noemen el Estado de Arauco, maer een kleyne provincie en is van begrijp/ontrent 20 mijlen langh ende 7 breedt/ weynigh meer ofte min. De Indianen van 't ghebergte werden genaemt Pulches, welck seer licht ende strijdtbaer volck is/doch van minder verstant/ als die op de playnen woonen. De wapenen die de Araucanen ghebruycken/ zijn lange pijcken/helbaerden/ bogen ende pijlen: maken haer selfs wapen-rocken/ ende oock helmen van robben-vellen; 't scherp van haer pijcken was in voor-tijden koper/ dan nu hebben sy ysers genoegh van de Spaegniaerden bekomen: weten haer slagh-ordre te ordineren ghelijck de Christenen / ende de selve

aen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

aen te boeren ende te beleyden/met mannelÿcke couragie ende dapperheyt;soo dat sy in voegen als vooren/ Valdivia, die anders een ervaren krÿghs-man was/ wel hebben weten te slaen; ende hoe-wel daer naer de sone van den Vice-Roy van Peru, Don Garcia de Mendoça, de Chilesen weder tot ghehoorsaemheyt bracht/ soo duerden het selve eenen korten tÿdt / ende zÿn voorts meest tot noch toe in oorloge gheblevẽ. Soo dat de Spaegniaert door de groote kosten / weghen het onderhouden van de soldaten / seer weynigh voordeels uyt Chile treckt.

De voyagie van Candisch, seght dat de provincie van Arauco seer rÿck is/ende vol van goudt-mÿnen/ende dat de Spaegniaerden de selve noyt en hebben konnen vermeesteren: ende uyt seker verhael van een Spaenschen piloot / by Olivier van Noort ghevangen ende geexamineert/ blÿckt dat de Spaegniaerden wel een fortjen hadden aen 't begin van Arauco, daer 80 soldaten op laghen / dan dat sy weynigh vryheyts hadden buyten 't fort / soo dat sy de neus qualÿck dorsten uytsteken/ uyt vreese van de Chilesen van Tucapel, die haer kort hielden. Den Generael Spilbergen verhaelt hy naer 't selve/dan dat hy seght dat daer wel 500 Spaegniaerden in 't fort van Arauco, ordinaerlÿck in guarnisoen legghen.

De provincie van Arauco en heeft gheen ander haven ofte reede als de bloote kuste / daer men ghenoegh mach anckeren sonder eenigh ghevaer; dit ghewesste begint op de hooghte van wat meerder als ses-en-dertich graden ende vÿftich minuten by zuyden de linie.

Het sevende Capittel.

Van het Eylandt La Mocha, ende de Eylanden die sy noemen de Iuan Fernandes.

Tot de valleye van Arauco ghehoort 't Eylandt welck sy noemen la Mocha, welck by het selve volck noch werdt bewoont / die ghevlucht zÿn van 't vaste landt / voor de wreetheyt van de Spaegniaerden / ende onder-houden haer hier in hare vryheydt. Is ghelegen op de hooghte van acht-en-dertich graden ende twaelf minuten / naer 't segghen van Herrera, dan naer 't segghen van de voyagie van Sir Francis Draeck, ende Fuller in syn memoriael/op acht-en-dertich graden ende dertich minuten ; ende naer 't seggen van de voyagie van Olivier van Noort, op acht-en-dertich ; welck alles wel kan wesen/ naer de ghewesten daer de hooghte is ghenomen. Leght van de rieviere Lebo ses leguen naer het west-zuydt-westen ende vÿf leguen van 't vaste landt; (de gront tusschen beyden is meest 12 vademen diep/ ẽ heel vlack:) ende van den hoeck van de stadt Imperial 5 ofte 6 leguen naer 't westen toe; achthien leguen van 't Eylandt Santa Maria noordt-noordt-oost/ ende zuydt-zuydt-west. Het is een groot Eylandt / hebbende in het midden een hoogh gheberghte met een keep in 't midden door-gaende / daer een versch rievierken komt af-loopen / ende van de voet van dit geberghte tot aen de zee-kandt / is voorts vlack ẽ een effen landt. Het is eenen vruchtbaren bodem voor alle sooorten van ghesaeye / ende seer bequaem tot weyden voor 't vee. Men magh daer onder anckeren in een baye die 't Eylandt maeckt in seven oft acht vadem waters/ende de noordt-ooste windt is daer de quaetste.

Sir Francis Draeck was aen dit Eylandt / ende kreegh van de in-woonderen eerst eenighe ververschinghe by manghelinghe ; dan des anderen daeghs twee man aen landt sendende om water te halen / sloeghen de Wilde dese twee doodt / nemende die voor Spaegniaerden / als ghedacht wordt.

Thomas Candisch was daer naer mede aen 't selve Eylandt/ende vont daer by naer ghelÿcke bejeginghe/ want sy en wilden syn volck niet laten te lande komen.

De onse hebben 't daer beter gevonden/want Olivier van Noort was daer aen/ ende handelde vredelÿcken met de in-woonderen / ruylende bÿlen ẽ messen tegen schapen ende andere victualie; kreghen voor elcke bÿle een schaep / ende voor een

mes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

mes een haen/ende somtijts oock wel twee; en voorts Maiz, Batatas, pompoenen ende andere vruchten ende ververschingen die op't eylandt vallen. De inwoonders hadden daer een dorp van ontrent de vijftich huysen van stroy gemaeckt/ ende lanck-werpigh van maecksel/met een portael in't midden; sy en wilden niet toe-laten dat 't volck daer soude in-gaen ofte by haer vrouwen komen / de welcke altemael buytens huys quamen/ ende op seecker gheroep dat de mans maeckten / op haer knien ginghen sitten in dry ofte vier hoopen. Dese Indianen nemen alzoo veel vrouwen als sy konnen voeden/ende die veel dochters heeft/ die wordt rijck geacht/ want die de dochters begheert/ moetse van de ouders koopen voor ossen / schapen ofte yets anders naer dat sy konnen verdraghen; gaen ghekleedt met rocken onder ende boven / de welcke sy maecken van de wolle van de groote schapen/ daer wy hier voren van hebben ghesproken: de mans laten 't hayr langh by 't hooft neder hanghen/ maer de vrouwen binden ende vlechten 'tselve op achter in den necke.

Den Generael Spilbergen was mede hier aen in den jare 1615 en bequam met goe gemoeye alle ververschinge van 't volck: De beschrijver van syn voyagie ghetuyght/dat het eylandt aen de noordt-zijde/leegh ende seer breedt landt heeft / ende aen 't zuyden veel rodtsen / tegen de welcke de zee met groot ghedruys op loopt.

Dewijle wy nu in de Eylanden zijn gheraeckt/ sal het wel te passe komen hier mede te spreken van die sy den naem gheven van Iuan Fernandes. Dese zijn twee in 't ghetal/ ende ghelegen op de hooghte van 33 graden ende 48 minuten by zuyden de linie / naer de bevindinghe van Le Maire; beyde heel hoogh landt/ doch het westelijckste is 't kleynste/een dor ende bar Eylandt/niet dan kale bergen ende klippen; dan het oostelijckste is 't grootste / oock seer bergigh / dan vol schoon ghe-boomte / ende vruchtbaer in 't aen-schouwen; daer is op 't landt menighte van bocken ende verckens/ ende aen de kuste in zee onuytspreeckelijcke menighte van visch/soo dat de Spaegniaerden daer somtijts komen visschen van 't vaste landt/ ende in korten tijdt haer bercken vol vanghen/ die sy naer 't landt van Peru voeren. De reede leght by den oosten hoeck / soo datmen daer by oosten moet aen-komen/ anders soo drijft men om de west licht voor-by/ door de stilten / ghelijck als het Willem Schouten ghebeurde: aen de west-zijde is dicht onder 't Eylandt 30 ende 40 vadem waters / zandt-grondt / welck allengskens op-drooght tot dry vadem toe / wel bequaem om te anckeren / nessens een schoone ende groene valleye die vol groene boomen staet / seer lieflijcken om aen te sien.

De Nassavische vlote was hier in den jare 1624, quam daer den vijfden April; naer datse daeghs te voren het oostelijckste Eylandt in't ghesicht hadden ghekregen w. ten n. van haer/anckerden daer in een baye wiens punten n. w. ende z. o. van den anderen liggen; daer is een groene valleye. 't Journael schrijft daer van aldus: De Eylanden van Iuan Fernandez zijn twee / waer van het oostelijckste wesende het grootste light op 33 grad. ende 40 minuten / ontrent 70 duytse mijlen van 't vaste landt Chili; het ander volgens 'tseggen van de spaense piloten w. ten n. van het eerste 20 mijlen. De Spaegniaerden noemen het oostelijckste Isla de tierra, ende het westelijckste Isla de fuera, soo dat het een groot abuys is/de klippe die na 't zuydt-westen van 't oostelijckste eylandt light voor het tweede eylandt te nemen; daerse 20 mijlen van den anderen liggen/ en het uyterste mede sulcke klippen heeft. Het oostelijckste daer wy met de vlote onder-lagen is in syn om-gangh ontrent ses mijlen groot/ meest o. ende w. ghestreckt / twee ofte derde-halve mijle langh / ende heeft syn reede aen de noordt-oost zijde/ daer eenighe valleyen zijn met klaver ende gras bewassen: de baye heeft steyl op-gaende gront eensdeels rudsigh en vuyl/ eensdeels swart sandt: men heeft om de groote diepte veel moeyte eermen op 34 en 40 vadem/ een half musquet scheut van landt ten ancker kan komen. Dit Eylandt heeft overvloedt van versch water/ ende daer is menichte van goede visch/ die sonder moeyte ghevangen werdt. Zee-leeuwen ende robben zijnder met duysenden: bocken met menichten/ maer niet soo smakelijck als die van 't eylandt S. Vincent,

ende

ende weghen 't kreupel-bosch quaedt om vanghen: ander ghedierte hebben hier niet vernomen. Op 't gheberghte staen veel palmiten/ ende ontrent de reede dry quee-appel-boomen: dit Eylandt is rijck van sandelen-houdt/ dan niet soo goedt als dat van Timor: heeft oock een sorte van hardt en vast-houdende houdt/ als ypen-hout; bequaem tot gijen/ blocks en schijven: oock is hier houdt dat bequaem is om te verwercken: dan hooghe boomen tot masten/ en hebben hier niet vernomen. Eertijdts plachten hier thien oft twaelf Indianen haer te onthouden om traen te maecken van zee-robben / dan nu woonter niemandt. Aen dit Eyland zijn dry bootsgesellen ende dry soldaten moet-willens gheblevén/ door diense de vlote niet wilden volghen.

Het achtste Capittel.

Van de Stadt DE LOS CONFINES, ofte VILLA NEUVA DE LOS INFANTES, ende van de Stadt IMPERIAL.

DE stadt de los Confines is eerst-mael so genaemt door den Gouverneur Villagran, ende daer naer door Garcia de Mendoça her-naemt Villa neuva de los Infantes; is gelegen binnen 's landts / ende ontrent de 18 leguen van de zee/ op de hooghde van 37 graden ende 30 minuten by zuyden de linie/ naer 't seggen van Herrera, op de playnen / welcke sy noemen de Ongol, ende de rieviere die van de Sierras Nevadas, welck oock zijn de Andes, af-komt/ loopt neffens dese stadt/ ende noch een ander beecke loopt daer voor-by aen de noordt-zijde / op de welcke de water-molens zijn gheleght: 't landt daer ontrent is seer vruchtbaer ende bequaem tot weyden voor het vee / als mede tot zaey-landen; de vruchten worden daer seer wel rijp/ ende vallen daer seer goedt; soo dat daer goede wijn wordt ghepersst/ ende rosijnen ende vijghen gedrooght. De stadt is ghelegen tusschen beyden de gheberghten/ te weten/ acht leguen van de sneeu-berghen/ ende twee leguen (Herrera seght oock elders vier) van 't gheberghte dat naest de zee-kuste loopt / ende dit zijn de palen van dese stadt oost ende west: haer palen strecken haer noordt ende zuyden uyt achthien leguen, de acht leguen tot aen de rieviere/ welck sy noemen de la Laxa, door dien het water op een plaetse wel twintich vademen neder stort: de andere thien leguen, streckende naer 't zuyden langhs den hooghen wegh / welck loopt naer de stadt Imperial. Men vindt daer groote menighte van cypres-boomen/ daer men wel-rieckendt hout van kort/ ende men meynt dat van dien boom oock komt het lack daer men de brieven mede zegelt/ ghelijck dat van Oost-Indien wordt ghebracht. Dese stadt is gheleghen twintich leguen van de stadt de la Conception, (Herrera seght elders sesthien leguen) naer 't zuydt-zuydt-oosten toe; den langhsten dagh is daer veerthien uyren en een half. In dese stadt zijn twee kloosters van Dominicanen ende Minne-broeders. De Indianen die als noch oorloghen met de Spaegniaerden / palen aen de limiten van dese stadt; door de welcke de rieviere Biobio passeert neffens andere die in de selve komen; als mede een andere rieviere die sy noemen Nivequeten. 't Verhael van den Spaenschen Piloot by Olivier van Noort noemt dese stadt Ongol, ende seght dat daer wel twee hondert Spaensche soldaten in guarnisoen legghen; dat daer veel Indiaensche kleekens worden ghemaeckt; ende goede mijnen van goudt worden ghevonden/ doch niet ghemineert door den oorloghe met de Wilden.

De stadt Imperial is gheleghen op de hooghte van acht-en-dertich graden ende veertich minuten by zuyden de linie (Herrera seght elders op neghen-en-dertich graden) naer 't west-zuydt-westen van de voor-schreven stadt de los Confines, ofte Infantes, vier leguen van de zee / neffens een rieviere die sy noemen Cauten, (Herrera noemtse oock Vten) de welcke van 't sneeuw-gheberghte komt af-loopen/ welck naer 't oosten gheleghen is/ ende loopt voor-by de zuydt-zijde van dese stadt ende daer komt noch een ander rievierken neffens de west-zijde van dese stadt/

soo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

soo datse in 't midden van dese rievieren komt te legghen op een punt/welck hoogh is/ende moeyelijck om op te komen/aen de oost-zijde van de Cordillera van 't ghebergthe dat langhs de kuste henen loopt. Dese stadt is de hooft-stadt van 't tweede Bisdom/ welck is int' Koningh-rijck van Chile; hare palen strecken thien leguen naer t' noorden/ ende naer 't zuyden tot een rieviere die sy noemen Queule, welck leght op de hooghte van negen-en-dertich graden ende een half/naer 't seggen van Herrera; soo dat de limiten van dese stadt zijn noordt ende zuyden achthien leguen, ende oost en west van de zee-strandt af tot aen de Sierra Nevada, twintich leguen. Daer is seer goede grondt voor koorn/dan niet voor wijnen/ door dien de druyven daer niet en willen rijpen/ hoe-wel de muscadel-druyven daer eenighsints rijpen. Daer zijn goede weyden voor de koeyen/ dan evenwel en wordt daer gheen kaes ghemaeckt/door dien het melck niet seer goedt en is. De barcken konnen de rievier op-komen tot aen de stadt/ dan en heeft gheen haven/ door dien het een vlack strandt is met sandt-bancken van dry vademen tot een half vadem toe. Naer 'tsegghen van Herrera, soo zijn daer wel tachtentich duysent Indianen in dat quartier/ ende al vyanden van de Spaegniaerden. Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort ghevanghen / meynde dat dese stadt gantsch by de Wilden ghedestrueert was/ door dien men doen in een gantsch jaer daer gheen nieuws en hadde van vernomen / ende te vooren seer benout was gheweest. In dit quartier valt anders veel goudts/ als men 't met ghemoeye van de Wilden mocht vergaderen ende onder-mineeren.

Neffens dese stadt loopt de rieviere Cauten, die wel bevaren wordt tot aen de ee / dan syn haven is niet goedt noch seecker voor schepen.

Het neghende Capittel.

Van de stadt welck sy noemen VILLA RICA, ende de stadt VALDIVIA, ende de gheleghentheden daer ontrent.

VAn de stadt Imperial, die wy in 't voor-gaende Capittel hebben beschreven/tot de stadt Villa Rica, reeckent men sestich leguen, ende de wegh die streckt dervaerts zuydt-oost ten oosten: dese stadt is gheleghen op de hooghte van negen-en-dertich graden by zuyden de linie / naer 't segghen van Herrera; vijf-en-twintich d.8.l.7. c.10.
leguen ofte daer ontrent van de zuydt-zee/ende dry leguen van de Sierra Nevada, ofte sneeu-ghebergthe naer 't westen; daer leght een groot lack ontrent/welck heeft in de lenghte oost ende west dry leguen, ende in de breedte zuyden ende noorden twee leguen ende een half/welck sy noemen Mallabauquen, ende aen 't west-eynde van dit lack is dese stadt ghebout / neffens de water-loosinghe van het selve lack/ welck daer voor-by loopt/ ende is tamelijcken diep/ ende wordt ghenaemt Rio de Tolten. Dese stadt heeft een fonteyne / welck haer oorsprongh heeft aen de voet van eenen Volcan, welck leght aen de oost-zuydt-oost zijde van 't voor-schreven lack van Mallabauquen, eñ komt met syn voet tot aen 't selve lack/ dese fonteyne gheeft twee springhen / die elck soo groot zijn als een man in syn middel/ ende maken een beke die stracks haren loop neemt in 't lack. Dese stadt is gheleghen op eenen vruchtbaren bodem van witte aerde / van de welcke goede hardt-steen ende bricken worden ghebacken; heeft weynigh vlacke grondt / de welcke vruchtbaer is/ de reste zijn meest berghen/ daer weynigh vruchten vallen. Hier wassen sekere pijn-boomen / de welcke by de Spaegniaerden worden ghenaemt Pinnones de Libano; 't zout wordt daer gebracht van de andere zijde van de Cordillera, van de sneeu-bergen: aen de voet van 't selve geberghte woont een wildt eñ arm volck/ welck sy noemen Pulches, welck haer selven onder-houden met de jacht/ welck sy doen met haer boghen en pijlen. Alle de reste van 't landt welck men siet by oosten van de voorsz. Sierra Nevada, zijn woeste playnen ende drooghe sandt-gronden/ soo verre als men beoogen kan. De palen van dese stadt zijn tusschen haer ende de

stadt Imperial, aen de passagie van de rieviere Tolten, acht leguen van dese stadt; ende tusschen dese stadt ẽn de stadt Valdivia tot de valleye/ die sy noemen Mariquina, andere acht leguen; ende nae 't oosten tot aen de Sierra Nevada drie leguen, daer de voorsz. pijn-boomen groeyen; de verckens voeden op de vruchten van dese boomen/ ende laden daer soo delicaten speck by/ datter niet licht speck en kan ghevonden worden van soo goeden smaeck ende voetsel als van dese verckens. Het is anders tamelijck koudt landt/ ende ghebreckigh van koorn ende wijn. Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort ghetuyght/ dat in dese stadt seer veel lijnwaets wordt ghemaeckt/ ende andere Indiaensche kleekens/ die daer in 't landt worden verhandelt/ ende elders vervoert.

d.7.l.6. c.7. De vermaerde stadt Valdivia leght by-naer in 't midden/ tusschen 't beginsel van de landen van Chile ende de strate van Magallanes, in een provincie/ welck sy noemen Guadalanquen, twee leguen ofte daer ontrent van de kuste van de zuydt-zee/ ende op de hooghte van veertich graden schaers by zuyden de linie/ naer 't segghen van Herrera. de welcke seght dat 't verschil tusschen den meridiaen van Sevilla in Spaegnien/ ende den meridiaen van dese stadt Valdivia sulcks is/ dat als 't middagh is in Sevilla, soo ist te Valdivia ses uyren ende twee derde van een uyre smorghens/ soo datter noch vijf uyren ende een derde ghebreken/ om middagh te wesen te Valdivia; den langhsten dagh is daer van wat meer als veerthien uyren.

d.8.l.7. c.10. De stadt Valdivia heeft naer des selfs segghen een goede haven/ welck haer openinghe heeft naer 't noorden/ de schepen komen daer in/ ende varen den grootsten arm van de rieviere op tot de stadt van Valdivia, twee leguen; ende de stadt is ghebout aen den kleynsten arm van de rieviere/ op een vlacke hooghte/ ontrent de by vademen hooger als gemeyne hooghte van de rieviere; welck is een stille ende klare rieviere/ ende 't ghetije komt van der zee af op/ tot aen een playn met heuvelen om-cingelt/ welck sy noemen Guadalanquen. De palen van dese stadt strecken haer uyt naer 't noorden/ ofte naer de steden Imperial ende Villa Rica, acht leguen tot Marequina voor-noemt; ende thien leguen naer 't zuyden/ soo dat sy noorden ende zuyden begrijpen achthien leguen; naer 't oosten tot de Sierra Nevada toe/ zijn sesthien leguen; ende met de twee leguen naer de zee toe/ ofte naer 't westen/ heeft sy insghelijcks oost ende west achthien leguen. In dit quartier zijn uytermaten rijcke goudt-mijnen/ soo dat een Indiaen daeghs konde op-brenghen vijf-en-twintich ende oock dertich Pezos fijn gout; want dit goudt van Valdivia wordt boven al ander in fijnte verheven/ gelijck wy elders hebben aen-gheroert. Daer is veel effen ende vlacke grondt/ daer tarwe ende gerste wordt ghezaeyt/ ende geeft op 't alderminste twintich voor een/ ende veel-tijdts wel dertich ende veertich; daer wassen veelderhande goede vruchten: dan de druyven en willen daer niet wel rijpen.

Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort verhaelt/ dat dese stadt in den jare 1599 in November by de Chilesen was overvallen/ ende alle de Spaegniaerden die daer woonden/ doodt-gheslaghen; dan dat de Spaegniaerden daer weder waren ghekomen/ ende daer woonden met haer twee honderden/ onder 't ghebiet van een Gouverneur.

Het thiende Capittel.

Van de stadt OSORNO ende CHILUE ofte CASTRO, ende de gheleghentheden van de landen daer ontrent; ende de provincie van CHUCUITO.

DE stadt Osorno (seght Herrera) is gelegen 60 leguen ẽn meer van de stadt Concepcion, naer 't zuyden/ ende de strate van Magallanes toe/ 7 leguen van de kuste van de zuydt-zee; in een kout gewesse/ welc gebreckelijck is van alderhande lijf-tocht: dan daer wort seer veel gouts gevonden/ ẽn in haer limiten woonen wel 200000 Indianen die onder de Spagniaerden zijn verdeelt tot haren dienst.

Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort ghetuyght/ dat Osorno een

grooter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

grooter stadt is als Valdivia, te landt-waert in gheleghen op de hooghte van 42
graden / ende datter veel lijn-waten worden ghemaeckt / ende wollen kleederen.

De stadt Castro (seght Herrera) welck in de Indiaensche tale wordt ghenaemt
Chilue, is de laetste van de steden ende woon-plaetsen die by de Spaegniaerden
in dit ghewesten zijn ghebout ende bewoont: is ghelegen op een van de Eylanden/
die daer zijn in 't lack/ welck sy noemen Ancud ofte Chilue, (de Archipelago van
dese Eylanden leght op de hooghte van 43 graden by zuyden de linie) 42 leguen
van de voorsz. stadt Osorno, naer 't zuyden; in haer limiten woonen wel twaelf
duysent Indianen die onder de Spaegniaerden gereparteert zijn/wesende een Ey-
landt wel 50 leguen langh/ ende van twee tot neghen leguen breedt/ welcke de zee
maeckt met noch veel andere Eylanden/ alsoo 't gantsche landt hier van de zee ge-
broken wordt tot aen de groote Cordillera van de Andes toe; het is berghachtighe
ende besloten landouwe/ vruchtbaer van Maiz ende tarwe; ende daer zijn mijnen
van goudt in stof tot by het strandt / een dingh welck selden ghesien is.

Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort stelt dese plaetse op vier-en-veer-
tich graden by zuyden de linie / ende seght mede dat het een groot Eylandt is/ leg-
ghende in een in-ham van veele Eylanden/ dat rontom is bewoont by de Spae-
gniaerden/die daer een Gouverneur hebben: dat daer veel wolle valt van de scha-
pen van dat landt / daer sy haer kleederen van maecken / de beste van Peru.

Dese plaetse is (gelijck 't selve by de voyagie van Ioris Spilberghen wordt aen-
gheroert) by de onse in-genomen gheweest onder 't beleyt van Theunis Theunisz.
alias Swarte Theun, met weynigh volcks/ dan wierdt de selve daer naer weder
quijt. Dan de historie en is my niet ten vollen bekent: alleen soo hebbe ick ghesien
seker af-teeckeninge van dese plaetse by den selven Theunis Theunisz. verbordert;
by de welcke blijct dat dese plaetse is gelegen op de hooghte van 43 graden by zuy-
den de linie/ende dat 't Eylandt daer de plaetse op gheleghen is/in de lenghte leght
langhs de zuydt-zee/streckende by-naer noorden ende zuyden. De plaetse en leght
niet over een mijl ofte twee van 't strandt / dan om daer aen te komen moet men
een grooten wegh om-zeylen: want aen het noordt-eynde van 't Eylandt leght een
kanael / welck oost ende west ten naesten by in-streckt/ ende is in de mondt by de
twee mijlen ende een half breedt / ende loopt binnen rondt toe / al waer maer een
engen door-tocht en is/ende dan komt men weder in een wijde zee/ daer veel kley-
ne Eylanden in leggen; dan om naer Castro toe te loopen/ moet men de oost-wal
van 't groote Eylandt naest by houden / streckende by-naer zuydt-oost wel soo
zuydelijcken in/ tot een smal punt landts / welck hem keert naer 't zuydt-westen /
ende weynigh voorder noordt-west op met een baye tusschen 't landt in / tot voor
de stadt Castro, welck is ghelegen tusschen twee kleyne beken ofte kreken/met een
kleyn fortjen aen de water-kandt. Ende voorts de huysen hier ende daer verstroyt/
voor soo veel wy uyt de af-teeckeninghe hebben konnen sien.

Beneffens dese steden van Chile, soo zijnder noch twee die mede tot het Gou-
vernement van Chile behooren/ hoe-wel de selve gheleghen zijn aen de oost-zijde/
ende over de Cordillera van de Andes, in een provincie welck sy noemen Chucui-
to, (Herrera noemt dese provincie elders Cuyo) wesende een kout ende onvrucht- d.8.l.9.
baer landt: te weten de stadt Mendoça ende St Iuan de la Frontera; die beyde daer c.9.
ghebout zijn by Don Garcia de Mendoça.

De stadt Mendoça is gheleghen by-naer op de selve streeck van de stadt St Iago
vooren beschreven/ by de veertich leguen van de selve naer 't oosten toe/ door eenen
seer moeyelijcken wegh weghen de menighte van 't sneeu/ welck daer leght in de
Andes ofte Cordillera van de sneeu-berghen die men passeeren moet.

De andere stadt is genaemt St Iuan de la Frontera; leght noch wat voorder naer
't zuyden als de stadt Mendoça: naer van een neder-lander ben onder-richt die in
Rio de la Plata ende Peru is ghewe est; soo soude St Iuan de la Frontera maer 110
mijlen leggen van Buenos Ayres, door een rechten doch seer eensamen wegh; so dat

men meest derwaerts reyst over Corduba, de wegh dan eens soo langh vallende; de selve getuyght dat Chile ontrent St Iago op syn breetste is; ende dat van St Iago tot aen de brugge in't gebergthe over een rieviere gelegen zijn 60 mijlen; soo dat St Iuan al verder van de zuydt-zee moet ligghen als wel ordinaris in de kaerten staet. De voordere gheleghentheyt ende hooghte van dese steden en heb ick tot noch toe niet ghevonden by eenighe schrijbenten van dese ghewesten / soo dat wy het hier by sullen laten berusten.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinge van de zee-kuste van CHILE, havenen, reeden, kaben, bayen ende rievieren, van de ses-en-twintich graden af, tot de dry-en-dertich toe.

DE kuste van Chile neemt haer beginsel van de baeye ende valleye van Copiapo, de welcke leght op de hooghte van ses-en-twintich graden by zuyden den equinoctiael: Pedro de Cieça seght / dat een weynigh meer naer 't zuyden als de haven van Copiapo, een seker punt in zee steeckt / ende aen het eynde van 't selve een baye / daer twee kleyne Farallones op-staen / ende aen 't eynde van de baye een riebier van seer goedt water / welckes naem is Guasco: dit voorsz. punt leght naer syn segghen / op de hooghte van acht-en-twintich graden ende vijfthien minuten by zuyden de linie / ende dat de kuste daer streckt zuydt-west ende noordt-oost. Herrera die stelt van de valleye van Copiapo tot de valleye van Guasco vijf-en-dertich leguen, ende seght / dat de kuste streckt zuydt-zuydt-west ende noordt-noordt-oost / ende dat Guasco soude legghen op de hooghte van neghen-en-twintich graden by zuyden de linie. Olivier van Noort steldt die op de hooghte van acht-en-twintich graden ende dertich minuten; ende seght dat het een goede reede is voor schepen / achter eenighe klippen die buyten aen legghen / ende dat daer een rievierken loopt van versch water / ghenaemt la Guasco, doch dat daer quaedt water halen is, dat daer gheen huysen en staen dan te landt-waert in / daer oock alderhande vruchten wassen / dat het anders een landt is van weynigh gheboomten.

Van daer loopt de kuste naer 't zuyden tot de haven van Coquimbo, welck leght op de hooghte van dertich graden naer 't segghen van Herrera, ende bevindingh van Sir Richard Hawkins; dan Pedro de Cieça seght / dat thien leguen van het voorsz. punt een ander punt in zee steeckt / welck goet beschut geeft voor de schepen die daer op de reede komen / dan daer en is noch water / noch houdt te bekomen; ontrent dit punt (seght hy) leght de haven van Coquimbo, te weten / seven leguen daer van verscheyden / ende dese haven soude legghen op neghen-en-twintich graden ende een half by zuyden de linie. (op de selve hooghte wordt Coquimbo mede ghestelt by Thomas Fuller; ende seght dat de kuste van Copiapo tot Coquimbo streckt noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west vijf-en-vijftich leguen.) Sir Richard Hawkins prijst de haven van Coquimbo, voor een van de beste van de zuydt-zee; is beschut voor alle winden / ende seer wijdt: de ordinaris plaets daer de schepen laden ende ontladen / is tusschen een rodtse / ende 't vaste landt aen de west-zijde ontrent een half legue binnen de mondt / welck streckt z. ende z. ten oosten ende n. ten westen: op 't binnen-landt / recht over de haven leght een ronden steylen bergh als een suycker-broodt / ende aen 't in-komen aen de zuydt-zijde light een rodtse een weynigh af in zee. Thien leguen voorder op de selve streeck (naer des selfs segghen) steeckt weder een punt uyt / ende maeckt een groote baye die den naem voert van Atongayo; vijf leguen voorder leght de rieviere van Limara, ende neghen leguen voorder op de selve streeck een ander baye / daer gheen versch water en is te bekomen / welck ghenaemt wordt Choapa, op de hooghte van een-en-dertich graden by zuyden de linie / ende noch een-en-twintich leguen voorder op de selve streeck een goede haven / welck ghenaemt wordt Quintero op de hooghte van 32 graden. Herrera seght / dat van Coquimbo voorder naer 't zuyden leght de

d.7.l.7. cap.3. haven van Cigua, in de rieviere; ende dat de haven Quintero is gheleghen aen

de

de mondt van de rieviere Concagua. De voyagie van Thomas Candisch stelt dese haven op de hooghte van drie-en-dertich graden ende vijftich minuten; ofte soo Thomas Fuller ghedenckt in syn memoriael / twintich minuten ; in de baye leght een kleyn Eylandeken daer Penguins ende andere voghelen haer op onthouden.

Den Generael Ioris Spilbergen was met syn vlote in dese haven van Quintero, ende anckerden daer op 20 vademen waters; ghetuyght daer van dat het is een schoone ende playsante baye/ hebbende eene wel-gheleghene reede/in de welcke de schepen in sulcken versekerheyt legghen / dat gheenighe winden ter werelt haer eenighe schade soude konnen aen-doen/ende daer en boven soude men geen beter ghelegentheyt konnen hebben om water te halen/zijnde 'tselve seer klaer ende soet van smake; sy wierpen daer een halve mane op / tot bescherminghe van het volck die 't water hulden aen een rievierken/welck leght aen de zuydt-zyde van de baye; vonden op de selve plaetse noch een andere rieviere/in de welcke sy groote menighte van alderley versche visch vinghen; daer en boven was daer goede gheleghentheydt om houdt op te doen / alsoo dat dese plaetse moet ghehouden worden onder de alderbequaemste om hem te ververschen ende noodighe provisie te doen. In het landt saghen sy van verre veel beesten/welck sy daer naer bevonden wilde peerden te wesen/komende aldaer drincken uyt een kleyn rievierken/ waer in 't versch water liep uyt de hooghte van het gheberghte. Dese peerden en hadden ons volck soo haest niet vernomen/ofte namen de vlucht met groote snellicheyt/sonder opt weder te komen soo langhe sy daer laghen. De Spaegniaerden verthoonden hun wel van verre met eenighe peerden/ dan en dorsten ons volck niet aen-tasten/dan hielden haer stil in een valleye/ aen den hoeck van een boschken dat daer leght.

De onse die daer waren in den jare 1600 met Olivier van Noort, te weten met het schip van den Vice-Admirael / ghetuyghen neffens de hooghte van 33 graden ende 41 minuten/ ghevonden te hebben tamelijck slecht landt / sonder boomen/ maer dat te landt-waert in legghen hooghe berghen/ende dat daer by schynt een rievierken te wesen met een haven ofte reede/ ende dat het een grooten in-wijck is; ende dat de kuste daer streckt van punt tot punt noordt ten oosten ende noordt-noordt oost / ende datter diversche in-hammen komen / de welcke soo men wilde in-zeylen/ men wel noordt-oost ten oosten ende noordt-oost soude moeten aengaen ; ende dat het voorts een schoone ende suyvere kuste is.

Van Quintero tot de haven van Valparayso, zijn seven leguen, naer 't segghen van Herrera, dan Pedro de Cieça seght 10; gelijck oock Sir Richard Hawkins, op de hooghte van 32 graden ende twee derde; doch leght op de hoogte van 33 graden ende 40 minuten naer de bevindinge van Thomas Fuller, en de kours is naer syn segghen noordt-oost ten noorden ende zuydt-west ten zuyden. Olivier van Noort stelt die maer op 33 graden / waer in hy schijnt te missen. Fuller in syn memoriael stelt mede tusschen Quintero ende Valparayso seven leguen, ghelijck Herrera. Den Generael Ioris Spilberghen was mede in dese haven / ende ghetuyght dat daer goede reede is voor veel schepen/ dan sy en vonden daer maer een/ welck de Spaegniaerden selfs in brandt staecken.

Ontrent een legue by zuyden de baye/light een kleyn Eylandeken ofte klippe dicht by de wal / daer men by noodt onder magh setten: 'T en vloeyet noch en ebbet in dese baye niet / noch al de voordere kuste langhs tot Guayaquil toe / als by Sir Richard Hawkins werdt aen-gheteeckent.

Het twaelfste Capittel.

Vervolgh van de Chilese kuste van VALPARAYSO af, tot op de hooghte van wat meer als twee-en-veertich graden.

VAn de haven van Valparayso voorder naer 't zuyden komt men aen de haven van Topocalma in de rieviere van Maypa, naer 't seggen van Herrera: Pedro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de Cieça seght dat van Valparayso tot Topocalma zijn vier-en-twintich leguen, ende een-en-twintich leguen voorder een punt landts / ende daer by de rieviere Maule. (Dewijl de rieviere Topocalma komt in de haven van Valparayso, gelijck wy cap. 4 hebben aen-ghewesen; soo moet hier in de aen-wijsinghe van Herrera ende Cieça eenigh mis-verstandt zijn.) Van dese rieviere Maule beginnen de limiten van de stadt la Concepcion; van waer tot de rieviere Ytaten zijn drie-en-twintich leguen, op de hooghte van ses-en-dertich graden ende vijfthien minuten naer 'tseggen van Herrera: dan Pedro de Cieça en reeckent van de rieviere Maule tot Ytaten, maer veerthien leguen, ende van daer zuydt ten westen de rieviere Biobio, op de hooghte van acht-en-dertich graden schaers; dan Herrera seght dat van de rieviere Ytaten tot de haven de la Herradura zijn drie leguen, ende dat de kuste loopt zuydt-zuydt-west/ende van daer tot de haven van Penco vier leguen; ende dat de kuste streckt zuyden; alwaer de stadt Concepcion leght/ende van daer tot de rieviere Biobio twee leguen. Thomas Fuller, als mede de voyagie van den Generael Spilberghen stellen de baye van Concepcion op de hooghte van ses-en-dertich graden ende veertich minuten. De selve waerschout/dat men in dese baye magh anckeren achter een kleyn Eylandt in neghen vadem waters; ende dat de noordt-noordt-weste windt de slimste is in die baye.

Van de onse die daer waren in den jare 1600 verstaen/dat aen 't in-komen van de baye is dertich vadem waters/ en binnen heel leegh landt / ende dat by zuyden den hoeck leght de rieviere Biobio, ende dat neffens den hoeck leght een groot rif/ welck dwers af in zee streckt/ende buyten dat een klippe ontrent een half mijle van landt/ welck kleyn is / ende hoogh boven water / daer men boven om moet loopen; dat voorder dese haven van Concepcion goet is om in te zeylen / ende datter niet te schouwen is/dan dat men siet by den hoeck een kleyn Eylandeken dat men aen stier-boordt laet leggen; is ontrent een mijle langh/ende geen half mijle breedt/ streckt meest noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west; aen de noordt-zijde wat vuyl van klippen/doch boven water; is wel een mijle wijt tusschen 't Eylandeken ende het vaste landt: men magh achter 't Eylandt zeylen dat men geen zee en siet/ op dit Eylandt is water ghenoegh/ende ghemackelijck om te halen; vonden daer veel gerst ende boonen / ende erten / oock veel Potatos, hoenderen ende menighte van kleyne schapen; lagh naer haer bevindinghe op de hooghte van ses-en-dertich graden ende twee-en-vijftich minuten by zuyden de linie.

De selve vonden neffens de hooghte van vier-en-dertich graden ende acht-en-dertich minuten/ drie dubbelt landt; het binnenste 't hooghste / met sneeu bedeckt/ seer heuveligh/ ende ettelijcke spitsen; het middelste oock hoogh / maer niet soo veel sneeuws daer op / vol boomen; het buytenste niet seer hoogh aen de water-kant/ sonder boomen oft seer weynigh/ ende slecht landt in 't aen-sien.

Van de baye van de stadt Concepcion tot aen 't Eylant van Sta Maria, rekent Herrera 13 leguen naer 't zuydt-westen ten zuyden: Dan Cieça schrijft dat van de rieviere Biobio, tot een groot Eylandt vijf leguen van 't vaste landt gheleghen/ zijn vijfthien leguen, ende dat het Eylandts naem is Luchengo. Thomas Fuller in syn memoriael stelt het Eylandt Santa Maria op seven-en-dertich graden ende vijfthien minuten/ ende Olivier van Noort ghetuyght 't selve mede op de selve hooghte ghevonden te hebben. Den Generael Ioris Spilberghen vermaendt dat aen de noordt-noordt-oost zijde van dit Eylandt een rif leght/ welck hem wel drie mijlen langh in zee streckt; ende Olivier van Noort, dat dit Eylant van la Mocha verscheyden is achthien leguen, ende de kours noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west. Dan Thomas Fuller in syn memoriael seght dat de kours van 't Eylandt la Mocha tot het Eylandt Santa Maria is noordt ende zuyden / ende de distantie vijf-en-twintich leguen.

d.2.l.7. Van de rieviere Biobio tot die van Labapi (seght Herrera) zijn 15 leguen, de
cap.9. kuste loopt zuydt-west/en in 't midden leght Arauco in een groote in-ham; ende de

rieviere

rieviere Labapi soude naer syn segghen legghen op de hooghte van seven-en-dertich graden ende een half/ binnen in den in-ham van Arauco, aen de west-zuydt-west zijde van het fort dat de Spaegniaerden daer houden. De zee stijght de rieviere op met de vloet/ ende daer konnen bercken op-varen/ ende daer is veel visch te bekomen / ende oock zoudt / welck hem daer set van 't zoudt water.

Van 't punt van Labapi tot de rieviere van Lebo zijn ses leguen, ende de kuste streckt zuyden naer 't segghen van Herrera: de rieviere Lebo, soude gheleghen zijn op de hooghte van acht-en-dertich graden schaers/ ende op dese rieviere wiert door Don Garcia de Mendoça de stadt Cannete gheleght / die daer naer van weghen den oorlogh met de Chilesen / weder is verlaten.

Van de rieviere Lebo tot 't Eylandt la Mocha, zijn ses leguen, naer 't segghen van Herrera, ende leght van dese rieviere west-zuydt-west; op de hooghte van acht-en-dertich graden ende een half / naer het segghen van Thomas Fuller in syn memoriael.

Naest de rieviere Lebo volght de haven / welck sy noemen del Carnero, van waer men te landt-waert in treckt naer de stadt de los Confines.

Daer aen volght Cabo de Cauten, van welcke Cabo tot aen de rieviere Cauten, welck de haven maeckt voor de stadt Imperial, rekent Herrera vier leguen, ende soude gheleghen zijn op de hooghte van acht-en-dertich graden ende veertich minuten by zuyden de linie.

Van de rieviere Cauten tot de rieviere Tolten reeckent hy by-naer ses leguen, de welcke soude legghen op de hooghte van neghen-en-dertich graden by zuyden de linie / ende daer moghen schepen in-komen.

Van de rieviere Tolten tot de rieviere van Queule zijn acht leguen, ende is gheleghen op de hooghte van 39 graden ende 30 minuten / heeft haer openingh ofte mondt naer 't noorden/ende daer konnen barcken in-komen/hoe-wel sy kleyn is.

Van de rieviere Queule tot die van Valdivia zijn neghen leguen, ende de kuste loopt zuyden naer 't segghen van Herrera, ende is gheleghen op de hooghte van veertich graden schaers / ende van Queule tot Valdivia loopt de Cordillera van 't gheberghte neffens het strandt.

Van de rieviere Valdivia tot die van Chabin zijn dry leguen, daer moghen groote schepen in-komen / ende van daer tot Punta de Galera zijn twee leguen; ende van dit punt tot een rieviere die sy noemen Rio Bueno zijn seven leguen; in dese rieviere komen wel vijf rievieren te samen/ende een die al van Valdivia af-komt.

Van Rio Bueno tot 't punt de Villiva zijn thien leguen, op de hooghte van een-en-veertich graden by zuyden de linie; ende van Villiva tot het punt van St Marcelo zijn seven leguen. Van een weynigh onder de rieviere Valdivia; streckt de Cordillera van het gheberghte dicht langhs de zee / ende de kuste is diep/ ende suyver van drooghten ofte klippen/sonder havenen/ofte soo daer eenighe zijn/zijn van kleynder importantie.

Van 't punt St Marcelo tot de Cabo van Chanqui, zijn acht leguen, op de hooghte van een-en-veertich graden ende een half by zuyden de linie; ontrent een halve legue aen de noordt-zijde van dese kape leght een bebout Eylandt / ende daer aen noch dry andere / die woest legghen / al in 't begrijp van een legue; ende dese Cabo is gheleghen aen de eene zijde van de Golfo, welck sy noemen de los Coronados, de andere Cabo aen de zuydt-zijde wordt genaemt de la Vallena; ende dese twee caben zijn vier leguen van den anderen verscheyden / naer het segghen van Herrera; ende tusschen beyden leght de voorsz. Golfo de los Coronados.

Van dese Cabo de Vallena tot de Cabo St Feliz zijn neghen leguen, op de hooghte van dry-en-veertich graden ende thien minuten by zuyden de linie; de kuste loopt wat krom / ende maeckt een in-ham/ ende daer wordt in dat ghewelste veel goudts ghevonden; ende hier eyndicht de kuste van Chile, voor soo veele die tot noch toe by de Spaegniaerden is bewoont.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

T V C V M A N.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de binnen-landtsche provincie Tucuman, ende de principaelste stadt St Iago del Estero.

DE provincie ende 't Gouvernement van Tucuman is gantsch binnen 'lants gelegen/gelijc die van Sta Cruz de la Sierra; daer woonen in de selve provincie drij natien van Indianen/ Tucumans, Iuries, ende Diaguitas, van welcker voornaemste de provincie den naem voert van Tucuman. Neemt haer begin aen het eynde van de provincie der volckeren die men noemt Chicas, welc is een natie van Indianen die behooren tot de Keyserlijcke stadt Potosi, ende woonen in diversche vlecken / welck ghenaemt worden Moreta, Chocinoca, Socócha, ende Casabindo; ghereyst komende door dese voorsz. dorpen van de Chicas, treckt men door de woestijne die 15 ofte 20 leguen duert / van seer koudt landt / welck eyghentlijck de Cordillera wordt ghenaemt / dan daelt men stracks naer warmer ende ghetempert landt/ daer den wegh door-loopt die naer Tucuman leydt/ een weynigh verscheyden van de dorpen eñ woon-plaetsen van de Wilde / om de sekerheyt van de reysende-lieden die naer ende van het Gouvernement van Tucuman komen. Dit Gouvernement ende provincie van Tucuman, paelt aen d'een zijde met het Gouvernement van Chile, ende daer door met de zuydt-zee/ ende aen d'ander zijde met de provincien van Rio de la Plata, ende soo met de noordt-zee; aen de derde zijde met de Koninghrijcken van Peru; ende insonderheyt naer 't oosten met de provincien die sy noemen del Rio Bermeio, welck een machtighe rieviere is / ende loopt in de rieviere la Plata, (welck veel groote ende machtighe rievieren ontfanget) heeft haer oorsprongh in de valleye die sy noemen Iuiuy, ende de Indianen noemen die in haer tale Xibixibé, ende van een ander rieviere welck loopt neffens de Cordillera die sy noemen de Esteco, ende nu werdt de selve ghenaemt de Ciancas, doordien dat Iuan de Ciancas daer wierdt doodt gheslaghen; ende oock anders wordt sy ghenaemt Rio Grande. Naer de provincien van Chile toe / is seer veel welbewoont landt; ende oock veel dat noch te ontdecken is naer de strate van Magallanes toe/ daer men groote kundtschap van heeft in de stadt van St Iago del Estero, ende wordt by de Spaegniaerden aldaer ghenaemt la Trapalanda, ende die van Chile noemense la Sal. De provincie van Tucuman is een wel-ghetempert landt/ ende tamelijcken vruchtbaer: doch daer en zijn tot noch toe (seght Herrera) geen mijnen van silver ofte goudt ontdeckt. Daer zijn diversche steden by de Spaegniaerden ghebouwt / die wy hier vervolghens sullen beschrijven.

De voornaemste stadt van dese provincie wordt ghenaemt Sant Iago del Estero, wierdt eerst ghenaemt del Varco; is gheleghen/ naer 't segghen van Herrera, op de hooghte van acht-en-twintich graden by zuyden de linie / hondert en vijf-en-tachtentich leguen van de Keyserlijcke stadt Potosi, naer 't zuyden/ een weynigh af-wijckende naer 't oosten: ende naer dat veel piloten segghen (seght Herrera) van de haven van Buenes Ayres op Rio de la Plata hondert en tachtentich leguen, ende eenighe segghen oock minder; ende van Rio de la Plata, op het naeste schaers 80 leguen; van de zuydt-zee op 't aldernaeste 120 leguen, op de kuste van 't Koningh-rijck van Chile: De Gouverneur van de provincie heeft syn gewoonlijcke woon-plaetse alhier / ghelijck oock de andere Officiers van den Koningh/ ende den Bisschop / alsoo hier de Cathedrale kercke is van 't Bisdom van Tucuman. De gestalte van de lucht in dese stadt is heet/ hoe-wel gesont/ de grondt is sandigh ende sultigh/ waer door hier geen goede huysen en konnen gemaeckt worden door gebreck van steen; sy hebben een goede weteringh/ daer sy veel hoven eñ wijnberghen mede wateren: ende men heeft daer begonnen wollen-draperijen aen te

Siet hier van breeder in Rio de la Plata.

stellen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

stellen/om de wolle te orberen/ende men maeckt daer swarte ende gekouleurde lakenen/sayen/bayen ende frisaden; ende men bereydt daer oock leder/ ende maeckt daer goede corduanen ; dan daer en zijn geen silver ofte goudt-mijnen/als voorzen.

De in-geboorne van de lande gaen gekleedt/ende is seer sedich volck/ende woonen by twee maghtighe rievieren/ van welcker een neffens de voorsz. stadt loopt/ welck sy noemen el Estero, uyt-oorsake dat de op-wateren komende/de selve overloopt/ende haer verdeelt in veel armen ende tochten/ ende dewijl 't seer vlack landt is/ soo wordt het moerassigh / ende daer loopt veel landts onder; ende als 't water wederom af-loopt / soo worden op 't natte landt groote ackeren bezaept met tarwe / Maiz, gerste ende veelderhande andere zaden; waer door dit landt overvloedigh is van lijf-tocht ; want al waer 't sake dat den reghen quame te ontbreecken/ soo wordt het landt vochtigh van dese over-loopinghe van de rieviere.

De tweede rieviere wort genaemt el Salado, door dien syn water brack is; loopen beyde van het westen naer 't oosten door heel vlack landt/ ende ontrent 10 ofte 12 leguen van den anderen ; daer is veel visch/groot ende kleyn in beyde dese rievieren/soo dat sy een seer overvloedigh ende goet voetsel geven voor de in-geletene. Tusschen beyden dese rievieren wordt veel honighs ghewonnen ende was; oock wast daer cottoen ende Caroben, die goet voedtsel gheven/ende 't gantsche jaer dueren; men heeft daer oock Cochenilla ende Annil om de wolle mede te verwen: De borgers hebben seer veel vee / groot ende kleyn; daer is seer goede jacht van harten / ende ander wildt: veel ghevogelte als perdrijsen/ ringh-duyven ende andere dierghelijcke; oock eenighe verslindende dieren/als tigren ende leeuwen: ende eyndelijck soo zijnder goede zout-pannen. Doch de principaelste koopmanschap daer de Spaegniaerden daer woonende haer mede gheneeren / is laecken ende cottoene-lijnwaet / welck sy daer ghebruycken in stede van ghemunt gelt / ende de Vara ofte Spaensche elle is ordinaerlijck ghetaxeert op een halve Pezo, ofte vier realen/ ende dese koopmanschap wordt by groote menighte vervoert naer de stadt Potosi.

Het veerthiende Capittel.

Van de steden SAN MIGUEL DE TUCUMAN, NUESTKA SENNORA DE TALAVERA, ende CORDOUA.

DE tweede stadt die by de Spaegniaerden in de provincie van Tucuman was ghebout / wordt genaemt San Miguel de Tucuman; is gelegen op de hooghte van seven-en-twintich graden (ofte als Herrera elders seght in syn historie / op de hooghte van ses-en-twintich graden ende dertich minuten) by zuyden de linie: acht-en-twintich leguen van de stadt St Iago del Estero, in de wegh welck daer loopt naer de audientie van los Charcas; is gheleghen aen de voet van een breedt ende woest gheberghte/ op een bequame gheleghentheyt/ ende heeft een weteringh daer de hoven / wijn-berghen/ ende zaey-landen met ghewatert worden: neffens de eene zijde loopt daer een rieviere welck komt van la Quebrada de Calchaqui, ende daer ontrent zijn noch meer andere rievieren die van twee tot ses leguen van dese stadt loopen; de welcke van 't gheberghte af-komen / ende maken eyndelijck de rievier die door St Iago del Estero loopt. 't Landt ontrent dese stadt is overvloedigh van tarwe / Maiz ende gerste; daer wordt wijn ghepersт; sy hebben daer menighte van alderhande vee / ende schoone jacht. Daer wordt veel cottoen vergadert ende vlas ghewonnen/ daer sy goet lijnwaet van maecken: gheniet wel de ghesondtste lucht boven alle andere plaetsen van dit Gouvernement / ende heeft oock beter houdt tot de timmeragien; ende het schijnt dat daer eenighe kondtschap soude wesen van goudt-mijnen.

De derde stadt die daer by de Spaegniaerden is gebout/ wordt by haer-lieden genaemt Nuestra Sennora de Talavera, ende in de tale van 't landt wort sy eygentlijck ghenaemt Esteco, is gheleght aen den oever van Rio Salado, vijf-en-veertich

leguen

leguen van Sant Iago del Eſtero naer het noorden toe/ ende veertich leguen van de ſtadt Potoſi (waer in hem Herrera hondert leguen moet miſ-grijpen / dewijl dat Sant Iago del Eſtero hondert ende vijf-en-tachtentich leguen is van Potoſi, gelijck als in ſyn Deſcripcion de las Indias ghedruckt ſtaet.) De ſtadt heeft een van de alderbeſte weteringhen van dat gantſche Gouvernement/ daer ſeer veel landts mede ghewatert wordt: ende daer wordt ſeer veel cottoen verſamelt/ van 't welcke ſy veel lijnwaets maecken: ſy hebben daer voorts veel honigh / was / ende diverſche verwen om de wollen mede te verwen; ſeer goede jacht ende viſſcherije; dan daer en zijn gheen mijnen; ende deſe ſtadt leght op de hooghte van ſes-en-twintich graden by zuyden de linie / naer 't ſegghen van Herrera.

De vierde ſtadt by de Spaegniaerden bewoont/ wordt genaemt Cordoua, is ghelegen op de hooghte van twee-en-dertich graden ende dertich minuten by zuyden de linie; daer is een wel-getemperde lucht; heeft haer winter ende ſomer op ſyn tijt; daer zijn ſeer groote vlacke velden ende goede weyden / daer alderhande vee wonderlijck vermenighfuldight: aen d'een zijde loopt daer een riebier voor-by daer goede viſch in wordt gevangen: ende alderhalf mijle van daer leght een gebergte met veel bewoonde valleyen / daer eenighe ſilver-mijnen zijn: daer waſt veel tarwe / Maiz, ende ander graynen; wordt oock wijn ghewonnen; ende daer is goede jacht / ende eenighe bequame zoudt-pannen. Deſe ſtadt is in een ſeer bequaem ghewest ghebout/want heeft naer 't ooſten de ſtadt Santa Fé, welck tot 't Gouvernement van de Paraguay behoort/ende is vijftich leguen van Cordua verſcheyden; ende naer 't weſten heeft ſy de ſtadt St Iuan de la Frontera in de provincie van Cuyo, ende van het Gouvernement van Chile, die oock vijftich leguen van deſe leght. Deſe ſtadt is een aen-komſte voor veele quartieren / inſonderheyt om naer Rio de la Plata te reyſen / ende van daer voorts naer Caſtilien / door dien dit een korter ende ſekerder wegh is / ende onkoſtelijcker/ door gheſonder landt / ende dat beter voor-ſien is van lijf-tocht als wel andere gheweſten van Indien. Ick ben onder-recht van een Nederlander die voor eenighe jaren in deſe quartieren heeft geweeſt/ dat deſe ſtadt by de 300 in-wooners heeft/ die haer meeſt generen met landt-bouwerije ende cottoene-lijnwaten te weven / door de abundantie van cottoen die daer valt / pavillioenen van wolle te maceken / ende veelderhande ſnuyſterije / welck al naer Potoſi wordt ghesonden; ſoo dat dit wel de beſte bewoonde ſtadt is van 't gantſche Gouvernement van Tucuman. In dit Gouvernement (ſeght Herrera in ſyn Deſcripcion de las Indias) waren ten tijden dat Don Garcia de Mendoça hem hier onthielt (weſende ſyn vader de Marquis van Canette, Vice-Roy van Peru) noch door de Spaegniaerden gebout een ſtadt/welck ſy noemden Neuva Londres; ende een ander ſtadt in Calchaqui, welck ſy noemden Neuva Cordura, in de provincie van de Iurias ende Diaguitas, de welcke naer weynigh jaren weder verlaten wierden. 'T volck van de lande gaet ghekleedt in wolle / ende wel bereydt leder: ſy queecken veel vees aen / om de wolle wille / daer ſy haer mede geneeren; de dorpen legghen dicht by den anderen / dan zijn kleyn/ om dat in elck dorp by-naer maer een gheſlacht en woont / legghen in 't ronde / ende zijn met doornen-boomen om-ringht door de oorloghen die ſy met den anderen voeren; is arbeydtſaem volck / ende dat hem ſoo niet droncken en drinckt als wel andere volckeren van Indien: daer zijn in de provincie wel ſeven machtighe rievieren / ende meer dan tachtentich beecken van goedt water.

Het vijfthiende Capittel.

Van noch eenighe andere ſteden, ende gheleghentheden van deſe provincie van TUCUMAN.

l.5.c.9. OM de gheleghentheyt van deſe voorſeyde provincie noch wat naerder te verſtaen/ ſoo ſullen wy hier voorts in-voegen 't gheene Herrera daer van ſeght in ſyn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

syn achtste Decade van syn Historia de las Indias Occidentales alwaer hy aldus schrijft:

Daer zijn seer weynigh Spaegniaerden in dit Gouvernement van Tucuman, ẽn indien daer het volck ware 'twelck daer wel van noode soude wesen / men soude veel Indianen konnen bevredighen / die nu in oorloge zijn / waer door dit een van de ryckste provincien soude wesen; ende indien de Indianen die gheconquesteert souden worden / mochten voor drie oft vier lijven geencommendeert worden / als de Spaegniaerden dat noemen / dat is / tot dienste ende slavernije van de Spaegniaerden ghegheven / daer soude veel volcks Peru verlaten / ende in dit Gouvernement komen woonen om syn groote vruchtbaerheyt; ende men soude noch twee steden konnen bouwen ende met volck voor-sien: Een in de valleye van Salta, welck een van de grootste ende beste valleyen is van gantsch Indien; van een wel ghetemperde lucht / ende op de hooghte van 25 graden by zuyden de linie / hebbende seer bequame landouwe / ende goede weyden voor 't vee / schoone rievieren ende veel beecken ende weteringhen voor 't ghezaeye; dese stadt soude in 't midden legghen van de in-gheboorne / die daer eensamentlijck souden konnen haer resort nemen met die van de valleye van Calchaqui, ende 't volck van de valleyen van Iuiuy, ende Omaguaça, ende alle de andere die daer woonen tot aen den pas over de rievier Esteco; ende de dorpen van Casabindo, Socochia, Cochinca, Moreta, ende de Indianen die sy noemen Apatamas; ende met het legghen van dese stadt waer het landt tusschen Peru ende Tucuman soo verseeckert / dat een man alleen soude konnen reysen van Peru naer Tucuman, Rio de la Plata, ende tot aen de noordt-zee. Dese valleye leght ontrent hondert leguen van Villa Imperial de Potosi, ende sestich leguen van St Bernardo de la Frontera, in de valleye van Tarya gheleghen / ende vijftich leguen van de stadt Nuestra Sennora de Talavera.

Ick en bevinde niet dat Herrera erghens elders ghewagh maeckt van dese plaets St Bernardo de la Frontera, noch en gedenckt des selfs niet in syn Descripcion de las Indias; nochtans schijnt dese plaetse mede te behooren tot het Gouvernement van Tucuman, ofte wel tot de audientie de los Charcas: ende naer by een Nederlander ben onder-richt die dese ghewesten heeft bereyst / soo light de selve ses-en-dertich leguen van Potosi.

De tweede woon-plaetse (seght Herrera) segghen sy soude konnen geleght worden aen een oort daer voor desen gheleght was Neuva Londres, in de wegh van't Gouvernement van Tucuman, naer 't Gouvernement van Chile, welck weder is op-gebroken gheweest / door dien daer soo weynigh volcks was; dese was gheleghen in de valleye van Quinmibil, in een vruchtbaren bodem voor tarwe / Maiz, ende andere graynen / in een wel-ghetemperde lucht / daer wijngaerden wiessen / ende alderhande gheboomte; de in-gheboorne zijn van de natie van de Diaguitas, een volck welck ghekleedt gaet / ende veel vees heeft van de lande / ende veel mijnen van silver ende goudt; ende by dese middel soude dese provincie ende het Gouvernement van Tucuman wel ghenoegh bewoont zijn / ende de weghen verseeckert / beyde naer Peru ende Chile.

Naer dat ick onder-recht ben van een van onse Nederlanders / soo is al voor eenighe jaren een woon-plaetse van Spaegniaerden gheleght in de voorsz. valleye van Salta, de welcke sy den naem hebben ghegheven van Cuidad de Lerma; ende noch een ander in de valleye van Iuiuy, die sy noemen Cuidad del Salvador; soo dat ghenoeghsaem vol-trocken is het ghene hier by Herrera by maniere van een voor-slagh wordt voor-ghegheven.

Herrera seght voorder op de selve plaetse vooren aen-gheroert. Aen de andere zijde van 't gheberghte van de valleye Tarya, ende de valleye van Omaguaza, op de playnen die daer neder-dalen naer de rieviere Paraguay, neffens de rieviere die sy noemen Rio Bermeio, soude noch wel een woon-plaetse van Spaegniaerden

dienen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dienen te legghen/de welcke soude ghenieten beyde vlacke landen ende geberghte; is een vruchtbaer landouwe ende wel-ghetemperde lucht; daer woonde veel volcks dat ghekleet gaet / ende daer is veel vees; ende komt te legghen in het midden tusschen de provincien van Peru ende die van Rio de la Plata; ende dese stadt soude komen te legghen in het midden tusschen San Bernardo, in de valleye van Tarya ende Nuestra Sennora de Talavera, sestich leguen van yeder van dese verscheyden/ende insghelijcks sestich leguen van de stadt Assumtion by den Paraguay gheleghen; ende vijftich leguen van de valleye van Salta, ende de in-gheboorne van de lande / soo van allen zijden om-ringht zijnde van diversche steden ende woon-plaetsen van Spaegniaerden / en souden niet konnen laten het Christen gheloove aen te nemen / ende met gherustheyt onder de selve te verkeeren: Dese plaetse soude mede legghen hondert leguen van Potosi. In somma / men soude konnen reysen te water de rieviere Bermeio af/ ende voorts langhs de Paraguay, ende de rieviere de la Plata, tot in Spaegnien toe; welck een seeckeren ende korten wegh soude vallen/ door seer ghesonde havenen/ ende van alderhande lijf-tocht wel voor-sien: Dese stadt soude met de minste kost konnen ghebouwt worden van de zijde van het Gouvernement van Paraguay ende Rio de la Plata, door dien daer beter voor-raedt is van volck / peerden ende wapenen / om dat het een vlacke grondt is; ende oock om dat daer haer-lieden meer aen gheleghen is/als die van Tucuman, een haven te openen voor die van Peru door eenen naerderen wegh / sonder verre om te trecken door het Gouvernement van Tucuman, ofte het Gouvernement van Santa Cruz de la Sierra; door het welck men anders ghewoon is de onder-handelinghe met 't Koninghrijck van Peru te onderhouden.

Worde onder-recht van den Nederlander vooren verhaelt / dat daer oock al een woon-plaetse van Spaegniaerden gheleght is voor eenighe jaren aen de rieviere Bermeio, de welcke de selve naem voert / ende dat men van daer evenwel syn wegh neemt naer Sant Iago del Estero, welck souden tachtentich leguen weeghs zijn/ meest door wildernisse: dan dese plaetse en schijnt niet gheleght te wesen in sulcker voeghen als Herrera hier vooren voor-gheeft; de voordere gheleghentheyt van dese provincien ende plaetsen/ sal noch naerder blijcken uyt de beschrijvinghe van Rio de la Plata, daer den leser ghelieve syn kours toe te nemen.

BESCRHIJ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

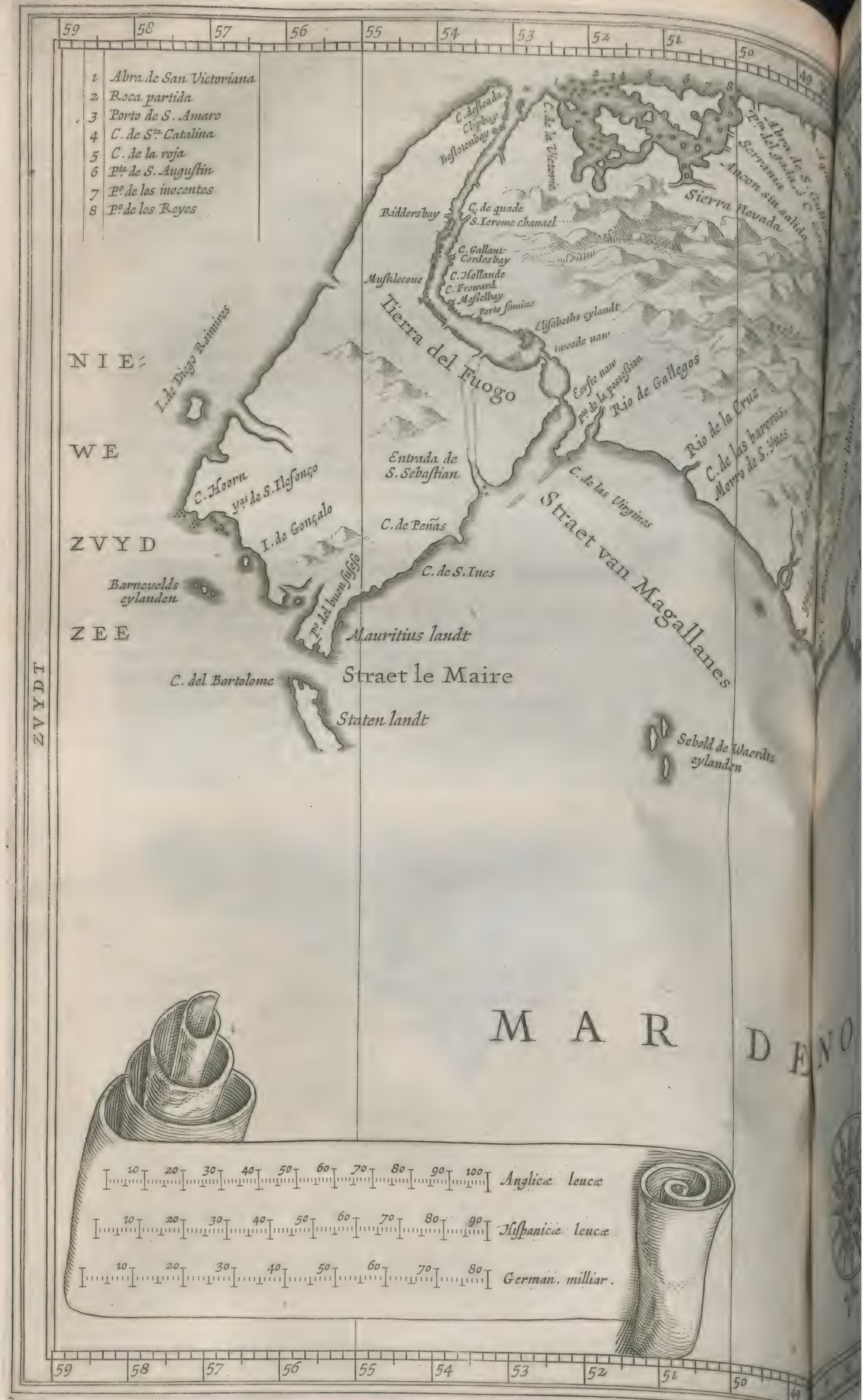

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

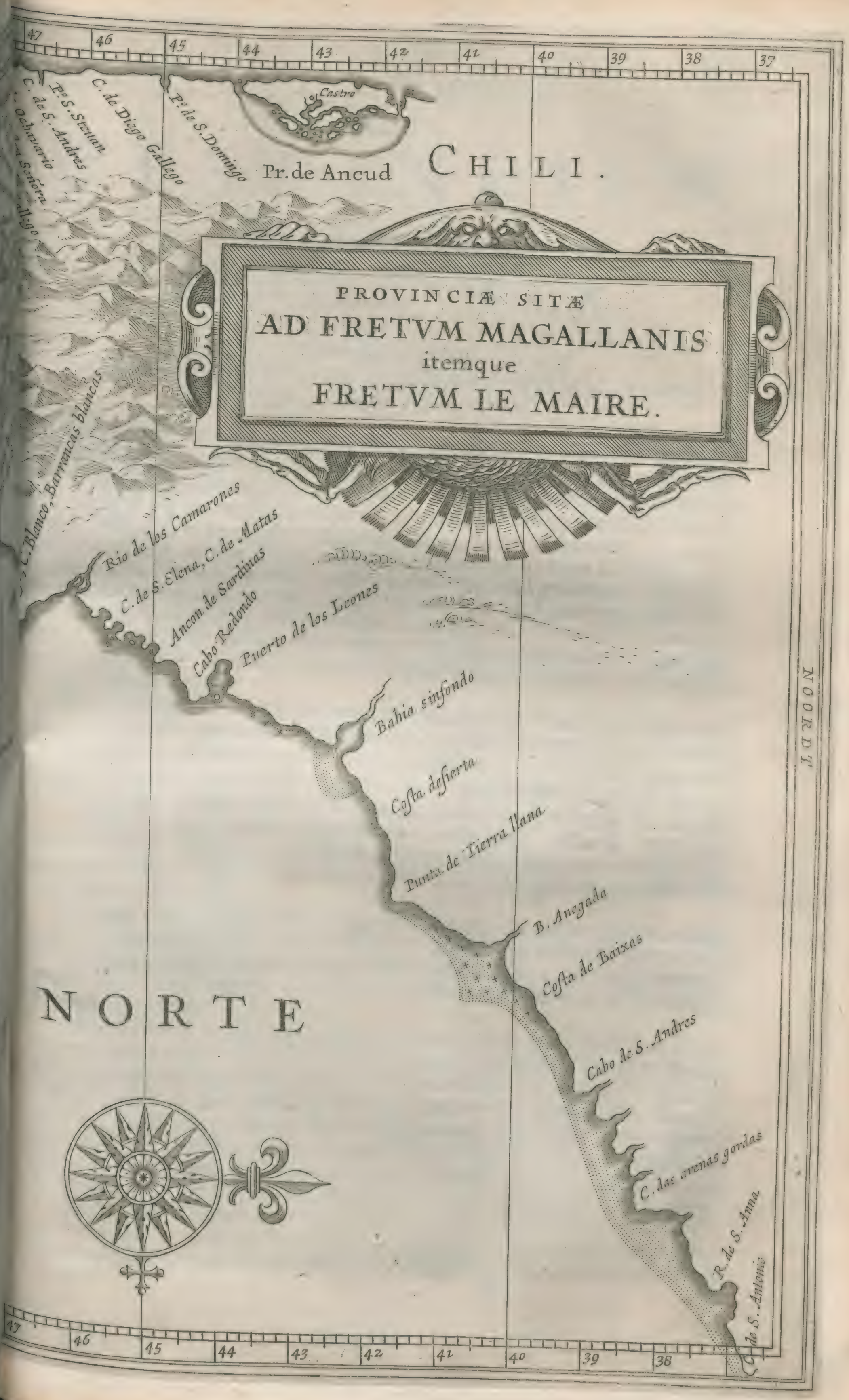

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIJVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het twaelfste Boeck.
MAGALLANICA.

Het eerste Capittel.
Beschrijvinghe van de Provincien van de STRATE van MAGALLANES in 't ghemeyn, ende haer limiten.

DE Provincien van de Strate van Magallanes (seght Herrera) werden genaemt alle de landen welcke daer legghen voor-by de rieviere Rio de la Plata, aen de noordt-zee tot aen de Strate; ende in de zuydt-zee van het uyterste van Chile tot de voorschreven strate/ welck zijn by de twee hondert leguen van de twee oft drij-en-veertich graden tot de twee-en-vijftich ende meer graden op zuyden de linie; welcke landen/ hoe-wel men daer verscheyden reysen langhs beyde de zeen voor-by heeft ghevaren in 't gesichte van de kuste/ende oock eenigh volck daer op ghesien tot in de strate van Magallanes selfs/ soo en heeft men die tot noch toe niet bevredicht / ofte eenighe woon-platsen daer in gheleght/ uyt-ghenomen die by Diego Flores in de strate selfs was gheleght / daer wy hier naer van sullen spreken.

Om tot volkomen kennisse te komen van dit quartier / voor soo vele het nu bekent is/ sullen wy ghenootsaeckt zijn hier by te brenghen de bevindingen van drij verscheyden natien/ die dese landen en de strate hebben bevaren en ondersocht/ door dien sy al diversche namen hebben gegeven aen de plaetsen daer sy hebben aen-gheweest; want hoe-wel het schijnt wy ons souden konnen vergenoeghen met de aen-teeckeninghen van onse Nederlanders/ door dien sy wel de laetste zijn die de strate hebben besocht/ ende op 't neerstichste beschreven/ soo sal nochtans de verscheydenheyt haer ghebruyck vinden by de ghene die hier naer dese quartieren naerder souden willen ondersoecken.

Wy sullen ons oogh-merck nemen op drij dinghen; eerst op't landt ende de kuste die daer leght tusschen Chile ende de strate: ten tweeden op de strate van Magallanes selfs met het ghene daer aen-kleeft/ als namentlijck de nieuw-ghevondene strate van le Maire; ende ten derden op het landt ende de kuste van de voor-schreven strate af/ tot aen Rio de la Plata.

Wat belanght de gheleghentheydt van de landen ende kuste van Chile voorder naer 't zuyden / ick vinde de selve puntuelijcken beschreven by de Spaegniaerden alleen/ voor soo vele my noch bekent is/ alsoo sy tot meer reysen getracht hebben langhs de selve strate uyt de zuydt-zee naer de noordt-zee te komen; daer de Enghelsche ende de onse wel langhs de strate in de zuydt-zee zijn ghekomen/ maer niet sonderlingh ghetracht om door de selve wederom te rugghe te komen. De eerste van de Spaegniaerden die ghetracht heeft uyt de zuydt-zee naer de noordt-zee te komen door de Strate van Magallanes, is gheweest Capiteyn Ladrillero, door last ende bevel van den Gouverneur van Chile, Don Garcia de Mendoça; de welcke wel van de zuydt-zee door de Strate van Magallanes is ghekomen tot aen de noordt-zijde/ maer en heeft de selve niet derven uyt-varen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

om de ſtoꝛmen die hem daer ghemoeten / alſoo het nu daer begonde te winteren: ſoo dat hy van daer wederom keerde naer Chile toe. Daer naer ſoo heeft den Vice-Roy van Peru, Don Franciſco de Toledo, (uyt occaſie dat Sir Francis Draeck dooꝛ de ſtrate was ghekomen in de zuydt-zee / ende veel ſchade hadde ghedaen in den jare 1579) twee ſchepen uyt-gheſonden / onder 't bewindt van Pedro de Sarmiento, de welcke met ſyn ſchip naer veel ſuckelingh / in een Archipelago van Eylanden / (waer hy vermoede de openingh van de ſtrate te weſen / doch te vergheefs) de ſtrate is ghepaſſeert / ende ſoo in Spaegnien ghekomen; het tweede ſchip dooꝛ groote ſtoꝛm van 't ander verſteecken zijnde / is dooꝛ de windt ende tempeeſt ghedꝛeven gheweeſt tot op de 56 graden: ende hoe-wel de windt continuelijck op de wal waeyde/ſoo en hebben ſy doch op 't landt niet gedꝛeven geweeſt; waer uyt men dan wel heeft konnen af-nemen dat het landt vooꝛ-by de ſtrate daer al anders moeſt ſtrecken/als men wel vermoede: ende daer naer wel bevonden is geweeſt by ons volck/in de ontdeckinghe van den nieuwen dooꝛ-gangh / die men noemt de ſtrate van le Maire. De ſtoꝛm ceſſeerende/is 'tſelve ſchip weder keerende naer 't nooꝛden/ wel een openinghe naer de ſtrate komen te erkennen/ doch en zijn de ſelve niet in-ghevaren dooꝛ de onwillighheyt van 't volck/maer zijn te rugghe ghekeert naer Chile ende Peru. Ghelijck dan deſe voyagie bꝛeeder beſchꝛeven werdt dooꝛ Acoſtam in ſyn derde boeck ende elfſte Capittel / ende by Leonardo de Argenſola, in voeghen als hier in 't koꝛte volght.

Het tweede Capittel.

Kort verhael van de voyagie uyt *Pedro Sarmiento*, van de zuydt-zee door de ſtrate van MAGALLANES naer Spaegnien, uyt CONQVISTA DE LAS MOLVCCAS, van *Leonardo de Argenſola.*

NAer dat Sir Francis Draeck de ſtrate van Magallanes was dooꝛ-ghekomen/ heeft den Vice-Roy van Peru, Don Franciſco de Toledo twee ſchepen doen ghereet maecken / ende daer over als Commandeur gheſtelt Pedro Sarmiento, met laſt om Sir Francis Draeck te vervolghen. Pedro Sarmiento is met deſe twee ſchepen van Callao de Lima gheſcheyden den 11 October des jaers 1579: quamen des nachts ten ancker onder een Eylandt/twee leguen van Callao, op de hooghte van twaelf graden ende een half. Den eerſten November liepen ſy in 't gheſichte vooꝛ-by ſeecker Eylanden die de Spaegniaerden noemen Deſventuradas, op de hooghte van vijf-en-twintich graden ende een derde / by zuyden de linie: welcke in den jare 1574 van den piloot Iuan Fernandes, varende naer Chili, by gheval waren ontdeckt; ende woꝛden nu ghenaemt San Felix ende San Ambor. Op de eerſte onbekende plaetſe daer hy daer naer aen-quam / hadde hy de hooghte van neghen-en-veertich graden ende een half: vondt daer gheen volck/dan wel eenighe teeckenen van volck datter gheweeſt was / als voet-ſtappen / pijlen / riemen ende nettjens: klaverden met groote moeyte op berghen die wel twee leguen waren op te klimmen; ende van den top ontdeckten ſy diverſche groote kanalen / in-hammen / rievieren ende havenen; ende alle 't landt dat ſy konden ſien / ſcheen al ghebꝛoken landt /ſoo dat ſy het een Archipelago oozdeelden te weſen/ ende bereeckenden wel 85 Eylanden/ ſoo groot als kleyn; ende ſaghen dat het kanael ſeer bꝛeedt ende langh / open ende ſchoon was; ſoo dat ſy haer verſeeckerden datter dooꝛ deſe plaetſe een uyt-komſte was in de zee by de ſtrate; namen de hooghte op vijftich graden by zuyden de linie. Noemde de haven Nueſtra Sennora del Roſario, ende het Eylandt la Sanctiſſima Trinidad; ende nam poſſeſſie van dit landt den 22 November des vooꝛ-ſchꝛeven jaers; voer van daer met de ſloupe om de kanalen te onder-ſoecken / volghende de Golfo die naeſt de kuſte lagh / en diepten de havenen / de welcke hy byſondere namen gaf; nam acht op de boomen/ kruyden/ ghevogelte; ende vondt aen ſeecker ſtrandt voet-ſtappen van menſchen: quam by een

rievierken van soet water / 't zandt roodtachtigh / soo dat hy 't selfde noemde Bermeio, ende de haven daer 't in-komt / Puerto Bermeio: saghen menighte van visch / ende in 't zee-kroos ontallÿcke oesters / ende in eenighe van dien welck op de klippen boven water waren blÿven legghen / groote ende kleyne peerlen / sommighe gheel / ende sommighe blanck. Keerde van hier weder naer de schepen / hebbende in 't gaen ende komen ghevaren meer dan seventich leguen, ende besocht veel schoone doch onbewoonde Eylanden / ende van een hooghte ontdeckt 't princi-pael kanael dat in zee gaet; ende andere veele ende diversche kanalen ende ontelbare kleyne Eylanden. Van Puerto Bermeio verbolghden haer kours en quamen in een in-ham / welck sy noemden de San Francisco, ende aen d' ander zÿde van desen in-ham een bergh / welck sy noemden Punta de la gente, door dien sy daer volck vonden die 't lichaem root gheschildert hadden met seeckere aerde: kregen een van dit volck / die sy met ghewelt mede namen / eñ voorts varende naer dry Eylandekens die in een dry-hoeck lagen / sprongh dese Wilde over boort / ende ontswom haer: quamen aen menighte van Eylanden al onbewoont / uyt-genomen een welck sy noemden la Roca partida, daer sy voet-stappen van menschen vonden: van daer quamen sy met storm door seer eenlÿcke plaetsen / in een in-ham welck sy noemden Nuestra Sennora de Guadalupe: van daer gekomen zÿnde aen een ander punt / daer sy meynden meer volck te vinden / vonden sy daer alleen een leegh huttjen van staecken ghemaeckt / in 't ronde / ende ghedeckt met schorsen van boomen ende robbe-vellen.

Quamen van hier weder naer het groote schip / ende soo voorts in een haven welck hy noemde Puerto de la Misericordia: verwachten hier / ende in een ander haven welck hy noemde Nuestra Sennora de la Candelaria, dry leguen voorder / 't schip dat daer ontbrack / welck al weder-ghekeert was naer Lima. Van hier quamen sy aen een Eylandt welck sy noemden Isla de Santa-ynes; daer sy vÿf Wilden vonden die haer soo veel te verstaen gaven / als dat daer twee schepen geleghen hadden naer 't zuydt-oosten toe / daer ghebaert volck op was / ende van de selve ghestalte ende kleedingh als de Spaegniaerden: dit was de eerste kondtschap die sy kreghen van de Engelsche schepen. Verbolghden van hier haer kours naer 't zuydt-oosten een legue, ende soo voorts tot een Eylandt welck de Wilden noemden Puchachailgua; ende een ander welck sy noemden Cayrayxaxylgua; ende werden 't kanael gewaer / welck begint van de mondt ghenaemt Xaultegua, ende brochtese in een ruyme zee vol van ontallÿcke Eylanden; voeren langhs een welck de Wilden noemden Tinquichisgua; ende Sarmiento, gaf de naem van Isla de la Cruz: quamen aen het derde Eylandt / welck 't grootste is; ende van daer in een schoone haven; van waer sy saghen een schoone stadt / ghebouwt op de maniere van die van Europa, ende veel volcks in de wapenen.

Vervoorderde syn reyse tot op de vier-en-vÿftich graden aen een punt welck hy noemde San Isidoro: van de dry-en-vÿftich graden eñ twee derde / liep hy langhs de kuste / welck acht leguen voorder vlack wordt / ende een voet-strandt maeckt van wit zandt. Van te vooren ontdeckte hy een seer hooghe Volcan vol sneeuws legghende. Dit kanael bracht hem tot het punt van Santa Ana, op dry-en-vÿftich graden ende een half; nam daer possessie / ende leyde aen de voet van een kruys een brief / in welcke hy alle natien waerschoude / dat alle dese landen ende zeen den Koningh van Spaegnien toe-behoorden / ende de reden waerom / wesende syn recht ghefondeert op de Bulle van den Paus Alexander de VI. Voorts soo noemde Sarmiento de rievier die nevens 't punt in zee komt Rio de San Iuan; ende de strate van Magallanes, die tusschen dese Eylanden door komt / gaf hy de naem van la Madre de Dios. Voer voorts de strate door / ende de meeste enghte noemde hy nuestra Sennora de Gracia, op de hooghte van dry-en-vÿftich graden en een half. Aen een ander punt wat voorder sagen sy weder 't volck dat daer om-her woont / ende werden van de selve bestreeden / dan vloeghen die in de vlucht. Sarmiento

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

gingh 't landt besichtighen / ende gaft den naem van nuestra Sennòra del Valle ;
ende ontdeckte hy de ooghe tusschen twee af-gaende gheberghten / seer schoone
playnen / ende menighte van dorpen / seer hooghe ghebouwen ende thoornen / ende
naer hem dochte / kostelijcke tempelen / ende van sulcken excessive aen-sienlijckheyt /
dat hy syn ooghen qualijck selfs gheloof gaf / ende oordeelde het eer een stadt in de
lucht te wesen : (ghelijck andere wel licht sullen ghelooven die maer een weynigh
van de gheleghentheyt van dat quartier hebben ghehoort.) Om kort te maken / hy
passeerde de strate die hy van Cabo de la Virgin Maria tot Cabo del Spiritu Santo,
soo hy die noemt / hondert ende thien leguen langh maeckt. Door de strate zijnde /
stelde hy syn kours langhs de kuste van Brasil, was aen het Eylandt Ascension,
ende maeckte daer naer syn besteck soo / dat als hy meynde sestich leguen oost ende
west van Pernambuc te wesen / soo verviel hy op Sierra Liona, &c.

Het derde Capittel.

Beschrijvinghe van dese kuste van CHILE af, tot aen de strate van MAGALLANES.

d.8.l.7. IN de voor-gaende Capittelen elf ende twaelf / hebben wy de kuste van Chile
c.11. door-gaens vervolght tot de Cape van San Felix. Van dese kape / naer 't seggen
van Herrera, tot het punt van St Cyprian, zijn veerthien leguen, ende de kuste
streckt zuyden; van dit punt tot het punt van Santa Clara zijn vier leguen; van
Santa Clara tot Cabo de las Islas (dat is 't hooft van de Eylanden) zijn thien le-
guen; van dese Cabo tot aen het Eylandt van nostra Sennora del Socorra, zijn
achthien leguen, ende de kuste streckt zuydt-zuydt-west; dit Eylandt leght
by-naer ghehecht aen 't vaste landt; van dit Eylandt van nostra Sennora, ses le-
guen naer 't oosten / is gheleghen de haven van San Domingo, ende van dese haven
tot aen de Cabo van Diego Gallego, zijn neghenthien leguen, is gheleghen op de
hooghte van ses-en-veertich graden: van dese Cabo tot de haven van San Stevan,
zijn twaelf leguen, ende de kuste loopt zuyden; ende van daer tot de Cabo van Sant
Her.des. Andres, zijn ses leguen, op de hooghte van seven-en-veertich graden / van waer
de kuste recht zuyden loopt: van Sant Andres tot de Cabo van Ochavario, zijn
d.8.l.7. acht leguen; van Ochavario tot de valleye van Nuestra Sennora, zijn thien leguen,
c.11. ende is een vaye die tusschen twee heuvelen ofte berghen in leght / op de hooghte
van acht-en-veertich graden schaers. Van dese valleye van Nuestra Sennora, tot
de havenen van Hernan Gallego, zijn achthien leguen; de kuste die streckt naer 't
zuyden een quart naer 't zuydt-westen / en zijn gheleghen op negen-en-veertich gra-
den schaers: van dese havenen van Gallego, tot de Abra de San Guillen, zijn vijf-
thien leguen, op de hooghte van neghen-en-veertich graden ende twee derde van
een graedt: van de Abra van San Guillen, tot de Punta del Gada, zijn ses leguen,
en is gheleghen op de hooghte van vijftich graden; ende daer aen is gheleghen de
haven de los Reyes, op de hooghte van vijftich graden ende een derde.

Ses leguen voorder aen / is gheleghen de haven de los Innocentes, ende daer
aen het punt van St Augustijn ende Cabo de la Roia, ende die van Santa Catali-
na, op de hooghte van een-en-vijftich graden ende twee derde; ende stracks daer
aen de haven van Sant Amaro, ende de Abra van San Victoriano, welck is ghele-
ghen op de hooghte van twee-en-vijftich graden ende een half schaers / ende leght
tusschen Eylanden die seer hoogh zijn / welck zijn hooghe berghen / ende een deel
met sneeuw bedeckt; ende aen het zuyder-punt van dese Abra ofte openinghe zijn
dry kleyne Eylanden / legghende in een dry-hoeck / welck zijn merck-teeckenen
van de strate van Magallanes, ofte haer openinghe in de zuydt-zee.

Her.des. Herrera stelt dese gelegentheden wat different van 't voor-gaende in syn dry-en-
twintichste Capittel van syn Generale beschrijvinghe van de West-Indien: De
kuste (seght hy) van Chile af tot de strate van Magallanes, welcke van Valdivia

af-loopt

af-loopt by de hondert leguen west-zuydt-west / heeft de Cabo van Sant Andres, op de hooghte van seven-en-veertich graden / waer de kuste haer wendt naer het zuyden/ recht naer de strate/ voor-by de Cabo van San Roman, op de hooghte van acht-en-veertich graden; ende daer neffens 't Eylandt van Santa Catalina, neffens de groote baye die sy noemen del Alcarchofada, ende daer binnen de baye van nostra Sennora, ende 't Eylandt van Santa Barbara, ende voorder de havens van Hernan Gallego, op acht-en-veertich graden ende twee derde; ende de baye van los Reyes, achthien leguen van de voorsz. havens van Hernan Gallego, ende de baye van San Iuan, op vijftich graden en een derde: de Cabo van San Francisco op de hooghte van een-en-vijftich graden / van waer eenighe kanalen te landtwaert in-strecken; ende het Eylandt la Campana, elf leguen van San Francisco, mede met eenighe kanalen te landt-waert in / die niet bevaren en zijn; (Acosta l.3.c.11. seght dat dit Eylandt de la Campana, soo ghenaemt om dat het de forme heeft van een klocke / groot is / ende dat het leght voor de mondt van de strate.) Ende de baye van St Lazaro, op de hooghte van twee-en-vijftich graden / niet ses kanalen aen syn zijden / die seer langh ende breedt in-loopen / naer d'een ende d'ander quartier/ die oock niet en zijn bevaren/ ende een Archipelago van Eylanden/ welck men altijdts gheseydt heeft te wesen aen de zuydt-zijde van de mondt van de strate van Magallanes; 't welcke Don Richardo Aquines lochent/ door dien hy seght/ dat hy aen dese mondt van de strate naer de zuydt-zijde toe/ maer en vondt vier Eylandekens en een in't midden/ van de ghedaente als een suyckerbroodt/ en datse ten minsten ses leguen verscheyden zijn van de mondt van de strate / ende dat de Archipelago aen een zijde leght/ ende houdt voor seecker dat het is 't ghene andere noemen 't vaste landt aen de zuydt-zijde van de strate/ ende dat daer gheen vast landt aen die zijde en is. 't Welck nu in der daedt soo is bevonden by de onse/ hoe-wel de Spaegniaerden het niet en hebben willen gelooven/ maer hebben het ghehouden voor een uyt-gheven van de Engelsche; sy-lieden het daer voor houdende dat het aen beyde zijden van de strate vast landt was/ als Acosta verhaelt in de plaetse hier vooren aen-geroert: doch dit sal hier naer klaerder blijcken/ dat de Spaensche haer hier in hebben gheabuseert. Ghelijck wy hier vooren hebben aen-ghewesen de varieteyt die daer is in't verhael van Herrera selfs/ belanghende de namen ende hooghten van plaetsen van dit geweste van Chile af/ tot aen de strate van Magallanes; soo bevinden wy noch andere namen by een kaertjen welck in Spaegnien is uyt-ghegheven/ weghen seecker ontdeckinghe by de Spaegniaerden voor-ghenomen in den jare 1618, daer wy hier naer op syn plaetse noch sullen van spreecken; in het welcke wy bevinden op de hooghte van wat meer als vijf en-veertich graden / ende aen 't eynde van los Coronados, een rieviere die sy noemen Rio de los Barbudos, ende op de ses-en-veertich graden ende een half schaers Rio sin Fundo; ende tusschen de seven ende acht-en-veertich graden eenighe in-wijcken met de aen-teeckeningh Aqui se perdio Diego Gallegos, dat is/ Diego Gallegos, is hier ghebleven; ende op de hooghte van neghen-en-veertich graden ende een half Cabo Corca; ende van daer voorts een groote in-wijck vol Eylanden / welck sy de naem gheven van Ancon sin Salida.

Het vierde Capittel.

De gheleghentheyt van de strate van MAGALLANES selfs, naer de beschrijvinghe van de Spaegniaerden.

DEse vermaerde strate is eerst gevonden geweest van een Portugeeschen Ridder/ met namen Fernando Magallanes; de welcke deselve tot eeuwigher ghe- d.2.l.9. c.14. dachtenis oock syn naem heeft ghegheven. Desen dan met syn schepen over-wintert hebbende in de baye van San Iulian; op de hooghte van neghen-en-veertich graden en seven-en-veertich minuten / is van daer t'zeyl ghegaen den vier-en-

twintichsten des maendts Augusti, in den jare vijfthien hondert ende twintich/daer aen landt latende tot een straffe eenen Iuan de Cartagena, ende een franschen klerck ofte geestelijck persoon: eñ voer van daer naer de rieviere van Santa Cruz, al-waer hy vertoefde de maenden van September ende October, vangende groote quantiteyt van visch. Voer van daer in't eynde van October langhs de kuste naer't zuyden/ hoewel met groote moeyte/ door het quaet weder/ ende quam tot aen de Cabo de las Virgines, de welcke hy zo noemde om dat hy die ontdeckte op St Vrsula dagh. Het scheen hem eerst een groote kreecke te wesen/ zo dat hy goet vondt die te doen besoecken door twee schepen; waer van het eene weder-keerende/ niet veel bescheets en bracht; maer het tweede seer groote apparentie/ dat hier een doorganck soude mogen wesen. Een mijle van de strate waren sy aen landt/ ende vonden daer een hutte/ daer meer als twee hondert begravinghen in waren van Indianen/ door dien sy in de somer ghewoon zijn te komen aen de kuste/ ende daer haer dooden te begraven; en s'winters houden sy haer te landtwaert in: vonden oock een groote walvisch doodt/ ende veel gebeente van de selve; zoo dat wel was te oordeelen/ dat het een quartier was welck veel stormen is onder-worpen. Den acht-en-twintichsten October vonden sy haer by westen de Cabo Sant Severin, ses leguen op de hooghte van twee-en-vijftich graden ende vijf-en-vijftich minuten: om dat sy by nacht veel vyeren sagen noemden sy dit landt Terra del Fuego. Passeerden voort door de strate vijftich leguen, hebbende aen beyde zijden seer schoon landt/ ende was naer haer segghen in sommighe plaetsen een goteling-schoot breedt/ ende op sommighe plaetsen schoone baeyen. De vijftich leguen ghepasseert zijnde/ quamen tusschen beyden hooghe berghen met sneeuw bedeckt/ ende beset met boomen van veelderley soorten; versaghen haer van water ende houdt/ welck in het branden seer wel roock. Naer dat sy twintich daghen in de enghte hadden gevaren/ quamen sy den ses-en-twintichsten November daer door tot in de wijde zee; ende stelden haer kours naer het noorden/ om de koude te ontgaen.

d.3.l.9. c.4. Daer naer wiert in den jare 1525 de tweede reyse voor-genomen by den Commandeur Garçia de Loaysa, welcke aen de Cabo de las Virgines quam/ ende de strate in-voer den sesten April; den achtsten passeerden sy de eerste enghte met koudt weder; ende daer naer de tweede/ daer sy goede havenen vonden; ende insonderheyt een welck sy noemden San Iorge, daer sy groen caneel vonden/ welck sy aeten hoe-wel het wildt is; aen de zuydt-zijde vonden sy eenighe havenen/ daer de schepen sonder touw seker moghen legghen: den twee-en-twintichsten kreghen sy twee Canoas met Wilden ontrent het schip/ de welcke haer schenen te dreyghen; seer groot van lichaem/ soo dat eenighe die noemden Gigantes, dat is Reusen/ andere Patagones.

Den vier-en-twintichsten May, waren in een ander haven die sy noemden Puerto Frio, overmidts de groote koude die wy vernamen/ daer oock eenich volck van stierf.

Den vijf-en-twintichsten passeerden sy de strate/ en quamen in de zuyt-zee. Naer het relaes van de gene die weder-quamen in Spaegnien/ onder eede gedaen/ zoo soude de strate langh wesen hondert ende thien leguen, van de Cabo de las Virgines aen de noort-zijde/ tot de Cabo desseado in de zuydt-zee; ende dat sy vonden dry in-hammen/ in de welcke men de breedte heeft van seven leguen van d'een landt tot het ander/ weynich min ofte meer: ende in de enghten een halve legue, oft daer ontrent; ende dat de eerste enghte een legue, de tweede twee leguen langh is/ ende de derde streckt tusschen de bergen aen beyde zijden van de kuste/ tot dat ghy de strate uyt-komt/ ende dat die so hoogh waren dat sy aen de lucht schenen te reycken; waer door het daer seer fel koudt was/ ende het sneeuw scheen blauw te wesen van ouderdom. 'Tgheboomte dat daer wast/ zijn eycken/ ende wildt-caneel; daer is goet water/ ende veel visch: in het principaelste canael vonden sy groote diepte.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De derde voyagie naer de strate wierdt voor-ghenomen in den jare 1534, by d.5.l.7.
Simon de Alcazova, de welcke scheydende van de Gomera den achtsten October, c.5.
ende sach gheen landt tot dat hy quam aen de rieviere de Gallegos, vijf-en-twintich
leguen vande strate/ als alleen Cabo de Abreoio; alwaer hy arriveerde den 17 Ja-
nuar. 1535, hielent in de strate al aen de rechter-handt/ om dat het landt aen de
slincker-zijde al verdroncken landt is/ en quamen tot aen de twee Eylanden daer
sy haer van ghevoghelte voor-saghen; van door bedwanck van syn volck/ keerde
hy weder naer de haven de Leones, ende quamen daer deerlijcken om.

De vierde reyse wierdt voor-ghenomen inden jare 1539, in Augusto, by drie d.7.l.1.
schepen die uyt-ghereedt waren by den Bisschop van Plasencia, ende quamen den c.8.
20 Jan. 1540 aen de strate/ alwaer des Admiraels schip verginck/ doch 'tvolck
wiert gheberght; het ander schip quam daer door/ ende arriveerde te Arequipa; het
derde naer dat het verwintert hadde in een haven binnen de strate (die sy noemden
de las Zorras, om dat sy daer veel vossen vonden:) keerden weder naer huys.
'Tgantsche landt ontrent Puerto de las Zorras is vlack/ sonder gheboomte/ ende
seer windich en koudt: den somer en duert maer vier maenden/ ende in Mayo
begint de force van den winter/ ende het sneeut daer tot het eynde van December.
Dit zijn vast de voyagien by de Spaegniaerden gedaen door dese strate/ voor den
tijt dat Sir Francis Draeck 't selfde mede attenteerde/ als wy hier naer sullen hooren.

Tot een besluyt sullen wy hier by voegen de beschrijvinghe van de strate/ gelijck
Acosta die heeft ghestelt in syn derde Boeck/ aen het 13 Capittel. De strate (seght
hy) is gheleghen op de hooghte van 52 graden schaers aen 't zuyden/ heeft in de
lengte van d'een zee tot d'ander 90 ofte 100 leguen, zijnde op haer smalste weynich
min als een legue breedt/ alwaer sy pretendeeren dat de Koninck een sterckte soude
doen leggen hebben/ om de passagie te beschermen/ is op eenighe plaetsen soo diep
dat men daer niet kan gronden/ ende op ander oorden heeft men grondt/ zijnde op
sommighe plaetsen maer 18 ende 15 vadem diep. Van de 100 mijlen die sy in de
lenghte heeft/ kan men klaerlijcken onderscheyden dat de 30 daer van de zuyder
zee beslaende is/ makende met syn golven teeckenen tot hoe verre sy in-loopende
is; zijnde d'ander 70 leguen, voor de noordt-zee af-ghesondert: even-wel soo heeft
men dit onder-schept dat de 30 leguen van't zuyden/ loopen tusschen uyt-nemende
hooghe steen-klippen/ welcker opperste toppen met sneeu bedeckt zijn/ schijnende
door de groote hooghte aen malkanderen vast te komen/ waerom de strate aen de
zijde van de zuydt-zee soo qualijcken te kennen is. In dese 30 leguen is uyt-
nemende diepte/ sonder dat men daer anckeren kan: niet teghen-staende mach
men de schepen daer wel op't landt halen door de bequaemheyt der oevren die daer
is. In d'ander 70 leguen die de noordt-zee in-loopt/ vindt men grondt/ hebbende
aen beyde zijden groote vlacke velden/ ende slaep-laeckens/ ghelijck men die noemt.

Daer komen in de strate veel en groote rievieren van excellent water uyt-loopen/
ẽn men heeft daer seer wonderlijcke geboomten/ zijnde ettelijcke der selver van uyt-
ghelesen ende wel-rieckenden houte/ heeft groote velden te landt-waert in/ ende
midden in de strate legghen verscheyden Eylanden. d'Indianen die aen de zijde
van't zuyden woonen/ zijn weynich/ kleyn van statuere ende quaet/ zijnde die van
de noordt-zijde groot ende kloeck van persoonen.

Het vijfde Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate, selfs by de Spaegniaerden.

HOewel de strate (segt Herrera) gepasseert is gheweest door bevel van Don Fran- Her.desc.
cisco de Toledo, Vice-Roy van Peru, van het zuyden naer het noorden/ by
Pedro Sarmiento, en Antonio Paulo Corso, ẽn dat men weet dat sy leght van de
52 tot de 53 graden/ daer sy meest naer het zuyden streckt/ ende dat men haer
lenghte ende breedte oock ten naesten by weet/ soo en heeft men niet vervolght de

selve

selve te bevaren van de zuydt-zee naer de noordt-zee toe / noch te oock de andere natien diese door zijn gevaren; van 't noorden naer het zuyden / en zijn die niet weder te rugge door gekomen / soo veel men noch heeft konnen verstaen. Don Richardo Aquines, daer wy vooren noch hebben van gesproken / welck langen tijdt in de strate geswarmt heeft / ghetuyght dat alle 't landt dat aen de zuydt-zijde van dese strate leght / gheen vast landt en is / maer veel Eylanden / welcke reycken tot de hooghde van 56 graden toe; 't welck hy konde weten / door dien hy liep tot op sulcken hooghte door 't midden van dese Eylanden / ende siende dat hy niet dan zee en vondt / keerde weder / om syn kours door de strate te volgen; seght oock dat 't selve noodigh soo moet wesen door de differentie van de zeen / welcke de verscheyden door-gangen tusschen de Eylanden veroorsaecken / welcke Eylanden bewoont worden van volck de welcke daer komen van de noordt-zijde van de strate / om daer te visschen / en keeren weder op syn tijdt naer d'ander zijde; ende dat hy het selfde giste by veel teeckenen / doch insonderheyt om dat hy daer gheen vaste woningen gevonden en hadde / dan alleen eenige huttjens die sy daer te loop op-werpen. (hoe andere dit ghevonden hebben / sullen wy hier naer segghen / uyt 't welck sal blijcken / dat dit aen-gheven van Aquines warachtigh is.)

Argensola noemt Sir Iohn Havvkins, Iuan Aquines; soo dat Herrera voor Sir Richard Havvkins vvel mach schrijven Don Richardo Aquines.

Tot naerder verstandt van 't ghene hier by Herrera wordt ghesegt van Don Richardo Aquines, soo is te weten dat in den jaere 1594 door de strate van Magallanes, in de zuydt-zee quam een Engelsch schip daer voor Generael op voer Sir Richard Hawkins; ende werdt by Don Beltran de la Conna ghenomen / naer dat wel dry dagen haer mannelijcken hadden gheweert / tegen een Spaensch galioen met twee-en-dertich metaelen leyel-stucken daer wel vier hondert man op was / ende een ander schipken met acht oft thien metaele stucken; daer dit Engelsch schip maer tachtentich ghesonde mannen hadde. Zijn voyagie door de strate sal hier naer volghen.

De principaelste plaetsen van dese strate aen 't in-komen van de zuydt-zee / zijn de Cabo Desseado, op de hooghte van 53 graden; ende 't kanael van todos Santos 22 leguen van de mondt / seer breedt ende langh / ende daer door-by de haven die sy noemen de Traycion; ende daer naer een ander groot en langh kanael / welck loopt naer het noordt-westen / ende la Campana de Roldan, welck is een groote klippe in 't midden van het beginsel van een ander kanael. Het punt van Possession vier leguen van Cabo de las Virgines, aen het in-komen van de strate aen de noordt-zee / op de hooghte van twee-en-vijftich graden ende een half.

Doen Pedro Sarmiento (als vooren verhaelt is) de strate van het zuyden naer 't noorden was door-ghekomen / ende dat meest om te onder-soecken oft dese vaert ghereeder was om 't silver ende goudt naer Spaegnien te brenghen / als over Panama ende Nombre de Dios, soo namen sy meest acht op twee enghten / welcke men heeft van de noordt-zijde in-komende / ende Sarmiento oordeelde dat d'eene enghte soo naeuw was / datmense met gheschudt soude konnen bewaren / en persuadeerde den Koningh van Spaegnien het soo verre / dat (hoe-wel den Hertogh van Alva altijts seyde dat 't onmogelijck was) men daer sondt een armade onder 't beleydt van Diego Flores, die onbruchtbaerlijck af-liep / (als wy hier naer sullen verhalen:) ende op 't eynde vondt men dat het een seer dangereuse vaerdt is; ende dat de vloedt van beyde de zeen / welck op een plaetse te samen komen / haer weder retireeren met sulcken furie / (het water op sommighe plaetsen vallende meer dan festich vademen /) dat / al waert dat de schepen niet dan met kabels gheladen waren / om te houden / en niet weder over stier te drijven / soudē genoegh te doen hebben.

Als men de Cabo de las Virgines ghepasseert is / ende komt aen het leege landt in thien ofte twaelf vadems / soo zijt ghy recht over la Purification, ende een half legue binnen 'slandts was een stadt gheleght ghenaemt Nombre de Iesus, oost ende west met de voorseyde kape recht over een klif / welck komt van de voorseyde kape / ende loopt binnen de strate.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het ſeſte Capittel.

Voordere beſchrijvinghe van de ſtrate van MAGALLANES, ghelijck die by de Engelſche is ondervonden.

IN den jaere 1577 is de vaert door de ſtrate van Magallanes door-ghenomen by Sir Francis Draeck; welck uyt de haven van Pleymouth ſcheyden den derthienden Decemb. ende quamen den vijfden April 1578 op de kuſte van Braſil op de hooghte van dry-en-dertich graden by zuyden de linie. Den twee-en-twintichſten Iun. quamen ſy in de haven Sant Iulian. Scheyden van daer den ſeventhienden van Auguſt. ende den twintichſten dito quamen ſy aen de ſtrate. Den een-en-twintichſten voeren ſy daer in/ ende vonden datſe hadde diverſche keeren/ende ghelijck als op-ſchuttinghen / ghelijck als ofter gheen door-gangh en waer ghe-weeſt/ waer door ſy dickmaels teghen-windt hadden; ende als het eene ſchip een hoeck te boven was ghekomen/ ſoo wierdt het ander wel te rugghe ghedreven/ ende ghedwonghen ten ancker te komen daer het koſt. Den vier-en twintichſten Auguſt. quamen ſy aen dry Eylanden/ op welcker een ſy wel dry duyſent vogels dooden/ende noemden dit Eylandt St Bartholome, ende 't ander St George: voeren van daer voorts naer de mondt van de ſtrate/ aen de zuydt-zee/ alwaer ſy anckerden onder een Eylandt / ende ſonden een ſloupe om de kanalen te diepen: deſe ſloupe ghemoete in 't weder-keeren eenighe Wilde in een kanoe ſeer fraey ghemaeckt van baſten van boomen / ende te ſaemen ghenaept met neſtels van robben-vellen / voor en achter op-gaende met een kromme ſteven: dit volck was kort van ſtatuere/ wel gheſet van leeden / de aenſichten met ſeecker verwe gheſchildert / hadden op het Eylandt een huttjen van ſtaecken ghemaeckt/ ende met vellen ghedeckt: vonden daer oyer in / verſch water / doode robben / moſſelen ende dierghelijcke ſpijſe / haer water-vaten ende drinck-koppen waren van ghelijcke baſten ghemaeckt: haer meſſen ende andere ghereetſchap daerſe deſe vaten met maecken/ waren groote moſſel-ſchelpen/dieſe op ſeecker ſteenen ſoo weten te ſcherpen datſe daer mede niet alleen hardt houdt maer oock been mede beſnijden. Den 6 September quamen ſy in de zuydt-zee neffens de kape. Den ſevenſten wierden ſy door een groote ſtorm van de mondt van de ſtrate ghedreven wel twee hondert mijlen in de lenghte / en een graedt zuydelijcker als de hooghte van de ſtrate; in welcke hooghte ſy den eclips van de mane hadden den vijfthienden September ten ſes uyren des nachts. Deſen ſtorm duyrde wel twee-en-vijftich daghen / ſoo datſe in groot ghevaer waren om alle te vergaen/ende een van de ſchepen verdwaelde van haer af / welck ſy noyt weder en ſaghen. Wierden daer-en-tuſſchen ghedreven tot op de hooghde van ſeven-en-vijftich graden ende quamen den ſevenden October op die hooghde ten ancker in een baye: dan wierden door de windt weder van haer ancker ghedreven/ ende den Vice-Admirael gheraeckte hier van haer. Van deſe baye/welck ſy noemden The baye of ſeveringh of friends (dat is / de verſtropinghe van vrienden/) waren ſy te rugghe ghedreven op vijf-en-vijftich graden en een derde by zuyden van de ſtrate / daer ſy aen ancker quamen tuſſchen Eylanden / hebbende goet verſch water ende verſcheyden kruyden van ſonderlinghe krachten. Niet verre van daer quamen ſy in een andere baye/ daer ſy volck vonden beyde mans ende vrouwen / ſittende in haer kanoas heel naeckt ende varende van het eene Eylandt tot 't ander om haren koſt te ſoecken; ſy handelden met dit volck / ende verkreghen van haer ſulcke dinghen als ſy hadden. Van daer keerende naer het noorden toe / vonden ſy den derden October dry Eylanden/ in welcker een ſy ſulcken menighte van voghelen vonden / dat het qualijck gheloofliјck is. Weder ghekomen zijnde op de hooghte van de ſtrate van Magallanes, vonden ſy dat de kuſte ſtreckte noordt-ooſt ten ooſten / contrarie als voor deſen in de kaerten was gheſteldt gheweeſt/ het zy onwillens door miſverſtant

Voyag. Draeck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

verstant ende onwetentheyt / ofte willens door bedrijf van de Spaegniaerden / om te bedrieghen: dus veel van de vaert van Sir Francis Draeck, belanghende de strate van Magallanes. Dan eer wy hier van scheyden / sullen wy hier mede stellen de sonderlinghe observatien van Mr Iohn Winter, welck een van de selve vlote was. Den twaelfden May waren sy met haer schepen op de hooghte van seven-en-veertich graden / welck landt den Generael Draeck noemde Cape de Hope. Daer naer in Port Sant Iuliaen als vooren verhaeldt / daer sy eenighe Wilden vonden / doch by verre soo grooten volck niet (naer het segghen van de Engelschen) als de Spaegniaerden wel hebben uyt-ghegheven. De kape aen den mondt van de strate gheleghen noemden sy Cape de Victorie, ende bevonden die te legghen op de hooghte van twee-en-vijftich graden en een half by zuyden de linie.

In de strate selfs en vonden sy gheen current / als sommighe imagineeren / welck soude volghen het primum mobile, van oosten naer het westen; maer een ordinaire vloedt en ebbe / het water daer door-gaens wassende vijf vademen. De vloedt rijst uyt den Oceaen, gheleghen naer het oosten / ende reyckt soo verre in de strate / dat hy ghemoet de vloedt welck komt uyt de zuydt-zee / by-naer in 't midden van de strate / daer de strate haer om-kromt als een el-boogh / streckende van daer west-noordt-west / naer de zuydt-zee toe / daer het oosterlijcke ghedeelte van desen el-boogh van de noorder-mondt van de strate af / tot aen dese kromte streckt zuydt-west ten westen ende zuydt-west / tot de hooghte van dry-en-vijftich graden en een half. Dertich mijlen binnen de strate bevonden sy te legghen dry Eylanden / waer van sy het een noemden Elizabeth, het ander Sant Bartholome, ende het derde Sant Georges. Den sesten September passeerden sy by de Cape Desseado, in de zuydt-zee / ende liepen noordt-west by de seventich mijlen; ende sy saghen daer den eclips aen de mane den vijfthienden dito ten ses uyren des nachts / welck in Enghelandt werdt ghesien den sesthienden / voor een uyre naer midder-nacht / welck is ontrent ses uyren differencie (naer haer segghen) accorderende op een vierde-part van de wereldt / verscheyden van den meridiaen van Enghelant naer het westen. Den laetsten van September, (alsoo sy de winde van den vijfthienden September voor-schreven teghen kreghen / met extraordinaris vuyl weder van reghen / haghel / sneeuw / ende dicke mist / ende duerende by de dry weecken / soo dat sy gheen zeyl konden voeren / ende waren ghedreven tot op de seven-en-vijftich graden by zuyden de linie;) sy stelden haer kours weder oost naer de wal toe / ende kreghen het landt in 't ghesichte / den sevenden October, vervallende in een seer dangereuse baye / vol van klippen / ende wierden daer van de compagnie van Draeck versteecken. Den dagh daer aen quamen sy weder in de strate van Magallanes, swaerlijck haer ghereddert hebbende uyt de klippen / ende anckerden daer in een open baye / voor twee daghen; van daer quamen sy op een ander reede / daer sy dry weecken vertoefden / ende noemdense de haven of Health, door dien 't volck daer weder ghesondt wierdt.

Sy gaven de reyse over / ende keerden doen van hier wederom naer huys den elfden November, by de Cape Victorie, de strate van Magallanes wederom uyt-loopende.

Het sevende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de strate van MAGALLANES by de Engelsche, volghens de voyagie van *Thomas Candisch*.

IN den jaere 1586 wierdt de tweede reyse naer de strate voor-ghenomen by Mr Thomas Candisch, de welcke met dry schepen schepde van Plimmouth, den een-en-twintichsten Iulii; ende den thienden September schepden sy van de Eylan-

Eylanden van Cabo Verde, ende den eersten November liepen sy tusschen het vaste landt van Brasil, ende het Eylandt San Sebastiaen.

Den seven-en-twintichsten van December quamen sy op de hooghte van acht-en-veertich graden by zuyden de linie / ende liepen in een haven die sy noemden Port desiré. Schepden wederom van daer den acht-en-twintichsten December, ende voeren aen een Eylandt wel dry mijlen daer af-gheleghen naer het zuyden.

Den derden Ianuar. 1587, quamen sy aen een groote witte kape gheleghen op de hooghte van twee-en-vijftich graden ende vijf-en-veertich minuten.

Den sesten des selven maendts voeren sy de strate van Magallanes in.

Den sevensten / wesende tusschen de mondt van de strate ende het eerste naeuw/ kreghen sy een Spaegniaert ghevanghen / die daer was met noch dry-en-twintich andere alleen over-ghebleven van vier hondert/ welck daer ghelaten waren dry jaeren te vooren / ende tot soo naer van hongher ghestorven; (desen Spaegniaerdt sal gheweest zijn van de stadt Nombre de Iesus, daer wy in't vijfde Capittel van hebben ghesproken:) ende den selven dagh passeerden sy het eerste naeuw/ welck is van de mont van de strate naer haer reeckenigh veerthien mijlen / ende streckt west ten noorden; van dese enghte tot het Penguins Eylandt/ zijn naer haer reeckeningh thien mijlen / ende leght west-zuydt-west wat zuydelijcker; dit Eylandt heeft syn naem bekomen van het ghevoghelte welck men noemt Penguins/wesende van ghedaente als hier nessens; want alsoo ghenoegh nu by andere zijn beschreven/sullen het selve hier voor-by gaen.

Zeylende van daer zuydt-zuydt-west na de stadt die de Koningh van Spaegnien Philips de II daer hadde doen legghen. Welcke stadt hadde vier forten/ende op elck fort hadde gheleghen een stuck gheschuts/welck doen waren begraven/ ende sy groeven die weder uyt: De stadt was gheleght aen de bequaemsten oordt van de strate om water en houdt te bekomen: (de Spaensche directie van koursen seght dat punta de Santa Anna leght op de hooghte van dry-en-vijftich graden en een half/ ende dat naer het noordt-westen daer af / in een hoeck was gheleght la Cuidad de Don Philippe, ende dat men moet ten ancker komen noordt-waert daer van/als ghy 't kasteel ghepasseert zijt/ende een grooten boom die daer staet tot een licteecken.) Dese Spaegniaerden waren hier ghebracht (als vooren oock is aen-gheroert) om de strate te bevrijden ende te beletten dat daer gheen ander natien door en souden moghen passeeren: dan het schijnt dat Godt sulcks niet en heeft ghelieft / want gheduerende den tijdt welck sy daer waren/en konden sy daer gheen ghewas hebben / soo dat de victualie haer manckeerende / sy allenghskens van hongher stierven / ende de over-ghebleveene den stanck niet langher konnende verdraghen/ resolveerden het ghene daer overich was te begraven/ ende met haer roers ende toebehoorte over landt naer Rio de la Plata te marcheeren. Candisch noemde dese plaetse Port Famine, is gheleghen op dry-en-vijftich graden. (naer dat men verstaen kan uyt een Spaenschen brief ghescreven uyt Potosi in den jare 1590, soo schijnt dat de Spaegniaerden oock ten deele ghestorven zijn van een sieckte die doen ter tijdt gantsch Indien door regneerde/ghelijck de kinder-pocxkens. Ende dat den Generael Don Diego de Aboles ordre had van den Koningh om in de strate dry forten te legghen.)

Cap. 20.

Engelsche voyagie.

Den veerthienden Ianuar. schepden sy van Porto Famine, ende voeren zuydt-zuydt-west tot Cape Froward, welck is het zuyderlijckste ghedeelte van de gantsche strate / ende gheleghen op de hooghte van vier-en-vijftich graden; van daer

liepen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

liepen sy west ten noorden tot een baye aen de zuydt-zÿde van de strate welck sy noemden de Mossel-baye.

Den een-en-twintichsten dito liepen sy noordt-west ten westen thien mÿlen/ tot een fraye zandt-baye aen de noordt-zÿde van de strate die sy noemden Elisabeths-baye. Twee mÿlen voorder is een rievier van versch water/ daer sy met den boot op-voeren ontrent dry mÿlen/ en heeft seer goede en lustighe grondt daer aen legghende/ leegh landt en veldigh als daer gheen en is in de gantsche strate/ welck voorts klippigh ende berghachtigh hoogh-landt is. Op dese rieviere woonden veel Wilden/ menschen-eeters/ ende op raeuw-vleesch voedende/ ende andere vuyle dinghen: welck oock eenighe van de Spaegniaerden hadden verniclt/ want de Engelsche vonden onder haer stucken van messen ende rapieren. Van daer zeylden sy naer het kanael van Sant Ieronymus, het welck is twee mÿlen verder. Van hier liepense dry oft vier mÿlen west-waert tot een kape welck is aen de noordt-zÿde; ende van dese kape tot de mondt van de strate aen de zuydt-zee is de kours noordt-west ten westen ende noordt-west; tusschen dese kape ende de mondt laghense by-naer een maendt in een haven door contrarie windt/ ende extraordinaire storm/ haer onder houdende met mosselen ende slecken/ ghevogelte/ ende sulcks als sy aen landt konden bekomen. Daer is by-naer hier alle mÿl ofte twee mÿlen/ een haven aen beyde zÿden van de strate. Ende van de rieviere St Ierome tot de zuyder-mondt zÿn by gissingh vier-en-dertich mÿlen. Soo dat de gantsche lenghde van de strate is ontrent tneghentich mÿlen.

Ende dese mondt van de strate aen de zuydt-zee leght op de selve hooghte/ ghelÿck als die aen de noordt-zee/ welck is ontrent twee-en-vÿftich graden ende twee derde by zuyden de linie.

Den vier-en-twintichsten Februarius quamen sy in de zuydt-zee; aen het uyt-komen aen de zuydt-zÿde is een schoone hooghe kape met een leegh punt daer aen/ ende aen de noordt-zÿde zÿn vier of vÿf Eylanden/ die ses mÿlen van het vaste landt legghen/ ende veel ghebroocken ende ghesoncken grondt daer om-her.

Wat de lenghte van de strate is belanghende/ Thomas Fuller een van de Schippers van Candisch vlote/ stelt in zÿn Memoriael de lenghte van hondert ende vÿf mÿlen; welck beter met andere accordeert. De Engelsche hebben dan naer noch op verscheyden reysen de selve voyagie door dese strate voor-ghenomen/ doch met slecht succes/ ghelÿck dan desen Candisch selfs de tweede reyse derwaerts doende/ achter is ghebleven. Ende Sir Richard Hawkins is daer door zÿnde van de Spaegniaerden ghenomen. Syn voyagie volght hier aen.

Het achtste Capittel.

De voyagie van *Sir Richard Hawkins* door de Strate van MAGALLANES.

SIr Richard Hawkins nam syn reyse voor in April des jaers 1593. Syn wedervaeren tot op de hooghde van Rio de Plata en sullen wy hier niet roeren: hadden daer een storm uyt de zuyden/ welck acht-en-veertich uyren duerde/ daer naer kreghen weder goeden windt tot datse waren ghekomen op de hooghte van neghen-en-veertich graden ende dertich minuten/ daer de windt west liep; wesende alsdan naer haer reeckeninghe vÿftich mÿlen van het landt. Den tweeden Februarij 1594 smorghens ontrent ten neghen uyren werden sy landt ghewaer/ welck zuydt-west van haer streckte/ niet konnende bedencken wat landt het mocht wesen; want waren onghevaerlÿck op de hooghde van acht-en-veertich graden/ ende gheen zee-kaerten en hadden eenigh landt op die hooghte soo strekende als dit dede; soo dat sy af-wenden ende ginghen noordt-oost aen/ al dien dagh ende nacht/ ende de windt blÿvende van de westelÿcker handt/ ende een

goede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

goede stoocker hielden sy het al langhs de kuste den naesten dagh ende nacht; in welcke tijdt sy gisten wel sestich mijlen kusts ontdeckt te hebben; is een suyvere kust ende en verthoont gheen ghevaer. 'T landt is vlack ende schoon ende bewoondt want saghen veel vieren / doch konden het volck niet te sprzaecke komen. Heeft verscheyden rievieren in zee uyt-loopende als by de veranderingh van 't water te sien was. Sy merckten daer aen / dat het wester-punt daer sy eerst op vervielen / het westelijckste is van al dit quartier / brenghende 't selve zuydt-west / soo rijst het op met dry ronde heuvels; maer naer dat het westelijcker is ghebracht / soo schijnen in een te komen; ende oostelijck ghebracht zijnde / verthoonen maer twee heuve-len: Noemden dit punt Point Tremountaine. Twaelf oft veerthien mijlen by oosten dit punt leght een leegh vlack eylandt dicht by strandt ontrent twee mij-len langh welck sy noemden Faire Iland, want het was soo groen ende effen als eenighe weyde in de maendt van May. Dry ofte vier mijlen meer naer 't oosten is een openingh ghelijck van een rievier ofte arm van de zee / met schoon landt daer aen ligghende: acht oft thien mijlen van dese openinghe / ontrent dry mijlen van 't landt leght een groote rodtse / welck van verre een Schip scheen te wesen / met syn volle zeylen / noemden het Conduit-head: Al dese kuste soo verre sy be-ooghen konden streckt hem oost ten noorden / ende west ten zuyden. 'T landt noemden sy Hawkins mayden-land, om dat het door hem ende op zijn kosten was ontdeckt ten tijde van de Koninginne Elizabeth hooghloslijcker gedachte. Twintich ofte dertich mijlen eer men op dit landt komt te vervallen soo gemoet-nen veel kroos drijvende op de zee met witte blommekens daer op / welck een goet teecken is dat het landt naer by is / van welck het westelijckste deel ontrent sestich mijlen leght van 't alder-naeste landt van America. De windt goet wor-dende om door de strate van Magallanes te loopen en deden geen voorder onder-soeck van dit landt / maer stelden haer kours naer de Strate toe: den thienden Februar. hadden de Noordt-kape in 't ghesicht op twee-en-vijftich graden ende veertich minuten / welck hem verthoont als 't noordt voor-landt van Kent in Enghelandt: ende naer weynich uyren zeylden sy de Strate in / welck in de mondt ontrent ses leguen breedt is: Het eerste rack is ontrent acht mijlen langh / ende streckt west-noord-west. Van dit rack quamen sy in een schoone baye welck veel mijlen noordelijck aen te landt-waert in loopt. Van 't eynde van dit eerste rack moet men west-zuyd-west aengaen / want 14 oft 15 mijlen voorder leght de de naeuste plaetse van de Strate; welck leydt tot een ander rack streckende west ten noorden by de ses mijlen; in 't midden van dit rack kreghen de wint uyt den noord-westen / soo datse twee oft dry daghen ghenootsaeckt waren aen ancker te ligghen; waren aen landt / ende vonden aen stier-boort-zijde een redelijcke plaetse om een kleyn schip over te halen ende kalfaten / 't water wast daer neghen oft thien voet. Sagen hier van verre eenige verckens / doch konden niet onder-scheyden oft van die van 't landt waren / ofte by de Spaegniaerden daer ghebracht. Quamen daer naer aen de Penguins eylanden 4 mijlen van dit rack zuydt-west ten westen: eenighe seggen dat dit dry Eylanden zijn / dan sy en konden daer maer twee on-der-scheyden; men mach zeylen tusschen beyden de eylanden door / ende oock tus-schen dese eylanden ende 't vaste landt aen bagh-boord: tusschen 't voor-seyde rack ẽn dese eylanden loopt een schoone baye te land-waert in noord-waert op: 't landt aen bagh-boord is leegh ende sandich / sonder twijfel meest eylanden / door dient veel openingh heeft / aen stier-boordt ist al berghachtigh / sonder boomen aen we-der-zijden. Sy anckerden onder 't grootste eylandt / om voor-raedt te maken van penguins ende ander ghevogelte. Seylden voorts met een noord-westen windt / welck maer kan dienen tot het eynde van dat rack / welck ontrent 12 mijlen langh is / ende dry oft vier breet / ende streckt tot de Cap Agreda: zuyd-west van dese kape tot Cap Frovvard streckt de kuste west-zuyd-west / welck leght op 54 graden ende meer. Hier ruymde de wint / ẽn sy vervolghden haer kours tot Elizabeths Eyland,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

welck legt van Cap Froward ontrent 14 mijlen west ten zuyden. Dit rack is vier of vijf mijlen breedt/ende heeft veel kanalen ofte openingen in zee/ want al 't landt by zuyden de straet is gebroken ende eylanden/ ende van 't begin van dit rack tot het eynde van de Strate al hoogh ende bergich landt aen weder-zijden/ meest met sneeu bedeckt al 't jaer door: tusschen Elizabeths Eylandt ende 't vaste landt is de nauste passagie van de heele strate/ ende niet over twee musket-scheuten wijt. Van dese enghte tot Elizabeths baye, zijn vier mijlen ende de kours noord-west ten westen. Dese baye is al sandich en schoone gront aen de oost-zijde / maer eer ghy daer aen komt leght een punt landt dat wat ghevaerlijck is; ende in 't rack ghelijck in meest alle deelen van de Strate loopt een ras getije; inde baye wast het water acht oft negen voeten: de noord-zijde van de baye is vuyl ende heeft veel blinde klippen. Van Elizabeths bay tot de rievier Ieronymo, zijn vijf mijlen de kours west ten noorden ende west. De windt hier keerende / waren ghenootsaeckt een haven te soecken ende vonden een redelijcke/recht teghen over de rievier Ieronymo, daer een ander kanael is welck men wel door soude konnen loopen / dan sy en dorsten het niet bestaen om datse gheen pinas ofte jacht en hadden/ noemdent Blanches baye, ende de windt ruymende keerden weder in 't oude kanael / setten het daer ende deden provisie van water ende houdt/ waren daer vier daghen met besich, daer nae de windt goedt zijnde/ stelden haer kours naer de mondt van de strate. Van Blanches baye tot het langhe rack/ zijn vier mijlen west-zuyd-west; 't lange rack is 32 mijlen langh/ en streckt ten naesten by noord west. Voor der sonnen onder-gangh sagen sy de mondt van de Strate ende hoopten 't sander-daeghs in de zuyd zee te loopen; maer ontrent ten seven uyren 's avonts/ saghen sy een groote wolcke rijsen uyt den noord-oosten welck subijtelijck voort-gaf grooten donder ende blixem/ en seylende met een harde noordt-ooste windt/ soo kreghen die subijtelijck van voren in/ ende waren in ghevaer: ende wierden eyndelijck te rugghe ghedreven in haer vorighe haven: drie oft vier daghen daer naer hadden de windt weder goedt/ ende quamen voor de tweede reyse ontrent de mondt van de Strate dan werden weder te rugge gedreven door contrarie windt/ tot verre binnen 't breeder rack/ ende ankerden in een baye vier mijlen by westen Cap Froward, welck sy noemden Englisch baye, vonden daer een versche rievier / ende twee ofte drie van de Wilden huyskens/ gemaeckt in forme van een oven/ seven oft acht voeten breedt/ van tac- van boomen/ die haer onghetwijfelt maer inde Somer en dienen wanneer sy komen visschen: want 's winters vertrecken sy diep in 't landt daer het warmer is. Naer datse hier seven oft acht daghen hadden gheleghen/ werden sy van de landt-windt ghedreven tot in 't kanael ende alsoo sy de baye niet weder konden bekomen/ waren sy te rade Tobias coue uyt te soecken / welck leght over Cap Frio aen de zuydt-zijde van de Straet; want van de Penguins Eylanden tot het eynde van de Straet en is geen anckeren in 't midden van 't kanael: sy stieten op een klippe/ dan met de vloet gheraeckten sy weder af / ende gheraeckten met het ghetije weder in de Engelsche baye: ende daer naer met groot ghevaer in Blanches baye: het begon seer scharp te waeyen met jacht-sneeu/ soo dat het volck weder de Straet uyt wilde. Sy vergaderden hier de bast ende vrucht van seecker boomen diemen allenthalven in de strate vindt / waer boomen groeyen; desen boom draeght syn vruchten in klisters als de haegh-doorn / dan datse groen is / ende van de groote van een peper-koorn elcke besie/ met vier ofte vijf korreltjens daer in/ als mostert-zaedt / welcke ghebroken binnen wit zijn / ende buyten stercker als de peper: den bast heeft by naer de smaeck van alle specerijen te samen/ seer gesont voor de mage: 't bladt van den boom is bleeck groen / ende niet onghelijck de bladeren van de aspen ofte swarte populieren: Doctor Turner (seght Sir Richard Hawkins) heeft daer van ghescreven onder de naem van Cortex Winteranus; ghelijck oock den vermaerden Carolus Clusius in syn Boeck van de uyt-heemsche boomen kruyden ende vruchten / in 't vierde boeck aen 't eerste Capittel. Naer datse hier

veerthien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

veerthien daghen hadden gheleghen/ kreghen sy de windt goet/ ende zeylden met goeden voort-ganck tot aen Cape Desire welck is het westelijckste eyndt van de Straet aen de zuydt-zijde / ende soo voorts in de zuydt-zee: Ontrent vijf leguen noordt-west van dese kape ligghen vier heel kleyne eylandekens/ ende het middelste is ghelijck een suycker-broodt. Saghen voorts geen landt weder voor datse aen 't Eylandt la Mocha quamen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinge van de Strate van MAGALLANES, ghelijck die by de Nederlanders is bevonden in den Iare 1598.

DE vaert op dese Strate is by onse Nederlanders voor-ghenomen in den jare 1598 eerst by vijf schepen / onder den Admirael Iaques Mahu, ende Vice-Admirael (ende daer naer Admirael by sterven van den voor-gaenden) Simon de Cordes; welcke uyt het Goereesche gat zijn ghescheyden den 27 Iunij des voor-schreven jaers; ende naer diversche teghen-spoeden die haer onder-weghen zijn ghemoedt / den sesten April 1599 ghekomen aen de mondt van de Strate; ende quamen daer naer aen een kleyn Eylandt/ welck leght veerthien mijlen binnen de Strate/ ende is het kleynste van de twee Pinguins Eylanden. Den 13 liepen sy aen de noordt-zijde in een lustighe baye/ die de Engelschen genaemt hadden de Mossel-baye, leggende een-en-twintich mijlen binnen de Strate; aen de west-zijde is een schoon riviere van versch water/ ende daer by menichte van mosselen ende brandt-houdt/ insonderheyt op een Eylandeken midden in de baye. Den 17 ginghen sy wederom 't zeyl met een oosten windt / loopende zuydt-west aen/ daer naer west-zuydt-west ende west ten noorden/ seylende tusschen het hooghe landt; door welck scheen oft daer gheen door-gangh soude te vinden gheweest hebben / midts de hooghte van de berghen die soo door malkanderen liepen / ende zijn boven meest met sneeuw bedeckt. Van daer loopende met een oosten-windt ontrent een mijle noordt-noordt west aen / wierden door contrarie windt ghenootsaeckt te setten in een baye aen de noordt-zyde / gheleghen op veerthien vadem goede kley-grondt. Dese baye legghende op de hooghte van vier-en vijftich graden/ is ghenaemt de groene baye, streckt haer met een kromte om den noorden/ heeft in 't midden drie Eylandekens / waer van het kleynste oostelijck leght. Hier souden de schepen als het noodt dede/ schoon gemaeckt konnen werden/ want het over al schoon wit zandt is / waer op het passelijck hoogh vloeyt / geciert met groene boomen / den laurieren niet ongheiijck/ doch onghelijck hoogher / altijdts groen/ de basten so bitter als peper hebbende: hier leydt oock een riviere van versch water; men vindt daer mede menichte van mosselen/ waer van de sommige wel een span langh waren/ also dat de drie ghekoockt zijnde / wel een pont woeghen; sommighe eyndt-voghels ende gansen: ten kortsten ghesept/ 'tis wel de beste baye die in de gantsche strate van Magallanes gheleghen is; want men de gheheele baye door op 12, 15, 20 30 ende 45 vadem anckeren magh. Hier laghen sy/ midts den windt gantsch niet dienen en wilde tot den 23 Augusti, sonder nochtans uyt de zeylen van de reede te nemen/ dagheliicks hopende ende verlanghende met den eersten bequamen windt 't zeyl te gaen; doch also het winter wierde/ ende de windt gantsch niet wilde dienen/ hebben sy daer ongheloofliicke armoede gheleden/ ende over de hondert man daer verloren/ want sy den eenen storm op den anderen hadden/ so dat de schepen dickmaels voor vier anckers door-gingen. Dewijle sy daer laghen voeren sy met de sloepe naer een Eylandt om den zuyden / recht teghen over de groene baye legghende / om zee-robben te soecken; al-waer komende / sy seven Canoas met Wilden vonden/ die soo veel men konde mercken / wel thien oft elf voet langh waren / de leden naer advenant hebbende; ros-achtigh van couleur/

ende het hooft lanck ghehaprt; welck dese sloepe siende / met grooter haest naer 't landt liepen; waer van sy soo gheweldigh met steenen wierpen / dat de sloepe 't landt niet en dorste ghenaecken; het welcke dese Wilden merckende / zijn ghelijcker-handt in haer Canoas gheballen / ende naer de sloepe toe ghekomen / dan alsoo de onse daer onder schoten / soo dat daer vier oft vijf doodt bleven / zijn sy weder aen landt gheloopen; al-waer sy met gheweldt eenighe boomen / die van verre wel een span dick schenen te wesen / upt der aerden trocken / om haer te beschanssen; doch ons volck scheyden daer van. Dit volck was al naeckt / uyt-ghenomen dat den eenen een oudt Robben-vel om den hals hadde; haer gheweyr waren flitsen van hardt hout / die sy upt der handt seer fel ende recht schoten / de voorste punt was harpoens ghewijse gemaeckt / met senuwen van zee-robben aen de lange flitsen ghebonden: Sy over-vielen eenige daghen daer naer eenigh volck / ende doodender drp / ende quetstender twee / die genesen wierden met groote moeyte / door dien de harpoenen so diep in 't lijf staecken; waren aen den eenen door vier packen kleederen tot in de borst ghegaen. De onse noemden dese groene baye de Cordes baye. Den 23 Aug. zijn sy van daer 't seyl ghegaen met een noordt-oosten windt / noordt ten westen aen / doch meest met stilte / also dat sy daeghs daer aen in de morghen-stondt / de seylen aen de mast hangende / weder setten moesten / ende anckerden op 28 vadem / aen de zuydt-zijde; doch des avonts hebben sy de anckers weder ghelicht / ende met de voor-ebbe laten drijven tot den thien uyren des nachts / dat sy in een groote baye / aen 't zuyden legghende / quamen; alwaer sy aen de oost-zijde van de baye anckerden op 20 vadem klep-gronde ende aen de west-zijde achter een kleyn Eylandeken / op 16, 24, 30 en 40 vadem. Hier ist veel bequamer voor de schepen te legghen / want men eenen worp van 't landt brenghende / van hier met alle winden 't seyl kan gaen / welck men van de oost-zijde niet doen en kan. Noemden dese baye de Ridders baye, door dien sy hier een societeyt ofte broederschap van den ontbonden leeuw / met ridderlijcke ceremonien aen-stelden. Den 28 ginghen sy van hier weder 't zeyl met een zuydt ten oosten windt west-noordt-west aen / ontrent een groote half mijle langhs de noort-zijde / een gotelingh-schoot van 't landt: hier leydt een droogte daer men licht een schip op verliesen soude / midts daer over een vadem waters niet en is; alsoo dat het schip 't Gheloove hier by naer op-komende / in groot ghevaer was / doch kregen het daer boven op veertich vadem klippige grondt anckeren / ende also de schepen heel qualijck laghen soo den noordt-westen windt hadt beghinnen staen te waeyen / kreghen sy de anckers weder op / loopende midts den tegen-windt om den zuyden / in een kleyn baeyken / een groote half mijle van de Ridders baye gheleghen / daer sy op twintich vadem anckerden. Hier vonden sy versch water ende aen de oost-zijde laghen vier Eylandekens / daer op sich naer vermoeden des somers veel zee-robben onthouden. Den 2 September zijn sy van daer weder te seyl ghegaen met een oost-zuydt oosten windt / noordt-west ten westen aen: Ende den 3 met een noordt-oosten windt ende meerder koelte / ende zijn in de voor-nacht de strate van Magallanes ten eynde gheseylt / komende met seer kraep weder in de zuydt-zee. Doch twee van de schepen door storm van de andere versteken zijnde / vervielen eerst op 't landt by noorden de strate / ende daer naer weder in de strate; alwaer het eene weder door quam / als in 't langhe te sien is by het journael daer van in druck upt-ghegheven / daer wy den begheerighen leser toe wijsen / om hier niet te langhe te wesen. By welck journael oock ghevoeght is een seer pertinente af-teeckeninghe van de strate / door Ian Outgersz. verbooc-dert / die wel de exactste is van alle de ghene die tot noch toe zijn voort-ghekomen so dat onse natie de volkomen kennis van dese strate door de industrie van desen man bekomen heeft / ende anderen mede ghedeelt.

Het thiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate van MAGALLANES, naer dat die by de Nederlanders is bevonden.

IN het selve jaer 1598 zijn andere vier schepen onder den Generael Olivier van Noordt van Rotterdam naer de selve strate 'tzeyl ghegaen; schepdende uyt het Goereesche gat den 13 September: ende naer veel suckelinghen quamen sy den 20 Septemb. 1599 in Porto Desire; ende schepden wederom van daer den 29 October, ende den 4 Novemb. quamen sy in de strate / ende door storm uyt en in-gejaeght zijnde / quamen den twee-en-twintichsten aen de eerste enghte; ende den vijf-en-twintichsten aen 't kleynste Pinguins Eylandt / daer sy eenighe Wilden vonden / van de welcke sy vele doodt-schoten / ende kreghen daer eenighe jonghers ghevanghen. Verstonden de gheleghentheyt van haer-lieden landt / welck was in de volghende maniere. Oliv. van Noordt.

Dit ghestacht van volck is ghenaemt Enoo, bewoonende een landt welck sy noemden Cossi; maer dit Eylandt is ghenaemt Talcke. Het andere welck het grootste is / ghenaemt Castemme, al-waer veel Pinguins op zijn / daer sy haer / meest mede geneeren. Van de vellen maken sy haer mantels / die sy om 't lijf hebben / ende zijn voorts naeckt / woonende in holen in de aerde ghemaeckt.

Naer ons duncken (seght den Schrijver van de voyagie) waren sy van het vaste landt op dit Eylandt ghekomen; want wy saghen noch veel volcks op het punt van 't landt / datter geen halve mijle af leght / halende Pinguins van dit eylandt voor haer eeten. Oock zijn daer noch ander ghedierten die sy noemen Cassoni, wy vermoeden dat het harten ofte rheen zijn. Dit volck houdt hem al met ghestachten by den anderen / dies wy vermoeden dat daer veele zijn / houdende elck syn woonplaetse apart: want sy hadden kennis van noch vier gestachten; Kemenetes bewoonende een plaetse ghenaemt Karray: Kennekas woonende in een plaetse ghenaemt Karamay: Karaike woonende in een plaetse ghenaemt Morine. Dit is al volck van statuere gelijck die van Enoo, die wy bekomen hadden; van de groote als een man van ons landt / dan zijn seer breedt ende hoogh van borste / schilderen haer in 't aensicht en voor-hooft met eenighe verwen. De mans hadden haer schamelheyt voor met een draetjen toe ghebonden / ende de vrouwen hadden een lap van Pinguins-vellen voor de hare. Het hayr dat de mans aen 't voor-hooft over-hangt / is de vrouwen af-ghesneden. Sy gaen al naeckt / alleenlijcken hebben een Pinguins oft ander voghels vel om het lijf / dat sy noemen Oripoggre, ende de Pinguins, Combogre; welck zoo wel aen malkanderen waren ghenaeyt / ghelijck als of het een peltier gedaen hadde. Noch is daer een ghestacht te landt-waerdt in / ghenaemt Tirimenen, de welcke een landt bewoonen / ghenaemt Coin. Dit zijn groote menschen als reusen / zijnde thien oft elf voeten lanck / ende komen teghen dese andere ghestachten oorloghen / verwijten haer datse Struys-eeters zijn / daer door schijnt dat sy beter spijse moeten hebben als d'andere / dan wy vermoeden dat het menschen-eeters moeten wesen. Den tweeden Ianuarius 1600. legghende in een baye die sy noemden Mauritius baye, zijn sy de selve met twee sloepen in-ghevaren / om te besien hoe verre de selve soude strecken / vonden 't al zuydtoost op loopen met diversche canalen ende groote meyren van versch water / daer sy upter-maten veel ys vonden / welck naer haer duncken daer altijdts leght / want men met een lijn van 10 vadem niet en konde gronden / het was nu midden in de somer; en zijn met de sloepen daer voorts door-gekomen / tot weder in de strate / uyt-gaende teghens Cape Galanti, ende de Eylanden die daer gelegen zijn; zo dat sy te recht vermoeden dat dit al gebroken-landt moet wesen. Den 14 dito quamen sy aen een kape die aen de noord-zijde leght / genaemt Capo Boluto, van daer streckt hem de strate recht west-noordt-west / ende men siet ghelijck oft men in

zee sagh / het gat uyt / maer is noch wel twintich mijlen langh; de wijdte van de strate is hier ontrent twee mijlen. Naer veel suckelingh quamen sy eyndtlijcken den lesten Feb. in de zuydt-zee / neffens de Cape Desseado. Aen de noordt-zijde ontvalt hem 'tlandt seer om de noordt/ soo datter gheen kennelijcke kape is/ maer daer legghen vier ofte vijf Eylanden / vier oft vijf mijlen van 't landt / de welcke legghen acht mijlen noordt-noordt-west van de Cape Desseado, ende de strate is hier wel seven mijlen wijdt. Die meerder particulariteyt van dese voyagie begeert te weten/ kan het journael daer van uyt-ghegheven lesen.

In den jare 1614, is den Generael Spilberghen uyt Texel ghescheyden den achtsten Augustus, ende den tweeden Martij 1615, aen de strate ghekomen met groote perijckel/ want dickwils d'in-komste van de strate hem belet wierdt door veele stormen / quaet weder / ende contrarie winden/ doch zijn den derden April de eerste enghte ghepasseert/ ende den sesthiende in de Cordes baye gekomen/ daer sy haer van water / houdt/ ende anders versagen; ende zijn soo met groote moeyte in de zuydt-zee ghekomen den sesten May 1615 voor-schreven / welck wel een van de spoedichste reysen is gheweest die oyt door de strate zijn voor-ghenomen; soo dat het vele daer aen gheleghen is/ dat men op het rechte saysoen daer komt/ welck by veelen werdt gheacht te wesen in Ianuario ende Februario, alsoo het dan daer somer is.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de nieuwe Strate van LE MAIR.

EEr wy voort-varen tot de beschrijvinghe van 't landt aen de noordt-zijde van de strate Magallanes tot Rio de la Plata toe / soo vereyscht de ordre/ hier te spreecken van de nieuwe strate de welcke lof-weerdichlijck ghevonden ende ontdeckt is by onse natie. Wy hebben hier voren ghesien / soo in de relatien van de Spaegniaerden/ als van de Engelsche / ende de onse/ dat het ghemeyn ghevoelen is geweest / dat het landt aen de zuydt-zijde van de strate maer gebroken landt ende Eylanden en zijn / ende dat daer een ruyme zee achter loopt. Dit is klaerlijc bevonden by de voyagie aen-gestelt op Terra Australis by Isaac le Maire ende Willem Cornelisz Schouten van Hoorn; de welcke een schip ende een jacht tot dien eynde hebben uyt-ghemaeckt: welck van Texel zijn 't zeyl ghegaen den veerthienden Iun. 1615, wesende opper-schipper van dese twee schepen Willem Cornelisz. Schouten, eñ opper-koopman Iacob le Maire sone van Isaac le Maire voornoemt. Wat haer wedervaren is op de gantsche reyse/ sullen wy hier niet aenroeren / alsoo haer journael ghedruckt is; dan sullen beginnen haer weder-varen te verhalen van Porto Desire af/ alwaer sy den sevenden Decemb. arriveerden/ ende verloren daer haer jacht by ongheluck van den brandt. Den 13 Ianuarius 1616 zeylden sy weder uyt Porto Desire, ende sagen den 18 Seboldts Eylanden, op de hooghte van een-en-vijftich graden. Den 20 bevonden haer op dry-en-vijftich graden / ende gisten haer twintich mijlen van landt by zuyden de strate van Magallanes. Den 23 dito voeren sy met een noordelijcken windt in bleeck water zuyden ten westen aen: ende ontrent dry uren naer de middagh sagen sy landt in 'twesten ende zuyd-westen/ ende openbaerde hem oock korts daer naer in 't zuyden sy hadden 's avonts een noordelijcke windt/ ende ginghen oost-zuydt-oost aen/ om boven 't landt te blijven. Den vier-en-twintichsten des morghens vroegh werden sy het landt aen stier-boordt ghewaer/ en lagh niet meer als een groote mijl van haer; hadden grondt op veertich vadem/ ende een westelijcke windt; het landt streckte hier oost ten zuyden/ met seer hoogh geberghte/ dat al wit met sneeu bedeckt lagh. Zeylden al by dat landt langs/ eñ ontrent de middagh quamen dat ten eynde/ ende saghen een ander landt daer by oosten/ dat oock seer hoogh ende hackeligh

aen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

aen te sien was. Dese landen laghen naer haer duncken ontrent acht mylen van den anderen; ende haer scheen tusschen beyden door/een goede passagie te wesen/ ende sy vermoeden het te vaster / om dat sy merckten dat daer een harde stroom om de zuydt tusschen beyden in liep; hadden doen de hooghte van vier-en-vijftich graden ende ses-en-veertich minuten: naer de middagh kreghen sy een noordtlijcke wint/ende liepen naer de openinghe toe; maer het wierdt teghen avondt stil/ ende sy dreven dien nacht met harde stroom ende weynich wints henen. Sagen daer ontelbare menichte van Pinguins oock walvisschen by duysenden/ soo dat sy die qualijck konden myden. Den vijf-en-twintichsten waren sy dicht by het oostelijckste landt / dat was seer hoogh ende hackeligh / ende streckt op de noordt-zijde oost-zuydt-oost heen / soo verre sy sien konden; gaven het den naem van Staeten Eylandt : maer het landt daer by westen noemden sy Mauritius de Nassauw. Sy vermoeden dat men aen beyde zijden goede reeden ende sandt-bayen soude vinden / want 't was aen beyde zijden met schoone sandt-stranden ende moye op-gaende sandt-gronden. Visch / Pinguins ende zee-robben zijn daer ghenoegh te bekomen; oock ghevoghelte ende water; dan boomen en konden sy niet sien. Hadden een noordelijcke windt in 't gat; gingen zuydt-zuydt-west aen; hadden 's middaeghs de hooghte van vijf-en-vijftich graden ende ses-en-dertich minuten / ende setten haer kours suydt-west aen: sagen het landt by zuyden het gat van 't westelijcke eyndt van het landt Mauritius af strecken west-zuydt-west / ende suydt-west heen / soo verre sy beooghen konden al hoogh ende hackeligh landt. Des avonts de windt zuydt-west loopende / liepen sy zuydt-waert over met holle dyninghen uyt den zuydt-westen / en seer blauw water; waer uyt sy oordeelden / dat sy groot ende diep water te loef-waert hadden: saghen uyter-maten groote zee-meeuwen / ende grooter als swanen; die door de ongewoonte van menschen te sien / op 't schip quamen sitten / en lieten haer van 't volck doot-slaen. Den ses-en-twintichste dito hadden sy de hooghte van seven-en-vijftich graden / ende hadden een storm uyt den westen ende zuydt-westen / ende lieten zuydt-waert over-staen / saghen in 't noort-westen noch hoogh landt / ende wenden 's nachts noort-west-waert over. Den seven-en-twintichsten dito hadden sy de hooghte van ses-en-vijftich graden een-en-vijftich minuten / koudt weder ende hagel-buyen / de wint west ende west-suydt-west / liepen eerst zuydt-waert daer naer noordt-waert met schover-zeylen. Den acht-en-twintichsten dito hadden sy holle dyninghen uyt den westen; liepen met een noordt-oosten wint west ende west ten zuyden aen / en hadden 's middaeghs de hooghte van ses-en-vijftich graden ende acht-en-veertich minuten. Den negen-en-twintichsten dito met den dagh hadden sy een zuydt-oosten wint / ginghen zuydt-west aen. Naer de vroegh-kost saghen sy voor uyt twee Eylanden west-zuydt-west van haer / daer sy ontrent de middagh by quamen / ende liepen die by noorden om / waren dorre grauwe klippen / met noch eenighe kleyne klippen die daer om laghen / op de hooghte van seven-en-vijftich graden: noemdense de Eylanden van Barneveldt; zeylden al west-noordt-west aen / ende saghen teghen den avondt weder landt in 't noordt-westen ende noordt-noordt-westen van haer / dat was het landt by zuyden de strate van Magallanes, ende streckt al zuydt-waert henen / al hoogh gheberghte met sneeuw bedeckt / eyndende met een scherpen hoeck / diese noemden de Cape van Hoorn, op de hooghte van seven-en-vijftich graden acht-en-veertich minuten. Kreghen 's avonts een noordelijcken windt / en hadden holle dyninghen uyt den westen / deden haer kours al westelijck aen / en bevonden dat daer stercke stroom om de west ginck. Den dertichsten dito van gelijcken / ende hadden s'middaeghs de hooghte van seven-en-vijftich graden vier-en-dertich minuten. Den een-en-dertichsten hadden sy de wint uyt de noordelijcker handt / ende gingen west aen / hadden 's middaeghs de hooghte van acht-en-vijftich graden; naer de middagh liep de windt west / ende west-zuydt-west; waren de Cape van Hoorn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

doen ghepasseert/ende en konden gheen landt meer sien/ maer hadden holle dÿninghen uyt den westen/ ende seer blauw water; welk haer versekerde nute wesen in de zuydt-zee. Voeren soo diversche koursen sonder meer landts te sien/ ende quamen op de hooghte van neghen-en-vijftich graden / tot dat sy den twaelfden Februar. haer bevonden de Strate oost van sich te hebben. Hebben dese nieuwe ghevonden door-vaert in de zuydt-zee naer haer opper-koopman ghenaemt de Strate van le Maire.

Het twaelfde Capittel.

Voyagie vande Spaegniaerden door de Strate van Le Maire.

DE Koningh van Spaegnien naerder-handt van dese nieuwe strate ghehoort hebbende / heeft in den jare 1518 twee karveelen af doen veerdighen om dese strate naerder te ondersoecken; dese zijn den seven-en-twintichsten van September 't zeyl ghegaen van Lisbona, onder 't beleyt van Bartolome Garcia de Nodal; ende naer dat sy door de selve strate waren gheweest tot in de zuydt-zee/ zijn se weder-ghekeert te St Lucar den neghenden Iul. 1619. Daer is een kaerte uyt-ghekomen / ghemaeckt door den Cosmographus van den Koningh van Spaegnien/ Pedro Texerra Ealbernas; in de welcke de zuydelijcke kape van de noordelijcke mondt van de strate van Magallanes wort genaemt C. del Spiritu Santo; ende op de streeck naer de nieuwe strate toe/ Punta de Arenas, op de hooghte van ontrent de vier-en-vijftich graden/ neffens een door-tocht die in de oude strate van Magallanes uyt-komt/ welck sy noemen Entrade de St Sebastiaen, ende een weynigh voorder Cabo de Pennas, ende noch wat voorder naer het oost-zuydt-oosten Cabo de St Ines. De westelijcke Cabo van de nieuwe strate noemen sy Cabo St Vincente, ende de oostelijcke Cabo de Setabence, ende de andere Cabo St Bartholome, beyde aen Staten Eylandt gheleghen. By zuyden de Cabo St Vincente aen 't landt welck confineert met de strate van Magallanes, stellen sy eerst Puerto del buen successo, ende noch voorder Monte Gordo, ende daer by een eylandt / welck sy noemen Isla de S. Gonçalo, ende voorts vijf kleyn Eylandekens de St Ilefonso; ende wat voorder van 't zuydelijckste punt van dit landt Isle de Diego Ramires.

Hebbe ghesien een seer pertinent journael van dese reyse / beschreven door Valentijn Iansz. van Statijn, ghewesen stuyr-man op een van dese bercken: de welcks verhaelt hoe dat sy eerst liepen tot in de mondt van de Strate van Magallanes ende van daer zuydt-oost aen ginghen ende op de hooghte van dry-en-vijftich graden ende vier-en-twintich minuten quamen voor een groote openinghe die meer als dry mijlen van de noordt tot de zuydt-zijde wijdt is/ ende open soo verre men beooghen kan sonder landt; de zuydt-ooste gangh leyde haer binnen een hoeck daer beschut was te vinden voor de selve windt: liepen voorts al langhs de wal zuydt-zuydt-oost ende zuydt-oost ten zuyden aen / op sesthien ende vijfthien vadem/ vonden haer in een bocht die heel scharpe grondt heeft; 't landt in de bocht zijn veel hooghe berghen die vol sneeu laghen / hadden daer de hooghde van vier-en-vijftich graden ende vijf minuten / ende wat voorder is 't landt bewassen met boomen; ende op de hooghde van vier-en-vijftich graden ende vijfthien minuten verthoont hem 't landt met veel hoecken / ende daer zijn veel bayen daer men met scheepen soude konnen ligghen/ de wal streckt hem hier zuydt-zuydt-oost wel soo oostelijck: op de hooghde van vijf-en-vijftich graden ende neghenthien minuten/ vonden een baye daer twee eylanden in liggen/ de strandt thoonde hem wit/ gelijck oft zandt-stranden waren / dan zijn de klippen van 't water wit af-ghespoelt: saghen t' savonts de strate / ende kreghen sulcken stroom teghen / dat die met een moye koelte ende alle de zeylen by qualijck konden doodt seylen/ kosen de noordt-wal ende liepen daer by in op seven-en-twintich / vijf-en-twintich / twintich/ jae

sesthien/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

sesthien / vijfthien ende veerthien vadem / saghen een kleyne baye / dan niet om
met schepen in te ligghen / want lagh vol steenen: liepen een mijle binnen / daer
vonden sy een schoone sandt-baye / ende setten daer op veerthien vadem swarte
sandt-grondt met schelpkens ghemenght; 't beste ligghen is midden in de baye
ofte aen de noordt-zijde: het is daer in de Strate vol pinguins ende ander ghevo-
ghelt / soo groot als eyndt-voghels / ende oock veel groote meuwen; waren aen
landt om houdt / ende vonden daer een versch rievierken ende houdts ghenoegh:
daer quamen van de zuydt-zijde by haer vijfthien mannen / naeckt / gheverwet
met roodt / ende voor 't hooft ende op de wanghen met wit: een deel hadden van
haer schapen vellen om 't lijf met de selve verwe gheverwet; ende onder haer wa-
ren twee oude / welcke om hadden vellen van andere beesten seer fijn van graeuw
hayr / ende hadden op 't hooft vellen van groote cogmeuwen / de veeren uyt-ghe-
pluckt / ende den dons daer op ghelaten / hadden boghen die niet langh en waren /
ende witte flitsen ghelijck van haselaren houdt / de harpoentjens waren van graeu
steen / ende van sulcken steen hadden sy oock messen by haer; om den hals haddense
snoeren van kleyne witte ende blinckende hoorentjens / kraep op een riemken vast
gemaeckt / ende om 't lijf een riem van leeder / ende hadden by haer wit garen van
schapen wolle ghesponnen / en konden haer niet verstaen; als sy yet segghen wil-
den ofte yets begheerden / en seyden niet dan Hoo, ho, hoo; en wilden met haer
niet eten ofte drincken / dan pluckten ende aten kruydt van 't veldt / welck waren
geele boter-blommen die daer met heel groot loof wassen / smaeckt wat bitterach-
tigh: sy hielpen water en houdt laden / ende als sy by 't volck quamen / soo leydense
haer boghen ende knodsen neder / leerden het Pater noster ende Vader onse naer
segghen: aen d'ander zijde van de baye saghen wel vijftich persoonen / ende leeghe
huttjens van rieden ende ghebooghen staecken ghemaeckt / ende met gras gedeckt /
soo leegh datter een man qualijck over-eynde in staen konde / vonden daer niet in
dan ydele mossel-schelpen. Uyt dese baye weder 't zeyl gaende / wierden wel vier
mijlen buyten de strate by de stroom ghevoert / al om de oost naer 't oost-landt toe /
saghen daer twee eylanden in den bocht ligghen ontrent twee mijlen by oosten het
gat: de stroom keerende / dreef haer weder naer 't gadt: saghen daer mede een ofte
twee schoone bayen / dan was daer diep / een half mijl buyten de wal geen grondt;
quamen weder in 't gat dicht by de oost-wal / daer liepen mede baeyen in / inson-
derheydt dicht by de zuydt-punt / dan was dicht aen landt meer als vijf-en-veer-
tich vadem diep scharpe grondt: in 't midden van de Strate zijnde / verthoont hem
de zuydt-punt leegh / maer daer by komende is heel steyl / ende ghelijckt van verre
oft zant-strand ware / maer aen de noordt-zijde in den bocht is het oost-landt bene-
den groen bewassen ende 't selve oost-landt is aen de zuydt-zijde barre klippen /
daer staen wel ses oft seven klippen in zee van 't water af-ghespoelt oft toorns wa-
ren / ende op 't hooghe light het vol sneeuws. Setten haer kours van daer zuydt-
west aen / ende quamen ontrent dry mijlen van de west-wal van de strate / vonden
gheen grondt / ende daer loopt een groote voerde west-noordt-west in het landt /
hebbende aen de noordt-zijde hoogh-landt ende 't gheberghte vol sneeuws / ende
't beneden-landt vol gheboomte; aen de zuydt-west zijde is 't landt leegh; vonden
daer veertich ende vijftich vadem scharpe grondt; ende een groot stuck in de voerde
light een eylandt: ginghen daer naer weder zuydt-zuydt-oost aen / ende dreven
daer naer door de gheweldighe windt ende sneeuw oost ende oost ten zuyden aen;
dit was den laetsten Ianuar. Den tweeden Februar. bevonden haer op vijf-en-
vijftich graden ende acht-en-veertich minuten / ende met den west-noord-westen
gangh kreeghen het oost-landt van de Strate weder in 't ghesicht noordt-oost ten
noorden van haer / ende stelden haer kours weder zuydt-west wel soo zuydelijcken
aen / ende daer naer west-zuydt-west / ende saghen daer allent-halven landt; ende
daer naer in 't suydt-west ten westen een Eylandt / ende vonden haer in een groote
bocht die achter de Kaep Hoorn loopt / ende daer ligghen een deel eylanden / door

landt: 't landt in den bocht is vol hooghe berghen / hadden de hooghde van ses-en-vijftich graden ende twee-en-twintich minuten / ontrent vijf mijlen van de kaep. Dese kaep light aen de oost-zijde vol Eylanden / recht by de punt liggen seven eylanden / ende het om de noordt drie groote ende vier kleyne; aen de west-zijde is de kaep slecht / ende de wal streckt west noordt-west hoogh-landt vol sneeuw ende daer light een schoone haven: op dit ghewesste hadden veel haghels ende sneeu met groote koude: saghen mede een groote voerde noord-noord-oost in 't landt gaende / ende in 't zuydt-zuydt-westen saghen een eylandt / thien mijlen buyten de wal naer gissingh / waren wel vijfthien mijlen by westen de kaep / dan wierden alle weder te rugghe ghedreven / soo datse de kaep wederom saghen seven ofte acht mijlen noordt-oost van haer. Daer naer kreghen seer quade weder soo dat tot op de hooghde van neghen-en-vijftich graden drie-en-veertich minuten quamen / saghen een wal-visch ghelijck by 't noorden ghejaeght worden: gingen weder west-noord-west aen vijfthien mijlen / ende daer naer achthien mijlen noordt-west / soo dat den negenthienden Febr. haer vonden op ses-en-vijftich graden dertich minuten: ende den een-en-twintichsten op vijf-en-vijftich ende vier-en-dertich minuten. Den twee-en-twintichsten op vier-en-vijftich graden sesthien minuten. Den drie-en-twintichsten op drie-en-vijftich grad. vier minuten / waren al meest n. w. ende n. n. w. aen-gegaen / ende daer naer weder oost / so dat de zuyd-kaep van de Strate van Magallanes in 't gesicht kregen. Den vijf-en-twintichsten liepen de strate in / ende vier oft vijf mijlen binnen zijnde vonden een goede haven / settent op seven vadem zand-grondt. Zijn so de Strate van Magallanes weder deur ghekomen naer Spaegnien / te Pernambuc aen-loopende om te ververschen.

Het derthiende Capittel.

De voyagie van den Heer Admirael Iaques L'Hermite door de Strate van Le Maire.

IN den jaere 1623, in 't leste van April vertrock de Nassause Vlote, bestaende uyt elf schepen; onder den Admirael Iaques L'Hermite, uyt het Goereesche gadt; ende naer veel suckelingh die wy hier voor-by gaen als breeder te lesen in 't journael daer van uyt-ghegheven / bevonden haer den dertichsten Ianuar. 1624, op de hooghde van twee-en-vijftich graden ende dertich minuten by zuyden de linie.

Den een-en-dertichsten een wackere oost-noordt-oosten windt ghekreghen hebbende.

Den eersten Februar. saghen landt zuydt-zuydt-west van haer / ligghende ontrent vijf mijlen / welck was de Cabo de Pennas, hem verthoonende met hooghe berghen / boven met sneeu bedeckt; ende haer kours zuydt oost ende zuydt-oost ten zuyden aen-settende.

Den tweeden met den daghe vervielen voor de mont van de Strate le Maire de welcke by Valentijn Iansz. stier-man op het schip de Eendracht, (de welcke daer in jare 1619, met de Spaensche Caravellen / als voorzen verhaelt ghewees was) verkent zijnde by de berghen die aen de west-zijde van de mondt ligghen / hielent draghende om de Strate in te zeylen. De mondt van de Straet is seer kennelijck / door dien het oost-landt van de Strate / Staten-Landt ghenaemt / hoogh heuveligh ende hackeligh is / ende op het west-landt / Mauritius-landt ghenaemt / verthoonen haer ettelijcke hooghe heuvelen dicht aen strandt ghelegen. Inde Straet komende saghen twee schepen ligghen in een baeye naer-maels Verschoors-baye ghenoemt / ende alsoo de windt seer oostelijck liep / waren in twijfel oft in Valentijns-baye (die van by noorden af te reeckenen tusschen den tweeden en derden hoec aen de west-zijde van de straet legt) wilden in loopen / doch

ghewaer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ghewaerschouwt zijnde van de chaloupe van 't schip datter in lagh/ hebben naer 't midden van de Straete ghehouden ende de rest van de schepen in-ghewacht; op de middagh doen de zuydt-hoeck van het oost-landt van de Straet oost van haer was / bevonden haer op de hooghde van vijf-en-vijftich graden ende twintich minuten.

Den derden de windt noordt-west/ op de middagh de hooghde van ses-en-vijftich graden/ naer middach heel stil; de Schout by nacht I. W. Verschoor quam by haer/ verhalende hoe hy met twee schepen 't landt aenghedaen hadde op vier-en-vijftich graden.

Den dertichsten Januar. de Straet willende in loopen / door de stroom belet waren/ ende 't eene schip in Valentijns baye hadden ghesonden/ ende selfs in Verschoors baye buyten de Strate ghezet: een rievierken 't welck sy van de schepen saghen in-gheroept daer wel kleyne/ maer gheen groote schepen voor alle winden beschut konden ligghen; hadden met de in-woonders ghehandelt / eenighe robben-vellen gheruylt/ maer gheen ververschinghe ofte beesten konnen bekommen; vinghen veel visch van ghedaente ende smaeck als schel-vis.

Den sesten met den daghe saghen Caep de Hoorn, drie mijlen noordt-noordtwest van haer/ dan mits de stijve west-zuydt-westen windt konden daer niet boven komen ende wenden 't om de zuydt.

Den achtsten hadden noch alle harde storm uyt den westen / ende bevonden haer des middaeghs op de hooghde van seven-en-vijftich graden ende twintich minuten.

Den thienden op de middach de hooghde van acht-en-vijftich grad. eñ een half.

De volghende daghen noch hardt weder vande westelijcker handt.

Den veerthienden bevonden aen den op-gangh der sonnen vijf-en-twintich graden noordt-oosteringh / andere hadden maer drie-en-twintich ende eenighe een-en-twintich/ soo dat de af-wijckinghe extraordinaris groot bleef: op de middach hadden ses-en-vijftich ende een derdendeel graden/ ende saghen weder Caep de Hoorn seven mijlen west-noordt-west van haer / waer uyt bevonden dat de stroom haer gheweldich om de oost ghezet hadde.

Den vijfthienden 's middaeghs kreghen eerst Caep de Hoorn noorden van haer. In 't voor by zeylen saghen tusschen de Caep de Hoorn, ende de naeste by westen / een groote in-wijck die hem soo verre te lande in streckte alsmen beoogen konde/ soo datmen verhoopte daer eenighe goede bayen te vinden / ende om dat de wint na de middagh west liep/ soo sondt den Admirael de jacht voor uyt/ende liep met syn schip tusschen beyden de kapen in / hoopende daer een goede reede te vinden/ dan alsoo het 's avonts stil wiert ende 's nachts een noordelijcke windt kreghen / liepen de baeye weder uyt / ende stelden haer kours langhs de wal.

Den sesthienden was de windt noord-noord-oost / tot op de middagh / kregen de hooghde van ses-en-vijftich graden thien minuten / de Caep Hoorn oost van haer: saghen twee Eylanden die ontrent veerthien ofte vijfthien mijlen by westen Caep de Hoorn, ligghen: inde kaerte noch niet bekent: vonden dat de stroom om de noordt-west gingh; des avonts de windt zuydt-west.

Den seventhienden 's morghens was de windt west-noordt-west / ende alsoo vreesden weder beneden de Caep de Hoorn te vervallen / namen haer kours de voerde in die daer naer de Nassause voerde ghenoemt hebben / ende hebbent daer ghezet op vijf-en-twintich a dertich vadem kalck grondt.

Den achthienden voeren aen landt ende vonden bequaemheyt om binnen de barninghen te ligghen / ende lichtelijck water ende houdt te halen: dit was inde derde baye van de zuydt te tellen / die naer den naem van den Vice-Admirael Schapenhams-baye ghenoemt hebben.

Den neghenthienden kregen subijtelijck een storm uyt den west-zuydt-westen/ dan hieldt teghen den avondt weder op.

Den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Den twintichsten weder storm upt den westen.

Den een-en-twintichsten voer de Vice-Admirael met 't jaght de windt-honde de voerde in/ om te besichtighen.

Den twee-en-twintichsten hadden seer variabel weder; de Wilden quamen haer verthoonen aen de water-plaetse/ ende handelden met ons volck in alle vriendtschap.

Dan den dry-en-twintichsten liet het schip den Arendt neghenthien man aen landt staen/ de storm haer verhinderende aen boordt te kommen.

Den vier-en-twintichsten de boots aen landt kommende vonden vande neghenthien man maer twee levende/ de reste waren 's avonts te voren by de Wilde met knodsen/ slinghers ende piecken om-ghebraght; aen strandt werden niet meer dan vijf dooden ghevonden/ seer deerlijcken ghemartelt/ de reste haddense met ghenomen om te eeten; naer die tijdt en hebben daer gheen Wilde meer vernomen.

Den vijf-en-twintichsten wert de windt noordt-oost ende oost-noordt-oost/ ende de Vice-Admirael quam weder inde Vlote/ verhalende datse eerst waren geloopen recht naer een baye de Windt-hondts baey ghenaemt/ daer verscheyden huttekens van Wilden hadden ghevonden/ ende met haer minnelijcken ghehandelt; van daer om de oost zeylende een groot kanael ghepasseert waren/ ende by oosten Caep de Hoorn verVallen/ ende achter een Eylandt Terhaltens Eylandt genaemt geset gelegen/ tot datse weder by de vlote door den oosten windt waren ghebracht. Hy verklaerde dat Terra del Fuego (gheiijcker-wijs als de kaert te sich verthoont) in veel Eylanden verdeelt was/ ende datmen om in de zuydt-zee te geraecken Caep de Hoorn niet behoeft te passeeren/ maer datmen de selve by zuyden latende ligghen/ door de Nassausse Voerde wel by westen Caep de Hoorn weder in zee kan uyt-kommen/ ende alsoo sich over al veel bochten ende in kammen verthoonen die soo wijt te landt-waert in strecken alsmen beooghen kan/ dat wel te presumeeren is/ datter passagien zijn waer door men in de Magallaensche strate kan gheraecken.

Terra del Fuego is meest berghachtich/ dan heeft over al schoone valleyen ende lustighe beemden/ die bevloeyt worden met schoone af-wateringhen uyt het gheberghte spruytende ende verchiert met schoone kruyden: heeft tusschen de Eylanden verscheyden schoone reeden daermen een vlote schepen met seeckerheyt soude konnen berghen/ met overvloet van versch-water/ houdt ende steen tot ballast. 'T gheberghte dat uyt der zee schijnt dor ende bar te wesen/ is gheheel met ghebomte beset/ al te samen naer 't oosten overhellende/ om de gheweldighe westelijcke winden die in dese contreyen ordinaris domineeren. De aerde van 't gheberghte daer dese boomen in wassen is veenachtich/ vol ende niet over twee ofte dry voeten diep/ onder ist steen. De lucht in dese contreye is seer windigh ende veel tempeesten onder-worpen/ ende dat om de groote exhalatien die uyt de wateren rijsen/ ende met groot ghewelt van de west om de oost ghedreven worden. De In-woonders van Terra del Fuego zijn van natueren blanck als die van Europa, ghelijck bleeck uyt een jongh-kindt 't welck sy saghen/ dan sy bestrijcken haer lichaem met roodtsel/ ende schilderen haer op menigherhande wijse: eenighe zijn roodt van aensicht/ van beenen/ armen/ handen ofte andere leden; de reste van 't lichaem wit/ plackerich/ beschildert oft bestreecken; daer zijnder oock eenighe die half roodt half wit zijn/ soo dat yeder op een bysondere wijse gheverwet is. Sy zijn kloeck van persoon ende van leden wel gheproportioneert/ van groote ende statuere als die van Europa; sy draghen langh ende dick swart hayr/ om te vreeselijcker te schijnen/ ende hebben scharpe tanden als een mes; de mans gaen heel naeckt sonder haer schamelheydt te bedecken/ de vrouwen bedeckent met een stucxken leers/ zijn gheschildert als de mans/ ende verchieren haer hals met een snoercken schelpkens ofte hoornkens. Eenighe weynighe

nighe

nighe hebben een robben-vel over de schouderen hanghende/ 't welck weynich beschut teghen de koude by-brenght/ soo dat te verwonderen is hoe sy 's winters de koude deur-staen. Haere huttekens zijn van eenighe boomen te samen gheset/ beneden rondt/ ende boven spits toe-gaende/ op de wijse van een tente/ daer boven eenighe openinghe in is om den roock te passeeren; zijnde binnen twee ofte drij voeten diep in de aerde uyt-ghehoolt/ ende buyten met aerde besedt. In haere huttekens is niets van huys-raedt te vinden/ als alleen eenighe biese korfkens die sy weten te breyden/ daer haer visch-tuygh in is/ hebben oock lijnkens ende steenen-hoecxkens/ daer sy mosselen aen weten te hanghen/ ende daer soo veel visch mede vanghen als sy willen. Haer gheweer zijn booghen ende pijlen voor met steenen harpoentjens seer konstigh ghemaeckt; langhe spiessen/ met een scherp beentjen aen de punct voor sien/ welck tanden heeft om beter in het vleesch te hechten; oock knodsen ende slinghers daer sy gheweldigh mede worpen/ ende steenen gheslepen messen die seer scherp snijden: hebben altijdts haer gheweer by haer/ door de continuele oorlooghe die sy voeren teghen andere Wilden/ die om de oost woonen/ ende haer met swart schilderen/ ghelijck de dese met roode doen. Haer schuytjens/ zijn seer aerdigh ghemaeckt ende ghefatsoneert; nemen een gheheelen bast van de alder-dickste boomen/ die sy soo weten te buyghen/ sommighe riemen daer uyt-snydende/ ende dan die weder te samen naeyende dat het ten laetsten de forme krijght van Veneets-gondeltjen: als de bast nu bestorven is/ soo over-legghen sy den bodem van vooren tot achteren met houtjens om de stijvicheydt wille/ die sy dan weder belegghen met basten van boomen/ ende hecht te samen binden. In dese schuytkens die sommighe thien/ twaelf/ veerthien ende sesthien voedt langh/ ende ontrent twee voeten breedt zijn/ konnen seven ofte acht man bequaemlijcken sitten/ roeyen daer mede soo sterck als met een chaloupe. Dit volck is anders den beesten meer ghelijck als de menschen/ want beneffens datse rauw menschen-vleesch eeten/ ende in 't minste niet een vonckxken van religie ofte politie en hebben/ soo zijnse soo onbeschaemt dat sy dickwils haer water een ander op 't lijf souden maecken/ ten sy men haer selfs ontweeck; zijnde een seer boos ende schelmachtich volck; thoonende met den eersten de vreemde niet dan vriendtschap/ onder-tusschen nieuwers meer op-denckende als om de selve op het onversienste te over-vallen.

Ontrent de baye van Schapen-ham en is gheen visch te vinden/ als mosselen die daer over al overvloedigh zijn. Het schijnt dat daer eenighe beesten op Terra del Fuego moeten wesen/ door dien men den dreck van de selve daer heeft ghevonden/ ende pesericken van stieren ghesien. Oock is de Vice-Admirael onder Goeree (een baye by Terhaltens Eylandt) ten ancker ligghende van een Soldaet die sich wat wijder te landt-waert in begheven hadde/ aen ghedient/ dat hy hem menichte van beesten in een groene beemde ghesien waren. Hadden hier daghelijcks veel stormen/ soo dat sy den seven-en-twintichsten met een noordelijcke windt uyt de baey vertrocken; doch kregen weder een seer stercken windt uyt den westen/ soo dat sy de marz-zeyls niet en konden ghebruycken.

Den eersten Martij noordelijckte de windt/ ende sy maeckten de marz-zeyls weder by/ ende gingen west-noord-west aen: hebbende op de middach de hooghte van acht-en-vijftich graden; de windt liep weder west.

Den tweeden hadden de hooghte van neghen-en-vijftich graden.

Den derden Martij hadden neghen-en-vijftich graden ende vijf-en-veertich minuten.

Den vierden was de windt west-zuydt-west.

Den vijfden kreghen de hooghde van acht-en-vijftich graden ende veertich minuten.

Den sevenden de hooghte van sestich graden vijfthien minuten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Den achtsten een-en-sestich graden.

Den neghenden / thienden ende elfden de windt zuydt-west / ende zuydt-zuyd-west.

Den twaelfsten ende derthiensten de windt noordelijck.

Den veerthienden de hooghte van acht-en-vijftich graden.

Den vijfthienden / sesthienden ende seventhienden den windt zuydt-west.

Den achthienden / neghenthienden ende twintichsten zuyd-zuyd-oost / doorgaende koelte.

Den een ende twee-en-twintichsten noordt-noordt-oost.

Den dry-en-twintichsten storm uyt den zuydt-westen.

Den vier-en-twintichsten op den avondt de hooghde van seven-en-veertich graden / de windt west-zuydt-west.

Den vijf-en-twintichtichsten de hooghde van vijf-en-veertich graden ende een half; ende krijghende eyndelijck den zuydelijcken windt / gheraeckten sy d'een voor d'ander naer aen het Eylandt van Iuan Fernandez, daer wy elders van spreecken.

Het veerthiende Capittel.

Verhael ende beschrijvinghe van de voyagie van *Diego Flores*, ende het bouwen van de Steden in de STRATE van MAGALLANES.

EEr wy een eynde maecken met de beschrijvinghe van de strate van Magallanes, soo sal't de pijne weerdt zijn hier in te voeghen den tocht van de Spaegniaerden onder 't beleydt van Diego Flores, uyt de beschrijvinghe van Lopez Vaz; dese wierdt van den Koningh van Spaegnien ghesonden om in de strate eenighe Colonias te planten onder het Gouvernement van Pedro Sarmiento; op wiens verhael / ende om dat daer op nieuws schepen in Enghelandt wierden toe-gherust / de Koningh van Spaegnien sondt desen Diego Flores de Valdes met dry-en-twintich schepen / ende dry duysent ende vijf hondert man / ende een nieuwen Gouverneur naer Chili met vijf hondert oude soldaten / die nieuwlijck uyt Nederlandt waren ghekomen.

Dese schepen hadden seer quaedt gheluck / want eer sy konden gheraecken van de kuste van Spaegnien / verloren sy by storm vijf schepen / ende wel acht hondert man / ende quamen weder te rugghe voor Cadiz. Even-wel voeren sy weder door bevel des Koninghs af / met alleen seithien schepen; by de welcke Pedro Sarmiento wierdt ghesonden om Gouverneur te wesen in de strate van Magallanes; ende nam met hem alle soorten van werck-lieden / met veel gheschuts / ende andere behoeften van oorloghe. Dese vlote om dat sy wat laet uyt-liep / over-winterde aen de kuste van Brasil, in de haven van Rio de Ienero. Van daer voortzeylende / kreghen sy op de hooghde van twee-en-veertich graden sulcken storm / dat sy wel twee-en-twintich daghen ghedwonghen waren aen en af te houden / ende verlooren een van haer beste schepen / met dry hondert man ende twintich vrouwen die in de strate soude gaen woonen / en een groot deel van de ammunitie die derwaerts ghedestineert was: soo dat sy ghedwonghen waren weder te keeren naer 't Eylandt Santa Catalina. Daer hoorden sy van twee groote Enghelsche schepen (dese waren van de vlote van M[r] Fenton) ende vermoedende ghelijck de waerheydt was / dat sy naer de Strate van Magallanes wilden; soo koos Diego Flores thien schepen om daer mede derwaerts te loopen; ende sondt dry te rugghe met het onbequaemste volck ende de vrouwen / naer Rio de Ienero; ende twee af-ghevaren schepen liet hy daer. De dry schepen vielen in handen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

den van de voor-seyde Enghelsche / de welcke daer een van in de grondt schoten / ende hadden de reste soo mede konnen doen / hadden sy ghewilt.

Diego Flores varende naer de Strate in 't midden van de maendt Februario; quam eerst aen Rio de la Plata, ende sondt daer van hem den Gouverneur van Chile met dry schepen / op naer Buenos Ayres, om soo voorts met syn volck over landt naer Chile te trecken. Van welcke dry schepen / de twee op de rivier verginghen / menschen ende goedt ghesalveert zijnde / ende het derde keerde weder naer Spaegnien. Diego Flores voer voorts naer de Strate van Magallanes; dan alsoo hy daer aen-quam in 't eynde van Martio, welck daer is het eynde van de somer / was 't landt vol van sneeuw / ende haer quam daer soo onverwachten storm over / dat hy Sarmiento ende syn volck niet en koste aen het landt setten / maer was ghenootsaeckt voor de tweede reyse weder naer Brasil te loopen / ende in Rio de Ienero weder te keeren; al-waer hy nieuws hoorde van de Enghelsche / by de twee schepen die de selve Enghelschen als voren / hadden ghenomen / ende weder laten varen. Op welck nieuws hy daer liet synen Lieutenant Diego de Ribera ende Sarmiento, op dat sy mochten het naeste saysoen wederom keeren naer de Strate van Magallanes. Ende hy Diego Flores met vier van syn schepen / ende noch andere vier die de Koningh van Spaegnien noch hadde ghesonden tot zijn secours / naer latende syn voor-ghenomen reyse naer de Strate / gingh de Enghelschen soecken; welcke hy niet vindende / voer naer Paraiva, daer hy vijf Fransche schepen vondt / van welcke hy dry verbrande; ende namder twee / als mede 't fort dat de Francoysen hadden begonnen te maecken; ende keerde soo weder naer Spaegnien. Terwijlen hadt Ribera ende Sarmiento soo goedt ofte quaedt gheluck / dat sy het naeste jaer in de Strate van Magallanes quamen / ende setten daer vier hondert man en dertich vrouwen aen landt / met de noodighe lijf-tocht ende andere provisien voor acht maenden / verloren daer oock een schip / ende Ribera voer met dry schepen te rugghe naer Spaegnien / latende daer alleen een schip tot dienste van de colonien. Sarmiento voude een stadt ontrent de mondt van de straedt / aen de noordt-zijde / legghende daer hondert ende vijftich man: (dit was de stadt Nombre de Iesus.) ende gingh van daer over-landt / ende sondt het schip vijftich mijlen binnen de Strate tot het aldernauste van de selve / daer een goede haven is / ende bouwde daer noch een ander stadt / welck hy noemde Cuidad del Rey Philippe; ende soude daer oock een fort hebben geleght / ende gheschut gheplandt om de passagie van de strate te verhinderen / maer de sneeuw ende de winter waren soo onlijdelijck / dat hy het niet en konde naer syn voor-nemen tot perfectie brenghen: waer door nemende vijf-en-twintich boodts-lieden in syn schip / stelde synen kours weder naer de eerste gheleghde plaetse / ende bleef daer eenighe daghen legghen / dan daer naer hem ghelatende als oft hy van syn ancker ghespoelt was (hoe-wel daer eenighe segghen dat hy de kabel selfs hadde doen af-kerven) quam wederom te rugghe in Rio de Ienero; ende daer gheen nieuw secours vindende / zeylde voorts naer Pernambuc; daer hy provisie ende secours kreegh; ende verloor daer naer het selve schip tusschen de Cape Sant Augustin ende de Baya: In dese voor-seyde Baya wierdt hem weder een nieuwe barcke ghekocht ende met alle noodighe provisien toe ghesteldt voor syn colonien; dan met dese barcke komende op de hooghde van ontrent vier-en-veertich graden / was hy door seer groote storm ende onweer ghenootsaeckt de provisie meest over-boordt te setten / ende quam weder in Rio de Ienero, ende wierdt daer naer van de Enghelsche ghenomen / wesende in groote ongenade van den Koningh ghekomen / door syn slecht aen-gheven / alsoo Ribera die daer-en-tusschen weder in Spaegnien ghekomen was / den Koningh gheinformeert hadde / dat ter voor-seyder plaetsen daer Sarmiento ghesegt hadde de strate heel engh te wesen / de selve wel een

spaensche

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

spaensche mijl breedt was/ ende dat al 't gheschut van de werelt niet bastant en was een eenigh schip te keeren/ welck door windt ende stroom aen-quam. De uyt-komste van dit miserabel volck in de strate van Magallanes gheplantet/ hebben Cap. 7. wy hier vooren verhaelt uyt het relaes van de voyagie van Sir Thomas Candisch; alsoo deselve daer noch eenighe weynighe van vondt/ die swart van hongher waren/ de reste al vergaen zijnde van ghebreck ofte oock van de Wilden doodt-gheslmeten: De andere Strate by de onse nu ghevonden zijnde/ en is niet apparent dat dese veel meer sal bevaren worden/ door dien sy soo sorghelijck ende onbequaem is / soo dat wy de beschrijvinghe van de selve hier sullen staecken: ende voorts varen tot de beschrijvinge van de naest-volgende provincien/conform de ordre hier voren by ons beraemt.

BESCHRIJ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

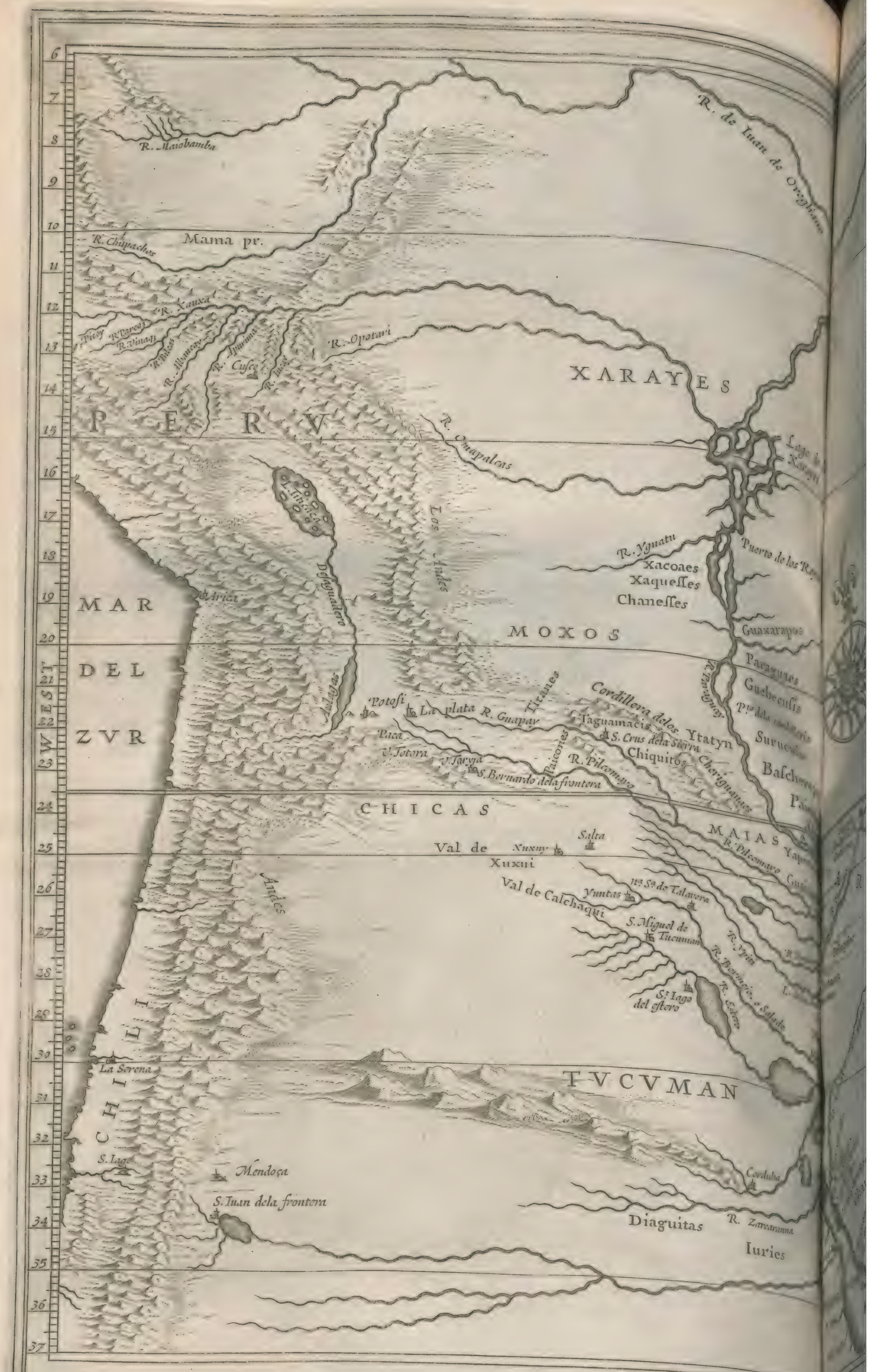

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIJVINGHE
Van
WEST-INDIEN.

Het derthienste Boeck.
RIO DE LA PLATA.

Inleydinghe.

Volghens de verdeylinghe in 't voorgaende Boeck gemaeckt, ſoo hadden vvy daer noch te ſpreecken van de gelegentheyt van de Landen die daer legghen by noorden de Strate van Magallanes, *tot aen* Rio de la Plata, *alſoo de ſelve ghemeynlijck onder* Magallanica *vvorden ghereeckent, ende oock daer toe behooren, doch ons heeft bequaemer ghedocht, de beſchrijvinghe van de ſelve Landen te hechten aen de beſchrijvinghe van* Rio de la Plata, *om dat ſy eenigh licht den anderen konnen gheven, ende de ordre van de Navigatien van onſe Landen naer die quartieren daer door te beter ſal verſtaen vvorden.*

Het eerste Capittel.

Beſchrijvinghe van de Landen ende Zee-kuſte ghelegen tuſſchen de Strate van MAGALLANES ende RIO DE LA PLATA, volgens de obſervatien van de Spaegniaerden.

De Provincien ende Landen gheleghen tuſſchen de Strate van Magallanes **ende** Rio de la Plata, **welck een groote ſtreeck is/ te weten/ van de 36 graden ende een half/ tot de 52 graden ende een half by zuyden de linie/ zijn tot noch toe weynich bekent/ als alleen langhs de kuſte; ende de bekende plaetſen worden mede verſcheyden namen ghegeven van de verſcheyden natien die de ſelve kuſte hebben bevaeren ende beſocht/ ſoo dat wy volghende de voorgaende ordre die wy in 't voor-gaende Boeck hebben ghehouden/ eerſt ſullen daer van ſpreecken naer de aen-teeckeninghen van de Spaegniaerden/ ende daer naer volghens de bevindinghen van de Enghelſche/ ende eyndelijcken 't ghene de onſe daer van hebben onder-vonden.**

Wat de ondervindinge van de Spaegniaerden belanght/ de ſelve vinden wy wat verſcheydentlijcken voor-geſtelt; Herrera **in ſyn** Deſcripcion de las Indias **ſtelt de ſelve in 't gros ende kort voor/ als volght:**

In de diſtantie van vier hondert leguen **(ſegt hy) ſtrandts/ welck daer is tuſſchen de mondt van de ſtrate ende** Rio de la Plata, **welck d'een door d'ander te reeckenen/ ſtreckt noordt-ooſt ende zuydt-weſt; heeft men** Rio de St Ileſonſo, **twaelf le-**guen **van** Cabo de las Virgines; **voorts** Rio Gallego, **en** Bahia de St Iago, 14 leg. **van de rievviere** Santa Cruz **op de vijftich graden by zuyden de Linie/ ende aen de mondt een eylandt/ welck ſy noemen** de los Leones; **ende** Puerto Iulian **op de**

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hooghte van neghen-en-veertich graden/ ende de rievière van Iuan Serrano, naer 't zuyden van de eylanden de los Patos, op de hooghte van seven-en-veertich graden; Rio de Cananor op de hooghte van vijf-en-veertich graden; Cabo de St Domingo eermen komt aen Cabo de tres Puntas ende Tierra de los Humos, op de hooghte van 38 graden; het punt St Elena ende van Santa Polonia, op de 37 graden eermen komt aen Cabo Blanco, welck is aen de zuydt-zijde van 't in-komen van Rio de la Plata.

Een ander beschrijvinge/ende wat wijtluftiger vinden wy in de spaensche kousen by de Enghelsche uyt-ghegeven: dese noemen de Cabo aen de zuydt-zijde van de mondt van Rio de la Plata, Cabo de St Antonio, ende seggen dat van de kape St Antonio tot de Cabo de Arenas Gordas, zijn 48 leguen, ende de kuste streckt haer noord-oost ende zuyt-west/ende by oost ende by west/ende in de eerste 18 leg. hebt ghy de rievière genaemt Rio de Santa Anna, welck heeft in 't in-komen seker ondiepten ende sanden/ soo dat men af moet houden ende in de veertich badem waters blijven om seker te gaen. Van de Cabo de Arenas Gordas tot de Cabo de St Andres zijn een-en-dertich leguen; ende strecken noordt-oost ten oosten/ ende zuydt-west ten westen van den anderen/als ghy recht in 't midden zijt tusschen beyde dese plaetsen; daer zijn veel baeyen ende rievieren tusschen beyden/ maer al vol sandighe platen.

Van de Cabo Sant Andres tot de baye die sy noemen Anegada zijn 30 leg. oost-noordt-oost ende west-zuydt-west; op de hooghte van veertich graden/ eer min als meer. Van Anegada tot Punta de Tierra Llana zijn 25 leguen noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west; dit punt leght op de 41 graden ende een half. Van dit punt tot Bahia Sin Fondo zijn 35 leguen oost-noordt-oost ende west-zuydt-west; ende dese Bahia leght op 42 graden ende een half/ eer min als meer.

Van Bahia Sin Fondo tot Cabo Redondo ende Puerto de los Leones, zijn seven-en-dertich leguen noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west / weynich naer 't noorden ende zuyden. Van Rio de la Plata af tot hier toe/ en is niet een goede haven voor groote schepen: De kuste van dese plaetse tot Puerto de Leones is suyver/ ende men magh het landt wel ghenaken; is leegh landt met witte klifs. Puerto de Leones leght op vier-en-veertich graden; die derwaerts loopt moet voor hem sien/ achter dat hy op de hooghte van wat meer als dry-en-veertich graden komt/ want daer legghen seer kleyne rudsen dicht by het landt/ ende by noorden dese haven.

Van dese haven tot Cabo de Matas zijn dertich leguen noordt ende zuyden/ een halve streeck naer 't oosten ofte westen; ende tusschen beyden is een groote ende langhe baye/ ende naer 't noordt-westen achthien leguen van Cabo Redondo is een rievier/ streckende oost ende west/ welck sy noemen Rio de Camarones; ghy sult de rievière kennen aen de menighte van de witte stipplen die ghy in het water siet/ welck zijn kleyne sleckxkens. De kuste leght van dese rievière tot Cabo Redondo noordt-west ten noorden ende zuydt-oost ten zuyden/ende dese Cabo leght op vijf-en-veertich graden ende een half ruym.

Van Cabo Redondo tot Cabo Blanco ende Barrancas Blancas zijn twee-en-dertich leguen, op de hooghte van seven-en-veertich graden/ ende de kuste streckt noordt ten oosten ende zuydt ten westen. Van dese kabe naer de noordt-zijde streckt de kuste noordt-west ontrent dry leguen, al vol steyle witte klifs; ende de laetste is de grootste beyde in de hooghte ende lenghte/ ende schijnt een zeyl van een schip te wesen: dese klifs zijn ses in ghetal/ ende dese kape heeft in het aensien een seecker rondt landt/ welck van verre schijnt een Eylandt te wesen/ ende heeft dicht by eenighe punten van rodtsen: ende twee kabels lenghte van het landt is vijf-en-twintich badem waters; boven dese klifs is het landt effen ende vlack/ ende heeft seecker gheboomten; daer is veel volcks in het landt/ daer men hem voorsichtelijck voor moet wachten: Aen de zuydt-zijde van dese

kape

kape is een goede haven ende reede / ende een baye in het midden. (de voyagie van Magallanes stelt hier ontrent een kraeye baye / engh in het in-komen/ende wijt binnen/die hy om 't ongemack daer gheleden by storm / noemde Bahia de los Trabaios.) Van dese Cabo tot Puerto de San Julian zijn seven-en-dertich leguen op de hooghte van neghen-en-veertich graden. De kuste leght noordt ten oosten ende zuydt ten westen: dese haven heeft in 't in-komen sekere hooghe bergen/ welck schijnen van verre toorns te wesen. Aen de zuydt-zijde van het in-komen is het kanael diepste in 't midden/ en ghy moet naerder de noort-zijde komen als de zuydt-zijde. In de haven zijn twee Eylanden/ghy moet dicht daer onder anckeren. Tusschen Cabo Blanco ende dese haven legghen de Eylanden van Ascension, welck zijn acht. (Magallanes overwinterde in de haven van San Iulian; ende dede executie over eenighe gemuytineerde: ende bevont die op de hooghte van neghen-en-veertich graden en seven-en-veertich minuten.) Van dese haven tot Morro de St Ynes, op vijftich graden ruym / zijn vijf-en-dertich leguen; de kuste streckt noordt-oost ende zuydt-west/ is leegh ende effen grondt/ende heeft alleen een bergh. Van desen bergh van Sant Ynes tot Rio de Cruz syn acht leguen, noordt-oost ende zuydt-west; aen de noordt-zijde van de rievière ist seer hoogh landt / en op den top ist effen / twee leguen breedt / noordt en zuydt / ende in het dalen aen beyde zijden heeft het ghelijck zadels. (Magallanes vondt dese rievière te legghen op de hooghte van wat meer als neghen-en-veertich graden; bleven daer twee maenden: kreghen daer volck van 't landt aen boordt / daer van de kleynste langer was als de langhste man van Spaegnien/hadden mantels van pelterije/haer wapenen waren boghen ende pijlen met punten van scherpe steenen.) viere tot Rio de Galegos zijn vijf-en-twintich leguen noordt-oost ende zuydt-west/ Van dese rie- op de hooghte van twee-en-vijftich graden ende een seste deel. Heeft seker hoogh landt/ en 't hooghste is effen landt / en aen 't noordt-oosten is daer een pijcke op met seker witte kliffen/ ende op den top en nederwaerts ist swart; aen de voet van 't hoogh landt naer 't oosten heeft het seker treden als een leere/en na de zee heeft het een scherp punt/ welck leght van dese kape by naer een half mijle. Naer 't zuyden van dese kape is een kleyne baye/ welck is het in-komen van dese rievière de Galegos, vloeyt ende ebbet twaelf vadem. Van dese rievier tot de strate streckt de kuste noordt-noordt-west ende zuydt-zuydt-oost / acht leguen tot Cabo de las Virgines, welck is de mondt van de strate.

d.2.l.9. cap.11.

d.2.l.9. cap.12.

d.2.l.9. c. 13.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van 't voorschreven Landt, ghelijck 't selve by de Enghelsche is bevonden.

SIr Francis Draeck die de eerste is gheweest van syn natie/ de welcke dese quartieren heeft bevaren ende besocht / heeft wel op dese kuste aen gheweest/ doch weynighe plaetsen besichticht / ende meest ghelaten by haer oude namen; van Rio de la Plata scheydende / quam hy in een Baye ontrent ses oft seven leguen by zuyden de voorseyde rievier onder een kape die hy noemde Cape Ioye, ende daer naer twaelf leguen vorder in een ander baye op 36 graden 20 minuten by zuyden de linie / daerse een bequamen haven vonden / en seylden een rievier op tot datse maer drij vadem waters en vonden: van daer voort-varende en konden gheen bequame haven vinden voor de schepen; ende anckerden op de hooghde van drijen-veertich graden / ende noemden die plaetse Cape de Hope, ende voeren daer in een baye die redelijcken goedt was: sagen daer eenigh volck met het welcke sy oock handelden; waren kraey ende sterck van lichaem/ ray te voet/ende schenen seer actif te wesen. Gelijck oock 't volck welck sy vonden in een haven wat vorder; liggende op de hooghde van 47 grad. ende 30 minut. die hadden 't aengesicht geschildert met diversche verwen/ en hadden alleen een vel met 't hayr daer aen/ om de middelt,

Dit volck handelde met de Enghelsche / dan en wilden niets van haer aenveerden dan dat eerst neer-gheleght was op de aerde; ghebruyckten het woord Zussus voor manghelen / ende Toytt voor neder-legghen op de grondt; ende in dien sy yets niet en begheerden / soo riepen sy Coroh, Coroh. In 't zuyderlijckste deel van dese baye is een versche rievier met veel profitable eylanden / waer van sommighe wonder veel robben hebben / andere zijn over-goten met menichte van voghelen van allerley soorten. Sy noemden dese baye om de menichte van robben die sy daer vonden / Seale Baye. Van daer quamen sy aen Port Sant Iulian, op de hooghde van 49 graden 30 minuten; de Enghelsche ghetuyghen dat Magallanes niet al bedrogen was dit volck reusen te noemen / door diense deur-gaens veel langer / grover ende stercker syn van leden als de ghemeyne soorte van menschen; doch niet soo oft men vindt selfs in Enghelandt die also langh zijn als eenige van dese; ende soo voorts in de strate.

Thomas Candisch doende de selve voyagie eenighen tijdt daer naer / quam aen de kuste van dit gewest op de hooghte van seven-en-veertich graden ende een derde; ende liep soo langhs de kuste tot de acht-en-veertich graden: ende liepen doen in een haven welck sy noemden Port Desire, in de welcke een Eylandt ofte twee was / daer menighte van robben op was / ende voghelen op een ander Eylandt.

Dese Robben zijn wonder groot ende monstreus van ghedaente / ende wat het voorste deel van haer lichaem belanght / en konnen niet beter gheleken worden dan by leeuwen; haer hooft / neck / ende voorste deel van het lichaem hebben langh hayr; haer pooten zijn als vinnen / ende niet ongheliјck een menschen handt / sy broeyen alle maenden / ende voeden hare jonghen met melck / halende niet te min al haer voetsel uyt de zee: de jonghen zijn seer goet om te eten / ghebraden oft ghesoden zijnde / soo dat men het vleesch qualijck van schapen vleesch soude onder-scheyden. Daer zijn oock veel Pinguins die in holen leven / ende haelen haer voetsel in 't water. Dese haven is seer bequaem om schepen om hoogh te brenghen ende schoon te maken / want 't vloeyt ende ebt daer seer. Sy saghen hier Wilden van seer groote statuere / dan soo schouw / datmense niet en konde ghenaken. In den jare 1589 was in dese haven een ander Engelsch schip / welck vondt daer twee kleyne springhen van versch water op 't noordt-west deel van 't landt. Op de hooghte van acht-en-veertich graden ende een half leyt een klip vijf mijlen van 't landt / niet onghelijck Edistoon by de haven van Plimmouth. Op de hooghte van neghen-en-veertich graden ende een half is een kleyn plat Eylandt ontrent ander-half mijl van de strandt. Daer zijn noch andere Enghelsche schepen naer der handt in dat quartier geweest / dan en hebben niet bysonders meer gheobserveert.

Thomas Fuller die met Candisch was in syn eerste voyagie / getuygt dat Porto Desire voornoemt / leght op 47 graden ende 50 minuten / oft oock op 48 graden: ende dat daer aen de noordt-zijde een rif leght van klippen ontrent een legue van het strandt: ende aen de noort-zijde van de mont van de haven twee klippen die met half vloet onder zijn / soo dat men de zuydt-wal best dient te kiesen / waer geen ghevaer en is; ende men sal niet minder als ses vadem vinden met leegh water / legghende met de haven oost ende west. Ende men sal de haven kennen by een kleyn eylandt dat zuydt-oost legt van de haven 4 leg. als mede by een hooge rodtse / welck leght aen de zuydt-zijde van de haven / ende is een wacht-toorn gelijck. Het vloeyt daer zuyden ende noorden / ende met de springh wast het water daer dry vadem ende een half: van Porto Desire tot Seales bay zijn twaelf leguen zuydt-zuyd-west ende dry leguen meer naer 't zuyden is heel leegh landt; ende seven leguen van Seales bay, op de hooghte van acht-en-veertich graden ende veertich minuten / het landt streckende zuydt-west ten zuyden / sult ghy een klippe sien vijf leguen van 't strandt: eñ op de hooghte van negen-en-veertich graden ende een half suldy een plat eylandt sien / ontrent ander-half legue van 't landt / welck daer streckt zuydt-west

ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ten zuyden/ ende van hier tot op de hooghte van vijftich graden ſtreckt het landt zuydt ten weſten/ en is hoogh landt. Van de 50 grad. tot 50 graden ende 40 minuten/ ſtreckt het landt zuydt-weſt ten zuyden; ende van daer tot de 52 graden en 17 minuten zuydt ten weſten ende noordt ten ooſten: ende op deſe hooghte leght een haven/ welck te kennen is by een lanck rif/ welck leght aen de zuydt-zijde van de haven; van deſe haven tot Cap Ioy op twee-en-vijftich graden ende veertich minuten/ zijn twaelf leguen, ende 't landt ſtreckt zuydt-zuydt-ooſt ende noordt-noordt-weſt.

Het derde Capittel.

De beſchrijvinghe van 't ſelve landt by Suyden Rio de la Plata, naer de bevindinghe van onſe Nederlanders.

Onſe Nederlanders in haer eerſte voyagie en hebben in dit ghewelte niet byſonders aen-gemerckt/ alleen dat Sebaldt de Weert in 't weder-keeren uyt de ſtrate/ drie Eylandekens gewaer is geworden/ die in de kaerte voor deſen niet bekent en zijn geweeſt/ ende derhalven Sebalds Eylanden zijn ghenaemt; laghen van haer ſoo ſy uyt de ſtrate quamen zuydt-ooſt ten zuyden/ naer giſſinghe ontrent ſeſtich mijlen van 't vaſte landt/ op de hooghte van vijftich graden ende veertich minuten; ſagen daer menichte van Pinguins op/ dan by ghebreck van een boot ofte ſchuyte en konden ſy daer niet aen landt gheraken. Olivier van Noort in ſyn reyſe bevont tuſſchen de hooghte van vijf-en-veertich graden/ ende de hooghte van ſeven-en-veertich graden/ dat het landt daer in liep met een grooten in-ham/ ſtreckende ooſt-zuydt-ooſt ende weſt-noordt-weſt; 't is een ſeer leegh effen landt/ witachtigh om aen te ſien als Enghelandt/ daer en ſtaet ſtruyck noch boom/ is een ſuyvere kuſte om by heen te zeylen/ met verſcheyden hoecken ende in-hammen. Quamen daer naer in Porto Deſire; dan vonden daer gheen volck/ maer wel graven daer ſy haer dooden in legghen/ welck ſtonden op hooghe heuvelen van klippen/ alwaer ſy veel ſteenen op het graf leggen/ die al root ghevervet zijn/ hebbende haer graven met eenigh cieraet beſteecken/ als pijlen/ veeren/ ende andere vreemdicheden. Sy ſaghen daer ſommighe wilde buffels ende harten/ met veel ſtruysvoghelen; welckers eyeren ſy wel tot neghenthien toe/ in eenen neſt vonden. Meer inne-waerts zeylende vonden ſy een Eylandt welck ſy noemden Koninghs Eylandt, ende ſetten het daer achter/ zijnde een goede kley-grondt; ende daer en gaet gheen ofte weynigh ſtroom; ſy hebben haer ſchepen daer ſchoon ghemaeckt ende gheroet. Voeren met twee ſloepen een gantſch ghetije op-waerts/ ſoo dat ſy ten leſten op droogh bleven ſitten/ vernamen daer gheen volck/ dan wel graven als voren/ ende op een der ſelver twee groote ſtaven yſers/ welck Spaenſch yſer ſcheen te zijn: Saghen daer naer aen de noordt-zijde volck/ voeren daer naer toe/ ende dewijl ſy daer komende gheen volck en vonden/ trocken ſy te landt-waert in/ middeler-tijdt wierden de ſloepen van de wilden beſprongen/ ende drie van 't volck doot gheſlaghen/ ende een ghequetſt. De wilden waren ontrent dertich ſterck/ ſeer groot van gheſtalte/ hebbende lanck hayr/ ende 't aenghe-ſicht gheſchildert/ taneyt van huydt/ hebbende kleyne boghen met pijlen daer harpoenen van ſteen ſeer ſubtijl aen-gemaeckt zijn/ waer mede ſy ſeer fel ſchieten. Het gat is ſeer goet om in en uyt te zeylen/ en ontrent een half mijl breedt/ dan voor aen by-naer in 't midden van 't vaer-water liggen twee blinde klippen/ die men met hoogh water niet ſien en kan. Aen de zuydt-zijde legghen oock eenige drooghten die zuydt-ooſt in zee ſtrecken. Sy vonden Porto Deſire op de hooghte van ſeven-en-veertich graden min vijff minuten. Willem Corneliſz Schouten quam mede in Porto Deſire, welck hy ſtelt op ſeven-en-veertich graden ende veertich minuten: Om te mijden de klippen daer Olivier van ſchrijft/ die door het hoogh water onder waren/ ſoo hielden ſy het by zuyden/ ende alſoo ſy daer

eenighe klippen saghen/ voeren daer by zuyden boven / ende by zuyden het rechte gat/in een verkeerde in-ham in een sack/ al-waer sy het setten met hoogh water op vijf-t'half vadem; dan met leegh water en behielden sy maer veerthien voet waters/ soo dat het Schip de Eendracht met het achter-schip vast op de grondt sat/ ende was klippighe grondt/ hadden tot haer gheluck de windt westelijck/ anders hadden groot perijckel gheloopen: vonden daer op de klippen veel eyeren/ ende vinghen schoone mosselen ende visch / onder andere spieringen van sesthien duymen lanck/ daer over sy het de Spieringh-baye noemden. Quamen daer naer by 't Koninghs Eylandt, welck by-naer heel met eyeren bedeckt was. Konden in't eerste geen versch water vinden / hoe-wel sy hier en daer kuylen groeven veerthien voeten diep. Aen de zuydt-zijde saghen sy eenighe beesten / als harten / met seer langhe halsen/ dan waren seer schouw. Vonden eenighe graven / ende daer in ghebeenten van menschen wel thien oft elf voeten langh. Daer naer vondense aen de noordt-zijde een goet stuck te landewaert in eenighe kuylen daer versch water in stondt/ dan was wit ende heel dick / daer sy daghelijcks water haelden. Sy vonden daer oock de zee-leeuwen hier voren beschreven. In somma / dese hebben een perfecte af-teeckeninghe van dese haven ghemaeckt/ende in druck verveerdicht. Een Nederlander die gevaren heeft met de twee bercken van Lisbona om de nieuw ghevonden Straet te gaen besichtighen / ghetuyght by zuyden Porto Desire op de hooghte van seven-en-veertigh graden twee-en-vijftich minuten/ gheweest te zijn in een baye die west ten noorden in gaet/ ende daer ligghen vijf eylanden in / vol van zee-leeuwen ende ghevogelte / welck is swart op den rugge ende wit onder den buyck/ ende andere gantsch swart / met langhe becken/ wel viermael soo groot als raven : de baye is wijt ende breedt / de hoecken legghen zuyde ten westen ende noordt ten oosten van malkanderen / daer is goet ligghen op vijf ende ses vadem heel schoone zandt-grondt. Voorts by noorden Rio de Cruz, op de hooghde van een-en-vijftich graden vier-en-dertich minuten bevonden gheen drooghte/ voor de rieviere slijck-grondt/ het landt is daer slecht sonder ghebergte/ hier en daer maer een heuvel. Van hier voorts naer Rio de Galego ist al schoone grondt / 't landt hoogh doch boven vlack sonder berghen / ende wit als oft krijdtbergen waren; ende als ghy komt aen den hoeck die de noordt-zij maeckt van dese rieviere/soo vindt ghy een drooghte t'zee schietende / van vier/ vijf / ses ende seven vadem diepte slijckachtighe grondt/ met groote steenen daer in; ende de rieviere loopt west ten zuyden in / in 't aen-komen verthoonen sich seven berghen aen de zuydt-zijde/ ghelijck oft boeren-huysen waren/ ligghen op slecht groen landt; maer recht voor de rievier komende krijght men der meer in 't ghesicht. Dit is alle het ghene wy tot noch toe hebben konnen vinden van de ghelegentheyt van dit landt tusschen de strate van Magallanes ende Rio de la Plata.

RIO DE LA PLATA.

Het vierde Capittel.

Generale beschrijvinghe van de gheleghentheden van de Provincien die onder RIO DE LA PLATA worden gherekent.

DE provincien van Rio de la Plata hebben haren naem van de vermaerde rieviere/ daer wy in onse beschrijvinghe nu zijn toe-ghekomen: en hebben gheen vaste ende seeckere limiten/ als alleen op de kuste van de Noordt-zee: naer het zuyden beginnende van de rieviere de la Plata selfs / op de hooghte van ses-en-dertich graden by zuyden de linie / ende eyndighende naer 't noorden aen het landt van Brasil, ontrent daer den Tropicus Capricorni passeert/ ende voort soo worden sy aen de oost-zijde by de linie daer de landen de kroone van Castilien ende Leon toe-gheeyghent / van de landen van de kroone van Portugael mede verscheyden

scheyden worden/ van Brasil, gelijck af-ghesneden; als hier naer in de beschrijvinghe van de kuste ende de binnen-landen breeder sal blijcken: Naer het westen soo strecken sy sich uyt tot aen de provincie van Tucuman, ende op andere quartieren tot aen Peru toe/ ende de landen die noch ten deele niet besocht en zijn/ ghelijck oock zuyden ende noorden binnen s'landts sy haer wijdt ende breedt uyt-strecken sonder volkomen kennisse daer van te zijn. Alle dese provincien zijn seer vruchtbaer van tarwe/ wijn/ suycker/ ende alderhande zaden ende vruchten van Castilien; hebben groote weyden voor alderhande vee/ die seer vermenichfuldicht zijn/ ende in- [Her.dec.] sonderheydt de peerden; (Lopes Vaz verhaelt dat de Spaegniaerden verlatende de plaetse van Buenos Ayres; daer lieten haer meeren ende henghsten/ de welcke te weten dertich meeren ende seven henghsten / in de tijdt van veertich jaren soo vermenichvuldichde/ dat het landt twintich mijlen int ronde/ van de selve gantsch was vervult.) Daer zijn dry soorten van wildt ofte herten / d'een soo groot als [d.4.l.8. c.11.] kleyne koeyen met seer groote hoornen/ welcke haer houden in de moerassen ende riedt-landen: andere wat grooter als groote bocken/ die haer op de velden onthouden/ de derde als cabriten van een half jaer/ die in 't gheberghte haer houden: daer is oock menichte van deynen/ veel wilde verckens met den navel op den rugghe/ die van goede smaeck zijn/ en men gheeftse oock de seecken te eeten: de verckens van Spaegnien zijnder oock seer vermenichvuldicht/ en vallender seer groot: men heeft daer meer-katten met groote steerten/ ende gebaert/ van de groote van een mensch/ soo dat het schier schijnen menschen te wesen; schreeuwen seer als mense wil schieten; trecken de pijlen uyt het lijf ende werpen die naer de ghene diese geschoten hebben; hebben handen met vijf vingeren; daer zijn noch andre wat kleynder die geen baerden hebben. Men vint daer oock vossen als die van Castilien/ ende ander dieren soo groot als cabriten van twee maenden/ die soo kleynen muyltjen hebben dat sy niet meer als een miere konnen in haelen/ en doen gheen quaet. Men heeft daer oock tigren/ leeuwen/ ende andere soorten van wreede dieren. Van venijnige dieren heeftmen daer slangen die vier vademen langh zijn/ de welcke men heele harten met hoornen en al int lijf vindt/ en doen anders gheen quaet; ende diversche soorten van haegh-dissen: In de rievieren ende in de lacken vindtmen Lagarten, van de lenghte van acht oft neghen voeten/ en doen geen quaet/ ghebraden ende ghegeten/ zijn vet en smaeckelijck. Men vindt daer Kameloens/ soo groot als middelbaere Lagarten, aen de zijden draghen sy ses oft seven jonghen/ en hebben den beck altijt open te windt-waerts/ en doen geen schade. Hoe-wel men veele jaren van dat [Her.dec.] ghevoelen is ghewеest/ dat daer gheen mijnen en waren van goudt oft silver / soo heeftmen nu seer goede monsters daer van ontdeckt/ als mede van koper ende yser/ ende een mijne van seer perfecte amatisten. Alle de Provincien zijn van een gouvernement met koninghlijcken tijtel/ ghesubordeneert aen de Vice-Roy van Peru als aenlegghende: met een bisdom/ daer de woonplaetsen van de Spaegniaerden onder resorteeren/ en groote menichte van in-gheborenen van groote lichamen ende wel gheconditioneert. De verscheyden volckeren sullen wy hier naer beschrijven.

Die naer dese rieviere voorspoedelijck begheert te varen/ en magh niet van de kuste van Spaegnien scheyden naer den vijfthienden van Augustus, om daer [d.5.l.9. c.10.] te moghen wesen teghen het eynde van November, wanneer 't somer is in dat landt/ ende de Brisas regneeren/ welck zijn noordt ende noordt-ooste winden; want soo sy later van Spaegnien varen/ soo zijn sy seecker de rieviere niet te konnen bekomen voor Martio voort-waerts/ als wanneer de Vendavalen waeyen/ welck zijn zuyden ende zuydt-ooste winden/ welck groote alteratie causeeren in dese zee/ soo dat men in sulcken gheval ghenootsaeckt is te gaen verwinteren aen het Eylandt Santa Catalina oft elders.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Rieviere LA PLATA in het gros; met haer eerste ontdeckinghe.

Her.des. DE rieviere wordt by de Indianen in hare tale genaemt Paranaguazu, ende
gemeynlijcken Parana; Is naest de rieviere van de Amazones wel de grootste
van de weerelt; heeft haer mondt aen de noordt-zee / naer het zuyden toe ghele-
gen/ tusschen de hooghte van vijf-en-dertich ende ses-en-dertich graden by zuyden
Engel- de linie / (andere segghen ses-en-dertich graden en een half) tusschen de Cabo van
sche vo- Santa Maria, welck leght naer het noorden / ende de Cabo Blanco, (welck van
yagie. andere oock ghenaemt wordt Cabo de Sant Antonio: naer het zuyden) van d'een
Cabo tot de andere zijn dertich Spaensche mijlen; en leggen van malkanderen
noordt-noordt-oost / ende zuydt-zuydt-west; ende binnen-waerts is sy thien
leguen breedt/ met veel Eylanden in het midden / ende veel groote rievieren die
daer in komen van het oosten ende het westen tot de haven de los Reyes toe/
welck is een groot lack welck sy noemen de los Xarays, weynigh min als dry
hondert leguen van de mondt van dese rieviere: in welck lack veel rievieren
komen van 't gheberghte van de Andes, en moeten de rievieren zijn die haer oor-
sprongh hebben in de provincie van de Charcas ende Cusco, welcke loopen naer
het noorden; aen de noordt-zijde van dit lack komt een ander rieviere / welck
heeft oorsaecke ghegeven om te dencken/ dat sy ghemeynschap heeft met de rieviere
van Sant Iuan de las Amazones; ende andere seggen dat sy voort-komt uyt het
lack van El Dorado, welck vijfthien dagh-reysen soude wesen van dat de los
Xarayes; hoe-wel datter zijn van dat ghevoelen dat daer gheen Dorado en is.
d.2.l.1. Dese rieviere die nu ghenaemt wordt door-gaens Rio de la Plata, was eerst
cap.7. ontdeckt in den jare vijfthien hondert ende vijfthien by Iuan Dias de Solis, van
welck sy oock den naem kreegh Rio de Solis: hy voer de selve op tot aen een Ey-
landt/ op de hooghte van vier-en-dertich graden ende twee derde. Saghende daer
veel hutten van Indianen aen 't landt; 't volck haer lieden aen landt lockende/
dan alsoo Iuan Dias de Solis hem onversichtelijck onder haer begaf/ wierdt van de
selve met een deel volcx doodt-gheslaghen/ ende van de Wilden ghegeten.
d.3.l.9. Daer naer inden jare vijfthien hondert ende ses-en-twintich wierdt Sebastiaen
cap.3. Gabot Enghels-man ende opperste pilote van het contractatie-huys van Sevilla
ghesonden om door de strate van Magallanes te loopen naer de Eylanden van
de specerijen: dan door ghebreck van victualie/ ende onwillicheyt van syn volck
liep hy in dese rieviere/ ende voer de selve op ontrent dertich leguen, tot aen een Ey-
landt welck hy noemde Sant Gabriel, ontrent een legue groot/ ende een half legue
van 't vaste landt naer Brasil toe / anckerde daer met de groote schepen; ende
met de booten seven leguen voorder varende / ontdeckte hy een rieviere/ welck
hy noemde San Salvador, hebbende een seer diepe ende bequame haven voor
schepen / ende naer de selve zijde van Brasil toe gheleghen/ daer hy syn armade
berghde/ ende ontlade de schepen / door dien daer gheen diepte en was op de
rieviere voor groote schepen. Wierp daer een fortresse op/ ende leyde daer eenigh
volck op/ ende nam voor met de sloepen ende een carveel de rieviere voorder
te onder-soecken.
d.4.l.1. Naer dertich leguen weeghs vondt hy een ander rieviere de welcke wordt
cap.1. ghenaemt Zarcaranna, ende volck van goet vernuft/ ende maeckte daer een ander
fort/ welck hy noemde Santi Spiritus, ende oock anders het fort van Gaboto; van
daer voer hy voorts de rieviere Parana op/ daer hy veel Eylanden ende rievieren
in ontdeckte / ende volghende het meeste canael / naer dat hy by de twee hondert
leguen op was ghevaren / quam aen een ander rieviere die sy noemen Paraguay,
liet de groote rieviere doen aen de rechter-handt legghen/ hem in-beeldende dat de
selve

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

selve te seer declineerde naer 't quartier van Brasil toe; d' ander rieviere dan ontrent vier-en-dertich leguen op-ghevaren zÿnde / vondt hy volck dat hem met de landt-bouwerÿe wist te behelpen / welck hy tot noch toe niet ghesien en hadde. Dese deden hem groote tegen-weer/ soo dat hy veel Indianen doot sloegh / ende sy sloeghen hem oock vÿf-en-twintich Spaegniaerden af.

In den jare 1527 quam den Portugeeschen piloot Diego Garcia op dese rieviere aen de Capo Santa Maria, ende buyten de selve is een Eylandeken/welck sy noemen de los Pargos, daer goede visscherÿe is; binnen de Cabo leght het Eylandt de las Palmas, is een goede haven / ende wel gheleghen voor de ghene die naer de strate van Magallanes willen/ hoe-wel dat daer aen de kape / noch oock aen de kuste hem gheen volck en vertoont: dan een weynigh meer innewaerts/ is een natie van volck welck men noemt los Chaurruaes, die by de visscherÿe ende de jacht leven: sy voeren van daer naer de Eylanden de las Piedras, de welcke legghen sestich leguen binnen de kape. Aen dese Eylanden de las Piedras maeckten sy een brigantin op/ de welcke sy in stucken hadden mede ghebracht/ waer mede dat sy de rieviere op voeren/ ende vonden merck-teeckenen van Christenen/ ende voorts varende noordt ende noordt-oost aen vÿf en-twintich leguen, vonden twee schepen van Gaboto. Van daer nam Diego Garcia syn wegh de Parana op/welck streckt noordt-west ten noorden: ende ontrent tachtentich leguen ghevaren hebbende / vonden sy een sterckte by Gaboto ghebout / ende ghenaemt Santo Spiritus. Van heylighe vrydagh af vervolghde hy syn reyse/ ende voer in vier-en-twintich dagen daer Gaboto veel maenden hadt met besigh geweest/ende quamen aen de Paraguay; ende voorts aen het fort Santana, daer hy Gaboto vondt/ende quamen 't samen te rugghe tot daer de schepen waren blÿven legghen. Door dien sy eenigh silver van de Indianen hadden bekomen / welck 't eerste was dat uyt Indien in Spaegnien wierdt ghebracht / verkreegh dese rieviere den naem van Rio de la Plata, dat is van 't silver. Naer de weder-komste van
Gaboto bleef de ontdeckinghe van dese rieviere achter tot in den jare 1535, doen d.5.l.9.
voer derwaerts met elf schepen ende acht hondert man/ Don Pedro de Mendoça; c.10.
ende quam aen 't Eylandt San Gabriel, ende boude een woon-plaetse aen de zuydzÿde van de rieviere/welck hy noemde Nostra Sennora de Buenos Ayres; ende verloor daer veel volcks by gebreck van victualie. Derhalven sondt hy Iuan de Ayolas om victualie te gaen soecken / die de selve vondt by een lack/ daer hy eenigh volck liet / ende keerde naer Buenos Ayres; volghden daer naer weder haer ontdeckinghen te landt-waert in / doch met groote moeyte / ende weynigh voordeel: ende Mendoça keerde naer Spaegnien/ ende storf onder-weghen. Dan om dat
ons voornemen alleen is de gheleghentheyt van de landen te beschrÿven/ en sullen d.6.l.3.
wy de ghelchiedenissen niet voorder vervolghen. Dan alleen hier by voeghen dat c.18.
in den jare vÿfthien hondert en veertich derwaerts voer Alvar Nunnez Cabeça de Vaca, ende dat sints dese provincien eerst van deghe zÿn begost te ontdecken/ ende met volck te bestaen.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe, van de Rieviere by *Martin del Barco* in syn *Argentina Canto*, 11.

RIo de la Plata wordt by de Indianen ghenaemt Parana, welck is te segghen zee / weghen haere groote; loopt voor het meesten-deel noordt ende zuyden/ hoe-wel sy veel keeren heeft/ ende komt uyt in de zee naer het oosten / in voeghen dat de zuyden windt komt over 't landt van Buenos Ayres , ende de noorden windt van de zÿde van Brasil; komt met een snelle stroom af: ende heeft in de mondt meer als dertich leguen van de Cabo de Santa Maria, welck is aen de zÿde van Brasil, op de hooghte van vier-en-dertich graden en een half/ tot de Cabo aen de

zÿde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

zijde van Buenos Ayres op de hooghte van seven-en-dertich graden; beyde de kusten van de rieviere zijn dangereus / door dien de eene seer leegh is ofte vlack / ende d'ander wordt seer ghequelt van den zuyden winde / ende beyde worden gheinfesteert by de vyanden / te weten / de Indianen/ welcke seer strijdtbaer zijn; de meeste schepen zijn ghebleven op de zijde van Brasil, soo van Spaegniaerden als Enghelschen/ ende het volck al doodt-gheslaghen van de Wilden.

De Cabo naer 't noorden is ghenaemt Santa Maria, niet verre van de Eylanden de Castillos; d'ander Cabo wordt ghenaemt Cabo Blanco, welck rechter in zee loopt / ende ondieper is / soo dat men meest vaert aen de ander zijde. Aen de Cabo Santa Maria zijn twee Eylanden / die men noemt de Lobos; ende wat verder in/ twee Eylandekens die men noemt de las Flores, ende dertich leguen van daer de Puerto San Gabriel, welck zijn seven fraeye Eylanden daer de schepen geladen van Spaegnien abordeeren; ende teghen over naer 't zuyden leght de stadt Buenos Ayres. De rieviere is hier negen leguen oft weynigh meer breedt; ende tot hier toe diep ghenoegh/ uyt-ghenomen dat daer twee oft dry ondiepten zijn: met namen een by het Eylandt Maldonado; ende een ander by het Eylandt van Iuan Ortiz: maer van dese Eylanden voorder is de rieviere seer dangereus van ondiepten: dese Eylanden van St Gabriel legghen van de noordt-zijde ander-half legue, ende eenighe minder; ende meest acht leguen van Buenos Ayres, zoo datmense van daer sien kan/ des avondts als de lucht klaerste is. Twaelf leguen voorder is het Eylandt van Martin Garcia, vol gheboomte/ ander-half mijle langh ende een halve breedt; daer is goed zaey-landt; 't volck van Don Pedro de Mendoça hadde hier een woon-plaetse/ ende daer naer 't volck van Iuan Ortiz de Carate.

Tot hier toe quam Mr Eduard Fenton Enghelsman / met syn vlote/ in 't jaer 1582, ende Buenos Ayres was twee jaren te vooren weder met in-woonders beset/ soo dat hy daer groote schade hadde konnen doen / indien hy daer ghekomen hadde.

(Nota. De gantsche vloodt van Fenton en quam op de rieviere niet / maer alleen Iohn Draeck met syn schip welck hy daer verloor/ ende leefde wel vijfthien maenden onder de Wilden.)

Vier leguen verder zijn de Eylanden van St Lazaro een half mijle van 't vaste landt; een half mijle van daer leght de vermaerde rieviere Vrayg, welck een half mijle breedt is in de mondt; daer komt een ander rieviere in/ die Gaboto noemde Sant Salvador: twee leguen voorder legt de rieviere Hum ofte Rio negro, door dien sy swart water heeft/ komende uyt moerassen / loopt soetjens ende is diep / heeft veel visch: van hier begint de groote rieviere / hebbende wel elf armen / die elck groote wijdte hebben; ende vol Eylanden die sommighe wel twaelf ende meer leguen groot zijn/ vol fraeye kruyden ende bloemen / ende alleen bewoont by de natie van de Guaranys. Van dese Eylanden keert de rieviere tot haer voorgaende groote/ wesende aen beyde zijden wel bewoont van volck. Van hier hondert en twintich leguen de rieviere op-waerts / zijn noch andere Eylanden wel bewoont/ insonderheyt by de Cherandyes; ende in de twintich leguen is ghelegen de stadt Santa Fé. Tachtentich leguen voorder komt de rieviere Paraguay in de Parana, welcke van daer syn kours wendt naer het oosten; ende de Paraguay streckt naer het noorden / ontfanghende de rievieren die van 't gheberghte van Peru af-komen.

Aen de Parana voorder leght Santa Ana, een provincie wel bewoondt by de Guaranys, seer goedt ende vlack landt/ ende ten deele oock verdroncken. Penna pobre, leght voorder op/ welck is een hooghe rodtse; ende wat voorder zijn de meulen-wateren daer meenighe Canoen versopen zijn; ende weynigh voorder is daer de rieviere met groot ghedruys en ghewelt valt van hooghe klippen; ende

daer

daer ontrent leght de ſtadt Guayra : ende veertich leguen voorder leght noch een ander vlecke.

Keerende tot de Paraguay, aen de ſlincker-zÿde heeft men de vermaerde rievière Ypiti, die ſeer ſoetelÿck door een playn komt vlieten; daer naeſt volgt Parannamiri, welck naer de Parana toe loopt/ makende een dry-hoeckigh eylandt by de twaelf leguen groot. By Ypiti is een lack welck ſy noemen de los Mahomas, door dien de ſelve natie op de borderen woont/ welck komt in Rio Vermeio, alwaer peer-len vallen. De rievière maeckt een enghte eer ghy komt aen de ſtadt Aſſumcion, ende hier komt de rievière Pilco mayo in de Paraguay, komende van de Charcas af / ende vier leguen onder de ſtadt in de Paraguay vlietende / wordt hier ghenaemt Araquayg. Vier leguen voorder leght de ſtadt Aſſumcion, dus verre uyt Martin del Barco.

Het ſevende Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Rieviere LA PLATA, ghelijck die by de Spaegniaerden vverdt beſchreven.

DE Spaenſche kourſen ſpreecken ſeer verſcheyden van de ghelegentheyt van deſe rievier / ofte haer eerſt in-kommen tot Buenos Ayres, ofte de Eylanden van St Graviel toe: want het Ruttier welck Mr Hackluydt in ſyn Engelſche voyagien heeft in-ghevoeght/ ende welck mede wordt ghevonden int Roteiro van Figueredo, ſeght dat de kape van Santa Maria kan bekent worden by een Eylant welck ander-half mÿle daer af leght in zee; men kan daer tuſſchen beyden ſeylen door dien daer acht tot neghen vadem waters is. De kape heeft op 't punt eenen kleenen bergh welck leght over het Eylandt Iſla de Lobos. Van deſe kape moet ghy al langhs de noordt-zÿde van de rievière varen. Van de kape tot de Rio de Solis, zÿn thien leguen, de kuſte ſtreckt ooſt ende weſt. Van daer tot los tres Mogotes zÿn dry leguen, ende van daer tot het Eylandt St Graviel zÿn acht oft neghen leguen, al ſtreckende ooſt ende weſt: welck een ſlechte aenwÿſinghe is/ want naer deſe reeckeninghe en ſouden de Eylanden van St Graviel maer 22 leguen ligghen van de mondt van de rievière: doch Figueredo in 't ſelve Roteiro op een ander plaetſe gheeft heel ander aenwÿſinghe; als namentlÿck dat van Iſla de Lobos tot Iſla de Maldonado ſyn vier leguen noordt-weſt ende zuydt-ooſt/ ende dat de kuſte van daer ſtreckt ooſt ende weſt vier leguen tot een punt landts; ende voorts weſt-zuydt-weſt thien leguen tot Iſla de Flores. Van dit Eylandt tot Monte Vedio vÿf leguen weſt/ ende dan noch vÿf leguen weſt ten noorden/ ende voorts weſt-noordt-weſt tot Ilhas St Graviel. Stelt mede tuſſchen Iſla de Lobos ende Iſla de Flores ſeſthien leguen. De Eylanden van St Graviel, zÿn vÿf kleyn Eylanden; om hier te anckeren moet ghy wat naer 't vaſte landt blÿven een muſquet-ſchoot af/ een halve mÿle eer ghy aen de eylanden komt/ en ghy ſult een kruys op 't landt ſien ſtaen/ waer haven is voor ſommighe winden. Naer een Nederlander ghetuyght die in deſe ghewesten langh heeft verkeert/ ſoo moetmen in 't opvaren van de rievière naer Buenos Ayres toe/ de Eylanden van St Graviel aen de rechter-handt laten ligghen; ende kommende voor by 't leſte eylandt van St Graviel, ſoo leght aen 't vaſte landt een bekenden bergh / welck ſy noemen Monte de S^t Iſidio; van welcke men ſyn kours ſet naer Buenos Ayres. Van deſe eylanden tot de rievière van San Iuan, langhs de ſelve kuſte zÿn dry leguen, is wel te kennen by een ghebroken heuvel welck wit is. 'T in-komen van deſe rievière is ſeer dangereus / door dien 't ondiep is/ ende niet dan voor kleene ſchepen / het kanael leght aen de weſt-zÿde onder het landt.

Van deſe rievier tot het Eylandt van Martin Garçia, (welck ghenaemt wort Minga) zÿn dry leguen, 't is een Eylandt alleen; ende ghy moet langhs de noordt-kuſte loopen/ en als ghy neffens 't eylandt zÿt ſult ghy dry vadem waters hebben/

aen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

aen de west-zijde heeft het een kleyne kreeck daer ghy mooght rijden. Die de rievière begheert te kruyssen naer de rievière van Buenos Ayres toe/ moet zijn kours van de Eylanden van San Graviel setten zuydt-west: ende is seshien leguen, over-komende aen de zuydt-zijde van de rievière moet ghy een kanael soecken van dry vadem waters/ ende dan loopen langhs de kuste tot dat ghy komt aen een ghebroken kliff/ende een punt ghelijck vast landt/welck leght van 't kanael dry oft vier mijlen/ ende als ghy dit kliff komt te sien soo blijft daer een mijle af. De rievière van Buenos Ayres leght seer verholen; door dien sy niet gesien en wordt/ is ondiep by het leeghe water/ soo dat men die by 't hooghe water moet aen doen.

Van 't Eylandt van Martin Garçia, tot de kleyne Eylandekens van St Lazarus, (welck eer droochten zijn) zijn twee leguen; men moet al langhs de noord-kuste houden met kleyne barcken en goede voor-sicht.

Van 't voorschreven Eylandt tot de monden van de rievière Parana zijn acht leguen: Maer ghy behoeft wel eerst te anckeren in een baye/ ende verwachten 't hooghe water. Ende in dien ghy valt in de mondt van de rievière welck werdt ghenaemt Vruay, soo moet ghy die aen de rechter-handt laten legghen; ende voort varen naer het westen/ ende de eerste mondt in-varen/ hoe-wel sy naeuw schijnt; ofte eenich van de monden/ want sy komen al-weder in de groote rievière Parana.

Die van het Eylandt Martin Garçia begheert te wesen aen de rievière de Palmas, welck de beste mondt is van allen / moet west aen-loopen ende komende aen d'ander kuste/ende de selve langhs zeylende noordt-noord-west/ sal hy dese mont van de rievière ontmoeten; ende moet in-varen recht neffens los Iuncales, welck leggen aen de zuyt-zijde: binnen is goede diepte; alle vijf de monden zijn vol van ondiepten naer 't oosten toe/ de spacie van twee mijlen: soo dat men voorsichtich moet varen.

In dien ghy by gheval ghepasseert waert de Cape Santa Maria, ende ghekomen teghen over aen Cabo Blanco, neemt acht dat het is essen en vlack landt/ soo dat men het qualijck een mijl daer af zijnde kan sien/ ten waer met heel klaer weder; ende dese kuste leght soo al leegh tot by Buenos Ayres, ende van daer leght se wat hoogh tot aen 't in-komen van Rio de Palmas. Twaelf leguen by oosten Buenos Ayres, leght op dese zuydt-kuste een Eylandeken welck sy noemen de Fernando Ortiz, naer 't segghen van Figueredo in syn Roteiro. Al die kuste langhs is seer quaedt-volck / die eeten de gheene die sy konnen krijghen / ende daer zijn oock veel tigren. Van het Eylandt van Martin Garçia, tot San Salvador zijn neghen oft thien leguen; is een Eylandt ghelegen twee mijlen binnen de eerste mondt/ daer Sebastian Gabota possessie nam voor de kroone van Castilien ende Leon, ende dit landt is wel bewoont by een volck ghenaemt Carios; dan men moet daer hem van wachten/ want sy zijn doodt-vyanden van de Spagniaerden; de zuydtlijckste mondt van Parana genaemt Rio de Palmas, is sesthien leguen langh/ en heeft veel keeren/ en veel palm boomen daer aen groeyende/ ende ten eynde van de sesthien leguen komt sy in Parana. Al de ander armen zijn insghelijcks sesthien leguen langh / uyt-ghenomen een kleyn en engen arm/ welck is ghenaemt Rio de los Beguaes; welck is veertich leguen langh. Van hier moet ghy in-varen by de mont van Rio de Palmas, naer Santo Spiritu, welck zijn vijftich leguen weegs; ende moet door-gaens langhs de stranden varen. Als ghy dese rievière op vaert aen de slincker-handt/ welck is aen de west-zijde/ so hebt ghy veel Eylanden lacken ende kleyn rievierkens/ en veel Indianen die u vyanden zijn. Van Santo Spiritu tot een volck welck genaemt wordt los Tenbuis, zijn vijfthien leguen. Dit is den enghen arm op/langs de welcke de Indianen komen aen de rievière Parana: van de Tenbuis tot de Quiloacas, welck is een ander natie / zijn twintich leguen; ende alle dese rievière langhs is veel volcks. Van

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de Quiloacas tot een plaetse daer de Spaegniaerden nu een stadt hebben ghebout / zijn vijfthien leguen. Van dese stadt tot een volck ghenaemt Mequaretas, zijn twintich leguen, hier zijn veel drooghten die dertich leguen dueren / en is al verdroncken landt / daer zijn veel Eylanden en volckeren / vyanden van de Spaegniaerden: door dese dertich leguen komt men tot aen de Mepenes; eñ van hier hebt ghy (uyt-ghenomen noch acht leguen verdroncken grondt) al vaste kuste tot de rieviere Paraguay toe; ende van de Mepenes tot de mondt van Paraguay zijn dertich leguen. Het is een rievier die niet kan ghemist worden / hoewel sy veel armen heeft / Eylanden ende dangieren; heeft een marck twee leguen beneden de mondt aen de oost-zijde / te weten: een hoogh landt daer seven punten zijn / die wy noemen de seven currenten; naer ick verstaen van die in dit landt bekent zijn / soo hebben de Spaegniaerden aen dese plaetse een stadt gheleght die sy noemen los Siete Corrientes; ende recht boven dese currenten is een Eylandt / gelijck ghy de rievier op-vaert / ende recht over dit punt is de mondt van de rievier Paraguay; van dese mondt is de rieviere Parana verdeelt / welck is een groote riviere / ende loopt tot de stadt Piquiri, welck zijn hondert ende seventich leguen, ende loopt al dese wijl zuyden ende noorden / en in den wegh zijn veel ondiepten; en veel volcks / welck een quade race is / hoe-wel verdeelt. Van de plaetse daer dese twee rievieren verdeelt zijn / dat is te segghen / van de mondt van Paraguay zijn sestich leguen tot de stadt Aſſumtion; dit is een goede rieviere ende beter op te zeylen dan alle de reste. Van dese stadt tot los Xarayes zijn twee hondert leguen, seer wel bewoont van volck die de Spaegniaerden dienen / ende onderdaen zijn.

Het achtste Capittel.

Beſchrijvinghe van de rieviere LA PLATA, ghelijck die by de Nederlanders is onder-ſocht.

DEse rieviere ofte altijdts het begin daer af / werdt ons mede beschreven by de voyagie van Laurens Bicker, welck eertijdts ghedruckt is; beginnende van het Eylandeken de Caſtillas, welck leght buyten de rieviere op de hooghte van vier-en-dertich graden ende een half by zuyden de linie; is in het aen-sien ontrent twee mijlen langh / effen landt sonder gheboomte; aen de noordt-zijde heeft het eenen heuvel / ende de strandt schijnt roodt te wesen; oock heeft het aen de noordt-zijde een klippe / de welcke schijnt een vervallen kasteel te wesen / ende aen de zuydt-zijde zijn noch twee andere klippen / ende by 't westen leght het vaste landt / over het Eylandt heenen te sien. Het vaste landt leght twee mijlen van 't Eylandt / sich streckende zuydt-west ten westen / insghelijck sonder boomen.

Iſla de Lobos leght voor aen in Rio de Plata, op de hooghte van vijf-en-dertich graden / en is anders niet dan een gheduerighe steen-grondt / daer niet anders op te vinden is als zee-wolven; het streckt sich oost ende west op zijn langhst ontrent een half mijle / ende het oost-eynde is het hooghste alsmen uyt der zee komt / van het selve oost-eynde loopt oock een rif van steen af / ontrent een roersscheut in zee / die men ghenoegh mach sien ravelen al ist stil; noch leght daer een groote klip aen de zuydt-zijde / het selve Eylandt leght ontrent derde-half mijle van het vaste landt / daer men wel sonder vreese tusschen beyden door-loopen mach / hebbende de diepte van veerthien ende vijfthien badem waters steeckgrondt.

Dit Eylandt leght neffens de Cabe van Santa Maria, welck is een vlacken steenighen-hoeck wel om bekennen / overmidts dat sich het vaste landt van de Caſtillas af / tot de kaep toe zuydt-west ten westen ende noordt-oost ten oosten streckt / zijnde al eenparigh landt sonder boomen / dan de kaep voor-by zijnde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

volghter hoogh landt / het welck sich van de kape inne-waerts aen / ontrent vijf mijlen oost ende west streckt. Het Eylandt Maldonado noordt-west ontrent vijf mijlen van Iſla de Lobos, ontrent een halve mijle in het om-gaen / hebbende ontrent drie beyde de zijden een goede in-komste / doch best aen de west-zijde: daer is versch water / ende een goede reede / vry voor alle winden / uyt-ghenomen den zuydt-westen windt / in een klaer zandt-strandt; is een laegh Eylandt met een leeghe wildernis / 't soet water leght tusschen de klippen / rontom buyten het Eylandt; nefsens 't Eylandeken streckt hem het vaste landt met een ronden bocht / een gotelinghscheut verscheyden van 't Eylandeken.

Aen het vaste landt noordt-noordt-west van 't Eylandt is een braeck van versch water ontrent een vierendeel van een mijl langh / ende een steen-worp van strandt. Van Maldonado af vijf mijlen inne-waerts / streckt sich het landt oost en west / ende dan begint 't hoogh-landt te worden / ende sich te strecken west-noordt-west-waerts aen. Ontrent twintich mijlen inne-waerts van de kaep Santa Maria voorsz. leght 't Eylandt Flores, ontrent drie mijlen van 't vaste landt / zijnde ontrent een kleyn mijltjen langh / het doet hem in twee heuvelen op / ende daer en wast niets op het Eylandt.

Van daer zeylt men naer Monte Seredo, welck is eenen hooghen bergh. Ontrent de drie-en-vijftich mijlen / binnen de rieviere leght een drooghte by de anderhalf mijle van 't landt / een mijle langh / ende een gotelingh-scheut breedt / men mach wel tusschen de drooghte ende het vaste landt door-vaeren. Daer is al gheboomte aen de zuydt-zijde / tot dat ghy komt by Buenos Ayres, welck effen ende slecht landt is al oft gheschaeft ware / men moet het niet naerder komen als een ander-half mijle / tot dat de huysen zuyden van u zijn / dan mach men recht op de huysen aen-loopen / ende setten een geutelinghs-scheut dwers van de huysen / op de drie vademen diepte; daer is weecke grondt. De rieviere is daer acht mijlen breedt / ende aen de noordt-wal ontrent twee mijlen af / leght het Eylandt Sant Gabriel. Een ander Nederlander die hier verkeert heeft seght mede dat het landt aen de zuydt-zijde seer leegh is / soo dat de boomen schijnen in 't water te staen; daer is maer twee vadem waters / ten vloeyet ofte ebbet daer niet / maer de zuydt-ooste-windt doet het water daer hooghen / ende den noordt-westen windt doet het vallen.

Het neghende Capittel.

Beſchrijvinghe van diverſche Natien van Wilden, die ontrent deſe rieviere woonen.

d.5.l.9. c.10. AEn de zijde van Buenos Ayres, welck is aen de zuydt-zijde van Rio de la Plata, hebt ghy een natie van Indianen welcke sich noemen Quirandies, is een volck welck woont in hutten ende plaetsen / die sy van tijdt tot tijdt veranderen als de Alarabes, is wreedt volck ende menschen-eeters / licht ende seer strijdtbaer / de welcke de Spaegniaerden in voor-tijden qualijck hebben ghetracteert / ende een deel volcks af-ghestaghen.

d.5.l.10. c.15. De rieviere op-waerts aen een lack / hebt ghy seecker natie van Indianen die haer met visschen gheneeren: van de natien die men noemt Timbues ende Carcares, daer de Spaegniaerden goet onthael vonden in de tijden van Pedro de Mendoça; ende bouden daer ontrent een woon-plaetse die sy noemden de Buena Eſperança.

Aen de rieviere welck men noemt Paraguay, hebt ghy de natie van de Ameguaes, welck insghelijcks leven van de visscheryen: ende voorder de Caroes, die men in andere contreyen van Indien noemt Caribes, welck is een volck welck hem-selven onder-houdt ende gheneert met vee te voeden / ende het landt te bouwen.

Ende

Ende noch voorder woonen de volckeren die men noemt Payaguaes, welck zijn by de hondert leguen.

Van daer voorder te landt-waert in / woonen de volckeren die sich noemen Chanes, ende die men noemt Chemeneos ende Carcaraes, by de welcke veel goudts ende silvers werdt ghevonden: Iuan de Ayolas weder-keerende van de Chanes, wierdt van de Wilden (die vrienden waren van de Payagoaes) met alle syn volck doodt-gheslaghen. Dese natien wierden van de Spaegniaerden ontdeckt in den tocht van Ayola, onder 't ghebiet ofte Gouvernement van Pedro de Mendoça. d.6.l.7. c.5.

In den jare 1541 werdt Gouverneur van dit quartier Alvar Nunnez Cabeça de Vaca, de welcke niet konnende komen om 't contrarie saeysoen op de rieviere de la Plata, nam syn wegh over landt / beginnende aen de rieviere Itabucu, twintich leguen van het Eylandt Santa Catalina. Van waer hy trock over hooghe berghen / ende tusschen dichte bosschen / de wegh met bijlen openende / neghenthien daghen langh: ende quam als doen aen het eerste bewoont landt / welck sy noemen del Campo: al waer sy vonden het ghebiet van de Armiriri; ende een dagh-reyse voorder de heerschappije van Cipoyay, ende stracks daer aen die van Tocanguazu. Dat volck worden ghenoemt Guaranies, sy zaeyen ende vergaren Maiz twee-maels 's jaers / ende altijdts Cazabi; hebben hoenderen ende gansen / en houden veel papegayen in haer huysen: eeten menschen-vleesch / ende zijn strijdtbaer en wraeck-gierigh. Alvar Nunnez noemde dese provincie Vera. Hy quam daer naer aen de rieviere Yguazu, ende 's ander-daeghs passeerden sy met groote moeyte de rieviere Tibagi. d.7.l.2. c.8 & seqq.

Den sesten December quamen sy aen de rieviere Taquari, op welckers kant leght een vlecke ghenaemt Abangobi; daer naer quamen sy aen een ander vlecke ghenaemt Tocanguzir, welck sy bevonden te legghen op de hooghte van vier-en-twintich graden en een half by zuyden de linie; al dat landt is seer vruchtbaer ende fris / met groote vlacke velden / rievieren ende gheboomte. Daer aen volght een woestijne van berghen / moerassen / riedt-velden / ende dichte bosschagien. Welcke ghepasseert zijnde / komt men weder in 't landt van de Guaranies, daer Maiz ende ander granen / Batatas ende dierghelijcke vruchten werden ghevonden. Trocken soo al voort naer het westen / tot dat sy quamen aen een snelle rieviere op de hooghte van vijf-en-twintich graden / ghenaemt Piqueri. Al dit landt van de Guaranies is seer vruchtbaer en aen-ghenaem / ende bequaem om suycker-Ingenios te maecken; ende daer is groote apparentie van silver-mijnen / dan 't volck is seer wilde ende eeten menschen-vleesch. Daer naer achthien daghen langher ghereyst hebbende / quamen weder aen de rieviere Iguazu, de welcke loopt oost ende west / ende komt in de rieviere Parana, aen de welcke sy daer naer quamen op de hooghte van vier-en-twintich graden; ende van hier zijn neghen dagh-reysen tot de stadt Assumcion.

Aen de rieviere Paraguay woonde een natie ghenaemt Agazes; die groot van lichaem zijn / en sterck; varen op den roof langhs de rieviere sonder te zaeyen ofte te maeyen. Martin del Barco seght in syn Argentina, dat dese Agazes soo zijn vernielt by de Spaegniaerden / datter by-naer gheen van zijn over-ghebleven. Een ander natie is daer ontrent die sy noemen Guaycurues, is groot volck / strijdtbaer / ende rap te been. d.7.l.4. c.14.

De selve rieviere Paraguay op / legghen de Cacoues, die het landt bouwen ende hoenderen voort-teelen; in dat landt zijn monsters van goudt ende silver. Voorder de rieviere op / volght het landt van de Guaxarapos, welcke legghen aen een rieviere welck loopt naer 't oosten / op de hooghte van neghenthien graden ende een derde / en komt soo in den Paraguay: 't volck van dit landt / als 't water van de rieviere leegh is / komt aen den oever van de Paraguay, om de visscherije te ghenieten; ende als 't water begint te wassen / welck is in Ianuario, treckense te d.7.l.7. c.14. ende vervolgens.

 landt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

landt-waert in/door dien 't water wel ses vadem hoogh wast buyten zijn oevers/
en verspreyt hem over 't vlacke landt meer als hondert mijlen / ende dat alle jaer
wanneer de sonne van den Tropicus Capricorni af-scheyt om naer den Tropicus
Cancri te keeren. Daer naer komt men aen een lack daer de rieviere Paraguay
haer in verliest / ende daer komen ander rievieren uyt 't selve lack / ende by namen
Yguatu, op welcke rieviere de Xacoaes, Xaquesses ende Chanesses woonen: ende
voorts door eenigh verdroncken landt komt men aen de provincie van de Xa-
rayes, welck een wel ghestelt volck is / zaeyen Maiz ende andere dinghen / door-
booren haer lippen / de mans zaeyen ende bearbeyden 't landt / ende de vrouwen
maeyen ende versamelent; zijn groote spinsters van kottoen. Daer aen volght
een seer dichte wildernis/ tot dat men komt aen een plaetse ghenaemt Tapua-
guazû, daer de wooninghen weder beginnen; ende 't volck daer ontrent werden
ghenaemt Tarapecocies, daer veel victualie/hinnen ende gansen werden ghevon-
den; ende noch vorder zijn de Payzunoes, welck is een ander natie van India-
nen / noch weynigh bekent.

d. 8. l. 2. Een ander wegh op van Assumcion af/ woont een natie van Indianen/ die sy
cap. 17. noemen Mayas, en is op de wegh naer Peru toe. Men komt in de provincien
d. 8. l. 5. van dit volck door een plaetse die sy noemen puerto de San Fernando: dese Mayas
c. 1. ghepasseert zijnde / komt men door diversche landen ende natien / al-waer groote
apparentie is van silver-mijnen/ tot de provincie van de Tamacoas; ende soo
voorts komt men tot de provincien de los Charcas. De eerste die desen wegh door
is ghetrocken/is gheweest Nufle de Chaves, ter tijdt dat de Licentiaet de la Gasca
in Peru presideerde: in synen tocht worden volckeren ghenaemt Taguamacis,
welcke de selve schijnen te wesen met dese Tamacoas, ende inwoonders vande pro-
vincie Sta Cruz de la Sierra; siet boeck 10 cap. 35.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de steden in dese provincie gheleghen, ende eerst
van de stadt BUENOS AYRES.

DE eerste plaetse van dese provincie in 't aen-komen / is de stadt Nuestra Sen-
d. 5. l. 9. nora de Buenos Ayres, eerst ghebout by Don Pedro de Mendoça in den jare
c. 10. 1535 by een rievierken / aen de zuydt-zijde van de groote rieviere / teghen over de
Her.des. Eylanden van St Gabriel, in de provincie van de Wilden die sy noemen Moro-
cotes. 't Landt is door den bandt heel vlack / uyt-ghenomen eenighe weynighe
heuveltjens / ende de Cordillera van 't gheberghte welck loopt langhs de kuste:
Dese plaetse door quade ordre verlaten zijnde/is weder met volck beset by Cabeca
de Vacca, in den jare 1542. Doch is daer naer weder verlaten gheweest/ ende we-
der op nieuws met volck beset ontrent het jaer 1582. De voyagie van Laurens
Lopez Vaz. Bicker seght dat dese plaetse leght ontrent sestich mijlen binnen de rieviere / op een
vlack oordt sonder gheboomte. (Andere segghen vier-en-sestich mijlen; de stadt
leght op een hooghe Barranca als de Spaensche die noemen.) Een Spaenschen
brief by de Engelsche gheintercipieert / schrijft in den jare 1590 uyt Potosi: Van
de haven van Buenos Ayres, de welcke is aen 't in-komen van de machtighe rie-
viere la Plata, worden alderhande Spaensche ende Portugaelsche koopman-
schappen gevoert naer dese stadt van Potosi met karren ende peerden/ want ten is
maer thien oft twaelf dagh-reysen (waer in hy hem moet abuseeren / dewijl het
by de vier hondert mijlen weeghs is) ende een bequame wegh om met karren te
varen. Jck werde van een vriendt onder-recht van onse natie / die eenighe jaren
daer ghewoont heeft / dat de stadt van Buenos Ayres, anders ghenaemt Cuidad
de la Trinidad, is van weynigh consideratie / hebbende twee hondert in-woon-
ders/ weynigh meer ofte min/ haer geneerende met landt-bouwerye/doch hebben
al te met permissie van den Koningh te moghen navigeeren ettelijcke quintalen
bisscuyt/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

bisscuyt / ende meel / als oock ghesouten ende ghedrooght vleesch / naer de kuste van Brasil, in retour van welckes sy weder eenighe koopmanschappen brenghen in haer stadt tot haer behoef; het welck veroorsaeckt dat by wylen eenighe Peruleros van Potosi af-komen met realen van achten / om die daer te employeren / doch met perÿckel; door dien de Koningh niet en wil toe-staen datter eenigh silver dien wegh ghebracht wordt. 'T landt ontrent Buenos Ayres is seer vruchtbaer ende ghesondt; daer wassen allerhande vruchten in overvloet / als tarwe / Mayz, druyven / meloenen / pompoenen / komkommers / etc. te landtwaert in is weynigh gheboomte / meest weyden ende sleghte grondt / het gras wasser seer hoogh; gheen berghen noch steen-rodtsen: men vindter veel struysvoghelen / seer groote padrÿsen / wilde gansen / eyndt-voghlen / groote menighte van herten / doch niet soo groot als die van Europa. De huysen zÿn al van aerde ghemaeckt / die tusschen twee berders ghestampt werdt; de Spaegniaerden noemen dese mueren Tapias. De rieviere heeft veel visch. De Wilden gaen meest naeckt / ofte met vier-kante mantels van otters-vellen / die hier veel worden ghevanghen; maecken hutten van riedt met matten bedeckt; onder-houden haer meest by de jacht ende visscherÿe; maecken veel wercks van de honden; is voorts fraey volck / wel ghemaeckt ende tamelÿck langh. Dit stedeken is heel onsterck / alleen het huys van de Gouverneur ligghende op 't water / heeft een toorn daer vier kleyne stuckxken op-ligghen. Van Buenos Ayres tot Cordua zÿn aen de kandt van hondert en twintich mÿlen / (andere segghen twee hondert:) is een wildernisse ofte Despoplado, daer onder-wegen huys noch hof en staet / sonder bosschagie / dan een schoon en effen landt / seer bequaem om vee te voeden / waer haer menigh hondert duysent peerden gheneeren / die in het wilde loopen; onder-weghen zÿn etteÿcke rievieren / als Luchan, los Arrechivos, Arreca, Carcaranna ende andere / die alle in Rio de la Plata vlieten; de rieviere Carcaranna (naer het segghen van de onse die daer ghereyst hebben) leght recht half-weeghs tusschen Cordua ende Buenos Ayres, sestich mÿlen van beyde verscheyden. Dese rievier heeft des somers soo weynigh water dat men daer met een karre magh doorrÿden. De Wilden die daer zÿn / zÿn van weynigh consideratie / doch voor twee oft drÿ alleen te reysen is niet sonder perÿckel / dan wort meest met grooter gesellschap bereyst; is volck dat geen seker woon-plaetse en houdt / dan vertrecken nu hier nu daer; hoe men voorder reyst van Cordua naer Peru, sullen wy hier na verhalen; van Buenos Ayres tot Peru, is over de 400 mÿlen weeghs / naer eenighe segghen.

Het elfste Capittel.

Van de stadt Assvmcion, welck de voornaemste is van dat gheweste, ende de gheleghentheden daer ontrent.

De voornaemste stadt van dit landt is Neustra Sennora del Assumcion, (welck by andere ghenaemt wordt Ascension) gheleghen op de hooghte van vÿf-en-twintich graden en een half by zuyden de linie / naer het segghen van Herrera. Heeft aen de oost-zÿde Brasil, van welck sy verscheyden is twee hondert en tachtentich leguen, ende tusschen beyden in de distantie leght de stadt Cuidad Real, die de Indianen noemen Guaira, tachtentich leguen van de stadt Assumcion: aen de west-zÿde naer Peru toe / is sy gheleghen drÿ hondert en tachtentich leguen van de stadt la Plata, ende twee hondert en tachtentich leguen van Santa Cruz de la Sierra; (Herrera seght elders ghelÿck wy in het thiende boeck aen het vÿf-en-dertichste capittel hebben ghealleghеert maer drÿ hondert leguen van de Charcas ende twee hondert van Santa Cruz de la Sierra; welcke distantie beter schÿnt te accordeeren met de breede van het landt) naer het zuyden / welck is naer de strate van Magallanes toe / heeftse seer groote ende rÿcke landen / ende is gheleghen drÿ hondert leguen ofte soo Herrera elders seght Herr. descript.

dry hondert en vijftich leguen van de mondt van de rievière de la Plata; is ghebout neffens de rievière Paraguay aen de oost-zijde; daer zijn wel vier hondert burgers Spaegniaerden / ende noch wel dry duysent die daer in het landt zijn ghebooren / die sy noemen Mestizos: Den Gouverneur woont hier met andere officiers van den Koningh: in de jurisdictie zijn wel vier hondert duysent Indianen / de welcke noch daghelijcks vermenichfuldighen. Martin del Barco seght in syn Argentina, dat in de stadt Assumcion veel meer vrouwen zijn als mans / door dien de continuele oorlogen de mans seer consumeeren. Daer is groote abundantie van victualie / broodt / wijn / vleesch / visch / ende alderley vruchten van 't landt ende van Spaegnien. De tempre van 't landt ontrent dese stadt is lustich / een klare ende heldere lucht / des winters koudt / ende des somers heet / ende 't isser meest altijts groen. De natien daer ontrent woonende / zijn veel ende verscheyden / doch voornamentlijck de Cheriguanes, de welcke de Christenen onderdanigh zijn / ende en eeten nu gheen menschen-vleesch meer / dan by sonderlingh geval. Hier ontrent woonen oock de Guatataes, die vrienden zijn van de Spaegniaerden; als mede de Mogolaes ende Connanequaes, die alle naest-gheleghene zijn van de stadt Assumcion, ende komen dienst doen aen die van de stadt / hoe wel sy niet ghereparteert en zijn. Ontrent de stadt Assumcion leght een vermaerden bergh / ghenaemt Lambare, de hooghste van alle de berghen van dit landt / ende de rievière op-waerts is een vermaert lack / welck de Indianen noemen Ytapua; in welckers midden is een rodtse van een harde klippe hondert vademen hoogh / ende seer recht. Vier leguen onder dese stadt komt de rievière Pilcamayo ofte Bilcamayo, in de rievière Paraguay; dese rievière Pilcamayo komt af van de Charcas in Peru; ende wordt hier onder ghenaemt Guapayg, ende passeert twaelf leguen van Chuquisaca, ende wort daer ghenaemt Rio grande.

De stadt Cuidad Real, anders ghenaemt Ontiveros is gheleghen hondert leguen van Assumcion, naer het noordt-oosten / ende naer Brasilien toe / neffens de rievière Parana. Is gheleghen in een goedt quartier / ende overvloedigh van victualie; daer zijn wijngaerden / ende seer goedt koper / ende veel Indianen die seer aen-wassen: In de rievière Parana dicht by dese stadt / is een groote val ofte stortinghe van water / daer niemant by twee hondert passen derf aen gheraecken door 't groot ghedruys ende slach van 't water / ende gheen Canoa ofte barcke en derf daer by een mijle verre ontrent komen / door dien de stroom van 't water de selve wegh voert / door de val welck wel twee hondert vademen hoogh is / ende al steen-klippen; en is zoo engh ende 't water zoo besloten / dat 't schijnt men die met een boogh soude over schieten. Martin del Barco seght in syn Argentina, dat veertich leguen de rievière op-waerts noch een ander stadt is ghebout / die hy niet en noemt: ende dat de stadt Cuidad Real die hy noemt Guayra, een swacke ofte onghesonde plaetse is / ende continuelijcken door de oorloghen met de Cheriguanas in onrust.

Het twaelfde Capittel.

Beschrijvinghe van de andere Steden ende plaetsen van dese Provincie, te weten, SANTA FE, SAN SALVADOR, ende andere.

BEneffens de dry voor-genoemde steden by Herrera ons beschreven / worden noch andere by andere autheurs aen-gheroert: als namentlijcken Santa Fé; welck is gheleghen naer 't zuyden van Assumcion. (hondert en vijftich leguen naer 't segghen van Lopes Vaz,) op een vlacke landouwe / de welcke paelt aen Tucuman ende de stadt Cordoua: dese stadt is ghebouwt aen de kandt van een rievière. De natien van Wilden die daer ontrent woonen / worden ghenaemt Calchinos, Mepenes ende Chiloacas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Van dese stadt streckt een hooghe wegh tot Peru toe/ende is gelegen seventich mylen van de stadt Cordoua in de provincie van Tucuman, (ofte wel vyftich/ ghelyck wy in de beschryvinghe van Cordoua hebben ghestelt/) ende van dese stadt Santa Fé zyn hondert en twintich mylen (naer het segghen van eenighe) tot de stadt Buenos Ayres, de eerste aen 't in-komen van Rio de la Plata. De schepen van den Grave van Cumberlandt kreghen eenighe gevanghen op de rieviere die sy examineerden/ ende verstonden uyt haer-lieden/ dat op dese rieviere vyf steden waren gheleghen/ sommighe van seventich familien/ ende sommighe van meer. Dat de eerste stadt ghenaemt Buenos Ayres was vyftich mylen de rieviere op/ ende d'andere veertich en vyftich mylen van den anderen/ zoo dat de laetste ghenaemt Tucuman, twee hondert en dertich mylen was van de mondt van de rieviere: (dan dese en is geen stadt van dit Gouvernement/ maer een provincie op hem selven/ als voren verhaelt) dat in dese steden groote abundantie is van koren/ vee/ wyn/ ende bysondere fruyten/ maer gheen silver ofte gout: daer wordt seker slecht laken ghemaeckt/ dat sy in Brasil vermanghelen teghen suycker/ rys/ ende anders; dit was in den jare 1586. Maer een portugees Francis Suares schryft aen zyn broeder woonende tot Lisbona, uyt Rio de Ienero in Brasil, in den jare 1596; dat door de gheleghentheyt van dese rieviere de la Plata, een seer profitablen handel ghedreven werdt met die van Peru; de welcke met veel silvers af-komen na Rio de Genero toe/ om alderhande koopmanschappen te koopen; ende dat het wel een van de naeste ende bequaemste weghen is om met die van Peru te handelen/ door dien men door desen wegh kan trecken te lande naer de rycke mynen van Potosi. Worde van een vriendt die langhe in die landen heeft verkeert/ onderrecht/ dat van Buenos Ayres tot Santa Fé zyn ontrent vyftich mylen/ ende dat men daer te water ende te lande naer toe kan reysen; ende dat het een stadt is by na van de selve conditie ende groote als Buenos Ayres: Die van Santa Fé naer Peru reysen willen/ komen van daer oock op Cordoua, welck leght op een dry-spronghh/ zoo dat men van daer syn wegh kan nemen na Chile, ende oock na Peru, ende naer de Paraguay, daer de stadt Assumcion aen gheleghen is. Om naer Peru te reysen neemt men de wegh naer Sant Iago del Estero, vier-en-tachtentich (ofte soo andere segghen tachtentich) mylen boven Cordoua gheleghen; ende van daer naer een stadt ghenaemt nostra Sennora de Talavera, vyftich mylen van daer: ende noch vyf-en-twintich mylen voorder leght een plaetse die sy noemen las Iuntas, om dat daer verscheyden weghen in een komen; want men reyst oock van Sant Iago del Estero door een anderen wegh/ naer een ander plaetse welck leght vyf-en-twintich mylen daer af/ ghenaemt Sant Miguel, van waer men veel tydts by somer-dach den wegh neemt naer las Iuntas voornoemt/ door dien men des winters dien wegh qualyck kan ghebruycken/ wegen het op-wateren van de rievieren. Van las Iuntas neemt men syn wegh naer Salta, een ander stadt/ ofte oock naer een ander ter zyden af gheleghen/ ghenaemt Iuyu ofte Cuidad de Sant Salvador, veerthien mylen af/ welck is de uyterste stadt van Tucuman, ende is van las Iuntas ontrent dertich mylen/ ende van Potosi hondert mylen: ende is te noteeren dat onder wegen veel rievieren zyn/ by op-wateringh seer ghevaerlyck om te passeeren: van Iuyu naer Potosi neemt men syn wegh door de valleye van los Amoaguacos, tusschen het gheberghte door/ ende van Salta door een anderen wegh ghenaemt la Quebrada; doch dese twee weghen versamelen weder dertich mylen onder Potosi.

Andere reeckenen desen wegh aldus: van Buenos Ayres tot Corduba twee hondert leguen; van Corduba tot Sant Iago del Estero sestich leguen: van daer tot Esteco tachtentich leguen, ende van hier tot Potosi hondert ende sestich leguen; van daer zyn noch twee plaetsen tusschen beyden: ende soo waer de gantsche wegh vyf hondert mylen.

Martin del Barco spreeckt in syn Argentina van noch een ander plaetse / die hy noemt San Salvador, gheleghen aen de rieviere met een goede haven. Ende noch van een ander plaetse / gheleghen by de mondt van de rieviere Parana, de welcke hy noemt Santa Ana, in de Provincie van de Guaranis, het welck is goedt ende vlack landt / ende loopt op vele plaetsen onder als de rieviere komt te wassen. Van de stadt Assumcion de rieviere op-waerts / is gheleghen
d.7. cap. 14.
Puerto de la Candelaria, op de hooghte van een-en-twintich graden min een derden-deel / daer eertijdts Iuan de Ayola met tachtich man verradelijck van de Wilden wierdt doodt-gheslaghen. Noch voorder de rieviere op / voor by een lack daer veel verscheyden rievieren in ende uyt loopen / is gheleghen Puerto de los Reyes, van welcke plaetse men treckt naer de Provincien van de Xarayes.

Het derthiende Capittel.

Van de Havenen, Eylanden ende punten, op de kuste van dese Provincien.

Her.def.
OP de kuste van dese provincien van 't landt van Brasil af / tot aen Rio de la Plata, zijn eenige bekende havenen / die redelijcken goedt zijn; de haven van Sant Vincent teghen over Buenabrigo, daer de linie van het scheytsel tusschen de kroone van Castilien en Portugael over passeert: ses leguen voorder naer het zuyden is de rieviere Vbay. Ende veertich leguen van Sant Vincent leght de haven ende het Eylandt Cananea; de kuste streckt noordt-oost ten oosten ende zuydt-west ten westen. Linschoten seght dat Canavea (soo hy het noemt) is een Eylandt twelck een goede haven heeft / en gheleghen is op de hooghte van vijf-en-twintich graden en een half / heeft vande zuydt-zijde twee rodtsighe Eylandekens / waer van 't een wat langh werpich rondt is; recht teghen over 't voorsz. Eylandt is gheleghen Rio de Canavea, al waer men met kleyne schepen mach in-loopen. Wat voorder hebt ghy de rievier de la Barca; Van de rieviere Canavea tot de rievier ende haven van Sant Francisco zijn vijfthien mijlen / ende de kuste streckt noordt-oost ende zuydt-west. Daer is een kleyn Eylandeken welck heeft ghelijck twee bayen / ende een goede reede op de hooghte van ses-en-twintich graden ende een quart / ende naer het vaste landt toe / is het hoogh en hackelich landt. Van San Francisco tot Boca de Overniron zijn ses-en-twintich leguen, ende de kuste leght noordt en zuydt: 't is aen te mercken dat de rievier San Francisco heeft een groote in-komste / en dry kleyne Eylandekens / ende te zee-waert heeft sy een goede reede; ende 't vaste landt is hoogh ende hackelich. Van Boca de Overniron tot Ilha de Arvoredo, en zijn gheen sonderlinghe mercken om op te letten / dan dat dese Boca een groote baye is / en diep in 't landt streckt / en een goede reede heeft / en veel Eylandekens / en is gheleghen op de hooghte van acht-en-twintich graden naer 't noorden van dit Eylandt; onder het punt is een goede reede / ende daer is gheen ander hier ontrent / ende sy is onder het Eylandt. Van hier siet men het Eylandt Santa Catalina, welck is een groot Eylandt ontrent acht of neghen leguen langh en leght noordt en zuydt: aen de oost-zijde en heeft het geen reede / maer een kleyn Eylandeken dat aen het zuyden leght / ende een ander aen de noordt-zijde / het Eylandt van Arbusa ghenaemt / het welck hem vertoont als een groote baye die tusschen 't Eylandt Santa Catalina en 't vaste landt leght / in welcke baye ghy meught anckeren; aen de zuydt-zijde heeft het een ondiep van klippen / die verborghen legghen dicht by de punt van 't Eylandt. Op dit Eylandt is veel gheboomte / heeft veel versch water / visch ende jacht. De hooghte daer dit Eylandt op leght en wordt niet eenparigh

Enghelsche voyagie.

Her.def. Engelsche voyagie. En Linschoten.

ghestelt

ghestelt: Herrera steldt het op meer als neghen-en-twintich graden; Linſchoten op acht-en-twintich ende een half; ende de beschrijvinghe van distantien der plaetsen achter de voyagie van Candiſch ghevoeght / steldt het noordt-point van dit Eylandt op acht-en-twintich graden. Dicht by dit Eylandt is de haven die sy noemen Porto de Patos, welck leght op de hooghte van neghen-en-twintich graden / twintich leguen van Santa Catalina als Herrera betuyght / ende thien ofte elf leguen van Porto de Patos, als de koursen segghen / is ghelegen Porto de Don Rodrigo, ende de kuste is streckende noordt en zuydt. Van Porto de Don Rodrigo tot Laguna zijn vijf leguen; en dit is een goede haven voor alle winden / uyt-ghenomen de noordt-oosten windt. Dese wordt oock ghenaemt Biaça, men moet hier niet in-komen dan met hoogh-water / om eenighe drooghten wil / die in de mondt legghen / ende het wordt bekendt by een Eylandt / welck leght een mijle af in zee / ghenaemt Iſla de Reparo, daer men ontrent anckeren moet / om het kanael te soecken; Herrera steldt vijf leguen van Porto de Don Rodrigo, de haven van Porto Cerrado, welck de selfde moet wesen. Van dese plaetse af / tot aen de rieviere la Plata, en is niet een haven om met een groot schip in te loopen. Ende Rio Grande heeft veel drooghten aen de mondt / soo dat daer niet dan smalle barcken in konnen komen; dese rieviere schepdt de volckeren ghenaemt Carios van die Guanaes: ende van hier af is het al leegh en vlack landt / tot Rio de la Plata toe / welck zijn tachtentich leguen, ende men moet al twee of drij mijlen van de kuste seylen / tot dat ghy komt by seecker Eylanden / welck legghen twaelf leguen van Rio de la Plata; ende dese Eylanden wesende drij / werden bekent by twee punten / ghelijck als de ooren van een konijn / (men mach anckeren tusschen de selve ende het vaste landt.) Van dese Eylanden tot de Cape Santa Maria streckt de kuste noordt-oost ende zuydt-west. Andere stellen van Laguna veertich Engelsche mijlen tot Rio de Martin Souſa; ende van daer tot Rio de San Pedro twee-en-vijftich mijlen: ende van daer tot Cabo Santa Maria twee-en-veertich ghelijcke mijlen. Herrera steldt van Santa Catalina tot Porto Cerrado vijf leguen, tot Rio Poblado vijfthien / ende van daer noch vijfthien tot Bahiahonda; ende de rieviere Tiraqueu, op de hooghte van twee-en-dertich graden ende een half: ende Cabo de Santa Maria op vijf-en-dertich graden.

Engelſche voyagie.
Her.deſ.
Engelſche voyagie.
Voyagie Candiſch.
Her.deſ.

Het veerthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de ſelve kuſte ghelijck die by *Figueredo* in ſyn *Roteiro*, ende by *Dirck Ruyters* is uyt-ghegheven in ſyn Toortſe van de zee-vaert.

TOt naerder verstandt van de gheleghentheyt van dese kuste / soo hebben wy goet ghevonden in het korte hier in te voeghen 't ghene des-halven is uyt-ghegheven by Figueredo in syn Roteiro, ende Dirck Ruyters. Figueredo reeckendt van Cabo Santa Maria tot Porto de Sant Pedro seventich leguen, ende en noemt gheen ander plaetsen tusschen beyden; maer Dirck Ruyters steldt van Cabo de Santa Maria tot eenen hoeck welck hy noemt Spaegniaerts punt, thien mijlen / daer twee Eylandekens legghen / die haer verthoonen als twee konijns ooren: een van dese Eylanden wordt oock ghenoemt Ilha des Caſtilhos, ende is naer syn segghen gheleghen op de hooghte van vier-en-dertich graden ende veertich minuten. Van Ilha de Caſtilhos zijn ses-en-twintich mijlen tot mar Manſe, ende de streckinghe is noordt-oost ende zuydt-west: van mar Manſe tot Rio Grande, welck oock anders wordt ghenaemt Porto de Sant Pedro, zijn mede ses-en-twintich mijlen / ende de streckinghe noordt-oost ten noorden ende zuydt-west ten zuyden; het isser over al vlack ende effen grondt / de kuste vol duynen

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende bergh by bergh; soo dat D. Ruyters hier maer en reeckent 62 mijlen: ende
seght voorder dat dese Rio Grande is een schoone rieviere/ het in-kommen aen de
zee is naeuw/ maer binnen komende is heel wijdt/ ende loopt noordt-noordt-
west op tot het landt van de Patos toe; als men daer in-komt/ soo is aen
bagh-boordt goede reede. De kuste is buyten over al schoon/ soo dat men
die wel sonder sorghe ofte perijckel mach aen doen. Van veerthien mijlen by
zuyden dese rieviere/ begint een vlackte die wel twintich mijlen in zee streckt/
ende by het landt langhs/ de kuste is over de vijfthien mijlen breedt; begint
met de drie-en-dertich graden/ ende duert tot de vier-en-dertich aen het landt;
ende in de zee tot de vijf-en-dertich graden; het landt van de kuste is leegh
duyn-landt/ soo dat men komt op acht ende neghen vademen sonder eenigh
landt te konnen sien; drie mijlen van de wal is het thien vademen diep/ ende
twaelf ofte derthien mijlen van het landt vijf-en-twintich vademen; mar Man.
se voor-schreven leght aen de zuydt-zijde van de voor-seyde vlackte. Naest Porto
de Sant Pedro steldt Figueredo de Rio Tamarandahu, sonder de distantie uyt te
drucken/ ende derthien leguen ende een half voorder Rio Iboipetinhi; ende thien
leguen voorder Ararangua, ende vijf leguen voorder Rio de Lagoa: maer
Dirck Ruyters seght dat van Porto de Sant Pedro ofte Rio Grande tot Tara-
mandahu, zijn thien mijlen; ende van daer tot Ararangua, daer Iboipetinhy
leght/ veerthien mijlen/ ende van daer tot Rio de Lagoa neghen mijlen: dese
rieviere wordt oock ghenaemt Porto de Biaça, is alleen voor kleyne schepen;
die daer in wil wesen moet wachten naer het tye; een zuydt-west ende noordt-
ooste maen/ maeckt daer hoogh water; daer leght een Eylandeken voor de
rieviere aen de zuydt-zijde/ ghenoemt Reparo, daer men het onder moet setten
in een baye/ want voorder gheen goede ancker-grondt en is: het Eylandt
leght op neghen-en-twintich graden ende veertich minuten. Figueredo reec-
kent van Rio de Lagoa tot het landt van Vpaba acht leguen, ende dat men
maer een vadem diepte en heeft in het in-komen/ ende ghenoemt wordt Barra
de Ibnasup, ende hier eyndicht het landt van de Patos; alle dese voor-schreven
rievieren hebben quade reeden ende hoogh berghachtigh landt. Maer Dirck
Ruyters seght dat van Rio de Lagoa tot Rio Vpaba zijn ses mijlen/ welck
maer ses voeten diep is in het in-komen/ dan binnen is het een fraeye rieviere:
Figueredo seght: thien leguen voorder langhs de kuste leght Ilha de Santa
Catharina, ende de kuste streckt dese thien leguen noorden ende zuyden/ ende
aen het landt leght Rio dos Patos op neghen-en-twintich graden: Dirck Ruy-
ters seght dat van Vpaba tot Rio dos Patos zijn seven mijlen/ zuyden ende
noorden langhs de kuste: ende dat dese rieviere recht open light met het zuydt-
eynde van Ilha de Santa Catharina. Men moet hem wachten voor de Wilden
die op dese kuste woonen/ want sy zijn noch heel wildt/ ende die met de Portu-
geesen eens zijn/ moet men noch naeuwer wachten. Oock en dient men dese plaet-
se niet aen te doen/ dan by noodt van Maert tot August, door dien 't aldaer win-
ter is in die tijdt/ ende heel onghestadigh weder maeckt van windt/ koude ende re-
ghen. 't Eylandt Santa Catharina is acht mijlen langh zuyden ende noorden/
buyten op de oost-zijde en is gheen reede/ als alleen onder een kleyn Eylande-
ken/ ghelegen aen 't zuydt-eynde van Santa Catharina, welck by de Spaegniaer-
den wordt ghenaemt Ilha de Arvoredo; door dien het vol gheboomte staet ende
thoont derhalven grooter als het is naer 't seggen van Figueredo. Van Santa Ca-
tharina, tot het Eylandt Gale zijn drie leguen, aen de zuydt-zijde van den hoeck
Mandivi, aen 't vaste landt is gheleghen den bocht van Tojuqua, men seyldt den-
waerts langhs de noordt-zijde van Santa Catharina, latende Gale ende Mandivi
noorden af-legghen; desen bocht leght vol Eylanden/ soo dat men over al ree-
kan maken. Den hoeck leght op acht-en-twintich graden ende vijfthien minuten.

Figu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Figueredo seght: Langhs het punt van Mandivi loopende naer het noordt-noordt-westen/ soo ghemoetmen de Enseada de Garoupas ende het dubbelt landt tot aen de Rio Tajahug; ende de distantie is ses leguen: ende van dese rieviere tot Rio de Sant Francisco streckt de kuste recht noorden ende zuyden by de seven-en-twintich leguen, ende in het midden leght de rieviere Tapuca ghenaemt. Dirck Ruyters seght dat van Mandivi tot de rieviere Tajahug, zijn vijf leguen noordt-noordt-west ende zuydt-zuydt-oost: ende tusschen beyden is een grooten bocht / die sy noemen Enseada de Garoupas: de Rio de Tajahug leght op de acht-en-twintich graden. Aen Tajahug volght de rieviere Tapuca, die noch weynigh besocht is: de kuste tusschen beyden gheleghen is recht ende schoon/ ende stelt gheen distantie.

Van Tapuca tot Rio San Francisco, zijn twaelf leguen noordt ten westen ende zuydt ten oosten: de rieviere Sant Francisco heeft twee in-komsten/ ende is by de zee twee leguen wijdt/ ende daer legghen drie Eylanden recht voor in de mondt/ ende men zeylt by zuyden ende by noorden de selve in de rieviere; het kanael by zuyden de Eylanden gheleghen/ woordt ghenaemt Aracari, ende het noordelyckste kanael Bopitanga; dese rieviere en woordt niet veele bevaren ofte gheacht. Figueredo seght dat Rio Sant Francisco een groote mondt heeft/ streckende oost ende west/ ende datse drie eylandekens heeft t' zeewaerts ligghende/ ende een goede reede onder de wal van 't vaste landt / welck is hoogh ende hackeligh; dese rieviere komt in de zee door twee geulen/ drie leguen van den anderen verscheyden.

Van Rio Sant Francisco tot Lagoa de Parnagua zijn twaelf mijlen/ (ofte naer het segghen van Figueredo vijfthien leguen) op de hooghte van vijf-en-twintich graden ende thien minuten/ (naer 't segghen van Figueredo vijf-en-twintich graden ende veertich minuten) is gheleghen in 't gheberghte van Parnapiacaba, ende is vijf groote mijlen (Figueredo seght ses leguen) wijdt langhs de kuste/ende heeft drie bysondere in-komsten; de zuydelijckste woort ghenaemt Ibopupetuba, is ses vadem diep in 't in-komen/ ende een mijle binnen is een goede reede; twee groote mijlen (Figueredo seght een legue) voorder naer 't noorden is het middel-diep / welck sy noemen Baysagasuy, ende heeft vijf vadem waters in 't in-komen: ende noch ontrent twee kleyne mijlen (Figueredo seght een halve legue) voorder leght het noordelijckste diep/ welck ghenaemt woordt Suparabu, men heeft daer ontrent ses vademen waters/ ende men mach daer allent-halven setten ende anckeren. Dit voorseyde ghewezte ghehoort aen het landt welck ghenaemt wert Cananea.

Van Lagoa de Parnagua tot Ararapira zijn vijf mijlen/ (Figueredo stelt ses leguen) is een rieviere die men mach in-komen op vier vademen waters. Op dit landt is veel ververschinghe van fruyten/ menichte van hoenders/ ende water: ende de Wilden van dit quartier zijn doodt-vyanden van de Portugeesen/ soo dat men hem moet wachten van daer voor uyt te gheven/ maer veel eer te thoonen vyanden te zijn van de Spaegniaerden ende Portugeesen / om alles van haer te krijghen wat men van doen heeft. Dese rieviere leght aen de zuydt-zijde van het Eylandt Cananea, ende de kuste tusschen Parnagua ende dese rieviere streckt meest zuyden ende noorden een weynigh oost ende westelijcker: het Eylandt Cananea leght in een bocht/ ende aen zijn noordt-zijde seylmen in naer de rieviere Itacuatiara, welck is de principaelste reede van Cananea, daer is vijf vademen waters in het in-komen. Figueredo reeckent tusschen Ararapira ende Itacuatiára twee leguen ende een half/ welck is de reede van de woon-plaetse die de Portugeesen hier hebben aen Cananea.

Van Itacuatiára streckt de kuste noordt-oost ten oosten ende zuydt-west ten westen (ofte soo Figueredo seght noordt-oost ende zuydt-west) thien mijlen tot de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de riebiere Vguaa, daer men op vijf vademen in-loopt / ende daer loopt een vliet zuyden op in 't landt.

Van de riebiere Vguaa, tot Capiuarii zijn thien mijlen (Figueredo seght twaelf) noordt-oost ten oosten ende zuydt-west ten westen / welck een riebiere is ontrent twee kleyne mijlen van Sant Vincente, welck is recht oost ende west in-streckende / ende heeft voor in de mondt een dorpel van dry vademen diepte.

Figueredo leert ons dat by Rio Capiuarii een nieuwe woon-plaetse leght van Portugeesen / welck sy noemen Nueſtra Sennora de Conceição, ende dat de reede wordt ghenaemt Itantiaen, streckt oost ende west / ende heeft dry vademen diepte.

BESCHRIJ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het veerthiende Boeck.
BRASIL.

Het eerſte Capittel.

Generale beſchrijvinghe van 't Landt van BRASIL, ſyn eerſte ontdeckinghe, ende andere ghelegentheden.

ALle de Landen van de Rieviere La Plata voorder naer het noorden / worden in 't ghemeyn Braſil ghenoemt/ de welcke naer ghevoelen van de voor-gaende Schrijvers volghens de scheydinghe by den Paus ghemaeckt/tusschen de twee kroonen van Caſtilien ende Portugael, beginnende van den neghen-en-twintichsten graedt/ lenghte van den meridiaen van Toledo, ende eyndighen aen den neghen-en-dertichsten graedt; ende in de breedte noordt ende zuyden van Cabo de Humos tot het Eylandt Buenabrigo. De Portugeesche Jesuyten in haer verhalen/strecken de palen van Braſil wat voorder uyt / te weten: van de rieviere Maranhon, tot de rieviere de la Plata, waer in sy haer misgrijpen / alsoo kennelijck is/ dat het scheyt by de Paus tusschen de twee Koninghen ghemaeckt / soo verre niet en komt.

Dit landt was eerst (naer 't segghen van Herrera) ontdeckt door last van de Catholijcke Koningen by Vincent Iannez Pinçon, ende daer naer by Diego de Lepe; in 't jaer 1500: ende ses maenden daer naer quam aen dit landt by gheval Peralverez Cabral Portugees; de welcke met een armade varende naer oost-Indien/ om de kuste van Guinea te mijden/ hem so diep in zee begaf / dat hy dit landt ghemoete/ ende noemde het Santa Cruz, om dat hy 't selve op dien dach ontdeckt hadde.

Hoe-wel dit landt gheleghen is op de selve distantie van de linie als Peru, niet teghen-staende soo is Braſil ende de gheheele kuste van dien een uyt-nement heet landt. Het is daer 't gantsche jaer door seer heet / ende reghenachtich: besloten van gheboomte ende wolcken/ ende der-halven seer onghesondt en vol van venijnich ghedierte. Acoſt.l.2 c.11. Her.deſ.

Maffeus seght: Dat het landt ten deele vlack is/ ẽ ten deele heuvelachtich/ van vette ẽ vruchtbare grond/ welcke door de vochticheyt syn vruchten voort-brenght in groote abundantie; ẽ insonderheyt ist seer overvloedich van suycker-riet/ welck de principale neeringh is van de Portugeesen / als hier naer breeder sal blijcken.

Herrera beschrijft dese landen in 't ghemeyn aldus: De Portugeesen van dese landen hebben veele bouwerijen / die sy beneficieren door Slaven van het landt/ welck ordinaris wegh loopen/ 't welcke indien men konde beletten/ soo souden sy seer rijck worden. 't Suycker/ cottoen/ ende bresilie-houdt/ zijn de waren daer sy haer meest van profiteeren. Het vee dat sy hebben zijn ossen ende koeyen/ van de welcke daer groote menichte is; schapen zijn daer weynighe/ ende de geyten tieren daer beter/ ende krijghen twee ende dry jonghen t' elcker reyse; de peerden willen daer wel voorts: Sy hebben oock veel verckens ende hoenderen / ende met d.4.l.8. c.12.

 dese

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dese profijten onder-houden de Portugeesen haer onder malkanderen/ende leven in overvloet. De somer is van September tot Februario, ende de winter van Martio tot Augusto; in de winter waeyt de windt meest zuydt ende zuydt-oost / ende inde somer noordt-oost ende oost-noordt-oost. Het is daer altijts warm; de windt komt in/weynigh voor de middagh/soo koel dat de menschen daer door verquickt worden / ende duert tot op de morghen-stondt / als dan begint sy te stillen/ uyt oorsaecke van de dampen die uyt der aerden op-trecken / ende met het rijsen van de sonne is de lucht met wolcken bedeckt / ende meesten-deel reghent heet des smorghens/ ende de aerde wordt met damp bedeckt door de menighte van de boomen/ die de vochticheyt naer haer trecken; ende van 't landt waeyt een soet windeken tot dat de warmte van de sonne het selve consumeert / ende de lucht klaer ende suyver blijft tot 's middachs / wanneer de ghewoonlijcke windt aen-komt. De landt-windt is periculeus / ende in dien sy veel daghen duert / soo sterft het volck; van de oude bevinden haer daer wel by. Het landt is soo flaeuw / dat die daer eerst komen / haer gantsch vervallen vinden; maer daer toe ghewennende/ verhalen haer voorighe krachten / ghelijck oft sy daer gheboren waren. Gheven aen de siecken vercken-vleesch / ende oock visch: 't is een playsierigh landt met seer hoogh gheboomte / welck altijdts groen blijft door den overvloet van reghen / ende insonderheyt om dat daer gheen koude en is diese kan beschadighen. 't Water dat daer ghedroncken wordt / is seer smakelijck.

In somma 't is daer seer ghetempert / soo dat men daer noch excessive hitte noch koude en ghevoelt. Het broodt wordt ghemaeckt van den wortel van Mandioca ghebroken / ende het sap wel uyt-gheperst / welck venijnigh is / wordt ghekoockt ende ghegeeten / ende voor goet voedtsel ghehouden: daer zijn noch ander wortelen daer sy broodt van maecken/ende haer wel mede vinden: hebben veel koeyenmelck / rijs / boonen / erten / batatas / ende ander vruchten die men met der hande leest: ende veel visch op de gantsche kuste. Hebben diversche jacht van wildt van veelderhande soorten / die de in-gheboorne vanghen met stricken ende pijlen / als daer zijn harten ende wilde verckens van veel soorten. Deynen soo groot als koeyen ende van ghelijcke smaeck / met dicke huyden en sterck: De konijnen hebben kleyne ende ronde oorkens: Pacas een ghedierte grooter als hasen / die smakelijck vleesch hebben: daer zijn kleyne meer-kattjens die men eet / soo groot als konijnen / ende 't vleesch wordt seer smakelijck ghehouden: Daer zijn oock Armadillos, die sy gaerne eeten; ende groote abundantie van bergh-hoenderen ende andere soorten van ghevogelte welck men eeten magh. 'T gantsche landt is vol van groote ende kleyne mieren / die groote schade doen aen de wijngaerden ende oragnie-boomen.

Het tweede Capittel.

Van de vier-voetighe ghedierten van dese provincie.

DE In-gheboorne van de lande noemen de harten Cuacu, worden hier soo groot gevonden als peerden / met seer groote hoornen/insonderheyt in de Capitania van St Vincent, ende aen de oevers van de rieviere St Francisco: de Wilde die men noemt Carioes gheven die de naem van Cuacuapara; andere vallen kleynder/ende zijn van verscheyden maecksel. Iean Lery noemt een soorte Seonassou, die kleynder hoornen heeft/ ende 't hayr by-naer als de geyten.

Tapyrete ofte Tapyrossou, is een dier de muylen niet onghelijck/met een langhe snavel / welck uyt-steeckt ende op-schort naer gheval/ sonder hoornen / met langhe ende hangende ooren/korten hals/ende steert/dunne beenen; syn vleesch is 't ossenvleesch niet onghelijck; kan wonderlijck wel swemmen ende duycken; dese dieren zijn hier met menighte.

Daer zijn veel wilde verckens/die den navel hebben op den rugge/daer swar-

reus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

reuck uyt komt by-naer als van vossen; soo dat de honden die licht op den reuck ontdecken: de Wilden eeten haer vleesch seer gaerne.

Daer zijnder ander van dit gheslacht die heel groot vallen/welck sy noemen Tayacutirica, met vreesselijcke tanden/ daerse andere ghedierten mede vervaeren. Alsmede diese noemen Tayacupitas, een heel fel dier/ende dat menschen ende honden verslindt/soo dat de Wilden die seer vreesen/ende die vluchten op de boomen klimmende.

Acuti ofte Agonti syn macke dierkens/de konijnen niet ongheliјck; haer hayr treckt op den geelen/ende haer vleesch is goet om eten.

Paca is een dierken als een biggesken/ wordt meest ghevonden ontrent de rivier S. Francisco, haer vleesch is swaer om verteeren.

Pag ofte Pague is van maecksel ende hooghde als een windt-hondt/ met een mis-maeckt hooft/schoon vel/gheplackt met witte ende swarte plecken/syn vleesch smaeckt by-naer als kalf-vleesch.

Men vinter mede veel luyppaerts/insonderheyt in de Capitania van S[t] Vincent, seer schoon ghepleckt/ een wreedt ende verslindende dier; niet te min soo vindtmen onder de Wilde die dese dieren derven aentasten ende dooden/welck haer onder den haeren soo grooten eere is / als oftse een vyandt in den slagh hadden vermeestert.

Canigua ofte Sarigoy is een dierken als een vos/ doch wat kleynder ende van quaeder reuck; draeght syn jonghen in een sack onder de borste/tot datse selfs konnen de kost soecken; is een schadelijck dier voor de hoenders.

Tamandua is een wonderlijck dier/ de groote van een hondt/ kort ende inghedronghen/met een seer langhe ende hayrighe steert daer het syn gantsche lichaem mede deckt/kleyn hooft ende smalle snavel/ enghe mondt ende langhe tonge/ daer het de mieren welck syn kost is/mede in-haelt: heeft seer scharpe nagels ende is seer vervaerlijck voor menschen ende andere/ oock wreede vervaerlijcke dieren: syn vleesch is onnut ende het dier en doet gantsch gheen goedt / dan dat het de mieren nesten verstoort.

Hier is oock seer ghemeyn het dier Tatou, welck de Spaegniaerden noemen Armadillo, wiens af beeldsel wy hier in-voegen/ is van groote als een biggesken/

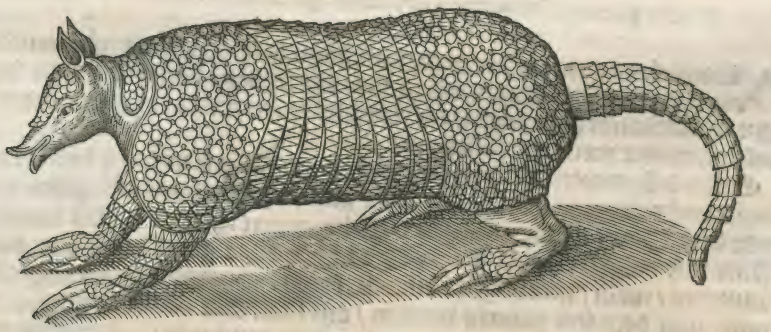

ende het gantsche lijf met harde scobben bedeckt/ by-naer als een Rhinoceros; leeft onder de aerde/ ende onder-graeft de selve ghelijck de mollen/ soo dat het quaedt te vanghen is/ dan met water in de holen te gieten: syn vleesch is wit ende van goede smaeck; sy worden somwijlen ghetemt/ ende in de huysen opghehouden.

Hebben daer mede veel yser-verckens/ noemen de groote Canduacu, ende de kleyne Candumiri, zijn de Africaensche gantsch ghelijck. Van dese isser noch een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

kleynder sorte / welckers schichten geel zijn / ende de punt swart / de Wilde ghebruycken die om de ooren te door-booren.

Daer werdt mede een groote verscheydentheyt gevonden van apen ende meerkatten / ende voornementlijck een grooter sorte die de Wilde noemen Aquiqui, die swart hayr hebben / ende een langhen baerdt: uyt dese komt somwijlen voort een manneken graeuw ofte vlammigh van kouleur / met een wit aen-sicht / ende een baerdeken soo aerdigh als of het gheschooren ware / de Wilde noemen die de Koningh van de apen / ende verhaelen dat hy somwijlen op een boom klimt / ende daer een gheluydt maeckt door seker holligheyt / die hy onder de tonghe heeft / ghelijck als oft hy een aen-spraecke dede aen syn onderdanen: De Petivares die ontrent Pariba woonen noemen dit gheslacht van apen Wariva.

Niet minder / menighte werdt hier ghevonden van wilde katten / ende immers soo grooten verscheydenheyt in 't koleur van haer vellen / een schadelijck dier soo voor 't ghevogelte als voor de menschen.

Iguamcu is by haer ghelijck by ons de honden / bijten schendigh / ende leven by de jacht / ofte oock vruchten van boomen.

Iguaracin is van koleur ende groote by-naer als de vossen / haer voedtsel zijn krabben ende kreeften / oock wel suycker-riedt / tot groote schade van de suycker-landen; is anders een slaperigh dier / soo dat hem light laet vanghen.

Biarataca is van de groote van een kat ende ghedaente van een frette; is een vervaerlijck dier / niet om syn wreedtheyt / maer om dat soo onlijdelijcken stanck over hem heeft / dat de menschen die niet en konnen verdraghen / soo dat de Wilde die schouwen ende vlieden als de peste / ende oock wel van wooninghe des-halven veranderen.

Eyndelijck soo hebben hier een dier welck sy noemen Hay ofte Haüchi, de groote van een hondt / ende 't hooft als een meer-katte met een dicken ende hanghende buyck / langhe steert ende seer scharpe klaeuwen; werdt by de Wilden in haer huysen onderhouden ende ghetemt; eet seer weynigh / soo dat eenighe hebben ghelooft dat het van de lucht leefde.

Het derde Capittel.

Van 't ghevogelte, ende kruypende ghedierte van dese provincie.

Alsoo dese landen met seer dichte bosschagie beset zijn / soo vindt men daer een ontallijcke verscheydentheyt van seer schoone voghelen; ende insonderheyt veelderhande papegayen / die wonder schoon zijn van veeren / ende seer vernuftigh om der menschen taelen naer te boetsen.

Onder dese muyten uyt in groote eñ schoonheyt / diese noemen Araras ende Macaos, welcker veeren op de borste purper zijn / na de steert toe geel / groen of blaeu / ende de rest van 't lijf wonderlijcken ghebigarreert; hebben een seer langhe steert. Naer dese volghen de Anapuru, die de veeren het gantsche lijf over van veele kouleuren / roodt / groen / geel / blaeuw / swart ende graeuw vermenght hebben; welck daer deur seer gheacht worden / om datse niet alleen licht ghetemt ende gheleert worden / maer oock haer jonghen krijghen / ende op-brenghen binnens huys. Voorts de Ararunas die wel swart zijn van veeren / doch met groen soo aerdigh vermenght datse een wonder glans hebben als de sonne daer op schijnt; dese worden selden ontrent de zee ghevonden. Het ware te langh alle de sorten van papegaeyen te beschrijven / ende buyten ons voor-nemen.

Onder de kleyne vogeltjens spant de kroone Guacariga, welcke is te segghen sonnen-straele; de Spaegniaerden noemen die elders Tomineos, door diense soo kleyn en licht zijn / datse maer twee tominos, dat is vier-en-twintich greynen en weghen: in de beschrijvinghe van Nova Hispania hebben wy het beelde

daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

daer van een uyt-ghedruckt / ghelÿck den vermaerden Carolus Clusius het selve voor desen hadde verveer dicht; dan hebben nu het vogheltjen selfs bekomen ende daer by ghesien dat het een heel langh becxken heeft / ende recht uyt-gaende / daer dat beeldt een krom ende korter becxken heeft; de glants ende verscheydentheyt van syn veerkens is wonder om sien / voornementlÿck om den hals. De Indianen noemen dit vogeltjen Guaiminibique.

Tangara is van de groote als een mus / swart van veeren / uyt-ghenomen aen het hooft / welck geele pluymen heeft / ende en singht niet; de Wilden en eeten die niet / om datse meynen dat dit vogheltjen de vallende-sieckte onder-hevigh is.

De Wilden maecken groot werck van 't vogeltjen Quereiva, welck seer schoone roode veerkens heeft op de borste / de vleughelen swart / ende de reste van 't lÿf blaeuw.

De vreemdtste van allen is de Tucan, de groote van een exter / geel op de borst / ende voorts swart ofte graeuw / met een over-grooten beck boven de proportie van 't lichaem / die buyten geel is / ende van binnen licht-roodt.

De Guirapanga is heel wit / ende hoe-wel sy maer kleyn is soo heeft sy soo helderen stemme / datmense seer verre hoort.

Macucagua schÿnt een gheslachte van perdrÿsen te wesen / hoe-wel 't grooter is als een hinne / is wel ghevleest / ende by-naer als een faysant / soo dat de Portugeesen haer die naem gheven / loopt meest langhs de grondt / ende vlieght weynigh van der aerden.

Sy hebben hier meede een soorte van hinnen welck sy noemen Mutu, welck seer groote eyren legghen / met soo harde schelle datse qualÿck te breken is / soo dat de Wilden haere Tamaracas daer van maecken. Daer is oock groote menighte van Indiaensche hinnen / welck de Wilde noemen Arignasori, ghelÿckse de onse noemen Arignou-nuri.

Men heefter mede veele perdrÿsen die de Wilde heeten Vru; ende tortel-duyven welcke de Touvoupinambaulti noemen Paicaca: voorts duyven / ringh-duyven ende dierghelÿcke.

In de middel-landtsche provincien heeft men veel struys-voghelen; by haer ghenaemt Andugoacu.

Onder de roof-voghelen munt uyt de Anima, welck is een seer groote voghel / ghevende een groot gheluydt datmen seer verre hoordt; heeft swarte veere / schoone ooghen / krommen beck / daer een krommen hoorn boven op wast wonder groot; men glooft dat desen beck aen den hals gedraghen / sonderlingh helpt de gene die belemmert zÿn van sprake. Daer en ghebreken oock gheen arenden / valcken ende grÿp-voghelen / ende andere dierghelÿcke jacht voghelen / doch soo woest ende wildt datse niet konnen ghetemt worden.

Men vindt in dit landt seer veel serpenten / onder welcke zÿn eenighe wonderlÿcken groot. Voor eerst een vier-voetigh / welck sy noemen Giboya, somtÿdts wel vier-en-twintich voeten langh / schoon van aen-sien / ende sonder fenÿn / welck somtÿdts wel een heel hardt in-swelght.

Daer naer de Guiraupiaguara, langh / op den rugh swart / ende geel aen den buyck / welck over de boomen seer snel heenen ruyst / ende de eyren rooft uyt der voghelen nesten / daer het by de Wilde de naem van heeft verkreghen.

Canina een langhe ende dicke slanghe groen van verwe ende fraey.

Boyhapua langh ende ranck / alleen vorssen eetende; de Wilde ghelooven dat de onvruchtbare vrouwen komen te ontfanghen / soo men haer lendenen met dese slanghe aen-strÿckt.

Daer zÿn vierderley slanghen die seer fenÿnigh zÿn / die sy alle den naem gheven van Iararaca; de grootste zÿn Iararacucu, die dickwils thien voeten langh vallen / hebben seer langhe ende scherpe tanden; haer voor-nemenste fenÿn

is in

is in seecker saffraen verwigh nat welck sy in haer hebben / brenghen seer veel jonghen voort / soo datter gheopent zijn die der derthien in 't lijff hadden: de naeste Iaracoaypitiuga by naer als vipren van Spaegnien ende wel soo venijnigh: de derde Iararaepeba graeuw van verwe met een roode linie in maniere van een ketentjen hem over den rugh ende buyck loopende. De minste vallen selden grooter als een vingher ende zijn van een aerdts kouleur met uyt-puylende aeders aen 't hooft als de adders diese ghelijck zijn.

Curucaca is mede een ghevaerlijcke slanghe ende seer langh / syn meeste venijn light in 't hooft; waer door de Wilde dat stracks af-houwen alse dese slanghe konnen verrasschen.

De wonderbaerlijckste van allen is de Boycininga die aen 't uyterste van de steert ghelijck een klater ofte ratel heeft die gheluydt gheeft in het voort kruypen; welck de goede Godt dese slanghe schijnt by ghevoeght te hebben / op dat de menschen souden moghen ghewaerschouwt zijn van syn komste; want 't is een snel dier ende uyter-maten venijnigh ende doodelijck; valt dickwils wel twaelf ofte derthien voeten langh; dan daer is een kleynder soorte van dese / swart van verwe ende wonder venijnigh welck sy noemen Boyciningpeba.

De Ibiracua is soo venijnigh / dat soo sy yemant komt te bijten / stracks het bloedt uyt alle deelen des lichaems / ooghen / ooren / neuse / etc. uyt-jaeght / ende soo ombrenght / indien niet dadelijck eenighe kraghtige tegen-weer wort gedaen.

Eyndelijck soo is de Ibiboboca wel de fraeyste slanghe / het gantsche lijff over met verscheyden kouleuren ghebigarreert / ende wel mede de alder-venijnichste / doch kruypt seer langhsaem voorts.

Men heeft hier oock verscheyden ongedierten; eerst een welck sy noemen Ton, de groote van een vloo / in 't stof groeyende / ende soo het yemant tusschen de theenen in komt / allenghskens toe-nemende / soo dat het niet dan met groote pijne kan wegh-ghenomen werden; is als de Nigua, daer wy in 't eerste boeck van spreecken. De Wilde ghebruycken daer teghen seeckere olie uyt een vruchte gheperst diese noemen Courocq: ende besmeeren daer de leden mede / daer dit ghedierte aen vreesen. Ten anderen een specie van mugghen (noemense Yetin,) die wel heel kleyn zijn doch steecken soo fel dat het schijnen naelden te wesen. Ten derden een soorte van kreeckels / die mede naer de heerten komen / ende doen groote schade aen alles wat sy maer knaghen konnen / insonderheydt aen spijsen ende leeder.

Eyndelijck een soorte van Spinnen die seer groot ende verbaerlijck is / des-weghen wy het af-beelsel uyt de schriften van den vermaerden Heer Carolus Clusius hier hebben by ghevoeght; dese was ghesien in de Bahia, ende was wel dry duymen langh / ende wel een duym breedt / gantsch hayrigh; hebbende aen elcke zijde vijf beenen in veel gheleden verdeelt / ende insghelijcks hayrigh; op den rugghe heeft het een merckelijck gat als een navel: wort seer schadelijck ende venijnigh ghehouden.

In somma dit ghewesте is seer onder-hevigh van venijnighe ende oock schaedelijcke ghedierten / soo dat den reysende man hier wel voorsichtich moet zijn / om alle perijckel te schouwen.

Het

Het vierde Capittel.

Van de boomen, vruchten, ende ghewaſſen van deſe Provincie.

ONder de vruchten werdt ſeer gheacht de Acaious, welck waſt aen een boom ſoo groot als een granaet-boom/ met bleecke groene vollijvighe bladeren/ witte bloemkens als oragnie-bloemen/ doch van meerder blaederen eñ van geenen reuck; uyt welcke bloeme voort-komt/ eerſt een groote boone/ welck wy hier nevens hebben doen af-beelden; tuſſchen de welcke ende de ſteel een ander vrucht uyt-groeyt van de gedaente van een appel ofte peere/ de groote van een ganſen eye/ ende oock wel grooter; welck

de vochticheyt van de boone allenghskens naer ſich treckt: beyde deſe vruchten werden Caious ofte Accaious ghenaemt/ ende is de ronde vrucht/ vol ſappigh-mergh als een citroen/ voos ende ſpongieus/ ſonder ſaet/ ſoetachtigh doch wat toe-treckende/ is goet voor de maeghe. De boone die onder aen de vrucht blijft hanghen/ is van ghedaente als een haſen nierken/ kaſtanie-verwigh/ met twee ſchellen bedeckt/ tuſſchen de welcke een voos mergh is vol olie; welck ghepreſen wordt teghen de kraeuwagie/ ende als balſem ghehouden; daer onder ſchuylt een witte keern ſoo goet om eeten als de Piſtacien, te weten als het vlieſken daer af is/ ofte alſſe gherooſt zijn/ ghelijck de Braſilianen die eeten.

Den boom Manhaba, welck meeſt werdt gevonden in de Capitania van de Bahia de todos los Sanctos, heeft een baſt ende bladeren als de eſſchen/ is altijt groen; draeght vruchten twee-maels 's jaers/ eerſt ſeeckere Tubera ofte aerdt-buylen ſonder bloemen; daer naer bloemen die ſeer wel riecken als de Iaſmin, uyt welcke een vrucht voort-komt als Apricocs, van buyten geel met ſwarte ſtippen/ van binnen zijn eenighe keernen die te ſamen ghegeeten worden; zijn lieflijck van ſmaeck ende ſeer geſondt; valt ghemeynlijck af eerſe rijp is/ en wort gemuyckt; de Wilde perſen daer een lieflijcken dranck uyt.

Mucuruge is een hooghen boom/ ende de peer-boom niet onghelijck/ de vrucht heeft een lange ſteel/ ende alſſe rijp werdt is ſeer goedt van ſmaeck/ ende wert voor gheſondt ghehouden.

De Araca is van veelderley ſoorten/ ſommighe draghen geele/ ſommighe roode/ ende oock groene vruchten als appeltjens/ die een ſuyren ende ſeer aen-ghenamen ſmaeck hebben.

Ombu is een leeghe ende wel ghetackten boom/ ſyn vrucht is als een witte pruym/ dan ronder ende geelder/ is ſchadelijck voor 't ghebit; de wortelen van deſen boom zijn heel ſoet/ worden by de Wilde ghegheeten/ ende oock de koortſighe voor een medecijne ghegheven.

Iacapucaya is een ſeer hooghen boom/ draeght ſyn vrucht in ſeekere kelcken met een deckſel/ welck af-valt als de vrucht rijp wort/ weſende als de caſtanien; die ghebraden moeten werden/ want raeuw ghegheeten doen 't hayr van het lichaem uyt-vallen: het houdt van deſen boom is ſeer hard/ ſoo dat de aſſen van de ſuycker-meulens daer van ghemaeckt worden.

Araticu is van groote als den oragnie-boom/ heeft bladeren als de citroen-boom/ ende een vrucht als een pijn-appel/ wel-rieckende ende ſmaecklijck/ ende niet onghesondt; ſyn houdt is light als korck/ ſoo dat het in dier ſtede by de Wilde werdt ghebeſight.

De Pequea is tweederley; de eene draeght een vrucht als een oragnie-appel/ met een harde baſt/ ſyn ſap is melckachtigh ende ſeer ſoet/ met eenighe keernen

vermenght; de andere heeft seer swaer houdt ende onverderflÿck/ de Portugeesen noemen het Setim.

Den vermaerden Carol. Clusius beschrÿft ons twee boomen uyt de onderbindinghe van Ian van Vffele, welck de Portugeesen beyde noemen Mamoura, wesende van ghedaente als hier nevens/ dan dat de eene gheen vruchten en draeght/ wes-halven sy de eene noemt Manneken ende d'ander Wÿfken: het wÿfken is alleen vruchtbaer dan en heeft gheen bloemen/ ende en krÿght oock gheen vruchten/ soo wanneer het manneken daer te verre van is. De struyck is by de twee voeten dick/ ende negen hoogh: soo groot zÿnde/ krÿghet tacken met seer veel vruchten geladen/ dicht by een ghevoeght/ de selve noch wel neghen voet hoogh om-cingelende: Dese vrucht is halrondt/ van ghedaente ende groote kleyn pompoen ghelÿck/ met geel vleesch/ alse rÿp is/ welck de Wilde eeten om den buyck weeck te maecken; daer in schuylen veel keernen als erwetkens swart ende blinckende/ nerghens toe nut. Tusschen de vruchten kommen de blaederen op lange steelkens/ de groote Platanus blaederen ghelÿck. Het ander gheslacht draecht bloemkens (ende geen vrucht/) die aen langhe steelkens druys-wÿs hanghen/ uyten witten geelachtigh/ anders de vlier-bloemen gelÿckende/ doch nergens toe nut. De Portugeesen noemen de vrucht Mamaon, dese boomen worden meest gevonden ontrent de Bahia de todos los Santos.

Cabueriba is eenen schoonen boom ende seer gheacht/ door dien uyt den bast vliet seker olie diese de naem geven van balsem/ ende heeft oock de selve krachten; syn houdt is hardt ende swaer/ ende seer dienstigh tot ghebouwen. Wast meest in de Capitania van S. Vincent.

De Cupayba is een rechten ende dicken boom/ wiens bast mede een olye uyt gheeft/ die nu seer bekent ende geacht is/ wordt gemeynlÿck Copal-yva genaemt; den vermaerden Car. Clusius beschrÿft die breeder.

Ambaigtinga geeft mede seeckeren balsem uyt/ die by Monardes werdt beschreven; de welcke seght dat die vergadert wort uyt seeckere blaeskens die aen 't uyterste van de toppen wassen: dan een Portugees die onlanghs hier van gheschreven heeft/ ghetuyght dat de Wilde den bast ende bladeren van desen boom/ by de sonne drooghen/ ende dan stampen ende in water op sieden/ tot dat de vettigheyt boven drÿft/ welck sy af-schuymen; prÿst dese olye seer tegen de swackheyt van de maghe/ van buyten daer op ghestreecken.

Igcigca is een boom wiens bast open gesneden zÿnde een wit sap uyt-geeft/ welc hard wort ende wel riect als mastick/ ofte wieroock. Daer is noch een ander soorte van desen boom welck sy noemen Igtaigcica, wiens herst soo hard ende door-schÿnende is als glas; daer de Wilde haer potten mede verglaesen.

Iequin.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Iequintinguacu draeght een vrucht als een aerdt-besie met een ronde steen / die swart ende blinckende is als gette; syn vleesch wordt ghebruyckt in plaetse van seep.

Daer zijn noch meer vruchtbaere boomen hier te langh om te verhalen / veel cocos-boomen / veel pijn-boomen ende dierghelijcke.

Onder de wilde boomen is de voor-naemste daer het Brasil-houdt van komt / welck met groote menighte wert over-ghevoert naer Europa.

Het vijfde Capittel.

Van de Kruyden, Wortelen, ende andere ghewassen.

DE nuttighste ende alder-ghemeynste wortel van dese Provincie is de Mandioca, ofte Manyouca, als de Portugeesen die noemen / welck is als een karote ofte pastinake / doch langher ende dicker; welck een hooghe staeck uyt-gheeft / teer / met witte mergh / ende knoopigh; welck af-ghesneden / ende in de aerde ghesteecken weder wortelt / ende in ses oft neghen maenden tijdts weder bequaem is om te ghebruycken. Van dese wortel maecken sy haer meel / ende backen daer koecken af. Daer zijn verscheyden soorten van dese wortelen / doch alle eetelijck; naer dat het sap daer uyt-gheperst is / welck luttel beter is als venijn. Van deselve wortelen maecken sy mede verscheyden drancken diese Mingaes noemen / seer smaeckelijck ende ghesondt oock voor de siecken. Onder andere soorten isser een diese Aypim noemen / welck oock rauw sonder letsel ghegeten wort / daer de Wilde een dranck van maecken / seer dienstigh teghen de heete lever / soo datse daer selden met ghequelt zijn. Dese plante wordt oock Iuca ghenaemt / daer wy elders van spreecken.

Men heeftер noch veel andere eetbaere wortelen als Potati, Mangaræ, ende Caræ, als rapen / ende dierghelijcke.

Daer wassen verscheyden Boonen die in groote ende schoonheyt de onse verre te boven gaen; ende voor eerst een slagh van Turcxsche boontjens / by den vermaerden Carolus Clusius uyt-ghedruckt als hier onder; de welcke hy beschrijft in deser voeghen:

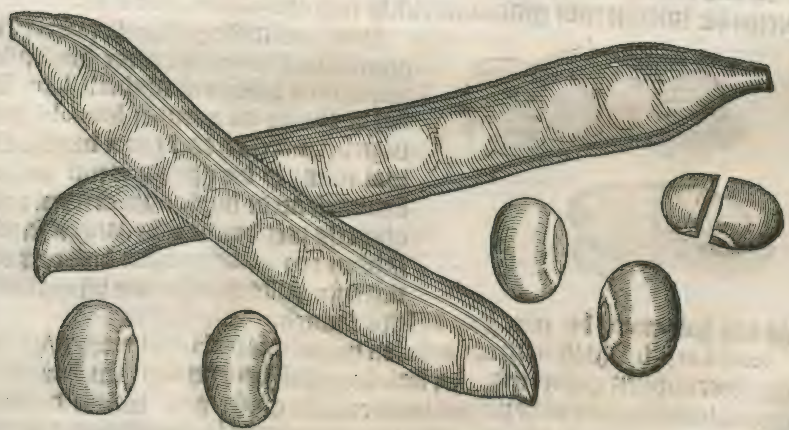

De haeuwe was thien duym breedten langh / ende een duym breedt / in den rugge met vier senuwen beset in-houdende thien boontjens / elck in een bysonder vlieskenbesloten / een duym breedte langh / ende half soo breedt / bruyn / met een witte plack.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Voorts een soorte van Roomsche boonen / die platter zijn als de onse/ende wit/ met sommighe geele streepen seer aerdigh ghebigarreert/die wy hier neffens hebben doen af-beelden.

Noch een soorte van Turcxsche boonen upter-maten groot/ dewelcke ick hier hebbe doen af-beelden; de haeuwe is een halve voet langh /ende twee duym-bree-

den breedt / graeuw ende by naer swart van kouleur / ende met seecker dons bedeckt ; heeft vier boonen / van den anderen door tusschen-schotten verscheyden/ dese hebben groote lappen/ ende zijn by naer rondt / in 't om-gaen roodtachtich/ ende op 't hooghe bruyn-roodt upten swarten ; eenighe hebben oock swarte stippen / hebben een dicken ende harden bast : ick gheloove dat dit de boonen syn die de Wilde/ soo Iean Lery seght) Commenda-ouassou noemen : hebben oock erweeten die wit zijn ende graeuw/welck sy noemen Commenda-miri.

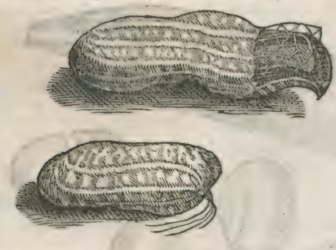

Hier wast mede een vrucht onder de aerde ghelijck de Tubera ofte aerdt-buylen/ welck hier nevens hebben af-ghebeelt; Lery schrijft dat de Wilde die noemen Manobi, de Portugeesen maecken daer groot werck af / dan wat naem sy die gheven is my noch onbekent: dese aerdt-buylen zijn aen den anderen ghehecht met dunne ende langhe senuwen / hebben een as-verwighen bast/rompelachtich ende onsterck/ende van binnen een keest als een hase-note / by naer van de selve smaeck.

Iean Lery beschrijft noch een anderen wortel/ die hy Hetigh noemt / ghemeynlijck twee vuysten groot ; ende in 't koocken zijnse verscheyden van kouleur/ eenighe wit/ eenighe ros/ ende purpur/ ende eenighe goudt-geel / welcke de beste zijn/ ende smaecken als een gebraden peere; haer bladeren kruppen langhs de grondt/ ende zijn de komkommers-bladeren niet onghelijck : werden hier meest in alle ghewesten ghevonden : worden voorts gheteelt als de Yuca.

'T soude te langh vallen alle de andere kruyden te beschrijven/ soo sullen wy hier by staecken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het seste Capittel.

Gheleghentheyt van de volckeren ende in-gheboorne van 't landt van BRASIL in 't ghemeyn.

DE menighte van 't volck van Brasil is wonder groot / (seght Herrera) soo dat niemandt te landt-waert in en kan reysen / sonder woon-plaetsen te vin- Her.d.4. l.8.c.13.
den van Indianen die in de wapenen zijn / alsoo dit volck in groote oneenichept met den anderen leven / welck de oorsaecke is dat de Portugeesen 't landt moghen houden / het welck haer anders onmoghelijck soude zijn. Doen de Portugeesen daer eerst begonden te nestelen / vonden sy groote teghen-stant / doch verjaeghden 't volck allenghskens van de kuste; de spraecke was eenparich de gantsche kuste langhs. 't Volck gingh naeckt / beyde de mans ende de vrouwen / sonder eenigh deel van 't lichaem te bedecken: sy leven in hutten / elck ghebuerte heefter eenighe / acht ofte neghen / vol van volck; met haer netten ende Hamacas, welck zijn haer hanghende bedden daer sy in slapen. Sy en hebben gheen Koningh / alleen een Overste in elcke ghebuerte / welck sy ghehoorsamen vry-willens ende niet uyt bedwangh / ende de selve stervende komt de soon in de plaetse / en ghebruycken die niet dan om haer ten strijde te voeren / ende te raden hoe sy vechten sullen; hy en straftse niet / noch en ghebiedt haer niet teghen haer wil: heeft dry ofte vier wijven / waer van de eerste meest gheestimeert werdt: en bidden gheen dingh aen / noch en ghelooven niet dat daer een ander leven is naer het dese / maer dat het al sterft met het lichaem / waer door sy seer beestelijcken leven.

Dit volck is seer strijdtbaer / ende zijn deur-gaens met den anderen in oorloge: ende 't is haer onmoghelijck dat sy vrientschap houden met den anderen. Sy vechten met boghen ende pijlen / ende zijn seer gheneghen tot strijden: het is een dinghen vreemdt om sien / dry oft vier duysendt man van de een ende de ander zijde / naeckt malkanderen met pijlen schietende / ende dat met groot ghekrijsch; ende gheduerende desen strijdt met groote raddichept van d'een zijde tot d'ander springhen om niet gheraeckt te worden; sy zijn seer onvertsaecht ende vreesen weynigh de doodt / ende laten haer altijdt voor-staen dat de victorie voor haer is: en nemen gheen ghevanghens / maer slaen al doodt ende eetense; ende die over-blijven / nemense met haer; doen de ghevanghen een grooten bast om den hals / op dat hy niet wegh en loope; gheven hem een Hamaca om in te slapen / ende een jonghe dochter van de schoonste om by te legghen / die hem bewaert ende te eeten gheeft / ende naer vijf maenden als sy hem slachten willen / stellen sy een groote feeste aen / ende maecken veel dranck ghereet / daer sy haer droncken in drincken / ende dooden hem voorts in manieren als by Leri ende andere in het langhe is beschreven. In dien de vrouwe die hem bewaert heeft / van hem swangher is / soo houden sy het voor een van de grootste wraecken over haer vyandt / het nieuw-ghebooren kindt mede te eeten: doch het ghebeurt dat dese vrouwen soo gheaffectioneert worden op de ghevanghen / dat sy die los laten ende met hem wegh loopen / ghelijck sommighe Portugeesen door desen middel zijn ontkomen.

Dit volck is seer wreedt / oneerbaer ende gheneghen tot vleeschelijcke lusten / ende alle gebreecken; hoe-wel dat de mans en de vrouwen in haer by-een-komsten eenighe schaemte verthoonen. Sy eeten al menschen-vleesch van haer vyanden; ende wat sy oock eeten / noodighen alle de om-standers daer toe / welck is al haer liefde die sy thoonen. De mans hebben de onderste lippe door-boort / ende daer een ghesteente in om de fraeyichept: ander hebben 't aensicht vol gaten / ende daer steentjens in / waer door sy seer hesselijck zijn om aen te sien: trecken den baert uyt / ende en lijden gheen hayr aen 't gantsche lichaem / als alleen het hooft. De vrouwen hebben groote pracht in haer hayr / en draghen het seer langh: eenighe schilde-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

schilderen het gantsche lichaem; ende die eenighe vroomicheden hebben bedreven/ draghen daer seeckere teeckenen af. De verwe is het sap van seecker vruchte/ wassende aen den boom Ianipaba; welck is van ghestalte als oragnie-appel/ ende geeft onrijp zijnde een wit sap dat allenghskens swart wordt/ en vergaet niet dan naer den negensten dagh. De vrouwen zijn haer mans getrou/ ende konnen geen over-spel lijden; ende eenighe vrouwen beloven kuysch te leven/ ende souden liever sterven als de beloften te breecken. Dit volck leeft sonder sorghe/ anders als om te eeten ende te drincken/ ende volck te dooden/ soo dat sy vet en gladt zijn/ doch worden van een kleyn onlust verslaghen ende ter neder ghebracht: de vrouwen als sy ghebaert hebben/ wassen haer en gaen daer henen/ ende de mans gaen te bedde legghen/ ende werden besocht als oft het de kraem-vrouw waer. En vergaren gheen goedt; hoe-wel dat sy begeerigh zijn naer eenighe goederen van Spaegnien/ als hemden ende yser-werck/ welck sy groot achten: in manghelingh van welckes sy gheven slaven/ die sy op den roof gaen halen van haer vyanden: dan de Jesuiten hebben dit af-ghebracht/ als mede de excursien die de Portugeesen ghewoon waren op dit volck te doen/ gheen slaven toe-latende/ dan die by rechtveerdighe oorloghe verovert worden. Dus verre uyt Herrera.

De Jesuiten ghetuyghen in haer verhalen in druck verveerdicht/ dat het volck welck ontrent de kuste placht te woonen/ by de Portugeesen meest is om-gebracht/ ende de rest verjaeght binnen 's landts.

Wy sullen hier by voeghen de gheleghentheyt van diversche natien van Wilden/ ghelijck de selve by een Engels-man die veel jaren onder de selve heeft verkeert/ ende meest alle de contreyen heeft door gheswermt/ zijn aen-gheteeckent.

Purchas Pilgrimag. l.9.c.4. De Petivares en zijn soo barbaris niet als de andere/ haer lichamen zijn met fijn werck ghepickeert; hebben gaten in de lippen/ ende daer een steentjen in/ als oock andere Bresilianen: hebben gheen religie/ houden veel vrouwen/ maer de vrouwen zijn aen een man ghebonden; de vrouwen draghen al de provisie als de mans ten krijghe gaen/ voeren veel Tobac met haer/ en hebben ghemeynlijck een bladt daer van voor in de mondt. Oorloghen teghen de Portugeesen ende alle andere: eeten menschen-vleesch/ ende houden dat het selve haer robust en sterck maeckt. Woonen ontrent Parayba.

De Maraquites woonen tusschen Pernambuc ende de Bahia, andere Indianen noemense Tapoyes, dat is wilde menschen te segghen/ welcke naem alle ander natien uyt-genomen dese eñ de Vaanasses, die dese seer gelijck zijn/ voor een smaet achten. De mans zijn van goede statuere/ ende de vrouwen proper en fraey/ ende vechten met booghen als de mans. Ende hebben gheen seecker woon-plaetsen/ noch religie/ noch vrientschap met eenighe natien; dan waren doen in vreede met de Portugeesen: hebben oock gaten in de lippen/ dan en snijden haer lichaem niet; zijn snel/ ende komen nimmermeer op 't vlacke veldt om te vechten/ maer houden haer in 't gheberghte; eeten menschen-vleesch.

De Topimanbazes woonen van Rio de San Francisco tot Bahia de todos los Santos toe/ zijn in spraecke ende anders de Petivares ghelijck/ dan de vrouwen zijn van beter complexie/ ende de mans laten haer baerden langh groeyen.

De Waymoores (veellicht Gaymures, daer wy voorzen van hebben ghesproken) woonen van Bahia tot Isleos toe/ groote lieden van stature/ ende snel als een peerdt/ vijf ofte ses van haer derven een suycker-huys aen-vallen daer hondert man in is: draghen langh hayr/ hebben gheen vaste woon-plaetse/ en vraghen niet waer sy komen/ betrouwende op haer raddicheyt: eeten geerne menschen-vleesch/ zijn altijdts bestoven ende beslijckt/ om dat sy op de grondt legghen.

De Tomonymenos woonen ontrent Spirito Santo; hebben vaste woon-plaetsen/ met groote steenen daer om gheset/ tamelijck hoogh/ en van binnen wallen van kley ofte steen: ende haer huysen hebben ronde gaten om door te schieten; bedecken 't lichaem met vederen/ schilderen haer swart ende root. De Portugeesen

namen-

namender wel 16000 ghevangen/ende sloegen thiende-deel daer van doodt/ende
de rest verdeelden sy; ende destrueerden 't gantsche landt by de rieviere Parayva.

De Waytaquazes woonen aen de zuyt eñ noort-zyde van Cabo Frio; zyn groo=
ter van stature als de Waymores; haer vrouwen vechten mede met boghen; leggen
op de grondt als verckens/ een vier in 't midden/ houden met niemant vreede/ dan
eeten al die sy kryghen konnen. De Wayanasses houden haer in Isla Grande, zyn
kort / met groote buycken / bloodt/ niet ghepickeert / ende vanteren haer van geen
menschen-vleesch te eeten; de vrouwen zyn hesselyck met groote lyven/ roodt ghe=
schildert met Vrucu, welck in een haeuwe wast als een boone; zyn beyde mannen
ende vrouwen de kruyn gheschoren als Munnicken / de reste van 't hayr langh.

De Topinaques hebben haer woominghen ontrent St Vincent, zyn van goede
statuere ende complexie: de vrouwen gheschildert met diversche kouleuren: eeten
menschen-vleesch / bidden niets aen: alleen als sy een man slachten / soo verwen
sy haer met een vruchte ghenaemt Ianipano, en met veeders op 't hooft/ groote stee=
nen in de lippen/ratels in haer handen/dansen dry daghen aen den anderen/ drinc=
kende een vuyl nat/daer by segghende dat Tabac haer sterck maeckt. Onder haer
is veel goudts in veel berghen ontrent de zee.

De Pories woonen hondert mylen binnen 's landts / zyn kort als de Waynas-
ses, leven op pyn-nooten/ ende kleyn Cocos als appelen / met schellen als wal-
nooten / maer harder; noemen die Eyrires: stryden met niemant/ eeten geen men=
schen-vleesch soo sy ander eeten hebben; slapen in netten van basten; hebben gheen
huysen / als twee oft dry tacken van boomen te samen ghebonden / ende bedeckt
met palm-bladeren: voor een mes ofte kam sullen sy vyf oft ses stoopen ballsem-
olye gheven. Naer 't segghen van Antoni Knivet die langh in die landen heeft
gheswarmt / soo woonen dese Pories over de rievier Pareyva, welck leght op de
een-en-twintich graden twee derde by zuyden de linie.

De Molopaques woonen by de rieviere Paradiva, zyn soo groot als Duyt=
schen / fraey van complexie / ghebaert / civil / decken haer schamelheydt: haer
woon-plaetsen zyn bewalt met aerde ende groote balcken: daer is abundantie
van goudt / welck sy niet en achten noch en ghebruycken / dan om aen haer net=
ten te hanghen; dits de rieviere Paradiva, tachtentich mylen voorder als Paracey-
va; vergaderen gheen dan het ghene den reghen van 't gheberghte af-wast/ welck
is van swarte aerde sonder boomen. De vrouwen zyn schoon ende fris als En=
gelsche vrouwen / modest; men en sietse niet lacchen / ende zyn van goet vernuft;
sy binden het hayr om haer middelt met bast / ende decken haer naecktheyt daer
mede; haer hayr is van diversche kouleuren; ende die gheen langh hayr en heb=
ben / decken haer met wilde voeperingh: eeten menschen-vleesch; onder-hou=
den des middaeghs ende 's avonts te eeten; (welck seer seldtsaem is in dit ghe=
weste) hebben gheen religie soo veel desen Engels-man konde mercken; zyn seer
puntich ende klaer.

De Motayas zyn kleyn en bruyn volck / korten haer hayr in 't ronde om het
hooft / op andere plaetsen trecken sy het uyt; zyn menschen-eeters.

De Lopos ofte Biheros, als de Portugeesen die noemen / houden haer in het
gheberghte daer pyn-boomen wassen / de nooten zyn haer eenighe spyse; hebben
gheen huysen / dan tacken van boomen te samen ghebracht; daer zyn seer rycke
mynen van goudt ende ghesteenten; gheen deel van America is voller daer van/
dan is verre binnen 's landts/ ende vol volcks / soo dat noch Spaegniaerts noch
Portugeesen daer dueren moghen; is kleyn ende bruyn volck / de vrouwen vuyl
ende onbeschaemt als beesten.

De Wayanawasons woonen in kleyne vlecken by de kant van een rievier/ zyn
de simpelste van alle andere; zyn anders groot ende lanck/ wel ghemaeckt. Den
Autheur met twaelf Portugeesen onderstondt van hier syn wegh te nemen over
landt naer de zuydt-zee; quamen aen veel gheberghten daer sy goudt vonden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende veel kostelijcke ghesteenten: reysden twee maenden door dit landt/ tot datsy
quamen aen een grooten bergh van kristal/ welck een grooten toorn gelijck was/
die sy om de steylheyt wille niet konden passeeren/ saghen dien thien daghen eer sy
daer aen quamen; passeerden daer twintich daghen voor-by/ eer sy eenighe door-
komste konden vinden/ en quamen ten lesten aen een rieviere die daer onder liep;
maeckten provisie van water ende wildt/ ende trocken soo door de vaulte/ daer 't
water groot ghedruys maeckte/ ende gheraeckten in twee oft dry daghen daer
door. De naeste Wilden die sy rescontreerden was een ghestacht van Tamoyes;
welck is soo fraeyen volck als eenigh in Europa, met veeren op het hooft; de
vrouwen lanck en proper/ dun in de middel/ schoon/ met fraeye handen ende aen-
sichten/ de borst ghepickeert/ en achten gheen gout ofte gesteenten; hy bleef hier
achthien maenden/ dooden ende aten al syn compagnons/ maer spaerden hem om
dat hy seyde een Fransman te wesen/ met de welcke sy eertijdts handelingh hadden ghehadt.

De Tocomans woonen tusschen Rio de la Plata ende St Vincent, is kleyn volck
en woonen in kavernen. De Caryoghs gaven voor dry glaeskens oft spieghel-
jens/ en een kam/ de weerde van vier oft vijf duysent kroonen in goudt ende ghe-
steenten; de vrouwen zijn schoon; de mans verwen haer selfs swart.

De Taymoes verlieten haer wooningh in de dertich duysent sterck/ sochten nieu-
we woon-plaetsen; quamen in 't land van de Amazons die de Indianen noemen
Maridiocnysyams, maer en dorsten daer niet teghen strijden/ namen een plaetse
van de Caryos in/ ende atender dry hondert af/ de reste vluchte naer de riebier de
la Plata, ende verkreghen hulpe van de Portugeesen/ die thien duysent van de
Tamyoes doot-sloeghen/ ende de reste voor slaven hier en daer verdeelden/ ende
soo quam den autheur weder onder de Portugeesen. Een Portugeeser Mon-
ninck die pertinentlijck al dit landt beschrijft/ stelt noch meer andere volckeren; als
Ararape, Apigapigtanga, Viatan; ende van de Tapuyas reeckent hy welses-en-
seventich soorten/ alle different van tale/ doch meest van eender maniere ende
wreedtheydt.

Het sevende Capittel.

Van de Capitania van SANT VINCENT, ende de Steden der Spaegniaerden daer in legghende.

DE oorloghen die de Portugeesen gheduerigh hebben ghevoert met de in-ge-
boorne van 't landt/ en hebben haer niet toe-ghelaten eenighe woon-plaetsen
te maecken/ dan op de kuste. De selve bestaen in neghen Gouvernementen; welck
Her.def. de Portugeesen Capitanias noemen. Naer 't segghen van Herrera, hoe-wel hy
der maer acht en noemt: dan andere tellender veerthien/ te weten: Sant Vincent;
R. de Ienero; Porto Seguro, Spirito Sancto, Ilheos, Bahia, Seregipe, Pernambuco,
Tamaraca, Parayba, Rio grande, Ciara, Maranhaon, Para: van welcke eenighe
verre loopen buyten de limiten van Brasil.

Wy sullen beginnen van de naest-gheleghene aen Rio de la Plata; welcke is
de Capitania van San Vincente, gheleghen op de hooghte van vier-en-twin-
tich graden by zuyden de linie: in dese Capitania zijn dry steden ofte woon-
plaetsen van Portugeesen; waer van de principaelste wordt ghenaemt Santos;
Lo.Vaz. welck naer 't segghen van Lopes Vaz heeft by de vier hondert huysen/ ende daer zijn
dry suycker-Ingenios ontrent.

Een van onse natie die niet langh gheleden daer is gheweest/ ghetuyght dat
de stadt Santos is gheleghen veertich leguen by zuyden Rio de Ienero, dry ofte
vier mijlen van de zee; dan dat daer schepen van twee hondert lasten bequa-
melijcken voor konnen komen/ ende haer volle ladinghe in-nemen/ ende dat het
een stadt is van seventich oft tachtentich huysen: Dese werde by den Ridder

Thomas

Thomas Candiſch in-ghenomen / ende wel twee maenden in-ghehouden in den jare 1591, doen hy voor de tweede reys naer de Strate van Magallan trock. Vondt daer eenigh goudt/daer ghebracht by de Wilden van een plaetſe Mutinga, daer de Portugeeſen nu een mijne ſouden hebben.

De tweede is San Vincent, welck een fraey ſtedeken is; naer het ſegghen van den voor-ſchreven Nederlander/ſoo leght het drie oft vier mijlen meer naer 't zuyden / ende is onbequaem voor groote ſchepen / ende niet ſoo groot ofte wel bewoont als Santos.

Acht oft neghen mijlen voorder naer het zuyden legghen twee vlecken / Tanſe ende Cavane, beyde overvloedigh van lijf-tocht / ende is het uyterſte dat by de Portugeeſen is bewoont: ende de derde is ghenaemt Hitauhacin, vijf leguen voorder naer 't zuyden. Twaelf mijlen voorder in 't landt is een dorp ghenaemt San Paulo, by de Jeſuyten ghebout / ende ghepopuleert meeſt van de in-gheborne ofte Meſtizos. De voornoemde Nederlander ghetuyght / dat de vlecke Sant Paulo is van ſeventich ofte tachtentich huyſen / ende dat men daer henen reyſt door een quaden ende moeyelijcken wegh/ vol berghen ende boſſchagien: drie mijlen van daer legghen rijcke goudt-mijnen / in een gheberghte ſtreckende ooſt ende weſt ontrent dertich mijlen. Anthoni Knivet Engelſman / langh in dit ghewest verkeert hebbende ghetuyght dat S. Paulo is twaelf leguen van S. Vincent, ende dat daer een goede ſilver-mijne is/ ende voorder in 't landt goudt-mijnen / ontrent een plaets ghenaemt Etapuſick.

Popilli- niere.

Tot beſcherminghe van deſe haven van Sant Vincent, is een caſteel ghebout naer 't noorden/ op een Eylandt legghende aen 't vaſte landt / ghenaemt Britioga. Dit caſteel leght op een ſandt-baye daer goede reede is. Naer dat de Enghelſche in deſe haven in den jare 1582, een Spaenſch ſchip hadden in den grondt gheſchoten/ ende twee andere verjaeght/ ſoo is daer noch een ander fort gemaeckt om 't in-komen te beletten / als Lopes Vaz ghetuyght. Des niet teghen-ſtaende ſoo is Candiſch in ſyn leſte voyagie in den jare 1591, niet alleen hier in-gekomen/ maer heeft oock Santos in-ghenomen/ ende Sant Vincent verbrandt. Voor de mondt van de rieviere ende haven van Sant Vincent, leght het Eylandt San Sebaſtian, 't welck tamelijck groot is/ ende naer 't zuyden een ander Eylandt/welck ſeer hoogh is / ghenaemt Iſla de Alcatrarzas, daer men af moet blijven/ door dien het dangereuſe ondiepten heeft; ende om te loopen in Sant Vincent, moet men dit Eylandt te weſt-waert laten legghen.

d.4.l.8. c.12.

Lopes Vaz. Engelſche voyagie.

Tuſſchen 't Eylandt van S. Sebaſtian ende het vaſte landt/ is een ſeer goede reede/ beſchut voor alle winden/ want men beſloten in 't landt leght; daer zijn veel ſchone ſandt bayen / alwaer veel viſch is / maer weynigh ander ververſchinghe / want 't Eylandt is vol wildt gheboomte/ dat men niet magh in-waert gaen; water is daer genoegh te bekomen/ende aen de zee-kant waſt wat petercelie. Men kan daer weder uyt-zeylen by ooſten / ende oock by weſten; alwaer 't ſtreckt zuydt-zuydtweſt uyt / ende het Eylandt van Alcatraſſes leght; aen de ooſt-zijde leght oock een Eylandeken / ende daer is een Eylandt gheleghen op de hooghte van vier-entwintich graden. De voyagie van Candiſch ſeght dat dit Eylandt is gheleghen twintich Engelſche mijlen van Sant Vincent.

Olivier van Noordt.

Een Engelſch-man ghetrout in Santos met namen Iohn Withal ſchrijft in den jare 1578 aen ſyn vrienden te London aldus:

Engelſche voyagie.

Ick heb deſe daghen ſprekende met de Capiteyn, van hem verſtaen, dat daer ſeker mijnen van ſilver ende goudt ontdeckt zijn, ende dat ſy daghelijcks wercklieden verwachten om de ſelve mijnen te openen. Maer de Engelſche die daer waren met haer ſchip in den jare 1580, verklaerden dat de Portugeeſen van den Koningh verboden was de mijnen te bewercken.

'T volck van de lande/die vrienden zijn van de Portugeeſen/noemen ſich Tuppinikinſi, haer wooninghe is in 't gheberghte; ende naer dat Stadius verhaelt/ ſoo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

strecken haer palen wel tachtentich mijlen binnen 'slandts / ende veertich langhs de kuste; dese hebben haer vyanden aen alle kanten; naer 't zuyden de natie van de Carioes, ende naer 't noorden de Tupin Imbas, welcke leste veel schade hebben ghedaen aen de Portugeesen: dese voorsz. Tuppinikinsi hebben oock continuele oorloge met het volck/ welck streckt naer Peru toe.

De Jesuyten ghetuygen in haer verhalen dat ontrent Sant Vincent woont een natie van Indianen die sy noemen Miramumins, een wildt ende barbarisch volck/ dat gheen vaste woon-plaetsen en houdt/ maer van d'een plaetse op d'ander vertreckt; de welcke de Portugeesen eerst wel schade hebben ghedaen; dan nu door de Jesuyten bekeert zijnde/ ist wat beter met haer te handelen/ ende laten haer by wijlen by de Portugeesen ghebruycken; des niet teghen-staende soo is dese plaetse seer vervallen/ naer 't segghen van de Jesuyten/ ende dat meest om dat de Portugeesen soo ontrouwelijck ende wreedelijck met de in-gheboorene handelen; want hoewel de Jesuiten (naer haer seggen) soo hier als elders seer soecken te verhinderen/ dat men de in-ghebooorne tot gheen slaven en make / soo zijn de Portugeesen qualijck daer van te onthouden/ oock soo verre/ dat sy de kleedinghe van de Jesuyten misbruycken om dit arm ende slecht volck onder 't decksel van dien te bedrieghen/ waer door de Jesuyten dagelijcks minder ende minder credijts by de Wilden bekomen.

Sant Vincent leght naer 't segghen van Iarricus veertich leguen van Rio de Ienero; de Jesuyten die hier woonen/ doen diversche tochten te landt-waert in/ ende voornamentlijck naer de Carioes die by de tachtentich leguen van daer naer 't zuyden woonen/ langhs de kuste tot by de mondt van Rio de la Plata toe; ende is een fraey ende bequaem volck/ meer als eenigh ander dat in dit gewest woont/ wit/ ende kleeden haer met vellen van beesten: woonen om de Laguna die sy noemen de Patos, waer door dit volck oock selfs wel somtijts Patos worden genaemt: de Portugeesen hebben eenigen handel met dit volck door faveur van de Jesuyten/ dan door haer loose handelinghen als boren/ en willen de Wilden haer niet wel in haer landt laten komen.

Het achtste Capittel.

Van Rio de Ianero, ende de gheleghentheden daer ontrent.

De naest-gheleghene Capitania aen Sant Vincent is Rio de Iancro, soo by de Spaegniaerden ghenaemt/ om dat in die maendt ontdeckt was by Iuan Dias de Solis, in den jare 1515, de welcke de selve stelt naer syn reeckeninghe op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een derde. Maer de Fransche welcke
Thever. Lescarb. l.2.c.1. dese plaetse eerst hebben bewoont/ noemden die Ganabara. De Francoysen voeren naer dese plaetse in den jare 1555 onder het gouvernement van Villegagnon, met twee wel-ghemonteerde schepen / en quamen daer in de maent van November; Villegagnon maeckte op 't in-komen/ welck ontrent een half mijle breet is/ en van beyde zijden besloten met twee hooghe berghen/ een fortresse van hout/ op een rodtse welcke hondert voeten lanck is/ ende sestich breedt / daer hy een deel van syn gheschut plante/ om de in-komste te versekeren. De rieviere is van binnen seer breedt/ ende daer in veel fraeye Eylandekens/ met boomen beset die altijdts groen zijn; op welcker een / wesende een canon-scheut van 't fortjen voorsz / hy syn volck ende de reste van syn gheschut lande / door vreese van de Wilden/ niet dervende aen 't vaste landt syn woon-plaetse legghen. Dit Eylandeken was ses hondert passen langh en hondert passen breedt / legghende verscheyden van 't vaste landt aen d'een ende d'ander zijde / een geutelinghs-scheut; daer en was gheen versch water/ soo dat sy haer moesten behelpen met een cisterne die sy maecten. De tweede vlote welck over-voerde die van de religie/ op 't begeeren van Villagagnon, onder het belept van le Sieur du Pont, schepde van Vranckrijck in de maendt van November in het jaer 1556, in welcker ghelelschap was Iean Leri, die des

tweede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

tweede voyagie heeft beschreven / ghelÿck Thevet de eerste. Dese vlote is naer
veel suckelingh in Rio de Ienero ghekomen in Martio 1557, ende het volck
ghelandt aen 't fort Villagagnon op 't voor-schreven Eylandeken / welck hy ghe-
naemt hadde ter eeren van den Ammirael van Vranckrÿck / Fort de Colligni.
De Francoysen stellen dese rieviere op de hooghte van dry-en-twintich graden by
zuyden de linie / ende wort by haer-lieden beschreven in manieren als volght.
De in-wÿck van de zee is vier-en-twintich duysent passen breedt / en in som- Leri.c.7.
mighe plaetsen breeder/ tot dat hy op veerthien oft sesthien duysent passen komt.
Ende hoe-wel de berghen die daer om leggen niet seer hoogh en zÿn / als wel die
om 't lack van Geneve legghen / magh nochtans niet qualÿck by 't selve lack
worden vergheleken. De mondt van dese in-wÿck is seer sorgelÿck / want men de
zee verlatende / voor-by dry kleyne onbewoonde Eylandekens varen moet/
daer de schepen in dangier zÿn / om daer op aen stucken te stooten ; daer naer
moet men varen door een strate/ gheen dry hondert passen breedt/ 'twelck slincks
af daelt van een spitsighen bergh als een pyramide / die niet alleen seer groot is/
maer oock van verre schÿnt by konst ghemaeckt te wesen. De Fransche noemden
hem om syn rondtheyt ende gelÿckenis van een groote toorn le Pot de Beure, dat
is / boter-pot : Een weynich voorder inwaerts is een rodtse / effen / ende ontrent
hondert-en-twintich passen groot; diese noemden le Ratier, welck Villagagnon
eerst meynde te fortificeren/ dan wierdt van de golven daer af ghedreven. Twee
duysent treden voorder leght het Eylandt dat de Francoysen bewoonden/ ende
was voor haer komste woest; heeft in de lenghte duysent treden / en is by het seste
deel soo breedt niet als het langh is/ rondtom beset met klippen ghelÿcks het wa-
ter legghende / soo dat de schepen by een gotelingh-scheut daer af moeten blÿ-
ven/ uytgenomen aen een plaetse daer de haven is/ soo dat hier uyt is te verstaen
dat dese plaetse licht te beschermen is tegen de vyandt; van beyde de zÿden verheft
sich een heuveltjen/ daer Villagagnon syn hutte op ghestelt hadde; ende op de rodtse
die midden in 't Eylandt/ by de sestich voeten hoogh leght/ het raedt-huys; de re-
steerende huysen lagen op 't vlacke velt/ wesende al kleyne huttekens/ uyt-genomen
't raedt-huys voor-noemt/ ende eenighe fortificatien. Thien duysent treden voor-
der leght een seer vruchtbaer Eylandt / welck by de twaelf duysent treden in het
ronde is/ ende derhalven by de Francoysen Isle grande wierdt ghenaemt. Dit
was bewoont by de Wilden die Tououpinambaulty worden ghenaemt / die in
verbondt stonden met de Francoysen. Noch soo zÿn daer diversche andere onbe-
woonde Eylandekens/ daer seer excellente oesters worden ghevonden/ vast zÿnde
aen groote steenen/ soo datmense qualÿck daer van kan rucken / die ghekoockt
zÿnde seer smakelÿck zÿn/ ende eenige kleyne peerltjens in hebben. Dese rieviere is
vol van veelderhande visch/ die de voor-schreven Leri beschrÿft. In 't uyterste van
dese in-wÿck zÿn twee rievieren/ welck aen beyde zÿden van de Wilden bewoont
zÿn. Veertich oft sestich duysent passen voorder langhs de kuste naer Rio de la Plata
toe/ is een ander groote in-wÿck die de Francoysen Vasarum noemen/ daer de
Fransche te met aen-liepen. Dit is de standt ghetweest van Rio de Ienero, ten tÿ-
den dat de Francoysen daer woonden/ dan door de revolte van Villagagnon, ende
andere incidenten / soo hebben het de Fransche schandelÿck verlooren / ende is by
de Portugeesen verovert onder 't beleydt van Manuel de Sa, Gouverneur van de
heele kuste van Brasil. Is nu de tweede Capitania van de Portugeesen/ van Rio
de la Plata af-rekenende ; ofte de achtste beginnende van boven ; De stadt is ghe-
heeten San Sebastian , ende heeft naer het segghen van Herrera twee hondert bur- d.4.l.8.
gers / ende een collegie van Jesuyten : Lopes Vaz seght dat daer ontrent dry hon- c.12.
dert huysen zÿn / ende dat daer zÿn twee suycker-Ingenios ; doch den handel staet
meest op Brasilie-houdt ende cottoen ; daer is abundantie van victualie. De stadt
is ghebouwt aen de zuydt-zÿde van de enghte (daer wy in de beschrÿvinghe Olivier
van de Francoysen hier vooren van hebben ghesproken) ende teghen over aen de van Noordt.

 noordt-

noordt-zijde leght het kasteel / ende binnen is het een ruyme zee / daer eenighe rievieren in-loopen; ghelijck te sien is by de figueren daer van uyt-ghegheven. De hooghte van dese plaetse wordt by Olivier van Noort ghestelt op dry-en-twintich graden en vijfthien minuten. De in-ghebooren van dit landt ontrent Rio de Ienero worden ghenaemt Tououpinambauty, ende haer manieren ende doen wordt in 't langh beschreven by Iean Leri, die daer onder eenighen tijdt gheconverseert heeft; en komt meest over een met het ghene wy hier vooren in 't generael hebben aengheroert van de manieren ende ghestalte van dese natien.

De Iesuyten ghetuyghen in haer verhalen / dat daer in haer collegie welck sy hier hebben wel vijftich persoonen zijn / ende dat hier wel twee oft dry stercken zijn ghemaeckt door haerlieder toe-doen / met hulpe van de in-ghebooren van de lande / sonder dat de selve den Koningh van Spaegnien yet hebben ghekost.

De stadt licht wijt ende breedt / verspreyt aen dry gedeelten / soo dat de huysen in dryen zijn verdeelt; d'een is boven / daer de voornaemste parochie-kercke staedt / en 't klooster van de Iesuyten; d'ander licht beneden in de valleye genaemt el Barrio de St Antonio; ende de derde langhs de zee-strandt / beginnende ontrent het binnen kasteel / ende streckende tot aen 't klooster van St Bento. Hier komen van Rio de la Plata eenighe karveelen in May ende April met de Generays, dat zijn zuydt ende zuydt-weste winden / ende brengen veel tarwe / meel / kaesen ghesouten vleesch / schaeps-wolle ende veel stucken van achten / ende komen daer mede goederen ende slaeven koopen.

Iarricus ghetuyght dat Rio de Ienero tachtentich leguen naer 't zuyden leght van de Bahia de todos los Santos, en dat de Iesuyten daer een collegie hebben daer sy Theologie lesen / ende de jeught de Latijnsche tale leeren. Dese plaetse wierdt by de Francoysen in den jare 1581, soo Iarricus verhaelt / met een vlote aen-getast; doch te vergeefs / hoe-wel daer naer syn segghen weynigh volcks in stadt was.

Dirck Ruyter ghetuyght / dat de stadt leght twee mijlen de rieviere op / in een bocht / welck sy meest beslaet / ende leght maen-wijs / met een slechte sandt-strandt / sonder berghen ofte heuvelen / dan op beyde de eynden leght 't gheberghte heel steyl op-gaende / doch de heele stadt leght slecht langhs 't water / soo langh dat men die qualijc in een half uyre kan ten eynde gaen / dan de breedte is maer thien oft twaelf huysen. In den jare sesthien hondert en achthien en waren de straten noch niet gecalsijet / en hadt oock gheen wallen noch poorten: al haer stercke bestaet in vier kasteelen / waer van het principaelste is ghelegen op de oost-zijde in de mondt van de rieviere op den oever van eenen hooghen rodt-steen / daer noch loof noch gras op en wast: het tweede kasteel leght wat meer innewaert op een Eylandt dat aen de west-kandt van de rieviere leght / soo dicht aen 't landt dat men daer met geen schips-boot door en kan varen; dit Eylandt is aen het zuydt-oost-eynde heel hoogh / met een bergh die de ghedaente heeft van een suycker-vorm; aen de noordt-west-zijde is het legher daer het tweede kasteel staet: het derde leght op 't zuydt-oost-eynde van de stadt op een klippe aen den hoeck in 't water: het vierde leght aen de noordt-west-zijde op een bergh. De principaele macht die de Portugeesen daer hebben zijn de Brasilianen selfs / die de Portugeesen soo ghehoorsaem zijn / dat sy voor haer door een vyer souden loopen

In dese Capitania komt Cabo Frio, ontrent de welcke seer groote crocodilen werden ghevonden / ende in het landt een soorte van wildt ghevogelte welck sy noemen Mutas ofte Mudas, soo groot als kalkoensche-hanen ende groote menichte van wilde swijnen. 'T gheberghte is daer vol plat-luysen / dat men ghenoegh te doen heeft hem daer van te reynighen. In dese Capitania light mede een stedeken onlanghs ghebouwt / welck sy noemen Angra dos Reyes, twaelf leguen by westen Rio de Ienero, teghen over Isla Grande, ende anderhalf legue van een kleynder Eylandt Ypoia ghenaemt / n aer het noordt-oosten / als Figueredo ghetuyght.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania die by de Portugeesen wordt ghenaemt SPIRITO SANTO, ende haer gheleghentheden.

DE naest-gheleghene Capitania is die van Spirito Santo, welck is de sevenste van boven aen-reeckenende. Is gheleghen op de hooghte van twintich gra- Her.d.4. den by zuyden de linie / vÿftich leguen van Porto Seguro, ende sestich leguen van l.8.c.12. Rio de Ienero; daer en is maer een Ingenio van suycker / (seght Herrera) dan daer valt veel cottoens ende Brasilie-houdt; daer woonen ontrent de twee honderd huys-ghesinnen; ende daer is een huys van Jesuyten; ende aen het in-komen van de rieviere aen de rechter-handt leght een kasteeltjen / doch van kleyn ghewelt.

Lopes Vaz verhaelt dat dese Capitania bestaet uyt twee steden / ende dat sy te samen ontrent dry hondert huysen hebben. Dese Capitania is de vruchtbaerste / Popel- ende best voor-sien van victualie van gantsch Brasil, door de abundantie van visch / lin. ende de diversiteyt van jacht die daer valt weghen de goede ghelegentheyt van de rieviere ende bosschagie daer ontrent. De in-ghebooren van 't landt hier ontrent worden ghenaemt Margayas, ende zÿn nu bont-ghenooten van de Portugeesen; de ghestalte ende manieren van dit volck wordt by Iean Leri beschreven in syn vÿfde Capittel / dan alsoo 't selve accordeert met de beschrÿvinghe in 't gheneyn hier vooren ghestelt / soo en sullen wy hier niet op-staen.

Tusschen dese Capitania ende de voor-gaende van Rio de Ienero, leght een rieviere die sy noemen Parayba op de hooghte van een-en-twintich graden (de koursen stellen die op een-en-twintich graden ende veertich minuten) welck is een schoone ende groote rieviere / ende seer visch-rÿck.

't Volck welck ontrent die rieviere woont worden insghelÿcks Paraibes ghenaemt; woonen in hutten als back-ovenen.

Beschrijvinghe van de kuste van Brasil achter de voyagie van Candisch ghevoeght / seght dat het noordt-oost punt van Spirito Santo heeft een rÿe van rodtsen; van den punt ontrent twee mÿlen te landt-waerts in / siet men eenen hooghen ronden bergh / de welcke alleen op hem selven staet / ende wordt ghenaemt den bergh van Meester Alve, ende men kan van hier een groote wegh in zee sien. Dat Spirito Sancto een groote baye is / ende veel kleyne Eylandekens in het midden heeft / ofte in de mondt daer van / ende dat de rieviere leght noordt-oost ende zuydt-west.

Iarricus seght / dat Santi Spiritus is gheleghen seventich leguen van Rio de Ienero. Ende de Jesuyten ghetuyghen in haer verhalen dat dese plaetse seer toe- Linsch. neemt in handel ende volck / door dien de Gouverneur de Wilden beter handelt / als wel op andere plaetsen / ende der Jesuyten hulpe ghebruyckt om de Wilden aen te locken. Men treckt van hier naer een dorp van Indianen welck sy noemen dos Reyes Magos, daer de Jesuyten naer haer segghen veel Wilden ghedoopt / ende tot het Christen-gheloove hebben ghebracht; dan om derwaerts te varen / reyst men door het landt van seeckere Wilden / die sy noemen Tapuyas, ende haer ghebueren de Apiapetangas, die noch heel wildt zÿn / ende vyanden van de Portugeesen / soo dattet ghevaerlÿck is door haer landt te trecken.

Sir Iean Hawkins die hier was in den jaere 1593, seght dat de haven van Spirito Santo, wel is te kennen by eenen grooten hooghen bergh / ligghende op de haven die hem verthoondt als een klocke / ende wat naerder aen landt komende siet men een witten thoorn / gheleghen op een hooghen bergh dicht by de zee; ontrent een quartier binnen de haven licht een dorp / ende dry mÿlen hoogher de stadt met twee forten aen weder-sÿden van de haven; in 't dorp ende in den witten thoorn ligghen ordinaris hondert soldaten. De barre van de haven en heeft met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

't hooghe water niet boven 17 oft 18 voedt waters; streckt haer in'naer het zuydt-westen / men moet de wester-wal naest houden / want aen de oost-zijde light een steenigh rif / daer de zee op-breeckt ende somtijdts en barnt oock niet; dan kleyne vercken konnen tusschen het punt ende 't rif deur-loopen.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania PORTO SEGURO, ende de woon-plaetsen der Portugeesen daer aen gheleghen.

DE seste Capitania is ghenaemt Porto Seguro, hebbende die naem behouden van de eerste ontdeckinghe by Peralverez Cabral, die daer eerst aen-quam / ende bequaeme ende seeckere haven vondt: ende noemde het gantsche landt Terra de Santa Cruz, als voozen verhaelt. Is gheleghen dertich
d.4.l.8. c.12. leguen van los Illeos naer het zuyden / ende vijftich leguen van Spirito Santo, naer het noorden / op de hooghte van sesthien graden ende een half by zuyden de linie / heeft dry woon-plaetsen van Portugeesen; waer van de eene is ghenaemt Santo Amaro; de andere Santa Cruz, ende de derde Puerto Seguro; heeft eenighe twee hondert ende twintich familien / ende vijf Ingenios van suycker (naer het segghen van Herrera) ende een huys van Jesuyten. De
Engelsche voyagie. stadt Porto Seguro leght op den top van een bergh / welck is een witte rodtse; ende aen de noordt-zijde van dese rodtse is seer hoogh landt; maer aen de zuydt-zijde is het een groote ende effen kuste langhs de zee. Als men komt te wesen oost ende west met de voor-schreven rodtse / soo moet men noordt-waerts uyt sien / en men speurt seecker klippen legghende twee mijlen af in zee / daer de zee op-breeckt; ende zuydt waert daer van is goet anckeren recht over de stadt / ende daer is goet legghen in derthien vadem waters / in het ghesicht van de stadt.

De Beschrijvinghe van de kuste van Brasil hier voozen verhaelt; seght dat de haven Seguro heeft groote roode kliffen / die aen de voet van het dorp staen / ende dat die voor-ghenomen heeft daer in te loopen / hem moet begheven oost ende west van de kliffen / ende dan recht met de selve stueren tot dat men komt binnen 't punt van de rodtsen / ende dan moet hy stueren zuydt-waerts door dien de noordt-zijde van de rieviere ondiep is.

Van de rieviere ofte haven van Porto Seguro tot Santa Cruz zijn dry Spaensche mijlen / ende het is een bequame plaets om kleyne schepen te berghen; dan men moet hem wachten voor 't perijckel dat men siet.

Lopes Vaz seght dat dese Capitania van Puerto Seguro bestaet uyt vier kleyne stedekens / welcke in alles niet over de dry hondert huysen en hebben; ende dat de in-woonders haer gheneeren met victualie te voeren langhs de kuste / ende dat de plaetse is toe-behoorende den Hertogh van Avero, ende dat dicht by dese haven beginnen de ondiepten die Abrolhos worden ghenaemt / welcke vijf-en-twintich mijlen in zee strecken.

Iarricus schrijft / dat Puerto Seguro is gheleghen vijftich leguen van de Bahia de todos los Santos naer 't zuyden / ende twintich leguen van los Illeos. Ende dat de Wilden welck sy noemen Aymures ende Gaymures, soo grooten schade hebben ghedaen aen dese plaetse / dat het stedeken van S. Amaro gantsch verlaten is / ende dese gantsche Capitania soo vervallen / datter in Puerto Seguro qualijck twintich in-woonders zijn over-ghebleven die haer teghen den aen-loop van dese Wilden qualijck konnen beschermen.

Het

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania van LOS ISLEOS, ende de gheleghentheden van dien.

DE vijfde Capitania wordt ghenaemt los Ilheos, is gheleghen 30 leguen van Porto Seguro naer 't noorden/ende insgelijck 30 leguen van de Bahia de todos los Santos naer 't zuyden op de hooghte van 40 graden ende twee derde by zuyden de linie/naer 't seggen van Herrera, die hier in varieert van Iarricus, als wy in het voor-gaende Cap. hebben aen-gheroert. Heeft 200 huys-gesinnen met een rieviere loopende neffens de stadt; daer zijn 8 suycker-Ingenios, ende de Jesuyten hebben daer een huys. Lopes Vaz seght dat dit maer een kleyn stedeken en is/ende niet over 150 huysen en heeft/ende maer drie suycker-Ingenios, ende dat de in-woonders haer meest generen met landt-bouwen / ende victualie te voeren in kleyne barcken naer Fernambuc, ende dat de plaetse toe-behoort Lucas Giraldo. Her.d.4. l.8.c.12. Lopes Vaz.

Seven leguen van dese plaetse te landtwaert in is een lack van soet water/wesende drie leguen langh ende breedt insghelijcks/en is meer dan vijfthien vademen diep; daer komt een rieviere uyt-vlieten/ doch door soo engen mondt dat daer qualijck een barcke door magh/ ende dat men daer door zijnde qualijck kan onderscheyden waer sy door ghekomen is; ende als het waeyt soo verheft hem 't water soo gheweldigh als in de zee; heeft veel visch/ insonderheyt van die men Manati noemt/die soo groot zijn/ dat sommighe veertich Arroben weghen / ende zijn seer smakelijck: daer zijn oock crocodilen in / ende haeyen / ende andere visch. In dese Capitania wordt oock ghevonden een boom/daer seer excellenten balsem van getrocken wordt van seer soeten reuck/ ende groote kracht; snijdende eenighe sneden in den boom/ soo distilleert dit liqueur allenskens daer uyt. In dese Capitania is een generatie van Indianen die seer wit zijn/ ende soo groot / dat sy Reusen schijnen te wesen/ ende hebben daer een tale die men niet en verstaet/ zijn voor weynigh jaren daer ghekomen / van haer vyanden vervolght zijnde; en hebben gheen huysen / maer leven op 't vlacke veldt als beesten; hebben groote boghen ende pijlen/ ende hebben groote schade ghedaen onder de in-gheboorne van 't landt/ ende oock eenighe Portugeesen doodt-gheslaghen; eeten menschen-vleesch ende zijn seer wreedt; ende vechten niet in troupen / noch en gheven haer niet bloot / dan als sy yemandt alleen sien / ende onversiens / ende daerom en kan men die niet betrappen dan met groote moeyte ende perijckel. d.4.l.8. c.12.

De suycker-Ingenios legghen aen de voet van een hoogh landt by naest in het midden van de baye / legghende west-zuydt-west van u als ghy om 't noorden komt aen de baye daer dese plaetse in leght. Linsch.

Iarricus ghetuyght mede dat Ilheos is gheleghen 30 leguen van de Bahia naer 't zuyden; ende dat niet verre van daer te landt-waert de Aymures vooren verhaelt woonen/welck wel de wreetste natie is die in gantsch Brasil wort gevonden/soo dat men seght dat sy oock haer eygen kinderen souden eeten/ende is 't selve volck daer Herrera hier voren van spreeckt/hoe-wel hy die niet en noemt: de Jesuyten seggen in haer verhalen/ dat dit volck eertijts plagh te woonen langhs de zee-kuste van Rio de Sant Francisco af tot Cabo Frio toe; dan dat sy van daer zijn verjaeght by de Tupinambas ende Tupinachins, ende gedwongen haer dieper in 't landt te begeven/van waer sy nu overlast doen aen de Wilde die 't met de Portugeesen houdẽ/ ende aen de Portugeesen selfs/so dat sy veel van haer Ingenios hebben moeten verlaten/door dien dese Wilden op syn onversienste de slaven van daer quamen wech halen: ende naer dat Iarricus verhaelt/ soo lede dese Capitania selve groote last om gantsch verlaten te worden / ten ware daer ghebracht waren de reliquien van S. Ioris, door welckes teghenwoordicheyt de Portugeesen nu beter kants hebben tegen de Wilden/ die de macht van den draeck-steecker niet en konnen weder-staen.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het twaelfde Capittel.

Beschrijvinghe van DE BAHIA DE TODOS LOS SANTOS, welck is de voornaemste wel van dit gantsche quartier.

DE vierde Capitania (soo daer neghen zijn/ als Herrera seght) ofte derde/ ghelijck Herrera die teldt in syn Decade vier/ maeckende een sprongh tusschen
d.4.l.8. c.12. dese/ ende los Ilheos; (wy sullen pooghen dit erreur hier naer te rechten:) wordt ghenaemt Bahia de todos los Santos; is gheleghen van los Ilheos dertich leguen naer 't noorden/ ende hondert leguen van Pernambuco naer 't zuyden/ op de hooghte van derthien graden; ende hier hout hem ghemeynlijck de Gouverneur van de gantsche kuste van Brasil; door dien als Lopes Vaz ende andere betuyghen/ dese plaetse de Koningh toe-behoort; dese plaetse is oock onder alle de plaetsen van Brasil aldermeest bewoont; heeft dry woon-plaetsen ofte steden; de eene aen 't in-komen van de baye ofte by het kanael/ die sy noemen Villa Veia, ende was de eerste ghebout in dese Capitania; de andere San Salvador ghebout by Thome de Sousa; de derde/ vier leguen te landt-waert in/ ghenaemt Paripe; in welcke dry wel duysent oft elf hondert huys-ghesinnen sullen wesen. De stadt S. Salvador light op een hooghte van dry oft vier-en-sestich vademen/ is wel bebout ende bestraet/ doch niet wel bewalt gheweest doen de onse daer quamen/ ende de stadt in-namen. De stadt is versien met dry kasteelen ende dry forten/ onder langhs het strandt. Het eerste kasteel genaemt S. Antonio op een bergh aen het in-komen van de baye; het tweede onlanghs ghebout onder de stadt in 't water; het derde S. Philippe een groot stuck van de stadt/ aen d' ander zijde mede aen 't water/ heeft een heel nauwe toegangh/ ende is heel wel met wallen voor-sien/ van binnen met aerde ghevult/ heeft oock binnen een schoone water put. Heeft achthien suycker-Ingenios; hoe-wel het volck hem meest gheneert met cottoen: in de stadt zijn vijf kercken/ ende een collegie van Jesuyten. Lopes Vaz seght dat daer wel veertich suycker-Ingenios zijn/ ende veel cottoens/ doch gantsch gheen Brasilie-houdt. Daer is in dese Capitania een in-wijck ofte baye/ welck men veerthien oft vijfthien leguen in-waerts kan varen/ ende heeft veel seer lustighe Eylandekens/ die ontallijck veel cottoens uyt-gheven; is in veel deelen verdeylt/ ende heeft veel armen ende in-wijcken/ daer de in-wooners haer van dienen/ om met barcken hier ende daer te varen. Lopes Vaz seght dat hier in dese in-wijck op sommighe jaeren veel Ambregris wordt ghevonden ende vergadert. Het Journael van de reyse van Laurens Bicker op Rio de la Plata beschrijft de gheleghentheyt van de Bahia aldus.

De Bahia van Todos los Santos is gheleghen op derthien graden by zuyden de linie/ ende is ontrent derdehalf mijle wijdt/ ende in 't midden van de baye is het van twaelf tot achthien vadem toe diep/ de welcke noordt-noordt-oost innewaerts ende zuydt-zuydt-west uyt-waerts streckt/ ende een west-zuydt-weste maen maeckt voor de stadt volle zee/ welcke stadt aen de noordt-zijde van de baye op het hooghe gheleghen is/ ontrent een mijle van den hoeck/ daer het kasteel Sant Antonio ghenaemt/ is ghebouwt; van den selven hoeck loopt een banck van ses vadems een mijle zuydt-oost in zee; als het hardt waeyt/ soo rabelt 't water op de selve bancke wat/ dan men moet daerom niet schromen/ want het is daer diep ghenoegh. Die de baye op wil soecken van Martio tot October, die loope op derthien graden/ ende soecke het landt alsoo aen/ soo sal hy recht op het gat vervallen/ het landt streckt sich by zuyden de Bahia, zuydt ende noordt/ ende is een vuyle kuste: dan soo yemant de Bahia aen-soecken wil van October tot Maert toe/ die soecke het landt aen op twaelf graden ende een half om des strooms wille/ want van de maendt October tot Martio gaet de

stroom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

ſtroom om de zuydt / ende ſoo men binnen die tijdt by zuyden verviel / ſoo ſoude men qualijck de Bahia konnen krijghen ; het landt ſtreckt hem by noorden de Bahia zuydt-weſt ende noordt-ooſt. Het is een ſchoone kuſte om de Bahia aen te ſoecken / ende oock ſeer kennelijck ; van verre verthoont het hem als ofte daer een deel webben op den bleyck laghen / ſoo wit iſt ; ende ſes maenden loopt de ſtroom om de zuydt / ende ſes maenden om de noordt / als de ſon mede doet.

De Jeſuyten ghetuyghen in haer verhalen dat ſy in het collegie / welck ſy hebben in deſe ſtadt ende eenighe andere huyſen daer ontrent / wel tachtentich perſoonen ſterck zijn / ende dat aen haer meeſt hanght de conſervatie van deſe plaetſe / ghelijck daer van Iarricus een exempel verhaelt in den jare vijfthien hondert achten-tachtich / dat de Engelſche daer quamen / ende trachten te landen / ende door de groote vlijt ende aen-leydinge van de Jeſuyten verhindert wierden / ſoo dat de Engelſche onverrichter ſaecken moeſten vertrecken. De ſelve verhalen mede dat thien oft twaelf leguen van de Bahia naer 't zuyden een plaetſe leght ghenaemt Cachoeira , een rijcke Portugees toe-behoorende / weſende frontiere met de Aymures , ende dat door ſyn toe-doen ende hulpe van de Jeſuyten veel van de Wilde tot ſtilte ende het Chriſten Gheloove waren ghebracht / ſoo dat den Gouverneur gheraden vondt een deel van dit volck te brenghen op het Eylandt Tapira ; om naerder by der handt te weſen ende minder quaedt te konnen doen ; dan dat het ſelve niet wel heeft willen ghelucken door de ongheſontheyt van de plaetſe / waer door 't meeſte volck ſtorf ende verginghj. Dit Eylandt welck andere noemen Taperico ; is een tamelijck groot Eylandt / ende heeft een vruchtbare grondt / daer waſt veel tabac / ende daer is veel beeſtiaels / ende een ſuycker-molen / doch wordt van elders van ſuycker-riedt voor-ſien ; daer wordt veel traens ghemaeckt van de walviſſchen die daer aen-komen / ſoo dat ſy de gantſche kuſte van Braſil daer mede voor-ſien ; leght by-naer weſt van Cuidad de Salvador.

De ſtadt San Salvador was by de vloote van de Gheoctroyeerde Weſt-Indiſche Compagnie / daer Admirael over was Iacob Willekens, ende Vice-Admirael Pieter Pieterſz. Heyn ; ende Colonel over 't krijghs-volck den Heere van Dorth , in de maendt May des jaers 1624 , ſeer mannelijck verovert ende beſet ; doch alſoo korts naer de veroveringhe den Manhaften Heere van Dorth, by de Wilde werde verraſt ende deerlijcken vermoordt ; ende daer naer des Koninghs van Spaegnien maghtige vloote / onder 't beleydt van Don Frederico de Toledo daer quam ende de ſtadt belegerde / ſoo is de ſelve ſtadt by het Guarniſoen ſeer ſchandelijck weder in 't leſt van April 1625 , by apointement overghegheven ; ſonder eenighe noodt ; als breeder in de hiſtorien ſal werden verhaelt.

Het derthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Capitania van PERNANBVCO, ende de gheleghentheden daer ontrent.

DE derde Capitania (ofte tweede / als Herrera ſeght / doch teghen ſyn eyghen reeckeninghe) is die van Pernanbuco, als de Portugeeſen ende Wilden die noemen / ofte Fernanbuc, als de Franſche ende wy ghemeynlijck ſegghen ; is gheleghen vijf leguen van Tamaraca naer 't zuyden / ende hondert leguen van de Bahia de todos los Santos naer 't noorden / op de hooghte van acht graden by zuyden de linie. In deſe Capitania zijn (naer 't ſegghen van Herrera) twee ſteden ofte woon-plaetſen van Portugeeſen ; de principaele wordt ghenaemt Olinda, ende de andere Garaſu , welck vier leguen van den anderen zijn gheleghen ; in beyde zijn dry-en-twintich ſuycker-Ingenios , welck op ſommighe jaren hebben uyt-ghelevert vijftich duyſent Arroben ſuycker / daer valt veel Braſilie-houdt ende kottoen : de haven is gheleghen een mijle van de ſtadt ; dienen haer van de ſtrandt ende een kleyn rievierken.

d.4.l.8. c.12.

Lopes

Lo. Vaz. Lopes Vaz seght dat dit de grootste stadt is van alle de kuste/ ende dat sy over de drÿ duysent huysen heeft/ ende seventich suycker-Ingenios; maer dat daer groot gebreck is van victualie/ alsoo sy die al moeten krÿghen oft van Portugael ofte van ander plaetsen op de kuste. Dat de haven een besloten haven is/ ende alleen bequaem voor kleyne barcken. De suycker-molens legghen hier en daer/ sommighe twee mÿlen/ sommighe vier van de stadt verscheyden; te Popirango, ende aen Rio de Estremo.

Engelsche voyagie. Een ghedeelte van dese plaetse was by de Enghelsche in-ghenomen onder het beleydt van Mr Iames Lancaster in den jare vÿfthien hondert en vÿf-en-neghentich/ uyt wiens voyagie dese naer-volghende poincten/ dese plaetse aengaende/ te bemercken zÿn.

Eerst/ dat Lancaster maer en hadde in syn vlote een schip van twee hondert en veertich tonnen/ een van hondert en t seventich tonnen/ ende een van sestich; ende twee hondert ende vÿf-en-seventich mans ende jonghers; welck hy onder-weghen versterckte met drÿ oft vier ander schepen die hy nam. Waer by noch quam een Capiteyn Venner met vier soo schepen als jachten.

Ten tweeden/ dat daer een fort leght op de monde van de haven/ op 't welck alsdoen laghen seven metalen stucken/ welck fort de Enghelsche eerst in-namen/ recht daer op aen-vallende/ ende haer galleye ende boots al teghen het strandt in stucken loopende / om dat 't volck gheen uyt-komste siende / te couragieuser souden aen-vallen/ hoe-wel daer wel ses hondert man ghekomen was van de stadt om dit kasteel te defendeeren / die het al op een loopen stelden / doen sy de Enghelsche soo resoluyt saghen aen komen.

Ten derden/ dat de principale stadt leght op een hooghte / ende datter leeger aen 't water een voor-stadt leght van ontrent hondert huysen / daer alle de pack-huysen van goederen zÿn/ ende daer doen ter tÿdt al de goederen waren van een karake die daer veronghelucket was: welcke neer-stadt de Enghelsche met de eerste aen-komste in kreghen sonder slach oft stoot.

Dese plaetse is al om-ringht aen de eene zÿde van de zee/ ende aen d'ander zÿde by een rieviere die daer achter loopt/ soo dat men om by landt daer aen te komen moet passeeren een enge wegh/ welck by het hoogh water gheen veertich passen breedt en is; aen dese passagie maeckten de Enghelsche een fort/ ende leyden daer vÿf stucken op van die sy verovert hadden in 't fort voor-noemt.

Ten vierden/ dat de hooger stadt is van dese leeghe ghelegen by de vier Engelsche mÿlen/ op een bergh.

Ten vÿfden/ dat in de kleyne stadt gheen versch water en is/ maer dat men het over de rievier aen 't vaste landt moet gaen halen.

Ten laetsten/ dat de Enghelsche hier waren een-en-dertich daghen/ ende van daer quamen met vÿfthien ghelade schepen / te weten/ drÿ Hollandtsche die sy daer vonden ende bevrachten; vier Fransche schepen/ ende acht Engelsche.

Naer dat de Enghelsche dese plaetsen soo hebben verovert / is de selve noch meerder ghesterckt/ ende noch een casteeltjen gheleght op het Recif, soo dat men nu om in dese haven te komen / tusschen twee casteeltjens moet door-loopen/ welck al wat ghevaerlÿck is / te meer om dat het in-komen selfs weghen de steenen ende klippen sorghlÿck is/ ende al wat naeuw moet ghepast worden; ghelÿck dan 't selve te sien is by de directien van koursen / ende by de Ruyter in syn Toortse der Zee-vaert. Daer naer zÿnder noch twee fortjens gheleght op 't selve reciff/ ende een trenchement ghetrocken langhs den oever. De schepen ontladen aen 't Dorp welck leght op 't eynde van 't reciff/ ende wordt gemeynlÿck Povo ghenoemt; de goederen worden daer ghelade in barcken ofte lichters/ die binnen 's landts het rievierken op-varen tot voor den bergh daer de stadt leght tusschen dit rievierken ende de zee en is maer een smalle reep sandigh landt/ ontrent een spaensche mÿl langh van 't voorsz dorp tot aen de stadt. Twee mÿlen om

zuyd

zuydt is een kleyn rievierken voor barcken / ghenaemt Popitango, alwaer veel suycker-meulens staen; ende wat meeer als een legue by noorden de stadt een rievierken Rio Dolce; ende noch een legue voorder Rio de Pao Amorello.

Tusschen beyden dese Capitania ende de Bahia, is gheleghen Sergippo del Rey, (wordt by de Portugeesen oock een Capitania ghenoemt) welck is een kleyn stedeken binnen 's landes ghelegen / ende heeft een kleyn rieviere die in de zee loopt / daer met het springh derthien ende veerthien voet waters is. Dese plaetse is van Rio Sant Francisco seven mijlen langhs de kuste zuydt-zuydt-west / ende van Rio Real elf groote mijlen. Tot Sergippo del Rey is veel vee van stieren ende koeyen / die in 't wilde loopen in de bosschen: ende daer souden oock in dit ghewefte eenighe mijnen van goudt ende silver wesen.

Dese stadt Pernambuco is by de vloote van de West-Indische Compagnie onder 't beleyt van den Manhaften Generael Hendrick Loncq; ende den E. seer Manhaften Colonel Diederich van Waerdenburgh, in-ghenomen den tweeden Martij deses jaers 1630. Den Generael vertrock den 27 Iunij 1620, met acht schepen uyt het Goereesche-gat; ghelijck oock ten selven tyde noch meer schepen hem volghden uyt Texel, de Maese ende Zeelandt; hy gheraeckte met syn acht schepen den 23 Augusti ontrent Teneriffe onversiens onder de vloote van Don Frederico de Toledo, bestaende in ontrent veertich schepen / ende bejeghende eenighe van des vyandts schepen soo vromelijck / dat sy hem niet voorder en dorsten aentreffen / maer hielen haer kours ende lieten hem vaeren / in dit treffen alleen verlooren hebbende twee mannen: hy quam met syn by-hebbende schepen den vierden September in de baye van St Vincent een van de Caboverdise Eylanden; alwaer de resteerende schepen vervolghens by hem quamen / ende eyndelijck den neghen-en-twintichsten November den Colonel Waerdenburgh, uyt Texel te seyl ghegaen zijnde den twintichsten October: soo datse doen sterck waeren 54 soo schepen als jachten / twee veroverde schepen ende derthien groote chaloupen; seven duysent twee hondert ende tachtentich man; waer onder waeren dry duysent ende vijf hondert soldaten de reste boots-ghesellen. Van 't Eylandt Sant Vincent t' seyl ghegaen zijnde / kreghen 't landt van Brasil in 't ghesicht den tweeden Februarij 1630, op de hooghde van seven graden ende vier minuten by zuyden de linie / ende den derthienden der selver maendt de Cabo St Augustin aen-ghedaen hebbende / is aldaer geresolveert dat den Colonel met sesthien soo schepen als jachten / souden loopen naer Pao Amorello, twee mijlen by noorden Pernambuco; ende aldaer landen met 2100 soldaten ende ontrent de 700 matrosen; ende dat de Generael met de resteerende schepen / ende volck soude loopen naer 't recif. Zijn desen volghende den vijfthienden met schoon weder ende een stille zee / naer haer ghedestineerde plaetsen verseylt. Den Heere Generael voor de Barra ghekomen zijnde / heeft op 't fortjen welck light op het buyten recif / als mede d' ander forten die op 't landt ligghen / seer gheschooten tot den avondt toe / doch de vyandt weynigh schaede ghedaen door 't roeren van de schepen; ende alsoo de ses schepen ende elf jachten die met het hoogh water (welck verwacht wierdt teghen dry uyren naer noen) belast was in-waerts te loopen / haer verhindert vonden door de schepen die de vyandt te vooren in 't gat hadde doen sincken / soo in de Poco als de Barettino; zijn beyde genootsaeckt geweest des avonts af te korten. Onder-tusschen lande de Colonel met syn volck ende twee kleyne stucxkens die dry pondt yser schoten / in 't ghesight van de vyandt; die hem te voet ende te peerde op strandt liet sien; ende alsoo den avondt haer over-viel / logeerden haer op strandt: ende haer verdeylt hebbende in dry regimenten / ende een troupe vier-roers / waer van de avant-garde gheleydt wierdt by den Oversten Lieutenant Eltz; het bataillon door den Oversten Lieutenant Steyncalenfels, ende de arrieregarde door den Major Honx; is des morghens de avantgarde daer den Colonel selfs by was voort ghemarcheert / hebbende aen de eene zijde een dicht kreupel-bosch / sonder eenighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

aen-stoot / tot datse quamen aen Rio Dolce, daer de vyandt ontrent duysent ende acht hondert man sterck hem ghetrencheert hadde; alwaer een harde schermutsinghe onstondt / ende hoe-wel ons volck tot aen de middel door het water moste / hebben de vyandt mannelijck terugghe ghedreven / met weynigh dooden aen onse zijde.

Van daer is den Colonel sonder rusten voorts ghemarcheert naer de stadt / heeft het klooster van de Jesuyten beklommen / de poorte met ghewelt gheopent / ende den vyandt met groot verlies die plaetse doen ruymen: de vyandt die in de retrenchementen onder de stadt lagh dit ghewaer wordende / ende siende dat de arriere-garde op haer aen-quam / is daer uyt-ghevlucht; ende naer dat de Generael twee compagnien soldaten ende eenigh boodts-volck by de Stadt hadde doen landen; zijn de onse des naer-middaghs ten vier uyren volkomen meester ghewoorden van de stadt; met verlies alleen van vijftich ofte sestich soldaten. Daer naer hebben den tweeden Martij de forten op het landt ende zee-reciff by appointement in-bekomen / als breeder te leesen is in de historie.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania TAMARACA, ende die van PARIBA ende RIO GRANDE.

NAest aen Pernambuco volght het Eylandt Tamaraca, doch weynigh van 't vaste landt verscheyden / hebbende in de lenghde dry ende in de breedte twee mijlen; welck wel een is van de oudtste Capitanias, ende eertijdts by de Francoysen beset / tot dat de Portugeesen haer daer van hebben ghedreven: daer zijn eenighe suycker-molens / ende daer valt veel Brasilie-houdt ende cottoen; doch wordt heden-daeghs weynigh gheacht / door dien Pernambuco haer soo naer light aen d'een / ende Pariba aen d' ander zijde.

Pariba is een heel nieuwe Capitania, gheleghen voorder by noorden Tamaraca, ende ontrent 20 mylen van Pernambuc, op de rieviere Pariba, (welck oock anders ghenoemt wordt S. Domingo) in een wijde doch ondiepe baye; het stedeken light wat inne-waerts / ende heeft tusschen de 5 ende 600 huysen; daer light een fortresse die sy noemen Cabo Delo, niet verre van 't in-komen van de rievier aen de zuydt-zijde / welck dese voorleden jaren op nieus gefortificeert is / eñ meer stucken daer op ghebracht / soo datter nu in alles 15 souden op-ligghen; oock soo is het stedeken dat te vooren open lagh / met een trenchee oft muer om-ringht tegen den aen-loop; ende een bol-werck op strandt ghemaeckt daer seven stucken op-ligghen. Daer zijn verscheyden suycker-Ingenios, die tot dese plaetse behooren.

Volght op de kuste die naer 't noorden siet de Capitania van Rio Grande, opgherecht sints den jaere 1597, als wanneer de Portugeesen van Pernambuc ende Pariba, uyt last des Koninghs van Spaegnien de Fransche van dese rieviere verdreven hebben / de welcke te vooren daer jaerlijcx een goede partije Brasilie-houts hadden ghehaelt; ende naer dat Feliciano Cieça de Carvalasho Gouverneur van Pariba verhaelt / soo hadden de Fransche met hulpe van de Petivares een silver-mijne ontdeckt in een plaetse ghenoemt Copaoba, die seer rijck wierdt bevonden. De Portugeesen hebben daer een groot fort gebouwt aen de zuydt-oost-zijde van de rieviere op een reciff / welck noordt-west ten noorden van den hoeck af-schiet: ende noch een ofte meer elders / door dien niet alleen de Fransche van buyten / maer oock de Wilden van binnen te vreesen hadden. Want de Petivares die in dit ghewest wonen meer genegen zijnde tot de Francoysen / quamen noch in den jare 1601 de Portugeesen met een groot legher bestooten / soo dat de Gouverneur Feliciano Cuello genootsaeckt was hulpe te versoecken aen den Gouverneur van Pernambuco, die hem quam ontsetten met 400 Portugeesen ende 3000 Wilden eñ Negros,

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

ende ſloegh den overſten van de Petivares met naemen Piraiu wath (welck is vin van een viſch te ſegghen) ſoo datter wel vijf duyſent Wilde doodt bleven; waer op den Overſten van de Petivares vreede maeckte met de Portugeeſen / ende hem op ſeecker conditien begaf / onder de ſubjectie van den Koningh van Spaegnien; daer wierden doen noch twee ſtercke forten ghebouwt / ende wel veertich gotelinghen gheplant / die van Pernambuc waren ghebracht.

Men ſoude hier by tijden veel Ambergris vinden / welck de Wilde in hare taele noemen Pierapoim-Arepoly.

De rievier daer deſe forten op ligghen wordt by haeren eyghen naem ghenoemt Poteingi; eenighe ſegghen dat ſy in de mondt wel twee mijlen wijdt ſoude weſen / andere datſe naeuw is / ende ghelijck 't gat van Vianen in Portugal.

Het vijfthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de kuſte van 't landt van BRASIL, van SANT VINCENT tot DE BAHIA DE TODOS LOS SANTOS.

WY ſullen nu komen tot de beſchrijvinghen van de kuſte / in welcke wy meeſt ſullen volghen het Roteiro van Figueredo ende de onlanghſe bevindinghen van de onſe / beginnende van de Capitania van Sant Vincent.

Vier leguen by zuyden Britioca, welck is 't noordelijckſte gat van St Vincent, licht het Eylandeken Muella ſoo Figueredo dat noemt / welck is kleyn / ende lighț een legue van 't vaſte landt.

Van Britioca voornoemt tot het Eylandt Monte de Trigo, is anderhalf legue weſt-noordt-weſt ende ooſt-zuydt-ooſt / ende van Monte de Trigo tot Iſla de Alcatraſſes dry leguen noordt-weſt ende zuydt-ooſt; van dit Eylandt tot Porto de Caſtellanos, welck leght aen de zuydt-zijde van 't Eylandt S. Sebaſtian, vier leguen weſt ofte zuydt-weſt. Het Eylandt S. Sebaſtian is een groot Eylandt / lig-ghende naer het ſegghen van de onſe op vier-en twintich graden by zuyden de li-nie; aen de zee-kandt waſſen eenighe wilde erweten die ſeer venijnigh zijn. Van S. Sebaſtian anderhalf legue zuydt-ooſt light Iſla dos Buſios, ende dry leguen ende een half zuydt-zuydt-ooſt Ilha de Vittoria, welck onbewoont zijn / ende men vindt daer verſch water ende houdt.

Van Ilha S. Sebaſtian tot Ilha dos Porcos zijn vier leguen ooſt ende weſt / daer is een ſeer goede reede tuſſchen 't Eylandt ende het vaſte landt. Van Ilha dos Porcos tot het weſt-eynde van Ilha Grande zijn acht leguen. Aen 't vaſte landt by Ilha dos Porcos licht een in-ham dieſe noemen Watuba. Twee leguen by weſten Ilha Grande, aen het vaſte landt hebt ghy Punta de Caroſſu. Dit Eylandt light voor Angra dos Reyes ende tuſſchen beyden licht een kleyn Eylandt Ipoia ghenaemt / een half legue van het vaſte landt / ende naer het noordt-ooſten leght de woon-plaetſe van Angra dos Reyes, ende by zuyden Ilha Grande, een quart van een legue af light Ilha de George Grego. By ooſten Ilha Grande light Morenbaya; van waer tot Garatuba (welck is maer voor kleyne barcken) zijn vier leguen; ende van daer tot Toiuqua (mede voor bercken) ghelijcke vier leguen. Van Toiuqua tot de Gauea, welck is een hooghen bergh met een af-ghehouwen ſpits / twee leguen, ende van daer tot het in-komen van R. de Ienero noch twee leguen; Soo dat van Morenbaya tot R. de Ienero zijn twaelf leguen, ende van Sant Vincent tot R. de Ienero twee-en-veertich leguen naer eenighe reeckenen.

Van R. de Ienero tot Cabo Frio reeckent met achthien leguen. Te weten naer het ſegghen van Antoni Knevet Engels-man die langhe in dit gewеſte heeft verkeert / van R. de Ienero tot Pirateninga dry leguen, is een baye tuſſchen twee bergen / een mijl ende meer te landt-waert in-ſtreckende; daer light een Eylandeken voor / ende is bewoont by Portugeeſen: vijf leguen voorder Etioca, anders ghenaemt Caſa de Piedras; een legue voorder Saquarema, welck een rievierken

is daer de Fransche schepen pleghen te handelen met de Tamyoes, aen de zuydt-zijde van 't rievierken light eenen hooghen bergh / die de Wilde noemen Boipera. Cabo Frio light op drij-en-twintich graden by zuyden de linie/ verthoont hem als een rodtse / met veele witte strepen / men mach anckeren sonder sorghe aen de west-zijde.

Van Cabo Frio tot de baye van S. Salvador, reeckent men neghen ofte meer leguen, is een groote in-ham ende aen de zuydt-zijde ligghen eenighe Eylandekens: het vaste landt streckt noorden ende zuyden tot aen 't Eylandt S. Anna (welck eenighe oock noemen St Iago) twaelf mijlen by noorden de voornoemde Cabo; ende twee mijlen van 't vaste landt; heeft twee Eylandekens dicht aen ligghende / ende daer is goede reede tusschen 't Eylandt ende het vaste landt. Dit Eylandt S. Anna licht op twee-en-twintich graden ende twintich oft dertich minuten by zuyden de linie; is een goede toe-vlucht om onder te anckeren als men Cabo Frio door contrarie winden niet kan bekomen; men vindt daer verscheyden fruyten/ eñ onder andere een soorte van kerssen/ wassende aen boomen als pruymboomen / roodt van verwe / ende seer goedt van smaeck / de steen ghehackelt; dan daer en is gheen goedt water.

Van 't Eylandt Santa Anna tot de Cabo S. Thome zijn acht leguen, de kuste streckt noordt-oost ende zuydt-west / de Cabo light op twee-en-twintich graden schaers.

(De Engelsche maecken ghewagh ontrent dit ghewest van Cabo Blanco, welck is leegh / ende sandigh / hebbende eenighe sanden ende bancken vier mijlen af in zee / daer men hem van moet wachten.)

Van Cabo St Thome tot Pareyva zijn acht leguen, 't landt streckt noordt-oost ende zuydt-west/ dese rievier light op een-en-twintich graden eñ ontrent 40 minuten. Van daer tot Manage zijn vijf leguen, op de hooghte van een-en-twintich graden. De onse stellen op een-en-twintich graden schaers Rio Dolce, daer veel Portugeesen woonen/ ende op een-en-twintich graden thien minuten 't Eylandeken Santa Clara, een half mijl van de wal / daer veel palmiten op wassen/ ende Percelie de mar, ende eenighe ampere pruymkens/ goet teghen scheurbuyck/ doch weynigh versch water; dan men dient hier niet aen te loopen dan by noodt.

Van Manage tot Itapemerim zijn vijf leguen, ende van daer tot Gleneteba vier oft vijf; dit punt heeft een rije van rodtsen anderhalf mijl in zee / ende light op twintich graden 45 minuten. Van daer tot Guarrapare oft Sierra de Gariparim zijn seven leguen, daer light een Eylandt voor ghenaemt Isla Saluage, anderhalf mijl van de wal / ende op twintich graden dertich minuten. Daer aen volghen drij Eylandekens/ van welcke tot Spirito Santo ghereeckent worden twaelf leguen.

Over 't noordt-oost punt van de Bahia van Spirito Santo, ontrent twee leguen te landt-waert in verthoont hem la Sierra de Mestre Alvaro, welck is een ronden hooghen bergh / alleen op hem selven staende; ende is 't merck-teecken voor die van by noorden komen naer dese plaetse. Van Spirito Santo tot Rio des Reyes Magos zijn ses leguen, op de hooghde van neghenthien graden ende veertich minuten. Van daer tot Rio Dolce seven ofte acht leguen, op neghenthien graden ende twintich minuten; 't landt is aen den oever vlack/ ende binnen 's landts leght eenen hooghen bergh. Van hier tot Cratere ofte Criquare op achthien graden ende 45 minuten / zijn seven leguen; dese rieviere verthoont sich met vier openinghen / welcker twee hoogh ende twee leegh landt verthoonen/ ende zijn den anderen seer ghelijck: de rievier is niet over neghen oft thien voet diep; de onse hebben daer wel seventhien mijlen op ghewеest/ met de chaloupe/ vernamen geen volck / maer wel eenighe huttekens met bladeren ghedeckt. Van daer tot Maranepe ofte Mocuripe op achthien graden ende vijfthien minuten / zijn thien mijlen. dese rieviere en heeft met leegh water maer ses oft seven voet diepte. Van dese tot

Para.

Parawepe ofte Perteripe, zijn vijf leguen, men siet van hier de ondiepten van de Abrolhos, ende is hier ontrent mede vlack. Van dese tot Rio das Caravelas, zijn drie leguen; is ondiep/ ende heeft eenige sandt-platen 't zee-waerts.

De Abrolhos zijn ghevaerlijcke droogthen/ doch by veelen niet soo ghevaerlijck allsmen die voor desen wel heeft ghehouden/noch soo verre uyt-steeckende: ontrent 6 mijlen van 't vaste lant loopen daer drie kanalen door/diermen met kleyne schepen mach beseylen; daer liggen vier eylandekens Monte de Pedras, Ilha Seca, Ilha dos Passeros, ende de Meo; het eene diep loopt beneffens de west-zijde van de twee oostelijckste eylandekens Ilha Seca ende Monte de Pedras: het tweede langhs de oost-zijde van de twee westelijckste eylandekens; ende het derde langhs de west-zijde van de selve tusschen de klippen van 't vaste landt ende dese eylandekens. De maniere om bequaemlijck hier door te seylen vindtmen by Dirck Ruyters.

Van Rio das Caravelas tot Barreiras Vermeilhas zijn vijf oft ses mijlen; ende van 't eynde van dese Barreiras tot Corebabo twee leguen, op de hooghde van 17 grad. en een half; men moet hier niet over anderhalf mijle van de wal houden. Van dit punt tot Porto Seguro zijn 18 leguen, aen de zuydt-zijde van dese haven vertoont sich Monte Pasqual eenen hooghen langh-werpighen bergh; de rievier van Porto Seguro light op sesthien graden ende een half.

Van Porto Seguro tot Santa Cruz, daer de Stadt eerst was gheleght/ zijn drie leguen; is een bequame haven voor kleyne schepen. Van daer tot Rio grande zijn 9 oft 10 mijlen/ op 15 graden ende 30 minuten; men moet de wal niet naerderen op drie leguen, want in dese streeck ligghen de ghevaerlijcke Baixos de St Antonio. Van dese rievier tot los Ifleos zijn achthien leguen, dan by zuyden dese plaetse ligghen las Sierras de Aymores, welck zijn seer hooghe bergen reyckende tot aen de wolcken; de kuste van hier tot Ilheos is suyver; ende naer 't zuydt-westen van Ilheos light de in-wijck Tambepe; ende een legue van Ilheos naer 't noorden Barra de Tepe.

Van Ilheos tot Rio de Contas, zijn acht oft neghen leguen op veerthien graden vijf-en-twintich minuten; dese rievier heeft een naeuw gadt / ende met leegh-water en is op de dreppel maer elf oft twaelf voedt diepte; is met leegh-water versch tot aen de mondt; binnen ist dieper: de Portugeesen hebben binnen de rievier een suycker-Ingenio.

Van dese rieviere tot Camamu zijn ses leguen: is vlack landt/ ende al beset met Mangues boomen/ heeft een wijde mondt; van 't punt van de noordt-kuste siet ghy 't Eylandt Cayepe, welck veel vlackten heeft; van daer tot Quepena oft Boypena, zijn drie leguen; ende van Quepena tot Tinhare vier/ op de hooghde van derthien graden; heeft aen de zuydt-zijde Morro de San Pablo een seer hooghen bergh. Daer begint een bocht aen den hoeck van dos Castilhianos, twee mijlen by zuyden Boypena, ende by dese Morro de Sant Pablo is sy op het grootste; ende heeft in de bocht by noorden de Rio Tinhare een drooghte die wel een mijle in zee steeckt / Baixos de Iaguaripe ghenaemt; maer voor Tinhare ende Morro Sant Pablo is goedt ancker-grondt; Rio Tinhare loopt by den hoeck van Morro in / aen de noordt west-zijde; ende heeft in de mondt ses tot seven vadem diepte/ binnen ist noch dieper. Dese bocht eyndight aen den hoeck van Taperico.

Het sesthiende Capittel.

Vervolgh van de kuste van Brasil, van de BAHIA DE TODOS LOS SANTOS tot RIO GRANDE ofte POTEINGI.

VAn de Bahia de todos los Santos, tot Rio Real, zijn ses-en-twintich leguen; 't landt streckt noordt-oost ende zuydt-west/ ende tusschen beyden zijn noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

eenighe rievieren ende plaetsen daer weynigh ghewagh wordt van ghem recht: Rio Real is een groote rievier / dan daer en wordt noch gheen sonderlingh handel ghedreven / hoe wel gheseght wordt datter een silver-myne ontrent soude ligghen. Van dese rievier tot Sergippo del Rey zijn elf groote mijlen / de rieviere van dese plaetse is kleyn / ende tusschen beyden light een groote in-wijck; Enseada de Vasabaris ghenoemt / op de hooghte van elf graden ende vijfthien minuten / als by de onse is onder-vonden / welck een ghevaerlijcke plaetse is / weghen de klippen ende ondiepten; ende om dat t'allen tijden 'twater met groot ghewelt naer sigh treckt / ende insonderheyt als de windt teghen is. Van Seregippo tot Rio de San Francisco zijn seven mijlen / dit is een groote rievier / soo dat haer water wel twee mijlen in zee ghespeurt wordt. Aen Rio San Francisco volght de rieviere San Miguel, ende tusschen beyden zijn noch eenighe kleynder / als Casuays, vier leguen by zuyden Sant Miguel ende Vpanasou, een legue by zuyden Casuays, daer goet versch water te bekomen is.

Naest Sant Miguel volght de rieviere Sant Antonio, op neghen graden ende vijf-en-veertich minuten / soo Figueredo schrijft; is maer voor bercken: ontrent dese rievier woonen de Carayas, een wreede natie daer men hem wel voor moet wachten: de rievier is diep / maer naeuw / ende loopt verre te landt-waert in. Van dese rieviere tot Rio Camarigibi zijn dry leguen, ende tot Porto Caluo neghen; de kuste streckt noordt-oost ende zuydt-west. Porto Caluo light naer 't segghen van Figueredo op neghen graden ende twintich / naer de bevindigh van de onse neghen-en-veertich minuten; daer en moghen maer schepen in van ontrent tneghentich lasten.

Van Porto Caluo tot de Enseada Huna zijn dry leguen, heeft een kleyn rievierken / ende maer bequaem voor bercken. Van Huna tot Rio Fermoso zijn dry leguen, ende daer en konnen gheen schepen in-komen. Van Porto Caluo tot Isla San Alexio zijn elf leguen noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west.

Het Eylandt San Alexio light zuyden ofte zuydt ten westen van de Cabo Sant Augustin vijf ofte ses mijlen: is een fraey Eylandt om schepen te setten ende schoon te maecken: 't zuyder-gat is goedt om in te komen dicht by 't recif in / heeft ses / seven / acht ende thien vadem waters / al schoone grondt / ende men lichter beschut voor alle winden; het recif streckt zuydt-zuydt-oost van 't Eylandt af. Het noorder-gat heeft maer twee vadem ende derthien voet waters / ende is al recif. Op het Eylandt is weynigh versch water / dan brandt-houdt ghenoegh / ende daer wordt veel visch ghevanghen: heeft een schoone baye / daer men de schepen magh setten op twaelf ende derthien voet waters / ende schoone sandt grondt. De rievier Macaripe light recht west van 't Eylandt een vier-en-deel mijls / ende Rio Fermoso anderhalf mijl van 't zuydt-punt van het Eylandt / men moet die langhs de noordt-wal in-loopen / is kennelijck by eenen steylen hoeck / ende op de zuydt-hoeck staen hooghe boomen. Een zuydt-west ten westen-maen maeckter hoogh water.

De Cabo Sant Augustin light op de hooghde van acht graden ende dertich minuten / verthoont sigh als een leegh half rondt Eylandt / waer van noch twee kleyne heuveltjens in zee af-steecken ghelijck klippen: het gheberghte by zuyden de Caep wordt ghenaemt Mercahipe, ende by de onse sadel-bergh; wanneer de Cabo west-zuydt-west van u is / soo komt den sadel-bergh recht teghen 't uyterste puntjen van de Cabo. Figueredo stelt by noorden dese Cabo, op de hooghde van acht graden ende vijfthien minuten / een punt van grof landt / welck sy noemen Cabo de Pero Cabarigo, ende by zuyden dit punt ontrent een legue Rio de Estremo, die niet en is dan voor kleyne bercken. Van dit punt begint een groote inwijck / welck streckt tot Punta de Marim, daer de stadt Olynda by leght; ende men reeckent van de voor-noemde Cabo Sant Augustin tot de haven van dese stadt neghen leguen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Van Pernambuco tot Pao Amorello zijn twee mijlen noordt-noordt-west/ende van daer tot Maria Fuerinha drij mijlen; de kuste is vol riffen ende klippen. Daer aen volght het Eylandt Tamaraca, welckes in-komen by eenighe van de onse wordt ghestelt op seven graden ende vijfthien minuten.

Naest Tamaraca volght Porto de Franceses by de rievière Gojana; dese rievier is kleyn ende heeft een groote rotse in de mondt/ daer hem door-gaens veel zee-ghevogelte op onthoudt/ is twee vademen diep in de mondt; een vierendeel mijls binnen de selve is versch water te bekomen/ ende menighte van beesten aen de zuydt-west-zijde: daer zijn veel suycker-molens op dese rievier/ ende daer komen door-gaens veel kleyne karveels om te visschen/ ende 't suycker naer Pernambuc te voeren; men vint daer oock Brasilie-houdt/ gember/cottoen ende Indiaensche-nooten; de Petivares woonen daer om-her. Wat meer naer 't noorden light Pedra Furada; ende daer aen Cabo Blanco op de hooghde van ses graden ende vijf-en-veertich minuten; ende vier leguen meer naer 't noorden Rio Pariba; dese light vol bancken/ ende heeft op 't diepste met leegh water maer drij vadem waters; ende is binnen de drooghten nauw; ende het kanael loopt recht op 't fortjen aen/ streckt eerst meest zuydt-west in/ recht op een wit kercxken/ ende dan meest zuydt-oost op/ ende dat moet op-ghewo(r)pen wesen om by het fortjen te komen.

Vier oft vijf leguen van Pariba light Punta de Lucena, ende 2 leguen voorder Mongoangapi, welck is een kleyne rievier/met een groote mond/vol bancken/ende een Eylandeken over-dwaers welck sy noemen Ilha de Mangues. Een legue voorder light de baye de Trayceaon; de onse die daer waren in den jare 1625, stellen de selve seven mijlen by noorden Pariba op ses graden ende een derde; heeft een leeghen hoeck/ alwaer een recif af-steeckt/ welck de baye besluyt/ light met leegh water boven/ ende beschut de baye voor 't schieten van de zee; 't isser tamelijck goedt ligghen voor twaelf ofte vijfthien schepen/ daer is in 't in-komen van drij tot ses vadem waters; binnen is de grondt modderigh ende steenigh/ soo dat de kabels daer veel te lijden hebben: aen landt en vindtmen niet dan een deel kreupel-bosch/ met een groot binnen-water ontrent een vier-en-deel van een mijl breedt/ streckt hem tusschen het hooghe landt ende den oever ontrent twee mijlen verre; over dit water light een dorp daer de Portugeesen een kercxken hebben.

Naer dese baye een legue voorder hebt ghy Gromataim, een kleyn rievierken; daer aen volght een punt landts/ welck de Portugeesen noemen Punta de Pipa, ende de Wilde Tacoatira, op de hooghde van ses graden. Ses leguen voorder light een in-ham welcke sy noemen Enseada Tambanti, op ses graden schaers/ende vier leguen voorder Porto dos Busios, ende wat voorder Porto dos Touros op vijf graden veertich minuten; tusschen beyden dese havens die dicht by een ligghen komt Rio Perangi uyt. Van Porto dos Touros tot Rio Grande ofte Poteingi zijn ses leguen, op vijf graden ende dertich minuten/ als Figueredo ghetuyght.

Het seventhiende Capittel.

Vervolgh van de kuste van Brasil van Rio Grande tot de Marannon.

IN 't eerste Capittel van dese beschrijvinghe van Brasil, hebben wy aen-ghewesen dat de Portugeesen de limiten van dese provincie uyt-strecken tot de Marannon toe; De onse noemen dit gantsch ghewest welck volght aen Pariba, ende hem om-keerdt naer 't noordt-westen ende westen/ Noordt-Brasil: doch in de af-beeldingh van dit landt ende in de naemen van de plaetsen/wordt seer groote verscheydenheyt ghespeurt in de kaerten van de Portugeesen ende andere natien/ dat de selve qualijck zijn over een te brenghen: wy hebben in onse kaerte nu d'een nu d'ander ghevolght/ tot dat de onse 't selve naerder ontdecken. Ende om dit ghewest te beschrijven sullen wy hier in-voeghen de aen-wijsinghe van Figueredo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

mitsgaders het ghene dat by de onse ende by andere natien is vnder-vonden gheweest.

De Baixos van Sant Roque seght hy te ligghen op vijf graden by zuyden de linie / ende thien oft twaelf leguen af in zee (andere segghen dat op sommighe plaetsen maer vijf mijlen af-ligghen.) Ses leguen by zuyden de selve drooghten/ ende ontrent op de vijf graden en een half/light aen 't vaste landt de rievier Rio Grande, ende by eyghen naem Potengi, (ick gheloove dat dit de rieviere is die de beschrijver van Lancasters voyagie noemt Potajou, daer de Francoysen haer een wijl hebben onthouden/tot datse van de Portugeesen zijn verdreven:) hier hebben de Portugeesen een fortresse op de mondt van de rieviere/ aen 't punt teghen over een rif/ welck men in 't in-komen moet mijden; het punt werdt ghenoemt Punta Negra, daer light een drooghte recht voor de barre.

Van Rio Grande tot Punta de Siara zijn twee leguen noordt-noordt-west/ ende van daer tot Enseada de Petitigua neghen oft thien leguen, is een groote baye ende wel beschut; daer aen volght Omarco vijf-en-twintich oft dertich leguen van Rio Grande, ende noch vijfthien leguen voorder Guamare, 't landt tusschen beyden is vlack met eenighe sandt-duyntjens / ende aen 't eynde van het leeghe landt te landt-waert in / siet men het hooghe gheberghte van Buturuna, wat voorder hebt ghy een in-wijck daer leegh en verdroncken landt leght / met eenigh gheboomte van Mangues, hier ontrent ligghen de Salinas van Guamare, daer groote menighte van wit soudt wordt ghevonden / ende daer steeckt een sandt-banck af wel twee leguen in zee sonder barninghen; twee leguen voorder light de Enseada Maretuba, welck vier monden heeft; van hier is de kuste hoogher met leeghe bosschagie beset tot een punt landts ghenaemt Punta do Mel, waer een soute kreecke uyt-komt/ghenaemt Guararahu: twee leguen voorder light Rio Vquaiguara; ende acht leguen voorder Rio Hupanema; van hier vervolght een vlacke kuste met palm-boomen/ aen welckes eynde beginnen eenighe roode kliffen ende de Enseada van Vbarana; van waer tot Iaguaribe zijn thien leguen, hier begint weder hoogh landt/ vol boomen tot Iguape toe twintich leguen, welck is een baye / daer geen versch water is te vinden; van dese tot de baye van Mocuripe rekenen sy acht leguen, seer hoogh landt/ende men siet te landt-waert in 't gheberghte van Aquimume ofte Camume; ende vijf leguen van Iguape komt een rievier uyt/ ghenaemt Ypocaru, die gheen haven heeft ofte beschut; ende twee leguen voorder Rio Coco. De baye van Mocuripe light op drie graden ende veertich minuten by zuyden de linie. Van hier loopt men naer de Barra van Siara, daer de Portugeesen nu een woon-plaetse hebben/welck oock een Capitania wordt genoemt by Olyveira. Van Siara tot de Enseada Paramiri zijn ses leguen, in welcke eenighe rievieren uyt-komen / ende voornaemlijck de rievier Paramiri, die seer goet water heeft/ende aen de oevers wassen veele Carous; de Wilde die daer woonen zijn Tapujas, daer men hem moet voor wachten. Van 't westelijckste-punt van desen bocht tot een punt landts / welck de Wilden noemen Tatajuba ofte Itajuba zijn acht leguen. In 't midden van dese distantie light Rio Tiraira, die ghen Barra en heeft. Vier leguen voorder van Tatajuba hebt ghy de rieviere Mondahug ligghende achter een punt landts. Daer aen volght Satahuba, ende voorts de baye van Ieruquacuara, daer goedt water te bekomen is / dan men moet hier wachten voor de Wilde Tapuyas ende Tabaxares; hier hebben seventich Portugeesen ghewoont / in een plaetse ghenaemt Nostra Sennora de Rosario, van den jaere 1613 tot 1614, in welcker jaer in October dese plaetse verlaten is / ende het volck ghevaeren naer de Maranhaon. Van hier tot de Barra van Camusi zijn acht leguen. Van hier tot Rio Guasipuira vijf leguen, ende voorders tot Rio Iosara drie leguen. Daer aen volght een in-bocht verre in-streckende naer 't zuyden / in welcke de machtighe rievier Para uyt-komt / doch ondiep in de mondt. Van dese rievier tot de Maranhaon zijn vijf-en-twintich leguen, meest leegh landt sonder boomen;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

boomen: ende aen het eynde van 't leeghe landt komt de rieviere Maripe uyt; van welck 't landt voor ses leguen al bekleet is met Mangues, ende 't strandt is wit sandt/ende aen 't eynde hebt ghy een seer schoone rievier Perea ghenoemt/wel een legue breedt in de mondt/ende wordt voor de oostelijckste in-komste van de Maranhaon ghehouden/ende daer binnen light S. Iago, d' eerste plaetse daer de Portugeesen haer neder-sloeghen inden jaere 1614.

Hy maeckt oock elders ghewagh van Ototoy, twintich leguen by oosten Maranhaon, op de hooghte van twee graden ende veertich minuten/welck is een groote baye met veel Eylanden in de mondt.

De voordere kuste tot aen Rio das Amazonas, is black ende vol bancken/ende seer ghevaerlijck. Dus verre uyt Figueredo.

Hoe de Francoysen hier hebben ghevaeren/sullen wy stracx verhaelen; Wat de onse belanght/ick hebbe verscheyden aen-teeckeningen van de kuste ghesien/doch gheen perfeckte journaelen tot noch toe konnen bekomen; wel eenighe aen-merckinghen/doch soo wat van den anderen verschillende; sal hier in-voeghen uyt twee/'t ghene dient tot kennis van dit ghewesse. Een seer pertinente aen-teeckeningh van de op-doeninghe van de kuste/seght datse 't eerste landt saghen op de hooghde van vier graden by zuyden de linie/ende 't landt streckte aldaer west-noordt-west tot aen de reede van Muccere, welck sy bevonden te ligghen op de hooghde van drij graden ende drij-en-twintich minuten/ende meynen dat dese reede ofte baye wordt by de Francoysen genoemt Tres Tortugas, waer in sy haer bedrieghen/als hier naer uyt de reyse van Ravendiere sal verstaen worden. Een ander van de onse steldt Muccero op drij graden ende twee-en-vijftich minuten; van den eersten steldt twaelf leguen meer om de west/noch een ander baye/welck de andere voor Muccere schijnt ghenomen te hebben/want steldt van Muccere tot Cabo Blanco vier-en-twintich mijlen/ende soo veel mijlen steldt de eerste mede tusschen de tweede baye ende de voor-seyde Cabo, ende tusschen Muccero ende Cabo Blanco ses-en-dertich mijlen/soo dat d' een oft d' ander hem moet misgrijpen in de naem van dese twee bayen.

Den eersten steldt Cabo Blanco op twee graden ende acht-en-dertich minuten/welck by-naer de hooghde is van Cabo de la Tortue ofte Tres tortugas, soo by de Fransche ghenoemt/soo dat my in-beelde dat de onse van de selve Cabo spreecken/hoe-wel sy die een ander naem gheven.

Van Cabo Blanco reeckent den eersten seven ende den anderen ses mijlen tot Rio de Cambostip ofte Campocip; de Francoysen noemen naest Cabo de la Tortue de rivierе Camusi. De tweede seght die bevonden te hebben op de hooghde van twee graden ende twee-en-vijftich minuten/ofte uyterlijck drij graden by zuyden de linie. Naer ons den tweeden aen-wijst/soo hadde een Frans-man te dier tijdt een kleyn fortjen op de mondt van de rievier Cambostip, ende een schip daer onder ligghende; maecken beyde ghewagh van een rooden hoeck aen de west-zijde/ende dat de rievier tamelijck ondiep is. De eerste steldt thien mijlen van dese rievier/een andere ghenaemt Rio de Cruz; de tweede acht mijlen ende een half van Cambostip, een fraeye in-wijck nevens een hooghen langhen bergh streckende zuydt-zuydt-oost in: de uyt-werpinghe van de eerste heeft by westen Rio de Cruz, recht op de mondt van de rievier een langhen hooghen bergh; soo datse van een selve plaetse spreecken; daer light een banck voor dese rievier/die met leegh water droogh loopt; anderhalf mijl buyten de wal is met leegh water maer drij vadem/ende vuyle grondt: in de rievier en vonden sy maer ses/seven ende acht voet waters met een springh.

Van Rio de Cruz tot Rio Grande steldt den eersten neghen mijlen: dese rievier is quaet in te komen/door de barninghen die aen de mondt ligghen/hier woonen veel Wilden. Vier mijlen van hier noordt-west steldt hy een rif/welck een goedt stuck in zee steeckt/van eenen swarten hoeck/ende daer binnen ligghen

dry witte duynen/ontrent een mijl langh by de strandt/soo datmen 't swarte landt daer over heenen siet. Sy seylden voorts langhs de kuste noordt-west vier mijlen ende west ten noorden dry mijlen/ ende saghen een openinghe als van een rievier/ dan barnde soo gheweldigh dwars voor 't gat / datse de selve niet dorsten ghenaecken; twee mijlen voorder west ende west ten zuyden / saghen een ander openinghe/ met een sandt boven water dwars voor 't gat/ ende gheweldighe bancken buyten die vreesselijck barnden. Daer aen volght een steylen hoeck/ daer sy onder meynden te setten/ dan was vlack ende sonder beschut / soo datse het niet bestonden; Van hier voorts streckt de wal west ende west ten noorden / soo ver alsse sien konden / dan vonden soo oneffen gronden / datse het niet langher by de wal en dorsten houden; vonden acht mijlen buyten de wal maer vijf vadem waters. De andere maeckt ghewagh van een groote rievier by oosten de Maranhon, welck de Francoysen noemen de Baye van Alderheylighen. Dits soo veel als wy tot verklaringhe van dese kuste uyt de onse hebben konnen mercken.

MARANNON ofte MARAGNAN.

Het achthiende Capittel.

Eenighe generale aen-merckinghen op de Provincien van den MARAGNON, ende de rechte gheleghentheyt der selver.

GHelijck de Spaensche ende Portugeesche kaerten seer verscheyden ende onseecker syn in't aen-tekenen van de plaetsen tusschen Parayba ende Marahnan ofte Maranhaon, gelijck de Portugeesen die noemen; soo zijn oock de Spaensche schrijvers ende andere die haer volghen / seer los in 't gheven van desen naem van Marannon, aen rievieren die gantsch verre van den anderen verscheyden zijn; want geven den naem van Marannon niet alleen aen de rieviere St Iuan de las Amazones ofte Orellana, maer oock aen den Orenoque; ghelijck 't selve (op dat wy veel andere exempelen voor-by gaen) klaerlijcken is te sien by Acosta in syn tweede boeck ende seste capittel: al-waer hy seght dat de groote rievier die hy daer beschrijft/ van eenighe Rio des Amazonas, van andere Marannon, ende van ettelijcke Orellana werdt ghenaemt; ende datse by-naer recht teghen over 't Eylandt Trinidad in zee loopt. Die maer een weynigh kennis en heeft van de gheleghentheyt van dit ghewesten / kan dese mis-slach licht mercken / de welcke alleen daer uyt schijnt te spruyten / dat de Spaensche schrijvers den naem van Marannon aen soo veel ende diversche rievieren hebben ghegheven / ende den selve soo generalijcken ghebruycken / dat Herrera selfs spreeckende van de provincie van Quito sal segghen / sulcks ofte sulcke provincie streckt naer den Marannon toe / daer nochtans sulcken groote spatie van landt / ende soo groote rievieren daer tusschen beyden zijn. Om dan eens dese confusie van namen wegh te nemen / soo sullen wy dese dry verscheyden rievieren onder-scheyden / weghen haeren oorsprongh / loop / ende mondt. Wat de Marannon belanght/ die ons oorsaecke heeft ghegheven om hier van te spreken/ ende daer wy teghenwoordigh de beschrijvinghe van hebben voor te nemen/ hoe-wel wy hier naer sullen hooren van de Francoysen dat het eyghentlijck gheen rievier en is die soo ghenaemt wordt/ maer wel een Eylandt; soo ist nochtans dat de rievieren die ontrent dit Eylandt uyt-wateren/ ende insonderheyt de middelste welck sy noemen Taboucourou, ofte de westelijckste die sy noemen Miary, den naem van Marannon wel kan mede ghedeylt worden; ende in sulcken ghevalle soo heeft den Marannon zijn oorspronghe verre naer 't zuyden onder den Tropicus Capricorni, voor soo vele bekent is/ ende loopt achter Brasil heenen/ ende komt in de groote baye tegen over 't Eylandt Maragnan, ende daer door in de zee; so dese eyghentlijck moeten ghehouden worden voor de Maranhaon, daer de Portugeesen

geesen ende Spaegniaerden ghemeynlijck het schept legghen tusschen de Kroon van Castilien ende Portugal. De Orellana ofte Rio des Amazonas is een goet deel mijlen van dese verscheyden naer 't westen toe; dese heeft haer principalen oorsprongh (hoe-wel sy ontallijcke armen daer beneffens heeft) uyt 'tgheberghte van Peru, niet verre van de provincien van Quito, want Pizarro begon syn tocht van Quito, welcken tocht occasie heeft ghegheven tot de eerste bevindinghe van dese rieviere / ghelijck wy hier naer breeder sullen verhalen; ende dese rieviere loopt meest oost ende west / ende komt in de noordt-zee met een seer wijde mondt / ende door veel armen / tusschen veel Eylanden / op de hooghte van twee ende dry graden by noorden de linie.

Den Orenoque die eertijts oock genaemt wiert Vyapari, heeft syn oorsprongh by oosten 't gheberghte van Popayan, ofte wel Neuvo Reyno de Granada, ende loopt in zee teghen over de Trinidad, ende langhs den hoeck van Paria. Soo dat het een groote mis-slach is van Herrera, te schrijven dat den Marannon syn oorsprongh heeft onder Popayan, ende 't districkt van Neuvo Reyno de Granada, gelijck de selve hem beter bedenckende op de selve plaetse beter dese verscheyden rievieren onderschept; hoe-wel hy hem daer in mis-grijpt / dat hy de Orellana syn beginsel geeft ontrent Cusco, directelijck teghen syn eyghen verhael van den tocht van Pizarro ende Orellana; ende 't ghene hy in besondere andere plaetsen schrijft/ namentlijck dat de rievieren die haer oorsprongh hebben boven ende beneden de valleye Xauxa haren loop nemen in de Paraguay, ende door Rio de la Plata haer uyt-wateringhe hebben in de noordt-zee. Om dan dese confusie van namen eens wegh te nemen/ ende in de selve niet weder te vallen/ soo sullen wy de beschrijvinghe van Marannon aen die van Brasil hechten / als een ghedeelte van de selve provincie (dewijl de Portugeesen die besitten/ ende oock voor een Capitania voor ghereeckent by Olyviera) ende de selve nemen voor het uyterste ende westelijckste ghedeelte van de kuste van Brasil, ghelijck dan dese Maragnon oock voor een schept tussc hen Castilien ende Portugal is ghehouden gheweest / volghens de reparticie tusschen dese twee Koningh-rijcken by den Paus ghemaeckt.

Wy en vinden gheen sonderlinghe beschrijvinghe van de landen gheleghen tusschen de Capitania van Parayba ende 't Eylandt Maragnan, als alleen van een deel van de kuste / ende eenighe weynighe plaetsen binnen 's landts by de Francoysen beschreven/ende verhaet in de historie die een Capuchin te Parijs daer van heeft uyt-gegeven in den jaere 1614, uyt de welcke wy hier sullen in-voeghen 'tghene dient tot ons voor-nemen; ende daer naer sullen wy hier oock by-voeghen eenighe gheleghentheden van de kuste / ghelijck die by onse Nederlanders zijn aen-gheteyckent.

Het neghenthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden van FERNAND DE NOROHNA, ghelijck die by de Françoysen worden beschreven.

TOt dit quartier van Brasil behooren de Eylanden die eenighe noemen de Fernando Lorohna ofte de Norohna, ende de Francoysen noemen die Fernand de la Rogne; dese zijn gheleghen op de hooghte van dry graden ende vijf-en-veertich minuten by zuyden de linie; ende het compas varieert daer acht graden ende een half / volgens de bevindinghe van de Francoysen in de voor-noemde historie. Figueredo in syn Roteiro stelt die op dry graden ende dertich minuten. Dit Eylandt (seght Claude d'Abbeville Capuchin) heeft vijf oft ses mijlen in 't ronde/ ende is een schoon ende seer vermakelijck Eylandt/ sterck van natueren / wonderlijcken vruchtbaer ende bequaem om eenigherhande vruchten op te brenghen. De onse ghetuyghen dat het twee mijlen en een half langh is / ende een ofte weynigh meer breedt. Men vindt daer seer goet versch water; fraeye meloenen/ Gyromons,

Patates,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Patates, groene erten / boonen / ende andere vruchten; groote quantiteyt van Maiz ende cottoen; oock eenighe stieren ende koeyen / ende menighte van bocken ende wilden geyten / doch seer quaedt om krijghen weghen het kreupel-bosch ende ruyghte die daer is: hoenderen grooter als hier te lande / ende voorts een ontallijcke menighte van ghevogelte / welck hier te lande onbekent is / goet om te eeten / ende seer licht om vanghen / want laten haer in haer nesten met de handt grijpen. Ghelijcke menighte van voghelen was daer op een ander Eylandt / welck sy noemt Isle de Feu, niet verre van 't Eylandt de la Rogne, welck soo groot waeren als gansen ende kapoenen / ende andere wat kleynder ende ghelijck onse duyven; de meestendeel van dit ghevogelte sadt syn eyeren broeyende in 't kruydt ende op de grondt / van waer sy niet en weken / al stiet men die schoon met de voet / om haer niet op 't lijf te treden. Onder dit ghevogelte is een soorte welck sy noemen Fourcades, van weghen de ghedaente van haer steerten / de welcke haer ordinaris verre van landt houden (hy seght twee ende drij hondert mijlen) ende trecken daer op de jacht om de vlieghende visschen te vanghen.

Onder andere boomen die daer wassen isser een seer schoon ende aenghenaem om te aen-schouwen / met heel schoon groene bladeren / ende de laurieren gantsch naer komende; dan in dien men dese bladeren aen-gheroert hebbende / syn handt komt te strijcken over de ooghen / soo verwecken sy groote pijne in de ooghen / ende beletten 't ghesichte voor drij oft vier uyren. Daer teghen vindt men daer een anderen boom welckes bladeren sulcken kracht hebben / dat men de ooghen daer mede strijckende / de selve pijne weder vergaet / ende 't ghesichte gheholpen wordt.

Figueredo in syn Roteiro seght dat 't principael Eylandt light vijftich leguen van het vaste landt van Brasil, streckende noordt ende zuydt / eñ is drij leguen langh ende een breedt; heeft een haven aen de west-zijde daer acht oft thien schepen konnen ligghen / op ses ende seven vadem schoone sandt-grondt; om dit Eylandt (seght hy) en zijn geen drooghten / als aen de oost-zijde / soo ver af datmen tusschen beyden deur magh met groote schepen sonder ghevaer. Op drij graden / ruym twaelf leguen van dit Eylandt naer 't noordt-westen leght een drooghte van landt wel een quart van een mijl groot / daer de zee op spoelt.

De onse die dit Eylandt onlanghs hebben besocht / ghetuyghen dat het 70 oft 80 mijlen souden legghen van Brasil, ende alsmen het eerst upter zee komt te sien / hem verthoont als een thoorn / eñ daer naerder komende als een kerck met haer thoorn door dien daer een spitsen bergh aen landt staet / met een anderen groven bergh daer nevens / de welcke een kercke niet qualijck en ghelijckent / ende werden oock soo by de onse ghenaemt; het noordt-oost-eynde van 't Eylandt is ghebroken aen vier oft vijf stucken / by welcke Eylandekens veel steen-brasem ende andere visch is te vangen. 'T beste anckeren is ontrent een gotelingh-scheut by oosten de kerck / ende oock soo verre van de wal in 16 tot 17 vadem waters sandt-grondt. Aen landt dwars van de reede is goet versch water / loopende insonderheyt in de reghen-tijdt van April tot September, doch 't water heeft een salpeetrighe smaeck naer de grondt. Beneffens dese zijnder noch meer fonteynen.

De Francoysen vonden op dit Eylant maer eenen Portugees / met seventhien oft achthien Indianen / soo mans als vrouwen ende kinderen / die daer in ballinghschap waren ghesonden van die van Fernambuc; de welcke sy daer doopten / ende op haer versoeck mede voerden naer 't Eylandt Maragnan. Sy scheyden van daer den achtsten Iulij, ende den elsten kregen sy 't vaste landt van Brasil in het ghesichte / ende teghen de middagh vonden sy haer een halve mijle van Moucouru.

Dese plaetse wordt by de onse ghenaemt Muckeroe, ende gheleght op de hooghte van drij graden ende twee-en-vijftich minuten; alwaer goede ververschinghe is te bekomen van Patates, hoenderen / faysanten / etc. ende versch water / dan is wat verre te haelen; men vindt daer geel houdt / ende oock somtijdts Amberg te ruylen.

Het twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Eylandt MARAGNAN, ghelijck de selve by de Françoysen is uyt-ghegheven.

DE Geographische beschrijvers van 't landt van Brasil (seght de historie de la mission des Peres Campuchins en l' Isle de Maragnan) en maecken geen vermaen van dit Eylandt Maragnan; dan spreken alleen van een rieviere die sy noemen Maragnon, de welcke in dat gantsche quartier niet en wordt ghevonden/ ten zy dat sy den in-wijck ofte de baye van Maragnan, nemen voor de rieviere daer sy van spreecken / ofte eenighe van de rievieren die in de selve baye uyt wateren; het welck nochtans weynigh bescheets heeft/ door dien elcke rieviere haer eygen naem heeft / ghelijck wy hier naer sullen segghen. Beneffens dat de Indianen van dat ghewestte geen rieviere en erkennen van desen name/ maer wel het Eylandt welck sy noemen 't groote Eylandt van Maragnan tot een onderschept van andere kleyne Eylanden die daer ontrent worden ghevonden. Dese in-wijck heeft meer dan vijf-en-twintich mijlen breedte in de mondt; van de eene kape tot de andere/ ende oock soo veel mijlen in 't om-gaen binnen 's landts; gheleghen by naer in 't midden tusschen Cap de la Tortue, ende de mondt van de groote rieviere des Amazones, tusschen welcke twee plaetsen ontrent twee hondert en twintich leguen distantie is langhs de kuste van de zee.

Aen 't in-komen van dese groote baye naer 't oosten toe / ende by een kape die sy noemen Cap des Arbres Secs leght een kleyn Eylandt / welck de Francoysen eerst den naem hebben ghegheven van Islette, ende wordt nu by de selve genaemt l' Islette Saincte Anne: de Indianen noemen 't Vpaonmiri. Twaelf mijlen van dit Eylandeken binnen de baye / leght een groot Eylandt welck men noemt Maragnan, welck wel vijf-en-veertich mijlen is in 't om-gaen: op de hooghte van twee graden ende dertich minuten by zuyden de linie equinoctiael.

In 't binnenste van de baye zijn dry schoone rievieren / de welcke in dese baye loopen recht teghen over dit groot Eylandt / welck gantsch om-ringht is van de zee / die aen d' een zijde vijf oft ses mijlen / ende aen d' ander zijde twee ofte dry / ende op d'andere plaetsen min oft meer mijlen breedt is. De eerste van dese rievieren naer 't oosten toe wordt ghenaemt Mounin, welck ontrent een half quart van een mijl wijdt is in de mondt/ hebbende haer oorspronghl veertich oft vijftich mijlen van daer. De tweede/ welck in 't midden leght/ wordt genaemt Taboucourou, ontrent een halve mijle breedt in de mont/ ende wel 4 oft 500 mijlen verre af-komende. De derde die naer 't westen leght / wordt ghenaemt Miary, ende is wel vijf oft ses mijlen breedt in de mondt / ende heeft haer beginsel onder den Tropicus Capricorni, van waer wel eenighe dese rieviere zijn af-ghekomen tot hier toe.

Daer is noch een ander rieviere ghenaemt Maracou, die haer verliest in die van Pinaré; ende die van Pinaré valt in die van Miary eenighe seventich oft tachtentich leguen van de mondt van de voor-schreven rieviere Miary. Ende noch hoogher is noch een ander rievier genaemt Ouaicoup die uyt de basschen komt loopen in de rieviere Miary: Waer door dese rieviere Miary seer groot valt/ ende wonderlijck snel loopt in de mont; gelijck oock die van Taboucourou, de welcke engh is in de mont/ wegen twee rotsen die daer leggen/ ende haer veel enger maken als sy wel binne-waerts is/ soo dat de vloedt op ende af komt met groot geweldt/ welck dit Eylandt versterckt beneffens de bancken ende vlacten die 't aen alle zijden heeft/ en insonderheyt aen 't in-komen van den im-bocht/ so dat het daer niet sonder gevaer en is in te komen voor de gene die 't kanael niet wel en kennen. Dit Eylandt is ghelijck de sleutel van dit landt/ want langhs de kuste is het beswaerlijck te abor-deeren. Van by oosten Cap de la Tortue tot Cap des Arbres Secs zijn al bancken ende vlackten / die vier / vijf / ses / seven / jae thien mijlen in zee strecken; soo

dat men het vaste landt niet en kan ghenaecken. Insghelijcks ist mede ghesteldt tusschen beyde de kapen van dese baye: Aen de ander zijde van Cap de Tapouytapere af dicht by Maragnan tot Rio des Amazones, legghen soo veel Eylanden langhs de kuste / dat het onmoghelijck is daer aen te komen aen het vaste landt / door dien sy gantsch vervult zijn van seeckere boomen welck sy noemen Apparituriers, (zijn Mangues) welckes tacken veel uyt-wassels gheven die weder ter aerde komende / wortelen / ende soo voort-setten; waer door sy soo dicht in een ghevlecht ende ghewassen zijn / dat men soude segghen dat het maer een boom en ware / ende maecken dat het by na onmoghelijck is daer door te komen; beneffens dien isser soo veel drift-sandt / daer men by wijlen soo diep in schiet / dat men daer niet weder uyt en kan gheraecken.

Daer en zijn maer twee aen-komsten om aen dit groot Eylandt te komen; een tusschen Cap des Arbres Secs, ende het Eylandeken Sante Anne, de welcke hoe-wel sy ghenoegh bekent is by de ghene die daer eenighe reysen hebben gheweest / soo zijn even-wel eenighe beschreumt een schip daer in te brengen; oock soo en kan men niet verder met de schepen komen dan aen 't voor-schreven Eylandeken / ende om aen 't groot te varen moet men kleyne barcken ghebruycken. De ander in-komste is aen d'ander zijde / daer de alder-grootste schepen konnen door in-komen tot het fort van 't groote Eylandt / dan dese wegh is eerst onlanghs ghevonden / ende is wat swaer te vinden.

De in-woonders van dit Eylandt noemen haer dorpen Oc ofte Tave, welck zijn maer vier logien / ghemaeckt van groote boomen ofte tacken van boomen / die van boven tot beneden ghedeckt zijn met blaederen van palm-boomen / welck sy noemen Pindo, van welcke boomen daer veel wassen op het Eylandt / soo dat de bosschen daer gantsch vol van zijn; dese bladeren gheven een goet beschut teghen den reghen: dese logien zijn ses-en-twintich ofte dertich voeten wijt / ende twee / dry / vier en vijf hondert passen langh naer 't ghetal van de in-woonders / ende in 't vier-kant gheleght als een klooster / soo datter een fraeye plaetse in 't midden blijft; dese dorpen zijn d'een grooter als d'ander ende sulcke zijnder seven-en-twintich in dit gantsche Eylandt.

Het eerste dorp gheleghen aen 't begin van het Eylandt / soo men daer aen-komt van het Eylandeken Sante Anne, wordt ghenaemt Timbohu: het tweede wordt ghenaemt Itapary, welck is te segghen het parck ofte visscherije / door dien in dit dorp twee ofte dry goede visscheryen zijn: het derde wordt ghenaemt Carnaupiop: het vierde / Euayne: het vijfde / Ira-Endave: het seste / Arosouy-Ieuve: het sevende / Pindotune: het achtste / Oua-timbooup: het neghende ende het grootste van allen Iuniparan: het thiende / Toroiepeep: het elfde / Ianöuärem: het twaelfste / Ouarapiran: het derthiende / Coyeup: het veerthiende / Eussa-ouap, welck een van de grootste dorpen is van het Eylandt: het vijfthiende wordt ghenaemt Maracana Pisip: het sesthiende / Taperoussou: het seventhiende / Torooupe: het achthiende / Aketeuve: het neghenthiende / Carana-uve: het twintichste / Ieviree, welck de Franchoysen noemen Yueret: het een-en-twintichste / Eucaton: het twee-en-twintichste / het kleyne Ieviree: het dry-en-twintichste / Oury-Ouassueupé: het vier-en-twintichste / Mayone: het vijf-en-twintichste / Pacoury-Euve: het ses-en-twintichste / Euapar: het seven-en-twintichste / Meruouty-Euve. Dit zijn de voornaemste dorpen van de Wilden: in welcker eenighe twee oft dry / ende in andere vijf oft ses hondert persoonen meer oft min woonen / soo dat in dit Eylandt wel thien oft twaelf duysent zielen zijn / naer 't segghen van de Franchoysen.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Het een-en-twintichste Capittel.

Ghestalte van de lucht in 't Eylandt MARAGNAN: ende vruchtbaerheyt van den bodem.

MEn soude (seght de selve historie) geen schoonder ende helderer weder konnen wenschen / als men ordinaerlijck heeft in dit gheweste; want men en heeft nimmermeer eenighe groote koude ofte drooghte; geene misten ofte schadelijcke dampen; geen tempeesten ofte excessive winden; gheen sneeuw ofte haghel; ende wel selden eenighen donder/ende dat ten tijde dat het daer reghent; het weer-light daer wel somtydts des avondts ende des morghens met een heldere lucht.

De sonne keerende van den Tropicus Capricorni naer den Tropicus Cancri toe/stiert ghemeynlijck in alle dese ghewesten den reghen voor haer uyt/ongevaerlijck ses weecken eer sy boven 't hooft komt/ welck voor twee maenden/ ofte twee maenden ende een half dueren/naer dat de son over 't hooft ghepasseert is/ naer de gheleghentheyt van elck ghewest: ende naer desen reghel soo begint het te regenen in dit Eylandt Maragnan ontrent Februarius, ende duert tot het eynde van May ofte half Iun: ende ter contrarie / als de sonne weder vertreckt naer den Tropicus Capricorni, soo verweckt sy de winden die sy noemen Brises, de welcke rijsen met de sonne ofte met de hitte ontrent ten seven oft acht uyren des morgens; ende hoe de sonne hoogher komt op de middagh / hoe dese winden haer meer verheffen; ende hoe de son naerder komt aen haer Zenith, hoe dat dese winden stercker waeyen/ ende hoe dat de sonne verder vertreckt van haer Zenith hoe sy flaeuwer worden; ende als de sonne onder gaet / soo houden sy gantsch op; door dese middel wordt de groote hitte van dit climaet seer ghebroken: want in dit Eylandt/ ende de aen-gheleghen landen en waeyt gheen anderen windt als den oosten-windt / welck wel de ghesondtste windt is van allen. Door dien dit Eylandt soo naer onder de linie leght / soo heeft men hier meest eenparigh weder/ sonder groote veranderingh: soo dat het een heel fraey ende ghewenst quartier is voor de ghesondtheyt van 's menschen lichaem.

Voorts soo is dit Eylandt Maragnan wonderlijcken vruchtbaer; ende hoe-wel 't selve gantsch van de zee om-ringht wordt/ soo heeft men daer niet teghen-staende seer schoone fonteynen van soet ende klaer water / seer ghesont om te drincken. De grondt is seer draeghtsaem / hoe-wel sy nimmermeer ghemest ofte ghebraeckt wordt: naer dat men het Maiz heeft ghezaeyt (welck sy daer noemen Avattyy) soo vergadert men het weder ten langhsten in drie maenden met een wonderlijcken aen-was; ende dat kan daer drie ofte vier maels 's jaers gheschieden.

Den wortel Maniot daer sy haer broodt van maecken/wast daer seer grof/ende kan daer alle drie ofte vier maenden / ende oock eer gheplockt worden: de meloenen worden rijp ses oft acht weecken naer dat sy gheset zijn / ende zijn goet al 't jaer door; insghelijcks ist van alle andere aerdt-vruchten.

De waeren die men tegenwoordigh kan trecken uyt dit Eylandt/ende 't landt daer ontrent / is Brasilie-houdt; geel houdt ende ander dierghelijcke: cottoen / Roucou, welck is een roode verwe die daer overvloedigh wordt ghevonden: Als mede een soorte van verwe die roodt is / ende een specie van lack; men vindt daer oock soo goeden Balsem als die van Arabien: daer wast oock seer goeden Tobac, ende peper / ende dierghelijcke.

Die den bodem van 't landt van Maragnan hebben onder-socht / verklaren de selve seer bequaem te zijn om suycker-riedt te planten / welck een grooten handel geeft: men vindt oock ordinaris op de kuste Ambregris; daer valt een specie van Iaspis, daer sy de groene steentjens van maecken die sy in haer lippen dragen; oock rodtsen van roodt ende wit cristal / welck harder zijn als de diamanten die sy noemen d'Alençon, ende andere meer vreemdicheden.

Daer en ghebreecken gheen materialen om te bouwen; want beneffens het ſchoone houdt dat daer waſt / ſoo vindt men daer oock fraeye ſteenen om te beſighen; ende bequaeme ſtof om de ſteen te backen / ende om kalck ende cement te maecken.

In dit Eylandt en zijn gheen groote velden; oock en zijn daer gheen groote ofte hooghe berghen / maer kleyne heuvelen / aen welckers voet men ſchoone fonteynen vindt / ende kleyne rievierkens die dit eylandt door-loopen ende ſeer aenghenaem ende playſant maecken; ende eenighe van deſe rievierkens zijn ſoo groot / dat men die met canoen kan bevaren van 't een dorp tot het ander. Voorts is 't landt vol ſchoone boſſchen die meeſtendeel beſet zijn met palm-boomen ende andere / als wy hier naer ſullen verhalen; waer door hier ſeer goede jacht valt / beyde van vier-voetighe dieren ende van voghelen.

Het twee-en-twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van diverſche Fruyt-boomen die in dit Eylandt MARAGNAN waſſen.

In Ooſt-Indien noemen ſy die Caious. Siet Linſchot. c. 52.

ONder de Fruyt-boomen die in dit Eylandt groeyen / is wel de voornaemſte de Accayou, welck ghemeynlijcken grooter ende grover waſt als de appel oft peer-boomen van Europa; ſyn bladeren zijn die van de note-boomen ghelijck; den bloeſſem kleyn / roodtachtigh ende wel-rieckende / ſoo dat men den reuck van verre ghewaer wordt. De vrucht wordt ghenaemt Acayau, ende wordt van veelderley ſoorten ghevonden; de eerſte de peeren niet ongheliijck / ende wordt geel van buyten als ſy wel rijp is / van binnen wit ende vol ſaps / welck ſeer ſoet ende delicaet is / ende draeght een note die van 't ſelve fatſoen is als een ſchaeps niere / met een harde ſchelle over-toghen / ende vet ofte olyachtigh van binnen / ſoo datſe ontſteken zijnde licht brant; ende de pit is alſoo goet als een amandel. De tweede ſoorte is wat rooder van couleur / ende 't ſap wat ſuerder. De derde zijn heel kleyn ende bequaem om azijn van te maecken. De vierde ſoorte is heel groot / welck ſy noemen Acaiou Ouaſſou, ende is ſeer aenghenaem om t'eeten; Deſe beginnen rijp te worden in Mart ende April, ende dueren tot het eynde van Iun; de ander in Auguſt, ende dueren tot het eynde van December ende Ianuar. De Indianen perſſen daer een dranck uyt / welck ſy noemen Accaiou Caoum, is wit ende ſeer lecker om drincken; men perſt uyt een vrucht wel ſoo veel nats als uyt een goeden torſch druyven. Daer is groote menichte van deſe boomen in dit quartier / want waſſen licht van de keerne / ende draghen vruchten twee jaren naer dat ſy gheplant zijn. Wy hebben in 't voorgaende boeck ghewach ghemaeckt van Cayoux.

Bannanas, welck is eenen hooghen boom / met groote bladeren die wel een vadem lanck zijn / ende twee voeten breedt: de vruchte is wel een halven voet lanck / doch niet ſoo groot als een komkommer; de ſchelle is gantſch geel / ende 't vleeſch wit als een appel.

Mangaa is een vruchte ghelijck een Apricock, doch grooter ende ſonder ſteen / ſoet ende ſeer aenghenaem van ſmaeck / ende ſmelt in de mondt.

Iaracaha is een boom die ſeer breedt van kroone is / hebbende by naer bladeren als de Vijghe-boomen / ende geele blommekens / de vruchte ghelijckt de peeren met een geele ſchelle / ende haer keernen binnen in / is ſeer delicaet ende voetſaem.

Ouäierouä is een grooten eñ hooghen boom / hebben de bladeren als de eycken-bomen / doch grooter; den bloeſſem bleeck-geel; de vrucht een voet langh / ende als de grootſte meloenen: van binnen ende buyten geel; met kleyne ende ſwarte keernen van binnen; ſoo wel-rieckende / dat men den reuck van verre ghewaer wordt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Iunipap is mede een grooten eñ hooghen boom/ van fatsoen als de Eycken-bladeren / doch twee-mael grooter/ witten bloessem / ronde vrucht ghelijck de grootste appelen; welcker beeldt wy goet gevonden hebben hier in te voeghen uyt den vermaerden Car. Clusius. Groen zijnde / is sy heel bitter: de Indianen kaeuwen die om 't sap daer uyt te treckẽ/ welck schoon ende klaer is/ eñ nochtans soo men syn aensicht ofte handen daer mede bestrijckt / so sullen die in minder als vier uyren allo swart worden/ gelijck als oft ghy die met inckt bestreken hadt; eñ gaet oock niet af met wasschen/ dan naer acht oft thien daghen. De Wilden ghebruycken om haer lichamen mede te schilderen: als de vrucht rijp is/ soo wort sy van binnen ende van buyten geel/ ende is seer aenghenaem om 't eeten / ende smelt in de mondt.

Agoutitréva is een grooten boom/ heeft bladeren als den oraegnie-boom/ eñ seer breedt/ rootachtigen bloessem/ de vruchte twee duysten dick/ met een groenachtige schelle/ ende van binnen vol grainen als een granaet-appel/ soet ende aengenaem van smaeck.

Araticou is van bladeren ende bloessem de voor-gaende seer ghelijck / dan de vruchte valt wel wat grooter / ende is seer goedt van smaeck / ende wel-rieckende.

Caoup is een appel-boom seer ghelijck van bladeren/ dan dat syne wat breeder zijn/ den bloessem geel met roodt ghemenght; de vrucht als een oraengie/ soo van fatsoen als van smaeck/ met keernen.

Euuauirap een grooten ende hoogen boom / hebbende kleyne bladerkens ende roodtachtige bloemkens/ ende een kleyne vruchte wat grooter als stekel-beslyen/ ende van 't selve maecksel.

Ama-uve is den vijghe-boom in vruchten ende bladeren seer ghelijck.

Goyaue ofte Morgoya is een soorte van heesters/ welck hem om de boomen windt/ hebbende bladeren van ghedaente als de klocxkens/ een schoone bloeme/ so groot als de palm van een handt/ hebbende veel spitse bladerkens als een sterre/ van een purpurachtigh kouleur: de vrucht soo groot als een ey/ doch ronder/ vol graintjens/ ende buyten geel met groen ghemenght; is goet om te eeten als sy ghekoockt is/ ende seer bequaem om te confijten.

Van palm-boomen vindt men in dit quartier vijf soorten; de eerste ghenaemt Ouacoury, welck is den rechten palm-boom daer de Pindo van komt/ daer de Wilden hare logien mede decken; brenght langhe ende grove noten voort/ ghelijck als gansen-eyeren/ met een harde schorsse/ daer vier oft vijf pitten in zijn/ soo langh als een kleyne vingher/ seer goet om te eeten/ ende de Indianen maecken daer soete ende goede olye van. Binnen de stam van den boom vindt men een wit mergh/ soo groot als de dieje/ naer de proportie van den boom/ welck de Wilden noemen Ouacoury-rovan; welck seer goet is om te eeten ghekoockt ende rauw.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Meurury-vue is een ander soort van palm-boomen/ de vrucht is soo groot als een ey/ roodtachtich van schorsse met swart ghesprickelt/ binnen roodt met een pit die soet ende bequaem is ghegeten.

Ynaia is de derde sorte/ van bladeren ende struyck de voorighe ghelijck/ dan brengt syn vrucht voorts in torsen/ daer wel twee oft dry hondert van dese vruchten aen zijn/ soo groot als olijven/ soo dat een man ghenoegh aen een heeft te draghen.

Carana-vue de vierde sorte/ heeft bladeren als de waeyers die de jonck-vrouwen ghebruycken/ de vrucht is ghelijck een pruyme van damast.

Toucon-vue is van bladeren de twee eerste sorten ghelijck/ dan vol steeckelen/ ghelijck oock de struyck/ soo dat men die moet wachten; 't herdt van 't hout is swart ende seer hardt/ de Wilden maecken daer haer boghen ende swaerden af: de vruchten wassen mede in forme van torssen ende worden ghenaemt Toucons, rondt ende geel van buyten als sy rijp zijn/ de pit van binnen is seer wit ende soet van smaeck/ ende goet om te eeten.

Pacoury een grooten ende hooghen boom/ met bladeren als den appel-boom/ ende witten bloessem/ ende een vruchte twee vuysten groot/ met een schelle een half duym dick/ die ghekoockt ofte gheconfijt seer goet is om te eeten: ende twee ofte dry goede keernen daer in.

Vuaouassouran een grooten boom/ heeft bladeren als een peer-boom/ ende witte bloessem/ de vrucht soo groot als van Pacoury, met een geele schelle/ soet van smaeck/ met een steen ghelijck de persen/ met een pit wat grooter als ons amandelen; ende van de selve smaeck.

Wamembec, van groote/ bladeren/ ende bloeme/ ende oock vrucht den appel-boom gelijck/ geel van kouleur ende seer excellent: de pit en wordt niet gegeten weghen syn groote bitterheyt.

Copouih Ouassou is de peer-boom van bladeren ende bloessem seer ghelijck/ dan de vrucht valt wat langher ende geelder/ met dry seer harde steenen.

Copouih-aioup, van groote als een pruym-boom/ ende bladeren als een castanie-boom/ witte bloem met geel gemenght/ de vrucht als een kleyn geel appeltjen/ met een kleyn steen daer binnen/ die goet is om te eeten.

Acaia is seer groot/ van bladeren de peer-boom niet ongheljck/ met roodtachtige bloemkens/ de vrucht als een kleyn appeltjen/ doch langer en suer van smaeck.

Yacaranda de pruym-boom seer gelijck/ dan dat de bladeren breeder zijn; witten bloessem/ ende de vrucht twee vuysten groot/ goet om te eeten als sy gekoockt is: de Wilden maken daer Manipoy af/ welck is een sorte van pottagie die seer goet voor de maghe is / ende voedtsaem.

Onbou is de Mangaa van bladeren ghelijck/ draeght een vrucht als een perse/ van buyten ende binnen seer geel als sy rijp is/ men moet die van rijpte laten vallen/ anders en is sy niet bequaem dan om verjuys van te maecken.

Paioura draeght een vrucht als Apricocs, hoe-wel den boom niet soo groot is.

Vua-Caue is soo groot als een appel-boom / de bladeren als een oraengnie-boom/ de bloessem geelachtigh/ de vrucht langh als een ey/ heel geel/ goet om eeten.

Pitom, van grootte/ bladeren ende vruchte de pruym-boom seer ghelijck/ dan dat de vrucht soeter is.

Avenonbouich Acaiou is den appel-boom seer ghelijck/ dan syn vruchten zijn ghelijck pruymen/ doch soeter/ ende geel met een kleyn steentjen.

Yachicha den pruym-boom seer ghelijck/ met geele bloemkens/ ende vruchten als pruymen/ gantsch geel/ met een witte ende soete pit.

Voorts Cayoueen, Maukaievue die weynigh verschillen van de voorgaende.

Ouagirou welckes vrucht mede is als een groote pruym/ ende roodt/ wast meest langhs de zee-kuste in 't sandt/ ende en wast niet hoogh.

Morecy wast mede in 't sandt/ ende syn vrucht is wat suer van smaeck.

Amyiou heeft bladeren als een peer-boom/ doch wat langher/ witte bloessem/

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

de vrucht als groote appels / ghelijck komkommers ghebult / is van smaeck als de persen.

Mourouré is de pruym-boom eenighsints ghelijck; heeft geele bloemkens/ende de vruchten als kerssen / met langhe stelen / ende een kleyne steen / geel ende soet.

Vua-vyiou heeft langhe bladeren / blauwe bloemkens / ende een vrucht ghelijck een oragnie-appel / dan soeter van smaeck.

Vua Pirup is een steeckenden boom / heeft bladeren als de note-boomen / den bloessem van dry kouleuren/ geel/ blaeuw ende roodt/ de vrucht rondt als een appel / ende goedt om te eeten; ende komt niet voor dan ten tijde dat het reghent.

Onmery heeft een vrucht als een groote peere: Arasa als een kleynen appel / een van de beste vruchten als sy rijp is.

Pekey is soo grof dat twee oft dry mans die qualijck konnen om-vatten / syn bladeren ghelijcken den pruym-boom / de vrucht is twee duysten groot / heeft een harde ende dicke schelle / ende daer binnen dry oft vier vruchten seer geel/ van 't maecksel van een niere / wel-rieckent/ ende goedt om eeten/ dan heeft van binnen een steen die seer steeckende is / soo dat men hem moet wachten in 't eeten.

Daer zijn noch andere meer die wy om niet langh te maecken / sullen voor-by gaen; wat dese hier by de Francoysen verhaelt/ belanght/ achte ick dat de namen verandert zijn / door dien sy in de Fransche tale niet soo wel en konnen uyt-ghedruckt worden/ by ghebreck van de W. die dese natien familiarer schijnt te wesen.

Het dry-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van eenighe sonderlinghe kruyden ende aerdt-vruchten die op dit Eylandt groeyen; ende van 't ghevogelte.

ONder de kruyden ende aerdt-vruchten die seer veele in dit Eylandt en de landen daer ontrent worden ghevonden / is wel de voornaemste de Ananas, de welcke by anderen ghenoegh is beschreven. De Karouata is de Ananas genoeghsaem ghelijck / heeft bladeren die wel een elle langh zijn ende twee duymen breedt/ seer dick ende dijstelig aen beyde zijden; in 't midden van de plante/ontrent twee voeten van de grondt / zijn vier oft vijf dousijn vruchten / d'een teghen d'ander aen-gheperst / een vingher langh/ van 't fatsoen van een dry-kantighe Pyramide, van binnen ende buyten geel / ende seer delicaet om te eeten.

Yarammacarou is een seer vreemde ende monstreuse plante/ dicker als de dieje/ ende thien oft twaelf voeten hoogh / hebbende twee ofte dry tacken by-naer van de selve dickte ende grootte; is soo teer datmender wel twee ofte dry teffens met een swaerdt soude af-houwen; van buyten groen ende van binnen wit / en heeft gheen bladeren dan doornen soo langh als een vinger; de bloem is carmosijn-root met blaeuw ghemenght/ daer een vrucht uyt-komt die soo groot is als een vuyst / buyten gantsch roodt/ binnen wit / vol kleyne korreltjens die men mede eet/ ende is seer soet ende aenghenaem / hebbende by-naer de smaeck van de aerdt-besyen van ons landt.

Gyromon is een plante die 't bladt ende de bloem heeft ghelijck de citrullen; de vrucht is wat plat in 't ronde /en groot; de schelle is seer tender ende delicaet/ ende is een goede kost als sy ghekoockt zijn.

Taker ofte Kaker is by-naer als de voor-gaende plante / dan dat de vrucht langher is ende grooter / ende de schelle harder.

Vua-éen is een soorte van meloenen grooter als een hooft / gantsch groen van buyten ende massif van binnen / wit van spijse met swarte korreltjens vermenght/ vol van seer soet ende aenghenaem sap / soo datmense raeuw eet ghelijck als de appelen: over midden ghesneden smelt gantsch wegh/ en verandert in water; ende als men daer een gat uyt-holt / soo wordt 't selve stracx met water vervult / welck soo soet is als suycker / ende ververscht seer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Commanda Ouaſſou zijn ſeer groote boonen/dan plat/men vindter daer veele/ ende van allerhande kouleuren.

Commanda Miry zijn haer eerten die achthien ende twintich in een haeuwe waſſen / zijn langh ende niet rondt / en beter van ſmaeck als de onſe.

De Patates noemen ſy daer Yeteuch, die ghenoegh bekent zijn / ende waſſen daer ſeer overvloedigh van veelderhande kouleuren.

Cara zijn mede wortels / dan zijn vaſter als de Patates, ende niet ſoo goet.

Taya Ouaſſou is rondt / wit ende ghelijck een groote rape / ghekoockt zijnde is ſeer goet ende ſmaeckelijck.

Mandouy is een kleyn wortel / welck in de grondt wordt ghevonden / langh ende dick als een duym/ende kleyne nooten daer men drie oft vier pitjens in vindt die goet zijn om te eeten.

Manioch welck is de wortel van een plante die ſy noemen Manieup; welck de bladeren heeft als een vijghe-boom; is een dicke wortel; de Indianen maecken daer meel af / welck haer dient voor broodt: Macachet Maniochéte, Manioch-cave, zijn al wortelen die weynigh verſchillen / ende al tot het ſelve ghebruyckt worden: ghelijck oock Uſenpopouitan, welck roodt is ende van het ſelve ghebruyck.

Lery die mede een deel van dit ghevogelte beſchrijft, ſeght dat de Braſilianen met een alghemeynen naem de vogelen noemen Oura.

Neffens de kruyden ende wortelen voor-ſchreven is aen-merckens weerdigh de groote menighte ende verſcheydenheyt van 't ghevogelte/ welck in dit Eylandt ende de landen daer ontrent worden ghevonden; van welcke wy eenige hier kortelijck ſullen aen-roeren. Eerſt ſoo heeft men hier veel ghevoghelte welck op den roof leeft / onder de welck uyt-munt een ſoorte welck ſy noemen Ouyra-Ouaſſou, is tweemaels grooter als een arent / ſchoon van veeren / ende ſoo machtich dat ſy een ſchaep wegh-nemen ende verſcheuren / ende de menſchen ter aerden vellen/ ende de harten ende hinden aen-taſten; ende noch een ſoorte die niet minder en is van grootte ende krachten / welck ſy noemen Ouyrata Ouyran; ende een derde die ſy noemen Ouyra Ouaſſou Pouytan; ende andere meer / die ſommighe ſoo groot zijn als arenden ende eenighe wat kleynder/ al van ſonderlingh faſſoen ende ſchoon kouleur van veeren.

Van papegaeyen iſſer een wonderlijcke verſcheydenheyt in grootte eñ ſchoonheyt van pluymen; waer van eenighe heel groot zijn ende andere kleyn / ende al ſeer bequaem om te leeren ſpreecken / ſoo dat het te verwonderen is. Alle deſe zijn meeſt goet om te eeten; voorts ſoo hebben ſy daer een vogel die ſy noemen Moyton, ſoo groot als een paeuw / met een hooghen top op 't hooft / ende het gantſche lijf met ſwarte ende witte pluymen bedeckt / ſeer ſchoon om te ſien ende oock bequaem om te eeten; van deſe zijnder oock eenighe ſoorten. Andere die de faylanten ghelijck zijn / die ſy noemen Iacou ende Iacou Oubouyh ende Aracouan, al met veeren van ſonderlinghe kouleuren. Andere die de ghelijckenis hebben van perdrijſen/ dan onghelijck grooter als de onſe / als daer zijn Nanbou, ende Nanbou Ouaſſou, ſoo groot als een kapoen / met blaeuwe pluymen ende eyeren/ Nanbou-Im, Macoucaouâ.

De Toucan is van de groote van een ringh-duyve / dan heeft een beck die wel acht oft thien duymen langh is ende wel drie vingheren breedt; draeght voor de borſte een krop/ die wel drie oft vier vingeren breedt is van een ſchoon oragnie kouleur/ met ſchoon carmeſijn-roodt om-ringht; de reſt van de borſt ſchoon wit/ende op den rugghe ſchoon roodt/ de vlercken ende ſteert heel ſwart/ſoo datſe ſeer ſchoon om ſien is / ende van de beſte om te eeten: van deſe iſſer noch een ander ſoorte die ſy noemen Ouaycho, wat verſcheyden van kouleur van beck/welck root ende geel is.

Ourou is van de grootte als een perdrijs / met een kam op 't hooft als de hinnen/ de pluymen roodt/ſwart ende wit: ende een ander van de ſelve naem/ de quakelen ſeer ghelijck / dan wel tweemael ſoo groot. Daer zijn oock eenighe van de grootte van de duyven/ van ſonderlinghe veeren/ als de Tata Ouyra Ouaſſou, ende

Tata

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Tata Ouyra Miry, ende Aroumara ende diergelijcke. Men vindt daer oock eenige die gantſch kleyn zijn ende niet veel grooter als de pepels/ welck ſy noemen Iapyy ende Ouenonbouyh, die ſonderlingh zijn van veeren ende beck. Enighe nacht-vogelen / ende onder andere Andheura, welck zijn vleer-muyſen/ dan grooter als de onſe/ die groot gelupdt maken/ ende 's nachts de lieden komen bijten eñ 't bloedt upt-ſuygen/ ſoo dat men 't qualijck kan ſtelpen. Van water-vogels heeft men daer oock veelderhande; Ouara, Tamatian ende Ouacara-on, die al de gedaente hebben van windt-vogels / die de Francoyſen noemen Corlieu , dan datſe van verſcheyden eñ ſchoonder veeren zijn; deſe vintmen met menighte ontrent den oever van de zee/ eñ veel andere ſoorten meer. Men heefter oock eenige vogels die meeſt langhs der aerde loopen/ gelijck daer is welck ſy noemen Yandou, een ſoorte van ſtruys-vogels grooter als een man/ die hoe-wel ſy niet en vliegen/ niet-te-min ſoo ſnel in't loopen zijn/ datmenſe niet en kan onder-halen. Salian ſoo groot als een kalkoenſchen-haen/ met langen beck ende beenen als een opevaer / die niet over 12 oft 15 paſſen kan vliegen/ maer loopt ſoo ſnel dat de honden die niet konnen volgen. Men heefter kalkoenſche-hanen ende hinnen die ſy noemen Araignan ; ende menighte van ghemeyne hoenders de onſe niet onghelijck / die ſy noemen Ouira Sapoukay. De ganſen noemenſe Upéc, ende zijn ſchoonder ende beter van vleeſch als de onſe. De eenden noemenſe Potiry , zijn grooter als de onſe / ende ſchoonder van veeren. De ringh-duyven noemenſe Picaſſou , ende de ghemeyne Picaſſoutin.

Het vier-en-twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de viſſchen die in de zee ende rievieren worden ghevonden by 't Eylandt MARAGNAN ende daer ontrent.

De zee ende ſoete wateren zijn ſeer viſch-rijck in dit quartier/ van welcke viſſchen wy eenighe hier ſullen verhalen. Men vindt daer ſeer groote zee-kalveren die men elders in Indien Manati noemt/ eñ deſe Wilden noemen die hier Ouâraouâ.

Pyraon is wel ſes voeten langh/ ende grover als een ton/ heeft heel ſwarte ſchobben ende ſoo groot als een handt; is ſeer goedt om te eeten.

Pirapem ofte Camouroupouy is van ghelijcke grootte ende maeckſel / dan ſyn ſchobben zijn nerghens naer ſoo groot. Ouyry drie oft vier voeten langh / met een breedt hooft ; met twee ſcherpe vinnen op den rugghe die wel een half voet langh zijn / ende ſeer ſteeckende / de ſteeck is ſorghelijck / is anders een van de beſte viſſchen ; Men vindt van de ſelve ſoorte in de rievieren die naer muſcus riecken.

Oury-Iouue is de voor-gaende ghelijck dan datſe heel geel is.

Ouacara is den elft ſeer ghelijck / dan is ſoo graetich niet / ſoo datſe beter is.

Ouatoucoupa is een ſchelp-viſch/ 2 voeten langh/ geel op't hooft/ ende goet eeten.

De Paraty ende Pira Couaue zijn ghelijck die de Francoyſen noemen Mulets.

De Camboury Ouaſſou is een viſch ontrent vier voeten langh/ ende 't hooft als een vercken / met een geele ſteert ende vol ſchobben.

Yauebouyre is een plat-viſch / 't fatſoen van een roch/ dan veel grooter / is wel twee vademen langh ende breedt / ende wel een voet dick/ met een ſteert wel anderhalf vadem langh / met een ſcherpe pinne in het midden meer als een vingher langh ; de wonde daer met ghegheven / is ſoo ghevaerlijck dat men dickwils ghenootſaeckt is de ghewonde partye af te ſetten.

Narinnary is een plat-viſch als de voorgaende / ſes voeten langh ende breedt / met een ſteert wel een vadem langh/ met een ſcherpe pinne een grootte voet langh/ ende alſoo ſorghelijck als de voor-gaende / heeft ſwarte ende witte ſtrepen.

Ouara is een plat-viſch twee voeten langh ende breedt / argentin van kouleur met geele vinnen.

Acara Ouaſſou is een ander plat-viſch drie voeten langh/ ende breedt naer advenant / ſwart ende vol ſchellen ; Acara Peue is wat kleynder ende ghelijck de voor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

gaende: ende Acara Poytan ghelijck de voor-gaende/dan met roode ende witte ſtrepen / ende Acara Pourourou met geele ſtrepen / anders ſwartachtigh: ende Acaraiou een voet langh vol ſchellen / ende een groen hooft / boven geel ende onder aen den buyck wit.

Aramaſſa een plat viſch ghelijck een tonghe / twee voeten langh / ende breedt naer advenant / drie vingheren dick / den buyck wit ende den rugghe ſwart / goedt eeten.

Araouaoua is wel acht voeten langh / met een harde huydt ende een ſwaert aen den kop wel twee ofte drie voeten langh/daer hy d'andere viſch mede doodet. Ende Panapan ghelijck de voorgaende met een ſwaerdt twee voeten langh.

Pacamo ſonder ſchellen / grijs van kouleur / twee voeten langh / met een ſeer groot hooft naer proportie van 't lichaem / wordt onder de rotſen ghevonden.

Caramourou ghelijck palinck/ander-half vadem langh / wordt mede onder de rotſen ghevonden; ſyn beet is ſorghelijck/ is anders goet eeten.

Tinmocou Ouaſſou ghelijck een palinck/ dan wit ende wel twee vadem lanck/ ende dick naer advenant/met een beck als de ſnoeck een voet lanck.

Panyanaiou ghelijck de voorgaende / dan dat ſyn bovenſte van ſyn hooft langher is als 't onderſte.

Onder de rievier-viſch is aen-merckens weerdigh de Pourake, welck wel vier voeten langh is / ghevigarreert van kouleur met blaeuw / roodt / groen ende wit / ende ontſtelt hem van gheen ſlaghen met een rappier door dien het hem niet en queetſt; dan ſoo hy hem in 't ſlaen verroert / ſoo veroorſaeckt hy de 'gheene die hem ſlaen ſulcken pijne in den arm/ dat men daer van ter aerden valt.

Caurimata is de karper ſeer ghelijck / dan langher ende breeder / ende is een van de beſte viſſchen die men in deſe landen ſoude konnen eeten.

Yaconda is wel drie voeten langh/vol ſchelpen / ende met geele / roode ende witte ſtrepen. Pyrain een voet langh ende een half breedt / ſonder ſchelpen / geel ende root van verwe/ met ſeer ſcherpe tanden die als een ſchaer ſnijden; ghelijck oock Opean.

Tarehure is ghelijck de Paraty, dan dat hy graetigher is/ en heeft oock ſcherpe tanden; ghelijck oock de Ierou, dan dat ſy een blaeuw ende ronder hooft heeft/ ende een roode ſteert.

Tamoata is maer een halve voet langh/ vol ſchelpen; geel van viſch/ ende van goede ſmaeck.

Sarabo is de lamprepen niet ongheliick / dan is wat breeder en langher van ſnuyt.

Men vindt daer oock diverſche krabben ende kreeften/noemen die Ouegnonioin, die heel blaeuw zijn/ met langhe ſcheeren: andere noemen ſy Ouſſa, met ruyghe beenen/ende roodt/men vindtſe aen de wortel van de Apparitures.

Ouca Ouaſſou zijn groote kreeften die men vint op de klippen onder d'oeſters.

Aouara Ouſſa zijn witte kreeften/ ende grooter als een vuyſte/ die ſeer begeerigh zijn naer 't Ambergris, welck ſy in haer holen draghen met groote ſtucken.

Ouraraup zijn kreeften die men niet en vindt dan in de rievieren.

De crocodilen noemen de Wilde Yacare, ende men vindter heel groote.

Men heeft daer oock veel oeſters/grooter als de onſe / ende ſmaeckelijcker: ſy noemen die Rery; waſſen daer oock aen de tacken van de boomen/ die aen ſtrandt ſtaen / welck ſy noemen Apparitures: de moſſelen noemen ſy Xerourou, zijn grooter als de onſe / ende een ordinaire voetſel van de Wilden.

Ten tijde dat het daer veel reghent/ſoo komen daer veel ſtaende poelen van reghen-water / daer ſeeckere viſchkens in groeyen/ ontrent een voet langh / die ſeer goet zijn om te eeten/ ende worden by de Wilden op-ghevangen teghen dat deſe poelen verdrooghen/ welck gheſchiet alle jaer als 't reghenen op-houdt; ende deſe viſchkens groeyen elcke reys als 't water komt/ weder van ſelfs aen.

Hy

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de vier-voetighe Dieren die op 't Eylandt MARAGNAN ende 't vaste Landt worden ghevonden.

HEt ghetal van de vier-voetige dieren is wonder groot/ wy sullen alleen eenighe van de vreemste hier aen-roeren: harten ende hinden zijn daer gelijck als de onse; sy noemen die Souassou Aper: menichte van wilde geyten: een soorte van wilde verckens/ welck sy noemen Taiassou, kleynder als de hier-landtsche/ met een gat op den rugge/ als een tocht-gat daer goedē reuck uyt-komt zijn daer by menichten: daer zijnder oock grooter als de onse/ die sy noemen Tayassou-etè.

Lery beschrijft ooc den meesten deel van dese beesten in syn 10 cap.

Men vindt daer menichte van yser-verckens diese noemen Coendou, met langhe schichten/ ende groot van lijf/ by naer als een wildt-swijn.

Tamandova is een dier soo groot als een peerdt/ met een hooft als een vercken/ ooren als een hondt/ met een snavel seer spits ende wel een voet lanck/ lange ende smalle tonghe/ 't hayr als een peerdt/ voeten als een os; leeft op mieren die 't weet te vanghen met syn tonghe te steecken in de holen van de mieren: en wordt by de Indianen niet gaern ghegeten.

Tapiyre-ete zijn ghelijck wilde koeyen/ dan hebben langher ooren/ korter beenen eñ steert/ en scherper tanden / ende gheen hoornen : men vindt daer Bezar in.

Tatou heeft 't hooft ende voeten ghelijck een biggesken / de ooren ghelijck een hasewint/ de steert langh/ al gewapent met groote schelpen van wit ende swart kouleur: van dese zijnder diversche soorten/ als Tatou Ouassou, welck soo groot is als een schaep/ ende Tatouete ghelijck een vosch: Item Tatou Apar, Tatou Ouainchun ende Tatou Miri, welck al wat verschillen in groote ende in hardicheyt van schellen.

Couaty is gelijck onse vossen/ dan dattet soo grooten ende dichten staert niet en heeft.

Pac is wat grooter als de voorgaende/ is gantsch rondt met een kort en dicken kop/ kleyne ooren/ de steert een vingher lanck; kort hayr/ swart en wit geteeckent.

Agouty ghelijck een biggesken/ dan 't hooft treckt meer naer een radt / korte steert/ ende seer dicht hayr van rosachtich kouleur.

Tapity zijn de hasen ende konijnen van ons landt seer ghelijck; daer zijn diversche soorten/ als Ponnare die een steert hebben een halve voet langh/ ende Amoco en Sauia die gantsch gheen en hebben.

Onder de wreede dieren munt de Ianouare uyt/ welck een soorte van lossen is soo groot als een Enghelschen dogh/ met een schoon vel ende fraey geteeckent: Souassovaran een soorte van lupards van de selve groote ende fraey gheteeckent/ ende Margaia, welck is een soorte van wilde katten/ die een seer schoon vel hebben.

Unau is een monstreus dier/ heeft een rondt hooft by naer gelijck een mensch/ grof ende grijs hayr: vier beenen daer 't hem weynigh met behelpt/ dry klauwen aen elcke voet een vinger lanck/ dicht by een/ daer 't mede klavert: anders kruypt het over de aerde/ ende eet oock aerde; als het op een boom is gheklavert en komt daer niet af voor dat het al 't loof heeft af ghegeten: is soo traegh in syn kruppen ende klaveren/ dat men het daerom de naem van luyicheyt heeft ghegeven.

Men heefter veel soorten van apen ende meer-katten / groot eñ kleyn / van verscheyden kouleuren / ende eenighe seer aerdigh; noemen die Ouarive; Cay Ouassou; Cayon die swart zijn/ ende een langhen witten baert hebben. Cay-miry ende Sapaiou, die seer aerdigh zijn. Tamary heel kleyn ende aerdigh: Marikina; Ioupara; ende Sagovy van een argentin kouleur/ de kleynste ende aerdighste van alle de reste.

Haer honden die sy noemen Ianovâre zijn ghelijck ons hase-winden/ dan wat kleynder/ ende zijn seer bequaem tot de jacht.

Onder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Onder de kruppende dieren hebt ghy daer Boy-ete, welck wel twee vadem
langh is/sonder beenen/met een fraey gheschilderde huydt; heeft maer vier tanden/
dan wel scherp/ met twee pyltjens aen de tonghe / daer 't gheweldigh mede steeckt/
ghelijck oock met de steert; maeck een sorgelijcke ende by-naer doodelijcke wonde:
aen 't eynde van de steert heeft het een blaesken welck ghelupdt maeckt gelijck als
oft vol erten was/soo dat men daer door gewaerschout wordt om hem te wachten.

Voorts zijn daer noch eenighe andere slanghen ende serpenten/ die sy noemen
Iouboy, Tara-gouyboy ende Tarehuboy, welck de Indianen somtijts wel eten;
ghelijck sy oock doen de padden / welck sy noemen Courourou, ende vallen daer
heel groot.

Men heeft hier oock die soorten van vlooyen die sy in Hispaniola noemen Ni-
gua, ende hier noemen de Wilden die Ton; dese doen de menschen groote quel-
linghe aen/als men die niet by tijdts hem quijt en maeckt; de Wilden gebruycken
daer den olye van den palm-boom teghen / ende Roucou ende Ouroucou verwe.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't volck van de lande, haer af-komste, ghestalte
ende manieren ende andere qualiteyten.

DE Indianen van de Maragnan verhalen dat daer ontrent den Tropicus Ca-
pricorni een fraey landt leght / welck sy noemen Cayeté, welck is te segghen
groot forest / door dien daer een groote bosschagie is van seer hooghe ende groote
boomen/ daer sy eertijdts hebben ghewoont; ende voerden den naem van Toupi-
nambas, door dien sy van de strijdbaerste volckeren waren van dat heel ghewest/
welcken naem sy tot noch toe behouden. De Portugeesen haer meester ghemaeckt
hebbende van de Cayeté, deden haer beste om dit volck mede onder slavernye te
brenghen/ dan dese Toupinambas 't selve niet konnende verdraghen / retireerden
haer voor eerst in de bosschen; dan haer selven daer mede vervolght vindende by
haer vyanden / zijn soo verre voort ghetrocken tot dat sy ghekomen zijn tot aen de
zee / alwaer eenighe haer hebben neder-ghestaghen langhs den oever van de zee;
welck om dier oorsaeck haer noemen Paranan Eugouare, dat is bewoonders van
de zee; andere hebben haer wooninghe ghenomen op den grooten bergh Ibouya-
pap, die haer noemen Ibouyapap Eugovare; andere in 't groote Eylandt Mara-
gnan, welck Maragnan Eugovare worden ghenaemt: andere langhs de rieviere
Tabouccourou, welck haer noemen Taboucourou Eugovare; ghelijck die langhs
de rieviere Miary woonen/ Miary Eugovare, ende soo voorts eenighe te Para naer
't oosten toe / ende te Para naer 't westen toe / ende te Cayeté aen den oever van de
zee; behoudende niet te min al t' samen de naem van Toupinamba. Eenighe van
de oudtste ghedencken noch / datse naer haer komste in dit landt een groote feeste
aen-rechten / welck sy noemen Caoven, alwaer de voornaemste vergadert zijnde/
ende nu dronckken ghewoorden zijnde/ een vrouwe heeft een van de compagnie ko-
men slaen / waer door sulcken ghevecht onder haer is ontstaen / dat sy gantsch on-
der den anderen verdeelt zijn / ende groote vyanden ghewoorden / soo dat sy mal-
kanderen daer naer ghenaemt hebben Tobaiares, welck is soo veel te segghen/als/
ghy zijt mijn vyandt ende ick ben de uwe: ende zijn soo op malkanderen verbit-
tert / dat sy malkanderen eeten ende verslinden.

Dese Toupinambas zijn doorgaens van middelbare statuere / hoe-wel men der
oock vindt die heel langh ende vroom zijn: zijn meest Camuz van neuse / welck
komt by de vroe-vrouwen die dat soo maken in de gheboorte: gaen recht op haer
leden/ende zijn seer sterck/soo dat sy seer swaere lasten konnen dragen: zijn weynigh
siecktten onder-worpen/ door dien sy matigh zijn in haer eeten / ende ghenieten een
gesonde lucht/ soo dat sy ghemeynlijcken oudt worden sonder dat sy grijs ofte kael
worden: ende de vrouwen kinderen daer tot haer tachtentich jaeren ende over de

kind-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

kinderen worden wit ghebooren / dan door het strijcken met olye ende Roucou worden sy bruyn / ende van een olijf-verwigh kouleur; zijn anders van leden wel ghemaeckt / ende fraey van aensicht; hebben een ghewoonte van 't hayr allenthalven uyt te trecken / uyt-ghenomen op 't hooft; welck gladt is / ende niet ghekrult / als dat van de Mooren: de mans korten haer hayr voor / ende laten tamelijck langh aen de ooren ende achter; de vrouwen draghen langh hayr tot haer middelt / ende zijn curieus in 't selve te kemmen / ende te strijcken met Roucou, welck sy weder wassen met Ouapacari water / welck een wortel is die een schuym van hem geeft ghelijck de zeepe. Hebben een vreemde maniere van de onderste lippe door te booren ende een gat in te maecken / daer sy een groen steentjen oft yets anders in draghen: eenighe maecken oock gaten in haer neus / ende draghen daer beentjens ofte houtjens in. De vrouwen en door-booren de lippe niet / maer wel de ooren / ende draghen daer rollekens van houdt aen / daer sy wonder moy mede zijn: De Toupinambas gaen gantsch naeckt / sonder eenighe schaemte te hebben: schilderen haer lichaem met diversche kouleuren ende figueren; ende de beenen maeckense swart met 't sap van Iunipap.

Eenighe mans graveeren haer huydt met yet scherps / ende weten daer wat in te strijcken / soo dat het graveersel nimmermeer en vergaet / ende is onder haer een teecken van groote couragie.

Op haer feesten vercieren sy haer met pluym-werck van diversche kouleuren / welck sy seer aerdigh weten by den anderen te brenghen: maecken daer bonetten af die sy noemen Acangoap, ofte Acan Assoyave; ende kroontjens die sy noemen Akan getar; ende kragen die sy noemen Aiouacara: ende heele mantels die sy noemen Assoyaue; ende kousse-banden diese noemen Tabacoura: maecken die oock van cottoene gaern / ende hangen daer seecker noten aen / daer sy steentjens ofte yet anders in doen welck gheluydt geeft / ende noemen dese banden Aovay, maecken oock arm-ringhen van pluymen die sy noemen Mapouygh Couay Chovare, ende groote pluymagien op 't hooft / welck sy noemen Yandou-ave.

De ghetroude mans / ende insonderheyt de oude lieden decken oock haer schamelheyt met een lapken roodt oft blaeuw laecken / welck sy om haer middelt binden met een cottoenen draet / noemen dat Caraiove.

Dit volck houdt hem soo naer de zee als sy ymmers konnen / om der visscherijen wille / ende veranderen alle vijf oft ses jaren van plaetse / behoudende even-wel de naem van haer dorp; de mans mogen wel veel vrouwen hebben / dan de vrouwen moeten haer houden by eenen man; ten zy datse van een scheyden / welck sy om lichte oorsaecke dickwils doen.

Sy hebben haer bedden van cottoen / welck sy noemen Yni, ende worden tusschen twee staecken ghehangen / soo datter maer een in kan leggen. Onder-houden groote vriendtschap onder den anderen / ende tracteeren haer gasten wel op hare wijse; dan zijn teghen haer vyanden wonderlijcken wreedt ende wraeck-gierigh; ende voeren door-gaens oorloghen met haer gebueren / alleen om haer te wreecken over d'een oft d'ander leet dat haer oft haer voor-ouders is gedaen; haer voornaemste wapenen zijn bogen die sy noemen Ouyrapar; ende de pijlen Oouue, ende oock Tacouart: dooden ende eeten haer ghevanghen / naer dat sy die ghemest hebben.

Haer ordinaire voetsel welck sy gebruycken in stede van broot / is seecker meel / welck sy maken van de wortels van Manioch, Macachet, ende Manioch-ete, ende noemen 't selve Ouy; van 't sap maken sy een potagie / welck sy noemen Manipoy; ende van 't grondt-sop seeckere koecken die sy noemen Cassave: maecken van de selve wortelen noch een ander meel / welck sy noemen Cayman: voorts eetense alderhande visschen / voghelen / ende vier-voetige dieren / meest gheroost op haer Boucans, ende drincken water. Haer voordere manieren ende doen kan men lesen by Lery, ende insonderheyt in de historie van de Capuchins, daer wy 't voor-gaende uyt hebben ghetrocken / op dat wy hier het niet te langh en maecken.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het seven-en-twintichste Capittel.

De ghelegentheyt van TAPOUYTAPERE ende COMMA, welck zijn aen 't vaste Landt gheleghen.

TApouytapere is een andere woon-plaetse van de voor-schreven Topinambas, aen 't vaste landt/ by het Eylandt Maragnan gheleghen naer 't westen toe/ soo datmen 't selve quartier sien kan van 't fort Sant Louis, welck de Franchoysen hebben gheleght op 't Eylandt Maragnan, wesende niet over dry oft vier mylen van 't Eylandt verscheyden door de zee die tusschen beyden leght. Het en is wel gheen Eylandt/ doch even-wel als de zee heel hoogh loopt/ soo is het mede gantsch met water om-ringht; maer als 't water af is gheloopen/ soo en isser gheen water aen de voorschreven zijde/ende voorts ist vast landt ofte zandt/ welck men droogs voet kan over gaen. Den hoeck van dit landt maeckt de westerlijcke kape van de Baye van Maragnan, welck der-halven by de Franchoysen werdt ghenaemt Cap de Tapouytapere, ende vervolght met syn kuste tot in 't binnenste van de baye van Maragnan. Dit landt en is wel soo sterck niet als 't eylandt/ maer is lustigher ende overvloedigher. Daer zijn in dat ghewesste vijfthien oft twintich dorpen/ van welcke wy de voornaemste hier sullen noemen.

De vermaerste ende eerste vlecke wordt ghenaemt Tapouytapere naer de naem van de gantsche provincie/ ende is in haer tale soo veel te segghen als de oude woon-plaetse van de Tapouys. De tweede wert ghenaemt Sery-icu: de derde/ Ieneupa-eupé: de vierde/ Meureutieupé: de vijfde/ Caagouire: de seste/ Pindotuve: de sevende/ Aroueupe: de achtste/ Tapouy-tiningue: de neghende/ Eugareté quitave: de thiende/ Oroboutin eugouave. Ende in alle dese Dorpen woont meer volcks als wel in de dorpen op het Eylandt Maragnan.

Wat voorder van Tapouytapere naer het westen toe is een rieviere ghelegen die sy noemen Comma; het landt daer ontrent is seer schoon ende aen-ghenaem/ ende onghelijck vruchtbaerer ende overvloedigher als het groote eylandt van Maragnan: ende is oock beter bewoont van de selve natie van Indianen die te Tapouytapere, ende op 't Eylandt Maragnan woonen; ende heeft oock vijfthien oft sesthien dorpen/ van welcke de naer-volghende de voornaemste zijn. Het principaelste dorp daer de gantsche provincie naer wordt ghenaemt/ is Comma, 't welck by haer soo veel is te segghen als plaetse om te visschen: het tweede wordt ghenaemt Ianovacovare: het derde, Tauapiap: het vierde/ Couy-Ieup: het vijfde/ Arouypé: het seste/ Taeuouaio: het sevende/ Pacouripanam: het achtste/ Aouayeuve: het neghende/ Maecan: het thiende/ Couremacta; welck is soo veel te segghen als de rieviere van de Couremans, welck is de naem van 't in-komen van de rieviere van Comma: het elfde, Yapieuve. Alle dese dorpen zijn veel beter bewoont als die van 't Eylandt Maragnan; ende alle dese volckeren van dese dry provincien Maragnan, Tapouytepere ende Comma, zijn vrienden ende bondt-ghenooten teghen alle andere natien die haer vyanden zijn.

Van Comma tot Cayete toe (welck leght dicht by de groote rieviere Para, ontrent de tachtentich mijlen ofte meer van het Eylandt Maragnan) legghen noch veel dorpen van dese Indianen Topinambas, die op 't vaste landt woonen langhs de kuste van de zee. In de provincie van Cayete woonen mede de Topinambas, ende hebben daer wel twintich oft vijf-en-twintich dorpen die vol volcks zijn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het acht-en-twintichste Capittel.

Kort verhael van 't ghene eenighe jaren gheduerende by de Françoysen is voor-ghenomen in dit quartier; ende van den bergh IBOUYAPAP.

EEr wy van hier scheyden/sullen wy in 't kort verhalen 'tgene by de Franchoysen is voor-ghenomen in dit quartier / ghelÿck 't selve wordt beschreven by den Capuchin Claude d'Abbeville. In den jare 1594 hadde een Fransman met namen Capiteyn Riffaut dry schepen toe-gherust om yet sonders uyt te rechten op de landen van Brasil, daer toe ghenoot zÿnde van een van de Wilde van 't landt genaemt Ouyrapive, die daer in 't landt veel vermocht; dan door oneenicheyt van syn volck/ ende verlies van syn principaelste schip gedíscourageert zÿnde/keerde hy weder naer Vranckrÿck/ ende was ghenootsaeckt eenigh van syn volck daer aen landt te laten/ eñ onder andere een jongh Edel-man Monsieur de Vaux, de welcke hem met andere onder de Wilden soo droegh / dat sy groote gheneghentheyt kreghen tot de Franchoysen/ ende versochten dat een persoon van qualiteyt uyt Vranckrÿck mocht ghesonden worden om haer teghen haer vyanden te beschermen/presenteerende over sulcx het Christen-gheloove aen te nemen. Monsieur de Vaux in Vranckrÿck weder gekeert zÿnde/verhaelde de gantsche gheleghentheyt aen den Koningh Hendrick de Groote, de welcke om seker van alles onder-recht te worden/ Sr de la Ravardiere met desen de Vaux sondt naer 't Eylandt Maragnan, met belofte op syne kosten de saecke voor te nemen/ in gevalle de gheleghentheyt sulcks wierdt bevonden als die by de voorsz. du Vaux was voor-ghegeven.

La Ravardiere nam de reyse aen/ ende naer dat hy ses maenden hadde vertoeft op 't Eylandt Maragnan ende de landen daer ontrent/ ende alles neerstich ondersocht/ keerde wederom naer Vranckrÿck om syn Majesteyt van alles te onderrechten. Dan also de Koningh daer en tusschen vermoort was/ soo bleef dit werck steecken tot in den jaere 1611. Ravardiere nam eerst in Compagnie Monsieur de Rasilly, ende daer naer mede den Baron van Sansi; ende versochten van de Koninginne Moeder eenighe Capuchinen om die te ghebruycken tot het bekeeren van de Wilden; ghelÿck haer dan vier wierden by den Provinciael van Pariis toeghesteldt/ daer desen Claude d' Abbeville een van was.

Sy vertrocken van Cancale een haven van Britaignien den 19 Mart 1612, met dry schepen; dan door extraordinaire onweder waren ghenootsaeckt in Enghelandt aen te loopen; scheyden weder van Pleymouth den 23 April; passeerden tusschen Fortaventura ende groot Canarien den sevenden May; ende den elfsten quamen sy aen Rio del Oro onder den Tropicus van Cancer, ende liepen soo voorts langhs de kuste van Africa tot onder de linie; den seventhienden Iunius waren sy op de hooghte van vier graden by zuyden de linie: ende den dry-en-twintichsten saghen sy de Eylanden van Fernand de Lorohna, ende setten het daer: Bleven daer tot den achsten Iulij; den elfsten begonnen sy 't vaste landt van Brasil te sien/ ende quamen op de middagh ontrent den in-bocht van Moucouru, ende loopende langhs de kuste/saghen den twaelfden smorghens een hooghen steylen bergh/ende loopende langhs 't lant quamen sy aen Cap de la Tortue, welck van desen bergh verscheyden is vÿfthien mÿlen/ op de hooghte van twee graden ende twintich minuten by zuyden de linie: 't kompas varieert daer thien graden ende een derde. Laghen daer tot den vier-en-twintichsten Iulij, ende quamen den ses-en-twintichsten aen het Eylandt van Santa Anna, ende soo voorts aen het Eylandt Maragnan, al waer sy om andere dinghen voor by te gaen/ een fort maeckten aen een seer bequaeme plaetse / op een hooghen bergh ende by de principaelste haven van dit Eylandt / ende neffens twee diepe rievieren die onder desen bergh in de zee loopen: ende vonden middel om twee-en-twintich stucken gheschuts daer op te brenghen tot de beschermingh van de plaetse; noemden dit fort Sant Louys.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De Capuchins deden haer devoir om de Wilden te bekeeren / ende doopten daer eenighe; ende Claude d'Abbeville keerende weder naer Vranckrijck namder eenighe mede die te Parijs seer solemnelijcken wierden ghedoopt: de saecken van dese colonie ginghen eenighen tijdt heel wel/ naer dat schijnt; dan daer naer soo zijn de Portugeesen meester gheworden van dit quartier / fort ende al; de circumstantien en zijn my niet al te wel bekent/ dan 't schijnt ghescheit te wesen in't jaer 1614, als wanneer de Gouverneur van Pernambuc een vloote herwaerts heeft ghesonden onder 't ghebiedt van Gironymo d'Albuquerque ; de welcke in October hier aen-quam/ ende voor eerst in-liep in de rievier Pereja, welck de oostelijckste Barra maeckt van de Maranhaon, ende ten selven tijde werden de Portugeesen die weynigh tijdts ghewoont hadden in Nostra Sennora de Rosario, oock herwaerts verplaetst; dese eerste woon-plaetse wordt ghenaemt S. Iago; de Portugeesen hebben voorts hier noch S. Ioseph, S. Luis ende 't fort S. Maria, niet verre van de mondt van de rieviere Tapecoru, ende hebben dit ghewest tamelijck wel beset.

De Franchoysen hadden oock eenighe jaren te voren haer gevoeght by de Wilden die op den bergh Ibouyapap waren/ dan zijn neffens de Wilden insghelijcks van daer verjaeght by de Portugeesen : desen bergh Ibouyapap ghelegen ontrent de rieviere Camousi, soo de Franchoysen die noemen / is een seer hooghen bergh wel vier uyren gaens in't op-klimmen/ dan boven heeftse een groote vlackte die seer schoon ende playsant is/ wel vier-en-twintich mijlen langh ẽ twintich breedt/ waer door sy den grooten bergh wordt ghenaemt. Daer zijn veel schoone fonteynen ende rievieren van versch water / vol van alderhande visch hier te lande onbekent : daer zijn seer groote velden/ veel bosschagien / ende een seer ghesonde lucht/ soo dat desen bergh seer bewoont was / ende daer waren wel twee hondert Indiaensche dorpen. Ontrent desen bergh leght noch een kleynder die sy noemen Cotioüa, daer sesoft seven dorpen van Indianen waren.

BESCHRIJ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

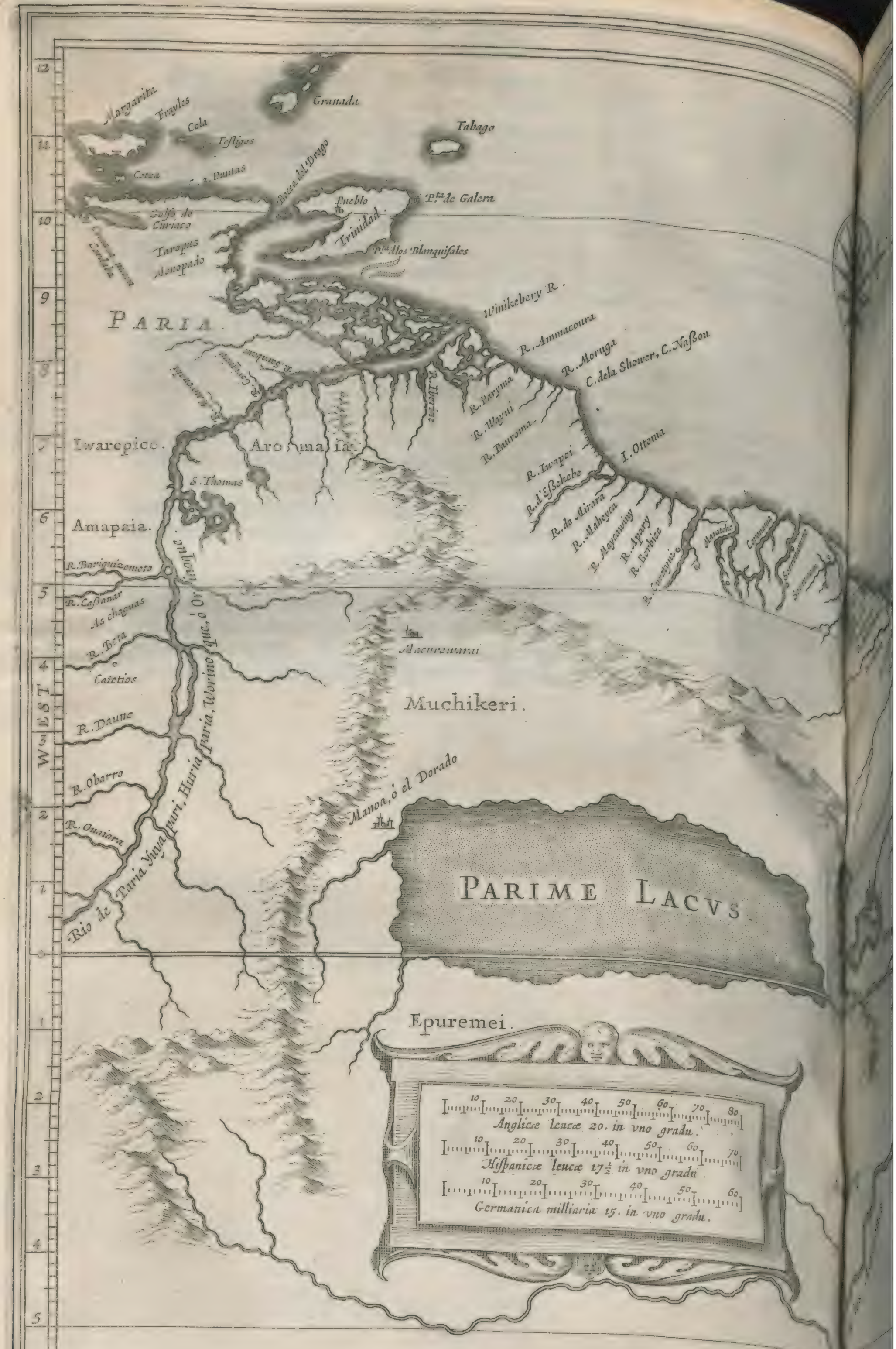

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

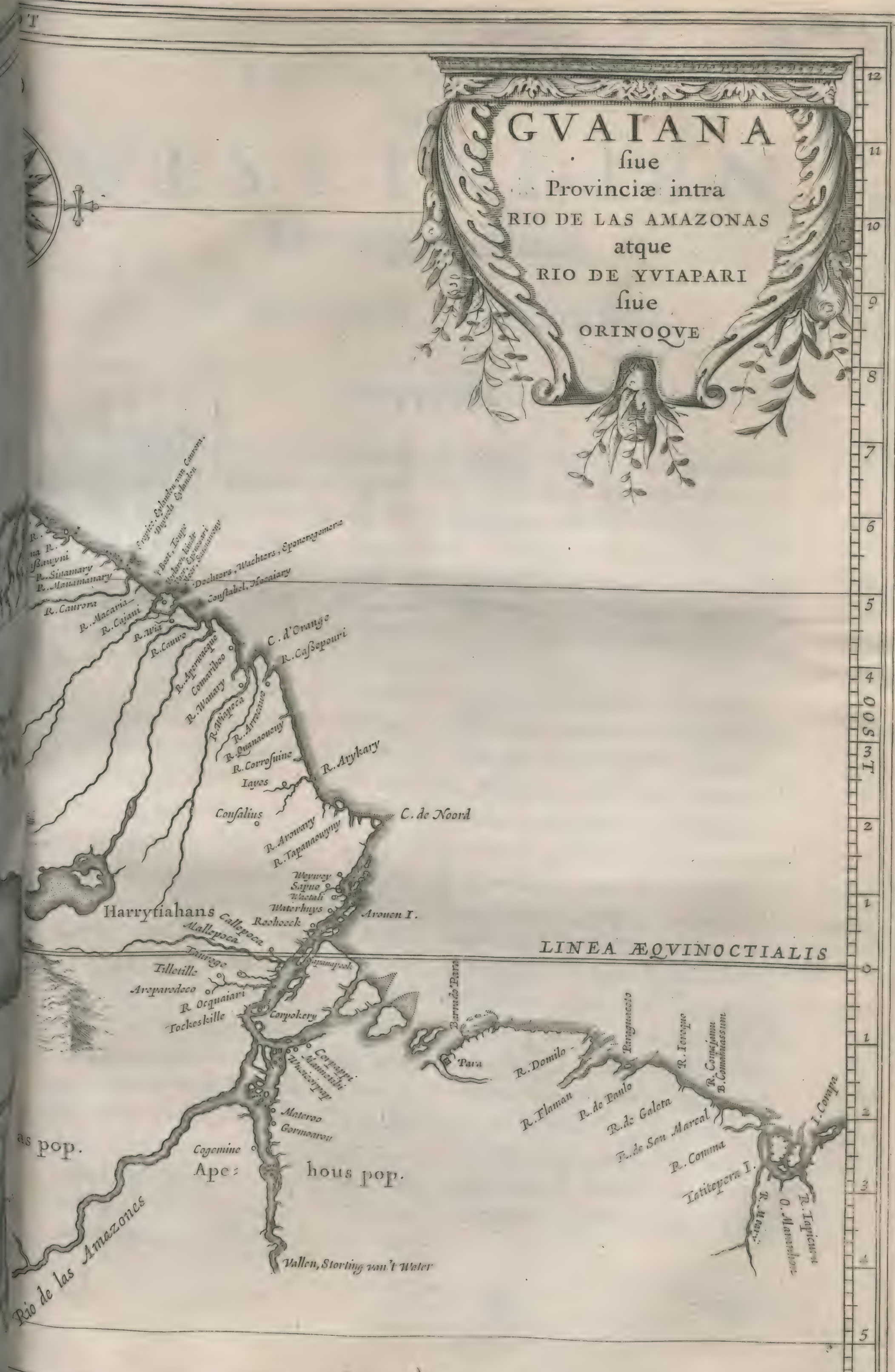

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het vijfthiende Boeck.
Wilde Custe, ofte Guaiana.

Inleydinghe.

IN't voorgaende boeck zijn wy met onse beschrijvinge gekomen tot het uyterste eynde van Brasil, ende de rieviere ofte 't Eylandt Maragnan daer in begrepen, ende hebben nu te vervolghen een groote streeck landts, welck weynigh op de kuste, ende by naer gantsch niet binnen s'landts bekent ende ontdeckt is: Soo dat wy ons beschrijvinghe meest sullen nemen op de kuste alwaer sich oock gheen kleyne swaricheyt en verthoont, door de groote verscheydenheyt van namen die soo in 't ghemeen als in 't particulier aen dese landen worden ghegheven, by diversche natien die de selve hebben ontdeckt ofte besocht; welcke verscheydenheyt wy zoo veel ons mogelijcken is sullen sien over een te brengen. Wat den alghemeynen naem van dit ghewveste belanght, vinde by Herrera dat hy 't gantsche ghedeelte van 't vaste landt van America siende naer 't noorden, van 't Eylandt Margarita af, ende noch voorder by westen 't selve Eylandt, tot aen de rieviere Marannon (die hy 't scheyt maeckt tusschen de landen de Kroone van Portugal by den Paus toe-gheeyghent, ende de landen van de Castilianen) begrijpt onder den naem van Nova Andaluzia ofte 't Gouvernement van Serpa; welck hy seght in de Indiaensche tale te wesen Guaiana; begrijpende in de lenghte dry hondert leguen: In welck resort (seght hy) zijn begrepen de volckeren die men noemt Omagues ende Omigas met de provincie El Dorado binnen s' landts. Andere noemen een groot deel van dit ghewveste de Wilde Custe, andere Guiana ende Wiana, ende soo voorts. Het sy met den al-ghemeynen naem soo het wil; om dit ghewveste met goede ordre te beschrijven, soo sullen wy 't selve verdeelen in dry deelen, ende onder het eerste deel begrijpen de groote rieviere das Amazonas, met de rievieren ende provincien by oosten de selve rieviere ghelegen; onder het tweede de verscheyden rievieren tusschen Rio das Amazonas ende den Oronoque ghelegen; ende in 't derde den Oronoque selfs.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

TOBO ofte RIO DE LAS AMAZONAS.

Het eerſte Capittel.

Gheleghentheyt van de kuſte van de MARANNON af tot aen de groote rieviere DES AMAZONAS.

OM de gheleghentheyt van deſe landen beter te verſtaen ende de kuſte beter aen te brengen / ſoo ſullen wy contrarie 't ghene wy in de voor-gaende boecken hebben ghedaen / hier beginnen met het vervolgh van de kuſte van het Eylandt Maragnan af / tot de groote rieviere.

In het voor-gaende boeck hebben wy ghetracht te weeren de confuſie van de namen die wy by de Spaegniaerden bevinden / inſonderheyt in den name van Marannon, die wy nu naer ons gevoelen zyn rechte plaetſe hebben ghegeven: Herrera in ſyn Deſcripcion de las Indias erkent deſelve faulte in andere / hoe-wel hy die ſelfs dickwils begaet in ſyn hiſtorie; ende ſtelde tuſſchen de rieviere Marannon ende Rio Sant Iuan de las Amazonas tachtentich oft hondert leguen. Linſchoten ſtelt mede hondert mylen tuſſchen deſe beyde rievieren. Dan de onſe die eenighe jaren gheleden die kuſte hebben bevaren / ghetuygen / ende haer beſtecken ende reeckeningen wyſen uyt dat de weſt-hoeck van Maragnan van den ooſt-hoeck van de rieviere des Amazonas nerghens naer ſoo verre van den anderen konnen verſcheyden zyn / ende apparentlyck niet over de tachtich mylen. Voorts ſoo varieeren de kaerten gheweldich in de namen van de plaetſen tuſſchen beyden deſe twee rievieren; welcker eenighe wy hier ſullen in-voegen / te weten: uyt de Spaenſche kaerte die wy vinden in Deſcriptionis Ptolemaicæ augmento; ende die wy hebben in de kaerte by Linſchoten, ende die wy vinden in de Engelſche kaerte by Mr Hackluydt:

Spaenſ.	*Linſchot.*	*Engelſ.*
P. de Pracel	P. de Pracel	•
R. de Sant Marcau	R. de Sant Marcal	R. de los Eſclavos
•	R. de Sant Paulo	•
Cabo de Baixos	C. de Baixos	C. Fundo
•	R. Douulho	•
B. de l'Iſleo	R. de Ilheo	•
B. de Sant Iuan	B. de Sant Iuan	C. Blanco.

Hier ſien wy dat de Engelſche kaerte niet een naem en heeft die de andere twee hebben: Ick hebbe een uyt-werpinghe van de kuſte ghelien tuſſchen deſe twee rievieren; in de welcke dry rievieren niet verre van den anderen verſcheyden / waren uyt-geworpen / te weten: Rio de Sant Paulo, ende Rio de Flaman, eñ Rio Douulho; van welcke Rio de Sant Paulo weſt-zuydt-weſt in ſtreckt / met veel zanden in de mondt. De Portugeeſche pal-kaerten ſtellen tuſſchen deſe twee rievieren de volgende plaetſen van Marannahaon af:

Tapitafera	Dit ſlaet op Tapouytapere, ſoo de Franchoyſen het noemen; ende de onſe noemen 't Tippattepera, ende houden 't een Eylandt te weſen / hebbende roodtachtighe hoecken.
Cuma	Dit is Comma ghelyck de Franchoyſen ende de onſe het noemen / welck wy in 't voor-gaende boeck hebben beſchreven.
B. Coma Huaſſum	Deſe baye naer 't uyt-wyſen van de kaerte gaet verre te landtwaert in / dan is ſeer ondiep.
R. Coma Ianiu	Ende daer aen volghende Coſta Alagada.

R. Ioro.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

R. Ioroquo — Welc een groote rieviere schijnt te wesen/doch ondiep aen de mont: waer aen volght Costa Baixa, ghelijck dan alle dese kuste vast vlack is.

Paraouacoto — Een ander rieviere niet diep te landt-waert in streckende; ende daer naer Suriname mede een rieviere; ende R. Suramu; R. Itata; R. Nama, al voor vlack ende vol sanden.

PontaSaparara — Daer een Eylandeken dwars teghen-over leght/een groote vlackte af-steeckende naer 't noordt-westen / by westen desen hoeck ende 't Eylandeken is ghelegen de Barra van Para, ofte oostelijckste arm van R. des Amazones, op welcken arm de Portugeesen nu een fort hebben/ ghenaemt Para, welckes in-woonders nu ettelijcke reysen ons volck op de groote rievier des Amazones verstoort hebben/ ende verhindert datse haer colonien met ruste niet konnen legghen.

Figueredo steldt noch andere plaetsen: van de westelijckste Barra van Maranhaon, komt ghy eerst aen Punta de Cuma; van welcke 't landt voorder vlack is ende vol gheboomte tot Porto de Aippe; daer aen volght Ilha da Cumara; van welcke tot Ilha Suputuva zijn twee leguen, ende van dese tot Ilha Bianca, welck ock ghenoemt wordt de S. Ioan, zijn vier leguen, op de hooghde van een graedt ende een vierde.

Hoe dat men naerder de groote rieviere komt/hoe dat men meerder zanden ende drooghten vindt/ soo dat het daer wel van noode is seer voorsichtelijcken te varen. Dan dewijle wy geen particuliere beschrijvinghe van dese plaetsen hebben bekomen/soo sullen wy het hier by laten berusten/ende voorts varen tot de rieviere selfs.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de rieviere DE LAS AMAZONAS, ende haer eerste ontdeckinghe.

DE groote ende machtige rieviere die de Spaegniaerden gemeenlijck noemen Rio de St Iuan de las Amazonas, wordt by anderen oock ghenaemt Tobo, ende Topoi Tapera; ende van de Spaegniaerden oock Para ende Orellana, hoe wel sy desen lesten naem oock gheven aen den Oronoque, confondeerende desen naem in ghelijcker voeghen als dien van Marannon, ghelijck by Acosta ende Herrera te sien is in verscheyden plaetsen. Den naem van Orellana heeft syn oorspronghdvan den eersten ontdecker Francisco de Orellana: op dat het dan blijcke welcke van dese rievieren eyghentlijck by hem eerst is ghevonden / is 't noodigh dat wy de reyse van Orellana hier in voegen/ gelijck ons de selve by Herrera wort beschreven in 't achtste boeck van syn seste Decade in het leste capittel/ende soo vervolgens: De oorsaeck van syn voyagie dient in 't voor-by-gaen aen-gemerckt. Na dat Belalcazar meester was geworden van Quito, ende de voordere provincien socht te ontdecken / soo kreegh hy eenen Indiaen ghevanghen die vreemdt was in dat quartier/ ende verklaerde te wesen gekomen van een lant welck hy noemde Cundirumarca, daer grooten rijckdom was te vinden / soo dat de lieden gantsch ghewapent ginghen met goude platen; welck de oorsaecke gaf dat 't selve landt by de Spaegniaerden werdt ghenaemt El Dorado; dit is gheweest in den jaere 1535. Gonzalo Pizarro daer naer in den jare 1540, het Gouvernement van Quito van syn broeder verkregen hebbende/ is begeerigh geweest dit Dorado te gaen soecken: syn Lieutenant was Francisco de Orellana. Sy trocken met haer volck in de Quixos, ende quamen over 't sneeu-gheberghte in de valleye van Zumaque, 30 leguen van Quito; vonden de Canela, ende keerden weder na Zumaque, ende Ampua; quamen daer naer over een rievier aen een vlecke Varco, daer sy een bercke timmerden / ende Orellana werdt met de selve ende eenighe canoen de rieviere af

 gheson-

ghesonden om proviande te soecken/ daer 't leger groot ghebreck van hadde. Dus ghescheyden zijnde van Pizarro, voer hy met de bercke eenighe daghen de riebiere af/ twintich ende vijf-en-twintich leguen daeghs/ door de stercke stroom ende menighte van riebieren die van 't zuyden in dese riebiere komen loopen/ sonder in 't eerste eenigh volck te vinden; dan den achtsten Januar. 1541, vonden sy een vlecke van Indianen/welck sy vermeesterden/ende vonden daer proviande: 't volck hadde hier goudt ende andere juweelen.

Orellana niet konnende oft niet willende weder-keeren naer 't legher van Pizarro, welck hy in grooten noodt hadde gelaten (gelijck dan 't selve met groot verlies van volck weder-keerde naer Quito) maeckte hier noch een bercke/ende nam voor de riebiere voorts af te varen. Vertrock van hier op Vrouwen-Lichtmis, ende naer 20 leguen vonden sy een ander riebier die van de rechter-hant af-quam/ ende met sulcken ghewelt viel in de dese/ dat sy daer groot ghevaer uyt-stonden. Van daer voeren sy wel 200 leguen af/ sonder eenighe woon-plaetsen te vinden; daer naer vonden sy verscheyden woon-plaetsen/ ende volck die haer schildt-padden/ papegaeyen/ perdrijsen/ ende veel visch vereerden: quamen aen een dorp wiens Casique was ghenaemt Aparia, die haer waerschoude voor de Amazonas, die sy in haer wegh hadden te vinden/ (welck sy in haer tale noemden Comapuyara) versagen haer daer van victualie/ en maeckten haer bercke voorts op. Scheyden van daer den 24 April, ende voeren 80 leguen af sonder eenighe teghen-standt te vinden; doen quamen sy weder aen woest en onbewoont landt/ende de riebiere hadde aen beyde zijden soo steyle ende harde bergen/dat sy gheen ghelegentheyt en vonden om te rusten ofte te visschen. Den twaelfden May quamen sy aen de provincie van Machiparo daer veel volcks woont/ende confineert met een ander Heer ghenaemt Aomagua: werden daer naer by de Indianen in haer canoen heftich bestreden/ende langh te water vervolght/sonder ruste te hebben twee nachten ende twee daghen; tot datse quamen aen een vlecke welck sy met ghewelt in-namen/ ende vonden daer veel victualie: van dese plaetse liepen veel hooghe ende ghebaende weghen te landt-waert in; ende sy maeckten reeckeningh van Aparia af tot hier toe/ ghevaeren te hebben dry hondert en veertich leguen.

Scheyden wederom van hier des sondaeghs naer Ascensions dagh/ende twee leguen voorder vonden sy datter een machtiger riebiere quam in-loopen/de welcke in de mondt hadde dry Eylanden/waerom sy de selve noemden Rio de la Trinidad, 't landt scheen schoon ende vruchtbaer te wesen/ ende daer quamen doorgaens soo veel canoen tot haer af/ dat sy ghenootsaeckt waren met haer bercke het midden van de riebiere te houden. Des anderen daeghs vonden sy een kleyn dorp/ welck sy in-namen/ ende vonden daer veel proviande ende een lust-huys/ daer sy veel potten ende kruycken/ende ander aerde-werck vonden/wel gemaeckt/ verglaest ende gheschildert met levende kouleuren; ende de Indianen ghetuyghden dat des veel te landt-waert in was te vinden/ghelijck mede veel goudts en silvers/ van welckes sy oock eenighe hier vonden.

Daer liepen van dese plaetse twee gebaende weghen te landt-waert in: dan om dat het landt allenthalven soo vol volcks was/ vonden sy gheraden voorts te varen; ende ontrent de hondert leguen voorts ghevaren hebbende al langhs 't midden van de riebiere/ quamen sy aen 't landt van een ander Heere genaemt Paguana, daer sy vriendelijck onthaelt wierden/ ende vonden daer van die schapen van Peru, ende 't landt seer lustigh ende overvloedigh van lijf-tocht ende veelderley vruchten. Voeren voorts langhs een ander groote vlecke/ en vonden allenthalven veel volcks; ende ten eynde ghekomen zijnde van 't landt van Paguana, quamen se aen 't lant van een ander Heer/welckes naem sy niet en konden leeren/ daer se vyandtlijck wierden bejegent/ende mosten haer lijf-tocht met ghewelt bekomen.

Vernamen voorder aen de slincker-hant een riebiere/welckes water soo swart was als inckt/ende liep met sulcken gewelt in d'ander riebiere/datse wel twintich

leguen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

leguen een swarte streeck maeckte in d'ander riebiere / sonder haer verwe te verliesen; noemden die Rio Negro: saghen veele dorpen / hoe-wel niet groot / ende namen een in met ghewelt / daer sy veel visch vonden; ende voeren soo al voorts door veel dorpen ende provincien / haer van noodighe provisie voor-siende; de rieviere was hier soo breedt / dat als sy de eene zijde hielden / de andere niet en konden ghesien.

Quamen aen een vlecke daer sy een Indiaen ghevanghen kreghen / die haer seyde datse nu waren in 't ghebiedt van de Amazones, ende voeren voorts langhs veele dorpen tot den sevenden Iunij; landen doen / ende namen een dorp in sonder teghen-standt / door dien sy daer niet en vonden als vrouwen / dan de mans quamen des avondts / ende sy gingen wederom t' scheep / ende voeren al voorts nessens wel bewoont landt / tot aen een groote vlecke daer sy seven hoofden op staecken saghen staen / waer over sy dese provincie noemden de las Picotas; van dese plaetse liepen gekalsyde wegen met boomen aen beyde zijden beplant / te landt-waert in; landen daer naer aen een ander dierghelijcke / ende versaghen haer van vivres met ghewelt / vonden daer Maiz, schildt-padden / gansen ende papegaeyen: vertoefden daer naer aen een Eylandt / daer sy een Indiaensche vrouwe kregen van goet verstant / die haer verhaelde datter te landt-waert in veel volcks was als de Spaegniaerden / ende twee witte vrouwen by een Heer die de selve van beneden de rieviere hadde ghebracht / soo dat sy haer in-beelden dat het Diego de Ordas ofte Alonso de Herrera syn volck mocht wesen. (Van den tocht van dese twee sullen wy hier naer spreecken.) Voeren al voorts voor-by veel dorpen / sonder daer aen te gaen / tot datse naer eenighe daghen quamen aen een vlecke / van waer de Indiaensche vrouwe voorsz. seyde de wegh te zijn om by de Christenen te komen; dan sy en onder-sochten het niet / maer voeren al voorts tot een vlecke van Indianen / daer sy sonder teghen-weer landen / ende vonden daer Maiz ende haver als die van Spaegnien; daer de Wilden dranck van maeckten als bier; veel cottoene lijnwaeten / ende een kercxken daer haer waepenen in honghen / ende twee myters ghelijck die van de Bisschoppen / van verscheyden koulcuren ghewevén.

Den twee-en-twintichsten Iunij ontdeckten sy vele dorpen aen de slincker-hant / dan konden daer niet by komen weghen den stercken stroom van de riebiere; ende in 't dubbeleeren van een punt landt / ontdeckten sy seer veele ende groote wooninghen / daer 't volck al op syn hoede was teghen haer komste / ende haer verhinderden te landen. Hier saghen sy eenighe vrouwen die de mans met groote moedicheyt aen-leyden; waren groot van lichaem / ende wit / met seer langh hayr; dese noemden de Spaegniaerden Amazonas, op een slecht fondament naer dat Herrera selfs oordeelt / door dien 't niet vreemt noch nieuen is in die quartieren van West-Indien / dat de vrouwen soo kloeckelijck vechten als de mans. Vonden al voorts veel dorpen ende woon-plaetsen aen de zuydt-zijde van de riebiere / ende groote teghen-standt / soo dat het seer ghevaerlijck voor haer was te landen. Namen hier sonderlinghe acht op de ghestalte van 't landt / het welcke scheen seer ghetempert ende vruchtbaer te wesen / noemden 't selve Provincie de San Iuan, om datse op synen dagh daer eerst aen quamen; de berghen waren bewassen met eycken van veelderley soorten / ende 't landt hoogh / met veel vlacke woeste velden / ende schoone jacht / ende duerde wel hondert en vijftich leguen, al wel bewoont langhs den oever van de riebiere.

Hielen voorts al 't midden van de riebiere / tot aen veel Eylanden / die hoogh / vruchtbaer ende lustigh waren / ende vol volcks / die haer met haer schuytjens (die sy noemen Piraguas) quamen bevechten: 't grootste Eylandt was wel vijftich leguen langh naer haer gissingh. Rusten haer daer in een bosch / alwaer een Indiaen die sy ghevanghen hadden / aen Orellana veel wonders verhaelde van de Amazonas, hoe dat dese vrouwen seer machtigh ende rijck waren van goudt ende silver /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dat sy hier tempelen hadden van de sonne/ al met goude plancken beleght/ huysen van steen/ ende bemuerde steden/ ende meer ongheloofelijcke dinghen die Orellana van desen Indiaen verstondt/ door hulpe van een vocabulaer welck hy ghemaeckt hadde. Van hier voorts vaerende/ vonden sy aen de slincker-hande van de rievier noch al woon-plaetsen/ op hoogh ende schoon landt/ daer sy niet aen en ginghen; dese streeck duerde wel hondert leguen, ende de voornoemden Indiaen seyde 't selve te wesen van een Heere die hy noemde Caripuna, die veel silvers hadde; bevonden dat de Indianen schoten met venijnighe pijlen; ende begonnen de vloedt van de zee ghewaer te worden.

Dit landt was wel bewoont onder den Heere ghenaemt Chipayo; wierden hier doorgaens van de Wilden heftich bestreden/ soo datter twee doodt bleven. Siende dat dit landt aen de rechter-zijde van de rieviere/ soo vol volcks was/ soo wenden sy het na de slincker-zijde daer sy gheen volck aen de kandt van 't water en vernamen/ hoe-wel daer veel woon-plaetsen binnen 'slandts scheenen te wesen: Van hier voorts vonden sy 't landt leeger/ ende veel Eylanden/ soo dat sy 't vaste landt niet meer en konden ghenaecken aen geenen kanten tot aen zee toe; hoe-wel sy naer haer gissingh wel 200 leguen voeren door dese Eylanden: ende de vloedt van de zee quam al dese wegh en noch hoogher op met groot gheweldt.

Naer dat sy haer vercken hadden voorsien ten besten datse konden/ scheepden sy van de mondt van de rieviere tusschen twee Eylanden door/ die ontrent vier leguen van den anderen laghen/ den 26 August 1541, ende voeren al in 't ghesichte van het landt/ ende quamen den neghensten dagh in de Golfo van Paria, ende naer seven daghen door las Bocas del Drago, ende quamen soo eyndelijck aen het Eylandt Cubagua den 11 September, naer datse de rieviere wel 1800 mijlen nae haer reeckeninghe waren af-ghekomen.

Het derde Capittel.

De tweede voyagie van *Orellana*, ende de voorder gheleghentheyt van dese rieviere.

FRanciscus del Orellana dese groote rieviere ontdeckt hebbende in voeghen hier vooren verhaelt/ is naer Spaegnien ghekomen om aen den Keyser te verhalen alles 't ghene hem op desen tocht was weder-varen; ende de voordere ontdeckingh van de rieviere ende 't Gouvernement van de aen-ghelegen landen te versoecken; ghelijck hy dan 't selve op seeckere conditien ende voor-waerden heeft verkreghen; en vier schepen ende volck ghereet ghemaeckt: Hy vertrock van St Lucar den elfsten May 1549, ende was aen 't Eylandt Teneriffe, daer hy drij maenden toefde/ ende aen Cabo Verde twee; hem stierven wel acht-en-tnegentich persoonen af/ ende vijftich moest hy achter laten om datse onbequaem waren de reyse te doen: In 't over-steecken naer Brasil hadden sy het weder seer contrarie/ soo dat sy al van dorst hadden moeten versmachten ten ware de slagh-reghenen haer te baet hadden ghekomen; een van syn schepen met seventich persoonen ende elf peerden bleef onder-weghen/ soo dat men daer noyt meer van ghehoort heeft; de tweere-steerende schepen quamen te lande ontrent Los Baxos de St Roque, ende houdende langhs de kuste/ passeerden in 't ghesichte van de Marannon, ende ontrent hondert mijlen voorder op de hooghte van een halve graedt (ghelijck Herrera schrijft) ende 12 leguen van landt vonden versch water in de zee/ welck Orellana seyde de rievier te wesen die hy sochte: deden de rieviere aen/ ende op twee Eylanden die wel bewoont waren kreghen sy victualie by manghelingh: voeren voorts met beyde de schepen de rieviere op wel 100 leguen; ende ontrent seeckere hutten van de Wilden daer weynigh voor-raet was van lijf-tocht/ setten sy het om een jacht op te maken/ eñ daer storven hem 57 persoonen af: sleten hier een van de schepen om 't yser-werck te gebruycken tot de jacht; de welcke in drij maenden vol-maeckt hebbende/ voeren

twintich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

twintich leguen hoogher / ende verloren daer 't ander schip / soo datse daer een barcke timmerden van 't wrack / daer dertich persoonen twee maenden ende een half met besigh waren. Onder tusschen voer Orellana met de jacht om den principalen arm van de rieviere te soecken / ende de selve niet hebbende ghevonden in dertich daghen / quamen weder / ende socht naer den voor-schreven arm voor de tweede reyse / de reste van syn volck ghebiedende hem te volghen naer Punta de St Iuan. De barcke vol-maeckt zijnde / voeren sy de rieviere op tot het Eylandt Marribuique, ende voorts tot het Eylandt Caritan, ende dertich leguen hooger vonden sy dry principaele armen van de rieviere / die daer naer in een quamen / soo dat de rieviere daer twaelf leguen breedt was; dan vindende haer te swack van volck / ende ghebreckigh van alles / keerden sy de rieviere af / ende ontrent veertich leguen binnen de rieviere ghemoeten sy een hoogh landt / welck sy vast landt oordeelden te wesen; de Indianen noemdent Comao, daer sy alderhande lijf-tocht bequamen voor koopmanschappen: hondert Spaegniaerden sloeghen haer daer neder (soo Herrera schrijft) om dat 't landt schoon ende vruchtbaer was: de reste voeren voorts de rieviere af tot datse quamen in de Margarita, daer sy de huys-vrouwe van Orellana vonden / die haer verhaelde hoe dat haer man in de rieviere ghestorven was van sieckte ende rouw dat hy den rechten arm van de rievier niet en hadde konnen vinden. Dit is de uyt-komste gheweest van beyde de tochten van Orellana, uyt 't verhael van welcke seer weynigh bescheets is te rapen.

Ick en bevinde by geen historien die ick tot noch toe hebbe gesien / dat yemant van de Spaegniaerden de ontdeckinghe van dese rieviere nader-hant heeft vervolght met schepen de rieviere van onder op-varende; alleen schrijft Lopes Vaz dat 't selve is onderstaen by een Portugees / doch met slecht succes / sonder de rieviere verre op gheweest / ofte yet bysonders ontdeckt te hebben.

Het vierde Capittel.

Ontdeckinghe van de rieviere TOBO ofte DE LAS AMAZONAS by onse Nederlanders, ende eerst de gheleghentheyt van de oost-zijde.

TOt noch toe hebben wy verhaelt 't ghene voor-genomen is by de Spaegniaerden in 't ontdecken ende onder-soecken van dese groote rieviere de las Amazonas; sullen nu voort-varen tot het ghene van de selve is onder vonden by onse Nederlanders / die al voor veele jaren hebben begonnen dese rieviere te bevaren; uyt welcker verhalen wy bevinden de sonderlinghe ghestalte en ghelegentheyt van de oost-zijde van dese groote rieviere / die seer ghevaerlijck is om aen te doen / wegen de vlackten ende sanden die sy daer hebben bejeghent; want komende van 't oosten na de groote rieviere toe langhs de wal henen loopen / vonden de kuste van ontrent achthien mijlen by oosten den oost-hoeck van de groote rieviere / meest streckende west ten noorden ende dede hem op met diversche hoecken ende in-bochten / ende meest eenparigh heel leegh landt / ende over al barningen tegen het landt aen; tot datse quamen ontrent ses oft seven mijlen by oosten den voorsz. hoeck / alwaerse haer rondt-om beset vonden met ravelinghen ende sanden ofte platen; van welcker eenighe met leegh water op een springh gantsch droogh legghen / ende eenighe altijdts / wesende wit sandt / ende binnen tusschen de selve sandt-platen ende het vaste landt is een oneffen grondt / doch al fraeye sandt / ende goede ancker-grondt; het vaste landt is altemael wildernis / vol boomen / ende al ghebroocken landt / daer verscheyden rievierkens ende kreecken uyt-komen; de jonghe boomkens staen hier op veel plaetsen in het soudt-water ende op de gorsen en wassen / ende is over al een vette kley-grondt: dit is het gheboomte daer wy in 't voor-gaende de Franchoysen hebben hooren van spreecken / welcke die noemen Appariturier, ende zijn Mangues. Om den oost-hoeck van de rieviere vonden de onse met haer jacht een rieviere die sy noemden Rio de Reygers,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

om datse daer veel reygers saghen; 't landt streckt hem van den hoeck ontrent vier mylen zuydt-zuydt-west ende noordt-noordt-oost/ ende wordt by de Wilden ghenaemt Marapa; (ende daer laghen sommighe rudtsen ofte klippen die met leegh water boven zyn/ welck de onse noemden de Swarte Verckens, ende tusschen beyden door-seylende/ hadden ses vadem waters/ sandt-grondt:) ende dan voorts zuydt ten westen en noordt ten oosten/ tot de voorschreven Rio de Reygers toe/ de welcke meest oost ende west streckt te landtwaert in/ ende heeft vyf verscheyden inwycken die d'een meer d'ander min in 't landt in strecken/ ende ten lesten heel droogh worden; 't landt is meest van de selve ghestalte als het voorgaende hier vooren aen-gheroert/ veel boomen/ doch wildt ende van gheender weerden; vonden daer eenighe canoen met Wilden/ waer van sommighe niet en hadden als boghen ende pylen/ ende hamacken van cottoene garen; ende sommighe een weynigh Tabac, ende van die groene steenen die sy in haer lippen zyn ghewoon te draghen. Vyf mylen van de mondt van dese rieviere west ende west ten zuyden verscheyden/ leght een Eylandt welck aen 't oost-eynde een groot rif ofte banck heeft/ wel een vierendeel myls in zee streckende/ ende de wal streckt van hier zuydt-zuydt-west ende noordt-noordt-oost ontrent vyf mylen; de ebben loopen hier veel stercker af als de vloeden op-loopen. Op de selve kours ende streeck wordt men een rievier ofte kille ghewaer achter een hoeck landts; ende wat voorder legghen verscheyden Eylanden vol gheboomte/ doch van gheender weerden; ende is al vol blackten ende drooghten aen die zyde van de rievier/ zoo datmen daer seer voorsichtelycken moet varen. De voordere beschryvinghe van de oost-zyde van dese rieviere/ sullen wy moeten staecken tot naerder onder-richt; want hoe-wel wy wel eenighe uyt-werpsels van de kuste/ ende oock eenighe observatien van de gheleghentheden van dit quartier hebben ghesien/ zoo en zyn de selve noch sulcks niet dat wy daer op een vaste ende pertinente beschryvinghe souden konnen in-stellen; verhopende dat by de onse metter tydt de gheleghentheyt naerder ende beter sal worden ondersocht ende bekent ghemaeckt. Daer en tusschen zoo kan de ghestaltenisse van dit quartier ten deele verstaen worden uyt het gheene wy in 't voorgaende Boeck ende hier vooren uyt de aenwysinghen van Figueredo hebben by ghebracht.

Het vyfde Capittel.

Vordere beschrijvinghe van de groote rieviere DE LAS AMAZONAS, ende de gheleghentheyt van de selve.

ALle de ghene die tot noch toe van dese rieviere hebben ghescheven/ gheven de selve een groote wydtte in de mondt/ eenighe vyftich/ eenighe sestich ende meer mylen: hoe wel eenighe van de onse die de selve van de ghedachten oost-hoeck naer den west ofte noordt-hoeck hebben ghekruyst/ meynen dat de wydtte by verre zoo groot niet en is/ de selve nemende op een rechte linie; dan alsoo beyde de hoecken veel verschillen van hooghte/ zoo konnen beyde dese opinien wel ghelyck hebben in haer reeckeninghe. Oock zoo schryven de Spaensche ende andere schryvers wonder van de machtighe stroom van dese rieviere/ waer door te passe komt datmen 't versch water veel mylen in de zee ghewaer wordt: welck apparentelyck naer den tyt van het jaer meer ofte min is: want van de maent Martio tot in September, soo geven dese rievieren geweldich water uyt/ door dien het alsdan soo veel reghent in dat ghewesté op 't gheberghte. Mr Harcourt in syn ontdeckinghe van Guaiana, verhaelt hoe dat hy op den neghenden May viel op 't current van de rieviere des Amazonas, ende dat de selve sulcken ghewelddighen stroom van versch water uyt gaff/ dat sy dertich leguen van landt zynde van 't water droncken ende bevonden 't selve soo versch ende goet als van een fonteyne ofte poel: hadden daer veertich vadem diepte/ al sandt-gront; ende des anderen daeghs hadden sy veranderingh van water/ 't welck wit en drabbich wert/ ende hadden doen 's middaeghs

dertien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

derthien / ende naer de middagh weder seventhien vadem waters: ende den elf-sten saghen sy landt in 't westen van haer / ende setten op vijf vadem waters.

De west-hoeck van dese rieviere welcke leght op de hooghte van twee graden by noorden de linie / weynigh minuten meer ofte min; wordt by eenighe ghenaemt C. Race, by andere Cabo de Nord, by de onse de Noord-caep, ende oock de west-hoeck van de Amazonas: van desen hoeck streckt hem een groote vlackte af eenighe mijlen in de zee. Die op dese kaep vervalt/moet anckers en kabels ghereet houden want daer gaet een harde stroom op de wal/ ende dwars in 't landt.

Van de noordt-kaep de rieviere op/tot aen een rieviere die in dese groote loopt/ ende ghenaemt wordt Arewary, zijn neghen leguen naer dat by de onse is ondervonden/ ende de kours zuydt-zuydt-west. Dit is maer een deur-tocht / een ghedeelte van't landt gelijck af-snijdende/soo dat men te leegh vervallende om de west/ hier door met een tamelijck schip kan komen op de groote rievier; de noordelijcke mondt light op anderhalf graedt /streckt eerst zuydt in; daer naer zuydt-oost ten oosten / ende komt weder oost-noordt-oost uyt. Die hier door naer de Amazonas soude willen/moeste alle ghetijen setten/ insonderheyt voor de plate daer thien ende twaelf vadem diepte is / ende dan met hoogh water over de plate steecken/ houdende de syde van bagh-boordt. Tusschen Arrowary ende Arrepoco, syn twee mijlen zuydt-oost ende noordt-west / het is tusschen beyden ses vadem diep/ sachte grondt.

Van Arrawary tot het eerste ofte noordelijckste Eylandt in de groote rieviere/ by eenighe ghenaemt Kaluarie, reeckent men twee mijlen zuydt-zuydt-oost; ende van Kaluarie tot Sapeno ofte Sapenou veerthien mijlen: welck de pertinentste kaerte ofte ontwerpinghe van dese rieviere die wy als noch hebben konnen sien/ stelt op de hooghte van vijftich minuten / weynigh min ofte meer by noorden de linie / ende recht teghen over naer het oosten toe een bewoont Eylandt ghenaemt Coarien; ende aen de selve west-zijde van de rieviere / een weynigh boven Sapenou, een kleyn rievierken ofte in-let daer by noorden gheleghen/ is Arrowas, ende by zuyden Paricores, twee plaetskens daer de Wilden haer onthouden: ende tegen over naer't oost-zuydt-oosten Arrowais, ofte gelijck andere het noemen 't Eylandt Arrowen. Voorts aen de selve west-zijde by-naer onder de linie / een rievierken met een dry-hoeckigh Eylandeken in de mondt / aen de welcke gheleghen is een dorpken Matarem ghenaemt / ende dieper in't landt Roakery ende Anarcaprock; ende teghen over naer 't zuydt-oosten het Eylandt Sapanapoock; ende Matiana, recht onder de linie; ende by zuyden de linie by-naer een halve graedt het Eylandt ende dorp Corropokery, welck andere noemen Corpecari; die daer over aen de noordt-west-zijde van de rieviere teeckenen Tockes Kille.

Voorder de rieviere op / ende by-naer op de hooghte van een graedt by zuyden de linie/ komtmen aen een anderen arm van de rieviere die noordt-oost-waert ofte daer ontrent af-loopt / alwaer verscheyden woon-plaetse legghen aen de oost-zijde / die de voorsz. kaerte noemt Aropoya, Corpoppy, Capitan; ende een andere kaerte noemt die Wayecorpap, Mannetibi, Corpappi. Daer naer op de selve oost-zijde van de rieviere ende weynigh hogher als Aropoya heeft de voornoemde kaerte Matorion, ende by-naer op de hooghte van een graedt ende vijftich minuten Huaman, een woon-plaetse van Indianen; ende op de hooghte van twee graden ende twintich minuten by zuyden de linie/ Corropkery een dorp van Indianen van de natie Womian. Andere hebben aen de noordt-west-zijde van de rieviere het dorp Coegemynne ofte Coyminne: ende voorder de rieviere op veel kleyne Eylandekens / en oock eenige klippen / ende eyndelijck een stortinge ofte val / soo dat men dien arm van de rieviere niet hoogher op en kan varen/ ende over sulckx wel te presumeeren is/ dat dit de principale rievier niet en moet wesen.

Eenighe van onse natie hebben eenighe jaren ghetracht de principale rieviere

uyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

uyt te vinden / ende meynen oock de selve ghevonden te hebben / want naer dat ick by gheloofweerdighe lieden ben onder-recht / soo hebben sy een kanael ghevonden welck seer verre streckt naer het zuydt-westen ofte die streeck / houdende een groote breedte ende diepte sonder eenighe verhinderingh van stortinghen ofte vallen; hebbe mede een Engels-man ghesprooken die ghetuyghde desen arm van de rieviere met een vercke op-ghevaren te hebben naer syn segghen wel dry ofte vier hondert mijlen.

Onse Nederlanders hebben eenighe jaren herwaerts dese groote rieviere beginnen te frequenteeren / ende die van Vlissingen hebben op de selve twee fortjens ende woon-plaetsen gheleght; van welck het eene ghenaemt Nassau, is gheleghen op Coyminne, welck gelijck een Eylandt is / achthien oft twintich mylen langh / maer smal / ende ghelijck met een kreecke van 't vaste landt af-ghescheyden; ende werdt ghereeckent by de tachtentich mijlen de rievier op te wesen. Het ander ghenaemt Oragnien, leght seven mijlen neder-waerts / dan dese zijn voor eenighe tijdt al weder op-ghebroken. Ghelijck oock andere naerder-handt daer gheleght. De Portugeesen van Para hebben 't volck seer verdreven / ende weynigh aen haer zijde ghelockt: soo dat de onse in den jaere 1629 de rieviere soo verandert vonden / ende 't volck soo verlopen datse op de voorneemste plaetsen schier geen huysen meer en vonden / ende 't volck datter noch was hadt hem gheretireert in kreecken ende moerassen / ver van de rieviere af / daer mense qualijck kan vinden.

Wat de ghestalte des luchts belanght / de selve wordt goedt ghehouden / ende den bodem van 't landt verscheyden naer de gheleghentheyt van de plaetsen; daer is overvloedt van alderhande lyf-tocht / die de Wilden in sulcken overvloedt ons volck toe-voeren ende voor snuysteryen verkoopen / datse dickwils maer te veel en hebben: de Wilden zijn meest goedt volck / ende van de natie van de Yayos aen de west-zijde van de rieviere / hoe wel daer noch andere natien woonen te landt-waert in / als de Cockettuway ende Pattecu, Tockyanen ende Arytiaen, Comoes ende Arwaccas, ende Wackehans. Daer vallen veel nutbare houten / diversche verwen / gommen / cottoen / taback; men heeft daer suycker-riedt; ende Pita, welck alsoo goet ofte beter is als hennip / om netten / touwen / ende kabels van te maecken: veel boom ende aerdt-vruchten die tot sonderlinghe ghebruyken konnen dienen; Insonderheyt een boom welck de Wilde noemen Ademonie Totocke; ende de vrucht Totocke, welck seer groot is / ende by-naer rondt / de buytenste schelle dick / hardt ende houdtachtigh / doncker van verwe; is binnen verdeelt in ses verscheyden deelen / met tusschen schutsels verscheyden / in yeder van welcke op malkanderen ghevoeght light / van acht tot twaelf ende meer noten / met een bysondere harde schorse bekleedt / dry-kantigh ende langhwerpigh met dry ghelijcke naeden / seer ghefronst / doch fijnder als de buytenste schelle / tusschen de twee en dry duym-breeden langh / ende ander-half breedt / duyster ros van verwe; in dese is een groote langhwerpighe keerne met een rossachtigh vlies bekleedt; vast van substantie / de hase-noten van smaeck naerder komende als de amandelen / wit ende vetachtigh / soo dat het by-naer alle de diensten kan doen / als de amandelen / ende oock olie gheven. Dese vrucht wast aen een uytermaten hooghen boom ende boven fraey ghekroont / syn bladeren zijn groot ende de yppen-bladeren niet ongheliick / doncker groen / doch onder witachtigh / draeght gheen bloessem anders als seeckere bottekens / van kouleur als de bladeren die allenskens swellen ende de vrucht voort-brenghen; door dien dese vrucht soo hardt ende swaer is / ende de boomen soo hoogh / en derven de Wilde door de bosschen niet gaen als de vruchte rijp is / dan met een houte schildt ofte ander schutsel op het hooft / want anders soude dese vrucht haer op 't hooft vallende / haer licht verpletten. De binnenste note vindt ghy beschreven by Carolus Clusius lib. 2. exotic. cap. 18. Voorts verscheyden mineralen ende ghesteenten / ende veelderhande waeren daer men handel soude mede konnen drijven; welck

wy

wy alles soo wat kort over-loopen / door dien wy hier naer in 't ghemeyn wat breeder daer van sullen spreken.

Het seste Capittel.

Vervolgh van de rievieren ende de landen van RIO DE LAS AMASONAS, tot den hoeck van de Baye van WIAPOÇO.

OM nu voorder te beschrijven de landen ende gheleghentheden by westen de rieviere de las Amazonas gheleghen / sullen wy beginnen met een Eylandt welck leght voor de rieviere voor-noemt / ende wordt by de onse ghenaemt het Conijnen-Eylandt, ende is gheleghen op de hooghte van twee graden ende vijf-en-veertich minuten by noorden de linie / ende streckt in de lenghte zuyden ende noorden. Dertich mijlen by westen van dit voorschreven Eylandt leght Crabbeboere, soo de onse het noemen / ofte ghelijck als andere het selve heeten Carripapoóri, zijn verscheyden Eylanden / ofte veel eer verdroncken landen / leght op de hooghte van ontrent twee graden ende acht-en-twintich minuten; de eerste thien mijlen strecken recht noorden ende zuyden / ende de andere twintich mijlen noordt-noordt-west ende zuydt-zuydt-oost / wel soo westelijck ende soo oostelijck.

Ick hebbe een Nederlander ghesprooken dewelcke uyt een schip / welck hier verghingh / ontkomen zijnde / by de acht jaeren onder de Wilden hier had' ghewoont / dewelcke ghetuyght dat dit al verdroncken landt is voor veele mijlen / ende dat de Wilden by de visch leven ende weynigh ander onderhout hebben. Van hier voorts west-waert aen tot den hoeck toe van de baye ende rieviere van Wiapoco, zijn diversche rievieren / de welcke alle na de observatie van de onse tije-rievieren zijn / die met het leegh water genoeghsaem droogh loopen. Mr Harcourt stelt in dese distantie Arrapoco (een tack van de Amazonas) Arravvary, Micary, Conavvini, ende Cassipurogh. Laurens Keymis noemt dese rieviere Arrovvary, Ivvaripoco, Maipari, Coanavvini, Caspurogh: ende seght dat Arrovvari een schoon rieviere is / legghende op de hooghte van een graedt ende veertich minuten; hebbende op de barre met leegh water ten minsten drie vadem waters / ende binnen acht ende thien vadem waters / al brack; hy en vondt daer gheen volck ontrent de zee-kuste woonen: Andere gheven dese rievieren noch wat andere namen / dan slaen meest op de voorgaende.

Onse Nederlanders stellen hier de rievier Arikary op de hooghte van twee graden ende seven-en-twintich minuten by noorden de linie / ende ghetuyghen dat 't gat van de selve rieviere streckt in 't uyt-zeylen zuydt-oost ten oosten ende zuydt-oost / ende datter een banck leght voor de rieviere die aen bagh-boordt moet blijven legghen in 't uyt-zeylen / ende dat het landt aen stier-boort streckt zuydt-zuydt-oost. Vier mijlen ende een half naer 't noordt-noordt-westen leght de rieviere Carsewinne ofte Cassewini, op de hooghde van twee graden ende vier-en-dertich minuten; 't gat van de selve rieviere loopt oost ende oost ten noorden in / tusschen twee bancken door / al waer op 't ondiepste seven voet waters is; de rieviere in-komende streckt het landt aen stier-boort zuyden / ende aen 't bagh boordt noordt-noordt-oost. Van den bocht van de rieviere Cassipurogh west-noordt-west komt men by eenen hooghen hoeck van de baye ofte rieviere van Wiapoco, desen hoeck streckt west-noordt-west twee mijlen / ende daer is vier ende vijf vadem waters / weecke grondt.

Mr Harcourt in syn Discoverie of Guiana, beschrijft de gheleghentheydt van dese contreye aldus: Den westelijcken arm ofte tack van de rievier van de Amazonas, welck in de zee valt / is ghenaemt Arrapoco, daer veel ende verscheyden heer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

heerschappyen van Indianen zyn gheleghen. Van Arrapoco noordt-waerts is de rieviere Arrawary, welck is een schoone rieviere/ende ontdeckt een seer vermakelyck landt. Van Arrawary tot de rieviere Cassiopurogh streckt hem uyt de provincie Arricary, welck onder sich begrypt de heerschappyen van Arrawary, Maicary ende Cooshebery, daer Anakyury het hooft van is / een Yaio van gheboorte / ende ghevlucht van de landen gheleghen ontrent den Orenoque, uyt vreese van de Spaegniaerden / de welcke hy doodt-vyandt is. Hy hadde hem neder-gheslaghen in de provincie van Arricary, ende woont nu te Morooga in de heerschappye van Maicary. Van dese plaetse naer 't noordt-westen loopt de rieviere Conawini in zee / daer de heerschappye van Cooshebery aen paelt / van de welcke 't hooft is eenen Leonard Ragapo, doch onder den voorsz. Anakyary: desen Leonard is ghedoopt ende heeft voor desen in Enghelandt gheweest met S[r] Walther Ralegh, soo dat hy hem ende onse natie noch een seer goedt hert is toe-draghende / ende kan oock een weynigh de Engelsche taele spreecken. Gheduerende de tydt dat ick te Wiapoco vertoefde / door de kondtschap die ick hadde van hem ende syn landt / ende van seecker ghesteente datter wordt ghevonden / welck men vermoede diamanten te wesen: sondt ick myn cousyn Capiteyn Fisher om dit te onder-soecken/ ende eenighe van dese steenen te halen; desen Leonard onthaelde myn cousyn heel wel / ende gaf hem leydts-lieden om hem te brenghen tot de plaetse daer dese steenen worden ghevonden / wesende by de 50 mylen zuydt-waert binnen 's landts. Van dese plaetse voorwaerts verthoont hem eenen hooghen bergh/ genaemt Cowob, op welckes top (naer 't seggen van de Wilden) een groote poel is/daer seer delicate visch in wordt ghevonden. De landouwe was soo schoon ende vermakelyck als men soude konnen sien; dan de steenen gheen diamant/ maer wel Topasen, welcke wel ghesneden ende gheset zynde/soo fraeyen luyster (seght hy) hebben als eenighe diamanten; ende gheven goede hope/ dat men hier naer daer noch beter ghesteente soude moghen vinden; want daer in Oost-Indien dese Topasen worden ghevonden / daer vindt men oock de meeste diamanten. Hebben eenighe van dese steenen ghehadt / dan zyn seer weeck/ ende de luyster en is maer matelyck.

De selve Harcourt verhaelt voorder dat hy de provincie van Cooshebery hadde bevonden te wesen een seer ghesondt ende schoon landt/meest even grondt/ ende verscheyden met schoone velden/ vruchtbare weyden/ ende fraeye bosschen; benefens eenighe heuvelen ende dalen die een seer lustigh prospect gaven.

Van de rieviere Cassipurogh noort-west-waert tot de rieviere van Arracouw, ende voorder te landt-waert in naer 't westen ende zuydt-westen / tot aen de rieviere Arwy (welck in Wiapoco komt boven de vallen) strecken haer uyt de provincien van Arracoory ende Morownia; welck al mede zyn van de selve ghestalte ende vermakelyckheyt als 't landt van Coos-hebery. Het landt van Arracoory is wel bewoont / ende haren oppersten Capiteyn is ghenaemt Ipero. Ende hoewel tusschen dese Arracoories ende de Wiapocories gheen groote ende innerlycke vrientschap en is/soo houden sy nochtans in uyterlyck gelaet vreede met den anderen. Morownia is mede vol volcks/ eñ is een vriendelycke natie van Wilden. In die provincie leght een seer hooghen bergh van 't fatsoen van een Pyramide, ofte suycker-broot/van de welcke men verre ende wydt 't landt daer om-her kan oversien. By zuyden de provincie van Morownia, op de palen van de rieviere Arwy is de provincie Norrack ghelegen/ welckes in-woonders zyn Caribes, ende vyanden van de in-woonders van Morownia ende Wiapoco; welck al mede staen onder 't ghebiedt van Anakyury, de grootste Heer ofte Casique van alle de Yaos die op dese kuste woonen tusschen de groote rieviere des Amazones ende Dessequeke,

Siet vooren cap. 5.

W I A P O C O.

Het ſevende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Baye ende Rievieren van Wiapoco, ende andere daer ontrent gheleghen.

IN 't voor-gaende Capittel hebben wy verhaelt hoe dat den hoeck van de baye van Wiapoco van de rieviere Caſſipurogh af-ſtreckt weſt-noordt-weſt; deſen hoeck wordt by eenighe genaemt Cabo de Nort; by andere Cabo de Conde in de kaerte van Sir Walter Ralegh; Laurens Keymis noemde de ſelve Cabe Cecil; ende de onſe noemen die gemeynlijcken Cape d'Orange. De baye naer 't ſegghen van Keymis ſtreckt haer dertich mijlen naer het weſten. Binnen de baye van Wiapoco, aen de ooſt-zijde loopt de rieviere Arracouw, ontrent een half mijle naer dat de onſe ghetuygen / ende in Arracouw valt binnen 's landts de rieviere Wats, ſoo Harcourt ghetuyght; dan in eene kaerte vinde ick datter twee andere rievieren binnen 's landts in Arracouw komen / Rio Arrocavile ende Ycoripi. De rievier Arcovile wierdt by de onſe beſocht in den jare 1600, twee mijlen binnen de ſelve / noemen de ſelve Ycoripe, ende noch dry mijlen voorder R. Tamyne, ſeer diep / maer niet breedt / ende by-naer ſtil-ſtaende water / ende vier mijlen de rievier op 't dorp Sapyte, ende voorts door een boſch ende moeraſſighen wegh 't dorp Awarapata. Ghetuygen mede dat de rievier Arecoa in de mondt wijdt is een halve mijle / ende dat de ſelve verre op in 't verdroncken landt woonen de Arrecooſſen, vrienden van de Iaos; hebbende tot vyanden de Mayos. De rieviere van Wiapoco ſelfs (als Thomas Maſham ghetuyght / die daer was in den jare 1596,) is gheleghen by-naer op de hooghte van vier graden by noorden de linie; dan eenighe van de onſe ſtellen die op de hooghte van vier graden ende een half. De ſelve Maſham getuyght voorder datſe in de mondt heeft twee vadem waters / ende ondieper is binnen de barre / alſoo daer niet boven ſes ende ſeven voet waters en is / ende oock minder in veele plaetſen; is in de mondt by een mijle breedt / dan binnen niet over een half mijle / ende tot de groote val ofte ſtortingh van water zijn ſeſthien mijlen. Men heeft daer veel Eylandekens in de rieviere / ghelijck meeſt in alle deſe rievieren. De Wilden die op de rievieren woonen zijn van dryderley natien / Yayos, Arrowan ende Arwaccas; is goet volck / welck de vreemde die daer komen wel onthaelt; zedigh naer de wijſe van de Wilden / gaen naeckt / dan ſchijnt wel kleeren ſouden draghen indien ſy die hadden: hebben een ſonderlinghe vondt om de viſſchen te vanghen / met ſeker ſeer ſterck-rieckende houdt / ghenaemt Ayauw, in 't water te werpen / daer de viſſchen ſoo van beſwijmen / dat ſy met de handt ghevat worden. Haer broodt is Caſſavi, daer ſy oock haeren dranck van maken / met de ſelve te kauwen ghelijck de Wilden van Braſil, welck ſy Pernou noemen / ende drincken haer daer ſeer vol in. Wordt ghemaeckt van Caſſavi heel ſwart ghebrandt / ghekaeuwt ende dan gheſoden / ende eyndelijck door een mande gheperſt; is klaer ende van verwe als Lubs-bier / dan kan niet over vier oft vijf daghen dueren. Worden daer ſeer ghequelt van een onghedierte ghelijck een vloy (welck ſy Niguas noemen) dat tuſſchen de naghelen ende 't vleeſch in-kruypt / ende groote pijne ende verderf veroorſaeckt. De gheleghentheyt van 't landt ontrent de zee wordt voor ongheſondt ghehouden; hoe-wel M[r] Harcourt contrarie ghetuyght / die daer in den jare 1608, volck in 't landt liet / onder 't ghebiedt van ſyn broeder / die daer neder-ſloeghen in een dorp by de wilden ghenaemt Caripo, op een klippighen bergh daer niet wel aen te komen en is / uyt oorſake van de dichte boſſchagie ende ſteyle klippen / als alleen by ſommighe weghen die naeuw ende ſteyl zijn / ſoo dat het op-komen licht kan belet worden. Van dertich die daer bleven dry jaren langh / ſtorven der ſes / ende dat meeſt by ongheval. De onſe die

Harcourt.

noch voor die tijdt op dese rieviere hebben ghehandelt / ghetuyghen mede dat dese plaetse eer ghesondt is als onghesondt; door dien dat de siecken van elders komende hier haest weder ghenesen. Dese rievier heeft diversche af vallen ofte stortingen van water / d'een hoogher als d'ander / welck men swaerlijck kan op-komen / ende niet als met groote moeyte in de maendt van Augustus: een weynigh boven de eerste val komt de rieviere Arwy in Wiapoco loopen / ende eenighe dagh-reysen boven de vallen woont een seker natie van Caribes, welcke soo groote ooren souden hebben / dattet qualijck te ghelooven is / die de Indianen dit verhalende noemen Marashewaccas, ende segghen dat sy onder haer een beeldt hebben / welck sy eeren ende aen-bidden als haren Godt / ende houden het in een huys tot dien eynde ghemaeckt; is van fatsoen als een man die op syn hielen sit / houdende de knyen open / de ellebogen daer op rustende / ende de handen op-houdende / met de palmen voorwaerts / siende om hoogh / ende met open monde wijdt gapende. Noordt-noordt-west van Wiapoco een mijle light het rievierken Winipoco daer Arwacas woonen / daer syn soo veel tigren dat het af-grijselijck is / en men kan daer niet gheduyeren van de Mosquitos, het landt daer om is berghachtigh ende de grondt harde roode aerde. Aen de noordt-west-zijde van Wiapoco ontrent vierde-half mijlen op 't uyterste punt van 't landt light een bergh die sy noemen Gomeribo, ofte Commaribo, welckes grondt seer excellent is om te planten Tabacco, Maiz, cottoen-boomen / Annoto-boomen / wijngaerden ende eenighe andere plantagie. Aen de selve zijde is mede een kleyne kreecke / welck ghenaemt wordt Wainary, streckende ontrent een dagh-reyse te landt-waert in naer 't westen; eenighe hebben het voor een rievier gehouden / dan alsoo 't geen fonteyn ofte springhen heeft / hebben haer hier in verabuseert. Naer 't noorden ende noort westen van dese kreecke leght een rije van seer hoogh gheberghte / streckende naer de rieviere Apurwaca toe (daer wy stracks sullen van spreken) welckes grondt is goedt ende vruchtbaer om Tabac daer in te planten / ende daer wast de beste van dit gantsche quartier; oock soo groeyen daer de alderbeste suycker-rieden die men daer te lande vindt; ende alle het landt tusschen de twee rievieren Wiapoco ende Apurwaca wordt ghehouden de provincie van de Wiapocories, begrijpende onder sich de heerlijckheden van Wiapoco ende Waynary. Het in-komen van Wainary is klippigh ende ondiep / ghelijck Laurens Keymis ghetuyght: Ende de onse die daer waren in den jare 1598 ghetuyghen dat het moerachtigh landt is / daer gheen volck doen en woonde / ende datter veel crocodilen waren in de rieviere.

Het achtste Capittel.

Voordere aen-merckinghe op de rieviere Wiapoco, uyt de ondervindinghen van onse Nederlanders.

Tot voorder kennisse van dese rieviere sal ick hier in voeghen 't ghene ick verstaen hebbe van een van onse natie die daer voor veel jaren verscheyden reysen heeft gheweest: de selve getuyght; dat men in 't in-komen van de rieviere vint veerthien ende vijfthien voet waters / ende dat men om in te loopen bagh-boorts zijde naest moet houden tot dat ghy de zuydt-rieviere open siet / dan loopt men recht op 't hooghe landt aen / ende siet de hutten van de Indianen / als mede de west-rieviere open / daer men met gheen schip in en magh / maer wel met booten ofte canoen / en loopt oock niet verde te landt-waert in: aen stier-boordt legghen dry dorpen daer Arwacas woonen / die haer generen met Cassavi te maecken / cottoen ende verwe te vergaderen / goet slagh van volck / houden veel hoenderen / soo dat daer goede lijf-tocht is te bekomen: om met schip ten ancker te komen / moet men de sandt-baye van 't hooghe landt voor-by loopen / ende setten om den hoeck op dry vadem ende een half; ende men kan oock met het schip op 't slijck loopen sonder sorghe; dese rievier loopt naer het groote val toe / heeft aen stier-boordt

een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

een dorp in een kreecke / daer handel valt / ende men heeft aen de selve zijde noch twee rievieren eer men aen 't rechte val komt; in dese rievieren zijn noch seven dorpen : in de eerste vier / ende in de andere drij / daer al volck woont ; ende bij het val aen stier-boordt legghen noch drij dorpen / in het op-vaeren ; ende aen bagh-boordt-zijde van het val over den bergh zijn vijf plaetsen daer Indianen woonen. Dese vallen en zijn niet te passeeren in de reghen-tijdt / maer op ander tijden varen de Wilden die op met canoen.

Van het val wederom keerende naer beneden toe/heeft men aen stier-boordt-zijde noch twee rievieren die in 't landt strecken/ daer sy in de eerste vijf plaetsen/ende in de tweede drij plaetsen vonden daer Indianen woonden.

Alle dese plaetsen ende ghelegentheden vonden sy in de West-rieviere/soo sy die noemen. Voorts ghetuygen sy van de Zuydt-rievier/ dat de selve ondiep is in de mondt / soo dat men daer met gheen schip in en magh / dan wel met een jacht dat drij voet ende een half diep gaet; dan binnen is sy dieper/soo dat sy daer by gissinge wel acht-en-dertich mijlen op waren/ ende al diep water vonden; ontrent twaelf mijlen dese rievier op aen stier-boordts zijde/ hadde een Duytsch-man ghewoont/ de welcke eyndelijck van de Wilden was doodt-gheslaghen om 't quaedt leven dat hy onder de Wilden voerde: sy vonden daer noch een groot vat met verwe het welcke de voor-schreven Duytsch-man hadde vergadert; noch sesthien mijlen voorder aen de selve zijde is noch een kreecke / daer sy mede drij plaetsen vonden van Indianen/ende kreghen daer veel verwe : eenige mijlen voorder en vonden sy gheen huysen meer : aen bagh-boort zijde van de selve rieviere vondense ontrent sesthien mijlen van zee een ander rievier / die voor aen de mondt / ende ontrent twee mijlen innewaert wat wijdt is/ dan wordt daer naer smaller ; daer zijn twee dorpen / dan de inwoonders zijn Caribes ofte menschen eeters : vijf mijlen naerder de zee is noch een ander rievier met fraey leegh landt / weynigh kreupel-bosch/veel Zabanen als men die noemt; dese strecken al zuyden ende zuydt-oost ende wel soo oostelijc/ soo datse by alle apparentie naer de Amazones streckt; binnen de selve rievier aen bagh-boordt-zijde so ghy die in-komt/is een ander naeu rievierken daer oock volck woont/welck sy verspraken / ende werden by de selve wel onthaelt. Al dit volck is seer bevreest voor de Cariben die te landtwaert in woonen / om datse dickwils op haer onversienste van de selve worden bespronghen ende wegh-ghevoert. Uyt dit verhael is licht af te nemen dat de rieviere van Wiapoco verscheyden armen heeft die d'een verder als de ander in't landt in-loopen; ende dat het volck dat hier woont wel mede te handelen is voor sulcks als sy daer hebben; met neerstigh ondersoecken soude hier wel wat meer te vinden wesen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Rievieren APURWAKA, Couwo ende Wia, by Westen WIAPOCO gheleghen.

NAer 't noordt-westen van de baye ende rieviere van Wiapoco komt voor eerst in zee geloopen de rieviere Apurwaka, als Mr Harcourt die noemt/ ende meest onse kaerten: oft Caperwarka, als Laurens Keymis die heet; welck naer 't seggen van Harcourt een fraepe rieviere is/ ende wel bewoont; dan den voorschreven Keymis seght dat hy dese rieviere wel veertich Enghelsche mijlen op voer / ende gantsch gheen volck en vernam (welc wel niet te verwonderen en is/ want niet alleen aen dese rieviere maer ooc andere gewesten van dit quartier vintmen d'een tijt volc en d'ander tijt weder niet/door dien 't volc dicmaels verandert van plaetse) en dat hy daer aen de voet van een bergh soo veel brefilie-hout velde als hy in syn boot konde laden. Vonden daer mede van de boomen welckes schorse schijnt wildt kaneel te wesen / de welcke veel in de straete van Magallanes wassen. Naer de Apurvvaka.

af-teeckeninghen die ick ghesien hebbe van dese rievier / soo moetse al tamelijck wijdt zijn/ende heeft eenighe Eylandekens binnen in; ende daer komen eenighe kleynder rievieren in van by oosten ende zuyden; den uytersten hoeck van 't landt leght op de hooghte van vier graden ende twee oft drie-en-twintich minuten/ende streckt zuydt-zuydt-oost in/ een stuck weeghs/ ende keert dan naer 't zuydt-westen om. De onse die daer waren inden jaere 1598, ghetuyghen datter in de mondt van dese rievier light een langhworpigh Eylandt puntigh; aen beyde zijden op de rievier (welck naer 't segghen van de Wilde ver te landwaert in loopt) zijn wonderlijck veel papegayen ende andere schoon vogelen; ende de boomen sitten vol kleyne meerkattjens; daer wassen veel palm ende Cocos-boomen; light van Comaribo vijf mijlen.

Noordt-waert van dese rieviere ontrent ses mijlen leght een Eylandt welck eenighe Oncaiarie, andere Hocayari noemen; alwaer het doorgaens seer vuyl ende reghenachtich weder maeckt/ uyt-genomen in Solstitio hyemali, ende ontrent die tijdt/ naer dat by eenighe is bevonden.

Cauvvo. Naest aen de rieviere Apurwaka leght de rieviere Cauwo ofte Couwa, alwaer de voor-schreven Keymis in den jare 1596 volck vondt van de natie van de Iaos, de welcke weynigh tijdts te vooren herwaerts ghevlucht waren voor de tyrannie van de Spaegniaerden van Moruga, een van de naeste rievieren van Orenoque, ende hadden haer eyghen landt ten besten ghegheven voor de Arwaccas, welck een vagabunde natie is; meest volghende de Spaegniaerden. De Iaos (soo hy verhaelt) waren eertijdts Heeren van al dit gheweste/ ende om van andere natien onder-scheyden te worden / soo teeckenen sy haer aensicht ende lichaem met diversche figueren/waer toe sy besighen de tanden van een kleyn dier als een rat/daer sy schrabben mede maken/ ghelijck oft met een spel gedaen waer/ die nimmermeer uyt en gaen. Naer 't segghen van Harcourt soo is dit volck al weder van hier vertrocken / ende hier en woont gheen volck meer; de rieviere en is niet seer groot; haer mondt leght ontrent op vier graden ende twintich minuten / ende streckt met een kromte meest zuydt ten westen in. De Wilden presenteerden aen Keymis een soorte van houdt / welck sy noemden Vrapo, ende de Enghelsche segghen dat het Brasilie-houdt is / ende datter veel van daer ghebracht wordt naer de Trinidad, om met de Franchoysen te verhandelen. De onse die hier waren in den jaere 1598, ghetuyghen dat op dese rievier seer veel Mosquitos zijn; de Wilde thoonden haer seecker roodt-houdt / dan en was gheen Brasilie-houdt; oock een ander houdt welck sy noemden Moura, van beter apparentie. Light van Apurwaca twee mijlen noordt-west; aen de west-zijde van 't in-komen is ander-half ende derde-half vadem waters / binnen drie ende vier/ aen de oost-zijde ligghen seeckere drooghten die men moet mijden.

Wia. De naest-gheleghene rievier wordt ghenaemt Wia, welck is naer 't segghen van Mr Harcourt een fraeye rieviere / ende loopt seer diep in 't hooghe landt / ende ontdeckt een schoone landouwe ende van groote hope: heeft een wijde mondt ghelijck een baye / op de hooghte van vier graden ende 40 minut. by noorden de linie. By westen van dese baye (naer 't seggen van Keymis) heeft men seer goede reeden onder kleyne Eylandekens / van welcke het groote ghenaemt Gowateri, is bewoont by Shebaios; ende beneffens den overvloet van ghevogelte/visch/vruchten/ wilde verckens/ ende ander wildt die men daer kan bekomen / soo geeft het daer de rieviere Caiana in zee valt (want dit Eylandt leght tusschen beyden de monden van Wia ende Caiana, naer syn segghen) een goede haven op vier ende vijf vadem diepte voor schepen van verscheyden grootte. Op alle de kuste en is niet een syns ghelijck/ soo dat Keymis het de naem gaf van Port Houward. De reede onder de Triangel-Eylanden / welck de westelijckste legghen van allen / op de hooghde van vijf graden / daer oock veel visch / ghevogelte / wildt / ende Iwanas zijn te bekomen / is mede goedt/ doch by de voor-gaende niet te verghelijcken/

daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

daer de schepen met alle weder ende windt / al waerender oock noch soo vele seker-lijck moghen legghen. Maer ick kan begrijpen uyt het schrijven van Keymis, soo streckt hy de baye / soo hy die noemt / soo verre uyt / dat de rievieren Apurwaka, Cauwo, Wia ende Caiana daer in begrepen zijn; want hy seght dat de baye aen beyde zijden bepaelt is met hoogh landt / ende dat men oost-waert van de selve gheen meer en siet / noch oock west-waert van een bergh die hy noemt Hobbergh: ende geeft voor een waerschouwinghe / dat waer de bergen op houden / het brésilie-hout oock op houdt / ende te vergeefs voorder ghesocht wordt: dan dat men allenthalven vindt cottoen / peper / zyde ende balsem / ende menichte van wortelen van het kruydt wiapassa, welck de smaeck hebben van gember / ende zijn van sonderlinghe kracht / ende naer syn segghen goet voor de buyck-loop / ende de hooft-pijne.

Het Eylandt welck leght tusschen Wia ende Caiana, wordt by Mr Harcourt ghenaemt Mattoory, is seer hoogh landt / ende by de sesthien mijlen groot; ende de gheleghentheydt van dit Eylandt is sonderlingh bequaem tot beschermínghe van de haven van Caiana, gevende van natueren twee seer bequame gheleghentheden om gheschut op te planten / dat men die niet beter by konst en soude konnen maken.

Een gheteeckende kaerte die ick hebbe ghesien / noemt dit groot Eylandt Mayeri, ende stelt daer in voor aen 't in-komen van de baye die na de rieviere Wia toe-loopt een hoogh gheberghte op de kuste met namen Moriori; ende by naer in 't midden van 't Eylandt over dwars een ander geberghte met namen Matorwi, ende een dorp van Indianen voor op 't strandt: de Eylandekens die by oosten 't selve groot Eylandt in zee legghen / worden by de selve ghenaemt het oostelijckste / Sannawoni; ende het westelijckste / Epenesari; ende de twee noordtlijckste / Eponeregemera: andere geven die noch andere namen / ghelijck een yeder natie daer syn curieusheyt in ghebruyckt.

CAIANE.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Rieviere CAIANE, ende de gheleghentheden van de Landen ende volckeren die daer woonen.

NAest de rieviere Wia, volght de rieviere Caiana, de welcke gheleghen is op de hooghte van vier graden ende acht-en-veertich oft vier-en-vijftich minuten / ghelijck by de onse is ondervonden; de welcke getuyghen dat vier mijlen by oosten de selve rieviere een klippe leght ontrent drie ofte vier mijlen van 't vaste landt / die de Wilden noemen Hocaiari, ende de onse noemen die Constapel, welcke noch een kleynder klippe heeft ontrent een half mijle van haer gheleghen naer 't zuyden; men magh daer wel tusschen beyden door loopen / want het is daer neghen ende thien vadem diep; ende wel een mijl by noorden de groote klippe leght een drooghte daer 't seer op barnt als 't water hol gaet. Tusschen de Constapel ende 't kleyne klipken door-komende / moet noch al noordt-west ten noorden bestevent worden om boven het westelijckste van de vijf Eylanden te loopen / door dien de stroom seer hardt om de west loopt.

Van de vijf Eylanden neffens 't landt van Caiana gheleghen / zijn de twee oostelijckste de kleynste / het westelijckste oock niet seer groot / dan de twee middelste zijn de grootste. Dese Eylanden van 't oosten voor-by komende / en is men niet verre van de rieviere Caiana; ende om de rieviere in te loopen / moet men de flach houden van de wal op vier ende vijf vadem diepte: ofte van het westelijckste Eylandeken moet men west aen-gaen / ende altemet wat zuydelijcker tot dat men de rieviere open siet / de welcke als dan ontrent zuydt-zuydt-west van u sal wesen / ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

daer naer toe roeyende/ moet men de oost-wal houden. De rieviere is in 't in-komen wijdt / ende meest drie ende een half vadem diep. Ontrent een mijl van het landt leght een klipken een weynigh boven water; als men 't selve aen stier-boordt laet legghen / en ghemoet men gheen swaricheyt meer. Oost ende weste maen maeckt hier hoogh water; ende buyten 't gat loopt de stroom ghedurigh om de west. Dit is de gheleghentheyt van de rieviere ghelijck die by de onse is bevonden.

Mr Harcourt seght / dat aen stier-boordt-zijde ghelijck als men de rieviere in-komt een Eylandt leght van leegh landt / by de Wilden ghenaemt Muccumbro, gheleghen tusschen de rieviere Caiana ende Meccoria daer aen volghende; ende is ontrent de sesthien mijlen in 't ronde. In dit Eylandt zijn twee berghen; de eene ghenaemt Muccumbro, daer het Eylandt den naem van heeft / ende den anderen Cillicedemo: van dese berghen kan het meesten-deel van dit Eylandt over-sien worden / welck heeft seer veel schoone velden ende weyden met eenighe boomen / ende is vol wildts.

De in-woonders van de provincie van Caiana (seght hy) zijn Caribes, haer voornaemste Overste was ghenaemt Arrawicary, welck woonde te Cillicedemo voor-noemt; vonden hem houw ende trouw tot onse natie; soo dat hy daer vier oft vijf van syn volck liet om de vrientschap met dese Wilden te onder-houden / ende haer tale te leeren / ende sien de vrede tusschen haer ende de Iaos ende Arwaccas te onder-houden. Zuydt-west-waert van dese provincien boven in 't hooge landt zijn noch veel ander natien ende volckeren/ die noch niet wel bekent en zijn; oock en zijn de inlandtsche provincien niet soo wel bewoont ende volck-rijck / alsoo 't meeste volck hem neder-slaet by ende langhs de rievieren/ om met haer canoen van plaets tot plaetse te varen. En hebben gheen vaste oft ghesette forme van regieringhe onder haer/ erkennen alleen een over-hooft die sy gehoorsaemen soo ver ende langh als het haer lust; ende soo hebben sy in elcke provincie ende heerschappije een Casique die alles gouverneert / ende by-nae in elcke vlecke ofte dorp; sy straffen ghemeynlijck doodt-slaghers ende over-speelders metter doodt/ door seecker lieden by haer ghestelt tot het straffen van dese sonden. Sy nemen veel wijfs / ende zijn daer wonderlijck jaloers over / ende verwachten groote kuysheyt van haer: want soo sy die in eenigh over-spel bevinden/ doen haer stracks de hersenen uyt-slaen. Die van eenighe qualiteyt zijn onder haer / hebben al twee ofte drie wijven/ ofte meer; ende hoe sy meer wijven konnen onder-houden/ hoe sy meerder gheacht worden. Haer wijven (insonderheyt de oudtste) dienen de mans ghelijck haer knechts/ want backen ende bereyden 't broodt / ende maecken den dranck / dienen haer over mael-tijdt ende doen voorts alle huys-diensten.

De Caribes, naer 't segghen van Harcourt, zijn de oudtste in-woonders van dit ghewest; de Yaos, Sappaios, Arwaccas, Paragotos, zijn ofte van den Trinidad, ofte van den Orenoque herwaerts ghevlucht voor de Spaegniaerden; soo dat tusschen de Caribes die op de kuste woonen / ende dese andere natien maer een ghevеynsde peys; ende tusschen de Caribes die op 't hooghe landt woonen/ continuele oorloge is; want komen op syn onversiens af/ ende voeren een deel van 't volck wegh / ende slaen een deel doodt/ verbranden ende destrueeren haer huysen/ ende doen haer alle over-last die sy konnen; dan sints dat onse natien daer hebben begonnen te komen / soo hebben sy wat wapenen bekomen / waer mede sy haer nu wat beter teghen de Caribes konnen verweeren; ende souden wel wenschen dat de Christenen daer quamen woonen om haer beter te beschermen teghen haer vyanden.

Alsoo wy nu bykants in 't midden zijn van het eerste quartier van ons verdeelinghe/ soo sullen wy de ghelegentheyt van dit gantsch ghewest hier in-voegen/ ghelijck die by Mr Harcourt is uyt-ghegheven: Ende by eenighe van de onse onder-vonden.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het elfde Capittel.

Van de ghestalte des luchts ende weder, ende voorder gheleghentheden van het volck van de lande.

DE saysoenen van 't jaer op dese kuste ende in dit climaet zijn diversch/ want in Harcourt.
de oostelijcke deelen van Guaiana, naer de Amazones toe/ begint 't droogh weder/ welck wy haer somer noemen in Augusto; ende de gheweldighe winden ende reghenen/ welck wy haer winter reeckenen/ beginnen in Februario. Maer in de westelijcke deelen naer den Orenoque toe/ begint het droogh weder in October, ende de regen ende winter in April. Daer is weynigh onder-scheyt van hitte ende koude/ legghende dese landen soo naer den equinoctiael/ ende de daghen ende nachten meest even langh zijnde: doch verschillen dese saysoenen somtijdts een maendt; ende oock soo reghent het d'een jaer meer als d'ander. 'T volck en heeft daer gheen verdeelingh ofte reeckeningh van tijden ofte ghetallen; reeckenen alleen by de manen/ als een/ twee/ dry/ etc. manen/ ende ghelijckwijs daghen/ tellen maer tot thien/ ende dan weder thien ende een/ etc. ende om beter haer meyninghe uyt te drucken/ steecken haer vingheren op; ende als sy twintich willen segghen/ soo brenghen sy haer handen by haer voeten. Als sy belooven yets binnen een seeckeren tijdt ofte soo veel daghen te doen/ soo sullen sy een bondeltjen van ghelijck ghetal van stocxkens leveren/ ende oock behouden/ ende om haer bestemden tijdt te houden/ alle daegh een stocxken wech nemen/ tot dat sy al die wech ghenomen hebben/ als wanneer sy weten dat den tijdt die sy belooft hebben om is/ ende willen dan haer belofte houden.

De Wilden die op dit gantsche ghewesse woonen/ loopen al meest naeckt/ hebben swart hayr op 't hooft/ ende somtijdts roodt gheverwet/ swarte ooghen/ gaten in 't lelleken van de ore/ ende de meesten-deel gaten in de neuse/ ende oock in de lippen/ ende 't gantsche lichaem uytten taneyten gheverwet/ met een verwe die de Iaos ende Shebaios noemen Annoti, ende de Caribes Coutseuwe: 't schijnt datse dat van jonghs doen teghen 't steken ende branden van de sonne. Sommighe vrouwen ende insonderheyt de jonghe-dochters schilderen daer en boven seeckere vreemde figueren met een swarte gum boven op 't taneyt; eenighe mans draghen een cottoene slettjen voor haer schamelheydt/ meer om de frayicheyt als om de schaemte. De vrouwen baeren seer licht ende zijn sterck van natuere: draghen haer jonge kinderen meest op haer heupen sittende ende oock in een cottoene bant/ als sy verre te gaen hebben: zijn kleyn van persoon (insonderheyt op de Amazones) besneden van tronie ende gheverwet als de mans/ draghen alleen een vierkant slettjen voor haer schaemte; ende binden 't hayr van het hooft op in een trosken. Hebben gheen religie soo veel men noch heeft konnen mercken/ als alleen dat sy eenigh respect draghen aen sonne ende mane/ meynende dat sy leven; maer en aen-bidden die niet/ ofte en offeren die gheenigh dingh; ten waer sy eenighe superstitie gebruyckten in haer droncken feesten: want op sterven van haer Casique, Capiteyns ofte andere groote vrienden/ houden sy een solemneele feeste (wesende de beste provisie van haer stercksten dranck/ die sy noemen Parranow) voor dry oft vier daghen/ oft soo langh als haren dranck duert/ den tijdt om-brengende met dansen/ singhen ende drincken boven maten; in welcke vitie sy alle andere natien te boven gaen/ houdende de braefste quant die eerst droncken is; ende de-wijl sy soo drincken/ staen eenighe vrou-persoonen van de naeste vrienden van den overleden gheweldigh en huylen ende krijten. Oft sy hier eenighe superstitie in ghebruycken is noch onbekent: dan dit is seecker dat haer Priesters ende waerseggers (die sy noemen Peeaios) op sommige tijden conferencie hebben met den duyvel/ welck sy noemen Wattipa, ende worden by hem bedroghen; niet te min soo haten ende vreesen sy hem seer/ ende segghen dat hy quaet is/ ende niet sonder

groote reden; want worden van hem dickwils blaeuw ende swart ghesmeten. Naer dat by de onse is bevonden soo eeren sy mede Tamouco, die naer haer legghen boven woondt ende alles regeert: de Iaos bidden desen Tamouco by-naer alle morghens ende avondts aen. Sy gheloven dat de goede Indianen na haer doodt op-waerts varen / ende wijsen naer den hemel / welck sy noemen Caupo; ende dat de quade neder-waerts varen / wijsende na de aerde / welck sy noemen Soy. Als een van haer Casiquen oft principalen sterft / soo hy eenighe slaef ofte ander gevangen heeft / soo sullen sy die mede dooden / so niet / een van syn ander knechten / op dat hy in d'ander weerelt ghedient mocht zijn. De qualiteyt van de landen van dit quartier is diversch; aen de zee-kant is het landt leegh / ende de hitte soude daer seer vehement zijn / ten ware die ghetempert wierde by de versche ende koele Brisen, ofte oosterlijcke winden / die op de meeste hitte van den dagh seer sterck daer op waeyen: in veel plaetsen is dit leeghe landt seer onghesont / ende weynigh bewoont / uyt oorsaecke van het over-vloeyen van de wateren; maer voor de meesten-deel heeft het seer schoone rievieren / een vruchtbare grondt ende veel volcks / ende is een ghesonde wooninghe.

Op 't gheberghte is de lucht koudt / ende 't landt in sommighe plaetsen vruchtbaer / ende in sommighe plaetsen oock niet: maer door-gaens is het vol mineralen / ende mijnen van diversche metalen / ende geeft der selven soo veel als eenige plaetsen van Oost ofte West-Indien / beyde van de beste ende slechtste soorte der selven; ende op het meeste van 't gheberghte wierdt gevonden een seer gesonde wooninghe.

Daer is oock noch een middel-soorte van landt / welck is van een middelbaer hooghte / ende is seer ghetempert / ghesondt / vruchtbaer / ende aldermeest bewoont; is overvloedigh van weyden en playsante stroomen van wateren / door fraeye bosschagien ende ghenoeghlijcke pleynen / tot profijt / playsier ende recreatie / ende en is oock niet onversien van mineralen. Men is daer te lande seer ghequelt van de Mosquitos, die sy noemen Mapiery, steecken seer venijnigh; veel viers te stoocken is een goede remedie; hebben daer oock Niguas die sy noemen Sico.

Het twaelfste Capittel.

Van de lijf-tocht van 't landt ende andere dinghen die tot onderhoudt van 's menschen leven dienen.

De provisien van dit landt tot lijf-tocht / zijn veelderhande: Eerst de wortel van Cassavi, daer sy haer broodt van maecken in manieren als volght: sy breecken de wortel op een steen ende wringhen het sap daer uyt / welck rauw zijnde / venijn is / maer ghesoden zijnde met guinee-peper / daer sy den overvloet van hebben / geeft een excellente ende gesonde sauce; dan droogen sy de gebroken wortel / ende backense op een steen / als men de haver-koecken doet; dit broot is excellent / seer gelijck doch veel beter als haver-koecken / ende een vingher dick. Daer is een soorte van groote tarwe ghenaemt Maiz, ende by sommighe guinee-koorn / welcke graen een sonderlinghe provisie is voor dit landt / ende vermenichfuldicht seer / tot duysent ende vijfthien hondert voor een / ende dickwils meer: geeft seer goede bloeme ende meel tot broodt; ende goet mout tot bier ofte aele / ende dient tot diversche nootdruften voor 's menschen onder-houdt. Van 't voorsz. Cassavi-broot ende dese Indiaensche tarwe / maecken sy dranck die sy noemen Passiaw: welck moet in vier oft vijf daghen verbesicht worden: sy maecken oock een anderen dranck van Cassavi, welck sy noemen Parranow, goedt ende sterck / seer ghelijck het beste maerts-bier in Enghelandt / ende dat kan thien daghen goet ghehouden worden; sy hebben daer verscheyden soorten af / eenighe sterck / andere smal / eenige dick / eenighe dun / maer al goedt / wesende wel bereyt / als sy ordinaris waren onder de Yaos ende Arwaccas, de welcke de netste zijn van alle dese natien.

Daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Daer is grooten overbloedt van honigh / ende hoe-wel die wildt is (wordende ghevonden in de boomen ende kuylen onder de aerde) is soo goet als eenigh ter weerelt; daer goede meede van ghemaeckt kan worden. Gheen wijngaerden en vindt men daer/ maer alsoo de grondt vruchtbaer en vet is/ ende t' climaet warm/ souden daer wel wassen indien sy daer geplant waren/ ende gheven goede wijnen/ welck voor dit quartier seer ghesont zijn.

Veel andere noodtlijckheden voor 't onder-houdt van des menschen leven worden hier ghevonden / namentlijck wildt van alle soorten / wilde verckens in groot ghetal / welcker daer twee soorten zijn / d' een kleyn / by de Wilden ghenaemt Pockiero, die de navel op den rugghe hebben: d' andere ghenaemt Panigo, soo schoon ende groot als eenighe in Enghelandt. Daer is menichte van hasen ende konijnen / dan different van de onse: daer zijn tigren / luypaerden / oncen/ armadillen / Maipuries, die van smaeck zijn als ossen-vleesch / en willen zout houden; Baremoes, welck smaecken als schapen; ende andere kleyne beesten van de selve smaeck/ van kouleur als de dainen; apen ende meer-katten van diversche soorten/ groot ende kleyn; van dese beesten zijnder ontallijck / ende worden by experientie al goet ghevonden om te eeten. Ende veel andere vreemde beesten meer. De onse verhaelen dat op de rievier Caparwaca ende elders harten zijn / die de Wilde noemen Osary; ende wilde verckens sonder speck/ diese noemen Abihera; oock isser van die leuye beestjens / (Waricory) rouw van hayr / de voorste beenen corter als de achterste; dry teenen aen de voeten; 't hooft aeps-ghewijs/ met een kort steertjen; is seer slaperigh ende weynigh van eeten; wonder traegh in het versetten ofte klimmen.

Van ghevogelte heeft men daer wilde eynden / taelinghen / wilde gansen/ reyghers van diversche kouleuren/ kraenen/ opevaers/ faysanten / patrysen/ duyven/ lijsters ende meerlen/ weer-voghels/ sneppen / papegaeyen van differente soorten / ende veel ander soorten van groote ende kleyne vogels van exquise kouleuren; benessens groote verslindende voghels / ende valcken van alle soorten.

Van visch is daer groote varieteyt; eerst van zee-visch zijn daer/ steen-brasem / meulenaer / tonghen / scharren / rochen/ sweert-visch / steur / een visch als salm / dan ghelijck die roodt is van visch / soo is dese geel; garnaet / zee-creeften/ ende oesters/ welck aen de tacken van de boomen hanghen. Daer is oock een rare visch/ ghenaemt Cassoorwa, die in elcke ooghe twee ghesichten heeft/ ende swemmende hout het d'een boven / d' ander onder 't water; de ribben ende den rugh zijn des menschen rugh en ribben ghelijck/ hebben de eene rondt ende d' ander vlack met een rugh-been daer in; is wat grooter als een spieringh / maer verre beter van smaeck: ende veel andere seer goede visschen. De onse noemen dese Accare, welck de crocodilen niet onghelijck en is / doch dunner / langher ende ghedronghender van hooft/ komt op 't landt/ doch voedt op visch / is goedt om eeten / doch quaedt om vanghen / heeft goeden reuck / waer door men die ghewaer wordt: Owanna de voor-gaende seer ghelijck dan kleynder. Ayamare ghelijck een grooten elft/ die in 't versch water woont ende is seer goet om eeten. Voorts van versche visch is daer veel / doch meest onbekent/ maer al seer goedt ende delicaet: Soo dat men onbeswaert magh segghen dat dit landt magh verghleken worden met eenigh landt van de weerelt voor varieteyt van excellente visch. Daer is oock een zee-visch welck ordinaris komt in de versche wateren/ insonderheyt in de winter ende vochtigh sayssoen / de Indianen noemen die Coiumero, ende de Spaensche Manati, ende wy noemen 't een zee-koe/ daer wy voor desen van hebben gesprooken; van dese visch kan een excellente olye ghemaeckt worden tot veel ghebruycken: het smeer is goet om visch oft vleesch mede te frijten: de huydt wil goedt buffels maecken; ende wesende in de son ghedrooght / ende van 't nadt bewaert / is goet voor schilden teghen de pijlen van de Indianen.

De vruchten zijn menigerley/ de Pinna, Plantana, Potato; mispelen/ pruymen

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van diversche soorten/ noten van vreemde fatsoenen. De excellentheyt van de Pinna is groot / want men soude gheen beter vrucht konnen vinden; is van smaeck als aerde-besyen met wijn ende suycker ghemenght. De Plantana smaeckt als een oude puppingh. De Potato is wel bekent. De mispelen zijn seer groot. De pruymen en zijn niet te prijsen / door dien veel ghegeten de loop causeeren / welck in dese landen dangereus is. Naer de onse segghen soo is de ordinarie toespijse van dit volck Napi, welck de oostersche reuben niet ongheljck en zijn / ende Coa, welck zijn krabben die daer zijn met menighte op de leeghe ende verdroncken gronden / ende de gantsche kuste langhs.

Het derthiende Capittel.

Van de koopmanschappen die in het landt worden ghevonden, ofte ghemaeckt konnen worden.

DE principaelste commoditeyt van dit landt zijn de suycker-rieden / van welcke in dese quartieren groote menichte is; de grondt is daer toe soo bequaem als in eenigh ander deel des weerelts; wassen daer in korten tijdt seer groot; by planten ende op-bouwen van bequaeme plaetsen om 't zuycker daer uyt te trecken (welck in het begin veel soude kosten) konde men daer grooten rijckdom uyt trecken; als men sien kan by 't gene by de Portugeesen in Brasil ende elders wordt ghedaen.

De cottoen is een generale koopmanschap / seer nut voor de koop-lieden / ende voor ons landt/ om fusteynen/ bombasynen ende anders daer van te maken; ende tot ander ghebruycken/ als Hamaccas van te maecken / welck zijn der Indianen bedden / seer noodigh in dese quartieren; ende fijn cottoene lijnwaten.

Daer is oock een soorte van hennip ofte vlas / van groot ghebruyck / by-naer soo fijn als sijde/ ghelijck 't ghebruyckt kan worden; ende is seer excellent om lijnwaet van te maecken.

Men heeft daer sonderlinge verwen; van welcker een is ghenaemt Annoto, een roode besye / welck wel ghepreparecrt zijnde by de Indianen / verwet een perfect en vast oragnie kouleur aen de sijde; heeft in Hollandt voor twaelf schellinghen starlincks verkoft gheweest; ende is noch op goeden prijs. Daer is een ander besye die blaeuw verwet. Daer is oock seecker gumme van een boom / welck aen lacken een perfect ende vast geel kouleur verwet. Daer zijn bladeren van boomen / welcke wel bereyt zijnde / een hoogh roodt kouleur gheven. Daer is oock houdt dat purper verwet/ ende is van goede prijs; ende een ander dat geel verwet. Daer is noch een ander houdt welckes sap purper verwet als het heet is/ ende carmosyn als het koudt is; ende meer ander dinghen zijn daer (onghetwijfelt) die noch niet bekent en zijn / welck by neerstighe onder-soeckinghe by tijden ende wijlen sullen uyt-ghevonden worden.

De wel-rieckende gummen / van grooter weerden ende kracht in Medecijne ende Chirurgie zijn ontelbaer; geel amber / Gummi Lemni, Colliman ofte Carriman Baratta, ende andere meer. Colliman is een gumme swart ende brockeligh/ seer ghelijck in 't aen-sien het ghemeyn peck; een weynigh daer van op kolen ghelegt/ sal de plaetse vervullen met seer soeten ende aengenamen reuck. Mr Walther Cary, een man die goet verstandt heeft en oordeel van Medecijns saken/ seght dat men 't hooft houdende over den roock twee oft drymaels daeghs / wonderlijck geneest de swarcheyt van 't hooft / ende dat een excellente remedie is voor koude / vochtighe ende rhumatijcke hersenen: Is oock een goede remedie voor de gheraecktheyt / daer de swaerheyt van het hooft veel-tijdts een voor-bode van is. 'T is mede van sonderlinge kracht tegen de pijne die de vrouwen achter in de lendenen hebben / insonderheyt de ghene die kinderen hebben ghehadt; ghesmolten zijnde op een kleyn yserken / wordt met een mes ghesmeert op een stuck leders /

ende

ende warm op dese plaetse gheappliceert; het confoorteert oock seer de zenuwen. Ende men houdt het oock voor een goede remedie teghen het flerecijn: ende om wonden te ghenesen.

De Baratta is een seer heelsaem ballsem / verre alle andere obertreffende; welck oock seer wonderbaerlijck versche wonden gheneest / ende op kolen gheroockt / is van een seer aenghenamen reuck. Daer zijn noch andere wel-rieckende hersten die seer bequaem zijn tot parfumen; insonderheyt een welck een seer aenghenamen reuck geeft als van eel-mageleyne. Excellente drooghen zijn daer voor de Medecijnen; als Spicanardi, Cassia Fistula, sene-bladeren; ende de aerde geeft oock Bolum Armenum ende Terram Lemniam. Daer zijn noch ander droghen in onse quartieren onbekent / ende van sonderlinghe kracht: van welcker een is een kleyn groen appeltjen / welck de Wilden noemen het slaep-appeltjen; welck soo violent is in syn werckinghe / dat een kleyne beete daer af den doodt-slaep veroorsaeckt; ende de minsten drop van 't sap daer af purgeert seer excessivelijck ende dangereuselijck. Doch alsoo de Medecijns de slaep verweckende qualiteyt / daer 't meeste perijckel in is / weten te remedieeren / soude dit appeltjen van gebruyck konnen wesen in de Medecijne. Daer is een heyde die de Indianen noemen Kellette, die seer nut is teghen den bloet-ganck. 'T sap van de bladeren ghenaemt Uppee, gheneest de wonde van de venijnde pijlen. 'T sap van het bladt ghenaemt Icari, is goet teghen de pijn in 't hooft; ende dierghelijcke droghen ende Simplicia meer / al te langh om te verhalen.

Den boom daer sy haer visch mede vanghen is van sonderlinghe consideratie: wast ghemeynlijck ontrent haer wooninghen; als sy willen gaen visschen nemen sy eenighe tackskens daer van / ende varende in de kreecken / welck met hoogh water meest vol zijn van goede visch / nemende steckskens / eerst ghemorselt op een steen / ende wrijven die tusschen de handen in 't water op diversche plaetsen / welck doet de visch boven komen met den buyck om hoogh / soo dat sy der soo veele konnen vanghen als sy willen.

Daer is mede een roodt ghesprickelt hout / welck die van de lande noemen Pira Timinere, (in Nederlandt heet men het letter-houdt) welck is weerdigh dertich oft veertich pondt sterlincx de tonne ofte last; ende seer excellent tot alderhande schrijn-werckens werck. Desen boom is meest recht en heeft een gladden bast / gheen bladeren dan boven aen de kruyne / ende als onse peer-boom bladeren.

Daer vallen mede veel kostelijcke ende profitabele steenen / als Iaspis, Porphyr, &c. Eyndelijck soo is hier noch een profitabele koop-manschap / te weten Tobacco, welck nu in meest alle landen seer begeert wordt; uyt welckes plantingh in korten tijdt seer groote profijten konnen ghesamelt worden. De apparentie van seer rijcke mijnen is daer / dan en zijn noch niet wel onder-socht by de ghene die tot noch toe daer gheweest zijn.

Het veerthiende Capittel.

Vervolgh van de kuste ende diversche rievieren.

VErvolghende de kuste van de rieviere Caiana naer 't westen / heeft men eerst de rieviere Meccooria, ofte soo ander de noemen Macuria. Daer na de rieviere Courwo, soo Harcourt die noemt / ofte soo ander die noemen Cawroora, acht mijlen by westen. Caiane soo de onse gheruyghen; welck heeft een nauwe doch diepe mont / ende van binnen een seer goede haven; voor de mondt liggen drie Eylanden / welck sy noemen de Eylanden van Caurara; de grondt ontrent de rievier is leemigh / ende daer wast riedt als suycker-riedt / doch seer venijnigh / doet de tonghe swillen ende beneemt de spraecke. Daer aen volghen de rievieren Manmanury, welck by de onse wordt ghestelt neghen mijlen van Caiane noord-west ten westen ende west-noordt-west; noorden daer van ligghen vier Eylanden / van

van welcke tot de rieviere Sinammari de kours is west-noordt-west seven mijlen/ is een kleyne kille daer redelijck letter-houdt valt. Oorassawini, Coonannonia, soo Harcourt die noemt; ofte soo Keymis die noemt / Cunanamma, Vracco, Mawari, Mawarparo. Naer bevindinghe van de onse soo light R. Synnamary acht leguen by westen Caurora, ende heeft een baye / de kuste streckt tot daer toe west-noordt-west ende noordt-west ten westen: de rievier Vraco heeft aen de oost-zijde een rif/ welck verre af-steeckt / soo dat men langhs de west-zijde moet in-loopen/ alwaer het dicht by de wal twee ende drie vadem diep is; de in-woonders zijn vyanden van de Iaos. Naest is gheleghen de rievier Amonna, welck naer 't seggen van Keymis heeft een wijdt ende diep kanael/ en loopt soo snel dat geen barre en lijdt / en schepen kan laten van eenighe groote: Maer Thomas Masham seght dat Amano maer een kleyn rieviere opent; ende datse van buyten ondiep is. Naer bevindingh van de onse soo light het op ses graden.

Hier aen volght de rieviere Marrawini, welck (naer 't rapport van Tho. Masham) in de mondt wel vier mijlen breedt is/ ende meer innewaerts een mijl/ende voorts meest een half mijl; vol van Eylanden ende diversche kleynder rievieren die daer in-loopen / ende is by de veertich oft vijftich mijlen langh/ van de mondt tot de vallen / ende streckt meesten-deel zuydt-zuydt-west op/ veranderende drie streecken by-naer heel recht. Syn kanael heeft drie/ vier ende vijf vadem waters/ ende twee mijlen binnen de mondt / komt de rieviere Cussewinne daer in. Mr Harcourt seght van dese rievier/ dat het een schoone rievier is/ dan ondiep op de barre/ welcke twee ofte drie mijlen af in zee leght / hebbende maer twee vadem waters/ dan binnen is het kanael drie / vier ende vijf vadem diep. Vijf mijlen binnen de rievier legghen seker Eylanden die ghenaemt worden Curewapory, niet bewoont/ door dien sy met het over-loopen van de wateren onder-loopen / als veel andere meer. Naer dat men de rievier ontrent twintich mijlen op is / soo vindt men die ghelijck op-ghestopt met rodtsen daer 't water over-valt met groot ghewelt; doch is noch eenighsints te passeeren/ dan daer naer ghekomen zijnde voor-by den eersten bergh Sapparow ghenaemt / ende in 't gesicht hebbende het hoogh ghebergte Matawere Moupanana, by-naer veertich mijlen de rieviere op/ soo valt de rieviere soo ondiep / ende de stortinghe van 't water over de klippen soo behement/ dat men daer niet voorder op en magh. Onse Nederlanders noemen dese rievier Marwyn, ende stellen die op de hooghte van vijf graden ende ses-en-veertich minuten by noorden de linie; ghetuyghen daer van: Datter vijfderhande natien woonen/ te weten voor in de rievier Percotten, Arwaccas ende Sebayos; ten halven in de rievier Caribes, die sterck zijn van volck / wildt ende niet te betrouwen/ de mans zijn groot van lichaem ende vet/ 't hayr op 't hooft gheschoren met een kruyn / schilderen haer roodt; haer gheweer zijn boghen/ houte sweerden/ ende houte schilden: de vrouwen zijn kleyn / gaen heel naeckt / daer de mans een vier-kant slettjen voor haer schaemte draghen; woonen in kleyne huysen van bladeren ghemaeckt: haer voedtsel is Cassavi, roode peper ende krabben; haeren dranck gekaeuwde Cassavi, heel drabbigh/ diese Wocka heeten; haer overste zijn de strijdtbaerste / noemen die Pave, dat is vaders: Voorts de Iaos een beter natie als de Caribes. De Iaos ende Sebayos woonen meest by den anderen / verschillende alleen van spraecke / haer dranck is Pernou: ghelijck mede de Arwaccas ende Percotten: op Amana welck voor aen dese rievier komt/ woonen al Caribes. Het landt is voor in de rievier leegh gheboomte / de aerde roodtachtigh/ 7 oft 8 mijlen hoogh werdt het berghachtigh / al roode aerden/ nie tseer vet. Hier valt seer goet letter-hout. Den regen-tijt begint in Decemb. ende in Ianuar. Februar. Mart. regent het ghewelddigh. Ontrent dese rievier vondt Harcourt een seker kleyn boomken oft heester / welck schijnt ghevoelen te hebben / want soo haest men een van de bladeren aen-tast/ soo schrinckt dat in een/ en hanght neder-waerts oft door-waer: en indien ghy een van de bladeren met een schaerken af-snijt/ soo sullen alle

d'ander

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

d'ander toe-schrincken/ als vooren/ende een half uyre daer naer sullen sy haer weder op-doen/ende staen als vooren.

De naest-gelegene rieviere is Sewrano; welcke by de onse wort genaemt Saername; ende getuygen dat de selve zuyt oost wel soo zuydelijck in-streckt/ende datter 15,16 ende 17 voet waters is met leegh water; light van Marwin 18 oft 16 mijlen/ deelt haer in tween als men ontrent drij mijlen daer binnen is/die de slincker-hant op loopt/ wort Icoteca, ende die de rechter/ Sername genoemt. In dese rievier woonen Caribes ende Parcotten : de Caribes zijn niet te betrouwen: 't letter hout dat hier valt is slecht. Aen 't in-komen van de rieviere ist leegh verdroncken landt/ ende binnen hoogh ende dorre grondt. Twaelf mijlen voorder light Sorame, als de onse die noemen/ by gissingh twee derde van een mijle wijdt; doch onbequaem voor schepen/ wegen een drooghte die voor het gat light/ daer woonen Caribes.

Derthien mijlen voorder light Corretini; tamelijck wijdt in de mondt / doch droogh: light op ses graden by noorden de linie / bewoont by Caribes.

Thien mijlen voorder light Berbice, op ses graden ende twintich minuten; hier woonen Arwaccas, een seer goede natie; is maer voor jachten.

Elf mijlen voorder light Demarari, welck diep genoegh is; dan de Wilde woonen verre de rieviere op / soo datter weynigh handel valt; light op seven graden.

Vier mijlen voorder Essequebe ofte Dessekebe, welck drij lange Eylanden in de mondt heeft / haer verdeelende in soo veele kanalen; de schepen loopen by 't oost Eylandt in / doch met op-sicht / ende by 't hooge water door diender een bancke licht. In dese rievier woonen Arwaccas, Caribes ende Waccewayen: de Arwaccas woonen voor aen / zijn goedt ende vyanden van de Spaegniaerden; hier valt seer goede verwe. De Waccewayen woonen voorder te landt waert in/oorlogen deurgaens met de Caribes, eñ houden haer vreemt van de Christenen: de Caribes woonen meest boven de vallen daer de rievier een eynde neemt. De rievier is beneden al leegh landt eñ vol Eylanden/ vol gheboomte/onbequaem om te bewoonen/ maer 7 oft 8 mijlen hooger wort het landt beter ende hooger/ daer woont 't meeste volck: De rievier verdeelt sich boven in drijen/ende aen alle drij de aeren light goet landt: hier valt slecht letter-houdt/dan goede verwe. Laurens Keymis verhaelt op het rapport van de Indianen/dat men in 20 dagen van de mont van dese rieviere vaert tot het hooft oft begin des selves/ende dat van daer een dagh-reysens gelegen is 't groot lack; welck de Iaos noemen Roponowini; ende de Chariben, Parime; welck soo groot is als een zee; ende wort gesuspiceert dat de stadt Manoa op de kant van dit lack is ghelegen. De Engelsche noemden dese rieviere Devoritia, ter eeren van den Grave van Essex. De Spaegniaerden hadden hier eenigh volck in den jare 1591, naer 't verhalen van Thomas Masham, dan zijn weder tot niet gekomen.

Naer dese rieviere Dessekebe volgen de rievieren van Caopici, Pawrooma, ende Moruga, oft so de onse seggen Ammegore, daer de Spaegniaerden van de Margarita eñ Caraccas de Wilden verdreven in 't jare 1596 met hulpe van de Arwaccas.

O R E N O Q U E.

Het vijfthiende Capittel.

Beschrijvinghe van dese rieviere in 't ghemeyn, volghens 't ghene de Spaegniaerden daer van hebben uyt-ghegheven.

WY zijn nu gekomen tot de groote rieviere die nu meest bekent is by den naem van Orenoque: Van dese rieviere hebben de Spaensche ende Enghelsche wonder gheschreven/ door dien men van dat ghevoelen is/ dat door dese rieviere een toe-gangh is tot het goudt rijcke landt van Guiana, ende de stadt Manoa, ofte dat vermaerde Dorado, welck veel Spaegniaerden soo veel ghekost heeft/eñ 't welcke sy door soo veel verschepden weghen hebben ghesocht; doch insonderheyt

langhs dese rieviere: Om nu van dese rievier met goede ordre te spreken / soo sul-
len wy eerst hier in 't korte in-voeghen de eerste ontdeckinghe van dit quartier /
ende de bysondere tochten die op verscheyden occasien by de Spaegniaerden zijn
voor-ghenomen. Naer dat den Ammirand Columbus de West-Indische Ey-
landen in twee verscheyden reysen hadde ontdeckt / soo heeft hy in syn derde voya-
gie in den jare 1498, syn kours wat meer zuydelijck aen-ghestelt tot op de hoogh-
te van vijf graden by noorden de linie / alwaer hy een onlijdelijcke hitte ontmoet-
te in de maendt van Iulius; ende van daer west aen-gaende tot den lesten van de
voorsz. maendt / ende gheen landt vindende / leyde hy 't noordt-noordt-oost over /
ende werdt landt siende in 't zuydt-oosten / welck was een Eylandt dat hy noem-
de Trinidad, ende daer by zuyden om-loopende naer 't westen / kreghen het vaste
landt in 't ghesichte / welck sy een ander Eylandt oordeelden te wesen / ende noem-
dent Isla Santa, ende het hooghe landt van Paria noemde hy Isla de Gracia.
De schepen waren hier in groot ghevaer weghen de subijte verheffinge van 't wa-
ter ende ravelingh van de stroom: daer 't water welck uyt de rieviere Yuyapari
met groot ghewelt af-komt / de vloedt van de zee ghemoedt; waerom hy dese
plaetse noemde Boca del Drago; ende is gheleghen tusschen 't Eylandt Trinidad,
d.1.l.3. c.10. ende den hoeck van Paria. Dese rieviere (seght Herrera) welck loopt in de Golfo
de la Vallena, komt van meer als vier hondert leguen af; ende door dien daer soo
grooten water met sulcken ghewelt af komt / insonderheydt in de maenden dat-
tet in 't gheberghte ende daer reghent / ende de Golfo daer sy in komt besloten is /
tusschen 't vaste landt ende het Eylandt Trinidad, soo geeft het een ghewelighen
strijdt wanneer de wateren van de rieviere ende de zee te samen komen. Waer
uyt wy sien dat Columbus de eerste is gheweest die dit landt heeft beseylt / hoe-wel
Americus Vespucius de eere heeft dat dit quartier naer synen naem America
wordt ghenaemt. Dese beseylde dit landt in den jaere 1499, in het gheselschap van
Alonso de Oieda, ende naer syn segghen ontdeckte hy 't landt van by de twee
hondert leguen by oosten Paria, tot Cabo de la Vela toe. Daer naer in den jaere
1500 nam Vincente Iannes Pinzon, de selve ontdeckinghe voor die syn kours
soo verre zuyden nam dat hy de linie passeerde / de eerste van alle Castilianen /
ende ontdeckte een Cabo die hy noemde Cabo Consolacion; ende van daer
langhs de kuste loopende naer 't westen veertich leguen, vonden soet water veel
mijlen in zee / welck quam (seght Herrera) uyt de rieviere Marannon, (doch wordt
nu des Amazones ghenoemt) welck dertich leguen in de mondt breedt is / ende
heeft veel lustighe Eylanden in de mondt / bewoont by volck dat haer lichaem
schildert / ende goet is om mede te handelen: voer van daer naer Paria, ende vondt
in de wegh een ander machtighe rieviere / hoe-wel niet soo groot als de voor-
gaende / die hy noemde Rio Dulce, om datse veel mijlen in zee soet water uyt-
d.1.l.4. gaf: men heeft daer gheoordeelt (seght Herrera) dat het een arm was van de rie-
c.6. viere Yuyapari, welck de Golfo Dulce maeckt tusschen 't landt van Paria ende
Trinidad. Uyt dit verhael sien wy dat den rechten naem van dese rieviere daer
wy nu van handelen / eertijdts is gheweest Yuyapari ofte Viapari: ghelijck dan
de tochten die daer op gedaen zijn by de Spaegniaerden / 't selve noch naerder sul-
len aen-wijsen. Alsoo in de volghende jaeren by de Spaegniaerden wierden ont-
deckt de peerle-visscherijen van 't Eylandt Cubagua ende Margarita, ende voor-
dere kuste van het vaste landt / soo en is naer dese rieviere ende 't landt daer aen
gheleghen niet voorder ghetaelt / voor in den jaere 1531, doen heeft Diego de
Ordas van den Keyser verkreghen de conqueste van de landen van Cabo de
la Vela af / twee hondert leguen langhs de kuste naer het oosten toe / ende soo
verre voorwaerts als hy soude konnen ontdecken / sonder te roeren 't ghene be-
hoorde aen de Kroone van Portugal, met den titel van Gouverneur ende andere
d.4.l.10. voordeelen ghewoonlijcken te gunnen in ghelijcke ontdeckinghen. Hy nam
c.10. met hem op syn schepen vier hondert soldaten met noodighe ammunitie ende
andere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

andere ghereetschap; ende quam eerst aen de Marannon, daer hy syn ontdeckinge meynde te beginnen/ door dien sy eenighe daghen te voren daer hadden verrast vier Indianen in een canoa, by de welcke sy vonden twee esmerauden/ waer van de eene soo groot was als een handt; de welcke ghetuyghden dat de rieviere op-waerts een kuppe was van dese ghesteenten; ende veertich leguen binnen de selve rieviere een bergh die vol hooge boomen stondt daer wieroock aen groeyde: doch de vlackten ende calmten/ ende stercken stroom van de rieviere/ en lieten Ordas niet toe dese plaetse te ghenaecken; hy verloor daer een van syn Schepen met een deel volcks; ende wende syn cours langhs de custe naer Paria toe; ende vondt daer een fortresse die Antonio Sedenno, Gouverneur van 't Eylandt Trinidad, daer hadde gheleght in 't landt van de Casique Yuripari, ende met volck voorsien onder 'tghebiedt van Iuan Gonçalez: de welcke hy vermeesterde/ voor-ghevende dat Sedenno tegen de ordre van den Keyser buyten de limiten van syn Gouvernement dese fortresse hadde gebouwt/ ende de inwoonders teghen het expres verbodt van den voorschreven Keyser ende Koningh van Spaegnien tot slaven wegh gevoert: ende naer dat hy de fortresse hadde beset onder 'tgebiedt van Martin Iannez Tafur, vervorderde hy syne ontdeckinghe op de rieviere Viapari, met groot ghebreck van vivres/ ende onghemack weghen de Mosquitos ende vleer-muysen; tot dat hy quam by de wooninghen van de Casique Viapari, daer de rieviere den naem van voerde; al-waer hy wel onthaelt wierdt/ ende over-winterde teghen het versoeck van den meestendeel van syn volck/ die liever ghesien hadden dat hy te landtwaert in hadde ghetrocken/ ende daer een woon-plaetse gheleght. Daer naer vervolgen-de syn voyagie de riviere op/ verloor syn principaelste schip / welck stiet op 't droo- d.5.l.1.c. 11.
ghe/ soo dat hy ghenootsaeckt was te landen met twee hondert man te voet ende veertich peerden; trock soo voorts langhs den oever van de rieviere/ sonder in veel daghen eenigh volck te vinden/ als alleen eenighe visschers / seer arm ende wildt volck/ welck Caribes waren; en dorst niet dieper in 't landt trecken/ om dat hy soo swack van volck was: vijftich daghen vorder op-ghetrocken hebbende sonder eenigh volck te vinden met groot ghebreck van victualie/ ghemoeten hy een ander rieviere die in Viapari liep: den Indiaenschen leydts-man van de natie van Arwaccas, raede hem de principale riviere te laten leggen ende dese op te trecken / hem verseeckerende dat hy daer rijck ende ghekleedt volck soude vinden/ dan hy en wil-de desen raedt niet aen-nemen/ dan vervolghde syn vorige cours tot een groote val in de voorschreven rieviere/ daer 'twater met groot gheweldt over de klippen af-storte/ so dat het onmoghelijck was met de schepen vorder op te varen; ende keerde weder de rieviere af/ naer dat hy die by gissinge wel twee hondert leguen was op-ghevaren/ ende quam in korten tijdt weder by de plaetse daer hy de reste van syn volck hadde gelaten: ende keerde van daer naer de Golfo van Canaco, van mey-ninghe zijnde hem daer neder te slaen/ dan door contrarie weder en windt wier-den te Cubagua aen-ghedreven/ al-waer 'tvolck Diego de Ordas af-viel/ soo dat hy naer Hispaniola trock/ ende voorts naer Spaegnien/ ende bleef onder wegen ofte storf in Spaegnien/ naer dat eenighe segghen. Dit is den eersten tocht ghe-weest op dese rieviere; van de welcke Sir Walther Ralegh hem veel beuselinghen heeft laten wijs-maecken by de Spaegniaerden / daer gantsch gheen blijck van wordt ghevonden in waerachtighe Historien.

Het sesthiende Capittel.

Voorder ontdeckinghe van de Rieviere VIAPARI by *Geronymo de Ortal*, ende andere.

NAer de doodt van Diego de Ordas, wierdt het Gouvernement van Paria d.5.l.5.c.
ghegheven by den Keyser aen Geronymo de Ortal, in den jare 1533, de welcke 6 ende 7.
ghearriveert zijnde aen 'tvoorschreven fort / maeckte syn Lieutenant Alonso de

Herrera,

Herrera, die daer sints het vertreck van Ordas hadde ghegouverneert door com-
missie van de audientie van Hispaniola; ende sondt hem met twee hondert man in
vijf jachten om de rieviere Viapari te onder-soecken. Herrera voer de rieviere op
tot een plaetse die reede bekent was / ghenaemt Caroa, ende vertoefden daer om
't volck te ververschen: hy sondt eenigh volck te landt-waert in / de welcke in veel
daghen gheen volck en vonden / soo datse groot ghebreck leden / ende keerden we-
der naer de schepen; ende voeren met de selve op tot aen de rieviere Caranaca. Hier-
d.5.l.7. c.1. en-tusschen voer Ortal selfs naer Cubagua om syn volck te halen welck daer ver-
seylt was / dan door verscheyden incidenten en keerde hy niet weder naer Paria,
dan nam syn ontdeckinghe elders voor / als wy hier naer sullen verhalen. Her-
rera ghekomen zijnde aen de voor-schreven rieviere / ende ghesien hebbende
datter aen de rechter-handt veel Wilden woonen / lande een deel van syn volck /
ende hadde een harden strijdt met de Indianen / doch verjoegh die eyndelijck /
ende nam der veel ghevanghen; soo dat syn volck hier proviande kreegh om
den hongher te verdrijven / ende ververschten haer in dese plaetse vijfthien daghen:
daer naer vervolghden sy haer wegh langhs de rieviere Caxavâna, door woestij-
nen / soo dat het volck seer verswackte; ghemoeten een deel Wilden in haer Pira-
guas, wesende Caribes, die van den roof quamen / de welcke sy meest versloeghen /
doch met verlies van eenighe van 't beste volck; ende werden by de ghevanghens
ghewaerschouwt / dat Guaiana achter af lagh / ende de provincie Meta vooren
uyt / daer alle 't volck seer rijck was ende ghekleedt ginck. Namen eenighe van de
d.5.l.9. ghevanghens mede voor leydts-lieden tot Caburuto toe.

c.6. Antonio de Herrera voeght hier in by forme van digressie: Veele ghelooven
tot op heden / dat de rieviere die door de provincie van Meta passeert / de selve is
die haer oorspronghe heeft in Neuvo Reyno de Granada, ende daer werdt genaemt
Turmeque, haer meyninghe daer op bouwende / dat van de rievieren die haer
oorspronghe hebben in Neuvo Reyno, eenighe haer loop nemen naer 't westen / ende
eenighe naer 't oosten: doch dese opinie en wordt niet aen-ghenomen voor seecker;
sints de ghene die dese quartieren veel hebben bewandelt / segghen dat het is den
Orinoco, tusschen de welcke ende den Marannon, soo veel ende soo groote pro-
vincien legghen / welcke zijn de ghene die men noemt El Dorado. Dan om hier
met een woordt tusschen te spreken / dese reden en stoot het ghevoelen van de voorsz
niet om / want een ende selve rieviere kan by diversche volckeren wel diversche na-
men worden ghegheven / ende naer alle ghelijckenis / soo komt den Orenoque
voor 't meeste deel van Neuvo Reyno af.

d.5.l.9. Van Caburuto voorts treckende / vonden 't landt gantsch verwoest by de Ca-
c.6. ribes, ende quamen eyndelijck aen de water-stortinghe / van welcke Ordas weder-
keerde; dan Herrera met een sonderlinghe couragie / ontladen syn schuyten / ende
kreegh die daer over; dese val ghepasseert zijnde / vonden sy vlacke velden / doch
onbewoont; ende quamen naer eenighe daghen aen de mondt van de vliedt die
door Meta komt / alwaer sy haer schuyten verberghden / ende trocken te landt-
waert in met groote moeyte door moerasschen ende poelen / tot dat sy quamen aen
de wooninghen ende zaey-ackeren van de Xaguas, welck zijn menschen-eeters /
ende een seer strijtbaer volck: hadden een harden strijdt met dit volck / doch sloegen
die eyndelijcken op de vlucht / ende namen haer dorp in / en vonden daer eten. Pas-
seerden daer naer een rieviere / ende namen een ander dorp in daer sy veel victualie
vonden / ende onder andere eenighe stomme honden die de Wilden noemen Ma-
yos ende Auries, soo smakelijck van vleesch als de wilde geyten: De Spaegniaer-
den maeckten hier haer winter-leger / dan wierden op haer onversienste by de Wil-
den besprongen ende veel ghequetst / ende voornaemlijck Herrera selfs / die naer
eenighe daghen van de quetsueren storf / al rasende: Alvaro de Ordas quam in
syn plaetse / die met het over-ghebleven volck weder-keerde naer de schuyten /
ende voorts weder naer Paria, alwaer sy de fortresse op-ghebroocken vonden /
door

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

door dien Ortal van voornemen was verandert / ende trocken soo eenen anderen wegh. Dit was de uyt-komste van den tweeden tocht op de rieviere Viapari by Ortal, de welcke compagnie hadde ghemaeckt met Sedenno, ende weder verlaten naer dat hy van voor-nemen was verandert/ ende wijder limiten van syn Gouvernement vanden Keyser verkreghen. Dit is 't gheene daer is ghepasseert in de ontdeckinghe van de rieviere Viapari, tot den jare 1536. Daer naer zijnder noch diversche tochten voor-ghenomen by verscheyden Spaegniaerden langhs dese rieviere/ om de Guaiana ende El Dorado te soecken/ welcker succes wy niet particulierlijck en vinden beschreven; als alleen een weynigh van Pedro Hernandez de Serpa, in de beschrijvinghe van Sir Walter Ralegh: desen Pedro Hernandez de Serpa lande aen Cumana, ende trock te lande met dry hondert Soldaten ende veel Indianen ende Swarten/ doch werdt met al syn volck verslagen/ soo datter maer achthien af en quamen / by een natie van Wilden die sy noemen Wikiri, eer hy konde komen tot aen de rieviere Orenoque. Acosta insgelijcks in syn derde Boeck in 't 18 Capittel naer de duytsche editie / ende 20 naer de Spaensche/ verhaelt ons twee andere tochten. Onder alle de rievieren (seght hy) niet alleen van Indien/ maer oock van de gantsche weerelt/ heeft de rieviere Marannon ofte de las Amazonas (de mis-neminge van dese namen voor den Orenoque hebben wy voren aenghewesen) de eerste plaetse: dese is op verscheyden reysen by de Spaegniaerden bevaren/ soeckende landen te ontdecken/ de welcke naer den gemeynen roep seer rijck souden wesen / insonderheydt die sy noemen El Dorado ende El Paytiri. Den Adelantado Iuan de Salinas, dede een merckelijcken tocht op dese rieviere/ die tot weynigh effect quam: heeft een passagie die sy noemen El Pongo, welck wel een van de ghevaerlijckste moet zijn van de gantsche weerelt / door dien de rieviere tusschen twee seer hooghe af-ghebickte steen-rotsen beneyen zijnde / een val maeckt van ongelooflijcke diepte/ alwaer het water door de groote val zoodanige draeymolens ende mael-stroomen maeckt / dat het onmogelijck schijnt daer te konnen af-komen / sonder te gronde te gaen ende te verdrincken: doch des alles niet teghenstaende/ is de vermetenheydt van de menschen door de begheerlijckheydt van het vermaerde Dorado soo groot gheweest; datse hebben derven hier passeeren: lieten hun van boven af neder vallen / zijnde door de furie van de rieviere ghedreven / ende haer vast houdende aen haer Canoen ende vercken die sy by haer hadden / ende hoe-wel de selve in 't af-vallen om-sloeghen/ ende met het volck te gronde ginghen / quamen weder boven/ ende eyndelijcken met list ende kracht daer door: soo dat het gheheele heyr / seer weynighe uyt-ghenomen die daer verdroncken/ behouden door quam; ende dat meest te verwonderen is / ghebruyckten list / dat sy al haer pulver ende ammunitie onbeschadicht behielden. In het weder-keeren (want naer groote moeyte ende ghevaer moesten daer wederom door) klaverden sy over een van de hooghe steenrodtsen/ haer behelpende met haer poignaerden die sy in de klippen vast staecken. Een anderen tocht (seght hy voorder) isser op de selve rieviere ghedaen by Pedro de Orsua, ende naer syn doodt ende muytinatie van het volck by andere tot aen de noordt-zee. Desen tocht gheschiede in den jaere vijfthien hondert ende 't sestich / naer 't segghen van Iuan de Castellanos, van Peru af; soo dat eyghentlijck tot dese rieviere niet en behoort/ maer eer tot de rieviere de las Amazonas.

Sir VValter Ralegh verhaelt eenighe particularitеyten van desen tocht in syn beschrijvinghe van Guaiana, die men daer kan lesen: als mede Lopez Vaz, die daer een langh verhael van maeckt / hoe dat eenen Lopes de Agira desen Pedro de Orsua dede vermoorden/ ende noch veel andere wreetheden bedreef soo op de rieviere de las Amazonas, als mede op 't Eylandt Margarita daer hy selfs omquam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het seventhiende Capittel.

Vervolgh van de ontdeckinghe van dit ghewеste by *Don Gonzalo Ximenes de Quesada*; ende *Antonio de Berreo.*

GHelijck Pedro de Orsua de rijcke landen van El Dorado ginck soecken van Quito af/ (gelijck Pizarro in voor-tijden hadde gedaen/) soo heeft insgelijcks Don Gonzalo Ximenes de Quesada 't selve begonnen uyt Neuvo Reyno de Granada, langhs de rieviere Papamene, so Sir Walter Ralegh verhaelt/ doch met verlooren moeyte ende kost. Hy besteede syn Dochter aen Antonio de Berreo, die den tocht vervolghde/ ende viel eyndelijcken in handen van Sir VValter Ralegh, die hem gevangen nam op 't Eylandt Trinidad, ende verstondt de ordre ende uytkomste van syn ontdeckinghe/ gelijck hy daer eenighe particulariteyten van verhaelt/ die wy hier sullen in-voeghen. Berreo (seght hy) socht de inkomste van Guaiana uyt Novo Reyno de Granada, langhs de rieviere Cassanar, dewelcke loopt in een ander groote rieviere ghenaemt Pato; ende Pato loopt in Meta, ende Meta in Barraquan, welcke oock genaemt wordt Orenoque. De rieviere Cassanar heeft haer oorsprong in Neuvo Reyno uyt het geberghte by de stadt Tunia, uyt welcke berghen de rieviere Pato mede vliedt (in 't voorgaende hebben wy ghewach
B.9.c.3. ghemaeckt van de rieviere Pati in de beschrijvinghe van Novo Reyno de Granada) ende vallen beyde in de groote rieviere Meta (Herrera seght dat Pati loopt in de Madalena) welck haer oorsprongh heeft by Pamplona in 't selve rijck van Granada. Dese/ als mede Guaiare, welcke vliedt uyt het gheberghte by Timana, loopen al in Barraquan, ende en zijn maer hooft-springhen van de selve; want voorder komende/ verliesen sy haer naem/ ghelijck oock Barraquan neder-waerts wert vernaemt/ ende Orenoque ghenaemt. Berreo quam met syn volck de rieviere Cassanar af/ tot in Meta, ende so voorts in de rieviere Barraquan, reysende met syn volck langhs den oever/ ende somtijts met bercken en canoen langhs de rievieren: dan gekomen zijnde in de groote rieviere/ verloor hy nu en dan syn volc ende peerden/ door dien de rieviere so ondiep is in vele plaetsen/ ende so snel loopt over scherpe klippen/ ende veel Eylanden heeft; ende hoe-wel dat hy een gantsch jaer desen wegh was af-gekomen/ en veel volcks verlooren in 't ghevecht met de Wilden/ in sonderheyt die van Amapaia, en konde hy niet seeckers hooren van Guiana, tot dat hy quam op de uyterste frontieren van Amapaia, acht dagh-reysen van de rieviere Caroli.

Dese provincie van Amapaia is mede op den Orenoque gheleghen/ ende rijck van goudt (naer 't segghen van Berreo, ende de Wilden van Guiana.) Berreo vertoefde daer ses maenden/ ende verloor daer sestich van syn beste soldaten/ ende meest al de peerden die hem noch waren over-ghebleven: dan maeckte daer naer vrede met dit volck/ ende verkreegh van haer thien beelden van fijn goudt/ soo konstigh ghewrocht naer 't segghen van Berreo ende andere van syn volck/ als men hier te lande soude konnen maecken; die by hem ghesonden wierden aen den Koningh van Spaegnien: 't volck daer hy dese beelden van kreegh worden Anebas ghenaemt; de rieviere Orenoque is voor dese provincie 12 Engelsche mijlen breedt/ ende is ontrent de seven oft acht hondert mijlen van daer sy in de zee komt.

Dese provincie van Amapaia is aen den oever van de rieviere leegh ende moerassich landt/ ende 't water dat door de veenighe ende modderighe grondt met veele beecxkens komt uyt-vlieten/ is roodt/ ende daer groeyen veel venijnighe onghedierten in/ so dat het seer gevaerlijck ende schadelijck is daer af te drincken/ als Berreo met groot verlies van volck wel ghewaer wierdt. Van hier scheydende/ soo socht hy langhs de zuydt-kuste van de rieviere een in-ganck naer Guiana, dan en konde daer gheen vinden weghen het hooghe ende steyle gheberghte dat hem daer langhs henen streckt; hy ghemoete oock veel groote rievieren die beyde

van

van't zuyden ende noorden in den Orenoque quamen vlieten / dan hy en hadde de namen van de selve niet gheleert ofte onthouden / als alleen van de rieviere Caroli, door dien hy naer 't segghen van Sir Walter Ralegh soo onwetende was/ dat hy het oosten van 't westen qualijck konde onder-schepden. Berreo begon te desespereeren van 't succes van syn voyagie / tot dat hy quam aen de provincie van Emeria naer 't oosten toe ende naerder de zee / daer hy handtsaem volck vondt / ende veel lijf-tochts. Daer overste was een met namen Caripana, een man bynaer hondert jaer oudt / die eertijdts in de Trinidad ende Margarita ende elders was gheweest / ende veel onderhandelingh met de Christenen hadde ghehadt; soo dat hy van haer hadde gheleert hoe hy syn landt best in ruste soude houden / ende hadde vreede met de Caribes syn ghebueren. Berreo ruste hem hier ses weken / ende ondersocht den rechten wegh naer Guiana; voer de riebier af naer Trinidad, ende soo voorts naer Margarita, daer hy vijftich soldaten aen-nam / ende quamen met de selve weder aen de Trinidad, daer hy hem neder sette; ende sondt van daer zijn Sergeant Major met eenigh volck weder naer Carapana; die haer wees naer een ander Koningh ghenaemt Morequito, die haer best konde onder-rechten van de passagie naer Guiana, alsoo hy maer vijf dagh-reysen en woonde van Macureguaras, de eerste stadt van Guiana. Dan dese Morequito hadde dry oft vier jaren te vooren met veel goudts gheweest te Cumana ende aen de Margarita, ende een Spaegniaerdt met namen Vides soo veel wijs-ghemaeckt van Guiana, dat dese Vides octroy versocht van den Koningh van Spaegnien om die landen te gaen ontdecken; ende is te presumeeren dat hy in syn pretensie voor-ghekomen zijn de van Berreo, door desen Morequito 'tvolck van Berreo heeft gesocht te beletten; want Morequito gaf de Spaegniaerden / by de welcke oock een Monninck was / gheleydt door syn landt; soo dat sy in elf dagen / naer 't segghen van Berreo, te Manoa quamen / ende daer veel goudts verkregen / (hoe-wel / seght Ralegh, de Wilden seggen dat sy noyt soo verre en waren) dan in 't weder-keeren op de frontieren van Aromaia, wierden sy alle met de Monninck doodt-ghesllaghen by die van Morequito, een alleen uyt-ghenomen / die het ontvluchte / ende de tijdinghe aen Berreo brachte: De welcke soo veel volcks sondt als hy mochte om dit te wreken; soo dat Morequito sulcks wel vreesende / vloodt over den Orenoque, door de provincien van Saima ẽ Wikiri naer Cumana toe / meynende daer bevrydt te zijn by den Gouverneur Vides. Dan Berreo sont daer om hem in de naem van de Koningh; ẽ Vides om alle suspicie te ontgaen / ẽ om datter een Monninck was doodt ghebleven / en dorste hem niet weygeren / hoe-wel Morequito dry quintalen gouts presenteerde te geven voor syn lijf / soo dat hy stracks wiert over-gelevert in handen van Berreos gesanten / ende datelijck gedoot. 'T volck van Berreo beroofden zijn gantsche landt / ende namen syn oom ghenaemt Topiawari ghevanghen; die hem selven daer naer ransoeneerden voor 100 platen goudts / ende eenigh ghesteente welck de Spaegniaerden noemen piedras Hyadas, ende wiert daer naer Overste van Aromaia. Berreo maeckte hem selfs seer stinckende by alle 't volck die aen den Orenoque woonen / door syn groote wreetheyt tegen desen Morequito, ende d'andere gepleeght / soo dat hy syn volck niet verder en dorste seynden dan tot Carapana, door wiens hulpe hy de secreten van 't landt socht te ontdecken. Hy kreegh oock in syn macht een neve van Morequito, die hy dede doopen ẽ noemen Don Iuan, ende socht te stellen in de provincie van Morequito. Onder andere handelen die de Spaegniaerden daer drijven; is eene / met canoen te varen naer de rievieren van Barema, Pawroma ende Dessequebe, ende daer te koopen vrouwen ende kinderen van de Caribes, ende de selve met groot profijt weder te verkoopen in de Margarita. Berreo sondt oock veel goudts na Spaegnien / om soldaten te vergaderen; ende naer Neuvo Reyno ende ander quartieren tot den selven eynde: dan werdt by Sir Walter Ralegh verrast in 't Eylandt Trinidad, ende ghevangen genomen / alwaer hy 't voor-gaende uyt hem verstondt / ende de wech leerde om syn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

voornemen op Guaiana te vervorderen; daer wy hier naer sullen van spreecken. Naderhandt soo hebben de Spaegniaerden een woon-plaetse gheleght op den Orenoque, welck sy hebben ghenaemt St Thomas, by de rieviere Caroli, daer wy by gheleghentheyt noch sullen van spreecken / ende hier eerst in-voeghen den tocht van Sir Walter Ralegh.

Het achthiende Capittel.

De eerste voyagie van *Sir VValter Raleigh*, op de rieviere ORENOQVE, in den jare 1595.

NAer dat Sir Walter Ralegh in manieren voorsz. van syn ghevanghen Antonio de Berreo hadde verstaen den standt van de landen ontrent den Orenoque gheleghen / soo nam hy voor syn tocht naer Guiana te vervorderen: Hy sondt syn Vice-Admirael Capiteyn George Gifford, met een jacht ende een bercke naer de mondt van de rieviere Capuri, welck hy al vooren hadde doen diepen en baecken/ende bevonden datter met leegh water vijf, ende met hoogh water ontrent neghen voet waters was; dan deden hier verlooren moeyte / want konden qualijck soo verre oost-waerts komen / ende 't water ontviel haer eer sy konden de landen te boven komen. Hier van versteecken zijnde / sondt hy een met namen Koningh in een boot / om een anderen arm van de rieviere te besoecken/ ghenaemt Amana, gheleghen in 't binnenste van de baye van Guanipa, dan vondt de selve ondiep als de voor-gaende: doch eenen Ian Dowglas die Sir VValter Ralegh naer sondt/ vondt vier ander armen van de rieviere die elck seer wijdt waren/ dan de baye om derwaerts te komen / niet over de ses voet diep; soo dat sy ghenootsaeckt waren met den bodem van een oude galeasse ende andere kleyne booten de reyse te voorderen. Sy dwaelden een tijdt langh tusschen de Eylanden ende verscheyden armen van rievieren/ die daer d'een in d'ander loopen/ tot den twee-en-twintichsten May; doen ghemoeten haer een canoa met Wilden op een rieviere/ die sy den naem gheven van Red Crosse (dat is 't Roode Kruys) ende verspraken de Wilde die aen landt waren; ende kreghen daer een ouden Indiaen ghevanghen/ die haer wel te passe quam om uyt den dwael-wegh tusschen sulcken menichte van Eylanden te helpen; want haer piloot / een Indiaen / met namen Fernando, was hier gantsch onbedreven. 't Volck (seght Sir VValter Ralegh) welck woont op de ghebroocken Eylanden ende verdroncken landen / worden in 't ghemeyn ghenaemt Tivitivas, ende zijn van twee soorten; de eene ghenaemt Caiwani, ende de andere VVarraweere. De groote rieviere Orenoque ofte Barraguan heeft neghen armen die aen de noordt-zijde van syn principael canael uyt-loopen/ende aen de zuydt-zijde heeft sy noch seven/soo datse door 16 verscheyden armen in zee loopt tusschen Eylanden / van welcke eenighe soo groot zijn als VVigt, ende eenighe kleynder. Van den eersten arm naer 't noorden tot den lesten naer 't zuyden / zijn ten minsten hondert leguen, soo dat de mondt van de rieviere by de dry hondert Engelsche mijlen wijdt is/ welck verre wijder is als de Amazones. De Eylanden aen de rechter-handt gheleghen / worden ghenaemt Pallamos, ende aen de slincker Horotomaka, ende de rieviere die binnen 's landts van Amana tot Capuri streckt / Macuri. De Tinitivas is een fraey ende mannelijck volck / hebben de mannelijckste tale die men soude konnen hooren. Somers hebben sy haer wooninghen op de grondt / ende 's winters op de boomen; want tusschen May ende September wast de rieviere Orenoque wel dertich voeten hoogh; soo dat de Eylanden / uyt-ghenomen eenighe hooghe plaetsen / wel twintich voet dan onder water legghen; sy leven by de toppen van de Palmitos ende andere vruchten/ ende by de jaeght/sonder eenighe moeyte te willen nemen met saeyen ofte planten. Sir VValter Ralegh van dese plaetse van de Ciawanas voort-varende / quam naer vier daghen in een groote rieviere / ghenaemt de groote Amana, welck was

rechter liep als de voorgaende/ende voer de selve zo verre op tot boven de vijf graden
by noorden de linie / dat syn volck by naer gantsch mat was weghen de hitte/
ende den arbeyd van op-roeyen tegen stroom/ende syn victualie by naer ten eynde/
zo dat hy soude genootsaeckt zijn gheweest weder te keeren/ten waer den Indiaen-
schen piloot hem gebracht hadde een ander rieviere op aen de rechter-handt/ daer
sy naer groote moeyte een deel victualie kreghen in een dorp van Indianen;
van dese provisie en duerde maer weynighe dagen/ zo dat sy weder in 't vorighe
ghebreck vervielen: voorts varende ghemoetten sy vier canoas, van welck sy der
twee kreghen/ ghaladen met vivres die naer de Margarita wilden; in de ander
twee Canoen waren dry Spaegniaerden/ zo sy verstonden/ welcker een was een
refineur/ als by de ghereetschap die sy daer naer vonden/ te sien was. Kreghen hier
een ander piloot van de natie van de Arwaccas, die ghedoopt was ende Martin
ghenaemt; die haer in vijfthien daghen bracht in den Orenoque selfs/ende in 't
ghesichte van 't hooghe gheberghte van Guiana. Sy anckerden aen een plaetse
daer dry rievieren te samen komen/ende landen op een schoon sandt-bancke/ daer
menichte van Tortugas te vanghen waren: Daer quam by haer den heere van
dat ghewestе/ ghenaemt Toparimaca, ende bracht haer alderhande verversschin-
ghe/ ende ghaleyde haer aen syn dorp; welck was gheleghen op een kleyn berghs-
ken met fraeye hoven ende schoon landt daer om: 't dorp wordt ghenaemt Aro-
wocay, ende 't volck is van de natie van de Nepoios. Dese Casique gaf haer een
ander piloot die op dese rieviere heel wel ervaren was; hadden goet behulp van
den oosten-windt/ want de rieviere streckt van hier voorts meest oost ende west:
zoo dat sy de rieviere op-seylden/ hebbende aen de slincker-handt een Eylandt/
welck sy noemen Assapana, wesende ontrent 25 mijlen langh/ende ses breedt; de
principale rieviere loopt aen d'ander zijde van 't Eylandt: noch voorder leght het
Eylandt Iwana, welck is tweemaels zoo groot als Wight, ende tusschen 't selve
ende 't vaste landt van Guiana loopt een ander arm van de rieviere/welc sy noemen
Arrawopana, zo dat de rieviere met de Eylanden wel dertich mijlen breedt is. By
westen het Eylandt Assapana aen de rechter-handt/ opent hem een rieviere die
van 't noorden komt/ genaemt Europa: voor-by dese rieviere anckerden sy by een
Eyland genaemt Ocaywita, 6 mijlen langh/ende 2 breedt; eñ des anderen daeghs
by een ander Eylandt genaemt Putayma, over 't welcke aen 't vaste landt een hoo-
ghen bergh leght/ genaemt Oecope: voeren al west-waert op/ende aen de rechter-
handt vonden sy 't landt seer effen eñ schoon; den Indiaenschen piloot verklaerde
haer dat het waren de playnen van Sayma, ende dat dien effen grondt reyckte tot
Cumana ende Caracas, 120 leguen naer 't noorden/ eñ dat daer vierderley natien
woonden; eerst die van Sayma; de naeste Assaway; de derde ende grootste Wikiri,
daer Serpa verslaghen was; de vierde Aroras, zoo swart als Mooren/ dan met
gladt hayr; een desperaet volck/ die seer venijnige pijlen gebruycken. Den derden
dagh anckerden sy aen de slincker-handt van de reviere tusschen twee berghen/
Aroami ende Aio: 's ander daeghs seylden sy voor-by een groot Eylandt in het
midden van de rieviere ghenaemt Manoripano; ende quamen den vijfden dagh
aen de provincie van Aromaia, ende anckerden aen 't west eynde van een Ey-
landt thien mijlen langh ende vijf breedt/ genaemt Murrecolima; ende 's ander
daeghs in de haven van Morequito, ende sonden om den oom van Morequito;
de welcke by haer quam van 14 mijlen verre (hoe-wel hy een man was van hon-
dert en thien jaren) ende brachten haer verversschinghe van fruyten/ hinnen/ ende
ander ghevoghelte/ ende visch: Dese verhaelde haer de ghelegentheyt van Guiana;
te weten/ dat dit gantsch gewestе tot Emeria toe/ voor Guiana werdt ghereeckent;
dan dat sy haer selven noemden Orenoque Poni, tot aen 't gheberghte toe welck
men van verre daer siet / ende ghenaemt werdt Wacarima: dat over 't selve ghe-
berghte een ander playn was/ welck sy noemden de valleye van Amariocapana,
daer mede Guianiatas woonen: dan dat voorder op voor eenighe jaren ghekomen
was

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

was een vreemdt volck genaemt Oreiones ende Epuremei, die de oude in-woonders meest verjaeght ende vernielt hadden/ uyt-genomen de Awarawaqueri ende Cassipagotos; ende dat de Epuremei daer een groote stadt hadden ghebouwt met statelÿcke huysen/ welck sy noemen Macureguaray. Sir Ralegh voer de rieviere voorder op/ ende anckerde den eersten nacht aen een Eylandt vÿf oft ses mÿlen langh/ ghenaemt Caiama; ende quam den naesten dagh aen de mondt van de rieviere Caroli, dan konden de selve in gheender manieren op-roeyen; derhalven sondt hy eenighe van de Indianen naer Canuria, versoeckende dat sy by hem wilden komen: des anderen daeghs quam daer een Casique af met namen Wanuretona, ende veel volcks met hem/ die alderhande lÿf-tocht ende verversinghe mede brachten: Dese Casique ende 't volck daer ontrent waren niet alleen vyandt van de Spaegniaerden/ maer oock van de Epuremei; hy verhaelde aen Sir Walther Ralegh dat de rieviere Caroli op/ by een groot lack/ alwaer dese riebier Caroli haer oorsprongh uyt heeft/ dry machtighe volckeren woonden/ ghenaemt Cassiapagotos, Eparagotos ende Arawagotos, die al vyanden waren van de Spaegniaerden. Het lack wierdt ghenaemt Cassipa: Sir Walther Ralegh sondt eenigh volck te lande om dit ghewest te onder-soecken/ ende verhaelt wonder van de apparentie van de rÿcke mineralen. Aen de slincker-handt van de rieviere Caroli woonen de Iwarawakeri voor-noemt. Wat voorder is noch een schoone rieviere ghenaemt Aroi, welck mede uyt het voor-schreven lack komt. Naest Aroi (seght hy) zÿn twee rievieren/ Atoica ende Caora; by welcke laetste een natie woont/ wiens hoofden weynigh boven haer schouderen uyt-steecken/ die sy noemen Ewaipanoma; soo dat men seght dat haer ooghen staen in de schouderen/ ende de mondt in haer borst. De vierde rieviere van Caroli naer het westen/ wordt ghenaemt Casnero, welck aen dese zÿde van Amapaia in den Orenoque komt vlieten/ ende is soo groot als eenighe rieviere van Europa.

Het neghenthiende Capittel.

Voorder verhael van den tocht van *Sir VValther Ralegh*, ende de ghelegentheden van de rieviere ORENOQVE.

DE eerste rieviere (seght Sir Walther Ralegh) die aen de noordt-zÿde in de Orenoque valt/ is Cari; ende by westen aen de selve zÿde de rieviere Limo; tusschen dese twee woont een groote natie van Canibalis, welcker principaelste woon-plaetse wordt ghenaemt Acamacari, daer een daghelÿcksche merckt wordt ghehouden van vrouwen/ voor dry oft vier bÿlen 't stuck/ die daer gekocht worden by de Arwaccas, ende by haer vervoert in veel deelen van West-Indien: by westen Limo is de rieviere Pao, ende voorder Caturi, daer aen Voari ende Capuri, welck komt uyt de groote rieviere Meta, die Berreo af-quam van Neuvo Reyno de Granada. By westen Capuri leght de provincie van Amapaia, daer Berreo overwinterde/ e͂ soo veel volcks verloor by de venÿnige waters van de Anebas. Boven Amapaia naer Neuvo Reyno toe/ vallen in Meta de rievieren Pato ende Cassanar. By westen dese rievieren naer de provincien van de Ashaguas ende Catetios toe/ zÿn de rievieren Beta, Dawney ende Ubarro, ende op de frontieren van Peru legghen de provincien van Tomebamba ende Caxamalca. (Van dese hebben wy ghesproken in de beschrÿvinghe van Peru, uyt welck men by verghelÿckinghe licht sal konnen af-meten hoe dit bestaen kan.) Niet verre van Quito in de noordt-zÿde van Peru, heeft men de rievieren Guiacar ende Goavar: ende aen d'ander zÿde van 't gheberghte de rieviere Papamene, welck loopt in de Marannon ofte Amazonas, door de provincie van de Mutylones, waer Pedro de Orsua die by den verrader Agiri wierdt om-ghebracht/ syn vercken maeckte doen hy naer Guiana socht/ by de wegh langhs de Amazonas.

Tus-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Tusschen Dawney ende Beta leght een vermaerdt Eylandt in den Oreno-
que, daer ghenaemt Barraquan (want boven Meta en is den naem van Ore-
noque niet bekent) welck wordt Athule ghenaemt: hier boven en konnen gheen
schepen van eenigh last passeeren/weghen de stortinghen ende stercken stroom van
't water.

Alsoo het nu ghewelдigh begonde te reghenen/ ende 't water van de rieviere da-
ghelijcks hoogher te worden / soo resolveerde Sir Walter Ralegh weder te rug-
ghe te keeren; ende scheydende van de mondt van de rieviere Caroli, quam dien
selven dagh weder te Morequito, daer hy weder conferentie hadde met Topia-
wari, die hem verhaelde dat Macureguaray de eerste stadt van de Epuremei,
maer vier dagh-reysen en was van syn vleck: hy gaf syn sone aen Ralegh om
mede te voeren/ ende Ralegh liet daer oock twee van syn volck/ beloovende het
naeste jaer weder te komen met meerder macht.

Met hem quam af de Casique van Warapana, genaemt Putima, die haer aen
een bergh braght in syn landt ghelegen/ daer mijnen van goudt schijnen te wesen:
hy leyde haer langhs de rieviere Mana; latende aen de rechter-handt legghen een
dorp ghenaemt Tuteritona, van de provincie van Tarracoa; (wat voorder
leght de valleye Amanocapana, ende oock een dorp van de selvighe naem / welc-
ke schoone valleye haer wel tsestich mijlen uyt-streckt oost ende west.) Daer
naer soo kruypsten sy een ander rieviere / ghenaemt Oiana, ende rusten haer by
een lack in het midden van de rieviere / ende sochten voorder naer het tweede/
om soo voorts te trecken naer den bergh Iconuri, daer dese mijne soude wesen;
dan alsoo Sir Walter Ralegh niet voorder konde gaen / soo sondt hy Capiteyn
Keymis der-waerts / met ordre de valleye door te trecken tot een rieviere ghe-
naemt Cumaca, daer hy hem soude in wachten: Voeren voorts de rieviere af
langhs de provincie Parino, tot Ariacoa toe / daer den Orenoque hem verdeelt
in drie schoone rievieren; waer van de eene ghenaemt Cararoopana leydet naer
de provincie van Emeria, daer Carapana doen Casique van was / ende naer
de oost-zee; welcke Sir Walter Ralegh selfs af-voer om Keymis te ghemoeten.
In dese rieviere legghen oock veel Eylanden / eenighe ses / eenighe thien/ ende
oock wel twintich mijlen langh; sy voeren een andere rieviere in/ die mede in
Orenoque valt/ ghenaemt Winicapora, daer een kristal bergh soude legghen /
ghenaemt Wacarina, daer sy niet by en quamen; dan verstaende dat Carra-
pana Heere van Emeria, ghevlucht was; keerden sy met seer groote moeyte we-
der van de rieviere Waricapana (welck leght aen het begin van Emeria, ende lie-
ten by oosten legghen vier rievieren / welcke al uyt 't gheberghte van Emeria af-
komen/ te weten/ Waracayari, Coirama, Akaniri ende Iparoma: ende meer ne-
der-waerts zijn noch de naer-volghende armen van de rieviere Orenoque, die
alle in de noordt-zee vallen: eerst Araturi; daer aen volght Amacura; ende dan
Barima; voorts Wana; ten vijfden / Morooca; ten sesten / Paroma; ende eyn-
delijck VVymi.) naer 't hooft van de rieviere Carerupana, ende namen Key-
mis weder in op de rieviere Cumaca, ende quamen weder langhs het Eylandt
Assapana, in de haven van Toparimaca: ende van daer voorts de rieviere ghe-
naemt Capuri af / welckes mondt wel ontrent soo verre by oosten van haer
groote schepen lagh / als Grevelingen van Doevers is ligghende; welcke di-
stantie sy passeerden met haer galey ende booten / ende quamen soo weder by
haer schepen.

Het

Het twintichste Capittel.

De tweede voyagie van de Engelſchen naer GUIANA, onder 't beleydt van *Laurens Keymis*, in den jare 1596. Ende de derde beſchreven by *Thomas Masham*: Ende de leſte by *Sir VValther Ralegh* ſelfs, in den jare 1616 ende 17.

SIr Walther Ralegh 't huys ghekomen zijnde / sondt in 't jaer 1596 weder der-waerts Laurens Keymis, de welcke syn kours van de Eylanden van Cabo Verde, wat zuydelijcker aen-stelde / soo dat hy quam aen de mondt van de rieviere Arrowari, ende liep soo voorts langhs de kuste / ende besocht de rievieren die daer legghen tusschen de Amazonas ende den Orenoque; hy schepde den ses-en-twintichsten Ianuar. van Portlandt, ende arriveerden den sesten April aen de mondt van de rieviere Orenoque, die hy noemt Raleana. Seght dat het kanael van dese rieviere heeft ses eñ seven vadem diepte / negen oft thien mijlen 't zee-waerts; de barre leght verder uyt / ende en heeft niet over twee vadem waters met het leeghe water; noch en wast niet boven vijf voet / ten ware met de springh. Hy seylde in acht da-ghen de rieviere op tot de haven van Topiawari toe / sonder datter eenighe India-nen van kennisse aen haer boordt quamen. Aen dese plaetse hadden de Spae-gniaerden een Rancheria (soo sy het noemen) van twintich oft dertich huysen; het klippigh Eylandt welck leght in 't midden van de rieviere / teghen over de mondt van de rieviere Caroli, is haer toe-vlucht als sy yets vreesen van de Wilde. Verstonden de gantsche ghestalte van der Spaegniaerden saecken in dit quartier / uyt een Wilde / namentlijck dat de ghene die met Ralegh 't voorgaende jaer had-den aen-ghespannen teghen de Spaegniaerden / al ghevlucht waren voor de Spaegniaerden / door dien Ralegh gheen volck en hadde ghesonden op den be-looften tijdt; soo dat de Spaegniaerden hier nu sterck waren gheworden. In 't op seylen voeren sy voor-by de haven van Toparimacko, welck op een plaetse seer ondiep is / 't diep legghende dicht onder de wal; dan in 't weder-keeren hielen sy de zuydt-zijde van de principale rievier / welck breedt ende diep is. Vonden in veel plaetsen twintich vadem waters / ende op 't ondiepste twee vadem ende een half / ende dat maer in een oft twee plaetsen. Quam voorts weder naer huys son-der yets uyt te rechten / dan dat hy de rechte in-komste van dese groote rievier ontdeckte / ende was maer vijf maenden uyt.

Sir Walther Ralegh sondt noch een pinasse in 't eynde van het selve jaer / waer op voer een Mr Thomas Masham, die de voyagie heeft beschreven; dan sy deden het landt aen by Cap Cecil, op de hooghte van dry graden ende een half / ende voeren in verscheyden rievieren / als Wiapoco ende andere / hier vooren by ons beschreven; doch en quamen niet voorder om de west als de rieviere Corretini, ende keerden van daer weder naer Enghelandt.

Ick en bevinde niet dat by de Engelsche yet sonders op dese rieviere is voor-ghenomen / want naer dat de Koninginne Elizabeth Hoogh-loflijcker ghedachte was over-leden / ende den Koningh Iacobus tot de kroone ghekomen / soo werdt Sir Walter Ralegh van verraedt beschuldicht / ende veroordeelt ter doodt; doch door sonderlinghe ghenade van den Koningh in een eeuwighe ghevanckenisse in den Tour van Londen besloten. Dan naer dat hy daer veerthien jaren oft daer ontrent hadde geseten / is hem vryheyt vergunt om een voyagie te doen naer Guia-na. Wat uyt-komste dese voyagie heeft ghehadt / konnen wy alderbest verstaen uyt Ralegs brief aen Sir Ralph Winwood, die hem meest behulpigh was gheweest in 't verkrijghen van syne vryheyt / dese is by hem gheschreven uyt het Eylandt St Chriſtoforo, den een-en-twintichsten May naer den stijl van Engelandt / ende luydt als volght; ghelijck de selve by Guilielmo Baudartio in syn historie is in-ghevoeght:

Mijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Mijn Heere / Ick en hebbe u noch gheen rekenschap ghegheven van onse reyse naer Indien; ick en hebbe oock 't sedert gheen stof ghehadt om te schrijven/ dan van 't grootste ende scherpste ongheluck dat een mensche soude konnen over-komen. Want daer men ghewoonlijck binnen den tijdt van vijfthien ofte twintich dagen ten langhsten besigh is tusschen Cabo Verde ende America; soo hebben wy de winden alsoo teghen ghehadt / oock soo gheweldighe stormen ende stort-reghens/ dat wy ses volle weken zijn onder-weghen gheweest. Hier op is ghevolght groote hitte ende ghebreck van versch water/ verlies van anckers ende kabels by 't Eylandt Brava ende Cabo Verde, daer wy meynden alle te vergaen. Ons over-vielen groote sieckten ende sterften van een groot ghetal van ons beste ende bequaemste mannen beyde te lande ende ter zee. Den seventhienden Novemb. kreghen wy de kuste van Guiana in 't ghesichte / ende anckerden vijf graden van de rieviere Caliana, ende vertoefden daer tot den vierden Decembris. Wy brachten daer onse krancken aen landt/ende setten onse bargyen ende sloepen op/die wy uyt Engelandt mede ghebracht hadden / namen versch water in/ zijnde by-ghestaen ende ghespijst door de Casique Henry Calliana, van mijn oude kennisse / met groot bewijs van eere ende liefde. Ick selve ben ses weken langh in de handen des doodts gheweest sonder my te konnen verroeren; men moeste my in een stoel draghen. Ick gaf ordre dat Capiteyn Keymis met vijf schepen soude varen naer den Orenoque, ende het volck ghelepden naer de mijne. In de vijf schepen waren vijf compagnien elck van vijftich mannen onder het beleydt van Capiteyn Parker, Capiteyn Noorth (broeder van Milord Montaigle, ende Milord Noorth) beyde kloecke Edel-lieden / ende van seer groote patientie in 't verdraghen van onghemack / hongher ende hitte. Mijn sone hadde de derde compagnie; Capiteyn Thornap uyt Kent de vierde: Capiteyn Chudley door syn Lieutenant de vijfde; mijn Sergeant Major Capiteyn Piggot storf op de ellendighe reyse; ende mijn Lieutenant Sir Warran St Leger leydt soo sieck datter gheen hoope van leven en is: ende den last ghegheven aen mijn neve George Raleigh (die met grooten lof in Nederlandt langh ghedient heeft) en was niet soo wel ghehoorsaemt als d'entreprinse vereyschte / overmidts mijn af-wesen ende het af wesen van Sir Warran. Als sy dese rieviere op-ginghen /soo begost den Spaegniaert de oorloghe/ schietende eerst naer ons met grof gheschut ende met musquetten / soo dat de onse ghenootsaeckt waren op haer te schieten/ ende korts daer naer verjaeghden de onse de Spaegniaerts uyt de stadt: In den aen-loop wierdt mijn sone verslaghen / die meer trachte naer eere dan syn behoudenis / met wiens doodt (om de waerheydt te segghen) alle het respect dat ick in de weerelt hadde / met my een eynde ghenomen heeft.

De ander vijf schepen bleven te Trinidad, gheen bequamer haven vindende by Guiana. Het tweede schip wierdt ghecommandeert by mijnen Vice-Admirael Capiteyn Iohn Pemington, van wien ick met de waerheydt moet bekennen / dat hy een van de bequaemste mannen ter zee is die Enghelandt heeft: het derde door Sir Warran St Leger, een treffelijck ende uyt-nemende kloeck Edel-man: het vierde door Sir Iohn Fearne: het vijfde door Capiteyn Chudley. Met dese vijf schepen verwachte ick daghelijcks de Spaensche Armade. Indien de selve op ons ghevallen hadde (onse macht verdeelt zijnde / d'een helft in den Orenoque, hondert ende vijftich mijlen van ons) wy en souden niet alleen in stucken verscheurt zijn gheweest / maer oock die welcke op de rieviere waren / sy en hadden gheenen zee-slagh konnen uyt houden/ soo dat wy ghereſolveert waren nevens haer te sterven ende te verbranden / indien de Spaensche Armade ware op ons aen-ghekomen. Maer het schijnt dat sy ons vertoefden in de Margarita, daer sy wisten dat wy onse passagie moesten nemen naer Indien. Het beliefde syne Majesteyt ons ter zee weynigh te achten / ende my by eede te doen beloven / ende onder mijn handt neder stellen het

Eee landt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

landt ende de riebiere die ick in most / het ghetal van mijn volck / de grootte van mijn schepen / ende wat gheschut dat elck schip voerde. 't Welck alsoo het den Spaenschen Ambassadeur werdt bekendt ghemaeckt / soo heeft hy syn brieven naer Madrid gheschickt eer ick uyt den Thaems was / want synen eersten brief was ghedateert den veerthienden Martij 1617, over-ghesonden by een berc-ke d'advijs / welcken brief hier in gesloten is; d'andere beware ick / niet wetende oft desen mocht geintercipieert worden. Den tweeden brief des Koninghs was ghe-schreven den seventhienden May, ghesonden met een carveel aen Diego de Palameque Gouverneur van Guiana, El Dorado ende Trinidad. Den der-den door den Bisschop van Puerto Rico, ende ghelevert aen Palameque den vijfthiende Iul. in de Trinidad; daer waren oock Commissarisen ghesonden om spoedelijck drij hondert soldaten te lichten / ende thien stucken gheschuts van Puerto Rico te seynden naer Guiana, &c. Nu / Heere / dewijle het alleen den geenen kennelijck is die in de Indien gehandelt hebben / sints onses Koninghs regieringe in Enghelandt / dat de Spaegniaerden levendigh ghevilt hebben alle die arme menschen die sy ghekreghen hebben / maer koop-lieden zijnde; wat doodt ofte tor-menten hebben wy te verwachten / indien sy ons krijghen? welcker ghetal / tijdt van komste ende plaetse waer henen wy gaen / alreedts den Spaegniaert bekent zijn. Ten laetsten / om te beantwoorden dat wy de mijne niet bearbeydt en hebben: Al hoe-wel ick wel weet dat ick niemandt (syne Majesteyt uyt-ghe-sondert) en behoeve meer satisfactien te gheven dan my selven / mijn soon ver-looren hebbende / ende mijnen staet op dese entreprise; soo is dit seecker / dat de Spaegniaerdt meer sorghe droegh om den wegh gaende tot de mijne te bewaren / dan voor de stadt selve; welck sy naer luydt van des Koninghs commissie licht konden doen / den wegh zijnde aspera & fragosa. Dit is oock waer dat Keymis de riebiere heel leegh vondt / ende niet wel aen den oever en konde gheraecken / maer moest wel een mijle van daer blijven / van weghen veele bancken die hy daer vondt; alwaer als hy een plaetse ghevonden hadde om te landen / soo quam daer een volee musquetten uyt de bosschagie / die twee van onse roepers door-schoot / ende quetstender noch sesse / ende schoten Capiteyn Thornap in 't hooft / van welcke wonde hy noch queelt. Voorder soo wilde Keymis syn eyghen hooft volghen / segghende dat het te vergheefs was de mijne te betrachten / om dat de Enghelsche die in de stadt Sant Thome bleven / teghen het gheweldt dat de Spaegniaerden dach ende nacht aen-wenden met gheduerigh stormen / niet en souden konnen uyt-houden: dat men tot de mijne door dichte bosschen moeste gaen / daer seer qualijck was door te gheraecken; ende dat men de mijne ontdeckt hebbende / gheen volck by der handt en hadde om daer in te wercken / soo liet hy het daer om al heel verblijven. Maer het is seecker dat de Spaegniaerdt twee goudt-mijnen heeft by de stadt van Sant Thome, de eenen zijnde in de besittinghe van Pedro Rodrigo de Parama; de andere van Herviano Frontino; de derde is van silver in de besittinghe van Francisco Fas-hardo. Haer ontbreecken Swarten om daer in te arbeyden / want de India-nen en konnen daer toe niet ghedwonghen worden / uyt kracht van een wet des Keysers Caroli V. ende den Spaegniaerdt en wil noch en kan dien ar-beydt niet verdraghen; Praggadocia den Spaenschen Ambassadeur magh segghen wat hy wil. Ick wil het bewijsen door de handt van den Propria-dor, door 't costuym-boeck / ende door 's Koninghs Quinto (waer van ick een Ingot ofte twee ghekreghen hebbe.) Ick wil het doen blijcken by eenighe Prince ofte Staet / hoe ghemackelijck dat dese mijnen / ende noch vijf ofte ses meer kon-nen verkreghen worden / meest in die plaetsen die noch noyt en zijn besocht by eeni-ghe vyandt / tot de welcke oock noyt passagie is ghevonden ghelweest / noch door Enghelsche / Fransche ofte Duytsche. Maer als Keymis weder-keerde van de Orenoque, en ick synen raedt ende voornemen improbeerde / ende hem seyde dat

hy

hy my geruineert ende ontdaen/ende mijn eere by den Koningh ghewondet hadde/ sonder hope van de selve weder te konnen krijghen / soo heeft hy hem selven (gaende in syn Cabona) ghedoodt. Ick seyde hem/ dewijle mijn sone was doodt ghebleven/ so en vraeghde ick daer niet naer ofter noch hondert gebleven hadden/ midts dat de mijne ware ontdeckt ghewreest/ ende ick also mijn credit hadde moghen behouden; want ick verklare voor den Heere/ hadde Capiteyn Whitmy (dien ick meer aensach dan alle de Capiteyns van mijn vlote) van my niet wegh gheloopen tot de Granada, met hem noch nemende 't schip van Capiteyn Wallahton, ick soude mijn lichaem met mijn soons lichaem te St Thome ghelaten hebben/ dat de Koningh wel soude bevonden hebben dat ick gheen ydele saecke en hadde voor-gheslaghen. Ick en weet niet wat van my nu sal worden; ick en heb mijn pardoen in Engelandt niet; mijnen armen staet is verteert/ ende en weet niet oft eenighe Prince my sal willen broodt gheven. Ick bidde u mijn Heere/ houdt een goet ghevoelen van my/ zijt mijnder ghedachtich by den Grave van Arundel ende Pembrock, ende hebt doch medelijden met mijn arme huys-vrouwe/ aen de welcke ick niet en derf schrijven/ om niet te vernieuwen de droeffenisse van haer soons doodt. Ick bidde u/ wilt Milord Carewe dit mede deelen; want het is een verbroken herte/ swack lichaem ende teedere ooghen/ een quellinghe veel brieven te schrijven. Ick hebbe veel dinghen ghevonden ende ontdeckt die van importantie zijn/ belanghende den standt ende onsterckte van Indien; waer van ick u mijn Heere/ indien ick in 't leven blijve/ hier naer breeder verhael sal doen/ etc. Dit is de uyt-komste gheweest van desen laesten tocht van Sir Walther Ralegh, de welcke in Engelandt weder-ghekeert zijnde/ ghevangen/ veroordeelt/ ende ghedoodet is.

Het een-en-twintichste Capittel.

Gheleghentheyt van de rieviere ORENOQVE, naer de bevindinghe van de Nederlanders.

IN de voor-gaende Capittelen hebben wy sommierlijcken verhaelt 't ghene by de Enghelsche meest onder het beleydt van Sir Walter Ralegh is voor-ghenomen op de rieviere Orenoque; doch beneffens dat / soo isser eenighe jaren herwaerts grooten handel ghedreven in Tobac, ende anders op dese rieviere / soo by de Enghelsche in 't particulier ende koopmans wijse / als by onse Nederlanders / soo datter jaren zijn gheweest dat daer acht/ neghen/ ende meer schepen op eenen tijdt uyt de vereenighde Nederlanden op dese rieviere zijn gheweest; my is een Journael daer van ter handt ghekomen / welck tot naerder openinghe van de gheleghentheyt deser rieviere hier sommierlijck sal in-voeghen; voor-by gaende de ordinaire koursen naer de Eylanden ende voorts. Van Essequebe tot ontrent thien mijlen beneden de rieviere/ streckt het landt noorden/ ende men siet dan een bosch boomen die haer verthoonen ghelijck oft boeren-huysen waren: Voorts houdende langhs de wal op dry ende een half vadem waters/ siet men weder een rievier/ ende weynigh voorder een boschken / ende wat beneden een grooter bosch / ende de cours al noordt-west; op de hooghte van wat meer als acht graden ende vijfthien minuten legghen dry kleyne Eylandekens dicht onder de wal. Langhs de wal ende om den hoeck in den bocht staen dry heuvelen ghelijck oft dry hoy-berghen waren/ ende een stuck leegher staen noch dry heuvelen / ende men siet daer een rievier daer een Eylandeken leght oft het een schants ware/de wal is slecht landt/ende de streckinghe noordt-west/ende noordt-noordt-west/ende daer leght een vlackte daer maer twee ende twee vadem min een voet waters op is/ ende 't sorter ghewеldigh een groot stuck van de wal/ dit duert tot aen den hoeck van de rieviere Orenoque, welc hoogh is; als men die op de zijde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

krijght ende de Eylanden voor upt / moet men de wal houden om dat daer dieper water is / ende de Eylanden 't zee-waert van u laten legghen / want als men de Eylanden aen bagh-boordt krijght / soo heeft men de groote droogthe / derhalven moet men by tijts bagh-boorts wal kiesen; men heeft daer eerst twee dan dry / vier / vijf / ses / seven ende acht vadem: men gaet al zuyt-west ten westen aen / tot dat men de Eylanden heeft gelijck oft een Eylandt ware / dan gaet men zuydt-zuydt-west in / ende men kan het by avondt setten onder een steylen hoeck die aen bagh-boordt legt. De mondt van de rieviere Orenoque leght op de hooghte van acht graden ende vijftich minuten. Men gaet voorts al zuydt ende zuydt ten westen in langhs de bagh-boordts-wal / tot dat men een rondt Eylandeken siet / dan moet men stier-boordt-wal kiesen / ende 't Eylandeken aen bagh-boordt laten legghen met een west-noordt-westen gangh; ende men laet voorder een kleyn rondt Eylandeken vol hooghe boomen aen stier-boordt legghen / ende aen bagh-boordt leght dan leegh verdroncken landt / met leeghe boomen / ende is al ghebroken landt; diep water dicht aen 't Eylandt; wat voorder komende / zijn twee gaten aen bagh-boordt; dan 't tweede is naeuw daer men pleegh door te loopen; wat voorder is noch een gat aen stier-boordt / maer men moet al west in gaen / soo komt men teghen een Eylandt aen / daer streckt aen beyde zijden een gat / men moet het stier-boordts gat in / west-noordt-west / eer men by dit Eylandt komt / heeft men ander-half vadem water; daer naer ghemoet men een Eylandeken aen stier-boordts-wal / ende teghen over komt een gat upt / ende men loopt van hier zuydt-west aen; ende zuydt-west ten westen; men siet noch een gat aen bagh-boordt / ende komt daer naer aen een rondt Eylandeken met twee vlacke punten aen beyde eynden / welck men aen stier-boordt moet laten legghen ende dicht langhs loopen / is daer diep ghenoegh; dan heeft men een wijdt gat / welck men aen bagh-boordt laet / ende moet recht noordt-west ende noordt-west ten westen in-gaen: by dit groote gat siet ghy noch een gat / dat neer-waerts af streckt: als men 't groote gat voor-by is / soo siet men 't open / ende een dicken witten boom die den bast af is / die laet men aen bagh-boordt staen / ende gaet al langhs de wal west-noordt-west in / ende dan siet men stracks noch een wijdt gat aen stier-boordt / maer men moet al de bagh-boordts-wal houden; wat voorder sal men noch een gat aen bagh-boordt sien / 't welck men moet laten legghen ende recht door-gaen: voorts siet men noch dry oft vier gaten aen stier-boort / dan gaet al recht door / west ende west ten noorden / ende west ten zuyden / naer dat de racken loopen / ende men begint dan 't hooghe landt te sien een groot stuck weeghs te landt-waert in / aen bagh-boort; aen stier-boorts-zijde heeft men voorts noch diversche gaten welck Eylanden zijn; men gaet al west-noordt-west aen / en gemoet een Eylandt aen bagh-boordt / als mede een groot gat dat men laet legghen / ende terstont siet men aen stier-boort een langh smal Eylandeken / en wat voorder een engh gaetjen dicht aen de wal aen bagh-boort / ende men moet al recht upt loopen noordt-west ten westen dan siet men een groot gat aen stier-boort / welck men aen die zijde moet laten; wat voorder aen de selve zijde hebt ghy een steylte / ghelijck oft een dijck waer / daer men dicht magh by langhs loopen / ende ten eynde hebt ghy een sandt-baye; voorts hebt ghy een gat aen stier-boordt / ende dat ghepasseert zijnde / een vlack Eylandt aen bagh-boort / vol leegh geboomte / ende stracks noch een gat aen bagh-boordt / en komt dan teghen een kleyn Eylandeken aen / welck men aen bagh-boordt laet legghen / ende terstondt siet men het gat door welck men naer de Trinidad loopt / ghenaemt Mapure, men laet het aen stier-boordt legghen: wat voorder siet men noch een gat aen bagh-boordt / welck men laet leggen / ende gaet al recht door: daer naer siet men aen bagh-boordt vier oft vijf hooghe berghen / is noch ses oft seven mijlen van Sant Thome, ende passeert noch een gat aen stier-boort / ende komt aen een Eylandeken van waer men te Sant Thome komt.

Hu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

Het jaere 1629 is de rieviere naerder onder-socht by de vloote van de Gheoc-
troyeerde West-Indische Compagnie / onder het beleydt van den Manhaften
Admirael Adriaen Iansz Pater: Uyt welcker journaelen wy de gheleghentheyt
van de rievier in 't korte sullen by-voeghen. Ontrent een myl buyten de rievier
Ammegore ist diep van dry ende een half tot vier vadem sachte grondt / dese rie-
vier streckt recht oost in / ende 't isser buyten verre vlack / de mondt is ontrent twee
derde van een myl wijdt ende heeft met leegh water maer acht voet: Van dese rie-
vier tot den noordt-hoeck van Orenoque zijn vier mijlen west / ende tusschen bey-
den light noch een rievierken insghelijcks oost in-streckende. Den Orenoque is
in de mondt seer vol Eylanden / van de welcke groote drooghten af-steecken vier
ende vier ende een half mijle in zee oost ten noorden / ende oost-noordt-oost. Der-
halven de gheene die op dese rievier willen / moet die by tijdts ende een goedt stuck
by oosten aen doen / ende loopen dan over de vlackten / daer heeftmen het slechste
water. Van Ammagore seyltmen tot aen een kleyn rondt eylandeken / 'twelcke
aen 't eynde van een grooter Eylandt leght / recht op de mondt vande rieviere als-
men tusschen 't kleyn ende groot Eylandt door siet / soo seyltmen west ten zuyden
naer een hoeck die aen bagh-boordt leght by gissingh een myl van 't Eylandeken /
welck hier is de wijdte van de rievier. Van desen hoeck seylt men west in / een
mijl naer een ander eylandt; welck men aen stier-boordt houdende / heel dicht voor-
by loopt / ende gaet voorts zuydt-west aen een half mijl tot een ander kleyn eylan-
deken welck men aen bagh-boordt laet ligghen / ende aen stier-boordt een ander /
neffens veel ghebroken landts; van dese eylandekens seyltmen zuydt-west ten we-
sten twee derde parten van een mijl / daer wert de rieviere heel naeuw op sommige
plaetsen een quart van een mijl wijdt / met veel kromme racken / ende gaten / doch
de meeste streckinghe is west ten zuyden ende west-zuydt-west / tot S[t] Thome toe;
alleen zijnder twee racxkens / elck van ontrent een half mijle / die noord-noord-oost
ende noord-oost ten noorden strecken / hier is de rievier op haer drooghste / ende op
sommighe plaetsen maer twaelf / derthien ende veerthien voeten diep / ende men
heeft daer gheen vloedt meer / soo datmen die moet door-werpen. Het vloeyt aen
't begin van de rievier ses ende seven voeten; een oost ende wester-maen maeckter
'thooghste water. De mondt van de rievier light op acht graden vijf-en-veertich
tot vijftich minuten: ende S[t] Thome light op acht graden ende sesthien ofte twin-
tich minuten. Om leegh aen de rievier woonen de Tivitives een arm volcxken / die
meest by visch leven ende seecker noten van palmijt-boomen / de groote van een
eye vijftigh tot sestigh aen een bos groeyende / hebben scharpe schellen / ende zijn
binnen als de cocos-noten. Daer vlieghen oock op de rievier seecker ghediertjens
als groote ghestreepte mieren / hebbende vier vleugeltjens diese af-schudden soo
haest sy komen yewers op neder te vallen / dese ghebruyckn dese Wilden in stede
van vetticheydt. Daer woonen oock Caribes dan ver te landt waert in / soo dat
de rievier hier seer doodt is van volck. Tot by naer twintich oft vijf-en-twintich
mijlen de rievier op is al leegh-landt dat in de reghen-tijdt heel onder-loopt. Dan
van daer begint 't hooge-landt dat wel twee vadem uyt de water leght: ende als-
men ontrent dertigh mijlen hoogh is / soo komtmen eerst uyt de Eylanden / ende
in den rechten Orenoque, die daer een mijl wijdt is / met schoon / hoogh-landt
weder-zijdts; ende dan heeftmen noch twaelf oft veerthien mijlen tot S[t] Thome,
welck light dicht op 't water in de lenghde wel een vier-en-deel van een mijle: De
voorschreven Heere Admirael quam by de stadt den elfden Decemb. 1629, dan
de In-woonders hadden die selfs in brandt ghesteecken / ende waren ghevlught:
daer waren 130 ofte 140 huysen gheweest armlijck getimmert / ende een kercke by
naer in 't midden / ende een klooster van S[t] Franciscus aen 't west-eynde. In dese
rievier naer 't segghen van de Spaegniaerden heeftmen den swaersten reghen in
April ende May, soo dat de rievier in korten tijdt wel dry vadem wast: beneden
in de rievier reghent het de meesten tijdt / ende isser onghesondt. Dese rievier / con-

 trarie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

trarie van alle andere op dese kuste/ heeft beneden gheen mosquiten/ ende boven seer vele: is seer visch-rijc/ onder andere vindtmen daer een visch als een tor-geael/ dry tot vier voeten langh/ geel aen den buyck/ met blauwe stippelen/ heeft een wij-den mondt/ is de Torpedo niet onghelijck / want als men die met de handt ofte mes roerdt/ so wordt men gelijck gheraeckt/ 'tmes valt uyt de handt/ doch duert niet langhe/ ende de visch is anders niet quaedt om eten. Van vogels heeft men daer veele/ onder andere groote menighte van roode lepelaers/ die soo schoon zijn van vederen dat men die met geen verwe soude konnen naer boetsen: ende te lan-de zijn mede al de selve dieren/ alleen 'tvolck is hier seer weynigh.

L A T R I N I D A D.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Eylandt LA TRINIDAD; als mede t'Eylandt TABACO.

HEt Eylandt la Trinidad is het grootste vande Eylanden die de Spaegniaer-den ghemeynlijcken noemen de Sotavento, regard nemende op de coursen van hare vloten varende naer Terra Firma, ofte Nova Hispania, ende van die sy
d. 5. l. 2. c. 1. noemen de Caribes ofte Canibalen: Is gheleghen op de hooghte van acht gra-den by noorden de Linie Equinoctiael aen de Boca del Drago, ende maeckt met het vaste landt van Nova Andalusia ofte Guiana een Golfo 'twelck sy noemen
Lib. 3. c. 3. Paria, naer 'tsegghen van Herrera, die hem in de hooghde hier vergist: maer Ouie-do seght dat de zuydt-zijde van dit Eylandt leght op de hooghde van neghen gra-den/ ende de noordt-zijde op thien graden; 'twelck beter met de rechte hooghde van dit landt over een komt: hoe-wel Sir Walther Ralegh seght dat Punta del Gallo ofte Curiapan gheleghen is op acht graden ofte daer ontrent: Onse Ne-derlandtsche kaerten ende beschrijvinghen stellen het oostelijckste punct/ ende de noordt-zijde van 't Eylandt ontrent op thien graden ende een half: ende het zuy-delijckste punct op wat meer als neghen en een half. Komende van Amagore vervalt men met een noordt ten westen cours op een punct genaemt punta blanca, van daer streckt het landt naer punta del Gallo vijf ofte ses mijlen west-zuydt-west; men moet dicht langhs de wal henen seylen; punta del Gallo is een leeghen hoeck; westelijck van 'tselve punct by gissingh twee mijlen leght een hooghe klip ende een gotelingh-scheut van de punct leght een steenigh rif/ waer op niet meer is als elf ende twaelf voeten waters; van dit punct tot de Bocas syn veerthien oft vijfthien mijlen ten noorden. De Bocas syn vier oft vijf Eylanden die tusschen 'tvaste landt ende 'tnoordt-west punct van 't eylandt legghen/ wijdt by gissingh dry mijlen: hier syn twee gaten die navigabel zijn/ te weten de kleyne ende groote Bocas, dan heeft het noch twee gaten die niet bevaren worden; de kleyne Boca is een gotelingh-scheut wijdt/ ende gheen grondt.

Is by de twee hondert leguen van 't Eylandt Hispaniola, ende sestich leguen van 't Eylandt Dominica zuyden ende noorden; 40 leguen van 't Eylandt Mar-garita ende Cubagua. Heeft in de lenghte oost ende west 50 leguen naer 'tsegghen van Herrera, (de welcke oock seght 35 leguen ofte meer/) ende by de 30 leguen in de breedte/ als Herrera getuyght: maer Ouiedo schrijft dat het maer 25 leguen langh is/ ende 18 ofte 20 breedt; welck veel verschilt/ dan komt beter met de rechte grootte van dit Eylandt over een. Heeft de forme by naer van een dry-hoeck; welck de oorsake is dat de schrijvers so verscheydentlijck spreecken van de hooghte ende grootte van dit Eylandt. Van de qualiteyten ende ghestaltenis van dit Ey-landt schrijft Herrera aldus: Men weet dat dit Eylandt gheen goet landt en is/ hoe-wel daer veel volcks in woont: het oostelijckste deel heeft een punct aen de noordt-zijde/ welck sy noemen Punta de la Galera, ende naer 't noorden daer af een Eylandt met kleyne Eylandekens om-cingelt/ welck men noemt Tabago,

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende op de kuste naer 'tzuyden een Cabo, welck sy noemen Punta Redonda, aen
de oost-kant; ende Punta de Anguilla aen de west-kant in de Golfo van Paria,
welck daer leght tusschen het Eylandt ende 'tvaste landt/ ende mogen eenige acht
leguen distantie wesen/ door dien het vaste landt een halven circkel maeckt ghe-
lijck als een kroone; ende dese distantie is te verstaen als ghy van by oosten in
komt; naer 't westen is het seer engh ende diep: ende daer legghen twee Eylande-
kens aen 't eynde naer 't westen; ende naer 't noorden legghen de Eylanden van
San Vincent ende Granada.

Dit Eylandt is niet te min abundant van victualie; met groote velden/ rievie-
ren/ bosschen ende goede havenen; was eertijdts verdeelt in twee Provincien/ de d.5.l.2.
eene noemden sy de Camucaraos, welcker Heer was eenen ghenaemt Baucumar; c.1.
ende de andere los Chacomares, wiens Overste was Marûan.

Sir Walther Ralegh die daer was in den jare 1595, schrijft daer van 'tnaer-vol-
ghende. Het Eylandt Trinidad heeft de figuere van een schaep herders forcke/
en is smal/ de noordt-zijde is seer berghachtigh; de grondt is seer goet / ende wil
voort-brenghen suycker-riet/ gember/ ende eenigh ander goet dat Indien voort-
brenght. Daer is overvloedt van wildt/ wilde verckens; fruyten/ visschen ende
voghelen; voor broodt heeft het ghenoegh Maiz ende Cassavi, en alsulcke wortelen
ende kruyden als in Indien ghemeyn zijn; ende daer zijn eenighe beesten die el-
ders in Indien niet en worden ghevonden: de Spaegniaerden bekenden dat sy
in sommige van de rievieren hadden ghevonden grainen van goudt/ maer door
dien sy 'thooft hadden naer Guiana (welck het magasin is van alle rijcke meta-
len) soo en was het haer niet de pijne weerdt gheweest vorder daer naer te soecken.
'Tvolck van de lande noemt het Eylandt Cairi; ende daer in zijn differente na-
tien; ontrent Parico zijn ghenaemt Iaio; die by Punta de Carao zijn van de Arua-
cas, ende tusschen Carao ende Curiapan worden ghenaemt Salvaios; tusschen
Carao ende Punta de Calera zijn de Nepoios; ende die ontrent het spaensch stede-
ken noemen haer Carinepagotes. De Spaegniaerden haer stedeken leght by een
rievierken ghenaemt Carone, ende wordt ghenaemt S[t] Ioseph; welck Sir Wal-
ther Ralegh surpreneerde ende verbrande/ nemende de Gouverneur Antonio de
Berreo ghevanghen; daer zijn in dit stedeken nu by de veertich huysen. In dit
Eylandt is oock een punct welck de in-ghebooren noemen Piche, ende de Spae-
gniaerden Tierra de Brea, waer sulcken abundantie leght van steen-peck / dat
men daer ontallijcke schepen mede soude konnen laden / dan en is niet seer goet
om de schepen mede te pecken/ door dien het van de Sonne soo weeck werdt dat-
men daer in treedt als klep.

Sir Robert Dudley welck weynigh voor Sir Walther Ralegh was op dese kuste/
seght; by het punt van Curiapan leght een baye welck is vol van Alcatrazzes ofte Engel-
pellicaens/ soo dat sy die noemden Pelicans Bay. Ontrent drie mijlen oost-waerts sche vo-
van dese plaetse vonden sy een mijne van Marcazites, welck glinstert als goudt) yagie.
hoe-wel 't van geen weerde en is/ de in-woonders te vergeefs sustineerende dat het
is Caluori, soo sy 't goudt noemen. Dese Indianen is een wel ghemaeckt volck/
loopende al naeckt ende roodt gheverwet; haer Commandeurs vercieren haer
met pluymen. Brochten aen de schepen hennen/ verckens/ plantans/ Potatos, Pi-
nos, tabac ende andere waren/ welck sy mangelden teghen bijlen/ messen/ angels/
bellekens ende glasen knoopen. Van daer komt men neder-waerts tot een plaets
ghenaemt Paracoa, daer een bequaeme plaetse is om water in te nemen ende de
schepen te calfaten. Het Eylandt is meest beset met een seer dichte bosschagie.

Een van onse Nederlanders met namen Isaac du Verne, heeft dit Eylandt in
den jare 1606 aldus beschreven. De Trinidad ghelegen op de hooghte van thien
graden ende een half/ is hoogh ende berghachtigh/ ende niet van al te goeden tem-
perature; door dien het meest met damp bedeckt is; de Spaegniaerts hebben
't selve gheincorporeert/ hoe-wel daer noch eenighe Wilden op zijn/ doch onder de
slaver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

slavernije van de Spaegniaerden; dit Eylandt is tamelijcken vruchtbaer/ de meeste hanteeringhe is in Tobac, die daer veel wast.

Het Eylandt Tabago welck de onse nu noemen Nieuw-Walcheren, is gheleghen op de hooghde van elf graden ende sesthien minuten; seven ofte acht mylen zuydt-zuydt-west van de Trinidad; is aen de oost-zijde tamelijck hoogh; daer legghen twee Eylandekens aen/ ende menichte van klippen; daer gaet een harde stroom om de west/ heeft veele schoone bayen; dan alsoo het oost-noordt-oost ende west-zuydt-west streckt in syn lenghde/ en zijnder maer dry reeden daer men bequaemlijck kan anckeren. 'T landt schijnt goet te wesen/ wesende swarte aerde. Daer wassen veel palmijt-boomen; Bannanas: oock een boom die geele pruymen draeght van seer goede smaeck/ welcke ghesoden zijnde ende gheperst/ een seer goeden dranck gheven: een vruchte die de onse noemen slyp-tonghen om dat veel gegeten de tonge doen bloeden/ zijn anders goet voor 'tschur-but/ zijn van de lenghde van een vingher/ ende groeyen op der aerden dry ende vier hondert by den anderen in forme van een roose: ende eyndelijck Papas. Men heeft daer veel verckens kleyn en ydel van bostels/ met de navel op den rugghe; de wilde noemen die Packieres, vallen seer vet. Veele konijnen; Yguanen ende armadillen diese noemen Cassemans. Daer syn veel Papegayen/ tortel-duyven ende ander ghevogelte; insonderheyt zee-ghevogelte welck hier seer mack is; door dien se geen volck gewoon zijn. De zee om-her is seer visch-rijck; ende de schildt-padden kommen hier van April tot September met menighten aen landt/ ende zijn licht te vanghen.

BESCHRIJ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het seesthiende Boeck.
NOVA ANDALUZIA.

Inleydinghe.

WY zijn nu in onse beschrijvinghe ghekomen tot het resteerende deel van 't zuyder ghedeelte van America, van het welcke 't oostelijckste ghedeelte paelt aen de rieviere Orenoque, ende de Golfo die daer wordt ghemaeckt tusschen het Eylandt Trinidad, ende de verscheyden Eylanden ende ghebroken landen die daer leggen voor de mondt van den Orenoque; ende steeckt met een punt uyt teghen over den noordt-westelijckstẽ hoeck van Trinidad voor-noemt; welck beyde daer een enghte maecken, welck sy noemen el Boca del Drago; dit ghedeelte heeft in voor-tijden ghevoert den naem van Nova Andaluzia, ghelijck wy in 't voor-gaende boeck hebben aen-gheroert, welck eenen ghemeynen naem is gheweest; dan begrijpt onder sich veel particuliere provincien, waer van Cumana wel de voornaemste is, ende daer legghen eenighe vermaerde Eylanden voor, als de Margarita, Cubagua, ende andere: dit quartier is eertijdts seer vermaerdt gheweest door de rijcke peerle-visscherije die daer legghen van Punta de Ayara. Het westelijckste ghedeelte is begrepen onder 't Gouvernement aen Veneçuela: soo dat wy dit resteerende quartier in twee deelen sullen verdeelen, ende het eerste beschrijven onder den naem van Neuva Andaluzia, ende het andere onder den naem van Veneçuela. Hoe-wel dit ghedeelte voor soo veele jaren ontdeckt ende besocht is van verscheyden natien, soo vinden wy nochtans 't selve wel op het slordighste by de Spaegniaerden beschreven, ende andere hebben daer oock weynigh van aen den dagh ghegheven: sullen ons beste doen om soo veel by te brenghen als ons moghelijck is, tot verklaringhe van de gheleghentheyt van dit ghewest.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

'T EYLANDT MARGARITA.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van 't vermaerde Eylandt MARGARITA.

DEr wy komen tot de beschrijvinghe van het vaste landt/soo salt 't noodigh wesen hier te spreecken van de Eylanden die hier voor 't vaste landt zijn ghelegen / om verscheyden omstandicheden beter te konnen verstaen / die hem aen het vaste landt veel tot dese Eylanden raporteeren; welcker voornaemste is la Margarita. Dit Eylandt wierdt eerst ontdeckt by den eersten Ammirand Don Christophor Colon in den jaere 1498. komende uyt Golfo Dulce, soo hy die noemde / door la Boca del Drago, vondt hy ses-en-twintich leguen naer 't noorden een Eylandt welck hy noemde del Asuncion, ende een ander la Concecion, ende dry andere los Testigos, ende een ander daer aen gheleghen el Romero, ende andere kleynder las Guardas, ende een quam soo aen 't Eylandt welck hy noemde la Margarita, ende een ander daer

d. 5.l.3. c.11.

neffens legghende el Martinete: het Eylandt Margarita (seght Herrera) is vijfthien leguen langh ende ses breedt / is seer groen ende luttigh / ende was vol volcks; leght ses oft seven leguen van het vaste landt / tusschen het welcke een kleyne Golfo is gheleghen / ende in het midden twee Eylandekens naer 't oost-zuydt-oosten / beyde by den anderen legghende: het eerste is ghenaemt Cubagua, daer soo veel peerlen zijn ghevischt / ende het ander Coche; dese namen zijn dese Eylanden ghebleven ghelijck den eersten Ammirand die hadde ghegheven. Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat het Eylandt Margarita is gheleghen twintich leguen, van de Trinidad, naer 't westen / (naer dat by de onse is bevonden / soo soude wel acht oft neghen-en-dertich mijlen wesen /) ende hon-

Engelsche voyagie.

dert en seventich leguen van het Eylandt Hispaniola, op de hooghte van elf graden by noorden de linie. Heeft in de lenghte oost ende west festhien leguen ende een half / ende oock soo veel in de breedte; soo dat het in 't om-gaen heeft

l.19.c.14.

by de vijf-en-dertich leguen naer dat Ouiedo ghetuyght. Daer is groot ghebreck van versch water / soo dat men het selve aen 't vaste landt te Cuma moet gaen halen. Is even-wel vruchtbaer van boomen / ende heeft goede weyden voor het vee / ende is bequaem om Maiz te zaeyen / ende andere vruchten van Indien.

Daer zijn naer 't segghen van Herrera twee woon-plaetsen van Spaegniaerden / een dicht by de zee / de welcke staet aen de fortresse / alwaer den Gouverneur hem onthoudt; de andere twee leguen binnen 's landts / welck sy noemen el valle de Santa Luzia; heeft een goede haven aen de noordt-zijde. Aen de oost-zijde heeft het eenighe klippen ende Eylandekens die men noemt los Testigos. De onse ghetuygen dat dit Eylant is hoogh en berghachtigh land aen beyde de eynden / te weten den oost ende west hoeck / ende tusschen beyden meest leegh / dorre ende brackigh landt / ende over sulcks onvruchtbaer / soo dat het hem qualijck van broodt ende dranck kan voeden / dan moeten meest haer broodt ende water van 't vaste landt halen: rondtom 't Eylandt is menighte van goede visch te vanghen / welck het meeste voedtsel is dat sy daer hebben: haer broodt is van Maiz, welck sy tot koecken backen: dan het Eylandt is seer rijck weghen de peerle-visscherije die daer eertijdts is ghweest. De Spaegniaerden hebben aen den oost-hoeck een kasteel ghebouwt / doch van kleyne macht / naer dat de onse segghen / alwaer de Spaensche schepen haer reede nemen; dit kasteeltjen wierdt in den jaere 1626, by den Manhaften Boudewijn Hendricksz. Generael van de West-Indische vloote seer kloeckelijck in-genomen ende verdestrueert / brocht daer af vier metale

stucken

Ruſſen ende ſeven andere. Haer principale woon-plaetſe leght te landt-waert in naer 't weſt-eynde toe; daer is oock een kleyn dorp welck de Spaegniaerden noemen Makanauw. Dit Eylandt heeft ſyn byſondere Gouverneur die daer geſtelt wort by den Koningh van Spaegnien. Sy hebben in dit Eylandt veel barcken/ waer mede ſy alle daghen varen op de peerle-bancken om te viſſchen/ waer toe ſy ghebruycken Swarten / die daer ghebracht worden van Cabo Verde, Guinea ende Angola, welcke ſy lieden koopen/ende worden alſoo van de Spaegniaerden het duycken gheleert/ende dat met groot ghewelt van ſmijten/ende andere tormenten van eenighe heete ſubſtantie brandende op 't lijf te laten druppen / oock met gloeyende yſers op 't naeckte lijf te drucken / als ſy onwilligh zijn / overmidts het een ſwaer werck om doen is : de peerle-bancken legghen op diverſche diepten/ als op vijf/ſes/ſeven ende acht vadem onder water/daer de ſlaven na moeten duycken/ ende de oeſters van de grondt met gewelt halen:ende weder boven komende/door de benaeutheyt van langh onder 't water geweeſt te zijn/ſpringht haer dickwils het bloet te neuſe eñ te monde uyt/ krijgen dan gemeynlijc van haer meeſters een pijpe tobac ofte een ſoopken wijns/ om haer daer mede weder te ſtercken ende te verfriſſchen. Van de gevißchte peerlen krijght den Koningh van Spaegnien ſyn Quinto uyt de grootſte ende beſte peerlen. Soo dat de Margarita niet byſonders en is ſonder deſe peerle-viſſcherijen. De Indianen van dit Eylant hebben de Spaegniaerden vry-willigh op 't Eylandt laten komen/ ende haer ſchatten van peerlen ontdeckt/die ſy niet en achteden/hebben haer oock de manieren van die te viſſchen geleert; waer over ſy by den Koningh zijn verklaert voor vrye-lieden/ende ſyne vaſallen ; ende hebben haer altijdts ſints vrienden ghehouden met de Spaegniaerden/ ſoo dat alle die daer noch overigh zijn / ſeer gheſpagnioliſeert zijn.

Komende van 't Eylandt Granada, ende naer 't vaſte landt toe-loopende met een weſt ten zuyden gangh / ſoo loopt men by zuyden de Eylandekens ofte klippen om; het zijn hooghe klippen / ende de zuydtlijckſte legghen wat wijder van de Margarita, als die wel voor deſen in verſcheyden van onſe Neder-landtſche paskaerten zijn ghelegt gheweeſt / ghelijck 't ſelve noch laeſt by onſe ſtier-lieden is bevonden. Ons volck vonden een rif ofte banck van ſes / ſeven/ acht/ neghen/ thien ende twaelf vadem waters/ ontrent drie mijlen by ooſten ofte zuydt-ooſten de Teſtigos; het water ſagh groenachtich op de bancke / ghelijck oft daer wier op de grondt waer gheweeſt; de banck is wel een groote mijl langh/ ende magh ontrent ſoo wijdt van 't vaſte landt legghen als de Margarita ; daer naer en hadden ſy weder gheen grondt. Als men het eerſte Eylandeken in 't geſichte krijght/wijckt men naer de Margarita toe / ende neffens dat Eylandeken ſchiet van Margarita een leeghen hoeck landts ; ſy liepen tuſſchen de Eylandekens door; zijn wel groot genoegh/maer niet hoogh/ſoo dat een onbekent man niet raedtſaem is daer by nacht naer toe te loopen. Dirck Ruyters ſeght dat de Teſtigos leggen 12 mijlen z.w. van Granada, ende dat het 7 Eylandekens zijn / waer van de 2 middelſte de grootſte zijn/ doch datſe alle 7 leggen in 't begrijp van 4 mijlen/ op de hooghte van 11 grad. ſchaers. Ende dat Margarita als men 't eerſt uyt der zee komt te ſien / hem vertoont oft twee Eylanden waren; leght o. ende w. op ſyn langſt geſtreckt ontrent 15 mijlen / te weten van Monpater weſende de principaelſte reede daer 't kaſteel light: aen de ooſt-zijde mooght ghy dicht onder 't Eylandt anckeren op thien ende vijfthien vadem; zuyd-weſt van de vijf klippen genaemt los Farillones, die ontrent twee mijlen van de Margarita ligghen noordt-ooſt op: aen de zuydt-zijde zijn veel ſchoone reeden/ als Punta de Moſquitos teghen over Coche; Punta de Mangles; de baye achter Punta de Piedras, ende eyndelijck by Punta de Macanao. Daer en zijn ontrent dit Eylandt eenige jaren herwaerts geen ſonderlinge peerlen ghevonden/ſoo dat ſchijnt dat de oeſters moeten verloopen zijn/ofte door de groote gitſicheyt van de Spaegniaerden gheconſumeert/die geen reſpijt en hebben ghelaten om weder aen te groeyen; ſy hebben wel eenighe inſtrumenten gepractiſeert om de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

oesters in meerder diepte op halen/ doch en heeft tot noch toe niet willen gelucken/ ende is wel te ghelooven dat daer in 't diepe gheen oesters en zijn te vinden: waer-door dan dese plaetse van weynich consideratie is / tensy om de naer-gheleghentheyt by de vermaerde zout-pannen van Punta de Araya, daer wy hier naer sullen van spreecken.

Het tweede Capittel.

Van de Eylanden Cubagua ende Coche.

IN 't voorgaende Capittel hebben wy verhaelt datter twee kleynder Eylanden legghen tusschen 't vaste landt ende 't Eylandt Margarita; waer van 't eene wordt ghenaemt Cubagua, ende 't ander Coche, daer wy de gheleghentheyt wat naer-der sullen van aen-wijsen door het sonderlingh regard dat in voor-tijden weghen de peerle-visscherije op dese Eylandekens is ghenomen.

l.19.c.1. Het Eylandt Cubagua is naer 't segghen van Ouiedo 160 leguen van het Eylandt Hispaniola ofte daer ontrent/ende vijftich leguen naer 't westen van Punta de Salinas by de Boca del Drago aen 't vaste landt gelegen; heeft drye mijlen in 't ronde/ende leght by naer op de hooghte van thien graden naer 't seggen van Herrera, maer naer 't segghen van Ouiedo ende Benzo, op de hooghte van thien graden en een half een Spaensche mijle naer 't oosten van de Margarita, is gantsch barre ende onvruchtbaer / sonder versch water / ende de grondt is salpeterachtigh / met eenige weynige boomen van Guaiacan, ofte peck-hout; ende een doornen bosch / sonder gras ofte kruyt/ende sonder gevogelte / uyt-genomen zee-vogels / gantsch black; daer en worden oock gheen vier-voetighe ghedierten ghevonden/dan een weynigh konijnen; de Wilden die daer woonden ten tijden dat de Spaegniaerden daer eerst quamen/ hadden 't lichaem seer gheschildert/ ende onder-hielen haer met de peerle-oesters / haelden haer versch water aen 't vaste landt van Cumana, welck seven leguen daer van verscheyden is / ende mangelden 't water het welck haer van daer ghebracht wierdt teghen peerlen/ haelden haer hout van de Margarita, welck een mijl van daer leght/ ende dit Eylandeken om-ringht van 't oosten naer het noort-westen. Naer 't zuyden (vier mijlen af naer 't seggen van Ouiedo) heeft het Punta de Araya; ende aen de noordt-zijde heeft het een goede haven. De verckens die daer van Castilla worden ghebracht/veranderden stracks/door dien
l.19.c.2. de klauwen haer wel een halven palm om-wiessen. Daer is een fonteyn aen 't oostelijckste punt van wel-rieckent liqueur en medecinael/ naer 't segghen van Ouiedo, welck op het zee-water vlottet. De peerle-oesters vielen daer ontrent in groote quantiteyt/ in welcke de peerlen worden ghevonden; hebben in 't eerste maer een correltjen soo wit als melck/ welck met der tijdt grooter ende harder wordt. Daer zijn jaren ghewеest dat de Quinto van den Koningh van Spaegnien alleen beloopen heeft vijfthien duysent ducaten / wesende een wonder dingh / dat in soo kleynen begrijp soo over-groote menighte van peerlen wierdt gevonden; hoe-wel te noteeren staet dat wel vier hondert mijlen weeghs van Golfo de Paria af tot Cabo de la Vela toe/peerlen in voor-tijden wierden ghevonden/soo dat de Spaegniaerden dese gantsche streeck noemden Costa de las Perlas.

Door dese groote gheleghentheyt van de peerle-visscherije hadden de Spae-
c.3.l.2. c.5. gniaerden in voor-tijden in dit Eylandt een woon-plaetse ofte stedeken welck sy noemden Nova Cadiz. In den jare 1521 doen de Wilden van 't vaste landt het klooster van de Minne-broeders destrueerden / soo verlieten de Spaegniaerden door vreese voor de Wilden dit Eylandt/ende vluchten na Hispaniola toe/hoe-wel sy wel 300 sterck waren. Van de audientie van St Domingo sondt weder vijf schepen derwaerts onder 't beleydt van Iacome de Castellon, welcke de stadt Nova Cadiz wederom op-bouden/ ende maeckten daer nieuwe steenen huysen; doch de peerle-visscherije een eynde nemende / is de plaetse vervallen ende 't volck

vertroc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

vertrocken; soo dat het nu gantsch verlaten is / sonder dat daer eenigh regard meer op dit Eylandt wordt ghenomen.

In den jare 1529. wierdt een andere seer rijcke peerle-visscherije ghevonden aen 't Eylandt Coche, vier mijlen van 't voorsz. Eylandt Cubagua; en is naer het segghen van de onse drie mijlen groot. Daer wierden in weynigh meer als een maendt vijfthien hondert marcken peerlen ghevischt. Onse schippers ghetuygen dat het is een leegh Eylandt; dan door dien de peerle visscherye daer oock al verloopen is / soo en wordt daer gheen achtinghe meer op ghenomen / dan dat het in de wegh leght van de ghene die naer 't punt loopen om zout te halen. d. 4. l. 6. c.12.

PUNTA DE ARAYA.

Het derde Capittel.

Van PUNTA DE ARAYA daer de vermaerde zout-pannen zijn, ende de gheleghentheyt van 't landt daer ontrent.

T'Vaste landt / welck wy hier voor hebben te beschrijven / neemt syn beginsel aen Cabo de Salinas, welck leght op de Boca del Drago, teghen over het west-eynde van 't Eylandt Trinidad, ende streckt tot aen de Punta de Araya, daer de vermaerde zout-pannen legghen: de distantie tusschen beyde dese plaetsen is naer 't schrijven van Linschoten seventich mijlen / ende tusschen beyden legghen de Caribes, ende Cabo de tres Puntas; ende alle dese groote streeck landts en is niet seer bekent ofte besocht / noch en vinden daer niet bysonders van aen-gheteyckent by de Spaensche Schrijvers / die wy tot noch toe hebben konnen sien. De Cabo de tres Puntas wordt ghehouden te legghen half wegh tusschen 't Eylandt la Trinidad ende het Eylandt Margarita.

Punta de Araya, welck onse Schippers ghemeynlijcken abusivelijck noemen Punta del Rey, is een ghedeelte van 't vaste landt / leggende by-naer recht noorden ende zuyden met den westelijcksten hoeck van 't Eylandt Margarita; hier zijn de vermaerde zout-pannen / daer soo veel zouts continuelijcken wordt ghehaelt; want achter 't selve punt is een lack niet verre van den oever van de zee / gantsch zout ende altijdts vol zouts onder 't water / ende oock boven 't water / wanneer het niet en is in den reghen-tijdt ofte winter van dat ghewesse. Eenighe hebben ghemeynt dat de winden het zee-water daer in drijven om dat het soo naer aen zee ghelegen is / doch het komt door dien daer wellen zijn / ende gaten daer het zee-water door komt; het is seer goet zout / ende hier worden veel schepen daer mede gheladen. Dese plaetse is onse Nederlanders heel wel bekent / ende hebben daer grooten handel met het zout te halen ghedreven: een van onse Nederlanders / met namen Isaac du Verne, heeft de selve aldus beschreven: Punta de Araya is een hoeck aen 't vaste landt / legghende ontrent zuyden van den west hoeck van Margarita; ontrent vijf mijlen van den hoeck af streckt een rif in zee / ende by westen den hoeck is een inbocht alwaer de zout-panne is / ende desen bocht is de reede daer de schepen legghen om haer ladinghe in te nemen: Te landt-waert in van de zee-strandt ontrent drie hondert schreden / is een gheweldighe zout-panne; daer het zout met gheweldt wordt op ghebroken / ende met pramen naer den oever ghebracht / ende van daer voorts met kruy-waghens op 't strandt / ende voorts met booten ende schuyten te scheep ghebracht.

Ontrent dese zout-panne is het altemael bergigh / ende seer dor ende brackigh lant / soo dat daer geen ververschinge ofte versch water en is te bekomen / maer men moet het versch water elders gaen halen ontrent drie mijlen van daer in den bocht van Comena, allwaer een versch rievierken is / komende van 't gebergte welck sy noemen Bordones, ende de ververschinge van fruyten ende anders moet men krijghen van 't dorp oft stedeken Comena. Op dit landt ontrent de zout-panne is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

veel wildts/als harten en hinden/hasen ende konÿnen met meer ander vreemdt ghedierte/ ende oock schadelÿcken/ als slanghen ende tigren: hier ontrent is oock veel visch te vanghen met de zeeghen / welck de beste vernieuwinghe is die men in dit quartier vindt. Het landt is ontrent het strandt meest over-groeyt met seer steeckende heesters / soo dat het by-naer onmoghelÿck is 't selve te ghebruycken/ ten zy ter plaetsen daer 't selve af-ghehouwen ende uyt-gheroeyt is. Daer is by het rif aen 't selve punt noch een kleynder panne / dan men en vindt daer altÿdts soo gheen zout in / ghelÿck in de groote / ende oock maer weynigh ladinghe als het daer al is / ende seer quaedt t' scheep te krÿghen / soo dat daer gheen reeckeninghe op en is te maecken.

Onse Nederlandtsche schepen hebben dese vaert om zout te halen veele jaeren ghebruyckt / meest onverhindert ofte met kleyn om-sien tot in den jaere 1605, doen heeft den Koningh van Spaegnien derwaerts ghesonden achthien wel ghemonteerde schepen / soo galleons als andere/ de welcke daer zÿn ghekomen in November; ende quamen onse schepen soo onversiens op den hals / alsoo 't volck besich was met zout te halen om haer schepen te laden / legghende de schepen ongheredt / een deel van het volck aen landt / een deel met de booten op de vaert; soo dat sy al te samen vielen in handen van de Spaegniaerden / de welcke ons volck seer qualÿck hebben ghetracteert / eenighe op-ghehanghen / andere voor slaven wech ghevoert naer Cartagena, ende daer op de galeyen gheset; waer van daer naer eenighe weynighe noch zÿn ont-komen.

Daer naer is de selve vaert by de onse weder her-vat naer 't maecken van den treves met den Koningh van Spaegnien/doch met meerder om-sicht als te voren. Maer alsoo in den jare 1622 voor-leden/een groot getal schepen uyt de Middel-landtsche zee derwaerts voeren om met een zout-ladinghe naer 't vader-landt te keeren (ende oock andere uyt Noordt-Hollandt ten selven eynde derwaerts waren gevaren) daer komende den seven-en-twintichsten November, vonden sy dat den Koningh van Spaegnien daer een sterck kasteel hadde doen legghen met guarnisoenen daer op / om de onse het zout-halen te beletten: de onse deden een aen-val op 't selve kasteel / dan door de onwillicheyt van 't meeste deel van het boots-volck / ende kleyne ordre ende wetenschap die onder haer was / met slechte uyt-komste / want eenighe van de kloeckste bleven aen landt doodt / ende de reste moesten t' scheep keeren. Soo dat alle dese schepen sonder ladinghe moesten t' huys keeren.

Dit kasteel is soo gheleght / dat het den toe-gangh tot de panne commandeert / soo dat het niet moghelÿck is dat het volck 't zout kan aen-halen/sonder van 't gheschut van het kasteel beschadicht te worden; de Spaegniaerden hebben het de naem ghegheven van St Iago: de verhalen: weghen de ghedaente van 't selve kasteel/ het ghetal van de stucken die daer op legghen / ende 't volck dat daer in leght/ zÿn soo wat verscheyden / soo dat wy het voorder verhael daer van sullen uyt-stellen tot meerder sekerheyt. 'T schÿnt dat de Koningh van Spaegnien dit kasteel hier heeft doen legghen om de geoctroyeerde West-Indische Compagnie te verhinderen/ de welcke ontrent dien tÿdt haer langh ghewenste voort-gangh heeft ghenomen.

CUMANA.

Het vierde Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van CUMANA, ende de gheleghentheden van het landt ende volckeren.

DE provincie van Cumana is gheleghen aen 't vaste landt van America, teghen over het Eylandt Margarita, seven leguen daer van verscheyden; daer komt een groote riviere in zee loopen / in de welcke menichte is van dat ghedierte / welck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

welck de Indianen Caimanes, ende de Spaegniaerden Lagartos, noemen/ ende
zijn de rechten crocodilen/ghelijck die van den Nilus in Africa. Boven Cumana
streckt een Golfo inne-waerts (welck by de Spaegniaerden wordt genaemt Gol-
fo de Cariaco, ende oock van Cumana) maeckende een groote in-ham van de
zee wel veerthien leguen te landt-waert in; de welcke in voor-tijden placht rontom
bewoont te wesen by ontallijck volck/ welcke naeckt liepen/ alleen deckten de d. 3. l. 4.
mans-persoonen hare schamelheden met den hals van de cauwoerden ofte cala= c.10.
bassen/ ofte oock met eenighe schelpen/ rieden ende goude kokerkens/ ofte bonden
die binnen-waerts met een cottoenen vlecht-snoer. Wanneer sy naer den oorloghe
op-toghen/ soo deden sy mantels om/ende vercierden haer met alderhande schoo=
ne vederen van voghelen die sy daer hebben: op haer feeste smeerden sy haer met
seeckere seer klevende gomme/ ende bepluymden haer met pluymkens van al=
derhande kouleuren; scheerden 't hayr af tot boven de ooren/ ende trocken dat
van den baerdt gantsch uyt; houden voor een sonderlinghe fraeyicheyt swarte tan=
den te hebben/ welck sy maken ende onderhouden met seecker kruydt te kauwen/
ende en hebben daer noyt geen pijne ofte stanck van in de mondt. De jonge doch=
ters gaen gantsch naeckt/ende houden het voor een schoonheydt de braepen ende
dyen vet ende dick te hebben/ende daerom binden sy de beenen seer stijf onder de
knien; achten de maeghdom seer weynigh: de ghehoude vrouwen dragen broec=
kens ofte voor-schoten/ ende leven dan voorts kuysch/ door dien het in de macht
van de mans is het over-spel te straffen. De Heeren nemen soo veel vrouwen als
sy willen/ende gheven de schoonste over aen haer gasten die haer komen besoecken/
om by te slapen. De vrouwen loopen/ springhen/ swemmen/ schieten met den bo=
ghe soo wel als de mans; en klaghen niet seer in 't baren/ binden de kinderen het
hooft tusschen twee kussentjens van cottoen om smalle kaken te maken/ welck sy
voor een schoonheyt houden. Eten alderhande levende dieren/ tot de spinnen toe;
hoe-wel sy anders goet broodt/vleesch ende visch hebben/ende oock goeden dranck
maken. Men seght dat het water van de rieviere Cumana duysterheyt veroorsaeckt
aen de oogen voor de gene die 't veel drincken/ ende daerom siet dit volck seer qua=
lijck: hoe-wel eer te gelooven is dat dit gebreck haer komt van 't quade voetsel dat
sy nutten. De vrouwen bearbeyden de grondt/ zaeyen het Maiz, Axi, de calabas=
sen ende andere vruchten; aten in voor tijden haer vyanden die sy in de krijgh von=
gen/ ende oock haer slaven die sy kochten/ die sy mesten indien sy te mager waren.
Men heeft daer eenighe boomen de welcke ghequetst zijnde seker sap uyt-gheven
ghelijck als melck/ 't welck hardt wordt ende verandert in een witte gomme van
seer goeden reuck: Daer zijn andere boomen daer een vochticheyt uyt vloeyt als
gheronnen melck/ welck goet is om te eeten. Een ander gheboomte isser wiens
vruchte de moer-besye niet onghelijck en is/ ende daer wordt een syrope van ghe=
maeckt die seer dienstigh is teghen de heesheyt: met het hout als het droogh is/ slaet
men vyer ghelijck als met een keghel. Hebben daer een anderen wel-rieckenden
boom/ welck cedren-hout schijnt te wesen/ is fraey om kassen ende schrijnen van
te maecken/ dan 't broodt dat men daer in berght/ wordt bitter; tot scheeps-planc=
ken is het wonder goedt: Oock eenighe boomen die seker lijm van haer gheven/
't welck sy gebruycken om voghelen mede te vangen/ ende besmeeren haer lichaem
met de selve om de veerkens daer op te hechten. Het aerdtrijck brenght van selfs
Cannafistola voort/ ende soo veel roosen ende andere wel ende sterck-rieckende
bloemen ende kruyden/ dat den reuck het hooft offenseert.

Beneffens leeuwen/ tigren/ wilde verckens die hier vele worden ghevonden/
soo heeft men in dit ghewest eenighe vreemde dieren/ als namentlijck een/ het
welck sy noemen in haer tale Capa, grooter als een esel/ hayrigh/ swart ende seer
wreedt/ hoe-wel het wech loopt voor de menschen/ dan de honden sal 't verwachten
ende die vervolghen ende dooden/ al warender oock twee ofte dry by den anderen.
Daer is noch een ander dier welck sy noemen Aranata, soo groot als een hase=

windt / heeft een baert als een bock / ende huylt seer vervaerlijck; dan en eet geen vleesch / klimt op de boomen; dit ghedierte gaet meest met troupen. Men vanght daer een seeckere soorte van wilde-katten / ghelijck als apen / welckes jonghskens seer aerdigh ende vermaeckelijck zijn / de moeders draghen die in haer armen van den eenen boom op den anderen: daer is noch een ander wreet dier / welck de Indianen seer vreesen / ende draghen daerom des nachts brandende houten in de handt als sy buyten 's huys gaen / want daeghs en wordt het niet ghesien; het huylt ghelijck als een jongh kindt / om 't volck uyt te locken / ende yemandt voor-komende om te sien wie daer huylt / soo verslindt het dien; en is niet grooter als een hasewindt.

Voorts soo heeft men hier alderhande fraeye ghevogelte / als papegaeyen ende andere. De vleer-muysen zijn daer heel groot ende bijten dapper / ende suygen veel bloets uyt / soo men hem daer voor niet en hoedt. Men heeft daer diversche soorten van Mosquitos ofte mugghen / dan de kleynste zijn de slimste ende hinderlijckste; dryderley soorten van honigh-byen; spinnen veel grooter als in dese landen / ende van diversche kouleuren / die soo stercke webben spinnen datmense qualijck kan breecken. Daer is oock menichte van goede visch; soo dat het landt tamelijcken wel van lijf-tocht voorsien is. Benzo verhaelt dat de Spaegniaerden al in synen tijdt / welck was in 't jaer 1541, 't volck van dit quartier soo gantsch vernielt hadden / dat daer maer weynighe arme Casiquen waren over-gebleven / die de Spaegniaerden hadden ghespaert om in haren dienste als slaven te ghebruycken.

Het vijfde Capittel.

Kort verhael van 't ghene by de Spaegniaerden in dit quartier van CUMANA in voor-tijden is aen-gherecht; ende van de stadt CUMANA.

d.1.l.9. c.14. IN den jare 1513 versochten eenige Religieusen van de ordre van Sant Dominicus, om alleen de Wilden van Terra Firma te moghen gaen bekeeren; het welcke haer wesende vergunt / wierden daer twee Monnicken aen 't vaste landt aen-ghesett ontrent Cumana; al waer sy by de Indianen wel wierden onthaelt; dan eenighen tijdt daer naer quam daer een Spaensch schip om peerlen van de Indianen te handelen / ende de Spaegniaerden waren seer verblijdt dese Monnicken hier te vinden: doch alsoo de Wilden op 't woordt ende vertrouwen van dese Monnicken met de Spaegniaerden sonder achter-dencken converseerden / so hebben de Spaegniaerden den Heere van die plaetse op haer schip ghenoodicht / die met goet-vinden van de Monnicken t'scheep is ghegaen met syn vrouwe ende seventhien van syn volck; maer de Spaegniaerden dit volck scheep hebbende / trocken haer anckers op / ende voeren met dese Wilden door; waer over 't volck van de lande de Monnicken wilden doodt-slaen / de welcke haer beloofden haer Heere ende de ander binnen vier maenden weder te leveren; dan alsoo 't selve niet en volghde / door dien de Rechters van den Koningh op 't Eylandt Hispaniola de Wilden niet en wilden weder gheven / soo wierden dese arme Monnicken ten lesten van de Wilden doodt-gheslaghen.

Een andere notabele wreedtheydt wierdt by de Spaegniaerden ghepleeght in den jaere 1516 op het Eylandt Trinidad: landen daer onder decksel van vrientschap / ende versochten de Wilden dat sy een huys voor haer souden timmeren; 't welck ghedaen zijnde / riepen sy veel volcks van de lande te samen / ghelijck oft sy die wat wonders hadden willen thoonen / dan in 't huys ghekomen zijnde wel tot vier hondert toe / sloten sy 't volck met ghewelt in het huys / ende namender wel twee hondert en vijf-en-tachtich ghevanghen / ende dooden ende quetsten der veele.

d 2 l.3. c.7. Des niet teghen-staende zijn weder in den jare vijfthien hondert ende achthien diversche Monnicken van Sant Dominicus ende Sant Franciscus ordre in die

selve

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

selve quartier ghelandt/ de welcke elck op hun selfs daer kloosters bouwden/ om de Wilden in de Christen religie te onder-wijsen. Dese kloosters waren gheleght aen het vaste landt/ in de provincie van de Chiribichi, 7 leguen west-waerts van 't Eylandt Cubagua; 't klooster van de Dominicanen was genaemt Sta Fe. Dese plaetse is ghelegen twee leguen by westen Cumana, gelijck 't selve wert verhaelt by Mr Hackluyt, inde voyagie van Sir Iohn Hawkins, de welcke door aenwijsinghe van die van Cumana, hier syn water haelde; hy ghetuyght daer goedt versch water ghevonden te hebben / ende oock goede ancker-grondt / op twintich vadem. Maer in den jaere 1520, quam daer een schip Spaegniaerden onder het ghebiedt van Alonso de Oieda, 't welck de Indianen van dat quartier seer altereerde: de Spaegniaerden voeren met haer schip vier leguen voorder naer Maracapana; voor-ghevende dat sy daer waren ghekomen om Maiz te manghelen van de Tagarez, welck was een volck dat drie mijlen in 't landt op 't gheberghte woonde: van de Tangarez af-komende met vijftich Cargas Maiz, (dat is soo veel als vijftich man draghen kan) die men haer belooft hadde aen den oever te betalen/ soo hebben de Spaegniaerden ses-en-dertich daer van vast ghehouden/ ende eenighe ghequetst: De Casique van dat quartier/ met namen Gil Gonçalez, hier door seer ontroert zijnde / ende het daer voor houdende dat de Monnicken hier mede schuldigh aen waren / resolveerde met de Casique van het ghewesse daer het klooster lagh / ghenaemt Maraguey, dat hy met de syne Oieda soude vermeesteren / ende dat Maraguey de Monnicken soude om-brenghen/ waer op Oieda onbedachtelijcken aen landt komende met ses van de syne wierdt doodt-gheslaghen; ende de Monnicken oock korts daer naer/ ende haer klooster verbrandt.

Dese tijdinghe ghekomen zijnde ter ooren van de Koninghlijcke Audientie te San Domingo ende den Ammirand, resolveerden sy een tweede revenge daer over te nemen/ ende 't landt ontrent Cumana te depopuleeren / ende 't volck voor slaven over te brenghen naer San Domingo; maeckten tot dien eynde drie schepen veerdigh/ ende sonden daer mede drie hondert man onder 't beleyt van Gonçalo de Ocampo: dit gheschiede in het jare 1520 naer 't seggen van Ouiedo.

Dewijl dit dus in Indien passeerde/ was den Licenciaet Bartholome de las Casas, volghens syn contract met den Koningh van Spaegnien ghemaeckt/ ghearriveert aen 't Eylandt Sant Iuan de Porto Rico, met eenighe huys-ghesinnen van arbeydts lieden/ om die aen 't vaste landt te planten onder het beschut van de kloosters ende Monnicken voren verhaelt; ende dit ongheluck verstaende/ dede syn uyterste beste om den tocht van Ocampo te verhinderen/ doch te vergeefs.

Gonçalo de Ocampo met twee schepen ghekomen zijnde in de haven van Maracapana, lockte de Wilden aen boordt/ ende om haer beter te bedrieghen gaf uyt d.2.l.9. c.9. ende 16. dat hy nieuwelijcks uyt Spaegnien quam/ ende niet van de Eylanden/ om haer soo alle vreese wegh te nemen: ende 't meeste deel van 't volck verberghende onder 't verdeck van het schip / kreegh een deel van de Wilden over/ ende de Casique die hem noch niet vertrouwende in syn kanoe hieldt/ wierdt by een Spaegniaert verrast ende om-ghebracht / ende het volck welck op het schip was over-ghekomen wierdt aen de reede op-ghehanghen; ende nam voorts haer dorp in ende destrueerde het / ende leyde een wooninghe van Spaegniaerden een halve mijle de rieviere op/ welck hy Toledo noemde.

Den Licenciaet de las Casas en versuymde daer-en-tusschen niet/ maer sekere compagnie ghemaeckt hebbende met den Ammirand ende de Officiers van den Koningh op 't Eylandt Hispaniola, vervorderden syn reyse naer Terra Firma, ende vondt daer Gonçalo de Ocampo, in syn nieuw ghebouwde stadt Toledo: dan 't volck niet wel te vreden zijnde met de commissie die den Licenciaet de las Casas mede brachte/ verlieten hem/ ende de stadt Toledo wierdt weder op-ghebroken: Den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Den Licenciaet de las Casas met eenighe weynighe van syn vrienden) ende eenighe die hy in dienst hadde / sette hem neder by het klooster van de Franciscanen / welck lagh dicht op den oever van de zee by de rieviere Cumana; ende begon in de mondt van de selve rievier een fortjen te bouwen / dan alsoo de in-woonderen van het Eylandt Cubagua 't selve seer ongaern saghen / door dien haer excursien op de arme Wilden van 't vaste landt daer door werden verhindert / soo ontrocken sy hem syn werck-meester / ende den bouw bleef achter. Waer over den Licenciaet resolveerde syn klachte te doen over de Spaegniaerden van Cubagua aen de audientie van St Domingo, ende voer naer Hispaniola, latende syn volck onder het ghebiedt van Francisco de Soto: de welcke teghen de ordre van den Licenciaet de las Casas de twee schepen (die hy hem hadde gelaten om in val des noodts hem van te dienen / ende hem selven met het volck daer in te salveeren) sondt langhs de kuste om te handelen: de Wilden dese occasie waer-nemende / over-vielen Francisco de Soto, ende gaven hem een wonde daer hy daer naer van storf / sloeghen een deel van 't volck doot / ende destrueerden het klooster ende de woon-plaetse van de Spaegniaerden; soo dat daer maer neghenthien persoonen en ontquamen / de welcke haer selven salveerden met een canoe aen Punta de Aray. Den Licenciaet de las Casas dit vernemende / ende siende dat het hem alles qualijck gheluckte wat hy voor-nam tot beschermínghe van de Indianen / begaf hem in een klooster van de ordre van St Dominicus, ende wierdt daer naer noch Bisschop van Chiapa; ende is de selve die alle de wreedtheden van de Spaegniaerden in 't dooden ende mis-handelen van de arme Indianen aen den dagh heeft ghebracht in syn boeck / welck in handen is van alle de weerelt.

Den Ammirand Don Diego Colon ofte Columbus, ende de Koninghlijcke audientie van Hispaniola, sonden in den jare 1522 eenen Jacome de Castellon, om dese daet van de Indianen te straffen / en haer over de Wilden te wreken; de welcke eenigh volck ghelaten hebbende op 't Eylandt Cubagua om de stadt Cadiz weder te bewoonen / voer naer Cumana, ende nam daer syn residentie / ende sondt syn volck by troupen te landt-waert in om de Indianen te vanghen ende te dooden / ende dede een notable straffe over de misdoenders: bouwde een sterckte aen de mondt van de rieviere Cumana, om de wateringh voor die van Cubagua te versekeren: Sints welcke tijdt daer altijdts een woon-plaetse van Spaegniaerden is ghebleven. Dit stedeken Cumana ofte Comena light twee mijlen binnens landts / ende men kan het niet sien weghen de boomen die het bedecken / alleen siet men 't Gouverneurs huys dat wat hoogh light / heeft een goede reede in een bocht / boven twee roode heuvels / ligghende in een halve mane / men setter ontrent een gotelingh-scheut af op twaelf ende derthien vadem schoone grondt.

Het seste Capittel.

Voorder verhael van 't ghene by *Ortal* ende *Sedenno* is voor-ghenomen in dit quartier.

d. 5.l. 9. c.7. IN 't voor-gaende boeck hebben wy verhaelt den tocht van Hieronymo de Ortal op de rieviere Viapari, tot dat de selve voor-nam syn ontdeckinghe aen een ander oort te beginnen; 't welck alsoo ghescheit is aen dit quartier daer wy nu vast mede besich zijn: soo sullen wy 't selve kortelijcken verhalen.

Hieronymo de Ortal nam tot syn Lieutenant Augustin Delgado, ende sondt hem met het volck de rieviere Neveri op / twee mijlen van Maracapana, ende belaste hem daer een sterckte te bouwen / 't welck hy vlijtelijck dede: Ortal daer-en-tusschen mede daer by ghekomen zijnde met noch hondert man / openbaerden sich twee groote swaricheden; de eene / dat die van Cubagua teghens Ortal protesteerden / als getreden zijnde in een anders ofte hare jurisdictie: de tweede ende voornaemste / dat de soldaten van den voor-gaenden tocht seer naeckt ende bloodt waren /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

ende gheen middel en saghen om haer te voor-sien/ om dat den Keyser scherpelijck verboden hadde dat men de Indianen niet tot slaven en soude maecken; ende dat den Gouverneur van sich selfs gantsch gheen middelen en hadde om de nootsaeckelijckheden van 't volck te hulpe te komen: om dese laetste swaricheyt te overkomen/ heeft Ortal op 't versoeck van syn volck/ haer toe-ghelaten alle die tot slaven te maecken die de Indianen selfs onder haer voor slaven hielden: waer door veel onheyls onder de Indianen is ghewrocht/ de soldaten onder dit pretext de arme Indianen mis-handelende naer haren appetijt.

Delgado uyt eenighe die hy voor uyt ghesonden hadde om 't landt te bespieden/ verstaen hebbende dat daer seer veel volcks woonde te landt-waert in/ en vondt niet goet langher tijdt te verliesen/ maer trock op met vijftich mannen ofte daer ontrent/ vondt in 't eerste seer dichte bosschagien ende groote verhindernissen/ hoewel oock eenige woon plaetsen; hy passeerde door Guacharuco ende Paripamotu, twee provincien die vol strijdtbaer volck waren; de welcke/ om dat sy oorloge hadden met haer na-bueren die voorder aen woonden/ dese Spaegniaerden vriendelijcken onthaelden/ soo dat sy voorts trocken met goede leyts-lieden/ ende quamen in een volck-rijck landt/ ende wel voor-sien van lijf-tocht; hier wierdt haer soo wat teghen-standts ghedaen/ doch sy verjoeghen de Indianen lichtelijck; ende trocken soo voorts tot aen de rieviere Unare, ende passeerden die naer eenigh gevecht met de Indianen/ die haer de pas meynden te beletten/ ende vonden daer een dorp met seer veel victualie/ soo dat sy haer daer ververschten/ ende eyndelijck vrede maeckten met de Indianen daer om-her. Men meynt dat Ortal seer wel soude gedaen hebben hier een stadt te bouwen/ dan 't hooft hingh hem naer Meta; ende Delgado naer dat hy eenighe gheschencken van de Casiquen hadde ontfanghen/ keerde weder naer de plaetse daer hy den Gouverneur ghelaten hadde.

In 't voor-gaende boeck hebben wy mede aen-gheroert hoe dat Antonio Sedenno mede pretendeerde op dese ontdeckinghen/ ende dat Ortal compagnie met Sedenno maeckte/ ende weder verbrack: Sedenno dan hoe-wel van Ortal verlaten zijnde/ hoorende 't goet succes van Ortal, ende de mare die daer liep van den rijckdom van dese landen/ verweckte die van St Iuan de Porto Rico tot syn hulpe/ ende sondt syn volck twee leguen binnen 't Gouvernement van Veneçuela, niet verre van Maracapana; hoe-wel hem by de Audientie seer strickelijck was verboden niet te gaen in een anders Gouvernement. Door dese ongheregeltheyt ende oneenicheyt tusschen Ortal ende Sedenno, quam te passe dat sy malkanderen sochten een voordeel af te sien/ ende nu d'een/ nu d'anders volck ontwapenden ende devaliseerden/ tot groote verhinderinge van haer beyder voor-nemen. Daer-en-tusschen vervolghde Ortal syn reyse tot dat hy quam in 't landt van een Casique Diego, (die eertijdts ghedoopt was/ ende soo ghenaemt by de Monnicken daer wy vooren van hebben ghesproken) ende socht voorts naer de provincie van Meta, treckende door fraey ende wel bewoondt landt/ welck hy gantsch verdorf ende ruineerde/ om te verhinderen dat Sedenno hem niet en soude volghen: hy rustten syn volck in een plaetse ghenaemt Guaniba, van welcke 't volck al verloopen was/ doch vonden daer overvloedt van lijf-tocht/ veel Maiz, ende goede jacht. Augustin Delgado wierdt hier by de Indianen in de ooghe gheschoten/ soo dat hy daer korts daer naer van storf: ende Ortal wierdt door muytenatie van syn volck verlaten/ welck hem meest voeghde by Nicolaes Federman, die van Coro was op-ghetrocken om 't landt te ontdecken; soo dat hy met thien soldaten alleen te rugghe quam naer syn fort/ welck hy hadde/ ghenaemt S[t] Miguel de Neveri, dan vernemende dat Sedenno sterck op de kuste was/ en dorste hy het hier niet houden/ maer vloot naer Cubagua, ende van daer voorts naer S[t] Domingo.

Het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het sevende Capittel.

Vervolgh van den tocht van *Antonio Sedenno* in dit ghewește van TERRA FIRMA.

ANtonio de Sedenno hem ontlast vindende van Hieronymo de Ortal, ende ghevanghen ghenomen hebbende den Licenciaet Frias, die van weghen de d.5.l.10. l.16. audientie van St Domingo ghesonden was/ om Sedenno te verbieden dat hy niet en soude treden in een anders Gouvernement; vervorderde synen tocht met vijf hondert man soo te voet als te peerde / ende nam eerst synen wegh langhs de kuste tot Patigutaro toe / ende van daer te landt-waert in met seer groote disordre / sonder eenighe discipline onder syn krijghs-volck te houden/ soo dat die van de lande/ de groote insolentie van de soldaten niet konnende verdraghen / op verscheyden oorden eenighe van de Spaegniaerden doodt-sloeghen; ende wierden weder by groote menichten van de Spaegniaerts doodt gheslaghen ende ghevanckelijck wegh ghevoert naer Cubagua, ende voor slaven aldaer verkocht. Door dit ghedoen soo verleckerden de tigren (die daer seer veele waren) soo op het menschen-vleesch/ dat de levende oock dickwils groot perijckel liepen. sy bevonden de alderbeste remedie daer teghen te wesen / des nachts veel brandende houten ontrent sich te houden.

In den jare 1537, trock Sedenno voorts tot de provincien van Anapuya ende Orocomay, daer hy wel onthaelt wierdt; passeerende van daer na 't landt van Gotoguaney, vondt 't selve in de wapenen / ende aen 't in-komen een fortjen van hout ghemaeckt / ende vol volcks om 't selve te beschermen: De Spaegniaerden bestormden 't selve fort/ dan werden by de Wilden tot twee reysen toe af-gheslaghen / ende veele ghequetst met venijnighe pijlen / soo dat sy haer met gloeyende ysers 't venijn moesten laten uyt-branden; dan de Wilden vermerckende dat sy veel van haer volck verlooren / ende eyndelijck souden vallen in de handen van de Spaegniaerden/ verlieten de plaetse by nacht/ ende salveerden haer met vrouwen ende kinderen op 't gheberghte een legue van daer / welck seer dicht met boomen was bewassen. Naer dat de Spaegniaerden haer in dese plaetse eenige dagen hadden gherust/ trocken sy voorts op de hooghte van twee graden by noorden de linie/ over woeste velden ende veel rievieren / hoe-wel met overbloedt van venesoen/ soo dat 't volck begonde te muytineren: doch Sedenno strafte eenige van de principaelsten ende stilde soo de reste. Quamen eyndelijck in de provincie Catapararo, ghelegen in 't gheberghte / daer sy soo veel Maiz vonden / ende eenighe monsterkens van goudt / soo dat sy daer overwinterden; dan Sedenno was eerst ghestorven/ ende in syn plaetse ghekooren tot Overste Iuan Fernandez: maeckten reeckeninghe dat sy tot hier toe hondert en vijftich leguen ghetrocken waren. Een weynigh voorder gherey st zijnde door veel moerasschen ende rievieren / vonden weder een dorp ende victualie; hier storf haren Generael Iuan Fernandez: doch en lieten daerom niet haer reyse te vervolghen door wijde ende woeste velden; de piloten haer leydende op 't compas/ vonden 't landt seer leegh ende weynigh volcks/ de welcke woonden in kleyne huttekens / ende vertrocken in de winter-tijdt op 't hooghe / als wanneer dese landen gantsch onder-loopen: De Spaegniaerden vonden d'een swaricheyt op d'ander/ want als sy door de moerasschen waren/ soo quamen sy weder aen dorre sandighe landen; tot dat sy ten laetsten dit suckelen moede zijnde / ende oneenigh ghewor den zijnde onder den anderen / weder-keerden met verscheyden troepen ende door diversche weghen / ende een deel naer Veneçuela toe / ende een deel naer Maracapana, ende soo voorts naer Cubagua; ende soo nam den tocht van Antonio Sedenno een eynde.

Wy hebben alreede diversche tochten beschreven/ ende daer in niets gesien van sonderlinghe consideratie: waer uyt men dan met reden soude mogen oordeelen

dat

dat in dit landt niet te vinden en is de moeyte weerdigh; maer die wel let op de maniere van doen der Spaegniaerden op hare tochten / sal hem daer aen niet stooten / want sy waren ghewoon 't goudt ende het silver soo ghereet te vinden / dat sy het maer van de Indianen en behoefden te nemen; ende waer sy het soo ghereet niet en vonden / daer en sochten sy niet seer / als meest in hare tochten te sien is.

V E N E Z U E L A.

Het achtste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Gouvernement ende de provincie van VENEZUELA in 't ghemeyn, ende de verdeelinghe van dien.

DE provincie ende 't Gouvernement van Venezuela op de zee-kuste van Terra Firma ghelegen / confineert naer 't oosten met het Gouvernement van Nova Andaluzia, welck oock anders ghenaemt werdt Serpa ende Guiana; ende naer 't westen met het Gouvernement van Rio de la Hacha ende Santa Martha; tusschen welcke beyde Gouvernementen hondert ende dertich leguen worden ghereeckent / ende tachtentich leguen te landt-waert in tot Neuvo Reyno de Granada. Herrera schrijft elders in syn Historia de las Indias Occidentales, dat d.8.l.2. dit Gouvernement volghens het contract van den Keyser met de Hoogh-duytschen / syn beginsel heeft naer 't oosten van Maracapana af / ende eyndicht aen c.19. Cabo de la Vela, ende heeft in de lenghte langhs de kuste van de noordt-zee / twee hondert leguen.

Dit landt is seer vruchtbaer ende overvloedigh van koorn / door dien men het selve tweemaels des jaers zaeyt ende vergadert; ende is wonderlijcken wel voorsien van vee van allerley soorten / soo grof als kleyn. Uyt dese provincie wordt seer veel meel naer andere quartieren vervoert / oock biscuyt / kaes ende speck / ende oock groote menichte van cottoene lijnwaedt: ende in de haven van Guayra, in de provincie van de Caracas worden veel huyden gheladen / ende Sarzaparilla. Men heeft in dit landt seer goede jacht van allerhande wildt; ende de rieviere Unare is oock seer visch-rijck: soo dat de Indianen van dit ghewesste eertijdts seer sware oorloghen onder den anderen hebben ghevoert weghen de visscheryen. In dese provincien worden veel monsters van goudt ghevonden / van twee-en-twintich quilaten ende een half op-waerts.

Dese groote provincie was by contract te conquesteeren ghegheven aen de Velsers van Auxpurgh, in den jare vijfthien hondert ende acht-en-twintich; de welcke daer sonden haer ghesubstitueerde Gouverneurs. Het landt daer om-her was vol Wilden / ten tijden dat de Hoogh-duytschen dit Gouvernement eerst aenveerden / dan door dien sy het in 't eerste niet seer en sochten te populeeren / maer alleen een roof van daer te halen / soo is dit landt seer van syn in-woonders ontbloodt; waer toe de Spaegniaerden / insonderheyt die van Cubagua, niet weynigh en hebben gheholpen.

d.4.l.4. c.8.

d.8.l.2. c.19.

Dese provincie heeft den naem bekomen van Venezuela (dat is / kleyn Venetien) door dien in de alder-eerste ontdeckinge by Alonso de Oieda in den jare 1499, d.1.l.4. sy daer vonden een woon-plaetse van Indianen / de welcker huysen in 't water c.2. ghebouwt waren op palen / ende men ginck over houten brugghen van 't een huys tot het ander / ende aen 't vaste landt.

Doch Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat de Hoogh-duytschen Cap.8. doen sy dit Gouvernement eerst aen-veerden in den jaere vijfthien hondert ende acht-en twintich / voor-namen een stadt te bouwen aen het in-komen van 't lack Maracaybo, daer het selve in zee loopt / op een heuvel / welck sy noemden Venezuela, ende dat de provincie den naem daer van heeft behouden / hoe-wel de selve stadt niet en is ghebleven.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Het Gouvernement van dese provincie van Venezuela is seer groot / ende be-
grijpt onder sich veel groote provincien/soo op de kuste van de noordt-zee/als bin-
nen 's landts/de welcke wy wel hier vervolgens souden beschrijven/als Curiana,
Cuicas, Caracas, Bariquicemeto, Tucuyo, ende dierghelijcke; dan door dien wy
daer gantsch geen pertinent bescheyt van en vinden/soo sullen wy de selve aen-roe-
ren by de steden die daer in gheleghen zijn/onder de welcke die resorteeren/ 'twelck
meer lichts sal konnen gheven aen den aendachtighen leser.

Daer behooren in dit Gouvernement wel meer als hondert duysent Indianen te
wesen die onder tribuyt sitten (daer onder niet en worden begrepen alle die onder
de achthien jaren ofte boven de vijftich jaren oudt zijn / welcke beyde by expresse
verklaringhe van den oppersten Raedt van Indien, exempt zijn van tribuyt
gantsch West-Indien door) dan door dien het ghetal daghelijcks af-neemt ofte
vermeerdert / soo en kan men gheen seecker ghetal segghen.

Daer worden in dit Gouvernement ghevonden acht steden ofte woon-plaetsen
van Spaegniaerden/die wy hier naer particulierlijck sullen beschrijven; dan sul-
len hier vooren sommierlijck aen-roeren eenighe tochten die door dit quartier/soo
by de Hoogh-duytsche Gouverneurs / als andere zijn aen-gheleght / tot naerder
openingh van de gheleghentheyt van dese landen.

Het neghende Capittel.

Van de eerste ontdeckinghe van 't landt van VENEZUELA, by de Hoogh-duytschen; ende 't gheene eenighe jaren gheduerende daer is voor-ghevallen.

IN 't voor-gaende Capittel hebben wy verhaelt / hoe dat den Keyser Karel de
vijfde, dit Gouvernement op seecker conditien hadde ghegheven aen de Velsers
van Auxpurgh, door onderhandelinghe met Ambrosius Alfinger, Hieronymus
Sayller, ende Ioris Euiger in voorsz. Velsers naem / niet teghen-staende dat Iuan
d.4.l.6. de Ampues door last van de Koninghlijcke Audientie van St Domingo, de ont-
c.1. deckinghe van dit landt hadde begonnen in den jare 1527, ende ghelandt te Coro
ofte Coriano, ende vriendtschap gemaeckt met de Casique Manauré, die de mach-
tichste was van dat gantsch ghewest. Ambrosius Alfinger met syn Lieutenant
Bartholomeus Sayller brachten daer in den jaere 1529 vier hondert man / ende
meer dan tachtentich peerden / ende deden den voorsz. Iuan de Ampues ruymen,
de welcke voor hem behieldt de drie aen-legghende Eylanden/Curacao, Bonayre,
ende Aruba ofte Oruba. Alfinger socht eerst te bevredighen de Wilden die ontrent
het lack Maracaybo woonden / welck de Spaegniaerden noemden de nuestra
Sennora, ende socht meest naer goudt-mijnen/ ende dede eenighe tochten te landt-
waert in/ tot groote verwoestinghe van de in-woonderen / ende geen kleyne scha-
de van syn eyghen volck. Hy nam synen wegh langhs Cupiare, ende quam tot
in de valleye van Eupary, onaenghesien de selve van een ander Gouvernement
was / te weten / van Santa Martha.

Alfinger dede voorder syn tocht in den jare 1530, nam syn wegh naer 't landt
van de Pocabuyes, die veel goudts verhandelden; quam tot de natie van de Al-
coholados, die insghelijcks veel goudts hadden; was goet landt ende bequaem
volck/soo dat hy daer wel hadde behooren een woon-plaetse te legghen/want sou-
de daer door een rechten in-ganck gehadt hebben naer Novo Reyno de Granada.
d.4.l.7. Hy quam tot Rio Granada selfs / ende soo tot Tamalemeque, ende verdestrueerde
c.6. 't gantsche landt tot aen de rieviere Lebrixa, van waer hy trock op 't gheberghte/
ende vondt daer koudt landt / ende veel volcks / daer hy qualijck van onthaelt
d.5.l.2. wierdt ende selfs ghequetst / soo dat hy weder-keerde naer Coro, ende stierf daer
c.2. van de quetsuere in den jare 1532. De Velsers sonden in syn plaetse Ian Aleman
die gheen tochten te lande en dede / ende quam oock haest te overlijden. In syn
plaetse

plaetse succedeerde Iorgo de Espira, met syn Lieutenant Nicolaes Federman, in d.5.l.9.
den jaere 1535, de welcke van Coro op-trock in de maendt van May, met drye c.5.
hondert voet-knechten ende hondert peerden/ naer 't zuyden toe/ volghens de di-
rectie van de ghene die met Alfinger waren ghewee{s}t/ ende gaf syn Lieutenant
last hem te volgen/ naer dat hy een woon-plaetse soude gheleght hebben aen Cabo
de la Vela. Espira nam voor syn Lieutenant mede/ eenen Francisco de Velasco,
de welcke hem 't volck meynde te muytineeren/ naer dat sy by de twee hondert
leguen waren ghetrocken/ dan Espira wierdt het ghewaer/ die dese Velasco daer
liet sonder andere straffe. Federman volghens de commissie van den Gouver-
neur/ voer naer Cabo de la Vela om daer een stadt te bouwen/ doch liet 't selve
blijven/ door dien hy bevondt dat het vlack landt was/ sonder berghen/ droogh
ende bar/ sonder eenighe rieviere die in zee loopt/ soo dat de in-gheboorne gheen
Maiz en hadden/ maer haer alleen onthielden met de visch/ ende 't wildt dat sy vin- d.6.l.1.
ghen; ende seecker zaedt van wildt kruydt/ welck sy ghebruyckten in stede van c.1.
broodt. Federman trock van hier over 't lack van Maracaybo, ende quam in de
valleye van Tucuyo, welck een legue langh is/ noordt ende zuydt/ ende een half
legue breedt/ rondtom besloten met berghen/ ende heeft syn naem van een rie-
viere die daer door passeert.

Ten selven tijde werdt mede by hem ontdeckt Bariquizemeto, neffens een rie-
viere soo ghenaemt/ om datse 't kouleur heeft van asschen/ wanneer 't water trou-
bel is. Federman over-wintert hebbende in Tucuyo, schepde van daer in De-
cember, ende liet daer voor Gouverneur in syn plaetse Francisco Vanegas, ende
trock over 't gebergh te/ tot dat hy eyndelijcken quam in 't Koningh-rijck van No-
va Granada. Gheduerende desen werdt Federman in dese plaetse van Espira Gou- d.6.l.5.
verneur ghemaeckt/ ende weder verlaten om de groote klachten die teghens hem c.7.
quamen/ ende Espira in syn voorighe staet her-stelt: de welcke/ naer dat hy drye
jaren hadde uyt ghe weest op den tocht/ weder-keerde te Coro in den jare 1538,
hy schreef aen den Koningh dat hy by de vijf hondert leguen te landt-waert in
was ghe weest/ tot aen 't landt van een natie van Indianen die sy noemen Cho-
ques, ende hoe-wel hy niet over de vijf-en-twintich leguen en was van de plaetse
die hy sochte/ dat hy niet te min ghenootsaeckt was ghe weest weder te keeren om
hem selven van alles op 't nieuws te voor-sien: Dan storf sonder yets bysonders
meer uyt te rechten. De audientie van St Domingo stelde d'een ende d'ander om
Venezuela te gouverneeren tot dat de Velsers yemandt souden stellen/ van welcke d.7.l.10.
eenighe storven/ eenighe verliepen om haer quaedt Gouvernement; eyndelijck in c.16.17.
den jare 1545 stelden sy daer tot Gouverneur den Licenciaet Iuan de Caruaial, die
het daer immers soo slecht maeckte/ trock op van Coro ende nam meest al het be-
stiael mede van die van de stadt: Trock over de pleynen/ latende 't gebergh te aen
de eene zijde leggen; quam soo eyndelijck te Tucuyo, welck al bergigh is/ en was
doen vol volcks van een natie van Indianen/ welcke sy noemen Cuibas, seer ver-
schepden van talen/ ende meesten-deel menschen-eeters. Van hier tot het nieuwe
rijck van Granada, zijn naer 't segghen van Herrera 150 leguen, de hondert vlack
ende vruchtbaer landt/ vol visch-rijcke rievieren/ ende de vijftich leguen van seer
hoogh ghebergh te. Hy maeckte het soo qualijck dat daer een Rechter wierdt ghe-
sonden om hem van syn dienst op te schorten/ ende rekenschap te doen gheven van
syn doen; dan den Rechter vondt hem soo machtich door de groote licentie die hy
't volck hadde ghegheven/ dat hy hem niet en dorste aen-tasten; Caruaial daer-en-
tusschen continuerende in zijn ongehoorsaemheyt/ nam Felipe de Vten die Gou-
verneur was ghestelt by provisie/ met syn Lieutenant Bartholomeus Velser ghe-
vanghen/ ende dede haer beyde het hooft af-slaen. Daer naer in den jare 1546
arriveerde te Coro een ander Rechter/ den Licenciaet Iuan Perez de Tolosa, de d.8.l.2.
welcke met seventich soldaten die hy daer vondt/ trock teghen Caruaial om hem c.18.
te straffen over syn misdaden. Nam syn wegh over 't ghebergh te/ om te beletten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

dat Caruaial niet en vluchte naer Neuvo Reyno de Granada; paſſeerde de playnen die ſy noemen Los Llanos de Carora, de welcke hebben ſeſthien leguen in de lenghte ende ſes in de bꝛeedte; ende naer dꝛy dagh reyſen vooꝛder/ ghemoete eenigh volck van Caruaial, die hy met ghemack tot ghehooꝛſaemheyt bꝛachte/ ende verſtondt van dit volck dat Caruaial van Tucuio was op-ghetrocken/ende hem hielt te Quibore, vijf leguen van Tucuyo vooꝛnoemt: ſoo dat hy haeſtich vooꝛt trock/en verraſte Caruaial met ſyn volck/ ende nam hem ghevanckelijck mede naer Tucuio, ende ſtrafte hem naer ſyn groote miſdaden.

d.8.l.6. c.12. In den jare 1550 rebelleerden de Swarten/ die in grooten ghetale in dit Gouvernement waren ghebꝛacht/ dan wierden by de Spaegniaerden over-vallen/ ende alle dat mannelijck was/om-ghebꝛacht.

Daer naer in den jare 1552, gheſchiede in dit Gouvernement 't gene wy ſullen verhalen in de beſchꝛijvinghe van de ſtadt Segovia.

Het thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de ſtadt Coro, ende de gheleghentheyt daer ontrent; Nostra Sennora de Caruelleda; St Iago de Leon; Nova Valencia ende Nova Xerez.

d.4.l.6. c.1. De eerſte ſtadt van deſe pꝛovincie is Coro, die de Indianen noemen Corana, ende woꝛdt ghemeynlijck ghenaemt Venezuela. Leght op de hooghte van elf graden by nooꝛden de linie; in een wel ghetempert quartier/ hoe-wel daer ghebꝛeck is van water/ van rievieren ende fonteynen; is ghebouwt op een playn/ 't landt is anders berghachtigh/ daer is goede ende gheſonde lucht/ ſoo dat men gheen medecijns van doen en heeft/ oft andere medecinalen als de kruyden van 't landt/ daer beyde de Spaegniaerden ende in-ghebooꝛnen haer mede purgeeren: Daer is het ſelfde ghevogelte ende ghedierte als in andere ghewеſten van Indien;ende de leeuwen zijn ſoo bloode dat een Indiaen met een hout die doodet; de tigren zijn ſeer wꝛeedt/ ende meer verſlindende als elders. 'T landt ontrent Coro geeft overvloedt van ſuycker/ honigh/ gember ende peck; daer waſt ſeer goede tarwe/ doch eeten meeſt bꝛoodt van Maiz, welckes blom ſy menghen met het ſap van ſuycker-rieden/ ende maecken ſmakelijck bꝛoodt daer van/ welck langh duert als twee-back. Maecken haren dꝛanck van Maiz ende Potates, welck ſterck valt/ ſoo dat de Wilden haer daer in licht vol dꝛincken. De ſtadt heeft twee havenen/ een aen de nooꝛdt-zijde ende d'ander naer het weſten; d'eerſte is een mijle van de ſtadt/ ende is de in-ham van de Cabo San Roman, ende de zee is ſtille ende ondiep van twee tot dꝛy vadem diep: d'ander aen de nooꝛdt-zijde

d.8.l.2. c.19. is een holle zee en diep. De haven en is niet goet/ dooꝛ dien ſy weynigh beſchuttingh heeft/ ende de ſtadt leght twee leguen ende een half van de haven; een legue van daer is een goede zoudt-panne; twaelf leguen van de ſtadt maeckt de zee een hoeck landts/welck by naer een Eylandt ſoude konnen ghenaemt woꝛden/ woꝛdt ghenaemt Paragoana, ende de ſchippers noemen 't Cabo de San Roman; is vijf-en-twintich leguen groot/ vlack landt/ vol wildts/ dan daer en is gheen rieviere. De Indianen zijn ſeer tam ende domeſticq; in't midden leght een bergh/ welck men ſiet in zee. Daer is een Gouverneur in Coro, ende de Cathedꝛale-kercke behooꝛt tot het Artz-Biſdom van St Domingo. De ſtadt was in den jaere 1595 in-ghenomen by de Enghelſche/ ende verbꝛandt.

d.8.l.2. c.18. Ontrent Coro in de wegh naer het gheberghte legghen Los Llanos de Carora, welcke ſeſthien leguen langh zijn/ ende ſes bꝛeedt; ende zijn ſeer abundant van vꝛes/ ſoo dat men hem daer kan verſien van Maiz ende wildt-bꝛaedt. Van Coro reyſt men naer Bariquizimito, over Xizaharas, naeſt-gheleghen by Coro, ende zijn alle woeſte velden/ met eenighe berghen/ op welcke de Axaguas woonen die menſchen eeten; ende men kan met haer gheen vꝛeede houden.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

De tweede plaetse van dit Gouvernement is Nostra Sennora de Carvalleda in de provincie van Caracas, ontrent de zee-kuste / tachtentich leguen naer 't oosten van Coro; heeft een vervallen ende quade haven. Op de zee-kuste hebben de Spaegniaerden een fort op de wegh naer St Iago toe, welck ghemeynlijck wordt ghenoemt Caracas: 't Is wonder hoogh landt / soo hooghe als de pijck van Teneriffe; ende daer gaet een holle zee / soo datter quaedt is te landen / als alleen in een kleyne kreecke recht voor 't fort. Her.desc. Engelsche voyagie.

De derde plaetse van dit Gouvernement is de stadt Sant Iago de Leon, in de selve provincie van Caracas, seven leguen binnen 's landts / oft soo andere segghen vijf van de kuste; ende drie leguen van Carvalleda naer het zuyden / ende seventich leguen van Coro, ende mede soo veel van Tucujo; de Gouverneur van de provincie resideert in dese tijdt meest alhier. Dese stadt was by de Enghelsche in-ghenomen in den jaere vijfthien hondert vijf-en-tneghentich; de welcke eerst veroverden het fort / legghende op de kuste daer wy terstont van hebben ghesproken; ende bevonden datter twee weghen waren om van strandt naer de stadt binnen 's landts te marcheeren / een ordinaire wegh welck seer licht is te stoppen ende te beschermen / door dien in het midden van de wegh een hooghen bergh leght / ende de passagie daer maer vijf-en-twintich oft dertich voeten breedt is / ende aen beyde zyden steyle berghen / ende de bosschagien soo dicht dat daer niet en is door te komen. Den anderen wegh werdt by de Indianen ghebruyckt / ende is oock seer moeyelijck te gaen / over seer hooghe berghen die seer steyl zijn om op te klimmen. Die ghepasseert zijnde komt men in een effen vlack veldt / daer de stadt gheleghen is. Her.desc. d.6.l.1. c.1. Engelsche voyagie.

De vierde stadt is Nova Valencia, festich leguen van Coro, (en kan niet over vijf-en-veertich wesen) ende vijf-en-twintich leguen van Sant Iago de Leon, ende seven leguen van de haven van Burburata. Her.desc.

De vijfde plaetse is de stadt Nova Xerez, vijfthien leguen by-naer zuydtwaerts van Valencia voor-schreven / en twintich leguen van Neuva Segovia; en sestich leguen naer het zuydt-oosten van Coro is een nieuwe stadt / ende onlanghs ghebouwt. Her.desc.

Het elfde Capittel.

Beschrijvinghe van de stadt NIEU SEGOVIA, ende de gheleghentheden daer om-her.

IN den jaere 1552 vertrock den Gouverneur Iuan de Villegas uyt de provincie van Tucuio, ende ontdeckte mijnen van goudt neffens een Cordillera ofte vervolgh van gheberghte / welck sy noemen de San Pedro, by de reviere Buria, die men mede noemt de San Pedro, om dat sy op syn dach wierdt ontdeckt; dese mijnen bewoghen hem te populeeren aen de reviere / hoe-wel de stadt niet langh en bleef aen dese plaetse / door dien sy onghesondt was; en wierdt verleght aen de reviere Bariquicemeto, ende Nova Segovia ghenoemt. Het clima ende de ghestalte van dese contreye is ghelijck de reste van dese provincien: 't isser winter / als het in Spaegnien somer is / en ter contrarie somer als het in Spaegnien winter is; de vlacke landen zijn heet / ende van de gheberghten waeyen koele winden die de lieden verquicken / want leght tusschen twee gheberghten / in maniere van een valleye; de Wilden die daer woonen zijn verscheyden van taele: daer is weynigh voor-raedt van grainen / ofte wortelen / ende het volck onder-houdt hem met seecker stelen ghelijck de Cardoenen van Spaegnien / die sy noemen Cocuy, waer sy seecker substantie uyt halen als syrope; sy hebben weynigh Maiz, en eenighe calabassen; daer is overvloedighe jacht van harten ende konijnen: in 't andervervolgh van berghen aen de zuydt-zijde / valt veel Maiz en d.8.l.8. c.1.

 Yuca,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Yuca, door dien 't landt daer vochtigher is / ende in de riebieren Hacarigua ende Borauté, en in ander beken vanghense veel visch / met een wortel die sy noemen Barbasco, welck sy ghestooten in de riebiere werpen / en maeckt de visschen soo dom dat mense met de handen grijpt: in de somer soo hebben sy haer jacht / door dien het gras ende kruydt droogh ghewordden zijnde steeckent aen brandt / ende het wildt retireert hem / alwaer syse dan schieten met haer pijlen; 't wildt dat sy vanghen / zijn harten / en verckens van 't landt / bocken / ofte deynen / konijnen / slanghen / Bobas, (welck zijn seeckere groote slanghen) tigren en armadillen / ende op die wijse maken sy haer provisie voor de winter. In de boomen die aen de riebieren legghen / is groote menichte van byen / die veel honighs gheven: alle dese riebieren ende beken loopen wel hondert leguen van dese plaetse / met meer andere die spruyten uyt de zuydt-zijde van 't gheberghte / tot in de riebiere Viapari. In 't gheberghte aen de slincker-handt / welck is in de provincie van de Chicas, wordt gout ghegraven / ende indien de in-woonders van dese stadt middel hadden / souden seer veel goudts konnen versamelen. Daer was veel volcks van de in-gheboorne / maer de pocxkens en andere disordren hebben die vermindert. 'T is volck van kleyn verstandt en kleyn couragie / gheneghen tot veel ghebreken / insonderheyt tot drincken / en droncken zijnde vermoorden sy malkanderen; leven sonder sorghe / eeten op 't ghene sy hebben d'een dagh / en d'ander dagh ghebreck hebbende / soo gaen sy wilde wortelen soecken daer sy haer mede onder-houden tot dat het Maiz rijp wordt / welck op sommighe plaetsen gheschiet in veertich daghen / ende op sommighe in dry maenden. Een halve legue van de stadt Segovia passeert een beke / die sy noemen Rio claro, om dat sy altijdts klaer is / ende een weynigh van syn oorsprongh soo sinckt het water in de aerde; in de winter geeft het weynigh waters / en in de somer veel / als het minst behoorde te gheven; soo dat sy in de somer veel landts daer mede ververschen / ende door die middel veel Maiz en ander vruchten versamelen. Daer is groote verscheydentheyt van ghevoghelte / als quackelen en ringh-duyven: de peerden / hoorn-beesten / schapen / gheyten en verckens vermenighfuldighen seer; soo dat het vee de meesten handel is van dese stadt; welck sy te koop brenghen naer Novo Reyno de Granada: De Indianen hebben gheleert cattoenen lijnwaet weven / welck van sonderlingh profijt is.

Her.des. Dese stadt dan leght twintich leguen van Xerez naer het zuyden / en thien leguen van Tucuyo, en tachtentich leguen van Coro naer het zuydt-oosten. Men reyst van Segovia naer Tucuyo door een valleye / welck is twaelf leguen langh.

Het twaelfste Capittel,

Beschrijvinghe van de stadt Tucuyo, Truxillo, Laguna, ende de gheleghentheden daer ontrent.

d.6.l.1. c.1. DE sevenste plaetse van dese provincie / is de stadt Tucuyo, leggende in een valleye van de selve naem: dese valleye streckt zuyden en noorden / een half legue langh en breedt / rondtom omcingelt van bergen; ende heeft syn naem van een riviere die daer door-loopt: 't is een seer gesondt landt / ende aen 't in-komen van veele berghen / overvloedigh van proviande / soo wel voor de Spaegniaerden als voor de in-gheboorne / met groote verscheydentheyt van fruyten. De stadt leght 50 leguen van de zee / seventich leguen van S[t] Iago de Leon, elf leguen van nieu Segovia naer 't zuydt-westen; 14 leguen van Portillo de Carora, vijf-en-twintich van Truxillo, en vijf-en-tachtentich leguen van Coro. Daer zijn eenighe suycker-Ingenios, ende daer wordt cottoen ghesamelt / soo dat de in-gheboorne haer hebben beginnen te kleeden; daer wast oock koorn ende ander zaet van Spaegnien / ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19.

ende moes-kruyden. Daer zijn veel tigren ende leeuwen; veel wildts/ als harten met menichte/ so dat sommighe van de inwoonders van dese Stadt / op de jacht gaende met peerden ende honden/ in twee maenden tijdts somtijdts wel vijf hondert dooden; ende in sommige worden Bezar-steenen gevonden. Men vindt daer mijnen van goudt/ doch en worden niet ghebeneficeert door ghebreck van volck; de Spaegniaerden voeden veel vee van ossen/ koeyen/ schapen/ ende seer goede peerden. De Indianen van dit quartier/ zijn van de natie die men noemt Cuibas, d.7.l.10.
doch diversch van tale onder den anderen: sy strijden met boghen en pijlen/ Maca- c.16.
nas en steenen/ 't is strijdtbaer volck/ en 't meeste deel eet menschen vleesch. Een deel is bevredight/ en gheven voor tribuyt Maiz, door dien sy niet anders en hebben. Tucuyo leght op de kant van de rieviere van den selven naem/ van waer tot het nieuwe Rijck van Granada zijn hondert en vijftich leguen weeghs / de hondert door vlack landt/ dat wonder vruchtbaer is/ ende heeft seer veel visch-rijcke rievieren/ en goede jacht; de resterende vijftigh leguen zijn berghen.

De achtste Stadt is Truxillo ofte nostra Sennora de la Paz, in de Provincie Her.des.
van de Cuicas, by naer tachtentich leguen recht zuydt-waerts van Coro, een weynigh naer 't oosten/ en vijf-en-twintich leguen van Tucuyo naer 't westen. Dese stadt naer de ghetuyghenis van een Nederlander die daer verkeert heeft / leght achthien leg. van 't lack Maracaybo, ende heeft aen 't selve een Dorp/ al-waer van dese stadt ghebracht wordt meel/ biscuyt/ hammen/ ende andere waren / die daer ghehaelt worden/ ende naer andere ghewesten van Indien vervoert twee-maels 's jaers/ in Mey ende in November.

Daer is noch een ander woon-plaetse van Spaegniaerden/ die sy noemen Laguna, veertich leguen van Coro, langhs de kuste naer 't westen/ leght aen d'ander
zijde van het Lack Maracaybo, naer Cabo de la Vela toe; hebbende ontrent sich Engels.
een woest veldt daer veel wildts is/ perdrysen/ ring-duyven/ konijnen/ en veel ho- voyagie.
nigh; doch daer zijn soo veel tigren dat sy by nacht in de vlecke quamen om de Spaegniaerden ende Indianen te verslinden: leght aen een groote baye die diep in 't landt loopt/ en vol ondiepten en drooghten is.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van 't groote lack MARACAYBO; ende van MARACAPANA op de uyterste limiten van dit Gouvernement naer 't oosten.

HEt lack van Maracaybo, welck de Spaegniaerden noemen de nostra Sen-
nora, loopt 40 leguen te landt-waert in/ (Herrera seght elders dat sy maer 25 Her.des.
leguen te landt-waert in loopt) van de zee af; ende is meer dan 10 leguen breedt/ d.4.l.7.
ende is in 't om-gaen 80 leguen, (hoe-wel eenighe segghen minder) de mondt is c.6.
een half legue breedt/ vloeyet ende ebbet/ ende is onweder subject ghelijck de zee/ door dien sy daer in komt/ ende door de menighte van de rievieren die daer in vallen/ is het water drinckelijck / hoe-wel wat brack / ende daer zijn veel Manati. In 't uyterste van 't lack komt een rieviere welck af komt van het nieuwe rijck van Granada, door welcke / als door het lack selfs/ de koopmanschappen derwaerts worden ghevoert. Eenighe van de in-ghebozene woonende ontrent dit lack/ hebben haer huysen op boomen/ staende in het water en op de kant; waer van de Provincie de naem van Venezuela schijnt ghekreghen te hebben. On- d.4.l.7.
trent dit lack en in dese contreye woonen de volckeren die sy noemen Pocabueys, c.6.
die veel goudts verhandelden / ghelijck oock de Alcoholados een ander natie daer ontrent/ die mede veel goudts hadden; woonen in een seer goedt landt/ en daer was abundantie van vivres/ en 't volck seer vreedsaem: Tusschen het gheberghte ende het lack/ leght de Provincie van Xuruara op een vlack veldt; in 't gheberghte/ welck seer hoogh is / woonen de Coromochi, een strijdtbaer volck. Ende by de Culata van het lack/ de natie van de Bobures; dan door de menichte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

van de moerassen is het landt onghesondt/ ende seer ghequelt van de Mosquitos. Van Xuruara tot Coro toe zijn tachtentich leguen, met wepnigh volcks / ende dat noch niet bevredight/ arm volck.

Maracapana op het uyterste van dese Provincie naer het oosten is een seeckere haven/ de beste van alle dese kuste; de Indianen woonden daer ontrent op twee/ ses/ ende thien mijlen van daer/ die men noemt Chiugotos, en is een tale/ woonen op 'tgheberghte/ en is strijdtbaer volck / ende houden qualijck vrede met de Spaegniaerden/ ende zijn menschen-eeters. Die van 't Eylandt Cubagua hadden hier eertijdts een woon-plaetse daer meest krijghs-volck woonde/ welck onder decksel van het Eylandt te beschermen/ haer tochten deden in't landt / ende veel slaven maeckten; waer door/ als mede door de Hoogh-duytschen dit landt seer van volck is ontbloodt. Benzo seght / dat het een kleyn stedeken was van veertich huysen oft daer ontrent. Van Maracapana tot Bariquisimito zijn hondert mijlen over vlack landt/ daer goede jacht is ende visscherp/ dan alles is ghedepopuleert/ en daer zijn nu veel tigren.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden die voor dese kuste legghen, te vveten, I. Blanca, Tortuga, Orchilla, Rocca, I. de Aves.

Onder de voordere Eylanden die aen dese kuste legghen syn aenmerckens weerdigh; eerst Isla Blanca, gheleghen op de hooghde van twaelf graden/ (oft soo andere segghen/ elf graden ende acht-en-veertigh minuten) ontrent veertigh mijlen van Granada west ten zuyden / ende sesthien mijlen van Margarita noordt-west ten noorden/ wel soo noordelijck: ontrent ses mijlen in't ronde; ende aen de west-zijde zijn beste reede in een zandt-baye. Daer zijn wepnigh berghen/ is over al meest beset met gras daer men tot de knyen toe in-gaet; aen de west-zijde is wepnigh gheboomte/ hier en daer een kleyn boschken ende eenighe pock-hout boomen: de oost-zijde vol bosschagie / waer onder veel wilde salp-boomkens wassen/ seer goet van reuck; de grondt isser klippigh/ ende in dese bosschagie onthouden haer de meeste bocken; ende over al daer eenigh gheboomte staet is het beset met scherpe doornen/ die door de schoenen steken/ ende suyghen so in't vleesch datmense met ghewelt moet uyt-halen; daer is gheen oft wepnigh versch water dan als het reghent: de grondt is dor en droogh als turf-mul / soo dat het seer dorstigh is / ende onbequaem tot culture; daer is veel ghevoghelte/ ende bocken by duysenden: daer en woondt niemandt op/ dan de Spaegniaerden ende de onse loopen daer aen om bocken te vanghen. Daer zijn oock eenighe zout-pannen.

Het Eylandt Tortuga is gheleghen van 't west-eynde van Margarita, west ende west ten zuyden ontrent twaelf oft veerthien mijlen / ende van I. Blanca zuydt ten westen/ wel soo westelijck vijfthien oft sesthien mijlen / ende op elf graden ende twaelf minuten by noorden de linie. Legghende onder dit Eylandt/ kan men by klaer weder 'tvaste landt ende de Margarita sien ; is langh oost ende west van dry tot vier mijlen/ ende breedt ander-half mijle. Het oost-eynde ende meerderdeel/ is klippigh/ bar ende kael; de steen scherp/ oogigh ende ghebroken/ quaedt om te bewandelen; naer het strandt toe is het boomigh / ende by de zee plassigh / waer in veel ondeughende krabben haer onthouden. Het west-eynde tot by naer 'tmidden van 't Eylandt staet vol gheboomte/waer onder veel pock-houts is/ aen de stranden ende insonderheyt aen 't uyterste west-eynde is kreupel-bosch. Aen de zuydt-oost hoeck leght een tamelijcke zout-pan/daer in September, October, November, wel zout is voor drie oft vier schepen/ dan de reede en is niet seer bequaem. Op't Eylandt zijn veel bocken / meest aen de west-zijde/

quaet

quaedt om te krijghen; uytermatn veel Yguanen, aen 't oost-eynde op 't dorre landt/ magher; maer onder 'tgheboomte/ vet: de heele zuydt-zijde is vuyl ende onbequaem om te setten. Om de noord-oost-hoeck welck heeft een smallen hals/ is een bequame baye om schepen te berghen / ende oock by noodt/ schoon te maecken.

Orchilla light van Tortuga noordt-west ten noorden ontrent vijfthien mijlen/ ende van I. Blanca by de neghenthien west zuydt-west / eenighe maecken dese distantie kleynder. In de hooghde van dit Eylandt verschillen onse stier-lieden/ eenighe stellen het op elf graden en vijfthien minuten/ eenighe op dertich minuten/ sommighe oock op vijftich; dan meyne dat de dertich minuten wel de rechste hooghde is: is heel leegh landt/ doch op het oost ende west-eynde is gheberghte/ al-waer de bocken haer op onthouden. De heele zuydt ende zuydt-west zijde is schoon/ maer seer steyl/ soo dat men soo naer mach loopen als men wil; aen de zuydt-west zijde is weynigh gheboomte/ ende by naer gheen groente als peterselie de mar; dan aen de oost ende noordt-zijde staet eenigh geboomte/ doch de grondt is over al siltigh/ dat het onmoghelijck is datter yets soude groeyen; daer en is gheen versch water; de boomen die daer wassen zijn heel dor en droogh; daer is weynigh ghevoghelte/ veel haeghdissen: op de noordt-zijde ligghen eenighe ghebroken Eylandekens ende verdroncken gronden.

Rocca light west ende west ten zuyden van Orchilla ontrent ses mijlen; 'tzijn veel kleyne Eylanden ende drooghten by den anderen / met boomen beset; aen de noordt-zijde leght een Eylandeken dat een hooghen witten bergh heeft / die van verre een duyn schijnt te wesen; men kan de vaste kuste van dese Eylandekens sien; legghen in streckinghe oost ende west vijf mijlen/ ende breedt by de dry mijlen: zijn aen de zuydt-zijde soo steyl/ dat men dicht aen gheen grondt vindt/ maer aen 'twest-eynde is het vlack / men vindt daer eenigh zout in de drooghe maenden: daer is gheen ghedierte op; weynigh voghelen: eenighe die sy noemen Flamencos, hebben langhe beenen by naer als de oyevaers/ met roode veeren uyt den oragnien/ met groote kromme becken: t'landt is steenigh ende meest laegh.

I. de aves leght van Rocca west ten noorden thien mijlen / op de hooghde van twaelf graden naer dat eenighe segghen/ zijn acht oft neghen kleyne leeghe Eylandekens/ by gissingh een mijle langh/ ende van daer twee mijlen oost ten noorden/ ende west ten zuyden leght het grootste/leegh by het water met boomen beset/ ende al steenigh landt/ men magh daer dicht by langhs loopen/het isser heel schoon sonder rudsen/ dan aen de noordt-oost zijde legghen veel bancken/ twee ende dry mijlen 'tzee-waert/ sommighe wat boven water.

Het vijfthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden BONAIRE, CURACAO ende ARUBA.

BOnaire light van I. de Aves west ten noorden ende west noordt-west/ tusschen ses ende acht mijlen; op de hooghde van stijf twaelf graden: is een tamelijck groot Eylandt/ aen de zuydt-zijde beset met heel leegh voor-landt tot aen de west-noordt-west zijde toe / daer 'tvoorlandt een eynde neemt / ende aldaer heeft men de bequaemste reede / doch isser steyl/ dat men met een touw aen landt moet legghen; daer leght een kleynder Eylandt/ welck met het groot een baye maeckt. Eenighe gissen het groot Eylandt wel sesthien oft seventhien mijlen in't om-gaen te hebben. Daer is veel vee op dit Eylandt/ als stieren/ koeyen/ schapen ende geyten; oock verckens ende peerden. De in-wooners zijn meest Indianen die daer ghebraght zijn van S. Domingo, ende zijn Christenen / hebben onder haer een Spaenschen Gouverneur/ ende eenighe weynighe Spaegniaerden; dese woonen in een valleye ontrent het hooghe landt. 't Eylandt en is niet seer vruchtbaer; dan daer wast overvloedigh roodt hout/ welck nu eenighe jaren herwaerts by de

onse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

onse met groote menighte is ghehaelt / soo dat nu ontrent de reede niet veel is over-gheblevcn. 'T kleyn Eylandeken leght ontrent een musquet-scheut van 't groote op syn naerste / daer is reede onder de noordt-west-zijde / doch niet seer bequaem / om dat de grondt klippigh is / ende men leght op 60 vadem een steen-worp van landt; daer is mede roodt houdt op / doch verre te halen; oock pock-hout ende eenighe cottoen-boomkens: de grondt is meest over al klippigh / ende op sommighe plaetsen heel siltigh / soo dat daer qualijck versch water is te bekomen; is ontrent twee mijlen langh; ende dry in 't om-gaen.

Curacao leght van Bonaire west-noordt-west ontrent neghen mijlen / men kan 't met klaer weder van Bonaire wel sien; is langh / streckende noordt-noordt-west ende zuydt-zuydt-oost vijf mijlen; leght op de hooghde van twaelf graden en de veertigh minuten; heeft wel neghen oft thien mijlen in den om-gangh; is vruchtbaer / ende daer woondt meer volcks als op Bonaire; die veel vee hebben / ende maecken daer jaerlijcks veel kaesen / die sy aen 't vaste landt ende elders vervoeren; daer groeyet mede roodt hout; heeft aen de noordt ofte noordt-oost-zijde een grooten bocht / dan daer en is gheen bequame reede / door dien het daer soo steyl is.

Aruba leght van Curacao west ten noorden twaelf mijlen; streckt hem noordt-west ende zuydt-oost dry mijlen / de reede is aen de noordt-west-zijde / dicht aen eenen hoeck / by een Eylandeken dat men aen de noordt-west-zijde laet legghen / men leght op vijf vadem sandt-grondt; voorts en heeft men rondtom het Eylandt gheen grondt: is leegh landt / doch heeft twee kleyne berghen / van welcke de eene sich verthoont als een suycker-broodt; is ontrent vijf mijlen in 't om-gaen / ende is bewoondt by weynigh Indianen ende eenighe Spaegniaerden; leght niet over seven oft acht mijlen noordt-noordt-oost ende zuydt-zuydt-west van de Cabo San Roman.

Onse Schepen die in den jare 1623 aen Punta de Araya hebben gheweest / alsoo sy daer vonden een fortresse met Spaegniaerden beset / welck haer het soude halen beletteden / ghenootsaeckt zijnde sonder ladinghe van daer te scheyden / zijn eenighe weynighe van de selve Schepen van daer west-waerts op-gheseylt naer 't Eylandt Bonayre, ende onder anderen een Schipper van Enchuysen / wiens Stierman Simon Simonsz. de ghelegentheyt pertinentlijck heeft aen-geteeckent / die wy goet ghevonden hebben hier in te voeghen. Seylende van punta de Araya met een noordt-westen wel soo noordelijcken gangh / soo sult ghy in 't ghesicht loopen het Eylandt Tortuga, maer westelijcker bestevende sal u de stroom by zuyden het Eylandt voeren. Dit Eylandt is van 't voorschreven punct vijfthien mijlen / ghestreckt in syn lenghte west ten noorden ende oost ten zuyden dry oft vier mijlen.

Van Tortuga seylende noordt-west ten noorden (met ghemeyne Hollandtsche Compassen) sesthien mijlen / ghemoet men het Eylandt Vrchila oft Orchilla, langh ontrent dry oft vier mijlen / leeghachtigh landt / soo dat het niet verre gesien en wordt. Van daer west ten noorden vijf mijlen hebt ghy Rocca, langh dry mijlen / leegh en smal / gheen half mijle breedt / aen de zuydt-zijde schoon sonder ancker-grondt / maer aen de noordt-zijde vol drooge platen / ende tusschen beyden van plaet tot plaet vol ondiepe vlackten; het vermoeden is dat aen de noordt-zijde wel ancker-grondt mocht wesen. Ses mijlen voorder west-noordt-west leght Isle de Aves, aen de noordt zijde loopt een rif af noordt-noordt-west / wel dry mijlen in zee / daer men de barninghen van siet / so men by noorden daer voor by loopt / streckt hem oost ende west schaers 3 mijlen langh / een half mijle breedt / leegh ende boomigh. Van 't west-eynde van dit Eylandt een mijle recht in 't westen / leght een Eylandeken van ontrent dry vierendeel van een mijle langh / met een rif daer van af-streckende wel een mijl in zee. Van Isla de Aves west-noordt-west seven mijlen / leght het Eylandt Bonayre, hem streckende noordt-noordt-oost / welck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

welck wy hier voren hebben beschreven. De Schepen lieten haer ancker vallen aen de oost-noordt-oost-zijde onder de wal op dertigh vadem/ gheen steen-werp van 't landt/ ende dreven grondt af/ waer over sy de wal aen laveerden/ ende maerden de Schepen aen de boomen vast: Sy velden hier seker roodt houdt/ dat dienstigh is om mede te verwen/ welck sy 'thuys brachten. In den selven jare zijn derwaerts gesonden dry schepen by de Gheoctroyeerde West-Indische Compagnie/ die daer mede roodt houdt af brachten.

Het sesthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de kuſte van 't vaſte landt van CUMANA ende VENEZUELA.

CUmana ofte Comena leght verscheyden van punta de Araya daer de zout-pannen zijn/ zuydt ende noorden ontrent vier mijlen/ de ghelegentheyt van Cumana hebben wy hier voren beschreven in 't vijfde Capittel. Het landt by westen streckt hem eerst west ten zuyden ende oost ten noorden/ al-waer men heeft vervolghens R. de Canoas, ende R. de Bordones: daer aen een besloten haven ofte in-wijck/ welcke sy noemen Moxina; ende een weynigh vorder de in-wijck van Santa Fé: van daer voorder leght een klippe/ welck de onse noemen de Borats, aen den oost-hoeck van de baye van Commenagod, men seylt tusschen de selve ende 'tvaste landt deur: aen 't vaste landt leght een groven steylen bergh/ welck schijnt van verre een Eylandt te wesen/ dan is met een leegh strandt aen 't vaste landt vast/ ende daer is een fonteyn by gheleghen. Commenagod is een schoone baye/ legghende by westen Maracapana, heeft een vlack strandt/ ende goede ancker-grondt/ ende een rievierken van versch water by naer aen 't west-eynde: daer en daer ontrent is Brasilie/ letter ende geel-hout te bekomen. Van de reede van Commenagod tot de Eylandekens van Pirito zijn vier mijlen/ soo dat den west-hoeck van Commenagod, den oost-hoeck is van Pirito. Voor Pirito legghen twee Eylandekens ontrent een mijl van den anderen/ ende een mijl van 't vaste landt/ van welck een vlackte af-loopt/ dan aen dese Eylandekens is het diep ghenoegh: de Eylandekens zijn leegh/ ende daer en woondt gheen volck op: teghen over 'tvaste landt is een rievier/ doch gantsch brack/ wel dry mijlen hoogh; ghenaemt R. de Ermacito; de Indianen die daer ontrent woonen zijn Caribes. Den west-hoeck van Pirito is den oost-hoeck van Oythier, een andere in-wijck/ daer quade ancker-grondt is: voorts soo volght hier el morro de Correbicho, legghende recht naer 'tzuyden van 't Eylandt Tortuga, daer wy voren van hebben ghesproken. Voorts Cabo de la Cordeleira ofte Caldera, welck leght zuydt-west ten zuyden van Tortuga ontrent vijfthien mijlen; ende dese kabe is leegh/ doch daer aen begint het hooghe landt/ want met de selve zijnde zuyden ende noorden/ soo siet ghy 'thooghe gheberghte van Carakas; by westen dese Cabo is het goet anckeren op twaelf vadem waters/ ende daer is veel pock-hout aen landt te bekomen: leght op thien graden naer 'tsegghen van Figueredo, andere seyghen daer noch eenighe minuten boven. Ontrent vijfthien mijlen by westen dese Cabo leght 't Fort Carakas, hier voren aen-gheroert/ ende ontrent twee mijlen voorder C. Blanco, daer by westen goet anckeren is op neghenthien vadem/ een gotelingh-scheut van de wal/ men leghter beschut voor de brisen. derthien mijlen by westen dese Cabo leght Turiame, daer een versch rievierken is/ ende 'tstrandt staet vol boomen: twee mijlen voorder leggen de Eylanden van Burburata: daer is een goede haven ende zout-pannen/ daer die kuste mede wordt versien. Daer aen volght Golfo Triste teghen over Bonayre: ende voorder punta Seca, ende eenige andere weynigh besochte plaetsen/ tot aen de Cabo San Roman, welck leght naer de bevindinghe van de onse op twaelf graden en ses minuten/ ende is 'tuyterste van een neck landts die van de mondt van 't lack af-steeckt naer zee/ ende by de

Wilden

Wilden ghenaemt wordt Paraguana; is al vlack landt/ ende heeft alleen een hooghen bergh/ welck sy noemen St Anna, die van verre in zee ghesien wordt / als men om de oost komt: van dese Cabo streckt het landt zuydt-zuydt-west/ seven ofte acht mylen/ dan ontvalt het hem met een boght recht zuyden/ naer Coro toe; De west-zijde van de Golfo is al hoogh landt/ streckende meest zuyden ende noorden/ daer valt een harde stroom uyt; den tydt dat de schepen daer varen is van May tot October, dan ist de rechte tydt van de Vendavalen; de brise waeyet van November tot April uyt den noordt-oosten/ ende oost-noordt-oost/ ende maeckt in die tydt op dese kuste seer quaedt weder. De west-hoeck van dese Golfo wordt ghenaemt Coquibocoa, op de hooghde van wat meer als twaelf graden/ naer 'tsegghen van de Spaensche koursen/ is leegh/ ende streckt met een vlackte af; binnen 'slandts leght een hoogh gehackelt gheberghte / welck de Spaegniaerden noemen Sierras de Azieyte: by oosten van dese Cabo legghen de Monges, daer de koursen worden naer ghericht by de ghene die van Dominica naer Cartagena willen: zijn dry ofte vier Eylandekens by den anderen/ het zuydelijckste is hoogh ende met voghel-mest bedeckt; twee derdendeel van een myl noordt-oost van dit/ leght noch een met een sadel/ de andere zijn kleyn / ende niet dan klippen. Van desen hoeck tot Cabo de la Vela zijn vijf-en-twintigh mylen naer 'tsegghen van Figueredo, dan tusschen beyden leght Baya Honda, welck is een groote baye/ over al vlack/ oock is 'tlandt vol binnen-wateren; het volck datter woondt is leelijck ende mager/ gaen naeckt/ hebben haer mannelijckheyt in een calebasken steken / op de maniere van een hoornse scheede; zijn seer vuyl ende groen in de mondt/ eysselijck om aen te sien. Voorts el Portete vier leguen by oosten C. de la Vela, daer allenthalven vlack water is/ hoe-wel eenighe segghen dat wel een naeuw in-komen heeft/ maer binnen wijdt ende diep is.

Cabo de la Vela is een hoogen hoeck/ eñ als men van by oosten komt/ so schijnt het van verre een Eylandt te wesen/ want is met een even smal landt aen 'thooge vaste landt ghehecht: een weynigh by oosten de kaep hebt ghy een hooghe steenklip ofte hoeck/ by westen de welcke mede een baey is/ daer men niet ghemeene schepen kan legghen / beschut voor oostelijcke winden; om de kape ist mede goet legghen/ beschut voor de noordt ende oostelijcke winden/ is daer over al vlack water; het om-legghende landt is al dor ende vael landt/ sonder eenighe oft weynigh groente. Dus zijn wy nu wederom komen tot Rio de la Hacha die den bocht in leght/ daer wy het in 't achtste boeck hebben ghelaten; ende sullen onse beschryvinghe hier mede eyndighen.

BY-HANGSEL,

By te voeghen in 't eerste Boeck, 10 Capittel, pag. 16.

OM de gheleghentheyt van 't west-eynde van Hispaniola wat naerder te verstaen/ soo sullen wy hier in-voegen 'tghene laest by de onse is bevonden. Van Cabo Tiburon, tot C. de Donna Maria zijn buyten s'landts ontrent seven mylen ende een half noorden. De Cab. Donna Maria is een leeghen hoeck / t'eynden steyl / ende recht aen de zuydt om den hoeck is een groote zandt-baye/ met een versche rievier/ daer reede is / dan de grondt niet seer schoon; van dese Cab. tot het Eylandeken Caymito is de kours oost ten zuyden twaelf oft derthien mylen. Die aen de C. St Nicolas wesen wil / die laveert ghemeenlijck soo verre in/ tot dit Eylandt/ ende daer aen zijnde/ seylt men over naer 't Eylandt Guanabo, welck leght van Caymito noordt-oost ten noorden acht oft neghen mylen; is een langh Eylandt dat hem de Golf in-streckt/ is tamelijck hoogh/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

hoogh / men magh aen 't west-eynde wel dicht aen-loopen / want het isser schoon: De C. St Nicolaes light van 't west-eynde van dit Eylandt noordt ten oosten acht mijlen. Dese Cabo light op neghenthien graden ende vijftich minuten / ende van dese Cabo tot de Tortuga, is de kours oost ten noorden ende oost-noordt-oost acht mijlen; de Tortuga streckt meest oost ende west vier mijlen / syn west-eynde light van Hispaniola ander-half / ende 't oost-eynde een myle.

In 't selve boeck cap. 19. pag. 34.

YNagua. Onlanghs is by een van onse curieuste schippers bevonden dat achthien mijlen noort ten oosten van den oost-hoeck van de Tortuga, op de noordt-zijde van Hispaniola een groot Eylandt light / van vijf oft ses mijlen in de lenghte / welck vruchtbaer is in 't aen-sien / heeft eenighe kleyne berghskens / ende sandt-bayen / van den oost-hoeck ligghen eenighe klippen af; dit schijnt Ynagua te willen zijn / tot noch toe verleght in de kaerten / oft soo het Ynagua niet is / soo ist tot noch toe in de kaerten onbekent gheweest.

By te voeghen in 't tvveede Boeck aen het eynde van 't vierde Capittel.

LEere nu uyt het boeck Traicté de la Navigation, & des voyages de Descouverte, & Conqueste Modernes, & principalement des Frnaçois, ghedruckt te Parijs anno 1629. dat den Baron de Lery in den jaere 1518. een reyse voor-nam naer Isle de Sable ende Campseau om een wooninghe aldaer te planten / dan dat hy door gebreck van versch water wiert genootsaeckt weder te keeren onverrichter saecken / ende dat hy syn vee loste op dit Eylandt / te weten koeyen ende verckens / die daer sints die tijdt soo zijn vermenighvuldight / datse den Baron de la Roche volck wel te passe quamen.

In 't selve op het eynde van het 25 Capittel.

VErstaen nu uyt het voorsz. boeck: dat de Francoysen haer wooninghe hebben vervolght te Quebec, ghelijck naerder blijckt uyt een brief van Charles l'Alemant Jesuyt / gheschreven uyt de selve plaetse in den jaere 1627. Dan dat de Engelschen die de Koningh van Groot-Britannien 't landt van Cadie heeft vergunt onder de naem van Nova Scotia, haer de plaetse begonden te disputeeren; ghelijck dan van een Engelsman hoore die daer mede gheweest is / dat de Engelschen de Francoysen van Quebec souden ghelicht hebben: niet teghen-staende dat in Vranckrijck in den jaere 1626. door toe-doen van den Cardinael de Richelieu een kompagnie is op ghrecht van hondert gheassocieerde / welck haer kamer souden houden te Morbihan in Britannien, de welcke vergunt is Nova Francia ende Canada: by vervolgh van welckes macht is ghegheven in den jaere 1627 ende 1628, aen de Heere de Roquemont, Honel ende andere / aldaer machtighe colonien te planten; ende daer is een kompagnie ghemaeckt van hondert persoonen voor vijfthien jaeren / in de welcke sy haer verbinden over te brenghen tot vier duysent sielen / alle Francoysen ende Catholiquen / soo in Nova Francia, als in Florida, ende alle de landen daer de Kroone van Vranckrijck eenigh recht van oudts meynt op te hebben.

By te voeghen in 't veerthiende Boeck aen het eynde van het derthiende Capittel.

DE jurisdictie van Pernambuc streckt sich uyt ontrent veertich mijlen naer het zuyden / te weten tot Rio S. Francisco, alwaer eenighe Portugeesen woonen die haer alleen geneeren met beesten te weyden / ende Farinha te maecken / welck sy brenghen te Pernambuc; daer valt mede Brasilie-hout. Van daer komende naer 't noorden ofte naer Pernambuc toe / heeftmen eerst Alagoa, daer vijf oft ses Ingenios zijn / die luttel suyckers uyt-gheven; dan daer zijn veel beesten ende goede

Hhh lijf-tocht.

lijf-tocht. Daer naer Porto Caluo, waer mede seven oft acht Ingenios zijn / doch luttel in-woonders; ende haren meesten handel is beesten ende Farinha: 't dorp light by de vijf mijlen van de zee-kandt. Daer aen het dorp Vua, welckes in-woonders haer mede geneeren met bestiael ende Farinha; benessens datter oock vier oft vijf Ingenios zijn; light ontrent drij mijlen van zee.

Voorts Serinhan, daer wel twaelf oft derthien Ingenios zijn/die 't beste suycker maecken van dit heel geweste; 't dorp light twee mijlen van zee / nessens een riebier die niet over seven oft acht voet waters heeft. Naest daer aen light het dorp Poiucar, een schoone ende volck rijcke plaets/ daer mede wel derthien Ingenios staen/ die groote quantiteyt suyckeren gheven; light aen een riebierken van de selve naem/ welck niet over acht voeten waters heeft. Daer aen volght de Cabo Sant Augustin, ende 't dorp Sant Antonio do Cabo, liggende twee mijlen van strande; dits mede een schoon gheweste/ al waer wel twintich suycker molens zijn / die seer veel goedt suycker maecken. Beneden de Cabo staet een kercxken ghenaemt Nostra Sennora de la Candelaria, van welcke een open wegh loopt naer de weyden die se noemen as Curcuranas, daer meenighte van beesten worden ghewevt; is vijf mijlen van Pernambuc; ende in dat begrijp staen wel twee-en-twintich Ingenios, die veel suycker maecken.

Garasu welck wy hier voren segghen de tweede stadt te wesen van dese Capitania, en is maer een dorp (soo wy nu leeren) ligghende vijf mijlen van Olinda, ende een mijl van 't eylandt Tamaraca; daer maer arm volck ende ambachts-lieden woonen.

In 't selve Boeck in het veerthiende Capittel.

IN de jurisdictie van Tamaraca zijn ontrent twintich Ingenios, ende de meeste ligghen op de riebier Goiana. Dit Eylandt ende zijn jurisdictie koomt toe de Conde de Monsanto, woonende te Lisbona: uyt dese Capitania komt oock veel brasil-houdt.

De stadt van Pariba wordt ghenaemt Felippia; in haer jurisdictie zijn vijf-en-twintich Ingenios die jaerlijcks veel goedt suycker maecken; light vijf-en-twintich mijlen van Olinda. Van Pariba tot Rio grande zijn over de dertich mijlen; daer is een Ingenio te Camaratuba; en noch een in een plaets genaemt Cunhau, ende noch een oft twee die twee oft drij mijlen van 't Casteel ligghen: de meeste rijckdom niet te min van de in-woonders zijn beesten / weghen de goede weyde die daer is: 't Casteel genaemt de dry Koninghen, is 't beste van de gansche kuste; 't stedeken is anders kleyn ende qualijck bewoont/door dien 't volck meest op haer landt huysen woondt/ ende daer niet komt dan om de misse te hooren.

REGI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

REGISTER.

Goetgunstige Leser/ wy hebben tot uwen dienste in dese Tafel by een ghebraght de voornaemste Landen/Provincien/Steden/Vlecken/Rievieren/Havenen/Reeden/ Dieren ende Vruchten; In dien wyse alle hadden aengheteeckent / soo soude de Tafel te groot ghevallen hebben. De namen die beginnen met St ofte Sta hebben wy ghebracht op de naeste hooft-letteren/daer U. E. in't naer soecken sult ghelieven op te letten; ende verdacht zijn dat de Spagniaerden de B ende V d'een voor d'ander ghebruycken / soo dat ghy in beyde die Letters wel dient te soecken eer ghy der af scheyt.

A.

Abacoa Eylandt van de Lucaios. 31
St Abad haven in California. 239.
Abancay rievier in Peru. 401
Abaque eylandt by Hispaniola. 15
Abibe gheberghte. 321
Abipi bergh van Esmerauden. 340
Abisca provincie Peru. 406
Abrolhos drooghten by Brasil. 529
Aburra valley in Popaian. 347
Acaia boom in N. Brasil. 542
Acaious vruchte Brasil. 507. 540
Acales schuytjens Mexico. 178
Acapulco haven N. Hisp. 181
Acaxutla haven Sonsonate. 286
Accadie ofte Cadie N. Franc. 70
Accomack haven N. Engl. 94
Accominticus haven N. England. 94
Achalaqui in Florida. 145
Achecambey eylandt Lucaios. 31
Achusi haven in Florida. 144
Acla in Terra Firma. 303
Acos in Peru. 399
Acuti ghedierte. 503. 547
Adhothuys visch N. Franc. 64
Adives wilde honden. 188
Adriaen Blocks eyland N. Nederl. 102
Agama hoeck Peru. 421
Agoutitreva boom N. Brasil. 541
Agreda stadt Popajan. 355
Aguacates goede vrucht. 342
Aguacolla kruydt. 375
Aguada haven Porto Rico. 3
Aguada Segura Californ. 268
Aguapa venynighen boom inde Musos. 268
Ahuquahutl boom in N. Hispan. 342
Albion nova in California. 255
St Alexio eylandt by Brasil. 530
Alezay eylandt by Terreneuf. 58
Alkermes besien in Virginia. 93
Almouchiquois volck N. Franc. 79
Almaguer stadt in Popajan. 354
Altovelo eylandt by Hispaniola. 19
Amaguajo eylandt Lucaios. 32
Amana eylandt Lucaios. ibid.
rievier Guaiana. 584
Amandelen van de Chachapojas. 396
Amapaia provincie Orenoque. 582
S. Amaro in Brasil. 520
Amatique in de Honduras. 290
Ambaigtinga boom Brasil. 508
Ameguaes volck R. de la Plata. 490
Ammegore rievier Guaiana. 593
Amonna rievier Guiana. 576
Anapuia provincie Guiana. 608
Ancon de Luis Hispaniola. 17
de Sardinas Peru. 381
Anckerbaye N. Nederlandt. 102
Andabaylas provincie Peru. 401
Andalien valleye Chil. 431
Andaluzia nova beschryvinghe. 597
Andes gheberghte Peru. 359
Andresa punt Hispaniol. 18
Anebas volck Guajana. 582
Anegada eylandt Canibal. 34

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Angaſmayo riebier Popajan. 353
Angoam haben N. Engl. 94
Angoyaco paſſagie Peru. 399
Angoango dorp Peru. 415
Angra dos Reyes Braſil. 527
Anguilla eylandt Canibal. 34
Annoto verwe Guaiana. 574
Antequera ſtadt Guaxaca. 200
Antigua eylandt Canibal. 34
Antiochia ſtadt Popaian. 344
Anzerma ſtadt Popaian. 346
Apalache in Florida. 141.144
Apalatcy berghen in Florida. 157.162.
Apamatuck riebier Virgin. 111
Apurima riebier in Peru. 401
Apurwaca riebier Guaiana. 567
Aquamachuque volck N. Nederl. 105
Aquiqui aepen in Braſil. 504
Araca boom Braſil. 507
Aranives ſtadt Coſta Rica. 297
Araras oft Macaos voghels. 504
Ararapira riebier. 499
Araticu boom Braſil. 507.541
Arauco provincie Chil. 432
Archidona ſtadt Peru. 379
Arequipa ſtadt ende haben Peru. 394. 409.
Arezibo riebier Porto Rico. 2
ſtadt in 'tſelve Eylandt. 4
Arica in Peru. 420
Arikary riebier. 563
Arma provincie ende ſtadt Popaian. 347
Armadillo beeſtjen. 503
Arnedo vlecke Peru. 388
Aroi riebier Guajana. 586
Aromaia provincie Guiana. 583
Arougcun beeſte Virgin. 117
Arrapoco Amazonas. 563
Arrowari riebier Guiana. 561
Arrowen eylandt Amazonas. ibid.
Aruba eylandt Venezuela. 618
Arwy riebier. 566
Aſſapana eylandt Orenoque. 585
Aſſapanic dier Virgin. 117
Aſſentamens boontjens Virgin. 116
Aſſumcion ſtadt Rio de la Plata. 493
Atacama woeſtijne Chile. 427
Athule eylandt Orenoque. 587
Aveto olye N. Hiſpan. 174
S. Auguſtin in Florida. 165
Avila ſtadt in de Quixos. 379
Avinno ſilver-mijn Zacatecas. 230
Aulagas oft 't lack van Paria. 413.417
Auras voghels N. Hiſp. 206
Aute in Florida. 141.144
Axi ſoorte van peper. 5
Axin vett in N. Hiſpan. 173
Ayamare viſch Guaiana. 573
Ayavire plaetſe in Peru. 411
Aymaraes volck Peru. 394.401
Aymures volck Braſil. 521
Azua ſtadt Hiſpaniola. 11

B.

Bahama eylandt Lucaios. 32
Bacoa in Hiſpaniola. 15
Baeza ſtadt in de Quixos. 379
Bahia de todos los Santos. 522
Bahia de Sta Cruz Florid. 141
Bahia del eſpiritu Santo Florid. 142
Bahia de Carlos Florid. 167
Bahia de Tampa Florid. ibid.
Bahia de Meruelo Florid. ibid.
Bahia de Fonſeca Guatemal. 286
Bahia de S. Iago Peru. 381
Bahia de S. Matheo Peru. ibid.
Bahia de los Caraques Peru. 382
Bahia de S. Iulian Magallan. 453
Bahia de S. Iago Magallan. 477
Bahia de Trayciaon Braſil. 531
Bahia de Pinos Californ. 252
Bahia de Cartago Honduras. 292
Bahia de Carabaco Veragua. 300
Bahia de Bonaventura Popajan. 351
Bajamon riebier Porto Rico. 2
Baje S. Iean Terreneuf. [illegible]
Baje de la concepcion ibid. 50
Baje de Trinité ibid. 50
Baje de Trepaſſez ibid. 50
Baje de Placencia ibid. 51
Baje de Sant George ibid. 51
Baje de Chateaux ibid. 56
Baje Francoiſe N. Franc. 73
Baixos de S. Roque Braſil. 532
Ballem van Tolu. 325
Bamba provincie Popaian. 343
ſtadt Peru. 374
Bambyaias voghels. 211
Banck van Terreneuf. 52
Baracoa ſtadt in Cuba. 23
la Barranca in Peru. 374
Baranca de Malambo. 325
Baratta ballem Guiana. 575
Barbada eylandt Canibal. 34
S. Barbara mijnen N. Vizcaia. 23[illegible]

Ba-

Barbudos eylandt Canibal. 34
Bariquicemeto rievier ende provincie. 613.611.
S. Bartolome eylandt Canibal. 35
Barraquan rievier Orenoque. 582.587
Baru eylanden Vraba. 326
Bayamo provinc. Cuba. 22
stadt in 't selve eylandt. 23
Beata eylandeken by Hiſpaniol. 19
Beauport in N. Francia. 80
Belen rievier in Veragua. 299
Belez stadt N. Reyno. 340
Bell' Iſle N. Franc. 59
Berbice rievier Guiana. 577
Bermudes eylanden. 40.41.&c.
S. Bernardo Tucuman. 447
Beta rievier Guaiana. 587
Biarataca dier Braſil. 504
Bilcabamba Peru. 402
Bilcas rievier en paleys Peru. 401
Bilcaconga gheberghte Peru. 402
Bimini eylandt Lucaios. 32
Biobio rievier Chile. 431
Blanc Sablon Terreneuf. 57
Blocks eylandt N. Nederl. 102
Boca del Drago by Trinidad. 594
Bogota provincie N. Reyno. 334
Bombon provincie Peru. 397.398
Bonaventura haven Popaian. 351
Bonayre eylandt. 617.618
Borriquen eylandt St Iuan. 1
Boycininga slangh Braſil. 506
Boy-ete slangh Braſil. 548
Bracomoros provincie Peru. 380
Braſil generale beschryvingh. 501
in-woonderen gelegentheyt. 511
vierdoetighe dieren. 502
ghevogelte en serpenten. 504
boomen/ vruchten/ etc. 507
kruyden/ wortelen/ etc. 509
Brion eylandt N. Franc. 54
Britioga eylandt Braſil. 527
Buenos Ayres stadt la Plata. 492
Burburata haven Venezuela. 619
Buritaca provincie S. Martha. 328
Buritica goudt-rijcke provincie Popajan. 344.345

C.

Cab de Raze in Terreneuf. 49
d' Eſpere ibidem. 49
Sant Francois ibidem. 50

Cab
de Grat ibid. 51
de Sainćte Marie ibid. 51
de Raye ibid. 52
de anguille ibid. 52
du chapt ibid. 56
Sant Laurens cap Breton. 53.54
du prat N. Franc. 58
Saint Louis N. Franc. 58
Tiennot N. Franc. 59
Pointu N. Franc. 57
Royal N. Franc. ibid.
Saint Louis N. Franc. 81
Blanc N. Franc. ibid.
Malebarre. 81
Dauphin N. Franc. 64
de Rabaſt. N. Franc. 59
de Honguedo N. Franc. 60.64
de la Heve N. Franc. 71
Forchu N. Franc. 72
de Poutrincourt N. Franc. 75
aux Iſles N. Franc. 80.81
Francois in Florida. 153
Lucerne in Florida. 154
de la Tortue N. Braſil. 533
des arbres ſecs ibid. 537

Cabo
del Enganno Hiſpaniola. 18
del Cabron ibid. 18
Tiburon ibid. 16
Sant Nicolas ibid. ibid.
Frances ibid. 18
de Cruz in Cuba. 25
de Corrientes ibid. 27
Sant Anton ibid. ibid.
delgado Iucatan. 216
de Cotoche ibid. 217
de Corrientes N. Hiſp. 254.267
de Sant Lucar Californ. 253
de Fortunas ibid. 252
Mendocino ibid. 253
de la Cruz ibid. 251
de Nieve ibid. 252
de Martin ibid. 252
de tres puntas Honduras. 291
de Honduras. 292
de Cameron Hond. ibid.
de gracias a Dios ibid. ibid.
Blanco Nicaragua. 296.300
de Aguia S. Martha. 331
de la Vela Terr. Firm. 333
de Corrientes Popaian. 355
de S. Franciſco Peru. 381
de Paſſaos ibid. ibid.
de S. Laurenzo ibid. 382

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Blanco ibid. 384
de Cauten Chile. 443
de Chanquin ibid. ibid.
de la Vallena ibid. ibid.
Sant Feliz ibid. ibid.
de las Virgines Magallan. 454
desseado ibid. 454.456
de Sant Antonio la Plata. 478
Santa Maria ibid. 484
Cabo { Blanco ibid. 484
Frio in Brasil. 518.527
Sant Thome ibid. 528
Sant Augustin ibid. 530
Blanco N. Brasil. 533
de Nord. 561.565
de tres puntas. 601
San Roman Venezul. 619
de la Cordera. 619
de la Vela. 611.620
Caburuto provincie Guaiana. 580
Cabueriba boom Brasil. 508
Cacao vrucht N. Hispan. 269
Cadie provincie N. Franc. 70
d'oragnie Guiana. 565
Cod in Virginia. 81
Sineamis N. Nederl. 96
Ack ibid. 102
May ibid. 108
Caep { Cornelis ibid. 108
Hinlopen ibid. 108
Henry Virgin. 118
Charles ibid. ibid.
Frovvard Magall. 459
van Horn Magall. 467
Caiama eylandt Orenoque. 586
Caiana riebier Guiana. 569
Caimanes eylanden. 29
Caio Romano aen Cuba. 28
de Nicolas ibid. 28
de Cruz ibid. ibid.
Caiouz vruchte Brasil. 507.540
Cairabon riebier Porto rico. 2
Calchaqui valleye Tucuman. 446.447
Cali stadt in Popaian. 349
California provincie. 232
Callao haven van Lima. 390
Callo haven Peru. 382
Calongia punt Hispaniola. 15
Camaguey provincie Cuba. 22
Camamu in Brasil. 529
Camana valley Peru. 394
Camarco ondiepten Cuba. 27
Camata in Peru. 406
Camousi riebier Brasil. 533
Campeche in Iucatan. 215
Campseau haven N. Franc. 70.71
Canada in N. Franc. 62.65
Cananea by la Plata. 496.499
Canas volckeren Peru. 411
Canches volckeren Peru. ibid.
Cannaris volckeren Peru. 370
Cannaribamba paleys Peru. 369
Canela provincie Peru. 379
Canneta stadt Peru. 392
Cano eylandt by Nicaragua. 296
Canigua dier Brasil. 503
Canuria provincie Guiana. 586
Caoup boom N. Brasil. 541
Capaha provincie Florid. 149
Capuri riebier Guiana. 584
Caracas in Venezuela. 613.619
Caramanta stadt in Popaian. 345
Caranna herst N. Hisp. 174
Carangue in Peru. 366
Caravaia valleye Peru. 406
Carauaro in Veragua. 298
Carex eylandt by Cartagena. 324
Cariari in Veragua. 298
Cari riebier Guiana. 586
Carioes volck by la Plata. 490
Carlos stadt in Verag. 300
Caroli riebier in Guian. 582.583
Carpunt haven Terreneuf. 59
Carrapa boom. 331
Carrapa provincie Popaian. 348
Carripapoori eylanden. 5[illegible]
Cartagena provincie Terr. Firm. 32[illegible]
hooft-stadt van de selve. 321
Cartago stadt in Popaian. 347.349
Cartama in Peru. 380
Carvaleda stadt in Venezuela. 613
Caruma provincie Peru. 375
Casnero riebier in Guiana. 586
Cassanar riebier ibid. 582
Cassewine riebier ibid. 563
Cassine dranck in Florida. 164
Cassipagotos volck in Guiana. 586
Cassipa lack ibid. 586
Cassipurogh riebier ibid. 564
Cassoorwa visch ibid. 573
Castro stadt in Peru. 373
Virreyna Peru. 393
stadt in Chile. 439
d'austria costa rica. 297
Casquin in Florida. 149
Castilla del oro provincie. 301

Cattin

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Cattiva eylandt by Terr. Firm. 316.318
Cavannas haven Cuba. 27
Cauca rievier Popajan. 326.343
Cavinas volckeren Peru. 411
Cauren rievier in Chile. 436.443
Cauto rievier in Cuba. 22
Cawo rievier in Guaian. 568
Cauwrora rievier Guaian. 575
Caxas provincie Peru. 377.395
Caxamalca in Peru. 395.396
Caycos eylanden Lucaios. 32
Cayete by Maragnan. 550
Caymito eylandt Hiſpaniol. 16
    vrucht in Popajan. 349
Cazma haven Peru. 388.407
Ceſar rievier S. Martha. 331
Chabin rievier Chile. 443
Chalcala N. Galicia. 268
Chacama valley Peru. 386.387
Chachapoyas provinc. Peru. 396
Chagre rievier by Panama. 312
Champoton in Iucatan. 216
Chancas in Peru. 401
Chancos volckeren. 350
Chancay valley Peru. 388
Charcas provincie Peru. 409
Charles Fort in Florida. 154
Chauſarou viſch N. Franc. 67
Chechinquamins vrucht Virgin. 115
Cheriguanaes volck Peru. 422
Cherinos provinc. Peru. 376
Cheſapeac baey Virgin. 118
Cheſchedeck rievier N. Franc. 61
Chianchinoltepec N. Hiſp. 184
Chiametla provincie. 225
Chiapa provincie. 270
Chicacolla in Florid. 148
Chicoza in Florid. 148
Chichimecas Wilden Nov. Hiſp. 208. 231
Chiepo rievier by Panama. 313
Chilca valleye Peru. 391
Chile beschryvinghe generael. 425
    valleye in dat rijck. 429
Chimo valley in Peru. 386
Chinca valley in Peru. 393
Chincilla dierken. 426
Chiquitos woon-plaets in Peru. 413
    volck in Peru. 422
Chiribichi provincie. 605
Chocolate dranck N. Hiſp. 270
Chocolococha ſtadt Peru. 393
Chontales volck Nicaragua. 294
Chovacoet rievier N. Franc. 79
S. Chriſtoval eylandt Canibal. 35
    vlecke in N. Reyno. 340
Chucuito provincie. 439
Chuli valleye Peru. 394
Chulula by Mexico. 179
Chumbo provincie Peru. 371
Chunno koſt van Peru. 360.412
Chupas playnen Peru. 401
Chuquiabo provincie Peru. 414
Chuquimaio rievier ende provincie. 376
Chuquiſaca in de Charcas. 416
Chuquinga in Peru. 411
Cibo haven aen 't eylandt Breton. 53
Cibola provincie ende ſtadt. 243.246
Cigateo eylandt Lucajos. 32
Ciguatlan rievier N. Galic. 227
Cinalo provincie N. Galic. 227
Cuito valley in Peru. 386
Cuidad
    Real in Chiapa. 272
    de los Reyes Sta Martha. 330
    de los Reyes Lima. 389
    de Lerma Tucuman. 447
    del Salvador Tucuman. 447
    de Don Felippe Magallanic. 459.475
    Real in la Plata. 494
    de S. Salvador Braſil. 522
Coca kruydt in Peru. 360
Cochenilla hoe die waſt. 171
Coche eylandt by Margarita. 601
Cochabamba in Peru. 406
Cocuy in Venezuela. 613
Coſachiqui in Florid. 145
Cogemyne in R. das Amazonas. 561
Colima provincie N. Hiſp. 210
    ſtadt ibidem. 210
Collao provincie Peru. 411
Collas volckeren Peru. 412
Colliman gumme in Guaiana. 574
Collique valleye Peru. 386
Colymas volck in N. Reyno. 337
Comajagua in de Honduras. 289
Comagre eylanden. 316.318
Comma by de Marannan. 550
Commenagod. 619
Compoſtela in Xaliſco. 225
Conchos volckeren N. Mexico. 259
Conchucos volckeren Peru. 397
Confines ſtadt in Chile. 436
Concepcion de la Vega in Hiſp. 11
Concepcion de Salaja Mechuoacan. 210

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Concepcion de Veragua. 299
stadt in Chile. 430
Conciva eylandt Lucajos. 32
Cooshebery rievier. 564
Copal herst N. Hisp. 173
Copallen provincie Peru. 376
Copavacana in Peru. 415
Copey in Peru. 382
Copiapo valleye Chile. 428
Coquibocoa in Venezuelá. 620
Coquimbo valley Chile. 429
haven ibidem. 448
Cordes baye Magallan. 464
Cordua stadt Tucuman. 446
Coritini rievier Guaian. 577
Coro hooft-stadt Venezuela. 612
Costa Rica provincie. 297
Cotabamba Peru. 401.406
Cotoche in Yucatan. 217
Cotuy stadt Hisp. 11
Cozcaquaulthli vogel N. Hisp. 206
Cozumel eylandt by Yucatan. 217
S. Cruz de la Sierra provinc. 422
de Mopox Cartagena. 325
Cuba eylandt. 20.21.&c.
Cubagua eylandt. 600
Cubias rapen in N. Reyno. 335
Cuenca stadt Peru. 374
Culuacan provincie. 226
Cumana provincie. 619
Cumbi laken Peru. 362
Cumbibilcas volck Peru. 394
Cupaiba boom Brasil. 508
Curacao eylandt. 618
Curateo eylandt Lucaios. 32
Curiapan punt Trinidad. 594
Curucaca slangh Brasil. 506
Cusco hooft-stadt Peru. 403
Cussewine rievier Guaiana. 576
Cuyo provinc. Chile. 439

D.

Darien rievier ende provincie. 313
Daule rievier Peru. 373
Dawney rievier Guaiana. 586.587
Demarari rievier Guaiana. 577
Desseada eylandt Canibal. 36
Dessequebe rievier Guaiana. 577
Desuenturadas eylanden. 450
S. Domingo hooft-stadt Hisp. 9
Dominica eylandt Canibal. 36
Duoron eylandt N. Franc. 56
Durango mijnen N. Hisp. 231

E.

Ecatepec windt-bergh Chiapa. 274
Elisabeths eylanden N. Nederl. 102
Emeria provincie Guaiana. 583
Endehe silvermijnen. 231
Eparagotes volckeren Guaiana. 586
Epuremei volckeren Guaiana. 586
Erena stadt Zacatecas. 230
Esquine boom Florid. 162
Essequebe rievier Guaiana. 577
Esteco in Tucuman. 444.445
Estero stadt in Tucuman. 444
Esurgny N. Franc. 66
Ethechemins volck N. Franc. 77
Eupari valley Sta Martha. 330
Europa rievier Guaiana. 585
S. Eustasio eylandt Canibal. 36
Euvanirap boom N. Brasil. 541
Ewaipanoma volck sonder hals.

F.

Farallones de Gaura Peru. 408
Santa Fe de Bogota N. Reyno. 336
de Antiochia Popaian. 344
stadt R. de la Plata. 486.494
in de provincie Veragua. 299
St Felippe stadt Mechoacan. 209
Fernando Noronha eylanden. 535
Ferrol haeven Peru. 407
Flamencos vogels in Cuba. 21
Florida eerste ontdeckingh. 137
tweede ontdeckingh. 139
derde ontdeckingh. 141
vierde by Soto. 142
by de Francoysen. 153
ghestalte van 't landt. 162
steden ende sterckten. 165
Floripondio boom N. Hisp. 172
Formosa haven Terreneuf. 49
St Francisco del Quito stadt. 366
de la Vittoria Peru. 405
de Campeche. 215
Francisco de Vlloa voyagie. 234
Vasques de Cornado. 243
Gualle California. 253
Fricos konijnen N. Reyno. 335

G.

Gachepe haven N. Franc. 60.65
Garasu by Pernambuc. 523

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Gaura haven in Peru. 389.408
Gayra riev ier Santa Martha. 331
S[t] German in Porto Rico. 4
Giboya slangh Brasil. 505
Goiana rievier Brasil. 531
Golfe S. Lunaire N. Franc. 58
de Chaleur ibid. 58
Golfo Dulce. 278
Golfo de Honduras. 291
Golfo de Guanaios. ibid.
Golfo S. Miguel Panama. 317
Golfo de Paris ibid. ibid.
Golfo de los Coronados. 443
Golfo de Cariaco. 603
Gomeribo by Wiapoco. 566
Gorgona eylandt Peru. 356
Gorrones volckeren Peru. 349
Gowateri eylandt Guaiana. 568
Goyave boom N. Brasil. 541
Gracias a Dios stadt Hondur. 289
Granada eylandt Canibal. 36
stadt Nicaragua. 295
Gryalua rievier N. Hispan. 219
Guaba vrucht Peru. 364
Guacariga vogeltjen. 504
Guadacheri in Peru. 391
Guadalaiara provincie N. Galic. 224
ende stadt aldaer. ibid.
de Buga in Popajan. 354
Guadalupe eylandt Canibal. 37
Guadiana in N. Galicia. 231
Guaiaquil stadt Peru. 372
Guaiabos boom inde eylanden. 2
Guaiare rievier. 582
Guaiana provincie. 577
Guallaripa in Peru. 411
Guambacho valleye Peru. 388
Guamachuco provincie Peru. 397
Guamanga stadt Peru. 399.400
Guamare zout-pannen N. Brasil. 532
Guamoche vrucht N. Galicia. 222
Guanabo eylandt by Hispan. 19
Guanaios eylanden. 292
Guancavelica quicsilver-mijnen. 402
Guanape valley Peru. 388
haven ibid. 407
Guancas volckeren Peru. 396
Guanihani eylandt Lucaios. 32
Guanianes in Hispaniola. 16
Guanima eylandt Lucaios. 33
Guanuco in Peru. 398
Guarabana boom. 314
Guaranies volck R. de la Plata. 491
Guaraz provincie Peru. 398
Guarco valley Peru. 392
Guarmey valley Peru. 388.407
Guasco valley Chile. 428.440
Guatao eylandt Lucaios. 33
Guatapori rievier. 331
Guatemala provincie. 269. &c.
de hooft stadt. 284
Guaxaca provincie N. Hispan. 197
Guaxale in Florida. 146
Guaxutla N. Hispan. 184
Guayabos vrucht. 364
Guayaman eylandt Hondur. 292
Guaylas in Peru. 396
Guayra haven Venezuela. 609
stadt in la Plata. 493
Guayangareo in Mechoacan. 209
Guazacoalco in N. Hispan. 201
Guirapanga vogel Brasil. 505
Guiraupiagara slang Brasil. ibid.
Gyromon plante N. Brasil. 543

H.

Habascon wortel Virginia. 129
Hacari valley Peru. 394.408
Hatibonico rievier Hispaniola. 14
Hatorasko in Virginia. 133
Hatuncolla in Peru. 412
Hatuncannari in Peru. 412
Havana in Cuba. 369
Hay oft Hauthi dier. 24.25
Hayna rievier Hispaniola. 504
Hernando Alarcon reyse. 13
Hetigh wortel Brasil. 249
Higillo Pintado vrucht. 510
Hispaniola eylandt. 2
Hobo boom. 5.6.&c.
Hochelaga in Canada. 338
Holli gum N. Hispan. 65
Honduras provincie. 173
Horikans natie N. Nederlandt. 287
Horios boom in Darien. 104
Hormigas eylandekens. 314
Hubates volck in N. Mexico. 31
Hudsons voyagie. 265
Hup eylandt N. Franc. 100
Huitzpaçotl kruydt N. Hispan. 56
Hygney provincie Hispaniola. 198
7

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

I.

Iacapuchaia **boom** Brasil. 507
Icari **bladeren** Guaiana. 575
Iache **riebier** Hispaniola. 13
Iaen **stadt in** Nicaragua. 295
in Peru. 376
Sᵗ Iago:
- de los Cavaleros Hispaniol. 11
- **stadt in** Cuba. 22
- de Nexapa N. Hispan. 201
- de los Valles Panuco. 185
- de buena esperance. 211
- de Guatemala. 284
- de Tolu. 325
- de Arma. 348
- de Guayaquil. 372
- de las Montannas. 380
- de los Valles. 397
- **stadt in** Chile. 430
- del Estero. 444
- de Leon Venezuela. 613
- **haven in** N. Galicia. 267

Iamaica **eylandt.** 30
Ian Oxenhams **reyse.** 319
Ianuaire **dier** N. Brasil. 547
Iaracaha **boom** N. Brasil. 540
Iararacucu **slanghen** Brasil. 505
Ibiracua **slanghen** Brasil. 506
Ibouypap **bergh** N. Brasil. 552
Iconuri **bergh** Guaiana. 587
Iehan Verassano **reyse.** 90
Iesuiten handel in N. Franc. 85
Igcigca **boom** Brasil. 508
Iguancu **dier** Brasil. 504
Iguaracin **dier** Brasil. ibid.
Sᵗ Illefonso de los Zapotecas. 200
Imperial **stadt in** Chile. 436
Iolosuchil **bloem** N. Hispan. 172
S. Iorge de Olancho **stadt** Hondur. 291
S. Ioseph **in de** Trinidad. 595
Isla:
- de Sacrificios N. Hispan. 197
- de Vaca Hispaniola. 19
- de Pinos Cuba. 29
- de pinos Vraba. 316
- de Bastimentos. 316
- de Perlas. 317.318
- Fuerte in Golfo d'Vraba. 326
- de las palmas Popajan. 355
- del Gallo. 356
- de la Plata Peru. 382
- Santa Clara Peru. 384
- de Santa Maria Chile. 431
- de los Pargos. 485
- de las Palmas. 485
- de las Flores. 486.487
- Maldonado. 486
- de Sant Lazaro. 488
- de lobos la Plata. 487
- Sant Graviel. 484.487
- Martin Garcia. 486.487
- de Fernand Noronha. 534
- Santa Catelina. 491.496.498
- de Castillos. 497
- San Sebastian Brasil. 515
- dos Porcos. 527
- Sant Ana **oft** Sant Iago. 528
- Grande Brasil. 527
- de Bacalaos. 50
- de Aves Venezuel. 618

Isle:
- *de Sable N. Franc.* 52
- *de Cap Breton.* 53
- *Santa Marthe.* 59
- *Sant Germain.* 59
- *de la raquelle.* 60
- *de Lievres.* 60
- *Percee.* 61
- *d'assumtio Natscotec.* 61
- *aux Lievres.* 64
- *aux Coudres.* 64
- *d'Orleans.* 64
- *Rangees.* 71.76
- *Verte.* 71
- *aux Cormorans.* 72
- *aux Tanguez.* 72
- *Longue.* 73
- *Sant Croix N. Franc.* 75
- *de Monts deserts.* 76
- *Haute.* 77
- *de Bacchus.* 79

Isleos Capitania Brasil. 521
Itabucu **riebier.** 491
Iuan de Onate **tocht.** 266
Iuan de Salinas Peru. 380
Iuan Fernandes **eylanden.** 434
Sᵗ Iuan:
- de Vlua N. Hispan. 194
- de los Llanos. 341
- de puerto de Cavallos. 290
- de Pasto Peru. 355
- de Truxillo. 355
- de la Frontera. 396
- del Oro Caravaja. 406
- de la Frontera Chicuito. 439

Iuiuy **valley** Tucuman. 447.495
Iunipap **boom** N. Brasil. 541.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

K.

Karovata vrucht N. Brasil. 543
Kecougtan in Virgin. 111
Kellete besye Guaiana. 575
Kinnebeck N. Anglia. 93

L.

Labapi riebier Chile. 431.443
Laguna Maracaibo. 615
stadt Venezuela. 615
de Pernagua in R. de la Plata. 499
de Mexico. 178
de Nicaragua. 294
Lindiri. 295
Laudoniere reyse naer Florida. 155
Laurens Keymis reyse Guiana. 588
Lebo riebier in Chile. 443
Lecandon in Chiapa. 273
Lebrixa riebier Venezuela. 610
Leon stadt in Mechoacan. 210
de Nicaragua stadt. 294
de Guanuco in Peru. 398
Lesquemin haven N. Franc. 62
Lima audientie Peru. 385
Hooft-stadt. 389
Limatambo Peru. 402
Limo riebier Guaiana. 586
Limpi vermillion Peru. 402
Liquidambar N. Hispan. 174
Llanos de Carora Venezuela.
Loiala stadt Peru. 380
Lopos volck Brasil. 513
Loquillo gheberghte. 2
Loxa stadt Peru. 374
Lucanes volck Peru. 394
Lucaioneque eylandt. 33
Sant Luis de Tampice N. Hispan. 183
Lunaguana valley Peru. 392
Santa Luzia eylandt Canibal. 37

M.

Maca vogel Peru. 371
Macarey eylandt Lucaios. 33
Mackwaes volck N. Nederlandt. 106
Macoock vrucht Virginia. 117
Macocquer vrucht Virgin. 129
Macucagua vogel Brasil. 505
Macuraguaray stadt Guaiana. 583
Macuria riebier Guaiana. 575
Madalena riebier haer oorspronck. 342
Madrigal stadt in Popaian. 355
Magallanica provincie. 449
Magallanes voyagie. 453
beschryvinghe van de Strate. 453
Maga boom Porto Rico. 2
Maguey boom N. Hispan. 170
Mahikans volck N. Nederlandt. 105
Mala valley Peru. 391
Malabrigo haven Peru. 407
Malebarre haven. 81
Mallabauquen lack Chile. 437
Mama provincie Peru. 399
Mamaconas van Peru. 369
Mamey boom. 314
Mamoera boom Brasil. 508
Mandovi wortel N. Brasil. 544
Mangaa boom N. Brasil. 540
Manati visch. 5.278.573
Manegua eylandt Lucajos. 33
Maniot wortel Maragnan. 539
Manmanuri riebier Guaian. 575
Manobi wortel Brasil. 510
Manoripano eylandt Guaiana. 585
Mansenilla haven Hispaniola. 17
reede in Cuba. 26
Manta dorp Peru. 372
Mantane riebier N. Franc. 65
Maracapana provincie. 616
Maracaibo lack Venezuela. 615
Maracoks vrucht Virginia. 116
Maracon riebier N. Brasil. 537
Maragnan generale beschryvinghe. 534
Eylandt ende geen riebier. 537
particuliere beschryvinghen. 539
Maraquites volck Brasil. 512
Marequita in Neuvo Reyno. 340
Mares riebier in Cuba. 22
Margarita eylandt. 598
Margayas volck Brasil. 519
Marigalante eylandt Canibal. 38
Sta Maria del Puerto in Hisp. 11
el Antigua de Darien. 315
de los Lagos. 225
Mariquina valley Chile. 438
Marrawin riebier Guaiana. 576
Santa Martha eylandt Lucajos. 33
provincie Terra Firma. 327
Hooft-stadt van de provincie. 328
Marthaes Vineard eylandt. 102
Sant Martin eylandt Canibal. 38
mijnen Zacatecas. 230
Martyres eylanden by Cuba. 33
Masaya provincie Nicaragua. 295

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Maſachuſets volck N. Angl. 94
Maſſawomecks volck Virgin. 113
Matancas haven Cuba. 27
S. Matheo in Florida. 165
Matinino eylandt Canibal. 38
Matouwacks volck N. Nederl. 104
Mattahunts eylanden N. England. 94
Mattinack eylandt. 95
Mattoori eylandt. 569
Mattoume ghewas Virgin. 115
Maule rievier Chile. 430.442
Mauritius baye Magallan. 465
  Landt ſtraet le Maire. 467
Mayaguana eylandt Lucajos. 33
Mayeri eylandt by Cajane. 569
Mecaddacut in N. Anglia. 92
Mecceria rievier Guaiana. 575
Mechoacan provincie. 205
  hooft-ſtadt. 209
  wortel. 205
Melilla ſtadt Iamaica. 30
Menane eylandt N. Franc. 76
Menego eylandt N. Franc. 54
Mendoza ſtadt Chile. 439
Menquit eylandt N. Franc. 56
Mepenes volck la Plata. 489
Mequaretas volck. 489
Merida ſtadt Iucatan. 215
  in N. Reyno 340
Meſſamines vrucht Virgin. 115
Meſtitlan in N. Hiſpan. 184
Metinicus eylanden. 95
Meta rievier Guiana. 582
Metl ofte Maguey. 170
Mexico provincie N. Hiſp. 174
  hooft-ſtadt. 177
Mexicanen haer tael en regeringh. 185
Miary rievier Maragnan. 537
Miges volck N. Hiſpan. 200
S[t] Miguel ſtadt Mechoacan. 209
  provincie ende ſtadt Guatem. 286
  ſtadt N. Reyno. 336
  de Piura in Peru. 377
  de Ribera Peru. 394
  de Tucuman. 445
Minbres ondiepten. 33
Mio venijnigh kruydt Peru. 400
Miramumins volck Braſil. 516
Miraflores ſtadt Peru. 386
Miraporuos eylandt Lucajos. 33
Miſteca provincie N. Hiſp. 199
Mocha eylandt by Chile. 434
  in de provincie Quito. 369
Mohina by Cuſco. 410
Moias provincie Peru. 406
Molle boom Peru. 361
Molopaques volck Braſil. 513
Mona eylandt. 5
Monahigan eylandt N. Angl. 96
Monahis eylandt. 95
Monges eylanden. 620
Montagnets volck N. Franc. 69
Monte Chriſto in Hiſpaniola. 12
  Paſqual Braſil. 529
  de Trigo eylandt. 527
Mont Serrate eylandt Canibal. 38
Monte Seredo R. la Plata. 490
Mopox by Cartagena. 325
Moranta punt Iamaica. 30
Moratock rievier Virgin. 134
Morembaya eylandt Braſil. 527
Morequito Guaiana. 583
Morahicans volck N. Nederl. 103
Morownia provincie Guaiana. 564
Morro Hermoſo by Cartagena. 326
  Moreno Peru. 421
  de San Pablo Braſil. 529
Mortunnos vrucht Peru. 366
Moruga in Guaiana. 568.577
Motuyas volck Braſil. 513
los Motilones in Peru. 397
Motupe valley Peru. 385
Mounin rievier Maragnan. 537
Moura hout Guaiana. 968
Moxina by Cumana. 619
Moyobamba provincie Peru. 396.397
Muccumbro eylandt Guaiana. 570
Muccere in N. Braſil. 533
Mucuruge boom Braſil. 507
Murtilla vrucht Chile. 426
Muſos volck N. Reyno. 337
Muſquaſpenne wortel Virgin. 116
Muſſaſcus dier Virgin. 117
Mutaqueſunauck vrucht Virg. 130

N.

NAco provincie Hondur. 290
Naguatlatos tolcken N. Hiſp. 170
Nahikans volck N. Nederlandt. 103
Nandſamund rievier Virgin. 111
Napi vrucht Guaiana. 574
Naſca valley Peru. 393.408
Nata ſtadt by Panama. 312
Natiſcotec eylandt N. Franc. 61
Navaza eylandt. 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Navidad haven Mechoacan. 210
Nawaas volck N. Nederland. 104
Nequen kruydt. 302
Neveri rievier Cumana.
Neuvo Reyno de Granada. 333
Nexapa valley N. Hiſp. 201
Nieves eylandt Canibales. 38
Nieuw Engeland. 81
Nieuw Pleymouth. 98
Nieuw Nederland. 100 &c.
Nicaragua provincie. 293
Nigua onghedierte. 6
rievier Hiſpaniola. 13
Nicoya provincie. 297
Ninganis haven Cab Breton. 53
Nizao rievier Hiſpaniol. 13
punt van 't eylandt. 14
Nombre de Dios Terr. Firm. 308
vleck inde Zacatecas. 230
Nombre de Ieſus Magallan. 456.475.
Norembega in N. Franc. 76
Noſtra Sennora de la Paz Peru. 414
Nova de Carvalleda Venezuela
Nova de la Vittoria Tabaſco. 218
Nova Scotia. 87
Nova Galicia. 221
Nova Vizcaya. 231
Nova Albion Californ. 255
Nova Mexico. 258

O.

OBahava eylandt by Cuba. 28
Oca kost van Collao. 412
Ocali in Florida. 143
Ocanna in Santa Martha. 331
Ocaywita eylandt Guaiana. 585
Occam rievier Virginia. 133
Ochile in Florida. 143
Ocoa haven Hiſpaniola. 15
Oconna valleye Peru. 394
Ocougtanamins vrucht Virgin. 115
Okindgier boontjens Virgin. 129
Olanohon in Honduras. 291
Olinda stadt Braſil. 523
Omapalcas rievier Peru. 406
Omaſuyo in Collao. 412
Ombu boom Braſil. 507
Ometepec rievier N. Hiſp. 203
Oncaiare eylandt Guaiana. 568
Onda binnenlandtsche haven. 355
Ongol playnen Chile. 436
Ontiveros in la Plata. 494
Opaſſom dier Virgin. 117
Openauck wortel Virgin. 129
Opon gheberghte N. Reyno. 333
Opotari gheberghte Peru. 406
Orellana ſyn reyſen. 555.&c.
Orenoque rievier Guaiana. 577
Spaegniaerden tochten. 578
rievieren daer in vallende. 586
ghelegentheyt by de Nederlanders bevonden. 591
Oriſtan stadt Iamaica. 30
Oropeſa stadt Peru. 416
Aſſiento de Guancavelica. 402
Oſachile in Florida. 144
Oſorno stadt in Chile. 438
Otabalo in Peru. 366.368
Otomies volck N. Hiſpan. 176
Otzumba in N. Hiſp. 191
Onacoury boom N. Braſil. 541
Ovarerona boom N. Braſil. 540
Ovygoudy rievier N. Franc. 75
Ozama rievier Hiſpaniola. 12

P.

PAcas ghedierte Braſil. 503
Pachacama valleye Peru. 391
Pachami volck N. Nederlandt. 105
Pacos schapen Peru. 363
Pacoury boom N. Braſil. 542
Pag oft Pague dier. 503.547
Paicanos volck Peru. 423
Paita haven Peru. 378
Palma in N. Reyno. 340
Pamaunke rievier Virgin. 112
Pamplona stadt N. Reyno. 340
Panama de provincie. 302
de stadt. 303.304
Panches volck N. Reyno. 334.335
Panuco provincie N. Hiſp. 182
stadt. 184
Pao Amorello in Braſil. 531
Pao rievier Guaiana. 586
Papamene rievier. 582.586
Para in Guaiana. 555
Paracca haven Peru. 409
Paracoa aen Trinidad. 595
Paraguay rievier. 484.489
Paraiba Capitan. Braſil. 526
rievier. 519.531
Parana rievier. 484.489
Parannamiri rievier. 487
Parcos palleys Peru. 400
rievier. 399.400

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Paria provincie Peru. 415
Pariacaca gheberghte Peru. 391
Parilla stadt Peru. 387
Parime lack Guaiana. 577
Parinacocha Peru. 394.411
Paripamotu provincie. 607
Parmonga valley Peru. 388
Pascamayo valley Peru. 371
Passaguates volck N. Mexico. 258
Pasto provincie ende stadt. 353
Pata rievier Guaiana. 582
Patawomeke rievier Virgin. 113
Patiguataro by Cumana. 608
Paucura provincie Popaian. 348
Pauhatan rievier Virgin. 111
  koningh des landts. 120
St Paulo vleck in Brasil. 515
Pawtuxunt rievier Virgin. 113
la Paz in Peru. 414
St Pedro stadt Honduras. 290
Pedro Sarmiento voyagie. 450
Pehuame plante. 205
Pekey boom N. Brasil. 543
Pemtougouet rievier N. Franc. 76
Penguin voghels. 459
  Eylandt Terreneuf. 51
Pennoboscot N. Anglia. 92.93
Pequatoos volck N. Nederl. 103
Pequea boom Brasil. 507
Perico haven van Panama. 307
Pernambuc Capitan. Brasil. 523
Peru beschrijvinghe in 't ghemeyn. 357
  manieren van 't volck. 359
  Verdeelinghe. 363
Petivares volck Brasil. 512
Petockenock in N. Nederl. 102
Picara provincie Popaian. 348
Picoy in Peru. 399
Pilcomayo rievier. 487
Pillotois waer-seggher N. Franc. 69
Pincos provincie Peru. 398
Piqueri rievier la Plata. 491
Pirito eylanden Cumana. 619
Pisca rievier ende vleck Peru. 409
Piscobamba provinc. Peru. 397
Pita ghelijck kennep. 354
Piura valley Peru. 377
Pizagua rievier Peru. 421
Plata stadt in de Charcas. 415
Pockiero dier Guaiana. 573
Poechos valley Peru. 377
Pola eylandt by Florida. 33
Popaian provincie. 341
Popaian stadt. 342
Pomatambo in Peru. 405
Pongo in Guaiana. 581
Popitango by Pernambuc. 524
Porco silver-mijnen Peru. 416.419
Pories volck Brasil. 513
Port aux Anglois. 53
  de Brest N. Franc. 57
  St Helaine. 71
  de St Iehan. 50
  du Rossignol. 71
  au Mouton. 72
  du cap Negré. 72
  Royal. 73
  Sante Margarite. 73
  aux Mines. 75
  Famin Magallan. 459
  Desire. 480.481
Porto Seguro Gapitan. Brasil. 520
  Caluo Brasil. 530
Poteingi rievier N. Brasil. 527
Potosi stadt ende mijnen. 417
Pozo provincie Popaian. 348
Pueblo de los Angeles. 190
Pucara stercke plaetse Peru. 412
Puerto Rico eylandt. 1
  stadt. 3
Puerto de Pinos. 4
Puerto de la Plata stadt. 12
Puerto Hermoso Hispaniol. 15
Puerto de Mosquitos. 17
Puerto Real Hispaniola. 17
Puerto Frances ibid. 17
Puerto de Matancas. 27
Puerto del Principe Cuba. 23
Puerto de Cavallos Hondur. 290
Puerto Belo stadt Terr. Firm. 309
Puerto Veio stadt Peru. 372
Puerto de Sangalla Peru. 408
Puerto de Hacari Peru. 408
Puerto de St Nicolas Peru. 409
Puerto de Ylo Peru. 420
Puerto de los Moxilones. 421
Puerto Bermeio Magallan. 451
Puerto Iulian Magallan. 458.479
Puerto de Biaca. 498
Puerto de la Candelaria. 496
Puerto de los Reyes. 496
Puerto de Patos. 497
Puerto de Leones. 478
Puerto de Biaca. 497
Pulches volckeren Chile. 437
Punta eylandt Peru. 383

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

del Cannaveral. 166
de Negrillo. 31
de St Auguſtin. 166
de los Martyres. 166
de St Helena. 166
de la Trinidad. 239
de Ybueras. 291
de Guerra. 300
de Borica 300
de la Canoa. 326
de los Ycacos. 336
de la Nao. 326
de Manglares. 356
de St Helena. 382
Punta { del Aguia Peru. 384
de Parina. 384
de la Naſca. 408
de Chinca. 408
de Tacama. 421
de la Galtera Chile. 443
de Villiva. 443
de St Marcelo. 443
St Cyprian. 452
de Zamba. 326
del Aguia Terra Firm. 331
del Gallo Trinidad. 594
de Galera ibid. 594
de Salinas Paria. 600
Punta de Araya zout-pannen. 601
Puren provincie Chile. 432
Putchamins vrucht Virgin. 115
Pytahaia vrucht Popajan. 348

Q.

Qvaoque vrucht N. Reyno. 358
Quaque gheberghte Peru. 382
Quebecq in N. Franc. 66
Quelenes volck in Chiapa. 273
Quereiva vogeltjen Braſil. 505
Queretaro in N. Hiſpan. 181
Queule rievier Chile. 443
Quibey kruydt Porto Rico. 2
Quibira provincie. 245
Quibiri eylandt Veragua. 298
Quic-ſilver mijnen Peru. 402
Quilacoia goudt-mijnen Chile. 431
Quilca valley Peru. 394
Quiloacas volck la Plata. 488
Quimba zaedt Peru. 412
Quintero haven Chile. 440
Quinibequi rievier N. Franc. 77
Quiquixana Peru. 411
Quirandies volck la Plata. 490
Quires volck N. Mexico. 262
Quirepeys volck N. Nederlandt. 104
Quita Suenno Honduras. 292
Quitlavaca by Mexico. 180
Quito provincie Peru. 363
Hooft-ſtadt S. Franciſco. 366
Quiximies rievieren Peru. 381
Quixos provincie Peru. 379
Quymbaia provincie Popaian. 348

R.

Ramada by Santa Martha. 331
Ramea eylandt N. Franc. 55
Raonoack in Virgin. 133
Rawocomenes vrucht Virgin. 115
Realeyo vleck Nicaragua. 296
Redonda eylandt Canibal. 39
Renouze haven Terreneuf. 49
Rhiobamba in Peru. 369
Richard Hawkins reyſe. 460
Rio de la Hacha provinc. 332
Rio de la Plata provinc. 477
rieviere beschreven. 484.&c.
Rio de las Amazonas ontdeckingh. 555
by de Nederlanders. 559
beschryvinghe in 't bysonder. 560
Rio de Ienero in Braſil. 516
Rio Grande Capitan. Braſil. 526
Rio de Reygers. 559
Rio de Montaines N. Nederl. 104
Rio Grande de la Madalena. 327.343
de Limones Cuba. 26
de Caute ibid. 26
Tanne ibid. 26
Ayz Florida. 166
de Moſquitos ibid. 166
de la Matanca ibid. 168
de Peſcadores. 168
del Papagayo. 181
de las Balſas N. Hiſp. 181
de S. Franciſco N. Hiſp. 182
Rio { de las Palmas N. Hiſp. 183
de Alvarado. 196.201
de Banderas. 196
de Almeria. 197
de Zempoala. 197
de St Pedro & S. Pablo. 197
de los Cazones. 197
de la Sal N. Galicia. 226
de Mugeres ibid. 226
Grande in Darien. 314
de Santa Cruz. 316
de Franciſca. 308.316

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Rio
- de Cruz N. Braſil. 533
- de Camboſtip ibid. 533
- de Madalena. 343
- de St Iago Peru. 381
- de Oconna. 394
- de Camana. ibid.
- de Tolten Chile. 437
- de Chabin. ibid.
- Bermeio Tucuman. 444
- el Salado. 445
- de las Palmas, la Plata. 488
- de los Beguaes. 488
- Sant Franciſco la Plata. 496.499
- de Sant Illefonſo. 477
- Santa Cruz. 477.482
- de Santa Ana. 478
- de Galegos. 479.482
- San Salvador. 484
- de Lagoa. 498
- grande la Plata. 497
- de Martin Souſa. ibid.
- de S. Pedro. ibid.
- Vpaba. 498
- dos Patos. ibid.
- dos Reyes magos. 528
- Tinhare. 529
- Real Braſil. 530
- Sant Miguel. ibid.
- Dolce Braſil. 528
- das Caravelas. 529
- Grande Braſil. 529.532
- Pariba. 531
- des Contas. 529
- Sant Franciſco Braſil. 530
- de Sant Paulo. 554
- de Bordones. 619

Riviere
- *St Marguarite N. Franc.* 62
- *de Caen.* 60
- *Sante Marie.* 67
- *Sante Suſanne.* 67
- *Sant Antoine.* 73
- *Sant Iean Ouygoudy.* 75
- *des Etechemins.* 75
- *de May Florid.* 153
- *Seine.* *ibid.*
- *Somme.* *ibid.*
- *Loire.* *ibid.*
- *Charente.* *ibid.*
- *de port Royal.* 153

Roanoack Virgin. 134
Rocca eylandt by Venezuela. 618
Roncador by Iamaica. 31
Roucou verwe Maragnan. 539

S.

SAaz ofte Saſſe riebier Cuba. 26
Saba eylandt Canibal. 39
Sacatlan ſtadt Chiapa. 274
Sacque nummener wortel Virg. 130
Sagadahoc riebier N. Franc. 95
Saguenay riebier N. Franc. 63
Saima provincie. 583
Salamanca ſtadt Yucatan. 216
Sallicoques viſch. 153
Salta in Tucuman. 448.495
Salualeon ſtadt N. Hiſp. 11
Samana eylandt Lucayos. 33
Golfo Hiſpaniol. 18
Sandia in Peru. 406
Sangalla in Peru. 393
Sanhikans volck N. Nederlandt. 105
San Salvador provincie Guatemal. 282
de ſtadt. 285
San Salvador ſtadt Braſil. 522
Santa alias Parilla ſtadt Peru. 387
haven. 407
Santa Martha provincie. 327
hooft-ſtadt. 328
Santa Cruz eylandt Canib. 39
Santi Spiritus ſtadt Cuba. 23
Santi Stevan del puerto Panuco. 183
Sant Iago de los Valles. 183
Santos ſtadt Braſil. 514
eylandt Canibal. 39
Saomoto eylandt Lucaios. 33
Saona eylandt. 18
Sapanapoock R. Amazon. 561
Sapenou ibid. 561
Sarrope in Florida. 157
Saſqueſahanock volck Virgin. 113
Saſſafras hout. 162
Schaepen van Peru. 361.362
St Sebaſtian in Chiametla. 126
del Oro N. Reyno. 340
de la Plata Popaian. 354
eylandt Braſil. 515
Sebalds eylanden. 481
Sebo dorp in Yucatan. 215
Seekanauck oft Sinock ſchelp-viſch. 130
Segovia ſtadt Nicaragua. 295
in Venezuela. 613
Segura ſtadt Hiſpaniol. 192
Sequins volck N. Nederl. 103
Serena ſtadt Chile. 429
Sergippo del Rey in Braſil. 525
Sername riebier Guaiana. 577

Ser-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Serrana eylandt. 31
Sesambre N. Franc. 71
Sevilla stadt Iamaica. 30
del Oro in de Quixos. 379
Sewrano rievier Guaiana. 577
Siara in Brasil. 532
Siccanamos rievier N. Nederl. 103
Siete Corrientes stadt la Plata. 489
Sierras de Cobre Cuba. 19
Silck gras Virgin. 130
Sinammari rievier Guaiana. 576
Sivvanois volck N. Nederl. 104
Skallapa stadt N. Hisp. 185
Sloep-baye N. Nederlandt. 103
Smiths eylanden. 95
Soconusco provinc. 275
Solana valley Peru. 377
Sommer eylandts Bermudes. 41
Sombrero eylandt Canibal. 39
Sorame rievier Guaiana. 577
Soras volck Peru. 401
Soriquois volck N. Franc. 69.73
Sovvocatuck Virgin. 92
Spiritu Santo stadt Brasil. 519
Staten eylandt. 467
Strate van Le Maire. 466
Suchitepec provincie Guatemale. 275

T.

Tabago eylandt. 596
Tabasco provincie N. Hisp. 218
Taboga eylandt by Panama. 318
Taboucouru rievier Maragnan. 537
Tacana provincie Peru. 406
Tadoussac haven N. Franc. 62
Tagarez volck by Cumana. 605
Taiahug rievier Brasil. 499
Tairona gheberghte. 328
Talavera stadt Tucuman. 445
Talamameque Sta Martha. 330
Tamandua dier Brasil. 503.547
Tamaraca Brasil. 526
Tambopalla valley Peru. 394
Tambos van Peru. 364
Tamoyes volck Brasil. 514.528
Tangara vogeltjen Brasil. 505
Tampice stadt Panuco. 148
Tanne rieviere Cuba. 26
Taperica eylandt Brasil. 523
Tapouytepere Maragnan. 550.554
Tappaans volck N. Nederlandt. 105
Tapuca rievier. 499
Tapuyas volck Brasil. 519
Tapyrete oft Tapyroussou dier. 502
Taquari rievier. 491
Tarapaca valley ende haven Peru. 421
Tararequi eylandt by Panama. 318
Tarama provincie Peru. 399
Tarascos volck Mechoacan. 205
Taria valley Tucuman. 447
Tarracoa provincie Guaiana. 587
Tascaluza in Florida. 147
Tatou Armadillo. 503.547
Taximaroa in N. Hispan. 208
Tayacutigica verckens. 503
Taymoes volck Brasil. 514
Teca zaedt in Chile. 426
Tecomahaca herst N. Hispan. 174
Tecoantepec provincie N. Hisp. 200
Tecunapa in N. Hispan. 204
Tempulla oft R. St Iago Peru. 381
Tenbuys volck R. la Plata. 488
Teneriffe stadt Santa Martha. 330
Tepeaca provincie N. Hispan. 192
Tepeaquilla bergh by Mexico. 179
Terreneuf eylandt. 46
Tescuco by Mexico. 180
Testiogs eylanden by Margar. 589.599
Texel eylandt N. Nederl. 102
Thecomates vrucht N. Hispan. 223
Thomebamba Peru. 370
St Thomas de Castilla Hondur. 290
stadt op den Orenoque. 584
Terra de Brea Trinidad. 505
Tiguez N. Galicia. 248
Timana stadt Popajan. 354
Timbues volck la Plata. 490
Titicaca lack in Collao. 412
Tiwitivas volck Guaiana. 584
Tlaquatzin dier N. Hisp. 272
Tlascala provincie N. Hispan. 187
steden der selve. 190
Tobo oft R. das Amazonas. 555
Tobosos volck N. Mexico. 259
Tocayma stadt N. Reyno. 336
Tockawouge wortel Virgin. 116
Tockwogh rievier Virgin. 114
Tocomans volck Brasil. 514
Toiuqua. 498
Tolten rievier Chile. 443
Tolu provincie Cartagen. 325
Tamahavi windt Charcas. 417
Tomonymenos volck Brasil. 512
Ton ongedierte Brasil. 506.548
Totonteac provincie. 248
Topia provincie. 232

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Toppohanoc riebier Virgin. 112
Topinakes Braſil. 513
Topinambes volck Braſil. 512.548
Tortuga eylandt by Hiſpaniol. 17
    by Florida. 29.33
    by de Margarita. 618
Totocke vrucht Amazonas. 562
Totoqueſtal voghel Chiapa. 271
Totora in't lack Titicaca. 413
Toucan volck N.Braſil. 544
Tououpinambauty Braſil. 517
Toyma valleye by Cuſco. 405
Tragabigzanda voor-landt. 94
Trinidad
    eylandt. 594
    haven in Cuba. 26
    ſtadt in Cuba. 23
    vlecke Guatemal. 286
    in Veragua. 299
    ſtadt N.Reyno. 399
Truxillo ſtadt Honduras. 290
    ſtadt Popayan. 355
    ſtadt Peru. 387
    in Venezuela. 615
Tucan vogeltjen Braſil. 505
Tucapel provincie Chile. 432
Tucaman provincie. 244
Tucuyan provincie. 245
Tucuio provincie Venezuela. 611
    ſtadt inde provincie. 614
Tumbez valley Peru. 377
    riebiere. 383
Tuna boom N. Hiſpan. 171
Tunia provincie N. Reyno. 334
    de ſtadt. 340
Tupinambas volck Braſil. 548
Tuqueme valleye Peru. 386
Tutepeque provincie N.Hiſpaniola. 175

V.

VAldivia ſtadt in Chile. 438
    riebier. 443
Valencia nova Venezuela. 613
Vallodolid in Mechoacan. 209
    in Yucatan. 215
    in Honduras. 288
    in Peru. 380
Valparayſo haven Chile. 430.441
Valuerde ſtadt Peru. 393
Veja ende Vejo eylanden Lucayos. 33
Venezuela provincie. 609
Venta de Cruzes by Panama. 307
Vera Cruz ſtadt N. Hiſp. 194
Veragua provincie. 298
Verapaz provincie. 275
Verſche riebier N.Nederl. 103
Vetchunquoys dier Braſil. 117
Viacha inde Charcas. 414
Villa
    de las Palmas Tamalameque. 330
    del Eſpiritu Santo N. Hiſp. 201
    de los lagos N. Hiſpaniol. 210
Villacuri valley Peru. 393
Villarica ſtadt Chile. 437
Viñaque riebier Peru. 400
St Vincente eylandt Canibal. 39
    ſtadt in Braſil. 514
Virgines eylanden Canib. 40
Virgin Gorda eylandt. 40
Virginia
    beſchreven by Smith. 110
    vruchten van 't landt. 114
    ghedierten. 117
    volcks manieren. 118
    beſchreven by Ralegh. 128
Virribaracuxi in Florida. 143
Vitangue in Florida. 149
los Viticos Peru. 398
Vittoria de Guamanga Peru. 399
Vivoras eylandekens. 31
Vnare riebier Venezuela. 609
Vnau monſtreus dier. 547
Vnni vrucht Chile. 426
Vtpee bladeren Guaiana. 575
Vraba Golfo. 313
Vramarca provincie Peru. 401
Vrapo hout Guaiana. 568
Vrira riebier Veragua. 299
Vrchila eylandt. 618
Vtyla eylandt Hondur. 293
Vruay riebier la Plata. 488
Vua-ere vrucht N.Braſil. 543
Vyapari naem van den Orenoque. 578
    ontdeckinge by Ordas. 578
    by Hieronymo Ortal. 579
    by Sedenno. 581
    by Ped. Hernando de Serpa. ibid.
    by Iuan de Salinas. ibid.
    by Pedro de Orſua. ibid.

W.

WAcarina criſtal-bergh Guaiana. 587
Wainari riebier Guaiana. 566
Wal-ruſſen dier. 55
Walther Raleig eerſte voyagie. 584
    leſte voyagie. 586
Wamenbec boom N. Braſil. 542
Waoranecks volck N. Nederlandt. 105

Wapeigh

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Wapeigh terra ſigillat. 131
Wapenock natie N. Nederlandt. 103
Waracayari riebier Guaiana. 587
Waranawancong volck N.Nederl. 105
Waſebur verwe Virgin. 131
Waymores volck Braſil. 513
Waytaquaſes volck Braſil. ibid.
Wayanawaſons volck Braſil. ibid.
Wia riebier Guaiana. 568
Wiapoco riebier Guaiana. 565
Wickonzour eerten Virgin. 129
Wigaſcan wortel Virgin. 116
Wikiri volck Cumana. 583
Winauk ſaſſafras Virgin. 131
Winicapora riebier Guaiana. 587
Winipoco riebier Guaiana. 566
Wokokon eylandt Virgin. 133

X.

XAguas volckeren. 580
boomen in Cuba. 20
Xahuali boom. 338
Xaianca valleye Peru. 385
Xalapa N. Hiſpan. 196
wortel Mechoacan. 205
Xaliſco provincie. 225
Xaquixaguana valley Peru. 402
Xaragua provincie Hiſpaniol. 8
Xarajes volck la Plata. 484
Xauxa valley Peru. 397.399
Xerez de la Frontera Guatemal. 286
nova in Venezuela. 613
in nova Galicia. 231
Xuala in Florida. 146
Xuta voghel in Peru. 371

Y.

YBague ſtadt N. Reyno. 341
Yabaque eylandt. 34
Yaguana ſtadt Hiſpaniol. 11
in-ham. 16
Yaguna eylandt Lucaios. 34
Yalcones volck Popaian. 354
Yaqui riebier Hiſpaniol. 12
Yaquimo provincie Hiſpaniol. 7
haven in 't ſelve eylandt. 15
Yarammacarou monſtreuſe plante. 54
Yarepa riebier Nicarag. 296
Yarre riebier Hondur. 292
Yayos volck Guaiana. 565
Yca valleye Peru. 393
Ycayagua provincie Hiſpaniola. 7
Yetin mugghe Braſil. 506
Yguarſongo provincie Peru. 380
Ynagua eylandt Lucaios. 34
Ypiti riebier la Plata. 487
Yroquois natie N. Franc. 69
Yſcance in Popayan. 355
Ytapua lack. 494
Ytaten riebier Chile. 430.442
Ytatin in la Plata. 424
Ytoco in N. Reyno. 340
Yucay valley Peru. 405
Yucatan provincie. 211
Yuina eylandt Lucaios. 34
Yumbo gheberghte Peru. 366
Yumeto eylandt Lucayos. 34
Yuna riebier Hiſpaniola. 13
Yzalcos provincie Guatemala. 281
Yzquepatli ghedierte N. Hiſp. 206
Yztapalapa by Mexico. 180

Z.

ZAbana vlack veld by de Indianē. 8
Zacatecas provincie. 230
Zaccheo eylandt. 4
Zacatula Mechoacan. 208.210
Zalango haven Peru. 382
Zama provincie Peru. 406
Zamora in Mechoacan. 210
ſtadt Peru. 375
Zana valley Peru. 386
Zapote boom. 281
Zapotecas provincie N. Hiſpan. 200
Zarza alias Loxa Peru. 374
Zarcaranna riebier la Plata. 493
Zenu riebier ende provincie. 321
Zeybo ſtadt Hiſpaniola. 11
Zoques volck in Chiapa. 273
Zuny provincie N. Mexico. 264

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19

Gest. 7-7-'05

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
36 G 19